Tomunga Hel Heueu Ngana

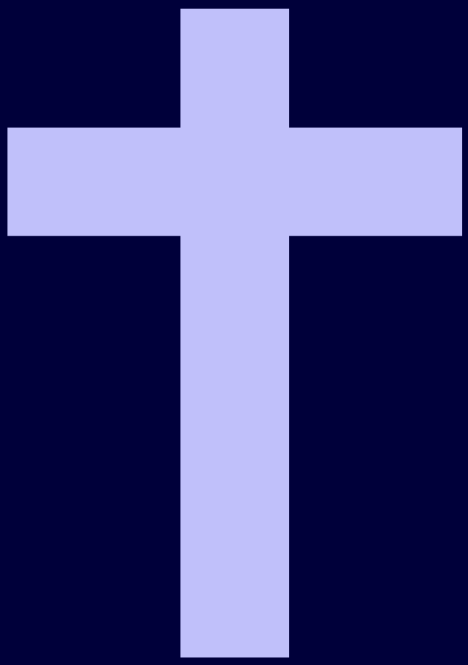

Genesis and the New Testament in the Lote Language of Papua New Guinea

Tomunga Hel Heueu Ngana

Genesis and the New Testament in the Lote Language of Papua New Guinea

Buk Stat na Nupela Testamen long tokples Lote long Niugini

copyright © 2009, 2019 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Lote

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:
You include the above copyright and source information.
You do not sell this work for a profit.
You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.
Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents.
For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-11-09

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 1 Oct 2024 from source files dated 31 Aug 2023
89f57add-4ab2-5e6d-af7e-7ec7955d8f95

Contents

Tomunga Hel Heueu Ngana . 1
Mateus 3
Mak 59
Lukas 90
Ioanes 146
Ume 187
Rom 243
1 Korin 270
2 Korin 294
Kalasia 310
Epeses 319
Pilipai 327
Kolosi 332
1 Tesalonika 338
2 Tesalonika 343
1 Timoti 346
2 Timoti 353
Titus 359
Pilemon 363
Hipru 365
Ieims 384
1 Petrus 391
2 Petrus 398
1 Ioanes 403
2 Ioanes 409
3 Ioanes 410
Iut 411
Hemallaha 414

Tomunga Hel Heueu Ngana
The New Testament in the Lote Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Lote long Niugini

Tomunga Hel Heueu Ngana
The New Testament in the Lote Language of Papua New Guinea

Translation by Wycliffe Bible Translators

© 2009 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Print publication, 2009 by Wycliffe Bible Translators, Inc.

Web version
2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.
http://www.Wycliffe.org

http://pngscriptures.org

http://www.ScriptureEarth.org

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons license (Attribution-Noncommercial-No Derivative Works).
http:// creativecommons.org/ licenses/ by-nc-nd/3.0

Your are free to share — to copy, distribute and transmit the text under the following conditions:

- **Attribution.** You must attribute the work to *Wycliffe Bible Translators* (but not in any way that suggests that they endorse you or your use of the work).
- **Noncommercial.** You may not use this work for commercial purposes.
- **No Derivative Works.** You may not alter, transform, or build upon this work.
- **In addition,** you have permission to port the text to different file formats, as long as you don't change any of the text or punctuation of the Bible.

Notice — For any reuse or distribution, you must make clear to others the license terms of this work.

Tok Orait

Dispela Buk Baibel i kam wantaim tok orait na lo bilong Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivative Works license. Em i tok olsem **yu ken givim kopi long narepela manmeri.** Yu ken wokim kopi na givim long husat i laikim. Tasol, yu mas tok klia dispela samting i kam long *http://tokplesbaibel.org.* Yu no ken kisim mani na salim dispela. **Yu mas givim nating.** Na tu, **yu no ken senisim Tok.**

Ol piksa i kam wantim ol Baibel na narapela buk i stap long dispela sait i gat tok orait long usim wantaim dispela samting tasol. Sapos yu laik narapela tok orait, yu mas askim husat i papa bilong copyright long dispela ol piksa.

Sapos yu laik stretim samting i no orait long dispela tok orait, stretim tok, salim Buk Baibel, o tainim Tok bilong God long nupela tok ples, yu ken **askim mipela.**

Olgeta tok orait na lo long tok ples English i stap long *http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/legalcode.*

Sapos yu gat askim long dispela, **plis askim mipela.**

Alalaha Mur Tetu Ngaria

Alalaha Mur Nenge Olpela Testamen

toto nga tuna inukam. Ke iret pe ke tang ngana poi ke manga Lote toto. Reria poinga nem urana toto. Iange helenga Inglis song ngana haltoto. Pe Tok Pisin song ngana haltoto pule. Ure nenge palaungana toto ngana laka, nenge osisia nga lem helenga pengpens pe omene luna kenek. Pe osis mene ero. O hetalaulau pe o onteia Opepengpeng ke henonoua iong nga NeHalang lemene ngana.

Alalaha Mur Eria	Eria Nenge Chorchoro	Alalaha Mur Eria	Eria Nenge Chorchoro
Genesis	Gen	Matthew	Mat
Exodus	Exo	Mark	Mak
Leviticus	Lev	Luke	Luk
Numbers	Num	John	Ioa
Deuteronomy	Deu	Acts	Ime
Joshua	Jos	Romans	Rom
Judges	Jdg	1 Corinthians	1Ko
Ruth	Rut	2 Corinthians	2Ko
1 Samuel	1Sa	Galatians	Kal
2 Samuel	2Sa	Ephesians	Epe
1 King	1Ki	Philippians	Pil
2 King	2Ki	Colossians	Kol
1 Chronicles	1Ch	1 Thessalonians	1Te
2 Chronicles	2Ch	2 Thessalonians	2Te
Ezra	Ezr	1 Timothy	1Ti
Nehemiah	Neh	2 Timothy	2Ti
Esther	Est	Titus	Tit
Job	Job	Philemon	Plm
Psalms	Psa	Hebrews	Hip
Proverbs	Pro	James	Iei
Ecclesiastes	Ecc	1 Peter	1Pi
Song of Songs	Sng	2 Peter	2Pi
Isaiah	Isa	1 John	1Io
Jeremiah	Jer	2 John	2Io
Lamentations	Lam	3 John	3Io
Ezekiel	Ezk	Jude	Iut
Daniel	Dan	Revelation	Hem
Hosea	Hos		
Joel	Jol		
Amos	Amo		
Obadiah	Oba		
Jonah	Jon		
Micah	Mic		
Nahum	Nam		
Habakkuk	Hab		
Zephaniah	Zep		
Haggai	Hag		
Zechariah	Zec		
Malachi	Mal		

Helenga Toto:

Alalaha nei, i NeHalang nena helenga nenge tehulia ke langa helenga Lote. Pe tehetue ke ene Tomunga Hel Heueu Ngana iange hele ia ume palau ngana nenge Iesus Kristus poia. Oteke onau teu nga helenga palaungana nem, osisia helenga nemur: 1 Korin 11:25; 2 Korin 3:1-18; Hipru 7:22-28; 8:1-13.

Iri nenge tehulia alalaha nei, te nanas sakililia Inglis pe Krik ero. Tenau teu kenek

Helenga Urana Toto Ngana Nenge
Mateus

Iesus Na Tete Mur
(Luk 3:23-38)

1 ✡Nananga nenge te nana urume Iesus Kristus na tete mur iange Iesus ha nga mata nenge Teuit pe Teuit nette Apraham.
2 Iok, Isak temene Apraham
pe Iakop temene Isak.
Pe Iuta iri ul titina mur temeria Iakop.
3 ✡Iok, Peres iri nai tina Sara temeria Iuta pe taria he Tamar.
Pe Hesron temene Peres
pe Rem temene Hesron.
4 Iok, Aminatap temene Rem
pe Nason temene Aminatap.
Pe Salmon temene Nason.
5 ✡Pe Poas temene Salmon pe tana he Rahap.
Iok, Opet temene Poas pe tana he Rut.
Pe Iese temene Opet.
6 ✡Pe Naungaala ana non soke ne Teuit temene Iese.
Iok, Solomon temene laka ne Teuit pe tana laka ne Uraia nehei.
7 Pe Rehopoam temene laka non palau Solomon
pe Apisa temene laka Rehopoam.
Iok, Asa temene laka Apisa.
8 Pe Iehosapat temene ne Asa
pe Iehoram temene ne Iehosapat.
Pe Usae temene ne Iehoram.
9 Iok, Iotam temene ne Usae
pe Ahas temene ne Iotam.
Pe Hesakie temene ne Ahas.
10 Pe Manase temene ne Hesakie
pe Amon temene ne Manase.
Pe Iosae temene ne Amon.
11 ✡Iok, Ekonia pe titina mur temeria ne Iosae nga etue nenge Papilon mur te hekou sue Israel mur pe te ua ia iri langa kileng nge Papilon.
12 ✡Iok, tetu nga ich Papilon nem lo
pe Siltiel temene Ekonia
pe Serupapel temene Siltiel.
13 Iok laol, Apiut temene ne Serupapel
pe Eliakim temene ne Apiut.
Pe Asor temene ne Eliakim.
14 pe Satok temene ne Asor
pe Akim temene ne Satok
pe Eliut temene ne Akim.
15 Iok, Eliesa temene ne Eliut
pe Matan temene ne Eliesa
pe Iakop temene ne Matan.
16 Iok ol, Iosep temene ne Iakop pe nehei he Maria. Pe he Maria hoe Iesus. Iesus nenge te hetue I ke Kristus.
17 Ke Iesus na tete mur ana lala iri analoch pe henel talun nge Apraham ke lange Teuit. Iok, analoch pe henel mule talun nge Teuit ke langa etue nenge tela nga ich lomona ngana nenge Papilon. Iok, analoch pe henel mule nga etue neu ke langa etue nenge Iesus tana hoe i ia.

Te Hoe Iesus Kristus
(Luk 2:1-7)

18 ✡Iesus Kristus tana hoho ngana ia lohot ke pomai koi. Tana he Maria te teke lape lei nge ne Iosep. Pe iri nai te lei hel ero kura pe hei neu sana nga Opepengpeng lo.
19 Pe Iosep letena tuanin ke teke lape hile mule hei neu pe teke poia ke nek mana iange i non urana ngana ia pe lemene ero nge hemeia he Maria nga hulua mataria.
20 Iok laol, letena tuanin hote ke het pe Non Soke na angkelo e la pe hele lange i nga opene ke teke, “Iosep! Iong lemte palaungana laka ne Teuit. O matau ero. O mene he Maria ke langa lem pele ke lem hei ia iange hei nem sana nga Opepengpeng.
21 ✡I lape hoe tuna tamane ngana e pe o hetue kol suna nem ke ene Iesus. Iange i lape mene mule nena hana mur nga reria poinga poreke ngana mur.”
22 Ure lochloch ngana nei lohot ke pete tote ure nemur nenge Non Soke hele hote nga hetatalonga hanna lo nenge hele ke teke,
23 ✡ “Hei malolong e nge maluluch nge non e ero kura lape sana. Pe lape hoe tuna tamane ngana e pe lape te hetue i ke ene Imanuel.” Pe ene nem luna pomai, “NeHalang tu luluch nge ita.”

✡ **1:1:** Gen 22:18; 1Ch 17:11 ✡ **1:3:** Gen 38:29-30; Rut 4:18-22 ✡ **1:5:** Rut 4:13-17 ✡ **1:6:** 2Sa 12:24 ✡ **1:11:** 2Ki 22–24; 2Ch 36:10; Jer 27:20 ✡ **1:12:** Ezr 3:2 ✡ **1:18:** Luk 1:27, 35 ✡ **1:21:** Luk 1:31; 2:21 ✡ **1:23:** Isa 7:14

24 Iok laol, Iosep memete haka pe poia
ure nenge NeHalang nena angkelo heleia
lange i. Pomalam mene he Maria langa na
pele ke nehei ia.
25 ✡Pe iri nai tema luluch hel ero ke la
he Maria hoe tuna tamane ngana neu. Pe
Iosep heto sapele ke ene Iesus.

2

Hana Papalauna Hel Tela Ke Te Heto Heke Iesus

1 Iok, Iesus ha nge Petlehem nga kileng
nenge Iutea nga etue nenge ne Herot i
naungaala ana non soke nga kileng neu.
Iesus ha ke ulo pe hana papalauna hel te
lohaka nga kileng ilina hele nenga chaia
haka ngana pe tela nge Ierusalem.
2 ✡Pe te ontei ke te teke, "Mo teke mo nau
nge kol sune nenge tana hoe i pe te teke
Iuta mur aria naungaala ana non soke ia.
Ana non ngai? Motu nga lemem kileng pe
mo esia ana itoch nge tualeme nga chaia
haka ngana. Ke ngana koi moat ke mo teke
mo heto heke i."
3 Pe naungaala ana non soke Herot pe
hulua lochloch ngana nge Ierusalem te
longe ure nei pe leteria tuanin rara ia ke
halang.
4 Ol pe ne Herot iu sapele tunginga ana
hana mur aria papalauna mur pe hotonga
ana hetoronga mur pe ontei hote iri ke
teke, "Kristus nem lape tana hoe i langai?"
Pe iri te tuacholia,
5 "Nge Petlehem nga kileng nenge Iutea.
Iange hetatalonga e has ngana hele ke teke,
6 ✡ " 'Petlehem iong otu nga ich nenge
Iutea.
Pe pingam iuiu ol
iange Naungaala ana Non e lape lohot nge
iong
ke nauele lek hana mur nge Israel.' "
7 Ol pe ne Herot iu kome hana papalauna
nemur pe ontei hote iri nga etue tei toto
nenge itoch neu lohot ia.
8 Ke het pe kulosia iri ke tela nge Petle-
hem pe hele lange iri ke teke, "Ala pe a
tango rara hote kol sune nem ke nek toto.
A tango rere i ke a hottaua i pe a hele at nge
iau. Ke iau pule ela ke e heto heke i."
9 Te longe Herot na helenga ke het pe te
i sapele. Pe te i ke te nanas mene itoch
nenge te esia neu. Te nanasia lala ke la
itoch neu mes pengpeng nga kileng unne
nenge mamau neu maia.
10 Te esia itoch neu pe te iech toto.
11 ✡Iok, te i teu langa pele neu letena
pe te esia kol sune nem iri nai tana he
Maria. Pe te tualou sio toto nga matana
pe te heto heke i. Ke het pe te mene hote
reria tunginga mur nenge ururia haka
toto pe te tunge lange i. Tunginga mur
nenge pomanga (machmach) um chalem-
lem ngana nenge uruna haka toto pe ure
inangana ehech ngana pe ure pais ngana
nenge inangana ehech.
12 Pe operia ke Non Soke teke tela mule
nge Herot ero pomalam te i nga kue e nge
altoto ke tela mule nga reria kileng.

Te Ua Ke Tela Nge Ekipto

13 Iok, hana papalauna nemur tela ol pe
Iosep ma opene ia Non Soke na angkelo
e nge hele lange i ke teke, "O lohaka nga
kileng nei pe o mene kol sune nem iri nai
tana pe a ua ke a lange Ekipto. Ala ke atu
nga lamau pe o longo ala mana nge e hele
la mule nge iong. Iange Herot lape tango
rere kol sune nem ke teke hunune."
14 Ol pe Iosep lohaka pe mene mamau
neu iri nai tana pe te ua sapele nga miliko
ke tela nge Ekipto.
15 ✡Tetu nge Ekipto ke la ne Herot mete.
Pe nem pule pete tote Non Soke na helenga
nenge heleia lange hetatalonga mur nenge
hele ke teke, "E iu hote tuk nga kileng
nenge Ekipto."

Herot Hun Lapue Aina Kinkino Ngana Nenge Iri Tatamanna

16 Pe ne Herot letena inin toto iange eteia
ke hana papalauna mol nem te channan-
gaia i lo. Pomalam tung hote helenga
kerkereng ngana ke teke te hune aina tata-
manna kinkino ngana lochloch nge Petle-
hem pe nga kileng mur nenge tetu rochroi
nge Petlehem pule. Pe teke te hune iri
nenge aria hesinga nai ke langa penpene
ngana mur lochloch. Pe poia poinga neu
iange ontei hote hana papalauna mol neu

✡ **1:25:** Luk 2:21 ✡ **2:2:** Num 24:17 ✡ **2:6:** Mic 5:2; Ioa 7:42 ✡ **2:11:** Psa 72:10-15; Isa 60:6 ✡ **2:15:** Hos 11:1

pe te hele lange i lo nga etue nenge te esia
itoch neu.
17 Pe poinga nei lohot ke pete tote ure
nenge hetatalonga Ieremaia heleia lo.
Nenge hele ke teke:
18 ✡ "Te longe tanginga pe utunga lolo nge
Rama.
Mele kou hepehoihoihoi. He Resel
laka tangtang ia tutuna mur.
Iange tutuna mur kou hana te hune iri ke
ulolo.
Pe lemene ero nge te hemaluche i."

Tela Mule Nge Nasaret

19 Iok, ne Herot mete ke ulo pe Non Soke
na angkelo lohot mule nge Iosep nga ma
opene ngana nge Ekipto. Pe hele lange i
20 ke teke, "O lohaka pe o mene kol sune
nem iri nai tana pe a la mule nga ich nenge
Israel iange iri nenge te teke te hunune kol
sune nem ngaria kou te mete lochloch lo."
21 Pomalam Iosep lohaka pe mene kol
sune nem iri nai tana pe tela mule nge
Israel.
22 Pe Iosep matau nena nge la mule iange
longe nge te teke ne Akelos mene mule
temene munna ke i non palau pe nauele
mule kileng nenge Iutea. Ol pe ma opene
mule pe te hele lange i ke lange Kalelea
23 ✡pe la tetu nga kileng nenge Nasaret.
Pomalam NeHalang na helenga nenge het-
atalonga mur te hele hote lohot ke man-
manna. Nenge hele ke teke, "Lape te hetue
I ke nena nge Nasaret."

3

Ioanes Nenge Henunun Nena Hengetoro
(Mak 1:1-8; Luk 3:1-18; Ioa 1:19-28)

1 Iok, nga etue nemur Ioanes nenge he-
nunun la ke haliuliu nga ich sana lomona
nenge Iutea
2 ✡ke teke, "A hulia letemo nga
lemo poinga mur iange NeHalang nena
naualanga pe nekinga heroi lo."
3 ✡Ioanes nenge henunun laka nenge
hetatalonga Isaias heleia ke teke,
"Non e kou haliuliu nga ich sana lomona ke
teke,
'A tatalo ele Non Soke na kue pe a poia
ke pengpeng toto.' "
4 ✡Pe Ioanes na hengeron te ume ia nga
kamel pulpulna pe ana tal nenga luana te
ume hote nga huros mur uliria. Pe ana
ngaunga laka sis pe misou eina.
5 Pe hulua lochloch ngana nge Ierusalem
pe nge Iutea pe nga kileng lochloch ngana
nga ech Iortan te longe i pe te eukirau ke
tela lochloch nge i.
6 Pe te hulia leteria pe te hele hote reia
poinga poreke ngana mur pe Ioanes henun
sapele iri nga ech nge Iortan.
7 ✡Pe Paresio mur pe Satiusi mur tela
pule nga kileng nenge Ioanes henunun
hehei pe hana ia. Ol pe Ioanes esia iri pe
hele lange iri ke teke, "Ilimo alete nemur
itei toto nenge hemataua imo ke a ua nga
NeHalang letena inin ngana nenge atat
mam?
8 A poia ute hel ke henonou hote imo nge
a hulia letemo lo.
9 ✡Eh! Imo a teke Apraham na tete mur
imo ke lape NeHalang renge imo ae? Ero
toto laka! E hele lange imo pengpeng Ne-
Halang nakuna nge mene um nemur pe
poia iri ke te lohot ke Apraham na tete mur
ia iri!
10 ✡Pe e hele lange imo pengpeng, ila kou
ma nga ae huna lo pe lape te ris heke ae
mur nga ularia. Ae nemur nenge te hei pe
nganangaria urana ero lape te tele sue iri
pe tesau heke iri langa oan.
11 ✡"Iau e henun mene imo nga ech. Pe
poinga nem henonou hote ke ahul mule
letemo nga lemo poinga poreke ngana mur
lo. Pe I nenge nanasia iau lape henune imo
nga Opepengpeng pe nga oan. Ana Non I
palaungana toto nge iau. Pe iau e urana
ero pule nge e mene apena ana ae ulina.
12 Pe I rahite nena sulinga lo nenge lape
sulhote uit nganngana mur nga kina. Pe
uit nganngana nemur lape takiraua iri ke
nek nga ana pele. Pe uit kina nemur lape
chacharuch heke iri langa oan nenge re-
men ngana tu ke kokoes mana."

Ioanes Henune Iesus
(Mak 1:9-11; Luk 3:21-22)

✡ **2:18:** Gen 35:19; Jer 31:15 ✡ **2:23:** Isa 11:1; 53:2; Luk 2:39; Ioa 1:45 ✡ **3:2:** Mat 4:17; Mak 1:15 ✡ **3:3:** Isa 40:3 ✡ **3:4:** 2Ki 1:8 ✡ **3:7:** Mat 12:34; 23:33 ✡ **3:9:** Ioa 8:33, 39; Rom 4:12 ✡ **3:10:** Mat 7:19; Luk 13:6-9 ✡ **3:11:** Ioa 1:26-27, 33; Ume 1:5

13 Iok, Iesus lange Kalelea pe i ke langa
ech nenge Iortan ke teke I pule mene he-
nuninga nge Ioanes.
14 Pe Ioanes teke hulia Iesus letena po-
malam hele ke teke, “Iau toinge e mene
henuninga laka nge iong. Pe ngana iam
o teke e henun mule iong mam! Pomerei
mai?”
15 Pe Iesus hele, “O henune iau ol. I urana
nge e mene henuninga nge iong pomalam
lape ure lochloch ngana nenge NeHalang
heleia lohot ke pengpeng.” Ol pe Ioanes
longala ke henun sapele Iesus.
16 ✡Iok, Iesus mene henuninga ke het pe
lohaka sapele. Pe nga etue neu pengpeng
tapa sana ulala pe Iesus esia NeHalang
opene nge nakuna manga ngie chaulum
nge sio at ke to haka mana nge I.
17 ✡Pe helenga e nge sio at nga tapa hele
ke teke, “Nenge nei Iau tuk toto nenge
lemek tau tote pe e iech toto nge i.”

4

Non Poreke Ngana Olleke Iesus (Mak 1:12-13; Luk 4:1-13)

1 ✡Ke het Opepengpeng poia Iesus ke i
sapele ke langa ich sana lomona e ke la non
poreke ngana olleke i.
2 ✡Pe Iesus mete ana toto lo iange ngau
ero ke sinanga koana iri ana non kina nai
(40) pe miliko iri ana non kina nai (40) lo.
3 Pe non poreke ngana la pe olleke i
ke teke, “Nenge teke iong NeHalang tuna
o hele langa um nemur ke tehul ke iri
ngaunga.”
4 ✡Pe Iesus tuacholia pe hele, “NeHalang
nena helenga nenge tehas sue ke ulolo,
hele ke teke, ‘Non e tu ke maulul nga
ngaunga mana ero. Nenge teke mele rahit
lochloche helenga mur nenge lohot nga
NeHalang hanna pengpeng mele nem lape
tu ke maulul.’ ”
5 Ol pe non poreke ngana neu mene
sapele Iesus ke langa tuele tana palaun-
gana nge Ierusalem. Pe mene heke i langa
NeHalang na pele palaungana ona nga lut
toto.
6 ✡Ol pe hele lange Iesus ke teke, “Nenge
teke Iong NeHalang tuna toto o tamu hot
nga lamai ke osio langa ich. Iange Ne-
Halang nena helenga nenge tehas sue ke
ulolo, hele ke teke,
“ ‘NeHalang lape heleia iong lange nena
angkelo mur
ke te rahit heke mene iong nga peria.
Pe lape otut hule apem nga um ero.’ ”
7 ✡Ol pe Iesus tuachol mule lange i ke
teke, “NeHalang nena helenga mur nenge
tehas sue ke ulolo, hele pule ke pomai, ‘O
olleke am Soke NeHalang ero toto.’ ”
8 Ol pe non poreke ngana neu mene heke
Iesus langa hengene e nge haka langa lut
toto pe henonoua I langa kileng lochloch
ngana nga ich pe reia kerkerenga mur.
9 Pe hele lange Iesus ke teke, “Nenge teke
o tualou sio pe o heto heke iau lape e tunge
ure lochloch ngana nemur lange iong.”
10 ✡Pe Iesus tuacholia lange i ke teke,
“Iong Satan! O ua toto nge iau. NeHa-
lang nena helenga mur nenge tehas sue ke
ulolo, hele ke teke, ‘O heto heke am Soke
NeHalang pe o ume mana nge i.’ ”
11 Ol pe non poreke ngana neu ua ke la ol
pe angkelo mur teat ke te halaua Iesus.

Iesus Talune Ana Ume Nge Kalelea (Mak 1:14-15; Luk 4:14-15)

12 ✡Iok, nga etue nenge Iesus longe
Ioanes pingana nge tu nga tuele au ngana,
lohaka pe la sapele nge Kalelea.
13 Iesus hile kileng nge Nasaret pe la ke
tu nge Kapernam. Pe kileng nem tunga ech
hetaliliu ngana palaungana nenge Kalelea
ilina. Nga ich nenga mata nenge Sepulun
iri nai Naptali.
14 Pe Iesus poingana nem lohot ke pete
tote ure nenge hetatalonga Isaias heleia lo.
Ke hetatalonga Isaias hele ke teke,
15 ✡ “Ich Sepulun pe Ich Naptali nga kue
tana
nenge langa ech hetaliuliu ngana
palaungana
nenge Kalelea pe nga ech Iortan ilina hele
kileng Kalelea nenge hana lomon-
mona ngana mur te tuia.

✡ **3:16:** Ioa 1:32 ✡ **3:17:** Psa 2:7; Isa 42:1; Mat 12:18; 17:5; Luk 9:35 ✡ **4:1:** Hip 2:18; 4:15 ✡ **4:2:** Exo 34:28
✡ **4:4:** Deu 8:3 ✡ **4:6:** Psa 91:11-12 ✡ **4:7:** Deu 6:16 ✡ **4:10:** Deu 6:13 ✡ **4:12:** Mat 14:3; Mak 6:17; Luk 3:19-20
✡ **4:15:** Isa 9:1-2

16 Nga lamau hehei pe hana nenge tetu nga kileng au ngana
lape te esia lemenge palaungana.
Pe iri nenge metenga ana mulil ma hite iri lemenge nem tualeme hatalia iri pule."
17 ✡Iesus talun ke hetoro nga etue neu pengpeng pe haliu ke teke, "A hulia lemo poinga poreke ngana mur iange NeHalang nena naualanga pe nekinga heroi lo."

Iesus Talun Ke Iua Nena Hana Mur (Mak 1:16-20; Luk 5:1-11)

18 Iok, Iesus i olole nga ech ilina nge Kalelea pe esia hana nai. Hana nai neu titiria hel. Ngana laka Simon nenge te hetue ke Petrus iri nai tina Antreas. Iri nai te hesisio hoat nga ruach sana iange iri hana nenge te holole ruo.
19 Pe hele lange iri nai, "A i at ke a nanasia iau pe e poia imo ke aole hana pule!"
20 Ueiuei mana iri nai te hile sue aria hoat pe tela ke te nanasia Iesus.
21 Iok, tei ole nga lamau ke telala pe Iesus esia hana nai pule. Iri nai titiria hel pule. Elle ene Ieims pe elle ene Ioanes. Pe iri ne Sepeti tutuna mur ia iri. Iri nai te manmana nga aka e pule luluch nge temeria Sepeti ke te palalala aria hoat. Iesus iua iri nai
22 pe ueiuei mana te hile sue temeria luluch nga aria hoat pe tela ke te nanasia Iesus.

Iesus Hetottoro Pe Hemasmas (Luk 6:17-19)

23 ✡Iok, Iesus i ke langa kileng lochloch ngana nge Kalelea ke hetottoro nga pele hetoronga mur. Pe haliu hote helenga urana ngana nga NeHalang nena naualanga pe nekinga. Pe pule hemasmasia hehei pe hana nga aria haleles mur.
24 ✡Ol pe Iesus pingana song ke te longe nga kileng lochloch ngana nge Siria. Pomalam te mene iri nenge aria haleles kuenkuena ke te laia iri nge I. Iri nenge te amneia inin palaungana pe iri nenge uneinei tetu nge iri pe iri nenge singiria loiloiloi pe iri nenge singiria metmete pe te laia iri nge Iesus ke hemas mule iri.
25 ✡Ol pe hulua lochloch ngana nga kileng nenge Kalelea pe Tekapolis pe Ierusalem pe Iutea pe nga kileng nenge tu nga ech Iortan ilina hele te nanasia Iesus.

5

Iesus Hetore Hehei Pe Hana

1 Iok, Iesus esia hulua nemur pe i haka ke la are nga sasana ilina. Ol pe nena hana mur tela nge I
2 pe talun ke hetoro sapele iri. Pe hele,

Iechinga Nenge Manmanna (Luk 6:20-23)

3 ✡ "Iri nenge te eteia ke reria ute e ero toto nga NeHalang matana te iech toto
iange lape tetu teu langa NeHalang nena naualanga pe nekinga.
4 ✡Iri nenge te tangtang heueu nei te iech toto ol
iange lape NeHalang hemaluch mule leteria.
5 ✡Pe iri nenge tetal sio tototo iri te iech toto ol
iange lape NeHalang tunge ich lochloch lange iri.
6 ✡Iri nenge muteria tau tote NeHalang lemene ngana
ke pomanga muteria taua ngaunga pe ech te iech toto ol.
Iange NeHalang lape poia iri ke saria huna.
7 Pe iri nenge leteria porekreke ia pekngaria mur te iech toto ol
iange lape NeHalang letena porekeia iri pule.
8 Pe iri nenge leteria lemlem te iech toto pule
iange lape te esia NeHalang.
9 Pe pule iri nenge te hemetmete palinga hel pe hunelinga te iech toto
iange lape te hetue iri ke NeHalang tutuna mur ia iri.
10 ✡Pe iri nenge te nanas ia poinga nge pengpeng
pe mele hel te poi poreke iri te iech toto
iange lape teteu la pule nga NeHalang nena naualanga pe nekinga.

✡ **4:17:** Mat 3:2; 19:27 ✡ **4:23:** Mat 9:35; Mak 1:39; Ume 10:38 ✡ **4:24:** Mak 6:55 ✡ **4:25:** Mak 3:7-8 ✡ **5:3:** Isa 57:15 ✡ **5:4:** Isa 61:2-3; Hem 7:17 ✡ **5:5:** Psa 37:11 ✡ **5:6:** Isa 55:1-2 ✡ **5:10:** 1Pi 3:14 ✡ **5:11:** 1Pi 4:14

11 ✡ "Pe imo nge a nanas ia iau pe te hele
poreke imo pe te tunge amo melmelenga
pe te channanga ia hehei pe hana nga he-
lenga poreke ngana mur ke te heporeke
imo
12 ✡letemo sio pe a iech toto iange urumo
palaungana kou kulele imo nga lut nga
tapa. Pe poinga nenge te poia lange imo
nem te poi tele lange hetatalonga mur
nenge tetu tala nge imo."

Mesmes Pe Lemenge (Mak 9:50; Luk 14:34-35)

13 "Imo a pomanga mesmes nge hehei pe
hana nga ich nei. Pe nenge teke mesmes
nem lemene ngana het lape ta poia ke
mesmes mule ke pomere? Lape ana ume
ero ol. Pomalam lape ta saua pe ta hepapar
hite ke lasus.
14 ✡ "Pe imo a pomanga lemenge nenge
tualeme hatalia ich nei. Nenge teke te ume
heke tuele tana palaungana e nga sasana,
kileng nem talkome ero toto.
15 ✡Mele pele tonge lemenge pe hekom
ite nga kaliu e ero. I lape heon heke
nga ana heoninga ke tualeme hatal ia iri
lochloch ngana nenga pele letena.
16 ✡Ke pomalam mana imo a tualeme
pule ke hehei pe hana te esia imo. Pe lape
te esia lemo poinga urana ngana mur pe te
heto heke Tememo nga lut nga Tapa.

Hemallaha Nga Nenga Hotonga

17 ✡ "E at ngak nei e at ke e sisparai ia
Moses nena hotonga mur pe hetatalonga
mur te hetoro ngaria mur ero. E at ngak
pete tote iri.
18 ✡E hele pengpeng lange imo! Tapa pe
ich nei lape te het. Pe hasinga elle munna
kinkino ngana nemur unne lape erue ero
toto. Hotonga nemur lape tetu ke te rorol
lochloch ke la het nga etue nenge helenga
nemur nganangana lohot ke manmanna.
19 ✡Nenge teke mele longo ole taua he-
lenga nenge hotonga sune e hele ia pe het-
ore mele hel pule ke te longo ole, mele nem
pingana lape iuiu ero toto nga NeHalang
nena naualanga pe nekinga nenga tapa.
Pe mele nenge nanas tau tote hotonga ne-
mur pe hetottore lala nge mele hel, mele
nem lape ene song ke palaungana toto nga
naualanga pe nekinga nenga tapa.
20 E hele lange imo, nenge teke a nanas
tau pengpeng ia NeHalang lemene ngana
ero pe lemo poinga urana ngana ristote
poinga urana ngana nenge Paresio mur pe
hotonga ana hengetoro mur ero lape ateu
langa naualanga pe nekinga nenga tapa
ero toto.

Hetoronga Nenge Leteinin Ana

21 ✡ "A longe lo nge nike te hele lange
hehei pe hana ke te teke, 'O hune mele ero
toto. Pe nenge teke mele hune mele lape
tenau teu langa poinga nenge mele nem
poia ke nek toto.'
22 ✡Pe e hele pengpeng lange imo. Mele
nenge letena inin tau mule tina e, mele
nem lape tenau teu lange i ke nek toto pule.
Pe nenge teke o hele poreke tim e, lape
hana papalauna tenau teu lange iong pule
nga lem poinga nem. Pe nenge teke o hele
ia mele ke ana hauaua, o nekia iong iange
lape osio langa oan ngingina ngana.
23 ✡ "Pomalam nenge teke o lala ia lem
tunginga nenge lala nga NeHalang nena
hatanga pe letem metene tim e nge poia
poinga e lange iong
24 otal sue lem tunginga mur nga
hatanga ilina mukam. Pe ola nge neingam
nem ke imo nai a sisa perimo mukam. Ke
het pe oat mule ke o tunge lem tunginga
lange NeHalang ol.
25 "Pe nenge teke lem ngarang e mene
iong ke la ames nga hana nenge te long-
longo helenga mataria, a i olole nga kue
kura pe a hepeng hote nike. Ke a sisa
perimo pe a nauel mule ke nek. Pe nenge
teke ero lape lem ngarang nem tunge iong
langa hana nemur peria pe hana nemur
lape te tunge iong lange non papal hussu
e ke tamal teua iong langa tuele au ngana.
26 Pe e hele ke manmanna toto lange iong
lape o lohot ero toto ke la het nga etue
nenge o saua umtutuna lochloch nenge te
teke o saua.

✡ **5:12:** 2Ch 36:16; Ume 7:52 ✡ **5:14:** Ioa 8:12; 9:5 ✡ **5:15:** Mak 4:21; Luk 8:16; 11:33 ✡ **5:16:** Epe 5:8-9; 1Pi 2:12
✡ **5:17:** Rom 3:31 ✡ **5:18:** Luk 16:17; 21:33 ✡ **5:19:** Iei 2:10 ✡ **5:21:** Exo 20:13; Deu 5:17 ✡ **5:22:** 1Io 3:15
✡ **5:23:** Mak 11:25 ✡ **5:27:** Exo 20:14; Deu 5:18

Salaunga Ana Poinga

27 ✡ "Iok a longo, nge nike te teke, 'Oma
luluch nge none nehei ero.'
28 E hele lange imo, mele nenge esia heie
pe memelei ia pe letena tuanin mana ke
teke ma luluch nge i nga letena nge teu,
poia poinga poreke ngana nem ke het lo.
29 ✡Ke nenge teke matam nenga pen
tamalmal poia iong ke o losio nga poinga
poreke ngana o sulhote ke lasus. Poma-
lam singim unne elle mana lape lasus ol.
Pe nenge teke ero lape te sausue iong
pe singim lochloch ke langa oan ngingina
ngana.
30 ✡Iok, nenge teke perim nenga pen
tamalmal poia iong ke o losio nga poinga
poreke ngana o chato hote pe o saua ke
lasus. Urana toto nge o hile hote singim
unne ke lasus. Pe nenge teke ero lape tesau
sue singim lochloch ke langa oan ngingina
ngana.

Hilenga Hel Nga Leinga
(Mat 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18)

31 ✡"Iok, te heleia pule ke te teke, 'Nenge
teke none lemene ke hile nehei non nem
tung tele helenga toto e nga alalaha ke
lange nehei. Iange alalaha nem hele tote
iri nai aria leinga nge lape het.'
32 ✡Pe e hele lange imo pengpeng mele
nenge hile nehei lape poia hei nem ke la
pingana hota mule nge none. Pe hei neu
poi ke mau iange ure huna nge iong non
nenge o hile i nem. Ke iong non nem o
eteia ke iong sipom o heporeke amo leinga.
Ure huna nenge o teke o hile lem hei ngana
koi nei; Nenge teke lem hei ma luluch nge
none ke pingaria hota o hile sapele i. Pe
non nenge lei heke mule hei nem lape am-
neia ke poreke toto iange nanas ia hotonga
nenga leinga ero.

*Ta Hekerkereng Ia Helenga E Nga NeHa-
lang Ene Ero*

33 ✡ "Iok, pule a longe lo nga helenga
nenge te heleia lange ratete mur nge nike.
Te teke, 'Nenge teke o hele ke manmanna
lange NeHalang ke o poia ute e, o poia ure
nem ke lohot ke pomanga o hele ngam pe
o pallaka ero iange Non Soke esia iong ke
ulolo.'
34 ✡Pe e hele lange imo pengpeng, o teke
o hele, o hetue kileng nga lut nga tapa
ke hekerkereng ia lem helenga ero iange
NeHalang na arenga nge heo ngana toto tu
nga lut nga Tapa.
35 ✡Pe pule o hele pe o hetue ich ke hek-
erkereng ia lem helenga ero iange ich nei
NeHalang nena ure nge ala hote ke apena
ma haka ia. Pe pule o hele pe o hetue
kileng nge Ierusalem ke hekerkereng ia
lem helenga ero iange Non Soke nenge i
naungaala ana non soke toto laka na kileng
nem.
36 Pe pule o hele ke manmanna toto nga
palpalum ero iange o purpur ero toto nge o
hulia palpalum ina elle ke hussu pe muna.
37 O hele ke pengpeng mana. O hele
ke 'Oe' ma o hele ke 'Ero'. Iange helenga
nemur nenge otal teu luluche langa lem
helenga nenge 'oe' pe 'ero' nem non poreke
ngana laka tunge lange iong ol.

O Tuachol Mule Lange Mele Ero
(Luk 6:29-30)

38 ✡ "Pe pule a longe lo nenge te teke,
'Nenge teke mele pal ele matam iong o pal
ele matana pule. Pe nenge teke mele pal
hoa ngingim iong o pal hoa ngingina pule.'
39 Pe e hele lange iong pengpeng o tu-
achol mule lange mele nenge poi poreke
iong ero. Nenge teke mele tepele sose iong
o hulia iong ke tepele iong nga ele pule.
40 Pe nenge teke mele hemes teua iong
langa tuele nenge te longlongo helenga ia
pe teke mene lem hengeron nenge teu ana
o tunge lem hengeron nenge ot ana lange i
pule.
41 Pe nenge teke mele echia iong ke o
puotaua i ke sase pol o puotaua i ke sase
toto.
42 Pe nenge teke mele onteia iong nga ute
o tunge lange i. Pe pule nenge teke mele
lemene ke hanok ia ute nge iong, o tunge
ure nem lange i pule.

*Lememo Taua Iri Nenge Tepoi Poreke
Imo*
(Luk 6:27-28, 32-36)

✡ **5:29:** Mat 18:9; Mak 9:47 ✡ **5:30:** Mat 18:8; Mak 9:43 ✡ **5:31:** Deu 24:1-4; Mak 10:4 ✡ **5:32:** 1Ko 7:10-11
✡ **5:33:** Lev 19:12; Num 30:2; Deu 23:21 ✡ **5:34:** Isa 66:1; Mat 23:22; Iei 5:12 ✡ **5:35:** Psa 48:2; Isa 66:1 ✡ **5:38:**
Exo 21:24; Lev 24:20; Deu 19:21

43 ✡ “Pe pule a longe lo nenge te teke,
‘Lememo tau mene neingamo mur pe apoi
poreke lemo ngarang mur.’
44 ✡Pe heueu nei e hele pengpeng lange
iong. Lemem taua lem ngarang mur. Pe
iri nenge te tunge amo melmelenga o heta-
laulau aria nge NeHalang ke halaua iri.
45 Nenge teke apoi ke mai Tememo nga
lut nga tapa tutuna mur toto imo. I sipona
poia chaia matana ke haka ke tua hatal
ia hana uranrana ngana mur pe nge hana
porekreke ngana mur pule. Pe poia pitte
ke sio nge hana nenge te nanas ia poinga
nge pengpeng pe nge hana nenge te popoi
poinga porekreke ngana mur pule.
46 Nenge teke lemem taua mele nenge
lemene taua iong lape o mene urum unne
ero toto. Hana nenge te lololoch umtutuna
te popoi ke pomalam pule.
47 Pe nenge teke o apala hot mene
neingam mur utar nge urana toto nge o
poia? Hana nenge te eteia NeHalang ero
iri te poi ke urana toto lala nge pekngaria
mur.
48 ✡Ke imo lochloch a hepengpeng ia imo
pe a poia ure ke lohot ke pengpeng ke
pomange Tememo nga lut nga tapa I non
nge pengpeng toto.

6

Poinga Nenge Ta Halaulaua Iri Nenge Reria Ure Ero

1 ✡“Iok, letemo matana ke nek toto.
Nenge teke a poia poinga urana ngana mur
a poia pe a hemallaha hote ke hulua te esia
ero. Iange nenge teke o hemallaha hote
lape o mene urum unne nge Temem nga lut
nga tapa ero.
2 “Ke nenge teke o tung ure lange mele
hel nenge reria ero o iua ana ngalum
paena ero. Iange hana nenge aria henge-
tau nachnai te popoi ke pomalam. Te
popoia poinga nem nga pele hetoronga
mur pe nga kue matana mur ke te teke
hehei pe hana te heto hekeke iri. Pe e hele
lange imo pengpeng iri te mene ururia
mur ke het lo.
3 Ke nenge teke a tung lange mele hel
nenge reria ure ero
4 apoi kome tote ke perimo nenge hoihoi
eteia ure nenge perimo nenge tamalmal
popoia ero. Pomalam lape a mene urumo
nge Tememo. Iange I esia ure lochloch
ngana nenge talkomkome.

Iesus Hetore Ita Nga Hetalaulaunga (Luk 11:2-4)

5 ✡ “Iok, nenge teke a hetalaulau apoi
ke mange hana nenge aria hengetau nach-
nai ero. Iri lemeria toto nge temes ke te
hetalaulau nga hetoronga ana pele letena
pe nga kue ilinlina mur ke te teke hehei
pe hana te esesia iri. Pe e hele lange imo
pengpeng iri te mene ururia lochloch ke
het lo.
6 Pe imo nenge teke a hetalaulau ateu
langa lemo pele nga mullimo nenge a ma-
maia pe a hetalaulau lange Tememo nenge
ta esia I ero. Pe Tememo esia ure nenge
apoi kome pe nga hoena lape tunge urumo
ol.
7 ✡Iok, hana hel leteria manmanna nge
NeHalang ero. Pe nenge teke a hetalaulau
apoi ke ma nge iri ero. Iange iri te heta-
laulau pe te heleleia helenga mur halang
nenge luna ero pe te olole ke sasase toto.
Pe te teke lape aria non soke longe iri nga
reria helenga lochloch ngana nemur.
8 ✡A poi ke mange iri ero toto. Iange a
onteia Tememo ero kura pe I etei ia ure
nemur lo nenge lape a onteia.
9 “Ke nenge teke a hetalaulau, a heta-
laulau ke mai koi;
“ ‘Tememem nga lut nga tapa em pengpeng
toto.
10 ✡Lem naualanga pe nekinga at
ke mo longo taua iong lakoi nga ich
ke pomanga te longo taua iong nga lut.
11 O tunge emem ngaunga nga lapa
pe nge he pe.
12 ✡O tuacholia nge imem ero
ke pomanga mo tuacholia ero
nge iri nenge te poi poreke imem.
13 ✡O poi ele imem nga olenga

✡ **5:43:** Lev 19:18 ✡ **5:44:** Exo 23:4-5; Luk 23:34; Ume 7:60; Rom 12:14, 20 ✡ **5:48:** Lev 19:2; Deu 18:13 ✡ **6:1:** Mat 23:5 ✡ **6:5:** Mat 23:5; Luk 18:10-14 ✡ **6:7:** 1Ki 18:26-29 ✡ **6:8:** Mat 6:32 ✡ **6:10:** Luk 22:42 ✡ **6:12:** Mat 6:14-15; 18:21-35 ✡ **6:13:** Luk 22:40; Ioa 17:15; Iei 1:13; 2Te 3:3; 2Ti 4:18

pe o hu hele ure poreke ngana mur nge
imem.'
14 ✡Iange nenge teke letem ia mele nenge
poi poreke iong lape Temem nga lut nga
tapa lape letena ia iong pule.
15 Pe nenge teke letem ia iri nenge te
poi poreke iong ero Temem lape letena
porekeia iong nga lem poinga poreke
ngana mur ero pule."

Poinga Nenge Aheo Nga Ngaunga

16 ✡ "Nenge teke oheo nga ngaunga o
henonou hote nakum usus ngana ero.
Iange hana nenge te channanga hali te
popoi ke pomalam. Nenge teke teheo nga
ngaunga te hemallaha hot tote lange hehei
pe hana ke nakuria usus toto. Pomalam te
eteia ke hana nemur teheo nga ngaunga.
Pe E hele lange imo. Hana nemur te mene
ururia mur lochloch ke het lo.
17 Nenge teke oheo nga ngaunga o lome
matam pe o helemlem heke singim
18 ke hehei pe hana te eteia ero nge oheo
nga ngaunga. Pe Temem nenge ta kolkolia
lape tunge urum nga hoena ol. Iange I toro
mana nge esia ure lochloch ngana nenge
talkome.

NeHalang I Urana Toto Nga Umtutuna (Luk 12:33-34)

19 ✡ "Pe a takiraua lemo ure urana ngana
mur nga ich nei ero. Iange lape kankan te
ngau hule pe lape tema sakilil pe singiria
karkare hulu. Pe pule lape kemenge kina
mur te tamu teu ke te kemeia iri.
20 ✡Nenge teke a takirau lemo ure urana
ngana mur a takiraua lakou nga lut nga
tapa. Iange kankan lape ngaua ero pe ure
hel te heporeke ero. Pe pule kemenge kina
mur lape te kemeia ero.
21 Pomalam lape letem tu hit mene
kileng nenge lem ure urana ngana mur te
maia.

Lemenge Nenga Singira (Luk 11:34-36)

22 "Matara i lemenge nenga singira.
Nenge teke matam te urana mana singim
lochloch lape tualeme.
23 Pe nenge teke matam te poreke singim
lochloch lape tu ke au mana. Ke nenge
teke lemenga e ero nga singim pe singim
au mana lape au nem puo ke palaungana
pe au hit sapele iong.

NeHalang pe Rera Ure Mur (Luk 16:13; 12:22-31)

24 "Mele pele ume nge hana nai ero.
Iange lape lemene ero ia e pe lemene taua
e. Nem pe la ke nanas mene e pe nau sio
mene e. Mele nenge lemene tau tote umtu-
tuna nakuna ero nge ume nge NeHalang.
25 ✡"Ke pomalam e hele lange imo letemo
meena sakilil nga atu ngamo nga ich nei
ero. Nga utar nenge lape a ngaua pe a
inia pe nga utar nenge lape a heron hite
nga singimo. A maul ngamo i ure nenge
palaungana toto nga ngaunga pe singimo
i ure nenge palaungana toto nga hengeron
mur.
26 ✡A nau haka langa ngie mur nga lut.
Iri tetua ngaunga ero pe te lulu erochro.
Pe pule te takirau teueu ngaunga nga ana
pele ero. Pe Tememo nga lut nga tapa hen-
gaungaua iri kura. Pe ngie nemur iri ure
nenge palaungana nga NeHalang matana
ero. Ngana laka imo lo.
27 Iok, nenge teke letemo meena sakilil
amo tei nge imo purpur nge tom ia ana
etue nenge meteia ke elela polpol?
28 Pe pomere nenge letemo meena sakilil
ia hengeron mur? A nau langa ae rorana
mur nga ume. Iri te poia ume palaungana
e ero pe iri siporia te sime aria tal nenge te
hemale hite nge iri ero.
29 ✡Pe e hele lange imo pengpeng Ne
Solomon heron heke nena hengeron
urana ngana mur pe i nakuna urana ero
iange ae rorana nemur nakuria urana toto
nge i.
30 Pe NeHalang Isipona hemele heilil
lochloch ngana nenge tetu nga uraurau.
Pe heilil nemur tetu ke te maulul heueu
pe nge rou tesau heke iri nga oan. Ke
pomalam imo nenge letemo manmanna
ngana unne sune mana a etei tote ol ke
NeHalang lape hemele imo pule!
31 Letemo meena ero pe a hele ke po-
machmai ero: 'Lape ta ngaua ara utar mai

✡ **6:14:** Mak 11:25-26 ✡ **6:16:** Isa 58:5-9 ✡ **6:19:** Iei 5:1-3 ✡ **6:20:** Mat 19:21; Luk 18:22 ✡ **6:25:** Pil 4:6; 1Ti 6:6-8; 1Pi 5:7 ✡ **6:26:** Mat 10:29-31; Luk 12:6-7 ✡ **6:29:** 1Ki 10:4-7; 2Ch 9:3-6

ol? Pe lape ta in langai mai? Pe lape ta
heron ia utar?'
32 ✡Melehel nenge te eteia NeHalang ero
toto lape te song ke te tango rere ure ne-
mur. Pe Tememo nga lut nga tapa eteia lo
ure nemur nenge purpur ero nge imo.
33 ✡Ure nenge toi nge lememo tau tele
ngana laka NeHalang nena naualanga pe
nekinga pe pule nena poinga nenge peng-
peng toto. Ol pe NeHalang lape tunge ure
lochloch ngana nemur lange imo.
34 Pomalam letemo tuanin rara sakilil
nga utar nenge lape lohot nge rou ero. Etue
nenge rou nem i sipona letena tuaninin
nge i sipona. Ke ure meena ngana mur te
lohot ke te purpure etue elle pe elle.

7

A Henonou Perimo Lange Mele Ero (Luk 6:37-38, 41-42)

1 ✡ "A henonou perimo lange mele hel
ero toto. Mele nenge henonou penna lange
mele NeHalang lape henonou penna lange
i.
2 ✡Kue nenge a henonou perimo lange
mele hel kue nem mana NeHalang lape
poia lange imo pule.
3 "Pomere nenge o esia ae mumuna unne
sune nge ma ele neingam matana pe o
kolkolia ae chonna palaungana nenge ma
ele iong sipom matam?
4 Pomere nenge ae chonna palaungana
ma ele matam pe o hele lange neingam e
neu ke o teke o poi hote ae mumuna unne
nenge ma ele matana?
5 Iong am hengetau nai iam teke poi pe
o mene hot tele ae chonna palaungana
nenge ma ele matam mukam. Ke het o nau
ke nek pe o poi hote ae mumuna unne sune
nenge ma ele neingam e nem matana ol.
6 "Lemo ure urana ngana mur nenge heo
ngana a tunge lange kaone mur ero. Pe
lemo holonga mur a tamal sue lange kie
mur ero. Iange lape te hepapar hulu hit
mene pe te ringha taua imo pe te lata hule
imo.

Ta Onteia NeHalang (Luk 11:9-13)

7 ✡ "O ontei pe lape NeHalang tunge lange
iong. O tango rara pe lape o hottaua. O
ischong nga piunga pe piunga nem lohe
lange iong.
8 ✡Ke iri nenge te onteitei te menmene pe
iri nenge te tango rarara te hottautau pe
iri nenge te ischongchong nga piunga lape
piunga olha lala nge iri.
9 "Amo tei nge imo nenge teke tuna
tamane ngana e ontei loi lange i pe tunge
um lange tuna?
10 Nem pe tuna ontei ruo pe tunge ilimo
lange i?
11 ✡Imo hana poreke ngana nemur a
eteia utar nenge urana nge lape a tunge
lange tutumo mur. Ke pomalam a etei
tote ol ke Tememo nenga lut nga tapa lape
tunge ure urana ngana mur lange iri nenge
te onteitei lala nge I.
12 ✡ "Pe nga ure lochloch poinga urana
ngana mur nenge lememo ke mele hel te
poia lange imo a poia lange iri pule. Moses
nena hotonga mur pe hengetoro nenge
hetatalonga mur luna toto koi nei.

Piunga Matana Nenge Kino Pe Nenge Soke (Luk 13:24)

13 "Iok, imo a i teu laka nga piunga
matana nenge kino. Iange piunga nenge
soke pe ana kue mallaha pe song ke langa
oan ngingina ngana. Pe hulua halang toto
te i teueu nga piunga nem.
14 Pe piunga nenge kino ana kue tuna
mana pe mallaha ero. Pe kue nem song ke
langa maulinga ke koko ana kileng. Pe iri
hel mana te saolia kue nem pe te nanasia.

Hana Nenge Te Pallaka Ke Te Teke Iri Hetatalonga (Luk 6:43-44)

15 ✡"Iok, a nauala amo ke nek nge hana
nenge te channangnanga ke te teke iri het-
atalonga mur. Iri lape teat nge imo pe te
maluch ole mene imo ke pomanga sipsip
mur. Pe i nge ero la. Nga leteria nge teu te

✡ **6:32:** Mat 6:8 ✡ **6:33:** 1Ki 3:11-14; Psa 37:4, 25; Rom 14:17 ✡ **7:1:** Rom 2:1; 1Ko 4:5; Iei 4:11-12 ✡ **7:2:** Mak 4:24 ✡ **7:7:** Mak 11:24; Ioa 14:13; 15:7; 16:23-24 ✡ **7:8:** 1Io 3:22; 5:14-15 ✡ **7:11:** Iei 1:17 ✡ **7:12:** Mat 22:39-40; Luk 6:31; Rom 13:8-10 ✡ **7:15:** Mat 24:24; Ume 20:29; 2Pi 2:1

poreke toto ke pomalaka nga kaone hinolo mur.
16 ✡Lape a etei tote iri ke nek laka nga re-
ria poinga mur ol. A nau at, uain nganan-
gana te sohe hote nga kiki tana ero. Pe
ae Popi nganangana te sohe hote nga heilil
nenge memesanga ngana halang ero.
17 Ke pomalam mana ae nenge urana
lape nganangana mur te urana mana pe
ae nenge poreke lape nganangana mur te
poreke.
18 Ke ae nenge urana nakuna ero nge
nganangana poreke. Pe ae nenge poreke
nakuna ero nge nganangana urana pule.
19 ✡Pe ae nemur nenge nganangaria te
poreke lape te tele sue iri pe tesau heke iri
langa oan.
20 ✡Ke pomalam mana lape a eteia hana
nemur nga ure nemur nenge te popoia.

Lape Non Soke Eteia Imo Ma Ero?
(Luk 13:25-27)

21 ✡ "Hulua lape te hetue iau ke 'Non Soke
Non Soke' pe iri lochloch lape teteu la ero
toto nga naualanga pe nekinga nga lut nga
tapa. Iri nenge te nanas taua Temek nenge
tu nga lut lemene ngana iri mana lape
teteu langa naualanga pe nekinga nenga
tapa.
22 Pe hulua lape te hele at nge iau nga
NeHalang nena haliunga ana etue nem ke
mai, 'Non Soke, Non Soke, imem mo haliu
hote iong pe mo helope hote uneinei mur
pe mo poia urelu mur ke te lohot nga iong
em pule i.'
23 ✡Pe lape e hele ke mallaha toto lange
iri ke e teke, 'Imo nemur, e eteia imo ero
toto. A ua toto nga matak. Imo hana
porekreke ngana mur iam.'

Hana Nai Te Hemes Pele
(Luk 6:47-49)

24 "Ke pomalam iri nenge te longe lek
helenga mur pe te nanas taua te poi ke po-
manga non nenge letena matana ke hemes
heke na pele nga um.
25 Pe nga etue nenge pitte molmol pe ech
hotot pe tuttula at ke tah teu nga pele neu
pe pele nem losio ero. Iange ana pele mes
haka nga um ke kerkereng toto.
26 Pe iri nenge te longe lek helenga pe
te nanas taua ero te poi ke pomalaka nge
non nenge letena matana ero pe hemes sio
mene na pele nga peipei.
27 Pe nga etue nenge pitte molmol pe ech
hotot pe tuttla at ke tah teu nga pele neu pe
pele nem hutu sio ke chach hulu."
28 Iok, Iesus hele ia ure nemur ke het pe
hulua nemur leteria tuanin ke halang nga
Iesus hetoro ngana.
29 ✡Iange i hetoro ke pomanga hotonga
ana hetoronga mur ero. Hetoro ngana
pomalaka nga none nge na kerkerenga
palaungana toto.

8

Iesus Hemasia Non Susuun Kina E
(Mak 1:40-45; Luk 5:12-16)

1 Iok laol, Iesus i sio mule nga sasana neu
pe hulua halang toto te nanasia i.
2 Ol pe none nge haleles poreke ngana
mene i lange Iesus. Non neu lake tualou
sio nga Iesus matana pe hele, "Non Soke,
nenge teke lemem o hemas mule iau ke
singik lemlem mule."
3 Ol pe Iesus tul hot sapele penna pe
la tal heke nge non neu pe hele, "Oe iau
lemek. Singim lemlem mule ol." Ueiuei
mana pe haleles poreke ngana neu het
sio sapele nga non neu singina. Haleles
poreke ngana neu ngau hohoa singira.
4 ✡Pe Iesus hele lange i ke teke, "Heueu
o hele hote ure nei lange mele e ero toto.
Ola ke o eteia iong lange tunginga ana
none ke poia tunginga nenge Moses hele
ia nga hana nenge te urana mule. Ke nem
lape henonou hote utar nenge e poia lange
hehei pe hana."

None Letena Manmanna Ngana Nge Palaungana Toto
(Luk 7:1-10)

5 Iok, Iesus la ke i teu nga kileng palaun-
gana nenge Kapernam pe palinga hel ana
hana mur aria soke e lake esia i pe hele
lange Iesus ke halaua i.
6 Ke non soke neu hele lange Iesus ke
teke, "Non Soke, lek non nenge umume nge

✡ **7:16:** Kal 5:19-22; Iei 3:12 ✡ **7:19:** Mat 3:10; Luk 3:9; Ioa 15:6 ✡ **7:20:** Mat 12:33 ✡ **7:21:** Luk 6:46; Iei 1:25
✡ **7:23:** Psa 6:8; 2Ti 2:19 ✡ **7:29:** Mak 1:22; Luk 4:32 ✡ **8:4:** Lev 14:1-32; Mat 9:30; Luk 17:14

iau kou ma mana nga pele. Singina inin
hulu pe sachul rara ero toto."
7 Pe Iesus hele, "Lape e la ke e hemasma-
sia i."
8 Pe palinga hel ana hana mur aria soke
neu hele, "Non Soke, iau e urana ero toto
nge o teu at nga lek pele. O hele mana pe
lek non neu urana mule.
9 Iange iau pule hana hel tenau ele iau.
Pe iau enau ele lek hana mur hel pule.
Nenge teke e hele lange iri ke, 'Ola,' pe ana
non la. Pe e hele lange i neu ke, 'O iat,' pe
ana non i at. Pe e hele lange lek non ke, 'O
poia ure nei,' pe i poia."
10 Iesus longe non neu nge hele ke mau
pe letena tuanin ke halang. Ol pe hele
lange iri nenge te nanasia i, "E hele ke
manmanna toto lange imo, e hottaua none
nge Israel nge poi ke mange non nei ero
kura. Non nei letena manmanna ngana
palaungana toto.
11 ✡Hulua halang teat nga kileng hele
nenga chaia haka ngana, pe nga chaia sio
ngana pe la te kila ke te ngau luluch nge
Apraham pe Isak pe Iakop, nga naualanga
pe nekinga nenga tapa.
12 ✡Pe hana nenge reria kileng neu toto,
lape NeHalang lope hote iri ke la tetu nga
kileng au ngana. Nga kileng nenge te tang-
tang pe ngingiria chatrekreke ia."
13 Ol pe Iesus hele lange palinga hel ana
hana mur aria soke neu, "O laol, Ure nem
lape lohot ke pomanga letem manmanna
ngana nenge o teke lape lohot ke pomam.
Ol pe nena non nenge singina haleles neu,
singina urana mule nga etue neu peng-
peng."

Iesus Hemasia Hulua Hel Pule (Mak 1:29-34; Luk 4:38-41)

14 Iok, Iesus la ke i teu nga Petrus nena
pele pe esia Petrus uene nge singina hale-
les ke ma nga hete. Ana hei singina mi-
langlang.
15 Ol pe Iesus penna la ke rahite hei neu
pe ana haleles het sio sapele. Pe hei neu
lo haka pe tun sapele ngaunga pe hengaua
Iesus.
16 Iok, nga ulei te laua iri nenge uneinei
tu teu nge iri ke te laia iri nge Iesus. Pe
Iesus hele pe helope hote uneinei nemur
pe hemas mule iri lochloch ngana nenge
singiria haleles.
17 ✡Pe poinga nenge Iesus poia nem, poia
ke pete tote NeHalang nena helenga e nge
hetatalonga Isaias hele hote nge nike lo
nenge hele ia ke teke,
"Isipona amneia ara melmelenga
pe takisia ara haleles mur."

Te Teke Te Nanasia Iesus (Luk 9:57-62)

18 Iok, Iesus esia hulua nge te heliliu hite
I ke tom, pe hele lange nena hana mur
ke teke te lotele langa kolkolu palaungana
neu ilina hele.
19 Ol pe hotonga ana hetoronga e la
pe hele lange Iesus ke teke, "Hetoronga,
nenge teke o la ke merei, iau lape e nanas
mene iong."
20 ✡Pe Iesus hele lange i ke teke, "Kaone
hinolo mur reria polo tu nga ich, polo
nenge te mamaia. Pe ngie mur pule reria
kiniu, pe Non Tuna munna e nge mama ia
ero."
21 ✡Pe Iesus nena none hele ke teke, "Non
Soke, e la ke e alo hite temek mukam, ke ulo
pe e at ke e nanasia iong ol."
22 Pe Iesus hele lange non neu ke teke,
"Hana nenge te metmete pekngaria mur
te alo hit mulmule iri. Pe iong o iat ke o
nanasia iau."

Iesus Hemete Ruach Pe Tuttula Palaungana (Mak 4:35-41; Luk 8:22-25)

23 Iok, Iesus haka nga sulang e pe nena
hana mur tela luluch nge I.
24 ✡Te la ol pe kileng eingana haka sapele.
Pe kileng eingana neu palaungana pe poia
ruach ke poreke toto. Pe ruach ana mee
teke hepuluch sue iri. Pe Iesus mamani.
25 Ol pe nena hana mur te hengo heke I
pe te hele ke te teke, "Non Soke, o halaua
ita ero kai? Ta metmete lo i!"
26 ✡Pe Iesus hele, "Imo letemo man-
manna ngana unne sune mana iam. A
matau sakilil ia utar?" Ol pe Iesus lo haka
pe hele ke kerkereng toto langa tuttula
palaungana neu pe ruach poreke ngana

✡ **8:11:** Luk 13:29 ✡ **8:12:** Mat 22:13; 25:30; Luk 13:28 ✡ **8:17:** Isa 53:4 ✡ **8:20:** 2Ko 8:9 ✡ **8:21:** 1Ki 19:20
✡ **8:24:** Psa 4:8 ✡ **8:26:** Mat 14:31; Psa 89:9

neu. Ol pe tuttula palaungana neu het pe
ruach poreke ngana neu ma ke mello mule.
27 Ol pe hana nemur te esia pe leteria
tuanin ke halang pe te hele, “Non nei mai
i utar toto? Tuttula pe ruach te longo tau
mene I.”

Iesus Hemasia Hana Nai Nge Uneinei Tuteu Nge Iri
(Mak 5:1-20; Luk 8:26-39)

28 Iok, Iesus lo tele la sapele nga kolkolu
palaungana neu ilina hele nga Katara mur
reria ich. Pe hana nai nge uneinei tu teu
nge iri. Te lohot nga rika mur nenge hana
koluria mur tema teu ia pe la te saolia
Iesus. Pe hehei pe hana te matau tote hana
nai neu ke te i rara nga lamau ero toto.
Iange iri nai nakuria sisiling toto.
29 ✡Iok laol, hana nai neu te alngaria
sapele, “NeHalang Tuna, o teke oat ke o
potaria ia imem? Emem etue nenge mo
takisia emem melmelenga at ero kura.”
30 Pe kie ana tuangarung e te sesel ke sase
ero mana nga iri te mes ngaria.
31 Ol pe uneinei nemur te echia Iesus,
“Nenge teke o lope hote imem heueu, o
kulosia imem ke mo teu heke kou kie ana
tuangarung neu.”
32 Ol pe Iesus hele lange iri, “Iok, a laol!”
Ol pe uneinei nemur te lohot nge hana nai
neu pe la ke teteu heke kie nemur. Pe
kie ana tuangarung neu te song hot sapele
langa sasana neu ilina, pe te losio teu nga
kolkolu neu pe te pulachlach ke te mete
sapele.
33 Pe iri nenge tenau elele kie nemur te
song sapele ke tela nga tuele tana pe te hele
ia ure nenge lohot nga kie nemur, pe pule
nge hana nai nenge uneinei tu teu nge iri
neu.
34 Ol pe hulua lochloch ngana nga tuele
tana palaungana neu, te i ke la te lohot nge
Iesus. Te la te esia I pe te hele ke kerkereng
toto lange I ke te teke, ua nga reria kileng
unne neu pe la toto nga kileng unne.

9

Iesus Hemas Mule None Nge Singina Mete
(Mak 2:1-12; Luk 5:17-26)

1 ✡Iok laol, Iesus lo haka mule nga sulang
pe mana tele mule ke lange Kapernam, nga
i sipona nena kileng huna.
2 Ol pe hana hel te takis ia none nge
singina lochloch mete pe mamana nga
tako. Pe Iesus esia hana nemur leteria manmanna ngana pe hele lange non
nenge singina mete neu, “Letem huna sakilil ero ol. E saua lem poinga poreke ngana
mur ke te lasus toto lo.”
3 Pe hotonga ana hetoronga mur hel, te
hele chunuch mana nge iri ke pomai, “Non
nei hele ngana pomalaka nga I NeHalang
toto i. Poia helenga nei, heporeke tote
NeHalang ene.”
4 ✡Pe Iesus eteia leteria tuanin ngana
mur ke ulolo. Ol pe hele ke teke, “Pomere
nenge letemo inin ngana nem tu teu mana
nge imo ke pomam?
5 Helenga tei nge semel nge lape te
heleia? ‘E saua lem poinga poreke ngana,’
ma nenge e teke, ‘O mes haka pe o i.’?
6 ✡Iau e teke e poia ke mam ke a eteia, ke
Non Tuna na kerkerenga palaungana nga
ich, nge saua hehei pe hana reria poinga
poreke ngana mur ke lasus toto.” Ol pe
Iesus hele lange non nenge singina mete
neu, “O mes haka pe o mene lem manga pe
o i ke o la nga lem pele.”
7 Non neu mes haka pe i ke la sapele nga
na pele.
8 Pe hulua lochloch ngana te esia ke pomau pe leteria huna pe leteria tuanin ke
halang. Pe te heto heke tote NeHalang ene
iange tunge kerkerenga palaungana nei at
nge ita non.

Iesus Iua Mateus
(Mak 2:13-17; Luk 5:27-32)

9 Iok, Iesus lo haka nga lamau pe i ole ke
la pe esia none nge ene Mateus, nge arare
nga hana nenge te lololoch umtutuna reria
pele sune. Ol pe Iesus hele lange i ke teke,
“O i at ke o nanasia iau.” Mateus lo haka pe
nanas sapele Iesus.
10 Iok, Iesus pe na hana mur teare
ke te ngaungau nga Mateus na pele pe
hana nenge te lololoch umtutuna pe hana
porekreke ngana mur teat ke te ngau luluch nge iri.

✡ **8:29:** Mak 1:24; Luk 4:41 ✡ **9:1:** Mat 4:13 ✡ **9:4:** Luk 9:47; Ioa 2:25 ✡ **9:6:** Ioa 17:2 ✡ **9:11:** Luk 15:2

11 ✡Pe Paresio mur te esia ke mau pe
te onteia Iesus nena hana mur ke te teke,
"Pomere nenge amo hetoronga ngau lu-
luch nge hana porekreke ngana pe hana
nenge te lololoch umtutuna mai?"
12 Pe Iesus longe pe hele, "Haleles kina
mur mana tela nge non nenge hemasmas
ia haleles kina mur, pe iri nenge singiria
urana tela nge non nem ero.
13 ✡Ala pe letemo tuanin hote helenga nei
luna ke nek. 'Lemek ero ia lemo tunginga
pa nemur nenge a makmak huros. Lemek
ke letemo ia hehei pe hana.' Iange e at ke
e iua hana porekreke ngana mur mana, pe
hana nenge te urana e iua iri ero."

Onteinga Nga Hengeo Nga Ngaunga (Mak 2:18-22; Luk 5:33-39)

14 ✡Iok, Ioanes na hana mur teat pe te
onteia Iesus ke te teke, "Pomerei nenge
imem pe Paresio mur moheo nga ngaunga
pe lem hana mur teheo ero?"
15 Pe Iesus tuacholia ke teke, "Nenge teke
none nge lei heueu ngana at ke kila luluch
nge nena hana mur, hana nemur lape te
iech ke elela. Pe nga etue nenge non ha-
langina nem i ero hatalia iri, hana nemur
lape teheo nga ngaunga sapele.
16 "Mele pele mene malenga heueu
ngana sachana, pe sima hite hengeron
nike ngana chach ngana ero. Nenge teke
poia ke pomam, lape malenga sachana
heueu ngana nem ta chach mule. Pe ure
chach ngana nem palaungana toto sapele.
17 Nenge mele ling teua uain heueu
ngana ke langa meme ulina ke kina ia, ling
teua langa meme ulina nenge nike ngana
ero, iange meme ulina nike ngana nem
sosolos lo, pe uain heueu ngana nem lape
una haka ke hemute meme ulina sosolos
ngana nem ke chach. Pe uain nem lape
pasiling hot pe kina pule poreke ke lasus.
Nenge urana laka, ling teua uain heueu
ngana ke langa kina meme ulina nenge
heueu ngana. Pomalam iri nai tetu ke
urana."

Mele Hei Ngana Sune Nge Mete, Pe Heie Nge Haleles Poreke Ngana Poia I (Mak 5:21-43; Luk 8:40-56)

18 Iok, Iesus helele kura pe non nenge
nauelele pele hetoronga neu, at ke tualou
sio nga Iesus matana pe hele, "Tuk nenge
hei pau kou mete heueu mana nei. Pe e
teke o i at ke la otal heke perim nge i ke
maul mule."
19 Iok laol, Iesus pe nena hana mur te lo
haka pe tela luluch nge non neu sapele.
20-21 ✡Pe heie pule toho mala lohot nge i
ke hesinga iri analoch pe nai lo. Pe ana hei
helele nge i sipona ke teke, "Nenge teke e ra
haka mana nga Iesus na hengeron, haleles
nei lape het nge iau sapele." Pomalam
hei neu langa Iesus rumena pe rahaka nga
Iesus nena hengeron ana horo.
22 Ol pe Iesus ralele pe esia i pe hele,
"Hatong, letem huna ero ol. Letem man-
manna ngana laka nenge hemaulia iong
nga haleles nem." Pe nga etue unne neu
pengpeng haleles neu het sapele nge hei
neu.
23 Iok laol, Iesus la ke i teu nga non nenge
nauelele hetoronga ana pele nena pele pe
esia hana nge te iuiua iu pe hulua nge te
chauchai rara ke halang.
24 Ol pe Iesus hele, "Imo lochloch ngana
nem a ua! He nem mete ero iam, mamani
mana laka." Pe hulua nemur te melmel lil
ia Iesus.
25 Iok, hulua nemur tela ke tetu nge hot
pe Iesus teu la ke ra hite he neu nga penna.
Ol pe he neu opene teu mule nge i pe lo
haka sapele.
26 Pe ure nenge Iesus poia neu ana he-
lenga song ke kileng lochloch ngana nenga
lamau te longe.

Iesus Hemasia Hana Nai Nge Mataria Hit

27 ✡Iok, Iesus lohot nga lamau ke teke
lalalo pe hana mata hit nai te nanas pe
alngaria hot lange I ke te teke, "Ne Teuit
tuna, letem poreke ia imem!"
28 Ol pe Iesus la ke i teu nga pele e pe mata
hit nai neu tela nge i. Pe Iesus onteia iri ke
teke, "Imo mam letemo manmanna toto ke
lape e hemas mule imo ma?"
Pe iri nai te hele, "Oe Non Soke, letemem
manmanna toto i."
29 Iok laol, Iesus ra haka nga iri nai
mataria pe hele, "Lape e poia ure nem

✡ **9:13:** Hos 6:6; Mat 12:7 ✡ **9:14:** Luk 18:12 ✡ **9:20-21:** Mat 14:36 ✡ **9:27:** Mat 20:29-34

ke lohot nge imo nai ke pomanga letemo
manmanna ngamo."
30 ✡Ol pe iri nai tenau mule sapele. Pe
Iesus hele ke kerkereng toto lange iri nai
ke teke, "A hele hote ure nei lange mele ero
toto."
31 Pe ero. Hana nai neu tela ol pe te
hesongia ana helenga nga kileng lochloch
ngana.

Iesus Hemasia None Ke Hele Mule

32 Iok, nga etue nenge hana nai nem te i
ke tela, hana hel te takisia none pule lange
Iesus. Non nem hele poreke iange uneinei
tu teu nge i.
33 ✡Iesus helope hote uneinei nem ke ua
hot nge non nem. Iok laol non nenge hele
poreke nem hele mule sapele. Ol pe hulua
ngaria lohot pe te hele, "Imem mo kolkol
ute e nge pomai nge lohot nge nike nge
Israel."
34 ✡Pe Paresio mur te hele, "Uneinei mur
aria soke laka hekerkereng ia i ke helope
hotote uneinei mur."

Ume Ana Hana Mur Iri Halang Ero

35 ✡Iesus i ke rongo heke tuele tatana
mur pe kileng kinkino ngana mur, ke het-
ottoro nga hetoronga ana pele mur. Iok, pe
haliu hote helenga urana toto ngana nenga
NeHalang nena naualanga pe nekinga pe
pule hemasia hehei pe hana nga aria hale-
les mur.
36 ✡Pe Iesus esia hulua nemur pe letena
ia iri iange leteria meena pe tetu poreke, pe
mele nge nauele iri ero ke pomanga sipsip
mur nge aria naunga ala ero.
37 ✡Ol pe hele lange nena hana mur ke
pomai, "Ngaunga halang te mera tach lo.
Pe lulunga ana hana mur iri unne sune
mana.
38 A hetalaulau lange ume tokoninga ke
kulosia lulunga ana hana mur hel pule ke
te halau ke te lulu."

10

Iesus Iua Nena Hana Mur Nge Iri Analoch Pe Nai
(Mak 3:13-19; Luk 6:12-16)

1 ✡Iok laol, Iesus iua nena hana mur nge
iri analoch pe nai ke te eukirau pe tunge
kerkerenga palaungana lange iri. Te mene
kerkerenga palaungana nem ke lape te he-
lope hotote uneinei mur, pe te hemasmas
ia hehei pe hana nga aria haleles mur.
2-4 Pe Iesus nena hana mur analoch pe
nai eria koi nemur:
Simon (nenge ene e pule Petrus)
Antreas (Simon tina)
Ieims (ne Sepeti tuna)
Ioanes (Ieims tina)
Pilip
Patolomius
Tomas
Mateus (nenge lololoch umtutuna.)
Ieims (nenge Alpeus tuna)
Tateus
Simon (non nenge teke Israel mur iri
siporia tenau ele iri)
Iutas Iskariot (nenge tunge Iesus langa
hana porekreke ngana mur peria)
5 Hana iri analoch pe nai nei, Iesus kulos
hote iri pe hetoro tote iri ke mai, "Ala pe atu
luluch nge hana lomonmona ngana mur
ero. Pe pule ala nge iri nemur nge Samaria
ero.
6 ✡Ala manmana nge hehei pe hana
nenge Israel iange iri te pomalaka nga sip-
sip mur nenge te erue toto lo.
7 ✡Ala pe a haliu hote koi helenga nei,
'NeHalang nena naualanga pe nekinga
nenga tapa, ngana koi heroi lo.'
8 Pe a hemasmas ia haleles kina mur,
a hemaul heke mule iri nenge te met-
mete. Pe a helemlem mule iri nenge hale-
les poreke ngana ngau lala ke ngau hoa
singiria pe a helope hotote uneinei mur.
Kerkerenga nenge e tunge lange imo nei, a
olia at nge iau ero. Pomalam, a la pe a poia
lange iri pe a chepeia uruna ero pule.
9 ✡Pe pule a in teua umtutuna unne e pe
machmach unne e pe hake unne e nga amo
melo matana ero toto.
10 ✡Ai ia inga nei pe a takis kole ero pule.
Pe a mene ke lemo hengeron nachnai ero
pe apemo ana kalenga haka nachnai ero
pule. Pe pule a ra hit heko ero. Iange ure
nemur, non nenge umume uruna ia.

✡ **9:30:** Mat 8:4 ✡ **9:33:** Mak 2:12 ✡ **9:34:** Mat 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15 ✡ **9:35:** Mat 4:23; Mak 1:39 ✡ **9:36:** Num 27:17; 1Ki 22:17; Zec 10:2; Mat 14:14; Mak 6:34 ✡ **9:37:** Luk 10:2 ✡ **10:1:** Mak 6:7; Luk 9:1 ✡ **10:6:** Jer 50:6 ✡ **10:7:** Mat 3:2; 4:17; Luk 10:9, 11 ✡ **10:9:** Luk 10:4 ✡ **10:10:** Luk 10:7; 1Ko 9:14

11 "Nenge teke ateu langa kileng palaungana e, nem pe nga tuele kina sune, anau rara none nge na poinga urana pe pengpeng pe a la ke atu luluch nge i nga nena pele. Pe atu luluch nge i ke la het nga etue nenge a lo haka mule.

12 ✡Ke nenge teke a i teu nga pele e, a hele ke a teke NeHalang pete imo.

13 Pe nenge teke iri nenga pele nem te iech ia lemo helenga, lemo helenga urana ngana nem lape tu luluch nge iri. Pe nenge teke ero, lemo petenga nem haka mule nge imo.

14 ✡Pe nenge teke none longo lange imo ero pe mene imo langa nena pele ero, a pasis sue maruchrue nga apemo pe ai hot nga kileng nem.

15 ✡E hele ke manmanna toto lange imo. Nga NeHalang nena haliunga ana etue kileng nem lape mene tuangachol nge poreke toto nga nenge Sotom pe Komora."

Iesus Heleia Ure Meena Ngana Mur Nge Lape Lohot
(Mak 13:9-13; Luk 21:12-17)

16 ✡ "Iok, a longo at nge iau ke nek toto. E kulosia imo ke pomalaka nga mele nenge kulosia sipsip mur ke tela ke tetu teu luluch nge kaone hinolo mur. Pomalam letemo matana ke nek toto ke manga hilimo pe a nanas tau tote ngie chaulum nena poinga nenge tu ke neknek.

17 ✡Pe anau ala amo ke nek toto nge hana mur. Iange lape te laua imo kela ames nga hana papalauna mataria pe pule lape te taklala teua imo langa hetoronga ana pele pe tepal hulu hite imo.

18 Pe te poia imo ke pomam iange lek hana mur imo. Ke lape te mene imo lange almasinga ana hana mur pe naunga ala mur. Pe lape a hele hote helenga urana toto ngana lange iri pe nge hana lomonmona ngana mur pule.

19 Pe nenge teke te laua imo, letemo song rara sakilil ero. Iange a hele ngamo nga ure nenge a heleleia lape ma ke mallaha hot mana nga letemo nga etue nem pengpeng.

20 ✡Pe imo sipomo a hele ero, iange Tememo NeHalang opene lape hele hot nga halimo ol.

21 ✡ "Non e lape tua hita mule tina ana pe te hune i ke mete. Pe none lape poia poinga nem lange tuna pule ke tua hita mule ana. Pe aina lape te pal hel luluch mule nge tetemeria mur pe tataria mur pe te hune iri ke te mete.

22 Hana lochloch lape lemeria ero ia imo iange Iau lek hana mur imo. Pe mele nenge mes ke kerkereng toto nga letena manmanna ngana, lape mene maulinga ke koko.

23 Nenge teke te poi poreke imo nga kileng e, a ua ke a langa kileng e pule. E hele ke manmanna toto lange imo koi. Imo lape a heulo hote amo ume nga kileng lochloch ngana nge Israel ero kura, pe Non Tuna lape at.

24 ✡ "Mele nenge lala nga hengetoro kura, i muka mule nge ana hetoronga ero. I nanas tau mene ana hetoronga. Pe mele nenge umume nge none, i pule tamu tote ana ae huna ero. I longo la manmana nge ana ae huna.

25 ✡Pe mele nenge lala nga hetoronga nem purpur pule nge lohot ke pomange ana hetoronga. Pe pule mele nenge umume nge none nem, purpur pule nge lohot ke pomange ana ae huna nem. Ke nenge teke te hetue non poreke ngana ene Pelsipul lange non soke e, lape te poia poinga nem ke palaungana toto lange non nem nena hana mur."

A Matau Mene NeHalang I Toro Mana
(Luk 12:2-7)

26 ✡ "Pe a mataua iri ero. Ure lochloch ngana nenge talkomkome lape lohot nga mallaha. Pe ure lochloch ngana nenge te hele komkome lape lohot ke hulua te eteia pule.

27 Utar nenge e heleia lange iong nga kileng au ngana, o hele hote nga sinanga.

✡ **10:12:** Luk 10:5-6 ✡ **10:14:** Luk 10:10-12; Ume 13:51 ✡ **10:15:** Mat 11:24; Iut 7 ✡ **10:16:** Luk 10:3; Rom 16:19 ✡ **10:17:** Mak 13:9-11; Luk 12:11-12; 21:12-15 ✡ **10:20:** Ioa 14:26 ✡ **10:21:** Mic 7:6; Mat 10:35; Mak 13:12; Luk 21:16 ✡ **10:24:** Luk 6:40; Ioa 13:16; 15:20 ✡ **10:25:** Mat 9:34; 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15 ✡ **10:26:** Mak 4:22; Luk 8:17 ✡ **10:28:** Rom 8:31; Iei 4:12

Pe utar nenge e mangun ia langa talngam,
o mes haka ia nga pele ona pe o haliu hote.
28 ✡A matau heke mene hana nenge te
hunun ero. Iri te hun mene singira pe
te hune opere ero. A matau mene laka
I nenge lape chacharuch heke singira pe
opere nga oan nge henge lemlem.
29 Ngie kinkino ngana nai ururia haka
toto ero. Pe te olia iri nga umtutuna elle
mana. Pe nenge teke elle nge iri mete,
Tememo eteia ke het lo.
30 Pe pule NeHalang amele palpalumo
ina pe eteia iri ke het ta lo.
31 ✡Ke a matau ero, iange imo a ele haka
toto nga ngie nemur."

A Hele Hote Letemo Manamanna Ngana Lange Hehei Pe Hana
(Luk 12:8-9)

32 "Mele nenge mes haka nga hulua
mataria pe hele hote letena manmanna
ngana nge Iau, mele nem lohot ke lek non
ia toto. Pe lape e heleia i lange Temek nga
lut nga tapa.
33 ✡Pe mele nenge hele ke teke eteia Iau
ero nga hulua mataria, Iau lape e hele
lange Temek nga lut nga tapa, ke e teke e
eteia mele nem ero pule.
34 "Imo a teke e at ke e hesue kilanga nge
urana nga ich nei, ae? Ero nike. E at ia
kakop nge matana kaliu ala i. Pe lape e
heporeke lemo kilanga mur.
35 ✡Lape e poia kol mele ke iri nai temene
te hunel, pe he mele ke iri nai tana te hunel,
pe heie ke iri nai na melei te hunel.
36 "Lemo ngarang mur laka lemo hehei
mur pe tutumo pe alomo mur pengpeng.
37 "Imo nenge lememo tau tote tememo
pe tamo ke te ele haka nge iau, imo lek
hana mur ia imo ero. Pe imo nenge
lememo tau tote tutumo mur ke te ele haka
nge iau, imo lek hana mur ia imo ero.
38 ✡Pe mele nenge lemene ero nge takis
ia ana melmelenga pe nanas ia iau, lape e
hile hote i ke pomalam pule.
39 Pe mele nenge teke tu ke maulul mana,
lape mete pe lasus sapele. Pe mele nenge
poia ak ume pe te hune i ke mete, lape maul
haka mule pe tu ke maulul mana ol.

Lape Ta Mene Urura
(Mak 9:41)

40 ✡ "Mele nenge long ia iong, long ia Iau
pule. Pe mele nenge long ia Iau, long ia I
nenge kulosia Iau ke e at nei.
41 Mele nenge eteia nge none i hetata-
longa pe long ia i, lape mene uruna nenge
manga hetatalonga nem. Pe mele nenge
eteia nge none i non nge pengpeng pe long
ia i lape mene uruna nenge manga non
nenge pengpeng toto.
42 "Pe nenge teke mele eulia ech lololo
ngana ke tunge lange hatong e nge umume
nge iau, manmanna toto ke mele nem lape
mene uruna."

11

Ioanes Kulosia Nena Hana Mur Hel Lange Iesus
(Luk 7:18-35)

1 Iok, Iesus hetoro hite nena hana
analoch pe nai neu ke het, pe lohaka sapele
ke langa kileng nemur nge Kalelea. Pe nga
lamau Iesus hetottore hehei pe hana pe
haliu hote Helenga Urana Toto Ngana.
2 Pe Ioanes tu nga tuele au ngana pe
longe Iesus pingana nge popoia ume ne-
mur. Ol pe kulosia nena hana mur ke tela
nge Iesus.
3 Pe te onteia I ke mai, "Iong nenge te
heleleia nge o atat laka lom? Ma, lape mo
kulele mele kau atat kura mau?"
4 Pe Iesus tuacholia lange iri ke teke,
"Ala mule pe a hele lange Ioanes nga ure
lochloch ngana nenge a longe pe a esia nga
matamo ke ulolo.
5 ✡Iri nenge mataria hit tenau mule lo
pe iri nenge aperia mete te i mulmule lo.
Pe iri nenge haleles poreke ngana tu nga
singiria, singiria urana mule lo. Pe iri
nenge talngaria hit te longo mulmule lo pe
iri nenge te mete te maul haka mule lo. Pe
iri nenge reria ure halang ero, te longlonge
NeHalang na Helenga Urana Toto Ngana.
6 Hana nenge te longe lek helenga pe
leteria manmanna ngana losio ero, lape te
iech toto!"
7 Iok laol, Ioanes nena hana mur te i ke te
lala pe Iesus talun ke heleia Ioanes lange

✡ **10:31:** Mat 6:26 ✡ **10:33:** Mak 8:38; Luk 9:26; 2Ti 2:12 ✡ **10:35:** Mic 7:6 ✡ **10:38:** Mat 16:24-25; Mak 8:34-35; Luk 9:23-24; 17:33; Ioa 12:25 ✡ **10:40:** Mak 9:37; Luk 10:16; Ioa 13:20 ✡ **11:5:** Isa 35:5-6; 61:1

hulua nenge te eukirau neu ke teke, “Nga
etue nenge ai ke a la nga ich sana lomona,
utar toto nenge a teke a la ke a esia? A teke
a la ke a esia heilil ina e nge tuttula iua ke
malau sio?
8 Eh, a teke a la ke a esia utar? Non e nge
heronia heroninga urana ngana mur? Ero
toto. Hana nenge te heronronia heroninga
urana ngana mur, te tutu nga hana pa-
palauna nenge iri Soksoke reria pele.
9 Ol pe a la lamau ke a teke a esia utar?
A teke a la ke a esia hetatalonga e ae? Oe,
non nem i hetatalonga pe i ele haka toto
nge hetatalonga mur.
10 ✡Iange nge non nei mana, NeHalang
nena helenga nenge tehas sue ke ululo,
hele ke teke,
“ ‘Lape e hekule lek none ke i muka nge
iong
pe i lape hepengpeng ia lem kue.’
11 “E hele ia helenga nei manmanna. Nge
hulua lochloch ngana nenge te hoe iri ke
te lohot nga ich, Ioanes nenge henunun i
palaungana toto nge iri. Pe mele nenge i
kino toto nga NeHalang nena naualanga
pe nekinga, lape i palaungana toto nge
Ioanes.
12 ✡Talun nga Ioanes nenge henunun
ana etue ke at heueu nei, NeHalang nena
naualanga pe nekinga song ke pur kikina
toto. Pe hana solaki ngana mur te ech taua
ke te mene.
13 Iange hetatalonga mur pe NeHalang
nena hotonga mur te haliu hotot nike ke at
nga etue nenge Ioanes lohot ia.
14 ✡Ke nenge teke letemo manmanna nga
helenga nemur, Ioanes i Elaisa nenge te
teke lape at.
15 Imo nenge a longlonge iau, a longo ke
neknek.
16 “Lape e heilangia hehei pe hana nga
etue nei ke pomere? Iri te pomalaka nge
aina kinkino ngana nemur nenge te kilkila
nga ingala matana pe te alngaria lala nge
pekngaria mur ke te teke,
17 “ ‘Mo iuiua emem iu pe imo mam a hes
ero ia?
Pe mo utute utunga lolo pe a tang ero
ia?’
18 “Ioanes at pe ngau ero pe in ech ero. Pe
te hele ke te teke, ‘Non nei, uneinei ia i.’
19 ✡Pe Non Tuna, at pe ngaungau pe inin
ech. Pe te heleia i ke te teke, ‘A nau la pam,
non neu ngau ngana pe in ngana kou kura.
Pe pekngana mur toto laka hana nenge
te lololoch umtutuna pe hana porekreke
ngana mur.’ Pe ure nemur nenge te loho-
tot nem, te lohot urume mene NeHalang
letena matana ngana.”

Kileng Nemur Nenge Te Hulia Leteria Ero
(Luk 10:13-15)

20 Iok, nga kileng hel, Iesus poi hote ure
nenge hele pe lohot manmana ke halang,
pe hulua te hulia leteria ero. Pomalam
Iesus hele ke kerkereng toto lange iri ke
teke,
21 ✡ “Imo nenge Korasin pe Petsaita a
neknek ia imo. Iange e poi hote ure nemur
ke a esia nga lamai pe a hulia letemo ero
toto. Pe toinge e poi hote ure nemur nga
kileng nenge Tir pe Saiton, hehei pe hana
nga lamau lape te hulia leteria ke het lo. Pe
toinge ngana kou te heron heke hengeron
muna hulu ngana, pe te hepore heke kasu
nge iri pe teare nga oan ina lo. Ke poinga
nem henonou hote iri nge te hulia reria
poinga mur lo.
22 E hele lange imo Korasin pe Petsaita,
nga NeHalang nena haliunga ana etue,
imo lape a mene tuacholinga nge poreke
toto nge Tir pe Saiton mur.
23 ✡Pe imo nenge Kapernam lape ala ke
merei? A haka langa lut nga tapa? E hele
lange imo, lape ateu sio la pengpeng nga
oan nge henge lemlem. Toinge e poia ure
nemur ke te lohot nga kileng nenge Sotom
nike, hehei pe hana lape te hulia leteria
ke ueiuei mana. Pe kileng nem lape tu ke
urana kura ke at nga etue nenge nei.
24 ✡Pe e hele lange imo Kapernam, nga
NeHalang nena haliunga ana etue, imo
lape a mene tuangachol e nge poreke toto
nge nenge Sotom.”

✡ **11:10:** Mal 3:1; Luk 1:76 ✡ **11:12:** Luk 16:16 ✡ **11:14:** Mal 4:5; Mat 17:10-13; Mak 9:11-13 ✡ **11:19:** Mat 9:14 ✡ **11:21:** Isa 23; Ezk 26-28; Jol 3:4-8; Amo 1:9-10; Zec 9:2-4 ✡ **11:23:** Gen 19:24-28; Isa 14:13-15 ✡ **11:24:** Mat 10:15; Luk 10:12 ✡ **11:25:** 1Ko 1:26-29

A At Nge Iau Ke A Tah Eingamo
(Luk 10:21-22)

25 ✡Ke het pe Iesus hele sapele ke teke,
"Temek! E heto heke tote Iong. Iong Non
nge Iong Soke toto nga lut nga tapa pe nga
ich. Iange o hekome tote ure nei lange
hana nenge te etei ngaria palaungana toto
pe o etei hot mene lange hana nenge te etei
sakilil ero ke mange aina kinkino ngana.
26 Oe Temek, Iong o iech nge lohot ke
pomam nike.
27 ✡"Temek tung sue ure lochloch ngana
at nga perik ke e nauele iri. Pe mele pele
eteia Tuna ero. Temene I toro mana eteia
Tuna. Pe mele pele eteia Temene ero.
Tuna i toro mana eteia Temene. Pe iri
nenge Tuna hetore iri lange Temene, iri
toro mana te eteia Temene.
28 ✡ "Imo nenge a takisia ure meena
ngana pe kikimo ero ol, ai at nge iau pe a
amneia ure meena ngana e ero ol.
29 A longo taua iau pe a mene hengetoro
nge iau iange e poi ke nek toto pe e tal sio
tote Iau. Ke nenge teke a longo taua iau
lape atah eingamo.
30 ✡Iange hengetoro nenge e tunge lala
nge imo nem polpolenga mana."

12

Onteinga Nga Sapat Ana Etue
(Mak 2:23-28; Luk 6:1-5)

1 ✡Iok laol, nga Sapat ana etue, Iesus pe
nena hana mur te i teu nga ume e letena.
Ume neu tetue ana uit mur mana. Ol pe
Iesus nena hana mur te mete aria pe te
sohe uit nganangana hel ke te ngaua.
2 ✡Ol pe Paresio mur te esia pe te hele
lange Iesus ke te teke, "O nau langa lem
hana mur te poi ngaria pam! Pomere
nenge te nanasia hotonga nenga Israel
mur aria etue nenge te hetalaulau ia ero?"
3 ✡Pe Iesus tuacholia ke teke, "Nananga
e nge nike hele ia non soke Teuit pe pekn-
gana mur nge te mete aria. Pe imo mam a
sisia nananga nei ero mana kura kai?
4 ✡Ana non i teu langa NeHalang nena
pele pe mene ngaunga nenge heo ngana
ke pekngana mur te ngaua. Pe ngaunga
nem heo ngana toto nge non pulut ngana
e mana ngaua. Iange hotonga hele ke teke
tunginga ana hana mur, iri toro mana te
ngaua ngaunga nem.
5 ✡Pe pule hotonga e nge Moses hasia
hele ke teke, tunginga ana hana mur te
umume nga NeHalang na pele nga Sapat
ana etue. Te longo ole taua hotonga pe
mele pele hele ia iri ero.
6 ✡Pe e hele lange imo, mele nenge mes
heueu nei, i palaungana toto nga NeHa-
lang na pele palaungana nem.
7 ✡NeHalang nena helenga nenge tehas
sue ke ulolo, hele ke teke, 'Lemek ero ia
lemo tunginga pa nemur nenge a makmak
huros. Lemek ke letemo ia hehei pe hana.'
Toinge a eteia helenga nem luna ke nek,
toi ngana koi a henonou perimo lange iri
nenge te poia ute ke poreke ero.
8 Iange Non Tuna, I non Soke toto nga
Sapat ana etue."

Iesus Hemasia None Nge Penna Mete
(Mak 3:1-6; Luk 6:6-11)

9 Iok, Iesus i nga lamau pe la ke i teu nga
hengetoro ana pele.
10 ✡Pe none nge penna mete tu nga
lamau pule. Pe mele hel te tango rara kue
nenge te teke te laulaua Iesus. Pomalam
te poi haka pulut mana ure huhuna mur
pe te onteia I ke te teke, "Hotonga mai hele
ke teke iri nenge singiria haleles, lape te
hemas mule iri nga Sapat ana etue pule
kai? Ae?"
11 ✡Pe Iesus hele lange iri ke teke, "Nenge
teke amo e na sipsip losio teu nga polo nga
Israel mur aria etue nenge te hetalaulau ia,
mele nem lape poia ke mere? E hele lange
imo, heueu mana nei mele nem in haka hot
mule nena sipsip nem.
12 Iok, anau langa ure nai nei, sipsip mur
pe ita non. Tei nge iri nai nge NeHalang
esia ke ure palaungana toto nga matana?
Ure nenge palaugnana toto nga NeHalang
matana, ngana koi ita non. Ke pomalam,
i pengpeng nge ta halaua mele nga Sapat
ana etue."
13 Ol pe Iesus hele sapele lange non neu,
"O tul hote perim." Iok, non neu tul hote

✡ **11:27:** Mat 28:18; Ioa 1:18; 3:35; 10:15; 17:2 ✡ **11:28:** Jer 31:25 ✡ **11:30:** 1Io 5:3 ✡ **12:1:** Deu 23:25 ✡ **12:2:** Exo 20:10 ✡ **12:3:** 1Sa 21:1-6 ✡ **12:4:** Lev 24:5-9 ✡ **12:5:** Num 28:9-10 ✡ **12:6:** Mat 12:41-42 ✡ **12:7:** Hos 6:6; Mat 9:13 ✡ **12:10:** Luk 14:3 ✡ **12:11:** Luk 14:5

penna pe penna urana mule sapele ke pomanga penna nenga hele.
14 ✡Pe ero, Paresio mur tehot lange hot pe
tetal helenga ke te teke te hune Iesus.

Iesus I NeHalang Nena Non Toto

15 Pe Iesus eteia lo. Ke pomalam lohaka
nga kileng neu pe hulua te kumnana nge i
ke hemasmasia haleles kina mur lochloch
nga aria haleles mur.
16 ✡Pe heo ele tote iri nge te hele hot rere
lange mele hel.
17 Pe ure nei lohot ke pete tote NeHa-
lang nena helenga nenge hetatalonga Isa-
ias hele hote nge nike nenge teke,
18 ✡ "Nenge nei, Iau lek non toto nge E
henonou hote.
Iau lemek tau tote I pe E iech toto nge
I.
Pe lape etal heke opek nge I, ke lape haliu
hote
lek poinga nenge e hemasmas
lange mata mur nga kileng
lochloch ngana.
19 Pe I lape hele ia letena inin ngana ero
pe alngana rara ero.
Pe lape te longe I nge haliu rara
nga kue tana ero pule.
20 Pe lape hekerkereng mule iri nenge lete-
ria manmanna ngana
unne sune mana ol, ke te kerkereng
mule.
Pe lemenge nenge ngau ke unne sune
mana,
i hemete sapele ero.
Teke poia poinga urana ngana nei,
ke ris tote poinga lochloch
pe mes hot ke mallaha toto.
21 Pe mata lochloch ngana nenga kileng
lochloch
lape leteria kerkereng mana nge lape
te mene maulinga nga I toro mana ene."

Iesus Na Kerkerenga At Nge NeHalang (Mak 3:20-30; Luk 11:14-23)

22 Ol pe hana hel, teat ia none nge
matana hit pe hele erochro iange uneinei
tu nge i. Te laia i ke Iesus hemas mule i. Ke
het pe ana non matana charchara ke nau
mule ke nek pe hele mule sapele.
23 Ol pe hulua te esia pe leteria tuanin
ke halang pe te hele, "Non nei nge lape ne
Teuit tuna i."
24 ✡Pe Paresio mur te longe pe te hele,
"Ero iam! Uneinei mur aria soke Pelsipul
laka hekerkereng ia non nem ke helope
hotote uneinei mur."
25 Pe Iesus eteia leteria tuanin ngana
mur lo, pomalam hele lange iri ke teke,
"Nenge teke hana mur nga tuele kina e te
chach hel pe hunelinga lohot, kileng nem
lape het sio sapele. Ke nenge teke hana
nemur nga kileng nem te chach hel pe
te ua rara, reria kileng nem lape tu ero
ol. Pomalam mana nge none pe nehei pe
tutuna mur. Nenge teke te chach hel pe te
ua rara lape tetu ke muria elle mule ero ol.
26 Pe nenge teke non poreke ngana he-
lope hot mule i sipona, ta etei mellehe
mene ke non poreke ngana nena hana
mur, te het sio sapele iange huria ero ol.
27 "Imo a teke e helope hotote uneinei
mur nga Pelsipul ene, pe lemo hana mur
te popoia ume nem pule. Pe te popoia nga
itei toto ene? Ke imo anau, lemo hana mur
pengpeng lape te hele hot mule amo.
28 ✡Nenge teke NeHalang opene hek-
erkereng ia iau, ke e helope hotote un-
einei nemur, NeHalang nena naualanga pe
nekinga at nge imo lo.
29 "Amo non tei nakuna toto nge tale
chachia non solaki ngana e na pele ke
loloch hote nena ure mur? Nenge teke o
poi ke pomam o nanasia koi kue nei. O kale
hit tele non nem. Ke het pe o teu nga nena
pele ke o loloch hote nena ure mur.
30 ✡ "Mele nenge ma at nge iau ero, lek
ngarang toto laka i. Pe mele nenge ume
luluch nge iau ero, lape sisparai ia lek ume.
31 ✡Pe e hele lange imo, NeHalang lape
letena ia imo nga lemo poinga poreke
ngana mur, pe lemo helenga porekreke
ngana mur lochloch. Pe mele nenge
hele poreke Opepengpeng, mele nem lape
mene poreke tote.
32 Pe mele nenge hele poreke Non Tuna,
lape NeHalang letena ia i. Pe mele nenge
hele poreke Opepengpeng, mele nem lape

✡ **12:14:** Ioa 5:16 ✡ **12:16:** Mat 8:4; Mak 3:12 ✡ **12:18:** Isa 42:1-4; Mat 3:17 ✡ **12:24:** Mat 9:34; 10:25 ✡ **12:28:** Ume 10:38; 1Io 3:8 ✡ **12:30:** Mak 9:40; Luk 9:50 ✡ **12:31:** Hip 6:4-6

NeHalang letena ia i ero toto, nga etue nei
pe nga hoena pule.

Ae Pe Nganangana Mur (Luk 6:43-45)

33 ✡ "Nenge teke o poia ae e ke urana,
nganangana lape hot ke urana. Pe nenge
teke o poi poreke ae e, nganangana lape
hot ke poreke. Iange tanau urume ae elle
pe elle nga nganangana mur.
34 ✡Ilimo alete nemur! Imo hana
porekreke ngana mur pa ne mam. Ol pe a
teke a heleia ure nge urana ke mere? Iange
lape halimo hele hot mene laka ure poreke
ngana nemur nenge tu teu nga letemo nem
lo.
35 Hana nenge leteria urana, te hele ho-
tote ure urana ngana mur nenge tu teu
nga leteria. Pe hana porekreke ngana mur,
ure poreke ngana halang tu teu nga leteria,
pomalam lape te hele hot menmene ure
poreke ngana mur.
36 Pe e hele lange imo, NeHalang nena
haliunga ana etue nem lape at, pe lape
mele elle pe elle na poinga mur lape hele
hot mule ana.
37 Lem helenga mur lape te hele hote
iong. Nenge teke te urana, lape o urana nga
NeHalang matana. Pe nenge lem helenga
mur te poreke, lape o poreke nga NeHa-
lang matana."

Paresio Mur Te Onteia Iesus Ke Poi Hote Ute Ke Tenau (Mak 8:11-12; Luk 11:29-32)

38 ✡Ol pe Paresio mur hel pe hotonga ana
hetoronga mur te hele lange Iesus ke te
teke, "Hetoronga, o hele pe ute lohot mana
ke mo nau mukam."
39 ✡Pe Iesus tuacholia ke teke, "Imo hehei
pe hana nga etue nei, a muta nga poinga
poreke ngana mur pe letemo manmanna
ngana tu hite NeHalang ero toto. Ol pe a
ontei ke a teke a esia utar? Lape e poi hote
ute pele ke a esia ero toto. Lape e hemal-
laha hot mene laka hengeilang nenge het-
atalonga Iona lange imo.
40 ✡Nge nike toto, ruo palaungana tone
Iona. Pe Iona ma ke ana etue iri mol nga
ruo nem letena. Ke pomalam mana, Non
Tuna lape ma ke ana etue iri mol nga ich
letena pule.
41 ✡Pe lape etue palaungana nem at pe
iri nenge Niniue lape te hele ia imo hehei
pe hana nenga etue nei. Iange iri te hu-
lia reria poinga mur nga etue nenge Iona
haliu hot. Pe mele nenge i palaungana toto
nge Iona, ngana koi helele heueu nei, pe
pomere a hulia letemo ero?
42 ✡Nga NeHalang ana etue nem pule,
lape Hei Soke nem nenge nauele kileng
Sipa lape heleia imo. Iange i lo haka nga
na kileng pe la ke longo nga Non Solomon
Palau nena helenga urana ngana mur.
Pe mele nenge I palaungana toto nge ne
Solomon, ngana koi helele heueu nei. Pe
pomere a longo langa nena helenga mur
ero?"

Uneinei Lohot Ke La Pe At Mule Ngana (Luk 11:24-26)

43 "Nenge teke uneinei e lohot nge none,
song sapele ke langa kileng nenge ana ech
ero pe tango rara munna nge tuia. Pe lape
hottaua munna e nge tuia ero.
44 Pe lape helele nge i sipona ke teke, 'E
ua hot nga lamau ke e at pe mullik ero nga
lamai i. Lape e la mule nga lek pele iam.'
Iok laol, uneinei nem at mule pe esia na
pele nge tu ke polpolo mana. Pe pele neu
letena te sachalue ke lemlem, pe ure mur
nga letena te talue ke tema ke nek toto.
45 ✡Ol pe ana ure la mule pe la mene
ke uneinei iri rahtele nai ke iri ul teat ke
la tetu nga pele neu. Pe uneinei nemur
nenge iri rahtele nai neu, te poreke toto
nga uneinei elle nenge mene iri at. Pe non
neu, tu ngana nga tele ngana urana pol, pe
nei ol, tu ngana poreke toto ol. Ke hehei pe
hana poreke ngana mur nga etue nei, tetu
ngaria lape pomalam mana."

Iesus Tana Pe Titina Mur (Mak 3:31-35; Luk 8:19-21)

46 Iok, Iesus hele lala nge hehei pe hana
kura, pe tana pe titina mur teat ke te mes
nge hot. Iri te teke te hele luluch nge Iesus.
47 Ol pe mele hele lange Iesus ke teke,
"Tam pe titim mur kou te mes nge hot, pe
te teke te hele luluch nge iong."

✡ **12:33:** Mat 7:16-20 ✡ **12:34:** Mat 3:7; 15:18; Luk 3:7; 6:45 ✡ **12:38:** Mat 16:1; Luk 11:16; Ioa 6:30 ✡ **12:39:** Mat 16:4; Mak 8:12 ✡ **12:40:** Jon 1:17 ✡ **12:41:** Jon 3:5 ✡ **12:42:** 1Ki 10:1-10 ✡ **12:45:** 2Pi 2:20

48 Pe Iesus hele, “Iau mai hetak itei pe
titik mur itei hel?”
49 Ol pe Iesus henonoua nena hana mur
pe hele, “Hetak pe titik mur koi nemur.
50 ✡Temek tu nga lut nga tapa, pe mele
hel nenge te poia ume ke nanasia Temek
lemene ngana, ke lohot nga ich nei, iau titik
mur pe liliuk mur pe hatak mur ia iri.”

13

Helenga Opene Nga Ngaunga Alona
(Mak 4:1-9; Luk 8:4-8)

1 Iok, Iesus iuch hot nga pele nga etue
neu pe la ke are nga kolkolu palaungana
nenge Kalelea ilina.
2 ✡Pe hulua tela ke te maimai ite i. Poma-
lam, lo haka ke are nga aka e pe mana hita
nge hot. Pe hulua nemur te mes nga peipei
ilina.
3 Ol pe Iesus nenene ure halang lala nge
iri nga helenga opene mur. Iesus nanana
ke teke, “A longo at, none lake sausaua
ngaunga alona nga ana ume.
4 Sausaua iri pe hel te losio hot langa
alingele pe ngie mur teat ke te tuais haka
taua ke het.
5 Pe hel te losio teu langa um letentena
nenge ana ich halang ero pe te haka ke
ueiuei mana iange ich unne sune mana.
6 Iok, chaia matana haka ke sine iri pe te
melu sapele iange ularia teu sio ero mana.
7 Pe ngaunga alona hel te losio teu nga
kiki letentena. Pe kiki nem haka ke au hite
pe makia iri ke te mete.
8 Pe ngaunga alona hel te losio haka nga
ich nenge urana pe te haka ke nek pe te
hei pe nganangaria sapele. Hel nganan-
garia mur iri ana non kina iri lime (100)
pe hel nganangaria iri ana non kina mol
(60) pe hel nganangaria iri ana non elle pe
analoch (30).
9 Imo nenge a longo atat nge Iau, a longo
ke neknek.”

Pomere Nenge Iesus Nana Nga Helenga Opene
(Mak 4:10-12; Luk 8:9-10)

10 Iok, Iesus nena hana mur tela nge i pe
te ontei hote ke te teke, “Pomere nenge o
hetore hehei pe hana nga helenga opene
mur?”
11 Pe Iesus tuacholia lange iri ke teke,
“Heteinga nga ure talkomkome ngana mur
nga NeHalang nena naualanga pe nekinga
nga tapa, imo a mene lo. Pe iri ero kura.
12 ✡Mele hel nenge te etei lo lape te etei ke
halang toto mule. Pe mele hel nenge te etei
ke nek ero kura, te etei ngaria unne sune
nem lape te ua toto mule ia nge iri.
13 Ke ngana laka nenge e nana manmana
nga helenga opene lala nge iri:
“Mataria charchara ke te nachnau pe te
esia ute e ero.
Pe talngaria longlongo pe te longe ute
e ero pe te eteia ute e ero pule.”
14 ✡Pe hehei pe hana te poi ngaria nei, pete
tote helenga e nge hetatalonga Isaias hele
hote nge nike ke teke,
“ ‘Imo lape a longlongo pe a eteia luna e ero
toto.
Pe a nachnau pe a esia ute e ero toto.
15 Iange iri leteria hit toto lo,
pe anali pule nge te longe ute e nga
talngaria ol.
Pe pule te poi hele mataria ke hit lo.
Pe toinge ero, heueu nei te nachnau
nga mataria
pe te longlongo nga talngaria.
Pe leteria matana ke te hulia reria
poinga mur,
pe teat ke e hemas mule iri. Pe nei ero.’
16 ✡Pe imo nenge a esia ure nga matamo pe
a longe helenga nga talngamo a iech toto.
17 E hele ke manmanna toto lange imo,
hetatalonga mur pe NeHalang nena hana
mur muteria toto ke te teke tenau nga ure
nenge imo a esia nem. Pe ero, iri te kolkol
toto. Pe pule te teke te longo nga ure nenge
imo a longe nem. Pe ero, iri te longe ero
toto.
18 “Iok, a longo ke nek toto ol nga helenga
opene nenge ngaunga alona nem luna.
19 Ngaunga alona nenge losio hot langa
alingele nem, pomalaka nga mele nenge
longe Helenga Urana Toto Ngana nga Ne-
Halang nena naualanga pe nekinga pe
eteia luna ke nek ero. Pe non poreke ngana
at ke ua toto mule ia helenga nem nenge

✡ **12:50:** Rom 8:29 ✡ **13:2:** Luk 5:1-3 ✡ **13:12:** Mat 25:29; Mak 4:25; Luk 8:18; 19:26 ✡ **13:14:** Isa 6:9-10; Ioa 12:40; Ume 28:26-27 ✡ **13:16:** Luk 10:23-24

tu nga mele nem letena. Ke ngaunga alona
nenge losio hot nga kue nem luna la nem.
20 Pe nenge te losio teu nga um letentena,
ngana laka mele nenge mene sapele NeHa-
lang nena helenga pe iech ele tote.
21 Pe mene helenga nem ke langa letena
nge teu toto ero. Pe ra hite ke choro
mana iange helenga nem ulana au ero. Pe
nenge teke helenga nem lohot ia totoinga
pe ure meena ngana, mele nem letena
manmanna ngana losio ke ueiuei mana.
22 ✡Pe ngaunga alona nenge te losio teu
nga kiki letentena, pomalaka nga mele
nenge longe Helenga Urana Toto Ngana
lo, pe letena tu ke kerkereng toto nga ure
lochloch ngana nenga ich. Nga nenge
teke na umtutuna halang toto pe ure. Pe
Helenga Urana Toto Ngana nem, haka pe
nganangana ero iange ure nemur te poi
hele mene.
23 Pe ngaunga alona nenge te losio haka
nga ich nge urana, pomalaka nga mele
nenge longe Helenga Urana Toto Ngana
nem, pe eteia luna ke nek toto. Ke nganan-
gana mur iri ana non kina iri lime (100), pe
hel ana non kina mol (60) pe hel ana non
kina elle pe analoch (30).”

Helenga Opene E Pule Nga Heilil Poreke Ngana Nenge Haka Nga Ume

24 Iok, Iesus heleia helenga opene e
pule lange iri ke teke, “NeHalang nena
naualanga pe nekinga nga tapa, pomalaka
nga none nge tue ngaunga alona urana
ngana mur nga ana ume.
25 Pe nga miliko hulua lochloch ngana te
mamani, pe non nem na ngarang mur teat
ke te tua teua heilil poreke ngana alona
mur nga ume neu. Te tue iri ke het pe te
ua sapele.
26 Iok, ngaunga alona nemur te talun ke
te hei pe heilil poreke ngana nemur te haka
pule.
27 “Iok laol, non neu nena hana mur
nenge te umume nge i, tela nge i pe te
onteia i ke teke, ‘Non soke, ngaunga urana
ngana alona mur mana kai nenge otue
iri nga ume mai? Pe heilil poreke ngana
nemur mai teat ke merei?’
28 “Pe non neu tuacholia ke teke, ‘Lape
lek ngarang e laka tua teua heilil poreke
ngana nemur.’
“Pe nena hana mur te ontei mule i, ‘Ke
pomere? Lemem ke o teke mo la ke mo
lalau hote iri?’
29 “Pe non neu hele, ‘Ero, iange ngaunga
alona mur te haka lo. Lape a tak haka leke
iri heueu.
30 Tetu ke te haka luluch mana mukam,
ke la het nga etue nenge ngaunga te mera.
Nga etue nem pengpeng lape e hele lange
lulunga ana hana mur ke te lalau tele heilil
poreke ngana nemur pe te kale pute iri pe
la te chacharuch heke nga oan. Ke het pe
te lule ngaunga mur pe te tatach teua iri
langa ngaunga ana pele.’ ”

Helenga Opene Nga Ae Haka Ngana (Mak 4:30-32; Luk 13:18-19)

31 Iok, Iesus heleia helenga opene e
pule lange iri ke teke, “NeHalang nena
naualanga pe nekinga nga tapa, nakuna
pomalaka nga ae nganngana e nge tuna
mana. Pe ae nganngana nem, none mene
ke tue nga ana ume.
32 I nganangana tuna mana pe haka
ngana, ris tote ae mur lochloch pe tana
palaungana toto. Pomalam ngie mur nga
lut tela ke te ole teu nge i, ke tetal kiniu pe
te arare nga perperna mur.”
33 Pe Iesus hele hote helenga opene e
pule ke teke, “NeHalang nena naualanga
pe nekinga nakuna pomai pule. Pomalaka
nga ure tutuna nenge heie mene pe poi teu
luluche nga beret itach ngana. Pe ure nem
poia beret ke una haka.”
34 Iesus heleia ure lochloch ngana lange
hehei pe hana nga helenga opene mur
mana. Utar nenge heleia, heleia nga he-
lenga opene mana.
35 ✡Pe poinga nenge poia nem, pete tote
utar nenge hetatalonga e hele hote nge
nike lo, nenge hele ke teke,
“Lape e hele mana nga helenga opene mur
mana.
Pe lape e hele hote ure nemur nenge
tetu ke te talkome,
nga NeHalang ala hot ngana ia tapa pe
ich ke at heueu nei.”

✡ **13:22:** Luk 12:16-21; 1Ti 6:9-10, 17 ✡ **13:35:** Psa 78:2

Iesus Hele Hote Helenga Opene Luna Nga Heilil Poreke Ngana

36 Iok, Iesus hele ke het pe la sapele ke i
teu nga pele e. Ol pe nena hana mur tela
nge i pe te hele, "O hele hote helenga opene
nei luna at nge imem. Helenga opene
nenga heilil poreke ngana nenge te haka
nga ume."
37 Ol pe Iesus hele, "Non Tuna laka nenge
I mele nenge tue ngaunga alona urana
ngana mur nga ume nem.
38 Pe ich nei, i ume nem. Pe ngaunga
alona urana ngana nemur laka NeHalang
tutuna mur, nenge tetu teu nga nena
naualanga pe nekinga. Pe heilil poreke
ngana mur laka, non poreke ngana nena
hana mur.
39 Pe ngarang nenge tua sue heilil poreke
ngana nemur, ngana laka Satan i sipona
lo. Pe ngaunga mera ngana pe lulunga
ana etue laka, etue nenga ich nei hetala
toto ngana. Pe lulunga ana non mur laka
NeHalang nena angkelo mur.
40 ✡"Ke nga ich nei hetala toto ngana,
lape poi ke pomalaka nga te leke heilil
nemur pe tesau heke iri langa oan.
41 ✡Ke pomalam mana, nga NeHalang
nena naualanga pe nekinga. Non Tuna
lape kulos hote nena angkelo mur ke tesau
hote iri lochloch ngana nenge te hep-
orekreke hehei pe hana leteria manmanna
ngana mur. Pe iri lochloch ngana nenge
te popoia poinga poreke ngana mur, lape
tesau hot luluche iri pule.
42 ✡Ke lape tesau heke iri ke la te tangtang
pe ngingiria chatrekreke la kou nga oan
sapel lala ngana.
43 ✡Pe NeHalang nena hana mur, lape
singiria tua ke pomanga chaia matana nga
Temeria nena naualanga pe nekinga. Imo
nenge a longo atat nge Iau, a pal talngamo
pe a longo ke nek!

Helenga Opene Nga None Nge Hottaua Umtutuna Nge Te Talkome

44 "Iok, NeHalang nena naualanga pe
nekinga pomai koi pule. Pomalaka nga
umtutuna putana e nge mele alo hit kome
nga ich unne. Pe none hottaua pe iech ala
toto i ia. Ol pe alo hit kome mule ke nek.
Non neu letena iech toto pe la ke mene
nena ure mur lochloch, pe la ia ke hehei
pe hana te olia iri. Ke het, mene umtutuna
neu, pe la ke ol hot mule ich unne nenge alo
hit kome umtutuna putana neu ia, ke nena
ich neu ol.

Holonga Nenge Uruna Haka Toto

45 "Pe pule NeHalang nena naualanga
pe nekinga pomalaka nga none nge tango
rerere holonga nenge uruna haka toto.
46 Iok laol, ana non hottaua pe la sapele
ke mene nena ure mur lochloch, pe la ia
ke hehei pe hana te olia. Ke het pe mene
umtutuna neu pe la ke ol hote holonga neu.

Helenga Opene Nga Hoat

47 "Pe pule NeHalang nena naualanga
pe nekinga pomalaka nga hoat nenge te
hesue nga kolkolu palaungana pe ruo
lochloch nenga mata pe mata te haia.
48 Hoat nem muta pe iri nenge te olole
ruo nem, tetak heke sapele langa peipei, pe
te kila sio sapele ia ruo eu hot ngana. Pe te
loloch mene ruo urana ngana mur mana.
Pe nenge te poreke tesaua iri ke te lasus.
49 Ke poinga nei lape lohot nga etue
nenga ich nei hetala toto ngana. Angkelo
mur lape teat ke te eukiraua hehei pe hana
nenge te urana ke te mes ke kuena, pe
porekreke ngana mur te mes ke kueria.
50 ✡Pe lape tesau heke porekreke ngana
nemur ke la te tangtang pe ngingiria cha-
trekreke nga oan sapel lala ngana."
51 Pe Iesus onteia iri, "A eteia helenga
nemur luria lo?"
Pe iri te hele, "Oe mo eteia lo."
52 Ol pe Iesus hele mule lange iri,
"Pomalam mana hotonga ana hetoronga
mur nenge e hetore nga NeHalang nena
naualanga pe nekinga, te pomalaka nga
tokoninga nenga pele palaungana e. Ana
non teu langa pele nenge tattalue ure
urana ngana mur ia, pe mene hote ure
heueu ngana pe nike ngana mur ke hot
lochloch."

Iesus Na Kileng Nganngana Mur Lemeria Ero Ia I
(Mak 6:1-6; Luk 4:16-30)

✡ **13:40:** Ioa 15:6 ✡ **13:41:** Mat 24:31; 25:31; Mak 13:27 ✡ **13:42:** Mat 8:12 ✡ **13:43:** Dan 12:3 ✡ **13:50:** Mat 13:42; Luk 13:28

53 Iok, Iesus hele hote helenga opene
nemur ke het pe lo haka sapele nga kileng
neu.
54 ✡Pe i ke la mule nga nena kileng huna.
La pe hetottore hehei pe hana nga reria
hengetoro ana pele. Pe hehei pe hana
leteria au ala pe leteria tuanin ke halang.
Pe te ontei ke te teke, “Non nei mai mene
letena matana ngana nei langai toto? Pe
na kerkerenga nenge hele pe urelu te lohot
manmana mai mene langai pule?
55 ✡Non nei, non nenge hemesmes pele
tuna koi. Pe tana ene laka he Maria. Pe
titina mur laka Ieims pe Iosep pe Simon pe
Iutas.
56 Pe liliuna mur pai, ita ul ke ta tutu
panei. Pe I mai mene ure nemur langai
toto?”
57 ✡Ol pe saria keke Iesus sapele.

Pe Iesus hele lange iri ke teke, “Hetata-
longa e pingana iuiu nga kileng pe kileng.
Pe nga nena kileng huna pe nga na pele
pengpeng, pingana unne hota ero toto.”
58 Hehei pe hana nga kileng neu leteria
manmanna ero. Pomalam Iesus poi hote
ure halang ero.

14

Ioanes Nenge Henunun Mete (Mak 6:14-29; Luk 9:7-9)

1 Nga etue neu ne Herot nauele kileng
nenge Kalelea. Ana non longe Iesus pin-
gana,
2 pe hele lange hana nenge te umume
nge i ke teke, “Ioanes nenge henunun laka
nenge pingana sasasa nem. Ana non mete
ke ulolo pe maul haka mule. Ke ngana laka
nenge hele pe urelu te lohot manmana.”
3 ✡Ne Herot hele ke mau iange nga tele
ngana, laua Ioanes pe hele ke te kale penna
pe tetal teua i langa tuele au ngana. Ne
Herot poia poinga nei lange i iange Ioanes
heleia i nge tak tote tina ne Pilipus nehei
Herotias.
4 Ke Ioanes heleia ne Herot ke teke,
“O nanasia hotonga tei toto nenge o poia
poinga nem lange tim nehei?”
5 ✡Ke nga helenga neu mana, ana non
teke hune Ioanes. Pe ne Herot matau nena
pule iange hulua te teke Ioanes i hetata-
longa.
6 Pe nga etue nenge te eukirau ke te iech
ia etue nenge ne Herot tana hoho ngana
ia I, Herotias tuna heingana heses ke ne
Herot pe nena lang mur te nachnau. Pe ne
Herot esia he neu nge heses pe iech toto.
7 Pomalam ne Herot hele ke manmanna
pe hele ke kerkereng toto ke teke, nenge
teke he neu lemene taua ute e nge i, lape
tung hot mene ke lange he neu.
8 Ol pe Herotias hele la sapele nge tuna
heingana neu nga utar nenge lape onteia
lange ne Herot. Ol pe he neu hele, “E teke
otal heke Ioanes nenge henunun palpalna
nga kaliu nei pe o mene at nge iau.”
9 Ne Herot longe helenga neu pe singina
matau toto. Ol pe lape hele ke merei
ol? Ngana paiau tamal hote helenga kerk-
ereng ngana ke nena lang mur te longe
mau lou.
10 Ol pe ne Herot hele sapele ke te chat
hoa Ioanes kanna nga tuele au ngana
11 pe tetal heke palpalna nga kaliu pe te
mene lange he neu. Pe he neu mene pe laia
nge tana.
12 Pe Ioanes nena hana mur tela ke te
mene koluna ke la te alo hite. Ke het pe tela
sapele ke la te hele toto Iesus nena.

Iesus Hengaua Hulua (Mak 6:30-44; Luk 9:10-17; Ioa 6:1-14)

13 Iok, Iesus longo hatal nena nga ure
nenge lohot nge Ioanes ke ulolo. Ol pe
lohaka kun mana nga sulang e ke la tu
ke I toro mana nga kileng e nge tu loulou
mana. Pe hulua te longo rusia pe te lohaka
nga reria kileng mur pe te i nga ich ke te
nanasia I ke tela.
14 Pe Iesus mana sio langa peipei pe esia
hulua nge te eukirau, pe letena ia iri. Po-
malam hemasia iri nenge singiria haleles.
15 Pe kileng lala ke ulei sisio lo, ol pe
Iesus nena hana mur tela nge I pe te hele,
“Teke poi pe o kulosia hulua nei ke tela
nga tuele tana nemur ke te ol aria ngaunga
mukam. Iange mele hel tetu nga lamai ero
koi. Kileng unne nei, tu loulou mana pe
kileng ulei sisio lokoi.”

✡ **13:54:** Ioa 7:15 ✡ **13:55:** Ioa 6:42 ✡ **13:57:** Ioa 4:44 ✡ **14:3:** Lev 18:16; 20:21; Luk 3:19-20 ✡ **14:5:** Mat 21:26

16 Ol pe Iesus tuacholia lange nena hana
mur ke teke, “Iri lape tetu lakoloi, pe imo a
tango ngaunga ke a hengaua iri.”
17 Pe iri te hele, “Ero! Iange mioka iri
lime pe ruo nai mana i tema mai.”
18 Pe Iesus hele, “Iok, a mene iri at nge
Iau.”
19 ✡Pe pule Iesus hele lange hehei pe
hana ke te kila sio nga heilil. Ol pe Iesus
mene mioka nemur pe ruo nai neu pe nau
haka langa lut nga tapa, pe hele urana toto
pe reke iri. Ke het pe tunge lange nena
hana mur. Pe nena hana mur te heronge
nge hehei pe hana.
20 Iri lochloch te ngau pe te ngau ke
saria una toto. Pe Iesus nena hana mur te
takirau mule ngaunga aluanuana mur. Pe
chasang iri analoch pe nai, te muta mule ia
ngaunga aluanuana nemur.
21 Iri nenge te ngaua ngaunga neu, te am
ele iri pe te lohot ke hana iri 5000. Pe tesis
hele hehei pe aina kinkino ngana ero.

Iesus I Mana Nga Ruach Ona (Mak 6:45-52; Ioa 6:15-21)

22 Iok, Iesus poia nena hana mur ke te
lohaka nga sulang ke iri muka tele langa
hele. Ke het pe kulos sapele hulua nemur
ke tela ol.
23 ✡Ke het pe I toro mana i haka langa
hengene ilina ke hetalaulau, pe tutu ke la
ulei sio.
24 Pe sulang nenge nena hana mur te
haka ia kou manmana nga leme tunan-
gana unne lo. Pe ruach tamal ia iri ke sio
pe haka iange kileng eingana heke.
25 Pe nga uachuach Iesus i ke nanas hote
iri, pe i haka mana nga ruach ona.
26 ✡Pe nena hana mur te esia i pe te
matau toto pe te u haka iange te teke ma
moiuk.
27 Pe ueiuei mana Iesus hele ele iri ke
teke, “Samo loiloi pe a matau ero. Iau
paiam.”
28 Pe Petrus hele, “Iok, o hele at nge iau
ke e i mana nga ruach ona ke ela nge iong.
Laka e eteia ke iong toto.”
29 Pe Iesus hele, “Iok, o i at.”
Ol pe Petrus iuch hot nga sulang neu pe i
sapele nga ruach ona ke lange Iesus.
30 Pe Petrus esia tuttula palaungana neu
pe sana rora mule. Pomalam talun ke
hekorong teu mule nga ruach. Ol pe al-
ngana hot ke teke, “Non Soke! O halaua
iau.”
31 ✡Pe Iesus sie i nga penna ke ueiuei
mana pe hele, “Iong letem manmanna
ngana unne sune mana kura. Pomerei
nenge o ra hite letem manmanna ngana ke
kerkereng ero?”
32 Ke het pe iri nai te iuch teu la mule
nga sulang neu, pe tuttula palaungana neu
mete sio sapele.
33 Pe Iesus nena hana mur nenge teare
nga sulang neu te heto heke i pe te hele,
“Manmanna toto ke iong NeHalang Tuna.”
34 Iok, te lotele ke tela nga hele pe la te sio
nga kileng nenge Kenesaret.
35 Pe hana nemur nga kileng neu tenau
urume Iesus, pe te hesese pingana ke
ueiuei mana ke song rara nga kileng mur
nenga lamau. Ol pe hulua teat sapele ia
haleles kina mur nge Iesus ke hemasia iri.
36 ✡Pe haleles kina nemur te hele lange
Iesus ke te teke, te ra haka mana nga nena
hengeron ana horo ke aria haleles het. Ke
iri nenge te ra haka nge Iesus, aria haleles
het lochloch.

15

Ta Nanasia Hengetoro Nenge NeHalang (Mak 7:1-13)

1 Pe Paresio mur pe hotonga ana het-
oronga mur hel, te lohaka nge Ierusalem
pe tei ke tela nge Iesus pe te onteia I,
2 “Pomere nge lem hana mur? Te nanas
ia hotonga mur nenge rera tete mur te
hesio tele at nge ita ero. Hotonga nemur
teke, ta lomo tele pera pe ta ngau ol. Pe lem
hana mur te lome peria ero, te ngau pulut
mana. Pomere mai?”
3 Pe Iesus hele, “Oe! Pe imo pomere
nenge a nanas taua NeHalang na hotonga
mur ero, pe a nanas mene lemo hotonga
mur?
4 ✡NeHalang hele ke teke, ‘O heto heke
tam pe temem pe o longo tau mene iri. Pe
mele nenge hele poreke temene pe tana,
lape te hune i ke mete.’

✡ **14:19:** Mat 15:35-39; Mak 8:6-10 ✡ **14:23:** Luk 6:12; 9:28 ✡ **14:26:** Luk 24:37 ✡ **14:31:** Mat 8:26; Mak 4:39
✡ **14:36:** Mat 9:20-21 ✡ **15:4:** Exo 20:12; 21:17; Deu 5:16

5 Pe imo a teke poinga nei urana. Nenge
a teke none hele lange temene pe tana
ke, ‘E teke e halaua imo ke nek toto, pe
ero. Iange lek halaunga nenge e teke e
tunge lange imo, ngana kou e tung mule
lange NeHalang lo. Ke nem, pomanga lek
tunginga nenge lange I.’
6 Mele nem poi ke urana lange NeHalang
pe nge temene pe tana ero. Ke nga lemo
poinga nem mana a tal sio tote NeHalang
nena hotonga mur pe a teke a nanas tau
mene imo sipomo lemo.
7 Imo hana nenge a pallaka hali! Hetat-
alonga Isaias hele hot pengpeng ia imo lo
nenge hele ke teke
8 ✡ “ ‘Hana nemur te heto heke Iau nga
haria ulina mana nge hot,
pe nga leteria nge teu tetu ke
kangkanga toto nge Iau.
9 Te hetore hehei pe hana nga NeHalang na
hotonga mur ero.
Iange te hetoro mene iri nga iri siporia
reria hotonga mur.
Pe te channangnanga ke te heto hekeke
Iau.’ ”

Iesus Heleia Ure Nenge Poia Ita Ke Letera Muna (Mak 7:14-23)

10 Ol pe Iesus iua hulua nemur ke tela
nge i pe hele, “A longo ke nek nga helenga
nemur nenge e heleleia nei luna mur.
11 ✡Ngaunga nenge o mene ke otal teua
langa halim, heporeke iong ke letem muna
ero. Pe utar nenge lohot nga halim, ure
nem poia iong ke letem muna.”
12 Pe Iesus nena hana mur tela nge I pe
te hele, “Non Soke, o eteia pule? Paresio
nemur te longe lem helenga nem nge o
tung hote lange iri pe saria menin hulu toto
ia.”
13 Pe Iesus hele ke teke, “Temek nga lut
nga tapa eteia utar mur nenge tue iri nga
ana ume. Pe ure lochloch ngana nenge tue
iri ero, lape lalau heke iri luluch nga ularia
mur.
14 ✡A reng mana lange iri. Mataria hit
kura iam. Pe mele nenge matana hit pe
teke henonoua mele e pule nge matana hit
nga kue, lape iri nai ape ke te hekorong teu
nga polo.”
15 Pe Petrus hele, “Iok, o hele urume
helenga opene nem at nge imem.”
16 Pe Iesus hele, “Ia imo nge a etei ero
kurkura kai?
17 Ure nenge a tal teua nga halimo, la
sapele kela manga letemo. Ke het pe lohot
mule nga letemo ke lasus.
18 Pe ure nenge lohot nga halimo, lohot
at nga letemo nge teu toto. Pe ure nem lape
poia mele nem ke letena muna hulu toto.
19 Ke ure nemur nenge poia mele nem ke
letena muna hulu toto laka; letena tuanin
rara ngana nga ure poreke ngana mur pe
hune mele ke mete pe maluluch nge none
nehei pe lau sisio hehei pe kemkeme, pe
channanga halali pe ngunngunu halali pe
poinga nenge taolo heke mene helenga
chanangnanga ke ta heporeke mele ene.
20 Ke ure nemur, poia mele nem ke
letena muna hulu toto. Pe nenge teke mele
nem lome penna ero pe ngau mana, nem
poia mele nem ke letena muna hulu ero.”

Hei Kanan E Letena Manmanna Ngana (Mak 7:24-30)

21 Iok, Iesus hile kileng neu pe langa
kileng nenge Tir pe Saiton. Pe hei e nge
nena nge Kanan tutu nga kileng neu.
22 Ana hei esia Iesus pe tang hot lange
I ke teke, “Non Soke! Iong ne Teuit tuna
laka iong. Letem poreke ia iau pe o halaua
iau! Tuk heingana e, uneinei te poi poreke
tote. Pomerei pe o iat ke o halaua i, iange
tu ngana poreke toto lo.”
23 Pe Iesus tuacholia hei neu nena he-
lenga ero. Ol pe nena hana mur tela nge I
pe te totohita ke te teke, “O kulosia hei nei
ke la ol. Ngana koi nenge nananas pe pur
leme ero mana ia iunga atat nge ita.”
24 ✡Pe Iesus hele, “NeHalang kulosia iau
at nge Israel mur mana. Iri te pomanga
sipsip mur nenge te erue.”
25 Ol pe hei neu at ke tualou sio palana
nga Iesus matana pe hele, “Non Soke! O
halaua iau.”
26 Pe Iesus hele, “Nenge teke ta mene
aina kinkino ngana aria ngaunga pe ta sau

✡ **15:8:** Isa 29:13 ✡ **15:11:** Mat 12:34 ✡ **15:14:** Luk 6:39; Rom 2:19 ✡ **15:24:** Mat 10:6

sue langa kaone mur, poinga nem poreke toto."
27 Pe hei neu hele, "Oe Non Soke, nem manmanna. Pe hana hel te ngaungau nga aria hatanga pe ngaunga mumuna losisio. Pe reria kaone mur te ngau hekeke ngaunga mumuna nemur."
28 Pe Iesus hele, "Hei nem, iong letem manmanna ngana palaungana toto. Pe utar nenge lemem taua nge iau lape lohot ke manmanna." Pe nga etue unne neu pengpeng hei neu tuna heingana urana mule sapele.
29 Iok, Iesus hile kileng unne neu pe langa ech hetaliliu ngana nge Kalelea pe i ke henanas ole ruach nem ilina. Ol pe i haka langa hengene ilina pe kila sio.
30 Pe hulua te nanasia I pe tela ke te mene iri nenge aria haleles ke la tetal sue iri nga Iesus apena huna ke hemasia iri. Ngana laka iri nenge singiria metmete, pe nenge mataria hit, pe nenge aperia metmete pe nenge te hele erochro pe haleles tana huna hel pule.
31 ✡Pe hulua nemur ngaria lohot, iange tenau pe iri nenge te hele erochro neu, te hele mulmule, pe nenge aperia mete tei mulmule, pe nenge singiria mete te urana mule, pe iri nenge mataria hit tenau mulmule. Ol pe te heto haka tote Israel mur aria Soke NeHalang.

Iesus Hengaua Iri 4000 (Mak 8:1-10)

32 ✡Pe Iesus iua nena hana mur pe hele lange iri ke teke, "Letek poreke ia hulua lochloch ngana nei i. Iange iri te nananasia iau ke etue iri mol lo, pe te tam teua ute e ero toto. Pe atong mur te mete aria lo. Pe pule lemek ero nge e poi kulosinga ia iri. Iange heueu lape hel mataria liuliu pe te losio ke tema mana nga kue."
33 Ol pe Iesus nena hana mur te hele, "Pe ita mai lape ta mene ngaunga langai ke ta hengaua hulua nenge pomai mai? Kileng e nge tu rochroi nga lamai ero i."
34 Pe Iesus onteia iri, "Mioka hia nenge a ronronia mau?"
Pe iri te hele, "Mioka iri rahtele nai pe ruo kinkino ngana hel i, mo ronronia."
35 Ol pe Iesus hele lange hulua nemur ke te kila sio nga ich.
36 Pe mene hot sapele ngaunga nemur pe ruo neu. Pe hele urana toto lange NeHalang. Ke het pe reke ngaunga nemur pe tunge lange nena hana mur ke te heronge nge hehei pe hana.
37 Iri lochloch te ngau ke saria una toto. Pe Iesus nena hana mur te takiraua ngaunga aluanuana mur. Pe ngaunga aluana, te takiraua ke ana kaliu iri rahtele nai.
38 Iri nenge te ngaua ngaunga neu iri 4,000 pe tesis ele hehei pe aina kinkino ngana ero.
39 Iok, Iesus kulosia hulua nemur ke tela ol, pe I tamu haka nga sulang e pe mana tele langa kileng nenge Makatan.

16

Paresio Mur Te Ollaka Hote Iesus (Mak 8:11-13; Luk 12:54-56)

1 ✡Iok, Paresio mur iri ul Satiusi mur tela nge Iesus pe te ollaka hote I, ke te teke hele pe ute e lohot mana ke tenau.
2 Pe Iesus hele, "Imo lape a esia tapa sana nge remenmen nga ulei pe a hele pengpeng ke a teke, 'Ochou kileng chaia pam lo, iange ririua pau kou ma hot nga tapa sana.'
3 Pe nga uach a hele ke a teke, 'Heueu lape pitte mol, iange muchmua halang kou ma hele tapa sana.' Imo anau urume tapa sana pe a hele hot pengpeng ia ure nenge lape lohot. Pe pomere nge anau urume ure nenge lohotot nga etue nei pe ramamo chach ia ero toto?
4 ✡Imo hana porekreke ngana mur nga etue nei, a teke e poi hote ute hel ke anau? Iau lape e poi hote ute pele ero toto. Pe ure nenge lohot nge Iona nge nike, lape e tunge lange imo." Pe Iesus hulia rumena lange iri pe i ke la sapele.

Anau Ala Amo Kenek Nge Paresio Mur Pe Satiusi Mur (Mak 8:14-21)

5 Iok, Iesus pe na hana mur te lotele langa kolkolu palaungana neu ilina hele lo, pe Iesus nena hana mur leteria lilil nge te mene ngaunga.

✡ **15:31:** Mak 7:37 ✡ **15:32:** Mat 14:14 ✡ **16:1:** Mat 12:38; Luk 11:16 ✡ **16:4:** Mat 12:39; Luk 11:29 ✡ **16:6:** Luk 12:1

6 ✡Pe Iesus hele lange iri ke pomai, “Anau
ala amo ke nek toto nge Paresio mur pe
Satiusi mur. Iange hana nemur, te poi ke
pomalaka nga ure nenge tetal teua langa
beret itach ngana pe poia beret nem ke una
haka. (is)”
7 Ol pe Iesus nena hana mur te hele tele
hel mana nge iri ke te teke, “Pomere toto
nenge Iesus tamal hote helenga nei mai?
Lape ta mene ngaunga ero ke ngana kai?”
8 Pe Iesus eteia ure nenge te heleleia neu
lo, pe hele lange iri ke teke, “Imo letemo
manmanna ngana unne sune mana iam.
Pomere nenge a heleleia ngaunga nge ero?
9 ✡Letemo mallaha ero kura kai? Letemo
la mule nga mioka lime nenge hana iri
5000 te ngaua pe saria una hatal ia. Pe
kaliu iri hia nenge te muta ia aria ngaunga
aluanuana mur?
10 ✡Iok, letemo metene hulua nenge iri
4000 nem. Aria mioka iri rahtele nai mana,
pe hehei pe hana lochloch ngana nem te
ngau ke saria una. Pe kaliu iri hia te muta
ia ngaunga aluanuana mur?
11 Pomere nge letemo alchach ero kura?
Iau e hele lala nge imo nga ngaunga ero. E
teke anau ala amo ke nek toto nga is nenge
Paresio mur pe Satiusi mur.”
12 Ol pe Iesus nena hana mur leteria
matana sapele nga ure nenge Iesus helele
ia. Ke Iesus teke tenau ala aria nga is
nenga beret ero. Iesus teke tenau ala aria
laka nga hengetoro nenge Paresio mur pe
Satiusi mur.

Petrus Hemallaha Hote Iesus
(Mak 8:27-30; Luk 9:18-21)

13 Iok laol, Iesus i ole ke langa tuele tana
pengpeng ngana nenge Kaesarea Pilipai.
Pe onteia nena hana mur ke teke, “Hana pe
hehei te heleleia Non Tuna ke te teke I itei
toto?”
14 ✡Pe nena hana mur te hele, “Hehei pe
hana hel te heleia Non Tuna ke te teke,
I Ioanes nenge henunun; pe hel te teke I
Elaisa; pe hel te teke Ieremias; nem pe te
teke non hetatalonga e mana.”
15 Pe Iesus ontei mule iri ke teke, “Pe imo
a teke Iau itei toto?”
16 ✡Pe Simon Petrus tuacholia ke teke,
“Iong Kristus. NeHalang nenge tu ke koko
tuna iong.”
17 ✡Pe Iesus hele, “Simon, iong ne Iona
tuna iong. NeHalang pete iong. Ke ngana
laka nenge o hele hote helenga nem. Pe
mele nga ich nei hele ia helenga nem lange
iong ero. Temek nenge tu nga lut nga tapa
henonou iong ia helenga nem.
18 ✡Pe e hele lange iong, iong Petrus
nenge em luna laka, ‘um’, pe nga um nei
lape e hemes heke lek hana mur nenge
leteria manmanna nge iau. Pe kerkerenga
nenga metenga lape hekou sue iri ero toto.
19 ✡Pe lape e tunge lohenga mur nenga
NeHalang nena naualanga pe nekinga nga
tapa lange iong. Pe utar nenge o hu hele
nga ich nei, lape NeHalang hu hele nga lut
pule. Pe utar nenge o longele nga ich nei,
lape NeHalang longele nga lut pule.”
20 Iesus i Kristus ke manmanna. Pe toto
hita toto lange nena hana mur ke te hele
rere helenga nem ero toto.

Iesus Hele Talue Ana Metenga Nge Lape Lohot
(Mak 8:31-9:1; Luk 9:22-27)

21 Iok, talun nga etue neu ke la ol,
Iesus hele lala nge nena hana mur ke
teke lange Ierusalem. Pe hele urume tote
lange iri, ke teke lape amneia melme-
lenga halang nenge lape hana nemur te
poia lange I. Ngana laka hana papalauna
mur pe tunginga ana hana mur aria sok-
soke ngana mur pe hotonga ana hetoronga
mur. Pe lape te hune I ke mete pe maul
haka mule nga etue mol ngana.
22 Pe Petrus longe Iesus nge hele ke mau
pe mene lele hote Iesus pe keres taua I
ke teke, “Non Soke! O poi ke pomam ero.
Lemek ero nge ure nem lohot nge iong.”
23 Pe Iesus ul mule ramana lange Petrus
pe hele lange i ke teke, “Iong non poreke
ngana iam, o la nga rumek! O poi ke
malaka nga ure nenge teke poi hele lek kue
pe hesingo ia Iau ke e losio mule. Iong
letem tu mana nga ure nemur nga ich nei.
Letem tu nge NeHalang ero toto.”

✡ **16:9:** Mat 14:17-21 ✡ **16:10:** Mat 15:34-38 ✡ **16:14:** Mat 14:1-2; Mak 6:14-15; Luk 9:7-8 ✡ **16:16:** Ioa 6:69
✡ **16:17:** Kal 1:15-16 ✡ **16:18:** Ioa 1:42; Epe 2:20 ✡ **16:19:** Mat 18:18; Ioa 20:23 ✡ **16:24:** Mat 10:38; Luk 14:27

24 ✡Ol pe Iesus hele lange nena hana
mur ke teke, “Nenge teke mele koko nge
Iau heueu, hilesue lemene ngana mur
lochloch pe takisia ana melmelenga, po-
malam nanasia iau ol.
25 ✡Iange mele nenge ramana tuhit mene
maulul ngana nga ich, lape maulul nga
hoena ero ol. Pe mele nenge nanas tote
iau kela i sipona mete, ana non lape mene
mule maulul ngana nenge tu ke koko.
26 ✡Nenge teke mele mutena tau tote ure
lochloch ngana nga ich nei, lape mene
maulinga ke koko ero. Iange lape ure ne-
mur te halaua i nga hoena ke merei? Nem
pe lape ol mule maulinga ke koko nga utar?
27 ✡Non Tuna lape at luluch nga Temene
na hemalmalinga. Pe at luluch nge nena
angkelo mur. Pe lape tunge iechinga lange
hehei pe hana ke nanas tau pengpengia
reria poinga mur nga ich nei.
28 E hele lange imo pengpeng, amo hel
nge imo nenge te mes heueu nei, lape
metenga mene iri ero kura pe te esia Non
Tuna nge at luluch nga nena naualanga pe
nekinga.”

17

Iesus Singina Lohot Ke Altoto (Mak 9:2-13; Luk 9:28-36)

1 Iok, etue iri rahtele elle lalo pe Iesus
mene Petrus pe Ieims pe tina Ioanes ke iri
ul te haka langa hengene ke iri toro mana.
2 ✡Pe nga lamau te esia Iesus nge singina
lohot ke altoto. Iesus ramana sina ele
mataria ke pomanga chaia matana. Pe
na hengeron tua huita toto ke pomanga
lemenge e nge tualeme ngana sina ala toto.
3 Ol pe tenau mana pe te esia Iesus nge
hele lululuch nge Moses iri nai Elaisa.
4 Pe Petrus hele lange Iesus, “Non Soke,
imem nei motu lamai ke urana lo. Pe
nenge teke lemem, e hemes haka ke
pelpele iri mol, ke iong lem e pe Moses na
e pe Elaisa na e.”
5 ✡Petrus helele kura pe ulu lohot ke poi
hite iri. Ulu neu hussu toto pe helenga e
lohot nga ulu neu ke teke, “Tuk toto koi nei,
nenge mutek tau tote pe e iech toto nge I. A
longo taua I!”
6 Iesus nena hana mur te longe ke mau
pe te matau toto pe te losio mana. Pe tema
ke tenau sio mana nga ich.
7 Ol pe Iesus la ke ra lange iri pe hele, “A
lohaka ol. A matau ero.”
8 Te teke tenau haka pe tenau mene Iesus
i toro mana ol. Pe hana nai neu iri ero lo.
9 Iok, tei sio nga hengene neu ke tela
mulmule pe Iesus toto hita toto lange iri
ke teke, “A esia ure nenge lohot nei, a hele
ia lange mele ero toto kela het nga etue
nenge Non Tuna maul haka mule nga ana
metenga.”
10 ✡Pe nena hana mur te onteia I ke te
teke, “Pe pomere nenge hotonga ana het-
oronga mur te hele ke te teke, Elaisa lape
at tala mai?”
11 Pe Iesus hele ke teke, “Nem man-
manna, Elaisa lape at tala ke hepengia ure
lochloch.
12 ✡Pe e hele lange imo, Elaisa at lo pe
hana nemur te eteia i ero. Te poia i ke
nek ero pe te poi pulut mana lange i nga
lemeria ngana. Pe poinga nem lape te
poia lange Non Tuna pule ke amneia ana
melmelenga palaungana.”
13 ✡Ol pe Iesus nena hana mur te etei
sapele ke I heleleia Ioanes nenge He-
nunun.

Iesus Hemasia Kol Mele Sune Nge Uneinei Poia (Mak 9:14-29; Luk 9:37-43a)

14 Iok, tela mule nge hulua nemur pe
none lange Iesus pe tualou sio nga matana
pe hele,
15 “Non Soke, letem poreke ia tuk. Heueu
nei tungana poreke toto iange ute poia
ramana ke ana hauaua toto. Teke la ke mak
hakaka nga oan pe mana puluch teueu nga
ech.
16 E mene i lange lem hana mur nenge te
nananasia iong, pe nakuria ero taua nge te
hemasia i.”
17 Ol pe Iesus hele ke teke, “Imo hana
nem, letemo manmanna ero, pe ai ke a
tuamasia lemo inga mur ero toto. Etu
luluch nge imo ke mala lo. Pe nge ngingie

✡ **16:25:** Mat 10:39; Luk 17:33; Ioa 12:25 ✡ **16:26:** Mat 4:8-9 ✡ **16:27:** Psa 62:12; Pro 24:12; Mat 25:31; Rom 2:6; Hem 22:12 ✡ **17:2:** 2Pi 1:16-18 ✡ **17:5:** Deu 18:15; Psa 2:7; Isa 42:1; Mat 3:17; Mak 1:11; Luk 3:22 ✡ **17:10:** Mal 4:5 ✡ **17:12:** Mat 11:14 ✡ **17:13:** Luk 1:17

ol pe a etei tote ume nei? A mene kol nem
at nge Iau."
18 Ol pe Iesus keres taua uneinei nenge tu
nge kol neu, pe uneinei neu lohot sapele.
Pe kol sune neu urana mule nga etue neu
pengpeng.
19 ✡Pe Iesus nena hana mur tela pe te
ontei kome mene I ke teke, "Pomerei toto
nenge mo helope hote uneinei nem pe
longo taua imem ero mai?"
20 ✡Pe Iesus tuacholia ke teke, "Iange
imo letemo manmanna ngana unne sune
mana. E hele ke manmanna toto lange
imo. Nenge teke letemo manmanna ngana
purpure hohos nganngana, a hele langa
hengene neu pe hengene nem lape longo
taua imo. Ke a teke, 'Hengene nem, o
lohaka nga lamai pe o loloun la lamau.' Pe
anau, hengene nem lo haka pe loloun ke la.
Pe ute pele nge anali nge imo ero ol. [
21 Pe nenge teke a teke a helope hote un-
einei nenge pomai, apoi mana nga poinga
nenge a hetalaulau ke kokoes pe a hile
ngaunga."]
22 ✡Iok, Iesus iri ul nena hana mur tela ke
te eukirau mule nge Kalelea pe Iesus hele
la mule nge iri ke teke, "Lape te tung heke
Non Tuna langa hana hel peria.
23 Pe te hune I ke mete pe nga etue
mol ngana lape maul haka mule nga ana
metenga." Iesus hele ke mau pe nena hana
mur leteria poreke toto ia I.

Iesus Hele Nga Umtutuna Nenge Te Sausaua

24 ✡Iok, Iesus iri ul nena hana mur tela
te lohot nge Kapernam pe hana nenge te
lololoch umtutuna tela nge Petrus pe te
onteia i ke te teke, "Amo hetoronga nem
mam sausau umtutuna pule ma? Um-
tutuna nenge lala nga NeHalang na pele
palaungana?"
25 Pe Petrus hele ke teke, "Oe, Ana non
sausau umtutuna pule la."
Ol pe Petrus i teu la sapele nga pele.
Pe Iesus ontei tele i ke mai, "Simon, iong
letem tuanin ngana ma ke mere? Hana
papalauna nemur nga ich nei te nananasia
poinga nenge te lololoch umtutuna. Pe
te menmene nge itei? Te menmene nge
tuturia mur pengpeng ma te menmene nge
hana lomonmona ngana mur?"
26 Pe Petrus tuacholia ke mai, "Te men-
mene nge hana lomonmona ngana mur
mana."
Pe Iesus hele lange i ke teke, "Nem man-
manna. Te loloch umtutuna nge tuturia
mur pengpeng ero.
27 Pe lemere ero nge ta poia hana nemur
ke saria menin hulu. Pomalam o la nga
kolkolu palaungana nem pe o kona. Pe ruo
elle nenge o kona heke tele, o poia hanna
ke pangpanga pe lape o hottaua um tuna e
nge mateu. Pe ita nai rera umtuna nenge
ta saua lalom. O mene pe o laia nge hana
nemur."

18

Itei Nenge I Soke Toto (Mak 9:33-37; Luk 9:46-48)

1 ✡Iok, nga etue neu Iesus nena hana mur
tela nge i pe te onteia i ke te teke, "Itei
toto nenge lape i soke nga NeHalang nena
naualanga pe nekinga?"
2 Ol pe Iesus iua mele sune lange i pe
hemes ia i nga mataria.
3 ✡Pe hele, "E hele ke manmanna toto
lange imo, nenge teke a hulia lemo poinga
mur ero pe a tal sue imo ke mange aina
kinkino ngana ero, lape ateu langa NeHa-
lang nena naualanga pe nekinga ero toto.
4 Ke mele nenge talsio tote i ke mange
mele sune nei, lape i soke nga NeHalang
nena naualanga pe nekinga.
5 ✡ "Pe mele nenge letena metene Iau pe
poi ke urana lange mele sune e nge pomai,
poi ke urana at nge Iau pule.
6 Aina kinkino ngana nge mai leteria
manmanna nge Iau. Pe nenge teke mele
heporeke elle nge iri letena manmanna
ngana ke losio, urana nge te heon hite um
palaungana nga mele nem kanna pe tesau
sue langa leme chapopo ngana pe mana
puluch ke lasus.
7 "Hulua nga kileng lochloch lape te am-
neia melmelenga palaungana. Iange ute
hel poia iri ke te losio nga poinga poreke

✡ **17:19:** Mat 10:1 ✡ **17:20:** Mat 21:21; Mak 11:23; Luk 17:6; 1Ko 13:2 ✡ **17:22:** Mat 16:21 ✡ **17:24:** Exo 30:13; 38:26 ✡ **18:1:** Luk 22:24 ✡ **18:3:** Mat 19:14; Mak 10:15; Luk 18:17 ✡ **18:5:** Mat 10:40; Luk 10:16; Ioa 13:20

ngana mur. Pe ure nemur lape te lohot ke
manmanna. Pe non nem nenge poia iri ke
te losio lape amneia melmelenga ke poreke
toto!
8 ✡Nenge teke perim ma apem, te poia
iong ke o losio nga poinga poreke ngana, o
chato hote iri pe o saua ke te lasus. Urana
nge singim unne lasus nike. Pomalam lape
o mene maulinga ke koko. Iange nenge
teke apem nai pe perim nai ape ke tetu,
lape tesau heke iong langa oan sapel lala
ngana nenge tu ke kokoes mana.
9 Nenge teke matam poia iong ke o losio
nga poinga poreke ngana, o sul hote pe o
saua ke lasus. Urana nge matam elle ke
o mene maulinga ke koko. Pe nenge teke
matam iri nai ke tetu kura lape tesau heke
iong langa oan nge Imperno."

Helenga Opene Nga Sipsip Nenge Erue (Luk 15:3-7)

10 ✡ "Anau ala ke nek! A poi poreke aina
kinkino ngana nenge mai ero. Iange reria
angkelo mur kou tetu luluch nge Temek
nga lut nga tapa. Pe kokoes te esesia Temek
nakuna. [
11 ✡Pe Non Tuna at ke mene mule iri
nenge te erue.]
12 "Imo letemo ma ke mere? Nga nenge
teke none nena sipsip mur iri ana non kina
iri lime (100) pe elle erue. Lape la ke tango
rere ma ero? E hele lange imo, non nem
lape hile sue nena sipsip mur pe langa hen-
gene ke tango rere elle nenge erue nem.
13 Pe nenge teke hottaua mai loi, non
nem lape iech ele tote. Pe sipsip nem
pekngana nemur, non nem iech ele iri ero.
14 Ke pomalam mana, Tememo nga lut
nga tapa lemene ero nge e nge iri kinkino
ngana nemur erue.

O Hepengia Tim E Nenge Poia Poinga Poreke Ngana Lange Iong

15 ✡ "Pe nenge teke tim e poia poinga
poreke ngana e lange iong, ola ke nek
mana nge i ke imo nai mana, pe o hele hote
ure nenge poia ke poreke. Pe nenge teke
longo lange iong ke nek, iong lape o halau
mule i ke imo nai timo hel mule.
16 ✡Pe nenge teke longo lange iong ke nek
ero, ola ke o mene mele elle pule. Nem pe
o mene ke aina nai pule. Iange nenge teke
aina nai ma mol te hele, lape reria helenga
mene hote ure nem ke lohot ke mallaha.
17 Pe nenge teke mele nem lemene ero
nge longo lange iri nai ma mol nem, a
heleia lange NeHalang nena hana mur. Pe
nenge teke lemene ero nge longo lange
NeHalang nena hana mur, anau mene i
ke pomanga none nge eteia NeHalang ero.
Nem pe a naue i ke pomanga non nenge
lololoch umtutuna.
18 ✡ "E hele ke manmanna toto lange imo,
utar nenge o hu hele nga ich, lape NeHa-
lang hu hele nga lut pule. Pe utar nenge o
long hele nga ich nei, lape NeHalang long
hele nga lut pule.
19 ✡"Lape e hele lange imo ke mai pule,
Nenge teke amo nai te ngata hel ke te heta-
laulau nga ute, Temek nga lut nga tapa lape
poia ke lohot ke manmanna.
20 Nei manmanna, iange nenge teke amo
nai ma mol a eukirau nga Iau ek, Iau la etu
luluch nge iri."

Chau Nananga Nenge Letera Porekeia Mele

21 Ol pe Petrus lange Iesus pe hele ke
teke, "Non Soke, nenge teke tik e poia
poinga poreke ngana at nge iau, pe lape
letek porekeia i ke e hia? Ratele nai toto?"
22 ✡Pe Iesus hele, "E hele ke e teke rahtele
nai mana ero. E teke rahtele nai pe rahtele
nai mule pe rahtele nai mule a poia ke koko
tele mana kela pe a sis ele ero.
23 "Iange NeHalang nena naualanga pe
nekinga pomalaka nge non soke ngana e
nge iua nena hana mur ke te tuacholcholia
reria hanganok mur.
24 Pe talune nge nena non nenge mene ke
umtutuna iri halang toto (1-milion kina).
25 Pe non nem na umtutuna halang ero
nge tuacholia ana soke nem nena umtu-
tuna mur. Pomalam non soke neu hele ke
lape mele hel te olia non neu pe nehei pe
tutuna mur pe reria ure mur lochloch. Pe
umtutuna lange non soke neu ke hemete
non neu nena hanganok mur.

✡ **18:8:** Mat 5:29-30 ✡ **18:10:** Hip 1:14 ✡ **18:11:** Luk 19:10 ✡ **18:15:** Luk 17:3; Kal 6:1 ✡ **18:16:** Deu 19:15; Ioa 8:17 ✡ **18:18:** Mat 16:19; Ioa 20:23 ✡ **18:19:** Mak 11:24; Ioa 15:7 ✡ **18:22:** Luk 17:4

26 "Ol pe non neu longe pe la ke tua mer-
mero sio nga ana soke apena huna pe hele
ke teke, 'Non soke, letem ia iau mukam, pe
lape e tuachol mule lem ure mur lochloch.'
27 Ol pe non soke neu letena ia non neu
pe hele ke teke hanganok neu lasus ol. Pe
kulosia non neu kela sapele.
28 "Iok, non neu i hot kela pe saolia nein-
gana e nge hanok ke umtutuna ana non
kina iri lime (100 kina) nge i. Pe sihe i pe
teke inroke non neu nga kanna pe hele inin
taua i ke teke, 'Iong nem, heueu mana nei o
tuacholia lem hanganok nenge o poia nge
iau.'
29 "Pe neingana neu tuamermero sio nga
matana pe hele, 'Kole, letem poreke ia iau
pe o kulala pol mana, pe lape e tuachol ia
hanganok nem.'
30 "Pe non pa neu lemene ero nge kulala.
Ol pe poia neingana neu kela mateu nga
tuele au ngana kela het nga etue nenge
tuachol taua nena hanganok mur.
31 Pe iri nai reria ume pekngana mur te
esia poinga neu pe ma ke nek nga leteria
ero. Pomalam tela nge aria soke neu pe te
nene lange i.
32 "Iok laol, non soke neu iu teua non neu
la pe hele ke teke, 'Iong nem, lem poinga
poreke toto! Hanganok nenge o poia nge
iau nem, e hele lange iong ke e teke lasus
lo. Iange iong sipom o hele ke o teke letek
poreke ia iong.
33 Pe pomere nenge letem poreke ia
neingam neu ero?'
34 ✡Non soke neu letena inin pe heteu
mule non neu langa tuele au ngana. Pe
te poia i ke amneia ana melmelenga kela
het nga etue nenge tuachol taua nena
hanganok mur.
35 ✡ "Pe Temek nga lut nga tapa lape poia
imo elle pe elle ke pomalam pule. Pe nenge
teke letemo ia neingamo mur, letemo ia iri
nga letemo nge teu toto."

19

Iesus Hetoro Nga Hilenga Hel Nga Leinga
(Mak 10:1-12)

1 Iesus hele ke het pe lohaka sapele nge
Kalelea pe i ke langa kileng nenge Iutea,
nga ech ilina hele nenge Iortan.
2 Pe hulua te nanasia I pe hemasia iri nga
aria haleles mur.
3 Pe Paresio mur hel tela nge Iesus ke
te tuamirik hote i pe te onteia i, "Rera
hotonga mai hele ke teke, lape none hile
nehei nga lemene ngana pule kai?"
4 ✡Pe Iesus tuachol ia ke teke, "Imo nge
lape a sisis nga NeHalang nena helenga ero
iam. Alalaha nem hele ke teke, 'Nga talun
ngana toto, NeHalang ume hote iri ke none
pe heie.'
5 ✡Pe pule alalaha nem hele ke teke, 'Po-
malam, none lape hile temene pe tana pe
la ke tululuch nge nehei pe iri nai singiria
lohot ke elle mana.'
6 Ke iri nai te lohot ke iri elle pengpeng
pe nai mule ero ol. Pe ure nai nenge NeHa-
lang puotom tele, a chatoa ero toto."
7 ✡Pe hana nemur te hele, "Pe pomere
nenge Moses hele ke teke, nenge teke none
lemene ke hile nehei, non nem as hote
alalaha e? Pe alalaha nem hele tote aria
leinga nge lape het. Ke het pe tunge lange
nehei pe kulosia i ke la mule nge temene pe
tana. Pomere nge Moses hele ke pomam?"
8 Pe Iesus hele, "Moses longele imo ke
a hile lemo hehei mur iange a nanasia
NeHalang nena hengetoro mur ero. Pe nga
tele ngana toto ute pele nge pomam ero.
9 ✡Pe e hele lange imo pengpeng, mele
nenge hile nehei pe lei heke mule hei e,
poia poinga poreke ngana nga NeHalang
matana ke het lo. Kue nenge o teke o hile
lem hei, ngana laka nga nenge teke hei
nem pingana hota hot nge none."
10 Ol pe Iesus nena hana mur nenge te
nananasia I, tela nge Iesus pe te hele, "Eh,
ke nenge teke leinga kina mur te popoi ke
machmai, urana ngana ta lei ero nike."
11 Pe Iesus hele, "Hulua lochloch ngana
te nanasia hengetoro nei ero. Pe NeHalang
poia mele hel mana ke te nanasia.
12 Mele hel te lei ero iange te hoe iri pe
te poi ke pomau nike. Pe hel, te lei ero
iange none penna poia iri. Pe hel, te lei ero

✡ **18:34:** Mat 5:25-26 ✡ **18:35:** Mat 6:15; Mak 11:25; Epe 4:32; Kol 3:13 ✡ **19:4:** Gen 1:27; 5:2 ✡ **19:5:** Gen 2:24; Epe 5:31 ✡ **19:7:** Deu 24:1-4; Mat 5:31 ✡ **19:9:** Mat 5:32; 1Ko 7:10-11

iange te teke te tung tote iri ke te poia Ne-
Halang nena naualanga pe nekinga nenga
tapa ana ume. Mele nenge lemene taua
hengetoro nei, mene ke tal talue nga letena
pe nanasia."

Iesus Lemene Taua Aina Kinkino Ngana (Mak 10:13-16; Luk 18:15-17)

13 Iok, te mene aina kinkino ngana hel
lange Iesus ke te teke Iesus tal heke penna
nge iri pe hetalaulau hite iri. Ol pe Iesus
nena hana mur te hele inin taua iri nenge
te lala ia aina kinkino ngana nemur.
14 ✡Pe Iesus heleia nena hana mur ke
teke, "Aina kinkino ngana nemur te teke
teat nge Iau. Pe imo, apoi hele iri ero.
Iange naualanga pe nekinga nenga tapa,
nganangana mur laka iri nenge pomam."
15 Iok, Iesus tal heke penna nge iri ke het
pe i kela sapele.

Non Kulpo E Nge Nena Ure Halang (Mak 10:17-31; Luk 18:18-30)

16 Ol pe none lange Iesus pe ontei ke teke,
"Hetoronga, lape e poia utar nge urana ke
e mene maulinga ke koko?"
17 ✡Pe Iesus tuachol ia ke teke, "Pomere
nenge o onteia Iau nga ure nenge urana?
Mele elle mana nge urana toto. Pe nenge
teke lemem ke o mene maulinga ke koko, o
longo tau mene hotonga mur."
18 ✡Pe non neu ontei, "Hotonga tei hel?"
Pe Iesus tuacholia ke teke, " 'O hune mele
ero. O tomtom hehei ero. O keme ero. O
pallaklaka ia mele ero.
19 ✡O heto heke temem pe tam. Pe lemem
taua neingam ke pomanga lemem taua
iong sipom.' "
20 Pe non neu hele, "Hotonga nemur e
nanas tau tote iri lo. Pe utar pule nge lape
e poia?"
21 Pe Iesus hele, "O teke o lohot ke iong
non nge pengpeng toto, o laia lem ure mur
lochloch nge hana hel ke te olia, pe o tunge
ana umtutuna mur lange iri nenge reria
ute e ero toto. Ke nenge teke o poi ke
pomai, lape lem ure halang tema ke te
kulele iong nga lut nga tapa. O poia ume
nem ke het pe o iat ke o nanasia Iau."
22 Non neu longe ke mau pe nakuna
poreke pe ua sapele, iange nena ure halang
sakilil.
23 Ol pe Iesus hele lange nena hana mur
ke teke, "E hele ke manmanna toto lange
imo. None nenge na ure halang sakilil,
anali toto nge teu langa naualanga pe
nekinga nenga tapa.
24 Pe pule e hele lange imo, nenge teke
kamel e i teu langa pakeka sune polona,
nem semel toto. Pe non nenge na ure
halang, anali toto nge teu langa NeHalang
nena naualanga pe nekinga."
25 Iesus nena hana mur te longe ke mau
pe te rura toto pe te ontei, "Ol pe itei toto ol
nenge lape mene maulinga ke koko?"
26 ✡Pe Iesus nau lange iri pe hele, "Hana
nakuria ero toto nge te poia ure nem.
Pe nge NeHalang, i nakuna nge poia ure
lochloch ngana."
27 Pe Petrus hele, "O esia imem nei, mo
hile sue lemem ure mur lochloch pe moat
ke mo nananasia iong. Pe lape mo mene
urumem utar?"
28 ✡Pe Iesus hele lange iri ke teke, "E
hele ke manmanna toto lange imo nenge a
nanasia iau. Nga etue palaungana nenge
lape ure lochloch ngana te heueu ngana
mule, Non Tuna lape are nga nena arenga
nenge te hemalmalia ke I Non Soke toto
ngana ia. Pe nga etue palaungana nem,
imo lape a kila nga arenga mur pule. Lape
a kila nga arenga mur nge iri analoch pe
nai ke a nauele mata iri analoch pe nai
nenge Israel.
29 Pe iri lochloch ngana nenge leteria tu
mana nge Iau pe te hile sue reria pele mur
pe titiria mur pe liliuria mur pe tetemeria
mur pe tataria mur pe tuturia mur pe reria
ich mur, iri lape te mene mule ure nemur
ke ele haka toto pe lape te mene maulinga
ke koko pule.
30 ✡Pe hulua nenge iri muka lape iri
hoena mule, pe hulua nenge iri hoena lape
iri muka mule."

✡ **19:14:** Mat 18:2-3 ✡ **19:17:** Lev 18:5; Luk 10:28 ✡ **19:18:** Exo 20:13-16; Deu 5:17-20 ✡ **19:19:** Exo 20:12; Lev 19:18 ✡ **19:26:** Job 42:2 ✡ **19:28:** Mat 25:31; Luk 22:30; Hem 3:21 ✡ **19:30:** Mat 20:16; Luk 13:30

20

Chau Nananga Nenge Hana Hel Te Umume Nga Uain Ana Late

1 Pe Iesus hele "E hele ke pomam iange naualanga pe nekinga nenga lut nga tapa, i pomanga none nge tue uain mur nga nena ich unne. Pe ana non hoala hot nga uach uruna ke tango rara hana kela te ume nga uain ana late nem.
2 Hottaua hana hel pe hele lange iri ke teke, 'Imo a ume nge iau heueu pe urumo laka umtutuna tolona elle.' Pe iri te ngata helia uru nem. Hele lange iri ke het pe kulos sapele iri ke tela nga ume.
3 "Iok, chaia matana mes haka pol lo pe lake tango rara hana hel mule. Esia hel nge te mes rara manmana nga ingala matana
4 pe hele lange iri, 'Imo nemur ai at. Ala ke a ume nga lek uain ana late. Pe lape e olia imo ke nanas urume mene a ume ngamo.'
5 Hana nemur te lohaka pe tela sapele.
"Iok, chaia matana heurunga (12 kilok) pe ana non la ke tango rara hana hel pule. Pe chaia matana pallele (3 kilok) pe la ke tango rara hana hel pule.
6 Pe nga ulei, nga chaia matana sisio lo (5 kilok), pe la ke tango rara hana hel pule. La pe esia hel nge te mes rara manmana pe hele lange iri, 'Etue nei i lala lo, pe pomere nenge a mes rara manmana nga lamam mam?'
7 "Pe hana nemur te hele, 'Motu rara mana iange none hekuleilei ia imem ke mo ume ana ero.'
"Ol pe non neu hele lange iri, 'Iok, imo pule a la ke a ume nga lek uain ana late.'
8 ✡ "Iok, ulei sio nga chaia matana lala ke teu sisio lo (6 kilok), ume tokoninga neu hele lange nena non nenge nauelele hana mur nga ume ke teke, 'O iua hana nenge te ume nem pe o tunge reria umtutuna. Pe o talun tala nge iri nemur nenge teat nga rume toto pe ramam ole lange iri nenge te talun tala ume.'
9 "Ke iri nenge teat rume toto neu te olia iri elle pe elle nga umtutuna tolona elle.
10 Pe iri nenge te mene tele iri ke te ume neu, te teke ma lape te mene ke haka pol nge iri nemur, pe ero. Iri elle pe elle te mene ke umtutuna tolona elle pule.
11 Te esia ke mau pe te ngunngunu ia ume tokoninga neu. Pe te hele lange i ke te teke,
12 'Iong, toinge o olia imem nenge moat tala ke urumem haka nge iri nemur nenge teat rume mana nei ol. Iange imem, mo talun tele ume nei nga chaia milang ngana nike. Pe iri nemur teat rume mana te ume ke etue choro mana. Pe pomere o tunge urumem ke elle mana ke mange iri?'
13 "Pe ume tokoninga neu tuachol ia pe hele lange elle nge iri ke pomai, 'Kole, e poia poinga poreke ngana e lange iong ero i. Iange iong o ngata at nge iau lo nga nenge o teke, o ume pe o mene urum nenge pomam.
14 Ke o mene pe o la ol. Nga iau lemek ngak mana e tunge non nenge at rume mana nem uruna ke elle mana ke mange iong.
15 Umtutuna nei iau sipok lek ia, pomalam e poia nga lemek ngak. Pe pule e poia nga poinga urana ngana. Pe iong letem ma ke mere?' "
16 ✡Pe Iesus hele, "Iri nemur nenge iri muka, lape tela ke iri hoena mule pe iri nenge iri hoena, lape tela ke iri muka ke pomalam mana."

Iesus Hele Hemol Ngana Nga Ana Metenga
(Mak 10:32-34; Luk 18:31-34)

17 Iok, Iesus ramana haka lala nge Ierusalem lo, pe iu hot kelkel ia nena hana mur pe hele lange iri ke teke,
18 ✡ "A longo ke nek. Tai haka lala nge Ierusalem lokoi, pe lape te tung heke Non Tuna lange tunginga ana hana mur aria soksoke ngana mur, pe hotonga ana hetoronga mur. Pe lape te tuahit ana ke te teke mete.
19 Pe lape te tunge I lange hana lomonmona ngana mur ke te songlele ule, pe te heon heke I nga manga toto ke mete. Pe nga etue mol ngana lape maul haka mule!"

Heie Onteia Iesus
(Mak 10:35-45)

✡ **20:8:** Lev 19:13; Deu 24:15 ✡ **20:16:** Mat 19:30; Mak 10:31 ✡ **20:18:** Mat 16:21; 17:22-23

20 Ol pe ne Sepeti nehei pe tutuna mur
nai tela nge Iesus. Pe hei neu tualou sio nga
Iesus matana pe onteia Iesus ke teke Iesus
poia ute lange i.
21 ✡Pe Iesus onteia hei neu ke teke,
"Lemem taua utar nge Iau?"
Pe hei neu hele, "Nga etue nenge ta tutu
nga lem naualanga pe nekinga, o talue
tutuk mur nai nei ke elle kila nga ilim hele
nenga pen tamalmal, pe e nga ilim hele
nenga pen hoihoi."
22 ✡Ol pe Iesus hele, "Imo a eteia ute e ero.
A ontei pulut rara mana iam. Nakumo nge
a inia ure ehech ngana nga eulinga nenge
lape e ininia nei kai?"
Pe iri nai te hele, "Oe! Nakumem nge mo
inia la."
23 Pe Iesus hele lange iri ke teke, "Iok,
urana pe nenge amo e at ke kila nga ilik
hele nenga pen tamalmal pe amo e nga
hoihoi, nem Iau lek nge e hele teu ia la ero.
Temek i sipona lape hele teu langa nem.
Iange iri nenge Temek hesilei hote iri lo, iri
laka reria arenga nemur."
24 Iesus nena hana analoch neu te longe
pekngaria nai neu nge te poi ke mau pe
leteria inin tau tote iri.
25 ✡Ol pe Iesus eukiraua iri pe hele lange
iri ke teke, "Imo a eteia lo ke hana lomon-
mona ngana aria soksoke ngana mur,
lemeria toto ke te eteiteia reria kerkerenga
lala nge hehei pe hana.
26 ✡Pe imo, apoi ke pomam ero. Pe nenge
teke amo e nge imo teke lohot ke i palaun-
gana, talsio tote i pe ume nge imo mukam.
27 Pe mele nenge teke i muka toto nge
imo, talsue i ke ume mana nge imo mukam.
28 ✡Ke pomalam mana nge Non Tuna. I,
at nga ich nei ke hehei pe hana te ume
nge I ero. At pe ume ke halaua hehei pe
hana. Pe pule takisia melmelenga ke mete
ke hemasia hulua halang nga reria poinga
poreke ngana mur."

Iesus Hemasia Hana Nai Nge Mataria Hit
(Mak 10:46-52; Luk 18:35-43)

29 Iok, Iesus iri ul nena hana mur te lo-
haka nge Ieriko pe hulua halang te nanasia
I.
30 Pe hana nai nge mataria hit te arare
nga kue ilina. Te arare pe te longe nge
te teke Iesus kou lopar toto aria ke lala
neu lo. Ol pe te alngaria haka ke te teke,
"Non Soke! Ne Teuit tuna, letem poreke ia
imem!"
31 Pe hulua nemur te keres taua iri ke te
teke te reng. Pe ero, iri nai alngaria haka
ke soke toto ol, "Non Soke, ne Teuit tuna,
letem poreke ia imem!"
32 Ol pe Iesus mes sapele pe onteia iri nai,
"Imo nai lememo taua utar nge Iau?"
33 Pe iri nai te hele, "Mo teke o hemasia
imem ke mo nau mule."
34 Iesus letena ia iri pe tal heke penna
langa iri nai mataria. Pe ueiuei mana
iri nai mataria charchara pe tenau mule
sapele. Ke het pe te nanasia Iesus ke tela.

21

Iechinga Palaungana Lohot Nge Ierusalem
(Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Ioa 12:12-19)

1 Iok, tei ke ramaria lange Ierusalem pe
la te lohot nga hengene nenge Oliua nga
kileng nenge Petpage. Ol pe Iesus kulosia
nena hana mur nai
2 pe hele lange iri ke teke, "Imo a muka
langa kileng nenge ta naue lala neu pe a
esia tongki e nge te kale hite ke iri nai tuna
te mes. Pe a une rur nge iri pe a mene iri at
nge Iau.
3 Pe nenge teke none poi helenga lange
imo, a hele lange i ke a teke, 'Non Soke
lemene taua iri ke poi ana ume ia mukam.'
Pomalam, non nem lape tung sapele tongki
nai nem lange imo."
4 Ure nei lohot ke pete tote hetatalonga
e nena helenga nge poia nge nike toto ke
teke:
5 ✡"A hele hote helenga nei lange hehei pe
hana nge Saion,
'A esia lo, amo Non Soke kou are haka
nga tongki,
nga tongki lomele ngana ke atat neu.
Pe ngana tano mana ke manga none
nge pingana iuiu ero.' "

✡ **20:21:** Mat 19:28; Luk 22:30 ✡ **20:22:** Mat 26:39; Ioa 18:11 ✡ **20:25:** Luk 22:25-26 ✡ **20:26:** Mat 23:11; Mak 9:35 ✡ **20:28:** Luk 22:27; Pil 2:7 ✡ **21:5:** Zec 9:9

6 Iok laol, hana nai neu tela pe te poia
ure lochloch ngana ke manga Iesus heleia
lange iri.
7 Pe te mene tongki hei ngana neu luluch
nge tuna. Pe te poi hote reria hengeron
nenge hot ana pe te pallou heke nga tongki
nemur patangaria ke Iesus are haka ia.
8 Pe hulua halang toto te lung ole reria
hengeron mur nga kue. Pe hel te ringa ke te
paria ae perperna luluche ina mur ke tetal
sio ole nga kue pule.
9 ✡Pe hulua nenge iri mukmuka nge
Iesus pe hulua nenge iri hoena, iri lochloch
te makul haka pe te hele,
"Ta iech pe ta heto haka tote ne Teuit Tuna!
NeHalang pete tote i,
iange at nga Non Soke ene!
Ta iech pe ta heto haka tote NeHalang nga
lut nga tapa,
iange mene mule ita lo!"
10 Iesus i teu nga kileng nenge Ierusalem
pe iechinga palaungana lohot. Pe te ontei
rara ke te teke, "Non tei toto nenge nei
mai?"
11 Pe hulua te tuacholia ke te teke, "Ne
Iesus nenge I hetatalonga! Ana non at nge
Kalelea nga kileng nenge Nasaret."

Iesus Langa NeHalang Nena Pele Palaungana
(Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; Ioa 2:13-22)

12 Ke ulo pe Iesus iteu la sapele nga Ne-
Halang nena pele palaungana pe lope hote
hehei pe hana nenge tei alala nga pele neu
letena. Pe hekale hul sue hatanga nenge
te hetata umtutuna ia. Pe lange iri nenge
te laia ngie chaulum mur pe hesochare sue
reria arenga mur.
13 ✡Pe hele lange iri ke teke, "Helenga
nenge tehas sue nga NeHalang na alalaha
hele ke teke, 'Lape te hetue lek pele ke
hetalaulaunga ana pele.' Pe imo a poia ke
manga kemenge kina mur reria pele toto."
14 Ol pe iri nenge mataria hit pe nenge
aperia lul, tela nge Iesus nga NeHalang
na pele palaungana neu letena pe Iesus
hemasmasia iri.
15 Iesus poia ure urana ngana nemur pe
aina kinkino ngana te makul hakaka ke
te teke, "Ta iech pe ta heto haka tote ne
Teuit Tuna." Pe ure nemur poia tunginga
ana hana mur aria soksoke ngana mur pe
hotonga ana hetoronga mur ke leteria inin
toto.
16 ✡Ol pe te onteia Iesus, "Aina kinkino
ngana nemur mau te hele ke merechre
mau? O longe pule?"
Pe Iesus hele, "Oe e longe pule la. Pe nga
NeHalang na helenga nenge tehas sue ke
ulolo, hele ke teke,
" 'Iong sipom o hetore aina kinkino ngana
pe mamau mur ke te heto heke
iong.' "
Ol pe Iesus ontei mule iri, "Imo nge a
sisia nei ero kura kai?"
17 Ke het pe Iesus lohaka pe i hot sapele
nga kileng neu ke lange Petani pe tu ke ana
miliko elle.

Iesus Ulo Heke Letena Inin Ngana Langa Ae Popi
(Mak 11:12-14, 20-24)

18 Pe nga uach uruna toto, Iesus i ke la
mulmule nge Ierusalem pe mete ana.
19 Pe esia popi tana e nge mes nga kue
ilina. Ol pe teke la ke nau pe popi tana
neu nganangana ero. Mes mana ia ina.
Pomalam heleia popi tana neu ke teke,
"Lape o rora mule ero ol!" Ueiuei mana pe
popi tana neu kalum sapele.
20 Pe Iesus nena hana mur te esia ke
mau pe ngaria lohot toto, pe te onteia Iesus
ke pomai, "Pomere nenge popi tana nei
kalum ke ueiuei mana mai?"
21 ✡Pe Iesus tuacholia ke teke, "E hele
ke manmanna toto lange imo, nenge teke
letemo manmanna pe letemo nachnai ero,
poinga nenge e poia langa popi nem, imo
nakumo nge a poia pule. Nem pe a hele
langa hengene neu ke a teke, 'O lohaka nga
lamam pe ola ke o losio teu nga ruach.' Pe
imo anau, ure nem lohot la.
22 ✡Nenge teke letemo manmanna pe a
hetalaulau, ure nemur nenge a hetalaulau
ia lape te lohot ke manmanna."

Onteinga Nga Iesus Nena Hekerkerenga
(Mak 11:27-33; Luk 20:1-8)

23 Iok, Iesus i teu langa NeHalang na
pele palaungana letena pe hetottoro. Pe

✡ **21:9:** Psa 118:25-26 ✡ **21:13:** Isa 56:7; Jer 7:11 ✡ **21:16:** Psa 8:2 ✡ **21:21:** Mat 17:20; Luk 17:6; Ioa 14:12; 1Ko 13:2 ✡ **21:22:** Mat 7:7-11; 18:19

tunginga ana hana mur aria soksoke
ngana mur pe hana nenge iri mukmuka
nge hehei pe hana, tela nge I pe te onteia
I ke pomai, “Iong mam o mene lem
kerkerenga langai toto nenge o popoia
ure nemur? Pe itei toto nenge tunge
kerkerenga nem lange Iong?”
24 Pe Iesus hele lange iri ke teke, “Iau
pule lape e onteia imo nga onteinga e pule.
Pe nenge teke a tuacholia, lape e tuacho-
lia lemo pule. Pe e hele hote kerkerenga
nenge e poi hohote ure nemur.
25 Iok, a hele at nge Iau. Ioanes nenge
henunun henune hehei pe hana. Pe he-
nuninga nem at langai? At nga lut nga tapa
ma at nge none mana nga ich nei?” Pe hana
nemur te hele tele helia nge iri ke te teke,
“Nenge teke ta hele ke ta teke, ‘Ure nem
at nga lut nga tapa.’ I lape ontei mule ita
ke mai, ‘Iok, pe pomere letemo manmanna
nge i ero?’
26 ✡Pe nenge teke ta hele ke ta teke, ‘Ure
nem at nge none mana,’ ta matau ala ara
nge hehei pe hana pule. Iange iri lochloch
leteria kerkereng toto lo nge Ioanes i hetat-
alonga.”
27 Pomalam te tuacholia Iesus na he-
lenga ke te teke, “Mo eteia ero i.”
Ol pe Iesus hele, “Ke pomalam Iau pule
lape e hele hote lek kerkerenga nei lange
imo ero.”

Helekenga Ala Nga None Nge Tutuna Mur Nai

28 “Iok, imo letemo ma ke merei nga nei?
None tutuna mur iri nai. Ana non lange
tuna nenge soke pe hele, ‘Kolek, teke poi pe
ola ke o ume nga uain ana late heueu.’
29 “Pe tuna neu hele, ‘Ah! Lemek ero i!’
Pe nga hoena letena hul mule pe i ke langa
ume.
30 “Iok, non neu lange tuna nenge kino pe
hele, ‘Kolek, teke poi pe ola ke o ume nga
uain ana late.’ Pe kon neu hele, ‘Oe temek,
ela ke e ume heueu kura.’ Pe ero. I hele
mana pe la ke ume ero.
31 “Itei nge iri nai nanas taua temeria
lemene ngana?”
Pe hana nemur te hele, “Ngana laka tuna
nenge soke.”
Ol pe Iesus hele lange iri ke teke, “E hele
lange imo pengpeng, iri nenge te lololoch
umtutuna pe salaunga kina mur, lape iri
muka nge imo ke teteu tala langa NeHa-
lang nena naualanga pe nekinga.
32 ✡Iange Ioanes at ke hetore imo nga kue
nenge pengpeng toto ke a nanasia. Pe imo
letemo manmanna nge i ero. Pe iri nenge
te lololoch umtutuna pe salaulaunga kina
mur leteria manmanna nge i. Pe imo,
a esia iri nge te poi ke pomau pe a hu-
lia letemo ero pe letemo manmanna ero
pule.”

Helekenga Ala Nga Hana Nenge Tenau Ele Ume
(Mak 12:1-12; Luk 20:9-19)

33 ✡Iok, Iesus hele lange hana papalauna
nemur ke teke, “A longo at nga lek
helekinga ala nei pule. Nga etuene none
tue uain nga nena ich unne. Ke het pe
haua ana mapuo ke liuliu tom. Pe nga
ume neu letena, non neu selia polo e ke
uain nganangana ana nenge te pip hotote
eina. Pe pule umeia pele sase ngana e ke
iri nenge tenau elele ume neu te tutu ia. Ke
het tunge ume neu ke langa hana hel peria
ke tenau ele, pe i lohaka ke langa kileng tau
ngana e.
34 Iok, nga etue nenge uain nganangana
te mera, non neu kulosia nena hana mur
lange hana nenge tenau elele ume neu, ke
te mene nena uain nganangana mur pe te
takisia lange i.
35 “Pe ero. Tela pe hana nemur te sihe iri.
Elle te pal hulu hite. Pe elle, te tamalia ana
um. Pe elle, te hune ke mete.
36 Ol pe ume tokoninga neu kulosia nena
hana mur hel ke tela pule. Neu ol, iri
halang te lohaka ke tela. Tela pe hana
nemur te poia iri ke pomau mana pule.
37 Ol pe nga hoena ume tokoninga neu
kulosia i sipona tuna ke la ol. Pe hele,
‘Hana nemur, lape te poi nek lange i ol.’
38 ✡ “Pe ero. Hana nemur te esia ume
tokoninga tuna nge atat pe te hele, ‘Ume
tokoninga tuna la atat nem. Pe i nge lape
mene temene nena ure mur lochloch laka.
Ta hune i ke mete nike. Pomalam lape ta

✡ **21:26:** Mat 14:5 ✡ **21:32:** Luk 3:12; 7:29-30 ✡ **21:33:** Isa 5:1-2 ✡ **21:38:** Mat 27:18 ✡ **21:39:** Hip 13:12

mene ure lochloch ngana nemur ke rera ia ol.'
39 ✡Iok laol, te laua i pe tesau hote i langa
mapuo rumena, pe te hune i ke mete.
40 "Iok, ume tokoninga neu i sipona la ol.
Pe lape poia hana nemur ke merei?"
41 Pe hana nemur te hele, "Non nem
lape at pe heporeke tote hana porekreke
ngana nemur. Pe lape tunge ume nem
lange mele hel nge altoto ke tenau ele pule.
Pe nga etue nenge ume nem mera sio,
hana nemur te lule pe te tunge lange ume
tokoninga neu."
42 ✡Pe Iesus hele lange iri, "Imo nge a sisis
nga NeHalang na helenga ero kai? Nenge
hele ke teke;
" 'Hana nenge te hemesmes pele te teke um
e poreke pe tesau hote.
Pe heueu nei, um nem lohot ke i um
kerkereng ngana nenge ratua hele
pele.
Ure nei Non Soke i sipona poia ke lohot pe
i urana toto nga matara.'
43 "Ke pomalam e hele lange imo. Ne-
Halang lape piu hele nena naualanga pe
nekinga ana kileng nge imo. Pe iri nenge te
hulia leteria pe te longo taua nena helenga
mur mana, lape teteu langa kileng neu.
44 Pe mele nenge losio haka nga um nem
lape singina uch hulu ke het. Pe nenge teke
um nem losio haka nge mele, mele nem
menret sapele."
45 Pe Paresio mur pe hana papalauna
nemur te longe Iesus nena helenga mur pe
te etei mellehe mene ke te teke Iesus helele
ia iri.
46 Pomalam te tango rara kue e nge te
teke te sihe I. Pe ero, iange te mataua hulua
nemur. Iange hulua nemur leteria man-
manna toto ke te teke Iesus I hetatalonga.

22

Puongata Nga Leinga Ana Ngaunga (Luk 14:15-24)

1 Pe Iesus nana mule nga helenga opene
e pule ke mai,
2 "NeHalang nena naualanga pe nekinga
nga lut nga tapa, pomalaka nge naungaala
ana none nge popoia ngaunga unne nge
tuna nenge lei heueu ngana.
3 Pe non palau nem hekulo mele hel aria
lo ke tela nga ngaunga matana nem. Iok,
kulosia hana nenge te umume nge i ke
tela taua iri ke la te ngau, pe hana nemur
lemeria ero.
4 "Ol pe ana non kulosia nena hana mur
hel pule pe hele lange iri ke teke, 'Ala pe
a hele lange iri nenge e hekulo aria nem
ke e teke teat nga ngaunga nei ol, iange
ngaunga kalum lo. A hele ke a teke palngen
hel koi e ruruke iri lo, pe ure lochloch
ngana e tatalo ele ke het lo. Pe teat ke te
ngau mana ol!'
5 "Pe ero. Hana nemur te longo tau ero
nge tela nga ngaunga matana neu. Tei
ke tela nga lemeria ngana mana. Hel te
takis selempo pe kakop ke teii, pe hel te
lala nga aria ume mur nenge te menmene
umtutuna ia.
6 ✡Pe hel te laua non palau neu nena
hana nemur pe te pal hulu hite iri pe te
hune iri.
7 Ol pe non palau neu letena inin pe
kulosia nena palinga hel ana hana mur ke
te hun lapue hana nenge te hun neu, pe te
tonoi heke reria pele mur pe kileng tana
neu ngau lala ke het.
8 "Pe hele lange nena hana mur nenge
tetu neu ol ke teke, 'Ngaunga matana
nenga puongatau nei, e tatalo ele ke het lo.
Pe iri nenge e hekulo aria teat ero iange te
urana ero.
9 Pomalam ala ke a mes ele kue matana
mur lochloch pe anau rara mele hel pe a
hele lange iri ke teat nga ngaunga matana
nei.'
10 Iok laol, hana nemur tela pe te iua
hana nge halang toto. Pe te mene hana
nenge te urana pe nenge te poreke ke teat
pule. Pe pele nenge te poi ngaunga matana
neu ia, muta toto ia lang mur.
11 "Iok laol, non palau neu i teu at sapele.
At pe esia none nge heronia hengeron
nenge ngaunga matana ana ia ero.
12 Ol pe hele, 'Kole, o teu at lamai
ke mere, nenge o heronia lem hengeron
nenge ngaunga matana ana ero?' Pe non
neu na helenga ero pe reng mana.

✡ **21:42:** Psa 118:22-23; Rom 9:33; 1Pi 2:6-8 ✡ **22:6:** Mat 21:35 ✡ **22:13:** Mat 8:12; 25:30; Luk 13:28

13 ✡ "Ol pe non palau neu hele lange
nena hana mur, 'A kale hite non nei penna
pe apena pe a sau hote i langa kileng au
ngana nge hot. Nga kileng nenge te amneia
melmelenga pe te tangtang pe ngingiria
chatrekreke ia.'
14 "Ke ngana laka nenge e hele ke e teke,
'NeHalang iua hulua halang, pe hesilei
hote hel mana ke teteu la.' "

Hana Hel Te Tuamirik Hote Iesus
(Mak 12:13-17; Luk 20:20-26)

15 ✡Iok laol, Paresio mur aria papalauna
mur tetal helenga ke te teke te tuamirik
hote Iesus, ke heleia helenga poreke ngana
e.
16 Pomalam te kulosia reria hana hel pe
ne Herot nena hana hel pule ke tela nge
Iesus pe te hele, "Hetoronga, imem mo
eteia ke Iong o pallaklaka erochro. O het-
ottore ure nge manmanna nga NeHalang
na poinga lala nge hehei pe hana. Pe lem
poinga elle mana ke lange hulua lochloch.
Nge iri nenge pingaria iuiu pe iri nenge
pingaria iuiu ero pule.
17 Iok, o hele hote letem at nge imem. I
mai urana nge ta sau umtutuna lange ne
Kaesa pule kai? Ma ero?"
18 Pe Iesus eteia ke hana nemur leteria
tuanin ngana mur te poreke lochloch. Pe
hele, "Imo mam, a pallaklaka manmana
iam! Pomerei nenge a teke a tuamirik hote
Iau?
19 A hetei hote lemo umtutuna nenge a
sausaua ke enau." Ol pe te mene hote
umtuna elle pe te heteia lange Iesus.
20 Pe Iesus ontei mule iri, "Itei toto opene
pe ene nenge ma haka nga umtutuna nei
mai?"
21 ✡Pe iri te hele, "Ne Kaesa."
Pe Iesus hele, "Ure nemur nenge ne
Kaesa nena, a tung mule iri lange ne Kaesa.
Pe ure nemur nenge NeHalang nena, a
tung mule iri lange NeHalang."
22 Hana nemur te longe Iesus na helenga
pe ngaria lohot. Pomalam te lohaka mana
pe tei ke tela.

Onteinga Nga Ta Maul Haka Mule Ngara
(Mak 12:18-27; Luk 20:27-40)

23 ✡Iok, Satiusi mur leteria manmanna
ero nga nenge ta metmete pe ta maul haka
mulmule nga metenga. Pomalam nga etue
nem mana tela nge Iesus pe te onteia I ke
te teke,
24 ✡"Hetoronga, ne Moses has sue nga
alalaha ke teke, nenge teke none lei pe
tutuna mur ero pe mete hatalia nehei, non
nenge mete nem tina e lape lei haka mule
metenga hatal nem. Pe iri nai tuturia mur,
lape te heleia ke te teke, non nenge mete
nem tutuna mur ia iri.
25 Nga etuene e, hana iri rahtele nai nge
titiria mur hel. Tiria nenge soke lei pe
tutuna mur ero kura pe mete mule.
26 Pe tiria neingana lei heke mule
metenga hatal neu pe mete pule. Iok, tiria
mol ngana pule poi ke pomalam ke la het
nge tiria rahtele nai ngana.
27 Pe nga hoena ol, hei neu mete.
28 Iok, o hele at nge imem. Hana nemur
iri lochloch ke te leia hei neu pe te mete.
Pe hei neu pule mete. Pe nga etue nenge te
maul haka mule nga metenga, itei toto lape
nehei mule ia ol?"
29 Pe Iesus hele, "Nakuna nenge imo a
eteia NeHalang nena helenga mur ero, pe
a eteia na kerkerenga ero toto pule. Ke
ngana laka nenge a tung hot pulut mene
helenga nem.
30 Nga etue nenge hehei pe hana te maul
haka mule nga metenga, lape tetu mana ke
pomange angkelo mur nga lut nga tapa, pe
te lei hel mule ero ol.
31 Pe nenga maulinga haka mule nga
metenga nem, NeHalang hele lange imo
lo. Pe imo mai, lape a sisia ero kura kai?
NeHalang hele lange imo ke teke,
32 ✡ 'Iau NeHalang. ne Apraham pe ne
Isak pe ne Iakop aria Soke Iau.' "
Pe Iesus heloloune na helenga pe hele,
"Iri nenge aria Soke NeHalang, ngana laka,
iri nenge te maulul. Pe iri nenge te maulul
ero, aria Soke NeHalang ero."
33 Hengetoro nenge Iesus poia neu, hehei
pe hana te longe pe ngaria lohotia.

NeHalang Na Hotonga Nenge Palaungana Toto
(Mak 12:28-34; Luk 10:25-28)

✡ **22:15:** Mak 3:6 ✡ **22:21:** Rom 13:7 ✡ **22:23:** Ume 23:8 ✡ **22:24:** Deu 25:5 ✡ **22:32:** Exo 3:6; Mat 8:11

34 Iok, Paresio mur te longe nge te teke
Iesus pal mete tote Satiusi mur rea oan ke
reria helenga ero. Pomalam te eu hel ke
muria elle.
35 Pe elle nge iri etei teu la toto nga ho-
tonga nenge Moses. Ana non teke tuamirik
hote Iesus pe poia onteinga nenge teke,
36 "Hetoronga, o amnei teu nga NeHa-
lang nena hotonga nemur. Hotonga tei
toto nge palaungana nge iri lochloch?"
37 ✡Pe Iesus hele, " 'Mutemo taua Ne-
Halang ara Soke nga kakahomo mur
lochloch, pe mutemo taua I nga opemo
mur lochloch, pe mutemo taua I nga
letemo tuanin ngana mur lochloch.'
38 Ke hotonga nenge palaungana toto
nga hotonga mur lochloch koi nei.
39 ✡Pe neingana nenge palaungana toto
pule, ngana laka nenge: 'Mutem taua
neingam e nenge tu rochroi nge iong, ke
pomanga mutem tau mule iong sipom.'
40 ✡Hotonga nemur nenge Moses pe
alalaha nemur nenge hetatalonga mur
tehas ia, kiria toto koi hotonga nai nei."

Iesus Onteia Paresio Mur
(Mak 12:35-37; Luk 20:41-44)

41 Iok, Paresio mur te mes ke muria elle
kura pe Iesus onteia iri ke teke,
42 ✡ "Letemo tuanin ngana ma ke merei
nge I nenge ene Kristus? Pe non tei tuna
toto?"
Pe iri te hele, "Ne Teuit Tuna laka nenge
ene Kristus."
43 Ol pe Iesus hele lange iri ke teke, "Iok,
pe pomere nenge Opepengpeng poia ne
Teuit ke hetue Non nem ke I Non Soke?
Nenge ne Teuit hele ke teke,
44 ✡ "NeHalang hele lange ak Non Soke ke
pomai,
'O are lakoi nga perik hele nenga pen
tamalmal,
pe e mene lem ngarang mur ke etal sue
iri pe apem hepapar hitite iri.'
45 A esia lo, Non nem, ne Teuit hetue I ke
ana Soke ia. Pe pomere nenge Non nem
lohot ke I ne Teuit tuna mule?"
46 Iesus onteia Paresio nemur ke mau
pe te tuacholia I ero toto. Ke talun nga
etue neu pengpeng, te matau nge te poi
onteinga la mule nge Iesus ol.

23

Iesus Tunge Helenga Kerkereng Ngana Lange Hana Papalauna Mur
(Mak 12:38-39; Luk 11:43, 46; 20:45-46)

1 Ol pe Iesus hele lange hulua nemur pe
nena hana mur ke teke,
2 "Paresio mur pe hotonga ana het-
oronga mur te mene Moses munna ke te
hetottoro pe te hele ururume NeHalang
nena hotonga mur.
3 ✡Ke nenge teke te hele lange imo nga
utar, a longo tau mana pe a poia. Pe re-
ria poinga mur mana, a nanasia ero toto.
Iange te hetottoro pe iri siporia te nanasia
te hetoro ngaria ero toto.
4 Pe te poia hehei pe hana ke te am-
neia melmelenga halang, nga hotonga hel
nenge iri siporia tetal hote. Pe iri te halau
polia hehei pe hana ero toto nga melme-
lenga nemur.
5 ✡"Ure lochloch ngana nenge te popoia,
te teke te poi heteinga ana mana ia. Ke
te kale heke NeHalang nena helenga chor-
chorna mur nga ramaria pe nga peria pe te
hemallaha hot tote ure nemur. Pe pule te
kale rur sasase ngana nga reria hengeron
mur.
6 Pe te kau toto elele arenga mur nga
ngaunga matana. Pe nga pele hetoronga
letena, te teke te kila manmana nga muka
ke kokoes.
7 Pe muteria tau tote poinga nenge hehei
pe hana te apala lange iri ke nek toto nga
ingala matana. Pe te teke hehei pe hana te
hetue iri ke iri hetoronga ana hana mur.
8 "Pe imo, a teke te hetue imo ke pomau
ero. Iange imo amo hetoronga elle mana.
Pe imo lochloch titimo mur hel.
9 Pe a hetue mele nga ich nei ke tememo
ia ero. Iange imo tememo elle mana.
Ngana kou tu nga lut nga tapa.
10 Pe a poia hana pe hehei ke te hetue
imo ke 'Hetoronga' ero iange imo amo Het-
oronga laka Kristus I toro.

✡ **22:37:** Deu 6:5 ✡ **22:39:** Lev 19:18; Mat 7:12 ✡ **22:40:** Rom 13:10; Kal 5:14 ✡ **22:42:** Ioa 7:42 ✡ **22:44:** Psa 110:1; Mat 26:64 ✡ **23:3:** Mal 2:7-8 ✡ **23:5:** Exo 13:9; Num 15:38-39; Deu 6:8; Mat 6:1 ✡ **23:11:** Mat 20:26; Mak 9:35; Luk 22:26

11 ✡Ke mele nenge umume nge imo lape
lohot ke i non palaungana.
12 ✡Iange mele nenge tal hekeke i lape
tetal sue i, pe mele nenge talsio menmene
i lape tetal heke tote i.
13 “Pe imo Paresio mur pe imo hotonga
ana hetoronga nemur, a neknek ia imo
iange amo hengetau nachnai hali. A
hetoro kokoua hehei pe hana pe a piu
hele piunga nge iri, nga NeHalang nena
naualanga pe nekinga nga tapa. Atong
mur te teke teteu la toto nga kileng nem. Pe
imo apoi helele iri. Pe lape ateu la ero toto
ol.
[
14 “Pe imo Paresio mur pe imo hotonga
ana hetoronga nemur, a neknek ia imo
iange amo hengetau nachnai hali. A
chananga ia hehei pakar mur ke a lolochia
reria pele mur. Pe pule a hetalaulau ke
sase toto nga hulua mataria. Pomalam,
lape amo tuangachol poreke toto ol!]
15 “Pe imo Paresio mur pe imo hotonga
ana hetoronga nemur, a neknek ia imo
iange amo hengetau nach nai hali. Iange
ai ke ala nga ich hel pe a mana nga ruach
ke ala nga kileng hel ke a tango rara hana.
Pe lape a mene none pe a poia i ke nanas
tau pengpeng ia lemo poinga mur. Pe lape
na poinga poreke ngana, ristoto mule imo
lemo poinga poreke ngana mur pe la ke
poreke toto ol.
16 ✡ “Pe a neknek ia imo pule. Iange
matamo hit pe a teke a henonoua hehei pe
hana nga kue. A hetottore hehei pe hana
ke a teke, nenge teke mele hekerkereng
tote na helenga pe hele ke kerkereng toto
nga NeHalang na pele, imo a heit kou sio
mene pe a teke ute pele ero nga helenga
nem. Pe nenge teke mele hekerkereng tote
na helenga pe hele ke kerkereng toto nga
um chalemlem ngana (gol) nenge ma teu
nga NeHalang nena pele letena, nem a teke
poia nena helenga ke kerkereng toto.
17 Imo letemo mallaha ero pe a etei teu
langa NeHalang nena poinga mur ero toto.
Ure tei nge palaungana toto? Ngana kau
um chalemlem ngana nenge uruna haka
neu mau? Iau e teke NeHalang na pele,
iange pele nem poia ure nem ke heo ngana
toto.
18 Pe imo a hele pule ke a teke, ‘Nenge
teke mele teke hekerkereng tote na
helenga pe hele ke kerkereng toto nga
hatanga, nem a teke ute pele ero pule.
Pe nenge teke mele heleia tunginga mur
nenge tema haka nga hatanga nem, a teke
ana ure toto ol la. Pe a teke letena matana
hite nena helenga kerkereng ngana nem
ke nek.’
19 Imo nge matamo hit toto lo iam. Ure tei
nge palaungana toto? Ngana kau tunginga
neu mau? Iau e teke hatanga nem, iange
hatanga nem poia tunginga nem ke heo
ngana toto.
20 Mele nenge poia helenga kerkereng
ngana nga hatanga nem, poia langa ure
lochloch ngana nenge tema haka nga
hatanga ona pule.
21 Pe mele nenge poia helenga kerkereng
toto ngana nga NeHalang na pele, poia
lange mele nenge tu teu nga pele nem pule.
22 ✡Pe mele nenge poia helenga kerk-
ereng ngana e langa tapa, poia langa Ne-
Halang nena arenga nenge heo ngana toto.
Pe pule poia lange I nenge kila nga arenga
nem.
23 ✡“Ke imo Paresio mur pe hotonga ana
hetoronga mur, a neknek ia imo pule iange
amo hengetau nach nai. Nga ure lochloch
ngana nenge a menmene iri pe ngaunga
kinkino ngana mur nga ume, a tunge ke
huna elle nge iri analoch lala nge NeHa-
lang. Pe pomerei lememo ero nge a nana-
sia hengetoro palaungana nenga hotonga
nenge helele ia; poinga nge pengpeng, pe
poinga nenge letem poreke ia mele, pe
poinga nenga letem manmanna ngana?
Ure nemur nenge toinge apoi tettele iri
koi nemur, pomalam lape a la nga kinkino
ngana pe a nanasia ke nek pule.
24 Imo nge letemo mallaha ero mana
iam. A poi ke malaka nga none nge sul
hote lango e nge mateu nga ana ech kina
ke lasus pe in teua kamel palaungana e.
25 ✡“Pe a neknek ia imo pule. Imo Pare-
sio mur pe hotonga ana hetoronga mur.
Iange amo hengetau nach nai hali. A teke

✡ **23:12:** Job 22:29; Pro 29:23; Luk 14:11; 18:14 ✡ **23:16:** Mat 15:14 ✡ **23:22:** Isa 66:1; Mat 5:34 ✡ **23:23:** Lev 27:30; Mic 6:8 ✡ **23:25:** Mak 7:4

a helemlem heke mene singimo nge hot.
Pe letemo nge teu muta ia poinga poreke
ngana mur lochloch.
26 Imo Paresio nemur matamo hit toto.
Toinge a lomo hot tele kou letemo nge teu,
laka singimo nge hot lape lemlem pule.
27 ✡"Pe a neknek ia imo pule. Iange
apoi ke pomalaka nga polo e nge te alohit
pum ia. Pe te hepore nge hot ke hussu
pe nakuna urana mana. Pe nge teu mele
nenge mete neu kina pe ure nemur nenge
inangaria has, te maia.
28 ✡Pe imo apoi ke pomalam toto. Nga
singimo nge hot, nakumo pomanga hana
nemur nenge te pengpeng toto. Pe letemo
nge teu muta ia poinga poreke ngana mur,
pe a channanga ele menmene imo.
29 "Pe a nauala amo ke nek pule. Iange a
ume heke polo mur pe a hemalmalia het-
atalonga mur pe hana nenge te pengpeng
toto aria polo. Pe hana nemur, lemo tete
mur te hune iri nge nike.
30 Pe a hele ke a teke, 'Toinge tatu nga
rera tete mur aria etue nike, lape ta koko
nge iri ero nike ke ta hune hetatalonga
nemur.'
31 ✡Pe nga poinga nem, a henonou hot
pengpeng ia ke imo alomo mur pengpeng
laka te hune hana nemur.
32 Pomalam, a heulo hot tote ol! A
heulo hot tote poinga poreke ngana nemur
nenge lemo tete mur te talune nge nike lo!
33 ✡"Nakumo manga ilimo! Ilimo nenge
hunun tutuna mur laka imo! Pe NeHalang
lape sau sue imo ke ala nga oan ngingina
ngana. Pe lape a ua ke merei?
34 Pe lape e kulosia hetatalonga mur pe
hana nenge te etei tote ure mur pe pule
hetoronga mur nga hotonga nenge Moses
ke tela nge imo. Pe hel nge iri lape a hune
iri pe a heon heke iri nga manga toto. Pe
hel lape a palia iri nga hengetoro ana pele
pe lape a lope iri ke tela nga kileng pe
kileng.
35 ✡Ke pomalam, lape a etei tote nge imo
sipomo a poia poinga poreke ngana ne-
mur. Nenge a hune hana nenge te peng-
peng toto nga ich nei. A talune nge Abel
ke lange ne Perekia tuna Sakarias, nenge
a hune nga NeHalang na pele pe hatanga
tunangana. Ke imo lape singimo meena
mana ia poinga nenge a poia nei.
36 Pe e hele lange imo pengpeng, poinga
poreke ngana nemur ana tuangachol lape
lohot nge imo hehei pe hana nenga etue
nei.

Iesus Letena Poreke Totoia Kileng Nenge Ierusalem
(Luk 13:34-35)

37 "Auoh! Kileng nge Ierusalem o! Lem
hana mur te hun lapue hetatalonga mur pe
te tamal hune iri nenge NeHalang kulosia
iri lange iong. Kokoeses e teke e euki-
rauraua tutum mur ke manga pareo hei
ngana nenge eukirau teua tutuna mur nga
sahana ene. Pe iong lemem ero.
38 ✡Ol pe lape lem pele ngana ngana ero
ol. Lape tu mana ol.
39 ✡Pe e hele lange iong pengpeng, lape
o nau mule Iau ero ol ke la het nga etue
nenge o hele ke o teke, 'NeHalang poi ke
urana toto lange I nenge at nga Non Soke
ene.' "

24

Iesus Heleia NeHalang Na Tuele Palaungana Nge Lape Te Heporeke
(Mak 13:1-2; Luk 21:5-6)

1 Iok laol, Iesus i hot nga NeHalang na
tuele ke teke lala lo, pe nena hana mur tela
nge I ke te teke te henonou mule I langa
pele mur. Pe te hele, "O nau la mule nga
pele pane mur, nakuria urana mana."
2 ✡Pe Iesus hele, "Oe, pe pele nenge a
esesia iri nem lape te heporeke iri. Pe um
nemur nenge te lung heke iri nem lape te
sisparai sio hulu."

Iesus Heleia Ure Poreke Ngana Nge Lape Lohot
(Mak 13:3-13; Luk 21:7-19)

3 Iok, Iesus arare nga hengene nge Oliua
pe nena hana mur tela kome mana nge I pe
te ontei hote I ke pomai, "O hele hot lemem.
Ure nem lape lohot nge ngingie? Pe utar
nge lape lohot tala ke mo nau hilia oat mule
ngam pe ich nei hetala toto ngana mai?"

✡ **23:27:** Ume 23:3 ✡ **23:28:** Luk 16:15 ✡ **23:31:** Ume 7:52 ✡ **23:33:** Mat 3:7; 12:34; Luk 3:7 ✡ **23:35:** Gen 4:8; 2Ch 24:20-21 ✡ **23:38:** 1Ki 9:7-8; Jer 22:5 ✡ **23:39:** Psa 118:26 ✡ **24:2:** Luk 19:44

4 Pe Iesus hele, “Imo a nauala amo ke
nek, iange lape mele hel te channanga rere
mene imo.
5 ✡Iri halang lape tela nge imo pe te hetue
ek, pe te channanga rere mene hehei pe
hana ke te teke, ‘Iau Kristus koloi, Non
nenge NeHalang kulosia at ke mene mule
hehei pe hana.’
6 Pe imo lape a longe nananga mur nga
hunelinga palaungana, pe a longe pingana
nge sasa ke at. Pe a matau ero. Ure nemur
nenge pomam te lohot tattala pe ich nei
hetala toto ngana, ngana kou atat kura.
7 Kileng papalauna nai aria mata i helel.
Pe tuele kina e teia polong ke tela nga tuele
kina e pule. Pe lape uringa lohotot pe
mangila rurur nga kileng mur lochloch.
8 Pe ure nemur te lohot ke pomanga hei
nenge amneia ana inin nga talun ngana
toto nenge tuna sechia i.
9 ✡ “Iau lek hana mur imo. Pe hulua nga
kileng lochloch lape lemeria ero ia imo. Pe
lape te laua imo pe a amneia melmelenga
palaungana pe te hune imo ke a mete.
10 Pe nga etue nem, hana halang nenge
leteria manmanna nge Iau, lape te hile
leteria manmanna ngana nem pe lape te
poi poreke hel mule nge iri. Pe lape te tung
heke mule hel nge iri langa reria ngarang
mur peria.
11 ✡Pe hana halang lape te lohaka pe te
channanga ke te teke iri hetatalonga mur
pe te pallaklaka ia hulua halang.
12 Poinga poreke ngana lape salala hite
kileng pe poinga urana ngana lape het sio.
13 ✡Pe mele hel nenge te mes ke kerk-
ereng kela het nga kileng nei hetala toto
ngana, lape NeHalang mene iri.
14 ✡Pe helenga urana toto ngana nga Ne-
Halang nena naualanga pe nekinga, lape
te hele hote nga kileng lochloch ngana nga
ich, ke hehei pe hana lochloch te longe.
Ke het pe ich nei hetala toto ngana lohot
sapele.”

Ure Nenge Poreke Toto Lape Lohot (Mak 13:14-23; Luk 21:20-24)

15 ✡Pe Iesus hele pule ke teke, “Imo lape a
naue ure poreke ngana nenge hetatalonga
Taniel hele ia nge nike toto lo ke teke, ‘Ure
poreke ngana nem mes nga NeHalang na
tuele.’ Mele nenge sisia helenga nei letena
tuanin hote luna ke nek.
16 Ke nga etue nem, iri nenge tetu nge
Iutea te ua ke tela nga hengene mur.
17 ✡Nenge teke otu nga pele ona, otu lola.
Pe o teu la mule nga pele letena ke o mene
mule ute ero ol.
18 Pe nenge teke otu nga ume, otu lola.
Ola mule nga lem pele ke o mene lem
hengeron sase ngana ero ol.
19 Nga etue nem, hehei nenge saria pe
nenge te lololo peo lape te amneia ke
meena toto nge iri.
20 Pomalam a hetalaulau lange NeHa-
lang ke ure nem lohot nga etue lololo
ngana ero, pe lohot nga Sapat ana etue ero.
21 ✡Iange melmelenga pe ure meena
ngana nenge palaungana toto lape lohot
nga etue nem. Pe ure e nge pomam lohot
nge nike ero toto, nga ich nei talun ngana
nike. Pe nga hoena pule ure palaungana e
nge pomai lape lohot ero.
22 Nenge teke NeHalang tom chore etue
poreke ngana nem ero, hulua lochloch
lape te het. Pe I letena ia nena hana mur
nenge hesilei hote iri lo, pomalam tomia
etue nem ke choro mana.
23 ✡Nga etue nem, nenge teke mele hele
lange imo ke teke, ‘A nau at! Kristus koi!
Eh, ero! Ngana pau kou!’ A nau pe poinga
nei lohot, letemo manmanna ia ero.
24 ✡Iange hana nenge te channanga ke
te teke iri Kristus pe te channanga ke te
teke iri hetatalonga mur, lape te lohot ke
te poia ure mur nenge te lohot manmana
ke halang. Pe lape te teke te channanga
ia NeHalang nena hana mur pule. Lape
nakuria nge te poia ma ero.
25 A longo ke nek! Ure nemur te lohot ero
kura pe e hele tele lange imo nike.
26 ✡ “Ke nenge teke mele hele ke teke,
‘Ana non pau kou tunga ich sana lomona,’
a longe helenga nem pe a la ero toto. Nem

✡ **24:5:** Mat 24:23-24; 1Io 2:18 ✡ **24:9:** Mat 10:22 ✡ **24:11:** Mat 24:5, 24; 1Io 4:1 ✡ **24:13:** Mat 10:22 ✡ **24:14:** Mat 28:19 ✡ **24:15:** Dan 9:27; 11:31; 12:11 ✡ **24:17:** Luk 17:31 ✡ **24:21:** Dan 12:1 ✡ **24:23:** Mat 24:5 ✡ **24:24:** Deu 13:1-3; 2Te 2:8-9; Hem 13:13-14 ✡ **24:26:** Luk 17:23-24 ✡ **24:27:** Mat 24:37-39

pe mele hele ke teke, ‘Ana non pai koi talkomkome nga pele pa nei letena.’ Helenga nemur, letemo manmanna ia iri ero.
27 ✡Iange Non Tuna at ngana, pomalaka nga kileng chalem ngana nenge chalem nga chaia matana haka ngana pe tualeme ke la lochloch nga chaia matana puluch sio ngana.
28 ✡Ngie pisou mur te euirau mana nga kileng unne nenge mele nge mete koluna maia.”

Non Tuna At Mule Ngana (Mak 13:24-27; Luk 21:25-28)

29 ✡Iok, Iesus hele pule ke teke, “Nga etue nenge ure meena ngana nemur te lohot ke het, ure meena ngana hel pul lape lohot nenge:
“ ‘Chaia matana au ala mana
pe teio tua ero.
Itoch mur lape te losio hot nga tapa sana,
pe ure kerkereng ngana mur nga tapa sana lape te rur rara pule.’
30 ✡“Pe ute lape lohot nga tapa sana nenge henonoua Non Tuna nge lape lohot. Pe mata lochloch ngana nga ich nei lape tenau heke Non Tuna langa ulu nga tapa sana pe te tang. Iange I at luluch nga nena kerkerenga pe hemalmalinga palaungana.
31 ✡Pe lape ngalum paena alngana ke palaungana toto pe Non Tuna kulosia nena angkelo mur ke tela nga kileng lochloch ngana nga ich, ke te mene nena hana mur nenge i sipona hesilei hote iri lo.”

Hengetoro Nga Ae Popi Tana (Mak 13:28-31; Luk 21:29-33)

32 “Iok, lemek ke e teke a mene hengetoro lakoi nga ae popi tana. Ae nem, nga etue nenge ta esia nge ina hou hot mumule nga perperna mur, ta eteia ke chaia ana etue heroi lo.
33 Pe imo pule apoi ke pomalam. Ke a esia ure nemur nenge te lohotot nei, pe a eteia ke etue nem at rochroi toto lo.
34 ✡Pe e hele ke manmanna toto lange imo. Hehei pe hana nemur nga etue nei lape te mete ero kura pe ure nemur te lohot lochloch lo.
35 ✡Tapa pe ich nei lape te het pe lek helenga hetala ngana ero toto.”

Mele Eteia Etue Nem Lohot Ngana Ero (Mak 13:32-37; Luk 17:26-30, 34-36)

36 ✡ “Mele pele eteia ero toto, nga etue nem lohot ngana pe nga etue koana tei toto nenge ure nem lape lohotia. Hekulkulonga mur nga lut nga tapa te eteia ero pe Non Tuna eteia ero pule. Temene I toro mana eteia.
37 ✡Pe etue nenge Non Tuna at muleia, pomalaka nga ure nemur nenge te lohot nga etue nenge Noa.
38 Iange nga etue nemur nenge ech taua kileng ero kura, hehei pe hana te ngaungau pe te inin pe te helei helel kela het nga etue nenge Noa iuch teu nga nena imot.
39 ✡Pe iri tetu pulut mana pe te eteia ure nenge lape lohot ero. Ol pe te rura mana pe ech kon haka pe taua iri lochloch ke te het. Ke poinga nem lape lohot mule nga etue nenge Non Tuna at mule ia.
40 Hana nai lape te tutu nga ume, pe lape te ua toto ia elle pe elle mana tu ol.
41 Pe hehei nai te ululo pas, pe lape te ua toto ia elle pe elle mana tu ol.
42 ✡ “Ke pomalam a tatalo elele imo ke neknek nike. Iange a eteia etue nenge amo Non Soke lape at ia ero.
43 ✡Pe letemo tuanin ia nei ke nek; Teke pele tokoninga e eteia etue nenge non kemenga kina e lape at nga miliko, manmanna toto ke i lape mamani ero pe mese ke nauala ke poi ele non kemenga nem nge at ke palchach teua nena pele.
44 Pe imo apoi ke pomalam pule. Anau ala mana iange a eteia Non Tuna at mule ngana ero.”

Non Nenge Urana Pe Non Nenge Poreke (Luk 12:41-48)

45 “Itei nge imo hana nenge a umume, nge ramana song ke urana pe poia ume ke nek? I laka nenge ana non soke letena here nge nauele pele, pe tunge nena hekuleileinga mur aria ngaunga nga ngaunga ana etue pengpeng.

✡ **24:28:** Luk 17:37 ✡ **24:29:** Isa 13:10; 34:4; Ezk 32:7; Jol 2:10, 31; 2Pi 3:10; Hem 6:12-13 ✡ **24:30:** Dan 7:13; Zec 12:10; Hem 1:7 ✡ **24:31:** 1Ko 15:52; 1Te 4:16 ✡ **24:34:** Mat 16:28 ✡ **24:35:** Mat 5:18 ✡ **24:36:** Ume 1:7; 1Te 5:1-2 ✡ **24:37:** Gen 6:5-8 ✡ **24:39:** Gen 7:21-23 ✡ **24:42:** Mat 25:13 ✡ **24:43:** Luk 12:39-40; Hem 16:15

46 Nenge teke mele nem ana soke at pe
hottaua i nge popoia ana ume ke nek ke
pomam, mele nem iech toto.
47 ✡E hele ke manmanna toto lange imo,
non soke nem lape talue mele nem ke
nauele nena urelu mur lochloch.
48 Pe nenge teke mele nem i non nge
poreke, lape letena tuanin nge i sipona ke
teke, 'Ah! Non soke panem at mule ke
ueiuei ero paiam.'
49 Pe talun ke nos lapue pekngana mur
pe popoi ngaunga matana pe in lululuch
nge hana porekreke ngana mur.
50 Pe non soke nem lape at mule nga etue
nenge non neu kulele i ia ero.
51 At pe lape chatulu hite pe sau hote i
kela tululuch nge hana nenge aria henge-
tau nachnai hali, nga kileng nenge te tang-
tang pe ngingiria chatrekreke ia."

25

Hehei Malolong Nge Iri Analoch

1 ✡"Pe nga etue nem NeHalang nena
naualanga pe nekinga nga tapa, poma-
laka nge hehei malolong mur nge iri
analoch. None nge lei heueu ngana teke
atat, pe hehei malolong nemur te mene
reria lemenge mur pe tela ke tei ele i ke te
mene i at.
2 Pe hehei lime nge iri, leteria matana ke
nek nga utar nenge lape te poia, pe lime te
poi ke pomanga hauaua mur.
3 Ke iri lime nenge te poi ke manga
hauaua neu, te mene reria lemenge mur pe
te mene rir ana lochngasio ke halang ero.
4 Pe lime nenge leteria matana ke nek, te
mene reria rir ana lochngasio ke halang.
Iok, tela
5 pe non halangina nem at ke ueiuei ero.
Ol pe iri lochloch ke mataria nongnongo pe
te mamani sio.
6 "Pe nga miliko tuna, mele halngana hot
ke teke, 'Non halangina nei koloi! A hot at
nge i ol!'
7 Ol pe hehei malolong nemur te rura
haka pe te kik taua reria lemenge mur ke
te tongo mule iri.
8 "Pe hehei lime nenge te poi ke manga
hauhaua neu, te hele lange pekngaria ne-
mur ke te teke, 'Lemem lemenge mur i te
chanuch sisio lo. A tung lemem rir ana
lochngasio hel.'
9 "Pe iri te hele, 'Ero, iange mo mene ke
purpure ita lochloch ero. Pomalam ala ke
a long rara lemo nge mele hel.'
10 "Iok, hehei nemur tela sapele kela te
tango rara. Tei ke te lala kura pe non
halangina neu puris. Pe hehei nenge tetu
ke te kulele i neu, tela luluch nge i sapele.
Pe te piu ele sapele iri pe te ngau luluch nge
i nga ngaunga matana nenga leinga heueu
ngana.
11 ✡ "Pe nga hoena malolong nemur
pekngaria mur teat mule. Ol pe te hele ke
te teke, 'Non halangina nem, imem koloi
moat lo. O lohe piunga nge imem ol!'
12 ✡ "Pe non neu hele, 'E hele ke man-
manna toto lange imo, e eteia imo ero toto
i.'
13 ✡ "Ke pomalam mana a tatalo ele imo
pe atu ke a nauala mana, iange a eteia etue
nenge Non Soke at mule ia ero."

Nananga Nge Hana Mol (Luk 19:11-27)

14 "NeHalang nena naualanga pe
nekinga pomai pule. Pomanga none nge
iua nena hana mur, pe hele lange iri ke
tenau ele nena ure mur, pe i lohaka ke
langa kileng tau ngana e.
15 ✡Pe non palau neu eteia nena hana
mur te ume ngaria, pomalam heronge um-
tutuna nge iri. Pe tunge ke umtutuna ana
kole iri lime lange e pe umtutuna ana kole
nai tunge lange e pule pe umtutuna ana
kole elle lange mol ngaria. Ke het pe lohaka
pe la sapele.
16 "Pe non nenge mene ke umtutuna ana
kole iri lime neu, mene umtutuna neu pe
poi ume ia nenge mene umtutuna hel pule.
Pe umtutuna nenge ume hote lohot ke ana
kole iri lime mule.
17 Pe non nenge mene ke umtutuna ana
kole iri nai poi ke mau pule. Pe la mene ke
umtutuna ana kole nai mule.
18 Pe non nenge mene umtutuna ana
kole elle neu, mene pe la ke alohite nga ich.

✡ **24:47:** Mat 25:21, 23 ✡ **25:1:** Luk 12:35; Hem 19:7 ✡ **25:11:** Luk 13:25-27 ✡ **25:12:** Mat 7:23 ✡ **25:13:** Mat 24:42 ✡ **25:15:** Rom 12:6

19 “Iok, kileng mala lo pe non palau neu
at mule sapele. Pe iua hana nemur pe
onteia iri nga umtutuna nemur.
20 Pe non nenge mene ke kole iri lime
takis teua nena la, luluch nga kole iri lime
nenge i sipona ume hote pule pe hele, ‘Non
soke, iong o tung ke umtutuna ana kole iri
lime at nge iau. Pe e ume ia umtutuna nem
pe e mene ke ana kole iri lime mule.’
21 ✡ “Ol pe non palau neu hele, ‘Urana
toto. Lek non iong nge urana. O poia ume
unne sune nem ke urana mana. Pe lape e
talue iong ke o nauele ume hel pule. O iat
ke o iech luluch nge iau.’
22 “Iok, non nenge mene ke umtutuna
ana kole iri nai, i teu la pe hele, ‘Non soke,
iong o tung ke umtutuna ana kole iri nai at
nge iau. Pe e ume hot mule ke ana kole iri
nai ke ngana koi.’
23 “Pe non palau neu hele, ‘Urana toto.
Lek non iong nge urana. O poia ume unne
sune nem ke urana mana. Pe lape e talue
iong ke o nauele ume hel pule. O iat ke o
iech luluch nge iau.’
24 “Ke het pe non nenge mene umtutuna
ana kole elle neu i teu la ol. La pe hele, ‘Non
soke, e eteia ke iong non nge letem inin
hali. Iange o lulu heke mene hana kelkel
ngana hel aria ume nge tetue. Pe o takirau
heke mene hana hel aria ngaunga tutuna
mur nge te sochia iri lo.
25 Nem poia iau ke e matau lek nge iong.
Pomalam e mene lem umtutuna pe ealo
hite nga ich. Ke lem umtutuna mur koi.’
26 “Pe non palau neu hele, ‘Iong non
poreke ngana nenge lem melei tana hulu.
O eteia iau nge e poi ke machmam lo.
27 Pe toinge o mene lek umtutuna pe o
laia nge hana hel ke te poi aria ume ia
mukam. Pe e at mule pe e mene mule nge
iri. Pe lape e mene ke ele haka pol nga
nenge o tunge lange iri nem.’
28 “Ol pe non palau neu hele lange nena
hana mur hel pule ke teke, ‘A mene umtu-
tuna nem nge i pe a tunge lange non nenge
nena umtutuna ana kole iri analoch.
29 ✡Iri nenge reria ure halang lape te
heluluch tau mule ke halang toto ol. Pe iri
nenge reria ure halang ero lape NeHalang
mene mule ure nemur nge iri.
30 ✡Pe a sau hote non poreke ngana nem
ke lange hot nga kileng au ngana. Nga
kileng nenge te tangtang pe ngingiria cha-
trekreke ia.’ ”

Ich Nei Hetala Toto Ngana

31 ✡ “Nga etue nenge Non Tuna at, lape
at luluch nga nena hemalmalinga palaun-
gana pe hekulkulonga mur teat luluch
nge I. Pe lape kila haka nga nena arenga
palaungana nenge te hemalmalia nga lut
nga tapa.
32 ✡Pe hulua nga kileng lochloch ngana
nga ich, lape tela ke te eukirau nga matana.
Pe lape hesilei hotote nena hana mur elle
pe elle nga hulua leteria. Ke pomanga
non nenge nauelele huros mur nge hesilei
hohote sipsip mur nga meme mur leteria.
33 Pe talue sipsip mur nga ilina hele
nenga pen tamalmal pe meme mur nga
ilina hele nenga pen hoihoi.
34 “Ol pe Non Soke nem lape hele lange iri
nenga pen tamalmal ke teke, ‘Imo nemur a
i at. Temek na petanga tu nge imo lochloch,
pe lape ateu langa naualanga pe nekinga
nenge NeHalang. I ala hote ich nei ero kura
pe tatalo ele tele kileng nem ke teke lemo
ia.
35 ✡Iange nga etue nenge e uri, a hengaua
iau. E mete ak ech pe a heinia iau. E la nga
kileng tau ngana pe a nek teua iau langa
lemo pele.
36 Lek hengeron chachulu pe a hemele
iau ke nek. Singik haleles pe a nauele iau
ke nek. E ma teu nga tuele au ngana, pe
anau tototo iau.’
37 “Pe iri nenge te pengpeng toto te tu-
acholia ke te teke, ‘Non Soke, imem mo
kolkol iong nge o uri pe mo tung am
ngaunga. Pe o mete am ech pe mo tung am
ech.
38 Pe nga etue tei mo esia iong ke po-
manga none nge at nga kileng tau ngana
pe mo nek teua iong langa lemem pele?
Pe lem hengeron chachulu pe mo hemele
iong ke nek?

✡ **25:21:** Mat 24:45-47; Luk 16:10 ✡ **25:29:** Mat 13:12; Mak 4:25; Luk 8:18 ✡ **25:30:** Mat 8:12; Luk 13:28 ✡ **25:31:** Mat 16:27; 19:28 ✡ **25:32:** Ezk 34:17; Hem 20:11-13 ✡ **25:35:** Isa 58:7

39 Pe nga etue tei pule mo esia iong nge
singim haleles pe mo poia iong ke nek pe
otu teu nga tuele au ngana pe mo nau tote
iong?'
40 ✡ "Pe Non Palaungana neu lape tua-
cholia ke teke, 'E hele ke manmanna toto
lange imo, utar nenge a poia lange tik e nge
ene sio manmana, a poia at nge Iau pule.'
41 ✡ "Pe lape hele lange iri nemur nga pen
hoihoi ke teke, 'Imo nemur a ua toto nga
matak. NeHalang letena inin tau tote imo.
Ke lape ala nga oan ngingina ngana nenge
non poreke ngana pe nena hana mur te
tutu ia. Pe oan nem ngau lala pe mete
erochro!
42 Iange e mete ak pe a naue iau nga
ngaunga unne ero.
43 Pe ei ke ela nga kileng tau ngana
pe a mene teua iau langa lemo pele ero.
Lek hengeron chachulu pe a tung lek ero.
Singik haleles ke e ma pe a at ke a naue iau
ero. Pe e mateu nga tuele au ngana pe a at
ke a naue iau ero pule.'
44 "Pe hana nemur te tuachol ia ke po-
mai, 'Non Soke imem mo kolkol iong nge o
ururi pe o metmete am ech pe oii nga kue
tau ngana pe lem hengeron chach ululu pe
haleles menmene iong pe oma teueu nga
tuele au ngana i. Toinge mo esia iong, mo
halaua iong la.'
45 "Pe Non Palaungana nem lape hele ke
teke, 'E hele ke manmanna toto lange imo,
nenge teke a poia ute lange tik e nge ene sio
mana ero, a poia at nge iau ero pule.'
46 ✡ "Ke iri lochloch ngana nemur lape te
sio langa oan ngingina ngana. Pe iri nemur
nenge te pengpeng nga NeHalang matana,
lape te mene maulinga ke koko."

26

Tetal Helenga Ke Teteke Tehune Iesus (Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Ioa 11:45-53)

1 Iesus hele ia ure lochloch ngana nemur
ke het pe hele lange nena hana mur ke
teke,
2 ✡ "Imo a eteia lo? Etue nai ma ol, pe
ngaunga matana palaungana nenga Inga-
toto nem lape lohot. Pe lape te tung heke
Non Tuna langa hana porekreke ngana
mur peria, ke te hero heke I nga manga
toto."
3 Ol pe hana nenge te popoi tunginga
aria soksoke ngana mur, pe Iuta mur aria
papalauna mur, te eukirau nga ne Kaiapas
na pele. Ne Kaiapas i tunginga ana hana
mur aria ae huna nenge soke toto.
4 Pe tetal helenga ke te teke te lau kome
Iesus pe te hune I ke mete.
5 Pe te hele, "Ta poia nga etue palaun-
gana nei ero, iange lape hehei pe hana te
esia pe palinga hel palaungana lohaka."
6 Pe Iesus tu nge Petani nga ne Simon
nena pele. Nge nike, non nem singina
poreke toto ia haleles e.
7 ✡Iesus are ke ngaungau nga hatanga,
pe heie mene ure nenge inangana ehech
pe uruna ele aka toto, pe la ke pasiling
heke nga Iesus palpalna. (Ure nem mateu
nga kina nge te umeia nga um e nge ene
alampasta.)
8 Pe Iesus nena hana mur te esia pe lete-
ria inin toto pe te hele, "Ure nei uruna haka
toto i, pe pomere nenge hei pa nei at ke
hesil sio mene nga lamai mai?
9 Toinge ure nei ta laia ke mele hel te olia
pe ana umtutuna ta laia nge pakarkar una
mur."
10 Pe Iesus eteia leteria tuanin ngana
mur ke het lo. Ol pe hele lange iri ke
teke, "Pomere toto nenge a ulo heke mene
letemo inin ngana lange hei nei? Poinga
nenge hei nei poia nei, poia nga urana
ngana.
11 ✡Iau lape etu luluch nge imo ke mala
ero. Pe atong nemur nenge reria ure
halang ero lape tetu luluch nge imo ke
kokoes.
12 Hei nem ling heke ure inangana ehech
ngana nem nga singik, iange ak metenga
heroi lo.
13 E hele ke manmanna toto lange imo,
lape te haliu hote Helenga Urana Toto
Ngana nga kileng lochloch ngana nga ich
nei, pe lape te hele hote poinga nenge hei
nei poia pule, ke hulua lochloch ngana te
hele ia pe leteria metene i."

Iutas Ngata Lange Hana Papalauna (Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Ioa 11:45-53)

✡ **25:40:** Pro 19:17; Mat 10:42; Mak 9:41 ✡ **25:41:** Mat 7:23 ✡ **25:46:** Dan 12:2; Ioa 5:29 ✡ **26:2:** Exo 12:1-27; Mat 20:18 ✡ **26:7:** Luk 7:37-38 ✡ **26:11:** Deu 15:11

14 Iok, Iesus nena hana mur iri analoch
pe nai. Pe elle nge iri ene Iutas Iskariot.
Ana non, lange tunginga ana hana mur
aria soksoke ngana mur,
15 ✡pe onteia iri ke pomai, “Nenge teke
e tung heke Iesus langa perimo, pe uruk?
Lape a tunge lek utar?” Ol pe hana nemur
tesis ala ke umtutuna iri ana non kina elle
pe analoch (30) pe te tunge lange i.
16 Ol pe talun sapele ke tango rara kue
nenge lape tung heke Iesus langa hana
nemur peria.

Iesus Ngau Luluch Nge Nena Hana Mur
(Mak 14:12-21; Luk 22:7-13, 21-23; Ioa 13:21-30)

17 ✡Iok, ngaunga matana nenga Beret
Menini Ngana lohot, pe Iesus nena hana
mur tela nge I pe te onteia I ke pomai,
“Lemem ke o teke mo tatalo ele ngaunga
nenga Ingatoto ana ure mur langai?”
18 Pe Iesus hele, “A iteu ke ala nga kileng
palaungana neu pe a esia none pe a hele
lange i ke a teke, ‘Hetoronga hele ke teke:
Ak etue at rochroi lo, pe e teke Iau pe
lek hana mur mo ngaua ngaunga matana
nenga Ingatoto nga lem pele.’ ”
19 Ke Iesus na hana mur tela pe te poi
mana ke pomanga hele ngana pe te tatalo
ele sapele ure mur nga lamau.
20 Iok laol, nga miliko Iesus iri ul nena
hana analoch pe nai neu teare ke te ngaun-
gau nga hatanga.
21 Te ngaungau pe Iesus ra haka pe hele,
“E hele ke manmanna toto lange imo, amo
e nge imo lape tung heke iau langa hana
porekreke ngana mur peria.”
22 Ol pe Iesus nena hana mur leteria
poreke toto, pe elle pe elle te onteitei ia
Iesus ke te teke, “Non Soke, lape o heleleia
kai iau mai?”
23 ✡Pe Iesus hele, “Mele nenge heteu
luluche penna nge Iau nga kaliu nga ta
ngaungau ngara, i lape tung heke Iau lange
hana porekreke ngana mur.
24 Non Tuna lape mete ke pomanga Ne-
Halang Nena Alalaha hele talue nge nike
lo. Pe non nenge poi poreke Non Tuna
nem lape tungana poreke toto. Urana
toto ngana, toinge non nem tana hoe i ero
nike.”
25 Pe non nenge lape tung heke Iesus
lange hana porekreke ngana mur, ngana
laka Iutas. Pe Iutas hele, “Hetoronga, lape
ngana kai iau mai?”
Pe Iesus hele, “Oe, ngana laka iong.”
26 Iok, te ngaungau ol pe Iesus mene
beret nem pe hele urana toto lange NeHa-
lang pe reke pe tunge lange nena hana mur
pe hele, “A mene ke a ngaua. Mirak koi
nei.”
27 Ke het pe mene heke uain nga eulinga
pe hele urana toto lange NeHalang. Pe
tunge lange nena hana mur pe hele, “Imo
lochloch a mene nei ke a inia.
28 ✡Eik koi, nenge lape pasiling hot ke
hekerkereng ia Tomunga hel ana Helenga
nem. Iange eik i sipona lomo sue hulua
lochloch reria poinga poreke ngana mur.
29 Pe e hele lange imo, lape e inia uain nei
ero ol kela het nga etue nenge ita ul ta in
mule uain heueu ngana nga Temek nena
naualanga pe nekinga.”
30 ✡Iok, te peua aria peunga e ke het pe te
lohaka nga kileng neu pe tei ke tela sapele
nga hengene nge Oliua.

Iesus Hele Hote Petrus Channanga Ngana Mur
(Mak 14:27-31; Luk 22:31-34; Ioa 13:36-38)

31 ✡Tela te lohot pe Iesus hele lange nena
hana mur ke teke, “Heueu nga miliko lape
letemo manmanna ngana losio pe a ua ak.
Iange NeHalang nena helenga nenge tehas
sue ke ulolo, hele ke teke,
“ ‘Lape e hun sue Non nenge nauelele sip-
sip mur
pe nena sipsip mur lape te ua parai.’
32 ✡E mete pe nga etue nenge e maul haka
mule, lape Iau muka nge imo ke ela nge
Kalelea.”
33 Pe Petrus lohaka pe hele, “Nenge teke
iri lochloch ngana te ua, iau lape e ua am
ero toto.”
34 ✡Pe Iesus hele, “E hele ke manmanna
toto lange iong. Heueu nga miliko, pareo
tang ke hemol ero kura pe o channanga
hemol ke o teke o eteia Iau ero.”

✡ **26:15:** Zec 11:12; Ioa 11:57 ✡ **26:17:** Exo 12:14-20 ✡ **26:23:** Psa 41:9 ✡ **26:28:** Exo 24:8; Jer 31:31-34; Zec 9:11; 1Ko 10:16 ✡ **26:30:** Luk 22:39; Ioa 18:1 ✡ **26:31:** Zec 13:7; Ioa 16:32 ✡ **26:32:** Mat 28:7, 16 ✡ **26:34:** Mat 26:69-75

35 Pe Petrus hele ke kerkereng toto ke
teke, “Iau lape e pallaka ke pomam ero
toto! Nenge teke e mete luluch nge iong,
helenga nenge e eteia iong ero lape e heleia
ero toto!” Pe Iesus nena hana nemur
lochloch te hele ke pomau pule.

Iesus Hetalaulau Nga Ume Nge Ketsemani
(Mak 14:32-42; Luk 22:39-46)

36 Iok laol, Iesus la luluch nge nena hana
mur ke tela nga kileng nenge te hetue ke
ene Ketsemani. Ol pe hele lange nena hana
mur ke pomai, “A are lakoloi pe ela lamau
ke e hetalaulau mukam.”
37 Pe Iesus mene ke Petrus pe ne Sepeti
tutuna mur nai ke tela luluch nge i. Pe
talun ke amnei poreke tote letena meena
ngana sapele.
38 ✡Ol pe Iesus rahaka pe hele lange iri ke
teke, “Letek meena ngana nei, palaugana
sakilil pe eingak teke pulo toto ia. Atu lakoi
pe ta mese ala mana.”
39 Iok, Iesus ila pol pe losio pe ma ke
nau sio langa ich pe hetalaulau ke teke,
“Nenge teke lemem, opoi ele ure meena
ngana nenge teke lohotot nge Iau nei. Pe
o nanasia lemek ngak ero. O nanas mene
iong sipom lemem ngam.”
40 Iok, Iesus ila mule nge nena hana mol
neu. La pe nau pe te mamani lo. Ol pe hele
lange Petrus, “Pomere nenge a mese pe a
nauala luluch nge iau ero?
41 Anau ala pe a hetalaulau lange NeHa-
lang, ma lape poinga poreke ngana lohot
nge imo pe a losio. Imo lememo toto ke
a poia poinga urana ngana nemur pe ero
iange singimo makuk leilei mana nge a
poia.”
42 Iesus hile iri pe la mule ke hetalaulau,
“Temek, nenge teke kue e ero ol lape e takis
mene ure meena ngana nei. Pomalam lape
lemem ngam lohot ke manmanna.”
43 Iok, Iesus la mule nge nena hana mol
neu pe te mamani mule lo iange mataria
meena toto.
44 Hile sue iri pe la mule ke hetalaulau ke
pomanga tele ngana.
45 Ke het pe la mule nge iri pe hele, “A
mamani kolo manmana lemo kura ma?! A
nau, etue koana nei i at lo, nenge lape te
tung heke Non Tuna langa hana porekreke
ngana mur peria.
46 ✡A lohaka pe tala. Non nenge tung
heke Iau langa hana nemur peria, ngana
koloi.”

Te Laua Iesus
(Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Ioa 18:3-12)

47 Iesus helele kura pe Iutas i hot sapele.
Iutas i none nga Iesus nena hana analoch
pe nai nem. Pe i laka nenge lape tung heke
Iesus langa hana porekreke ngana mur pe-
ria. Pe hana nenge te popoi tunginga aria
soksoke ngana mur pe hana papalauna
mur te kulos ia hulua ke tela luluch nge
Iutas. Pe te loloch ia reria tukmaul pe mese
mur.
48 Pe Iutas hele la tala nge hulua nemur
lo ke teke, “A nau pe e lau haka nge none,
ana non lalom. Alau sapele i.”
49 Iok, Iutas la sapele nge Iesus pe hele,
“Miliko hetoronga.” Pe lau haka sapele nge
I.
50 Pe Iesus hele, “Neingak, o poia lem
ume ol.” Ol pe hana nemur tei hot ke te
heliliu hite Iesus pe te lau sapele I.
51 ✡Ol pe Iesus nena none kik taua na
mese pe teke likia tunginga ana hana mur
aria soke nena none. Pe ero, mese neu
mene hot mene non neu talngana.
52 ✡Ol pe Iesus hele, “O tal teu mule lem
mese langa munna. Mele nenge pal pe
menmene mese lape te hune i nga mese.
53 Imo a eteia ero kura kai? Nenge lemek,
e hele lange Temek pe heueu nei kulos sue
angkelo mur nge iri halang toto ke te at ke
te halaua Iau.
54 Pe nem lape ero iange ure nenge lohot
nei, lohot ke pete tote NeHalang nena he-
lenga mur nenge tehas sue ke ulolo.”
55 ✡Ol pe Iesus hele lange hulua nemur ke
teke, “Iau mai, Iau non poreke toto ngana
e nge e hunun kai, nenge ai ia hulua ke aat
taua Iau mai? Kokoeses e are ke e hetottoro
nga NeHalang nena pele letena. Pe pomere
a laua iau ero?
56 Pe ure nenge lohot heueu nei, lohot
ke pete tote hetatalonga mur tehas ngaria.”

✡ **26:38:** Ioa 12:27 ✡ **26:46:** Ioa 14:31 ✡ **26:51:** Ioa 18:26 ✡ **26:52:** Gen 9:6; Hem 13:10 ✡ **26:55:** Luk 19:47; 21:37

Ol pe Iesus nena hana mur te lohaka pe te ua ana sapele.

Iesus Mes Nga Hana Papalauna Mataria (Mak 14:53-65; Luk 22:54-55, 63-71; Ioa 18:13-14, 19-24)

57 Iri nenge te laua Iesus te mene I lange ne Kaiapas. Nga etue neu hotonga ana hetoronga mur pe hana papalauna mur, tela ke te eukirau nga ne Kaiapas na pele lo. Ne Kaiapas i non soke nenge nauele tunginga ana hana mur.

58 Pe Petrus i ke nanas ke la toto nga ne Kaiapas na pele ana kileng koana nge hot pe i ke kangkanga manmana. Ol pe i teu kela kila luluch nge palinga hel ana hana mur ke teke nau nga te poi ngaria ia Iesus.

59 Pe hana papalauna nenge te hemurung neu te teke te hune Iesus ke mete. Pomalam te tango rarara Iesus ana metenga huhuna mur nga helenga pallaklaka ngana hel ke te hune i.

60 Hulua halang te lohot ia reria helenga pallaklaka ngana mur pe te hottaua ero.

Pe nga hoena ol hana nai tei hot

61 ✡pe te hele, "Non nem hele ke pomai, 'Iau nakuk toto nge e toto sue NeHalang na pele palaungana, pe e hemes heke mule nga etue iri mol mana.' "

62 Ol pe ne Kaiapas mes haka pe hele lange Iesus, "O longo langa hana nemur te hele ngarngaria? Lape o tuachol ia ke mere?"

63 ✡Pe Iesus mes ke reng mana.

Ol pe ne Kaiapas hele mule ke teke, "NeHalang tu ke maulul pe iong o hele ke manmanna nga matana. E teke e onteia iong. Iong nge iong Kristus kaloi? Pe iong nge NeHalang tuna ma? O hele hote nem at nge imem ke mo longo."

64 ✡Pe Iesus tuacholia, "Oe, ngana laka iong sipom o hele hote nem lo. Pe e hele lange imo lochloch ngana nem: NeHalang i non Solaki ngana ia. Pe nge he kura lape a esia Non Tuna nge are nga NeHalang ilina ele nenga pen tamalmal. Pe pule lape anau heke I nge sio at nga ulu nga lut nga tapa."

65 ✡Ol pe ne Kaiapas tachach sue nena hengeron pe hele, "Non nei hele poreke tote NeHalang ene! A tango rere helenga utar ol? A longe helenga poreke ngana nem ke het lo!

66 ✡Pe letemo ma ke mere?"

Pe hana nemur te tuachol ia, "Urana nge ta hune I ke mete."

67 ✡Ol pe te ulut lolele matana pe te amruche peria pe te palia. Pe hel, te tepelehe i pe te songlele ia i pe te hele,

68 "Kristus, iong hetatalonga ma? O hele at nge imem. Itei toto nenge palia Iong?"

Petrus Channanga Ke Eteia Iesus Ero (Mak 14:66-72; Luk 22:56-62; Ioa 18:15-18, 25-27)

69 Pe Petrus pau kou arare nge hot kura nga pele neu ana kileng koana. Pe heie nge umume nge ne Kaiapas i lange i pe hele, "Iong nem, Iesus nenge Kalelea nena non iong pule."

70 Pe Petrus channanga nga iri lochloch ngana mataria ke teke, "Iau e eteia ure nenge o helele ia nem ero iam."

71 Ol pe i hot sapele ke langa kileng koana nem ana kue teu ngana. Pe heie pule esia pe hele lange iri nemur nga lamau, "Iesus nenge Nasaret nem, nena none koi nei pule."

72 Pe Petrus hele ke kerkereng toto ke teke, "Iau e eteia non nem ero toto iam!"

73 Mala pol lo pe iri nemur nenge te mesmes nga lamau tela nge Petrus pe te hele, "Manmanna toto ke iong pekngam mur laka iri. Iange o hele ngam pomange Kalelea mur."

74 Pe Petrus hele, "E hele ke manmanna toto lange imo. Iau e eteia non nem ero toto. Nenge teke e channanga, NeHalang lape tuacholia ke poreke toto at nge iau."

Petrus hele ke mau ke het pe pareo tang sapele.

75 ✡Ol pe letena metene sapele Iesus nena helenga nenge heleia. "Lape pareo tang ero kura pe o channanga hemol ke o teke o eteia iau ero." Ol pe Petrus ua hot ke lange hot pe tang ke palaungana toto.

27

Iutas Rua (Ume 1:18-19)

✡ **26:61:** Ioa 2:19-21 ✡ **26:63:** Isa 53:7; Mat 27:12 ✡ **26:64:** Psa 110:1; Dan 7:13; Mat 24:30 ✡ **26:65:** Mat 9:3; Ioa 10:33 ✡ **26:66:** Lev 24:16; Ioa 19:7 ✡ **26:67:** Isa 50:6; 53:5 ✡ **26:75:** Mat 26:34

1 Pe nga uach uruna toto hana nenge te
popoi tuninga aria soksoke ngana mur pe
hana papalauna mur tetal helenga ke te
teke te hune Iesus.
2 Pomalam te kale I pe te mene I ke lange
ne Pilatus. Ne Pilatus i non nenge mene ne
Kaesa munna ke nauele Iuta mur.
3 Pe Iutas, i non nenge tung heke Iesus
langa hana nemur peria. Ana non esia
Iesus nge hana nemur te teke te hununе
pe letena la mule nga poinga poreke ngana
nenge poia ke ulolo. Pomalam lohaka pe
mene umtutuna nenge iri ana non kina
elle pe analoch nem pe la mule ia nge hana
papalauna nemur.
4 Pe hele, "Iau, e poia poinga poreke toto
ngana nenge e tung heke mene non nei
lange imo. Pe non nei poia ute ke poreke
ero toto."
Pe hana nemur te hele, "Iong sipom lem
ure ia. Nge imem, mo teke ute pele ero."
5 ✡Ol pe Iutas sau teua umtutuna neu
langa NeHalang na pele palaungana letena
pe ua sapele kela rua.
6 Pe hana nenge te popoi tunginga aria
papalauna mur te mene heke umtutuna
neu pe te hele, "Umtutuna nei ta tal teu
luluche langa NeHalang na pele ana umtu-
tuna mur ero, iange te ol none eina ia ke
ulolo."
7 Pomalam te hele hel ia nge iri pe te teke
te ol hote ich e nga umtutuna nem. Ich nem
non nenge ume hotot tuninga mur nga ich
nena ich ia. Pe kileng unne nem te poia ke
hana lomonmona ngana mur koluria ana
kileng.
8 Pomalam te hetue ich nem ke None
Eina. Pe nga etue nei te hetetue ke pomau
kura.
9-10 ✡Pe hetatalonga Ieremaia nena he-
lenga lohot ke manmanna sapele nenge
hele ke teke,
"Te mene ke umtutuna iri ana non kina
elle pe analoch (30) pe te ol hote Pota nena
ich nem ke pomanga Non Soke hele ngana
ia at nge iau. Pe umtutuna nem, Israel mur
hel te talue ke te teke non nem uruna."

Te Mene Iesus Lange Ne Pilatus

11 Iok laol, te mene Iesus ke lange ne
Pilatus. Ne Pilatus i non nenge mene ne
Kaesa munna ke nauele Iuta mur. Pe ne
Pilatus onteia Iesus ke teke, "Iuta mur aria
soke ma iong mam?"
Pe Iesus hele, "Oe, iong sipom o hele hote
lo."
12 ✡Hana papalauna nemur te tua hite
helenga lange Iesus. Pe Iesus tuacholia
helenga e ero toto.
13 Ol pe ne Pilatus onteia Iesus, "Iong
mam o longo lala nga hana nemur reria
helenga pule?"
14 Pe Iesus tuachol ia helenga unne e ero
toto. Nem poia ne Pilatus ke letena tuanin
rara toto.
15 Kokoeses nga ngaunga matana
palaungana nenga Ingatoto ana etue, ne
Pilatus nananas ia poinga nenge lohe
hotote none nga tuele au ngana, nga hulua
lemeria ngana.
16 Nga etue neu none nge pingana
songong nga poinga poreke ngana tunga
tuele au ngana. Ene laka Parapas.
17 Ke ne Pilatus onteia hulua nenge te
eukirau neu ke pomai, "Lememo taua non
tei nge hana nai nei, ke e tung mule i lange
imo? Ngana kai ne Parapas mai? Eh,
Ngana kai Iesus nenge te hetue I ke Kristus
mai?"
18 ✡Ne Pilatus hele ke mau iange eteia
ke hana papalauna nemur saria keke Iesus
kou nenge te mene lange i neu.
19 Nga etue nenge ne Pilatus are nga
arenga palaungana nenge te hepengpeng
ure meena ngana mur ia, nehei hekule
helenga nei lange i ke teke, "O poia ute ke
lohot nge non nem ero toto. Non nem I non
urana ngana nge pengpeng toto. E hele ke
mai iange e ma opek poreke toto ia I. Ke
heueu nei singik meena mana."
20 Pe ero. Hana papalauna nemur teteu
nga hulua nemur leteria ke te long hote ne
Parapas pe te teke te hune Iesus ke mete.
21 Ol pe ne Pilatus ontei mule iri ke teke,
"Lememo taua non tei nge hana nai nei ke
e tung mule lange imo?"
Pe hana nemur te tuacholia, "Lememem
taua ne Parapas!"
22 Pe ne Pilatus ontei mule, "Pe Iesus
nenge te hetue I ke Kristus, lape e poia I ke
mere mai ol?"

✡ **27:5:** Mat 26:14-15; Ume 1:18-19 ✡ **27:9-10:** Zec 11:12-13 ✡ **27:12:** Isa 53:7 ✡ **27:18:** Ioa 11:47-48; 12:19

Pe iri lochloch ngana te tuachol ia ke te
teke, “O heon heke I nga manga toto!”

23 Pe ne Pilatus hele, “Ia, i mai poia utar
ke poreke?”

Pe iri lochloch ngana te haliu hot ke te
teke, “O heon heke I nga manga toto!”

24 ✡Ne Pilatus esia lo ke teke ute pele nge
urana lape lohot ero. Pe pule nau urume
lo ke chauchainga palaungana lape lohaka
nge hulua nemur. Pomalam, mene ech pe
lomo sue penna nga hulua mataria pe hele,
“Iau lek ute pele ero langa non nei ana
metenga. Imo sipomo a mene I ke a heon
heke I nga manga toto.”

25 ✡Pe hulua lochloch ngana nemur te
hele, “O tunge I at. Pe mete ngana nem ana
helenga, hakaka nge imem pe tutumem
mur ol!”

26 Pomalam ne Pilatus tung mule Para-
pas ke lange iri, pe tunge Iesus lange
palinga hel ana hana mur ke te pal hulu
hite pe te heon heke nga manga toto.

Palinga Hel Ana Hana Mur Tepoi Hesalanginga Ia Iesus
(Mak 15:16-20; Ioa 19:2-3)

27 Ol pe ne Pilatus nena palinga hel ana
hana mur te mene teua Iesus langa na pele
pe iri lochoch te eukirau pe te heliliu hite
Iesus.

28 ✡Ke het pe te haka hote nena hengeron
pe te heron heke hengeron remenmen
ngana e lange I.

29 Pe te mene rur e nge matantana pe te
helule, pe tetal heke langa palpalna. Pe
pule te tunge kula e lange I ke rahite nga
penna tamalmal ke nakuna manga naun-
gaala ana non soke e. Pe te tualou palaria
nge I pe te songlele hule I pe alngaria ke
pomai, “Masin! Iuta mur aria non soke!”

30 ✡Pe te ulut lolele I pe te mene kula nem
pe te hechongia nga palpalna.

31 Te songlele hulu hite I ke het pe te haka
hot mule hengeron neu nge I, pe te heron
teu mule i sipona nena lange I. Ke het pe te
mene I kela te heon heke I nga manga toto.

Te Heon Heke Iesus Nga Manga Toto
(Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Ioa 19:17-27)

32 Iok, teii ke te lala kura pe te apenia
Simon nenge nena nge Sirini. Pe te ech
hote i ke halaua Iesus ke takis ia manga
toto neu pule.

33 Pe tei kela te lohot nga kileng nenge
ene Kolkota (Luna pomai, “Kittol Munna.”)

34 ✡Pe nga lamau te tunge uain nenge te
poi luluche nga ute e nge ehech. Pe in hot
mene ke het pe lemene ero nge in mule ol.

35 ✡Te hero hite I nga manga toto ke het
pe te saua oio paena ke te teke tenau, itei
toto nenge lape mene na hengeron.

36 Pe teare ke tenau ele Iesus nge heon.

37 Pe te hero heke asinga langa manga
toto neu pule nenge hele ke teke, “IESUS
NENGE IUTA MUR ARIA NAUNGA ALA
ANA NON KOI NEI.” Iange helenga nem
hele urume huna nga nenge te laua Iesus.

38 ✡Pe hana kemenge kina nai, te heon
heke iri pule. Elle heon nga Iesus hilina
hele nenga pen tamalmal pe e nga pen
hoihoi.

39 ✡Ke iri nemur nenge tei tototo lamau,
te esia pe te rurur palpalria pe te helele ke
te teke,

40 ✡ “Iong utar pa nenge o teke o toto sue
NeHalang na pele, pe o hemes heke mule
nga etue iri mol mana? Nenge teke iong
NeHalang tuna, O halaua Iong sipom ke
osio nga manga toto nem!”

41 Pe hana nenge te popoi tuninga aria
soksoke ngana mur pe hana papalauna
mur pe hotonga ana hetoronga mur, te
song lele hule Iesus ke pomalam pule.

42 Pe te hele, “Non nei Israel mur aria
naungaala ana non. Pe I halaua hulua
halang lo. Pe pomere nenge halaua i
sipona ke sio nga manga toto nei ero mai?!
Nenge teke halaua i sipona lape letera
manmanna nge I.

43 ✡Non nei hele ke teke I NeHalang tuna.
Pe pule hele ke teke letena manmanna nge
NeHalang. Nenge teke NeHalang mutena
taua I, ta nauele nge halaua I.”

✡ **27:24:** Deu 21:6-9 ✡ **27:25:** Ume 5:28 ✡ **27:28:** Luk 23:11 ✡ **27:30:** Isa 50:6 ✡ **27:34:** Psa 69:21 ✡ **27:35:** Psa 22:18 ✡ **27:38:** Isa 53:12 ✡ **27:39:** Psa 22:7; 109:25 ✡ **27:40:** Mat 26:61; Ioa 2:19 ✡ **27:43:** Psa 22:8

44 Pe hana porekreke ngana nai nenge te
heon luluche iri nge Iesus neu, tesau hote
helenga hel pule lange Iesus.

Iesus Mete
(Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Ioa 19:28-30)

45 Pe nga chaia matana eurunga peng-
peng, kileng lochloch ngana au. Pe tu
mana ke pomau ke la ulei.
46 ✡Iok, chaia pallele ke lala lo, (nga 3
kilok) pe Iesus hepehoihoihoi ke soke toto
ke teke, "*Eloi, Eloi, Lama Sapachtani?*" Pe
helenga nem luna pomai, "Ak Soke, Ak
Soke, pomere nenge o hile hot mene iau ke
pomai?"
47 Pe iri nenge te mes rochroi, te longe pe
te hele, "Non nei iuiua Elaisa i!"
48 ✡Pomalam elle nge iri song sapele ke
mene ute nge manga lumlum pe kale hite
nga io e mokona. Ke het pe panun teua nga
uain nenge ehech pe tul heke lange Iesus
ke inia.
49 Pe pekngana mur te hele, "O mes
mukam pe ta nauala. Lape Elaisa at ke
halaua i ma ero!"
50 Iesus alngana hot ke soke toto mule pe
opene iuch hot kela, pe mete sapele.
51 ✡Nga etue unne neu pengpeng huunga
ala palaungana nenge heon sio nga NeHa-
lang na pele letena, chach nga tunangana
ke sachana nai. Pe talun ke chach nga lut
ke ramana sio. Pe ich rurur pe um te chach
hululu.
52 Pe hana nemur nenge te mete lo, aria
polo mur te pangpanga mana ol. Pe iri ha-
lang nenge te pengpeng toto nga NeHalang
matana pe te mete lo, koluria mur te maul
haka mule nga metenga.
53 Pe tei hot mule nga reia polo mur.
Pe nga etue nenge Iesus lohaka mule nga
metenga, hulua lochloch ngana te esia
hana nemur nge teteu langa kileng nenge
Ierusalem.
54 Pe palinga hel ana hana mur iri ul
aria soke, te mes ke tenau ele Iesus. Ol pe
te amneia mangila pe te esia ure lochloch
ngana neu nge lohot pe te matau toto. Pe
te hele, "Manmanna toto ke Non nei, NeHa-
lang Tuna koi."
55 ✡Pe hehei halang tela pule pe te mes
nga tau mana, pe tenau la manmana nga
ure nemur nge te lohotot. Iri, te koko nge
Iesus nge Kalelea nike ke te halaulaua I nga
kue.
56 Pe hei mol nge iri eria koi: Maria
Mantalena pe Maria nenge Ieims iri nai
Iosep taria pe Sepeti nehei.

Tealo Hite Iesus Koluna
(Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Ioa 19:38-42)

57 Iok nga ulei, Iesus nena none nge nena
ure halang at ke puris. Ana non nena nge
Arimatea pe ene laka Iosep.
58 ✡Iosep at pe lange ne Pilatus pe onteia
ne Pilatus nga Iesus koluna. Pomalam ne
Pilatus hele ke te tunge Iesus koluna lange
Iosep.
59 Iok, Iosep mene Iesus koluna pe ruch
hit sapele nga ruchinga hit heueu ngana e,
60 ✡pe tal teua langa isipona nena um
polona nenge rech teua ke heueu ngana
mana kura. Ke het pe hesasaul ia um
palaungana e ke ma ele polo neu matana
pe i ke laol.
61 Pe Maria Mantalena iri nai Maria e
pule teare ke tenau alala nga polo neu ol.

Palinga Hel Ana Hana Mur Tenau Ele Iesus Ana Polo

62 Iok, Israel mur aria etue nenge te
hetalaulauia lape lohot ke pomange rou.
Pe hana nenge te popoi tunginga aria pa-
palauna mur pe Paresio mur, tela ke te esia
ne Pilatus.
63 ✡Tela pe te hele, "Non soke, letemem
metene non nenge channanga hali nem
nena helenga e nge tamal hote. Nga etue
nenge tu ke maulul kura helele ke teke,
'Etue mol het pe lape e maul haka mule.'
64 Pomalam o hele ke kerkereng ke tenau
ele polo nem ke nek toto ke ana etue mol.
Iange lape nena hana mur teat ke te keme
hote koluna. Pe lape te channanga ia hehei
pe hana ke te teke non nem, maul haka
mule nga metenga lo. Pe chau ngana ero
ngana nem, lape tang ngana meena toto
nga nenge Isipona poia nga tele ngana."

✡ **27:46:** Psa 22:1 ✡ **27:48:** Psa 69:21 ✡ **27:51:** Exo 26:31-33; Hip 10:19-20 ✡ **27:55:** Luk 8:2-3 ✡ **27:58:** Deu 21:22-23 ✡ **27:60:** Isa 53:9 ✡ **27:63:** Mat 12:40; 16:21; Mak 9:31; 10:33-34; Luk 9:22; 18:31-33; Ioa 2:19-21

65 Ol pe ne Pilatus hele lange iri ke mai,
"Heueu a mene palinga hel ana hana mur
ke te mes pe tenau ele polo nem ke nek
toto."
66 Iok laol, hana nemur tela pe te hepile
heke ute nga um nenge ma hele polo neu,
pe te hemes sue palinga hel ana hana mur
ke te mes pe tenau ala sapele.

28

Iesus Maul Haka Mule Nga Metenga (Mak 16:1-10; Luk 24:1-12; Ioa 20:1-10)

1 Iok, Sapat ana etue het lo pe miliko sio
sapele. Pe nga uachuach Maria Mantalena
pe Maria e pule te teke tela ke tenau toto
nga polo nenge Iesus koluna ma ia.
2 Ol pe mangila palaungana rur pe Non
Soke na angkelo e sio at nga tapa, pe i langa
polo nenge Iesus koluna ma ia. I la pe
hesasa hul kelkelia um nenge te poi ele nga
polo hanna pe kila haka ia.
3 Ana non lohot ke pomanga kileng
chalem ngana pe na hengeron hussu pe
sina ala toto.
4 Pe palinga hel ana hana nemur te esia
angkelo neu pe te matau pe te loiloi toto. Pe
ngaria lohot pe te unalou sio mene iri nga
ich pe tema ke manga hana hel nge te mete.
5 Pe angkelo neu hele lange hehei nai neu
ke teke, "Imo nai a matau ero. E eteia lo nge
a teke anau toto Iesus nenge te heone nga
manga toto.
6 ✡Pe ana non, i ero nga lamai lo. Imo a
iat ke anau nga munna nenge maia. Ngana
kou maul haka mule ke lalo ke pomanga
hele ngana.
7 Ala mule ke ueiuei mana pe a hele ia
lange nena hana mur: 'Iesus maul haka
mule nga metenga lo. Pe ngana kou i muka
ke lala nge Kalelea lo. Ala pe a esia I
nga lamau.' Ke e at ngak nei, e at ia laka
helenga nem."
8 Hehei nai neu ueiuei mana pe te ua nga
kileng unne neu. Pe te matau pe te iech
pe te song kela te hele nge Iesus nena hana
mur.
9 Ol pe Iesus herura hot mene iri pe hele,
"Uach toto nge imo nai." Ol pe iri nai tela
nge Iesus ke te rahit nga apena pe te heto
heke I.
10 ✡Ke het pe Iesus hele lange iri, "A
matau ero. Ala pe a hele nge titik mur
ke tela nge Kalelea, kela te esia Iau nga
lamau."

Palinga Hel Ana Hana Mur Reria Helenga

11 Iok, hehei ne mur te song ke te lala pe
palinga hel ana hana mur hel, teteu lala
nga kileng palaungana neu. Pe te hele ia
ure lochloch ngana nenge lohot neu lange
tunginga ana hana mur aria papalauna
mur.
12 Ol pe iri nemur tela ke te hele luluch
nge Israel mur aria soksoke ngana mur
ke leteria tuanin hote utar nenge lape te
poia. Pomalam te palpal hite palinga hel
ana hana mur haria nga umtutuna palaun-
gana pe
13 te hele lange iri ke pomai, "Heueu a
hele ke mai koi. A teke, 'Non nem, nena
hana mur teat nga miliko ke te takis hot
kome koluna. Pe imem paikoi mo ma-
mani.'
14 Nenge teke ne Pilatus talngana pairia
helenga nei, imem lape mo hemaluche
letena ke poia ute pele lange imo ero."
15 Ke palinga hel ana hana nemur
te mene umtutuna neu pe te poia ure
lochloch ngana ke pomanga hana nemur
te hele ngaria. Pe helenga nenge te teke te
kemeia Iesus koluna, ana nananga song ke
halang nge iri Iuta mur. Pe nga etue nei te
nenene nananga nem kura.

Iesus Tunge Na Ume Lange Nena Hana Mur (Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Ioa 20:19-23; Ume 1:6-8)

16 ✡Iok laol, Iesus nena hana iri analoch
pe elle nem, tei ke tela nge Kalelea nga
hengene nenge hele ia lange iri ke telaia.
17 Te la pe te esia Iesus pe te heto heke I,
pe hel nge iri leteria manmanna ero.
18 ✡Ol pe Iesus i lange iri pe hele, "NeHa-
lang hekerkereng tote iau ke enau ele tapa
pe ich lochloch.
19 ✡Ke pomalam e hele lange imo, ai ke
ala nge hehei pe hana nga kileng lochloch

✡ **28:6:** Mat 12:40; 16:21 ✡ **28:10:** Mat 26:32 ✡ **28:16:** Mat 26:32 ✡ **28:18:** Ioa 13:3; Epe 1:20-22 ✡ **28:19:** Mak 16:15-16; Ume 1:8

ngana nga ich. Ala pe a poia iri ke lek hana
mur ia iri. A poia ume nem pe a henune iri
nga Temene ene pe Tuna pe Opepengpeng.
20 Pe a hetottore iri ke te longo taua ure
lochloch ngana nenge e hetoro sue lange
imo nem lo. Pe kokoeses, Iau lape etu
luluch nge imo kela het nga etue nei hetala
toto ngana.”

Helenga Urana Toto Ngana Nenge
MAK

Ioanes Nenge Henunun Na Helenga
(Mat 3:1-12; Luk 3:1-18; Ioa 1:19-28)

1 Helenga urana toto ngana nge Iesus
Kristus nenge NeHalang tuna.
2 ✡Helenga urana toto ngana nem talun
ke pomanga hetatalonga Isaias has sue nga
halang nike lo.
"O longo, lape e kulosia lek hekulkulonga
ke i muka nge iong.
kela hepengia lem kue.
3 ✡Hekulkulonga nem lape haliu nga kileng
nenge ich sana lomona ke pomai,
'A hepeng mule imo ke a urana iange Non
Soke lape at.
Pe a hepengia kue nenge i atia.' "
4 ✡Ol pe Ioanes lohot nga ich sana lomona
nem, henune hulua pe haliu ia na helenga
pe hele ke teke, "A hul rumemo ia poinga
poreke ngana pe a at ke e henune imo, laka
NeHalang saua lemo poinga poreke ngana
mur ke te lasus toto."
5 Iok laol, iri halang toto nga tuele kina
nenge Iuta pe nga kileng nenge Ierusalem
te lohot ke te longe Ioanes na helenga. Pe
te hele hote ria poinga poreke ngana mur
pe Ioanes henune iri nga ech Iortan.
6 ✡Ana non heronia hengeron nenge te
taua nga kamel pulpunna pe kale hite ana
tal nga luana pe ana ngaunga sis pe nina
laka misou eina.
7 ✡Ke Ioanes haliu hot lange hehei pe
hana ke teke, "Non e koi nanasia iau ke atat
pe i palaungana toto nge iau. Iau e urana
ero pe e purpur ero nga e tuatuch sio nge
epoi hote nena ae ulina nga apena.
8 E henune imo nga ech mana pe i lape
henune imo nga Opepengpeng."
9 Mala pol mana pe Iesus at nge Nasaret
nga tuele kina e nge Kalelea pe Ioanes
henune i nga ech nge Iortan.
10 Henune Iesus ke het pe Iesus lohot nga
ech pe nau sapele tapaira nge alchach pe
Opepengpeng sio at nge i ke pomanga ngie
chaulum nge lehe sio.
11 ✡Pe helenga e sio at nga tapa ke teke,
"Tuk toto laka iong nenge mutek tau tote.
Pe e iech toto nge iong."
12 Iok, Opepengpeng kulosia i kela nga
kileng nenge ich sana lomona mana.
13 ✡Tu nga ana kileng ke teio elle pe
hakekena (etue iri ana non kina nai) pe la
Non Poreke ngana totoi ke helosio ia i. Pe
ure mur nenge iri hinolo tetu pule. Mala
pol pe NeHalang nena angkelo mur teat ke
te halaua i.

Iesus Iua Na Hana Mur
(Mat 4:12-22; Luk 4:14-15; 5:1-11)

14 ✡Te laua Ioanes ke mala pol lo pe Iesus
lange Kalelea ke hele hote NeHalang nena
helenga.
15 ✡Ke Ioanes hele, "Etue toto ngana at lo.
Pe etue rochroi mana nge NeHalang lape at
ke lohot nge imo! A hulia lemo poinga mur
pe letemo manmanna nga nena helenga
urana toto ngana!"
16 Iesus ii nga ech hetaliliu ngana nge
Kalelea ilina, pe naue hana nai nge te olole
ruo nga hoat. Iri nai aria ume nike, elle ene
Simon pe elle ene Antrias pe iri nai titiria
hel.
17 Iesus hele lange iri, "Ai luluch nge iau
ke e hetore imo ke a mene hehei pe hana ke
pomanga ruo nenge aole nga hoat." 18 Te
longe Iesus na helenga pe ueiuei mana te
hile sue reria ume nga hoat pe te nanasia i.
19 Iesus i la pol pe esia Sepeti tutuna mur
Iakop pe Ioanes. Iri nai te tutua hoat chach
ngana nga himot tuna letena.
20 Iesus esia iri nai pe iua iri. Iua iri pe te
ua hatalia temeria pe reria hana mur pe te
nanasia Iesus.

Iesus Keresia Uneinei Ke Uahot Nge None
(Luk 4:31-37)

21 Iesus pe na hana mur te lohot nga
kileng nenge Kapernam. Pe tela nga het-
oronga ana pela nga etue nenge te hata-
laulau ia. Pe Iesus hetoro sapele hehei pe
hana nga NeHalang nena helenga.

✡ **1:2:** Mal 3:1 ✡ **1:3:** Isa 40:3 ✡ **1:4:** Ume 13:24; 19:4 ✡ **1:6:** 2Ki 1:8; Mat 11:8 ✡ **1:7:** Ume 13:25 ✡ **1:11:** Psa 2:7; Isa 42:1; Mat 12:18; Mak 9:7 ✡ **1:13:** Psa 91:11-13 ✡ **1:14:** Mak 6:17 ✡ **1:15:** Mat 3:2 ✡ **1:22:** Mat 7:28-29

22 ✡Hehei pe hana te longe pe te ruraia
Iesus na helenga nge mallaha toto nge iri.
I mallaha toto nge hana papalau ngana
nemur nenge te hetottoro nga NeHalang
nena hotonga.
23 Ol pe none nge uneinei tu nge i, tu nga
hetoronga ana pele nem pe alngana haka
lange Iesus ke teke,
24 ✡"Iesus nge Nasaret, Imem uneinei
mur mo eteia iong lo la! Iong NeHalang
nena hekulkulonga nge pengpeng. O teke
oat ke o potaria imem? O teke oat ke o
heporeke imem?"
25 Iesus keresia uneinei, "O reng, pe o
lohot nge non nem."
26 ✡Uneinei rure non nem ke palaun-
gana, pe alngana haka ke soke pe uahot
nge ana non.
27 Hehei pe hana te rura toto pe te ontei
hel mule nge iri, "Ee! Utar nei mai? Het-
oronga heueu ngana kai? Non nge nena
helenga milang ke hele lange uneinei mur
ke te ua pe te longo taua i."
28 ✡Ol pe Iesus pingana song ke ueiuei
mana nga kileng lochloch ngana nga ich
nge Kalelea.

Iesus Hemas Ia Hana Halang (Mat 8:14-17; Luk 4:38-41)

29 Te lohaka nga hetoronga ana pele nem
pe tei pengpeng langa Simon pe tina An-
trias ria pele pe Ieims pe Ioanes te koko
luluch nge iri.
30 Simon uene nenge hei singina haleles
ke ma nga hete pe Iesus lohot pe te heleia
lange i.
31 Iesus lange ana hei, rahite penna pe
halaua i ke are aka. Singina milang ngana
makuk sio pe hengaua iri.
32 Miliko sio, pe hana te takisia iri nenge
singiria haleles pe hel nenge uneinei mene
iri ke tela nge Iesus.
33 Iri halang nga kileng nenge Kapernam
te heuirau nga pele matana.
34 ✡Iesus hemas ia iri halang nenge aria
haleles altototo pe poia iri nenge uneinei
mene iri ke te urana mule. Iesus poi ele
uneinei mur ke te hele ero ol iange te eteia
nge i NeHalang.

Iesus Hetoro Nge Kalelea (Luk 4:42-44)

35 ✡Nga uach uruna toto Iesus lohaka ke
ua hatalia pele nem. Pe langa kileng e nge
ngana ero, ke hele luluch nge Temene.
36 Ol pe Simon iri ul pekngana mur tela
ke te tango rere i.
37 Te hot taua i pe te hele lange i ke te teke,
"Hana lochloch ngaria kou te tango rerere
iong."
38 Pe Iesus hele, "Ita lape tai hot langa
kileng hel pule nge rochroi. Iau e teke e
hele toto lange iri pule iange Temek ku-
losia iau ke e heleia nena helenga lange
hana lochloch."
39 ✡Ke ngana iam nenge, Iesus i langa
kileng lochloch nge Kalelea, ke helele nga
hetoronga ana pele mur leteria pe helope
hotote uneinei mur.

Iesus Hemas Ia None nge Singina Poreke (Mat 8:1-4; Luk 5:12-16)

40 Non e nge singina poreke at nge Iesus,
tualou palana pe hele lange Iesus ke ha-
laua i pe hele ke teke, "Teke lemem, o poia
singik ke urana mule."
41 Iesus letena ia i ke ra haka nge i pe
hele, "Nga lemek ngak o urana mule!"
42 Ueiuei mana pe haleles poreke ngana
het sapele nge i pe singina urana mule.
43 Iesus kulosia i pe toto hita lange i,
44 ✡ "O longo ke nek! Ola pe o hele
hote lange mele e ero. Ola pengpeng nge
tunginga ana non pe o hele lange i ke nau
urume singim. Singim urana nga NeHa-
lang matana lo pe o tunge lem tunginga
ke manga Moses hele ngana, ke mallaha
lange hana lochloch ke te eteia singim nge
urana mule lo."
45 Ol pe non nem talkome helenga ero.
Hele hote lange hana lochloch ngana. Ana
non hele hot rara sakililia ke poia Iesus
ke tu luluch nge hulua pe langa kileng
palaungana ero ol. Ol pe tu mana nga
kileng nge ngana ero pe hana nga kileng
lochloch ngana te mana taua i.

✡ **1:24:** Mak 5:7 ✡ **1:26:** Mak 9:26 ✡ **1:28:** Mat 4:24 ✡ **1:34:** Mak 3:10-12 ✡ **1:35:** Mat 14:23; Mak 6:46
✡ **1:39:** Mat 4:23; 9:35 ✡ **1:44:** Lev 14:1-32

2

1 Etue hel nga hoena Iesus la mule nge
Kapernam ke tu nga pele e pe pingana
song.
2 Hulua teat lochloch pe muria ero nge
teu pe nga pele matana pule. Iesus hetot-
tore helenga lange iri,
3 pe hana henel nge te purpur ke te teke
te takisia none nge apena mete at nge i.
4 Pe te raker nge te takisia non neu lange
Iesus iange hulua halang sakilil. Ol pe
te haka langa pele ona nga Iesus alan-
gana haka pengpeng pe te alchachia pele
pulpunna pe te hesue ana non luluch nga
na hete lange i. 5 Iesus eteia leteria man-
manna ngana pe hele lange non nenge
apena mete ke teke, "Atong neingak, e saua
lem poinga poreke ngana mur ke te lasus
toto ol."
6 Hana papalau ngana mur nenge te het-
ottoro, teare pe leteria tuanin nge iri sipo-
ria.
7 "Pomere nenge i hele ke pomai? I hele
poreke NeHalang iam. NeHalang i toro
mana nge saua poinga poreke ngana mur
ke te lasus toto."
8 Ueiuei mana Iesus eteia leteria tuanin
ngana pe hele lange iri, "Pomere nenge
letemo tuanin ke pomai?
9 Semel nge ta hele lange non nenge
apena mete ke mai, 'E saua lem poinga
poreke ngana ke te lasus toto.' Pe semel ero
nge ta hele, 'O lohaka, olou heke lem tako
pe oi.'
10 Lape epoi hote ke mallaha lange imo
ke a eteia Non Tuna na kerkerenga nga ich
nge saua poinga poreke ngana mur ke te
lasus toto." Hele sapele lange non nenge
apena mete,
11 "E hele lange iong, o lohaka, olou heke
lem tako pe ola nga lem pele."
12 Iri lochloch te nechnei kurkura pe ana
non lohaka, pe lou heke na tako pe i hot. Pe
hehei pe hana te esia pe te rura mana kela
te heto heke NeHalang pe te hele, "Nge nike
ta neue ure nge lohot ke pomai ero i!"

Iesus Iua Liuai
(Mat 9:9-13; Luk 5:27-32)

13 Iesus la mule nga ech hetaliliu ngana
nge Kalelea. Hulua teat nge i pe talun ke
tunge hengetoro.
14 Iesus i atat pe esia Alpeus tuna Liuai.
Liuai i non nenge lololoch umtutuna. Ana
non are teu nga nena ume ana pele sune pe
Iesus hele lange i, "O nanasia iau." pe Liuai
lohaka ke nanasia i sapele.
15 Nga hoena Iesus la ke ngau nga Liuai
na pele. Hana nenge te lololoch umtutuna
iri ul hana porekreke ngana mur te nana-
sia Iesus. Pe iri halang nge teare luluch nge
i pe nena hana mur ke te ngau.
16 ✡Hana Paresio hel nge te hetottoro
tenaue Iesus nge ngau luluch nge hana
porekreke ngana mur, pe hana nge te men-
mene umtutuna pe tela ke te onteia Iesus
nena hana mur, "Pomere nenge Iesus ngau
luluch nge hana nenge pomai?"
17 Iesus longe iri pe tuacholia reria he-
lenga, "Hana nenge te urana lemeria ero
masmasinga pe iri nenge singiria haleles
mana. Eat ke e iua hana urana ngana mur
ero. Eat ke e iua hana porekreke ngana
mur."

Onteinga Nga Heonga
(Mat 9:14-17; Luk 5:33-39)

18 Nga etue e Ioanes nena hana mur pe
Paresio mur teheo nga ngaunga. Hana
hel teat nge Iesus pe te onteia i, "Pomere
nenge Ioanes nena hana mur pe Paresio
mur teheo nga ngaunga pe lem hana mur
ero?"
19 Iesus tuacholia lange iri ke teke, "Iri
nenge tela nga ngesinga lape teheo nga
ngaunga pule ma? Nenge teke ngesinga
ana non tu luluch nge iri kura lape te poia
poinga nem ero.
20 Ngesinga ana non la ol, laka teheo ol.
21 "Mele pele sime malenga sachana nge
heueu ngana ke tal ele nga nike ngana
polona ero. Iange lape heueu ngana nem
luluchou pe chach hot nga nike ngana pe
poia chach ngana ke palaungana toto ol.
22 Mele pele ling teua uain heueu ngana
nga kina nenge nike ngana ero. Iange
lape kina sosolos pe chach pe lape iri nai
te poreke. Urana ngana te ling teua uain

✡ **2:16:** Mat 11:19

heueu ngana nga kina nge heueu ngana pule."

Onteinga Nga Sapat Ana Etue
(Mat 12:1-8; Luk 6:1-5)

23 Nga Sapat ana etue Iesus pe nena hana mur teteu langa ume e. Tei la pe na hana mur te sohe uit nganangana ke te ngaua.
24 ✡Pomalam Paresio mur te hele lange Iesus, "O longo, lem hana mur tepoi ke mere nei mai? Pomere nge te nanasia lemem hotonga mur nga Sapat ana etue ero?"
25 ✡Iesus tuacholia reria onteinga ke teke, "Ia!? O sisia poponing nga non soke Teuit poi ngana nge nike ero? I pe na hana mur te mete aria
26 ✡pe la ke i teu nga NeHalang nena pele pe mene tunginga ke te ngaua. Te poia nga etue nenge Apiatar i tunginga ana non nenge palaungana. Ngaunga nem tunginga ana hana mur aria mana pe non soke Teuit ngaua pe hengau nena hana mur ia."
27 ✡Ol pe Iesus hele lange iri, "NeHalang talue Sapat ana etue ke halaua hana mur nenge te nanasia i. NeHalang ume hote hana mur ke Sapat ana etue ana ia ero.
28 Pomalam, Iau Non Tuna pe iau palaungana toto nga Sapat ana etue."

3

1 Iok Iesus la mule nga hetoronga ana pele, pe nga pele nem none nge penna mete tu pule.
2 Pe Paresio mur te tango rere Iesus nena poinga huna ke te hele poreke i ia. Paresio mur te nechnei it tote Iesus nge hemasia non nem penna nga Sapat ana etue.
3 Iesus hele lange non nem, "O iat la koi nga mataria."
4 ✡Iok pe Iesus onteia hana mur, "Hotonga tei nge urana nge ta nanasia nga Sapat ana etue? Ta halaua mele ke tu ke maulul ma singira sisia i pe ta hune i?" Pe iri lochloch te reng mana.
5 Ol pe Iesus letena inin taua iri. Nau rara nge iri pe letena sisipu iange iri singiria sisis pe te hemas erochro. Pe Iesus hele lange non nem, "O hepeng hote perim." Iok, non nem hepeng hote penna pe urana sapele.
6 ✡La ol Paresio mur te lohot nga hetoronga ana pele pe iri ul ne Herot nena hana mur te heuirau ke tetal reria helenga ke te teke te hune Iesus.

Hulua Te Nanasia Iesus

7 ✡Iesus pe na hana mur tei hot nga ech hetaliliu ngana nenge Kalelea. Pe hulua halang nga kileng rochroi ngana mur Kalelea te nanasia i.
8 Pe halang nge Iutea, pe Ierusalem pule pe nga ele nga chaia haka ngana nge Iortan pe nge Tir pe Siton. Hana lochloch nga kileng nem mur te longe Iesus nge popoia ure mur pe teat nge I.
9 Iesus hele lange na hana mur ke te mene sulang ke ma ke kulkul ala, iange hulua halang te hemurung hite i.
10 ✡I hemasia hana halang lo pe haleles mur halang te ech teua iri ke te teke tera nge Iesus.
11 ✡Iri hana nenge uneinei poia iri te esia Iesus pe te tualou sio nga matana pe te hele haka lange i, "Iong NeHalang Tuna!"
12 ✡Iesus keresia uneinei ke te hele hote i ero nge i NeHalang.

Iesus Hesilei Hote Nena Hana Mur Nge Iri Analoch Pe Nai
(Mat 10:1-4; Luk 6:12-16)

13 Iok Iesus i haka langa chouchou ngana pe iua hana mur nenge lemene taua iri. Pe teat sapele nge i.
14 Pe Iesus hesilei hote nena hana iri analoch pe nai. Pe hetue eria ke Hekulkulonga mur. Iesus hele lange iri. "Iau e hesilei hote imo ke ai luluch nge iau. Pe lape e kulosia imo ke a haliu hote lek helenga.
15 Pe imo lape a mene lemo kerkerenga nenge a hele pe a helope hote uneinei mur."
16-19 ✡Hana iri analoch pe nai nenge Iesus hesilei hote iri koi:
Simon, (pe Iesus haua ke ene Petrus),
Ieims pe tina Ioanes (nenge Sepeti tutuna mur pe Iesus haua eria ke

✡ **2:24:** Deu 23:25 ✡ **2:25:** 1Sa 21:1-6 ✡ **2:26:** Lev 24:5-9 ✡ **2:27:** Deu 5:14 ✡ **3:4:** Luk 14:3 ✡ **3:6:** Mat 22:15-16 ✡ **3:7:** LUK 9:54 ✡ **3:10:** Mat 14:36 ✡ **3:11:** Luk 4:41 ✡ **3:12:** Mak 1:34 ✡ **3:16-19:** Luk 9:54; Ioa 1:42

Poanerkes. Luna laka, “kileng kurung ngana” iange leteria inin ngana manga kileng kurung ngana)
Antreas
Pilip
Partolomius
Mateus
Tomas
Ieims (nenge Alpeus tuna)
Tateus
Simon (non nenge teke Israel mur iri siporia tenau ele iri)
Iutas Iskariot, (non nge tunge Iesus langa hana porekreke ngana peria).

Iesus Pe Pelsipul (Mat 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10)

20 Iesus iri ul nena hana mur tela mule nga pele pe hulua nge halang toto teat nge i. Ol pe i pe nena hana mur te ngau ero ol.
21 Iesus alona mur te longe pe tela ke te mene i iange hehei pe hana te teke ana hauaua.
22 ✡Hotonga ana hetoronga hel nge teat nge Ierusalem, te teke Pelsipul tu nge i. Te teke uneinei mur aria soke tunge nena kerkerenga lange i ke helope hote uneinei mur.
23 Ke pomalam Iesus iua iri pe hele lange iri nga helenga opene hel ke teke, “Lape Satan lope hot mule Satan nge hehei pe hana ke pomere?
24 Nenge teke none las hule tuele kina e ke kinkino pe tepal hel mule nge iri, lape tuele kina nem tu ke elle ero ol.
25 Nenge teke mel hel tepal hel luluch mule nge aloria mur lape tetu ke elle ero ol.
26 Pe nenge teke Satan nena kileng nenge nauele telas hulu hel ke kinkino lape tu ke mala ero, het sio sapele.
27 “Mele pele teu pulut mana nga non kerkereng ngana e nena pele ero. Teke poi ke pomam, kale hite non nem mukam, laka teu ke kemeia non nem nena ure mur ol.
28 “E hele ke manmanna lange imo, poinga poreke ngana mur lochloch nenge ta popoia pe ta heleleia, NeHalang lape letena ia pe saua ke lasus.
29 Pe poinga poreke ngana nenge ta hele poreke Opepengpeng, NeHalang lape letena poreke ia ero iange poinga poreke nem lohot nga letera toto pe lape tu ke koko.”
30 Iesus heleia helenga nei iange mele hel te hele ke teke, “Uneinei tu nge i.”

Iesus Tana Pe Titina Mur (Mat 12:46-50; Luk 8:19-21)

31 ✡Iesus tana pe titina mur te puris pe temes nge hot nga pele pe te hekulo teua reria helenga lange i ke lohot at.
32 Hulua nenge teare liliu ele Iesus te hele lange i ke te teke, “Ola ke o nau tam pe titim mur pe lilium mur ngaria kou nge hot, te teke te esia iong.”
33 Pe Iesus tuacholia, “Itei hel nenge etak pe titik mur ia iri?”
34 Iesus nachneia hehei pe hana nenge teare liliu ele i pe hele, “A nau at, etak pe titik mur pe liliuk mur laka
35 mele hel nenge te longo taua NeHalang ke te poia ume nenge lemene taua.”

4

Helenga Opene Nga Kon (Mat 13:1-9; Luk 8:4-8)

1 ✡Iesus talun ke hetoro mule nga ech hetaliliu ngana nenge Kalelea ilina hele. Pe hulua nge halang toto teare liliu ele i. Ol pe are nga sulang ke ote hot ke mana nga ech sana. Pe hulua temes nga ech ilina.
2 ✡Iesus hele lange iri nga helenga opene ke hetore iri nga ure halang pe hele,
3 “A longo at! Etue e none la ke tua ngaunga alona.
4 Tue iri nga ume pe hel te losio nga kue pe ngie mur teat ke te tuais haka taua.
5 Hel te losio nga ich nenge ana um halang. Etue sase ero mana pe mataria hot mule iange ich une sune mana.
6 La ol pe chaia haka pe sine ngaunga alona nemur ke te mete iange ularia sio langa ich letena nge sio ero.
7 Ngaunga alona hel te losio teu nga kiki letena pe kiki haka pe takue aria ngaunga ke hei ero.
8 Pe ngaunga alona tutuna nemur nenge non neu tue iri nga ich nge urana, pe mataria hot pe te haka ke nek pe ngana

✡ **3:22:** Mat 9:34; 10:25 ✡ **3:31:** Mak 6:3; Ioa 2:12; Ume 1:14 ✡ **4:1:** Mak 3:7-9; Luk 5:1-3 ✡ **4:2:** Mat 13:34; Mak 4:33-34

ngaria. Hel ngana ngaria iri ana non kina
elle pe analoch (30), hel ana non kina mol
(60) pe hel ana non kina iri lime (100).”
9 Ke het pe Iesus hele, “A pal talngamo pe
a longo ke neknek!”
10 Iesus tu ke i toro mana pe na hana mur
pe iri nenge te longe i teat ke te onteia i ke
hemallaha hote helenga opene nemur.
11 Pe hele lange iri, “Imo a mene helenga
talkomkome ngana nga NeHalang nena
naualanga pe nekinga ke mallaha. Pe iri
hel, e nana lange iri nga helenga opene
mana.
12 ✡Ke ngana laka nenge,
“ ‘Tenau pe tenau pe leteria lilil,
te longo pe te longo pe te eteia luna
ero;
pomalam te hulia leteria ero,
pe NeHalang letena ia iri nga reria
poinga poreke ngana mur ero.’ ”

Iesus Hemallaha Hote Helenga Opene Nga Ngaunga Alona (Mat 13:18-23; Luk 8:11-15)

13 Ol pe Iesus hele lange iri, “A eteia
helenga opene nei ero kura kai? Pe lape
a eteia helenga opene lochloch luna ke
mere?
14 Non nge tutua ngaunga alona poi ke
malaka nge non nenge hele hotote NeHa-
lang nena helenga.
15 Pe ngaunga alona nenge te losio nga
kue, pomalaka nge hehei pe hana nenge
te longe NeHalang nena helenga pe nga
etue nem mana non poreke ngana at pe
uaia totoia helenga nenge NeHalang tue
nga leteria.
16 Pe hehei pe hana hel te poi ke poma-
laka nga ngaunga alona nenge te losio nga
ich nenge ana um halang. Te longe helenga
nem pe te mene ke ueiuei mana pe te iech
ia.
17 Pe ularia ero. Tetu ke etue choro mana
pe nga etue nenge ure meena ngana lohot
pe mele hel te teke te hekou sue NeHalang
na helenga, hehei pe hana nemur leteria
manmanna ngana het sio ke ueiuei mana.
18 Iri hel te poi ke pomalaka nga ngaunga
alona nenge te losio teu nga kiki letena. Te
longe helenga
19 ✡pe leteria tuhit mene ure nemur nga
ich pe muteria tau tote umtutuna pe ure
eltit ngana mur. La ol pe leteria lilil ele
NeHalang na helenga pe te ume hote ute e
nge urana nga tetu ngaria ero.
20 Pe hehei pe hana hel te poi ke poma-
laka nga ngaunga alona nenge tetue nga
ich nge urana. Te longe helenga nem pe
muteria taua ke hel ngana ngaria halang
pe hel halang pol pe hel halang toto.”

Helenga Opene Nga Lemenga (Luk 8:16-18)

21 ✡Pe Iesus onteia iri, “Pomere, mele
tonge lemenga pe tal teua nga chasang
ma nga hete ene ke talkome? Lape ero!
Lemenga nem lape te neue ero. Lemenga
nem tetal heke nga lut ke tualeme nga
kileng lochloch pe tenau ke mallaha ia.
22 ✡Ke pomalam helenga lochloch nenge
talkome heueu nei lape NeHalang hemal-
laha hote.
23 Apal talngamo pe a longo ke neknek!
24 ✡“Pe letemo tuanin ke nek toto nga ure
nenge a longe iange NeHalang lape poia
imo ke a etei ke purpur, urume ure nenge
letemo tuanin ia. Pe NeHalang lape poia
imo ke a etei tote.
25 ✡Mele nenge nena unne ma lo, lape
NeHalang tung ke nena halang toto. Pe
mele nenge nena ero, lape NeHalang mene
toto mule unne sune nenge tutu nge i.”

Helenga Opene Nga Kon Aka Ngana

26 Iesus hele, “NeHalang nena naualanga
pe nekinga pomalaka nga non nenge tutua
kon nga ana ume.
27 Pe kon tutuna nemur mataria hot pe te
haka nga etue nenge non nem mamamani
nga miliko ma mesmese nga uach. Pe i
eteia ure nemur te haka ngaria ero.
28 Ich isipona poia kon nemur ke te haka
pe nganangaria. Nga tele ngana iria lohot,
ke het pe te rora ke het pe nganangaria
lohot sapele.
29 ✡Pe nga etue nenge kon mera, ume
tokoninga at ke sohe iri.”
30 Iesus ontei, “Lape e hele urume Ne-
Halang nena naualanga pe nekinga ke

✡ **4:12:** Isa 6:9-10; Ume 28:26-27 ✡ **4:19:** Mat 19:23-24 ✡ **4:21:** Mat 5:15; Luk 11:33 ✡ **4:22:** Mat 10:26; Luk 12:2
✡ **4:24:** Mat 7:2 ✡ **4:25:** Mat 13:12; 25:29; Luk 19:26 ✡ **4:29:** Jol 3:13; Hem 14:15

pomere? Helenga opene tei nenge lape e
heleia ke e hemallaha hote?
31 NeHalang nena naualanga pe
nekinga, pomalaka nga ae paele tutuna.
Tutuna kinkino mana nga ae halang
tuturia
32 pe haka ke soke toto ke i ae palaungana
nge perperna halang pe ngie mur te umeia
reria kiniu pe tema ia."
33 Iesus hetore nena helenga lange hehei
pe hana nga helenga opene hel ke pomai ke
teke poia iri ke te etei tote.
34 Iesus hetottore hehei pe hana nga he-
lenga opene mana, pe nga etue nenge i toro
tu luluch nge nena hana mur, hemallaha
hote luna lange iri.
35 Nga ulei nga etue neu, Iesus hele lange
na hana mur, "Ta lotele langa ech hetaliliu
ngana ilina hele."
36 Pe te hile sue hulua, pe te haka nga
sulang nenge Iesus are haka ia lo. Pe te ote
tele luluch nge i. Pe aka hel pule te ote tele
luluch pule.
37 Ol pe tuttula palaungana heingana
haka sapele pe ruach talun ke poi teu
sapele nga sulang letena ke liu muta ke
teke puluchluch lo.
38 Pe Iesus iam tal heke palpalna nga
ulunga ke mamani nga sulang hoena. Na
hekulkulonga mur te hengo heke i pe te
hele, "Non soke, letemia ita nge lape ta
puluch ero kai?"
39 Iesus mes haka pe hele langa tuttula,
"Heingam ero!" Pe hele langa ruach, "O
mana ke nek!" Tuttula nem mete sio pe
ruach ma ke mello.
40 Iesus onteia nena hana mur, "Pomere
nenge a matau? Letemo manmanna nge
iau ero kura kai?"
41 Pe te rura toto pe te hele tele hel nge iri,
"Non tei nei mai, nenge tuttula pe ruach te
longo taua i?"

5

Iesus Lope Hote Uneinei Mur Nge None (Mat 8:28-34; Luk 8:26-39)

1 Iesus pe na hana mur te lohot nga ech
hetaliliu ngana ilina nge Kalelea nga tuele
tana nge Kerasa.
2 Iesus iuch sio nga sulang pe saol sapele
none nge uneinei tu nge i.
3 Ana non nem tutu nga rika mur nenge
te tattal hana koluria ia. Pe mele pele kik-
ina halang ero nge kale hite i ol. Chaunga
nenge kerkereng toto malam pe ero la.
4 Kokoes, te kale apena pe penna nga
rur nenge kerkereng toto. Pe kokoes mana
takhoa nga penna pe nga apena tutkolkole.
Mele pele nakuna ero toto nge laua i iange
kikina toto.
5 Kokoes nga sinanga pe miliko i rara nga
rika hanna pe hengene, pe uu pe ririria
singina nga um.
6 I tu ke kangkanga pol pe esia Iesus
pe song sapele lange i ke tualou sio nga
matana pe kanna tuakolo tala lange i.
7 ✡Pe alngana haka ke soke toto ke teke,
"Iesus, NeHalang nenga lut toto tuna iong!
Oat ke o potar nge iau?" Pe hemaluche
Iesus nga NeHalang ene ke teke, "Iesus o
heporeke iau ero!"
8 Non neu hele ke pomai iange Iesus hele
lange i ke teke, "Uneinei o lohot nge non
nem."
9 Ol pe Iesus onteia i, "Em mere?"

Pe non neu hele, "Ek laka 'Hulua' iange
imem halang."
10 Pe helaulau lange Iesus ke lope hote
uneinei mur nga kileng nem ero.
11 Kie halang te tutua nga hengene ilina
12 pe uneinei mur te helaulau lange Iesus
ke te teke, "O kulosia imem kela mo teu
heke kie mur."
13 Ke Iesus longele iri ke tela. Pe uneinei
mur te ua hot nge non nem pe teteu heke
kie mur. Kie nemur lochloch iri 2000, pe
tepoi koukou pe te sasaul sio nga liling kela
te pachpach nga ech.
14 Ol pe hana nenge tenau elele kie ne-
mur te ua kela te hesongia pingana nga
tuele tana pe nga kileng kinkino ngana
mur. Ke hehei pe hana tela kela tenau nga
ure nenge lohot.
15 Iok, te song lange Iesus pe te esia non
nenge uneinei ua hot nge i, pe iri te ru-
raia nge are ke nek mana pe heronia nena
hengeron pe ramana mallaha mule lo.

✡ **5:7:** Mak 1:24

16 Iri hel nenge te esia lo te nana lange
hehei pe hana nga ure nenge lohot nge non
neu pe nge kie nemur.
17 Ol pe hehei pe hana te kulosia Iesus ke
teke lohot nga reria kileng.
18 Iesus lohaka nga sulang nem pe non
nenge uneinei tu nge i ech ke teke, "Ita ul!"
19 Pe Iesus longele i ero. Ol pe Iesus
hele lange i, "Ola mule nga lem kileng pe
o heleia lange alom mur pe lem misili mur
nga nenge Non Soke letena toto ia iong ke
halaua iong."
20 Ol pe ana non la ke i rara nga tuele
kina nenge Tekapolis, pe heleia Iesus nge
halaua tote i pe iri nenge te longe te ruraia.

Iairus Tuna Pe Hei E Nge Rahite Iesus Nena Hengeron
(Mat 9:18-26; Luk 8:40-56)

21 Iesus pe na hana mur tela mule nga
ech hetaliliu ngana ilina hele pe hulua teat
ke te hemurung hite i.
22 Pe none nge i soke nga Israel mur reria
hetoronga ana pele, ene Iairos. Ana non
at ke esia Iesus pe tualou palana pe ma sio
nga Iesus matana.
23 Pe hetalaulau toto lange i ke teke, "Tuk
hei ngana nenge kino kou teke metmete lo.
Auo! Atong, oi at ke ora haka nge i pe o
hemasia ke maul mule!"
24 Iok, Iesus la luluch nge i pe hulua te
nanas pe te maimai hite i ke liliu tom.
25 Pe hei e pule nge toho malasioia i ke
ana hesinga iri analoch pe nai.
26 Hana nenge te hemasmas te totoi ke te
halaua i pe ero. Hei nem esilia nena umtu-
tuna lochloch ngana nge iri pe haleles nem
het ero toto mana.
27-28 I longo tote Iesus pe isipona letena
tuanin ke teke, "Ela, e raua nena hengeron
pe lape e urana." La ol, echrir teua i nga
hulua leteria kela lohot nga Iesus rumena
ke raua na hengeron.
29 Raua pe haleles nem het sapele pe
namneia pe eteia nge haleles nem het toto
nge i lo.
30 ✡Pe Iesus amnei sapele nena kerk-
erenga nge lohot nge i. Iok, ralele pe ontei,
"Itei rahite lek hengeron?"
31 Pe na hana mur te hele, "O nau nga hu-
lua nenge te maimai hite iong nei. Pomere
nge o ontei ke, 'Itei raua iau?' "
32 Pe Iesus nau rara nga itei toto nge raua
i.
33 Ana hei eteia nge utar lohot nge i ke
sana loiloi pe isipona lange Iesus ke tu-
alousio nge i pe hele hot pengpeng lange i.
34 ✡Iesus hele lange i, "Atong liuk, o
urana nga letem manmanna ngam. Ola
otu ke nek pe haleles nem tu nge iong ero
ol."
35 Iesus heleleia ure nei pe hana hel nga
Iairos nena pele te song at ke te hele nge i,
"Tum kou mete lo, pomere nge o hemakuk
rere mene Non Soke ne mam?"
36 Iesus ma langa reria helenga ero pe
hele lange Iairos, "O matau ero, letem
manmanna mana."
37 Pomalam, Iesus poi ele hulua ke tela
luluch nge i ero. Petrus pe Ieims pe tina
Ioanes iri toro mana te koko nge Iesus.
38 Tela ke te lohot nga Iairos na pele pe
Iesus esia hulua nge te tangtang pe te hele
loulou rarara.
39 Iesus i teu pe hele lange iri, "Pomere
nenge a chauchai rara pe a tangtang mam?
He nei mete ero i. Mamani mana pai!"
40 Ol pe te songlele ia Iesus pe Iesus kulos
hote iri pe mene he nem alona mur pe
nena hana mol ke tei teu langa pele letena
nenge he nem maia.
41 ✡Iesus rahite he neu nga penna pe hele
lange i, "*Talitha koum.*" helenga nei luna
laka, "He sune nem e hele lange iong, o
lohaka."
42 He nem lohaka sapele pe talun ke i
rara. (Pe he nem ana hesinga iri analoch pe
nai) Pomalam ure nei lohot pe iri lochoch
te rura toto.
43 Pe Iesus hele ele iri ke teke te hele
hote lange mele hel ero. Pe hele, "A tunge
ngaunga lange i ke ngau."

6

Iesus Na Kileng Nganangana Mur Lemeria Ero Ia I
(Mat 13:53-58; Luk 4:16-30)

✡ **5:30:** Luk 6:19 ✡ **5:34:** Mak 10:52; Luk 7:50; 17:19 ✡ **5:41:** Luk 7:14 ✡ **6:2:** Ioa 7:15

1 Iesus lohaka nga kileng nem pe la mule
nga isipona na kileng huna luluch nge
nena hana mur.
2 ✡Pe Iesus talun ke hetoro nga het-
oronga ana pele nga Sapat ana etue. Pe iri
halang nge te longe i pe te rura, pe te ontei
hel, “Pomere ramana urana ngana kau tu
nge i mau? Non nei mene letena matana
urana ngana nemur langai mai? Pe itei
tunge lange i ke umeia ure papalau ngana
mur mai?
3 I pele ana lelenga iam! Pe i Maria tuna
pe titina mur laka Iakop pe Iosep, Iutas pe
Simon. Pe liliuna mur pai itaul ke ta tutu
panei mai!” Ol pe lemeria ero ia i.
4 ✡Pe Iesus hele lange iri, “Hetalalonga e
te longo taua i nga kileng lochloch ngana.
Pe nga nena kileng huna pengpeng, alona
mur pe titina mur pe na kileng ngana
ngana mur te longo taua i ero.”
5-6 Iesus rura iange hana leteria man-
manna ero. Ke pomalam poi hote mer-
akulo mur nga lamau ero. Tal heke penna
nge hana ellechle mana nge singiria hale-
les ke hemasia iri.
Pe Iesus i rara pe hetoro nga kileng pe
kileng.
7 Iua nena hana iri analoch pe nai pe
tunge kerkerenga nge iri ke te helope hote
uneinei mur pe kulos hote iri ke nachnai ke
tela nga kileng mur.
8 ✡Pe hele lange iri ke pomai, “A i pe a
mene ute kela luluch nga lemo inga ero. A
rahit mene lemo eko. Pe a takis kole ero pe
a mene ngaunga ero pe umtutuna ero.
9 A heronia ae ulina pe lemo hengeron la
ellechle nenge tu hite imo nem lo pe e ero
ol.
10 Nenge teke ateu nga pele e, atu mana
nga lamam kela het nga etue nenge a lo-
haka nga kileng nem.
11 ✡Pe nenge teke ala nga kileng hel
pe hehei pe hana lemeria ero ia imo pe
te longo taua imo ero, a pasis sue ich
nga apemo nga etue nenge a lohaka. Ke
nem heneue iri nga NeHalang letena inin
ngana.”
12 Iok, tei hot la pe te haliu hot lange
hehei pe hana ke te hulia iri nga reria
poinga porekreke ngana mur.
13 ✡Pe te helope hote uneinei mur ha-
lang, pe te taune ae oliua eina nge iri nenge
singiria haleles pe te hemasia iri ke te
urana mule.
14 ✡Naungaala ana non Herot longe nei
iange Iesus pingana song ke hulua te eteia.
Hana hel te teke, “Ioanes nenge henunun
lohaka mule nga metenga. Pomalam nena
kerkerenga tu nge i ke poi hote ure mer-
akulo nemur.”
15 Pe hel te hele, “I Elaisa” pe hel pule te
teke i hetatalonga e pule nenge pomange
hetatalonga hel nge nike.
16 Ne Herot longe pe hele, “Ioanes nenge
e hele ke te chatoa kanna laka, lohaka mule
nga metenga nem.”
17 Ne Herot isipona tunge helenga ke te
laua Ioanes pe te kale hite pe tetal teua nga
tuele au ngana. Ne Herot poi ke pomam
iange lei heke tina Pilip nehei Herotias,
18 ✡pe Ioanes hele lala nge ne Herot ke
teke “Iong o leia tim nehei pe nem ma ke
pengpeng nga rera hotonga ero.”
19 Pe Herotias hul haka ae lapusa ngana
nge Ioanes ke teke une i. Pe ero.
20 Iange ne Herot matau ele Ioanes nge
i non nge na poinga pengpeng pe nanas
mene NeHalang. Ke pomalam Herot poi
ele mene i nga tuele au ngana. Herot long-
longe Ioanes pe letena tuanin rara halang
pe lemene nge longo manmana nge i.
21 Iok laol, Herotias nena kue semel
ngana nenge hune Ioanes lohot ol. Ngana
laka nga etue nenge te poia ngaunga
matana nenge leteria metene etue nenge
Herot tana hoe i ia. Pe Herot iua ana
lang mur. Hana papalauna mur nenge te
nauele kileng mur pe iri nenge te muk-
muka nge palinga hel ana hana mur pe
hana papalau ngana mur nge Kalelea.
22 Nga etue nenge Herotias tuna teu at ke
hes, poia ne Herot pe ana lang mur ke te
iech toto. Pe non soke nem hele lange he
malolong nem ke teke, “O hele at nge iau
nga utar nenge lemem tau tote pe e tunge
lange iong.”
23 Pe hele lange i ke kerkereng toto ke
teke, “O teke o longia utar? Lemem ngam

✡ **6:4:** Ioa 4:44 ✡ **6:8:** Luk 10:4-11 ✡ **6:11:** Ume 13:51 ✡ **6:13:** Iei 5:14 ✡ **6:14:** Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19-20 ✡ **6:18:** Lev 18:16

mana! Nenge teke lemem ke o mene ure
lochloch ngana nenge enau ele, lape e
chachia nga tuna ngana ke lem hele pe lek
hele."
24 Ol pe he nem i hot la, pe onteia tana,
"Lape e longia utar mai?"
Pe tana tuacholia, "Ola pe o longia
Ioanes nenge henunun palpalna."
25 Pe ueiuei mana he nem la mule nge
naungala ana non neu pe hele, "Lemek ke
o tunge Ioanes nge henunun palpalna ana
kaliu at nge iau heueu mana nei."
26 Ol pe naungaala ana non neu letena
poreke toto, pe meia i nge teke lape chan-
nanga mana nga ana lang mur mataria.
27 Ol pe kulos sapele nena non nge hu-
nun hana kela mene Ioanes palpalna. Non
nem la pe chatoa Ioanes kanna nga tuele
au ngana.
28 Pe mene palpalna nga kaliu ke at mule
pe tunge lange he nem pe he nem tunge
lange tana.
29 Ioanes na hana mur te longe nei pe
teat ke te mene koluna kela tealo hite nga
rika letena.

Iesus Hengaua Hana Iri 5000
(Mat 14:13-21; Luk 9:10-17; Ioa 6:1-14)

30 ✡Iesus nena hana mur teat mule nga
reria inga mur pe te nana luluch nge i. Pe
te nene ure nenge te poia nenge te heleia
lange hehei pe hana.
31 Hehei pe hana halang te atat pe te lala
ke te poia Iesus pe nena hana mur ke te
ngau ero. Ol pe Iesus hele lange na hana
mur ke teke, "Ita ol, tala nga kileng unne ke
ita toro ke a tah eingamo mukam."
32 Ol pe te mene sulang pe teote langa
kileng e nge mele tuia ero toto.
33 Pe hulua te neue iri nge tela pe te eteia
lo. Pomalam te hile kileng lochloch pe
te song nga ich ke iri muka langa kileng
nenge lape Iesus pe nena hana mur tesio
ia.
34 ✡Iesus iuch hot nga sulang pe esia hu-
lua pe letena poreke toto ia iri iange tepoi
ke manga sipsip nenge aria naualanga ero.
Pe talun ke hetore iri nga ure nge halang
toto.
35 ✡Chaia matana puluch sisio lo pe nena
hana mur teat nge i pe te hele, "Kileng nei,
ich sana lomona mana pe ngaunga ero pe
chaia matana i sisio mai loi.
36 O kulosia iri ke tela nga kileng mur
nenge tetu rochroi ke teol aria ngaunga ke
te ngau."
37 Pe Iesus hele, "Imo sipomo a tunge aria
ngaunga."
Pe te hele, "Mo hengaua iri ke mere mai?
O teke mo olia aria ngaunga? Nem lape
umtutuna halang toto paiam!"
38 Pe Iesus onteia iri, "Beret hia nge ma
mau? Ala ke anau toto."
Te tango rara ke het pe te hele, "Beret iri
lime iau pe ruo nai pule."
39 Ol pe Iesus hele lange na hana mur ke
te poia hulua ke teare sio nga heilil.
40 Pe teare nga tuluk mur ke te nanas tau
hel. Tuluk hel iri ana non kina lime (100)
pe hel iri ana non kina nai pe analoch (50).
41 Ol pe Iesus mene beret lime neu pe ruo
nai neu. Pe nau haka langa tapa pe hele
urana lange NeHalang. Reke beret nemur
pe tunge lange nena hekulkulonga mur ke
te heronge nge hehei pe hana. Pe heronge
ruo nai neu nge iri lochloch pule.
42 Iri lochloch te ngau pe saria una toto.
43 Pe Iesus na hana mur te heua beret pe
ruo aluana mur ke muta toto nga chasang
nge iri analoch pe nai.
44 Hana nenge te ngau, iri 5,000.

Iesus I Nga Ech Ona
(Mat 14:22-33; Ioa 6:15-21)

45 Pe ueiuei mana Iesus hele lange na
hana mur ke te haka nga sulang ke te muka
lange Petsaita. Pe i tu pol mukam ke ku-
los mulmule hulua ke tela mule nga reria
kileng.
46 ✡Kulosia iri ke tela pe i haka langa
hengene ke hetalaulau.
47 Kileng miliko sio pe nena hana mur te
manmana nga ech hetaliliu ngana tunan-
gana lo pe i toro tu nga ich.
48 Pe esia nena hekulkulonga mur nge
te pur kikiria toto ia sulang ote ngana
iange tuttula eingana tua ele iri. Pe nga
uachuach Iesus i nga ech ona ke lange iri.
Teke ris tote iri

✡ **6:30:** Luk 10:17 ✡ **6:34:** Num 27:17; Mat 9:36 ✡ **6:35:** Mak 8:1-9 ✡ **6:46:** Luk 5:16 ✡ **6:49:** Luk 24:37

49 ✡pe te esia i nge ii nga ech ona pe te
teke ma moiuk iam pe alngaria haka.
50 Iange iri lochloch tenaue i pe te matau.
Ueiuei mana pe hele lange iri ke teke, “A
matau ero! A kerkereng, Iau pa i!”
51 ✡Iuch haka lange iri nga sulang pe
tuttula nem mete sio. Pe te rura pe leteria
una ala,
52 iange leteria mallaha ero toto nga
beret nenge Iesus heronge nem luna.
53 Te ote tele nga ech hetaliliu ngana ke
tela nga ich nge Kenesaret pe te hele heke
reria sulang.
54 Te hile sue reria sulang pe ueiuei mana
hehei pe hana tenau urume Iesus.
55 Ol pe te song langa kileng lochloch
ngana nga kileng palaungana nem. Pe te
takisia iri nenge singiria haleles nga hete
ke te lala nga kileng nemur nenge Iesus
tutu ia.
56 Pe nga kileng lochloch ngana nenge
Iesus laia, te mene reria haleles kina mur
lala nga ingaala munna mur. Pe te hele
kerkereng lange Iesus ke te teke iri nenge
singiria haleles te raua nena hengeron
ilina. Pe iri nenge te raua te urana mule.

7

Hana Reria Poinga Mur Nge Nike (Mat 15:1-9)

1 Paresio mur pe iri hel nenge te het-
ottore hotonga, teat nge Ierusalem pe te
hemurung hite Iesus ke liliu tom.
2 ✡Pe te neue Iesus nena hana mur hel
nge te ngau hit mene peria muna ngana
nga NeHalang matana pe te lome tele peria
ero.
3 Iange Paresio mur pe Israel mur hel
pule te ngau tangai mana ero. Te nanasia
iri siporia reria poinga nenge te mene nge
reria tete mur, ke te lomo sio tele peria ke
nek mukam ke het pe te ngau ol.
4 ✡Pe pule, nenge teke te mule nga ingala,
te ngau tangai ero. Tenun tala mukam.
Pe te nanasia poinga halang pule, manga
nenge te lome aria ure lochloch nenge te
inin ia pe te tuntun ia. Te teke te nanasia
poinga nemur ke te urana nga NeHalang
matana.
5 Pe Paresio mur pe iri nenge te hetot-
tore hotonga, te onteia Iesus, “Lem hana
mur te ngau luluch nga peria muna ngana.
Pomere nge te nanasia poinga nemur
nenge ratete mur te hesue ero?”
6 ✡Iesus tuacholia ke teke, “Hetatalonga
Isaias hele ke manmanna nga nenge has pe
hele urume imo hana nenge amo hengetau
nachnai ke teke:
“ ‘Hana nei te heto heke iau nga haria ulina
mana
pe nga leteria tetu kelkel toto nge iau.
7 Te heto heke iau pe leteria manmanna
ero
nga ure nenge te heleia.
Tepoi ke pomau iange te hile Non Soke
nena hotonga
pe te hetoro manmana nga hana mana
reria poinga.’ ”
8 Pe Iesus hele, “Imo a hile hote NeHa-
lang nena hotonga pe a nanas mene henge-
toro nenge hana mur.
9 Oe, a etei tote poinga nenge a sausaua
NeHalang nena hotonga pe a nanas mene
imo sipomo lemo poinga.
10 ✡A poia ke pomam nga hotonga nenge
Moses tunge lange imo. Iange Moses nena
hotonga hele ke teke, ‘O longo taua temem
pe tam.’ Pe pule hele ke teke, ‘Itei nge hele
poreke tana pe temene, lape te hune i.’ Imo
a saua hotonga nem pe a hetoro hel mana
ia a pallaklaka ngamo.
11 Iange mele teke longo taua tana pe
temene pe teke tunge tunginga lange iri,
pe imo a hele ele i ke mene mule tunginga
nem ke NeHalang nena ia.
12 Ke lemo poinga nenge a pallaklaka
poia mele nem ke longo taua tana pe
temene ero pe halaua iri nga tunginga ero
ol.
13 Ke nga poinga nem a hetaua NeHalang
nena hotonga nga lemo poinga. Pe a poia
lange hana hel pule ke poinga nenge po-
mai lohot ke halang toto.”
14 Ol pe Iesus iu mule hulua nemur pe
hele lange iri, “Imo lochloch a longo at nge
iau pe letemo mallaha nga ure nenge e
heleleia nei.
15 ✡Ure nenge tu nge hot pe teu langa
none letena, poia letena ke muna ulu nga

✡ **6:51:** Mak 4:39 ✡ **7:2:** Luk 11:38 ✡ **7:4:** Mat 23:25 ✡ **7:6:** Isa 29:13 ✡ **7:10:** Exo 20:12; 21:17; Deu 5:16
✡ **7:15:** Ume 10:14-15

NeHalang matana ero. Ure nenge tu nge
teu pe lohot at, poia non nem ke muna ulu
nga NeHalang matana.
16 Apal talngamo pe a longo ke neknek!"
17 Iesus hile sue hulua pe teu langa pele
pe nena hana mur te onteia i nga helenga
opene nei.
18 Pe Iesus hele lange iri, "Amo hauaua
toto kura kai? Ure nenge tu nge hot ke
teu langa mele letena poia i ke poreke nga
NeHalang matana ero.
19 Iange teu langa kakaona ero. Teu
la mana nga makanna pe lohot mule nga
singina." (Iesus nena helenga nei luna,
teke ngaunga lochloch ngana te urana nge
te ngaua.)
20 Pe Iesus helolo une na helenga ke teke,
"Utar nenge tu teu nga none letena pe lohot
at, poia non nem ke poreke nga NeHalang
matana.
21 Iange ure poreke ngana nemur te lo-
hot at nga non nem letena. Ngana laka;
letena tuanin ngana poreke ngana mur, pe
salaulau pe keme pe hunun hana pe poi
poreke lala nge leinga kina mur,
22 poinga nenge naulele ure mur pe na
polo tantana pe channanga pe meia iri ero
pe sana kekeke pe channanga ke heporeke
mele ene pe longo olole, letena matana ero
pe poi pulut mana pe ure poreke ngana hel
pule.
23 Ure poreke ngana nemur tetu nga
none letena nike pe te lohot at nge hot pe
te poia i ke poreke nga NeHalang matana."
24 Iesus hile sue kileng neu pe langa
kileng mur nenge rochroi nga kileng
nenge Tir. Teu nga pele e pe lemene ero
nge mele e eteia i nge tu lamau. Pe tu ke
talkome ero.
25 Hei e nge uneinei tu nge tuna hein-
gana. Ana hei longe Iesus pe lange i ke
ueiuei mana. La pe ma sio nga Iesus apena
ke teke Iesus heurana ia tuna.
26 Ana heingana nena nge Israel ero. Te
hoe i nge Poenisia nge Siria. Hele lange
Iesus ke helope hote uneinei nge tuna hein-
gana nem.
27 Pe Iesus hele, "Poinga nenge ta mene
aina kinkino ngana aria ngaunga pe ta
saua lange kaone mur pengpeng ero. Ta
hengau tele aina kinkino ngana nenge Is-
rael muka."
28 Pe hei neu tuacholia ke teke, "Oe Non
Soke, pe kaone mur te ngaua aina kinkino
ngana aria ngaunga mumuna nga hatanga
ene!"
29 Ol pe Iesus hele lange i, "Uneinei uahot
nge tum lo nga tuacholinga nem. Ola nga
lem pele ol."
30 Ana hei la mule nga na pele pe naue
tuna nge ma nga hete. Pe uneinei ua hot
nge i lo.
31 Iesus hile kileng Tir pe i haka lange
Siton pe i sio langa ech hetaliliu ngana nge
Kalelea nga tuele kina nenge ene Tekapo-
lis.
32 Hana hel te takisia none lange Iesus.
Non neu talngana hit pe ana hengetau
meena. Pe te hele lange Iesus ke tal heke
penna nge i.
33 Pe Iesus mene kelkel ia non neu nge
hulua pe puo teua penna kukana langa ana
non talngana. Ulut pe raua non neu ana
hengetau.
34 Ol pe Iesus nau haka langa tapa, ein-
gana tah pe hele, "*Epata!*" Luna, "O longo
mule!"
35 Ueiuei mana non nem longo ke nek
pe ana hengetau polpolenga pe hele ke
mallaha mule.
36 ✡Pe Iesus hele lange hehei pe hana
nemur ke teke te heleia lange mele e ero ol.
Hele lala nge iri ke te hele ero pe iri te tamia
ana helenga ke halang tototo ol.
37 ✡Pe iri lochloch nenge te longe te rura
toto nge Iesus pe te hele, "I umeia ure
lochloch ke urana mana. Pe poia iri nenge
te longo ero ke te longo mule pe iri nenge
te hele ero ke te hele mule."

8

Iesus Hengaua Hana Iri 4000 (Mat 15:32-39)

1 ✡Nga etue nem hulua teat ke te eukirau
pe aria ute ero nge te ngaua ol. Pe Iesus iua
na hana mur lange i pe hele,
2 "Letek poreke ia hulua nemur iange
tetu luluch nge iau ke etue mol pe ute nge
ta tunge nge iri ke te ngaua ero.

✡ **7:36:** Mak 1:43-45 ✡ **7:37:** Isa 35:5 ✡ **8:1:** Mak 6:35-44

3 Nenge teke e hengaua iri ero pe e ku-
losia iri langa ria kileng, lape te makuk
leilei pe te mete par nga kue iange iri hel
nge teat nga kileng nga tau."
4 Pe nena hana mur te hele, "Kileng nei
tu loulou mana pe mele hel tetu nga lamai
ero, pe itei nakuna nge tango ke ngaunga
halang pe hengaua hulua nei?"
5 Pe Iesus onteia iri, "Amo beret hia
mau?"
Pe te hele, "Rahtele nai."
6 Ol pe Iesus hele lange hulua ke teare
sio nga ich. Pe mene beret rahtele nai neu
pe hele urana nge NeHalang. Reke iri pe
tunge lange nena hana mur ke te heronge
lange hulua nemur. Ol pe nena hana mur
te mene ke te herongo sapele.
7 Iri aria ruo tutuna hel pule. Pe Iesus
hele urana lange temene nga ruo nemur
pe hele lange nena hana mur ke te heronge
pule.
8-9 Hulua lochloch te ngaua ke saria una.
Hulua nemur iri 4,000. Pe na hana mur
te mene ke chasang iri rahtele nai nge te
muta nga ngaunga aluana mur. Te ngau ke
het pe Iesus kulosia iri ke tela sapele.
10 Pe i lohaka sapele nga sulang luluch
nge na hana mur pe tela nga kileng nenge
Talmanuta.

Paresio Mur Te Onteia Iesus Nga Ure Palaungana E
(Mat 16:1-4)

11 Paresio hel teat nge Iesus pe te talun
ke te heleia i. Te teke te hekoukou ele i pe
te onteia i ke ume hote ure palaungana e ke
te eteia nge i Non Palau tuna.
12 ✡Iesus letena poreke nge leteria man-
manna nge i ero pe eingana chup pe hele,
"Pomere nga imo hana heueu ana nei a
ontei nga ure papalau ngana nenge a rura
ia? E hele ke manmanna lange imo, lape e
umeia ure palaungana nem ke a neue ero."
13 Iesus hile sue iri pe haka mule nga su-
lang pe te lotele langa ech hetaliliu ngana
ilina ele.

Paresio Pe Herot Leteria Tuanin Ngana
(Mat 16:5-12)

14 Iesus na hana mur leteria lilil nge te
mene ngaunga ke halang. Pe aria beret elle
mana ma nga sulang letena.
15 ✡Pe Iesus hetoro hite iri, "Anau ala
amo ke nek nga Paresio mur pe Herot
leteria tuanin ngana, iange leteria tuanin
ngana poma laka nga ure tutuna nenge
tetal teua langa beret pe poia ke una haka
(is)."
16 Pe nena hana mur te hele tele hel nge
iri siporia, "Ee! Iesus hele ke pomai iange
ara beret ero."
17 ✡Iesus eteia utar nenge te heleleia pe
onteia iri, "Pomere nenge a heleleia nga
beret nge ero? Letemo matana ero kura
kai?
18 Imo matamo pe a kolkol kai? Pe talng-
amo pe a longo ero kai?
19 ✡E reke beret lime ke hana iri 5,000
te ngaua. Letemo metene ero kai? Pe
chasang hia nenge te muta ia ngaunga alu-
ana mur?"
Pe te tuacholia ke te teke, "Iri analoch pe
nai."
20 Pe Iesus ontei mule iri, "Pe nenge e
reke beret iri rahtele nai lange hana iri
4,000, a mene chasang hia nenge te muta
ia ngaunga aluana mur?"
Pe te tuacholia ke te teke, "Iri rahtele
nai."
21 Pe Iesus onteia iri, "Letemo mallaha
ero toto kura kai?"

Iesus Hemasia None Nge Matana Hit

22 Iesus pe na hana mur tela ke te lohot
nga kileng nenge Petsaita pe hana hel te
mene none nenge matana hit at nge Iesus
pe te hele ke kerkereng lange i ke rahaka
nge non neu.
23 Iesus rahite non nem nga penna pe he
i ia i ke tei hot nga kileng neu ke tetu ke
iri toro mana. Ol pe Iesus ulut haka nga
non neu matana pe tal heke penna nge i pe
onteia i, "O amnei langa matam? O esia ute
kau?"
24 Non neu nau haka pe hele, "E neue
hana pe te pomanga ae mur nge tei rara."
25 Iesus tal heke mule penna nga non neu
matana pe nau ke urana sapele pe esia ure
lochloch ngana ke mallaha ol. 26 Pe Iesus

✡ **8:12:** Mat 12:39; Luk 11:29 ✡ **8:15:** Luk 12:1 ✡ **8:17:** Mak 6:52 ✡ **8:19:** Mak 6:41-44

kulosia i langa na kileng pe hele lange i ke
teke, “Ola pe oteu la mule nge Petsaita ero.”
27 Pe Iesus pe na hana mur tei ke tela nga
kileng nemur nge Kaesarea Pilipai. Teii
nga kue pe Iesus onteia iri, “Hehei pe hana
te teke iau itei?”
28 ✡Pe te tuacholia ke te teke, “Hel te teke
iong Ioanes nenge Henunun. Hel te teke
iong Elaisa pe hel te teke iong hetatalonga
e.”
29 ✡Iesus onteia iri, “Pe imo? A teke iau
itei?”
Pe Petrus hele, “Iong Mesias, nenge Ne-
Halang hele tala ia ke teke kulosia at.”
30 ✡Iesus toto hita lange iri ke teke, “A
hele hote iau lange mele e ero.”

Iesus Heleia Ana Melmelenga Pe Ana Metenga
(Mat 16:21-28; Luk 9:22-27)

31 Ol pe Iesus talun ke hetore nena
hana mur, “Non Tuna lape takisia melme-
lenga palaungana. Pe hana papalauna pe
tunginga ana hana mur aria papalauna
mur pe hana nenge te hetottore hotonga
mur, lape lemeria ero ia i pe te hune i ke
mete. Pe nga etue mol ngana, lape maul
haka mule.”
32 Iesus hemallaha hot tote nei lange iri.
Ol pe Petrus mene hot kelkel ia i pe talun
ke hele salia i.
33 Pe Iesus hulia i ke nau la mule nge na
hana mur pe heleia Petrus ke teke, “Satan,
oua nge iau. Letem tuanin ngana mur song
ke nanasia NeHalang letena tuanin ngana
ero iam. O nanas mene hana leteria tuanin
ngana pa iam.”
34 ✡Ol pe Iesus iua na hana mur pe hulua
nemur ke teat nge i pe hele lange iri ke teke,
“Mele nenge teke at luluch nge iau, hile
hote i pe takisia ana manga toto ke nanasia
iau.
35 Iange mele nge teke eleis maulngana
nga ich, lape alparia maulngana toto
ngana. Pe mele nge teke alparia
maulngana nge iau, nga helenga urana
toto ngana lape mene mule maulngana
toto.
36 Pomere, urana nge none mene ure
lochloch nga ich ke poia i ke alparia
maulngana toto ngana? Nem lape ero!
37 Ute e ero toto nge tunge mele
maulngana toto ngana.
38 ✡Hehei pe hana nga etue poreke ngana
nei, leteria manmanna nge NeHalang ero.
Nenge teke mele meia i at nge iau pe nga
lek hengetoro mur, Non Tuna lape meia i
lange mele nem pule nga etue nenge sio at
luluch nga Temene nena hemalmalinga lu-
luch nge angkelo mur nenge te pengpeng.”

9

1 ✡Iesus mene une nena helenga ke la pe
hele ke teke, “E hele lange imo ke man-
manna. Hel nge imo nenge ames nga lamai
heueu nei, lape a maulul kura ke a esia
NeHalang nena naualanga pe nekinga nge
at luluch nga kikina ngana toto.”

Iesus Singina Lohot Ke Altoto
(Mat 17:1-13; Luk 9:28-36)

2 ✡Etue rahtele elle nga hoena Iesus
mene Petrus pe Ieims pe Ioanes ke iri ul te
haka langa hengene nga lut toto ke tetu ke
iri toro mana. Tenau la pe Iesus singina pe
na hengeron lohot ke altoto.
3 Na hengeron hussu pe sinaha toto.
Mele nga ich nei purpur ero nge poia ke
hussu ke pomau.
4 Ol pe iri mol te naue Elaisa pe Moses
nge te hele lululuch nge Iesus.
5 Pe Petrus hele haka lange Iesus, “Non
Soke, imem koi motu nei lo pe urana nge
mo hemes ke pelpele iri mol ke lem e pe
Moses na e pe Elaisa na e.”
6 Petrus pe pekngana mur te matau toto
lo iau pe letena lilil nga utar nenge lape
heleia.
7 Ol pe ulu lohot pe ana mulil ma hite iri
pe te longe helenga e nge sio at nga ulu ke
teke, “Tuk nge mutek tau tote koi. A longo
taua i!”
8 Tenau rara ke ueiuei mana pe te neue
mele ero ol. Tenau mene Iesus nge tu
luluch nge iri.
9 Nga tesio mule ngaria nga hengene
Iesus hele lange iri, “A hele lange mele ero
nga utar nge a naue kela het nga Non Tuna
maul haka mule ngana nga metenga.”

✡ **8:28:** Mak 6:15 ✡ **8:29:** Ioa 6:68-69 ✡ **8:30:** Mak 9:9 ✡ **8:34:** Mat 10:38-39; Luk 14:27 ✡ **8:38:** Mat 10:33
✡ **9:1:** Mak 13:30 ✡ **9:2:** Ume 3:22; 2Pi 1:17-18

10 Te longo taua na helenga pe iri siporia
te ontei hel mule nge iri, “Maulinga nga
metenga luna ma ke mere?”
11 ✡Ol pe te onteia Iesus, “Pomere nenge
iri nenge te hetottoro nga hotonga te teke
Elaisa at tala?”
12 ✡Pe Iesus tuacholia ke mai, “Man-
manna ke Elaisa at tala ke he pengpengia
ure lochloch. Pe pomere nenge NeHalang
na helenga nenge tehas sue ke ulolo, hele
ke teke Non Tuna lape takisia melmelenga
palaungana pe lemeria ero ia i?
13 ✡E hele lange imo, Elaisa at lo pe hehei
pe hana tepoi poreke i nga lemeria ngaria
ke pomanga NeHalang na helenga nenge
tehas sue nge nike hele ngana.”

Iesus Helope Hote Uneinei Nge Kol Mele Sune
(Mat 17:14-21; Luk 9:37-43a)

14 Tesio at mule nga hengene pe te esia
hulua nge temes liliu ele Iesus nena hana
mur pe hana nenge te hetottoro nga ho-
tonga, tetak ulu helelia helenga luluch nge
iri.
15 Hulua te esia Iesus pe te rura pe te iech
pe te song lange i.
16 Pe Iesus onteia na hana mur, “A tak ulu
heleleia helenga nga utar?”
17 Pe None nga hulua leteria tuacholia,
“Non Soke, e mene tuk at nge iong iange
uneinei tuteu nge i pe poia i ke hele ero.
18 Etue hel uneinei teu heke i pe tamal
sue langa ich pe melona tua nga hanna, pe
tele hite ngingina pe ma ke tak ton. Pe e
onteia lem hana mur ke te helope hote pe
te alker taua.”
19 Iesus hele lange iri, “Etu luluch nge
imo ke mala toto lo. Pomere nenge letemo
manmanna ero mana mam? Etu luluch
nge imo ke mere ol? Pe e halaua imo ke
mere ol? A mene kol nem at nge iau!”
20 Te mene i lange Iesus.
Mala ero pe uneinei esia Iesus pe tamal
sue kol nem langa ich. Poia i ke loiloi pe
sechul rara pe melona tua nga hanna. Ol
pe Iesus onteia temene,
21 “Ure nem tu nge i ke etue hia lo?”
Pe kol neu temene hele, “Nga i kino
ngana nike.
22 Kokoeses uneinei tamal heke i nga oan
ngingina ngana ke teke une i. Pe tamal
teua i nga ech. Pomere, nakum toto nge
letem poreke ia imem pe o halaua imem
kau?”
23 ✡Pe Iesus hele, “Oe, iong o hele ke o
teke, ‘Nakum toto?’ Pe iong nakum pule
la! Mele nenge letena manmanna, nakuna
toto nge poia ure lochloch ngana.”
24 Ueiuei mana kol neu temene hele, “Iau
letek manmanna ngana koi tu, pe kerk-
ereng ero. O halaua iau ke letek man-
manna ngana tu ke kerkereng!”
25 Iesus esia hulua nge lape ueiuei mana
pe te emurung taua iri, tunge helenga
kerkereng ngana langa uneinei ke teke,
“Iong uneinei nenge o poia kol nem ke
talngana hit pe hanna hit, o lohot nge i pe
otu teu mule nge i ero ol!”
26 ✡Uneinei neu alngana haka pe heloiloi
ia i pe iuch hot sapele. Pe kol neu nakuna
pomanga mete. Kela iri lochloch te heleia,
“Kol nem mete iam!”
27 La ol pe Iesus rahite i nga penna pe
isipona mes haka.
28 Iesus pe na hana mur teteu langa pele
ke iri toro mana, pe na hana mur te ontei
hote i, “Pomere nenge mo alker taua un-
einei nemai?”
29 Iesus hele, “Hetalaulaunga mana he-
lope hote ure nenge pomai. Ute e ero ol.”

Iesus Hele Muleia Ana Metenga
(Mat 17:22-23; Luk 9:43b-45)

30 ✡Iesus pe na hana mur te lohaka nga
kileng neu pe tei tele kileng nenge Kalelea.
Iesus lemene ero nge mele eteia tu ngana,
31 ✡iange hetottore nena hana mur pe
hele lange iri, “Lape mele tung heke Non
Tuna langa hana peria ke te hune i. Pe nga
etue mol ngana lape maul haka mule nga
metenga.”
32 ✡Iri te eteia hengetoro nei luna ero pe
te matau pule nge te onteia i.

Itei I Palaungana Toto
(Mat 18:1-5; Luk 9:46-48)

33 Te lohot nge Kapernam pe teteu nga
pele letena pe Iesus onteia na hana mur, “A
hele helel ia utar nga kue?”

✡ **9:11:** Mal 3:1 ✡ **9:12:** Psa 22:1-18; Isa 53:3; Mal 4:5-6 ✡ **9:13:** Mat 11:14 ✡ **9:23:** Mat 21:21; Mak 11:23
✡ **9:26:** Mak 1:26 ✡ **9:30:** Ioa 7:1 ✡ **9:31:** Mak 8:31; 10:32-34 ✡ **9:32:** Luk 9:45

34 Pe te tuacholia i ero iange nga kue te
hele helel ia itei nge iri nge i palaungana
toto.
35 ✡Iesus kila sio pe iua nena hana
analoch pe nai nem pe hele lange iri, “Itei
nenge lemene ke teke i muka, au sue i ke i
hoena pe ume mule nge iri lochloch.”
36 Iesus hele ke het pe mene mele sune pe
hemesia i nga mataria. Lolo heke i pe hele
lange iri,
37 ✡ “Itei nenge longo taua iau ke poi
ke urana lange mele sune nge mai, poi ke
urana at nge iau pule. Pe itei nenge poi ke
urana at nge iau, poia at nge iau toro ero.
Poia la pule nge i nenge kulos sue iau at.”

Mele Nenge Hele Poreke Ita Ero, I Pekngara Ia
(Luk 9:49, 50)

38 Ioanes hele lange Iesus, “Non soke, mo
esia none nge helope hotot uneinei nga
lem kerkerenga, pe mo hele lange i ke poia
ero iange pekngara ia i ero.”
39 Iesus hele lange iri, “Apoi ele i ero,
iange mele nenge poi hotote merakulo nga
lek kerkerenga lape hele poreke iau ke
ueiuei mana ero.
40 ✡Iange mele nenge hele poreke ita ero,
i pekngara ia.
41 ✡E hele ke manmanna lange imo, mele
nenge eteia ke lek hana mur imo pe tunge
ech lange imo ke halaua imo, NeHalang
lape tuacholia ke tunge ure urana ngana
lange i.”

Ta Heporeke Hana Leteria Manmanna Ngana Ero
(Mat 18:6-9; Luk 17:1, 2)

42 “Nenge teke mele poia elle nge aina
kinkino ngana nemur nenge leteria manmanna nge iau ke poia poinga poreke
ngana, tuacholinga nga poinga nei poreke
toto nga te heon hite um palaungana nga
mele nem kanna pe tesau hote i nga leme.
43-44 ✡Pomalam, nenge teke perim poia
iong ke o losio nga poinga poreke ngana, o
chatoa ke lasus! Urana toto nge perim ero
pe o mene maulinga nge Iesus. Pe poreke
ngana, perim nai tetu pe osio langa oan
nge henge lemlem.
45-46 Pe nenge teke apem poia iong ke o
losio nga poinga poreke ngana, o chatoa
ke lasus! Urana toto nge apem ero pe
o mene maulinga nge Iesus. Pe poreke
ngana, apem nai tetu pe osio lange oan nge
henge lemlem.
47 ✡Pe nenge teke matam poia iong ke o
losio nga poinga poreke ngana, osul hote
ke lasus! Urana toto nge matam ero pe
o mene maulinga nge Iesus. Pe poreke
ngana, matam nai tetu pe osio langa oan
nge henge lemlem.
48 ✡Nga kileng nenge matmata lape tole
iri, pe ana oan mete erochro.
49 “Lape oan helemlem ia iri lochloch.
50 ✡ “Mesmes urana. Pe nenge teke
mesmes ngana het, lape mesmes mule ke
mere ol? A poia atu ngamo ke manga
mesmes pe a nauele imo ke nek.”

10

Iesus Hetoro Nga Hilenga Hel Nga Leinga
(Mat 19:1-12; Luk 16:18)

1 Iok, Iesus lohaka nga kileng nem pe i ke
lange Iutea, pe lotele nga ech nge Iortan.
Hulua teole taua i pe hetoro mule iri ke
manga popoia ke kokoeses.
2 Pe Paresio hel tela nge Iesus pe te ollaka
hote i. Te onteia i, “O hele at nge imem.
Hotonga hele ke teke urana nge none hile
nehei pule?”
3 Iesus tuacholia pe ontei, “Moses tunge
hotonga tei lange imo?”
4 ✡Pe iri te tuacholia. “Moses tunge ho-
tonga lange Israel mur pe hele ke teke,
‘Mele nenge lemene ke hile nehei, isipona
asia alalaha ke hele tote i nge hile nehei
lo.’ ”
5 Pe Iesus hele lange iri, “Moses tunge
hotonga nem iange te hetore imo pe anali
toto nge a longo tau.
6 ✡Pe nga talun ngana nga ure lochloch te
lohot ngaria, ‘NeHalang ala hote none pe

✡ **9:35:** Mat 20:25-27; Mak 10:43-44; Luk 22:24-26 ✡ **9:37:** Mat 10:40 ✡ **9:40:** Mat 12:30; Luk 11:23 ✡ **9:41:** Mat 10:42 ✡ **9:43-44:** Mat 5:30 ✡ **9:47:** Mat 5:29 ✡ **9:48:** Isa 66:24 ✡ **9:50:** Mat 5:13; Luk 14:34 ✡ **10:4:** Deu 24:1-4; Mat 5:31 ✡ **10:6:** Gen 1:27; 5:2 ✡ **10:7:** Gen 2:24; Epe 5:31-33

hei e ke pomanga NeHalang nena alalaha
hele ngana.'
7 ✡ 'Ke pomalam non nem hile temene pe
tana pe tu luluch nge nehei
8 pe te lohot ke iri elle mana nga singiria.'
9 Ke NeHalang puo tomia imo pe mele
pele las mule imo ero ol."
10 Iok Iesus pe na hana mur teteu la mule
nga pele letena pe na hana mur te onteia i
nga ure nemur.
11 ✡Pe hele lange iri ke teke, "None nenge
hile nehei pe lei haka mule, poia poinga
nge poreke lange nehei.
12 Pomalam pule, hei e nenge hile ene
pe lei haka mule, poia poinga nge poreke
lange ene."

Iesus Pete Aina Kinkino Ngana (Mat 19:13-15; Luk 18:15-17)

13 Hehei pe hana nga kileng nem, te laia
tuturia mur nge Iesus ke rahaka nge iri pe
Iesus na hana mur tepoi ele iri.
14 Iesus esia poinga nei pe letena inin
pe hele lange na hana mur, "Apoi ele iri
ero, teat nge iau. Iange NeHalang nena
mutenga tu nge iri nenge pomai.
15 ✡E hele ke manmanna lange imo, mele
nenge mene NeHalang nena naualanga pe
nekinga ke pomange mele sune ero, lape
teu laia ero."
16 Iok laol, Iesus lole aina kinkino ngana
pe tal heke penna nge iri ke pete iri.

Non Nenge Na Ure Halang (Mat 19:16-30; Luk 18:18-30)

17 Iesus lohaka ke i mulmule lo pe none
song la pe tualou nga matana pe onteia i,
"Non Soke urana ngana ellem, lape epoi ke
mere ke e mene maulinga ke koko?"
18 Iesus onteia i, "Pomere nenge o hetue
iau ke urana? Mele e ero nge urana. NeHa-
lang i toro mana.
19 ✡O eteia hotonga nenge NeHalang
tunge lange Moses. 'O hune mele ero. O
tak tote mele nehei ero. O keme ero. O
hele poreke mele ero. O topala hite lem ke-
menge ero. O longo taua temem pe tam.' "
20 Pe non neu hele, "Non Soke, e longo
taua hotonga lochloch ngana nemur nga
iau lolomele ngak nike."
21 Iesus mutena taua non neu pe nau
pengpeng lange i pe hele, "Ute elle mana o
poia ero kura. O mene lem urelu mur pe o
laia nga ingala matana ke te olia pe o tunge
ana umtutuna lange pakar mur. Pomalam
otu ke nek nga lut nga tapa. Iok, o nanasia
iau ol."
22 Non neu longe pe nakuna poreke pe ua
iange letena ia nena ure nge halang.
23 Iesus nau lange na hana mur pe hele
lange iri, "Anali toto nge iri nenge re-
ria urelu halang pe teteu langa NeHalang
naualanga pe nekinga!"
24 Iesus na hana mur te ruraia helenga
nei pe Iesus hele sapele, "Pekngak mur,
anali toto nge ateu langa NeHalang nena
naualanga pe nekinga.
25 Semel ngana nge kamel palaungana
iteu nga pakeka polona sune. Pe anali toto
ngana nge mele nenge na ure halang pe
iteu langa NeHalang nena naualanga pe
nekinga."
26 Iesus na hana mur leteria lilil toto nga
helenga nei, pe te ontei hel mule nge iri,
"Itei nenge lape NeHalang mene mule i
mai ol?"
27 Iesus nau la mule nge iri pe tuacholia,
"Imo sipomo nakumo ero toto nge a halau
mule imo pe nge NeHalang semel mana.
NeHalang nakuna nge poia ure lochloch
ngana."
28 Mala ero pe Petrus lohaka pe hele,
"Onau, imem mo hile sue lemem urelu
lochloch ngana pe mo nanasia iong."
29 Iesus hele lange iri, "Oe, e hele lange
imo ke manmanna, itei nenge hile sue na
kileng pe titina mur pe liliuna mur pe
temene pe tana pe aina kinkino ngana pe
ich ke nanasia iau pe haliu hote lek he-
lenga urana ngana,
30 i lape mene mule ke halang toto nga
etue nei. Lape mene mule ke ana non kina
lime; nga pele mur pe titina mur pe liliuna
mur pe tatana mur pe aina kinkino ngana
pe ich. Pe pule lape hana hel tepoi poreke
i pe nga hoena lape tu luluch nge iau ke
kokoes.

✡ **10:11:** Mat 5:32 ✡ **10:15:** Mat 18:3 ✡ **10:19:** Exo 20:12-17; Deu 5:16-20 ✡ **10:31:** Mat 20:16; Luk 13:30

31 ✡Pe hulua nenge te heto heke iri ke iri
nga muka, lape iri hoena. Pe hulua nenge
te au sue iri ke iri hoena, lape iri muka."

Iesus Hele Hemol Ngana Ia Ana Metenga (Mat 20:17-19; Luk 18:31-34)

32 ✡Iesus pe na hana mur tei nga kue ke
te haka lange Ierusalem pe Iesus i muka ia
iri. Pe na hana mur leteria tuanin rara ke
halang pe iri nenge te nanasia iri te matau.
Ol pe Iesus mene hot mule na hana analoch
pe nai nem pe hele mule ia ure nemur
nenge lape lohot nge i.
33 Iesus hele lange iri, "A longo at. Ta
haka lala nge Ierusalem koi pe Non Tuna
lape te tung heke i lange tunginga ana hana
mur aria papalauna mur pe iri nenge te
hetottoro hotonga. Iri lape te talue helenga
ke te teke mete. Ke het pe lape te tunge i
lange hana lomona ngana mur.
34 Pe lape te hele poreke i pe te ulut lolele
i pe te palia i pe te hune i. Pe nga etue mol
ngana nga hoena lape maul haka mule."

Ieims Pe Ioanes Reria Onteinga (Mat 20:20-28)

35 Sepeti tutuna mur Ieims pe Ioanes,
tela nge Iesus pe te hele, "Non Soke, mute-
mem ke mo teke o poia ute nge imem."
36 Pe Iesus onteia iri, "Lememo taua utar
nge iau?"
37 Pe iri te tuacholia, "Nga etue nenge ola
nga temem na kileng nenge ririua tuia pe
oare nga lem kilanga palaungana nenge te
hemalmal heke iong ia, o hetakile emem
e nga ilim hele nenge hoihoi pe e nga ilim
hele nenge tamalmal ke imem soke luluch
nge iong."
38 ✡Iesus hele lange iri, "A eteia utar ne-
mam? A eteia ute ero iam! Iau lape e tak-
isia melmelenga palaungana. Pe nakumo
nge a takisia pule? Ure poreke ngana lape
lohot nge iau ke e mete. Pe nakumo nge a
mete ke pomau pule?"
39 ✡Pe te tuacholia, "Oe, nakumem la."
Iesus hele lange iri, "Manmanna ke lape
a takisia melmelenga palaungana ke po-
mange iau. Pe ure poreke ngana lohot nge
imo ke a mete ke pomange iau.
40 Pe iau ak ume nenge e hesilei hote imo
ke a are nga ilik hele pe hele ero. Mele hel
nenge muria nem lape iri soke luluch nge
iau pe NeHalang hesilei hote iri ke het lo."
41 Iesus nena hana iri analoch nem te
longe Ieims pe Ioanes reria helenga pe
leteria inin taua iri.
42 ✡Iesus eukirau mule iri lochloch pe
hele, "Imo a eteia hana lomona ngana mur
reria poinga lo. Aria soksoke ngana mur
tetal hekeke iri ke te teke iri mukmuka
nga ure lochloch. Pe te teke te mene
kerkerenga palaungana pe tenau ele ure
lochloch.
43 ✡A nanas taua poinga nenge mai ero.
Mele lemene ke teke lohot ke i palaungana,
talsue i pe ume mule nge imo lochloch.
44 Pe mele lemene ke i lohot ke i muka,
iok, talsue i pe ume ke pomanga lemo
hengekuleilei ana non ia.
45 Iange Non Tuna pule at pe tal heke
i ero. Sio at pe talsio mene i pe tak-
isia melmelenga palaungana nenge hemas
mule hulua halang."

Iesus Hemasia Patimias Nenge Matana Hit (Mat 20:29-34; Luk 18:35-43)

46 Iesus pe na hana mur tela nge Ieriko.
Te lohaka nge Ieriko pe tei mule pe hulua
te nanasia iri. Pe ne Timias tuna Patimias
matana hit pe arare nga kue ilina ke long-
long umtutuna.
47 Ana non longe nge manga Iesus nge
Nasaret kou atat pe alngana haka, "Iesus,
Teuit tuna! Letemia iau ke o halaua iau!"
48 Pe iri halang tepoi hele pe te hele lange
i ke reng. Pe ero. Non neu alngana ke soke
toto ol, "Teuit tuna, letemia iau ke o halaua
iau!"
49 Ol pe Iesus mes sapele pe hele, "A iua i
ke at."
Te iu sapele non neu pe te hele, "Atong o
lohaka pe o iech, iange i kou iuiua iong."
50 Non neu sau sue nena hengeron nenge
lololo ana pe tamu haka pe lange Iesus.
51 Iesus onteia i, "Lemem taua utar nge
iau?"
Pe non neu tuacholia, "Non Soke, e teke
matak charchara mule."

✡ **10:32:** Mak 8:31; 9:31 ✡ **10:38:** Mak 14:36; Luk 12:50 ✡ **10:39:** Ume 12:2; Hem 1:9 ✡ **10:42:** Luk 22:25-26
✡ **10:43:** Mat 23:11; Mak 9:35 ✡ **10:52:** Mak 5:34

52 ✡Pe Iesus hele, “Ola ol. Letem man-
manna ngana poia iong ke o urana lo.”

Non neu matana charchara sapele pe
nanasia Iesus nga kue.

11

Iesus Iteu Nge Ierusalem Ke Manga Naungaala Ana Non
(Mat 21:1-11; Luk 19:28-40; Ioa 12:12-19)

1 Tei ke heroi lange Ierusalem pe tei haka
nga hengene nenge Oliua. Pe te lohot nga
tuele tana nenge Petpage pe Petani. Iesus
kulosia nena hana nai
2 pe hetoro hite iri, “Imo nai ai langa
tuele tana nenge a naue la neu. Ai ke ala
pe a esia tongki nge te kale hite pe mele
songia ero kura. Aun hote pe a mene at.
3 Pe nenge teke mele onteia imo, ‘A potatar
ia ure nemam?’ Pe a hele lange i ke a teke,
‘Non Soke mutena taua ke teke la, pe at
muleia kura.’ ”
4 Tei ke tela pe te hottaua tongki nge
kalenga hit ke mes nga kue nga pele
matana pe te un hote.
5 Hana hel nge temes luluch te ontomoia
iri, “A un hote tongki nem ke a potaria?”
6 Pe te tuacholia ke pomanga Iesus hele
ngana lange iri pe te renge iri ke tela.
7 Te mene tongki lange Iesus pe tesau
heke reria hengeron langa ana ure ke Iesus
are haka ia.
8 Hehei pe hana tesau parai ia reria
hengeron nga kue tana. Pe hel tela nga
ume ke te chatoa hakau ina mur pe te
tatach hote nga kue.
9 ✡Iri nenge tei nga muka nge Iesus pe
iri nenga hoena, singiria kikele NeHalang
pe te makul haka, “Ta heto heke NeHalang!
Nena petanga tu nge i nenge kulos sue at
nga Non Soke ene!
10 NeHalang pete etue nenge atat ke po-
manga pete etue nenge temere Teuit esele
Israel mur nge nike. Ta heto heke NeHa-
lang nga lut toto!”
11 Iesus iteu lange Ierusalem, pe iteu
langa temene na pele. Pe nau rara nga ure
lochloch. Nau rara ke het pe iri ul na hana
analoch pe nai nem, tei sereng mana nga
ulei ke tela nge Petani.

Iesus Heleia Ae Nge Ngana Ngana Ero
(Mat 21:18-19)

12 Pomange rou, te lohaka nge Petani ke
tela mulmule nge Ierusalem pe Iesus mete
ana.
13 ✡Esia ae popi nge ina halang pe mes
nga tau pe ila ke teke nau. Lape nganan-
gana ma ero? La ke es pe ina mana pe
nganangana ero iange ana etue nenge hei
ero.
14 Iesus hele taua ae popi nem ke teke,
“Nganangam ero ol!” Pe na hana mur te
longe.

Iesus Langa Temene Na Pele
(Mat 21:12-17; Luk 19:45-48; Ioa 2:13-22)

15 Tela ke tesau hot nge Ierusalem pe
Iesus i teu langa temene na pele. Pe talun
ke lope hote iri nenge tei alala nga temene
na pele. Pe hekale hulia hatanga nenge
te hetata umtutuna ia pe arenga nenge iri
nenge tei alala ia ngie.
16 Pe heo ele iri nenge te loloch urelu
pe te tamo tele rara nga temene na pele
letena.
17 ✡Pe lohaka pe hetore hehei pe hana
ke pomai, “NeHalang nena alalaha nenge
tehas sue ke ulolo, hele ke teke,
“ ‘Lape te hetue lek pele ke hehei pe hana
nga kileng pe kileng reria heta-
laulaunga ana pele.’
Pe imo a poia ke nakuna pomanga
kemenge kina mur reria pele nenge te
talkomkome ia.”
18 ✡Tunginga ana hana mur aria pa-
palauna mur pe hana nenge te hetottoro
hotonga te longe ke pomau pe te tango rara
kue nenge lape te hune Iesus. Pe te mataua
i iange hulua lochloch te rura ia non ngana
na helenga.
19 Nga ulei Iesus pe nena hana mur te
lohaka mule nga tuele tana neu.

Nananga Nenga Ae Popi
(Mat 21:20-22)

20 Pomange rou nga uach te nanasia kue
nem pe te naue ae popi neu nge kalum ke
sio langa ulanlana mur.

✡ **11:9:** Psa 118:25-26 ✡ **11:13:** Luk 13:6 ✡ **11:17:** Isa 56:7; Jer 7:11 ✡ **11:18:** Mak 14:1

21 Petrus letena metene utar nenge lohot
pe onteia Iesus, “Non Soke, onau la! Ae
popi nenge lem helenga makia kou mete!”
22-23 ✡Pe Iesus hele lange iri ke teke, “E
hele ke manmana toto lange imo. Nenge
teke letemo manmanna nge NeHalang,
amo e hele langa hengene nei, ‘O lohaka
pe ola ke osau teua iong nga ruach letena!’
Nenge teke letem nachnai ero pe letem
kerkereng mana nga utar nenge o heleia,
NeHalang lape poia ke lohot nge iong.
24 ✡Ke pomalam e hele lange imo: Nga
etue nenge a hetalaulau pe a ontei nga
ute, letemo manmanna toto ke a mene ure
nem, pe lape a mene ure e nenge a ontomoi
iau ia.
25 ✡Pe nenge teke omes ke o hetalaulau
pe letem metene poinga poreke ngana nge
mele poia lange iong, letem poreke ia mele
nem mukam. Ke pomalam temere nga lut
lape letena ia iong nga lem poinga poreke
ngana mur pule.
26 Pe nenge teke letem poreke ia hehei pe
hana nga reria poinga poreke ngana mur
ero, temem nga lut lape letena ia iong nga
lem poinga poreke ngana mur ero pule.”

Onteinga Nga Iesus Nena Kerkerenga (Mat 21:23-27; Luk 20:1-8)

27 Iesus pe na hana mur teat mule nge
Ierusalem pe Iesus i teu nga NeHalang na
pele palaungana. Pe tunginga ana hana
mur aria papalauna mur pe hotonga ana
hetoronga mur pe almasinga ana hana
mur teat nge i.
28 Pe te onteia i, “O kerkereng ngam mere
nge o poia ure nemur? Itei he kerkereng ia
iong ke o poia iri?”
29 Iesus tuacholia iri, “Lape e onteia imo
mukam. Pe nenge teke a tuacholia at nge
iau, iok iau lape e tuacholia lemo onteinga.
30 A hele at nge iau, Ioanes nena kerk-
erenga nenge henunun nem at langai? At
nge NeHalang ma at nge mele nga ich?”
31 Te hele hel mule nge iri, “Lape ta hele
ke mere mai? Nenge teke ta tuacholia ke
ta teke, ‘At nge NeHalang.’ I lape ontei
mule ita ke, ‘Pe pomere nenge letemo man-
manna nge i ero?’
32 Pe nenge teke ta teke, ‘At nge mele
mana nga ich’ hulua nei lape te lope ita.”
(Iri te matau iange hulua ramaria kerk-
ereng toto nge Ioanes i hetatalonga.)
33 Ol pe te hele lange Iesus ke te teke, “Mo
eteia ero i.”
Pe Iesus hele lange iri, “Iok, iau pule
lape e tuacholia lemo onteinga ero nga
kerkerenga nenge e popoia urelu nemur.”

12

Helenga Opene Nga Iri Nenge Te Nau Ele Uain Ana Ume (Mat 21:33-46; Luk 20:9-19)

1 ✡Ol pe Iesus hele lange iri nga he-
lenga opene, “Nga etuene e none tue uain
ana late pe haua ana mapuo ke liliu tom.
Pe selia polo nenge lape poi hote uain
nganangana eina ia. Pe hemesia naun-
gaala ana pele ke ona langa lut ke tenau
ele. Pe tung sue late nem lange hana hel ke
tenau ele pe i kela ol.
2 Pe nga lulunga ana etue, ume
tokoninga nem kulosia nena none ke la
mene nena uain nganangana hele.
3 Pe iri nenge tenau elele ume nem, te
laua ume tokoninga nena non pe tepal
poreke i pe te kulosia i ke patpata mana la
ol.
4 Ol pe ume tokoninga kulosia nena none
pule ke lange iri. Pe iri nenge tenau elele
ume nem tepal chachia palpalna pe tepoi
poreke tote i.
5 Pe kulosia nena none pule pe te hune i.
Pe kulosia nena hana mur hel pule pe hana
nemur te palia iri pe te hune hel ke te mete.
6 Pe elle mana nge tu ol, ana non tuna nge
mutena tau tote. Nga hoena toto ol kulosia
tuna pe hele, ‘Lape te renge tuk pamla.’
7 Hana nemur teare pe te neue ana non
tuna nge i ke atat pe te hele tele hel nge
iri, ‘Non nem tuna lape mene lochloche ure
nemur. Ta hune i pe ta mene nena ure
nemur ke rera ia.’
8 ✡Ol pe telaua i pe te hune ke mete pe
tesau hote i nga ume.”
9 Pe Iesus ontei, “Ol pe ume tokoninga
nem poia utar ol? I lape at pe hune hana

✡ **11:22-23:** Mat 17:20 ✡ **11:24:** Mat 7:7 ✡ **11:25:** Mat 6:14-15 ✡ **12:1:** Isa 5:1-2 ✡ **12:8:** Hip 13:12

nemur pe tunge ume nem lange hana hel
pule ke tenau ele.
10 ✡A sisia NeHalang nena alalaha ero kai?
'Iri nenge te hemesmes pele, te esia um e
pe te teke ma um nem poreke.
Pe um nei urana toto nga um lochloch ngana
nge hekerkereng ia pele nem.
11 Ure nei NeHalang poia.
Ta naue pe nakuna urana mana nga matara!' "
12 Iuta mur aria papalauna nemur te teke te laua Iesus iange te eteia ke Iesus heleleia iri nga helenga opene nem. Pe ero iange te mataua hulua. Ol pe te hile sue i pe tela.

Onteinga Nga Umtutuna Sau Ngana (Mat 22:15-22; Luk 20:20-26)

13 ✡Pe nga hoena te kulosia Paresio mur hel pe ne Herot nena hana mur hel ke tela nge Iesus ke te ollaka hote i nga onteinga mur.
14 Tela nge i pe te hele, "Non Soke, imem mo eteia nge o hele ke pengpeng pe manmanna toto lala nge hehei pe hana lochloch. Pe letem una ero nge hana nenge reria ure halang ma une sune mana. Pe o hetoro ngam ia NeHalang na poinga urana mana. Iok, o hele at nge imem. Pomere nga rera hotonga mur, lape ta saua umtutuna ke lange non soke nenge Rom, ma ero?"
15 Pe Iesus eteia reria ollakanga pe hele lange iri, "Pomere nenge a teke a ollaka hote iau mam? A mene umtutuna elle at ke enau."
16 Te mene umtutuna elle lange i pe ontei ia iri, "Itei ramana pe ene mai?"
Pe te hele, "Non Soke nenge Rom ramana pe ene laka."
17 ✡Ol pe Iesus hele, "Oe, ure nenge ne Kaesa nena, a tunge lange i pe ure nenge NeHalang nena, a tunge lange NeHalang." Pe hana nemur te rura nga Iesus na helenga pe leteria tuanin raria.

Onteinga Nga Metenga Pe Maulinga (Mat 22:23-33; Luk 20:27-40)

18 ✡Satiusi mur te teke hehei pe hana nenge te mete lape te maul haka mule ero ol. Pe hel nge iri tela ke tehot nge Iesus pe te hele ke te teke,
19 ✡"Non Soke, Moses hasia hotonga e at nge ita ke pomai, 'Nenge teke none mete hatalia nehei pe tuna ero. Non nem tina lape lei heke hei pakar nem. Pe nenge teke turia, lape te hetue ke non nenge mete nem tuna.'
20 Nga etuene e, aina iri rahtele nai titiria mur hel. Nenge tengene ana lei pe turia ero pe mete.
21 Pe tina nei ngana lei heke hei neu pe turia ero pe mete. Pe tina mol ngana poi ke pomau pule.
22 La ol pe titina mur lochloch te leia hei nem pe tuturia mur ero pe te mete ke pomalam pule. Pe nga hoena toto ol, hei nem mete.
23 Iok, iri lochloch te leia hei nem lo pe nga etue nenge te maul haka mule, itei lape nehei ia ol?"
24 Pe Iesus tuacholia ke teke, "Ramamo mallaha nga NeHalang nena helenga pe na kerkerenga ero. Ke ngana laka nenge letemo matana ngana song ke pengpeng ero.
25 Iange nga etue nenge NeHalang hemaul heke hehei pe hana nga metenga, tepoi ke pomange angkelo mur nga lut ke telei ero.
26 ✡NeHalang heleia maulinga haka mule nga metenga ana helenga lange Moses nga oan nge ngaulala pe Moses has sue ke ulolo. Pe imo mam a sisia ero ma? NeHalang hele lange Moses ke teke, 'Iau NeHalang pe Iau Apraham ana soke, Isak ana soke, pe Iakop ana soke.'
27 Ke pomalam, NeHalang i hana nenge te maululul aria soke ia. Hana nenge te mete aria soke ia ero. Pe imo letemo matana ngana song ke pengpeng ero toto!"

NeHalang Nena Hotonga Nenge Palaungana Toto (Mat 22:34-40; Luk 10:25-28)

28 ✡Non e nge hetottoro hotonga at pe longe reria helenga. Pe longe Iesus nge tuacholia Satiusi mur reria onteinga ke urana pe onteia i, "Hotonga tei nge i palaungana toto nge iri lochloch?"

✡ **12:10:** Psa 118:22-23 ✡ **12:13:** Luk 11:53-54 ✡ **12:17:** Rom 13:7 ✡ **12:18:** Ume 23:8 ✡ **12:19:** Deu 25:5
✡ **12:26:** Exo 3:2, 6 ✡ **12:28:** Luk 10:25-28 ✡ **12:29:** Deu 6:4-5

29 ✡Pe Iesus hele, “Hotonga nenge palaungana toto koi nei: ‘Israel mur, a longo. Non Soke NeHalang i toro mana ara Non Soke ia.
30 Mutemo tau tote amo Non Soke NeHalang nga kakahomo pe nga opemo pe nga letemo tuanin ngana pe nga kikimo ngamo.’
31 ✡Pe NeHalang nena hotonga nai ngana nenge palaungana toto ngana koi nei: ‘Mutem taua nei ngam ke pomanga mutemo taua iong sipom.’ Ke hotonga e nge palaungana toto nga hotonga nai nei ero.”
32 Pe Non nenge hetottoro hotonga hele lange Iesus, “Oe, urana Non Soke. Manmanna toto pomanga o hele ngam, nenge Non Soke NeHalang i toro mana pe mele nge i NeHalang ero ol. Ngana laka lom i toro mana lo.
33 ✡Pe urana nge tapoi ke nek ke mutera tau tote Non Soke NeHalang nga kakahora pe nga letera matana ngana pe nga kikira ngara. Pe pule mutem taua neingam ke pomanga mutem taua iong sipom. Urana nge o longo taua hotonga papalau ngana nai nei. Iange hotonga nai nei iri papalau ngana toto nga tunginga nemur nenge te chacharuche nga oan pe nga tunginga mur lochloch.”
34 Iesus longe non neu nge tuacholia helenga ke urana mana pe hele lange i, “Iong otu ke rochroi toto langa NeHalang nena naualanga pe nekinga.”
Ol pe nga hoena te matau pe te onteia Iesus ero ol.

Onteinga Nga Kristus (Mat 22:41-46; Luk 20:41-44)

35 Iesus hetottoro nga NeHalang nena pele palaungana pe ontei, “Pomere nenge hana nenge te hetottoro hotonga te teke Kristus i ne Teuit nette ia?
36 ✡Opepengpeng hepengia ne Teuit ke hele ke teke,
“ ‘Non Soke NeHalang hele lange ak Non Soke:
“Oare la koi nga ilik hele nga tamalmal kela het nga etue nenge e hekou sue
lem ngarang mur ke etal sue iri nga apem huna.” ’
37 Ne Teuit isipona hetue I ke ana Non Soke. Pe pomere nenge Kristus lohot mule ke ne Teuit nette ia?”
38 Iesus hetore iri ke lala pe hele, “A nauele imo ke nek nge hana nenge te hetottoro hotonga iange muteria tau tote poinga nenge te heronia hengeron sasase ngana pe tela nga ingala matana ke te teke hehei pe hana te apala ele iri.
39 Te teke te keke ele kilanga nemur nga muka toto nge hehei pe hana nga hetoronga ana pele pe nga ngaunga matana mur.
40 Te pallaka ia pakar mur pe te mene reria pele pe urelu mur. Pe te hetalaulau ke sase toto ke te teke te poia iri ke te urana nga hulua mataria. Hana nenge pomai aria tuangachol nga hoena lape poreke toto.”

Hei Pakar E Nena Tunginga (Luk 21:1-4)

41 Iesus are rochroi nga umtutuna ana kaliu nga Non Soke nena pele pe esesia hehei pe hana nge tetal teueu reria umtutuna. Pe hana nenge reria urelu halang tetal teu ke reria umtutuna halang toto.
42 Pe hei pakar e at pe tal teua umtutuna nai nge elio ero mana.
43 ✡Pe Iesus iua nena hana mur ke teat nge i pe hele, “E hele lange imo ke manmanna, tunginga nenge hei pakar tal teua nei, halang toto nga hehei pe hana lochloch reria nenge tetal teu nga umtutuna ana kaliu.
44 Iri hel reria umtutuna halang ma pe te mene unne mana ke at tetal teua pe hei pakar nena umtutuna unne nenge ma elele i ngana koi hile hote nei.”

13

Iesus Heleia Temene Nena Pele Palaungana Nge Lape Te Toto Sue (Mat 24:1-2; Luk 21:5-6)

1 Iesus lohaka hatalia temene nena pele palaungana ke teke lala lo pe nena none hele, “Non Soke, onau la. Um pe pele nemur nakuria urana toto!”
2 ✡Pe Iesus hele, “O esia pele papalau ngana nemur? Lape tetu ke mau ero ol. Te

✡ **12:31:** Lev 19:18 ✡ **12:33:** 1Sa 15:22; Hos 6:6 ✡ **12:36:** Psa 110:1 ✡ **12:43:** 2Ko 8:12 ✡ **13:2:** Luk 19:44

toto sue pe lape ute nge tunga muria ero
ol.”

Iesus Heleia Ure Poreke Ngana Mur Nge Lape Lohot
(Mat 24:3-14; Luk 21:7-19)

3 Iesus arare nga hengene nge Oliua pe
nau tele langa temene na pele palaungana,
pe Petrus pe Ieims pe Ioanes pe Antreas, iri
toro mana teura hot tau i.
4 Pe te onteia i ke te teke, “Ure nei lape
lohot nge ngingie? Pe utar nge lape lohot
tala ke mo esia pe mo eteia ke etue nenge
ure nei lohotia heroi lo?”
5 Iesus hele lange iri, “Anau ala ke nek
ma lape hana hel te channanga ia imo.
6 Hana halang lape teat pe te hele nga iau
ek ke te teke, ‘Iau koloi! Iau non nenge e
hemasmas!’ Pe lape te channanga ia hehei
pe hana halang.
7 Lape a longe palinga hel nge lohot ke
rochroi mana nge imo pe a longe palinga
hel pingana nge at nga tau. Pe a matau ero.
Ure nemur lape te lohot tala pe imo a teke
ma etue hetala ngana iam lom, pe i ero la.
8 Kileng mur tepal helel. Hana nga ich
hel tepal hel luluch nge iri nenga ich hel.
Mangila lape rur nga kileng lochoch. Hana
halang lape aria ngaunga ero ke te met-
mete. Ure nemur pomanga melmelenga
tala ngana nenga hohonga.
9 ✡ “Anau ala amo ke nek. Ma lape te
laua imo pe te laia imo nga haliunga pe
te palia imo nga reria hetoronga ana pele
mur. Imo lape ames nga haliunga nga
hana papalau ngana mur mataria iange a
nanasia iau, pe a hele hote helenga urana
toto ngana lange iri.
10 Nga kileng lochloch ngana te haliu
hote helenga urana toto ngana lange hehei
pe hana, ke het pe etue hetala ngana at
sapele.
11 ✡Nga etue nenge te laua imo ke la te on-
tei hotote imo, samo loiloi nga utar nenge
lape a heleia ero. Etue nem at pe letemo
metene utar pe a heleia, iange helenga
nem lemo helenga ia ero. Opepengpeng
tunge lange imo.
12 ✡Iri nenge titiria hel te tung mule
titiria mur ke la te hune iri. Pe hana te
tunge tuturia mur kela te hune iri. Pe
tuturia mur te hunel luluch nge tetemeria
mur pe te tunge iri ke la te hune iri.
13 ✡Hulua lape lemeria ero ia imo iange
a nanasia iau. Itei nenge rahite letena
manmanna ngana kela het nga etue hetala
ngana, lape e mene i.”

Aetapuna Nenge Poreke Toto Nga NeHalang Naungana
(Mat 24:15-28; Luk 21:20-24)

14 ✡Pe Iesus hele pule ke teke, “Imo lape
a naue aetapuna nge mes nga NeHalang
nena pele nenge heo ngana toto letena. Pe
ure nem poreke toto nga NeHalang nau
ngana. (Imo nenge asisis, letemo tuanin
hote helenga nei luna ke nek!). Ol pe iri
nenge Iutea te esia ure poreke ngana nem
pe te ua kela te talkome nga hengene mur.
15 ✡Non nenge tu nga pele ona, sio mule
ero, nem pe teu ke la mene mule ute nga
pele letena ero, ua mana ke la ol.
16 Pe non nenge tutu nga ume, la mule
nga nena pele ke mene nena hengeron
mur ero, ua mana pule.
17 ✡Hehei nemur nenge saria pe nenge te
lololo peo mur, atong mur lape te amneia
ke meena toto nge iri!
18 A hetalaulau lange NeHalang ke etue
nem lohot nga lukunna ana etue ero
19 ✡iange melmelenga palau ngana nei
poreke nenge poreke toto. Nga etue nenge
NeHalang ala hote tapa pe ich ke at heueu
nei, melmelenga palau ngana pele nge po-
mai lohot ero. Pe lohot ngana nei, lape
lohot mule ero ol.
20 Pe NeHalang lape tom choro ia etue
nemur. Pe toinge ero, hulua lochloch
ngana lape te mete. NeHalang hesilei hote
hehei pe hana nenge i nena, pomalam tom
choro mene etue nemur.
21 “Nga etue nem, mele hel lape te hele
lange imo ke mai, ‘O nau at, non nenge
hemasmas koi! O nau la e pule kou!’ Nenge
teke a longe helenga nem mur, a longo taua
iri ero.

✡ **13:9:** Mat 10:17-20 ✡ **13:11:** Luk 12:11-12 ✡ **13:12:** Mat 10:21 ✡ **13:13:** Mat 10:22; Ioa 15:21 ✡ **13:14:** Dan 9:27; 11:31; 12:11 ✡ **13:15:** Luk 17:31 ✡ **13:17:** Luk 23:29 ✡ **13:19:** Dan 12:1; Hem 7:14 ✡ **13:22:** Hem 13:13

22 ✡Iange hana hel lape te pallaka ke te
teke iri Kristus nenge hemasmas pe hel te
teke iri hetatalonga. Pe lape te poia ure
hel nge hehei pe hana nenge NeHalang
hesilei hote iri ke te ruraia. Lape te poia
ure nemur ke te teke te channanga ia iri.
Pe ero, nakuria ero toto nge te channanga
ia iri.
23 E hele tala ia ure lochloch lala nge imo
nike pe a nauala amo ke neknek!"

Non Tuna At Ngana
(Mat 24:29-31; Luk 21:25-28)

24 ✡ "Ure poreke ngana mur te lohot ke
het pe nga hoena chaia matana lape tua
ero pe teio lape tua ero pule.
25 Pe itoch mur lape tei ke te nanasia
muria ero ol, te song parai pulut mana pe
kerkerenga hel pule nga tapa sana lape
telot sio.
26 ✡Nga etue nem Non Tuna lape lohot
nga ulu pe lohot luluch nga kikina ngana
palaungana pe nena hemalmalinga.
27 ✡Pe lape kulos sue nena angkelo mur
ke tesio at nga ich, ke te eukiraua nena
hana mur nenge hesilei hote iri nga kileng
mur lochloch ngana nga ich.

Hengetoro Nga Ae Keng
(Mat 24:32-35; Luk 21:29-33)

28 "Anau langa ae keng, i lape hetore
imo. Nga etue nenge perperna mur te rora
mule, nakuna urana. Nem, letera metene
ke chaia ana etue heroi lo.
29 Pomalam pule ta esia urelu nenge te
lohotot pe letera metene ke Non Tuna at
mule ngana ana etue talunun lo.
30 E hele ke manmanna toto lange imo.
Hulua lochloch nga etue nei lape te maulul
kura pe ure nemur te lohot.
31 Tapa pe ich lape tehet pe lek helenga
mur tehet ero.

Mele Etei Nekia Etue Nem Hot Ngana Ero
(Mat 24:36-44)

32 "Pe mele etei nekia etue nem lohot
ngana ero. Angkelo mur te etei ero pe
NeHalang Tuna etei ero. Temene i toro
mana eteia.
33 Ke a nauala ke nek, iange a eteia ana
etue lohot ngana ero.
34 I nakuna nenge pomanga none nge
lohaka hatalia nena pele pe tung sue ume
mur lange nena hana mur pe langa kileng
nga kileng tau ngana. Iri ellechle tenau
ele aria ume mur pe hele lange elle ke
naualala nga pele matana.
35 ✡Ke pomalam a nauala ke nek ol, iange
a eteia pele tokoninga at mule ngana ero.
I lape at mule nga ulei ma miliko tuna
ngana. Nga ngie chou tangtang ma nga
uach ol.
36 A mamani ero, iange lape at mule pe
hottaua imo nge a mamani.
37 Utar nenge e heleia lange imo, e heleia
lange iri lochloch: Anau ala ke nek!"

14

Te Mil Iesus Ana
(Mat 26:1-5; Luk 22:1-2; Ioa 11:45-53)

1 Etue nem lohot nenge Israel mur
te ngaua ngaunga matana palau ngana
nenga Ingatoto pe Ngaunga Menini Ngana.
Iok laol, etue nai tu kura pe ngaunga
matana palaungana nem lape lohot. Pe
tunginga ana hana mur aria papalauna
mur pe hana nenge te hetottoro hotonga te
tango rara kue e nenge talkome ke te laua
Iesus pe te hune i.
2 Pe lemeria ero nge te poia nga ngaunga
matana ana etue iange lape hulua te esia
pe tepal paria ia iri.

Hei E Henonou Hote Iesus Ana Metenga Opene
(Mat 26:6-13; Ioa 12:1-8)

3 ✡Iesus kila teu nga Simon Lepra nena
pele nge Petani. Are ke ngaungau pe hei
e i teu at pe mene um e nge nakuna po-
manga ech kina pe mutaia ure inangana
ehech ngana nenge singira ana ia. Ure
neu uruna haka toto iange te ume hote nga
ae e nge inangana ehech toto. Ana hei
palhote matana pe pasiling heke nga Iesus
palpalna.
4 Hana hel te esia pe leteria inin pe te
hele tele hel nge iri, "Pomere pa nenge hei
paneu hesil sio mene ure paneu mau?
5 Nenge teke te laia nga ingala matana,
lape te olia nga umtutuna ana non kina

✡ **13:24:** Isa 13:10; Jol 2:10, 31; 3:15; Hem 6:12-13 ✡ **13:26:** Hem 1:7 ✡ **13:27:** Mat 13:41 ✡ **13:35:** Luk 12:38
✡ **14:3:** Luk 7:37-38

analoch pe lime pe uruna te mene pe te laia
nge pakarkar una mur!" Te heleia i nga
matana pe te hemeia i.
6 Pe Iesus hele, "A hemeia i ero! A hele
poreke i ke?
7 ✡Pakar mur tetu luluch nge imo ke
kokoes pe nenge teke lememo, a halaua iri
pule. Iau etu luluch nge imo ke kokoes ero.
8 ✡Hei nem poi une la. Atong poi heke
tele nga singik iange nga hoena lape e mete
pe te poia ure nem nga singik pule.
9 Letemo metene ke nek! NeHalang na
helenga lape te heleia nga kileng lochloch
ngana nga ich. Pe utar nenge hei nei poia
at nge iau, lape te hele hote pule ke hehei
pe hana leteria metene heke mule."

Iutas Hele Luluch Nge Hana Hel Ke Tunge Iesus Lange Iri
(Mat 26:14-16; Luk 22:3-6)

10 Iok laol, Iesus nena hana iri analoch
pe nai, pe elle ene Iutas Iskariot. Iutas
tuahita Iesus ana nge tunginga ana hana
mur aria papalauna mur ke teke tung heke
Iesus lange iri.
11 Hana nemur te longe pe te iech pe te
hele lange i ke lape teol hite i. Iutas tango
rara sapele kue nenge lape mene Iesus pe
tung heke lange iri.

Iesus Ngau Luluch Nge Nena Hana Mur Nga Ngaunga Matana Nenga Ingatoto
(Mat 26:17-25; Luk 22:7-14, 21-23; Ioa 13:21-30)

12 ✡Iok, Ngaunga Menini Ngana ana etue
talun pe te hune Sipsip Tuna ke te ngaua,
ke leteria metene etue nenge Ingatoto ana.
Iesus nena hana mur te onteia i, "O teke ta
ngaua ngaunga nem langai?"
13 Iesus hele lange nena hana nai, "Ai teu
langa tuele tana neu pe none nge takisia
ech kina lape tapang ia imo. A nanasia i
14 kela nga pele nenge i teuia pe a hele
lange pele tokoninga ke a teke, 'Non Soke
teke o henonoua imem nga pele letena
unne nem, nenge lape i pe nena hana mur
te ngaua ngaunga matana nenge letera
metene etue nenga Ingatoto.'
15 I lape henonoua imo nga pele letena
unne nge palaungana pol nga lut, nenge
ngaunga ana hatanga pe arenga mur te
maia lo. Pe a tatalo ele ara ngaunga mur
nga lamam."
16 Iesus nena hana mur tei teu langa
tuele tana nem pe ure lochloch ngana lohot
ke manga hele ngana ia lange iri ke ulolo.
Ol pe te tatalo ele ure lochloch sapele.
17 Nga miliko Iesus iri hul nena hana
analoch pe nai nem, teat sapele.
18 ✡Te are ke te ngaungau pe Iesus hele,
"E hele ke manmanna lange imo, amo elle
nge imo nenge ita ul ta ngaungau nei, lape
tung heke iau nga hana peria."
19 Na hana mur leteria meena sapele pe
iri ellechle te onteia i, "Lape ngana kai iau
mai?"
20 Iesus tuacholia, "Ngana laka e nge imo
analoch pe nai nem, nenge puo teua ana
ngaunga nga ngaunga eina luluch nge iau.
21 Non Tuna lape mete ke pomanga Ne-
Halang na helenga hele talaia lo. Pe tu-
acholinga poreke toto ngana, lape lohot
nge i nenge tung heke Non Tuna langa
hana poreke ngana mur peria, ke te hune!
Nenge teke non nem tana hoe i ero nike,
toinge urana nge i iam!"

Ngaunga Nenge Non Soke
(Mat 26:26-30; Luk 22:14-20; 1 Kor 11:23-25)

22 Etue nenge te ngaungau, Iesus mene
ngaunga nem pe hele urana lange Temene,
reke pe heronge nge nena hana mur pe
hele, "A mene. Iau mirak koi."
23 Ke het mene eulinga, hele urana lange
Temene pe tunge lange iri lochloch ke tein.
24 ✡Iesus hele, "Iau eik koi. Iau lape e
mete pe eik lele ke heneue imo lochloch
nga Helenga Tomunga Hel nenge NeHa-
lang hele talaia ke teke poia.
25 E hele ke manmanna lange imo, Iau
lape einia uain e ero ol ke la ein mule
uain heueu ngana nga etue nenge hulua
lochloch tenau haka lange NeHalang pe te
heto heke i ke aria soke ia."
26 Iok laol, te peua aria peunga elle ke te
heto heke NeHalang ke het pe tei hot sapele
ke tela nga hengene nge Oliua.

✡ **14:7:** Deu 15:11 ✡ **14:8:** Ioa 19:40 ✡ **14:12:** Exo 12:6 ✡ **14:18:** Psa 41:9 ✡ **14:24:** Exo 24:8; Jer 31:31-34; Zec 9:11; 1Ko 10:16; Hip 9:20

Iesus Hele Lange Petrus, Ke Teke Lape Channanga
(Mat 26:31-35; Luk 22:31-34; Ioa 13:36-38)

27 ✡Iesus hele lange iri, “Imo lochloch ngana lape a ua ak pe a hile sue iau, ke pomanga NeHalang na helenga heleia lo, ‘Non palau ngana lape hune naualanga nenga sipsip mur pe sipsip nemur lape te ua parai.’
28 ✡Pe nga hoena lape e maul haka mule nga ak metenga pe iau muka nge imo ke ela nge Kalelea.”
29 Petrus tuacholia, “Nenge teke iri lochloch te teke te ua am, iau lape e ua am ero!”
30 Iesus tuacholia, “E hele ke manmanna lange iong. Pareo tang ke henai ero kura nga miliko nei, pe o hele he mol ke o eteia iau ero.”
31 ✡Petrus tuacholia ke kerkereng toto, “Iau lape e hele ke pomam ero toto. Nenge teke tehun luluche iau nge iong, e ua am ero pule!”
Iesus nena hana mur lochloch te hele ke pomau pule.

Iesus Hele Luluch Nge Temene Nge Ketsemani
(Mat 26:36-46; Luk 22:39-46)

32 ✡Tela nga kileng nenge Ketsemani pe Iesus hele lange nena hana mur, “A are la koloi pe ela e hele luluch nge Temek.”
33 Iok, mene Petrus pe Ieims pe Ioanes ke te koko nge i. Pe Iesus letena meena toto sapele
34 ✡pe hele lange iri, “Letek meena ngana nei, teke hemete tote iau. Atu la mai pe a nauala.”
35 I la pol mana pe tamal sue i lange ich pe hele lange Temene ke teke, “Auoo! Temek! Teke nakum, o poia etue nenge melmelenga palaungana nei ana ke lohot nge iau ero.”
36 ✡Iesus hele, “Temek, iong nakum nge o poia ure lochloch ngana. O poi ele melmelenga palaungana nei nge iau. Pe o poia nga lemek ngak ero, opoi mene nga iong sipom lemem ngam.”
37 Iesus at mule pe nena hana mol neu te mamani lo. Ol pe hele lange Simon Petrus, “O mamani ke? Onau ala pol ero?”
38 Pe hele lange iri, “Anau ala pol pe a onteia Temere nga lut ke halaua imo ke a losio nga totoinga poreke ngana ero. Lape lememo toto nge a poia ure nge urana, pe singimo kerkereng ero iange imo hana mana nga ich.”
39 Iesus la mule pe hele lange temene ke pomau mana, “Auoo! Temek! Iong nakum nge o poia ure lochloch ngana. O poi ele melmelenga palaungana nei nge iau. Pe o poia nga lemek ngak ero. O poi mene nga iong sipom lemem ngam.”
40 Iesus at mule pe na hana mur te mamani pullo, iange mataria nong nongo toto. Haria meena pule nge te tuacholia na helenga iange te eteia utar nenge lape te heleia ero.
41 At mule hemol ngana pe hele lange iri, “A mamamani kura ma? A memete ol! Iange etue nei at lo! Te tunge Non Tuna langa hana porekreke ngana mur peria lo.
42 A lohaka pe tala ol. Anau la non nenge tung heke iau kou!”

Te Laua Iesus
(Mat 26:47-56; Luk 22:47-53; Ioa 18:3-12)

43 Iesus helele kura pe Iutas he hot. Iutas i Iesus nena none nga nena hana analoch pe nai nem. Hana papalauna pe tunginga ana hana mur aria papalauna mur pe hana nenge te hetottoro hotonga, te kulosia hulua ke te mene palinga hel ana mese pe pakpaka pe te nanasia Iutas.
44 Iutas hele hatal reria ke teke, “Anau pe e rahite elle nge iri penna, ana non la lom. Alau sapele.”
45 Iok laol, Iutas ila sapele nge Iesus. Rahite penna pe hele, “Non Soke!”
46 Pe tela sapele pe te laua Iesus.
47 Elle nge iri mene kakop pe ule lange tunginga ana hana mur aria non palau nena none pe chato hote talngana.
48 Iesus hele lange hana nemur, “A lolochia kakop pe pakpaka ke a laua iau ia? Iau non nge e palpal kai?

✡ **14:27:** Zec 13:7 ✡ **14:28:** Mat 28:16; Mak 16:7 ✡ **14:31:** Ioa 11:16 ✡ **14:32:** Ioa 18:1 ✡ **14:34:** Ioa 12:27
✡ **14:36:** Mak 10:38; Ioa 6:38 ✡ **14:49:** Luk 19:47; 21:37; Ioa 18:20

49 ✡Kokoes etu luluch nge imo pe e het-
ottoro nga Temek na pele. Pe pomere a
laua iau ero? Ure nei lohot ke pomanga
NeHalang na helenga nenge hele tala ia."
50 ✡Ol pe Iesus nena hana mur lochloch
te ua ana sapele.
51 Kol mele e nge na hengeron menini
mana nananasia Iesus. Pe hana nemur te
teke te laua i pe
52 te rahit mene nena hengeron pe i ua ia
lachlach ngana.

Hana Papalau Ngana Nge Israel Te Poia Haliunga Palaungana Nge Iesus

(Mat 26:57-68; Luk 22:54-55, 63-71; Ioa 18:13-14, 19-24)

53 Te mene heke Iesus langa tunginga
ana hana mur aria non palau nena pele. Pe
tunginga ana hana mur pe hana nenge te
hetottoro hotonga pe hana papalaunga hel
pule, iri lochloch te eukirau nga pele neu.
54 Pe Petrus nanas kome pe la ke i teu nga
pele nem ana aeteme matana. Ol pe kila sio
luluch nge palpal hussu mur ke alelel oan.
55 Pe tunginga ana hana mur aria pa-
palauna mur, pe pekngaria mur hel pule
nenge iri muka ia haliunga palaungana
nem, te ontei rara mele hel ke te hele hote
Iesus na poinga poreke ngana huuna mur,
ke te hune i. Te ontei rara pe te hottaua
mele e ero.
56 Hana halang te nana hot pe reria he-
lenga ma ke pengpeng ero, iange te chan-
nanga mana.
57 Hana hel temes haka pe te channanga
ke te teke:
58 ✡ "Mo longe Iesus nge hele ke po-
mai, 'Iau lape e toto sue NeHalang na pele
palaungana nenge hana te umeia pe etue
mol nga hoena lape e hemes heke mule
e nge pomanga hana te ume ia nga peria
ero.' "
59 Hana nemur reia helenga ma ke peng-
peng ero pule.
60 Tunginga ana hana mur aria palau,
mes haka nga iri lochloch ngana mataria
pe ontei sapele Iesus, "O longe hana nemur
nge te hele poreke iong ero ma, nenge o
tuacholia iri ero mam?"
61 Iesus reng mana pe heleia helenga e
ero.
Non soke nem ontei mule i, "Iong Kristus
ma? NeHalang nenge i soke toto, tuna ma
iong mam?"
62 Iesus tuacholia, "Oe iau i loi. Pe imo
lochloch ngana lape a esia Non Tuna nge
are nga Non Soke NeHalang nenge kikina
toto ilina hele nga pen tamalmal. Pe lape
a naue iau nge e sio at luluch nga ulu nga
tapa."
63 Tunginga ana hana mur aria soke neu
letena inin pe ta chachia isipona nena
hengeron pe hele, "Ta onteia mele hel ke te
nana mule nga Iesus nena poinga mur ero
ol,
64 ✡iange a longe na helenga poreke toto
ngana nem lo! Tal heke tote i ke teke i
pupure NeHalang. Lape ta tuacholia lange
i ke pomere nga nena helenga poreke
ngana nei?"
Iri lochloch te talue helenga ke te teke te
hune i.
65 Hana hel nge iri te lohaka pe te ulut
lolele i. Pe te kale ele matana pe tepal
sapele i. Te songlele ia i pe te hele lange i
ke te teke, "O hele hote mele nenge palia
iong." Palpal hussu mur te mene i pe te
tapala ule i.

Petrus Hele Ke Teke Eteia Iesus Ero

(Mat 26:69-75; Luk 22:56-62; Ioa 18:15-18, 25-27)

66 Pe Petrus pau kou tutu nga non soke
neu nena pele matana ana aeteme kura. Ol
pe hei e nge umume nge non soke neu i at
67 pe esia Petrus nge alelel oan. Nach nei
hite i pe hele, "Iong pule o koko luluch nge
Iesus nenge Nasaret ae?"
68 Pe Petrus hele, "Iau e eteia non nem
ero i! E eteia utar nenge o heleleia nem ero
iam." Ana non ua hot kela nga kue matana
pe pareo tang sapele.
69 Hei nem es mule i nge hot pe hele la
mule nge iri nenge temes rochroi ke teke,
"Iesus nena hana mur, elle iam nem!"
70 Pe Petrus hele, "Itei, iau? Iau elle nge
iri ero i!"
Mala ero pe iri nenge temes rochroi te
hele lange Petrus, "Manmanna toto ke iong
pule o koko nge Iesus, iange iong lem nge
Kalelea."

✡ **14:50:** Psa 31:11 ✡ **14:58:** Ioa 2:19-21 ✡ **14:64:** Lev 24:16; Ioa 19:7

71 Petrus echach ala ke teke, “E hele ke
manmanna lange imo pe nenge teke e pal-
laka, NeHalang tuachol mule at nge iau! E
eteia non nenge a heleleia nem ero!”
72 Petrus hele ke het pe pareo tang he
nai ngana sapele. Pe Petrus letena metene
mule Iesus nena helenga nenge hele tala ia
lange i, “Pareo tang ke henai ero kura pe o
hele he mol ke o teke o eteia iau ero.” Ana
non maluluna sio pe tang sapele.

15

Pilatus Onteia Iesus
(Mat 27:1-2, 11-14; Luk 23:1-5; Ioa 18:28-38)

1 ✡Nga uach uruna tunginga ana hana
mur aria papalauna mur pe hana soksoke
ngana nenge Israel pe hana nenge te hetot-
toro hotonga pe iri lochloch nga haliunga
palaungana nem te eukirau pe te hele hel
ia utar nenge lape te poia lange Iesus. Ol
pe te kale Iesus ke het pe te mene i ke lange
Pilatus.
2 Pe Pilatus onteia Iesus, “O teke Israel
mur aria naungaala ana non ma iong
mam?”
Iesus tuacholia, “Oe, pomanga o hele
ngam.”
3 Tunginga ana hana mur aria pa-
palauna mur tetue helenga lange Iesus nga
ure halang.
4 Pomalam ne Pilatus ontei mule i, “O
longo langa helenga lochloch ngana nenge
tetue lange iong neu. Pomere nge o tuacho-
lia ero?” Pe Iesus tuacholia ero toto.
5 ✡Pe ne Pilatus rura iange Iesus tuacho-
lia helenga e ero.

Ne Pilatus Longala Ke Te Hune Iesus
(Mat 27:15-26; Luk 23:13-25; Ioa 18:39-19:16)

6 Nga ngaunga matana lochloch ngana
nga Ingatoto ne Pilatus mene hote mele
elle nga tuele au ngana nga hana lemeria
ngaria.
7 Nga etue nem none nge ene Parapas tu
nga tuele au ngana luluch nge pekngana
mur iange tepal hel luluch nge Rom mur pe
te hune none.
8 Hulua te eukirau pe te lohaka ke te
onteia ne Pilatus ke mene hote none nga
tuele au ngana ke pomanga popoia nge
nike.
9 Pe ne Pilatus onteia iri, “Lememo ke e
mene hote itei? Lape e mene hote Israel
mur aria naungaala ana non nei?”
10 Ne Pilatus ontei iange i eteia nge
tunginga ana hana mur aria papalauna
mur saria keke Iesus ke te mene Iesus at
nge i.
11 ✡Pe tunginga ana hana mur aria pa-
palauna nemur, te tunge helenga lange
hulua mur ke te teke Parapas lohot nga
tuele au ngana.
12 Pilatus ontei mule hulua nem, “Pe non
nenge a hetue ke Israel mur aria naun-
gaala ana non nei, lape e poia ke pomere?”
13 Pe Iri lochloch te hele aka ke te teke, “A
hune i nga manga toto!”
14 Pe ne Pilatus onteia iri, “Ia i mai poia
poinga poreke ngana nge mere nenge a
teke ta hune i?”
Pe te hele haka ke palaungana toto, “A
hune i nga manga toto!”
15 Pilatus he maluche hulua nemur ke
poia Parapas ke lohot nga tuele au ngana.
Pe tunge Iesus lange palinga hel ana hana
mur ke te pal ule i pe te hune i nga manga
toto.

Palinga Ana Hana Mur Te Hele Poreke Iesus
(Mat 27:27-31; Ioa 19:2, 3)

16 Te mene teua Iesus langa non soke e
nga gavaman na pele pe te iua pekngaria
mur ke te eukirau.
17 Te songlele ule Iesus pe te heronia
hengeron popopo ngana ke pomanga i
naungaala ana non. Pe te mania rur nge
matantana pe te here nga Iesus palpalna.
18 Pe te songlele ia i pe te hele. “Iong
Israel mur aria naungaala ana non nenge
soke lape tu ke sase toto ol.”
19 Tepal chongia palpalna nga ae pe te
ulut haka nge i pe te tualou palaria nge i pe
te songlele ke te heto heke i.
20 Te esalang ule i ke het pe tepoi hote
hengeron popopo ngana nem nge i pe te
heron teu mule nena hengeron la mule nge
i. Pe te ape hote i lange hot ke te hune i nga
manga toto.

✡ **15:1:** Luk 22:66 ✡ **15:5:** Isa 53:7; Mak 14:61 ✡ **15:11:** Ume 3:13-14

Palinga Ana Hana Mur Nenge Rom Te Heon Heke Iesus Nga Manga Toto
(Mat 27:32-44; Luk 23:26-43; Ioa 19:17-27)

21 ✡Tela nga kue pe te saolia none nge ene Simon nge mule nga ume ke la mulmule nge Ierusalem. Pe palinga ana hana mur te echia i ke takis halaua Iesus nga ana manga toto. (Simon nena nge Sirini pe tutuna mur laka Aleksantria pe Rupas)
22 Te mene Iesus kela nga kileng nenge te hetue ene ke Kolkota. Helenga nem luna, "Kittol ana Kileng."
23 Pe te mene uain pe tepoi luluche nga ute ke hemete ana inin nga singina pe Iesus lemene ero ia.
24 ✡Te heon heke Iesus nga manga toto ke het pe te mene nena hengeron mur pe te poia esalanginga e ke tenau nge itei nenge lape mene nena hengeron mur.
25 Chaia matana nakuna nenge lala ke eurunga, pe te heon heke Iesus.
26 Pe tehas heke helenga toto ke henonoua hulua nga Iesus nena poinga una nenge te hune i ia. Tehas ia ke pomai; "IUTA MUR ARIA NAUNGA ALA ANA NON."
27 Te heon heke hana nai pule luluch nge Iesus. Elle nga ilina hele nenga pen tamalmal pe elle nga ilina hele nenga pen hoihoi.
28 ✡Ure nemur te lohot ke pete tote NeHalang nena helenga nenge hele ke teke, "Iesus mete ke pomanga i non poreke ngana e."
29 ✡Hehei pe hana tei toto nga matana pe te rure palpalria pe te rochroch. Pe te hele poreke i, "Tom malaka! O teke iong pam nge o toto sue NeHalang na pele pe o hemes heke mule nga etue mol ngana?
30 Iok, heueu nei, o halau mule iong sipom ke osio at nga manga toto nem."
31 Pe tunginga ana hana mur aria papalauna mur pe nenge te hetottore hotonga, te hele poreke Iesus pule pe te hele tele hel nge iri, "Pomere nenge halaua mele hel pe halau mule isipona ero?
32 Iok, tanau nga Mesaia pe Israel mur aria naungaala ana non nem. Nenge teke isipona sio nga manga toto nem heueu, lape letera manmanna nge i." Pe hana nai nge te heon luluch nge Iesus, iri pule te hele poreke Iesus.

Iesus Mete Ngana
(Mat 27:45-56; Luk 23:44-49; Ioa 19:28-30)

33 Chaia matana heurunga pengpeng pe kileng au lochloch ke la het nga sinanga matana mol ngana nga ulei.
34 ✡Ol pe Iesus alngana hot ke soke toto nga isipona na helenga, "Eloi, Eloi, lama sabachtani?" Helenga nei luna pomai koi, "Temek Ou! NeHalang, pomere nge oua hatalia iau?"
35 Hana hel temes pe te longe Iesus nge hele pe te hele, "A reng pe ta longo. Ngana kou iuiua Elaisa!"
36 ✡E nge iri song kela mene lumlum pe kale hite nga kula mokona. Panun teua nga uain poreke ngana pe teke tul heke ke langa Iesus hanna. Pe hele, "Tames mukam pe ta nauala. Lape Elaisa at pe mene sue i nga manga toto ma ero?"
37 Pe Iesus alngana ke palaungana toto pe mete sapele.
38 Pe huunga palaungana nenge heon teu nga NeHalang na pele palaungana chach nga lut ke la het nge sio ke sachana nai.
39 Pe palinga hel ana hana mur aria soke mes rochroi nge Iesus pe longe Iesus nena tanginga pe esia mete ngana pe hele, "Manmanna toto, non nem i NeHalang tuna toto."
40 ✡Hehei hel temes nga tau pol pe tenau lala nge i. Elle nge iri, ene Maria Maktala pe e ene Salome pe Maria e pule nenge tutuna mur laka Ieims kol ene nenge kino pe Iosep.
41 Nga etue nenge Iesus tu nge Kalelea, hehei nemur te nanasia i pe te halaua i. Pe hehei halang pule nenge te koko nge Iesus ke tela nge Ierusalem. Iri temes pe tenau lala nge i.

Tealo Hite Iesus
(Mat 27:57-61; Luk 23:50-56; Ioa 19:38-42)

✡ **15:21:** Rom 16:13 ✡ **15:24:** Psa 22:18 ✡ **15:28:** Isa 53:12 ✡ **15:29:** Psa 22:7; 109:25; Mak 14:58 ✡ **15:34:** Psa 22:1 ✡ **15:36:** Psa 69:21 ✡ **15:40:** Luk 8:2-3

42-43 Nga ulei Iosep nenge Arimatea lohot. Iosep i non soke e nge Israel pe i non urana ngana nga hehei pe hana tenau ngaria. I pule kulelele etue nenge hehei pe hana tenau haka lange NeHalang ke aria soke ia. Iok, Sapat ana etue lohot ke pomange rou, pe heueu i etue nenge te tatalo ele ure mur lochloch nike. Pomalam atong Iosep matau ero toto pe langa ne Pilatus matana pe onteia i nga Iesus koluna.
44 Ne Pilatus longe nge Iesus mete lo pe rura. Pe iua palinga hel ana hana mur aria soke at pe onteia i, "Iesus mete ke mala lo?"
45 Pilatus longe non nem na helenga pe hele lange Iosep, "O mene Iesus koluna."
46 Pomalam Iosep olia ruchinga hit hussu ngana pe mene sue Iesus koluna ke sio at pe ruch hite pe te teuia langa polo letena. Polo neu pomanga rika nenge hana te selia. Te hemara sue Iesus koluna ke het pe Iosep hesasa hulia um kela ma totele polo hanna.
47 Maria Maktala pe Maria nenge tuna Iosep tenau alala pe tenau urume kileng unne nenge tetal teua Iesus koluna ia.

16

Iesus Maul Haka Mule Nga Metenga (Mat 28:1-8; Luk 24:1-12; Ioa 20:1-10)

1 Etue nenge heo ngana het lo pe Maria Maktala pe Maria nenge tuna Ieims pe Salome te olia ure mur nenge inangana ehech. Te teke tela ke teun hite nga Iesus koluna.
2 Nga Sande nga uach uruna tela nga kileng nenge tealo hit Iesus ia.
3 Tei pe te ontei helel nge iri ke te teke, "Itei nenge lape halaua ita ke ta hesasa hulia um palaungana nem nga polo hanna?"
4 Ol pe tenau haka pe um nem ma nga polo ilina ke ulolo.
5 Tela ke tei teu nga polo letena pe te esia non lomele ngana e nge nena hengeron hussu pe are nga iliria hele nga pen tamalmal. Pe te matau toto.
6 Pe non nem hele lange iri, "A matau ero! E eteia nge ai at ke anau rere Iesus nenge Nasaret nenge te heon heke nga manga toto. I ero nga lamai! I kou lohaka mule lo. Anau la, munna nenge ma ia kou!
7 ✡Ala ke a hele toto nge Petrus pe Iesus na hana mur ke pomai, 'Ngana kou i muka lange Kalelea lo. Lape a naue i nga kileng nem ke pomanga hele ngana ia lange imo lo.' "
8 Saria loiloi pe te lohot nga polo hanna pe te song sapele. Pe te hele lange mele ero iange te matau toto.

Maria Maktala Nau Tele Iesus (Mat 28:9-10; Ioa 20:11-18)

9 Iesus maul haka mule nga uach uruna nga Sande pe lohot tala nge Maria Maktala. Nge nike, Iesus poi hote uneinei iri rahtele nai nge hei nem.
10 Ana hei la pe hele lange pekngana mur, iri nenge leteria milang ia Iesus pe te tangtang ia i.
11 Te longe Maria nge hele, "Iesus kou maul haka mule pe e neue i lo!" Te longe helenga nem pe leteria manmanna nge ana hei ero.

Iesus Lohot Nge Nena Hana Mur Nai (Luk 24:13-35)

12 Nga hoena Iesus nena hana nai, tei ke te lala nga kileng e. Pe Iesus lohot taua iri pe nakuna nenge i ero ol.
13 Teat mule pe tenene ure nenge lohot nge iri nga kue lange pekngaria mur. Pe pekngaria mur leteria manmanna nge iri nai ero.

Iesus Lohot Nge Na Hana Mur Nge Iri Analoch Pe Elle (Mat 28:16-20; Luk 24:36-49; Ioa 20:19-23; Ume 1:6-8)

14 ✡Nga hoena Iesus nena hana mur nge iri analoch pe elle teare kirau ke te ngaungau pe Iesus lohot taua iri. Pe hele inin taua iri iange ramaria kerkereng pe leteria manmanna ero nge hehei pe hana nenge te teke te esia Iesus nge maul haka mule lo.
15 ✡Iesus hele lange iri, "Ala nga kileng pe kileng nga ich pe a haliu hote helenga urana toto ngana nei lange hulua lochloch.
16 ✡Non e nenge letena manmanna pe mene henuninga, lape maulul ke koko. Pe

✡ **16:7:** Mat 26:32; Mak 14:28 ✡ **16:14:** 1Ko 15:5 ✡ **16:15:** Ume 1:8 ✡ **16:16:** Ume 2:38 ✡ **16:17:** Ume 2:4; 8:7

none nenge letena manmanna ero lape
NeHalang tunge ana melmelenga.
17 ✡NeHalang lape tunge kerkerenga
lange iri nenge leteria manmanna ke tepoi
ke pomai; Lape te helope hote uneinei mur
nga Iesus ene pe te hele nga helenga hel
nge altoto pule.
18 ✡Pe te mene heke hilimo mur nga pe-
ria; pe te in heke ech poreke ngana nenge
he metmete hana pe te mete ero. Tetal
heke peria nge haleles kina mur pe haleles
pe singiria urana mule.”

Iesus Langa Tapa
(Luk 24:50-53; Ume 1:9-11)

19 ✡Iesus hele lange iri ke het pe lohaka la
sapele nga lut nga tapa pe are nga temene
ilina hele nga pen tamalmal.
20 ✡Ol pe Iesus nena hana mur tei hot pe
te talun sapele ke te haliu hote NeHalang
nena helenga nga kileng mur lochloch. Pe
Iesus ume luluch pe hekerkereng ia iri ke
te hele pe urelu te lohot manmana ke hehei
pe hana te esia pe leteria manmanna nga
helenga nem.

✡ **16:18:** Luk 10:19; Ume 28:3-6 ✡ **16:19:** Ume 1:9-11; 2:33-34 ✡ **16:20:** Ume 14:3; Hip 2:3-4

Helenga Urana Toto Ngana Nenge Lukas

1-3 ✡Oe Teopilos mur; Iri nenge te esia Iesus pe te haliu hote na helenga iri te hetoro sue ure lochloch ngana nemur at nge ita. Pomalam hana halang muteria toto ke tehas nanasia. Pe pule iau sipok e etei teu la toto nga ure nemur nenge lohot nga tunangara. Ke ngana koi nenge e teke urana toto nge iau sipok ehas urume ke nek toto lange imo. (Ure nemur ehas sue iri nenge Iesus poia nga talun ngana toto ke la het nga mete ngana pe maul haka mule ngana nga polo.)

4 Pomalam lape a eteia ure manmanna toto ngana nga ure lochloch nenge te hetoro imo ia ke ulolo.

Helenga Tal Nga Ioanes Tana Hoho Ngana Ia

5 Nga etue nenge Herot i naungaala ana non nga kileng nenge Iutea, none iri nai nehei te tutu. Pe non nem ene laka Sakarias. Pe i tu teu nga mata nenge te umume nga NeHalang nena pele. Ana mata ene laka Apisa. Pe nehei ene Elisapet. Pe Elisapet tuteu nga mata nenge Aron.

6 Pe iri nai tetu toto nga NeHalang matana pe te nanas pengpeng ia NeHalang nena hotonga mur.

7 Pe iri tuturia mur ero iange Elisapet hoho erochro pe iri nai te tuauna lo.

8 Iok, nga etuene e Sakarias alona mur aria etue lohot. Aria etue nenge te umume nga NeHalang nena pele letena.

9 ✡Pe iri te nanasia poinga nenge te saua oio paena pe ana maelepa lohot ke henonou hote none nenge lape teu langa Non Soke tu ngana nenge heo ngana toto. Pe nga etue nem te henonou hote Sakarias ke teu la.

10 Ana non teu la pe rau hekheke ure nenge inangana ehech nga ana hatanga. Pe hulua lochloch te hetalaulau mana nge hot.

11 Ol pe NeHalang nena angkelo lohot nge i pe mes pengpeng nga hatanga nem ilina ele nenga pen tamalmal.

12 Pe Sakarias esia pe rura pe matau toto.

13 Pe angkelo neu hele lange i, “Sakarias o matau ero! NeHalang longe o hetalaulau ngam lo. Pomalam lem hei Elisapet lape hoe tum tamane ngana e. Pe o hetue tum nem ke ene Ioanes.

14 Pe lape o iech toto pe hulua lochloch ngana nemur lape te iech toto pule nga etue nenge lem hei hoe tum tamane ngana nem.

15 ✡Te iech nge i iange i lape lohot ke NeHalang nena non ia. Pe i heo ngana toto nge inia uain pe ech kerkereng ngana mur. Iange nga etue nenge tana hoe i, Opepengpeng lape hemuta sapele i.

16 Pe i lape mene mule hulua halang nge Israel ke tela mule nge aria Soke NeHalang.

17 ✡Pe pule lape i muka ia Non Soke pingana. Pe na kerkerenga palaungana toto ke mange hetatalonga Elaisa. Pe hemakuke tetemeria mur leteria ke tuturia mur te kila mule ke muria elle. Pe pule poia iri nenge te longo olole ke ramaria la mule nga poinga nenge pengpeng toto pe nga etue nenge Non Soke at te nanas mene i ol.”

18 Sakarias onteia angkelo neu. “Lape e eteia ke mere nge lape ure nei lohot ke manmanna? Iau e tuauna lo i! Pe lek hei pule ke pomalam.”

19 ✡Pe angkelo neu hele, “Iau Kapriel. Pe etu toto nga NeHalang matana pe i sipona kulosia iau ke teke e at ke e hele ia helenga urana toto ngana nei lange iong.

20 Pe iong letem manmanna nga helenga nei ero nge lape lohot ke manmanna toto nga ana etue pengpeng. Pomalam lape NeHalang poi ele halim ke o hele ero. Lape o reng mana ke la het nga etue nenge lek helenga manmanna ngana nei lohot. Iange iong letem manmanna nga helenga nei ero.”

21 Nga etue nenge angkelo neu lohot nge Sakaraia hulua te kulele i pe leteria tuanin ke halang iange tu ke mala toto nga NeHalang nena pele letena.

✡ **1:1-3:** Ume 1:1 ✡ **1:9:** Exo 30:7 ✡ **1:15:** Num 6:2-3 ✡ **1:17:** Mal 3:1; 4:5-6; Mat 17:11-13 ✡ **1:19:** Dan 8:16; 9:21

22 Iok laol, Sakarias i hot at pe teke hele
pe te longe na helenga ero ol. Pe poi urume
na helenga mur nga penna. Pe hulua te
eteia ke ute lohot nge i nga NeHalang nena
pele palaungana letena.
23 La Sakarias ana etue nenge umume
nga NeHalang na pele het pe la mule nga
nena pele.
24 Pe nga hoena nehei Elisapet sana pe
tuteu mana nga pele letena ke teio iri lime.
25 Pe Elisapet hele, "Nga etue nemur ol e
iech toto nge NeHalang halaua iau ke sak!
Pe e meia iau nga hulua mataria ero ol!"

Angkelo Kapriel Lohot Nge Iesus Tana

26 Elisapet mes ke ana teio iri rahtele elle
(6) pe NeHalang kulosia angkelo Kapriel ke
langa kileng e nge Kalelea nge ene Nasaret.
27 ✡Pe angkelo neu laia helenga nge hei
malolong ngana e nge te hele hite ke te teke
lei nge none nge ene Iosep. Iosep i ne Teuit
alona. Pe he neu ene Maria.
28 Hekulkulonga lake lohot nge i pe hele,
"Atong otu ke nek pe Non Palaungana tu
luluch nge iong pe pete tote iong."
29 Maria longe angkelo nem pe rura toto
pe letena tuanin rara nga na helenga luna.
30 Pe angkelo neu hele lange i, "He Maria
o matau ero. NeHalang iech toto nge iong
pe teke pete tote iong.
31 ✡Ke lape sam pe ohoe tum tamane
ngana e pe o hetue i ke ene Iesus.
32 ✡Pe i nge lape lohot ke NeHalang nena
non kerkereng ngana ia. Pe pingana song
pe te hetue i ke NeHalang Nge I Soke Nga
Lut Toto Tuna.
33 NeHalang lape poia i ke i Israel mur
aria naungaala ana non ke pomange nette
Teuit. Pe i lape nauele iri nga etue lochloch
sapele."
34 Pe Maria hele lange angkelo, "Iau etu
luluch nge none ero kura i. Pe ure nei lape
lohot ke pomere?"
35 Pe angkelo neu tuacholia, "Opepeng-
peng lape sio at nge iong pe NeHalang Nge I
Soke Nga Lut Toto nena hekerkerenga lape
tu hite iong. Pomalam lape te hetue tum
nem ke i NeHalang Tuna nge pengpeng
toto.
36 Onau lange alom Elisapet. Te teke i
hoho erochro pe nga etue nei tuauna lo pe
mes mule ke nena teio iri rahtele elle.
37 ✡Ure lochloch ngana nenge anali toto
nge hana te poia NeHalang nakuna nge
poia."
38 Ol pe Maria hele, "Iau i loi. Iau Non
Soke na hekuleileinga. E nanas mene Ne-
Halang lemene ngana nenge o heleia lo."
Pe angkelo neu hile i pe la sapele.

Maria Lake Nau Toto Elisapet

39 Mala ero mana pe Maria lohaka ke
langa kileng e nga lut nge Iutea.
40 La pe i teu nga Sakarias na pele pe hele
"Uach toto." lange Elisapet.
41 Pe Elisapet longe Maria na helenga pe
amneia tuna nge sechsech nga letena pe
Opengpeng hemute i
42 pe hele haka sapele, "NeHalang pete
tote iong nge hehei lochloch pe pete tote
tum nenge lape o hoe nem.
43 Pomere toto nge ak Non Soke tana at
ke nau tote iau?
44 Iange e longe iong nge o hele uach at
nge iau pe tuk iech toto pe sechsech nga
letek.
45 Non Soke pete iong lo iange letem
manmanna ia na helenga nge lape lohot ke
manmanna toto."

Maria Ana Utunga

46 ✡Maria hele,
"Nga letek lochloch e heto heke Non Soke.
47 Iau e iech toto nge NeHalang
nge mene mule iau!
48 Iange iau heie mana nga ich
pe i letena metene iau.
Hulua nenge tetu nga etue nei
pe nga etue lochloch nga hoena
lape te hetue iau ke hei nge NeHalang
heiech ia.
49 Iange NeHalang na kerkerenga ha-
lang
poia ure papalau ngana ke lohot nge iau.
Ia I na poinga pengpeng toto.
50 ✡NeHalang letena poreke ia iri lochloch
nenge te mataua I.
Iri nenge te tu nga etue nei pe nga
hoena pule

✡ **1:27:** Mat 1:16, 18 ✡ **1:31:** Isa 7:14; Mat 1:21-23 ✡ **1:32:** 2Sa 7:12, 13, 16; Isa 9:7 ✡ **1:37:** Gen 18:14 ✡ **1:46:** 1Sa 2:1-10 ✡ **1:50:** Psa 103:13, 17 ✡ **1:51:** 2Sa 22:28

51 ✡Hana nenge tetal heke iri nga leteria toto
NeHalang tul hote penna pe na kerkerenga sisparai sue iri.
52 ✡Naungaala nemur nenge tetal heke iri ke kokoes
NeHalang tal sio tote iri.
Pe iri nenge teau sio tote iri nga NeHalang matana,
NeHalang tal haka tote iri langa lut.
53 ✡NeHalang tunge ure urana ngana mur
lange iri nenge reria ute hel ero.
Pe iri nenge reria ure halang
NeHalang kulosia iri pe te patpata mana ke tela ol.
54-55 ✡NeHalang halaua Israel mur
pe letena ia Apraham pe na tete mur nga etue lochloch.
Iange letena metene helenga utona nem
nenge heleia lange rera tete mur nge nike."
56 Iok laol, Maria tu luluch nge Elisapet ke teio mol het pe la mule nga na kileng.

Elisapet Hoe Ioanes

57 Elisapet ana etue nenge hoho ia lohot pe hoe tuna tamane ngana e.
58 Elisapet na kileng ngana mur pe alona mur te longe nge Non Soke poi ke urana toto lange i pe iri lochloch te iech luluch nge i.
59 ✡Pe kol nem ana etue iri rahtele mol (8) pe te riria i pe te teke te hetue i ke ene Sakarias.
60 Pe tana hele ele iri, "Ero! Ene laka Ioanes."
61 Pe alona mur te hele, "Iong alom mur eria pomam ero!"
62 Ke het pe tepoi urume reria onteinga nga peria lange Sakarias pe te onteia i, "Kol nei lape ene pomere?"
63 Pe Sakarias ontei rara alalaha sachana ke has haka ia. Pe la has sue ke ene Ioanes. Ol pe iri lochloch te esia pe te rura.
64 Pe nga etue neu pengpeng Sakarias hanna olha ke hele mule pe heto heke NeHalang.
65 Pe na kileng ngana mur te rura toto pe singiria matau nga urene nge lohot. Pe te hesongia helenga ke ronge kileng mur nga lut nge Iutea.
66 Iri lochloch ngana nenge te longe leteria tuanin raraia pe te ontei, "Kol nem mam lape lohot ke i utar?" Pe te eteia nge Non Soke na kerkerenga tu hit mene i.

Sakarias Hetatalo Ngana

67 Opepengpeng hemuta heke Ioanes temene Sakarias pe haliu hot sapele NeHalang na helenga:
68 ✡ "Ta heto haka tote NeHalang
Israel mur aria Non Soke!
Iange i sio at ke halaua nena hana mur
pe mene mule iri nga reria
poinga poreke ngana mur.
69 ✡Pe tung sue hemasinga e nge na kerkerenga halang
ke hemas mule ita lochloch.
Pe i nenge hemasmas nem at nga mata nenge Teuit
(NeHalang nena hekuleileinga).
70 Hetatalonga mur nge nike te hele hote
na helenga kerkereng ngana mur.
71 ✡Ke te teke NeHalang mene mule ita
nga rera ngarang mur peria
pe nge iri nenge muteria taua ita ero.
72 ✡Pe NeHalang hele ke teke
lape letena ia rera tete mur
pe letena metene helenga tomunga hel
nenge pengpeng toto.
73 ✡Nena helenga utona nenge heleia lange Apraham ma ke mai:
74 NeHalang lape mene mule ita
nga rera ngarang mur peria
ke ta ume mana nge i pe ta mataua
rera ngarang mur ero ol.
75 ✡Pomalam laka poinga poreke ngana e tu nge ita ero
pe ta pengpeng toto nga NeHalang matana
nga etue lochloch nenge tatu nga ich."
76 ✡Sakarias hele lange tuna, "Iau tuk iong pe lape te hetue iong NeHalang nenge I Soke nga Lut Toto nena hetatalonga. Iong lape iong muka nge Non Soke ke o hepengia nena kue.

✡ **1:52:** Job 12:19; 5:11; Psa 147:6 ✡ **1:53:** Psa 34:10 ✡ **1:54-55:** Gen 17:7; Psa 98:3; Mic 7:20 ✡ **1:59:** Gen 17:12; Lev 12:3; Luk 2:21 ✡ **1:68:** Psa 72:18 ✡ **1:69:** Psa 18:2 ✡ **1:71:** Psa 106:10 ✡ **1:72:** Gen 17:7; Psa 105:8-9 ✡ **1:73:** Gen 22:16-17 ✡ **1:75:** Tit 2:12-14 ✡ **1:76:** Isa 40:3 ✡ **1:77:** Jer 31:34

77 ✡Pe o hele lange hana lochloch ke Ne-
Halang lape hemas mule iri ke pomai: lape
saua reria poinga poreke ngana mur ke te
lasus toto.
78 ✡NeHalang letena poreke hali ia ita
nga rera poinga poreke ngana mur pe
tangtang ia tutuna mur ita ke poi ke manga
chaia matana nenge haka
79 pe tualeme sio at nga tapa pe tua
hatalia ita nenge ta tuteu nga metenga ana
mulil. Pe henonoua ita nga kue nenge
langa tunga nge nek."
80 Iok, Ioanes lumngana pupuo pe opene
pupuo ke soksoke pe kerkereng. Pe tu
manmana nga ich sana lomona e ke la het
nga etue nenge i sipona hetei hote i langa
hulua mataria nge Israel.

2

Maria Hoe Iesus
(Mat 1:18-25)

1 Nga etue nemur non soke nenge Rom
ene Agastus tunge helenga kerkerengana
nga sisalanga nge hehei pe hana ke lape
hot nga kileng lochloch nenge Rom nauele
iri.
2 Pe sisalanga nem talun nga etue nenge
Kirinius nauele kileng Siria.
3 Pe hulua lochloch tela mule nga reria
kileng una mur ke tehas sue eria mur.
4 Ol pe Iosep lohaka nge Nasaret nge
Kalelea ke la mule nga na kileng una nge
Petlehem nge Iutea. Iange kileng nem non
soke Teuit na kileng huna. Pe Teuit i Iosep
nette pengpeng. Pomalam Iosep la mule
nga kileng neu.
5 Iosep iri nai Maria tela iange tetal he-
lenga ke telei hel. Tela pe Maria sana lo.
6 Pe nga etue nenge tetu nge Petlehem
Maria hoho.
7 Hoe tuna tamane ngana e pe ruchite i
nga ruchinga hit sachanchana mur. Ru-
chite pe hemara sue i nga pulumakau mur
aria ngaunga ana manga. Iange pele nenge
lang mur te muta lochloch lo.

Sipsip Ana Naungaala Mur Pe Hekulku-
longa Mur

8 Sipsip ana naungaala mur hel te
umume nga miliko neu pe tetu ke
kangkanga pol nga kileng nenge Petlehem.
9 Ol pe Non Soke na angkelo e lohot nge
iri pe kerkerenga palau ngana nenge Ne-
Halang tualeme sio lange iri. Te esia pe te
matau toto.
10 Pe angkelo nem hele, "A matau ero!
Iau eat ia helenga urana toto ngana nge
imo, pe lape poia hulua lochloch ke te iech
toto pule. 11 Nga etue nei pengpeng nga
Teuit na kileng huna te hoe non nenge
hemasmas. Pe i Kristus, ara Non Soke
nenge NeHalang hele tala ia ke teke kulosia
at.
12 Poinga nenge hemallaha hote ke he-
lenga nei manmanna lape lohot ke po-
mai koi; ala pe a naue i nge te ruchite
i nga ruchinga hit sachanchana mur pe
te hemara sue i nga pulumakau mur aria
ngaunga ana manga."
13 Angkelo nem hele ke het pe ueiuei
mana angkelo mur hel pule nge iri halang
toto temes luluch nge i pe te heto heke
NeHalang ene ke pomai:
14 ✡ "Ta heto heke NeHalang nge i Non
Soke nga lut nga tapa. Pe tunga nge nek
lape tu hite iri nenge NeHalang iech ia iri!"
15 La ol pe angkelo nemur te hile iri pe
te haka la mule nga lut nga tapa. Pe sipsip
ana naungaala nemur te hele tele hel nge
iri, "Ita ol! Tala nge Petlehem ke tanau
urume ure nenge Non Soke hele at nge ita
lo!"
16 Iok laol, te song ke ueiuei mana ke
tela pe te lohot nge Maria pe Iosep pe turia
nge masio mana nga pulumakau mur aria
ngaunga ana manga.
17 Te esia ke ulo pe te hesong sapele
helenga nenge angkelo heleia lange iri.
18 Pe iri lochloch nenge te longe helenga
nem te rura ia pe leteria tuanin rara ia.
19 ✡Pe Maria letena metene ke nek toto pe
talhit tote nga letena nge teu.
20 La sipsip ana naungaala nemur tela
mule pe te heto heke tote NeHalang, nga
ure nenge te longe pe te esia lo. Iange ure
nemur te lohot ke pengpeng toto ke pete
tote utar nenge angkelo nem hele tala ia ke
ulolo.

✡ **1:78:** Isa 60:1-2 ✡ **2:14:** Luk 19:38 ✡ **2:19:** Luk 2:51 ✡ **2:21:** Luk 1:31

Te Riria Iesus Singina

21 ✡Kol sune nei ana etue iri rahtele mol
pe te riria singina. Pe te hetue ke ene Iesus.
Ene nenge Iesus, angkelo nem tung tele
nike nga tana sanaia i ero kura.

Simion Esia Iesus

22 ✡Nga etue nem Maria iri nai Iosep
te nanas tau pengpeng ia hotonga nenge
Moses. Ke Maria helemlem mule i nga
hohonga. Ke het pe te mene turia Iesus
ke iri ul tela nge Ierusalem ke te tunge i
langa NeHalang matana ke pomanga tehas
ia nga nena hotonga.
23 ✡Pe hotonga nem hele ke teke, "Aina
tatamanna nenge tengene ana lape te tung
tote iri lange NeHalang ke tutuna mur ia
iri."
24 ✡Pe pule te nanasia NeHalang na ho-
tonga ke te makia reria tunginga nenge
ngie chaulum nai.
25 Nga etue neu none nge ene Simion tu
nge Ierusalem pule. Pe i non urana nge
longo tau totote NeHalang pe kulele NeHa-
lang nge mene mule hana nenge Israel. Pe
Opepengpeng tu luluch nge i.
26 Pe Opepengpeng hele toto lange i lo ke
teke, "Lape o esia Kristus nenge Non Soke
kulosia at, ke het pe o mete ol."
27 Iok laol, Opepengpeng poi heke letena
pe ana non ii ke la iteu nga NeHalang na
pele palaungana. Nga etue nenge Maria
iri ul Iosep te mene teua Iesus langa NeHa-
lang na pele palaungana nem
28 Simion lake lolo heke Iesus pe heto
heke NeHalang pe hele;
29 "Non Soke lem hekuleileinga ana non koi
iau.
O longala ke e mete sio ke nek mana ol.
Iange lem helenga pete tote
30 ✡ke enau tote lem hemasinga ana non
nga matak pengpeng.
31 Pe iong sipom otal hote i
ke hulua lochloch te esia nga mataria
pule
32 ✡ke pomanga lemenge palaungana
nge tualeme hatalia kue nge hana
lomona mur
ke iong o mene mule iri.
Pe lape hulua te esia i pe te heto heke
lem hana mur nge Israel."
33 Iosep iri nai Maria te longe non nem
na helenga pe te rura totoia.
34 ✡Simion pete iri pe hele lange Maria,
"Tum sune nem lape helosio ia hulua ha-
lang nge Israel pe pule lape hemaul heke
mule hulua halang pule nge Israel. Ne-
Halang henonou hote tum sune nem ke
hemallaha hote NeHalang lemene ngana
nga ich pe hulua lape lemeria ero ia pe te
hele poreke i.
35 Pe i lape hemallaha hote hana leteria
tuanin ngana mur nenge te talkome nga
leteria toto. Pe iong lape o amneia melme-
lenga palaungana nga letem kolkol ngana
mur pe lem tanginga mur ke pomanga io
nge mes teu nga singim."
36-37 Hei pakar e i hetatalonga pule. Ene
laka Ana. Pe he neu temene ene laka
Panuel. Pe i tu teu nga mata nenge Asa.
Hei neu lei mukam ke iri nai ene tetu ke
aria hesinga iri rahtele nai ol pe ene mete.
La ke la hei pakar neu tu ke i toro kela
tuauna toto ke ana hesinga iri ana non kina
henel pe henel (84). Pe kokoes mana la
ke umume nga NeHalang na pele pe heto
hekeke NeHalang. Heo nga ngaunga pe
hetalaulau manmana.
38 Pe nga etue neu saolia Iosep iri nai
Maria nge te laia Iesus nga NeHalang na
pele. Saolia iri pe heto heke NeHalang
sapele pe heleia kol sune neu lange iri
nenge te kulele mene etue nenge lape Ne-
Halang mene mule Israel mur.

Tela Mule Nge Nasaret

39 ✡Iosep pe Maria te nanas taua Non
Soke nena hotonga ke het pe tela mule
sapele nga reria kileng nge Nasaret nge
Kalelea.
40 Pe turia Iesus pupuo ke soke pe letena
matana ngana urana toto pe NeHalang
pete tote i.

Iesus Langa Temene Nena Pele Palaungana

41 ✡Nga hesinga lochloch Iosep iri nai
Maria telala nge Ierusalem nga ngaunga
matana nenga Ingatoto.

✡ **2:22:** Lev 12:1-8 ✡ **2:23:** Exo 13:2, 12 ✡ **2:24:** Lev 12:8 ✡ **2:30:** Isa 52:10; Luk 3:6; Tit 2:11 ✡ **2:32:** Isa 42:6; 49:6; 52:10 ✡ **2:34:** Isa 8:14; Mat 21:42; 1Pi 2:8 ✡ **2:39:** Mat 2:23 ✡ **2:41:** Exo 12:24-27; 23:14-17; Deu 16:1-8

42 Iesus ana hesinga iri analoch pe nai pe
iri ul ke tela ke pomanga reria poinga nike.
43-44 Iok, etue palaungana neu het pe
Iosep iri nai Maria tela mulmule nga reria
kileng pe iri nai te teke ma Iesus koi iri ul ke
teii. Teii ke sase toto lo, ol pe te rara sapele
Iesus pe la te ontei rere i nge aloria mur pe
pekngaria mur.
45 Pe te hottaua i ero toto. Ol pe tela te
tango rara mule i nge Ierusalem.
46 Pe nga etue mol ngana te hottaua i nge
are luluch nge hetoronga ana hana mur
nga NeHalang na pele palaungana letena.
Pe i kila ke longo lala nge hana nemur pe
onteiteia iri pule.
47 Iri lochloch nenge te longe Kol sune
nem na helenga mur te rura toto iange hele
ke manga none nge letena matana toto.
48 Temene pe tana te esia i pe leteria lilil
toto lange i. Pe tana hele lange i, "Tuk,
o poia imem ke pomere? Iau pe temem
letemem toto ia iong ke moat mo tango
rere iong i!"
49 Pe Iesus tuacholia iri, "A tango rere iau
ke? Iau etu manmana nga temek nena pele
pe imo a eteia ero kai?"
50 Pe temene pe tana iri nai te eteia na
helenga luna ero.
51 ✡La Iesus lohaka luluch nge temene
pe tana ke tela mule nge Nasaret. Pe nge
Nasaret Iesus longo tau totote iri. Ure
lochloch ngana nemur Maria talhit tote
nga letena nge teu.
52 ✡Iesus puo haka luluche singina pe
letena matana ngana nge lohot ke nek
toto. Pe NeHalang pe hulua lochloch lete-
ria urana mana nge i.

3

Ioanes Nenge Henunun Nena Haliunga (Mat 3:1-12; Mak 1:1-8; Ioa 1:19-28)

1-2 Nga etuene e NeHalang na helenga lo-
hot nge Sakarias tuna Ioanes nga ich sana
lomona e. Pe nga etue neu Pontius Pilatus
nauele kileng nenge Iutea. Pe Herot nauele
kileng nenge Kalelea pe tina Pilipus nauele
kileng nenge Iturea pe kileng Trakonitis
pule. Pe Lisanias nauele kileng nenge
Apilene. Pe Teperius i non soke toto nge
Rom nge nauele iri lochloch. Pe Anas iri
nai Kaiapas iri tungina ana hana mur aria
papalauna mur. Nga etue neu pengpeng
NeHalang nena helenga lohot nge Ioanes.
3 ✡La ol, i ke langa ech nge Iortan pe haliu
hote NeHalang na helenga pe hele, "A hile
lemo poinga pulut ngana mur pe e henune
imo. Pomalam lape NeHalang saua lemo
poinga poreke ngana mur ke te lasus toto."
4 ✡Haliunga nei nanas taua hetatalonga
Isaias na helenga nenge has sue nga na
alalaha ke teke,
"None kou haliuliu nga ich sana lomona.
Haliu ke teke,
'A hepengia Non Soke na kue ke kulele i.
A hepengia na kue ke pengpeng toto
iange lape at pe i ia.
5 Kileng talloko sio ngana mur lape te
hemuta heke mule iri
pe sasana pe hengene mur lape tesel
sue iri.
Pe kue chachau ngana nemur lape te
umeia iri ke pengpeng mule.
Pe kue poreke ngana mur lape telau
hit mule iri pe te hepeng mule.
6 Hulua lochloch ngana nga ich lape te esia
NeHalang penna
nge mene mule iri lochloch.' "
7 ✡Iok laol, hulua lochloch ngana tela nge
Ioanes ke henune iri. Pe hele inin taua iri,
"Ilimo alete nemur! A teke NeHalang eteia
letemo tuanin ngana ero ma? Imo a sere
at ke a menmene henuninga pe imo a teke
ma ech nem poi ele NeHalang letena inin
ngana nga lemo poinga poreke ngana mur.
Ero toto la! A hul tote letemo!
8 ✡Pe a poia lemo poinga urana ngana
mur ke mo eteia ke ahul mule nga lemo
poinga poreke ngana mur lo. Imo nenge a
teke Apraham na tete mur imo a pengpeng
ero kura la. NeHalang nakuna nge ume
hote Apraham nena tete mur nga um mur
pe imo a teke Apraham na tete mur imo.
Ute pele ero!
9 ✡Selempo koi te rahite nga ae mur huria
lo ke te tele sue iri. Pe ae lochloch ngana
nenge nganangaria lohot ke urana ero lape
te tele sue iri pe tesau heke nga oan."

✡ **2:51:** Luk 2:19 ✡ **2:52:** 1Sa 2:26; Pro 3:4 ✡ **3:3:** Ume 13:24 ✡ **3:4:** Isa 40:3-5 ✡ **3:7:** Mat 12:34; 23:33 ✡ **3:8:** Ioa 8:33, 39 ✡ **3:9:** Mat 7:19

10 Pe hana nemur te onteia i, “Lape
mopoi ke pomere ol?”
11 Pe Ioanes hele, “Itei nenge nena
hengeron nai tunge elle lange mele nenge
na ero pe itei nenge ana ngaunga lo reke
lange mele nenge ana ngaunga ero pe mete
ana.”
12 ✡Hana hel nenge te lololoch umtu-
tuna teat nga henuninga pule pe te onteia
Ioanes, “Hetoronga imem lape mopoi ke
pomere pule?”
13 Pe Ioanes hele, “Te talue umtutuna hia
nenge lape a mene, a mene pengpengia pe
aele heke ero.”
14 Pe palinga hel ana hana mur te onteia
i pule, “Pe imem? Lape mopoi ke pomere
ol?”
Pe Ioanes hele lange iri, “A palia mele hel
pe a loloch mene reria umtutuna ero. Pe
a pallaka ia mele hel pe a keme mana nge
iri ero. A iech mana nga urumo nenge a
mene.”
15 Te longe Ioanes na helenga mur pe
leteria haka pe nga ramaria te teke lape i
Kristus nenge NeHalang hele tala ia nike ke
lape kulosia at.
16 ✡Pomalam ol pe Ioanes hele lange iri
lochloch, “Iau lape e henun mene imo nga
ech mana pe mele nge palaungana toto nge
iau lape nananas. Pe iau e urana ero pule
nge e poi hote apena ana ae ulina. Pe mele
nem lape henune imo nga Opepengpeng
pe nga oan.
17 Pe i lape mene mule nena hana mur ke
pomai; lape mene kakop pe sochote mioka
ulina mur pe nganngana mur takiraua iri
ke muria elle. Ke het pe sau heke ulina mur
nga oan sapel lala ngana nenge tu ke koko.”
18 Pe nga poinga hel pule Ioanes haliu
ia NeHalang na helenga urana toto ngana
lange hehei pe hana ke te hile reria poinga
pulut ngana mur.
19 ✡Non soke Herot nauele kileng nenge
Kalelea pe lei mule ene tana Herotias. Pe
pule poia poinga hel nge poreke toto. Pe
Ioanes na helenga nei tua tau pengpeng ia
Herot.
20 Pomalam Herot poia poinga poreke
toto ngana nenge tal teua Ioanes nga tuele
au ngana.

Ioanes Henune Iesus (Mat 3:13-17; Mak 1:9-11)

21 Iok, Ioanes henune hehei pe hana
lochloch ke het pe henune Iesus ol. Iesus
hetalaulau pe ulu alchach hatalia tapa.
22 ✡Pe Opepengpeng sio at pe nakuna
pomanga ngie chaulum. Pe helenga e sio
at nga tapa, “Iong mana tuk toto nge e mete
pe e iech toto nge iong.”

Iesus Nena Tete Mur (Mat 1:1-17)

23 ✡Iesus ana hesinga teke lala ke iri ana
non kina elle pe analoch (30) pe talun
sapele ana ume. Pe hulua te teke Iesus
temene Iosep pe Iosep temene Heli.
24 Pe Heli temene Matat. Pe Matat
temene Liuai. Pe Liuai temene Melki.
Pe Melki temene Ianai. Pe Ianai temene
Iosep.
25 La Iosep temene Matatias pe Matatias
temene Amos. Amos temene Nahum pe
Nahum temene Esli. Esli temene Nakai pe
Nakai temene Mat.
26 Mat temene Matatias pe Matatias
temene Semein. Semein temene Iosech pe
Iosech temene Iota.
27 Iota temene Ioanan pe Ioanan temene
Resa. Resa temene Serupapel pe Serupapel
temene Sealtil. Sealtil temene Neri pe Neri
temene Melki.
28 Melki temene Atti pe Atti temene
Kosam. Kosam temene Elmatam pe El-
matam temene Er.
29 Er temene Iosua pe Iosua temene
Elieser. Elieser temene Iorim pe Iorim
temene Mattat. Mattat temene Liuai pe
Liuai temene Simeon.
30 Simeon temene Iuta pe Iuta temene
Iosep. Iosep temene Ionam pe Ionam
temene Eliakim.
31 Eliakim temene Melea pe Melea
temene Menna. Menna temene Mattata
pe Mattata temene Natan. Natan temene
Teuit pe Teuit temene Iesi.
32 ✡Iesi temene Opet pe Opet temene
Poas. Poas temene Salmon pe Salmon
temene Nason.
33 Nason temene Aminatap pe Aminatap
temene Atmin. Atmin temene Ani pe Ani
temene Hesron. Hesron temene Peres pe
Peres temene Iuta.

✡ **3:12:** Luk 7:29 ✡ **3:16:** Ume 13:25 ✡ **3:19:** Mat 14:3-4; Mak 6:17-18 ✡ **3:22:** Ioa 1:32 ✡ **3:23:** Luk 4:22; Ioa 6:42 ✡ **3:32:** Rut 4:17-22

34 La Iuta temene Iakop pe Iakop temene
Isak. Isak temene Apraham pe Apraham
temene Tera. Tera temene Nahor pe Nahor
temene Seruk.
35 Seruk temene Reu pe Reu temene
Pelek. Pelek temene Eper pe Eper temene
Sela.
36 ✡Sela temene Kainan pe Kainan
temene Arpaksat. Arpaksat temene Sem
pe Sem temene Noa. Noa temene Lamek
pe Lamek temene Metusela.
37 Metusela temene Enok pe Enok
temene Iaret. Iaret temene Mahalalel pe
Mahalalel temene Kenan.
38 ✡Kenan temene Enos pe Enos temene
Set. Set temene Antam pe Antam temene
NeHalang.

4

Non Poreke Ngana Totoia Iesus (Mat 4:1-11; Mak 1:12-13)

1 Ioanes henune Iesus nge Iortan ke het
pe Opepengpeng hemute i pe mene i ke
langa ich sana lomona.
2 Pe nga lamau Iesus tuke ana etue iri
ana non kina nai (40) pe non poreke ngana
totoi ke helosio ia i. Nga etue lochloch
ngana nemur Iesus ngaua ngaunga e ero
pe nga hoena mete ana toto ol.
3 Iok laol, Non Poreke ngana neu hele
lange i, "Teke iong NeHalang tuna toto o
tunge helenga kerkereng ngana langa um
nei ke hul ke am ngaunga ia."
4 ✡Pe Iesus tuacholia, "NeHalang nena
hotonga hele ke teke, 'Hana pe hehei
te mene maulinga ke koko nga ngaunga
mana ero.' "
5 Pe Non Poreke ngana mene heke i langa
kileng e nga hengene palaungana. Pe
mala ero mana pe henonoua i langa kileng
lochloch ngana nga ich.
6 Pe hele lange i, "Lape e tunge lem kerk-
erenga palaungana nenge o nauele kileng
lochloch ngana nemur. Pe ure lochloch
ngana nga kileng nemur iong lem ia ol.
O esia ure lochloch ngana nemur te tung
lochloche at nge iau lo. Pe lape e tung pulut
mene lange mele pele mana nga iau lemek
ngak.
7 Nenge teke o heto heke iau lape e tunge
ure lochloch ngana nei ke lem ol."
8 ✡Pe Iesus tuacholia, "NeHalang nena
hotonga hele ke teke, 'O heto heke NeHa-
lang am Soke pe oume mana nge i!' "
9 Ol pe non poreke ngana neu mene
Iesus lange Ierusalem pe hetakila heke i
nga NeHalang na pele palaungana ona nga
lut toto pe hele lange i, "Nenge teke iong
NeHalang tuna toto, o tamu hot lamai ke o
losio langa ich.
10 ✡Iange NeHalang nena hotonga hele
ke teke,
" 'NeHalang lape kulosia na angkelo mur
ke tenau ele iong.
11 Lape tera hit heke mene iong nga peria
pe lape um riria apem ero toto.' "
12 ✡Pe Iesus tuacholia, "NeHalang na ho-
tonga hele ke teke, 'O totoi ia am Non Soke
NeHalang ero. Pe oech ia i ke nanasia
lemem ngam mana ero toto.' "
13 ✡Non Poreke ngana neu totoi ke helo-
sio ia Iesus nga poinga lochloch. Ke het pe
ua ana iange nga hoena lape at tau mule i.

Iesus Talune Ana Ume Nge Kalelea (Mat 4:12-17; Mak 1:14-15)

14 La ol pe Iesus la mule nge Kale-
lea pe Opepengpeng na hekerkerenga tu
luchluch nge i. Pe pingana song nga kileng
lochloch ngana nga lamau.
15 Iesus hetoro nga hetoronga ana pele
mur pe hulua lochloch ngana te heto heke
i.

Iesus Na Kileng Nganangana Mur Lemeria Ero Ia I (Mat 13:53-58; Mak 6:1-6)

16 La Iesus la mule nge Nasaret nga
kileng nenge i soke ia. Pe nga Sapat ana
etue Iesus la mule nga hetoronga ana pele
ke pomanga popoia lo. Mes haka ke sisia
NeHalang nena hotonga mur
17 pe te tunge alalaha nenge hetatalonga
Isaias lange i. Iesus ulele alalaha neu langa
helenga nenge tehas ia ke pomai,
18 "Non Soke opene koi tu luluch nge iau
iange i sipona hesilei hote iau
ke e haliu hotote nena helenga urana
toto ngana.

✡ **3:36:** Gen 11:10-26 ✡ **3:38:** Gen 4:25-26 ✡ **4:4:** Deu 8:3 ✡ **4:8:** Deu 6:13-14 ✡ **4:10:** Psa 91:11-12 ✡ **4:12:** Deu 6:16; 1Ko 10:9 ✡ **4:13:** Hip 2:18; 4:15

Helenga urana toto ngana nei e haliu hote lala nge
hehei pe hana nenge eria haka ero pe reria ure ero toto nga ich nei.
Pe kulosia iau ke e haliu hot ke pomai:
Iri nenge tetu teu nga kileng au ngana te lohotot.
Pe iri nenge mataria hit te nachnau. ✡
19 Pe e haliu ke e teke, etue nem at lo nenge lape Non Soke mene mule na hana mur lochloch."
20 Iesus lulit mule hetatalonga Isaias nena alalaha tunge lange mele nenge atia pe are sio. Pe hulua lochloch ngana nenga hetoronga ana pele letena neu mataria tuit mene i.
21 Ol pe hele lange iri, "Helenga chonna nenga NeHalang nena hotonga nei lohot ke manmanna heueu nei, ngana laka e sisia ke a longe ke ulolo."
22 ✡Pe iri lochloch leteria urana toto pe te rura iange ana non hele ngana ia helenga nemur ma ke urana toto. Pe te hele, "I mai Iosep tuna kai!?"
23 Pe Iesus hele lange iri, "Imo lape a hele at nge iau ke pomai, 'Iong o hemaul mule iong. Iange iong non nenge o nauelele haleles kina mur. Ure nemur nenge o poia nge Kapernam o poia nga lem kileng pengpeng.'
24 ✡ "E hele ke manmanna toto lange imo. Hetatalonga e nena kileng nganangana mur pengpeng lemeria ero ia i.
25 ✡Nge nike pakarkar una mur halang toto nge Israel nga etue nenge Elaisa. Pe nga etue nem pitte mol ero ke hesinga iri mol pe hakekena. Pe uringa palaungana toto lohot nga ich lochloch.
26 ✡A longo at nge iau. Manmanna toto ke NeHalang kulosia Elaisa ke lange pakarkar una mur nge Israel ero. Kulos mene i ke lange pakar e nge tutu nge Sarepat nga kileng nenge Saiton.
27 ✡ "Pe nge Israel nga etue nenge Elisa, hulua halang temene haleles poreke toto ngana nenge ngaungaua singiria. Pe elle nge iri Elisa hemas mule i nga haleles nem ero toto. Pe Elisa hemas mene ne Naman nge na nge Siria."
28 Iok laol, hulua lochloch ngana nenga hetoronga ana pele te longe helenga nei pe leteria inin toto.
29 Te lohaka pe te onrung hote Iesus nga kileng neu pe temene i langa hengene. Pe te teke tesau hot tote i ke losio ke mete.
30 Pe ero, ana non iteu mana nga hulua nemur tunangaria pe la sapele.

Iesus Keres Taua Uneinei (Mak 1:21-28)

31 Ol pe Iesus i sio lange Kapernam nga kileng nge Kalelea. Pe nga Sapat ana etue Iesus hetore hehei pe hana.
32 ✡Hehei pe hana te rura totoia Iesus na helenga iange meena pe tua tote leteria.
33 Nga hetoronga ana pele neu letena none nge uneinei tuteu nge i alngana hot ke palaungana toto.
34 "Ah! Iesus nenge Nasaret o teke oat ke o potaria imem? O teke oat ke opoi poreke imem? E eteia iong ke ulolo. Iong pengpeng toto nge NeHalang kulosia iong ke oat."
35 Pe Iesus keres taua uneinei neu pe hele, "O reng ol pe oua hot nge non nem!" Pe uneinei neu tamal sue non neu langa ich pe ua hot sapele nge i pe non neu singina urana mana.
36 Pe hehei pe hana te esia ure nei pe te rura toto pe te hele el nge iri, "Helenga utar nemai? Helenga nei kerkereng toto i nenge keresia uneinei mur pe te ua hot."
37 Pe Iesus pingana song ke rongo heke kileng lochloch ngana nga kileng neu.

Iesus Hemasia Hulua Halang (Mat 8:14-17; Mak 1:29-34)

38 La Iesus i hot nga hetoronga ana pele neu pe langa Simon na pele. Pe Simon uene, haleles poia ke singina milanglang toto pe te hele urume i lange Iesus.
39 Ol pe Iesus la ke mes nga ana hei na hete ilina pe hele ke kerkereng toto langa haleles neu. Iesus hele pe haleles neu het sapele nge hei neu. Haleles het pe hei neu loaka pe tun sapele aria.
40 Sinanga matana puluch lo pe hulua halang te atia aria haleles mur nge Iesus. Pe Iesus tal heke penna nge iri pe iri lochloch aria haleles het.

✡ **4:18:** Isa 61:1-2 ✡ **4:22:** Luk 3:23; Ioa 6:42 ✡ **4:24:** Ioa 4:44 ✡ **4:25:** 1Ki 17:1, 7 ✡ **4:26:** 1Ki 17:8-16 ✡ **4:27:** 2Ki 5:1-14 ✡ **4:32:** Mat 7:28-29

41 ✡Pe uneinei mur te ua hot nge hana
halang pe te alngaria ke mai, “Iong NeHa-
lang tuna!” Pe Iesus hele ke kerkereng toto
lange uneinei nemur, pe poia iri ke te hele
ero iange te eteia ke Iesus i Kristus nem.

42 Uach sio lo pe Iesus i ke langa kileng e
nge mele tuaia ero. Pe hulua te tango rere
i pe te hottaua i pe te hele ele i ke lohaka
hatalia iri ero.
43 Pe ero. Iesus hele lange iri, “Iau lape
ela nga kileng hel pule ke e haliu hote
Temek nena helenga urana toto ngana
lange hehei pe hana. E haliu nga etue
nenge hehei pe hana tenau haka lange
NeHalang aria Soke. Pe NeHalang nauele
iri lochloch ngana ke nek. Ela nga ume
palaungana nem iange NeHalang kulos
sue iau ke e poia.”
44 ✡Ol pe Iesus la ke haliu nga hetoronga
ana pele mur nge Iutea.

5

Iesus Talun Ke Iua Nena Hana Mur (Mat 4:18-22; Mak 1:16-20)

1 ✡Iok, nga etuene e Iesus mesmes nga
ech hetaliliu ngana palaungana ililna nge
Kenesaret. Ol pe hulua halang te emurung
hite i pe hel te teke te longo toto nga NeHa-
lang na helenga. Pomalam te pururum teu
nga pekngaria mur koaria ke tela rochroi
toto.
2 Pe Iesus esia aka nai nge te ele heke
nga peipei. Pe hana nenge te olole ruo nga
sulang nemur ngaria kou te lomlomo hoat.
3 Ol pe Iesus lake kila teu nga Simon nena
sulang pe hele lange i ke ele hote sulang
neu ke mana hot la pol nge hot. Ke Iesus
are teu nga sulang neu pe hetore hulua
nemur.
4 Iesus hetore hulua nemur ke het pe
hele lange Simon, “O hepu hote lem su-
lang ke lange ech leme ngana pe imo ul
pekngam mur a hemes sue hoat ke a hole
ruo.”
5 ✡Pe Simon tuacholia, “Non Soke, imem
pum toto ia hoat nei hesio ngana nga mi-
liko lo i! Pe emem ero toto. Pe lape e hesio
mule hoat nei ke pomanga o hele ngam.”
6 Iok laol, te hesue hoat nemur pe te hole
ruo nge halang toto nge poia hoat nemur
ke te teke te uch ulu.
7 Pe te iua pekngaria mur nga aka e pule
ke teat ke te halaua iri. Teat ke te hemuta
heke sulang nai neu nga ruo ke te puluch
par.
8 Pe Simon Petrus esia ure nenge lohot pe
tualou sio nga Iesus matana pe hele lange i,
“Non Soke oua toto ak iange iau lek poinga
poreke!”
9 Petrus poi ke pomau iange iri ul pekn-
gana mur te rura toto nga ruo lochloch
ngana nenge teole.
10 Pe Petrus pekngana nai pule Ieims pe
Ioanes Sepeti tutuna mur te rura pule.

Ol pe Iesus hele lange Simon, “O matau
ero. Heueu pe laol lape o menmene hana
ke pomanga ruo nge o hole nga hoat.”
11 ✡Iok, te ele heke sulang mur nga peipei
pe te hile sue ure lochloch pe te hile sue
aria ume mur nenge te holole hoat pe te
nanasia Iesus.

Iesus Hemas Mule None (Mat 8:1-4; Mak 1:40-45)

12 Iok, Iesus langa kileng e pe nga kileng
neu none tu. Pe non nem tu poreke toto
ia haleles poreke toto ngana nenge ngau
hohoa singira. Pe nga etue nenge esia Iesus
talsio tote i pe hele ke teke, “Non Soke,
nenge teke lemem toto o hemasia iau!”
13 Pe Iesus tal heke penna nge non neu
pe hele, “Oe lemek toto. Singim lemlem
mule!” Pe haleles neu het sapele nge non
neu.
14 ✡Pe Iesus hele ke kerkereng toto lange
i, “O hele pulut rara lange mele ero toto.
Ola ke o heteia singim lange tunginga ana
non. Pe o makia lem tunginga hel ke o
nanasia hotonga nenge NeHalang tunge
lange Moses. Pomalam hulua lochlolch te
eteia ke singim urana mule lo.”
15 Pe Iesus pingana song ke langa tau toto
pe hulua halang te atat ke te longo nge i pe
te teke Iesus hemaulia iri nga aria haleles
mur.
16 Pe kokoes Iesus ua kome ke hetalaulau
nga kileng nenge nganangana ero.

✡ **4:41:** Mat 8:29; Mak 3:11-12 ✡ **4:44:** Mat 4:23 ✡ **5:1:** Mat 13:1-2; Mak 3:9-10 ✡ **5:5:** Ioa 21:3-8 ✡ **5:11:** Mat 19:27 ✡ **5:14:** Lev 14:1-32

Iesus Hemasia None Nge Apena Mete (Mat 9:1-8; Mak 2:1-12)

17 Nga etuene e Iesus hetottoro pe Paresio mur pe hotonga ana hetoronga mur teat nga kileng nemur nge Kalelea pe Iutea pe Ierusalem. Hana nemur teare lamau pule. Pe Non Soke tunge na hekerkerenga palaungana lange Iesus ke hemas mule haleles mur.
18 Hana hel te takisia none nge apena mete luluch nga na hete pe te teke te teuia langa pele letena ke tetal sue i nga Iesus matana.
19 Hulua halang ol pe te tango rara kue e nge te mene teua non neu lange teu. Ol pe te takis heke i langa pele ona teal hatalia pele pulpulna pe te heon sue pe te hesue i luluch nga nena hete ke langa hulua tunangaria nga Iesus matana pengpeng.
20 ✡Iesus esia leteria manmanna ngana pe hele lange non neu, "Neingak, e saua lem poinga poreke ngana mur ke te lasus toto lo."
21 Pe hotonga ana hetoronga mur pe Paresio mur te hele te hele hel nge iri, "Itei pane mai? Mele nei hele poreke tote NeHalang i! Teke i utar toto pamai? NeHalang i toro mana nge saua rera poinga poreke ngana mur ke te lasus!"
22 Iesus eteia leteria tuanin ngana mur pe hele lange iri, "Pomere nenge letemo tuanin rara ke pomam ia ure nemur?
23 Semel ngana nge e hele ke e teke, 'E saua lem poinga poreke ngana mur ke te lasus toto lo.' Pe anali toto nge e hele ke e teke 'O loaka pe oi.'
24 ✡Heueu lape aes tote nga matamo nge Non Tuna na kerkerenga palaungana nga ich nge saua poinga poreke ngana mur." Iok, hele lange non nenge apena mete neu, "E hele lange iong, o lohaka pe o mene lem tako pe ola nga lem pele!"
25 Ueiuei mana pe non neu lohaka nga iri lochloch mataria mene heke nena manga pe langa nena pele pe heto hekeke NeHalang.
26 Pe hulua lochloch ngana nemur te rura toto pe te matau pe haria kangkanga mana nga ure nenge lohot pe te heto heke NeHalang pe te hele, "Heueu mana nei ta naue ure nemur nenge ta esia iri erochro nge nike."

Iesus Iua Liuai (Mat 9:9-13; Mak 2:13-17)

27 Iok, Iesus hile kileng neu pe i ke la pe esia Liuai nge arare nga nena ume ana pele nenge lololoch umtutuna ia. Pe Iesus hele lange i, "O nanasia iau."
28 Pe Liuai lohaka pe hile sue ure mur lochloch ngana pe nanasia Iesus.
29 Ol pe Liuai poia Iesus ana ngaunga palaungana pe hana halang toto nge iri nenge te lololoch umtutuna pe hana hel pule tela ke te ngau luluch nge Iesus.
30 ✡Paresio mur iri ul aria hotonga ana hetoronga mur te ngunngunu pe te hele lange Iesus na hana mur. Pe te ontei, "Pomere pa nenge o ngau pe oin luluch nge hana nenge te lololoch umtutuna pe nge hana porekreke ngana nemur pamam?"
31 Pe Iesus tuacholia reria helenga, "Iri nenge singiria haleles mana tela nge non nenge umume nga haleles ana pele pe iri nenge singiria haleles ero tela ero nike.
32 Iau eat mana nge iri nenge muteria toto ke te hulia reria poinga poreke ngana mur pe te nanas mule iau. Pe iri nenge te teke iri siporia te pengpeng lo eat nge iri ero."

Onteinga Nga Heonga (Mat 9:14-17; Mak 2:18-22)

33 Hana hel te onteia Iesus, "Pomere nenge Ioanes nena hana mur pe Paresio mur reria hana mur teheo nga ngaunga pe te hetalaulau ke kokoes pe lem hana mur ero?"
34 ✡Iesus tuacholia, "Nenge teke none ngesia nehei, lape heo ele hulua nga ngaunga pule? Ero toto la!
35 Pe non nenge ngesnges ana etue nenge lohaka hatalia iri lape at. Nga etue nem hulua lochloch ngana nem lape teheo nga ngaunga ol."
36 Iok, Iesus heleia helenga opene e pule, "Mele chach ia nena hengeron heueu ngana pe sima hite langa hengeron nike ngana ero. Nenge teke poia ke pomam lape poi poreke hengeron heueu ngana nem

✡ **5:20:** Isa 43:25; Luk 7:48 ✡ **5:24:** Ioa 5:8 ✡ **5:30:** Luk 15:1-2 ✡ **5:34:** Ioa 3:29

nge tachach ia. Pe lape poia hengeron nike
ngana nem ke nakuna poreke pule.
37 Pe pule mele ling teua uain heueu
ngana langa kina nenge nike ngana ero
iange sosolos. Nenge teke poia ke pomam
lape poia kina nike ngana nem ke chach pe
pasiling hot, pe kina nem poreke sapele.
38 Ke lape a ling teua uain heueu ngana
langa kina nenge heueu ngana pe makuk.
39 Pe mele lemene taua uain heueu
ngana ero ol nenge teke inia nike ngana
lo. Pe mele neu hele, 'Nike ngana nem
urana.' "

6

Iesus Hetore Ita Nga Poinga Nenge Ta Poia Nga Sapat Ana Etue
(Mat 12:1-8; Mak 2:23-28)

1 ✡Nga Sapat ana etue Iesus iri ul nena
hana mur tei teu langa ume e. Pe Iesus
nena hana mur te sohe uit nganangana pe
te soch hote paena pe te ngaua.
2 ✡Pomalam Paresio mur te onteia Iesus,
"Rera hotonga hele ke teke tapoi ke pomam
nga Sapat ana etue ero. Pe pomere nenge
lem hana mur tepoi ke pomam?"
3 ✡Pe Iesus tuacholia iri, "Imo mam a
sisia non soke Teuit poi ngana nge nike
ero? Nga etue nenge iri ul nena hana mur
te mete aria?
4 ✡Te mete aria toto pe ana non i teu langa
NeHalang nena pele pe mene ngaunga
nenge heo ngana ke te ngaua. Pe rera ho-
tonga hele ke teke ngaunga nem tunginga
ana hana mur mana aria."
5 Pe Iesus hele pule ke mai, "Sapat ana
etue nem tokoninga koi iau Non Tuna."
6 Nga Sapat ana etue e pule Iesus hetot-
toro nga hetoronga ana pele. Hetottoro pe
none nge penna tamalmal mete tu pule.
7 Paresio mur pe hotonga ana hetoronga
mur hel te tango rara kue nenge te ollaka
hote Iesus ke poia poinga poreke ngana e.
Pe te teke tenau ala tote i pe te nachnei hit
tote i nge hemas ia non neu nga Sapat ana
etue.
8 Pe Iesus eteia iri lochloch ramaria ke
het lo pe hele lange non nenge penna mete
neu, "Omes haka pe oi hot at lakoi nga
muka." Non neu mes haka pe la sapele nga
muka.
9 La ke mes pe Iesus hele lange iri, "E
onteia imo lochloch. Hotonga nenge ita
hele ke teke ta poia ume utar mur nga
Sapat ana etue? Ta halau hel mule nge
ita ma ta hunel mule nge ita? Nenge teke
mele nge ana haleles palaungana tu tahun
sapele i ma ta hemas mule i?"
10 Iesus nau rara nge iri lochloch pe hele
lange non nenge penna mete neu, "Otul
hote perim mete ngana nem ke pengpeng."
Pe non neu teke tul hote penna mete ngana
neu ke mai pe penna urana mule sapele.
11 Pe hana nemur te esia ke mau pe lete-
ria inin toto pe te hele tele hel nge iri nga
utar nge lape te poia lange Iesus.

Iesus Hesilei Hote Nena Hana Mur Iri Analoch Pe Nai
(Mat 10:1-4; Mak 3:13-19)

12 Nga etuene e Iesus i haka langa kileng
chouchou ngana e ke hetalaulau. Pe heta-
laulau nga kileng neu ke la uach sio.
13 Ol pe iua nena hana mur lochloch pe
hesilei hot ke analoch pe nai pe hetue iri ke
nena hekulkulonga mur.
14 Eria koi nemur: Simon (nenge Iesus
hetue ke ene Petrus) pe tina Antreas pe
Ieims pe Ioanes pe Pilipus pe Patolomius
15 pe Mateus pe Tomas pe Ieims (nenge
Alpeus tuna) pe Simon (nenge te hetue i ke
Emo Kina)
16 pe Iutas (nenge Ieims tuna) pe Iutas
Iskariot (nenge Iesus nena non ia pe poi
poreke mule lange Iesus).

Iesus Hetottoro Pe Hemasmas
(Mat 4:23-25)

17 Iesus hile kileng chouchou ngana neu
pe iri ul nena hana nemur tei sio. Tei
sio pe la temes nga kileng mosngana lu-
luch nge na hana mur hel pule nge halang
toto. Pe hulua halang teat nge Iutea pe nge
Ierusalem pe nga ruach ilina pule nge Tir
pe Siton.
18 Iri lochloch te teke teat ke te longo
Iesus nge hetottoro pe te teke hemas mule
iri nga aria haleles mur. Iri nenge uneinei
tuteu nge iri teat pule pe Iesus hemas mule
iri.

✡ **6:1:** Deu 23:25 ✡ **6:2:** Ioa 5:10 ✡ **6:3:** 1Sa 21:1-6 ✡ **6:4:** Lev 24:5-9

19 Pe hulua lochloch ngana te teke tera
nge i iange kerkerenga nem lohot man-
mana nge i pe hemasia iri lochloch.

Tunga Urana Ngana Pe Poreke Ngana (Mat 5:1-12)

20 Ol pe Iesus naula nge na hana mur pe
hele,
"Imo nenge lemo ure halang ero, a iech
toto
iange atu teu nga NeHalang nena
naualanga lo!
21 ✡Imo nenge a meteamo nga ich heueu
nei, a iech pule
iange lape samo una nga hoena.
Imo nenge a tangtang pe letemo meena
toto heueu nei,
a iech iange nga hoena lape a melmel
mule.
22 ✡ "Imo nenge a nanas tote Non Tuna pe
hana muteria taua imo ero toto pe te tanga
selel amo, a iech!
23 Nenge teke ure nei lohot nge imo,
a iech toto pe ahes haka iange urumo
palaungana kou kulele imo nga lut nga
tapa.
24 "Pe imo nenge lemo ure halang heueu
nei, a iech ero ol
iange atu ngamo nenge urana toto a
mene ke ulolo!
25 Pe imo nenge samo huna heueu nei, a
iech ero ol
iange nga hoena lape a meteamo toto!
Imo nenge a melmelmel heueu nei, a iech
ero ol
iange nga hoena lape a tang manmana
ol!
26 Pe imo nenge hulua te heto hekeke imo,
a iech ero ol
iange nge nike hulua nemur reria tete
mur te heto hekeke hana nemur
nenge te pallaklaka ke iri hetata-
longa."

Mutemo Taua Lemo Ngarang Mur (Mat 5:38-48; 7:12a)

27 Pe Iesus hele mule, "E hele lange imo
nenge a longo atat nge iau. Letemo la mule
pe lememo tau mule lemo ngarang mur pe
apoi ke urana mule lange iri nenge lemeria
ero ia imo pe te tanga selel amo.
28 A pete iri nenge te hele tautaua imo pe
a hetalaulau iri nenge tepoi porekreke imo
aria.
29 Nenge teke mele te pele iong o hulia
hengem ele lange i ke te pele pule. Pe
nenge teke mele achatote lem hengeron
nenge hot ana, o ngata mana ke mene lem
hengeron nenge teu ana pule.
30 Nenge teke mele hel te onteia iong nga
ute hel, o tung mene lange iri pe nenge teke
mele mene lem ute o ontei haka mule i ero
ol.
31 ✡Poinga urana ngana nenge lemem ke
mele hel te poia lange iong o poia lange iri.
32 "Nenge teke lememo tau mene hana
nenge muteria taua imo lape a mene
urumo utar? Anau lange hana porekreke
ngana mur. Iri kau lemeria tautaua hana
nenge muteria tautaua iri pule mau pe te
mene ururia e ero.
33 Teke apoi ke urana lange iri nenge
tepoi ke urana lange imo pe apoi ke po-
mam lange iri toro mana, pomere toto
nenge lape a mene urumo? Pe hana nenge
te poreke kau tepoi ke mau pule mau!
34 Pe nenge teke a tunge ute lange mele
pe a teke tuachol mule pomere toto nenge
a teke a mene urumo? Pe hana porekreke
ngana mur kau te tung helel reria urelu
mau pe te teke te mene pengpeng mule
reria ure nenge te tunge la!
35 A poia poinga nemur ero! Letemo la
mule pe lememo tau mule lemo ngarang
mur. Pe a tung ure lange mele hel pe
lememo tau mule ero ol. Pomalam lape
urumo palaungana toto pe NeHalang Nge
I Soke Nga Lut Toto tutuna mur imo.
Iange I poi ke nek toto lange iri nenge
te poreke manmana pe iri nenge te hele
urana erochro.
36 Letemo porekeia pekngamo mur
lochloch ke pomange tememo nge letena
porekeia imo lochloch ngana nga ich."

Tanek Hel Mana (Mat 7:1-5)

37 ✡ "O henonou perim lange hehei pe
hana nga reria poinga mur ero. Poma-
lam lape NeHalang henonou penna lange
iong nga lem poinga poreke ngana mur

✡ **6:21:** Psa 126:5-6; Isa 61:3; Hem 7:16-17 ✡ **6:22:** Ioa 15:19; 16:2; 1Pi 4:14 ✡ **6:31:** Mat 7:12 ✡ **6:37:** Mat 6:14

ero pule. Pe o hele hote hehei pe hana reria poinga poreke ngana mur ero. Pomalam lape NeHalang hele hote lem poinga poreke ngana mur ero pule. Letem poreke ia hehei pa hana nga reria poinga poreke ngana mur. Pomalam NeHalang lape letena ia iong nga lem poinga poreke ngana mur.

38 ✡Lem poinga nenge o tungtung o poia lange mele hel. Pomalam lape NeHalang poia lange iong pule. Pe i manmanna toto lape tuacholia lange iong ke pomai: nenge teke o tunge chasang elle NeHalang tuacholia nga chasang elle nge rure pe pip hite pe hemuta heke mule ke pararai pe tunge lange iong. Lem halaunga meena ngana nenge o poia lange mele hel lape NeHalang tuachol mule lange iong."

39 ✡Pe Iesus heleia helenga opene nei lange iri, "Nenge teke none nge matana hit koke neingana e nge matana hit pule lape iri nai te losio teu nga polo.

40 ✡Pe kol mele nge lala nga hengetoro i palaungana nge ana hetoronga ero. Pe teke heulo hote ana hesinga nemur nga hengetoro lape poi ke mange ana hetoronga ol.

41 "Pomere nenge o esia ae mumuna unne nge mateu nga tim e matana pe o kolkol taua ae chonna palaungana nge maele matam?

42 Pomalam lape o hele lange tim e neu ke pomai, 'Kole tik, o iat ke e sulhote ae mumuna unne langa matam.' Iong o hele ke mau pe iong sipom o kolkol taua ae chonna palaungana nem nenge maele matam. Iong opoi ke manga mamulou ero! Opoi hot tele ae chonna palaungana nenge maele matam. Ke het laka onau ke nek toto pe o sulhote ae mumuna nenge maele tim matana."

Ae E Luluch Nga Nganangana Mur (Mat 7:16-20; 12:33-35)

43 "Ae nenge haka pe nganngana lohot ke urana i ae poreke ngana ia ero. Pe ae nenge haka pe nganangana lohot ke poreke i ae urana ngana ia ero.

44 Ta eteia ae elle pe elle nga nganngana mur ke pomalam, o teke o sohe kon ola nga raka tana ero. Pe o teke o sohe here, ola nga kore tana ero.

45 Pe non nenge urana lape ta esia poinga urana ngana nge lohot nge i iange poinga nem at nga letena toto. Pe non nenge poreke lape ta esia poinga poreke ngana nge lohot nge i iange poinga nem at nga letena toto. Iange harra hele hote utar nenge muta nge ita nga letera toto."

Hana Nai Te Hemes Ke Pele Nai (Mat 7:24-27)

46 ✡ "Pomere nenge o hetue iau ke am Soke iau pe opoi ke pomanga e hele ngak ero?

47 Mele nenge at nge iau pe longe lek helenga pe longo taua iri lape e henonou hote i ke i non nge pomai:

48 I pomanga non nenge hemesia na pele pe selsio tote na pele huna munna pe ume heke nga um. Pe nga lukunna ech ngau reke kileng pe teke tak hote pele pe pele nem mes ke kerkereng toto iange te umeia ke nek toto nike.

49 Pe mele nenge longe lek helenga pe nanas taua ero lape poi ke pomanga mele nenge hemes mene na pele nga lut mana pe sel sue munna ero. Pe nga lukunna ech ngau reke ke at pe tak hote pele nem pe losio sapele. Pe pele nem uchulu ke poreke toto."

7

Non Soke Nem Letena Manmanna Ngana (Mat 8:5-13)

1 Iok laol, Iesus heleia ure lochloch ngana nei lange hehei pe hana ke het pe i ke lange Kapernam.

2 Pe nga lamau non nenge i mukmuka nga palinga hel ana hana mur tu. Pe nena non nenge umume nge i singina haleles toto pe teke metmete lo. Pe ana non ana soke mutena tau tote i.

3 Ana soke longe Iesus pingana, ol pe kulosia hana papalaungana hel nge Israel ke tela taua Iesus ke hemas mule non soke neu nena non.

4 Tela ke te lohot nge Iesus pe te ech tote i pe te hele, "Lememem toto ke ola ke o hemas mule non soke neu nena non. Iange

✡ **6:38:** Mak 4:24 ✡ **6:39:** Mat 15:14 ✡ **6:40:** Mat 10:24-25 ✡ **6:46:** Mat 7:21

i poia ume palaungana toto at nge imem
Israel mur.
5 Pe i mutena tau tote imem Israel mur
pe lele lemem hetoronga ana pele."
6 La ol pe Iesus koko sapele nge iri.

Tela rochroi nga pele lo pe non soke
neu kulosia pekngana hel ke la te heleia i
sipona na helenga lange Iesus, "Non Soke,
lemek ero nge e hekuleileia iong. Iau e
urana ero toto nge oteu at nga lek pele.
7 Pe pule e urana ero toto nge iau sipok
ela ke e esia iong. Lemek ke e teke o hele
mana pe lek non nenge umume nge iau
urana mule.
8 Iau pule eume pe e longo tau menmene
ak ae huna mur pe pule iau sipok enau ele
palinga hel ana hana mur. E hele lange elle
ke e teke, 'Ola!' pe ila. Pe e hele lange e pule
ke e teke, 'O i at!' pe i at. Pe e hele lange
lek non nenge umume nge iau ke e teke, 'O
poia ume nei!' Pe i ume ia."
9 Iesus rura toto nga Non Soke neu nena
helenga nei. Longe ke het pe ralele taua
hulua nenge te nananas ia i pe hele lange
iri, "E hele lange imo pengpeng, e hottaua
none nge letena manmanna ngana pomai
ero kura. Pe nge Israel pule e hottaua e
ero!"
10 Hana nenge te atia non soke neu na he-
lenga tela mule nga pele pe haleles palaun-
gana nenge poia non soke nena non neu
het mule lo.

Iesus Hemaul Heke Hei Pakar E Tuna

11 Pomange rou Iesus langa kileng e nge
ene Naen. Pe nena hana mur pe hulua
halang pule te nanasia i.
12 Te ii ke la te lohot nga kileng neu ana
kue matana pe tesaol haka nga hei pakar
e tuna koluna nge telolo hotote ke la tealo
hitite. Pe hei pakar neu tuna elle mana ke
ngana kolou nenge mete neu lo. Pe hulua
halang nga kileng neu tei luluch nge i.
13 Ol pe Iesus esia hei pakar neu pe letena
poreke toto ia i pe hele lange i, "Atong o
tang ero."
14 Pe Iesus i ke la rahaka nga metenga
ana hete pe hana nenge te takisia temes. Pe
Iesus hele, "Kol nem! E hele lange iong. O
lohaka!"
15 ✡Pe kol nenge mete neu are haka pe
hele sapele. Pe Iesus tung mule i lange
tana.
16 ✡Pe hulua nemur te esia pe te matau
pe te heto heke NeHalang pe te teke, "Het-
atalonga e nge na kerkerenga palaungana
toto i! Tu luluch nge ita! NeHalang at lo ke
hemas mule nena hana mur!"
17 Iesus poia ure nei pe pingana song nga
kileng lochloch ngana nge Iutea pe kileng
nemur nenge tetu rochroi.

Ioanes Hekule Nena Hana Nai Lange Iesus
(Mat 11:2-19)

18 Iok, Ioanes nena hana mur te hele
lange i nga ure lochloch ngana nei. Ioanes
longe pe iu ke nena hana nai
19 ✡pe kulosia iri kela te onteia Iesus. Pe
te teke, "Iong laka lom nenge NeHalang
hele ke teke lape kulosia ke at? Eh, Mele
nenge mo kulele kau lape atat kura mau?"
20 La hana nai neu tela nge Iesus pe
te hele, "Ioanes nenge henunun kulosia
imem ke at mo onteia iong. Ioanes teke,
'Iong laka lom nenge NeHalang hele ke
teke lape kulosia ke at? Eh, Mele nenge mo
kulele kau? Lape atat kura mau?' "
21 Nga etue neu pengpeng Iesus hemas
mule hulua halang nga aria haleles mur pe
helope hote uneinei mur pe poia iri nenge
mataria hit ke tenau mule.
22 ✡Pomalam Iesus tuacholia Ioanes
nena hana mur ke teke, "Ala mule pe a
hele lange Ioanes nga utar nenge a esia
pe a longe lo. Iri nenge mataria hit tenau
mulmule lo. Iri nenge aperia mete tei
mulmule lo. Iri nenge haleles poreke
ngana lohot nga singiria te urana mule
lo. Iri nenge talngaria hit te longo mule
lo. Iri nenge te mete te maul haka mule lo.
Pe iri nenge reria ure halang ero pe tetu
poreke toto nga ich te longlonge NeHalang
na helenga urana toto ngana.
23 Hana nenge te longe lek helenga pe
leteria manmanna ngana losio ero lape te
iech toto!"
24 Iok, Ioanes nena hana mur tela ol
pe Iesus talun ke nana urume Ioanes na
poinga mur lange hehei pe hana. Pe hele
ke teke, "Nenge ala nge Ioanes nga ich sana

✡ **7:15:** 1Ki 17:23; 2Ki 4:36 ✡ **7:16:** Luk 1:68 ✡ **7:19:** Psa 40:7; Mal 3:1; Hem 1:8 ✡ **7:22:** Isa 35:5-6; 61:1; Luk 4:18

lomona nem pe nga ramamo a teke a esia
utar toto? A teke a esia heilil ina a nge
tutula iu rusia pe pellou rara mana?
25 Teke ramamo tunga nem ero pe a teke
ala ke a esia utar? A teke A esia none
nge heronia hengeron urana ngana mur?
Hana nenge te heronia hengeron nenge
pomam pe te ngaungaua ngaunga urana
ngana mur tetu mana nga pele palaungana
nenge uruna haka toto!
26 ✡Iok, a hele at nge iau ol. Nga ramamo
a teke a esia utar toto? A teke a esia hetata-
longa e? Oe i manmanna ke i hetatalonga.
Pe i altoto nga hetatalonga mur lochloch.
27 ✡Ioanes i sipona nenge NeHalang na
helenga nenge tehas sue hele tala ia lo. Ke
NeHalang hele,

" 'Lape e kulosia non nenge mene lek he-
lenga
ke imuka nge iong ke helue lem kue.' "
28 Pe Iesus hele pule, "E hele lange
imo, Ioanes i palaungana toto nge hana
lochloch nenge tetu nge nike ke at heueu
nei. Pe nga NeHalang nena naualanga pe
nekinga nge ita, iri nenge teat nga hoena
lape te ele haka toto nge Ioanes."
29 ✡Hulua lochloch ngana nemur te longe
pe iri ul hana nenge te lololoch umtu-
tuna mana te heto heke NeHalang nge na
poinga pengpeng mana. Iri te poi ke po-
mam iange Ioanes henune iri lo.
30 ✡Pe Paresio mur iri ul hotonga ana
hetoronga mur ero. Iri lemeria ero toto
nge te nanasia NeHalang. Iange iri tela nge
Ioanes ke henune iri ero nike.
31 Iesus hele mule, "Nga enau ngak nge
hulua nga etue nei nakuria te teke tepoi ke
pomere mai?
32 Tepoi ke pomalaka nga aina kinkino
ngana nenge aria tuluk nai ke te arare nga
ingala munna. Pe leteria inin tau helel pe
hel te chusi. Iok, hel te alngaria tele lange
pekngaria mur,

" 'Pomere nenge mo palia emem hario
pe ahes ero?
Pe moute pum ana utunga
pe a tang ero?'
33 Oe, imo nga etue nei a pomanga aina
nemur iange Ioanes nenge henunun at pe
heo nga ngaunga pe inia ech kerkereng
ngana e ero pe a hele ke a teke, 'Non pa
nem, uneinei tu nge i iam!'
34 ✡Iok, Non Tuna at. Ngaungau pe inin pe
imo a hele, 'Anau langa non pa neu! Non
nei ngau halali! Pe in sakilil i! Pe kokoko
nge hana nenge te lololoch umtutuna pe
hana nenge reria poinga poreke toto!'
35 Pe iri nenge te nanasia NeHalang iri te
hemallaha hote ke NeHalang i pengpeng
toto pe manmanna."

Iesus Lake Ngau Luluch Nge Simon Nenge I Paresio

36 Non Paresio e iua Iesus kela ngau nga
na pele. Iok Iesus iteu langa pele neu pe
kila sio ke te ngaungau ol.
37 ✡Pe nga kileng neu heie nge poinga
poreke ngana muta toto nge i tu. Ana hei
longe Iesus nge lake ngaungau nga non
Paresio neu na pele pe mene ech kina e nge
te ume hote nga um. Pe ech kina nem muta
ia ure nenge inangana ehech.
38 Pe la ana hei mes nga Iesus rumena
nga apena mangana pe tangtang ol. Tang-
tang pe matana eina sio ke la lome Iesus
apena. Ke het pe taune Iesus apena nga
palpalna ina pe saka hite Iesus apena.
(poi ngana nei, manga teke talsio tote i
pe heto heke tote Iesus) Pe heusiling heke
ure nenge inangana ehech neu nga Iesus
apena.
39 Pe non Paresio neu esia pe hele mana
nga letena, "Teke non nei i hetatalonga ke
manmanna lape eteia hei nenge rachraua
i neu. Pe pule eteia ke hei nem i hei poreke
ngana toto."
40 Iok, Iesus rahaka helenga pe hele
lange i, "Simon, e teke e hele ia ute lange
iong."

Pe Simon hele, "Iok, Non Soke, o hele ia
at nge iau."
41 Pe Iesus talun ke hele lange i sapele,
"None tunge umtutuna lange hana nai pe
teke nga hoena te tuacholia ke pengpeng la
mule nge i. Elle nge iri mene ke umtutuna

✡ **7:26:** Luk 1:76 ✡ **7:27:** Mal 3:1 ✡ **7:29:** Luk 3:12 ✡ **7:30:** Mat 21:32 ✡ **7:34:** Luk 15:2 ✡ **7:37:** Mat 26:7; Mak 14:3; Ioa 12:3

iri ana non kina lime iri lime (500) pe neingana mene ke umtutuna iri ana non kina nai pe analoch mana. (50)

42 Pe iri nai ape te teke te tuachol mule pe reria umtutuna ero toto. Ol pe non nenge tunge umtutuna lange iri hele lange iri nai, 'Hanganok nemur nenge a poia nge iau lape lasus ol.' " Iesus hele ke het pe onteia Simon, "Non tei nge iri nai lape mutena tau tote non nenge tunge umtutuna nemur?"

43 Pe Simon lohaka pe hele, "Iau e teke ngana laka nenge mene ke umtutuna halang."

Pe Iesus hele, "Nem pengpeng."

44 Pe Iesus naula nge hei neu pe hele mule lange Simon, "O esia hei nei? E i teu at nga lem pele pe o tunge ech ke e lome apek ero. Pe hei nei lome apek nga matana heina pe taune mule nga palpalna ina.

45 Pe iong, eat nga lem pele pe o iech ele iau pe olau hite iau ero pe hei nei saka hitite apek nga eat ngak nike. Ngana i popoia ne kura.

46 Pe iong opoi heke oliua eina nga palpaluk ero pe hei nei heusiling heke ure nenge inangana ehech nga apek.

47 Pomalam e hele lange iong hei nei eteia nge lape letek poreke ia i nga nena poinga poreke ngana mur lochloch ngana koi nenge mutena tau tote iau. Pe mele nenge na poinga poreke ngana unne sune mana pe letek poreke ia i nga na poinga nem mutena taua iau ke unne sune mana."

48 Pe Iesus hele lange hei neu, "Atong, e saua lem poinga poreke ngana mur lochloch ke te lasus toto lo."

49 Pe hana hel pule nenge iri ul te ngaungau neu te hele tele hel nge iri, "Itei pane mai ol, nge teke saua hehei pe hana reria poinga poreke ngana mur ke te lasus toto?"

50 ✡Pe Iesus hele lange hei neu, "Letem manmanna ngana laka hemas mule iong. Ola mule pe otu ke nek ol."

8

Hehei Nemur Nenge Te Halaua Iesus Pe Nena Hana Mur

1 Iok, nga hoena ol Iesus i ke langa kileng elle pe elle pe haliu hote NeHalang nena helenga urana toto ngana. Helenga urana toto ngana nem hemallaha hote NeHalang nena naualanga urana ngana pe nena nekinga. Iesus i rara neu pe nena hana analoch pe nai neu tei luluch nge i.

2 ✡Iok, hehei hel nge uneinei pe haleles poia iri Iesus hemas mule iri. Ke hehei nemur te koko pule. Hehei nemur eria mai koi: Maria (nenge ene e pule Mantalena) Ana hei Iesus poi hot ke uneinei iri rahtele nai nge i.

3 Hei e pule ene Ioana. Pe ana hei ene umume nga NeHerot na pele pe ene laka ne Kusa. Iok, hei e pule ene Susana. Ke hehei nemur pe hehei halang pule te halaua Iesus pe na hana mur nga iri siporia reria umtutuna mur.

Helenga Opene Nga Ngaunga Tutuna Alona
(Mat 13:1-9; Mak 4:1-9)

4 Hulua halang te atat nge Iesus nga kileng pe kileng. Iri halang teat te emurung ol pe Iesus hele hote helenga opene nei lange iri.

5 Pe hele, "None langa ume ke tata ngaunga tutuna alona. Tataua ngaunga tutuna nemur pe hel te losio hot ke tema nga alingele ke heitite iri pe ngie mur teat ke te tuais heke ke het.

6 Pe hel te losio teu nga um koana mur nga ich nenge ana um halang. Pe ngaunga tutuna nemur mataria hot pe te kalum mule iange ich nem poreke.

7 Pe ngaunga tutuna hel te losio teu nga kiki letena munna pe te haka luluch nga kiki pe kiki au hite iri ke te mete.

8 Pe ngaunga tutuna hel te losio haka nga ich nge urana pe te haka ke nek pe nganangaria halang toto. Ngaunga tutuna nemur nganangaria lohot ke ana non kina iri lime (100) nga tana elechle."

Pe Iesus haliu haka, "A pal talngamo pe a longo ke neknek!"

Helenga Opene Mur Aria Ume
(Mat 13:10-17; Mak 4:10-12)

9 Iesus nena hana mur te onteia i nga helenga opene nei luna.

✡ **7:50:** Luk 8:48; 18:42 ✡ **8:2:** Mat 27:55-56; Mak 15:40-41; Luk 23:49 ✡ **8:10:** Isa 6:9-10

10 ✡Pe Iesus tuacholia, “NeHalang hesilei hote imo ke a eteia ke mallaha nga helenga talkome ngana nga NeHalang nena naualanga. Pe iri hel lape te longo mene nga helenga opene ol. Ke pomalam,
“ ‘Tenau pe tees ero.
Pe te longe pe te eteia ero.’ ”

Iesus Hemallaha Hote Helenga Nga Ngaunga Tutuna Alona (Mat 13:18-23; Mak 4:13-20)

11 “Helenga opene nem luna toto koi: Ngaunga tutuna nem pomalaka nga NeHalang nena helenga.
12 Pe ngaunga tutuna nenge te losio nga alingele nem te pomalaka nga iri nenge te longe NeHalang nena helenga. Ol pe Non Poreke ngana at pe ua toto ia NeHalang nena helenga nga leteria ke leteria manmanna ero ke pomalam te mene hemasinga ero.
13 Pe ngaunga tutuna nenge te losio haka nga ich nenge ana um halang te pomalaka nga iri nenge te longe helenga pe leteria manmanna mukam pe ure meena ngana lohot nge iri pe te losio mule ke ueiuei mana.
14 Pe ngaunga tutuna nenge te losio teu nga kiki letena munna te pomalaka nga iri nenge te longe helenga nem pe iri reria ure halang nga ich ke pomanga umtutuna pe ure urana ngana mur hel pule. Pomalam leteria tuit tote pe te umeia ume e nge urana ero.
15 Pe ngaunga tutuna nenge te losio nga ich urana ngana te pomalaka nge iri nenge leteria urana. Te longe helenga nem pe te talue ke nek toto nga leteria. Leteria manmanna ngana nem tu ke kerkereng kela aria ume nganangana mur lohot ke nek toto.”

Helenga Opene Nga Lemenga (Mak 4:21-25)

16 ✡ “Mele pele tonge lemenga pe hesalakou hite ero. Nem pe tal teua langa hete ene ero pule. Mele nem tonge pe tal heke mene nga lut ke hehei pe hana te esia tualeme ngana pe teteu at nga pele.
17 ✡Utar nenge tetal komkome lape te mene hote langa mallaha. Pe utar nenge te esalakou hite lape te hottaua pe te mene hote langa mallaha.
18 ✡Letemo tuanin ke nek toto nga a longo ngamo. Mele nenge nena ure hel malo lape te tunge nena hel pule. Pe mele nenge nena ure ero pe nga letena teke nena lo nem lape te ua toto ia nge i.”

Iesus Tana Pe Titina Mur (Mat 12:46-50; Mak 3:31-35)

19 Iesus tana pe titina mur te teke tela ke te neue i pe hulua halang tepoi ele i.
20 Pe mele hele lange Iesus, “Tam pe titim mur kou te mesmes nge hot te teke teat ke te esia iong.”
21 Pe Iesus hele lange iri lochloch, “Etak pe titik mur laka iri nenge te longe NeHalang na helenga pe te nanas taua.”

Iesus Hemete Kileng Eingana Palaungana (Mat 8:23-27; Mak 4:35-41)

22 Nga etuene e Iesus iri ul nena hana mur te haka nga sulang e pe Iesus hele lange iri, “Ta lotele langa ech hetaliliu ngana nei ilina hele.” Iok laol, teote hot sapele.
23 Te mana ole ke te lala pe Iesus mamani sio. Ol pe kileng eingana palaungana lohaka sapele nga ech hetaliliu ngana neu. Pe ech pasiling teu nga reria sulang ke te teke te puluch.
24 Ol pe Iesus na hana mur telange i pe te engo heke i. Pe te hele, “Non Soke! Non Soke! Ta puluchluch lo i!”

Iesus lohaka pe hele ke kerkereng toto langa kileng eingana palaungana nem pe ruach poreke ngana nem. Pomalam kileng eingana palau ngana nem mete sio pe ruach poreke ngana nem ma ke nek mule pe kileng urana mule.
25 Pe Iesus hele lange nena hana mur, “Letemo manmanna ngana tu langai?”

Pe iri te rura pe te matau toto pe te hele tele hel nge iri, “Non tei nemai? I tunge na helenga kerkereng ngana langa kileng eingana palau ngana nei pe ruach ana mee papalau ngana nemur pe te longo tau mene i!”

✡ **8:16:** Mat 5:15; Luk 11:33 ✡ **8:17:** Mat 10:26; Luk 12:2 ✡ **8:18:** Mat 25:29; Luk 19:26

Iesus Helope Hote Uneinei Mur Nge None
(Mat 8:28-34; Mak 5:1-20)

26 Iesus pe nena hana mur te mana nga
sulang nem kela te lohot nga kileng nenge
Kerasa. Kileng Kalelea tu nga ech hetaliliu
ngana palaungana neu ilina ele pe ana
kileng tu nga ele.
27 Tela tesio nga kileng neu pe Iesus i sio
ke langa peipei. Pe none nga kileng neu
saol haka nge i. Non neu uneinei halang
tetu teu nge i. Pe uneinei te poia i ke
lachlach manmana nga halang nike pe tu
ke nek nga pele e ero. Tu manmana nga um
polona mur nenge tetal teueua hana nenge
te metmete.
28 Non neu esia Iesus pe halngana haka
ke soke toto pe tamal sue i nga Iesus apena
huna pe alngana ke teke, "Iesus! Iong Ne-
Halang Nge I Soke Nga Lut Nga Tapa Tuna!
O teke o potaria iau? O tunge melmelenga
palaungana at nge iau ero!"
29 Non neu hele ke pomai lange Iesus
iange Iesus hele lo ke teke helope hote
uneinei nemur nge i. (Kokoeses hana te
kele non neu penna pe apena ana rur kerk-
ereng ngana pe tenau ala tote i. Pe uneinei
nemur tera hit tote i. Pe i tak hoa rur
kerkereng ngana nemur pe uneinei nemur
te heua ia i ke langa ich sana lomona.)

30 Iok laol, Iesus onteia i, "Em mere?"

Pe non neu tuacholia, "Ek laka, Hulua"
Ene pomam iange uneinei halang tetu teu
nge i.
31 Pe uneinei nemur te echia Iesus ke te
teke kulosia iri langa polo poreke ngana
ero. Iange polo nem takolkol hetala ngana
pe te amneia melmelinga palaungana.

32 Pe kie ana tuangarung hel te tutua
nga sasana palaungana e ilina. Pe uneinei
nemur te echia Iesus ke tela ke teteu langa
kie nemur. Pe Iesus longele lange iri ke la
teteu langa kie nemur.
33 Iok laol, te lohot nge non nem pe teteu
heke sapele kie nemur. Teteu heke kie
nemur pe iri lochloch te song kela te losio
hot nga kileng talloko sio ngana nem kela
te pachpach nga ech.

34 Pe hana nenge tenau elele kie nemur
te esia ke mau pe te song ke la te hesongia
ana helenga nga tuele tana pe nge iri nenge
tetu kangkanga nge hot pule.
35 Helenga song pe iri nenge te longe tela
kela tenau nga ure nenge lohot nga lamam.
Tela kela te lohot nge Iesus pe te esia non
nenge uneinei mur te ua hot nge i. Ana non
letena urana mule lo pe heron ke nek toto
pe are sio nga Iesus apena una. Iri lochloch
te esia ke mau pe te matau toto.
36 Iri nenge tees tote Iesus nge helope
hote uneinei nemur te hele urume lange
pekngaria mur.
37 Hana lochloch ngana nga kileng neu te
matau toto pe te hele lange Iesus ke ua toto
aria. Pomalam Iesus lohaka sapele ke teke
langa sulang.
38 Pe non nenge Iesus hemas mule i neu
la pe la hele ke kerkereng toto lange Iesus,
"O hele ele iau ero pe ela luluch nge iong."
Pe Iesus kulos mule i pe hele,
39 "Ola mule nga lem kileng pe o hele
hote ure palaungana nenge NeHalang poia
lange iong lo." Iok laol, non neu langa
tuele tana neu pe hele hote ure palaun-
gana nenge Iesus poia lange i.

Iairos Tuna Pe Hei Nenge Rahite Iesus Na Hengeron
(Mat 9:18-26; Mak 5:21-43)

40 Iok, Iesus pe nena hana mur te lotele la
mule nga ech palaungana neu ilina ele pe
hehei pe hana te iech ele i iange te kulele i
ke mala lo.
41 Ol pe none nge ene Iairos puris. I nge
nauelele hetoronga ana pele nga kileng
neu. I at pe tamal sue i langa Iesus apena
pe hele ke kerkereng toto lange Iesus ke
teke langa na pele,
42 iange tuna heingana e singina haleles
ke metmete lo. Pe non neu tuna elle mana
ke ngana kolou neu lo. Pe tuna nem ana
hesinga iri analoch pe nai.

Iesus i ole ke lala nga non neu na pele pe
hulua te emurung hit tote i.
43 Hei e nge haleles poreke ngana mene i
ii luluch nge iri pule. Hei neu toho mala tu
nge i ke hesinga iri analoch pe nai pe mele
e nge nakuna ero toto nge hemasia i.
44 La ol pe hei neu echrir teu mene i
nga hulua leteria kela raua Iesus nena
hengeron ana horo nga rumena. Hei neu

raua Iesus na hengeron pe haleles neu het
sapele nge i.
45 Pe Iesus ontei, “Itei nenge raua iau
mai?”
Pe iri lochloch te hele ke te teke te raua
Iesus ero. Pe Petrus lohaka pe hele, “Non
Soke pomere nenge o ontei ke pomam?
Onau nga hulua lochloch ngana nenge te
maimai hite iong nem.”
46 Pe Iesus hele mule, “Ero, mele nenge
raua iau nei rau pulut mene iau ero koi.
Raua iau ke e hemas mule i iange e amnei
urume nga lek kerkerenga nenge lohot nge
iau.”
47 Hei neu eteia nge lape i talkome ero
ol pe loiloi ele i pe la tamal sue i nga Iesus
apena. Pe nga hulua mataria hei neu hele
urume ke i sipona raua Iesus pe ana hale-
les het sapele.
48 ✡Pe Iesus hele ke nek mana lange hei
neu, “Atong heek, letem manmanna ngana
hemas mule iong. Ola pe otu ke nek ol.”
49 Iesus helele kura pe te kulosia none
at nga Iairus na pele pe hele lange Iairus,
“Tum kou mete lo. O hemakuk mene non
soke nem ero ol.”
50 Iesus longe reria helenga pe hele lange
Iairos, “O matau ero. O rahit ele mene
letem manmanna ngana ke heem maul
mule.”
51 Iok, tei kela te lohot nga Iairus na pele
pe Iesus mene Petrus pe Ioanes pe Ieims pe
he sune neu temene pe tana ke teteu langa
pele letena.
52 Pe hehei pe hana te tangtang pe te
chauchai sakililia he sune neu nge mete.
Pe Iesus hele lange iri, “A tang ero ol. He
sune nem mete ero iam. I mamani mana!”
53 Pe iri lochloch ngana te melmel lilia
Iesus iange iri te eteia ke he sune neu mete
toto lo.
54 Ol pe Iesus rahite he sune neu nga
penna pe hele haka ke soke, “Heek sune
nem, o lohaka ol!”
55 Pe he neu opene at mule pe lohaka
sapele. Lohaka pe Iesus hele ke te tung
ngaunga lange i ke ngau.
56 He neu tana pe temene te rura toto pe
Iesus hele lange iri ke te hele rara lange
mele hel ero nga ure nenge lohot nei.

9

Iesus Kulos Hote Nena Hana Analoch Pe Nai Nem
(Mat 10:5-15; Mak 6:7-13)

1 Iesus iua nena hana analoch pe nai
nem ke tunge kerkerenga lange iri. Pe
tunge na kerkerenga palaungana nenge
iri siporia te poia ume ke te helope hote
uneinei pe te hemasmas ia haleles mur.
2 Ke het pe kulos hote iri ke la te haliu
hote NeHalang nena naualanga urana toto
ngana pe te hemasmas haleles.
3 ✡Kulosia iri pe tunge helenga nei lange
iri, “A teke a lohaka a mene ute e ero toto
nga lemo inga nenge ai ke a poia ume ne-
mur. A mene heko ero, kole ero, ngaunga
ero, umtutuna ero pe pule lemo hengeron
naingana ero.
4 A lohot nga kileng e pe ama nga pele tei
atu lola. Atu nga pele nem ke la het nga
etue nenge a ume ke het nga kileng nem.
5 Pe teke ala nga kileng e pe hehei
pe hana te iech ele imo ero ai hot nga
kileng nem pe a pasis sue ich mumuna nga
apemo. Pomalam a henonou hote NeHa-
lang letena inin ngana lange iri.”
6 Iesus nena hana mur te lohaka sapele
pe tei ke tela nga kileng lochloch ngana ke
te haliu hote NeHalang na helenga urana
toto ngana pe te hemas mule hehei pe hana
nga aria haleles mur.

Herot Letena Tuanin Raraia Iesus Nge I Itei
(Mat 14:1-12; Mak 6:14-29)

7 ✡Pe Herot non soke nenge nauele kileng
Kalelea longe ure nemur nge te lohotot pe
letena tuanin raraia ke halang iange mele
hel te teke, “Ioanes nenge henunun kou
maul haka mule lo!”
8 Pe hel te teke Elaisa lohot ke i mallaha.
Pe hel te teke hetatalonga e nge nike iam
maul haka mule nem.
9 ✡Pe Herot hele, “Iau e chatoa Ioanes nga
kanna lo pe non tei nemai nenge e long-
longe nge popoia ure peltit ngana nemur?”
Pe Herot letena toto ke teke es tote Iesus.

Iesus Hengaua Hana Iri 5000
(Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Ioa 6:1-14)

✡ **8:48:** Luk 7:50 ✡ **9:3:** Luk 10:4-11 ✡ **9:7:** Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19 ✡ **9:9:** Luk 23:8

10 Iok laol, Iesus nena hekulkulonga
(Apostel mur) teat mule nge Iesus pe te
hele urume ure lochloch ngana nenge te
poia nga reria inga nem lange i. Te nana
lange Iesus ke het pe Iesus mene iri ke
iri hul mana tela nga kileng nenge ene
Petsaita.
11 Pe nga hoena hulua te longo rusia ol
pe te nanas sapele i. Iesus esia iri nge
teat pe iech ele iri pe hetoro mule iri nga
NeHalang nena naualanga urana ngana
nge ita. Pe hemas mule iri nenge singiria
haleles.
12 Chaia matana puluch sisio lo pe Iesus
nena hana mur tela nge i pe te hele, "O
kulosia hehei pe hana nemur ke tela nga
kileng nemur nenge tetu rochroi lamai ke
te tango aria ngaunga pe muria nenge te
maia. Iange kileng nei ich sana lomona
mana i."
13 Pe Iesus hele lange iri, "Ero, imo
sipomo a hengaua iri."
Pe iri te tuacholia, "Imem motal ke
mioka iri lime pe ruo nai mana. Lemem ke
mola mo ol hulua nei aria ngaunga?"
14 (Hana nenge tetu lamau nakuna
nenge iri 5000.)
Pe Iesus hele lange na hana mur, "A hele
lange hana nemur ke teare pe a sisele iri ke
ana non kina nai pe analoch (50) nga tuluk
elle pe elle."
15 Iesus nena hana mur te nanasia na
helenga ke te poia hana lochloch ngana
neu ke teare sio.
16 Iesus mene mioka lime neu pe ruo nai
neu pe nau haka langa tapa pe heto heke
NeHalang pe hele urana toto lange i. Ke het
pe reke pe tunge lange nena hana mur ke
te heronge lange hulua nemur.
17 Hulua lochloch ngana neu te ngau ke
saria una toto pe ngaunga nem aluana ma
kura. Pe Iesus nena hana mur te euki-
raua ngaunga aluana mur nge muta nga
chasang nge iri analoch pe nai (12).

Petrus Hele Hot Pengpeng Ia Iesus Nge I Kristus
(Mat 16:13-19; Mak 8:27-29)

18 Nga etuene e Iesus hetalaulau nge
isipona pe nena hana mur tetu luluch nge
i. Pe onteia iri, "Hulua lochloch ngana te
teke iau itei?"
19 ✡Pe iri te tuacholia, "Mele hel te teke
iong Ioanes nenge henunun. Pe hel te teke
iong Elaisa pe hel pule te teke iong hetata-
longa e nge nike nge maul haka mule."
20 ✡Pe Iesus ontei, "Pe imo? A teke iau
itei?"
Pe Petrus tuacholia, "Iong Kristus non
nenge NeHalang hele tala ia ke teke kulosia
at."

Iesus Hele Hote Ana Melmelenga Pe Metengana
(Mat 16:20-28; Mak 8:30-9:1)

21 Iesus longe Petrus tuachol ngana pe
hele ke kerkereng toto lange iri ke te hele
rara ia lange mele hel ero toto.
22 ✡Pe Iesus hele pule, "Non Tuna lape
amneia melmelenga palaungana. Pe hana
papalauna pe tunginga ana hana mur aria
papalauna mur pe hotonga ana hetoronga
mur lape lemeria ero ia i. Pe lape te hune
i ke mete pe nga etue mol ngana lape maul
haka mule."
23 ✡Pe Iesus hele lange iri lochloch,
"Nenge teke mele nem lemene toto ke
nanasia iau poi ke pomai koi; Hile sue
lemene ngana mur lochloch nga ich pe
takisia ana melmelenga mur nga etue
lochloch. Pomalam nanasia iau ol.
24 ✡Iange itei nenge letena tu hit mene
maulul ngana nga ich lape maulul ngana
nem nga hoena ero ol. Pe mele nenge tung
teu tote i pe hile sue lemene ngana mur
lochloch nga ich lape mene mule maulul
ngana nenge tu ke koko.
25 Pe nenge mele lolochia ure lochloch
ngana nga ich nei pe nga hoena na poinga
poreke ngana mur poia i ke amneia
melmelenga palaungana lape ure pa
nemur te halaua i ke mere?
26 ✡Nenge teke mele meia i at nge iau pe
nga lek helenga mur Non Tuna lape meia
i lange i pule nga etue nenge sio at luluch
nga lemenge palaungana nenge i pe nge
Temene pe nge angkelo mur.
27 E hele ke manmanna toto lange
imo. Mele hel nge imo nenge te mesmes
heueu nei lape tenau tele NeHalang nena

✡ **9:19:** Luk 9:7-8 ✡ **9:20:** Ioa 6:68-69 ✡ **9:22:** Luk 9:44; 18:32-33 ✡ **9:23:** Mat 10:38; Luk 14:27 ✡ **9:24:** Mat 10:39; Luk 17:33; Ioa 12:25 ✡ **9:26:** Mat 10:33; Luk 12:9

naualanga urana toto ngana ke het pe te mete ol."

Iesus Singina Lohot Ke Altoto
(Mat 17:1-8; Mak 9:2-8)

28 Iesus heleia ure nemur ke het pe etue iri rahtele mol (8) nga hoena mene Petrus pe Ioanes pe Ieims ke te haka langa sasana ke hetalaulau.
29 Iesus hetalaulau ol pe hul ke nakuna lohot ke altoto. Pe nena hengeron sinaha pe tuahu toto.
30 Ol pe hana nai temes hot sapele ke te hele luluch nge i. Hana nai nem laka Moses iri nai Elaisa.
31 ✡Iri te lohot luluch nga lemenge palaungana nga tapa pe te hele luluch nge Iesus. Te hele luluch nge Iesus nga mete ngana nge Ierusalem ke pomanga NeHalang talue lo.
32 ✡Petrus pe pekngana mur te mamani un toto lo pe te lohaka pe te naue Iesus nge tu luluch nga lemenge palaungana pe hana nai neu temes luluch nge i.
33 Iok, hana nai neu te teke te hile susue Iesus lo pe Petrus hele lange Iesus, "Non Soke, urana toto nge imem koloi motu nei lo. Lape mo ume ke pelpele iri mol. Iong lem e pe Moses na e pe Elaisa na e." (Pe Petrus eteia utar nenge helele ia ero.)
34 Petrus helele kura pe ulu lohot ke ana mulil ma hite iri pe Iesus nena hana nemur te matau toto nga ulu neu nge poi hite iri.
35 ✡Pe helenga e lohot nga ulu ke teke, "Tuk toto koi nei nge e hesilei hote. A longo mana lange i."
36 Helenga neu het ol pe Iesus i toro mana tu nga lamau ol. Pe Iesus nena hana nemur te reng hit tote ure nemur. Pe nga etue neu te heleia helenga unne lange mele ero toto nga ure nenge te naue ke ulolo.

Iesus Helope Hote Uneinei Nge Kol Mele Sune
(Mat 17:14-18; Mak 9:14-27)

37 Iok, pomange rou Iesus pe nena hana mol neu tei sio mule nga sasana neu pe la te saol haka nge hulua nge te kulelele i nge sio.
38 Pe none alngana hot nga hulua leteria, "Non Soke, letem ia iau pe onau lange tuk mukam. Iange tuk elle mana ke ngana i loi nenge uneinei te poia nei.
39 Uneinei nem teu hekeke i pe te tamal sue i ke sechul rara nga ich. Uneinei nemur te heporeke tote i ke melona tua nga hanna pe singina emurung ulu ke poreke toto ol pe tehet sio mule nge i. Ke mala ero mana pe teteu heke mulmule i.
40 E hele ke kerkereng toto lange lem hana mur ke te kulos hote pe te alker taua."
41 Pe Iesus hele lange iri, "Imo nemur nga etue nei letemo manmanna ngana mur te losio lo. Pe lemo poinga poreke ulu. Etu luluch nge imo ke mala lo pe pomere nenge letemo manmanna ero? Pe lape e halaua imo ke merei ol?" Pe Iesus hele lange non neu, "O mene tum at nge iau."
42 Te mene kol neu ke lala pe uneinei nemur teteu haka mule i. Te tamal sue i langa ich pe te heloiloi ia i ke sasahul rara nga ich. Pe Iesus keres taua uneinei neu ke lohot nge kol neu. Hemas mule i ke nek pe tung mule i lange temene.
43 Pe hulua lochloch ngana nemur te rura toto nga NeHalang nena kerkerenga palaungana nei.

Iesus Hele Mule Ia Ana Metenga
(Mat 17:22-23; Mak 9:30-32)

Ure nenge Iesus poi nei, poia iri lochloch ke haria kangkanga manmana ia kura pe Iesus hele lange nena hana mur,
44 ✡ "A longo ke nek toto nga ure nenge e teke e heleia lange imo pe letemo lilil ele ero! Lape te tung heke Non Tuna langa hana hel peria."
45 ✡Pe Iesus nena hana mur leteria matana hote helenga nei luna ero. Pomalaka nga ute helau ele leteria matana ngana nga helenga nei ke te heilang hote luna ero. Pe te matau pule nge te ontei hot mule nga luna.

Itei I Palaungana Toto
(Mat 18:1-5; Mak 9:33-37)

46 ✡Iesus nena hana mur te hunel mule nge iri nga itei nge iri nge lape lohot ke i palaungna toto.

✡ **9:31:** Luk 9:22 ✡ **9:32:** 2Pi 1:16-18 ✡ **9:35:** Luk 3:22 ✡ **9:44:** Luk 9:22 ✡ **9:45:** Luk 18:34 ✡ **9:46:** Luk 22:24

47 Pe Iesus eteia leteria tuanin ngana ke
ulolo ke mene mele sune ke hemesia i nga
ilina
48 ✡pe hele lange iri, “Mele nenge mutena
taua aina sune nge mai mutena taua iau
pule. Pe mele nenge mutena taua iau
mutena taua itei nenge kulosia iau ke eat.
Pomalam itei nenge talsio tote i nge imo
lape i palaungana toto.”

Itei Nenge Poi Poreke Iong Ero, I Pekngam Ia
(Mak 9:38-40)

49 Pe Ioanes hele haka, “Non Soke, mo
naue none nge helope hotote uneinei mur
nge hana pe i popoia nga kerkerenga
nenga iong em. Pe mo hele ele ke poi ke
mau ero ol iange i pekngamem ia ero.”
50 ✡Pe Iesus hele lange i, “O hele ele i
ero iange itei nenge lem ngarang ia ero i
pekngam ia.”

Samaria Mur Lemeria Ero Ia Iesus

51 Etue nenge Iesus haka langa lut nga
tapa heroi lo. Ol pe Iesus letena haka toto
ke teke lange Ierusalem.
52 Pe kulosia mele hel ke iri muka langa
kileng e nge Samaria ke te tango rara pele
e nge lape te maia.
53 Pe hehei pe hana nga kileng neu leme-
ria ero nge Iesus la ke tu nge iri iange te
eteia ke i lala nge Ierusalem.
54 ✡Ieims iri nai Ioanes te longe ke mau
pe te hele, “Non Soke, lemem ke o teke
moiu sue oan nga tapa ke at ngaulele
kileng nei?”
55 Pe Iesus nau lange iri pe keres ele iri
56 pe tei toto ke tela nga kileng e pule.

Iri Nenge Te Teke Te Nanasia Iesus
(Mat 8:19-22)

57 Iok, tei ole ke telala pe none hele lange
Iesus, “Lape e nanas menmene iong lo koi.
O teke oi ke ola nga kileng tei iau pule ela.”
58 Pe Iesus hele lange i, “Kaone inolo mur
reria polo nge te mama ia pe ngie mur reria
kiniu pe Non Tuna munna nga kileng e ero
nge lake mateu ia.”
59 Pe Iesus hele lange none pule, “Iong
nem o iat ke o nanasia iau.” Pe non neu
hele, “Non Soke, o longele iau ke ela mule
ke ealo hite temek mukam.”
60 Pe Iesus tuacholia, “Iri nenge te po-
manga te mete lo, tela ke tealo hite pum
nem. Pe iong ola ke ohaliu hote NeHalang
nena naualanga urana toto ngana.”
61 ✡Iok, none pule hele, “Non Soke, lape e
nanasia iong. Eh, O longele iau ke ela mule
nga lek kileng ke e ee ia lek hei pe tutuk
mur mukam.”
62 Pe Iesus hele lange i, “Mele nenge
talune lamonga pe letena tu hit tote ero,
lamonga nem lape het ero. Pe nenge mele
letena nachnai nge nanasia iau, nena kerk-
erenga e ero nge teu langa NeHalang nena
naualanga urana toto ngana.”

10

Iesus Kulos Hot Ke Hana Iri Ana Non Kina Mol Pe Analoch Pe Nai (72)

1 ✡Iesus henonou hot ke hana iri ana non
kina mol pe analoch pe nai (72) pe kulos
hote iri. Pe kulos ke nachnai ke iri muka
nge i ke tela nga kileng lochloch ngana
nenge lape i laia.
2 ✡Pe Iesus hele lange iri, “Ume lochloch
ngana nganangaria mur te mera tach lo
pe lulunga ana hana mur iri unne sune
mana. Ke a hetalaulau lange tokoninga
nenga ume nemur ke kulos hote lulunga
ana hana mur ke te lule ana ume mur.
3 ✡Iok ala ol! E kulosia imo ke a pomanga
sipsip tutuna mur nenge la tetu teu luluch
nge kaone inolo mur.
4 ✡Ala pe a mene umtutuna ero pe a takis
kole ero pe a mene lemo ae ulina e ero pule.
Nenge teke a saolia mele hel nga kue ames
ke a hele sakilil ero.
5 Nenge teke ai teu nga pele e a hele tala
ke pomai, ‘Non Palaungana na petanga tu
luluch nge imo.’
6 Nenge teke none nem na poinga urana
pe purpure petanga nem lape lemo he-
lenga urana ngana nem masio nge i ke nek.
Pe nenge teke ero, lemo helenga urana
ngana nemur lape haka mule nge imo.
7 ✡Atu mana nga pele elle nem ke a
ngaungau pe a ininia utar nenge te tunge
lala nge imo iange a ume lamam pe urumo

✡ **9:48:** Mat 10:40 ✡ **9:50:** Mat 12:30; Luk 11:23 ✡ **9:54:** 2Ki 1:9-16 ✡ **9:61:** 1Ki 19:20 ✡ **10:1:** Mak 6:7 ✡ **10:2:** Mat 9:37-38; Ioa 4:35 ✡ **10:3:** Mat 10:16 ✡ **10:4:** Mat 10:7-14; Mak 6:8-11; Luk 9:3-5 ✡ **10:7:** 1Ko 9:6-14; 1Ti 5:18

laka. Pe ama lilis rara nga pele hel pule ero
ol.
8 ✡Ala nga kileng e pe ai teu langa pele
e pe a ngaua utar nenge te tunge lala nge
imo.
9 A hemas mule iri nenge aria haleles nga
lamam pe a hele lange hehei pe hana ke
a teke, 'NeHalang nena naualanga urana
toto ngana heroi taua imo lo.'
10 Pe nenge teke a langa kileng e pe te ulo
ele imo ai hot langa kue pe a heleia iri ke a
teke,
11 ✡'Mo pasis sue lemo kileng ana
maruchrue nga apemem ke a eteia nge
NeHalang lemene ero toto ia lemo poinga
poreke ngana mur. Imo letemo matana ke
nek, NeHalang nena naualanga urana toto
ngana at rochroi toto nge imo pe lememo
ero ia lo!'
12 ✡E hele ke manmanna toto lange imo.
Nga etue palaungana nem lape NeHalang
letena porekeia kileng nenge Sotom pe
lemo kileng ero!"

Tuele Kina Nemur Nenge Te Ulo Ele Iesus (Mat 11:20-24)

13 "Imo nenge Korasin lape atu ngamo
poreke toto! Pe imo nenge Petsaita lape
a poreke toto pule! Iange NeHalang poia
ure papalaungana nge imo ke a esia lo pe
letemo manmanna ia ero. Pe toinge Ne-
Halang poia ure papalaungana nemur nge
Tir pe Siton lape iri te hulia reria poinga
mur nga halang nike. Iri te henonou hote
iri nge te hulia reria poinga poreke ngana
mur ke pomai; te heronia hengeron muna
hulu ngana pe te hepore singiria ana apou!
14 Nga etue nenge NeHalang nau teu at
nge ita elle pe elle nga rera poinga mur
lape letena poreke ia iri nenge Tir pe Siton
unne sune pe imo nem ero toto.
15 Pe imo nenge Kapernam nenge a teke
ala nga lut nga tapa. Lape te tamal sue imo
ke ala nge sio toto nga kileng au ngana!"
16 ✡Iesus hele lange na hana mur, "Mele
nenge longo taua imo longo taua iau pule
pe mele nenge ulo ele imo ulo ele iau pule
pe mele nenge ulo ele iau ulo ele I nenge
kulosia iau at."

Iechinga Palaungana Lohot Nge Hana Iri Ana Non Kina Mol Pe Analoch Pe Nai nem (72)

17 Hana iri ana non kina mol pe analoch
pe nai (72) neu teat mule pe te iech toto.
Pe te hele lange Iesus, "Non Soke, uneinei
mur pule mo kulos hote iri nga iong em pe
te longo tau mana!"
18 ✡Pe Iesus tuacholia lange iri, "E esia
non poreke ngana nge losio at nga tapa ke
pomanga kileng chalem ngana.
19 ✡A longo ke nek! Iau e tunge lek kerk-
erenga lange imo ke imo sipomo a poia
ume nemur nenge pomai. Ai haka nga
ilimo nenge te hunun pe a hekolkole iri. Pe
ei mur nenge te hunun ita, lape apoia iri ke
pomam pule. Pe a hekou sue lemo ngarang
Non Poreke ngana nem nena kerkerenga.
Pe ute pele nge heporeke imo ero.
20 ✡Uneinei ne mur te longo taua imo pe
a iech sakilil ero nge a mene kerkerenga
palaungana nem. A iech toto mana nga
emo nge tehas sue nga lut nga tapa."

Iesus Iech Toto Ngana (Mat 11:25-27; 13:16-17)

21 Nga etue unne neu Opepengpeng
hemute Iesus nga iechinga pe hele, "Temek
O! Iong Non Soke nenga lut nga tapa pe
nga ich! E heto heke iong pe e hele urana
toto lange iong nge o talkome ure nemur
nge hana nenge leteria matana pe te etei
toto nga ure lochloch ngana nga ich. Pe
O hemallaha hot mene lange hana nenge
leteria manga aina kinkino ngana pe te
etei sakilil ero. Oe Temek, o iech toto nga
ure nei nge lohot ke nanas tau tote lemem
ngam.
22 ✡ "Temek tunge ure lochloch ngana at
nge iau lo. Mele e nga ich nei etei tote iau
ero, Temek i toro mana etei tote iau. Pe
mele e nga ich nei etei tote Temek ero, iau
toro mana e etei tote pe pule iri nenge iau
lemek ke e hetei hote iri lange Temek."
23 Pe Iesus naula nga na hana mur pe
hele mana lange iri, "Imo nemur a iech toto
nga ure ne mur nenge aesia iri!
24 E hele pengpeng lange imo. Hetala-
longa mur pe naungaala ana hana mur nge

✡ **10:8:** 1Ko 10:27 ✡ **10:11:** Ume 13:51; 18:6 ✡ **10:12:** Gen 19:24-25; Mat 10:15; 11:24 ✡ **10:16:** Mat 10:40; Luk 9:48; Ioa 5:23 ✡ **10:18:** Ioa 12:31; Hem 12:8-9 ✡ **10:19:** Psa 91:13; Mak 16:18 ✡ **10:20:** Pil 4:3; Hem 3:5 ✡ **10:22:** Ioa 3:35; 10:15

nike eingaria chup tau tote ure nenge imo aesia pe iri te kolkolia. Pe eingaria chup tau tote ure nenge imo a longe pe iri te longe ero."

Helenga Opene Nge Non Urana Ngana Nenge Samaria

25 ✡Non hotonga ana hetoronga e iat ke teke totoia Iesus. Pe hele, "Non Soke, lape epoi ke merei ke e mene tunga nenga maulinga ke koko?"

26 Pe Iesus tuacholia, "Tehas sue ke mere nga NeHalang nena hotonga mur? Pe iong o sisia pe luna ma ke mere?"

27 ✡Pe Non neu tuacholia, "Mutem taua NeHalang amo Soke nga letem toto pe nga opem pe nga kikim ngam toto pe nga letem tuanin ngana mur lochloch. Pe pule mutem taua neingam ke pomanga mutem taua iong sipom."

28 ✡Pe Iesus hele lange i, "Lem tuacholinga nem pengpeng toto. Opoi ke pomai pe nga hoena lape otu luluch nge NeHalang."

29 Pe non hotonga ana hetoronga neu teke hepeng mule i sipona ene pe ontei mule Iesus, "Itei hel toto nenge iau neingak mur?"

30 Iok laol, Iesus tuacholia lange i ke pomai, "None lohaka nge Ierusalem pe i ke ramana sio lala nge Ieriko. Ol pe hana porekreke ngana hel te laua i pe te palia i ke mete par. Pe te haka hote nena hengeron mur pe te ua sapele.

31 Pe tunginga ana hana mur e nanas sio nga kue neu ke lala nge Ieriko pule pe esia non neu nge ma nga kue pe i kel nga kue ele pe la sapele.

32 Iok, none pule nge mata nenge Liuai nanas sue kue neu pule pe esia non neu nge ma pe kel ana pule.

33 Pe non Samaria e nanas sio ke la pe esia non neu nge tepal poreke ke ma pe letena poreke toto ia i.

34 Ol pe lake lome na chanchan mur nga oliua eina luluch nga uain. Ke het pe tal heke i nga nena tongki pe mene i ke langa pele nenge lang mur tema teueu ia pe nauele i.

35 Pomange rou non Samaria neu tung hot ke alak iri nai lange non nenge nauelele pele neu pe hele lange i ke teke, 'O nauele non nei pe teke o hesilia ure hel nge i eat mule pe e tuacholia lange iong ol.' "

36 Iok, Iesus onteia hotonga ana hetoronga neu, "Nga ramam non tei nge hana mol nei nge o teke neingana toto non nenge te palia neu?"

37 Pe non hotonga ana hetoronga neu hele, "Ngana laka i nenge letena porekeia non nenge hana te palia nem."

Pe Iesus hele lange i, "Iok, Ola pe opoi ke pomalaka nge non nem."

Iesus Langa Marta Nena Pele

38 Iok laol, Iesus iri ul nena hana mur teila pe Iesus iteu nga kileng e. Pe heie ene Marta mene Iesus ke langa na pele.

39 ✡Pe Marta tina e ene Maria. I kila sio nga Iesus apena huna ke longlongo Iesus nge hetottoro.

40 Pe Marta letena inin taua tina Maria iange halaua i nga tuninga ero. Ol pe la ke hele lange Iesus, "Non Soke, tik pai hile sio mene iau ke iau toro e popoia ume lochloch pamai. Heongana nge at ke halaua iau kai?"

41 Pe Iesus tuacholia Marta pe hele, "Atong liuk, iong letem tu nga ure halang sakilil.

42 ✡Pe ure elle mana nge urana toto nge letem tu hite. Pe Maria hottaua ure nem pe lape e ua ia nge i ero ol."

11

Iesus Hetoro Nga Hetalaulaunga (Mat 6:9-13; 7:7-11)

1 Iok, nga etuene Iesus hetalaulau nga kileng unne. Hetalaulau ke het pe nena none hele lange i, "Non Soke, o hetore imem ke mo hetalaulau pule ke pomange Ioanes nge hetore nena hana mur."

2 Pe Iesus hele lange iri, "Nenge teke a hetalaulau, a hele ke mai koi:

" 'Tememem, lememem toto ke hehei pe hana te heto heke em ke pengpeng toto.

✡ **10:25:** Mat 22:35-40; Luk 18:18 ✡ **10:27:** Deu 6:5; Lev 19:18 ✡ **10:28:** Lev 18:5 ✡ **10:39:** Ioa 11:1; 12:2-3
✡ **10:42:** Mat 6:33

Pe pule lememem toto ke lem naunga
ala urana ngana at.
3 O tunge emem ngaunga nga lapa pe nge
he pe
4 O saua lemem poinga poreke ngana mur
ke te lasus toto
ke pomanga imem mo popoia
lange hehei pe hana nga reria poinga
poreke ngana mur
nenge te popoia atat nge imem.
Pe o helosio ia imem nga totoinga ero.' "

5 Iok, Iesus hele mule, "Teke elle nge imo langa neingana e na pele nga miliko tuna pe hele, 'Neingak, e hanokia ngaunga unne e nge iong mukam
6 iange neingak e nge at nga kileng tau ngana koi at ke lohot nge iau pe lek ute nge e heole i ia ero.'
7 "Pe i nenga pele letena tuacholia, 'Ah! O hengo lala rara ia utar? Mopiu lo ke tutuk mur i imem hul ke moma nei. E lohaka ke e tunge ute nem lange iong ero ol.' "

8 Pe Iesus hele pule, "E hele lange imo pengpeng, non nem eteia ke i neingana ia pe i lemene ero toto nge lohaka ke tunge ngaunga nem lange i. Pe i lemene ero kou neingana neu nge pur mana ia onteinga lange i. Pomalam non nem lohaka ke tunge ure lochloch ngana nenge neingana nem lemene taua.
9 "Ke e hele lange imo; nenge teke lememo taua ute nge NeHalang a ontei pe i tunge lange imo. Pe a tango rara ure pe lape a hottaua. Nenge teke o ischongia piunga te lohe piunga lange iong.
10 Ke nge iri lochloch ngana nenge te onteitei lape te menmene. Pe i nenge tango rarara hottautau pe i nenge ischongchong nga piunga te lohe piunga lala nge i.
11 "Nenge teke mele sune onteia temene nga ruo pe lape tunge ilimo has ngana lange i ma?
12 Nem pe tuna e onteia pareo tutuna lange i pe lape tunge ei nenge hunun ita lange i?
13 Ke imo hana mana nga ich nei a eteia ke a tunge ure urana ngana lala nge tutumo mur. Ke pomalam mana lape Temere nga lut nga tapa tunge Opepengpeng lange iri nenge te onteia i!"

Iesus Pe Pelsipul
(Mat 12:22-30; Mak 3:20-27)

14 Iok, nga etuene e Iesus helope hote uneinei e nge tu nge none pe poia i ke hele erochro. Kela uneinei neu lohot pe non nenge hele erochro neu hele mule sapele. Pe hulua lochloch te rura pe leteria tuanin rara.
15 ✡Pe hel te hele, "Non nem lope hotote uneinei nemur nga Pelsipul ene. Uneinei mur aria soke."
16 ✡Pe hel te olleke Iesus ke te onteia i ke poi hote ute ke hot nga tapa ke pomalam te eteia i ke i NeHalang tuna.
17 Pe Iesus eteia leteria ke ulolo pe hele lange iri, "Kileng e nenge telas lele hel pe tepal hel mule nge iri lape tehet toto. Pe nenge teke none pe nehei pe tuturia mur telas lele hel lape tenau hel mule ero ol.
18 Pe nenge teke Non Poreke ngana nena hana mur telas lele hel pe tepal hel luluch mule nge iri lape tehet toto. E hele ke mai iange imo a teke e helope hote uneinei mur nga Pelsipul Non Poreke ngana ene.
19 Iok, nenge teke e helope hotote uneinei mur nga Pelsipul ene pe nga itei ene toto lemo hana mur te helope hotote uneinei mur? Ke imo anau, lemo hana mur te hemallaha hot pengpeng ia.
20 Pe nenge teke e helope hotote uneinei mur nga NeHalang nena kerkerenga, nem hemallaha hote ke NeHalang nena naualanga urana ngana at nge imo lo.
21 "Nenge teke none nge kerkereng toto pe heronia palinga hel ana hengeron pe ra hite na io pe mes ke nauele na pele nena ure mur lape tetu ke nek.
22 ✡Pe teke mele e nge kerkereng toto nge i at ke iri nai tepal hel pe hekou sue i lape mele nem haka hote palinga hel ana ure nemur nenge teke i non totoia pe heronge none nem nena ure mur lange mele hel.
23 ✡ "Mele nenge halaua iau ero heporeke iau.
24 "Iok, uneinei e lohot nge mele pe song ke la tango rara munna nge tuia. Song ke langa kileng hal ngana mur ke tango rara

✡ **11:15:** Mat 9:34; 10:25 ✡ **11:16:** Mat 12:38 ✡ **11:22:** Kol 2:15 ✡ **11:23:** Luk 9:50

munna pe hottaua munna e ero. Pomalam hele, ‘Lape ela tau mule kou lek pele neu lo nenge etu tatala ia.’

25 Iok laol, at mule pe teke nau pe pele neu te sachalue ke lemlem pe te poia ke nek toto.

26 Ol pe uneinei neu la mule ke la mene ke uneinei iri rahtele nai mule nenge te poreke toto nge i ke la tetu teu lamau. Ke mele neu tungana nenga tele ngana poreke pol mana pe nei ol poreke toto ol.”

Itei Hel Nenge Te Iech Toto

27 ✡Iesus nenene ure nemur ke pomau pe hei e alngana hot lange Iesus nga hulua leteria pe hele, “Hei e nenge hoe iong pe nauele iong lape mene iechinga.”

28 Pe Iesus tuacholia i ke teke, “Pa nem ero, iri nenge te longe NeHalang nena helenga pe te nanas tau tote iri laka nenge lape te mene iechinga nge palaungana toto.”

Ure Nenge Lohot Nge Iona (Mat 12:38-42)

29 ✡Hehei pe hana iri halang toto te emurung nge Iesus, ol pe Iesus hele, “Imo hehei pe hana nga etue nei, a poreke toto. A teke e poia ure palaungana e ke henonou hote lek hekerkerenga nenge at nge Non Palaungana. Pe lape e poia ure nem lange imo ero. Lape epoi hot mene ure palaungana nem nenge lohot nge Iona.

30 Ure palaungana nenge hehei pe hana nenge Niniue, ngana laka Iona. Pe ure palaungana nenge hehei pe hana nenga etue nei, ngana laka Non Tuna.

31 ✡ “Etue palaungana nem lape at nenge NeHalang nau tote hehei pe hana lochloch reria poinga mur. Pe nga etue nem imo lape a meia imo. Iange nge nike hei soke nenge sio nem at nga kileng tau ngana ke longo nga Solomon na helenga urana ngana mur. Pe imo nei, none nge soke toto nge Solomon at nge imo lo pe imo a longo nge i ero.

32 ✡Pe pule imo ul hana nenge Niniue lape ames haka nga etue nem pe lape a meia imo pule. Iange iri nenga etue neu Iona haliu hote NeHalang nena helenga mur pe te hulia reria poinga mur. Pe heueu nei none nge i soke toto nge Iona koi tu luluch nge imo.”

Lemenge Nenga Singim (Mat 5:15; 6:22-23)

33 ✡ “Mele pele tonge lemenge pe talue nga kileng unne nge talkome ero. Nem pe talkome teua nga kole palaungana letena ero. Lemenge nem te talkome ero. Te heon heke mene. Laka iri nenge te teu at te nau ke mallaha.

34 Matam i lemenge nenga singim. Teke matam te urana lochloch letem nge teu pe singim pule tualeme. Pe nenge teke matam te poreke letem nge teu pe singim pule tetu mana nga au.

35 Ke onau ke nek ol. Iange lape lemenge nga letem i chantom.

36 Ke ngana laka nenge teke singim lochloch tualeme pe unne nge chantom ero iong o tualeme lochloch sapelpele. Ke pomalaka nga lemenge palaungana nge tualeme hite iong.”

37 Iesus hele ke het pe non Paresio e hele lange Iesus ke la ngau luluch nge i. Iesus iteu nga ana non na pele pela kila sio sapele nga ngaunga munna nenge te ngaungau ia.

38 Iesus nun ero pe la ke are sio pe ngau mana. Ol pe non Paresio neu neue nge manga Iesus lome penna ero pe rura toto nga Iesus poi ngana neu.

39 Pe Iesus hele lange i, “Imo Paresio nemur, a lomo menmene amo eulinga pe amo pan mur singiria nenge hot pe nga letemo nge teu a muta toto ia poinga nenge kemenge pe sachumchum pe poinga poreke ngana hel pule.

40 Imo amo hauaua! I nenge umeia singira nge hot mai umeia leteria ero kai?

41 Pomalam a mene ngaunga pe ech nenge mateu nga pan pe eulinga nemur pe a tunge lange iri nenge aria ngaunga ero. Nenge apoi ke pomai pe ure lochloch ngana lape lemlem nge imo ol.

42 “Imo Paresio nemur a neknek ia! Ure poreke ngana lape lohot nge imo iange imo a nanas tau mene hotonga kinkino ngana mur. Pe hotonga papalauna a nanas taua

✡ **11:27:** Luk 1:28, 42, 48 ✡ **11:29:** Mat 16:4 ✡ **11:31:** 1Ki 10:1-10 ✡ **11:32:** Jon 3:5-10 ✡ **11:33:** Mak 4:21; Luk 8:16

iri ero toto. A takiraua ngaunga kinkino ngana nge manga loi tana pe ngaunga ehech ngana ke huna iri analoch pe a tunge huna elle lange NeHalang. Pe hotonga nenge apoi ke nek lange pekngamo mur, a nanas taua ero toto. Pe hotonga nenge lememo tau tote NeHalang a nanas taua ero toto pule. Teke a nanas tau tote hotonga kinkino ngana nemur pomere nenge a nanas taua hotonga papalauna ke nek ero?

43 "Imo Paresio mur a neknek ia imo! Iange lememo tau tototo arenga nemur nga muka toto nga hetoronga ana pele. Pe lememo ke te hele ke urana toto lala nge imo nga ingala munna mur.

44 "A neknek pule iange imo a pomalaka nga mele koluna nge tealo hite pe tetua ele ero. Pe hana nenge tei haka nga ona lape te poreke sapele iange te eteia ero."

45 Ol pe none nge etei toto nga hotonga tuacholia Iesus, "Non Soke, o hele ke mam pe o hele poreke imem pule iam."

46 Pe Iesus hele, "Imo nenge a etei toto nga hotonga mur a neknek ia pule iange imo a poia hana ke te takisia ure meena toto ngana nenge te alker taua. Pe imo sipomo a tunge perimo kukana elle ke a halaua iri ero toto.

47 "A neknek ia pule iange a hemalmal heke hetatalonga mur aria metenga munna nenge lemo tete mur te hune iri nge nike.

48 Ke nga poinga nei imo sipomo a henonou hot pengpeng ia utar nenge lemo tete mur te poia. Iri te hune hetatalonga mur pe imo a hemalmalia aria polo.

49 NeHalang eteia ke ulolo ke ngana laka nenge hele ke teke, 'Lape e kulosia hetatalonga mur pe hekulkulonga mur. Pe hel nge hana nemur lape te hune iri pe hel lape tepoi poreke iri.'

50 Ke pomalam tuangachol poreke ngana nga huninga nemur lochloch lape sio pengpeng nge hana nenga etue nei.

51 Talun ngana nga huninga nenge Apel ke langa huninga nenge Sakarias. (Sakarias te hune i nga hatanga pe NeHalang munna nenge heo ngana toto tunangaria). E hele pengpeng lange imo nenga etue nei lape a mene melmelenga palaungana nga ure nemur lochloch.

52 "Imo nenge a etei toto nga hotonga mur a neknek ia pule iange hehei pe hana muteria toto ke te eteia NeHalang pe imo a unele lohenga nge hehei pe hana ke teteu langa eteinga nem ero. Pe imo ateu langa eteinga nenge NeHalang ero pule."

53 Iesus lohaka ke ii lo pe Paresio mur pe hotonga ana hetoronga mur te hele poreke tote i pe te tutue i nga helenga pe te onteiteia i.

54 Tepoi ke pomau iange te teke te ollaka hotote Iesus. Pe nenge teke Iesus tamal hote helenga e nge poreke lape te hele hot sapele i.

12

Apoi Ke Mange Paresio Mur Ero (Mat 10:26-27)

1 Iok laol, hulua halang toto teat ol nenge te heit ulu hel iange kileng muta toto. Pe Iesus talun ke hele tala lange nena hana nemur nenge hetotore iri ke teke, "Anau ala amo ke nek toto nga poinga nenge Paresio mur te popoia iange iri hana nenge te heleia ute nem pe te poia ure e nge altoto!

2 ✡Ure lochloch ngana nenge a talkomkome NeHalang lape hemallaha hote. Oe, ure lochloch ngana nenge a talkomkome NeHalang lape poi hote ke mallaha.

3 Utar nenge a hele komkome nga miliko NeHalang lape hemallaha hote nga sinanga. Pe utar nenge a mangun tele helel ia nga lemo pele letena lape temes hot ia nga aeteme pe te haliu hote lange hulua mur.

4 "E hele lange titik mur imo, a mataua iri nenge te hune singimo mana ero. Iange nga hoena ol lape te poia ute pele lange imo ero ol.

5 Iok, lape e henonoua mele nenge a mataua. A mataua laka i nenge nena kerkerenga palaungana nge hune ita ke het pe sau sue ita langa melmelenga ana kileng. Oe, e hele lange imo, a mataua laka i lo!

6 "Ngie simsim iri lime te olia iri nga umtutuna nai mana (2 toea). Pe NeHalang

✡ **12:2:** Luk 8:17

letene metene iri lochloch pe hile hote e nge iri ero.
7 ✡Pomalam mana palpalumo ina mur te sisala lochloche iri ke ulolo. A matau ero iange nga NeHalang matana NeHalang lemene tau tote ita nga ngie simsim mur.
8 "Ke e hele lange imo pengpeng urana toto nge mele nenge mes haka pe haliu hote iau ke teke, 'Iesus i Non Tuna. Pe Iau letek manmanna nge i.' Nge mele nem Iau lape e haliu hote i lange NeHalang nena angkelo mur ke e teke, 'Non nei, iau lek non ia.'
9 Pe poreke toto nge mele nenge mes haka nga hulua mataria pe hele ke teke, 'Iau letek manmanna nge Non Tuna ero.' Iange iau pule lape e hele lange NeHalang nena angkelo mur ke e teke, 'Iau e eteia non nei ero i.'
10 Pe iri nenge te hele poreke Non Tuna lape NeHalang letena poreke mule ia iri. Pe iri nenge te hele poreke Opepengpeng, NeHalang lape letena porekeia iri ero toto.
11 ✡ "Teke te laua iong pe te mene iong langa hetoronga ana pele ke te onteia iong, omes nga hana papalauna nemur mataria pe sam loiloi ero. Pe pule letem tuanin rara nga utar nenge lape o hele ia ero.
12 Iange nga etue nem pengpeng lape Opepengpeng hetore iong nga utar nenge urana nge o heleia."

Helenga Opene Nga None Nge Nena Ure Halang

13 Pe none nga hulua leteria hele lange Iesus, "Non Soke o hele lange tik ke tunge ure nemur nenge temek mete hatalia unne at nge iau."
14 Pe Iesus hele lange i, "Ia, itei nenge talue iau ke e poia ume nemam? Iau ak ume nem ero iam."
15 ✡Iok laol, Iesus hele lange iri, "Anau ala ke nek toto nga poinga nenge taeu lochloche ure pe ta teke ita toro mana rera. Iange mele nenge na ure halang nem, ure lochloch ngana nem tunge maulinga nge koko lange i ero."
16 Ol pe Iesus heleia helenga opene e lange iri pe hele, "Non e nge na ure halang neu ana ume mur nganangaria ke halang toto.
17 Pe letena tuanin nge i sipona ol, 'Lape epoi ke mere mai ol? Ure lochloch ngana nei muria ero ol i! Lape e tatach teua iri langai mai?'
18 "Ol pe ana non lohaka pe hele, 'Eh! lape epoi ke mai i! Lape etoto sue pele nemur pe e lele mule hel nge papalauna toto. Ke lape e tatach teua ak ume nganngana mur pe lek ure mur.
19 Pe lape letek tuanin ke e teke: Lek ure halang pamlo nge lape tu ke hesinga halang toto. Lape e tutu manmanna ol. Pe lape eare ke e ngau haka manmana ol pe pule lape e inin pe e iech manmana ol!'
20 "Ol pe NeHalang hele lange i, 'Iong nge am hauaua toto iam! Heueu nga miliko nei lape o mete. Pe ure lochloch ngana nenge o talue nem lape itei mene iri?'
21 ✡ "Ke i pomalam mana. Mele nenge heu kinia ure mur ke teke i toro nena, lape nena ute e ero toto nga NeHalang matana."

Letemo Una Sakilil Ero (Mat 6:25-34)

22 Iok, Iesus hele lange nena hana mur nenge hetotore iri, "Ke pomalam e hele lange imo, letemo una sakilil nga atu ngamo nga ich nei ero. Letemo tuanin rara sakilil ero nga utar nenge lape a ngaua pe nga singimo pe nga utar nenge lape a mele.
23 A maul ngamo, i palaungana toto nga ngaunga pe singimo, i palaungana toto nga ure nenge ta heronronia iri.
24 Anau langa ngie mur. Tetua aria ngaunga ero. Pe te lulu aria ero. Pe te lele pele ke te tatach teu aria ngaunga ia ero. Pe NeHalang i sipona hengaua iri. Pe imo nge a ele haka toto nge ngie mur laka!
25 Amo tei nge imo nge letemo una sakilil? Pomere? Letemo nem poia imo ke heloloune atu ngamo nga ich nei ke sase pol?
26 Nenge teke nakumo ero nge a poia ure sune nei, pomere nenge letemo una sakilil nga ure lochloch?
27 "Anau langa ae nemur te haka ngaria. Tehei pe roraria te palola hot ke nakuria

✡ **12:7:** Luk 12:24; Ume 27:34 ✡ **12:11:** Mak 13:11; Luk 21:12-15 ✡ **12:15:** 1Ti 6:9-10 ✡ **12:21:** Mat 6:19-20

urana toto. Pe e hele lange imo pengpeng Ne Solomon nge nike nena ure urana ngana mur halang. Pe i heronia ure urana ngana pele nge urana toto ke pomanga ae rorana nemur ero.

28 Letemo metene ke nek NeHalang hemele heilil mur nenge tetu ke te maulul heueu nei pe nge rou te parsue pe tesau heke iri nga oan. NeHalang tunge malenga urana ngana langa ure nemur nenge tetu ke choro mana. Pe imo lape NeHalang tunge malenga lange imo pule? Imo nge letemo manmanna ngana unne sune mana iam!

29 Letemo una sakilil ero nga utar nenge lape a ngaua pe utar nenge lape a inia. Pe letemo meena ia ero.

30 Nenge letemo una sakilil nga ure nemur, apoi ke mange hulua nemur nenge te etia Tememo NeHalang ero toto. Leteria tu hit mene reria ure mur. Pe imo ero. Tememo nga lut eteia ke imo lememo taua ure nemur ke a mene pule la.

31 Urana ngana a tango rara tele ure nenge opemo ana ngaunga pe NeHalang nena naualanga urana ngana. Pomalam lape tunge ure nenge lememo tau tote lange imo pule.

32 "Imo sipsip tutuna mur a matau ero iange Tememo iech toto nge mene imo ke atu teu nga nena naualanga nge urana toto.

33 ✡A laia lemo ure mur nga ingaala ke te olia iri pe a tunge umtutuna lange iri nemur nenge reria ero. Ol pe imo a mene laka lemo umtutuna ana mateunga e nge poreke erochro. Pe ure nem nganangana mur laka ure urana ngana mur nenga lut nga tapa nenge tetu ke koko. A tango rere ure nemur ke a mene iri pule. Ure nemur kemenge ana hana mur tekeme ia ero toto pe kankan ngau ule ero pule.

34 Ke imo lape letemo tuit menmene laka kileng nemur ol nenge a talue lemo ure urana ngana mur ia.

Atu Pe Anau Ala

35 ✡ "A kale masia amo tal pe a tonge lemo lemenge ke remenmen pe anau alala nga utar nenge lape lohot.

36 Pe apoi ke pomanga hana hel nge te kulkulelele aria soke nge mule nga leinga heueu ngana e ana ngaunga matana. Pe teke non soke nem at ke ischong nga piunga te lohe piunga ke ueiuei mana lange i.

37 Ke iri nenge aria soke at pe hottaua iri nge te mesmese kura, iri nemur lape te iech toto. E hele lange imo pengpeng non soke nem lape nek hit tote imo pe lape hetakile imo pe hengaua imo.

38 Pe nenge teke Non Soke nem at nga miliko tuna ma nga uachuach pe hana nemur tenau alala kura, iri lape te iech toto.

39 ✡Pe letemo metene nei ke nek; Nenge teke pele tokoninga eteia etue nenge kemenge ana hana mur te atat ia i lape nauala ke nek toto ke kemenge kina nemur te palchach teua nena pele ero.

40 Imo pule a nauala ke nek toto iange Non Tuna lape at mule nga etue nenge imo a teke i atia ero."

41 Pe Petrus ontei, "Non Soke, iong mai o heleia helenga opene nei atat nge imem mana kai? Eh? Nge hana lochloch?"

42 Pe Iesus tuacholia, "Itei nge imo hana nenge a umume nge letena song ke urana pe poia ume ke nek? I laka nenge ana non soke letena here nge nauele pele pe tunge nena hekuleileinga mur aria ngaunga nga ngaunga ana etue pengpeng.

43 Mele nem lape iech toto nenge teke ana soke at pe hottaua i nge popoia ana ume.

44 ✡E hele ke manmanna toto lange imo mele nem lape non soke talue i ke nauele nena ure mur lochloch.

45 Pe lape mele nem letena tuaninin nge i sipona ke teke, 'Ah! Ak non Soke nem lape at ke ueiuei ero iam.' Ol pe talun ke nos lapue hehei pe hana nenge te umume. Pe pule popoi ngaunga matana pe inin ech kerkereng ngana pe poi rara hulu.

46 Pe ana soke lape at mule nga etue nenge ana non eteia ero ke kulele i ero. Non soke nem at pe lape chatulu hite pe lope hote i kela tu luluch nge hana nenge te longo tau erochro.

47 ✡ "Iok, nenge teke none nenge umume

✡ **12:33:** Luk 18:22 ✡ **12:35:** Mat 25:1-13 ✡ **12:39:** Mat 24:43-44; 1Te 5:2 ✡ **12:44:** Mat 25:21, 23 ✡ **12:47:** Iei 4:17

pe eteia non soke nem lemene ngana pe na melei tana toto nge nanas taua non soke neu lemene ngana, lape tenos ulu hit tote i.
48 Pe mele nenge eteia non soke neu lemene ngana ero pe poia poinga nenge lape te nosia i ia lape ana nosinga meena ero. Iri nenge NeHalang tunge aria ume halang pe letena here iri nge te poia ke nek, lape NeHalang angala mana nge esia aria ume ngangana mur nge lohot ke halang toto. Pe iri nenge NeHalang tung ke aria ume halang nge halang toto lange iri pe letena here iri nge te poia aria ume ke nek, lape NeHalang angala mana nge esia aria ume nganangana mur nge lohot ke halang nge halang toto."

Iesus Lasia Ita (Mat 10:34-36)

49 "Esio at ngak nei. E atia oan ke etun hite nga ich. Pe lemek toto ke oan nem ngaulala haka ke ueiuei.
50 ✡Iau lape e mene henuninga e kura ke heueu nei letek meena toto ia kura. Pe letek meena ngana nem lape tu ke la het nga etue nenge e mene henuninga nem.
51 Imo mam a teke eat ke epoi hote tunga nge urana nga ich kai? Ero toto! E hele pengpeng lange imo eat ke e lasia.
52 Talun heueu nei ke la ol nga pele elle none pe nehei pe tuturia mur telas hel. Mol lape iri altoto nga nai pe nai lape iri altoto nga mol.
53 ✡Lape telas hel ke non neu i altoto nge tuna tamane ngana pe tuna tamane ngana i altoto nge temene. Pe hei neu i altoto nge tuna hei ngana pe tuna hei ngana i altoto nge tana. Non neu lape i altoto nge uene pe uene i altoto nge i."

Heteinga Nenga Etue Mur (Mat 16:2-3)

54 Iesus hele lange hulua nemur, "Nenge teke a naue ulu nge ma hot nga tapa huna pe a hele sapele ke a teke, 'Lape pitte mol heueu.' Pe la pitte nem mol.
55 Pe teke a amneia tutula nge song ke ramana haka at nge sio pe a hele ke a teke, 'Lape kileng milang toto heueu.' Pe la kileng milang.
56 Imo apoi ke manga mamulou! Nenge teke a esia ute nge lohot nga ich nei pe nga tapa sana neu pe a etei pengpeng ia ure nem luna. Pe pomere toto nenge a esia ure mur nenge te lohot nga etue nei pe a eteia luna ero?
57 "Pomere nenge imo sipomo a amnei urume poinga nenge poreke pe nga poinga nenge urana ero?
58 Nenge teke none hele ote iong nga ute pe mene iong ke a hepengia, iong opur kikim ke imo nai a hepeng olole nga kue nike. Teke ero lape non nem mene iong ke laia iong nge hana nenge te longlongo pe te amnei teu langa helenga mur. Pe hana nemur lape te tunge iong langa palpal hussu mur peria pe palpal hussu mur lape te tamal teua iong langa tuele au ngana.
59 Pe e hele pengpeng lange iong lape o lohot nga lamam ero toto ke la het nga etue nenge o tuachol taua lem hangonok mur."

13

A Hulia Letemo

1 Iok, nga etue nem hana hel te hele lange Iesus ke teke, "Mele hel nge Kalelea te makmak pulumakau ke te heto hekeke NeHalang pe Pilatus nena hana mur te hune iri. Te hune iri pe eiria maluluch nga pulumakau nemur eiria."
2 ✡Pe Iesus tuacholia iri ke pomai, "Iri mam, te hune iri ia? Te poreke toto nge hana lochloch ngana nenge Kalelea ma?
3 Ero! Pe e hele pengpeng lange imo nenge teke a hulia lemo poinga poreke ngana mur ero lape a mete ke pomange iri.
4 Iok, anau lange hana analoch pe rahtele mol nenge Siloam. Hana nemur, pele sase ngana e losio haka nge iri ke te mete. Iri mau te poreke toto nge hana lochloch ngana nenge Ierusalem kau?
5 Ero! Pe e hele pengpeng lange imo, nenge teke a hulia lemo poinga poreke ngana mur ero lape a mete ke pomange iri."
6 Iesus heleia helenga opene nei, "None ana popi tana e mes nga ana ume letena. Ana non i langa ae nem ke teke nau rara nganangana. Pe ae nem nganangana ero.

✡ **12:50:** Mak 10:38-39 ✡ **12:53:** Mic 7:6 ✡ **13:2:** Ioa 9:2 ✡ **13:7:** Luk 3:9

7 ✡Ol pe hele lange non nenge umume
nga ana ume. ‘Ae nei nganangana ero ke
hesinga iri mol lo i! O telesue ol! Iange
hesil mene ich i.’
8 ✡Ol pe non nenge umume neu hele,
‘Non soke, ae nem tu mukam ke hesinga
elle mule. Pe esel hote ich nga huna pe etal
teua ana ngaunga.
9 Pe teke nganangana mule nga hesinga
nem, urana. Pe teke ero e telesue ol.’ ”

Iesus Hemasmas Nga Sapat Ana Etue

10 Nga Sapat ana etue Iesus hetottoro nga
hetoronga ana pele.
11 Pe hei e nge uneinei poia i ke kina
chachau tu lamau pule. Haleles neu tu nge
i ke hesinga iri analoch pe rahtele mol. Pe
mes haka ke pengpeng ero.
12 Iesus esia i pe iu lange i pe hele, “Hei
nem, am haleles nem het ol.”
13 La ol pe Iesus tal heke penna nge ana
hei pe ueiuei mana mes haka ke pengpeng
mule. Ol pe talun ke heto heke sapele
NeHalang.
14 ✡Pe non soke nenga hetoronga ana
pele neu letena inin iange Iesus hemasmas
nga Sapat ana etue. Ol pe hele lange hehei
pe hana, “Etue iri rahtele elle ta umume
ia ara ume mur. Pomalam aat nga etue
nemur ke te hemasia imo. Pe nga Sapat
ana etue ero.”
15 ✡Ol pe Iesus tuacholia, “Imo mamulou
mur! Nenge teke lemo pulumakau e ma
tongki e mete ana ech nga Sapat ana etue,
lape a einia ero ma? Imo lochloch lape a
einia la!
16 Pe hei nei i Apraham tuna ia. Pe Non
Poreke Ngana rahit tote i ke hesinga iri
analoch pe rahtele mol (18). Ke ute pele
nge poreke ero nge e hemas mule i nga
Sapat ana etue.”
17 Iesus hele ke mau ol pe iri lochloch
ngana nenge te hele poreke i temei tote iri.
Pe iri hulua lochloch te iech toto nga ure
lochloch ngana nenge Iesus poia ke urana.

Helenga Opene Mur Nga NeHalang Nena Naualanga Pe Nekinga (Mat 13:31-33; Mak 4:30-32)

18 Iok Iesus hele, “Lape e hele urume
NeHalang nena naualanga pe nekinga ke
mere? Pe lape e hele urume langa utar?
19 I pomalaka nga ae tutuna nenge kink-
ino toto nenge none tue nga ana ume. Iok,
ae nem haka ol pe tana palaungana toto.
Pe ngie mur te talue reria kiniu nga per-
perna mur.”
20 Pe Iesus ontei mule, “Lape e hele
urume NeHalang nena naualanga pe
nekinga ke mere?
21 I pomalaka nga is unne sune nenge
tepoi teu luluche nga beret nge halang toto
pe te hulia nga tuninga e nge palaungana
toto. Pe is nem poia beret itach ngana ke
una haka ke palaungana toto.”

Pele Matana Hoholoch Ngana Sune (Mat 7:13-14, 21-23)

22 Ol pe Iesus i ke lala nga kileng mur pe
hetoro olole ke ramana lala nge Ierusalem.
23 Pe mele onteia i, “Non soke, iri nenge
NeHalang lape mene mule iri lape iri unne
sune mana kai?”
Pe Iesus hele lange iri,
24 “Apur kikimo toto ke a teu langa pi-
unga matana hoholoch ngana sune nem.
Iange hulua halang lape te teke teteu la
toto. Pe e hele lange imo pengpeng hulua
lape teteu la ero.
25 ✡Nenge teke pele tokoninga piu hele
piunga nem lo imo lape ames mana nge hot
ol. A ischong teueu pe a tangtang ke a teke,
‘Kole, o lohe piunga nge imem!’
“Pe i lape tuacholia ke teke, ‘E eteia imo
ero pe e eteia aat ngamo ero pule iam!’
26 “Pe imo lape a teke, ‘Imem laka nenge
mo ngau pe moin luluch nge iong. Pe iong
laka nge o hetottoro nga lemem kileng ana
kue mur.’
27 ✡“Pe lape tuacholia iri ke teke, ‘E eteia
imo ero pe e eteia aat ngamo ero pule! A
ua toto lamam. Imo nenge a popoi poinga
poreke toto ngana laka. Lemek ero toto
imo!’
28 ✡ “Imo lape atu manmana nge hot pe
a tangtang pe ngingimo chatrekreke pe
a amneia melmelenga palaungana. Lape

✡ **13:8:** 2Pi 3:9,15 ✡ **13:14:** Exo 20:9-10; Deu 5:13-14 ✡ **13:15:** Luk 14:5 ✡ **13:25:** Mat 25:10-12 ✡ **13:27:** Psa 6:8 ✡ **13:28:** Mat 8:11-12

a esia Apraham pe Isak pe Iakop pe hetatalonga nemur nge tetu teu nga NeHalang nena naualanga pe nekinga. Pe imo sipomo lape a lasus toto.

29 ✡Hulua halang lape teat nga chaia aka ngana pe chaia sio ngana pe nga kileng rumena pe nga kileng sana. Ke lape teare teu nga ngaunga matana palaungana nem nga NeHalang nena naualanga urana toto ngana.

30 ✡Pe manmanna toto ke iri nenge iri hoena lape iri muka pe iri nenga muka lape iri hoena mule."

Iesus Lape Mete Nge Ierusalem (Mat 23:37-39)

31 Iok nga etue neu Paresio mur hel teat nge Iesus pe te hele lange i ke teke, "O ua nga kileng nei ke ola nga kileng unne. Iange non soke Herot teke hunune iong."

32 Pe Iesus tuacholia iri, "Ala ke a hele lange non pallaklakanga kina nem, 'Iau lape e helope hote uneinei mur pe e hemas mule hehei pe hana heueu pe nge rou pe nga etue mol ngana lape e heulo hote ak ume mur.'

33 Pe ute nenge palaungana heueu nei mai ngana laka nenge e teke ela toto nge Ierusalem. Ke iau lape ei heueu pe nge rou pe nge pong nai ke ela toto. Iange manmanna toto ke hetatalonga e tehun sio mene nga kileng unne ero. Tehun pengpeng ia nge Ierusalem.

34 "Ochou! Imo hana nenge Ierusalem! Imo ahun lapue hetatalonga mur pe a tamal hune hana nenge NeHalang kulosia iri ke teat nge imo. Kokoes e teke e eukiraua imo ke pomanga pareo heingana nenge eu teua tutuna mur nga sahana ene. Pe imo lememo ero nge e eukiraua imo.

35 ✡Ke lape NeHalang nau langa lemo pele ero toto. Pe e hele pengpeng lange imo, lape anau mule iau ero ol kela het nga etue nenge lape a hele ke a teke, 'Petenga nge palaungana toto lange i nenge at nga Non Soke ene.' "

14

Iesus Hemasia None Nge Singina Haleles

1 Nga Sapat ana etue Iesus lake ngau nga Paresio mur aria soke nena pele. Pe hehei pe hana nga lamau tenau ala tote i.

2 Pe none nge ana haleles nenge singina hakokoia mes nga Iesus matana.

3 ✡Ol pe Iesus onteia Paresio mur pe hana nenge te etei nga hotonga mur ke teke, "Ita mai ra hotonga e nge hele ke teke ta hemasmas nga Sapat ana etue pule? Ma ero?"

4 Pe Paresio nemur te reng mana. Iok laol, Iesus rahite non neu pe hemasia i sapele. Hemasia i ke het pe kulosia i ke la sapele.

5 ✡Iok, Iesus hele lange iri pe onteia iri, "Nenge teke tumo e ma lemo pulumakau e losio teu nga ech ana polo nga Sapat ana etue lape a poia ke mere? Lape atak hote i ke ueiuei mana ma ero?"

6 Pe iri te reng mana iange nakuria ero nge te tuachol ia Iesus.

Otal Heke Iong Ero

7 Iesus tu nga non soke neu na pele kura pe esia hana hel nenge ana non soke iua iri pule. Pe hana nemur tela ke te mene muria nge uranrana nga ngaunga ana manga. Ol pe Iesus heleia helenga opene nei.

8 ✡ "Nenge teke none hekulo am ke oat nga ngaunga matana nenga leinga heueu ngana, o mene mullim e nge urana toto ero. Iange lape mele nge i soke toto nge iong lape te hekulo ana ke at pule.

9 Ke pomlam lape non nenge hekulo amo nem lape at pe hele lange iong ke pomai, 'O ua nga non nei munna!' Nga poinga nei lape non neu hemeia iong pe talsio tote iong ke lape ola mule nga hoena toto.

10 Ke nenge teke te hekulo am ke oat nga ngaunga matana nem o mene mullim e nga hoena toto nike. Pomalam lape non nenge hekulo am nem lape at pe hele lange iong ke teke, 'Neingak, ola ke o kila nga muka toto.' Nga poinga nei lape pekngam mur nenge imo ul atu nem te heto heke tote iong.

11 ✡Iri nenge tetal heke mule iri siporia, lape Non Soke tal sio tote iri. Pe iri nenge

✡ **13:29:** Psa 107:3 ✡ **13:30:** Mat 19:30 ✡ **13:35:** Psa 118:26 ✡ **14:3:** Luk 6:9 ✡ **14:5:** Mat 12:11; Luk 13:15
✡ **14:8:** Pro 25:6-7 ✡ **14:11:** Mat 23:12; Luk 18:14

tetal sue iri siporia mule lape Non Soke tal haka tote iri.”

12-14 ✡Iok Iesus hele mule lange tokoninga nenga ngaunga matana neu ke teke, “Nenge teke o poia ngaunga matana, o iua hana nenge reria ure halang ero. O iua laka iri nenge tetu poreke toto pe haleles poia iri ke singiria ele mete pe mataria hit. Pomalam lape Non Palaungana pete iong toto. Iange iri te tuacholia lange iong ero. Non Palaungana i sipona lape tuacholia lange iong nga etue nenge hana uranrana ngana mur te lohaka mule nga metenga. Pe nenge teke o iua pekngam mur pe titim mur pe alom mur pe lem kileng ngana mur nenge reria umtutuna halang lape iri siporia te tuachol mule lange iong ke o mene urum nge Non Palaungana ero ol.”

Helenga Opene Nga Ngaunga Matana Palaungana
(Mat 22:1-10)

15 ✡Non elle nge iri hana nenge te ngaungau neu, longe Iesus nena helenga pe hele lange Iesus, “NeHalang lape poia ngaunga matana palaungana nga nena naualanga pe nekinga urana ngana. Pe iri nenge teat ke te ngau nga ngaunga matana palaungana nem lape te iech toto.”

16 Pe Iesus tuacholia, “Non e teke poia ngaunga matana palaungana e. Ol pe hekulo helenga lange hulua halang ke teat nga ngaunga matana nem.

17 Nga ngaunga nem ana etue pengpeng non soke neu kulosia nena non nenge umume nge i ke song taua hana nenge te hekulo aria. Pe hele lange iri ke teke, ‘Aiat ol! Ngaunga kalum lo.’

18 “Pe iri lochloch ngana te hele ke teke tetu mule iange te teke tetu ke te poia aria ume hel pule. Elle nge iri lohaka pe hele, ‘Iau eol hote ich unne lo koi ke ela ke enau tote mukam.’

19 “Pe elle pule hele, ‘Iau heueu mana nei eol ke pulumakau iri analoch. Pomalam ela ke e totoi tote iri mukam.’

20 ✡ “Pe elle pule hele, ‘Iau elei heueu mana koi ke lape ela ero.’

21 “La ol pe non neu i ke la mule pe la hele lange ana non soke. Ol pe pele tokoninga nem letena inin toto pe hele mule lange non nenge umume nge i ke teke, ‘O song ke ueiuei mana ke ola nga kue tana mur pe kue kinkino ngana lochloch pe o hele lange hana nenge tetu poreke toto pe haleles poia iri ke singiria ele mete pe mataria hit. O hele nge iri ke teat lochloch.’

22 “Iok laol, non nem la pe at mule pe hele lange ana non soke ke teke, ‘Ure nenge o heleia at nge iau e poia ke het lo. Pe pele neu muta ero kura.’

23 “Ol pe non soke neu hele la mule nge nena non neu, ‘O song hot ke ola nga kileng kinkino ngana nemur nga tau pe o ngai heke iri ke teat lochloch ke te hemute lek pele.

24 E hele lange iong, none nge iri nenge e hekulo tala aria lape at ke ngau hote ngaunga unne nga lek ngaunga matana nei ero toto.’ ”

Ta Nanasia Iesus Pe Letera Tuanin Kenek
(Mat 10:37-38)

25 Hulua halang te koko nge Iesus pe Iesus naula mule nge iri pe hele,

26 ✡ “Mele nenge teke nanasia iau hile tote temene pe tana pe nehei pe tutuna mur pe titina mur pe liliuna mur. Pe pule hile tote i sipona. Laka nanasia iau ol.

27 Mele nenge takiskis ia melmelenga luluch nge iau ero, iau lek non toto laka i ero.

28 “Nenge teke none hemesia pele palaungana e, kila ke nek pe ume hote pele nem uruna pe eteia ke umtutuna purpur tote pele nem.

29 Pe nenge teke poia ero lape hemes heke pele nem haena pe aluana tu. Pe iri nenge te esia te songlele ia i pe te hele,

30 ‘Non panei hemes heke pele pe heule ero mana.’

31 “Non soke e nga kileng e teke pal luluch nge non soke e pule nga kileng e. E nena palinga hel ana hana mur iri halang toto pe e unne sune mana. Pe nenge nena hana iri unne sune mana nem, kila pe letena matana ke nek toto. Pe letena

✡ **14:12-14:** Ioa 5:29 ✡ **14:15:** Luk 13:29 ✡ **14:20:** 1Ko 7:33 ✡ **14:26:** Luk 9:23

tuanin ke mai, ‘Lape ta hekou sue iri ma ero? Iri halang sakilil i!’

32 “Non soke nem letena tuanin ke mau pe eteia nge nakuna ero nge iri ul ke te palhel. Pomalam lape poi ke pomai; Hana nenge iri halang tetu ke sase kura pe i nenge na hana unne sune mana nem kulosia hana hel ke la te hele toto mule ke te teke palinga hel nem lasus ol.”

33 Ol pe Iesus hemallaha hote helenga opene nemur ke pomai, “Pomalam letem hile ure lochloch pe o nanas mene iau ol.

34 “Mesmes i urana pe nenge teke mesmes ngana het opoi mule ke mesmes ero ol.

35 Ke nenge teke pomam i poreke lo. Pe o takiraua ke ich ana ngaunga ia ero pule. O saua ke lasus sapele. Apal talngamo pe a long ke neknek!”

15

Helenga Opene Nga Sipsip Nge Erue (Mat 18:12-14)

1 Nga etuene e hana nenge te loloch umtutuna pe hana porekreke ngana mur te emurung ke te teke te longo Iesus nge helele.

2 ✡Pe Paresio mur iri ul hotonga ana hetoronga mur te ngunngunu ia Iesus ke te teke, “Non pane lemene taua hana porekreke ngana mur pe ngau luluch manmana nge iri.”

3 Ol pe Iesus hele ia helenga opene nei lange iri.

4 ✡ “Nenge teke elle nge imo nena sipsip iri ana non kina iri lime (100) pe elle erue lape poia ke mere? I lape hile sue sipsip nemur nenge te erue ero. Nenge iri ana non kina iri henel pe analoch pe rahtele henel (99). Hile sue sipsip lochloch ngana nemur pe la ke tango rere elle nem nenge erue.

5 Pe nenge teke hottaua lape iech toto pe takisia

6 ke la mule ia. Ol pe la hele lange pekngana mur ke teke aiat ke a iech luluch nge iau. Iange e hottaua lek sipsip nenge erue lo.

7 Pomalam mana e hele lange imo, lape iechinga palaungana lohot nga lut nga tapa nge mele elle nge hul mule letena nga nena poinga poreke ngana mur. Iechinga nem palaungana toto nga nenge iri ana non kina riri henel pe analoch pe rahtele henel nem (99) iange te teke te urana nga NeHalang matana lo. Ke tehul mule leteria nga reria poinga poreke ngana ero.

8 “Pe helenga e pule nga hei e nge nena umtutuna iri analoch. Pe nena umtutuna elle erue. (umtutuna nemur te ume nga siliua ke uruna aka) Ol pe lape poi ke mere ol? I lape tonge lemenge pe sachalue nena pele letena pe puria ana tangonga ol.

9 Pe teke hottaua lape lake hele nge pekngana mur pe na kileng ngana mur ke te emurung pe hele lange iri ke teke, ‘A iech luluch nge iau ol. Iange e hottau mule lek umtutuna lo.’ ”

10 Pe Iesus hele pule ke teke, “Pomalam mana iechinga palaungana toto lohot nge NeHalang nena angkelo mur nge mele elle nenge hul mule letena nga nena poinga poreke ngana mur.”

Iechinga Palaungana Lohot Nga Kol Mele Nge Ua Temene Ana Pe At Mule

11 Iok, Iesus hesapele helenga ke teke, “None tuna iri nai.

12 Pe tuna nenge kino hele lange temene ke teke, ‘Temek, o tunge lek ure mur atat nge iau nike. Ure nemur nenge lape o mete pe mo mene nge iong.’ Ol pe temene herongo sapele nena ure mur nge iri nai tina.

13 “Mala ero mana nga hoena kol neu takiraua nena ure mur pe laia ke te olia ke mene umtutuna ia. Ke het pe ua sapele ke langa kileng e nga tau toto. Pe nga kileng neu ana non hesil taua nena umtutuna mur nga poinga poreke ngana pe ure poreke ngana mur.

14 Ol pe uringa palaungana lohot sapele. Pe ana ngaunga ero pe tu ke poreke toto sapele nga kileng neu.

15 Ol pe lake tu luluch nge none nga kileng neu pe non neu poia kol neu ke la nauelele nena kie mur.

16 Pe mete ana toto pe lemene mana nge hemute sana nga kie nemur aria ngaunga. Pe ero. Mele pele tunge ngaunga unne lange i ero toto.

✡ **15:2:** Luk 5:30 ✡ **15:4:** Ezk 34:11, 16; Luk 19:10

17 “Iok laol, ana non letena matana ke
nek toto ol pe hele sapele, ‘Temek nena
hana mur kou te ngau ke saria unna pe aria
ngaunga aluana mama. Pe iau i! E meteak
ke e metmete lo!
18 ✡Lape ela mule nge temek pe e hele
lange i, “Temek, e poia poinga poreke toto
ngana lange NeHalang pe lange iong pule.
19 Iau e urana ero ol nge o hetue iau ke
tum iau. Lemek ke o poia iau ke eume
manmana nge iong ol.” ’
20 Iok laol, ana non lohaka pe la sapele
nge temene.
“Pe ii nga tau kura pe temene esia i pe
letena poreke toto ia tuna pe song ke la lau
hite i pe tangia i.
21 Ol pe kol neu hele lange temene,
‘Temek, e poia poinga poreke toto ngana
lange NeHalang pe lange iong pule. Iau e
urana ero ol nge o hetue iau ke tum iau.’
22 “Pe temene hele lange nena hana mur
nenge te umume nge i ke teke, ‘Ueiuei
mana a hemalmalia i nga hengeron e nge
urana toto pe apuo teua pon nga penna
kukana pe ae ulina nga apena.
23 Pe a hune pulumakau tuna elle nge
lum toto pe a lele hite pe tapeu ele ke ta
ngau nge i.
24 ✡Iange tuk nei mete lokoi pe mahul
haka mule! Pe pule i erue toto lo pe ngana
koi e hottau mule nei!’ Ol pe te talune
iechinga palaungana nem.
25 “Tepoi ke machmau pe non soke neu
tuna tengene ana kou tu nga ume kura. Ol
pe hot ume ana ke at rochroi nga pele pe
longe iri nge te peupeu pe te heses.
26 Ol pe iua temene nena none pe onteia
i ke teke, ‘Hana nemur te potatar mau?’
27 Pe temene nena non neu tuacholia,
‘Tim pai at mule lo. Pe temem hune pu-
lumakau e nge lum toto ke poia tim na
kilanga unne iange ute heporeke tim ero.
Urana mana ke at lohot mule nge temem.’
28 “Kol neu tina nenge soke letena inin
pe lemene ero nge teu langa pele. Ol pe
temene i hot taua i lange hot ke onteiteia pe
puochenia i ke teke teu langa pele letena.
29 Pe ana non hele inin taua temene,
‘Onau at, nga hesinga lochoch ngana nei
eume manmana nge iong pe e longo ole
taua iong ero toto. Pe o tunge utar at nge
iau? Pomere nenge o tunge meme e ero ke
imem ul pekngak mur mo poia lek kilanga
unne ke mo iech?
30 Pe tum poreke ngana nei hesil taua
lem ure nge hehei kue tana ana mur. Pe
heueu nei at mule nga ra kileng pe o hune
ana pulumakau lum ngana ke ngaua.’
31 “Pe non neu hele lange tuna ke teke,
‘Iong, otu luluch nge iau ke kokoes pe lek
ure lochloch ngana nemur lape e tunge
lange iong ke lem.
32 Pe heueu nei tapeu pe tahes iange tim
nei mete lokoi pe maul haka mule. Pe pule
erue pe e hottau mule i lo.’ ”

16

Iesus Hetoro Nga Umtutuna

1 Iesus hele lange nena hana mur, “Nga
etuene e, none umume nge non soke e nge
nena ure halang. Pe ume ngana nauelele
laka non soke neu nena ure mur. Ol pe
helenga e song ke teke non neu hesil sio
mene non soke neu nena umtutuna mur.
2 Ol pe non soke neu iu sapele non neu
pe onteia i, ‘Pomere nenge ohesil sio mene
lek umtutuna? Lape o ume nge iau ke het
koi heueu lo. Pomalam ohas sue pe o hele
urume umtutuna song ngana at nge iau pe
ola ol.’
3 “Ol pe non neu letena tuanin rara
sapele, ‘Lape epoi ke mere mai ol? Non
soke nei lemene ero iau nge eume nge i ol
i! Iau lek kerkerenga ero nge e sesel ich pe
e meia iau pule nge e long us rara i!’
4 La ol pe letena matana pe hele, ‘Eh! Oe,
letek metene kue e lo! Nenge teke epoi ke
pomai lape hulua te tung peria at nge iau
nga etue nemur nenge e ume ero ol.’
5 “Ol pe non neu la ke hele nge hana
nenge reria hanganok maite non soke neu.
Pe iu teua iri elechle pe onteia iri. Iok,
ontei tele nenge i muka, ‘Lem hanganok
hia nenge maite ak non soke?’
6 “Pe non neu tuacholia ke teke, ‘Iau, e
mene ae oliua eina nge non soke nem. Pe
e mene ke kina papalau ngana iri ana non
kina lime (100).’
“Iok laol, non nenge umume nge non
soke neu hele lange non nenge poia

✡ **15:18:** Psa 51:4 ✡ **15:24:** Epe 2:1, 5

hanganok neu ke teke, ‘O mene hanganok
nem ana alalaha at ke ueiuei pe ohas mana
ke ana non kina iri nai pe analoch (50).’
7 “Iok onteia e pule, ‘Pe iong lem
hanganok hia?’
“Pe non nem tuacholia, ‘Iau, e mene uit
nge non soke nem. Pe uit nenge e mene
nem ana kole iri ana non kina iri lime iri
analoch (1000).’
“Pe non soke nena non neu hele lange
non nenge poia hanganok neu ke teke, ‘O
mene lem hanganok ana alalaha pe oele
sue ke uit kina nem iri ana non kina lime
iri rahtele mol. (800)’
8 “Ol pe non soke neu heto heke nena
non nenge na poinga pengpeng ero, iange
letena song ke nek toto nge nauele i sipona.
Hulua lochloch ngana nenge leteria tu
mana nga ich nei, leteria tuanin ke nek toto
nge te halau mule iri siporia. Iri te etei
tote poinga nem. Pe iri nenge tetu teu nga
lemenge tualeme ngana, leteria tuanin ke
nek ero. Te poi ke pomange aina kinkino
ngana kura.
9 A mene umtutuna mur nga ich nei pe
a tunge lange hehei pe hana pe apoi ke
nek lange iri. Pomalam nga hoena lape
umtutuna nem het pe ala ke atu ke nek
mana nga kileng nenge tu ke koko.
10 ✡ “Itei nenge leteria here i nga ure
kinkino ngana lape leteria here i pule nga
ure papalaungana. Pe itei nenge pallak-
laka nga ure kinkino ngana lape pallak-
laka pule nga ure papalaungana.
11 Ke nenge teke leteria manmana nge
imo ero nga umtutuna pe ure hel pule nga
ich, itei lape letena manmana nge imo nga
ure urana ngana mur nga lut nga tapa?
12 Pe nenge teke leteria manmanna nge
iong ero nga mele nena ure lape itei tunge
iong sipom lem?
13 ✡ “Non e ume nge hana soksoke ngana
nai ero. Iange lape lemene tau tote e pe
lemene ero totoia e. Pe mutena tau tote e
pe e mutena taua ero. Ke aume mana nge
NeHalang pe mutemo taua umtutuna ero.”
14 Pe Paresio mur te longe Iesus na he-
lenga pe te songlele ia i. Iange iri muteria
tau tote umtutuna.
15 ✡Ol pe Iesus hele lange iri, “Imo
sipomo a hetei hote imo lange hulua
mur iange a teke a urana nga NeHalang
matana. Pe NeHalang eteia letemo nge teu
ke ulolo. Utar nge palaungana toto nge
hana nga ich nei poreke toto nga NeHalang
matana.

Hetoronga Hel Pule

16 ✡ “Moses nena hotonga mur pe het-
atalonga mur tehas ngaria te nanasia ke
la het nga etue nenge Ioanes. Pe nga
etue neu pengpeng te hele hote NeHalang
nena helenga urana toto ngana nga nena
naualanga pe nekinga nge ita. Pe hulua
halang tepur kikiria toto ke teke teteu.
17 ✡Tapa pe ich lape tehet pe NeHalang
Nena Hotonga ana hasinga unne e erue ero
toto.
18 “Mele nenge hile nehei pe lei haka
mule i laka tomtom ia none nehei. Pe mele
nenge lei heke mule none nehei nge hile
poia poinga poreke toto ngana pule.

None Nge Nena Ure Halang Pe Lasarus

19 “None nenge nena ure halang pe none
nenge tu ke poreke toto. Pe non nenge
nena ure halang heronia hengeron urana
ngana mur pe nga etue lochloch ngau ke
sana una manmana.
20 Pe non nenge tu poreke toto nem
ene Lasarus. I singina chanchan hulu pe
kokoes mana te mene i langa non soke neu
nena piunga matana
21 ke nachnei alala ngaunga mumuna.
Pe kaone mur teat ke te ramram ia nena
chanchan mur.
22 “Ol pe nga hoena ana non mete pe
NeHalang nena angkelo mur te mene heke
sapele i langa lut nga tapa ke la are nga
Apraham penna tamalmal. Pe non nenge
nena ure halang neu mete pule ke tealo
hite.
23 Pe i nga ana metenga hoena amneia
melmelenga palaungana toto iange opene
lake tu nge imperno. Pe teke nau haka la
pe esia Apraham nge tu ke kangkanga toto
pe Lasarus tu luluch nge i.
24 Ol pe iu ke teke, ‘Temek, Apraham
letem poreke ia iau, pe o hele lange
Lasarus ke puo teua penna kukana

✡ **16:10:** Luk 19:17-26 ✡ **16:13:** Mat 6:24 ✡ **16:15:** Mat 23:28; Luk 18:9-14 ✡ **16:16:** Mat 11:12-13 ✡ **16:17:** Mat 5:18

mokona nga ech pe at ke hesipsipia ak hengetau. Iange e amneia melmelenga palaungana toto i, nga oan nei.'

25 "Pe Apraham tuacholia lange i, 'Tuk, letem metene? Otu ngam nga ich, o mene ure urana ngana mur lochloch. Pe Lasarus mene ute pele nge urana ero toto. Ke heueu nei tu luluch nge iau ke nek pe iong o amneia am melmelenga pallem.

26 Pe pule liling e nge palaungana toto koi ma tote ita. Ke mele e nge imem lape lotele lalamam ero toto. Pe mele e nge imo lape lotele at lamai ero toto pule.'

27 "Pe non neu hele, 'Iok temek, o kulosia Lasarus ke langa temek nena pele.

28 Iau titik mur iri lime pe e teke Lasarus la ke hele toto reria ke te hulia reria poinga mur. Pomalam lape teat nga kileng poreke ngana nei ero.'

29 "Pe Apraham hele, 'Hotonga nenge Moses pe hasinga nenge hetatalonga mur tehas ia ngana la ma lo. Pe nenge teke lemeria te longo taua.'

30 "Pe non neu hele, 'Ero iam, Temek! Te longo taua ero toto la! Nenge teke mele nenge mete lo lake lohot nge iri, laka lape te longo taua i pe te hulia reria poinga mur.'

31 "Pe Apraham hele lange i, 'Nenge teke te longo taua Moses pe hetatalonga mur ero lape mele nenge mete pe mahul haka mule lape te longo taua i ero pule.' "

17

Poinga Poreke Ngana (Mat 18:6-7, 21-22; Mak 9:42)

1 Iesus hele lange nena hana mur ke pomai, "Manmanna toto ke ure nemur nenge hesingo ia hehei pe hana ke te losio nga poinga poreke ngana mur lape teat. Pe mele nenge poia singo nem nenge helosio ia hehei pe hana lape mene poreke tote.

2 Tuangachol nga poinga nem poreke toto. Pe teke te heon hite um palaungana nga mele nem kanna pe tesau hote langa leme i urana nga tuangachol nenge helosio ia mele sune letena manmanna ngana.

3 ✡Ke pomalam a nauala amo ke nek. "Nenge teke tim losio nga poinga poreke ngana o heleia i ke hul mule letena. Pe nenge hul mule nena poinga lo, iok, letem metene poi ngana nemur ero ol.

4 Pe nenge teke tim poia poinga poreke ngana e lange iong pe nga hoena hul mule letena, o saua nena poinga poreke ngana mur ke te lasus toto. Pe nenge poi emule mene nga etue choro mana, o saua nena poinga poreke ngana mur ke emule mana pule ke kokoes."

Letera Manmanna Ngana

5 Pe Iesus nena hana mur nenge kulos hote iri te hele lange i, "O halaua imem ke letemem manmanna ngana lohot ke palaungana toto."

6 ✡Pe Iesus tuacholia, "Nenge teke letemo manmanna ngana tuna mana ke pomanga heilil tutuna, nakumo nge a hele langa ae e ke pomai, 'O laka haka pe ola ke omes teu nga ruach.' Pe ae nem longo taua iong la."

Hengekuleilei Mur Aria Ume

7 Iok, Iesus onteia iri, "Imo lemo poinga mere? Nenge teke lem hengekuleilei ana non, mule nga ume nenge nauelele sipsip mur ke at, pe lape o hele lange i ke mere? Lape iteu at heueu mana pe o hele lange i ke are sio pe ngau sapele?

8 Ero toto la! Lape o hele lange i ke o teke, 'Ola ke onun pe oat ke o poia ak ngaunga ke e ngau ol. E ngau ke het laka, iong o ngau ol.'

9 Lem hekuleileinga ana non nem, poia ume nemur pe iong o heto heke i ero. Iange i popoia ana ume nenge popoia nike.

10 Ke pomalam nge imo pule, nenge teke apoi taua ure nemur nenge te hele lange imo ke a poia, a hele ke a teke, 'Imem hana nenge te hekuleilei rere menmene imem. Mopoi mene ume nenge te tunge at nge imem ke mo poia.' "

Iesus Hemas Mule Ke Hana Iri Analoch

11 Iesus ii nga kileng nge Samaria pe Kalelea tunangaria ke lala nge Ierusalem.

12 Iteu ke lala nga kileng sune pe saol haka nge hana iri analoch. Pe hana nemur haleles poreke ngana nenge ngau hooa singira poia iri. Pe iri tetu ke kangkanga toto

✡ **17:3:** Mat 18:15 ✡ **17:6:** Mat 17:20; 21:21

nge hehei pe hana iange singiria poreke
toto. Pomalam temes nga tau kura,
13 ✡pe teiu, “Non Soke Iesus, letem ia
imem.”
14 ✡Iesus esia iri pe hele lange iri, “Ala ke
a esia hana nenge tunginga ana hana mur
ke tenau ke nek nga singimo.”
Iok laol, tei ke te lala kura pe singiria
urana sapele.
15 Elle nge iri analoch nem nena nge
Samaria. Ana non esia i sipona singina nge
urana mule pe la mule pe haliu haka nenge
heto heke tote NeHalang ene.
16 Lamule pe tamal sue i langa Iesus
apena huna pe hele urana toto lange i.
17 Pe Iesus hele, “E hemas mule hana
iri analoch i, pe rahtele henel nem te lake
mere?
18 Pomere nenge non lomona nei i toro at
ke heto heke NeHalang?”
19 Ol pe Iesus hele lange non lomona neu,
“O lohaka pe ola ol. Letem manmanna
ngana laka hemas mule iong.”

NeHalang Nena Naualanga Pe Nekinga At Ngana

(Mat 24:23-28, 37-41)

20 Iok, Paresio hel te onteia Iesus nga
etue nenge NeHalang nena naualanga pe
nena nekinga lape at. Pe Iesus tuacho-
lia ke pomai, “Etue nenga NeHalang nena
naualanga pe nekinga nem, lape at ke po-
manga ure nenge ta esia nga matara ero.
21 Mele ero toto nge hele ke teke, ‘Anau
at ngana i!’ Pe pule mele ero toto nge hele
ke teke, ‘Eh, Ngana paukou!’ Mele nge lape
hele ke pomam ero toto iange NeHalang
nena naualanga pe nekinga, ngana laka
tuteu nge imo lo.”
22 Ol pe Iesus hele lange nena hana mur,
“Etue nem lape at, pe imo lememo toto ke
a teke a naue Non Tuna nga etue nem. Pe
lape a naue ero toto.
23 ✡Lape iri hel pule nenge lape te hele
lange imo ke te teke, ‘Anau lala mau! Eh,
anau at lamai!’ Pe imo, a longo tau pulute
iri ero.
24 Etue nenge Non Tuna at mule ia lape
pomalaka nga kileng chalem ngana nenge
inlem nga tapa sana pe song ke langa ele pe
ele.
25 Pe ure nenge lohot tala nga Non Tuna
ana etue ngana koi nei, lape Non Tuna
amneia melmelenga palaungana pe hu-
lua lochloch nga etue nei lemeria ero ia i
mukam. Ke het pe etue nem lohot.
26 “Non tuna ana etue lape lohot ke po-
manga etue nenge Noa.
27 Nenge hulua lochloch te ngaungau pe
te inin pe te lechlei kela het nga etue nenge
Noa iteu langa nena imot. Pe ech hot ke
taua kileng pe te mete lochloch.
28 ✡ “Pe pule Non Tuna ana etue lape
lohot ke pomanga etue nenge Lot. Nenge
hulua lochloch te ngaungau pe te inin pe
te ialala pe te umume aria pe te lelele pele.
29 Pe nga etue nenge Lot ua hot nge So-
tom, oan remenmen ngana pe um nging-
ina ngana telot parai sio at nga tapa ke
pomanga pitte ke te hune iri lochloch ke te
mete.
30 “Ke Non Tuna ana etue nenge lape at
muleia pomalam mana.
31 ✡Nga etue nem pengpeng, mele nenge
tutu nga one, teu langa pele letena ke
lolochia nena ure mur ero ol. Pomalam
mana none nenge tutu nga ume la mule
nga na pele ero ol.
32 ✡Letemo metene Lot nehei?
33 ✡Mele nenge teke heleis maul ngana
nga ich nei, lape tu ke maulul nga hoena
ero ol. Pe mele nenge tungteu tote i, pe hile
sue lemene ngana mur nga ich nei lape tu
ke maulul mana nga hoena.
34 E hele lange imo pengpeng, nga miliko
nem aina nai tema nga hete elle pe elle nge
iri lape te ua toto ia, pe elle mana lape ma
ol.
35 Pe hehei nai lape te olole mioka pe elle
nge iri lape te ua toto ia pe elle mana tu ol.
[
36 Hana nai te umume nga ume pe elle
nge iri te ua toto ia pe elle mana tu ol.]”
37 Pe Iesus nena hana mur nenge heto-
tore iri te ontei, “Ure nemur lape te lohot
langai?”
Pe Iesus tuacholia ke pomai, “Nga kileng
nenge ute has ngana maia, lape a esia

✡ **17:13:** Lev 13:45-46 ✡ **17:14:** Lev 14:2-3; Mat 8:3-4 ✡ **17:23:** Mak 13:21; Luk 21:8 ✡ **17:28:** Gen 18:20; 19:25
✡ **17:31:** Mat 24:17-18 ✡ **17:32:** Gen 19:17, 26 ✡ **17:33:** Luk 9:24

lango cherchera mur halang, nge te emurung.”

18

Poponing Nenge Hei Pakar E

1 ✡Ol pe Iesus nene poponing e lange
nena hana nemur. Poponing neu, nenge
hetore iri ke te hetalau ke kokoes pe leteria manmanna ke NeHalang longe te hetalaulau ngaria pe halaua iri.
2 Iok, Iesus talune nena nananga ke pomai, “Nga kileng e none nge longlongo
helenga tu. Pe non neu mataua NeHalang
ero toto. Pe pule non neu letena porekeia
hehei pe hana ero iange letena tu mana
nge i sipona.
3 Pe nga kileng neu hei pakar e tu. Pe
hei neu kokoes mana lala nge non nenge
longlongo helenga pe hele urume poinga
poreke ngana nenge none poia lange i. Pe
hei neu hele ke teke, ‘O amnei langa poinga
poreke ngana nenge non neu poia at nge
iau. Lape o halaua iau ke pomere?’
4 “Nga tele ngana non neu longo taua hei
neu ero. Pe nga hoena ol hele mule ke
teke, ‘Iau e mataua NeHalang ero pe letek
porekeia hehei pe hana ero.
5 Pe hei nei kokoes mana at ke pur leme
ero mana ia iau nga letena una ngana nei.
Ke pomalam lape e halaua i ke are ke nek
laka at ke hemakuk tote iau ero ol.’ ”
6 Iesus nene poponing nem ke het pe hele
mule ke teke, “A longo langa non poreke
ngana nenge longolongo helenga neu hele
ngana.
7 Lape NeHalang mai halaua nena hana
mur ero kai? I sipona hesilei hote iri. Pe
lape pomere? Nenge teke te tang lange i ke
kokoes nga sinanga pe nga miliko lochloch
lape NeHalang poi hulul mana nge halaua
iri?
8 E hele lange imo pengpeng lape halaua
nena hana mur ke teare ke nek mule ke
ueiuei mana. Pe pomere lape Non Tuna
at pe hehei pe hana leteria manmanna
lochloch lo?”

Poponing Nenge Non Paresio E Pe Non Nenge Lololoch Umtutuna

9 Pe pule Iesus nene poponing nei lange
iri hel nenge te teke iri siporia te pengpeng
toto lo pe tetal heke iri siporia pe tenau sio
menmene hehei pe hana.
10 Pe Iesus nana lange iri ke pomai,
“Hana nai tela nga NeHalang nena pele
palaungana ke te hetalaulau. Non e nge iri
i Paresio pe e i non nenge lololoch umtutuna.
11 Pe Paresio neu i toro mes ke
kangkanga pe hetalaulau lange NeHalang
ke pomai, ‘NeHalang, e hele urana toto
lange iong nge iau e pomanga hana nemur
ero. Hana nenge te kemkeme pe hana
nenge te pallaklaka pe hana nenge tepoi
poreke lala nge hehei. Pe e hele urana toto
lange iong pule nge iau e pomange non
nenge lololoch umtutuna nei ero.
12 ✡Etue nachnai nga etue koana elle
eheo nga ngaunga pe letek metene iong. Pe
e mene hote umtutuna unne nga uruk ke
e tunge lala nge iong. Pe e poia ke pomau
nga lek ure mur lochloch.’
13 ✡“Pe non nenge lololoch umtutuna
mes ke kangkanga pe nau sio mana pe
palia mautuna pe hetalaulau ke pomai,
‘NeHalang, letem ia iau. Iau non poreke
ngana.’ ”
14 ✡Ol pe Iesus hele, “E hele lange imo
pengpeng, non nenge lololoch umtutuna
nem la mule nga na kileng pe i toro
mana lohot ke pengpeng toto nga NeHalang matana. Pe non Paresio nem ero toto.
Iange mele hel nenge tetal heke iri lape
NeHalang tal sio tote iri. Pe mele hel nenge
tetal susue iri lape NeHalang tal haka tote
iri.”

Iesus Mutena Tote Aina Kinkino Ngana (Mat 19:13-15; Mak 10:13-16)

15 Hana hel te laia tuturia mur nge Iesus
ke pete iri. Pe Iesus nena hana mur te esia
pe te hele ele iri.
16 Pe Iesus hele lange na hana mur ke
teke, “Aina kinkino ngana nem mur muteria ke te teke teat nge iau. Pe imo apoi
ele iri ero. Iange hehei pe hana nenge
te pomange aina kinkino ngana nemur,
tetu teu nga NeHalang nena naualanga pe
nekinga pule.

✡ **18:1:** Kol 4:2; 1Te 5:17 ✡ **18:12:** Isa 58:1-4; Mat 23:23 ✡ **18:13:** Psa 51:1 ✡ **18:14:** Mat 23:12 ✡ **18:17:** Mat 18:3

17 ✡E hele ke manmanna lange imo, mele
nenge letena ia NeHalang nena naualanga
pe nekinga ke mange aina kinkino ngana
ero lape teu la ero."

None Nenge Nena Ure Halang
(Mat 19:16-30; Mak 10:17-31)

18 ✡Ol pe non nenge i mukmuka nge
Iuta mur onteia Iesus, "Non soke, o urana
toto. Pe iau lape epoi ke mere ke e mene
maulinga ke koko?"
19 Pe Iesus tuacholia, "Pomere nenge o
hetue iau ke non nge urana? Mele e nge
urana ero toto. NeHalang i toro mana.
20 ✡O eteia NeHalang nena hotonga mur.
O tomtom ia hehei ero pe o hune mele ero
pe okeme ero pe o pallaka ia mele ero pe o
heto heke temem pe tam."
21 Pe non neu tuacholia, "Nga iau lomele
ngak nike ke at heueu nei e nanas taua
hotonga nemur lochloch."
22 Iesus longe ke mau pe hele lange i,
"Ute elle la o poia ero kura. O laia lem
ure lochloch ke te olia pe uruna, o laia nge
pakar mur. Nenge teke opoi ke pomalam
lape lem ure mur halang nge tetu ke koko.
Pe ure nemur lape te kulele iong nga lut
nga tapa. Opoi ke mam ke het pe o nanasia
iau ol."
23 Pe non neu longe helenga nei pe letena
poreke toto iange i nena ure halang toto.
24 Pe Iesus esia i nge nakuna pomau
pe hele, "Anali toto nge hana nenge reria
ure halang nge teteu langa NeHalang nena
naualanga pe nekinga.
25 Anali toto nge iri iam. Nenge teke
te puo teua ae tana palaungana e ke
teu nga pakeka sune polona, nem semel
pol. Pe nenge teteu langa NeHalang nena
naualanga pe nekinga nem nge anali toto
iam."
26 Iri nenge te longe i te ontei, "Nakuna
nge mele ero toto nge lape mene maulinga
ke koko. Lape mopoi ke mere ol?"
27 Pe Iesus tuacholia, "Utar nenge anali
toto nge none poia semel mana nge NeHa-
lang poia."
28 Pe Petrus hele, "Onau at, imem mo
hile sue lemem kileng mur pe moat ke mo
nanasia iong."
29 Pe Iesus hele lange iri, "Oe, atong pe
e hele pengpeng lange imo iri lochloch
nenge te ume teu nga NeHalang nena
naualanga pe nekinga pe te hile sue reria
kileng mur pe reria hehei pe tuturia mur
pe tetemeria pe tataria mur,
30 iri lape te mene ure urana ngana ha-
lang toto nga etue nei. Pe nga etue nenga
hoena lape te mene maulinga nge koko."

Iesus Hele Hemol Ngana Nga Ana Metenga
(Mat 20:17-19; Mak 10:32-34)

31 ✡Iok, Iesus mene hot kelkelia nena
hana analoch pe nai nem pe hele lange
iri ke pomai, "A longo at. Ta lohaka lala
nge Ierusalem koi pe lape hetatalonga mur
tehas ngaria nge Non Tuna lape lohot ke
manmanna.
32 ✡Iange lape te tunge Non Tuna langa
hana lomonmona mur peria. Pe lape tepoi
poreke i ke te hesalang ia i pe te ulut lolele
i pe lape te hune i.
33 Pe etue mol ngana nga hoena lape
maul haka mule."
34 ✡Iesus hele ke pomau pe nena hana
nemur te eteia utar nenge helele ia ero.
Iange helenga luna mallaha nge iri ero.
Pomalam te eteia utar nenge Iesus helele
ia ero.

Iesus Hemas Mule None Nge Matana Hit
(Mat 20:29-34; Mak 10:46-52)

35 Iok, Iesus i ke heroi lala nge Ieriko
pe none nge matana hit are nga kue ilina
pe longlong ure nge hehei pe hana nge tei
olole nga kue.
36 Ol pe longe hulua nge teii nga kue pe
ontei, "Eh! Pomere mai?"
37 Pe hehei pe hana nemur te tuacholia i
ke pomai, "Iesus nenge Nasaret koi i olole
nga kue."
38 Pe non neu halngana haka, "Iesus!
Teuit tuna! Letem poreke ia iau!"
39 Pe hehei pe hana nenga muka te keres
taua i pe te hele lange i ke teke reng. Pe
ero. Non neu alngana haka ke soke toto ol,
"Teuit tuna! Letem poreke ia iau!"
40 La ol pe Iesus mes sapele. Pe ngai heke
hehei pe hana ke te mene non neu lange i.
Te mene ana non lange i pe Iesus onteia i,

✡ **18:18:** Luk 10:25 ✡ **18:20:** Exo 20:12-16; Deu 5:16-20 ✡ **18:31:** Luk 24:44 ✡ **18:32:** Luk 9:22, 44 ✡ **18:34:** Mak 9:32

41 “Lemem ke o teke e poia utar lange
iong?”
Pe non neu tuacholia, “Non Soke, o ha-
laua iau ke matak charchara mule.”
42 Pe Iesus hele lange i, “Iok, onau mule
ol. Letem manmanna ngana laka poia iong
ke o urana mule.”
43 Ueiuei mana pe non neu nau ke nek
mule sapele pe nanasia Iesus pe heto heke
NeHalang. Hulua nemur te esia pe iri
lochloch te heto heke NeHalang pule.

19

Iesus Pe Sakius

1 Iok laol, Iesus iteu la sapele nge Ieriko
pe i olole ke lala.
2 Pe hana nenge te lololoch umtutuna
aria soke tu lamau pule. Pe i ene laka
Sakius pe nena ure halang toto.
3 Ana non teke etei toto nga itei nenge i
Iesus. Pe ero, iange hulua halang pe i choro
mana, pomalam anali toto nge i.
4 Ol pe song ke i muka nge hulua nemur
pe la haka nga ae siki mokona ke teke nau
nge Iesus nge ila ke pomau.
5 Iok, Iesus i langa kileng unne neu peng-
peng pe hele lange Sakius, “Sakius, osio
at ke ueiuei iange heueu lape etu nga lem
pele.”
6 Sakius sio ke ueiuei mana pe epele
Iesus pe iech toto nge Iesus.
7 ✡Hulua lochloch ngana nemur te esia
i pe te ngunngunu ke teke, “Non panei i
langa non nenge na poinga poreke toto na
pele!”
8 ✡Ol pe Sakius mes haka pe hele lange
Iesus, “Non Soke, o longo at nge iau. Lape e
tunge lek ure mur ele lochloch lange pakar
mur. Pe pule nenge teke e pallaka ia iri
lape e olia iri ke olinga huna henel la mule
nge iri.”
9 ✡Pe Iesus hele lange Sakius, “Heueu
mana nei NeHalang mene mule iong.
Iange iong Apraham nette iong pule.
10 ✡Pe Non Tuna at ngana nei at ke tango
rere iri nenge te erue pe mene mule iri.”

Nananga Nenga Umtutuna
(Mat 25:14-30)

11 Iok, hehei pe hana te longlongo nga
nei kura pe Iesus nana tele sapele nga po-
poning e. Iesus heroi toto lange Ierusalem
pe hulua te teke mam pe NeHalang nena
naualanga pe nekinga lape lohot sapele.
12 Ol pe Iesus hele, “Non e nenge tuteu
nga mata nenge naungaala ana hana mur.
Ana non soke teke i ke langa kileng tau
ngana e ke tal heke i ke i aria naungaala
ana non. Ke het pe lape at mule nga na
kileng.
13 Lohaka ke la ero kura pe iua nena
hana iri analoch nenge te umume nge
i. Tunge reria umtutuna ellechle pe hele
lange iri, ‘Anau at, iau lape e lala lo koi. Pe
imo a mene umtutuna nem pe a ume mule
ia umtutuna hel pule. Ke la het nga etue
nenge eat mule.’
14 “Pe nena kileng nganangana mur
lemeria ero ia i pe te kulosia hana hel langa
kileng tau ngana nem pule ke te hele ke te
teke, ‘Imem lememem ero toto nge non nei
lohot ke i ara naungaala ana non.’
15 “Ol pe ana non la ol pe te poia i ke i aria
naungaala ana non pe at mule sapele nga
na kileng. Pe ueiuei mana tunge helenga
kerkereng ngana lange nena hana nenge
te umume nge i ke teat ke te neue i, pe ontei
hote iri nga umtutuna hia lo nenge teume
hote nga umtutuna nenge heronge lange
iri.
16 Elle at tala pe hele, ‘Non soke, iau e
mene ke umtutuna iri analoch mule nga
elle nenge o tunge at nge iau.’
17 ✡ “Pe non Soke neu hele, ‘Iong oume
ke urana toto iam! Ke iong non nge urana.
Iok, iong letek here iong nge oume ke nek
toto nga ume kinkino ngana lo pomalam,
lape e talue iong ke onau ala ke kileng iri
analoch.’
18 “Iok nena non naingana at pe hele,
‘Non soke, iau e mene mule ke umtutuna
iri lime. Eume hote nga elle nenge o tunge
at nge iau.’
19 “Pe non soke neu hele lange i, ‘Nga
nem, lape onau ala ke kileng iri lime.’
20 “Iok, nena non mol ngana iteu at mule
pe hele, ‘Non soke lem umtutuna nenge o

✡ **19:7:** Luk 15:2 ✡ **19:8:** Exo 22:1; Num 5:6-7 ✡ **19:9:** Luk 13:16; Ume 16:31 ✡ **19:10:** Luk 15:4; Ioa 3:17; 1Ti 1:15 ✡ **19:17:** Luk 16:10

tunge at nge iau koi, e ruchite pe e talkome
ke ma.
21 E mataua iong ke ngana laka nenge e
talkome mene, iange iong non nge letem
inin hali pe o menmene mele hel reria ure
mur pe o lulule ngaunga nenge mele hel
tetue.'
22 "Ol pe non soke neu hele lange i, 'Iong
hengekuleilei poreke ngana. Pe nga iong
sipom lem helenga nge hot nga halim, lape
o amneia melmelenga palaungana! Iong
sipom o eteia lo ke iau non nge letek inin
hali. E menmene mele hel reria ure mur
pe e lulule ngaunga nenge mele hel tetue.
23 Iok, pomere toto nge o talue lek um-
tutuna nga umtutuna ana pele ero? Toi
nge otal teua, lape eat mule pe e mene
umtutuna nem pe ana manga hoho hel
pule.'
24 "Ke het, pe non soke neu hele lange
hana hel nenge te mes rochroi nga henge
kuleilei nem ke teke, 'A mene mule um-
tutuna nge non nem pe at tunge lange
non hengekuleilei nenge nena umtutuna
iri analoch.'
25 "Pe hana nemur te hele lange non
soke neu ke teke, 'Non soke, non nei nena
umtutuna iri analoch lo!'
26 ✡ "Pe non soke neu tuacholia, 'E hele
lange imo pengpeng, mele hel nenge reria
halang toto lape te mene ke halang toto
pule. Pe mele hel nenge reria unne sune
mana lape te mene mule unne nem nge iri.
27 Pe lek ngarang nemur nenge lemeria
ero ia iau a mene iri at pe a hune iri lakoi
nga matak.' "

Iesus Iteu Nge Ierusalem Ke Manga Naungaala Ana Non
(Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Ioa 12:12-19)

28 Iesus nana ke het pe i ke i mukmuka pe
hulua te nanasia i ke tela nge Ierusalem.
29 Iok, Iesus i ke heroi nga kileng nenge
Petpage pe Petani. Pe nga hengene nenge
te hetue ke Ae Oliua, kulosia nena hana
nai.
30 Pe hele lange iri ke pomai, "Imo muka
ke ateu langa kileng neu pe lape a neue
tongki lomele ngana e nenge mele are
haka ia ero kura. Pe tongki nem, te kele ke
mes. Aun hote pe a atia.
31 Pe nenge teke mele onteia imo,
'Pomere nenge aun hote ure nem?' Pe imo
a hele lange i ke a teke, 'Non soke lemene
taua.' "
32 Iok laol, hana nemur tela pe te hottaua
ure lochloch ngana nge lohot ke pomanga
Iesus heleia lange iri.
33 Iok, teun hotote tongki lomele ngana
neu pe non nenge nena ure neu onteia iri,
"Pomere nenge aun hote ure nemam?"
34 Pe iri te hele, "Non soke lemene taua."
35 Iok laol, te mene la sapele nge Iesus pe
te tamal heke reria hengeron nga ure neu
ona pe teare heke sapele Iesus.
36 Iesus are haka nga tongki ke iolole
pe hehei pe hana te lung susue reria
hengeron mur nga kue.
37 Iesus i ke langa kileng unne nenga
hengene nge Oliua nenge ana kue nau sio
lange Ierusalem. Pe nena hana lochloch
ngana nemur nenge te nananasia i te iech
toto pe te hele urana toto lange NeHalang.
Singiria kik pe te heto heke tote NeHalang
nga mirakulo nemur nenge Iesus poi hote
iri ke te esia ke ulolo.
38 ✡Pe te makul haka ke mai,
"Petanga tunge Naunga ala ana non nenge
at nga Non Soke ene!
Pe tunga nge nek nga lut nga tapa!
Ta heto heke tote NeHalang nga lut nga
tapa
nge i palaungana toto pe urana toto!"
39 Ol pe Paresio mur hel nge tei luluch
nge iri te hele lange Iesus ke teke, "Non
soke, o keres taua lem hana mur."
40 Pe Iesus tuacholia, "E hele lange imo,
nenge teke lek hana mur te reng, um
lochloch ngana nemur tepeu pe te heto
heke NeHalang ene."

Iesus Naue Kileng Ierusalem Pe Tang

41 Iesus i ke heroi toto lange Ierusalem pe
esia kileng nem pe letena poreke toto ia pe
tang.
42 Pe hele, "Heueu nei, toinge o eteia utar
nenge hetakile iong. Pe pa nei ero iange te
talkome nga matam.
43 Pe etue nem lape at nenge lape lem
ngarang mur teat ke te heliliu hite iong ke
tom ke otu mana nge teu.

✡ **19:26:** Mat 13:12; Luk 8:18 ✡ **19:38:** Psa 118:26; Luk 2:14

44 ✡Pe lape te heporeke tote iong pe lem
hana mur, iange o etei ilia etue nenge Ne-
Halang atia ke halau iong ia ero!"

Iesus Langa NeHalang Nena Pele Palaungana
(Mat 21:12-17; Mak 11:15-19; Ioa 2:13-22)

45 Ol pe Iesus iteu sapele langa NeHalang
nena pele palaungana pe lope hote hana
nge tei alala.
46 ✡Lope hote iri pe hele, "NeHalang hele
hote na hotonga ke tehas sue ke pomai,
'Lek pele palaungana nei, i hetalaulaunga
ana pele!' Pe ero. Imo, a poia ke pomanga
kemenge kina mur reria pele nge tetal
komkome ia."
47 ✡Nga etue lochloch, Iesus hetottoro
nga NeHalang nena pele palaungana pe
tunginga ana hana mur aria papalauna
mur pe hotonga ana hetoronga mur, pe
hana papalauna hel pule te teke te hune i.
48 Pe iri te teke te tango rara kue e nge te
laua Iesus. Pe ero toto, iange hehei pe hana
te longo lala nge i kura. Iri lemeria ero nge
te hile hote Iesus nena helenga unne.

20

Onteinga Nga Iesus Nena Hekerkerenga
(Mat 21:23-27; Mak 11:27-33)

1 Iok, etue e pule Iesus tu teu nga Ne-
Halang nena pele palaungana letena. Ana
non hetottoro pe haliu hote NeHalang
nena helenga urana toto ngana. Ol pe
tunginga ana hana mur aria papalauna
mur pe hotonga ana hetoronga mur pe
hana papalauna hel pule teat pe te hele
lange i,
2 "O hele urume lem kerkerenga nem,
nenge o popoia ure nemur. At langai toto?
Pe itei toto nenge tunge kerkerenga nem
lange iong?"
3 Pe Iesus tuacholia iri, "Iok, iau pule e
onteia imo nga onteinga elle pe imo a hele
at nge iau.
4 Ioanes nenge henunun mai nena kerk-
erenga nem, at langai? At nge NeHalang
ma at nge hana mur mana?"
5 Ol pe hana nemur te hele hel nge iri,
"Lape ta hele ke mere mai? Nenge teke
ta hele ke ta teke, 'Ioanes nena hekerk-
ereng nem at nge NeHalang', lape Iesus
hele ke teke, 'Iok, pomere nenge letemo
manmanna nge i ero?'
6 Pe nenge teke ta hele ke ta teke, 'Ioanes
na kerkerenga nem at nge hana mur
mana', lape hulua nemur te tamal hune ita
nga um. Iange iri leteria manmanna toto
ke Ioanes i hetatalonga!"
7 Pomalam te tuacholia ke pomai, "Imem
mo eteia Ioanes na hekerkerenga nem at
ngana ero."
8 Ol pe Iesus hele lange iri ke pomai,
"Pomalam mana lape e tuacholia lemo
helenga ero nga hekerkerenga nenge e
popoia ure mur ia."

Poponing Nga Iri Nenge Tenau Ele Uain Ana Ume
(Mat 21:33-46; Mak 12:1-12)

9 ✡Iok, Iesus nene poponing e lange hehei
pe hana ke pomai, "Nga etuene e, none tue
uain nga ume pe tunge lange hana hel ke
te ume hot umtutuna ia. Pe i ulhot ke langa
kileng unne sapele.
10 Nga lulunga ana etue, non nem kulosia
nena hengekuleilei e ke lange hana nenge
te umume nga uain ana ume neu ke te
tunge uain nganangana hel lange i. Pe ero.
Hana nemur te lohaka pe te palia i pe te
kulosia i ke patpata mana ke la mule.
11 Iok, kulos mule nena hengekuleileinga
e ke la pule. Pe hana nemur te lohaka pe
tepal mule i pule pe te hemei sio tote i. Pe
te kulosia i ke patpata mana ke la mule.
12 Iok, non neu kulos mule nena
hengekuleilei mol ngana la pe tepal poreke
tote i pe tesau hote i.
13 "Iok, ume tokoninga neu hele, 'Lape
epoi ke mere mai ol? Lape e kulosia tuk
nenge mutek tau tote ke la, laka lape te
renge i.'
14 "Ol pe non neu tuna la pe hana nemur
te esia pe te hele, 'Non soke nem tuna ol
koi atat. I lape mene ure lochloch ngana
nei ke nena. Pe heueu ta hune i ke mete.
Pomalam lape ta mene ure lochloch ngana
nei ke rera ia ol.'
15 La ol pe te laua non neu tuna pe tesau
hote i nga ume letena pe tehun sapele i."

✡ **19:44:** Luk 21:6 ✡ **19:46:** Isa 56:7; Jer 7:11 ✡ **19:47:** Luk 21:37 ✡ **20:9:** Isa 5:1

Iok laol, Iesus onteia iri, “Utar ol nge
lape ume tokoninga neu poia lange hana
nemur?
16 Non nem i sipona lape at ke hun lapue
hana nemur pe tunge uain ana ume nem
lange mele hel nge altoto ke tenau ele.”
Pe hulua te longe helenga nei pe te hele,
“Poreke toto nge ure nem lohot ke pomau!”
17 ✡Iok, Iesus nau lange hulua nemur pe
hele, “Helenga nenge tehas sue nga NeHa-
lang nena hotonga nei, luna ma ke mere?
Nenge tehas sue ke,
‘Um nenge pele ana lelenga mur lemeria
ero ia ke te teke tesaua,
i um urana toto ngana nenge mes ke
rahtua ele pele.’
18 ✡ “Iri lochloch ngana nenge te losio
haka nga um nem, lape um rir ule iri ke
sachanchana ulu. Pe nenge teke um nem
losio haka nge mele, mele nem lape men-
ret sapele.”
19 Iok, Iesus nana ke het pe hotonga ana
hetoronga mur pe tunginga ana hana mur
aria papalauna mur te teke telau sapele i.
Te teke te laua Iesus iange iri te eteia ke
Iesus nana ngana latau pengpeng ia iri. Pe
iri te mataua hehei pe hana ke pomalam te
laua Iesus ero.

Onteinga Nga Umtutuna Loloch Ngana.

20 ✡Ol pe tenau ele tote i ke nek toto, pe te
tung hite ure lange hana hel pe te kulosia
iri ke la te ollaka hote i nga onteinga mur.
Pe hana nemur tela pe te chananga ke
tepoi ke mange hana nenge leteria urana
mana. Te teke te ollaka hote Iesus, pe
nenge teke Iesus heleia ute nge tang ke
poreke nga talngaria, lape te laua i pe tela
sapele ia i nge Rom mur aria non soke.
21 Iok laol, hana nemur tela pe te onteia
Iesus ke pomai, “Non soke, imem mo eteia
ke iong o hele ke manmanna pe pengpeng
toto mana. Pe iong o mataua mele ero toto
ke o hetottoro ke nek toto nga NeHalang
nena poinga mur.
22 Iok, o hele ke nek at nge imem. Ita mai
urana nge tasau umtutuna lange non soke
nenge Rom pule kai? Eh, ero?”
23 Pe Iesus eteia ke hana nemur te
chananga ia i nga onteinga nem, ol pe hele
lange iri ke pomai, “A teke a ollaka hote
utar nge iau?
24 A heteia umtutuna elle at nge iau ke
enau.” Iok laol, te mene umtuna elle ke
la te heteia lange Iesus. Pe Iesus onteia
iri, “Itei opene pe ene nenge tunga nga
umtuna nemai?”
25 Pe iri te hele, “Non soke nenge Rom
opene pe ene laka tu nem.”
Ol pe Iesus hele, “Oe, ke non soke nenge
Rom nena ure mur a tunge lange i. Pe
ure nemur nenge NeHalang nena, a tunge
lange NeHalang.”
26 Ol pe hana nemur, anali toto nge
iri nge te laua Iesus nga hulua nemur
mataria. Pe teare ke te reng toktok mana
ol. Iange te rura toto nga Iesus nena he-
lenga nenge tunge lange iri.

Onteinga Nga Ta Maul Haka Mule Ngara (Mat 22:23-33; Mak 12:18-27)

27 Ol pe hana Satiusi hel tela ke te lohot
nge Iesus. Pe iri te teke, nenge teke ta mete
lape ta maul haka mule ero ol.
28 ✡Pe te hele, “Non soke, Moses has sue
hotonga nei ke teke ta nanasia: ‘Nenge teke
none mete hatalia nehei pe i tutuna mur
ero kura, non nenge mete nem, tina lape lei
heke mule hei nem. Pe iri nai tuturia mur
lape te heleia ke teke non nenge mete neu
tutuna mur.’
29 Iok, nga etuene e aina iri rahtele nai
nge titiria mur hel tetu. Ol pe tiria nenge
soke lei. Iok, telei ke tuturia mur ero kura
pe kol neu mete.
30 Laol pe tina nenge nanasia i lei heke
mule tina nehei. Iok la, tuturia ero kura
pule, pe kol neu mete pule.
31 Pe tina mol ngana lei heke mule hei
neu, pe i mete pule ke manga titina mur
nenge iri tala nge i. La ke la iri rahtele nai
neu telei mene hei elle mana. Pe te hoho
ero mana pe iri lochloch ke te mete mule.
32 Pe hei neu mete nga hoena toto ol.
33 Iok, nga etue nenge ta maul haka mule,
itei toto nenge lape leia hei neu ol? Iange
hei neu, hana iri rahtele nai te leia i ke
ulolo.”
34 Pe Iesus tuacholia iri ke pomai, “Hehei
pe hana nenge tetu nga ich nei te lechlei.

✡ **20:17:** Psa 118:22 ✡ **20:18:** Isa 8:14-15 ✡ **20:20:** Luk 11:54 ✡ **20:28:** Deu 25:5

35 Pe iri nenge te urana pe te maul haka
mule nga metenga, telei ero ol.
36 Iri, NeHalang tutuna mur iri iange te
maul haka mule nga metenga. Pe tepoi ke
pomanga angkelo mur ke te mete ero ol.
37 ✡Moses i sipona hemallaha hote lo.
Nga nena hasinga, i has urume etue nenge
oan ngau haka nga ae e pe chacharuch ero.
Pe nga hasinga nem, i hetue NeHalang ke
Abraham ana Non Soke pe Isak ana Non
Soke pe Iakop ana Non Soke.
38 Ke NeHalang i hana nenge te maulul
mana, aria Non Soke. Iange nge NeHalang
iri lochloch te maulul"
39 Ol pe hotonga ana hetoronga mur hel
te hele haka, "Non Soke, o tuacholia lemem
onteinga ke pengpeng mana!"
40 Ke het pe hana nemur lemeria ero nge
te ontei mule Iesus ol.

Pomere Nge Kristus I Teuit Tuna?
(Mat 22:41-46; Mak 12:35-37)

41 Iok laol, Iesus onteia hehei pe hana
pe hotonga ana hetoronga mur, "Pomere
nenge hotonga ana hetoronga mur te teke
Kristus i Teuit tuna?
42 ✡Iange Teuit i sipona heleia lo nga
alalaha nenge Sam ke teke,
" 'NeHalang hele lange ak Non Soke:
"Oat ke oare lakoi nga ilik hele nenga
tamalmal.
43 Pe e mene lem ngarang mur at
ke apem ana nge otal hekeke ia.
Pe o hepapar hite iri." '
44 Pe Teuit hetue i ke i ana Non Soke, ke
pomere nge i Teuit tuna?"

Anau Ala Amo Kenek Nge Hotonga Ana Hetoronga Mur.
(Mat 23:1-36; Mak 12:38-40)

45 Iok, hulua lochloch ngana te longlongo
pe Iesus hele lange nena hana mur nenge
hetottore iri,
46 "Anau ala amo ke nek toto nge hotonga
ana hetoronga mur. Hana nemur, muteria
toto nge te heronia hengeron sase ngana
mur ke tei raraia pe lemeria toto nge hehei
pe hana tepoi ke nek toto lange iri nga in-
gala munna mur. Pe muteria nge teare nga
muka toto nga hehei pe hana mataria nga
NeHalang nena pele palaungana letena.
Pe pule muteria toto nge te lohot ke iri
hana papalauna nga ngaunga matana ana
etue ke te ngaua ngaunga nge nek toto.
47 Pe iri, tenau sio mene pakar mur pe
te teke te lolochia reria ure mur. Pe te
hetalaulau ke mala toto ke hulua te esia iri
pe te teke iri hana urana ngana mur. Iri
nemur, lape NeHalang tunge tuangachol
poreke ngana toto lange iri nga hoena."

21

Pakar E Nena Tunginga
(Mak 12:41-44)

1 Iok, Iesus tu nga NeHalang nena pele
palaungana letena pe esia hana nenge re-
ria ure halang toto nge tesau sisio umtu-
tuna. Pe iri tesau sue umtutuna nemur
ke pomanga reria tunginga nenge lange
NeHalang.
2 Pe Iesus esia hei pakar una e nge la pe
sau sio ke umtutuna kinkino ngana nai.
3 ✡Ol pe hele, "E hele lange imo peng-
peng. Hei pakar nei, sau teu ke umtutuna
halang toto nge hana nemur.
4 Iange iri lochloch ngana tesau teu um-
tutuna pe reria umtutuna halang makura.
Pe atong hei pakar nei, nena umtutuna
unne nenge mama laka sau hot eule nem
lo pe e ero ol."

Iesus Heleia Temene Nena Pele Nge Lape Tetoto Sue
(Mat 24:1-2; Mak 13:1-2)

5 Iok, Iesus nena hana mur hel te heleleia
NeHalang nena pele palaungana neu nge
te teke nakuna urana toto. Iange te hemal-
malia nga um nge singina chalemlem pe
nga tunginga mur nenge lange NeHalang.
Pe Iesus hele lange iri,
6 ✡ "Ure lochloch nenge a esia nem lape
tuke mau ero ol. Lape tetoto sue pe ute pele
nge tunga munna ero ol."

Iesus Heleia Ure Poreke Ngana Mur Nge Lape Lohot
(Mat 24:3-14; Mak 13:3-13)

7 Pe Iesus nena hana mur te ontei, "Non
soke, nge ngingie ol pe lape ure nemur te
lohot? Pe lape utar lohot tala ke mo esia
pe mo eteia ke ure nei rochroi nge lape
lohot?"

✡ **20:37:** Exo 3:6 ✡ **20:42:** Psa 110:1 ✡ **21:3:** 2Ko 8:12 ✡ **21:6:** Luk 19:44

8 Pe Iesus hele, “Anau ala ke nek iange
lape hana hel te pallakaia imo. Hana ha-
lang lape teat pe te hele nga ek ke te teke,
‘Iau Kristus nenge a kulelele! Etue nem,
ngana koi at lo.’ Te hele ke pomam pe imo
a longo tau pulute iri ero!
9 Nenge teke a longe ure meena ngana pe
palinga hel pingana nge lohot, samo loiloi
ero pe a matau ero pule. Iange ure nemur
lape te lohot tala pe imo a teke ma etue
hetala ngana. Pe i ero la.”
10 Pe Iesus hele lange iri pule, “Kileng
mur lape tepal helel pe hana hel pule lape
tepal hel luluch nge hana hel.
11 Lape mangila palaungana rurur pe
uringa lohotot pe haleles poreke ngana
lohot nga kileng lochloch. Pe ure hel nenge
ta kolkolkol iri nge nike lape te herura hot
mene ita nga tapa sana.
12 “Ure nemur lape te lohot ero kura pe
lape hana hel te laua imo pe te palia imo
pe tepoi poreke tote imo. Pe lape te poia
amo helenga palaungana nga hetoronga
ana pele letena pe tetal teua imo nga tuele
au ngana. Pe pule lape te mene imo
lange naungaala ana hana mur pe hana
nenge tenau elele kileng mur ke ames nga
mataria. Iange imo lek hana mur imo pe
a popoia ume nenge a hele hotote Helenga
Urana Toto Ngana.
13 Ure nemur lape te lohot pe amo etue
koloi nenge a hele hote Helenga Urana
Toto Ngana nem.
14 ✡Pe letemo tuanin rara sakilil ero nga
utar nenge lape a heleia.
15 ✡Iange iau lape e hemellehe letemo
tuanin ngana pe e hepeng ia halimo ke a
hele ke nek. Pe lemo ngarang nemur lape
te longe lemo helenga pe te reng toktok
mana ol.
16 ✡Tetememo mur pe tatamo mur pe
titimo mur pe alomo mur pe neingamo
mur, lape tehul mule nge imo pe lape te
tung heke imo langa hana soksoke ngana
mur peria. Pe lape te hune hel nge imo ke
te mete.
17 Pe hulua lochloch ngana lape lemeria
ero ia imo iange lek hana mur imo.
18 Pe imo lochloch lape atu ke nek mana
pe a mete toto ero.
19 Ames ke kerkereng iange letemo man-
manna ngana nem lape hemas mule imo.
20 “Nenge teke a esia palinga hel ana
hana mur nge te heliliu hite kileng nge
Ierusalem, a etei mene ke a teke lape kileng
nem lape het.
21 Pe iri nenge tetu nge Iutea te ua ke
telala nga hengene mur pe iri nenge te
tunga kileng neu te ua hotot pe iri nenge
tetu nge hot nga kileng hel teteu langa
kileng nem ero ol.
22 ✡Iange nga etue e lape NeHalang lape
heneue Ierusalem mur nga letena inin
ngana. Nem lohot ke pete tote nena he-
lenga nenge tehas sue ke ulolo.
23 Atong hehei nemur nenge saria pe
nenge te lololo peo kura, lape anali toto
nge iri. Iange NeHalang letena inin taua
kileng nem ke lape poia ure poreke ngana
ke lohot nge iri.
24 ✡Hana hel lape te hune iri nga kakop
pe lape te laua hel pe te mene iri langa
kileng hel. Pe hana lomona ngana mur
lape te hekou susue iri nenge Ierusalem
pe tehun lapue iri kela het nga etue nenge
NeHalang talue ke teke het.

Non Tuna At Ngana
(Mat 24:29-31; Mak 13:24-27)

25 ✡ “Pe ure heueu ngana hel nge te esesia
iri ero, lape te lohot nga chaia matana pe
teio pe itoch mur. Pe kileng lochloch ngana
nga ich lape te matau tote ruach ana mee
papalauna pe aria hutu mur.
26 Hehei pe hana lape ngaria lohot pe te
matau toto nga utar nenge lape lohot nga
ich nei. Iange chaia matana pe teio pe itoch
mur te nanasia muria ero ol.
27 ✡Pe nga etue nem lape Non Tuna lohot
nga ulu pe at luluch nga nena kerkerenga
palaungana pe nena hemalmalinga.
28 Ure nemur nenge te lohot tala nga Non
Tuna at ngana, lape te lohotot. Pe nga etue
nem pengpeng ames ke anau haka mana
iange NeHalang ana etue nenge at ke mene
mule imo, heroi lo.”

✡ **21:14:** Luk 12:11-12 ✡ **21:15:** Ume 6:10 ✡ **21:16:** Mat 10:21-22 ✡ **21:22:** Jer 5:29; 46:10; Hos 9:7 ✡ **21:24:** Psa 79:1; Hem 11:2 ✡ **21:25:** Isa 13:10; Ezk 32:7; Jol 2:31; Hem 6:12-13 ✡ **21:27:** Dan 7:13; Mat 26:64; Hem 1:7

Hetoronga Nga Ae Keng
(Mat 24:32-35; Mak 13:28-31)

29 Iok laol, Iesus nene poponing e lange
iri, “Anau langa ae keng pe ae hel pule.
30 Nga etue nenge ae perperna te rora
mule, ta etei mene ke chaia ana etue at
rochroi lo.
31 Ke pomalam mana nenge teke a esia
ure nemur nge te lohotot, a eteia ke NeHa-
lang nena naualanga urana ngana pe nena
nekinga nge ita at rochroi lo.
32 “E hele ke manmanna toto lange imo.
Imo hel nga etue nei lape atu kura pe ure
nemur te lohot.
33 Tapa pe ich pe ure lochloch ngana lape
tehet pe lek helenga mur lape tetu ke koko
sapele.”

Anau Ala Amo Kenek

34 Iok laol, Iesus hele lange nena hana
mur nenge hetottore iri, “Anau ala amo ke
nek, nenge teke a ngau sakilil pe ain sakilil
ke amo hauaua pe letemo tu mana nga atu
ngamo nga ich nei, ure nemur lape te poia
imo ke letemo meena toto. Pe lape etue
palaungana nem at pe herura hot mene
imo ke pomanga kie nenge palnga palau.
35 Pe etue palaungana nem lape lohot
nge iri lochloch ngana nenge tetu nga
kileng lochloch ngana nga ich.
36 Ke imo a nauala amo ke nek toto pe a
hetalaulau ke kokoes. Pomalam lape ames
ke kerkereng nga etue poreke ngana nenge
atat. Pe lape a matau ero nga etue nenge a
lohot nge iau Non Tuna.”
37 Nga etue lochloch Iesus hetottoro nga
NeHalang nena pele palaungana pe nga
ulei kokoes, i ke la mulmule nga hengene
nge Oliua iange mama lamau nga miliko.
38 Pe nga uach uruna hehei pe hana te
hoala at mulmule ke te longlongo Iesus nge
hetottoro nga NeHalang nena pele palaun-
gana letena.

22

Te Mil Iesus Ana
(Mat 26:1-5; Mak 14:1-2; Ioa 11:45-53)

1 Etue palaungana nenge te ngaua
ngaunga menini ngana heroi lo nenge te
hetue ke Ingatoto.
2 Pe tunginga ana hana mur aria pa-
palauna mur pe hotonga ana hetoronga
mur te teke te hune Iesus pe ero. Iange
te mataua hulua nenge te koko ke te long-
longo nga nena helenga. Pomalam te tango
rara kue e nge lape te nanasia ke te hune i.

Iutas Halaua Iri Nenge Teteke Tehune Iesus
(Mat 26:14-16; Mak 14:10-11)

3 ✡Iutas Iskariot i Iesus nena none nga
nena hana analoch pe nai nem pe Satan
teu heke i.
4 Ol pe la sapele nge tunginga ana hana
mur aria papalauna mur pe palpal hussu
mur nenge tenau ele NeHalang nena pele
palaungana pe hele lange iri nga kue
nenge lape tunge Iesus langa peria.
5 Pe hana nemur te iech toto pe te teke te
olia i nga umtutuna. Pomalam iri lochloch
ke tetal helenga sapele.
6 Tetal helenga ke het pe Iutas tango rara
sapele kue e, nenge lape tunge Iesus langa
peria nga etue nenge hehei pe hana iri ero.

Iesus Tatalo Ele Ngaunga Nenge Ingatoto Ana
(Mat 26:17-25; Mak 14:12-21; Ioa 13:21-30)

7 ✡Iok, etue nenga ngaunga matana
nenga ngaunga menini ngana nem hot ke
ulo pe etue nenge lape te hune Sipsip Tuna
nenge Ingatoto ana at.
8 Pe Iesus kulosia Petrus iri nai Ioanes pe
hele lange iri ke pomai, “Ala ke a tatalo ele
ngaunga nenga Ingatoto ana ke ma nike ke
tala pe tangau.”
9 Pe iri te ontei mule Iesus, “Lape mola ke
mo tatalo ele ngaunga nem langai?”
10 Pe Iesus tuacholia, “Ai teu ke ala nga
kileng neu pe none nge takisia ech kina
lape saolia imo. Pe a nanas mene i ke a
langa pele nenge i teu ia.
11 Pe a hele lange pele tokoninga nem
ke a teke, ‘Non Soke hele ke pomai: Pele
letena unne nenge lang mur teat pe te tutu
ia tu langai? Iau pe lek hana mur lape moat
ke mo ngaua ngaunga nenge Ingatoto ana
nga lamam.’
12 Pe i lape henonoua imo nga pele letena
e nge soke pe ngaunga ana hatanga pe ure

✡ **22:3:** Ioa 13:2, 27 ✡ **22:7:** Exo 12:1-27

mur hel pule tema ke mataria purpur lo.
Ke nga lamam a tatalo ele ngaunga mur ke
tema nike."
13 Iok laol, tela pe te hottaua ure lochloch
ngana nge lohot ke pete tote Iesus hele
ngana pe te tatalo ele ngaunga mur sapele.

Iesus Ngaua Ngaunga Nenge Ingatoto Ana

(Mat 26:26-30; Mak 14:22-26; 1 Kor 11:23-25)

14 Iok, etue nem at nenge te ngaua
ngaunga nem. Pe Iesus iri ul nena
hekulkulonga mur tela ke teare tala sio ke
te heliliu hite ngaunga ana hatanga.
15 Pe Iesus hele lange iri, "Iau lape e
takisia melmelenga palaungana pe e mete.
Pe lemek toto ke ita ul ta ngau tele ngaunga
nenga Ingatoto nei.
16 Iange lape e ngau mule ngaunga e nge
pomai ero, kela het nga etue nenge NeHa-
lang nena naualanga pe nekinga lohot. Pe
ngaunga matana nei, luna lape lohot ke
mallaha toto nga etue nem."
17 Iok laol, Iesus mene eulinga pe hele
urana toto lange NeHalang pe hele lange
nena hana mur, "A mene ke imo lochloch
ainia.
18 E hele lange imo pengpeng, heueu nei
pe laol, lape e in mule uain e nge pomai ero
kela het nga etue nenge NeHalang nena
naualanga pe nekinga lohot."
19 Iok Iesus mene mioka pe hele urana
toto lange NeHalang pe reke pe tunge
lange nena hana mur pe hele ke pomai,
"Iau mirak koi nga ngaunga nenge e tunge
ke halaua imo. A ngaua pe letemo metene
iau."
20 Ke pomalam mana, te ngau ke het pe
Iesus mene heke eulinga pe hele, "Eulinga
nei, i NeHalang nena helenga tomunga hel
nenge heueu ngana, nge eik lele ite nga e
mete ngak.
21 ✡Pe anau at, mele nenge lape tung
heke iau langa hana porekreke ngana mur
peria, ngana koloi kila luluch nge iau nga
hatanga heueu nei.
22 Non Tuna lape mete ke pomanga Ne-
Halang heleia lo, pe mele nenge tung heke
Non Tuna lange hana porekreke ngana
nemur, lape mene tuangachol nge poreke
toto."
23 Ol pe Iesus nena hana mur te ontei hel
nge iri sapele, nga itei toto nenge lape poia
poinga nei.

Iesus Nena Hana Mur Te Hele Helia Itei Nenge Lape I Palaungana Nge Iri

24 ✡Chaungachai palaungana lohot nge
Iesus nena hana mur nga itei toto nge iri
nge lape lohot ke i palaungana.
25 ✡Pe Iesus hele lange iri, "Hehei pe
hana nga ich aria naungaala ana hana mur
reria poinga pomai koi; iri siporia tetal
heke iri ke iri soksoke pe reria kerkerenga
palaungana toto. Pe te teke hehei pe hana
lochloch te heto pekngaria mur ia iri.
"Pe hana soksoke ngana mur, reria kerk-
erenga palaungana toto nge tenau ele reria
hana mur. Pe hana soksoke ngana nemur
hel, te heto heke iri siporia ke te teke iri re-
ria kerkerenga palaungana toto nge tenau
ele hehei pe hana!
26 ✡Pe imo, a nanasia poinga nei ero.
Mele nenge teke i palaungana poi ke
manga aina kinkino ngana. Ke mele nenge
teke i muka nge imo talsio tote i pe ume
mule nge nena hana mur imo."
27 ✡Iok, Iesus onteia nena hana mur,
"Itei nge i palaungana toto? Ngana kai
mele nenge are mana pe kulele mene ana
ngaunga mai? Eh! ngana kai mele nenge
ichich ngaunga mai? Mele nenge i palaun-
gana laka nenge are mana pe kulele mene
ana ngaunga. Pe iau etu luluch nge imo ke
pomanga mele nenge ichich amo ngaunga.
28 Imo ames ke kerkereng luluch nge
iau lo nga etue lochloch ngana nenge ure
meena ngana lohot nge iau.
29 Pe temek tunge kerkerenga palaun-
gana at nge iau ke enau ele nena hana mur.
Pe kerkerenga nenge temek tunge at nge
iau nem lape e tunge lange imo pule.
30 ✡Imo lape a ngau pe ain luluch nge
iau nga ak ngaunga ana hatanga, nga etue
nenge NeHalang nena hana mur lochloch
teat ke te eukirau nga ngaunga matana
nem. Pe lape etal heke tote imo nga lut ke a
nauele mata analoch pe nai nenge Israel."

✡ **22:21:** Psa 41:9; Ioa 13:21-22 ✡ **22:24:** Luk 9:46 ✡ **22:25:** Mat 20:25-27; Mak 10:42-45 ✡ **22:26:** Mat 23:11; Mak 9:35 ✡ **22:27:** Ioa 13:12-15 ✡ **22:30:** Mat 19:28

Iesus Hele Hote Petrus Pallaka Ngana.
(Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Ioa 13:36-38)

31 Pe Iesus hele lange Simon nenge ene e
pule Petrus, “Simon o longo at, Non Poreke
ngana lemene toto ke totoi ia imo. Pe i teke
poia imo ke pomanga non nenge rur hotote
uit nganangana nga paena.
32 ✡Pe iau e hetalaulau amo lange Ne-
Halang ke letemo manmanna ngana nem
lape tu ke kerkereng. Pe nga etue nenge
ohul mule letem, ola ke o hekerkereng
mule pekngam mur leteria.”
33 Pe Petrus hele, “Non Soke, iau etu ke
e angala mana nga utar nenge lape lohot.
Nenge teke te mene iong langa tuele au
ngana lape te mene iau la pule. Pe nenge
teke te hune iong lape te hune iau pule.”
34 Pe Iesus hele lange Petrus, “E hele
pengpeng lange iong, lape pareo tang ero
kura pe o pallaka ke hemol ke o teke o eteia
iau ero.”
35 ✡Ol pe Iesus hele lange nena hana mur,
“Nga etue nenge e kulos hote imo pe a
patpata mana, a amneia ke pomere?” Pe
iri te hele, “Mo amneia ke ute pele alpapa
taua imem ero.”
36 Pe Iesus hele, “Iok heueu nei a mene
lemo umtutuna mur pe amo hetanga mur.
Pe mele nenge nena palinga hel ana kakop
ero, mene nena hengeron kela teolia pe
olia nena kakop e nga hengeron nem
uruna.
37 ✡Iange tehas ia nga NeHalang nena
alalaha lo ke lape lohot ke manmanna toto
nge iau. Helenga nem hele ke teke, ‘Hulua
lape te esia i ke pomanga kemenge kina
e.’ ”
38 Pe Iesus nena hana mur te hele, “Non
Soke onau at, palinga hel ana kakop nai
iloi.” Pe Iesus hele, “Het pam lo la!”

Iesus Hetalaulau Nga Hengene Nge Oliua
(Mat 26:36-46; Mak 14:32-42)

39 Iok laol, Iesus pe nena hana mur te lo-
haka nga kileng neu pe tei ke tela nga hen-
gene nge Oliua ke pomanga tela hemul-
mule ngaria.
40 Tela ke te lohot nga kileng neu pe Iesus
hele, “A hetalaulau ke NeHalang hekerk-
ereng ia imo nga totoinga poreke ngana
mur.”
41 Ol pe Iesus hile sue nena hana mur pe
i hot ke kangkanga aria pela tualou sio pe
hetalaulau ol.
42 Iesus hetalaulau ke mai, “Euo Temek
O! Nenge teke lemem, opoi ele melmelenga
palaungana nei ke lohot nge iau ero! Pe
o nanasia lemek ngak ero, o nanas mene
iong sipom lemem ngam.”
43 Ol pe NeHalang nena angkelo e lohot
nge Iesus ke hekerkereng ia i.
44 Pe Iesus letena meena toto pe het-
alaulau ke kerkereng toto pe hines sio
porekeia i ke pomanga eina nge lele sio ke
lala nga ich.
45 Ke het pe lohaka pe i la mule nge nena
hana mur. Iesus la pe nena hana mur te
mamani lo iange leteria meena toto.
46 Ol pe Iesus hele lange iri, “A mamani
ia utar? A lohaka pe a hetalaulau ke Ne-
Halang hekerkereng ia imo nga totoinga
poreke ngana mur.”

Te Laua Iesus
(Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Ioa 18:3-11)

47 Iesus helele kura pe hulua tei at nge
i. Pe Iutas, Iesus nena none nga hana iri
analoch pe nai nem, i mukaia iri. Iok, Iutas
teke la ke lau haka nge Iesus
48 pe Iesus hele lange i, “Iutas, nga poinga
nenge olau haka nge iau nei, o tung heke
Non Tuna langa hana porekreke ngana
mur peria.”
49 Pe Iesus nena hana mur te esia hulua
neu pe te hele, “Non soke! Ta potar mai ol!
Mo palia iri nga kakop?”
50 Ol pe elle nge iri mene kakop ke teke
hune non soke Kaepas nena none pe kakop
mene hot mene talngana nenga tamalmal.
51 Ol pe Iesus hele, “Apoi ke pomam
ero!” Pe penna langa non neu talngana pe
hemas mule.
52 Ol pe Iesus hele lange tunginga ana
hana mur aria papalauna mur pe palpal
hussu mur nenge tenau ele NeHalang nena
pele pe hana papalauna hel pule nenge
teat ke te laua i neu ke teke, “Imo mam a

✡ **22:32:** Ioa 17:15 ✡ **22:35:** Luk 9:3; 10:4 ✡ **22:37:** Isa 53:12

mene huninga hel ana kakop mur pe lemo
tukmaul mur ke at a laua iau ia? E hunun
hana pe e kemkeme kai?
53 Etu luluch nge imo ke kokoes mana
nga NeHalang nena pele palaungana pe
pomere a laua iau ero? Pe heueu nei, amo
etue ol koi. Iange imo ul non poreke ngana
a ume ke kerkereng toto nga etue nei."

Petrus Channanga Ke Hemol Ke Teke Eteia Iesus Ero
(Mat 26:57-58, 69-75; Mak 14:53-54, 66-72; Ioa 18:12-18, 25-27)

54 ✡Iok laol, te laua Iesus pe te mene i
langa tunginga ana hana mur aria ae huna
nena pele. Pe Petrus i ke nanas ia iri.
55 Ol pe Petrus iteu langa pele neu koana
nge hot. Pe tetun hite oan ke remenmen
nga kileng unne neu. Pe Petrus lake halel
oan luluch nge iri nenge te halelel neu.
56 Pe heie nge umume lamau esia Petrus
pe nachnei hit tote i pe hele, "Non nei,
kokoko nge Iesus pule koi, enau urume i!"
57 Pe Petrus hele, "Hei nem, iau mam e
kokoko nge non nem ia? E eteia i ma? E
eteia i ero toto i!"
58 Mala pol sunem pe none esia Petrus
pe hele lange i, "Iong pule, iong elle nge iri
nenge te nananas ia Iesus!"
Pe Petrus hele, "Ah! Iau ero i!"
59 Etue sase pol lo pe none pule esia
Petrus pe hele ke kerkereng toto ke teke,
"Manmanna toto ke non nei kokoko nge
Iesus iange i pule nena nge Kalelea!"
60 Pe Petrus tuacholia, "Non nem, e eteia
ure nenge o helele ia ero i!" Petrus helele
kura pe pareo tang sapele.
61 Ol pe Iesus nau hot la pengpeng nge
Petrus pe Petrus letena metene sapele
Iesus nena helenga nenge heleia lange i,
"Lape pareo tang ero kura pe o pallaka ke
hemol ke o teke o eteia iau ero."
62 Ol pe Petrus ua hot sapele nga kileng
unne neu pe tang ke teke mete.

Te Songlele Ule Iesus Pe Tepal Ule I
(Mat 26:67-68; Mak 14:65)

63 Iok, hana nenge tenau elele Iesus neu,
te songlele ule i pe tepal ule i.
64 Pe te kale ele matana pe te hele lange
i, "O hele, itei palia iong!"
65 Pe tesau hote helenga poreke ngana
hel pule lange i.

Iesus Mes Nga Hana Papalau Ngana Mur Mataria
(Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Ioa 18:19-24)

66 Iok laol, uach sio pe tunginga ana hana
mur aria papalauna mur pe hotonga ana
hetoronga mur pe hana papalauna mur
hel pule te eukirau. Pe iri nenge tenau elele
Iesus te mene i kela mes nga hana nemur
mataria.
67 ✡Te mene i kela mes pe te onteia i,
"Iong nge iong Kristus mam lom? Ae!?" Pe
Iesus tuacholia, "Nenge teke e hele lange
imo lape letemo manmanna nga lek he-
lenga ero toto.
68 Pe nenge teke e onteia imo nga on-
teinga e lape a tuacholia ero toto pule.
69 ✡Talun heueu ke laol, Non Tuna lape
are nga NeHalang nenge kikina toto hilina
ele nenga pen tamalmal."
70 Pe hana nemur te ontei mule i, "Eke
iong mam, iong NeHalang Tuna ma?"
Pe Iesus tuacholia, "Imo sipomo a hele ke
a teke iau NeHalang Tuna."
71 Pe hana nemur te hele, "A longo la! Ita
sipora ta longe helenga nei nge lohot nga i
sipona hanna ke het lo. Ke ta mene mele
ero ol."

23

Te Mene Iesus Lange Pilatus
(Mat 27:1-2, 11-14; Mak 15:1-5; Ioa 18:28-38)

1 Iok laol, Iri hana papalaungana nemur
te lohaka pe te mene sapele Iesus lange
Pilatus.
2 Te mene i ke la mes nga Pilatus matana
pe te hele ke te teke, "Non nei, mo hottaua
i nge chanangaia hehei pe hana nenge ita
ke teare ngaria poreke toto. Pe hele ele
iri ke tesau umtutuna lange ne Kaesa ero.
Pe pule hele ke teke i sipona i Kristus pe i
naungaala ana non."
3 Ol pe Pilatus ontei sapele Iesus. "Ae,
Iuta mur aria naungaala ana non ma iong
mam?"
Pe Iesus hele, "Iong sipom o hele hote
helenga nem."

✡ **22:54:** Mak 14:53-54 ✡ **22:67:** Ioa 3:12 ✡ **22:69:** Ume 7:56

4 Ol pe Pilatus hele lange hana papalauna nemur pe nge hulua lochloch ngana nemur ke pomai, “Iau e hottaua ute e nge non nei poia ke poreke ero.”

5 Pe hana papalauna nemur te hele ke kerkereng toto ke pomai, “Non nei hetoro ngana poia hehei pe hana ke teare poreke nga kileng lochloch ngana nge Iutea! Talune nge Kalelea ke ngana koi atat nei lo!”

Te Mene Iesus Lange Herot

6 Pilatus longe hana nemur nge te hele ke pomau pe ontei, “Non nei mai nena nge Kalelea kai?”

7 ✡Ol pe Pilatus kulosia Iesus lange Herot iange eteia lo ke Iesus at nge Kalelea. Pe Herot nge nauele kileng Kalelea. Pe pule nga etue nem, Herot tu nge Ierusalem lo.

8 Herot esia Iesus pe letena iech toto iange longlonge Iesus pingana nga halang nike pe kolkol mana nakuna pe heueu nei esia i ol. Pe i lemene toto nge teke nau Iesus nge popoi mirakulo.

9 Ke pomalam Herot onteia Iesus nga onteinga halang pe Iesus tuacholia i ero toto.

10 Pe tunginga ana hana mur aria papalauna mur pe hotonga ana hetoronga mur temes haka pe te hele poreke tote Iesus.

11 Pe Herot pe nena palinga hel ana hana mur te songlele ule i pe te heron heke hengeron e nge uruna haka toto lange i pe kulos mule i ke lange Pilatus.

12 Pe Herot iri nai Pilatus, nge nike tenau hel ke nek erochro iange iri nai tehun helel. Pe nga etue nenge Iesus poi ke mai, iri nai tenek hel mule nge iri.

Pilatus Longala Ke Te Hune Iesus (Mat 27:15-26; Mak 15:6-15; Ioa 18:39-19:16)

13 Pilatus eukiraua tunginga ana hana mur aria papalauna mur pe hana papalauna hel pule pe hehei pe hana.

14 Pe hele lange iri ke pomai, “Imo, a mene non nei at nge iau pe a hele ke a teke, Non nei channangnanga ia hehei pe hana ke teare poreke toto. Pe heueu nei, imo lochloch ngana ames pe e ontei hote i nga matamo, pe e hottaua ute e nge non nei poia ke poreke ero toto.

15 Herot pule eteia ke non nei poia poinga poreke ngana e ero, ke ngana koi nenge kulos mule i at nge ita. Toinge non nei poia poinga poreke toto ngana e lape ta hune i ke mete pe nei ero koi.

16 Pomalam lape e hele lange lek palinga hel ana hana mur ke tenos ulu mene i pe i la mana ol.”

17 Kokoes, nga ngaunga matana nem ana etue, Pilatus popoia poinga nenge hile hotote non elle nga tuele au ngana lala nge iri Ierusalem mur.

18 Ol pe hehei pe hana lochloch alngaria haka ke pomai, “A hune i ke mete! Pe a tung hote Parapas at nge imem!”

19 (Parapas tetal teua i nga tuele au ngana iange poi heke palinga palaungana nge Ierusalem pe hune none ke mete.)

20 Pilatus hele hot mule letena lange hehei pe hana nga nenge teke hune Iesus ero.

21 Pe ero. Hulua nemur alngaria haka mule ke pomai, “A heon heke i! A heon heke i!”

22 Ol pe Pilatus hele hemol ngana mule lange iri, “Non nei poia poinga poreke ngana e nge uruna metenga ero koi! Lape e hele lange lek palinga ana hana mur ke te nos ulu mene i pe te kulosia i ke la mana ol.”

23 Pe ero. Hulua nemur te alngaria ke soke toto ke te heon heke Iesus. Ol pe aria sosolos ala ngana neu, lohot ke manmanna sapele.

24 Ke Pilatus hele ke teke poia utar nenge hulua nemur lemeria taua.

25 Mene hote Parapas nem nga tuele au, pe tung hote lange hulua nemur. Pe tunge Iesus lange iri ke te poia i nga lemeria ngana.

Palinga Hel Ana Hana Mur Te Heon Heke Iesus (Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Ioa 19:17-27)

26 Ol pe te mene hote Iesus nga Pilatus na pele sapele. Tei ke tela pe te saolia Simon nenge nena nge Sirini. Ana non mule nga kileng nemur nge hot ke teu atat. Te laua i

✡ **23:7:** Luk 3:1

pe te poia i ke takisia Iesus ana manga toto.
Te poia i pule ke nanas menmene Iesus.

27 Hulua halang toto iri hul hehei hel
te nanasia Iesus. Hehei nemur leteria
porekeia Iesus pe te tang ke soke toto.
28 Ol pe Iesus hulia i ke nau lange iri pe
hele lange iri, "Imo hehei nenge Ierusalem,
a tangia iau ero. A tangia imo sipomo pe
tutumo mur.
29 ✡Iange etue nei koi atat nenge lape
hehei pe hana te hele ke teke, 'Iri hehei
nenge tehoho ero ke tuturia mur ero, te
iech toto ol!'
30 ✡Nga etue nem, hehei pe hana lape te
hele langa hengene mur ke teke, 'O losio
aka nge imem.' Pe pule, te hele langa
sasana mur ke te teke, 'Otal kome imem.'
31 Ure nemur nenge a esia heueu nei,
lohot nga etue nenge ae itach kura. Pe etue
nem lape at nga ae kalum ngana. Pe etue
nem lape poreke toto."

32 Palinga hel ana hana mur te mene
hote hana porekreke ngana mur nai kela
te heon luluche iri nge Iesus.
33 Iok, tei kela te lohot nga kileng nenge
ene "Kittol" pe te heon haka sapele iri.
None heon nga Iesus ilina hele nenga pen
tamalmal pe e nga Iesus ilina hele nenga
pen hoioi

34 ✡Iesus hele, "Temek, letem ia iri, te
eteia utar nenge te poia nei ero." Iok laol,
palinga hel ana hana nemur te hesalan-
gia Iesus nena hengeron pe te saua oio
paena pe ana maelepa lohot ke tenau nge
itei nenge lape mene Iesus nena hengeron
mur.

35 Hulua halang toto temes ke te nachnau
pe hana papalauna nemur te hesalang lan-
gia Iesus pe te hele ke machmai, "I, hemaul
mule hulua halang lo. Iok, nenge teke i
Kristus nenge NeHalang kulosia at, tanau
nge i sipona hemaul mule i!"

36 ✡Iok, palinga hel ana hana nemur
te hesalang ule i pe te tunge uain ehech
ngana lange i. Pe te hele lange i,
37 "Nenge teke Iuta mur aria naungaala
ana non iong, o halaua iong sipom!"

38 Pe tetal heke helenga nei nga Iesus
hou ngana, "IUTA MUR ARIA NAUNGAALA
ANA NON KOI NEI."
39 Ol pe non elle nge iri nai nenge te
heon luluch nge Iesus neu, hele inin taua
Iesus ke pomai, "Nenge teke iong Kristus, o
halaua iong sipom pe imem pule!"
40 Pe neingana hele inin tau mule i ke
teke, "Iong mam, o hele ke mam pe o
mataua NeHalang ero ma? Ita ta takisia
melmelenga elle mana koi.
41 Pe ita nai, te poia poinga nei at nge ita
ke pete tote rera poinga poreke ngana mur.
Pe Iesus poia poinga poreke ngana e ero pe
takis mene melmelenga nei."
42 Ol pe ana non loaka pe hele la sapele
nge Iesus ke pomai, "Iesus, lem naualanga
pe nekinga nge urana toto at pe letem
metene iau."
43 Pe Iesus hele lange i ke teke, "E hele ke
manmanna toto lange iong, heueu nei lape
otu luluch nge iau nge Paratiso."

Iesus Metengana
(Mat 27:45-56; Mak 15:33-41; Ioa 19:28-30)

44 Nga chaia matana heurunga ngana,
chaia tua ero pe chantom palaungana ma
hite kileng lochloch kela chaia matana
palele.
45 ✡Pe huunga ala palaungana nenge
heon teu nga NeHalang na pele letena,
chach nga lut kela het nge sio ke sachana
nai.
46 Ol pe Iesus alangana hot ke palaun-
gana toto ke pomai, "Temek, e tung mene
iau lange iong ol." Iesus hele ke pomai pe
mete sapele.
47 Palinga hel ana hana mur aria non
soke esia ure nei nge lohot pe heto heke
NeHalang pe hele sapele, "Manmanna toto
ke non nei i non urana ngana toto!"
48 Pe hulua lochloch ngana nenge te
emurungrung lamau te esia ure neu nge
lohot pule. Pomalam tei ke tela mule nga
reria kileng pe te palpalia mauturia iange
leteria milang toto ia Iesus.
49 Iri nenge te etei tote Iesus pe hehei
nenge te nanasia Iesus at nge Kalelea,

✡ **23:29:** Luk 21:23 ✡ **23:30:** Hos 10:8; Hem 6:16 ✡ **23:34:** Psa 22:18; Isa 53:12 ✡ **23:36:** Psa 69:21 ✡ **23:45:** Hip 6:19-20; 10:19-20

temes ke kangkanga mana pe tenau manmana nga ure nemur nge te lohotot.

Tealo Hite Iesus
(Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Ioa 19:38-42)

50-51 Iok, non urana ngana e ene Iosep. I, nena nge Arimatea, nga kileng nenge Iutea. Ana non, nanas tau tote NeHalang nena hotonga mur pe tu ke kulkulele mene NeHalang nena naualanga pe nekinga nge lape lohot. Pe i pule, tuteu luluch nge hana papalauna nenge te popoia Iesus ana helenga pe singiria sisisia i ke te teke te hunune i. Pe ana non letena urana ero nga helenga pe poinga poreke ngana nenge hana nemur te poia lala nge Iesus.

52 Ana non i kela lohot nge Pilatus pe onteia i nga Iesus koluna.

53 Ol pe i ke langa kileng nenge hana te heon heke Iesus ia pe lo losio sapele Iesus koluna. Ke het pe ruchit sapele, pela tal teua nga polo heueu ngana e nge te rech teua nga um ilina. (Polo neu, te poia ke hana nenge te metmete koluria ana ia nike.)

54 Tealo hite Iesus nga Praete, pe i etue nenge Israel mur tetu ke te tatalo ele Sapat ana etue. Pe etue palaungana nem heroi lo.

55 Pe hehei nenge te nanasia Iesus nge Kalelea nike tela luluch nge Iosep ke tenau nga Iesus ana polo pe tenau nga Iesus koluna nge tetal teua.

56 ✡Ke het pe tela mule ke te mene ure nemur nenge inangaria ehech nenge lape teun hite nga Iesus koluna. Ke het pe tetutu sio mana ol. Iange iri te nanasia hotonga nenge Moses has sue ke teke te ume ero nga Sapat ana etue.

24

Iesus Lohaka Mule Nga Metenga
(Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Ioa 20:1-10)

1 Nga Sante nga uach uruna toto, hehei nemur te mene ure inangana ehech ngana nemur pe te hoala ke te teke tela tenau Iesus koluna.

2 Tei ke la te lohot nga kileng nenge Iesus koluna maia, pe um nenge are ele polo anna, ma kelkel pe polo anna pangpanga mana ol.

3 Iok laol, tei teu la pe te tango rere Iesus koluna pe te hottaua ero.

4 Temes ke leteria tuaninin pe hana nai nge reria hengeron sinaala toto te lohot ke temes luluch nge iri.

5 Ol pe hehei nemur te rura manaia iri pe te matau toto pe te tualou sio pe te puosue palpalria langa ich. Pe hana nai neu te hele lange iri ke pomai, “Pomere? A tango rere itei? Kileng nei metenga ana kileng koi pe pomere toto nenge o tango rere I nenge maulul.

6 ✡Pe non nem i ero lamai pule. Ngana kou maul haka mule lo. Letemo metene nena helenga mur nge heleia lange imo pule? Nga etue nenge tu luluch nge imo nge Kalelea, ana non hele ke teke,

7 ‘Lape te tunge Non Tuna langa hana porekreke ngana mur peria, ke lape te heon heke i ke mete. Pe nga etue mol ngana nga hoena lape maul haka mule.’ ”

8 Ol pe leteria metene sapele Iesus na helenga nemur.

9 Hehei nemur tela mule pela te heleia ure lochloch ngana nei lange Iesus nena hana mur pe nge hulua lochloch ngana nenge te nananas ia Iesus.

10 Maria Mantalena pe Ioana pe Maria nenge Ieims tana pe hehei hel pule nenge tela luluch nge iri, te nana hote ure lochloch ngana nei lange Iesus nena hana mur.

11 Te nene pe Iesus nena hana mur leteria manmanna nga nananga nei ero, iange te teke hehei nemur te hele ngaria tang ke pomanga aria hauaua.

12 Ol pe Petrus lohaka pe song ke teke la ke nau nga polo nenge Iesus koluna mateuia. La ke tatuch sio ke teke nau pe um ponna ngana neu nganngana ero ol. Pe es mene ruchinga hit nenge te ruchit Iesus ia nge masio mana ol. Petrus esia ke mau pe letena hul rara ia ke halang pe ua ke la mule.

Iesus Lohot Nge Nena Hana Nai
(Mak 16:12-13)

13 Iok, nga etue neu pengpeng Iesus nena hana nai tei ole ke te lala nga kileng e nge

✡ **23:56:** Exo 20:10; Deu 5:14 ✡ **24:6:** Luk 9:22

ene Emaus. Pe kileng neu tu ke sase pol nge
Ierusalem.
14 Pe iri nai tei olole pe te heleleia ure
lochloch ngana nenge lohot lo.
15 Iok, iri nai tei ke te hele tele helelia pe
Iesus lohot nge iri, pe heroi taua iri kela iri
ul tei ape.
16 Pe nena hana nai neu te etei hilia i ero.
Te esia i pe te teke non pele mana.

17 Ol pe Iesus onteia iri nai, “Imo nai ai
olole pe a hele tele helel ia utar?” Pe iri nai
nakuria poi koukou mana pe temes.
18 Elle nge iri ene Kleopas. Iok, i nenge
ene Kleopas lohaka pe hele, “Atong! Iong
lape oi lang at nge Ierusalem heueu mana
kai, nenge oetei ero nga ure nemur nenge
te lohotot lamai?”
19 Pe Iesus ontei, “Iong mam o heleleia
utar mur nenge te lohotot mam?”

Pe iri nai te tuacholia, “Mo heleleia laka
ure nemur nenge lohot nge Iesus nenge
Nasaret. Non nei i NeHalang nena hetat-
alonga. Iange ure lochloch ngana nenge
heleia pe poia henonou hote ke i mene
kerkerenga nenge NeHalang. Pe ana he-
lenga song ke hehei pe hana lochloch te
longe.
20 Tunginga ana hana mur aria pa-
palauna mur pe hana nenge tenau elele
imem, te poia ana helenga ke te teke mete.
Pomalam te heon heke i.
21 ✡ ✡Pe imem lochloch ngana letemem
manmanna ke i toto koloi, nenge lape
mene mule Israel mur lochloch. Pe lape
ero ol. Onau ure nenge lohot nem ana etue
mol ngana koi heueu nei.

22 “Pe hehei hel nge imem te herura
mene imem. Iange nga uach uruna te oala
ke te teke tenau toto nga um ponna nenge
tetal teu Iesus koluna ia.
23 Tela pe te rere Iesus koluna pe te hot-
taua ero. Iok, teat mule pe te teke tenau
operia ia NeHalang nena angkelo mur nge
te hele lange iri ke te teke, ‘Iesus maul haka
mule lo.’
24 ✡Ol pe mele hel pule nge imem tela ke
tenau toto nga um ponna neu pule. Pe te
esia ke ure lochloch ngana lohot ke pete
tote hehei nemur te hele ngaria. Ke iri pule
te kolkol Iesus koluna.”
25 Ol pe Iesus hele lange iri nai, “Imo nge
lape letemo matana ngana unne ero iam,
iange anali toto nge imo pule nge letemo
manmanna nga ure lochloch ngana nenge
hetatalonga mur te heleia.
26 ✡ ✡Pomere? Imo nge a eteia ero
kai? Toinge letemo matana pol, a eteia
ke Kristus lape mene melmelenga palaun-
gana tala, pe nga hoena, mene kerkerenga
palaungana toto nge NeHalang.”
27 ✡ ✡Ol pe Iesus hele hote asinga nemur
nenge te heleleia i. Talune nga alalaha
nenge Moses hasia kela het nga alalaha
nenge hetatalonga mur tehas ia.
28 Iok, tei ke te heroi langa kileng nenge
Emaus pe Iesus poi ke malaka nga i ke lala
nga kileng e nge tunga tau kura.
29 Ol pe iri nai te hele ele i ke te teke, “O iat
ke otu luluch nge imem muka, iange chaia
matana puluch sisio lo i.” Pomalam Iesus
lake tu luluch nge iri.
30 Iok laol, Iesus are sio ke ngau luluch
nge iri, pe mene ngaunga pe hele urana
toto lange NeHalang pe reke pe tunge
lange hana nai neu.
31 Ol pe hana nai neu te esia Iesus nge poi
ke pomau pe ngaria lohot. Pe te etei sapele
ke non neu i Iesus. Te eteia ke i Iesus ol pe
erue sio ke te kolkolia i sapele.
32 Ol pe iri nai te hele, “Tai olole nga kue
nem pe ita nai letera iech toto nge ta longe
i nge hele urumrume hasinga nemur, pe
hemallaha hote luna mur atat nge ita.”
33 Iok, ol pe te lohaka sapele ke tela mule
nge Ierusalem. Tela pe te lohot nge Iesus
nena hana iri analoch pe elle nge te emu-
rungrung luluch nge hulua nemur nenge
te nanasia Iesus.
34 ✡ ✡Pe te hele ke te teke, “Manmanna ke
Iesus maul haka mule lo! Ke ngana laka
nenge hetei hote i lange Simon!”
35 Iok, Iesus nena hana nai neu te hele
hote utar nenge lohot nge iri nga kue
nenge lala nge Emaus, pe pule te hele uru-
rume te etei ngaria ia Iesus nga etue nenge
reke ngaunga pe tunge lange iri.

✡ **24:21:** Luk 19:11; Ume 1:6 ✡ **24:21:** Luk 19:11; Ume 1:6 ✡ **24:24:** Ioa 20:3-10 ✡ **24:26:** Luk 9:22 ✡ **24:26:** Luk 9:22 ✡ **24:27:** Psa 22:1-21; Isa 53 ✡ **24:27:** 22:1-21; 53 ✡ **24:34:** 1Ko 15:4-5 ✡ **24:34:** 1Ko 15:4-5

Iesus Lohot Nge Nena Hana Mur
(Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Ioa 20:19-23; Ume 1:6-8)

36 Te helele kura, pe Iesus lohot ke mes
luluch nge iri pe hele lange iri, “Lek miliko
palaungana lange imo lochloch ngana.”
37 ✡ ✡Pe iri lochloch ngana nemur te rura
pe te matau toto iange te esia Iesus pe te
teke ma moiuk.
38 Ol pe Iesus hele lange iri, “A mataua
utar? Pomere nenge letemo manmanna
ero?”
39-40 Pe Iesus heteia penna pe apena
lange iri pe hele, “Anau at nga perik pe
apek, iau toto kai nemai. Pe a ra nga
singik, moiuk pele mes hotia nganangana
ke mange iau ero.”
41 Iesus hele ke mau pe hulua nemur
leteria nachnai kura iange te iech toto. Ol
pe Iesus onteia iri, “A talue ngaunga unne
kau?”
42 Pe te mene ruo kalum ngana elle ke te
laia nge i.
43 Iok laol, Iesus mene ruo neu pe ngau
sapele nga hulua nemur mataria.
44 ✡ ✡Ke het pe hele lange iri, “Ure nenge
etu luluch nge imo pe e heleleia, ngana
koi lohot nei. Iange hasinga nenge Moses
pe hetatalonga mur pe nga alalaha nenge
Sam te tuatautaua iau. Pe ure nemur
lape te lohot ke mamanna nga NeHalang
lemene ngana.”
45 Ol pe Iesus helete metene iri ke te eteia
NeHalang nena helenga mur.
46 Pe hele lange iri ke pomai, “Helenga
nenge tehas sue, tang ke mai koi: Kris-
tus lape takisia melmelenga palaungana
ke mete pe nga etue mol ngana lape maul
haka mule.
47 Pe nga i sipona na kerkerenga lape te
haliu hote nena helenga ke pomai, ‘A hu-
lia letemo nga lemo poinga poreke ngana
mur. Pomalam lape NeHalang letena
porekeia imo pe saua lemo poinga poreke
ngana mur ke te lasus toto.’ Helenga ne-
mur lape te haliu hot tele nge Ierusalem ke
het pe langa kileng lochloch ngana nga ich.
48 ✡ ✡Pe imo sipomo anau urume ure
nemur lo. Ke lape a haliu hote ol.
49 ✡ ✡Pe iau lape e hekulo sue utar nenge
temek hele ke teke tunge lange imo. Pe imo
atu lakoloi. Iange Opepengpeng lape sio at
nga lut ke hekerkereng tote imo, ke het pe
a laol.”

NeHalang Mene Heke Iesus Langa Lut Nga Tapa
(Mak 16:19-20; Ume 1:9-11)

50 Iok, ol pe Iesus mene hote nena hana
mur nge Ierusalem ke tela rochroi nge
Petani. Pe nga lamau, Iesus tul heke penna
pe pete iri lochloch.
51 Iesus petpete iri kura pe hile iri pe
lohaka la sapele ke langa lut nga tapa.
52 Pe hehei pe hana nemur te heto heke
tote i nga lamau. Ke het pe tela mule nge
Ierusalem. Tela mule pe iechinga palaun-
gana toto lohot nge iri.
53 Ke kokoes tetu manmanna nga Ne-
Halang nena pele palaungana ke te heto
hekeke i.

✡ **24:37:** Mat 14:26 ✡ **24:37:** Mat 14:26 ✡ **24:44:** Luk 9:22 ✡ **24:44:** Luk 9:22 ✡ **24:48:** Ioa 15:27; Ume 1:8
✡ **24:48:** Ioa 15:27; Ume 1:8 ✡ **24:49:** Ioa 14:16; 15:26; Ume 1:4 ✡ **24:49:** Ioa 14:16; 15:26; Ume 1:4

Ioanes
Helenga Urana Toto Ngana Nenge Ioanes Hasia

Helenga Lohot Ke I Non

1 ✡Nga talun ngana toto ure lochloch
ngana te lohot ero kura pe Helenga nem
tu ke ulolo. Helenga nem tu luluch nge
NeHalang pe i sipona i NeHalang.
2 I tu luluch nge NeHalang nga talun
ngana toto.
3 ✡Nge i mana, NeHalang ala hote ure
lochloch ngana. Ke ure lochloch ngana nei
lohot nga kue e nge altoto ero ol.
4 ✡Pe maulinga lochloch ngana huna nge
i toro. Pe maulinga nem, tunge lemenge
lange hehei pe hana lochloch.
5 ✡Pe lemenge nem tualeme nga kileng
au ngana. Pe kileng au ngana kikina ngana
nenge poi hele lemenge nem nge ita ero.
6 ✡Iok, NeHalang kulosia none ke at. Ana
non ene laka Ioanes.
7 Pe i at ke hele hote Lemenge nem ke
hehei pe hana lochloch te longe nena he-
lenga pe leteria manmanna.
8 Pe Ioanes i sipona i lemenge nem ero. I
at mana ke hele hote lemenge nem.
9 ✡Pe lemenge toto ngana nenge tualeme
hite hulua lochloch, lape sio at nga ich pe
ngana koi atat lo.
10 Ana non tu nga ich lo nenge i sipona
ala hote. Pe kileng nga ich tenau lange i ke
nek ero.
11 Ana non at nga nena kileng pengpeng
pe nena kileng nganangana mur lemeria
ero ia i.
12 Pe iri nenge tenek teua i pe leteria
manmanna nga Ene, i talue iri ke NeHa-
lang tutuna mur ia iri.
13 ✡Pe NeHalang tutuna mur iri nga
poinga nenga leinga ero, nga nenge hehei
pe hana te hohoe tuturia mur. Nem ero. Iri
te lohot nga NeHalang lemene ngana. Ke
iri temeria NeHalang.
14 ✡Helenga nem lohot ke i non ke tu
luluch nge ita. Pe ta naue nena hemal-
malinga palaungana ke ulolo. Hemalma-
linga palaungana nenge Temere Tuna elle
nem. Pe i muta toto nga poinga urana toto
ngana. Pe nena helenga mur manmanna
lochloch.
15 Ke Ioanes hele urumrume ana non
lala nge hehei pe hana, pe haliu ke teke,
“Non nem koloi nenge e heleia ke e teke, ‘I
nenge nanasia iau, i palaungana toto nge
iau iange tehoe iau ero kura pe ana non tu
ke ulolo.’ ”
16 Pe i muta toto nga poinga urana ngana
mur. Ke pomalam ita lochloch ta men-
mene petanga mur nge halang toto nge i.
17 ✡NeHalang hesue hotonga mur lange
Moses ke at nge ita. Pe poinga urana ngana
mur pe helenga manmanna ngana mur
teat nge ita nga kue nenge Iesus Kristus.
18 ✡Mele pele naue NeHalang nakuna ero
toto. Pe tuna elle nem i NeHalang ia. Pe i
are teu la toto nga Temene taena ene. Pe i
sipona henonou hote NeHalang at nge ita.

Ioanes Nenge Henunun Hele Hemallaha Hote Iesus Lange Hehei Pe Hana
(Mat 3:1-12; Mak 1:1-8; Luk 3:1-18)

19 Iuta mur nenge Ierusalem te kulosia
tunginga ana hana mur pe Liuai mur ke
tela nge Ioanes pe te ontei hote i ke pomai
koi, “Iong itei toto?”
20 Pe Ioanes topele helenga e ero. Hele
hot pengpeng mene ke teke, “Iau Kristus
ero.”
21 ✡Pe hana nemur te ontei mule, “Ol pe
iong non tei? Iong Elaisa?”
Pe Ioanes hele, “Ero iam, iau non nem
ero.”
“Eh! Iong hetatalonga ma?”
Pe Ioanes tucholia, “Ero.”
22 Pe hana nemur te hele, “Ol pe iong
itei toto? O hele hote iong at nge imem
pe mola ke mo heleia lange iri nenge te
kulosia imem at. Pomalam o hele hot mene
iong at nge imem ol.”
23 ✡Ol pe Ioanes tuacholia nga hetata-
longa Isaias nena helenga mur nenge hele

✡ **1:1:** Ioa 17:5; 1Io 1:1-2; Hem 19:13 ✡ **1:3:** 1Ko 8:6; Kol 1:16-17; Hip 1:2 ✡ **1:4:** Ioa 5:26 ✡ **1:5:** Ioa 3:19 ✡ **1:6:** Mat 3:1; Luk 1:13-17, 76 ✡ **1:9:** Ioa 8:12 ✡ **1:13:** Ioa 2:11; 3:3-6; 1Pi 1:23 ✡ **1:14:** Pil 2:7 ✡ **1:17:** Exo 34:28; Rom 6:14 ✡ **1:18:** Exo 33:20; Ioa 6:46; 1Ti 6:16 ✡ **1:21:** Deu 18:15, 18; Mat 11:14 ✡ **1:23:** Isa 40:3

ke teke, “Iau laka none alngana nenge haliuliu nga ich sana lomona nenge teke, ‘A hepeng ia Non Soke nena kue ke pengpeng.’ ”

24 Pe hel nenge iri Paresio nenge te kulosia iri at neu,

25 te ontei mule i, “O teke iong Kristus ero, pe iong Elaisa ero pe iong hetatalonga ero. Pe pomerei o henunune hehei pe hana?”

26 Pe Ioanes tuacholia, “Iau e henune hehei pe hana nga ech mana. Pe mele la mes luluch nge imo, pe imo a eteia i ero.

27 ✡Ana non koi nanasia iau ke atat. Pe iau e urana ero toto nge epoi hote apena ana ae ulina.”

28 Ure nenge nei lohot nga kileng nenge Petani nga ech Iortan ilina hele. Nga kileng unne nenge Ioanes henunune hehei pe hana ia.

Iesus I NeHalang Nena Tunginga

29 ✡Iok, pomange rou Ioanes naue Iesus nge i ke la tau pengpeng ia i pe hele, “Anau la NeHalang nena Sipsip Tuna kou atat neu. I lape saua poinga poreke ngana mur nga ich nei ke te lasus toto.

30 ✡Ke i sipona laka nenge e heleia lala nge imo nenge e teke, ‘None koi nananas ia iau ke atat kura. Pe ana non i palaungana toto nge iau. Iange tehoe iau ero kura pe i tu tala nge iau ke ulolo.’

31 Pe iau e eteia i ero. Eat pe e henune hehei pe hana nga ech mana. Pe nga poinga nenge e poia nei, lape hehei pe hana nge Israel te naue i ke mallaha toto.”

32 ✡Ke het pe Ioanes hele hot mule ure manmanna ngana hel pule ke teke, “E naue Opepengpeng nge sio at nga tapa ke pomanga ngie chaulum, pe to haka mana nga ana non houngana.

33 Nga tele ngana toto e eteia i ero. Pe Non nenge kulosia iau at ke e henunun nga ech nei, hele at nge iau ke teke, ‘Onau pe o esia non nenge Opepengpeng sio at ke to haka nge i, ana non lalom nenge lape henunun nga Opepengpeng.’

34 ✡Ke ure nem e naue nge lohot ke ulolo. Pe e hele ke manmanna toto lange imo, Non nei i NeHalang tuna.”

Iesus Talun Ke Iua Nena Hana Mur

35 Iok, pomange rou mule Ioanes mes luluch nge nena hana mur nai.

36 ✡Pe naue Iesus nge i toto pe hele, “Anau la, NeHalang nena Sipsip Tuna kou!”

37 Pe hana nai neu te longe Ioanes nge hele ke mau pe te nanas sapele Iesus.

38 Ol pe Iesus ralele pe naue iri nge te nananas pe onteia iri, “Imo nai a nansia iau ke?”

Pe iri nai te hele, “Hetoronga, o tutu langai?”

39 Pe Iesus hele, “Imo nai aiat kela anau.” Iesus hele pomau pe chaia matana sisio lo.

Pomalam tei kela tenau nga Iesus tu nganngana pe tetu luluch mana nge i nga etue neu.

40 ✡Pe hana nai nenge te longe Ioanes nge heleia Iesus pe te koko nge i neu, elle nge iri ene Antreas. Pe Antreas i Simon Petrus tina ia.

41 Ana non la ke tango rere tele tina Simon pe hele lange i, “Mo hottaua Mesias, non nenge mene tuangaola nge heo ngana lo.” (Nga helenga Krik te hetue non nem ke “Kristus”.)

42 ✡Pe mene i ke lange Iesus.

Pe Iesus nau lange i pe hele, “Iong em laka Simon nenge ne Ioanes tuna. Pe lape te hetue iong ke Sipas” (Nga helenga Krik te hetue ke “Petrus” luna laka “um”.)

Iesus Iua Pilipus Iri Nai Nataniel

43 Iok, pomange rou mule pe Iesus teke lohaka ke lange Kalelea. La pe hottaua Pilipus pe hele lange i ke teke, “Pilipus o iat ke o nanasia iau.”

44 Pe Pilipus pule nena nge Petsaita nga Antreas iri nai Petrus reria kileng huna.

45 ✡Iok, Pilipus hottaua Nataniel pe hele lange i pule ke teke, “Mo hottaua non nenge Moses has urume nga hotonga ana alalaha mur lo. Pe pule hetatalonga mur tehas urume i nga reria alalaha mur. Ana non ene laka Iesus. Ne Iosep nenge Nasaret tuna.”

✡ **1:27:** Ioa 1:15 ✡ **1:29:** Isa 53:6-7; 1Pi 1:18-19 ✡ **1:30:** Ioa 1:15 ✡ **1:32:** Mat 3:16 ✡ **1:34:** Mat 3:17 ✡ **1:36:** Ioa 1:29 ✡ **1:40:** Mat 4:18-20 ✡ **1:42:** Mat 16:18 ✡ **1:45:** Deu 18:18; Isa 7:14; 9:6; Jer 23:5; Ezk 34:23

46 Pe Nataniel hele, “Ah! Ngana iam o
hetue kileng nenge Nasaret mam! Utar nge
urana toto nge lape lohot nga kileng nem
mam, eh!?”
Pe Pilipus hele, “Oi at mana ke onau.”
47 Iok, Iesus naue Nataniel nge i ke atat
pe hele, “Kileng nenge Israel nganangana e
toto koi atat nei. Pe pallakanga ana poinga
unne tu nge i ero toto.”
48 Pe Nataniel onteia Iesus ke teke, “Iong
mam o eteia iau ke merei toto?”
Pe Iesus hele, “Pilipus la ke hele nge iong
ero kura pe enau tele iong nge o arare nga
ae popi ene.”
49 ✡Ol pe Nataniel hele, “Hetoronga! Iong
NeHalang Tuna Iong pe Israel mur aria
Naungaala ana non!”
50 Pe Iesus hele, “Iong o longe iau nge e
teke e naue iong nge o arare nga ae popi
ene. Pomalam letem manmanna pe o hele
ke mam, ae? Ure hel nge papalauna nga
nei, lape o naue iri nge te lohot kura.”
51 ✡Pe Iesus hele pule ke teke, e hele ke
manmanna toto lange imo: lape a naue
tapa sana nge ulala pe a esia NeHalang
nena angkelo mur nge te haka lala pe tesio
atat nge Non Tuna.

2

Iesus Hulia Ech Ke Langa Uain

1 Iok, nga etue mol ngana nga hoena
ngaunga matana e lohot nge Kana nga
kileng nenge Kalelea, pe Iesus tana tu nga
etue neu pule. (Ngaunga matana nem nga
halangina heueu ngana hel nge te puotau
hel.)
2 Pe Iesus pe nena hana mur te mene
helenga ke tela nga puongatau neu pule.
3 Ol pe aria uain soso. Pe Iesus tana la ke
hele lange Iesus ke teke, “Hana nemur aria
uain soso lo i.”
4 ✡Pe Iesus hele lange tana, “Etak,
pomere nenge otal teu luluche iau langa
ure nei? Iau ak etue at ero kura.”
5 Ol pe Iesus tana hele lange iri nenge te
umume lamau ke teke, “Aua nei hele lange
imo pe a longo tau mene i.”
6 Nga ngaunga matana nem, ech kina
papalaungana nge iri rahtele elle tema. Pe
ech kina nemur, iri papalauna nge lape
ech ana ponge (lita) iri ana non kina lime
(100) hemute kina elle. Pe pule, ech kina
nemur te ume hote nga um pe ana ech Iuta
mur te nununia ke te lemlem nga NeHa-
lang matana.
7 Iok laol, Iesus hele lange hana nenge
te umume neu ke teke, “A eulia ech pe a
pasiling teua langa ech kina nemur.” Pe
hana nemur te hemute heke tote ech kina
nemur ke langa haria ilina toto.
8 Ke het pe Iesus hele lange iri, “Iok, a
eulia unne pe ala ia nge non nenge i muka
nga ngaunga matana nei.” Iok, te mene ech
neu la,
9 pe hul ke i uain lo pe la non neu in tote.
Ana non in tote pe eteia uain neu at ngana
ero pe iri nenge te eulia ana ech te eteia.
Ol pe non neu iua non halangina heueu
ngana neu
10 pe hele lange i ke teke, “Hana lochloch
te mene hote uain urana ngana mur ke aria
lang mur tein tettele. Pe nau pe tein sakilil
lo, mene hote uain nenge urana ero ke te
inia nga hoena ol. Pe iong ero. Uain nenge
urana toto koi nenge o tung hotote nei ol!”
11 Ke merakulo tengene ana nenge Iesus
poia lohot nga kileng nenge Kana nge Kale-
lea. Pe nga lamau Iesus henonou hote
i sipona nena hemalmalinga palaungana
lange nena hana mur. Pomalam leteria
manmanna nge i.
12 ✡Ke het pe Iesus pe tana pe titina mur
pe nena hana mur tei ke tesio lange Kaper-
nam, pe tetu ke etue hel mule nga kileng
neu.

Iesus Langa NeHalang Nena Pele Palaungana

(Mat 21:12-13; Mak 11:15-17; Luk 19:45-46)

13 ✡Iok, etue palaungana nenga Ingatoto
ana ngaunga matana heroi lo. Pomalam
Iesus lohaka ke lange Ierusalem.
14 La pe hulua tei alala nga NeHalang
nena pele palaungana nge Ierusalem. Te
loloch teua pulumakau mur pe sipsip mur

✡ **1:49:** Mat 14:33; 16:16; Mak 3:11 ✡ **1:51:** Gen 28:12 ✡ **2:4:** Ioa 7:30; 8:20 ✡ **2:12:** Mat 4:13 ✡ **2:13:** Exo 12:1-27

pe ngie mur kela te ololia iri nga NeHa-
lang nena pele letena. Pe iri nenge te het-
ataua umtutuna mur teare pule nga reria
haonga mur.
15 Ol pe Iesus mania nena nosinga nga
such ke lope hote huros nemur. Pe pule
hekale hul sue hana nenge te hetataua um-
tutuna reria hatanga mur, ke reria umtu-
tuna te pararai ulu.
16 Pe hele lange iri nenge reria ngie mur
ke teke, “A mene hote ngie nemur lange
hot. A poia Temek nena pele ke pomanga
ingala ana pele ero.”
17 ✡Pe nena hana mur leteria metene
NeHalang nena helenga nenge tehas sue
ke ulolo, nenge hele ke teke, “NeHalang
lem pele ana mute tu toto nge iau. Pe
ngaulala nga letek ke pomanga oan nging-
ina ngana.”

18 Ol pe Iuta mur aria papalauna mur
te hele lange Iesus ke te teke, “O poi hote
merakulo hel ke monau mukam. Poma-
lam lape mo eteia ke Iong lem kerkerenga
palaungana nge o poia poinga nei.”

19 ✡Pe Iesus hele, “A toto sue NeHalang
nena pele palaungana nei, pe nga etue iri
mol mana lape e hemes heke mule.”

20 Pe hana Iuta nemur te tuacholia ke te
teke, “NeHalang nena pele palaungana nei
te hemes heke pe te umume ia ke hesinga
iri ana non kina nai pe rahtele elle. (46) Pe
iong ma oteke o hemes heke mule nga etue
iri mol mana mam?”

21 ✡Pe Iesus helele ia NeHalang nena pele
palaungana nem ero. Iesus helele ia i
sipona singina.
22 ✡Ke nga etue nenge Iesus maul haka
mule nga metenga, nena hana mur nenge
te nananas ia i, leteria metene mule nena
helenga nei. Pomalam leteria manmanna
nga NeHalang nena alalaha mur pe Iesus
na helenga mur.

23 ✡Iok, Iesus tunge Ierusalem nga
ngaunga matana nenga Ingatoto ana etue
pe poia merakulo halang ke te lohot. Pe
hulua te esia pe leteria manmanna nga
Iesus ene.

24 Pe Iesus etei tote hulua lochloch lete-
ria tuanin ngana mur ke ulolo. Pomalam
elechin teu la sakilil nge iri ero.
25 Mele nakuna ero toto nge hetore Iesus
nga hana leteria tuanin ngana mur. Iange
i etei tote leteria ke ulolo.

3

Iesus Hetore Nikotemus

1 ✡Iok, non Paresio e ene Nikotemus. Pe
i non soke ia pule nenge tenau elele hehei
pe hana nenge Iutea.
2 Ana non lange Iesus nga miliko e pe
hele, “Hetoronga, imem mo eteia ke iong
hetoronga nenge NeHalang kulosia ke at.
Iange Iong o hele pe ure te lohot manmana.
Nenge teke NeHalang tu luluch nge iong
ero, lape nakum ero nge o poia ure pa-
palaungana nemur.”
3 ✡Pe Iesus tuacholia non neu na he-
lenga ke teke, “E hele ke manmanna toto.
Mele pele lape teu langa NeHalang nena
naualanga pe nekinga ero toto. Iri nenge
teha mule ke iri heueu ngana mule. Iri toro
teteu la.”
4 Pe Nikotemus ontei mule, “Lape te
hoho mule mele ke merei ol nga etue nenge
tana hoho hote ke ulolo? Mele pele teu la
henai ngana mule nga tana letena ke tana
hoho mule i ero kura!”
5 ✡Pe Iesus tuacholia ke teke, “E hele
ke manmanna toto lange iong, mele pele
lape teu langa NeHalang nena naualanga
pe nekinga ero toto. Pe mele nenge mene
hohonga nenga ech pe Opepengpeng, mele
nem mana lape teu la.
6 ✡Hohonga nenge lohot nge tara pe
temere, i singira ana ia. Pe hohonga nenge
lohot nga Opepengpeng i opere ana ia.
7 Ke o rura ero nga nenge e hele lange
iong ke e teke, ‘Imo lochloch ala ke te hoho
mule imo.’
8 Tuttula song ke langa lemene ngana
pe o longlonge. Pe o eteia tuttula nem
at ngana kau? Pe o eteia la nganngana
pule? Ke iri nenge te mene hohonga nenga
Opepengpeng tepoi ke pomalam mana.”
9 Pe Nikotemus ontei mule, “Ke ure
nenge nei lape lohot ke mere toto mai?”

✡ **2:17:** Psa 69:9 ✡ **2:19:** Mat 26:61; 27:40 ✡ **2:21:** 1Ko 6:19 ✡ **2:22:** Luk 24:6-8; Ioa 12:16 ✡ **2:23:** Ioa 7:31
✡ **3:1:** Ioa 7:50; 19:39 ✡ **3:3:** Mat 18:3; 1Pi 1:23 ✡ **3:5:** Ezk 36:25-27 ✡ **3:6:** Ioa 1:13

10 Pe Iesus hele, “Iong non hetoronga e
nge Israel, pe pomerei letem mallaha nga
ure nemur ero?
11 E hele ke manmanna toto lange iong,
imem mo helele ia ure nemur nenge mo
eteia iri pe mo nenene ure nemur nenge
mo eses ia iri. Pe pomerei letemo man-
manna nga ure nemur ero?
12 E nenene ure nemur nga ich pe letemo
manmanna ero. Pe nenge teke e nene ure
nemur nga tapa, lape letemo manmanna
ol kau?
13 Mele pele langa lut nga tapa ero toto.
Non Tuna i toro mana. Iange i sio at nga
lut nga tapa.
14 ✡Pe Non Tuna nem lape te heon heke
ke langa lut ke pomanga ilimo nenge
Moses heon heke nga ae nga ich sana
lomona.
15 ✡Ke iri nenge leteria manmanna nge i
lape te mene maulinga ke koko.
16 ✡ “NeHalang lemene tau tote hehei
pe hana nga ich nei. Pomalam tung hote
tuna elle mana nem. Pe iri nenge leteria
manmanna nge i lape te mene maulinga ke
koko. Te mete sapele ero.
17 ✡Iange NeHalang kulos sue Tuna at
nga ich ke heporeke hehei pe hana ero.
At ke mene mule hehei pe hana ke tela
nge NeHalang. Pe kue nenge tela ia nge
NeHalang, ngana laka nge Iesus i sipona lo.
18 ✡Pe mele hel nenge leteria manmanna
nge i lape te amnei teu langa reria poinga
poreke ngana mur ero. Pe mele hel nenge
leteria manmanna nge i ero, te amnei teu
nga reria poinga poreke ngana mur ke het
lo. Iange iri leteria manmanna nge NeHa-
lang Tuna elle nem ero.
19 ✡Te amnei teu langa reria poinga mur
ke pomai koi: Lemenge sio at nga ich nei
ke ulolo, pe hehei pe hana lemeria ero ia.
Lemeria tau mene kileng au ngana iange
reria poinga mur poreke toto. Pomalam
NeHalang lape tuacholia ke poreke toto
lange iri.
20 Iri lochloch ngana nenge te popoi
poinga poreke ngana, lemeria ero
lemenge. Pe lemeria ero nge tei hot nga
kileng mesehe ngana, iange lape reria
poinga poreke ngana mur, tetu ke mallaha
hot mana.
21 Pe mele hel nenge te longo taua Ne-
Halang nena helenga manmanna ngana,
tei hot langa lemenge. Pomalam lape
tees mellehe mene ke reria poinga nemur
nenge te popoia, te poia nga NeHalang
lemene ngana.”

Ioanes Nenge Henunun Nana Urume Ure Manmanna Ngana Nenge Naue Nge Iesus

22 ✡Iesus hele ke mau ke het pe i pe nena
hana mur nenge te nananas ia i, tehot
langa ich nenge Iutea. Pe tu pol mana
luluch nge iri pe henunune hehei pe hana.
23 Pe Ioanes pule henunune hehei pe
hana nga kileng nenge Aenon. Kileng nei
rochroi langa kileng nenge Salem pe ana
ech halang. Pomalam hulua te atat ke
kokoes ke Ioanes henunune iri.
24 (Nenge nei lohot tala nga etue nenge
tetal teua Ioanes nga tuele au ngana.)
25 Ol pe hunelinga unne lohot nge Ioanes
nena hana mur nenge te nanansia i, pe non
Iuta e. Te hunel nga poinga nenge Iuta mur
te nananasia nenge te henun susue iri ke
te helemlem mulmule iri nga reria poinga
poreke ngana mur.
26 Ol pe tela nge Ioanes pe te hele, “Het-
oronga, letem metene non nem nenge tu
luluch nge iong nga ech ilina hele nge Ior-
tan pe iong o haliu hotote i lala nge hehei
pe hana. i kou henunun pule pe hulua te
lala nge i.”
27 Ol pe Ioanes tuacholia ke teke, “Ure
lochloch ngana nenge ta mene, teat mana
nge NeHalang i toro pe nga kue e ero ol.
28 ✡Imo sipomo a longe nge e heleia ke
ulolo nenge e teke, ‘Iau Kristus ero koi.
Iange iau, te kulosia iau ke iau muka at.’
29 Non e lei pe mene hei nem ke nehei ia.
Pe non nem na tula nenge longo tautaua i,
kulala pe longo ala manmana. Pe nenge
teke talngana pair ia non halangina neu
kanna unne, non nem letena iech toto. Pe
iau e iech toto ke pomange non nem pule.
30 Pe i lape lohot ke i palaungana toto. Pe
iau, e ele sio toto.

✡ **3:14:** Num 21:9; Ioa 8:28; 12:32 ✡ **3:15:** Ioa 20:31 ✡ **3:16:** Ioa 3:36; 10:28; Rom 5:8; 8:32; 1Io 4:9-10 ✡ **3:17:** Luk 19:10 ✡ **3:18:** Ioa 5:24 ✡ **3:19:** Ioa 1:5, 9; 8:12 ✡ **3:22:** Ioa 4:1-2 ✡ **3:28:** Mat 11:10; Ioa 1:20 ✡ **3:31:** Ioa 8:23

31 ✡ "I nenge sio at nga lut i palaungana
nga ure lochloch. Pe i nenge at nga ich pe
nena nga ich helele ia ure nemur nga ich.
Ke i nenge sio at nga tapa i palaungana nga
ure lochloch.
32 ✡Ana non helele ia ure nemur nenge
e sesia pe longlonge pe mele pele letena
manmanna nge i ero toto.
33 Pe iri nenge leteria manmanna nge i,
te henonou hote ke NeHalang pallaklaka
ero.
34 Pe i nenge NeHalang kulosia ke at, hele
hotote NeHalang nena helenga mur iange
NeHalang tung tote Opepengpeng ke muta
toto nge ana non.
35 ✡Temene mutena tau tote Tuna, poma-
lam tal heke ure lochloch ngana nga Tuna
penna.
36 ✡Pe mele nenge letena manmanna nge
Tuna lape mene maulinga ke koko. Pe
mele nenge lemene ero ia Tuna lape teu
langa maulinga ke koko nem ero. Iange
NeHalang letena inin ngana lape tu man-
mana nge mele nem ke kokoes."

4

Iesus Hele Luluch Nge Hei Samaria E

1 ✡Iok, Paresio mur te longo nge hulua
halang toto te lala nge Iesus ke henunune
iri pe Ioanes ero.
2 Pe ure manmanna ngana, Iesus nena
hana mur laka nenge te popoia ume nem,
nenge te henunune hehei pe hana. Pe
Iesus i sipona ero.
3 Nga etue nenge Iesus eteia ke pomau,
lohaka nga kileng nenge Iutea pe la mule
nga kileng nenge Kalelea.
4 Pe la mule ngana lape i nga kue nenge
langa tuele kina nenge Samaria.
5 ✡Pomalam Iesus la ke lohot nga tuele
tana e nge Samaria nge ene Sikar. Ana
kileng tu ke rochroi langa ich unne nenge
ne Iakop tunge lange tuna Iosep.
6 Pe ne Iakop ana ech matana e nge sel
ia, tu nga lamau pule. Pe kileng sinanga
toto lo iange chaia matana heurunga peng-
peng. Pe Iesus i nga kue sase ngana pe
makuk toto lo. Ol pe la ke are sio nga ech
matana neu.
7 Pe hei Samaria e teke la ke eul ech, pe
Iesus hele lange i ke teke, "Hei nem o eulia
ech unne at ke ein mukam?"
8 (Nga etue neu Iesus nena hana mur
nenge te nananas ia i, ngaria kou tela nga
tuele tana ke teol aria ngaunga.)
9 ✡Pe hei Samaria neu hele lange Iesus
ke teke, "Iong lem nge Iutea pe iau lek nge
Samaria. Pe pomerei o onteia iau ke e
eul am ech?" (Hei neu hele ke mau iange
Iuta mur te teke te tu kangkanga toto nge
Samaria mur.)
10 ✡Pe Iesus hele, "Toinge o eteia urelu
urana ngana mur nenge NeHalang tung
menmene iri, pe o eteia mele nenge onteit-
eia iong nga ech nei, lape o ontei ech lange
i pe lape tunge ech nenge maulinga ana
lange iong."
11 Pe hei neu hele, "Non Soke, lape o eul
hote nga utar? Ech matana nei lange sio
toto i. Eh, lape o mene ech nenga maulinga
ke koko nem langai?
12 ✡Eh iong palaungana toto nge lemem
te ne Iakop ma? I kai nenge tunge ech
matana nei at nge imem mai. Pe i pe tutuna
mur pe reria sipsip mur te inin ia ech nei
pule."
13 Pe Iesus hele, "Iri lochloch ngana
nenge te inin ech nga lamai lape te mete-
une ech mule.
14 ✡Pe mele nenge inia ech nenge e tunge
lange i, lape mete ana ech mule ero ol.
Iange ech nem lape lohot ke i ech matana
nenge pachpach hotot pe lelele nga letena
ke tunge maulinga ke koko nge i."
15 Pe hei neu hele lange Iesus, "Iok, Non
Soke o tunge ech nem at nge iau. Pomalam
lape mutenga nenga ech het nge iau, pe
pule eat lamai ke e eul ech ero ol."
16 Pe Iesus hele lange i ke teke, "Ola pe o
hele nge em pe oi at mule."
17 Pe hei neu hele, "Iau ek ero i."
Pe Iesus hele, "Helenga nenge o heleia
nem manmanna, nenge o teke em ero.
18 Pe i manmanna ke em hana iri lime. Pe
non nenge o mene i heueu nei, iong em ia
ero. Ke lem helenga nem manmanna."

✡ **3:32:** Ioa 3:11 ✡ **3:35:** Mat 11:27; Ioa 5:20 ✡ **3:36:** Ioa 3:16-18; 1Io 5:12 ✡ **4:1:** Ioa 3:22 ✡ **4:5:** Gen 33:19; Jos 24:32 ✡ **4:9:** Ezr 4:1-5 ✡ **4:10:** Ioa 7:37-38; Hem 21:6 ✡ **4:12:** Ioa 8:53 ✡ **4:14:** Ioa 6:35

19 Pe hei neu hele, “Non Soke, nga enau
ngak e eteia ke iong hetatalonga e.
20 ✡Lemem tete mur te hetalaulau pe te
heto hekeke nga hengene nei. Pe imo Iuta
mur a teke hetalaulaunga ana kileng nge
Ierusalem mana.”
21 Pe Iesus hele, “Hei nem, letem man-
manna nga lek helenga nei. Etue e lape
at nenge lape a hetalaulau pe a heto heke
Temere nga hengene nei ero. Pe lape a heto
hekeke Temere nge Ierusalem ero pule.
22 ✡Pe imo Samaria mur a eteia utar
nenge a hetalaulau pe a heto hekeke ero.
Pe imem Iuta mur mo eteia utar nenge
mo hetalaulau pe mo heto hekeke. Iange
maulinga ke koko chach hot nge Iuta mur.
23 Pe etue e pule lape at, nenge lape heta-
laulaunga ana hana mur toto te hetalaulau
lange Temere nga ope pe nga ure man-
manna toto ngana. Ke ana etue koloi at lo.
Iange Temere tango rerere hetalaulaunga
ana hana mur nenge pomau.
24 ✡NeHalang i ope mana, pe nena het-
alaulaunga ana hana mur lape te heta-
laulau pe te heto heke i nga ope pe nga ure
manmanna toto ngana.”
25 Pe hei neu hele, “Iau e eteia ke Mesias
kou atat kura.” (Mesias te hetue ke Kris-
tus). “Pe nga etue nenge at ke sau hot,
lape hele urume ure lochloch ngana at nge
imem ol.”
26 ✡Ol pe Iesus hele, “Pe ana non kai iau
mai loi, iau nenge e hele lala nge iong nei
mai.”
27 Iesus hele ke mau ke het pe nena hana
mur tela ke te lohot mule nge i. Pe te rura
ia i nge hele lululuch nge heie. Pe e nge
iri onteia Iesus nga onteinga nemur ero:
“Lemem taua utar nge hei nei” nem pe
“Pomerei nenge o hele luluch nge hei nei?”
28 Ol pe hei neu hile sue ana ech kina
pe la mule nga tuele tana neu. La pe hele
lange hehei pe hana ke teke,
29 “Ai at ke anau nge Non nei. Non
nei hele hote ure lochloch ngana nenge e
popoia nge nike ke at heueu nei. Lape i
Kristus ka loi?”
30 Iok laol, tei hot nga tuele tana neu pe
tei ke ramaria lange Iesus.
31 Nga etue neu Iesus nena hana mur te
echia i ke te teke, “Hetoronga, o ngau polia
ute mukam.”
32 Pe Iesus hele lange iri ke mai, “Ak
ngaunga nenge e ngaua, imo a eteia ero
toto.”
33 Ol pe nena hana mur nenge te
nananas ia i, te mangun tele hel nge iri ke
te teke, “Lape mele at ia ana ngaunga lo
kai?”
34 ✡Pe Iesus hele lange iri ke teke, “Iau
lape e nanas mene Non nenge kulosia iau
at lemene ngana. Pe lape e heulo hote nena
ume mur. Ke ak ngaunga laka nem lo.
35 ✡Imo a helele ke a teke, ‘Teio henel koi
tu kura. Teio henel nem het pe lulunga
ana etue sapele.’ Pe e hele lange imo, anau
haka pe anau langa ume mur! Ngaunga
nga ume nemur te mera tah lo. Pe a lule
iri nge ngingie ol?
36 Heueu nei lulunga ana hana mur kou
te menmene ururia lo. Iange te lulu kiraua
ngaunga nenga maulinga ke koko ana ke
ulolo. Pe non nenge tue ngaunga nemur
lape iech luluch nge lulunga ana hana ne-
mur.
37 Pe helenga nei manmanna. Nenge te
helele ia ke te teke, ‘Non e tue ngaunga nga
ume pe none la ke lule.’
38 Pomalam e kulosia imo kela a lulu nga
ume nenge imo sipomo atue ero. Mele hel
te poia ume palaungana lo, pe imo a lulu
heke mene ume palaungana nem nganan-
gana ol.”

Hulua Nge Samaria Leteria Manmanna

39 Hulua halang nge Samaria nenge tetu
nga kileng neu leteria manmanna nge
Iesus. Iange te longe hei neu nena helenga
nenge hele ke teke, “Non nei hele hote ure
lochloch ngana nenge e popoia nge nike ke
at heueu nei.”
40 Pomalam Samaria mur tela nge Iesus
pe te echia i ke tu nge iri, pe tu luluch nge
iri ke etue nai.
41 Pe te longlonge Iesus nena helenga
mur pe hulua halang mule leteria man-
manna.

✡ **4:20:** Deu 12:5-14; Psa 122:1-5 ✡ **4:22:** 2Ki 17:29-41; Isa 2:3; Rom 9:4-5 ✡ **4:24:** Rom 12:1; 2Ko 3:17; Pil 3:3
✡ **4:26:** Mak 14:61-62 ✡ **4:34:** Ioa 6:38 ✡ **4:35:** Luk 10:2 ✡ **4:42:** 1Io 4:14

42 ✡Pe te hele lange hei neu, “Nga tele
ngana, imem mo longe iong toro lem he-
lenga pe letemem manmanna nge Non nei.
Pe nei ol, imem sipomem mo longe i pe
mo etei mellehe mene ke non nei i non
nenge at ke mene mule hehei pe hana nga
reria poinga poreke ngana mur, nga kileng
lochloch ngana nga ich.”

Iesus Hemaulia Non Soke E Tuna

43 Iok, etue nai het pe Iesus lohaka ke
lange Kalelea.
44 ✡(Iesus hele hot tele ke ulolo ke teke
non hetatalonga e lape pingana iuiu nga
nena kileng huna ero toto.)
45 ✡Iok, Iesus i kela lohot nge Kalelea pe
iri nenge Kalelea te long teua i pe leteria
manmanna nge i. Iange nga etue nenge
tela nge Ierusalem nga ngaunga matana
nenga Ingatoto, te esesia ure nemur nenge
Iesus popoia iri.
46 ✡Iesus tu nge Kalelea pe la ke lohot
mule nga kileng nenge Kana, nga kileng
nenge hulia ech pe lohot ke uain. Pe nge
Kapernam, naungaala ana none nena non
soke e tutu. Pe tuna tamane ngana singina
haleles toto.
47 ✡Non neu longe nge te teke Iesus lo-
haka nga kileng nenge Iutea, pe la ke lohot
nge Kalelea ke ulolo. Pomalam, ana non
la ke naue Iesus pe onteia i ke teke Iesus
lange Kapernam kela hemas mule tuna
nge singina haleles toto lo.
48 ✡Pe Iesus hele lange i ke teke, “Imo
nemur letemo manmanna ero toto. Nenge
teke a naue ure mur nge te lohot man-
mana, laka lape letemo manmanna.”
49 Pe non neu hele, “Non Soke, osio la ke
ueiuei mana iange lape tuk mete heueu.”
50 ✡Pe Iesus hele, “Ola mule ol. Tum lape
tu ke maulul.”
Pe non neu letena manmanna nga Iesus
nena helenga pe i kela sapele.
51 Ana non i ke lala kura pe nena hana
mur nenge te umume nge i, te apenia i nga
kue. Pe te hele lange i ke te teke, “Tum kou
maul mule lo.”
52 Pe ana non ontei hote iri nga etue
nenge tuna maula mule ia, pe te hele ke
te teke, “Nge lona nga sinanga. Nga etue
koana nenge tera haka mulmule ume ia.”
53 Ol pe kol neu temene eteia ke nge lona
nga etue koana nem pengpeng, Iesus hele
lange i ke teke, “Tum lape tu ke maulul.”
Ol pe non neu pe iri lochloch ngana nenge
tetu luluch nge i nga nena pele, iri lochloch
ke leteria manmanna.
54 ✡Pe nenge nei i merakulo naingana
nenge Iesus poia nga etue nenge lohaka
nge Iutea ke la tu nge Kalelea.

5

Iesus Hemasia None Nga Ech Matana Nge Petesta

1 Iok, etue hel nga hoena Iesus lohaka ke
lange Ierusalem iange Iuta mur te popoia
ngaunga matana e.
2 Pe nge Ierusalem ech matana e tu. Ana
ech matana tu ke rochroi mana nga kue
matana nenge teu langa kileng neu. Pe kue
matana palaungana neu te hetue ke ene
Sipsip ana Kue Matana. Pe nga helenga
Hipru te hetue ech matana neu ke ene, ech
matana nenge Petsaita pe ech matana neu
ana sauach iri lime.
3-4 Pe hulua nge haleles poia iri tema sio
rara mana nga lamau. Iri nenge mataria
hit pe iri nenge aperia lul pe iri nenge
singiria metmete. [Nga etue hel Non Soke
nena angkelo sio at ke tua maimai heke ech
nga ech matana neu. Tua maimai heke ech
pe mele nenge i muka sio kela nun teu nga
ech neu, ana haleles nenge tutu nge i nem
het sapelpele.]
5 Pe none nge haleles tu nge i ke hesinga
iri ana non kina elle pe analoch pe rahtele
mol (38), tu nga lamau pule.
6 Pe nga etue nenge Iesus esia non neu,
Iesus eteia ke haleles neu tunge non neu ke
mala toto lo. Ol pe Iesus onteia non neu,
“Lemem ke o teke o urana mule?”
7 Pe non haleles kina neu hele, “Non
Soke, mele e nge halaua iau ero ka mai.
Ech nei tua maimai haka pe e teke esio kela
enun teu pe ero, mele hemuka toto ala lo.”
8 ✡Ol pe Iesus hele lange i, “O lohaka! Pe
o mene lem manga pe oi.”

✡ **4:44:** Mat 13:57 ✡ **4:45:** Ioa 2:23 ✡ **4:46:** Ioa 2:1-11 ✡ **4:47:** Mat 8:5-6 ✡ **4:48:** Ioa 2:18; 1Ko 1:22 ✡ **4:50:** Mat 8:13 ✡ **4:54:** Ioa 2:11 ✡ **5:8:** Mat 9:6

9 Nga etue neu pengpeng haleles neu het
nge non neu, pe lou heke nena tako nenge
mamaia pe i sapele.
Pe ure neu lohot pengpeng nga Sapat
ana etue.
10 ✡Pomalam Iuta mur te hele lange non
nenge urana mule neu ke te teke, “Sapat
ana etue i heueu mai. Pe hotonga hele ke
teke o takisia lem manga ero.”
11 Pe non neu tuacholia ke teke, “Non
nenge hemaulia iau hele at nge iau ke teke,
‘O lou heke lem tako nenge o mama ia pe
oi.’ ”
12 Pe hana nemur te ontei mule i, “Non tei
toto nemam, nenge hele lange iong ke teke
o mene heke pe oi?”
13 Pe non neu eteia non nenge hemaulia
i ero ol, iange Iesus kou salekleke teu nga
hulua leteria kela lo.
14 Pe nga hoena, Iesus sahol mule non
neu nga NeHalang na pele palaungana
letena. Pe hele lange i ke teke, “O naue lo, o
urana mule lo. Pe o poia poinga porekreke
ngana mur ero ol, iange lape ute e nge
poreke toto lape lohot mule nge iong.”
15 Ol pe non neu la sapele pela hele lange
Iuta mur ke teke Iesus laka nenge poia i ke
urana mule nem.

Maulinga Ke Koko Nenge Non Tuna

16 Iesus hemas mule non neu nga Sapat
ana etue pomalam Iuta mur te talun sapele
ke te tunge melmelenga lange i.
17 Pe Iesus hele lange iri ke teke, “Temek
ume ke kokoes mana, ke pomalam e
umume pule.”
18 ✡Ke nga nenge nei, Iuta mur te totoi ke
kerkereng ke te toto hita toto ke te teke te
hune Iesus. Pe huna nga nenge neu mana
ero. Nenge umume nga etue palaungana
nenge Israel mur te hetalaulau ia. Huna
e pule nga nenge hetetue NeHalang ke i
sipona Temene, pe poia i sipona ke ana opo
elle mana ke mange NeHalang.

Iesus Mene Kerkerenga Nenge NeHalang

19 ✡Pe Iesus tuacholia lange iri ke teke, “E
hele ke manmanna toto lange imo, NeHa-
lang Tuna poia ute pele nge i sipona ero.
I poia ure nemur nenge naue nge Temene
popoia. Ke ure nemur nenge Temene
popoia, Tuna popoia pule.
20 Pe Temene mutena tau tote Tuna, po-
malam henonoua i nga ure lochloch ngana
nenge popoia. Ke lape Temene henonoua
Tuna nga ure hel nge papalauna toto nga
nei, pe lape imo lochloch ngana letemo
una ala mana ia.
21 Temene hemaul heke mule hana
nenge te mete ke ulolo pe tunge maulinga
ke koko lange iri. Pomalam mana, Tuna
lape tunge maulinga ke koko lange mele
hel nga lemene ngana mana.
22 ✡Temene tunge kerkerenga lange
Tuna ke amnei teu lala nge hehei pe hana
nga reria poinga mur. Pe Temene poia
ume nem ero.
23 ✡Ke pomalam lape hulua te heto heke
Tuna ke pomanga te heto heke Temene. Pe
mele nenge heto heke Tuna ero, heto heke
Temene ero, iange i kulosia Tuna ke at.
24 ✡ “E hele ke manmanna toto lange imo,
mele nenge longe ure nenge e heleia pe
letena manmanna nge i nenge kulosia iau
at, mele nem lape mene maulinga ke koko.
Mele nem lape te amnei teu lange i ke te
hottaua ure poreke ngana e nge i ero ol.
Iange i lohaka mule nga metenga ke mene
maulinga ke koko lo.
25 Pe pule e hele ke manmanna lange
imo, etue nenge atat ana etue koi nei lo
nenge lape hana nenge te mete ke ulolo te
longo hilia NeHalang Tuna kanna. Pe iri
nenge te longe lape te mene maulinga ke
koko.
26 Iange Temene nena kerkerenga nge
tunge maulinga ke koko. Pe i tunge kerk-
erenga elle mana nem lange Tuna.
27 Pe Tuna mene kerkerenga nenge am-
nei teu lala nga hehei pe hana reria poinga
mur. Temene tunge kerkerenga nem lange
i, iange i Non Tuna.
28 A rura nga helenga nei ero: Etue e lape
at. Pe iri lochloch ngana nenge te mete ke
tema nga polo ke ulolo lape te longe nena
haliunga
29 ✡pe lape te lohot nga reria polo mur.
Pe iri nenge te nanasia poinga nge peng-

✡ **5:10:** Neh 13:19; Jer 17:21-22 ✡ **5:18:** Mat 26:4; Ioa 7:1; 10:30 ✡ **5:19:** Ioa 5:30 ✡ **5:22:** Ioa 5:27; Ume 10:42
✡ **5:23:** Pil 2:10-11; 1Io 2:23 ✡ **5:24:** Ioa 3:15-18 ✡ **5:29:** Dan 12:2; Mat 16:27; Ume 24:15

peng lape te lohaka mule pe te mene maulinga ke koko. Pe iri nenge te nanasia poinga nge pengpeng ero, lape te lohaka mule pe NeHalang amnei teu langa reria poinga poreke ngana mur.

Iesus I NeHalang Tuna

30 ✡ "Iau e poia ute pele ke iau toro ero. E amnei teu langa hehei pe hana reria poinga mur ke pomanga Temek hele ngana ia at nge iau. Ke e amnei teu ngak nem song hot ke urana. E poia ume nei pe e heto haka ek ia ero. E teke e poia i nenge kulosia iau at ke iech.

31 "Ke nenge teke e nenene iau sipok lala nge hehei pe hana, lek helenga nem ute pele ero.

32 Pe mele e nge altoto kou nana urumrume iau. Pe e eteia ke ure nemur nenge heleleia iri neu, manmanna.

33 "Imo, a kulosia hehei pe hana lange Ioanes nenge henunun. Pe i hele urume iau pe nena helenga manmanna.

34 Nenge none mana hele urume iau, nem ure palaungana ero. E hele mene ke halaua imo ke a mene maulinga ke koko.

35 Ioanes poi ke pomalaka nga lemenge nenge sapel lala pe tualemleme. Pe a iech ele mene lemenge nenge Ioanes nga etue choro ngana mana.

36 ✡ "Pe ure nenge ele haka toto nga Ioanes nena helenga mur, ngana koi ure nemur nenge e popoia nei. Ure nemur Temek tunge iri at nge iau, pe te henonou hot pengpeng ia ke Temek kulosia iau at.

37 ✡Pe pule, Temek nenge kulosia iau at nei, i sipona hele urume iau. Pe imo, a naue nakuna ero pe a longe nena helenga ero.

38 Nena hengetoro ma teu nge imo ero iange letemo manmanna nge non nenge kulosia at ero.

39 ✡Imo a sisisia NeHalang nena helenga mur nenge ta has sue iri ke nek tototo, iange a teke lape a mene maulinga ke koko. Pe NeHalang nena helenga nemur, te helele ia kai iau mai loi!

40 Pe pomerei a at nge iau ke a mene maulinga nem ero?

41 "Iau lemek ke hehei pe hana te heto heke iau ero.

42 Iange e etei mellehe mene imo nge mutemo taua NeHalang nga kakahomo ero toto.

43 Iau, Temek kulosia iau pe e mene munna ke eat nge imo pe lememo ero ia iau. Pe nenge teke mele at pe hele nga i sipona ene, lape anek teua i.

44 Poinga nenge a heto haka helel nge imo a iech ia ke elela. Pe lememo ero nge a nansia kue urana ngana hel nenge NeHalang i sipona heto heke imo ia. Pe lape letemo manmanna nge iau ke merei ol?

45 A teke iau nge lape emes nga Temek matana pe e hele hot amo kai? I nenge lape hele hot amo laka Moses. Imo letemo kerkereng nge i ke a teke lape mene mule imo. Pe i nge lape toto hita mule amo laka.

46 ✡Nenge teke letemo manmanna toto nge Moses iok, letemo manmanna nge iau pule. Iange Moses nena hassinga mur helele ia i iau lo.

47 Pe nenge teke letemo manmanna nga Moses nena hassinga mur ero, ol pe lape letemo manmanna nge iau ke mere?"

6

Iesus Hengaua Hulua (5,000)
(Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Luk 9:10-17)

1 Iok, Iesus hele ke het pe lotele sapele nga ech hetaliliu ngana palaungana nenge Kalelea ke langa ele. (Pe ech neu ene e pule laka Tiperias).

2 Pe hulua halang te nanasia i iange te esia merakulo mur nga etue nenge hemasmas ia haleles mur.

3 Iok laol, Iesus lohaka langa sasana ilina pe are sio luluch nge nena hana mur.

4 Pe ngaunga matana nenga Ingatoto heroi lo.

5 Pe Iesus nau rara pe esia hulua nge te atat nge i. Ol pe onteia Pilipus, "Lape ta olia hulua nemur aria ngaunga langai ke te ngau?"

6 Iesus eteia utar nenge lape poia lo, pe i teke olleke mene Pilipus nga onteinga nei.

✡ **5:30:** Ioa 5:19; 6:38 ✡ **5:36:** Ioa 3:2; 14:11 ✡ **5:37:** Mat 3:17; Ioa 5:32; 8:18 ✡ **5:39:** Luk 24:27 ✡ **5:46:** Ume 3:22

7 Pe Pilipus hele, “Nenge teke ta mene
none uruna nga teio iri rahtele mol (8) pe
ta olia nga hulua nemur aria naunga, lape
teram mene pe saria una ero toto.”
8 Pe Iesus nena none pule ene Antreas,
nenge Simon Petrus tina. Ana non lohaka
pe hele,
9 “Kol suna nei mene ke loi iri lime pe ruo
kinkino ngana nai. Pe lape purpure hulua
nemur ke merei?”
10 Pe Iesus hele, “Iok, a hele lange hehei
pe hana ke teare sio.” Kileng neu ana
heilil halang pe hehei pe hana teare sio nga
lamau. Pe tesis mene hana mur pe te lohot
ke iri ana non kina lime iri analoch iri lime
(5,000).
11 Ke het pe Iesus mene loi nemur pe hele
urana toto lange NeHalang pe heronge
lange hulua nemur nenge teare nga lamau.
Pe poia ruo nemur ke pomau pule pe hulua
nemur te ngau ke saria una toto nga leme-
ria ngaria.
12 Iok laol, hulua nemur te ngau ke saria
una ol pe Iesus hele lange nena hana mur,
“A takiraua ruo pe loi aluanuana mur. Po-
malam lape ngaunga unne hesil ero.”
13 Iok, Iesus nena hana mur te takiraua
loi lime nem aluana mur pe te takiraua ke
ana chasang iri analoch pe nai ke te muta.
14 Hulua nemur te esia Iesus nge poia
merakulo neu ke pomau pe te hele, “Man-
manna toto ke non nei, i hetatalonga nem
nenge te teke lape sio at nga ich nei.”
15 ✡Iok, Iesus eteia hulua nemur leteria
tuanin ngana mur ke ulolo. Iri te teke lape
te laua Iesus pe te echia i ke te teke aria
naungaala ana non ia. Pomalam Iesus i
toro i haka la mule nga hengene e.

Iesus I Haka Mana Nga Ruach Sana (Mat 14:22-33; Mak 6:45-52)

16 Iok, ulei sio lo pe Iesus nena hana mur
tei sio langa ech hetaliliu ngana.
17 Pe Iesus at ke lohot nge iri ero mana.
Ol pe te lohaka nga sulang pe te mana tele
nga ech ke tela nge Kapernam.
18 Pe kileng heingana palaungana lohot
pe poia ech ke ur haka ke halang.
19 Teote ke te siklou nga tunangana lo, pe
te naue Iesus nge i mana nga ech sana kela
tautaua iri. Ol pe te matau toto.
20 Pe Iesus hele lange iri, “A matau ero
iau paiam.”
21 Ol pe te poia i ke haka luluch nge iri, pe
ueiuei mana tesio nga ech hele nga kileng
nenge te lala ia neu.

Hulua Te Tango Rere Iesus

22 Iok, pomange rou hulua nenge tetu
nga ech neu ilina hele kura, te eteia ke
Iesus tamu haka luluch nge nena hana
mur nga sulang ero. Nena hana mur tela
pe i tu. Pe pule te eteia ke aka elle mana
ma nga lamau.
23 Ol pe sulang hel teat nga kileng nenge
Tiperias ke tesio nga kileng nenge Iesus
mene loi pe hele urana toto lange NeHa-
lang pe tunge ke hulua te ngaua.
24 Pe hulua nemur tenau pe Iesus iri
hul nena hana mur iri ero mai ol, te lo-
haka sapele nga sulang nemur pe tela nge
Kapernam ke te tango rere i.

Iesus I Ngaunga Nenga Maulinga

25 Iok, nga etue nenge te hottaua Iesus
nga ech ilina ele, te onteia i, “Hetoronga, O
lotele at lamai nge ngingie?”
26 Pe Iesus tuacholia ke teke, “E hele ke
manmanna toto lange imo. Imo a tango
rerere iau iange a ngaua ngaunga nem pe
samo una toto. Pe nga ure nemur nenge e
hele pe te lohot manmana, a tango rere iau
ia ero.
27 ✡Ngaunga nenge het mule ke ueiuei,
a pur sakilil ia ana tangonga ero. A tango
rara tote laka ngaunga nenga maulinga ke
koko, nenge Non Tuna lape tunge lange
imo. Iange Temere NeHalang tal heke
nena kerkerenga lange i ke ulolo.”
28 Pe iri te onteia Iesus, “Ke ume utar mur
nenge NeHalang lemene ke teke mo poia?”
29 ✡Pe Iesus hele, “Ume nenge NeHalang
teke a poia, ngana koi nei: letemo man-
manna nge non nenge i sipona kulosia at.”
30 ✡Ol pe te ontei mule i, “Ke lape o hele
mana pe utar lohot ke mo esia pe letemem
manmanna nge Iong? Eh, lape o poia utar?

✡ **6:15:** Ioa 18:36 ✡ **6:27:** Ioa 6:48-58 ✡ **6:29:** 1Io 3:23 ✡ **6:30:** Mat 16:1; Ioa 2:18 ✡ **6:31:** Exo 16:14-15; Num 11:7-9; Psa 78:24

31 ✡Lemem tete mur te ngaua ngaunga
menini ngana nga ich sana lomona ke
pomanga tehas sue nga NeHalang nena
alalaha nge hele ke teke, ‘Ana Non tunge
ngaunga nenga tapa ke te ngaua.’ ”
32 Pe Iesus hele, “E hele ke manmanna
toto lange imo. Ngaunga nenga tapa nem
Moses tunge lange imo ero. Temek laka
nenge tungtunge ngaunga manmanna
ngana nem.
33 Ke ngaunga nenge NeHalang, ngana
laka i nenge sio at nga tapa ke hesue
maulinga nga ich nei.”
34 Pe hulua nemur te hele, “Non Soke,
talun heueu nei pe la ol, o tungtunge emem
ngaunga nem.”
35 ✡Ol pe Iesus hele ke teke, “Ngaunga
nenga maulinga, ngana koi iau lo. Mele
nenge at nge iau, lape meteana mule ero
ol. Pe mele nenge letena manmanna nge
iau lape meteana ech mule ero ol.
36 Pe imo e hele lange imo, a naue iau lo
pe letemo manmanna ero toto.
37 Iri lochloch nenge Temek tunge iri at
nge iau lape teat nge iau. Pe mele nenge at
nge iau lape enek teua i.
38 Iange esio at nga tapa ke e umeia ume
nenge NeHalang lemene taua ke teke e
poia. Pe e umeia ume nga lemek ngak ero.
39 ✡Ke i nenge kulosia iau at lemene ke
teke: Iri lochloch ngana nenge NeHalang
tunge iri at nge iau, e hile hote elle nge iri
ero toto. Lape e hemaul heke mule iri nga
etue nga rume.
40 Ke Temek lemene ke teke, iri nenge
tenau la mana nge Tuna pe leteria man-
manna nge i, lape te mene maulinga ke
koko. Pe lape e hemaul heke mule iri
lochloch nga etue nga rume.”
41 Pe Iuta mur te longe ke mau pe te
tuainaunau hel rara sapele. Iange Iesus
hele ke teke, “Iau laka ngaunga nem nenge
sio at nga tapa.”
42 ✡Ol pe te hele, “Non nei ene Iesus pe
temene laka ne Iosep. Ita ta eteia temene
pe tana. Pe pomerei hele ke teke, ‘Esio at
nga tapa’?”
43 Pe Iesus hele, “A tuainaunau hel rara
nge imo ero.
44 ✡Mele at nge iau nga i sipona lemene
ngana ero. Temek nenge kulosia iau at
poia mele nem ke at nge iau. Pe lape e
hemaul heke i nga etue nga rume.
45 ✡Hetatalonga mur tehas ke,
“ ‘Iri lochloch, lape NeHalang hetore iri.’
Ke iri lochloch nenge te longe NeHalang pe
te nanasia, lape teat nge iau.
46 ✡Mele pele naue Temek ero. Iau toro
mana e naue Temek NeHalang iange eat
nge i.
47 ✡Pe e hele ke manmanna toto lange imo.
Mele nenge letena manmanna nge iau,
mene maulinga ke koko ke ulolo.
48 ✡Ngaunga nenge tunge maulinga ke
koko ngana koi iau.
49 Lemo tete mur te ngaua ngaunga menini
ngana nga ich sana lomona pe te mete.
50 Pe ngaunga nenge sio at nga tapa nei
altoto. Mele nenge ngaua ngaunga nei lape
mete ero.
51 Pe ngaunga nenga maulinga ke koko
nenge sio at nga tapa, ngana koi iau. Pe
nenge teke mele ngaua ngaunga nei, lape
tu ke maulul mana ol. Ke ngaunga nem,
ngana koi iau sipok mirak, nenge lape e
tunge. Pe e tunge ke hulua nga ich lochloch
ngana te mene maulinga.”
52 Ol pe Iuta mur te hele inin hel rara nge
iri pe te hele, “Non nei mai tunge mirana
ke ta ngaua ke mere mai?”
53 Pe Iesus hele, “E hele ke manmanna
toto lange imo. Nenge teke a ngaua Non
Tuna mirana ero pe ainia eina ero, lape atu
ke a maulul ero toto.
54 Pe iri nenge te ngaua mirak pe te inia
eik, te mene maulinga ke koko. Pe lape e
hemaul heke mule iri nga etue nga rume.
55 Iange mirak i ngaunga toto pe eik i
ininga toto.
56 Iri nenge te ngaua mirak pe te inia eik,
tetu teu luluch nge iau pe etu teu luluch
nge iri.
57 ✡Temek nenge tu ke maulul ke kokoes
kulosia iau at, pe lape etu ke kokoes ke
pomange i. Ke pomalam mana mele nenge
ngaua mirak, lape tu ke kokoes ke po-
mange iau.

✡ **6:35:** Ioa 4:14 ✡ **6:39:** Ioa 10:28-29; 17:12 ✡ **6:42:** Mat 13:55 ✡ **6:44:** Ioa 6:65 ✡ **6:45:** Isa 54:13 ✡ **6:46:** Ioa 1:18 ✡ **6:47:** Ioa 3:15-16 ✡ **6:48:** Ioa 6:32,58 ✡ **6:57:** 1Io 3:24

58 Iau ngaunga nenge sio at nga tapa pe
epoi ke pomanga ngaunga menini ngana
nenge lemo tete mur te ngaua ero. Iri te
ngaua ngaunga menini ngana nem pe te
mete. Pe mele nenge ngaua mirak, lape
tetu ke te maulul mana ol."
59 Iesus hetottoro nga hetoronga ana
pele nge Kapernam pe helele ia ure nemur.

Helenga Nenga Maulinga Ke Koko

60 Pe Iesus nena hana mur te longe pe
te ontei, "Hengetoro nei anali toto i. Itei
nenge lape longo la ke nek kura mai?"
61 Pe Iesus eteia ke nena hana mur te
tuainaunau hel rara lo. Ol pe hele lange iri,
"Pomerei? Hengetoro nei helosio ia letemo
manmanna ngana kai?
62 Heueu nei, nenge teke a naue Non
Tuna nge lohaka la mule nga kileng nenge
at ia, lape heporeke letemo manmanna
ngana pule?
63 NeHalang Opene tunge maulinga ke
koko; pe none na kerkerenga ana ume pele
ero. Ke helenga nemur nenge e heleia
lala nge imo nem, Opepengpeng laka nena
helenga mur. Pe helenga nemur te tunge
maulinga.
64 ✡Pe ero. Amo hel nge imo leteria man-
manna ero." Iesus etei tele iri ke het lo.
Iri nenge leteria manmanna ero pe i nenge
lape tung heke i langa hana porekreke
ngana mur pereia.
65 ✡Ol pe Iesus hele, "Ke ngana laka
nenge e hele ke e teke, 'Mele pele at nge iau
ero. Iri nenge Temek poia ke teat nge iau,
iri toro mana teat nge iau.' "
66 Iesus hele ke mau ke het pe nena hana
mur halang nenge te nanasia i, te ua mule
pe te nanasia i ero ol.
67 Pe Iesus onteia nena hana mur nenge
iri analoch pe nai neu, "Imo a teke ala pule,
ae?"
68 ✡Pe Simon Petrus tuacholia, "Non
Soke, lape mola mule nge itei ol? Helenga
mur nga maulinga ke koko laka tunge Iong.
69 Pe letemem manmanna pe mo eteia ke
Iong NeHalang nena non nenge heongana
toto."
70 Ol pe Iesus tuacholia, "Iau, e henonou
hot ke imo analoch pe nai. Pe elle nge
imo nanas tau tote non poreke ngana nena
poinga mur."
71 Iesus helele ia Iutas nenge Simon
Iskariot tuna. Iutas i none nga Iesus
nena hana analoch pe nai neu. Pe nga
hoena tung heke mule Iesus lange hana
porekreke ngana mur.

7

Iesus Titina Mur Leteria Manmanna Nge I Ero

1 ✡Ke het pe Iesus i rara nga kileng mur
nge Kalelea. Iesus lemene ero nge lange
Iutea iange Iuta mur te kulala tote i ke te
hune i.
2 ✡Iok, etue nenga ngaunga matana
palaugana nenge Iuta mur te mahoch rara
nga reria pelpele mur, heroi toto lo.
3 Ol pe Iesus titina mur te hele lange
i, "Iong toinge o lohaka nga lamai pe ola
nge Iutea ke lem hana mur nga lamau
te esia ure nemur nenge o hele pe lohot
manmana.
4 Iange mele nenge teke hulua lochloch
ngana te eteia i, poi komkome ure mur ero.
Ke ure nemur nenge o popoia iri nem, o
poia ke hulua lochloch ngana nga ich te
naue."
5 ✡Pe Iesus titina mur leteria manmanna
nge i ero pule.
6 Pomalam Iesus hele lange iri, "Iau, ak
etue toto ngana at ero kura pe imo etue
lochloch urana nge imo.
7 Iange hulua lochloch ngana nga ich
nei lape saria keke imo ero. Pe iau, lape
saria keke iau iange e hele chach hote ure
poreke ngana mur nenge te popoia.
8 Ke pomalam, imo ala nga ngaunga
matana palaungana nem. Pe iau lape ela
ero iange ak etue toto ngana at ero kura."
9 Iesus hele ke mau ke het pe tu sapele
nge Kalelea.
10 Iok, Iesus titina mur tela nga ngaunga
matana palaungana neu lo. Pe Iesus haka
la pule. La pe hetei hote i lange hehei pe
hana ero. La kome mana.
11 Pe nga ngaunga matana neu, Iuta mur
te tangtango pe te ontei rerere i, "Anau ke
non nei ngai mai?"

✡ **6:64:** Ioa 13:11 ✡ **6:65:** Ioa 6:44 ✡ **6:68:** Mat 16:16 ✡ **7:1:** Ioa 5:18 ✡ **7:2:** Lev 23:34 ✡ **7:5:** Ume 1:14

12 Iok, te hele chunuchnuch ia Iesus ke
halang toto nga hulua leteria. Hel te teke,
"Non nem, non urana ngana iam."
Pe hel te hele, "Ero iam, non nem pallak-
laka ia hehei pe hana."
13 Pe elle nge iri ana seilil ero nge haliu
hote Iesus, iange te mataua Iuta mur.

Iesus Hetottoro Nga Ngaunga Matana Palaungana Neu

14 Iok laol, ngaunga matana neu teke
hetet lo pe Iesus i haka langa NeHalang
nena pele palaungana pe talun ke hetoro.
15 ✡Pe Iuta mur leteria tuanin rara pe te
hele, "Non nei langa hengetoro e ero toto
i. Pe eteia ure lochloch ngana nemur ke
merei?"
16 ✡Pe Iesus hele, "Hengetoro nemur
nenge e tung hotote nei, iau sipok lek ia
ero. At pengpeng nge i nenge kulosia iau
at.
17 Nenge teke mele mutena ke nanasia
NeHalang lemene ngana, lape eteia ke lek
hengetoro nemur teat nge NeHalang. Pe
iau sipok lek ero.
18 ✡Pe iri nenge te hetottoro nga iri sipo-
ria reria kerkerenga, te teke hehei pe hana
te heto hekeke iri. Pe mele nenge lemene
ke hehei pe hana te heto heke i nenge ku-
losia i ke at, heleia helenga nge manmanna
pe pallaklaka ero.
19 ✡Moses tunge hotonga mur lange imo.
Pe amo e nge imo longo taua hotonga ne-
mur ero. Pe pomerei toto nenge a teke a
hune iau mam?"
20 ✡Pe hana nemur te hele, "Iong nge lape
uneinei tuteu nge iong iam. Itei nenge teke
hunune iong mam e?"
21 Pe Iesus hele lange iri ke teke, "E hele
mana pe ute e lohot pe imo lochloch letemo
una mana ia.
22 ✡Pe Moses tunge hotonga nenga us rir
ngana lange imo. (Hotonga nem talun nge
Moses ero. Talun nge lemo tete mur nike.)
Pe imo arir us nga Sapat ana etue.
23 ✡Imo a nanas tau pengpeng ia hotonga
nem ke nenge teke a riria mamau sune nga
Sapat ana etue, a teke ute pele ero. Pe
pomerei nenge letemo inin taua iau nge e
hemasia none nga etue nem pule?
24 A henonou pulut mene perimo langa
mele na poinga ero. A amnei teu la ke nek
toto mukam. Ke het pe a heleia ke ma ke
pengpeng."

Iesus Mai I Non Nenge Mene Tuangaola Nge Heo Ngana Kai?

25 Nga etue neu pengpeng hana hel nge
Ierusalem te talun ke te ontei sapele, "Non
nenge te teke te hunune kaloi?
26 Ngana paiam haliuliu nga hulua lete-
ria pe te poia helenga unne lange i ero
mana pamam. Eh, lape hana nenge iri
mukmuka te teke non nei i Kristus kai?
27 ✡Ero nike. Ita ta eteia non nei na
kileng. Pe nga etue nenge Kristus at, mele
eteia at ngana ero."
28 ✡Iesus hetottoro nga NeHalang nena
pele ana sauach kura pe alngana hot, "Oe,
imo a eteia iau pe a eteia eat ngak. Pe eat
lamai nga iau sipok lemek ngak ero. Pe i
nenge kulosia iau at tu ke manmanna pe
imo a eteia i ero.
29 Pe iau e eteia i iange etu luluch nge i pe
i kulosia iau at."
30 ✡Iesus hele ke mau pe hana nemur te
teke te laua i, pe ero. Iange ana etue toto at
ero kura.
31 Pe hulua halang nga iri nenge temes
neu, leteria manmanna nge Iesus. Pe te
hele, "Iok, non nei poia ure halang ke te lo-
hot ke ulolo, pe non nenge mene tuangaola
nge heo ngana at pe lape poia ure halang
toto ke te lohot ol?"

Hana Papalauna Mur Te Teke Telaua Iesus

32 Ol pe Paresio mur te longe hulua nge te
hele chunuchnuch ia ure nemur nge Iesus.
Pomalam tunginga ana hana papalauna
mur pe Paresio mur te kulosia NeHalang
nena pele ana naungaala mur ke te laua
Iesus.
33 Pe Iesus hele, "Iau lape etu luluch nge
imo ke etue choro mana ol pe lape ela mule
nge i nenge kulosia iau at.
34 ✡Pe lape a tango rere iau pe a hottaua
iau ero. Pe aat nga kileng nenge etu ia ero."

✡ **7:15:** Mat 13:54; Luk 2:47 ✡ **7:16:** Ioa 12:49; 14:10 ✡ **7:18:** Ioa 8:50 ✡ **7:19:** Ume 7:53; Rom 2:21-24 ✡ **7:20:** Ioa 8:48; 10:20 ✡ **7:22:** Gen 17:9-13; Lev 12:3 ✡ **7:23:** Ioa 5:8-10, 16 ✡ **7:27:** Ioa 7:41; 9:29 ✡ **7:28:** Mat 11:27; Ioa 8:55 ✡ **7:30:** Ioa 7:44 ✡ **7:34:** Ioa 8:21; 13:36

35 Ol pe Iuta mur te ontei hel nge iri,
"Non nei mai teke la langai nenge lape ta
hottaua i ero mai? Ita rera hana mur tetu
nga kileng papalauna nemur nge Krik. Pe
lape non nei lange iri ke hetottore iri kai?
36 Na helenga nei luna merei? Nenge
hele ke teke, 'Lape a tango rere iau pe a
hottaua iau ero. Pe kileng nenge etu ia,
amo e at ia ero.' "

Iesus Heleia Ech Nenge Tunge Maulinga

37 ✡Iok, nga ngaunga matana neu ana
etue nenge het ia, i etue palaungana ia. Pe
Iesus mes haka pe hele ke palaungana toto,
"Mele nenge meteana ech, at nge iau ke in
ech.
38 ✡Mele nenge letena manmanna nge
iau, NeHalang nena alalaha hele ke teke,
'Lape ech tana nenge tunge maulinga ke
koko lape lelele nga letena.' "
39 ✡Nga nenge nei Iesus helele ia
Opepengpeng. Opepengpeng nem te tung
hote ero kura. Pe nga etue nenge Iesus lo-
haka mule ke mene hemalmalinga palaun-
gana ol, iri nenge leteria manmanna nge
Iesus lape te mene Opepengpeng nem ol.

Hulua Te Echachala Helia Iesus

40 ✡Hulua te longe Iesus nena helenga
mur pe hel te hele, "Manmanna toto ke non
nei i Hetatalonga."
41 ✡Pe hel te hele, "Non nei, i Kristus."
Pe hel pule te hele, "Kristus at nga kileng
nenge Kalelea ero.
42 ✡NeHalang nena alalaha hele ke teke,
Kristus at nge Petlehem nga kileng nenge
ne Teuit tutu ia. Pe lohot pengpeng nge ne
Teuit na tete mur."
43 Nenge nei poia hulua nemur ke telas
lele hel.
44 Ke hel te teke te laua Iesus pe mele pele
sie i ero.

Hana Papalauna Nenge Iuta Leteria Manmanna Nge Iesus Ero

45 Ol pe NeHalang nena pele ana naun-
gaala mur tela mule pe tunginga ana hana
mur aria papalauna mur pe Paresio mur te
onteia iri, "Pomerei nenge a mene Iesus at
ero mam?"
46 ✡Pe naungaala nemur te hele, "Non e
hele ngana pomange non nei ero i."
47 Pe Paresio mur te hele, "Luna po-
manga a teke i pallaka ia imo pule. Ae?
48 ✡Pe a longe hana papalauna hel pe
Paresio hel nge leteria manmanna nge i
pule? Ero le.
49 Pe hulua pa nemur nenge te eteia ho-
tonga mur ero, NeHalang lape hemete iri."
50 ✡Pe non Paresio e nge ene Nikotemus
la tala ke esia Iesus lo. Ana non lohaka pe
hele ke teke,
51 "Ita rera hotonga hele ke teke talau
pulut mene none ero. Ta longo teu lange
i ke nek pe tanau urume ure nemur nenge
popoia mukam."
52 ✡Pe hana nemur te hele, "Iong mam
lem nge Kalelea pule ma? Onau teu langa
NeHalang nena alalaha ke nek mukam.
Pe lape o eteia ke hetatalonga pele at nge
Kalelea ero." [
53 Ke het pe iri lochloch tela mule nga
reria kileng mur.

8

Te Takue Hei Salaunga Kina E Lange Iesus

1 Pe Iesus langa hengene nge Oliua.
2 Iok, nga uach uruna Iesus la mule nga
NeHalang nena pele palaungana. Pe nga
lamau hulua teat nge i. Ol pe Iesus are sio
pe hetottore iri.
3 Pe hotonga ana hetoronga mur pe Pare-
sio mur te mene teua hei salaunga kina
e pe te poia hei neu ke mes nga hulua
mataria.
4 Pe te hele lange Iesus, "Hetoronga, hei
nei te hottaua i nge salaulau.
5 ✡Pe hotonga nenge Moses hele ke teke
hei nenge pomai ta tamal hune ana um.
Iok o hele, lape mopoi ke mere?"
6 Iri te teke tetua laka hote i ke heleia he-
lenga poreke ngana e. Pomalam te tamal
hote onteinga neu.
Pe ero. Iesus tatuch sio ke has nga ich
nga penna kukanna.
7 ✡Pe hana nemur te onteitei kura. Poma-
lam Iesus mes haka pe hele, "Nenge teke

✡ **7:37:** Lev 23:36; Isa 55:1; Ioa 4:14 ✡ **7:38:** Isa 58:11 ✡ **7:39:** Ioa 16:7; 20:22; Ume 2:4 ✡ **7:40:** Ioa 6:14 ✡ **7:41:** Ioa 1:46 ✡ **7:42:** Psa 89:3-4; Mic 5:2 ✡ **7:46:** Mak 1:22 ✡ **7:48:** Ioa 12:42 ✡ **7:50:** Ioa 3:1-2 ✡ **7:52:** Ioa 7:41-42 ✡ **8:5:** Lev 20:10; Deu 22:22-24 ✡ **8:7:** Deu 17:7

amo e nge imo poia poinga poreke ngana
e ero toto, i muka ia imo ke tamal tele hei
nem."
8 Pe Iesus tatuch sio mule ke has nga ich.
9 Hana nemur te longe helenga neu pe te
ua ke iri ellechle. Hana tuauna ngana mur
te ua tala pe kulpo mur te nanasia iri. Lala
kela Iesus i toro mana tu ol pe hei neu pule
mes nga munna kura.
10 Ol pe Iesus mes haka pe onteia hei
neu, "Hei nem, hana nemur ol? Pomere,
mele e nge tu ke palot am melmelenga ana
helenga ero kai?"
11 ✡Pe hei neu hele, "Non Soke, mele ero
ol i."
Pe Iesus hele, "Iau lape e hele hote iong
ero pule. Ola pe o poia poinga poreke
ngana ero ol."]

Iesus I Lemenge Nenga Ich

12 ✡Iok, nga etue nenge Iesus hele la
mule nge hehei pe hana, hele ke teke,
"Iau lemenge nenga ich nei. Mele nenge
nanasia iau lape i nga kileng au ngana
ero ol. Iange lape mene lemenge nenga
maulinga."
13 Ol pe Paresio mur te hele, "Nga etue
nenge o hele urumrume iong, iong toro
mana o teke ure nemur manmanna. Pe
imem mo teke o channanga."
14 ✡Pe Iesus hele, "Oe, iau sipok e hele
urumrume iau. Pe lek helenga nemur
manmanna iange iau e eteia eat ngak pe e
eteia ela ngak. Pe imo a eteia eat ngak pe
ela ngak ero.
15 ✡Imo a amnei teu ngamo nga ure mur,
a poia nga poinga nemur nga ich. Pe iau
e henonou perik lange mele nga poinga
poreke ngana e ero.
16 ✡Pe nenge teke e amnei teu langa mele
nena poinga, lek helenga mur manmanna
iange iau toro e poia ero. Temek nenge
kulosia iau at tu luluch nge iau pe e poia.
17 ✡Imo lemo hotonga hele ke teke,
'Nenge teke hana nai te hele hote helenga
elle, helenga nem manmanna.'
18 ✡Pe iau, iau toro koi nenge e hele
urumrume iau nei. Pe neingak laka Temek
nenge kulosia iau at."
19 Ol pe hana nemur te ontei, "Ke Temem
ngai?"
Pe Iesus hele, "Imo a eteia iau ero pe a
eteia Temek ero. Nenge teke a eteia iau,
lape a eteia Temek pule."
20 ✡Iesus hetottoro nga NeHalang nena
pele palaungana letena nga tunginga mur
tema ngaria, pe helele ia helenga nemur.
Pe mele pele laua i ero iange ana etue at ero
kura.

Iesus Hele Urume La Mule Ngana

21 ✡Pe pule Iesus hele lange hehei pe
hana ke teke, "Iau e lala lo koi. Pe lape a
tongo rere iau pe a mete hite lemo poinga
poreke ngana mur. Pe lape a at nga kileng
nenge e lala ia nei ero."
22 Iuta mur te longe helenga neu pe te
ontei hel mule nge iri ke mai, "Pomerei
nenge hele ke teke, 'Imo lape at nga kileng
nenge e lala ia nei ero mai?' Lape i sipona
hun mule i kai?"
23 ✡Pe Iesus hele, "Imo lemo nge sio pe
iau lek nga lut. Imo lemo nga ich nei pe iau
lek nga ich nei ero.
24 Pe e hele ke e teke lape a mete hite
lemo poinga poreke ngana mur. Iau
laka nenge e teke iau koloi. Pe nenge
teke letemo manmanna nga nei ero, man-
manna toto ke lape a mete hite lemo
poinga poreke ngana mur."
25 Pe hana nemur te ontei, "Ke iong itei
nemam?"
Pe Iesus tuacholia, "Iau itei? Nem e
heleia lange imo ke ulolo.
26 Pe lek helenga halang nge lape e hele
hote lemo poinga poreke ngana mur. Pe i
nenge kulosia iau at na poinga mur peng-
peng toto. Pe ure nemur nenge e longe nge
i, e heleia ke pengpeng lange hehei pe hana
nga ich nei."
27 Iesus helele ia Temene pe hehei pe
hana te eteia ero.
28 ✡Ke pomalam Iesus hele, "Nga etue
nenge a heon heke Non Tuna, lape a eteia
ke iau laka nenge e teke iau koloi. Pe lape a
eteia ke e poia ute pele nga lemek ngak ero.
E hele ke pomanga Temek hetoro iau ia.

✡ **8:11:** Ioa 5:14 ✡ **8:12:** Isa 49:6; Ioa 1:4-9; 9:5; 12:46 ✡ **8:14:** Ioa 5:31-32; 7:28 ✡ **8:15:** Ioa 12:47 ✡ **8:16:** Ioa 5:30; 8:29 ✡ **8:17:** Deu 19:15 ✡ **8:18:** 1Io 5:9 ✡ **8:20:** Ioa 7:30 ✡ **8:21:** Ioa 7:34; 13:33 ✡ **8:23:** Ioa 3:31 ✡ **8:28:** Ioa 3:14

29 Iange i nenge kulosia iau at, ngana
koi tu luluch nge iau; Hile iau ke iau toro
ero iange e nanas mene lemene ngana ke
kokoes."
30 Iesus hele ke mau pe hulua leteria
manmanna nge i.

Apraham Nena Tete Mur

31 Ol pe Iesus hele lange Iuta mur nenge
leteria manmanna nge i ke teke, "Nenge
teke a rahite lek hengetoro mur ke kerk-
ereng, lape lek hana mur toto laka imo.
32 Pe lape a eteia helenga manmanna
ngana. Pe helenga manmanna ngana nem
lape un hote ure mur nenge rahit ele imo
pe poia imo ke a ume manmanna nge mele
ero ol."
33 ✡Pe iri te hele, "Apraham nena tete
mur i imem. Pe mo ume nge mele ero kura
i. Pe pomere nenge o hele ke o teke lape mo
ume manmanna nge mele ero ol?"
34 ✡Pe Iesus tuacholia, "E hele ke man-
manna lange imo. Iri lochloch nenge te
popoi poinga poreke ngana, poinga poreke
ngana nem chiu hit tote iri ke tepoi man-
mana poinga poreke ngana ke kokoes.
35 Hekuleileinga ana non nenge tu luluch
nge none pe nehei pe tutuna mur, i tuteu
toto nge iri ero. Pe non nem tuna mana
lape tu teu toto nge temene pe tana.
36 Ke nenge teke NeHalang Tuna poia
imo ke atu ke nek, lape atu ke nek toto
sapele.
37 E eteia ke Apraham nena tete mur imo.
Pe imo a teke a hune iau iange a mene lek
hengetoro mur ero.
38 Pe e helele ia ure nemur nenge Temek
henonou iau ia lala nge imo. Ke imo a poia
laka ure nemur nenge Tememo NeHalang
teke a poia."
39 ✡Pe iri te tuacholia, "Imem tememem
laka Apraham."

Pe Iesus hele, "Toinge Apraham tutuna
mur imo ke manmanna, lape lemo poinga
mur pomanga Apraham nena poinga mur
nike. Pe ero.
40 Helenga manmanna ngana mur
nenge e longe nge NeHalang e hele hote
lange imo. Pe ero, a teke a hununе iau
kura. Pe Apraham poia poinga pele nge
pomai ero.
41 ✡Tememo nena poinga laka nenge a
popoia nem."

Pe iri te hele, "Ouo! Iong o teke imem
tememem itei? Imem tamem hei salaunga
kina e ero i! Imem Tememem laka NeHa-
lang i toro."

42 Pe Iesus hele lange iri, "Nenge teke
Tememo toto NeHalang toinge lememo
taua iau. Iange iau etu luluch nge i koi
nenge eat nei. Pe eat nga iau sipok lemek
ngak ero; i sipona kulosia iau ke eat.
43 Pe lek helenga mallaha nge imo ero
iange lememo ero ia lek hengetoro mur.
44 ✡Imo tememo laka non poreke ngana
ke a nanas tau menmene nena poinga
mur. I hunun hana ke te metmete nga
tele ngana toto nike. Pe i nge lemene
ero ia helenga manmanna ngana iange
helenga manmanna ngana e tu nge i ero
toto. I hetei hot pengpeng ia i nga nena
pallakanga mur. Iange i pallaka hali pe
pallakanga kina i toto.
45 Pe iau e heleia helenga nge man-
manna pe letemo manmanna ia lek he-
lenga ero.
46 ✡Amo tei hottaua iau nge e poia poinga
poreke ngana e lo? Iau e helele ia helenga
nge manmanna. Pe pomerei letemo man-
manna nge iau ero?
47 ✡NeHalang tutuna mur laka iri nenge
te longo taua nena helenga mur. Pe imo
a longo taua nena helenga mur ero. Luna
pomanga NeHalang tutuna mur imo ero."

Iesus I Palaungana Toto Nge Apraham

48 ✡Pe Iuta mur te hele inin taua i, "Iong
uneinei laka tuteu nge iong iange lem nge
Samaria iam."
49 Pe Iesus hele, "Iau uneinei tu teu nge
iau ero. Iau e heto heke tote Temek pe imo
atal sio tote iau.
50 Iau lemek ke hehei pe hana te heto
heke iau ero. Mele e pule lemene ke teke
hehei pe hana te heto heke iau. Pe i, ana
ume nenge amnei urumrume poinga mur.

✡ **8:33:** Mat 3:9 ✡ **8:34:** Rom 6:16, 20 ✡ **8:39:** Mat 3:9 ✡ **8:41:** Isa 63:16 ✡ **8:44:** 1Io 3:8 ✡ **8:46:** 2Ko 5:21; 1Pi 2:22 ✡ **8:47:** 1Io 4:6 ✡ **8:48:** Mak 3:21-22 ✡ **8:51:** Ioa 5:24

51 ✡Pe e hele ke manmanna toto lange
imo. Mele nenge longo taua lek hengetoro
mur lape mete ero."
52 Pe Iuta mur te hele, "Nenge nei mo
eteia ke uneinei tu teu nge Iong! Iange
Apraham pe hetatalonga mur te mete lo.
Pe iong o teke, 'Mele nenge nanasia lek
hengetoro mur ke nek lape mete ero.'
53 Ita rette Apraham mete ke ulolo. Pe
pule hetatalonga mur te mete lo. Pe iong
mam! O teke iong palaungana toto nge i
ma? O teke iong itei panem mam?"
54 Pe Iesus hele, "Nenge teke e heto heke
iau sipok ek, lape luna ero toto. Pe Temek
NeHalang nenge a heto amo Soke ia, i
sipona hemalmalia iau.
55 Iau e eteia i pe imo a eteia i ero toto. Pe
nenge teke e hele ke e eteia i ero, lape iau
non nenge e pallaklaka ke mange imo. Pe
iau e rahite nena helenga mur iange e eteia
i.
56 Tememo Apraham iech toto nge lape
esia iau nga ak etue. I esia pe iech ele tote."
57 Pe Iuta mur te hele lange i, "Ia iong
mam o naue Apraham lo ma? Am hesinga
iri ana non kina nai pe analoch ero kura
iam." (30)
58 ✡Pe Iesus hele, "E hele ke manmanna
toto lange imo. Apraham tana hoe i ero
kura pe iau etu tala lo."
59 Iesus hele ke mau pe Iuta mur te
lolochia um ke te teke te tamal hune i. Pe
ero. Iesus erue sio nga mataria pe i hot
nga NeHalang na pele palaungana neu ke
lange hot.

9

Iesus Hemas Mule None Nge Tehoe I Pe Matana Hit

1 Iok, Iesus i olole pe naue none nge
matana hit. Non neu tehoe i pe matana hit
nike.
2 ✡Ol pe nena hana mur te onteia i, "Het-
oronga, itei toto poia poinga poreke ngana
nenge non nei te hoe pe matana hit mai?
Isipona ma alona mur?"
3 ✡Pe Iesus hele, "Non nei tehoe pe
matana hit. Isipona pe alona mur te poia
poinga poreke ngana e ero. Pe ure nei
lohot ke hemallaha hote NeHalang nena
kerkerenga nge non nei.
4 Heueu nei uach mana kura pe ta popoia
i nenge kulosia iau at nei ana ume. Iange
miliko at pe mele lape ume ero ol.
5 ✡Nga etue nenge e tutu nga ich nei, iau
sipok iau lemenge nenga ich."
6 ✡Iesus hele ke mau ke het pe ulut sio nga
ich pe poia melete nga melona. Ke het pe
unhite nga non neu matana.
7 Ol pe hele lange non neu, "Ola ke onun
nga ech matana nenge Siloam." (helenga
neu luna, Kulosia la.) Ke non neu la ke nun
pe at mule pe nau ke nek sapele.
8 Pe non neu na kileng ngana mur pe iri
nenge te naue i nge long usus ure nga tele
ngana te ontei, "Non nenge arare pe long
usus ure nge hehei pe hana mam lom?"
9 Pe hel te hele, "Oe, i laka lom."
Pe hel teke, "Ero, i mele e pule pe nakuna
mange non nem iam."
Pe non neu hele, "Iau sipok i loi."
10 Pe iri te ontei, "Pe matam urana mule
ke merei?"
11 Pe non neu hele, "Non nenge te hetue
ene ke Iesus, poia melete pe unhite nga
matak. Pe hele at nge iau kela enun nge
Siloam. Iok, ela ke enun pe enau mule
sapele!"
12 Pe iri te ontei, "Ke ana non nem ngai?"
Pe non neu tuacholia, "E etei ero i."

Paresio Mur Telas Lele Hel

13 Ol pe hana nemur te mene non mata
hit neu lange Paresio mur.
14 Pe Iesus une melete nga non neu
matana ke urana mule nga Sapat ana etue.
15 Pomalam Paresio mur te onteia non
neu, "Iong mam onau mule ke merei?"
Pe non neu hele, "Iesus poia melete nga
matak pe enun pe enau mule sapele."
16 Ol pe Paresio mur hel te hele, "Nakuna
nenge non nei NeHalang kulosia at ero i,
ngana kai nenge nanasia hotonga mur nga
etue palaungana nei ero mai."
Pe hel te hele, "Nenge teke non nei i non
nge popoi poinga poreke ngana, poi hote
ure palaungana e nge pomai ero." Poma-
lam telas lele hel sapele.

✡ **8:58:** Ioa 1:1 ✡ **9:2:** Ezk 18:20; Luk 13:2, 4 ✡ **9:3:** Ioa 11:4 ✡ **9:5:** Mat 5:14; Ioa 8:12 ✡ **9:6:** Mak 8:23
✡ **9:17:** Ioa 4:19

17 ✡Ol pe te ontei mule non neu, “O amnei lange non nenge poia matam ke urana mule nem, non tei toto ia mau?”
Pe ana non tuacholia, “Non nem i hetatalonga ia laka.”
18 Non neu matana hit tala mukam pe heueu nei nau mule ke nek ol. Pe Iuta mur leteria manmanna nga neu ero. Ol pe te hekulo non neu temene pe tana aria
19 pe te onteia iri, “Tumo nenge a teke ahoe pe matana hit ka loi? Iok, heueu nei matana urana mule ke merei?”
20 Pe non neu temene pe tana te hele, “Mo eteia ke i tumem ia nge mo hoe pe matana hit.
21 Pe heueu nei matana charchara pe es ke nek mule. Nenge nem imem mo etei teu la ero ol. Itei toto nenge poia matana ke charchara mule? Ana non i palaungana lo. A onteia i pe hele lange imo la.”
22 Non neu temene pe tana te hele ke mai iange te mataua Iuta mur aria papalauna mur nge te hele ke te teke, nenge teke mele heleia Iesus nge i Non nge Hemasinga, lape tepoi ele mele nem ke langa hetoronga ana pele ero ol.
23 Ke ngana laka nenge temene pe tana te hele ke te teke, “Ana non i palaungana lo. A onteia i pe hele lange imo la.”
24 Iok, te iua non mata hit nenge matana urana mule neu henai ngana, pe te hele, “O heto haka tote NeHalang ene pe o hele ke manmanna. Imem mo eteia ke non nenge o helele ia nem i non poreke ngana.”
25 Pe non neu tuacholia, “A teke non nem i non poreke ngana, nem e eteia ero. Pe ute elle mana nge e eteia. Ngana laka nenge; iau matak hit mukam pe heueu nei e es mule ol.”
26 Ol pe hana nemur te ontei, “Iok, poia utar lange iong? Pe poia iong ke matam charchara ke merei?”
27 Pe non neu tuacholia, “E hele lange imo ke ulolo pe lememo ero nge a longe. Pe pomerei toto nenge a teke a longo mule? A teke a lohot ke nena hana mur imo pule? Ae?”
28 Ol pe te hele inin taua i ke te teke, “Non nem nena non laka iong. Imem, Moses nena non mur koi imem.
29 Pe mo eteia ke NeHalang hele lala nge Moses lo, pe non nem mo eteia at ngana ero iam.”
30 Pe non neu hele, “Apoi letek lilil iam. Non nei poia matak ke charchara mule. Pe pomere a teke a eteia at ngana ero?
31 ✡Ita lochloch ta eteia ke NeHalang longo lala nge iri nemur nenge te heto hekeke i pe te longo tautaua i. Pe iri nemur nenge te popoi poinga poreke ngana NeHalang longo lange iri ero.
32 A longe mele nge tehoe pe matana hit pe none hemas mule i lo?
33 Nenge teke NeHalang kulosia non nei ke at ero, lape poia ute pele ero.”
34 ✡Pe hana nemur te hele, “Iong tam hoe iong pe poinga poreke ngana tu luluch nge iong nike. Pe o teke o hetoro mule kai imem mai?” Ol pe telope hote i nga hetoronga ana pele.

Iri Nenge Leteria Manmanna Ero, Tepoi Ke Mange Mata Hit Mur

35 Iok, Iesus longe non neu nge te lope hote i nga hetoronga ana pele pe la ke hottaua i. Pe Iesus hele, “Letem manmanna nge Non Tuna?”
36 Pe non neu ontei, “Non Soke, Non Tuna mam itei toto ia? O heleia at nge iau. Pomalam lape letek manmanna nge i.”
37 Pe Iesus hele lange non neu, “Ngana iam o esesia i nemam lom. Non Tuna laka nenge hele lululuch nge iong nem.”
38 Pe non neu hele, “Non Soke, letek manmanna nge iong.” Ol pe non neu tualou sio pe heto heke Iesus.
39 Pe Iesus hele, “Eat nga ich nei ke e tatalo ele hehei pe hana nga etue palaungana nenge atat. Pe eat ke iri nemur nenge mataria hit tenau mulmule pe iri nenge te nachnau mataria hitit.”
40 ✡Pe Paresio mur hel nge tetu rochroi nge Iesus, te longe Iesus nge hele ke mau pe te ontei, “Ke pomerei? Imem nei matamem hit pule kai?”
41 Pe Iesus hele, “Nenge teke matamo hit lape lete meena ngana nga poinga poreke ngana ero nge imo. Pe heueu nei a hele ke a teke a nachnau kura. Pomalam lete meena ngana nem tu nge imo kura.”

✡ **9:31:** Psa 34:15 ✡ **9:34:** Psa 51:5 ✡ **9:40:** Mat 15:14

10

Sipsip Mur Pe Aria Naungaala

1 Pe Iesus hele pule ke teke, “E hele ke
manmanna toto lange imo. Sipsip mur tetu
teu nga mapuo letena. Pe mele nenge i teu
nga mapuo nem matana ero pe tamu tote
mapuo ke lange teu, mele nem i non nenge
kemkeme pe hunun.
2 Pe non nenge i teu nga mapuo nem
matana, mele nem i non nenge nauelele
sipsip mur.
3 Pe non nenge nauelele mapuo nem
matana lohe piunga nge i. Pe sipsip mur
te longo urume non nenge nauelele iri
kanna. Pe hetetue nena sipsip mur eria pe
koko hote iri ke tela nge hot.
4 Nga etue nenge koko hote nena sipsip
mur, ana non i ke i mukmuka nge nena
sipsip mur. Pe nena sipsip mur te nanasia
i iange te longo urume kanna.
5 Pe sipsip nemur te nanas pulut mene
none ero. Iri lape te ua mule non nem ana
iange te longo urume kanna ero.”
6 Iesus nene nananga nei lange hehei pe
hana pe te eteia luna ero toto.
7 Ol pe Iesus hele mule, “E hele ke man-
manna lange imo, sipsip nemur reria pi-
unga matana koi iau.
8 ✡Pe iri nemur nenge teat tala nge iau, iri
hana nenge te kemkeme pe iri hana nenge
te hunun. Pe sipsip nemur te longo urume
karia ero.
9 Iau nge iau piunga matana koloi. Pe
mele nenge iteu pengpeng nge iau, lape
NeHalang mene mule i. Pe lape i teueu pe i
hotot ke menmene ana ngaunga.
10 Kemenge kina mur teat ke te kemkeme
pe te hunun pe te heporeke sipsip mur. Pe
iau eat ia maulinga nge iri. Pe maulinga
nem lape muta toto nge iri.
11 ✡ “Iau sipok, iau non urana ngana
nenge enau elele sipsip mur. Pe non urana
ngana nenge nauelele sipsip mur, tung
heke i sipona ke mete ke halaua nena sip-
sip mur.
12 ✡Pe non nenge umume ke nauelele
sipsip mur pe te ololia i, nena sipsip toto
nemur ero. Nga etue nenge non nem naue
kaone hinolo nge atat, lape ua pe sipsip
nemur iri toro tetu ol. Pe kaone hinolo nem
at ke hun lapue sipsip nemur pe telot parai.
13 Non nem poia poinga nei iange ume
nenge teol mene i. Pe letena tu toto nge
sipsip nemur ero.
14 “Iau sipok, iau non urana ngana nenge
enau elele sipsip mur. E etei tote lek sipsip
mur pe iri te etei tote iau.
15 ✡Pomalam mana nge Temek nge etei
tote iau pe iau e etei tote i. Pe e tung heke
iau ke e mete ke e halaua lek sipsip mur.
16 ✡Pe lek sipsip mur hel pule tetu teu nga
mapuo nei ero. Iri pule te longo urume ka-
lik pe lape e mene iri at pule. Ke lape sipsip
mur aria tuluk elle pe aria naungaala elle
mana.
17 ✡Temek mutena tau tote iau iange e
tung heke iau ke e mete pe lape e maul
haka mule.
18 Mele pele nakuna ero toto nge hemete
tote iau. Iau sipok e tung heke iau nga
lemek ngak. Nga iau sipok lek kerkerenga
e tung heke iau ke e mete. Pe nga iau
sipok lek kerkerenga e lohaka mule nga
metenga. Nenge nei Temek i sipona heleia
at nge iau.”
19 Iuta mur te longe Iesus na helenga
nemur pe telas hel mule.
20 Pe halang nge iri te hele, “Uneinei tu
teu nge i pe poia i ke ana hauaua tototo lola.
A longo lange i ke?”
21 Pe hel te hele, “Non e nenge uneinei
poia ke ana hauaua toto, heleia helenga ne-
mur nenge pomai ero. Uneinei pele mam
poia non mata hit e ke matana charchara
mule loma, ae?”

Iuta Mur Lemeria Ero Ia Iesus

22 Iok laol, hetalaulaunga ana etue
palaungana lohot nge Ierusalem. Nga etue
neu leteria metene mule nenge te tunge
pele palaungana lange NeHalang ke nena
ia nge nike. Pe etue neu lohot laka nga
kileng lololo ngana ana etue.
23 Iok, Iesus ii nga NeHalang na pele
palaungana. Pe ii nga pele palaungana
nem unne nenge te etue ke ene Ne
Solomon Nena Sauach.

✡ **10:8:** Jer 23:1-2; Ezk 34:2-3 ✡ **10:11:** Psa 23:1; Hem 7:17 ✡ **10:12:** Ume 20:29 ✡ **10:15:** Mat 11:27; 1Io 3:16
✡ **10:16:** Isa 56:8; Ezk 34:23 ✡ **10:17:** Pil 2:8-9

24 Pe Iuta mur te heliliu hite i pe te hele,
"Nge ngingie ol pe o hemallaha hote iong
at nge imem? O hele pengpeng mana, iong
Kristus mam lom ae?"
25 Pe Iesus hele, "E hele lange imo ke
ulolo pe letemo manmanna ero. Ure ne-
mur nenge e hele pe te lohot manmana,
e poia nga Temek ene. Pe ure nemur te
hemallaha hote iau.
26 Pe imo letemo manmanna nge iau ero
toto iange lek sipsip mur imo ero.
27 Iau e eteia lek sipsip mur pe iri te longo
urume kalik pe te nanasia iau.
28 ✡Pe iri lape te mete ero ol iange e tunge
maulinga ke koko lange iri pe tetu nga
perik. Pe mele pele mene hote iri ero toto.
29 Temek tunge sipsip nemur at nge iau.
Pe i, i palaungana toto nga hehei pe hana
lochloch. Pe mele pele mene hote iri nga
Temek penna ero toto.
30 Imem nai Temek imem elle mana."
31 Ol pe Iuta mur te lochloch um ke te
teke te tamal hun mule Iesus.
32 Pe Iesus hele lange iri, "Iau e henonou
hote Temek nena kerkerenga lange imo,
nga nenge e hele pe ure te lohot manmana.
Pe tei toto nenge poia imo ke a teke a tamal
hun iau ia, e?"
33 ✡Pe Iuta mur te hele, "Mo tamal hune
iong nga ure nemur ero. Mo teke mo tamal
hune iong iange, iong none mana pe o hele
poreke tote NeHalang, nga nenge o teke
imo nai NeHalang imo elle mana!"
34 ✡Pe Iesus hele lange iri, "NeHalang
nena helenga masio nga lemo hotonga
pule nenge hele ke teke, 'Imo nehalang.'
35 Nge nike hana nenge te longe NeHa-
lang nena hotonga, NeHalang hetue iri ke
iri nehalang. Pe helenga nenge masio nga
NeHalang nena alalaha helenga nem man-
manna.
36 Iau NeHalang i sipona hesilei hote iau
pe kulosia iau ke esio at nga ich nei. Pe
pomerei a hele ke a teke e hele poreke
NeHalang nenge e hele ke e teke, 'Iau Ne-
Halang Tuna'?
37 Nenge teke e poia Temek ana ume ero,
urana nge letemo manmanna nge iau ero.
38 ✡Pe nei e popoia Temek ana ume. Pe
pomerei letemo manmanna nge iau ero?
Pomam, letemo manmanna nga ure ne-
mur nenge e hele pe te lohot manmana.
Pomalam lape letemo mallaha pe a eteia ke
Temek tuteu luluch nge iau pe iau etu teu
luluch nge Temek."
39 Ol pe Iuta mur te teke te laua Iesus, pe
Iesus sereha mana nga peria pe la.
40 ✡Iok, Iesus lotele nga ech nge Iortan
kela mule nga kileng nenge Ioanes he-
nunun hehei pe hana ia nge nike, kela tu
lamau.
41 Pe hulua halang tela nge i pe te hele,
"Ioanes hele pe ure mur te lohot mana ero.
Ure lochloch ngana nenge Ioanes helele ia
nge non nei, lohot ke manmanna."
42 Pe hulua halang nga kileng neu leteria
manmanna nge Iesus.

11

Lasarus Mete

1 ✡Iok, none nge ene Lasarus singina
haleles. Pe ana non tu nge Petani nga
kileng nenge Maria iri nai tina Marta te
tutu ia.
2 ✡Pe Maria nei, i laka nenge nga hoena
pasiling heke ure inangana ehech ngana
nga Iesus apena pe unhite nga palpalna
ina. Pe Lasarus nenge singina haleles neu,
liliuna mur koi hehei nai nei.
3 Ke Maria iri nai Marta te hekulo he-
lenga lange Iesus, "Non Soke, non nenge
mutem tau tote koi singina haleles."
4 ✡Iok, Iesus longe ke mau pe hele, "Non
nem lape mete hot ia haleles nem ero.
Haleles nem lape poia hehei pe hana ke
te naue NeHalang nena kerkerenga pe te
heto heke tote NeHalang ene. Pe nga kue
nem mana lape te heto heke tote NeHalang
Tuna ene pule."
5 Iesus mutena tau tote Marta pe tina pe
Lasarus.
6 Pe nga etue nenge longe Lasarus pin-
gana nge singina haleles la sapele ero.
Tunga kileng nenge tutuia neu ke etue nai
mule.
7 Ol pe Iesus hele lange nena hana mur,
"Tala mule nge Iutea."

✡ **10:28:** Ioa 3:16; 6:39 ✡ **10:33:** Lev 24:16 ✡ **10:34:** Psa 82:6 ✡ **10:38:** Ioa 14:10-11 ✡ **10:40:** Ioa 1:28 ✡ **11:1:** Luk 10:38-39 ✡ **11:2:** Ioa 12:3 ✡ **11:4:** Ioa 9:3

8 Pe nena hana mur te hele, “Hetoronga,
Iuta mur nga lamau te teke te tamal hune
iong nga um. Pe etue halang la ero kura.
Pe ngana ma o teke ola mulmule mam
pulom?”
9 Pe Iesus hele, “Chaia matana haka nga
uach pe sio mule nga ulei. Pe mele nenge ii
nga etue nem lape losio ero, iange nachnau
nga lemenge nenga ich nei.
10 Pe mele nenge ii nga miliko lape losio
iange kileng au.”
11 Iesus hele ke mau ke het pe hele mule,
“Pekngara Lasarus kou mamani lo, pe lape
ela ke e hengo heke i.”
12 Pe nena hana mur te hele, “Non
Soke, nenge teke mamani mana lape urana
mule.”
13 Iesus helele ia Lasarus nge mete lo, pe
nena hana mur te teke ma Iesus hele ke
teke mamani mana.
14 Ol pe Iesus hele hot sapele, “Lasarus
kou mete lo.
15 Pe letekia imo pe e iech nge e tunga
etue neu ero. Iange lape e poia imo ke
letemo manmanna. Iok, tala nge i ol.”
16 ✡Ol pe Tomas (nenge ene e pule
Titimus) hele lange pekngana mur, “Iok,
ita lochloch tala kela ta mete luluch nge i.”

Iesus Lange Petani

17 Iok, Iesus la ke lohot nge Petani pe
Lasarus koluna ma nga polo ke etue henel
ke ulolo.
18 Kileng nenge Petani rochroi mana nga
kileng nenge Ierusalem. (sase ngana po-
manga kilomita iri mol)
19 Pomalam Iuta mur halang tela ke te
lohot nge Maria iri nai Marta ke tetu hite
iri nga liuria nge mete.
20 Iok, nga etue nenge Marta longe Iesus
pingana nge te teke, “Iesus koi atat lo.” Ana
hei hile sue tina Maria ke tunga pele pe i la
ke saolia Iesus nga kue.
21 Saolia i pe hele, “Non Soke, toinge o
tunga lamai nike, liuk lape mete ero.
22 Pe iau e eteia. Nenge teke o onteia
NeHalang nga ute heueu nei, NeHalang
lape tunge lange iong.”
23 Pe Iesus hele, “Lium lape maul haka
mule.”
24 ✡Pe Marta hele, “E eteia ke i lape
maul haka mule nga metenga nga etue nga
rume, nga maulinga ana etue.”
25 Pe Iesus hele, “Maulinga haka nem
ngana i iau lo. Pe iau pule iau maulinga ke
koko. Iri nenge leteria manmanna nge iau
pe te mete, lape te maul haka mule.
26 Pe iri nenge leteria manmanna nge iau
(pe te tutu kura), lape te mete ero ol. Letem
manmanna nga nei pule kai?”
27 ✡Pe hei neu hele, “Oe Non Soke, pe
letek manmanna pule ke iong Kristus. Pe
iong NeHalang Tuna nenge te teke atat nga
ich nei.”

Iesus Tang

28 Hei neu hele ke mau ke het pe la ke iu
hot kome tina Maria pe hele, “Hetoronga
koloi, pe ontei rerere iong.”
29 Maria longe ke mau pe lohaka ke
ueiuei mana pe lange Iesus.
30 Pe Iesus i teu at nga kileng neu ero
kura. Ngana kou tutu nga kileng unne
nenge Marta saol i ia kura.
31 Maria kila nga pele pe Iuta mur te kila
luchluch nge i ke te hemaluchluche letena.
Pe Iuta nemur te naue Maria nge lohaka ke
ueiuei mana pe i hot. Ol pe te nanas hote
i iange te teke ma la ke tangtang nga tina
koluna ma ngana.
32 Pe ero. Maria langa kileng unne nenge
Iesus tuia pe esia Iesus. Ol pe tualou sio
toto langa Iesus apena pe hele, “Non Soke,
toinge o tunga lamai nike, lape liuk mete
ero.”
33 Iesus naue Maria nge tangtang pe Iuta
nemur nenge tela luluch nge i te tang pule.
Ol pe Iesus letena poreke toto ke teke tang.
34 Ol pe ontei, “A alo hite i langai?” Pe iri
te hele, “Non Soke, oi at ke oes.”
35 Pe Iesus tang.
36 Ol pe Iuta mur te hele, “Non nei
mutena tau tote Lasarus.”
37 ✡Pe Iuta mur hel te hele, “I hemas mule
iri nenge mataria hit ke tenau mule. Pe
pomerei Lasarus mete pe halaua i ero?”

Iesus Hemaul Heke Mule Lasarus Nga Metenga

✡ **11:16:** Mak 14:31 ✡ **11:24:** Ioa 6:40 ✡ **11:27:** Ioa 6:69 ✡ **11:37:** Ioa 9:6-7

38 Iesus langa polo neu pe letena meena
toto kura. Polo neu pomanga rika nenge te
hekom hitite hanna ana um.
39 Ol pe Iesus hele, “A alele um nem.”
Pe Marta nenge liuna mete neu hele,
“Non Soke, i mete ke etue henel lalo. Pe
heueu nei inangana poreke lo.”
40 Pe Iesus hele, “E hele lange iong ke
ulolo. Nenge teke letem manmanna lape o
naue NeHalang nena kerkerenga.”
41 Ol pe alele sapele um nga polo hanna.
Ke het pe Iesus nau haka langa lut pe hele,
“Temek, e teke e hele urana toto lange Iong
nge o longo at nge iau.
42 E eteia ke kokoes o longo atat nge iau.
Pe e teke e heleia helenga nemur ke halaua
hehei pe hana nenge temes nei, ke leteria
manmanna nge o kulosia iau at.”
43 Iesus hele ke mau ke het pe alngana ke
soke toto, “Lasarus, oi hot at.”
44 Ol pe Lasarus i hot at sapele. I hot pe
malenga sachanchana nenge telul hite nga
penna pe apena pe nga ramana tetu kura.
Ol pe Iesus hele lange iri, “A unhote
malenga nemur nge i pe a poia i kela ol.”

Tetal Helenga Ke Te Hune Iesus
(Mat 26:1-5; Mak 14:1-2; Luk 22:1-2)

45 ✡Pe Iuta mur halang nenge tetu luluch
nge Maria te naue ure neu nge Iesus poia
pe leteria manmanna nge i.
46 ✡Pe hel nge iri tela ke te heleia ure
nenge Iesus poia lange Paresio mur.
47 Ol pe etue nenge hana papalauna te
eukirau lohot sapele. Ke tunginga ana
hana mur aria papalauna mur pe Paresio
mur te eukirau pe te hele,
“Non nei hele pe ure halang te lohot
manmana. Pe ita, lape tapoi ke merei?
48 Nenge teke ta kila mana pe ta nach-
nei mene i nge popoi ke mau, lape hulua
lochloch ngana leteria manmanna nge i.
Pe lape Rom mur teat ke te heporeke NeHa-
lang nena pele pe te heporeke rera hehei
pe hana mur pule.”
49 Ol pe elle nge iri ene Kaipas. Kaipas
i tunginga ana hana mur aria soke nenge
palaungana toto nga hesinga neu. Ana non
lohaka pe hele, “Imo a eteia ute pele ero
toto!
50 Nenge teke anau ke nek lape a eteia.
Urana toto nge mele elle mana mene hehei
pe hana muria ke mete. Pomalam lape
rera hehei pe hana tetu ke nek.”
51 Ne Kaipas sau hote helenga neu nga
i sipona letena matana ngana ero. I
tunginga ana hana mur aria soke nenge
palaungana toto nga hesinga neu. Pe hele
ngana neu hetatalo ke teke lape Iesus mete
ke halaua Iuta mur lochloch.
52 ✡Pe Iuta mur iri toro mana ero. Iesus
mete ke halaua NeHalang nena hana
mur nenge telot parai ke tetu nga kileng
lochloch ngana nga ich, pe mene mule iri
at ke muria elle pe poia iri ke te lohot ke iri
elle mana.
53 ✡Ke nga etue neu te talun sapele ke te
henininia kue nemur nenge lape te hune
Iesus.
54 Pomalam Iesus i rara sakilil luluch nge
Iuta mur nga mallaha ero ol. Ol pe Iesus
ua nga lamau pe la ke tu luluch nge nena
hana mur nga kileng nenge te hetue ke ene
Epraim. Ana kileng tu rochroi nga ich sana
lomona.
55 Iok, ngaunga matana palaungana
nenga Ingatoto heroi lo. Pomalam hulua
halang nga kileng mur te lohaka ke tela
nge Ierusalem ke te helemlem tettele iri
nike, (iange ngaunga matana palaungana
nem mam pe lohot.)
56 Pe hulua nemur te tango rerere Iesus.
Te mes nga NeHalang nena pele pe te ontei
hel rara nge iri, “Imo letemo ma ke merei?
I mai lape at nga ngaunga matana palaun-
gana nei pule ma ero?”
57 Hulua nemur te hele ke pomai iange
tunginga ana hana mur, aria papalauna
mur pe Paresio mur te tung hote helenga
kerkereng ngana lo ke te teke, nenge teke
mele eteia Iesus tu ngana, hele hote pe tela
ke te laua i.

12

Maria Eusiling Heke Surumong Nga Iesus Apena
(Mat 26:6-13; Mak 14:3-9)

1 ✡Iok, ngaunga matana nenga Ingatoto
nem, ana etue iri rahtele elle (6) tu kura
pe Iesus lange Petani nga kileng nenge

✡ **11:45:** Ioa 7:31 ✡ **11:46:** Luk 16:31 ✡ **11:52:** Ioa 10:16 ✡ **11:53:** Ioa 5:18 ✡ **12:1:** Ioa 11:1, 43

Lasarus tu ia. Pe Lasarus i non nenge Iesus
hemaul heke mule i nga metenga.
2 ✡Nga lamau te poia ngaunga unne ke
lange Iesus pe Lasarus kila luluch nge
iri nenge te kila nga hatanga. Pe Marta
ichichia aria ngaunga.
3 ✡Ol pe Maria mene ure nenge inangana
halang nge uruna haka toto pe la ke pasil-
ing heke nga Iesus apena pe taunune nga
palpalna ina. Pe pele neu letena muta ia
ure neu inangana.
4 Pe Iesus nena none ene Iutas Iskariot.
Pe nga hoena lape tung heke Iesus langa
hana porekreke ngana mur peria. Ana non
hele,
5 "Toinge te laia ure nei ke te olia nga
umtutuna nge halang toto. Pe uruna nem
te tunge lange iri nenge reria ure ero."
6 Non neu hele ke mau iange i kemenge
kina. Pe iri nenge reria ure ero, non nem
letena tu nge iri ero toto. Iange i nauelele
umtutuna ana kole pe kokoeses mene ho-
tote umtutuna pe i toro ngaungaua.
7 Pe Iesus hele, "O hele lange hei nem ero.
Atong tatalo ele ke ak metenga ana ia nike.
8 ✡Iange iri nemur nenge reria ure ero
tetu luluch nge imo ke kokoes. Pe iau lape
etu luluch nge imo ke kokoes ero."
9 Ol pe Iuta mur halang toto te longe
Iesus nge tu lamau pe tela sapele. Tela ke
te teke tenau Iesus pe pule te teke tenau
Lasarus nenge Iesus hemaul heke mule
nga metenga.
10 Ol pe tunginga ana hana mur aria
papalauna mur, tetal helenga ke te teke
lape te hune Lasarus pule.
11 ✡Iange Lasarus pingana song pe nem
mana poia Iuta mur ke te ua aria pa-
palauna mur aria pe leteria manmanna
nge Iesus pe te nanasia i.

Iechinga Palaungana Lohot
(Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40)

12 Iok, pomange rou hulua nenge tela
nga ngaunga matana neu te longe nge te
teke Iesus kou lala nge Ierusalem lo.
13 ✡Pomalam te choloua akau perperna
mur pe tela ke tei ele i. Pe alngaria ke te
teke,
"Ta heto heke NeHalang!
NeHalang pete i nenge at nga Non Soke
ene!
NeHalang pete Israel mur aria Naungaala
ana non!"
14 Iok laol, Iesus hottaua tongki heueu
ngana e pe are haka ia ke pomanga NeHa-
lang nena alalaha hele ngana nenge hele
ke teke,
15 ✡"Imo hehei pe hana nenge Ierusalem, a
matau ero ol!
Anau la, amo naungaala ana non kou
are haka nga tongki tuna ke atat."
16 ✡Ure nemur te lohotot pe Iesus nena
hana mur leteria mallaha ero toto nga
luria. Pe nga etue nenge NeHalang hemal-
malia Iesus ke het ol, leteria metene sapele
ke helenga nemur nenge te tetu nga Ne-
Halang nena alalaha, helele ia Iesus nge te
poia poinga nei lala nge i.
17 Iok laol, hulua nemur nenge temes pe
Iesus iu hote Lasarus nga polo pe hemaul
heke mule i nga metenga, te hekerkereng
ia hehei pe hana leteria nga ume nemur
nenge Iesus popoia.
18 Pe hulua tela ke tei ele i iange te longe
i nge poia ure palaungana nei.
19 Ol pe Paresio mur te hele tele hel nge
iri ke te teke, "Ita nakura ero toto nge ta
poia ute pele. Anau langa hulua lochloch
te nanas ngana ia i ke."

Iesus Hele Tote Mete Ngana

20 Iok, Krik mur hel te koko luluch ke tela
nga ngaunga matana neu pule.
21 Iri tela nge Pilipus pe te hele, "Non
soke, mo teke monau Iesus." Pe ne Pilipus
nena nge Petsaita nga kileng nenge Kale-
lea.
22 Ol pe Pilipus heleia lange Antreas pe
iri nai tela ke te heleia lange Iesus.
23 ✡Pe Iesus hele, "Etue at lo nenge lape te
hemalmal heke Non Tuna.
24 ✡Pe e hele ke manmanna toto lange
imo. Nenge teke uit nganangana elle losio
hot ke langa ich pe punich ero lape tu
ke elle ke pomam mana. Pe nenge teke

✡ **12:2:** Luk 10:40 ✡ **12:3:** Luk 7:37-38 ✡ **12:8:** Deu 15:11 ✡ **12:11:** Ioa 11:45 ✡ **12:13:** Psa 118:25-26; Ioa 1:49 ✡ **12:15:** Zec 9:9 ✡ **12:16:** Ioa 2:22 ✡ **12:23:** Ioa 13:31-32; 17:1 ✡ **12:24:** 1Ko 15:36

punich lape matana hot ke haka pe hei ke
nganangana halang toto.
25 ✡Mele hel nenge leteria tu mana nge
iri siporia, lape te mene maulinga ke koko
ero. Pe mele hel nenge leteria tumana nge
iri siporia ero, nga te tungaria nga ich nei,
lape te mene maulinga ke koko.
26 Mele nenge lemene ke teke ume nge
iau nanasia iau. Pe mele nenge umume
nge iau nem lape tu luluch nge iau nga etu
ngak. Pe Temek lape tal heke tote mele
nenge umume nge iau.
27 ✡ "Heueu nei letek meena pe lape e
hele ke merei? Lape e hele lange temek ke
poi ele ure meena ngana nei ke lohot nge
iau ero? Nem ero, iange esio at nga ich nei
ke e takisia melmelenga nem.
28 "Temek o hetei hote iong lange hehei
pe hana ke iong non nge urana toto pe te
heto heke tote em."
Ol pe NeHalang hele sio at nga tapa ke
teke, "E hetei hote iau lange hehei pe hana
ke iau non nge urana toto pe te heto heke
tote iau ke ulolo, pe lape epoi mule pule."
29 Pe hulua nemur nenge tetu nga lamau
te longe pe te teke ma kileng kurung ngana.
Pe hel te teke angkelo e hele lala nge i.
30 Pe Iesus hele, "Helenga nenge a longe
nem lape halaua iau ero. Helenga nem
lape halau tote laka imo.
31 Pe etue nenge NeHalang nau teu langa
hulua lochloch ngana nga ich reria poinga
mur ngana koloi at lo. Pe mele nenge
nauele ich nei lape te lope hote i.
32 ✡Pe Iau, nga etue nenge e mete pe e
maul haka mule pe e mene kerkerenga
nenge enau ele ure lochloch, lape e mene
hehei pe hana lochloch ke teat nge iau."
33 ✡Iesus hele ngana nei hele urume i nga
ana metenga.
34 ✡Ol pe hulua nemur te hele, "Imem
mo eteia nge lemem hotonga hele ke teke,
Kristus i non nenge tu ke koko. Pe pomerei
nenge o hele ke o teke, lape te heon heke
Non Tuna? Non Tuna mam itei toto ia?"
35 ✡Pe Iesus hele lange iri, "Lemenge lape
tu luluch nge imo ke mala pol. Pe a esapele
lemo inga mur nga etue nenge lemenge tu
kura. Pomalam lape kileng au ngana poi
hite imo ero. Pe mele nenge ii nga kileng
au ngana eteia la nganngana ero.
36 ✡Ke nga etue nenge lemenge tu lu-
luch nge imo ke mai, letemo manmanna
nge i nike. Pomalam lape a lohot ke imo
hehei pe hana nenge tetu manmana nga
lemenge." Iesus hele ke mau ke het pe erue
sio mana pe la sapele.

Hehei Pe Hana Leteria Manmanna Ero

37 Iesus hele pe ure halang te lohot mana
pe hulua nemur leteria manmanna ero.
38 ✡Pe poinga neu te poia ke pete tote
hetatalonga Isaias nena helenga mur.
"Non Soke, itei hel leteria manmanna nga
rera helenga mur?
Pe Non Soke hetei hote nena kerk-
erenga lange itei hel?"
39 Leteria manmanna ero iange hetata-
longa Isaias hele pule ke teke,
40 ✡ "NeHalang poia iri ke mataria hit
pe poia leteria ke au ala toto.
Pomalam te naue iau ero pe leteria mal-
laha nge iau ero.
Pe e hemasia iri ero iange teat nge iau
ero."
41 ✡Isaias naue hemalmalinga palaungana
nenge Iesus ke ulolo, pomalam heleia Iesus
ke pomam.
42 ✡Pe hana papalauna nemur, halang
nge iri leteria manmanna nge Iesus. Pe
te hele hote leteria manmanna ngana ero
iange te mataua Paresio mur. Pe pule te
matau nge lape tepoi ele iri ke tela nga
hetoronga ana pele ero ol.
43 ✡Iange hana nemur muteria toto nge
te teke hehei pe hana te heto heke totote iri.
Pe leteria tu nge NeHalang ero.
44 Ol pe Iesus haliu hot ke palaungana
toto ke teke, "Mele nenge letena man-
manna nge iau, letena manmanna nge iau
toro ero. Letena manmanna pule nge i
nenge kulosia iau at nei.
45 ✡Pe mele nenge esia iau esia i nenge
kulosia iau at pule.
46 Esio at nga ich nei ke pomanga
lemenge. Ke pomalam iri lochloch ngana

✡ **12:25:** Mat 16:25 ✡ **12:27:** Psa 6:3; 42:5; Mat 26:38 ✡ **12:32:** Ioa 3:14 ✡ **12:33:** Ioa 19:6 ✡ **12:34:** Psa 110:4; Isa 9:7; Dan 7:14 ✡ **12:35:** Ioa 8:12 ✡ **12:36:** Epe 5:8 ✡ **12:38:** Isa 53:1 ✡ **12:40:** Isa 6:10 ✡ **12:41:** Isa 6:1 ✡ **12:42:** Ioa 9:22 ✡ **12:43:** Ioa 5:44 ✡ **12:45:** Ioa 14:9

nenge leteria manmanna nge iau lape tetu
nga kileng au ngana ero ol.
47 ✡ "Mele nenge longe lek helenga pe
nanasia ero, iau sipok lape e amnei teu
langa nena poinga poreke ngana nem ero.
Iange iau eat nga ich nei ke e amnei teu
langa hehei pe hana reria poinga poreke
ngana mur ero. Eat nga ich nei ke e mene
mule hehei pe hana.
48 Pe mele nenge hile hote iau pe nanasia
lek helenga mur ero, lape te amnei teu
lange i ke nek toto. Pe helenga nenge e
heleia nem i sipona lape amnei teu lange
mele nem nga etue nga rume.
49 Iange helenga nem e tamal hote nga
iau sipok lemek ngak ero. Temek nenge
kulosia iau at hele ke kerkereng at nge iau
ke e heleia pe hele urume e hele ngak ia.
50 Iau e eteia ke nena helenga kerkereng
ngana nem, i kue nenge langa maulinga ke
koko. Ke pomalam utar nenge e heleia, e
heleia ke pomanga Temek hele ngana ia at
nge iau."

13

Iesus Lome Nena Hana Mur Aperia

1 Etue nenga ngaunga matana nenga In-
gatoto heroi lo. Pe Iesus eteia ke ana etue
heroi pule, nenge lape hile ich nei pe lange
Temene. Pe mutena tau tote iri nemur nga
ich nenge saria kikina nge i. Mutena tau
tote iri kela het nga mete ngana.
2 ✡Iok, nga ulei Iesus pe nena hana mur
te kila hirau nga ngaunga. Te kila hirau
ero kura pe Satan roro heke Iutas Iskar-
iot nenge Simon tuna pe tung teua lete
matana ngana lange i ke tung heke Iesus
langa hana porekreke ngana mur peria.
3 ✡Iesus eteia ke i at nge NeHalang pe
lape la mule nge NeHalang. Pe pule eteia
ke Temene tunge kerkerenga lange i ke
nauele ure lochloch.
4 Pomalam nga etue nenge te ngaungau
nga hatanga, Iesus mes haka pe haka hote
nena hengeron nenge hot ana pe kale loua
tauninga nga luana.
5 Ke het pe eusiling teua ech langa kaliu
pe talun ke lomo sapele nena hana mur
aperia. Lomlome nena hana mur aperia
pe taunune nga tauninga nenge kale loua
nga luana.
6 Iok, Iesus teke lake lome Simon Petrus
apena pe Simon Petrus hele, "Non Soke,
lape o lome apek pule kai?"
7 Pe Iesus hele, "Iong, o eteia ure nenge
e popoia nei ero, pe nga hoena lape o eteia
ol."
8 Pe Petrus hele, "Ero! Lemek ero nge o
lome apek."
Ol pe Iesus hele, "Nenge teke elome
apem ero, lape lek non iong ero ol."
9 Pe Simon Petrus hele, "Non Soke poma-
lam iok, o lomo mene apek ero. O lome
perik pe palpaluk pule."
10 ✡Iesus hele, "Mele nenge nun ke
singina lemlem ke ulolo, nun mule ero ol.
Lape lomo mene apena ol. Pe imo nemur
singimo lemlem ke ulolo pe mele elle nge
imo singina lemlem ero."
11 Iesus eteia mele nenge milmil ana ke
pomalam hele ke teke, "Mele elle nge imo
singina lemlem ero."
12 Iok, Iesus lome nena hana mur aperia
ke het pe heron heke mule nena hengeron
nenge hot ana. Ke het pe la ke are mule nga
munna nga hatanga pe onteia iri ke teke,
"Ure nenge e poia lange imo nei mai a eteia
luna pule kai?
13 Imo, nga etue nenge a hele atat nge
iau, a hetue iau ke Hetoronga pe Non Soke.
Pe a heto ngamo nem pengpeng iange iau
non nenge pomam.
14 ✡Ke iau, amo Non Soke pe amo het-
oronga. E lome apemo pe imo a lome
pekngamo mur aperia pule.
15 ✡E poia lange imo ke ulolo. Pomalam
a poia lange pekngamo mur pule ke po-
manga epoi ngak ia lange imo.
16 ✡E hele ke manmanna toto lange imo,
hekuleileinga ana hana mur iri papalauna
nge aria aehuna mur ero. Pe pule non
nenge hesongong helenga, i palaungana
nge non nenge hekule i ero.
17 Heueu nei a eteia ke helenga nenge
e heleia nei manmanna. Pe nenge teke a
poia ana ume, iechinga lape lohot nge imo.

✡ **12:47:** Ioa 3:17 ✡ **13:2:** Luk 22:3; Ioa 13:27 ✡ **13:3:** Ioa 3:35; 16:28 ✡ **13:10:** Ioa 6:64, 70-71; 15:3 ✡ **13:14:** Mat 20:28; Luk 22:27 ✡ **13:15:** Pil 2:5; Kol 3:13; 1Pi 2:21 ✡ **13:16:** Mat 10:24

Iesus Hele Talue Ana Metenga

18 ✡"Iau e heleia imo lochloch ero, iau
e etei tote mele hel nenge e hesilei hote
iri ke ulolo. Pe nei nenge poia NeHalang
nena helenga nenge masio nga alalaha lo,
ke lohot ke manmanna nenge hele ke teke,
'Non nenge ngau luluch nge iau lape hul
rumena mule nge iau.'
19 ✡"Ure nem, lape lohot nga hoena kura
pe e hele tele lala nge imo nike. Pe nga
etue nenge ure nem lohot, lape letemo
manmanna ke iau non nenge tu ke koko.
20 ✡E hele ke manmanna lange imo, mele
nenge long teua lek hana mur nenge e ku-
losia iri, long teua iau pule. Pe mele nenge
long teua iau, long teua i nenge kulosia
iau."
21 Iesus poia helenga nei ke het pe letena
meena toto. Ol pe hele, "E hele ke man-
manna lange imo. Amo e nge imo lape tung
heke iau langa hana porekreke ngana mur
peria."
22 Pe nena hana mur ngaria lohot nga
helenga neu pe leteria una toto. Ol pe
tenau tele hel nge iri pe te ontei hel ke
te teke, "Itei toto nenge non nei helele ia
mai?"
23 Pe elle nge iri nenge Iesus mutena tau
tote, kila rochroi toto nge Iesus.
24 Pomalam Simon Petrus pal nakuna
lange i nenge Iesus mutena tau tote pe
mangun lange i ke onteia Iesus, "O onteia
Iesus. I mam helele ia itei toto?"
25 Pomalam non neu matu haka toto nge
Iesus pe onteia i ke teke, "Non Soke o helele
ia itei toto?"
26 Pe Iesus tuacholia, "Iau lape e panun
teua ngaunga nei nga kaliu pe e tunge
lange none. Pe non nenge e tunge ngaunga
nei lange i, ana non lalom." Iok, Iesus
panun teua ngaunga neu ke het pe tunge
lange Simon Iskariot tuna. Ana non ene
laka Iutas.
27 ✡Pe nga etue nenge Iutas mene
ngaunga nei, non poreke ngana roro heke
i sapele.

Ol pe Iesus hele lange i ke teke, "Utar
nenge o teke o popoia, o poia ke ueiuei."
28 Pe helenga nenge Iesus heleia lange
Iutas, mele e nga hatanga neu eteia luna
ero.
29 Iutas i non nenge nauelele umtutuna
ana kole. Pe pekngana nemur te teke ma
Iesus hele lala nge i ke olol ngaunga. Pe
pule te teke ma Iesus hele lange i ke mene
umtutuna unne pe laia nge iri nenge reria
ure ero. Pe ero.
30 Iutas mene ngaunga ele neu nge Iesus
pe i hot sapelpele nga miliko neu.

Hotonga Heueu Ngana

31 ✡Iok, Iutas i hot kela pe Iesus hele,
"Heueu lape te heto haka tote Non Tuna. Pe
lape te heto haka tote NeHalang pule iange
Non Tuna hemallaha hote nena hemalma-
linga.
32 ✡Pomalam NeHalang i sipona lape
hemalmalia i pe lape poia ke ueiuei toto.
33 ✡ "Pe imo, apoi ke pomanga tutuk mur
imo toto. Pe lape etu luluch nge imo ke etue
choro mana pe nga hoena lape a tango rere
iau. Pe helenga nenge e hele ia lange Iuta
mur aria papalauna mur, heueu nei lape
e hele ia lange imo pule. Ana helenga koi,
'Imo lape a at nga kileng nenge etu ia ero.'
34 ✡ "Pe e tunge hotonga heueu ngana e
lange imo: Mutemo taua pekngamo mur.
Iau, mutek tau tote imo pomalam imo pule
mutemo taua pekngamo mur.
35 Nenge teke mutemo taua pekngamo
mur, lape hulua te eteia ke iau lek hana
mur imo."

Iesus Hele Talue Petrus Pallaklaka Ngana

(Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Luk 22:31-34)

36 Ol pe Simon Petrus onteia Iesus, "Non
Soke, iong mam lape o lala langai?"

Pe Iesus tuacholia, "Iong lape o nanasia
iau nga lek inga nenge eii ia heueu nei ero.
Pe lape o nanasia iau nga hoena kura."
37 Pe Petrus ontei mule, "Non Soke,
pomerei nenge e nanasia iong heueu ero?
E teke e mete ke e mene mullim."
38 Pe Iesus tuacholia, "O teke o mete ke
o mene mullik ma? E hele ke manmanna
toto lange iong. Nge rou nga uachuach

✡ **13:18:** Psa 41:9 ✡ **13:19:** Ioa 14:29; 16:4 ✡ **13:20:** Mat 10:40 ✡ **13:27:** Ioa 13:2 ✡ **13:31:** Ioa 12:23 ✡ **13:32:** Ioa 17:5 ✡ **13:33:** Ioa 7:33-34 ✡ **13:34:** Ioa 15:12, 17; 1Io 3:23; 2Io 5

pareo tang ero kura pe o channanga hemol
ke o teke o eteia iau ero."

14

Iesus Hemaluche Nena Hana Mur

1 Ol pe Iesus hele lange nena hana mur,
"Letemo meena ero. Samo kikina nge Ne-
Halang pe samo kikina nge iau pule.
2 Temek nena pele ana tokola halang.
Nem manmanna iange ela ke e tatalo ele
mullimo.
3 ✡Ela ke e tatalo ele mullimo ke het pe
lape eat tau mule imo pe e mene imo kela
atu luluch nge iau.
4 Imo a eteia kue nenga kileng nenge e
lala ia nei."

Iesus I Esinga Tele Nenge Lange Temere

5 Pe Tomas hele lange Iesus, "Non Soke
mo eteia kileng nenge o lala ia nem ero i.
Ke lape mo eteia ana kue ke merei?"
6 ✡Pe Iesus tuacholia, "Iau sipok iau
esinga tele nenge e hemallaha hote he-
lenga manmanna toto ngana nenge NeHa-
lang, pe iau kue nenge langa maulinga ke
koko nenge NeHalang tunge. Pe iau sipok
iau kue nenge song ke lange Temek. Kue e
ero ol."
7 ✡Pe Iesus hele lange iri, "Nenge teke a
etei tote iau lape a eteia Temek pule. Pe nga
etue nei kela ol lape a eteia i iange a naue
ramana nge iau ke ulolo."
8 Ol pe Pilipus hele lange Iesus, "Non
Soke, imem lape mo ontei mule iong nga
ute e ero ol. Pe ure nenge mutemem tau
tote ngana koi nei; O henonoua imem nge
Temere ke mo naue nga matamem."
9 ✡Pe Iesus hele lange Pilipus, "Pilipus
etu luluch nge imo ke mala ke ulolo, pe
pomerei nenge o teke o eteia iau ero? Mele
nenge naue iau lo, naue Temek pule. Pe
pomerei nenge o teke e henonoua Temek
lange imo?
10 ✡Letem manmanna nga nei ero kai?
Iau etu teu luluch nge Temek pe Temek tu
teu luluch nge iau. Helenga nenge e heleia
lala nge imo nei, iau sipok lek helenga mur
ia ero. Temek nenge tu teu luluch nge
iau pe e popoia ana ume koi nena helenga
nemur.
11 ✡Letemo manmanna nga lek helenga
nenge e teke Temek tu teu luluch nge iau
pe iau etu teu luluch nge Temek. Pe nenge
teke letemo manmanna nga lek helenga
nem ero, iok letemo manmanna nga urelu
nenge e hele pe te lohot manmana.
12 ✡E hele ke manmanna toto lange imo.
Mele nenge letena manmanna nge iau,
lape hele pe urelu te lohot manmana ke
pomange iau. Pe i lape poia ure hel nge
papalauna toto nga nenge e popoia, iange
iau e lala nge Temek lo.
13 ✡Ure lochloch ngana nenge a heta-
laulau pe a onteia nga iau ek lape e poia.
Pomalam lape e hemallaha hote Temek
nena hemalmalinga palaungana.
14 Ke ure lochloch nenge a ontei iau ia,
iau lape e poia la."

Iesus Nena Helenga Kerkereng Ngana Nga Opepengpeng

15 ✡Nenge teke mutemo taua iau, lape a
longo taua lek helenga mur.
16 ✡Pe iau lape e onteia Temek ke tunge
amo halaunga e pule nenge lape tu luluch
nge imo ke koko.
17 ✡Ke imo amo halaunga laka Opepeng-
peng. Pe Opepengpeng nem lape hemal-
laha hote helenga manmanna toto ngana
mur nge NeHalang lange hehei pe hana.
Pe hehei pe hana nga ich nenge leteria
manamanna nge NeHalang ero, lemeria
ero ia i iange te naue i ero pe te eteia i ero
pule. Pe imo a eteia i iange tu teu luluch
toto nge imo.
18 Iau lape e hile sio mene imo ke po-
manga hatuong mur ero. Lape ela pe eat
tau mule imo.
19 Etue choro mana tu ol pe hehei pe
hana nga ich lape tenau mule iau ero ol. Pe
imo lape anau mule iau iange lape e maul
haka mule pe etu ke e maulul ke koko. Ke
pomalam imo lape a mene maulinga ke
koko nge iau.

✡ **14:3:** Ioa 12:26 ✡ **14:6:** Ioa 11:25; Rom 5:1-2 ✡ **14:7:** Ioa 8:19 ✡ **14:9:** Ioa 12:45; Kol 1:15; Hip 1:3 ✡ **14:10:** Ioa 12:49 ✡ **14:11:** Ioa 10:38 ✡ **14:12:** Mak 16:19-20 ✡ **14:13:** Mat 7:7; Ioa 15:16 ✡ **14:15:** Ioa 15:10; 1Io 5:3 ✡ **14:16:** Ioa 14:26; 15:26; 16:7 ✡ **14:17:** Ioa 16:13 ✡ **14:20:** Ioa 17:21-23

20 ✡Pe nga etue nenge e maul haka mule
a eteia ke imem nai Temek imem elle mana
pe imo pe iau ita elle mana pule.
21 Mele hel nenge muteria taua iau tera
hite lek helenga mur pe te nanasia pe
Temek mutena taua iri nenge muteria taua
iau. Pe e hetei hote iau lange iri iange
mutek taua iri.
22 Ol pe Iutas ontei, (Iutas nenge ene
Iskariot ero, Iutas e pule) "Non Soke
pomerei toto nenge o hetei hote iong at
nge imem mana pe o hetei hote iong lange
hehei pe hana nga ich nei ero?"
23 Pe Iesus tuacholia pe hele lange i ke
teke, "Mele nenge mutena taua iau, longo
taua lek hengetoro mur pe Temek lape
mutena taua mele nem. Pomalam lape
imem nai Temek moat ke motu luluch nge
i.
24 ✡Pe mele nenge mutena taua iau ero
rahite lek hengetoro mur ero. Pe helenga
nemur nenge a longlonge nem Temek
nenge kulosia iau at laka nena helenga
nemur.
25 "E heleia ure nemur lange imo nga
etue nenge etu luluch nge imo.
26 Pe Opepengpeng nenge halaulaua imo
lape Temek hekulo sue at nge imo nga iau
ek. Pe i lape hetore imo pe helete metene
imo nga ure lochloch ngana nenge e heleia
lange imo ke ulolo.
27 Ke iau e lala lo pe e teke e tunge letek
urana ngana lange imo ke letemo ma ke
nek pe atu ke nek. Letemo meena ero pe
a matau ero iange mele nga ich nei tunge
lete urana ngana nenge pomam lange imo
ero.
28 ✡ "Imo a longe iau nge e hele lange imo
ke ulolo nenge e hele ke e teke, 'Lape ela
pe lape eat mule nge imo.' Pe nenge teke
mutemo taua iau lape letemo iech mana
nge ela nge Temek iange i palaungana toto
nge iau.
29 ✡E heleia ure nemur lange imo nike
ke nga etue nenge te lohot, lape letemo
manmanna.
30 Iok, lape e hele sakilil lange imo ero ol
iange non nenge nauele ich nei ngana koi
atat lo. Pe iau kikik ngak palaungana toto
nga i kikina ngana.
31 Iau e teke kileng lochloch ngana nga
ich te eteia ke iau mutek tau tote Temek.
Ke pomalam e poia ume lochloch ngana
nenge i sipona heleia at nge iau.
"Iok a lohaka pe tai!"

15

Iesus I Uain Tana Nenge Urana Toto

1 Iesus hele, "Iau uain tana toto ngana.
Pe Temek i non nenge nauelele pe umume
nga ume nenge tetue ana uain.
2 ✡Pe Temek lape chato hote uain per-
perna mur nenge tetu teu nge iau pe tehei
erochro. Pe perperna nemur nenge tehei,
Temek lape ute iri ke almas mule iri ke
te chorchoro. Pomalam, nga hoena lape
nganangaria halang toto ol.
3 Pe imo, lek helenga nenge e heleia
lange imo almasia imo ke ulolo.
4 Nenge teke atu teu luluch toto nge iau,
iau etu teu luluch toto nge imo. Nenge teke
uain penna e tuteu toto nga uain tana, uain
penna nem lape hei. Pe uain penna e hei
mana nge i ero. Ke pomalam mana nge
imo, nenge teke atu teu luluch nge iau ero,
lemo kerkerenga pele ero toto nge a poia
ute pele ke lohot.
5 "Ke iau uain tana pe imo uain perperna
mur. Nenge teke mele tu teu luluch nge iau
pe iau etu teu luluch nge i, mele nem lape
poia ure urana ngana halang. Iange mele
nenge tu teu luluch nge iau ero lape poia
ute pele ero toto.
6 ✡Pe iri nenge tetu teu luluch nge iau ero
lape tepoi ke pomalaka nga uain perperna
mur nenge tesau hote iri ke te kalum. Pe
uain perperna nemur nenge pomam lape
te lochloch heke pe tesau heke iri langa oan
ngingina ngana ke te ngaulala.
7 Nenge teke atu teu luluch nge iau pe lek
helenga mur tetu teu toto nga letemo, lape
Temek tunge utar nenge lememo taua pe a
ontei i ia.
8 ✡Pe Temek lape mene hemalmalinga
palaungana nga etue nenge a poia ure
urana ngana mur pe a hetei hote imo ke lek
hana mur imo.

✡ **14:24:** Ioa 7:16 ✡ **14:28:** Ioa 20:17 ✡ **14:29:** Ioa 13:19 ✡ **15:2:** Mat 3:10 ✡ **15:6:** Mat 7:19; 13:42 ✡ **15:8:** Mat 5:16 ✡ **15:10:** Ioa 14:15; 1Io 2:5

9 "Mutek tau tote imo ke pomange Temek
nge mutena tau tote iau. Pomalam, letemo
tu mana nge iau.
10 ✡Ke nenge teke a longo taua lek ho-
tonga mur letemo lape tu mana nge iau.
Pomange iau nge e longo taua Temek nena
hotonga mur pe letek tu mana nge i.
11 E heleia helenga nemur lange imo ke
lek iechinga tu hite letemo. Pe lape a iech
toto.
12 ✡Pe lek hotonga nenge e teke a nanasia
ngana koi nei; Mutemo taua pekngamo
mur ke pomange iau nge mutek taua imo.
13 ✡Nenge teke mele tung heke i sipona ke
mete ke halaua pekngana mur, mele nem
mutena tau tote pekngana mur.
14 ✡Ke nenge teke a poia ure nenge e
heleia lange imo ke e teke a poia, iau pekn-
gak mur imo.
15 Pe lape e hetue imo ke hengekuleilei
ana hana mur ero ol iange hengekuleilei
ana hana mur te eteia utar nenge non
nenge nauele iri popoia ero. Iau e hetue
imo ke pekngak mur iange utar nenge
Temek hetoro iau ia e hetore lange imo ke
a eteia pule.
16 Imo a hesilei hote iau ero, iau e hes-
ilei hote imo. E hesilei hote imo pe etal
hote imo ke a poia ume urana ngana mur
pe amo ume urana ngana nemur nganan-
gana lohot pe tu ke koko. Pomalam lape
Temek tunge ure mur lange imo nenge
teke a hetalaulau pe a onteia i nga iau ek.
17 ✡Pe lek hotonga nenge e tunge lange
imo ngana laka nenge e teke mutemo taua
pekngamo mur."

Hehei Pe Hana Nga Ich Te Hesisia Iesus Nena Hana Mur

18 "Pe nenge teke hehei pe hana nga ich
nei te hesisia imo a eteia ke te hesis tele iau
ke ulolo.
19 ✡Pe te hesisia imo iange etal hote imo
pe e mene hote imo nga ich nei ke ulolo.
Pe nenge teke lemo nga ich nei kura lape
muteria tau tote imo pe nei ero ol. Ke po-
malam hehei pe hana nga ich nei te hesisia
imo.
20 ✡Letemo metene utar nenge e heleia
lange imo ke ulolo. 'Hengekuleilei ana
none i palaungana nge ana aehuna ero.' Ke
pomalam nenge teke tepoi poreke iau lape
tepoi poreke imo pule. Pe nenge teke te
longo taua lek hengetoro mur lape te longo
taua lemo hengetoro mur pule.
21 Pe iri te poia poinga nemur lange imo
iange iau lek hana mur imo. Pe pule te
eteia i nenge kulosia iau at nei ero.
22 Iau ela nge iri nga tele ngana pe e
hele lange iri lo, pe nenge teke e hele lange
iri ero, lape te etei teu nga poinga poreke
ngana ero. Pe nei ero. E hele lange iri
ke ulolo pe te longo ole, pomalam reria
helenga e ero toto ol.
23 ✡Pe mele nenge hesisia iau hesisia
Temek pule.
24 Pe mele pele kikina ero toto nge hele
pe ure te lohot manmana. Pe iau, e helele
pe urelu te lohotot. Pe nenge teke e poia
ume nem nga mataria nga tele ngana ero,
lape te etei teu nga poinga poreke ngana
ero. Pe nei ero. Iri te naue ure nemur
nge epoi hote iri ke ulolo. Pe pomerei toto
nenge te hesis apeia imem nai Temek mai?
25 ✡Pe reria poinga nei lohot ke pete tote
helenga hel nenge tehas sue nga reria ho-
tonga mur ana alalaha lo nenge hele ke
teke, 'Iri te hesisia iau pe iau lek huna nga
ute e nge iri ero.'
26 ✡ "Pe imo amo Halaunga, ngana kou
tu luluch nge Temek kura. Pe i Ope nenge
hele hote helenga manmanna toto ngana
mur nge Temek iange lohot pengpeng nge
Temek. Pe iau lape e hekule i ke at nge imo.
Pe i lape at ke hemallaha hote iau lange
imo pule.
27 Pe imo pule lape a hele hote helenga
manmanna toto ngana mur ke mallaha,
iange atu luluch nge iau nga etue nenge e
talun ke e hetottoro ke at heueu nei.

16

1 "E heleia ure lochloch ngana nei lange
imo ke a rahite letemo manmanna ngana
mur ke kerkereng.

✡ **15:12:** Ioa 13:34 ✡ **15:13:** Ioa 10:11; 1Io 3:16 ✡ **15:14:** Mat 12:50 ✡ **15:17:** Ioa 13:34 ✡ **15:19:** Ioa 17:14 ✡ **15:20:** Ioa 13:16 ✡ **15:23:** Luk 10:16 ✡ **15:25:** Psa 35:19; 69:4 ✡ **15:26:** Ioa 14:26 ✡ **16:2:** Mat 24:9; Luk 6:22; Ioa 9:22

2 ✡Iange lape te hile hote imo pe lape ala
ke a hetalaulau luluch nge iri nga henge-
toro ana pele ero ol. Pe nga hoena etue e
lape at. Pe iri nenge te teke te hunune imo,
te teke ma reria poinga nem pengpeng nga
NeHalang matana.
3 ✡Pe te popoia imo ke pomam iange te
eteia Temek ero pe te eteia iau ero pule.
4 E heleia ure nemur lange imo nike. Pe
ana etue teke lohot ho olo, letemo metene
ke e heleia ure nemur lange imo ke ulolo. E
heleia ure nemur lange imo nga tele ngana
ero iange etu luluch nge imo kura.
5 Pe heueu nei ela mulmule nge Temek
lo. Temek nenge kulosia iau at nei. Pe
pomerei amo e onteia iau ke pomai ero? 'O
lala langai?'
6 A onteia iau ero iange letemo una nga
ure nemur nenge e heleia lange imo ke
ulolo."

Opepengpeng Ana Ume

7 ✡ "Pe helenga nenge lape e heleia lange
imo nei manmanna toto koi. Urana nge
ela iange ela ngak nei lape halau tote imo.
Pe nenge teke ela ero halaunga e lape at
nge imo ero. Ke pomalam ela pe e kulosia
halaunga nem ke at nge imo.
8 Pe nga etue nenge ana non at, lape
hemallaha hot tote ure nemur lange hehei
pe hana nga ich nei. Ngana laka; Poinga
poreke ngana huuna mur pe poinga mur
nenge tatu ke pengpeng nga NeHalang
matana pe NeHalang nena haliunga lohot
ngana nge he.
9 Pe lape hemallaha hot tote poinga
poreke ngana hu una mur iange leteria
manmanna nge iau ero.
10 Pe pule lape hemallaha hot tote poinga
mur nenge tatu ke pengpeng nga NeHa-
lang matana iange lape ela nge Temek pe
a naue iau ero ol.
11 ✡Pe pule lape hemallaha hot tote Ne-
Halang nena haliunga lohot ngana nge he
iange non poreke ngana nenge nauele ich
nei, NeHalang hekou sue nena kerkerenga
ke ulolo.
12 ✡ "Lek helenga halang tetu kura pe
lape e heleia lange imo ero iange lape a
mene ke nek ero.
13 Pe Ope nenge hele hotote helenga
manmanna ngana mur lape at. Pe nga etue
nenge at i lape hepengia imo pe poia imo
ke a eteia helenga manmanna ngana mur
nge NeHalang. Pe helele ia i sipona nena
helenga mur ero. I lape longe helenga mur
pe at ke heleia lange imo. Pe ure nemur
nenge te lohotot nga hoena lape heleia
lange imo pule.
14 Ke i lape mene lek helenga mur pe
heleia lange imo. Nga poinga nei lape
hemallaha hote lek kerkerenga pe hehei
pe hana te heto heke iau.
15 Ure lochloch ngana nenge Temek nena
ia iau lek ia pule. Ke ngana laka nenge
e hele ke e teke lape e tunge lek helenga
lange Opepengpeng pe i lape heleia lange
imo.
16 ✡ "Etue choro mana tu ol pe lape a naue
iau ero ol. Pe musuna pol mana lape anau
mule iau."

Tanginga Lohot Ke Iechinga

17 Ol pe Iesus nena hana mur hel te ontei
hel nge iri, "Helenga nenge heleia at nge ita
nei luna merei? Nenge hele ke teke, 'Etue
choro mana tu ol pe lape a naue iau ero
ol. Pe musuna pol mana lape anau mule
iau.' Pe pule hele ke teke, 'Iange lape ela
nge Temek'."
18 Pe te ontei hel mule, "Helenga nenge,
'Etue choro mana tu ol' luna merei? Ita ta
eteia utar nenge helele ia luna ero i."
19 Iesus eteia nge te teke te onteia i. Po-
malam hele lange iri, "Iau e hele ke e teke,
'Etue choro mana tu ol pe lape a naue iau
ero ol pe musuna pol mana lape anau mule
iau.' A ontei helelia imo kai nga helenga
nei mai?
20 E hele ke manmanna toto lange imo.
Iechinga palaungana lape lohot nge hu-
lua nga ich nei. Pe imo lape a tangtang
pe letemo kolkol ulu ke ahet. Pe lemo
tanginga nem lape het pe a iech mule.
21 Hei e nge hoe nena mamau a amneia
melmelenga palaungana nga hohonga ana
etue. Pe nga etue nenge hoho ke het letena
metene melmelenga nem ero ol, iange iech
toto ia nena mamau nge ha nga ich nei.

✡ **16:3:** Ioa 15:21 ✡ **16:7:** Ioa 14:16 ✡ **16:11:** Ioa 12:31 ✡ **16:12:** 1Ko 3:1-2 ✡ **16:16:** Ioa 14:19

22 Pomalam mana nge imo. Heueu nei
lape a tangtang pe letemo milang toto. Pe
iau lape enau mule imo kura. Pe nga etue
nenge enau mule imo lape a iech toto pe
mele pele mene tote iechinga nem nge imo
ero.
23 ✡Nga etue nem lape a onteia iau nga
ute ero ol. Temek lape tunge utar nemur
nenge a onteia lange i nga iau ek. Helenga
nenge e heleia nei manmanna koi.
24 Nge nike ke at heueu nei a ontei ke a
mene ute e nga iau ek ero kura. Ana etue
at koloi. A ontei pe NeHalang tunge la.
Pe lape a iech ele tote ure nemur nenge a
mene.

Ames Ke Kerkereng

25 "E heleia ure nemur nga helenga
opene pe nga etue nenge atat nei, lape e
poia helenga e nge pomam ero ol. Lape e
hele ke e hemallaha hot tote Temek lange
imo.
26 Nga etue nem lape a hetalaulau lange
Temek ke halaua imo nga iau ek. Pe iau ak
ume nenge e onteia i ke halaua imo ero ol.
27 ✡Temek i sipona mutena tau tote imo
pe mutena tau tote imo iange, mutemo tau
tote iau pe letemo manmanna ke iau eat
nge i.
28 Iau, eat nge Temek ke etu teu nga ich
nei pe heueu nei lape e hile ich nei pe ela
mule nge Temek."
29 Ol pe Iesus nena hana mur te hele
lange i ke te teke, "Lem helenga nem mal-
laha nge imem ol. Pe o hele nga helenga
opene ero ol.
30 Pe heueu nei mo naue ke iong o eteia
ure lochloch pe lape mele pele onteia iong
nga onteinga e ero. Pe nem poia imem
ke letemem manmanna toto nge oat nge
NeHalang."
31 Pe Iesus tuacholia, "Letemo man-
manna nge iau lo?
32 ✡Etue nenge atat ngana koloi at lo
nenge lape imo lochloch alot parai ke ala
nga lemo kileng mur. Pe a hilesue iau ke
iau toro etu. Pe iau toro etu ero iange
Temek tu teu luluch nge iau ke koko."
33 ✡"E heleia ure nemur lange imo ke atu
teu luluch nge iau pe letemo ma ke nek. Oe,
hehei pe hana nga ich nei lape tepoi poreke
imo. Pe imo ames ke kerkereng iange iau e
hekou sue ich nei ke ulolo."

17

Iesus Hetalaulau Nge Isipona

1 Iesus hele lange nena hana mur ke het
pe nau haka langa lut nga tapa pe heta-
laulau ke teke,

"Temek, etue nei sauhot lo. O tunge
hemalmalinga nem lange Tum ke o
heneue hehei pe hana. Pomalam mana
lape e heneue hehei pe hana ke te heto
heke tote iong.

2 Pe o tunge kerkerenga nge iau ke
e muka nge hehei pe hana lochloch. Ke
pomalam, e tunge maulinga ke koko nge iri
nemur nenge o poia iri ke lek hana mur ia
iri.
3 ✡Pe maulinga ke koko luna, ngana
kai nei mai: Te eteia iong nge iong toro
iong NeHalang toto ngana pe te eteia Iesus
Kristus nge o kulos ia at.
4 ✡Ume nenge o tunge at nge iau e
poia ke het lo. Ke e hemallaha hote lem
hemalmalinga nga ich nei ke ulolo.
5 ✡Temek, nga etue nenge oala hote
tapa pe ich ero kura, etu luluch nge iong pe
o tunge hemalmalinga palaungana at nge
iau. Pe heueu nei eat ke etu luluch mule
nge iong pe lape o tung mule hemalma-
linga nem at nge iau."

Iesus Hetalaulau Hana Nenge Te Nana-sia I Aria

6 "Iau, e hemallaha hote em lange hana
nenge o tunge iri at nge iau nga ich nei.
Hana nemur iong lem hana mur ia iri pe
o tunge iri at nge iau pe te longo taua lem
helenga ke ulolo.

7 Pe heueu nei te eteia ke ure lochloch
ngana nenge o tunge at nge iau teat peng-
peng nge Iong.
8 Pe e tunge hengetoro nenge o tunge
at nge iau lange iri pe te mene. Pe te etei
tote ke iau eat nge iong pe leteria man-
manna toto nge o kulosia iau.
9 Pe iau e hetalaulau hehei pe hana
nenga ich nei aria ero. E hetalaulau mana

✡ **16:23:** Mat 7:7 ✡ **16:27:** Ioa 14:21, 23 ✡ **16:32:** Mat 26:31, 56 ✡ **16:33:** Ioa 14:27; Rom 5:1; 1Io 5:4 ✡ **17:3:** 1Io 5:20 ✡ **17:4:** Ioa 4:34 ✡ **17:5:** Ioa 1:1

hana nenge o tunge iri at nge iau aria iange
lem hana mur ia iri.
10 Pe lek hana mur lochloch iong lem
hana mur ia iri. Pe iong lem hana mur
lochloch iau lek hana mur ia iri. Pe iri
te hemallaha hotote lek hemalmalinga ke
ulolo.
11 Iau e lala nge iong heueu lola pe lape
etu nga ich nei ero ol. Pe iri te tutu nga
ich nei kura. Temek, Iong Non nge Heon-
gana toto. O heneue iri nga kerkerenga
nenga em, nga em nenge o tunge at nge iau.
Pomalam, iri lape tetu ke elle ke pomange
iong pe iau nge ita elle mana.
12 ✡Nga etue nenge etu luluch nge iri e
nekia iri nga kerkerenga nenga em nenge
o tunge at nge iau. Pe elle nge iri erue ero.
Non elle mana nge iri iskeke hot ke mete ke
amneia melmelenga palaungana. Pe ure
nem lohot ke pete tote lem helenga nenge
masio nga alalaha.
13 "Iau e lala nge iong heueu lola. Pe e
heleia ure nemur nga etue nenge etu nga
ich kura ke hana nemur leteria iech toto
ke mange iau nge e iech toto.
14 E heleia lem helenga lange lem hana
mur ke ulolo pe hehei pe hana nga ich nei
singiria sisia iri. Iange iri reria nga ich nei
ero. Ke pomange iau nge lek nga ich nei ero
pule.
15 ✡Iau e onteia iong ke o mene hote iri
nga ich nei ero. E onteia iong ke o nauele
iri ke nek nge non poreke ngana.
16 Iange iri reria nga ich nei ero ke
pomange iau nge lek nga ich nei ero pule.
17 Lem helenga lohot ke manmanna ke
ulolo pe o poia lem helenga nem ke tuteu
toto nge iri. Ke o mene iri ke lem hana mur
ia iri pe o helemlem ia iri.
18 ✡Iong o kulosia iau ke eat nga ich nei,
pomalam mana iau e kulos hote iri ke te
haliu hote lem helenga nga ich nei.
19 Pe e tung tote iau lange iong ke e ha-
laua iri. Pomalam, nga lem helenga man-
manna ngana lape te tung tote iri lange
iong pule."

*Iesus Hetalaulau Iri Nenge Leteria Man-
manna Aria*

20 "Pe e hetalaulau lek hana mur mana
aria ero. Iri hel pule nenge te longe
lek hana mur reria helenga pe leteria
manmanna nge iau, e hetalaulau aria
pule.
21 Temek, e hetalaulau aria ke iri elle
mana ke pomange ita nai. Iange iong otu
teu luluch nge iau pe iau etu teu luluch
nge iong. Pe pule e hetalaulau ke iri tetu
teu luluch nge ita nai. Pomalam hulua
lochloch ngana nga ich leteria manmanna
ke iong o kulosia iau.
22 ✡Pe e hemalmal ia iri ke pomange
iong nge o hemalmal ia iau. Pe e hemalmal
ia iri ke iri elle ke pomange ita nai nge ita
elle.
23 Iong otu teu luluch nge iau pe iau etu
teu luluch nge iri ke lape te lohot ke iri elle
toto. Nga poinga nei kileng lochloch nga
ich te eteia ke iong o kulosia iau pe mutem
taua iri ke pomange iong nge mutem taua
iau.
24 "Temek, lemek ke hana nenge o
tunge iri at nge iau nei tetu luluch nge
iau ke te naue lek hemalmalinga nenge
lape lohot. Hemalmalinga nem o tunge
at nge iau iange mutem tau tele iau nike
nga etue nenge oala hote tapa pe ich ero
kura.
25 "Temek, iong non nge pengpeng toto
pe hehei pe hana nga ich nei te eteia iong
ero. Pe iau e eteia iong pe lek hana mur
nenge te nanasia iau te eteia ke iong o
kulosia iau at.
26 Pe e hemallaha hote iong lange iri
ke te eteia iong ke ulolo. Pe kokoes lape e
hemallaha hottote iong lala nge iri. Poma-
lam lape muteria taua pekngaria mur ke
pomange iong nge mutem taua iau pe pule
lape etu teu luchluch nge iri."

18

*Palinga Hel Ana Hana Mur Te Laua Iesus
(Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Luk 22:47-
53)*

1 Iesus hetalaulau ke mau ke het pe iri ul
nena hana mur te lotele langa ech nenge
Kitron ilina ele. Pe nga lamau ume e nenge
te tue ae oliua tu pe Iesus pe nena hana
mur tei teu langa ume neu.

✡ **17:12:** Ioa 6:39; 13:18 ✡ **17:15:** Mat 6:13; 2Te 3:3 ✡ **17:18:** Ioa 20:21 ✡ **17:22:** Ume 4:32

2 Iutas i non nenge lape tung heke Iesus
lange hana porekreke ngana mur. Ana
non eteia kileng neu iange kokoes Iesus pe
nena hana mur te eukiraurau nga lamau.
3 Pomalam ana non sauhot nga ume
neu. Pe tunginga ana hana mur aria pa-
palauna mur pe Paresio mur te kulosia
palpal hussu mur hel ke tela luluch nge
Iutas. Pe pule, palinga hel ana hana mur
nenge Rom te koke iri pe te lochloch ia
reria lemenge mur pe rir pe palinga hel
ana ure mur.
4 Pe Iesus eteia ure lochloch ngana nenge
lape lohot nge i ke ulolo. Pomalam i hot
lange iri pe onteia iri, "A tango rere itei?"
5 Pe iri te tuacholia ke te teke, "Mo tango
rerere Iesus nenge Nasaret."
Pe Iesus hele, "Iau i loi." (Pe Iutas i
non nenge teke tung heke Iesus lange iri.
Ngana kou mes luluch nge iri pule.)
6 Te longe Iesus nge hele ke teke, "Iau i
loi." Pe te ruka pe te losio langa ich.
7 Pe Iesus ontei mule iri, "A tango rere
itei?"
Pe iri te hele, "Mo tango rerere Iesus
nenge Nasaret."
8 Pe Iesus hele la mule nge iri, "E hele
lange imo ke ulolo ke e teke iau koloi. Pe
nenge teke a tango rerere iau, iok a hile
hote lek hana nemur ke tela."
9 ✡(Iesus hele ke mau pe pete tote nena
helenga nenge hele talue ke ulolo. Nenge
hele ke teke, "Temek, hana nenge o tunge
iri at nge iau lape enau ele iri ke nek toto.")
10 Pe Simon Petrus lachasiu hote nena
palinga hel mese pe pasasal hote tunginga
ana hana mur aria soke nena none tal-
ngana ele nenga pen tamalmal. (Ana non
ene laka Malkas.)
11 ✡Pe Iesus hele lange Petrus, "Otal teu
mule mese langa ana manga teu! Pomerei,
ak melmelenga lape lohot ke pomanga
Temek letena tuanin hot ngana ia. Pe iong
mam o teke lemek ero ia kai?"

Te Mene Iesus Lange Anas

12 Iok laol, Palinga hel ana hana mur
nenge Rom (pe aria soke) pe palpal hussu
mur nenge Iuta te laua Iesus pe teman
pakiua penna pe te kale hite.
13 Pe te mene ke tela tala ia i nge Anas. Pe
Anas i ne Kaipas uene. Pe i, tunginga ana
hana mur aria soke ia nga hesinga neu.
14 ✡Ne Kaipas i non nenge hetoro hite
Iuta mur ke teke, "Urana nge non elle mana
mete ke mene hulua muria."

Petrus Hele Ke Teke Eteia Iesus Ero (Mat 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57)

15 Pe Simon Petrus pe neingana e te
nanasia Iesus ke tela. Pe neingana nem
nanas teua Iesus langa Kaipas nena pele
ana kileng koana nge hot iange non soke
neu eteia i.
16 Pe Petrus kulkulala nge hot nga kue
matana. Ol pe Petrus neingana nem at
mule pe hele lange hei nenge nauelele kue
matana pe mene teua Petrus la.
17 Ol pe hei neu onteia Petrus, "Non neu
nena none laka iong pule, ae?"
Pe Petrus tuacholia ke teke, "Ero! iau ero
i!"
18 Iok, palpal hussu mur pe hekuleileinga
ana hana mur temes ke te alelel oan iange
kileng lololo. Pe Petrus mes luluch nge iri
ke alelel oan pule.

Tunginga Ana Hana Mur Aria Soke Onteia Iesus (Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Luk 22:66-71)

19 Pe tunginga ana hana mur aria soke
onteia Iesus nge nena hana mur pe nga
hetoro nganngana mur.
20 Pe Iesus tuacholia ke teke, "Iau, e
hetottoro nga mallaha nga hulua lochloch
mataria. E hetottoro nga hengetoro ana
pele pe nga NeHalang nena pele palaun-
gana nenge Iuta mur te eukiraurau ia. Pe e
heleia helenga e nga kileng e nge talkome
ero.
21 Pe pomerei nenge o onteia iau? O
onteia iri nenge te longe lek helenga iange
iri te eteia utar nenge e heleia."
22 Iesus hele ke mau pe palpal hussu e
tepele i nga hengene pe hele, "Pomerei
nenge o heleia tunginga ana hana mur aria
soke ke pomam?"
23 Pe Iesus tuacholia ke teke, "Nenge teke
e heleia ute e nge poreke iok, o hele hote
lange hulua nemur. Pe nenge teke e heleia

✡ **18:9:** Ioa 17:12 ✡ **18:11:** Mat 26:39 ✡ **18:14:** Ioa 11:49-51

ure nenge manmanna, pomerei nenge o
tepele iau?"
24 Ol pe Anas kulosia Iesus lange Kaipas
pe rur tu hite penna kura.

Petrus Channanga Henai pe Hemol Ngana
(Mat 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62)

25 Pe Simon Petrus mes ke alelel oan pe
te onteia i, "Non neu nena none laka iong
pule, ae?"
Pe Petrus channanga pe hele, "Ero, iau
ero i."
26 Petrus hele ke mau pe tunginga ana
hana mur aria soke nena none tu lamau
pule. Non neu alona laka non nenge Petrus
pasasal hote talngana. Ana non lohaka pe
hele lange Petrus, "E naue iong pule nge
otu luluch nge Iesus nga ae oliua ana ume
nem."
27 ✡Pe Petrus channanga mule pule. Pe
nga etue neu pengpeng pareo tang sapele.

Te Mene Iesus Lange Ne Pilatus
(Mat 27:1-2, 11-14; Mak 15:1-5; Luk 23:1-5)

28 Nga uach uruna toto te mene hote
Iesus nga ne Kaipas nena pele pe te laia i
nga non soke nenge Rom nena pele. Pe Iuta
mur teteu la ero iange non Rom neu, ne
Pilatus, i Iuta ero. Pe nenge te teke teu la
lape singiria muna nga NeHalang matana
pe lape te ngaua ngaunga nenga Ingatoto
ero ol.
29 Ol pe ne Pilatus i hot la pe ontei, "Huna
nga utar toto nenge a mene non nei at nge
iau?"
30 Pe iri te tuacholia ke te teke, "Nenge
teke non nei poia poinga poreke ngana e
ero lape mo mene i at nge iong ero."
31 ✡Pe ne Pilatus hele, "Imo sipomo a
mene pe a amnei teu langa nena poinga
mur. Pe a poia ke a nanasia lemo hotonga
mur."
Pe iri te hele, "Imem, heo ngana nge mo
hune mele ke mete."
32 ✡Reria helenga nemur pete tote Iesus
nena helenga nenge hele talue ke ulolo
nenge Rom mur lape te hune i.
33 Ol pe ne Pilatus i teu la mule nga pele
palaungana neu pe iua Iesus pe onteia i
ke teke, "Iuta mur aria soke ma iong mam
ae?"
34 Pe Iesus onteia i, "Helenga nem lohot
nge iong sipom ma mele hel te heleia iau
lange iong?"
35 ✡Pe ne Pilatus tuacholia ke teke, "Iong
mam o teke iau Iuta kai ae? Lem kileng
nganangana mur pe lem tunginga ana
hana papalauna mur laka nenge te mene
iong at nge iau. Iong mam o poia utar toto
e?"
36 Pe Iesus hele, "Iau, lek naualanga
pe nekinga ich nei ana ero. Toinge lek
naualanga pe nekinga tunga ich nei lape
lek hana mur nenge te umume nge iau,
tepal pe poi ele Iuta mur nge te laua iau. Pe
ero. Lek naualanga pe nekinga ich nei ana
ero."
37 Ol pe ne Pilatus ontei, "Ke hehei pe
hana aria naungaala ana non ma iong
mam ae!?"
Pe Iesus tuacholia, "Lem helenga nem
manmanna. Hehei pe hana aria naun-
gaala ana non koi iau. Pe nga nem mana
hetak hoe iau pe eat nga ich nei ke e hele
hote helenga manmanna ngana. Pe iri
lochloch nenge te longo lala nga helenga
manmanna ngana mur te longo atat nge
iau."
38 Pe ne Pilatus ontei, "Helenga man-
manna ngana mam i utar ia?"

Ne Pilatus Hele Ke Te Heon Heke Iesus Nga Manga Toto
(Mat 27:15-31; Mak 15:6-20; Luk 23:13-25)

Ol pe ne Pilatus i hot mule lange Iuta mur
pe hele, "Iau, e hottaua ute e nge non nei
poia ke poreke ero.
39 Nga soksoko lochloch nga ngaunga
matana nenga Ingatoto ana etue, e tung
hotote none nga tuele au ngana lange imo.
Poinga nem e poia ke nanas urume lemo
poinga. Lememo ke e tung hote Iuta mur
aria naungaala ana non, ae?"
40 Pe iri alngaria la mule, "Ero, i ero! O
tung hote Parapas at nge imem!" Pe Para-
pas i non nenge hunun hana pe kemkeme.

✡ **18:27:** Ioa 13:38 ✡ **18:31:** Ioa 19:6-7 ✡ **18:32:** Ioa 3:14; 12:33 ✡ **18:35:** Ioa 1:11

19

1 Ne Pilatus hele ke palinga hel ana hana
mur te nosia Iesus.
2 ✡Pe te helule rur nge matantana nenge
pomanga pale pe tetal heke nga palpalna
pe te heron heke hengeron kunkun ngana
nge i.
3 Pe emule mana te songlele ia i ke te
teke, “Masin! Iuta mur aria naungaala ana
non! Lape omes ke kerkereng ol!” Pe te
tepele nga ramana.
4 Ol pe ne Pilatus i hot la mule pe hele
lange Iuta mur, “A longo at! Lape e hele
ke te mene hote i at nge imo ke anau nge
i. Ke lape a eteia nge iau e hottaua poinga
poreke ngana e nge poia ero.”
5 Iok, Iesus i hot la luluch nga rur matan-
tana ngana nenge tetal heke nga palpalna
pe hengeron kunkun ngana neu. Pe ne
Pilatus hele lange iri, “Anau at ana non
koi!”
6 Pe tunginga ana hana mur aria pa-
palauna mur pe palpal hussu mur te naue
Iesus pe alngaria ke te teke, “O heon heke i
nga manga toto! O heon heke i nga manga
toto!”

Pe ne Pilatus tuacholia lange iri ke teke,
“Imo sipomo a mene i pe a heon heke i nga
manga toto. Iange iau, e hottaua poinga
poreke ngana e nge poia ero.”
7 Pe Iuta mur te hele, “Imem lemem
hotonga e tu. Pe mo teke non nem mete
urume hotonga nem hele ngana iange i
sipona hele ke teke i NeHalang Tuna.”
8 Ne Pilatus longe hana nemur reria he-
lenga pe matau toto.
9 ✡Ol pe iteu la mule nga pele palaungana
neu pe ontei mule Iesus, “Iong mam lem
langai toto?”

Pe Iesus heleia helenga e ero.
10 Pe ne Pilatus hele, “Pomerei nenge
o tuacholia iau ero? Iau lek kerkerenga
nenge e hele ala am pe lek kerkerenga
nenge e hele ke palinga hel ana hana mur
te heon heke iong nga manga toto. O eteia
nei ero kai?”
11 ✡Pe Iesus hele, “NeHalang tunge kerk-
erenga nem lange iong. Pe nenge teke ero
mele pele nge tunge iau lange iong ero. Pe
non nenge tunge iau lange iong, na poinga
poreke ngana mur ele haka toto nga lem
poinga poreke ngana mur.”
12 ✡Ne Pilatus longe helenga nei pe letena
tuanin rara ke teke hele ala Iesus ana. Pe
ero Iuta mur alngaria ke te teke, “Nenge
teke o hele ala ana lape neingam ne Kaesa
ero ol. Ne Kaesa nena ngarang toto laka
mele nenge hele ke teke i naungaala ana
non.”
13 Ne Pilatus longe helenga nei pe mene
hote Iesus lange hot pe la ke are nga arenga
nenge te amnei urumrume helenga mur.
Nga kileng unne nenge te hetue ke Um
Arenga. Nga helenga Hipru te hetue ke
Kapata.
14 Iok, ngaunga matana nenge Ingatoto
ana etue mam pe lohot. Pe etue neu i etue
nenge te tatalo elele ure mur pe lala ke
sinanga luana lo. Pe ne Pilatus hele lange
Iuta mur, “Anau at amo naungaala ana
non koi.”
15 Pe iri alngaria ke te teke, “A mene hote
i kela aheon heke nga manga toto.”

Pe ne Pilatus onteia iri, “A teke e heon
heke amo naungaala ana non nga manga
toto?”

Pe tunginga ana hana mur aria pa-
palauna mur te tuacholia ke te teke, “Imem
emem naungaala ana none ero ol, ne
Kaesa i toro mana.”
16 Pomalam ne Pilatus tunge Iesus lange
iri ke te heon heke nga manga toto.

Palinga Hel Ana Hana Mur Te Heon Heke Iesus Nga Manga Toto

(Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Luk 23:26-43)

Ol pe Palinga hel ana hana mur te mene
Iesus kela.
17 Pe Iesus i sipona takisia ana manga
toto kela nga Kittol ana kileng (nenge iri
Hipru te hetue ke Kolkota.)
18 Nga lamau te heon heke i nga manga
toto pe te heone hana nai pule nga Iesus
ilina ele pe ele. Elle heon nga pen tamal-
mal pe e nga pen hoihoi pe Iesus nga tu-
nangana.
19 Pe ne Pilatus hele ke tehas ia he-
lenga toto e pe tetal heke nga manga toto.
Helenga toto neu hele ke pomai, “IESUS

✡ **19:2:** Luk 23:11 ✡ **19:9:** Mat 27:12 ✡ **19:11:** Ioa 10:18; Ume 2:23; Rom 13:1 ✡ **19:12:** Luk 23:2; Ume 17:7

NENGE NASARET, IUTA MUR ARIA NAUN-
GAALA ANA NON."
20 Helenga toto neu tehas ia nga helenga
Hipru pe helenga Latin pe helenga Krik.
Pe hulua halang te sisia helenga neu iange
kileng nenge te heon heke Iesus ia, tu
rochroi mana nga tuele tana palaungana
neu.
21 Ol pe tunginga ana hana mur aria
papalauna mur te hele lange ne Pilatus
ke te teke, "Iong ohas ia ke 'Iuta mur aria
naungaala ana non'. Pe imem mo teke
ohas ia ke pomai koi, 'Non nei hele ke teke
i Iuta mur aria naungaala ana non.' "
22 Pe ne Pilatus hele, "Utar nenge e hele
ke tehas ia tu ke pomalalom."
23 Iok, palinga hel ana hana mur te hero
hite Iesus nga manga toto ke het pe te mene
nena hengeron mur nenge hot ana pe te
heronge nge iri. Pe te mene nena hengeron
nenge teu ana pule nenge ana simanga nga
ilina ero.
24 ✡Pe te hele tele hel nge iri ke te teke,
"Nena hengeron nei lape ta chachia ero. Ta
poia hesalanginga e ke henonou hote non
tei nenge lape mene ke nena ia."

Poinga nei lohot ke pete tote NeHalang
nena helenga nenge masio nga alalaha ke
ulolo nenge hele ke teke,

"Te mene lek hengeron mur nenge hot ana
pe te heronge nge iri.
Pe te poia hesalanginga e nga lek hengeron
nenge teu ana
ke henonou hote non tei nenge lape
mene ke nena ia."

Ke palinga hel ana hana mur te poia
poinga nei.
25 ✡Iok, Iesus tana pe tana tina pe Maria
nenge Klopas nehei pe Maria nenge Mak-
tala, temes rochroi nga manga toto nenge
Iesus heon haka ia.
26 ✡Pe Iesus nena non nenge mutena tau
tote mes pule. Ol pe Iesus naue i pe hele
lange tana ke teke, "Etak o naue i ke po-
manga tumia."
27 Pe pule Iesus hele lange nena non neu,
"Pe iong o naue i ke pomanga tamia." Ke
nga etue neu pengpeng Iesus nena non neu
mene he Maria langa nena pele ke nauele
i.

Iesus Mete
(Mat 27:45-56; Mak 15:33-41; Luk 23:44-49)

28 ✡Iok, Iesus eteia ke ure lochloch ngana
umeia ke het lo. Ol pe hele, "E teke ein ech."
Iesus nena helenga nei lohot ke pete tote
NeHalang nena helenga nenge masio nga
alalaha ke ulolo.
29 ✡Kaliu e nge muta ia uain ehech ngana
ma. Pe te mene ute nge makuk pe te panun
teua la ke rumia uain neu. Ke het pe te kale
taua nga memeta kina pe tetul heke langa
Iesus hanna.
30 Iesus inia uain neu ke het pe hele, "Het
lo." Ol pe Iesus palpalna tuakolo sio pe
ngana iuch hot sapele.
31 ✡Iok, ngaunga matana nenga Ingatoto
ana etue mam pe lohot. Pe etue neu i etue
nenge te tatalo elele ure mur. Pe Iuta mur
aria papalauna mur lemeria ero hana nge
te heon nga manga toto nga etue palaun-
gana neu. Pomalam te onteia ne Pilatus
ke te teke, "O longele imem ke mo pal hoa
hana nemur aperia kina pe mo mene sue
koluria mur nga manga toto."
32 Ol pe palinga hel ana hana mur tela
tala nge hana nai nem pe te pal hoa aperia
kina ke te mete ke ueiuei.
33 Iok, te teke tela nge Iesus pe tenau pe
mete lo. Pomalam te pal hoa apena kina
ero.
34 Pe palinga hel ana none tua teua io nga
Iesus alalina. Ol pe Iesus eina pe ech te
pasiling hot.
35 ✡Mele nenge naue ure nei nge lohot
heleia ke teke ure nei lohot ke manmanna.
Pe eteia ke teke i hele ke manmanna. Ke
imo pule lape letemo manmanna.
36 ✡Ure nemur te lohot ke pete tote Ne-
Halang nena helenga nenge masio nga
alalaha ke ulolo, nenge hele ke teke, "Lape
te pal hoa kina e ero."
37 ✡Pe NeHalang nena helenga e pule nge
masio nga alalaha lo hele ke teke, "Lape
tenau lange non nenge tetue ana io."

✡ **19:24:** Psa 22:18 ✡ **19:25:** Mat 27:55-56 ✡ **19:26:** Ioa 13:23 ✡ **19:28:** Psa 22:15 ✡ **19:29:** Psa 69:21 ✡ **19:31:** Deu 21:22-23 ✡ **19:35:** Ioa 21:24 ✡ **19:36:** Exo 12:46; Num 9:12; Psa 34:20 ✡ **19:37:** Zec 12:10; Hem 1:7

Tealo Hite Iesus Koluna
(Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Luk 23:50-56)

38 Iok, urelu lochloch ngana nemur te lohot ke ulo pe Iosep nenge nena nge Arimatea lake ontei tote Iesus koluna nge ne Pilatus ke teke alo hite. Pe ne Pilatus longala. Pomalam, Iosep lake mene sue Iesus koluna. Iosep i Iesus nena non ia pule pe talkome letena manmanna ngana pe heleia lange mele ero toto iange mataua Iuta mur aria papalauna mur hel pule.

39 ✡Pe Nikotemus i non nenge lake naue Iesus nga miliko nga etuene lo, i pule la luluch nge Iosep. Ana non mene sini ana monri nge meena toto. Sini nemur teume hote ae nai eiria nge te heluluch tele pe inangaria ehech toto.

40 Iri nai te mene Iesus koluna pe te ruchite nga ruchinga hit hussu ngana. Pe teun hite Iesus koluna ana sini nemur. Te poia ke te nanasia poinga nenge Iuta mur te popoia nga aria pum mur, nenge tealo hitite iri.

41 Iok, metenga ana ich unne tunga kileng nenge te heon haka Iesus ia. Pe polo heueu ngana e nge mele koluna mateu ia ero kura, tunga metenga ana ich unne neu.

42 Pe tetal teu mene Iesus koluna nga polo neu iange polo neu tu ke rochroi mana. Pe pule etue neu i etue nenge te tatalo elele ure mur nga Israel mur aria etue palaungana nenge te hetalaulau ia.

20

Iesus Maul Haka Mule
(Mat 28:1-8; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12)

1 Iok, nga Sante nga uach uruna toto kileng nonenone kura pe Maria Mantalena oala ke langa polo nenge Iesus koluna mateu ia. Oala kela pe um nenge tetal ele nga polo hanna tunga munna ero ol.

2 Ana hei naue ke mau pe song langa kileng nenge Simon Petrus iri nai Iesus nena non nenge mutena tau tote te tutu ia. Song la pe hele, “Te hemou hote Non Soke koluna lo pe mo eteia tetal ngaria ia ero.”

3 Ol pe Petrus iri nai i nenge Iesus mutena tau tote neu, te song sapele ke tela nga polo nenge Iesus koluna mateu ia.

4 Te song ke te lala pe Iesus nena non nenge mutena tau tote ris tote Petrus pe song kela sauhot tala,

5 pe teu langa polo ero. Tatuch sio ke teke nau pe es mene ruchinga hit hussu ngana mur nge tema.

6 Pe Simon Petrus at ke sauhot pe teu la pengpeng nga polo pe naue ruchinga hit hussu ngana nemur nge tema.

7 Pe nenge te ruch hit Iesus palpalna ia, te loua ke ma ke altoto nga ruchinga hit hussu ngana nemur.

8 Iok, Iesus nena non nenge sauhot tala i pule nanas teu la. Teu la pe naue ure nemur pe letena manmanna.

9 ✡NeHalang nena helenga nenge masio nga alalaha ke ulolo hele ke teke, “Iesus lape maul haka mule nga metenga.” Helenga nei mallaha nge iri ero kura.

10 Ol pe iri nai te lohaka pe tela mule nga tetu ngaria.

Iesus Lohot Nge Maria Mantalena
(Mat 28:9-10; Mak 16:9-11)

11 Pe Maria mes ke tangtang nga polo hanna ol. Pe tatuch sio ke teke nau teu la,

12 pe naue angkelo nai nge reria hengeron hussu pe teare nga Iesus koluna ma ngana. Elle are nga Iesus palpalna ma ngana pe elle are nga Iesus apena ma ngana.

13 Pe te onteia hei neu, “O tangtang ia utar?”

Pe hei neu hele, “E tangtang ia ak Soke koluna, ngana i mele hel te hemou hote pe e eteia tetal ngaria ia i ero koi.”

14 ✡Ana hei hele ke mau pe ralele pe naue Iesus nge mes pe lekleke i.

15 Ol pe Iesus onteia i, “O tangtang ia utar? Pe o tango rerere itei?”

Pe hei neu teke ma non nenge nauelele metenga ana ich unne neu ke hele lange i ke teke, “Kole, nenge teke o hemou hote Iesus koluna, o heleia at nge iau pe mola ke mo lolo mule at.”

16 Pe Iesus hetue hei neu ene, “He Maria!”

Pe Maria ralele lange Iesus pe hele nga helenga Hipru ke teke, “*Raponi!*” (Helenga nei luna, “Hetoronga.”)

✡ **19:39:** Ioa 3:1-2 ✡ **20:9:** Ume 2:24-32; 1Ko 15:4 ✡ **20:14:** Luk 24:16; Ioa 21:4 ✡ **20:17:** Rom 8:29; Hip 2:11-12

17 ✡Ol pe Iesus hele lange i, “Ora at nge
iau ero iange e haka lange Temek ero kura.
Ola ke o hele lange titik mur nenge leteria
manmanna nge iau ke o teke, iau e haka
lala nge Temek nenge iri pule Temeria pe
i ak Soke ia nenge iri pule aria Soke.”
18 Iok laol, Maria Mantalena lange Iesus
nena hana mur pe hele ke teke, “E naue
Non Soke lo.” Pe nene ure nemur nenge
Iesus heleia lange i nge iri pule.

Iesus Lohot Nge Nena Hana Mur Nenge Te Nananasia I
(Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Luk 24:36-49)

19 Iok, nga Sante nga ulei Iesus nena
hana mur te eukirau nga pele e pe tepiu ele
iri ke kerkereng toto iange te mataua Iuta
mur aria papalauna mur. Pe Iesus lohot
mana ke mes nga tunangaria pe hele ke
teke, “E hetalaulau amo ke letemo maluch
sio ke nek mule.”
20 ✡Iesus hele ke pomau ke het pe heteia
penna mur pe alalina lange iri. Iesus nena
hana mur leteria iech toto nge tenau mule
i.
21 Pe Iesus hele mule lange iri, “E heta-
laulau amo ke letemo maluch sio ke nek
mule. Temek kulosia iau ke eat pomalam
mana lape e kulosia imo ke ala.”
22 Iesus hele ke mau ke het pe ula
hote eingana lange iri pe hele, “A mene
Opepengpeng.
23 ✡Nenge teke a saua hehei pe hana
reria poinga poreke ngana ke te lasus
toto, NeHalang lape poia ke pomalam pule.
Pe nenge teke a saua hehei pe hana re-
ria poinga poreke ngana mur ero, poinga
poreke ngana nemur lape tetu kura.”

Iesus Hetei Hote I Lange Tomas

24 Iok, Iesus nena hana mur iri analoch
pe nai pe elle nge iri ene Tomas (nenge
tehau keke ke ene Titimus). Pe nga etue
nenge Iesus lohot nge nena hana mur
Tomas tunga etue neu ero.
25 Ol pe pekngana mur tela pe te hele
lange i ke te teke, “Mo naue Non Soke lo!”
Pe Tomas hele lange iri, “Imo a teke a
naue Iesus pe iau letek manmanna nga
lemo helenga nemur ero. Nenge teke e
naue kirum munna nga penna mur pe io
munna nga alalina pe e rahite iri lape letek
manmanna.”
26 Iok, etue iri rahtele nai mule nga
hoena Iesus nena hana mur tetu teu mule
nga pele letena. Nga etue neu Tomas tu
luluch nge iri ol. Pe tepiu ele pele matana
mur ke kerkereng toto. Pe Iesus at mana ke
mes nga tunangaria pe hele, “E hetalaulau
amo ke letemo maluch sio ke nek mule.”
27 Ol pe Iesus hele lange Tomas, “O talue
perim kukana at nga kirum munna nenga
perik pe onau. Pe otul hote perim pe
opoi teua nga alalik. Letem manmanna pe
letem nachnai ero ol.”
28 Pe Tomas tucholia pe hele ke teke,
“Iong NeHalang nenge e heto hekeke pe ak
Non Soke iong!”
29 ✡Ol pe Iesus hele lange i ke teke,
“Urana hatong! Iong o naue iau pe letem
manmanna pe iri nenge te kolkol ia iau pe
leteria manmanna lape te iech toto.”

Pomerei Toto Nenge Ioanes Has Hote Alallaha Nei?

30 Tehas hote alalaha nei iange nga etue
nenge Iesus tu luluch nge nena hana mur,
poi hote merakulo mur nge halang toto. Pe
ure nemur nenge Iesus poi hote iri nem,
halang tehas sue nga alalaha nei ero.
31 ✡Pe nemur nenge ehas sue iri nei,
nenge poia ita ke letera manmanna ke
Iesus i NeHalang Tuna pe i Kristus. Ke
nenge teke letera manmanna nga nem,
lape ta mene maulinga ke koko nga Iesus
ene.

21

Iesus Hetei Hote I Nge Nena Hana Mur Nge Kalelea

1 Iok, nga hoena Iesus hetei hot mule
nge nena hana mur nga ech nge Kalelea.
(ech nem ene e pule Tiperius) Pe hetei hot
ngana ia i poi ke pomai:
2 Simon Petrus pe Tomas (nenge tehau
keke ke ene Titimus) pe Nataniel (nenge
nena nge Kana nge Kalelea) pe ne Sepeti
tutuna mur pe Iesus nena hana nai pule,
tetu ke muria elle nga lamau.

✡ **20:20:** Ioa 16:22; 1Io 1:1 ✡ **20:23:** Mat 16:19 ✡ **20:29:** 1Pi 1:8 ✡ **20:31:** Ioa 3:15; Rom 1:17; 1Io 5:13 ✡ **21:3:** Luk 5:4-7

3 ✡Pe Simon Petrus hele lange iri ke teke,
"Iau lape e lohot kela euas." Pe iri te hele,
"Mo koko nge iong ke itaul ta uas." Ol pe
tela ke te lohaka sapele nga sulang. Pe nga
miliko neu ruo e ha nga aria hoat ero toto.

4 Pe nga uach uruna kileng matale sisio
pe Iesus mes nga peipei nga ech ilina pe
nena hana mur te naue pe te lekleke i.

5 Ol pe Iesus ontei hot lange iri ke teke,
"Hana, a uasia ruo hel kau?"

Pe iri te tuachol ia ke teke, "Ero toto i!"

6 Pe Iesus hele lange iri, "A hesue amo
hoat lakou nga sulang ilina ele nenga pen
tamalmal. Nga lamam lape aole ruo hel."
Iok, te hesue hoat nem la pe te alker nge
tetak haka mule iange ruo halang toto teha
nga hoat.

7 ✡Pe Iesus nena non nenge mutena tau
totote hele lange Petrus, "Non Soke laka
nenge hele hot atat nge ita nem!" Nga etue
nenge Simon Petrus longe non neu nge
hele ke teke "Non Soke laka nenge hele hot
atat nge ita nem," ueiuei mana kale loua
nena hengeron nenge hot ana nga luana
(iange i haka hot tele ke ulolo) pe tamu sio
nga ech pe pasu sio ke langa peipei.

8 Pe pekngana mur teote sulang pe teole
hoat luluch nga ruo ke tesio langa peipei
iange malang nenge sio langa peipei sase
ero. Sase ngana ana lome iri ana non kina
lime mana. (100 mita)

9 Iok, tela ke temes nga peipei pe te naue
oan ngingina ngana. Pe nga oan matana te
naue ruo hel nge makmak pe ngaunga hel
tema pule.

10 Ol pe Iesus hele lange iri ke teke, "Ruo
nenge aole iri nem, a mene hel at."

11 ✡Iok, Simon Petrus tamu haka nga
sulang pe halaua pekngana mur ke teole
sue hoat ke langa peipei. Pe hoat neu muta
ia ruo papalaungana mur nge iri ana non
kina rahtele nai pe analoch pe mol (153).
Ruo nemur iri halang pe hoat neu chach
poreke.

12 Ol pe Iesus hele lange iri, "Aiat ke
angau ol." Iesus nena hana mur te eteia ke
i Non Soke. Pe iri te here tau helia onteinga
nenge, lape elle nge iri ontei lil hote i ke
teke, "Ia iong itei mam?"

13 Ol pe Iesus lake mene ngaunga nem
pe tunge lange iri pe poia ruo ke pomalam
pule.

14 ✡Ke Iesus maul haka mule nga
metenga ke ulolo. Pe hetei hot ngana ia
i lange nena hana mur hemol ngana koi
nga nenge nei.

Iesus Ontei Hote Petrus

15 Iok, te ngau ke het pe Iesus onteia
Simon Petrus, "Simon, iong ne Ioanes tuna.
Imo lochloch ngana nei mutemo taua iau,
pe iong mutem tau tote iau ma ero?"

Pe Petrus tuacholia, "Oe Non Soke. O
eteia ke iau mutek tau tote Iong."

Pe Iesus hele lange i ke teke, "O nauele
lek hana mur ke nek ke pomanga o nauele
sipsip mur."

16 ✡Pe Iesus ontei henai ngana, "Simon
iong ne Ioanes tuna. Mutem tau tote iau
ma ero?"

Pe Simon tuacholia, "Oe Non Soke, o
eteia ke iau mutek tau tote Iong."

Pe Iesus hele lange i ke teke, "Onek hite
lek hana mur ke pomanga onek hite sipsip
mur."

17 Pe Iesus ontei hemol ngana ke teke,
"Simon iong ne Ioanes tuna. Mutem tau
tote iau ma ero?"

Pe Petrus letena huna iange Iesus ontei
hemol ia i ke ulolo ke teke. "Mutem taua
iau ma ero?" Ol pe Petrus hele, "Non Soke
Iong o eteia ure lochloch ngana pe o eteia
ke mutek tau tote iong!"

Pe Iesus hele lange i ke teke, "O nauele
lek hana mur ke nek ke pomanga o nauele
sipsip mur.

18 Pe e hele ke manmanna toto lange
iong; Nga iong lomele ngam iong sipom o
hemele iong pe oi ke ola nga lemem ngam.
Pe nga etue nenge o tuauna ol lape otul
hote perim pe mele at ke hemele iong. Pe
lape mene iong langa kileng nenge lemem
ero nge ola ia."

19 ✡(Petrus mete ngana lape lohot ke mau
kou nga Iesus hele ngana neu. Pe nga nem
lape te heto heke tote NeHalang ene.) Iesus

✡ **21:7:** Mat 14:29; Ioa 13:23 ✡ **21:11:** Luk 5:6 ✡ **21:14:** Ioa 20:19, 26 ✡ **21:16:** Ume 20:28 ✡ **21:19:** Mat 16:24-25; 2Pi 1:14 ✡ **21:20:** Ioa 13:23-25

hele ke mau ke het pe hele, “Oi at ke o nanasia iau.”

Iesus Heleia Nena Non Nenge Mutena Tautote

20 ✡Ol pe Petrus ralele pe naue Iesus nena non nenge mutena tau totote nge nananasia iri. (I laka nenge matu haka toto nge Iesus nga etue nenge te ngaungau pe onteia i ke teke, “Non Soke itei toto nenge lape tung heke iong langa hana porekreke ngana mur peria?”)
21 Ke Petrus naue i pe onteia Iesus ke teke, “Non Soke, pe non neu lape te poia i ke pomerei?”
22 Pe Iesus tuacholia ke teke, “Nenge teke lemek non nem lape tu ke maulul kela het nga etue nenge eat mule. Pe pomerei nenge letem una sakilil nga ure nei? O iat ke o nanasia iau!”
23 Ol pe Iesus nena hana mur nenge te nananas ia i, iri halang te longe pe te hele ke te teke Iesus nena non nem lape mete ero. Helenga nenge non nem lape mete ero Iesus heleia ero. Iesus hele mana ke teke, “Nenge teke lemek non nem lape tu ke maulul kela het nga etue nenge eat mule. Pe pomerei nenge letem huna sakilil nga ure nei?”
24 ✡Iesus nena non nenge mutena tau tote esia ure lochloch ngana nei pe heleia helenga nemur pe has sue iri. Pe ita ta eteia ke nena helenga nemur manmanna.

Iesus Poia Ure Nge Halang Toto

25 ✡Iesus poia ure lochloch ngana hel pule. Pe nenge teke tehas sue ure lochloch ngana nemur nga alalaha, iau e teke ich nei kino mana pe alalaha nemur lape muria ero nge tema ia.

✡ **21:24:** Ioa 19:35 ✡ **21:25:** Ioa 20:30

Hekulkulonga Mur Aria Ume

Apostel Mur Aria Ume

1 ✡Oe, Teopilos mur, iau Lukas koi ehas ia
alalaha nei lange imo pe e teke e hele mule
lange imo. Nga lek alalaha nenge ehas tele
lange imo, e has urume ure lochloch ngana
nenge Iesus popoia pe hetottore nga etue
nenge talune ana ume,
2 ✡kela het nga etue nenge haka langa lut
nga tapa. Ana non haka langa lut nga tapa
ero kura pe Opepengpeng halaua i ke hele
lange nena hana mur nenge hesilei hote
iri. Pe i hele urume reria ume nenge lape
te poia.
3 ✡Iesus mete ke ulolo pe lohot mulmule
nge nena hana mur ke etue iri ana non
kina nai (40). Pe nga etue nemur, popoia
ure halang ke te esia pe leteria manmanna
ke Iesus maul haka mule nga ana metenga
lo. Nena hana mur te esia i pe heleia Ne-
Halang nena naualanga pe nekinga lange
iri.
4 ✡Nga etue nenge Iesus tu luluch nge iri
kura pe tunge helenga kerkereng ngana
nei lange iri ke teke, “Atu nge Ierusalem
mukam ke a kulele tunginga nenge e hele
ia lange imo lo. Tunginga nenge Temek
heleia ke teke tunge lange imo.
5 ✡Ioanes henune imo nga ech mana. Pe
nge rou pongnai lape a mene henuninga
nga Opepengpeng.”

NeHalang Mene Heke Iesus Langa Lut Nga Tapa

6 ✡Iesus nena hana mur teare luluch nge
i pe te onteia i ke te teke, “Non Soke, lape
otal haka mule Israel kai? Nga etue ne-
mai?”
7 ✡Pe Iesus hele, “Ure papalaungana ne-
mur aria etue, Temek i sipona talue iri.
Iange i nauele ure lochloch. Ke imo a eteia
ure nemur te lohot ngaria ero.
8 ✡Pe nga etue nenge Opepengpeng sio
at nge imo, lape a mene kerkerenga nenge
a haliu hote iau lange hehei pe hana
lochloch. Ke lape a haliu nge Ierusalem pe
nge Iutea lochloch pe nge Samaria pe nga
kileng lochloch ngana nga ich.”
9 Iesus helele kura pe NeHalang mene
heke i ke la sapele nga lut nga tapa. Pe hana
nemur temes ke tenau ala tote i kela lele
teu nga ulu.
10 Hana nemur mataria tu mana nga lut
kura pe hana nai nge reria hengeron hussu
te lohot ke temes luluch nge iri.
11 ✡Pe te hele, “Imo hana nenge Kalelea,
pomere nenge ames ke anau haka lamana
nga tapa mam? A esia Iesus laka NeHalang
mene heke i ke la nga lut nga tapa lo! Pe
at mule ngana, lape pomalam mana nga
haka la ngana nem.”

Mateas Mene Iutas Munna

12 ✡Ure nemur te lohotot pe Iesus nena
hana mur tetu nga hengene nenge Oliua.
Ke het pe tei sio ke tela mule nge Ierusalem.
Pe kue sase ngana nenge lange Ierusalem
ana lome iri ana non kina iri lime iri
analoch. (kilomita elle)
13 ✡Iok laol, tei teu lange Ierusalem pe tei
haka langa lut nga pele letena unne nenge
te tutuia. Iri lochloch eria koi: Petrus,
Ioanes, Ieims, Antreas, Pilipus, Tomas,
Patolomius, Mateus, Ieims nenge Alpeus
tuna, Simon nenge seilil kina, pe Iutas
nenge Ieims tuna.
14 Iri lochloch te eukirau ke kokoes mana
ke te hetalaulau. Iri ul hehei nemur pe
Maria nenge Iesus tana, pe Iesus titina
mur.
15 Nga etue hel nga hoena iri lochloch
ngana nenge leteria manmanna te euki-
rau. Iri nenge te lohot, iri ana non kina iri
rahtele elle (120). Pe Petrus mes haka pe
hele,
16 ✡“Titik mur pe liliuk mur, imo a eteia
poinga nenge Iutas poia nem. NeHalang
nena helenga lohot ke manmanna lo. Ke
Opepengpeng hele hote nga Teuit anna ke
teke, Iutas lape i non nenge henonou hote
hana nenge te laua Iesus.

✡ **1:1:** Luk 1:3 ✡ **1:2:** Mak 16:19; Luk 24:49-51 ✡ **1:3:** Luk 24:36-49; Ume 10:41 ✡ **1:4:** Luk 24:49; Ioa 14:16-17; Ume 2:33 ✡ **1:5:** Mat 3:11 ✡ **1:6:** Luk 24:21 ✡ **1:7:** Mak 13:32 ✡ **1:8:** Mat 28:19; Luk 24:48 ✡ **1:11:** Mat 26:64; Luk 21:27 ✡ **1:12:** Luk 24:50-53 ✡ **1:13:** Mat 10:2-4 ✡ **1:16:** Psa 41:9

17 Nga tele ngana, imem pekngamem Iutas pe i rahite ume elle mana nenge pomange imem nei."
18 ✡(Iok Iutas poia poinga poreke ngana nem pe te olia i nga umtutuna. Pe mene umtutuna nem pela olia ich unne. Pe nga ich unne nem, ana non losio ke mete pe sana chach pe makanna pararai hot.
19 Hulua lochloch ngana nenge tetu nge Ierusalem, te longe pe te hetue kileng neu nga reria helenga ke ene Akaltama. Luna: Eina lele ich.)
20 ✡Pe Petrus hele mule, "Helenga nenge Teuit has sue nga alalaha nenge Sam hele ke pomai,
" 'Lape na pele nganngana ero
pe mele tuia ero.' "
Pe hasinga e pule hele ke teke,
" 'Mele lape mene munna nga ana ume.'
21 Ke pomlam lape ta henonou hote mele ke mene munna ol. Pe mele nem lape ta henonou hote nga iri hana nenge te i lululuch nge ita nga etue lochloch nenge Non Soke Iesus i luluch nge ita.
22 ✡Talun ngana nga etue nenge Ioanes henunun, ke la het nga etue nenge NeHalang mene heke Iesus langa lut nga tapa."
23 Iok laol, te henonou hot ke hana nai. E ene Iosep nenge te hetue ke Pasapas (pe ene e pule Iastus). Pe e ene Mateas.
24 Ol pe te hetalaulau lange NeHalang ke pomai, "Non Soke iong o eteia utar nenge tuteu nga hulua lochloch leteria. Ke pomalam o hemallaha hote non elle nge iri nai nei ol, nenge o henonou hote
25 ke mene Iutas munna. Iange Iutas hile sue ume nei lo. Pe i kou lake amnei ana nga kileng unne nenge lape laia."
26 Laol pe te mene um nai nenge hana nai neu eria maia, pe te saua ana maelpa pe Mateas ene mahot ia. Pomalam tesis luluche i lange Iesus nena hana analoch pe elle neu, ke mene Iutas munna.

2

Opepengpeng Sio At Ngana

1 ✡Pentekos ana etue at pe iri lochloch te eukirau ke muria elle.
2 Pe ueiuei mana ute sio at nga tapa pe alngana pomanga tuttula palaungana. Sio at pe hemute pele letena nenge te tuia.
3 ✡Ol pe te esia ute hel nge pomanga oan remen ngana nge la ke rongo heke iri elle pe elle pe tu haka mana nga houngaria.
4 ✡Te muta nga Opepengpeng pe te talun ke te hele nga helenga altoto ngana mur nenge tunge lange iri.
5 Pe nge Ierusalem, Iuta mur hel nenge leteria metene NeHalang ke kokoes, te tu pule. Pe iri teat nga kileng lochloch ngana nga ich.
6 Te longe ure neu nge lohot pe teat ke te eukirau. Teat ke te eukirau pe te rura toto iange te longe hana nemur nge te helele nga kileng elle pe elle reria helenga mur pengpeng.
7 Ol pe ngaria lohot pe te hele, "Hana nemur reria nge Kalelea pe chauling mur ia iri.
8 Pe pomere nenge ta longe iri nge te hele nga ita sipora rera helenga mur mai?
9 Ita lochloch ngana nei ta at nga kileng nemur nge Patia pe nge Mitia, pe nge Ilam pe nga kileng nenge Mesapotamia pe nge Iuta pe nge Kapatosia pe nga kileng nenge Pontus pe Eisia pe nge
10 Prikia pe nge Pampilia pe nge Ekipto. Pe nga kileng nemur nenge Lipia nenge rochroi lange Sirini. Pe ara hel nge ita teat nge Rom.
11 (Iri nenge teat nge Rom, hel iri Iuta pengpeng nike. Pe hel, iri Iuta ero mukam pe nga hoena te lohot ke iri Iuta.) Pe ara hel nge ita teat nge Krit pe nge Arapia. Pe ita lochloch ngana ta longe hana nemur nge te heleia ure papalaungana nemur nenge NeHalang popoia iri. Pe te heleia ure nemur nga ita sipora rera helenga mur pengpeng."
12 Ngaria lohot pe leteria lilil toto pe te ontei hel mulmule nge iri ke te teke, "Ure nenge lohotot nemai, luna mere toto mai?"
13 Pe hel tetua sal haka ke te teke, "Hana nemur tein iam."

Petrus Hemellehe Hulua Ramaria

✡ **1:18:** Mat 27:3-8 ✡ **1:20:** Psa 69:25; 109:8 ✡ **1:22:** Mak 1:9; 16:19; Ioa 15:27 ✡ **2:1:** Lev 23:15-21; Deu 16:9-11
✡ **2:3:** Mat 3:11 ✡ **2:4:** Mak 16:17; Ume 4:31; 10:44-46; 19:6

14 Iok, Petrus mes haka luluch nge pekngana mur nenge analoch pe elle nem
pe haliu ke palaungana toto lange hulua
lochloch ngana ke teke, “Iuta mur pe imo
lochloch ngana nenge atu nge Ierusalem,
a longo at nge iau pe e hemallaha hote ure
nenge te lohotot nei luna lange imo.
15 Imo a teke hana nemur tein. Pe iri tein
ero iam, iange kileng uach mana kura!
16 E hele lange imo pengpeng, ure nenge
te lohotot nei, hetatalonga Ioel hele talue
nge nike lo. Hele ke teke,
17 ✡ “ ‘NeHalang hele ke pomai koi;
Etue nemur nga hoena nge te lohot
tala nga etue hetala ngana,
iau lape e tunge Opepengpeng ke rongo
heke iri lochloch.
Tutumo mur tatamanna pe tutumo
mur heheina,
lape te haliu hote lek helenga mur.
Pe lape lemo lolomele mur,
lape tenau operia ia ure mur
pe amo hana papalauna mur,
lape tema operia rara.
18 Pe lek hekuleileinga ana non mur,
manmanna toto ke te mene Opepengpeng
nem pule,
ke iri pule te haliu hote lek helenga
mur.
Iri nenge tatamanna pe heheina pule.
19-20 Pe lape epoi hote ana lala hel nga lut
nga tapa ke pomai,
lape chaia tua ero ol, pe kileng au
mana.
Pe teio matana lape hul ke pomanga toho.
Pe lape epoi hote ana lala hel nge sio
nga ich ke pomai,
lape e heremenia kileng nga toho
pe e poia kileng ke oan ngaulele pe
kileng pulu ala mana.
Pe ure nemur lape te lohot tala
nga NeHalang ana etue nenge palaungana toto.
21 Pe iri lochloch ngana nenge te tang la nge
Non Soke ke halaua iri,
lape tetu ke te maulul.’ ”
22 Pe Petrus hele pule, “Imo hana nenge
Israel, a longo at nga lek helenga. E teke e
hele urume Iesus nenge Nasaret lange imo.
Imo sipomo a eteia ume papalaungana pe
lala mur nenge Iesus poi hote lange imo ke
a esesia lo. Nga NeHalang lemene ngana
toto, poia ure nemur ke te lohot ke pomalam. Iange i teke heneue imo ke a eteia ke i
sipona kulos sue Iesus at.
23 Pe nga NeHalang lemene ngana, tung
heke Iesus langa perimo ke pomanga i
sipona letena tuanin hot ngana ia nge nike,
pe heleia ke teke poia. Ke imo sipomo
a hune Iesus nenge a tunge i langa hana
poreke ngana mur peria ke te heon heke i
ke mete.
24 Pe NeHalang hemaul heke mule Iesus
nga metenga. Hile hote i ke mete sapele
ero, iange kerkerenga pele nga metenga
nakuna ero nge hekou sue Iesus.
25 ✡Non Soke Teuit heleia Iesus ke pomai,
“ ‘Kokoes mana e esesia Non Soke.
Pe ute pele ero nge heloiloi ia iau.
Iange ana non tu ke rochroi mana nge
iau.
26 Ke pomalam letek urana toto pe e hele ke
e iech mana.
Pe pule singik nei lape tuke angala
mana nge NeHalang.
27 Iange NeHalang iong, o hile sio mene iau
ke etu nga hana nenge te mete reria
kileng ero.
Pe lape o hile sio mene lem non nge pengpeng
ke ma ke punich nga ich letena ero.
28 Iong, o henonoua iau nga maulinga ana
kue lo.
Ke lape o poia iau ke etu luluch nge iong
pe o poia iau ke e iech toto.’ ”
29 ✡Iok Petrus hele mule, “Titik mur e
teke e hele hot pengpeng lange imo nge
rette Teuit. Ana non mete ke tealo hite i lo.
Pe ana polo tu luluch nge ita ke at nga etue
nenge heueu nei.
30 ✡Pe non soke Teuit nem i hetatalonga.
Pe i eteia utar nenge NeHalang heleia ke
teke poia. NeHalang talue helenga kerkereng ngana nge teke hemes heke Teuit
nette e ke lohot ke i naungaala ana none,
ke pomange Non Soke Teuit i sipona.
31 ✡Iok, Non Soke Teuit eteia utar nenge
NeHalang teke popoia, pomalam hele
urume Mesias nem maul haka mule ngana
ke teke, ana non lape tu ke lasus nga hana

✡ **2:17:** Jol 2:28-32 ✡ **2:25:** Psa 16:8-11 ✡ **2:29:** 1Ki 2:10 ✡ **2:30:** 2Sa 7:12; Psa 89:3-4; 132:11 ✡ **2:31:** Psa 16:10

nenge te mete reria kileng ero. Pe pule lape
koluna ma ke punich nga polo letena ero.
32 Ke Ne Iesus nei, ngana kou NeHalang
hemaul heke mule i nga metenga lo. Ke
imem lochloch ngana nei, Iesus maul haka
mule pe at ke lohot nge imem. Ke ngana koi
nenge mo hele hotote ure nemur, iange mo
esia lo.
33 ✡Ke Ne Iesus nem, ngana kou maul
haka mule kela are nga Temene penna
tamalmal lo. Pe mene Opepengpeng nga
Temene penna lo. Ke pomanga Temene
hele talaia lo ke teke tunge lange i. Pe nena
tunginga nenge hekulo sue at nge imem,
ngana koi nenge a esesia pe a longlonge
heueu nei.
34 ✡"Iange Non Soke Teuit haka langa lut
nga tapa ero. Pe Iesus i toro mana haka
langa lut nga tapa. Pe Non Soke Teuit hele
ke pomai,
" 'Non Soke hele lange ak Non Soke ke pomai:
"O haka at ke oare lakoi nga ilik ele
nenga perik tamalmal.
Oare lamai kela het nga etue nenge,
35 e mene lem ngarang mur, ke e talue
iri nga apem sana ene,
ke apem ana manga mur ia iri." '
36 ✡ "Ke imo hana nenge Israel, nenge
nei a etei tote ol, iange Iesus nenge a heon
heke i nem, NeHalang tal heke tote i ke i
soke toto ol. Ke i Mesias nenge mene mule
NeHalang nena hana mur nenge hesilei
hote iri lo."
37 Iok laol, Petrus na helenga nemur tua
tote hehei pe hana leteria, ol pe hehei pe
hana nemur te hele lange Petrus pe pekngana mur ke mai, "Oe atong mur, pe imem
lape mopoi ke pomere mai ol?"
38 Pe Petrus hele lange iri ke mai koi,
teke, "Imo lochloch ngana nem, imo elle
pe elle, a hulia letemo nga lemo poinga
poreke ngana mur, pe a mene henuninga
nga Iesus Krisus ene. Pomalam lape NeHalang letena ia imo nga lemo poinga poreke
ngana mur. Pe lape a mene tunginga
nenga Opepengpeng pule nenge NeHalang
hekulo sue at nei.
39 ✡NeHalang talue helenga kerkereng
ngana lo, nenge teke tunge Opepengpeng
lange imo pe nge tutumo mur pe nge hulua
lochloch ngana nenge tetu nga tau. Oe,
tunge lange iri nenge i sipona iua iri."
40 Pe Petrus hele hote helenga e pule
lange iri pe hele ke kerkereng toto lange iri
ke mai, "Anau ala amo, iange lape melmelenga palaungana nenge NeHalang tunge
lange hana poreke ngana mur, lape mene
imo pule!"
41 ✡Petrus na helenga tua tote leteria pe
hulua halang toto leteria manmanna nga
helenga nemur. Ke pomalam te mene henuninga. Ke hehei pe hana iri ana non kina
lime iri analoch iri mol (3,000) te lohot ke
Iesus nena hana mur nga etue neu pengpeng.

Iri Nenge Leteria Manmanna Nge Iesus Tetu Ngaria

42 ✡Iok, iri lochloch ngana nenge te hulia
leteria pe te mene henuninga nem, kokoes
mana tela nge Iesus nena hana mur ke te
hetottore iri. Pe tetu ngaria pomai, tenau
hel mule nge iri ke pomanga iri lochloch
titiria mur hel. Te eukirau pe te ngau ke
elle pe te eukirau ke te hetalaulau.
43 Pe Iesus nena hana mur tepoi hotote
lala mur pe ure papalaungana mur pe
hulua te esesia pe te rura toto. Pe haria
kangkanga manmana.
44 ✡Ke iri lochloch ngana nenge leteria
manmanna nge Iesus tetu manmana ke
muria elle, pe te tung helel aria ure.
45 Nenge teke tetu pe mele na ure unne
sune mana, te mene reria ure hel langa
ingala, nem pe mele hel te olia reria ich
unne pe uruna te laia nge mele nem.
46 Kokoes mana tela ke te eukirau nga
NeHalang nena pele palaungana. Pe pule
tela ke te eukirau ke te ngau nga reria pele
mur. Te ngau pe te iech pe te tung helia
aria ngaunga.
47 ✡Pe te heto heke NeHalang ene pe
te iech toto iange hehei pe hana lochloch
nenge Ierusalem, leteria urana mana nge
iri. Nga etue lochloch, NeHalang hesilei
hotote nena hana mur. Ke nga poinga nem

✡ **2:33:** Ume 5:32; 7:55-56 ✡ **2:34:** Psa 110:1 ✡ **2:36:** Ume 5:30-31 ✡ **2:39:** Isa 57:19 ✡ **2:41:** Ume 2:47; 4:4
✡ **2:42:** Ume 20:7 ✡ **2:44:** Ume 4:32-35 ✡ **2:47:** Ume 6:7; 11:21

mana, iri nenge NeHalang mene mule iri pe leteria manmanna nge Iesus, te lohot ke iri hulua toto.

3

None Nge Apena Lul

1 Nga ulei nga etuene e, Petrus iri nai Ioanes tei teu lala nga NeHalang nena pele palaungana. Tei teu lalamau ke te hetalaulau ke pomanga kokoes te popoia lo.

2 Pe NeHalang nena pele palaungana neu matana, te hetue ke ene Rerere. Pe none nge apena lul nga i kino ngana nike arare lamau. Kokoes mana te takisia i ke te laia nga pele matana neu, ke longlong umtutuna nge hehei pe hana nge tei teu lala nga NeHalang nena pele palaungana neu.

3 Iok, esia Petrus iri nai Ioanes nge tei teu lala, pe long umtutuna lange iri.

4 ✡Ol pe Petrus iri nai Ioanes te nachnei hite i, pe Petrus hele, "Onau at nge imem!"

5 Iok, ana non naula nge iri nai pe teke ma lape te tunge ute lala nge i.

6 ✡Pe Petrus hele mule lange i, "Iau lek umtutuna ero toto koi, nenge lape e tunge lange iong. Pe lek ure nenge e teke e tunge lange iong ngana koi nei; Nga Iesus Kristus nenge Nasaret ene, e hele lange iong ke omes haka pe oi!"

7 La Petrus rahit heke non neu nga penna tamalmal pe ueiuei mana ana non apena takaha pe mes sapele.

8 Non neu mes nga apena pe tamu haka pe talun ke i rara sapele. Pe i pe Petrus pe Ioanes tei teu la sapele nga NeHalang nena pele palaungana neu letena. Pe non neu ii pe tamtamu pe heto hekeke NeHalang ene.

9 Pe hulua lochloch ngana nga lamau te esia non neu nge ii pe te longe i nge heto hekeke NeHalang,

10 ol pe te rura toto pe leteria tuanin rara ke te teke, "Utar toto nenge poia non nem ke urana mule?" Iange tenau urume ke i non nenge arare ke long manmana umtutuna nga pele matana nenge Rerere.

Petrus Haliu Nga NeHalang Na Pele Palaungana

11 Iok laol, hulua lochloch ngana te longe ure neu nge lohot pe te song ke tela nga sauach nenge te hetue ke Solomon na Sauach. Tela pe non neu lau hite Petrus pe Ioanes ke temes.

12 Pe Petrus esia hulua lochloch ngana nemur nge te rura ia non neu nge i mule pe hele, "Imo hana nenge Israel, pomere nenge a nachnei sakililia imem ke pomam? Imo a teke lemem kerkerenga palaungana pe imem toto kai, nenge mo poia non nei ke i mule mai?

13 ✡Ra tete mur aria soke NeHalang nenge Apraham pe Isak pe Iakop te heto hekeke, tunge hemalmalinga lange nena hekuleileinga, Iesus lo. I laka nenge a tunge i langa hana nenge Rom peria. Pe Pilatus hele ke teke hottaua ute nge non nem poia ke poreke ero, pomalam teke papa ala ana nga helenga pallaklaka ngana nenge a poia lange i. Pe imo a hulia patangamo lange i pe a toto ita toto lange Pilatus ke a teke, non nei mete.

14 Non nei, NeHalang nena non toto. Ke na poinga pe na ume mur pengpeng mana. Pe imo lememo ero ia i ke a teke lake mete. Pe a hele lange Pilatus ke mene non nenge hunun hana munna.

15 Ke imo a hune non nenge tunge maulinga at nge ita laka. Pe ana non, NeHalang hemaul heke mule i lo. Imem nai mo esia ke ngana koi nenge mo heleia.

16 Ke imem nai letemem manmanna toto nge Iesus. Imo a esia non nenge apena lul nem, i urana mule nga kerkerenga nenga Iesus ene. Ke letemem manmanna ngana nge Iesus laka nenge poia non nem ke urana mule.

17 ✡ "Pe titik mur, e eteia ke ulolo. Imo ul amo papalauna mur, a poia poinga nei lange Iesus iange a eteia ero. Ke ngana laka nenge lememo ero ia i.

18 Pe e hele lange imo pengpeng, NeHalang hele hote nga hetatalonga mur haria nge nike lo. Nenge hele ke teke, 'Non Mesias nenge at ke mene mule nena hana mur, lape takisia melmelenga palaungana.' Ke nga poinga nenge a poia nem, pete tote NeHalang hele ngana.

✡ **3:4:** Ume 14:9 ✡ **3:6:** Ume 4:10; 16:18 ✡ **3:13:** Exo 3:6, 15; Luk 23:13-25; Ume 2:23 ✡ **3:17:** Luk 23:34; 1Ti 1:13 ✡ **3:19:** Ume 2:38

19 ✡Pomalam apoi ke pomai koi; A hulia
letemo nga lemo poinga poreke ngana mur
pe a nanasia NeHalang. Pomalam lape
NeHalang letena porekeia imo nga lemo
poinga poreke ngana mur.
20 Nenge teke apoi ke pomam, lape Ne-
Halang hekulo sue opemo ana ngaunga at
nge imo. Ke lape kulosia Mesias nenge i
sipona henonou hote lo, ke at mene mule
nena hana mur nenge hesilei hote iri lo. Ke
Mesias nem laka Iesus i sipona.
21 Pe i lape tunga tapa mukam ke kulele
etue nenge NeHalang talue ke teke, poia
ure lochloch ngana ke te lohot ke heueu
ngana mule. Helenga nem, NeHalang i
sipona hele hote nga nena hetatalonga
mur haria nge nike. Pe hetatalonga ne-
mur, NeHalang talue iri ke altoto ke te poia
ume nem pengpeng.
22 ✡Ke nge nike, Moses hele tote Ne Iesus
ke mai,
" 'Amo Soke NeHalang lape henonou hote
mele e nge imo sipomo,
pe talue i ke i hetatalonga ke mange
iau.
Pe teke hele ke mere lange imo,
a longo taua nena helenga mur.
23 Pe mele hel nenge te longo taua hetata-
longa nem nena helenga ero,
lape tetu teu langa NeHalang nena
hana mur ero.
Pe lape NeHalang hun sue iri ke tehet.'
24 "Pe hetatalonga lochloch ngana nge
nike, te hele hote utar nenge te lohotot
heueu nei. Talun nge hetatalonga Samuel
pe ole lange pekngana nemur nenge te
nanasia i.
25 ✡Pe imo lape a mene ure nemur nenge
hetatalonga mur te heleia. Pe NeHalang
hele hote ure nemur nga etue nenge, i pe
lemo tete mur te talue helenga tomunga
hel nem. Iange i hele lange Apraham ke po-
mai, 'Lape e pete hulua lochloch nga ich, pe
petanga nem lape at nge iong sipom alom.'
Nge nike, NeHalang tunge helenga nem
lange Apraham, pe heueu nei, petanga
nem sio at nge imo ol.
26 ✡Ke pomalam NeHalang henonou hote
nena non pe kulosia i ke at tala nge imo ke
pete imo pe halaua imo elle pe elle, ke a hile
lemo poinga poreke ngana mur."

4

Hana Papalauna Leteria Inin Taua Petrus Iri Nai Ioanes

1 Iok, Petrus iri nai Ioanes te hele lala nge
hehei pe hana kura pe tunginga ana hana
mur pe non soke nenge nauelele NeHalang
nena pele palaungana ana naungaala mur
pe Satiusi mur hel teat ke te puris.
2 Teat pe leteria inin toto iange Petrus iri
nai Ioanes te hetottore hehei pe hana nga
Iesus nge maul haka mule nga metenga.
Ke nem hemallaha hot tote ke, iri nenge te
mete lape te maul haka mule.
3 Laol pe hana papalauna nemur te laua
Petrus iri nai Ioanes ke te teke te onteia iri
nai pe ero. Iange kileng ulei sio lo. Poma-
lam tetal teua iri langa tuele au ngana.
4 ✡Pe hulua lochloch ngana nenge te
longe iri nai reria helenga, leteria man-
manna. Ke iri nenge leteria manmanna te
lohot ke iri ana non kina lime iri analoch
iri lime (5,000).
5 Iok, pomange rou almasinga ana hana
mur pe hana nenge iri mukmuka nge Is-
rael mur pe hotonga ana hetoronga mur,
teat ke te eukirau nge Ierusalem.
6 Pe tunginga ana hana mur aria non
soke, ene Anas. Ke Anas pe Kaepas pe
Ioanes pe Aleksanta pe iri hel pule nenge
te lohot nga mata nenge tunginga ana hana
mur, iri lochloch tela ke te eukirau luluch
nge hana nemur.
7 Laol pe te hemesia Petrus iri nai Ioanes
nga mataria pe te onteia iri ke pomai, "A
poia ure nei ke mere mai? A mene lemo
kerkerenga langai nenge a poia ure nei? Pe
a poia nga itei ene?"
8 Pe Opepengpeng teu ke muta toto nge
Petrus pe tuacholia hana nemur reria he-
lenga ke mai, "Imo almasinga ana hana
mur pe imo hana nenge imo mukmuka nge
Israel mur:
9 A onteia imem nga halaunga nenge mo
poia nge ape lul nei. Maul ke mere?
10 ✡Imo lochloch pe imo Israel mur a
longo ke nek. Non ape lul nei urana

✡ **3:22:** Deu 18:15, 18-19 ✡ **3:25:** Gen 22:18 ✡ **3:26:** Ume 13:46 ✡ **4:4:** Ume 2:41 ✡ **4:10:** Ume 3:6, 13-16

mule nga Iesus Kristus nenge Nasaret nena
kerkerenga. Pe imo a hune ana non ke
mete nga ana manga toto. Pe NeHalang
hemaul heke mule i. Pe NeHalang nena
helenga hele ia Iesus ke mai:
11 ✡ " 'I laka, i um nenge imo hana nenge a
lelele pele lememo ero ia.
Pe i, lohot ke i um palaungana nenge
rahtua ele pele.'
12 ✡Maulinga at nge mele ero ol. At mana
nga Iesus ene."
13 Hana papalauna nemur te esia Petrus
pe Ioanes pe te rura. Iange iri nai temes
ia aria seilil. Pe te eteia iri lo, nge iri hana
mana nge ramaria alchach ero. Pomalam
te eteia iri nai nge tetu luluch nge Iesus.
14 Pe te esia non ape lul nem nge mes
luluch nge iri pe te reng toto ke te hele ia
helenga e ero ol.
15 Hana papalauna nemur te kulos hote
iri nai pe te hele tele el nge iri,
16 "Lape ta poia iri nai ke pomere? Hehei
pe hana lochloch ngana nge Ierusalem te
esia iri nge tepoi hote ure palaungana nem
nge hemallaha hote NeHalang na hekerk-
erenga. Ure nei, ta talkome ero ol i!
17 Teke poi, pe ta hele ke kerkereng lange
iri nai ke te heto heke Iesus ene ero ol. Po-
malam ure nei het la koloi pe te heloloune
ero ol."
18 ✡Te iua iri nai pe te hele ke kerkereng
lange iri nai ke te hetottoro pe te haliu nga
Iesus ene ero ol.
19 ✡Pe Petrus iri nai Ioanes te hele, "A mil
teu la. Nga NeHalang matana, poinga tei
nge urana? Mo longo taua NeHalang ma
mo longo taua imo?
20 Imem, ute pele nge ra ele halimem ero
ol iange mo longe pe moes tote lo."
21 Pe hana papalauna nemur te hottaua
ute ero toto nge poreke nge iri nai nge tetal
teua iri nga tuele au ngana. Pomalam, te
keres taua iri pe te kulos hote iri nai ke tela.
Iange hulua te esia ure nem nge lohot pe te
heto heke NeHalang.
22 Pe non nenge te hemasia i nei ana
hesinga ele haka nga ana non kina nai (40).
23 Te kulos hote Petrus iri nai Ioanes ke
het pe tela sapele nge pekngaria mur pe te
heleia ure lochloch nenge almasinga ana
hana mur pe tunginga ana hana mur aria
papalauna mur te hele ia lange iri.
24 ✡Iri te longe helenga nemur pe iri
lochloch leteria elle pe te hetalaulau lange
NeHalang ke pomai, "Non Soke, iong
sipom oala hote tapa pe ich pe ruach pe
ure lochloch ngana.
25 ✡Nge nike toto, Opepengpeng hele hot
nga lem hekuleileinga, lemem te ne Teuit
hanna ke pomai:
" 'Pomere nge hana lomonmona mur lete-
ria inin hali?
Pomere nge tetal hel ia helenga ke te
heporeke Non Soke?
26 Kileng mur nga ich aria naungaala mur
tetal helenga ke tei ia polong.
Hana papalauna mur pule tetal helenga
ke te hekou sue Non Soke
pe Mesias nenge Non soke tal hote ke
mene mule ita.'
27 ✡Oe Non Soke. Manmanna nge Herot iri
nai Pilatus te heua hana lomonmona mur
pe Israel mur ke teare nga tuele tana nge
Ierusalem. Tetal helenga ke te hekou sue
Iesus, lem hekuleileinga nenge otal hote.
28 ✡Iri te poia poinga nem, nanas mene
iong lemem ngam. Iange lohot nga lem
kerkerenga nike.
29 ✡Iok, Non Soke o nau sio at nge imem,
lem hekuleileinga mur ke o halaua imem.
Iange hana kai te hemataua imem mai. Ke
o halaua imem ke momes ke kerkereng
toto ke mo haliu hote lem helenga.
30 Otul hote perim ke mo hemasia haleles
mur pe mopoi hote ure papalauna ke
hemallaha hote lem kerkerenga. Mo
poia ure nemur nga Iesus ene, lem
hekuleileinga nenge iong sipom otal hote."
31 Te hetalaulau ke ulo, pe kileng nenge
te hetalaulau ia nem rur. Pe Opepengpeng
hemute iri lochloch ke aria seilil ke te hele
hote NeHalang na helenga.

Iri Nenge Leteria Manmanna Te Halau Hel Iri

✡ **4:11:** Psa 118:22 ✡ **4:12:** Mat 1:21 ✡ **4:18:** Ume 5:28 ✡ **4:19:** Ume 5:29 ✡ **4:24:** Exo 20:11; Neh 9:6; Psa 146:6 ✡ **4:25:** Psa 2:1-2 ✡ **4:27:** Mat 27:1-2; Luk 23:7-11; Ume 3:13 ✡ **4:28:** Ume 2:23 ✡ **4:29:** Epe 6:19 ✡ **4:32:** Ume 2:44

32 ✡Iri nenge leteria manmanna, leteria
pe ramaria elle mana. E nge iri teke i toro
nena ute ero, iange ure lochloch te teke iri
lochloch reria.
33 NeHalang tung sue hekerkerenga
palaungana lange Iesus nena hekulku-
longa mur ke te haliu hote Iesus maul haka
mule ngana. Pe pete tote iri lochloch.
34 ✡Iri lochloch reria ure pe ute e nge
alpapa nge iri ero. Iange iri nenge reria ich
pe reria pele, te hile hotote ke mele hel te
ololia iri.
35 Pe te mene ure nemur ururia pe
te tunge lange hekulkulonga nemur. Pe
hekulkulonga nemur te heronge lange iri
nenge reria ure mur ero.
36 None nge ene Iosep, tana hoe i nge
Saipras. Pe ana mata, Liuai. Pe hekulku-
longa nemur te hetue i ke ene Parnapas.
(Luna, non nge hekerkereng ia hehei pe
hana leteria pe halachlaua iri.)
37 Ana non pule hile hote na ich unne ke
mene uruna pe tunge lange hekulkulonga
nemur.

5

Ananias Iri Nai Sapaera

1 Iok laol, none nge ene Ananias iri nai
nehei Sapaera reria ich unne, mele hel
te olia pule. Pe Ananias rahite umtutuna
nenge ich neu uruna ele.
2 ✡Nehei pule eteia pe ngata mana. Ol
pe Ananias mene umtutuna ele mana, pe
laia nge Iesus nena hana mur iange ele kou
talkome lo.
3 ✡Pe Petrus hele lange Ananias, “Pomere
nenge ongata lange Non Poreke ngana ke
o pallakaia Opepengpeng, ke o rahit mule
umtutuna ele nga ich uruna nenge o mene
nem?
4 Ich nem te olia ero kura pe iong lem
nike. Pe te olia ke het pe umtutuna nem,
iong lem pengpeng. Pe utar nenge pa
heke iong ke o poia poinga nei? Iong o
pallaklaka ia none mana ero, o pallakaia
NeHalang laka nem.”
5 Ananias longe helenga nem, pe losio pe
mete sapele. Pe iri nenge te longe ure nem
nge lohot, mataunga palaungana laua iri.
6 Ol pe hana lolomele hel tela ke te ru-
chite non neu koluna pe te takis hote kela
tealo hite.
7 Etue mala pol lo pe Ananias nehei iteu
at. Pe i eteia utar nenge lohot tala nga etue
neu ero.
8 Ol pe Petrus onteia i, “O hele at nge iau
mukam, lemo ich unne nenge te olia lange
imo nai, uruna kaloi?”
Pe ana hei hele, “Oe, uruna lochloch
lakalom.”
9 Ol pe Petrus hele mule lange i, “Pomere
nenge imo nai em a ngata hel ke a totoia
NeHalang opene ke pomam? Onau la,
hana nenge tealo hite em iau temes nga
pele matana neu pe lape te takis hote iong
la pule!”
10 Nga etue unne neu pengpeng, hei neu
losio pe mete sapele. Pe hana lolomele tei
teu at pe ana hei mete lo, pomalam te takis
hote kela tealo hite i nga ene rikena.
11 Ol pe iri lochloch ngana nenge leteria
manmanna nge Iesus, pe iri hel pule nenge
te longe ure nemur nge te lohotot, iri te
matau toto ol.

Iesus Na Hekulkulonga Mur Te Hemas Mule Hulua Halang

12 ✡Iesus nena hekulkulonga mur tepoi
hote ure papalaungana halang ke hulua
lochloch te esia. Pe iri nenge leteria
manmanna, te lala ke te eukiraurau nga
Solomon Nena Sauach.
13 Pe iri nenge te tu nge hot, leteria urana
mana nge iri pe teteu pulut mana pe teare
luluch nge iri ero.
14 Pe hulua halang toto, leteria man-
manna nge Iesus pe teteu kela te koko teu
nge Iesus nena hana mur.
15 Ol pe hehei pe hana tela ke te takis
hote iri nenge singiria haleles ke teat ke te
emara sue iri nga hete mur nga kue ilina.
Pomalam, Petrus itoto pe opene ma hite iri
pe temaul.
16 Pe hulua lochlolch ngana nga kileng
nemur nenge tetu rochroi nge Ierusalem,
te longe pe iri pule te takis hote haleles
kina mur pe iri nenge uneinei poia iri. Te
atia iri pe Iesus nena hana mur te hemas
mule iri lochloch.

✡ **4:34:** Ume 2:45 ✡ **5:2:** Ume 4:34-35 ✡ **5:3:** Ioa 13:2 ✡ **5:12:** Ume 2:43; 14:3

Tetal Teua Petrus Iri Nai Ioanes Nga Tuele Au Ngana

17 Ol pe tunginga ana hana mur aria soke
pe pekngana mur nenge iri Satiusi, te esia
ure nemur nenge Iesus nena hana mur te
poia pe saria keke iri.
18 Pomalam te lohaka pe telaua Petrus
iri nai Ioanes pe tetal teua iri langa tuele
au ngana, kela tetu luluch nge hana
porekreke ngana mur.
19 ✡Pe nga miliko NeHalang nena
angkelo e loe tuele au ngana neu matana
pe mene hote Petrus iri nai Ioanes pe hele
lange iri ke mai,
20 "Ala ke a mes nga NeHalang nena pele
palaungana letena pe a hemallaha hote
helenga lange hehei pe hana ke nek nga
tunga heueu ngana nei."
21 Iok laol, uach sio pe iri nai teteu la
sapele nga NeHalang nena pele palaun-
gana pe te talun ke te hetottore hehei pe
hana ke pomanga NeHalang nena angkelo
neu heleia lo. Pe Anas iriul pekngana
mur te iua hana papalauna nenge Israel te
eukirau. Pe te hekulo helenga langa tuele
au ngana ke te mene Petrus iri nai Ioanes
at.
22 Iok palpal hussu mur tela ke te lohot
nga tuele au ngana pe Iesus nena hana nai
neu iri ero lo. Ol pe tela mule pe te hele
lange hana papalauna nemur ke mai,
23 "Mola ke mo lohot lamau pe mo esia
piunga lochloch ngana nga tuele chantom
ngana neu, aria chaunga tetu ke tekerk-
ereng. Pe naualanga nemur nenge te
umume lamau, temes ke te ronge piunga
lochloch. Iok, mo lohe piunga e ke moi teu
la, pe hana nemur iri ero."
24 Nga etue nem, hana papalauna mur pe
non soke nenge nauelele palpal hussu mur
nga NeHalang nena pele pe tunginga ana
hana mur aria papalauna mur te longe ke
mau, pe ngaria lohot pe leteria tuanin rara
ke te teke, hana pane tela ke merei?
25 Ol pe none at pe hele, "A nau at, hana
nenge atal teua iri langa tuele au ngana
nem, ngaria kou te hetottore hehei pe
hana nga NeHalang nena pele palaungana
letena."
26 Ol pe palpal hussu mur iriul aria soke,
tela ke te mene iri pe te mene iri ke nek
mana pe te poia ute hel lange iri ero, iange
te mataua hulua lochloch ngana nemur
nge lape telope aria um.
27 Iok laol, palpal hussu nemur te mene
iri ke tela te hemesia iri nga hana nenge
te longlongo helenga mataria. Pe Anas
lohaka pe hele,
28 ✡ "Imem moheo ele tote imo nge a
hetore hehei pe hana nga non nem ene.
Pe ero. Imo a hetottoro pe kura, ke hehei
pe hana nga kileng lochloch ngana nge
Ierusalem te longe lemo helenga mur lo.
Pe pule, imo a tue helenga at nge imem ke
a teke mo hune non nem ke mete."
29 ✡Pe Petrus iri ul Iesus nena hekulku-
longa mur te tuacholia hana nemur reria
helenga ke mai, "Imem mo nanas tau pu-
lut mene hana pele hel nga ich nei reria
helenga ero. Mo nanas mene NeHalang na
helenga mur!"
30 Imo a heon heke Iesus nga manga toto,
ke nga poinga nem, a hune i ke mete. Pe
ratete mur aria Soke NeHalang hemaul
heke mule i nga metenga lo.
31 ✡Pe mene heke i kela hetakile nga ilina
nga penna tamalmal. Nga lamau Iesus lo-
hot ke i naungaala ana non pe hemasinga
ana non. Iange NeHalang teke Israel mur
te hulia leteria pe te mene maulinga ke
koko.
32 Imem mo esia utar nenge NeHalang
poia lo. Pe imem toro ero. Imem ul
Opepengpeng. I laka, NeHalang nena
tunginga nenge tunge lange iri nenge te
longo taua i.
33 Iri hana papalauna nemur nge Israel,
te longe ke mau pe leteria inin toto nenge
te teke te hune Iesus nena hana mur ke te
mete.
34 Pe ero, Non Paresio e nge ene Kamaliel
mes haka nga hana papalauna nemur lete-
ria pe hele ke teke, te mene hote Iesus nena
hana mur kela temes pol nge hot mukam.
Ana non i hotonga ana hetoronga ke hulua
lochloch ngana tepoi ke nek lala nge i.
35 Pe hele lange hana papalauna nemur
ke mai, "Imo hana nenge Israel, anau ke

✡ **5:19:** Ume 12:7-10 ✡ **5:28:** Mat 27:25 ✡ **5:29:** Ume 4:19 ✡ **5:31:** Ume 2:33-34; Epe 1:20; Hip 2:10; 12:2

nek toto nga utar nenge a teke a popoia lala
nge hana nemur.
36 ✡A eteia, nga lia manmana none nge
ene Tiutas lohot pe teke i non palaungana
pe na kerkerenga halang. Pe hana iri ana
non kina iri ana non kina elle (400) leteria
manmanna nge i pe te nanasia i. Pe nga
etue nenge te hune i ke mete, nena hana
mur te ua parai pe tepoi hote ume pele ero.
37 Iok, nga hoena Iutas nenge na nge
Kalelea lohaka. Lohaka nga etue nenga
sisalanga nge hehei pe hana lohot, ke tehas
susue eria. Ana non teu nga hulua leteria
ke te nanasia i ke tepoi heke hunelinga,
iange lemeria ero ure neu nge lohot. Iok te
hune i ke mete pe iri lochloch ngana nenge
te nanasia i nem te ua parai pule.
38 Pe nga ure nenge lohot heueu nei, e
hele lange imo pengpeng, a poia ute lange
hana nemur ero toto. A hile hote iri ke tela!
Iange nenge teke ure nenge te popoia nei,
iri siporia tepoi heke mene, lape ure nem
sisparai sio mule.
39 Pe nenge teke NeHalang i sipona poi
heke, imo nakumo ero toto nge apoi ele
iri. Nenge teke apoi poreke iri heueu, apoi
poreke NeHalang ke ulolo!" Laol pe hana
papalauna nemur te nanas mene Kamaliel
nena helenga.

40 ✡Iok, teiu teu mule Iesus na hekulku-
longa nemur at pe te palia iri. Te palia iri ke
het pe te hele ke kerkereng toto mule lange
iri ke te hetore hehei pe hana nga Iesus ene
ero ol. Ke het pe te kulos hote iri ke tela
sapele.

41 ✡Iok laol, hekulkulonga nemur te hile
sue hana papalauna nemur ke tela ol pe te
iech toto iange NeHalang teke nakuria nge
te mene meinga palaungana toto nga Iesus
ene.
42 Pe kokoes mana nga etue lochloch tela
ke te haliu hotote NeHalang nena helenga
urana toto ngana lala nge hehei pe hana
nge reria pele mur, pe pule nga NeHalang
nena pele palaungana letena. Te haliu
hote helenga urana toto ngana nenge Iesus
i sipona i Mesias, nenge NeHalang kulosia
ke at mene mule hehei pe hana nenge Ne-
Halang hesilei hote iri lo.

6

Te Henonou Hot Ke Hana Iri Rahtele Nai

1 ✡Iok nga etue nemur iri nenge leteria
manmanna nge Iesus te lohot ke iri halang
toto. Ol pe ngunngunuga e lohaka nge
Iuta mur nenge te helelia helenga Krik iri
ul Iuta mur nenge iri Iuta pengpeng. Pe
ngunngununga nem, huna nga ngaunga
nenge te heronge ke kokoes lange pakar
mur nga etue elle pe elle. Iange hei pakar
mur nenge Krik nem, te menmene aria
ngaunga ke nek ero. Pomalam te ngungu
nge iri nemur nenge Iuta pengpeng.
2 Ol pe Iesus nena hana iri analoch pe nai
nem te eukiraua iri lochloch nenge leteria
manmanna nge Iesus pe te hele lange iri ke
pomai, "Nenge teke mo hilesue ume nenge
mo hetottore hehei pe hana nga NeHalang
nena helenga pela mo herongo mulmule
amo ngaunga, panem urana ero.
3 Ke pomalam, kole mur, imo sipomo a
hesilei hot ke hana iri rahtele nai nge imo
mule, ke tenau ele ume nem. A henonou
hote mele hel nge Opepengpeng muta nge
iri, pe leteria pe reria poinga mur urana
mana.
4 Pe imem, lape motu pengpeng nga
ume nenge mo hetalaulau pe mo hetottore
hehei pe hana nga NeHalang nena helenga
mur."
5 Iok laol, iri lochloch lemeria ke te
teke tepoi ke pomanga Iesus nena hana
mur te hele ngaria. Pomalam te henonou
hote Stipen, non nenge letena manmanna
ngana tuke kerkereng toto, pe Opepeng-
peng muta nge i. Pe pule Pililpus pe Proko-
rus pe Nikanor pe Timon pe Parmenas pe
Nikolaus. Nikolaus i nena nge Antiok pe
i koko teu luluch nge Iuta mur nge leteria
manmanna nge NeHalang.
6 Iok, te mene hana nemur ke te laia
iri nge Iesus nena hana mur ke tetal heke
peria nge iri pe te hetalaulau haka nge iri.

7 ✡Pe NeHalang nena helenga song ke
ronge kileng lochloch ngana. Pe hehei
pe hana halang nge Ierusalem te lohot ke
Iesus nena hana mur ia iri. Pe tunginga
ana hana mur halang, leteria manmanna

✡ **5:36:** Ume 21:38 ✡ **5:40:** Ume 4:18 ✡ **5:41:** Mat 5:10-12; 1Pi 4:13 ✡ **6:1:** Ume 4:35 ✡ **6:7:** Ume 2:41; 16:5

nga NeHalang nena helenga pule pe te nanasia.

Te Laua Stipen

8 Iok, Stipen i non nenge NeHalang pete tote i, pe tunge na kerkerenga palaungana nenge poi hote ure papalaungana hel nga hulua leteria ke te esesia.
9 Ol pe hana hel teat ke iriul Stipen tetak huluelia helenga. Pe hana nemur ria hetoronga ana pele e nge te hetue ke ene, hana nenge iri siporia tenau ele iri. Pe hana nemur reria nge Sirini pe Aleksantria, pe pekngaria hel pule teat nga ich nenge Silisia pe Eisia.
10 ✡Pe Opepengpeng helete matana tote Stipen ke hana nemur nakuria ero nge te hekou sue Stipen nga helenga.
11 Ol pe la teol hite hana hel, nenge te pallaklaka ke te teke, "Mo longe Stipen nge hele poreke tote NeHalang iri nai Moses."
12 Ke nga poinga nei te hesosolos heke tote hehei pe hana pe hana papalauna pe hotonga ana hetoronga mur leteria ke telaua Stipen. Pe la te hemesia nga hana papalauna nenge te longlongo helenga mataria nga NeHalang nena pele palaungana letena.
13 Pe te mene teua hana hel pule kela te channanga ke te teke, "Non nei, kokoes mana, hele poreke NeHalang na pele pe Moses nena hotonga mur.
14 Pe pule, mo longe i nge hele ke teke, Iesus nenge Nasaret nem lape toto sue NeHalang nena pele palaungana nei, pe hetaua rera poinga mur nenge rette Moses tung sue at nge ita nge nike."
15 Ol pe hana papalauna nemur te nachnei hit tote Stipen, pe te esia Stipen nge nakuna pomalaka nga NeHalang nena angkelo toto.

7

Stipen Hele Nga Hana Papalauna Nemur Mataria

1 Iok, non soke nenga tunginga ana hana mur, onteia Stipen ke teke, "Ure nemur nenge hana nei te hele hotote atat nge imem nemai, manmanna kai?"
2 ✡Pe Stipen tuacholia lange hana papalauna nemur ke mai, "Titik mur pe temek mur, a longo at nge iau mukam! Nge nike, rette Apraham tu nge Haran ero kura pe NeHalang Non Palaungana nenge nena hemalmalinga nenge sina ala toto, lohot nge i nga tuele tana nge Mesapotamia.
3 Pe hele lange i ke teke, 'O hile sue lem kileng pe lem hana mur pe ola ke otu nga ich nge lape e henonoua lange iong.'
4 ✡"Pomalam Apraham lohaka nga na kileng huna nge Saltea pe la ke tu nge Haran. Iok, Apraham temene mete ke het pe NeHalang kulosia i ke at nga ich nenge a tutuia nei.
5 ✡NeHalang tunge ich unne lange Apraham ero toto. Pe NeHalang hele ke manmanna toto ke teke tunge ich neu lange Apraham pe na tete mur ke rea ich. NeHalang hele hote helenga kerkereng ngana nem pe Apraham hoe tutuna mur hel ero kura.
6 ✡Ke NeHalang hele lange Apraham ke mai koi, 'Iong lem tete mur lape tetu nga kileng tau ngana e nga ich nenge iri siporia reria ia ero. Pe lape tetu ke te hekuleilei menmene iri nga kileng nem. Pe hana nga kileng nem, lape tepoi poreke tote iri ke hesinga iri ana non kina iri ana non kina elle. (400)
7 ✡Pe lape e poia ure meena ngana ke lohot nge hana nenge lemtete mur te umume nge iri nem. Pe lape nga hoena lem tete mur te ua hot nga kileng neu pe teat ke te heto heke iau nga kileng nei.'
8 ✡Ol pe NeHalang hele lange Apraham ke terir us. Ke nga poinga nenge terir us, poinga nem helete metene iri nga NeHalang nena helenga tomunga hel nenge heleia lange Apraham. Ke Apraham i Isak temene. Pe Isak, tana hoe i ke ana etue iri rahtele mol, pe temene Apraham rir us sapele. Pe nga hoena Isak lohot ke i Iakop temene. Pe Iakop hoe ra tete mur ke hana analoch pe nai nem.
9 ✡ "Pe Iakop tutuna nemur saria keke tiria Iosep pe te mene i lange hana lomonmona ngana mur ke te olia i pe te mene

✡ **6:10:** Luk 21:15 ✡ **7:2:** Gen 11:31; 12:1 ✡ **7:4:** Gen 11:31–12:5 ✡ **7:5:** Gen 12:7; 15:18; 17:8 ✡ **7:6:** Gen 15:13-14; Exo 12:40 ✡ **7:7:** Exo 3:12 ✡ **7:8:** Gen 17:9-14; 21:4 ✡ **7:9:** Gen 37:11, 28; 39:2, 21-23

sapele i ke lange Ekipto. Pe NeHalang tu
luluch toto nge Iosep.
10 ✡Ke nauele tote i nga ure meena ngana
mur nenge lohotot nge i. Pe pule tunge
letematana ngana palaungana toto lange
i. Ke nem poia Parao, non soke nenge
Ekipto, ke lemene tau tote i. Pomalam
Parao talue Iosep ke nauele kileng nenge
Ekipto, pe pule nauele ure lochloch ngana
nenga Parao na pele.
11 ✡ "Laol pe uringa palaungana lohot
sapele nga kileng lochloch ngana nenge
Ekipto. Pe nge Kanan, rera tete nemur te
uri.
12 Ol pe Iakop longe nge te teke ngaunga
kou nge Ekipto. Pomalam kulosia tutuna
mur ke tela.
13 ✡Iok, tela mule henai ngana pe Iosep
hemallaha hote i lange titina mur pe Parao
eteia ke Iosep titina mur teat.
14 ✡Ke het pe, Iosep hekulo lange temene
Iakop pe hele lange i ke teke, iri lochloch te
lohaka pe tela nge Ekipto. Pe iri lochloch
ngana nenge tetu lamau iri ana non kina
iri mol pe analoch pe lime (75).
15 ✡Iok laol, Iakop sio la sapele nge
Ekipto. Pe nge Ekipto i pe ra tete hana
nemur te mete.
16 ✡Pe te takis mule koluria kela tealo hite
iri nge Sekem, nga metenga ana polo nenge
Apraham olia nga umtutuna lange hana
nenge te lohot nga mata nenge iri Hamor.
17 ✡ "Iok, etue at rochroi lo, nenge
lape NeHalang nena helenga utona nenge
heleia lange Apraham lape lohot ke man-
manna. Pe Israel mur nenge tetu nge
Ekipto neu iri hulua toto ol.
18 Iok, none nge altoto ol lohot ke i naun-
gaala ana non nge Ekipto. Pe i eteia Iosep
ero iange Iosep mete ke mala lo.
19 ✡Pe ana non pallakaia rera tete hana
nemur ke poia poinga poreke toto ngana
lange iri. Poia iri ke tesau hote tuturia mur
nenge kinkino ke te mete.
20 ✡ "Pe nga etue nenge Moses tana hoe i,
NeHalang lemene tau tote Moses. Pe tenau
ele i nga temene na pele ke teio iri mol.
21 ✡Pe nga etue nenge tesau hote i, naun-
gaala ana non nem tuna hei ngana mene
i pe nauele i ke pomanga tuna toto. Pe
nauele i kela i soke.
22 Iok laol, Moses hele ngana pe ana ume
mur lohot ke urana toto, iange mene tote
hengetoro nenge Ekipto mur ke nek toto.
23 "Iok nga etue nenge Moses ana
hesinga iri ana non kina iri nai, (40) teke
irara kela nau toto pekngana Israel mur.
24 ✡Ol pe esia non Ekipto e nge poi poreke
tote non Israel e. Pomalam Moses halaua
non Israel neu ke hune non Ekipto neu.
25 Pe Moses teke ma hana nenge Israel te
eteia ke, i sipona nge NeHalang talue i ke
halaua iri ke mene hote iri nge Ekipto. Pe
ero! Leteria mallaha ero toto!
26 Iok poma ngerou, Moses esia hana
Israel nai nge tepal helel. Ol pe Moses lake
poi hele iri pe hele lange iri ke mai, 'Imo nai
nem! Imo elle mana iam, iange lemo nge
Israel. Pe pomere apal hel mule nge imo?'
27 "Pe non nenge teke palia neingana neu
hepuo sose Moses pe hele, 'Itei panenge
talue iong ke emem soke iong pe o nauele
imem pamam?
28 ✡O teke o hune iau ke pomanga non
Ekipto nenge o hune nge lona ma?'
29 ✡Moses longe helenga neu pe ua
sapelpele kela tu nga Mitian mur reria ich
pe lei ke tutuna mur nai.
30 ✡ "Iok, hesinga iri ana non kina nai (40)
het, pe NeHalang nena angkelo e lohot nge
Moses nga ich sana lomona e nge rochroi
langa hengene nenge Sinai. Angkelo neu
lohot nge Moses ke manga oan remenmen
ngana nge ngau lalala nga ae tana sune nge
mes.
31 Moses esia ke mau pe letena tuanin
rara ia ke halang pe teke nau ke nek toto.
Iok, la rochroi toto ke teke nau ke nek pe
longe Non Soke nge hele lange i ke teke,
32 'Iau NeHalang, lem tete mur aria Non
Soke. Lem tete mur Apraham pe Isak pe
Iakop, te heto hekeke iau.' Moses longe
ke mau ol pe loiloi pe matau toto ke naula
mule ero ol.

✡ **7:10:** Gen 41:37-44 ✡ **7:11:** Gen 41:54; 42:1-2 ✡ **7:13:** Gen 45:1-4, 16 ✡ **7:14:** Gen 45:9-11; 46:27 ✡ **7:15:** Gen 46:1-7; 49:33 ✡ **7:16:** Gen 23:2-20; 33:19; Jos 24:32 ✡ **7:17:** Exo 1:7-8 ✡ **7:19:** Exo 1:11-22 ✡ **7:20:** Exo 2:2 ✡ **7:21:** Exo 2:3-10 ✡ **7:24:** Exo 2:11-15 ✡ **7:28:** Exo 2:14 ✡ **7:29:** Exo 2:21-22; 18:3-4 ✡ **7:30:** Exo 3:1-10

33 “Pe Non Soke NeHalang hele lange i,
‘Opoi hote ae ulina nenga apem, iange ich
unne nenge o mesia nem, heo ngana toto.
34 E esia poinga poreke ngana nenge te
poia lange lek hana mur nge Ekipto ke
ulolo. Pe e longe iri nge te tangtang ke
ngana koi nenge esio at ke e teke e mene
mule iri nga hana nenge Ekipto peria. Po-
malam, oat nge iau ol pe lape e kulosia iong
ke ola mule nge Ekipto.’
35 ✡ “Pe Moses nei, i sipona laka nenge Is-
rael mur lemeria ero ia i, pe te hele lange i
ke te teke, ‘Itei panenge talue iong ke emem
Soke iong pe o nauele imem pamam?’ Ke
ana non i sipona koloi nenge NeHalang
kulosia na angkelo ke hele lala nge i nga
oan sapelala ngana nei. Nenge hele lange
i ke teke, la mule nge Ekipto ke mukaia
Israel mur ke te ua toto nga kileng nem.
36 ✡Iok, Moses mene hote Israel mur nge
Ekipto. Pe nge Ekipto, NeHalang hekerk-
ereng ia i ke poi hote merakulo mur. Pe
poia hel pule nenge tei tele nga ruach
nenge ene Ruach Remenmen. Pe pule nga
ich sana lomona nge teii ia ke hesinga iri
ana non kina nai (40).
37 ✡ “Pe Moses nei, i sipona laka hele ke
teke, ‘NeHalang lape kulosia hetatalonga e
nge mange iau ke lape at. Pe hetatalonga
nem, i mele e nge imo pengpeng.’
38 ✡Pe ana Moses laka nenge tu luluch
nge rera tete mur nga ich sana lomona,
pe NeHalang nena angkelo hele lala nge i,
nga hengene nenge Sinai. Pe i nge mene
NeHalang nena helenga urana toto ngana
nenge maulinga ana pe tunge at nge ita.
39 “Pe ero! Ratete mur lemeria ero nge te
longo lange i. Te hile hote i iange lemeria
toto nge tela mule nge Ekipto.
40 ✡Ke pomalam te hele lange Aron ke te
teke, ‘O ume hote ara ae tapuna e ke imuka
nge ita ol. Iange Moses nenge mene hote
ita nge Ekipto koi, ta eteia la ngana ero ol!’
41 ✡Ke nga etue neu, te les hote ae tapuna
e nge nakuna pomalaka nga pulumakau
tuna. Pe te tunge reria tunginga mur pe te
heto hekeke aria soke ae tapuna nenge iri
siporia te ume hote nga peria.
42 ✡Pomalam, NeHalang hul patangana
lange iri pe iri te heto heke itoch mur, pe
teio pe chaia nga tapa sana. Pe poinga
nenge te poia nem, pete tote hetatalonga
mur tehas ngaria nenge te teke:

“ ‘Imo hana nenge Israel!
Hesinga iri ana non kina nai (40)
nenge atu manaia nga ich sana lomona nem,
a hununе pulumakau pe sipsip mur,
ke a teke lemo tunginga mur nenge at nge iau.
Pe tunginga nemur, at nge iau ero toto.
43 Amo soke Molek, nenge imo sipomo aume hote,
laka nena pelpele ana as palaungana nenge a takis rerere nem.
Pe itoch Repan opene laka nenge a takis rerere nem pule,
amo soke itoch nenge a heto hekeke.
Imo, a heto hekeke ae tapuna nemur
nenge imo sipomo ales hote iri.
Ke pomalam, lape e kulos hote imo ke a ume
ke a amnei amo nga kileng tau ngana e.
Ana kileng, lape ai ke a hile kileng Papilon pe ala toto.’

44 “Iok, nga etue nenge ratete mur tetu
nga ich sana lomona, te umeia NeHalang
nena pelpele ke nanas tau pengpeng ia
opene nenge NeHalang henonoua lange
Moses.
45 ✡Iok, ita ratete mur te mene loloune
pelpele nem nge tetemeria mur, pe Io-
sua i muka nge iri kela te mene ich. Ich
neu, hana lomonmona ngana mur te tuia
mukam. Pe nga etue nenge ratete mur ir-
iul Iosua tela, NeHalang helope hote hana
lomonmona ngana nemur pe iri te mene
ich nem sapele. Pe te hemes heke mule
pelpele nem nga ich neu, pe tu ke mala toto
ke langa Teuit ana etue.
46 ✡Pe NeHalang poi ke urana toto lange
Teuit. Pe Teuit hetalaulau lange NeHalang
pe hele ke teke lape umeia Iakop ana soke
NeHalang na pele urana toto ngana e.

✡ **7:35:** Exo 2:14 ✡ **7:36:** Exo 7:3; 14:21; Num 14:33 ✡ **7:37:** Deu 18:15 ✡ **7:38:** Exo 19:3 ✡ **7:40:** Exo 32:1
✡ **7:41:** Exo 32:2-6 ✡ **7:42:** Amo 5:25-27 ✡ **7:45:** Jos 3:14-17 ✡ **7:46:** 2Sa 7:1-16 ✡ **7:47:** 1Ki 6:1-38

47 ✡Pe ero. Nga hoena toto ol, Solomon
hemes heke NeHalang nena pele palaun-
gana nem.
48 "Pe NeHalang Nge I Soke Nga Lut Toto,
tu teu nga pele nenge hana te umeia nga
peria ero. Ke pomanga hetatalonga hele
ngana nge hele ke teke,
49 ✡ " 'Non Soke NeHalang hele ke teke,
Mullik nenge eare pe enau ele kileng
lochloch ngana nga ich,
ngana kou tu nga lut nga tapa.
Pe ich nei apek munna nge etal hekeke ia.
Ke imo mam a teke a umeia lek pele e nge
mere?
Pe lape kileng unne nenge lape e arare
ia, tu langai?
50 Pe iau ma nenge e ume hote ure lochloch
ngana nemur mam.' "
51 ✡Iok, Stipen hele lange hana pa-
palauna nemur ke mai, "Imo hana nemur,
a longo ole tototo iam! Letemo pe ramamo
hit toto ke pomange hana nenge lemeria
ero toto NeHalang. Pe talngamo nemur,
tehit toto nge te longe NeHalang nena
helenga mur! Apoi ke pomalaka nge lemo
tete mur toto, ke lememo ero toto nge
a longlonge Opepengpeng nena helenga
mur.
52 ✡Nge nike, NeHalang nena hetata-
longa mur te haliu ke te teke, lape Ne-
Halang i sipona nena none nge pengpeng
toto lape at. Pe imo lemo tete mur te hun
lapue hetatalonga nemur. Pe heueu nei,
imo sipona a tunge NeHalang nena non
nenge hetatalonga mur te helele ia nem, ke
langa hana porekreke ngana mur peria, ke
te hune i ke mete lo.
53 Imo sipomo a mene NeHalang nena
hotonga mur nga NeHalang nena hekulku-
longa mur peria. Pe pomere nenge a nana-
sia ero?"

Tetamal Hune Stipen

54 Iok laol, Stipen na helenga nemur poia
hana papalauna nemur ke leteria inin toto,
pe te hala hit ngingiria nenge lape te hun
tote i ol.
55 ✡Pe Opepengpeng teu ke muta toto nge
Stipen, pe nau haka langa lut nga tapa,
pe esia NeHalang na hemalmalinga nge
tualeme ke palaungana toto, pe esia Iesus
nge mes nga NeHalang ilina ele nenge
tamalmal.
56 ✡Ol pe Stipen hele, "A longo at, e esia
kue matana nenge langa lut nga tapa pau
kou tu pa neu. Pe Non Tuna pule, ngana
pau kou mes nga NeHalang ilina ele nenge
tamalmal."
57 Hana papalauna nemur te longe
Stipen nge hele ke mau, pe te alngaria
haka ke soke toto. Pe tepoi ele talngaria
nga peria mur pe te song ke te latau
pengpengia Stipen ke te laua i.
58 Ol pe teole hote i langa kileng neu ana
mapuo patangana, pe te talun ke te tamal
sapelpele ana um. Pe iri hana nenge tetua
tettele Stipen nga helenga mur, tepoi hote
reria hengeron sasase ngana mur, pela
tetal sue nga kol kulpo e apena huna ke
nauele iri. Ana non ene laka Sol.
59 Iok, hana nemur te tamalmalia Stipen
pe i hetalaulau ke mai, "Non Soke Iesus, o
mene heke opek lange iong."
60 ✡Ke het pe tualou sio pe alngana haka
ke soke toto ke mai, "Non Soke o tuacholia
poinga poreke ngana nei lange iri ero!"
Stipen hele ke mau ke het pe mete sapele.

8

1 Pe Sol esia poinga nenge hana nemur te
tamal hune Stipen ke mete, pe teke peng-
peng toto nga matana.

Sol Heporeke NeHalang Nena Hana Mur

Iok, nga etue nenge te hune Stipen ke
mete, te talun sapele ke heporeke tote
NeHalang nena hana mur lochloch nge
Ierusalem. Ol pe hehei pe hana lochloch
ngana nenge leteria manmanna nge Iesus,
te ua parai ke tela nga kileng mur nge Iutea
pe nge Samaria. Pe Iesus na hekulkulonga
nemur mana tetu ol.
2 Pe atong hana hel nge te nanas tau to-
tote NeHalang lemene ngana, tela ke tealo
hite Stipen koluna, pe te tangia i ke halang.
3 ✡Pe Sol poi poreke tote NeHalang nena
hehei pe hana mur. Ana non iteu nga pele
elle pe elle ke takrung hote hehei pe hana,
pe la tal teua iri nga tuele au ngana.

Pilipus Haliu Nge Samaria

✡ **7:49:** Isa 66:1-2 ✡ **7:51:** Isa 63:10 ✡ **7:52:** Mat 23:31 ✡ **7:55:** Psa 110:1 ✡ **7:56:** Kol 3:1 ✡ **7:60:** Luk 23:34
✡ **8:3:** Ume 9:1, 13; 22:4; 26:9-11

4 Iok, iri nenge te ua parai neu, te haliu
hote NeHalang nena helenga mur nga
kileng nemur nenge te tuia.
5 Iok, Pilipus langa kileng e nge Samaria
pe haliu hote Iesus nge i Kristus.
6 Hulua halang toto te longo ke nek toto
nga Pilipus nena helenga mur. Te longe
i nge helele pe te esia merakulo mur nge
Pilipus poi hotote iri.
7 Pilipus poia uneinei halang ke te al-
ngaria haka ke soke toto, pe te iuch hot nge
hulua halang ke tela. Pe iri nenge aperia
ele mete pe aperia lul te urana mule.
8 Ol pe iechinga palaungana toto lohot
nga kileng neu.

Simon Nenge Popoi Ure Paluna

9 Pe none nge ene Simon tu nga kileng
neu. Ana non popoi ure paluna pe herura
ia hehei pe hana pe heto heke tote i ke teke
i non palaungana.
10 Pe hana papalauna pe hehei pe aina
kinkino ngana mur te longo ke nek toto
langa ana non nena helenga mur, pe lete-
ria manmanna nge i. Ol pe te hele, "NeHa-
lang nena kerkerenga palaungana toto koi
tunge non nei."
11 Hehei pe hana te kerkereng toto ke te
nanasia i, iange kokoes mana popoia nena
ure paluna nemur pe hulua ramaria song
raraia ke halang.
12 Iok laol, Pilipus at pe haliu hote he-
lenga urana toto ngana nenge Iesus Kristus
pe NeHalang nena naualanga pe nekinga.
Haliu hote pe hehei pe hana lochloch lete-
ria manmanna pe te henun sapele iri.
13 Pe Simon neu pule, letena manmanna
nga helenga nemur pe mene henuninga
pule. Ol pe koko manmana nge Pilipus
ol. Pe esia merakulo halang, pe ure pa-
palauna hel pule nge Pilipus popoia pe
letena tuanin rara ke halang.
14 Iok, Iesus nena hana mur nenge tetu
nge Ierusalem, te longo nge iri nenge
Samaria te mene NeHalang nena helenga
lo. Pomalam te kulosia Petrus iri nai
Ioanes lange iri.
15 Iok, iri nai tela ke te lohot pe, te
hetalaulau lange NeHalang ke hekulo sue
Opepengpeng lange Samaria mur.
16 Iange iri te mene Opepengpeng ero
kura. Te mene mene henuninga nem nga
Non Soke Iesus ene.
17 ✡Iok, Petrus iri nai Ioanes te heta-
laulau ke het pe tetal heke peria nge iri ke
te mene Opepengpeng.
18 Ol pe Simon esia hana nemur nge
te mene Opepengpeng, nga etue nenge
Petrus iri nai Ioanes tetal heke peria nge
iri. Pomalam, mene umtutuna pe tunge
lange Petrus iri nai Ioanes
19 pe hele, "Imo nai a tunge kerkerenga
nem at nge iau pule. Ke nenge teke etal
heke perik nge mele, mele nem mene
Opepengpeng pule."
20 Pe Petrus lohaka pe hele, "Iong lape
ola ke ohet luluch nga lem umtutuna nem
nga oan remenmen ngana. Mele pele olia
tunginga nenge at nge NeHalang nga um-
tutuna ero!
21 Pe iong, lem unne ero toto pule nge
o hele teu ia at nga ume nei. Iange
iong, letem ma ke pengpeng nga NeHalang
matana ero toto.
22 O hulia letem nga lem poinga poreke
ngana nemur pe o hetalaulau lange Non
Soke ke letena porekeia iong nge letem tu
mana nga poinga poreke ngana nemur.
23 E hele ke mai lange iong iange onau
lele tote NeHalang nena tunginga nei. Ke
nga letem toto, o teke opoi ke mange imem.
Pe poinga poreke ngana lau hit tote iong
laka nga onau lele ngam nem."
24 Ol pe Simon tuacholia Petrus ke mai,
"Imo nai a hetalau ak lange Non Soke ke
ure e nge pomanga imo nai a heleia nem,
lohot nge iau ero."
25 Iok, Petrus iri nai Ioanes te haliu hote
Non Soke nena helenga pe te hele lange
hehei pe hana nga ure nemur nenge Non
Soke poia lange iri ke ulolo. Ke het pe iri
nai tela mule nge Ierusalem. Pe nga tela
mule ngaria, te haliu hote helenga urana
ngana nga kileng kinkino ngana halang
nge Samaria.

Pilipus Pe Non Itiopia E

26 Ol pe Non Soke na angkelo e hele lange
Pilipus ke teke, "O lohaka pe oi ke ramam
sio langa kue nenge song nge Ierusalem

✡ **8:17:** Ume 19:6

kela nge Kasa." Kue nei, nga etue nei, tei ia ero ol.
27 Laol pe Pilipus lohaka pe i kela sapele. Pe nga kue neu, saolia non soke e nge nauelele hei soke Kantasi nena umtutuna mur. Pe hei soke nem nauele kileng nenge Itiopia. Pe nena non soke neu, lange Ierusalem ke heto hekeke NeHalang.
28 La ol, ana non teke la mulmule lo. Pe are teu nga arenga e nenge oriong mur te takrungrunge pe sis olole alalaha nenge hetatalonga Isaias hasia.
29 Pe Opepengpeng hele lange Pilipus ke mai, "Oi ke ola rochroi toto nga arenga neu."
30 Ol pe Pilipus song kela rochroi toto pe longe non neu nge sisisia alalaha neu nenge hetatalonga Isaias. Pe Pilipus ontei sapele ke mai, "O eteia ure nenge o sisisia nem luna pule laka?"
31 Pe ana non hele, "Ke lape e eteia ke mere? Nenge teke mele hele urume at nge iau laka lape e eteia. Pe nei ero i." Ol pe non neu hele lange Pilipus ke haka lange i kela are luluch nge i.
32 ✡Helenga nemur nenge non soke neu sisisia nga alalaha neu tang ke mai koi,
"Ana non heleia helenga unne e ero toto.
Hanna hit mana pe maluch mana
ke pomanga sipsip nenge te takisia kela te hunune.
Pe pule maluch mana ke manga sipsip tuna
nenge te ut susue pulpunna.
33 Te hemeia i pe mele mes luluch ke halaua i ero.
Tutuna mur lape iri ero ol iange te hune ke mete lo."
34 Non soke neu sisia helenga nemur ke het pe onteia Pilipus ke mai, "O hele at nge iau mukam, hetatalonga nemai heleleia itei nemai? Heleleia i sipona kai, ma mele e pule?"
35 Ol pe Pilipus hele hote helenga urana toto ngana nenge Iesus lange non neu. Pe talun ke hele nga helenga nemur nenge non neu i sipona sis hote nga alalaha nenge hetatalonga Isaias.
36 ✡Iok, te song ole ke te lala pela te lohot nga kileng unne nge ana ech. Pe non soke neu hele lange Pilipus ke teke, "O naula, ech i loi. O henune iau ol. Ute pele poi ele iau nge e mene henuninga ero."
[
37 Pe Pilipus hele, "Nenge teke letem manmanna toto, lape e henune iong."
Pe non neu tuacholia ke mai, "Iau, letek manmanna toto nge Iesus Kristus nge i NeHalang tuna."]
38 Iok laol, non soke neu hele lange hana nemur nenge te songongia oriong nemur ke tetak ele iri ke temes. Pe iri nai Pilipus te i sio langa ech neu kela Pilipus henune i.
39 Iri nai tei hot nga ech neu pe ueiuei mana NeHalang opene mene tote Pilipus ke non neu kolkol sapelpele. Ol pe ana non lohaka mule ke nanas mule kue neu pe iech ole ke laol.
40 ✡Pe Pilipus la ke lohot nge Astot pe talun sapele ke hele hote helenga urana ngana lange hehei pe hana nga kileng lochloch ngana nga lamau, ke ramana ole lange Kaesarea.

9

Sol Hulia Letena
(Ume 22:6-16; 26:12-18)

1 ✡Pe nga etue neu, Sol hele ke kerkereng toto ke teke lape hun lapue Non Soke nena hana mur. Ana non, lange tunginga mur aria soke
2 pe hele lange i ke hasia alalaha mur. Ke alalaha nemur rongo heke hana nenge te mukmuka nga Iuta mur reia hetoronga ana pele mur nge Tamaskus. Pe alalaha neu tehas ia ke te teke, Sol tango rere hehei pe hana nenge tetu teu nga tuluk nenge Esinga Tele pe teke hottaua iri, kale hite peria pe laia iri kela tal teua iri nga tuele au ngana nge Ierusalem.
3 Iok laol, Sol lohaka nge Ierusalem pe la sapele nge Tamaskus. Sol i kela rochroi nge Tamaskus pe ueiuei mana lemenge palaungana e tua nga tapa pe at tualeme hite i.
4 Ol pe Sol losio ke langa ich pe longe helenga e ke pomai, "Sol, Sol, pomere nenge opoi poreke iau ke pomam?"

✡ **8:32:** Isa 53:7-8 ✡ **8:36:** Ume 10:47 ✡ **8:40:** Ume 21:8 ✡ **9:1:** Ume 8:3

5 Pe Sol hele, “Non Soke, iong itei ne-
mam?” Pe non neu hele, “Iau Iesus. Iau
laka nenge opoi porekreke iau nem.
6 Heueu nei, o lohaka pe oiteu langa
kileng neu. Pe nga lamau, lape te hele
lange iong nga utar nenge lape o poia.”
7 Pe hana nenge tela luluch nge Sol neu,
te rura toto nga ure neu nge lohot pe reia
helenga ero ke temes mana ol. Iri pule
te longe none nge hele, pe te kolkolia ana
non.
8 Iok laol, Sol lohaka ke mes pe teke nau
pe ero, kolkol toto. Matana nai ape ke teau
ala mana. Pomalam hana nemur tera hite i
nga penna pe te apea i ke iriul tei teu lange
Tamaskus.
9 Pe Sol matana hit ke etue mol pe ngau
pe inia ute e ero toto.

10 Iok, nge Tamaskus, Non Soke nena
none tu. Ana non ene laka Ananias. Pe
Ananias nau openene ia Non Soke nge iua
i ke teke, “Ananias!”

Pe i tuacholia ke teke, “Non Soke, utar?”

11 Pe Non Soke hele lange i ke mai, “O
lohaka pe ola nga kue nenge ene, ‘Kue
Pengpeng’. Pe ola nga Iutas na pele pe o
ontei rere none nge na nge Tarsus. Ana
non ene laka Sol, pe i la hetalaulau.
12 I, matana hit pe nau opene pule ke esia
none nge ene Ananias nge iteu lange i ke
tal heke penna nge i, pe hele lange i ke teke
nau mule.”
13 Ol pe Ananias tuacholia Non Soke
nena helenga ke mai, “Non Soke, iau e
longe helenga halang toto nge non nei.
I, poi poreke totote lem hana mur nge
Ierusalem.
14 Pe heueu nei, tunginga ana hana mur
aria papalauna mur, te longele Sol ke te
teke, Sol at ke mene hehei pe hana nga
kileng nei nenge te hetalaulau pe te heto
hekeke iong.”

15 ✡Pe Non Soke hele lange Ananias ke
mai, “Ola! Non nem e henonou hote i
ke lek non i lo. I lape lake haliu hote ek
lange hana lomonmona ngana mur pe nge
aria soksoke ngana mur pe nge Israel mur
lochloch.
16 ✡Ke nga iau ek mana, i lape takisia
melmelenga pe ure meena ngana halang
lape lohot nge i.”
17 Iok laol, Ananias i la pe la ke i teu
sapele nga pele neu. Pe tal heke penna nge
Sol pe hele lange i ke mai, “Tik Sol, Non
Soke Iesus nenge lohot nge iong nga kue
nenge oi atat ia nem, ngana koi nenge ku-
losia iau ke eat nge iong nei. Ke pomalam
lape onau mule pe Opepengpeng muta nge
iong.”
18 Ananias hele ke mau ke het pe ueiuei
mana ute e nge pomanga ruo kilkilana nge
maele Sol matana, losio pe Sol es ke nek
mule sapele. Ke het pe Sol lohaka pe mes
haka pe mene henuninga.
19 Iok, Sol ngau ke het pe amneia i nge
kerkereng mule.

Sol Haliu Hote Helenga Urana Ngana Nge Tamaskus

Iok, Sol tu luluch nge Non Soke nena
hana mur nge Tamaskus ke ana etue hel
pule.
20 Tu pe langa hetoronga ana pele mur
nenge Iuta mur pe haliu hote Iesus, ke teke,
“Iesus i NeHalang tuna.”
21 ✡Hulua lochloch te longe i nge hele
ke mau, pe te rura toto pe te hele ke te
teke, “Aina! Non nenge hunune Iesus nena
hana mur nge Ierusalem iam lom. At
ngana nem, at ke lololoch Iesus nena hana
mur pullo la. Ke lalaia iri nge tunginga
ana hana mur aria papalauna mur nge
Ierusalem.”
22 ✡Pe ero. Sol hetoro ngana song ke
kerkereng toto pe palaungana toto ol. Pe
halot tote helenga lange Iuta mur nenge
tetu nge Tamaskus ke mai, “Iesus i Mesias
nenge NeHalang kulosia ke at mene mule
nena hana mur lochloch.” Pe Iuta nemur
te longe Sol na helenga pe na helenga ma
hoa iri. Pomalam te hetakine i nga helenga
unne ero toto.
23 Iok, etue halang lalo pe Iuta mur te
eukirau pe tetal helenga ke te teke te hune
Sol.
24 Pe ero. Sol longo rusia utar nenge te
teke te popoia ke het lo. Iok, Iuta mur
temes ke tenau ala Sol ke nek toto nga

✡ **9:15:** Ume 26:2, 6; 27:24; Rom 1:5 ✡ **9:16:** 2Ko 11:23-28 ✡ **9:21:** Ume 8:3 ✡ **9:22:** Ume 18:28 ✡ **9:25:** 2Ko 11:32-33

kileng neu ana kue matana mur, ke te teke te hunune i. Kokoes mana temes ke tenau alala, nga sinanga pe nga miliko pule.

25 ✡Pe ero. Sol nena hana mur hel te mene i nga miliko ke te haka langa kileng neu ana mapuo ona, ke te teke te halaua i ke uahot nga kileng neu. Pomalam te hele lange i ke are teu nga chasang palaungana e. Ol pe te heon ole sue i nga mapuo neu hilina ele nenge hile hot, ke sio langa ich pe ua sapele.

Sol Lamule Nge Ierusalem

26 ✡Iok laol, Sol lange Ierusalem ke teke koko teu luluch nge Iesus nena hana mur. Pe Iesus nena hana mur te mataua i. Iange iri, leteria manmanna ero nga nenge te teke, Sol hulia letena pe lohot ke i Iesus nena non lo.

27 ✡Ol pe Parnapas at pe nene Sol lange Iesus nena hekulkulonga mur. Pe nana urume Sol nge esia Non Soke nga kue pe Non Soke hele lange i. Pe pule Parnapas nana urume Sol nge haliu ke kerkereng toto nga Iesus ene nge Tamaskus.

28 Iok laol, Sol tu luluch sapelpele nge Iesus nena hekulkulonga nemur. Pe iteu pe ihot ia ana seilil nga pele lochloch ngana nge Ierusalem ke haliu hotote Non Soke ene ke soke toto.

29 Ol pe Iuta mur nenge te helele helenga Krik te teke te hune i, iange hele lala nge iri pe iriul ke te hemes haka helelia helenga.

30 Iok, iri nenge leteria manmanna nge Iesus te longe ke mau pe te tau hote Sol lange Kaesarea pe te kulosia i ke la sapele nge Tarsus.

31 Ke hulua lochloch ngana nenge te ekiraurau nga Iesus ene nge Iutea pe nge Kalelea pe nge Samaria tetu ke nek mana ol. Iange mele hel nge teat ke tepoi poreke iri ero ol. Pe Opepengpeng hekerkereng ia iri pe halaulaua iri. Pe hulua halang te koko teu nge iri ke iri halang toto ol. Pe te nanasia poinga nenge tetal sio mene iri nga Non Soke matana.

Petrus Lange Lita Pe Iopa

32 Petrus i ke langa kileng lochloch ngana, pe pule lake nau tote NeHalang nena hana mur nga kileng nenge Lita.

33 Pe nge Lita, none nge ene Aeneas tu. Ana non ma manmana nga hete ke hesinga iri rahtele mol, iange singina mete lochloch.

34 Ol pe Petrus hele lange i ke mai, “Aeneas, Iesus Kristus hemaul mule iong ke o urana mule lo. O lohaka pe olou heke lem manga ol.” Petrus hele ke mau ke het, pe ueiuei mana Aeneas lohaka sapele.

35 Pe hulua lochloch ngana nga kileng nenge Lita pe Saron, te esia non neu nge urana mule, pe leteria manmanna nge Non Soke.

36 Pe nge Iopa, heie nge letena manmanna toto nge Iesus tu. Ana hei ene laka Tapita. Pe nga helenga Krik te hetue i ke ene Tokas. Hei neu kokoes mana halaulaua hehei pe hana nenge reria ure ero.

37 Pe nga etue neu pengpeng haleles mene ana hei pe mete. Iok, telome koluna pe te talue nga nena pele letena e nga lut.

38 Iok, kileng nenge Iopa, tuke rochroi mana langa kileng nenge Lita. Pe iri nenge leteria manmanna nge Iesus, te longe nge te teke Petrus kou tunge Lita. Pomalam, te kulosia hana nai ke tela pe te tunge helenga nei lange i. Te teke, “Kole, oat luluch nge imem ke itaul tala ke ueiuei mana.”

39 Iok laol, Petrus lohaka pe la luluch sapele nge iri. Petrus lake la puris pe te mene i ke tei haka langa pele letena nenga lut. Pe hei pakar mur lochloch ngana teat ke temes ite i pe te tangtang ol. Te tangtang pe te henonoua Petrus lala nga hengeron mur pe malenga mur, nenge Tokas umemeia iri nga maulul ngana.

40 Ol pe Petrus kulos hot sapele iri lochloch ngana nga pele letena unne neu, pe tualou sio nga palana pe hetalaulau ol. Ke het pe, nau langa hei neu koluna pe hele ke mai, “Tapita, o lohaka!” Ol pe hei neu matana charchara, pe esia Petrus pe are haka sapele.

41 Iok laol, Petrus rahit heke hei neu nga penna, pe halaua i ke mes haka. Ke het pe Petrus iu lange iri nenge leteria manmanna nge Iesus, pe hei pakar mur ke teat. Teat ol pe eteia hei neu nge maul haka mule lange iri, pe tung mule lange iri.

✡ **9:26:** Kal 1:17-19 ✡ **9:27:** 1Ko 9:1

42 Iok laol, ure nenge Petrus poia neu,
ana helenga song ke hulua lochloch ngana
nge Iopa te longe. Pomalam, hulua halang
leteria manmanna nge Non Soke.
43 Iok, Petrus tu nge Iopa ke etue halang
toto. Pe i tu luluch nge none nge ene Simon.
Pe Simon ana ume nenge lome pulumakau
pe sipsip mur uliria.

10

1 Nge Kaesarea, none nge ene Kornelius
nge tutu. I non nenge i mukmuka nga
palinga hel ana hana mur nge Itali.
2 Ana non pe na pele ngana mur te matau
tote NeHalang. Pe kokoes hetalaulau pe
halau tototo Iuta mur nenge reria ure ero.
3 Nga etuene e nga ulei, chaia matana
pallele lo pe Kornelius nau opene ia Ne-
Halang nena angkelo nge at nge i pe hele,
"Kornelius!"
4 Kornelius nachnei ia i pe matau toto pe
ontei, "Non Soke, pomere mai?"
Iok, angkelo hele lange Kornelius ke po-
mai, "NeHalang longe lem hetalaulaunga
lo pe iech toto nga lem poinga nenge o
halaua iri nenge reria ure ero. Pe i letena
metene kura.
5 Heueu, o kulosia hana hel ke tela nge
Iopa pe te tango rere none nge ene Simon.
Ene nei ngana laka, Petrus. Pe te hele lange
i ke at.
6 Ana non tutu nga pele nenga none nge
ene Simon pule. Pe i rahite ume nenge
lomlome pulamakau ulina. Na pele mes
nga ruach ilina."
7 NeHalang nena angkelo hele ke het,
pe Kornelius iua nena ume ana hana nai
luluch nge palinga hel ana none. Palinga
hel ana non nem, i non nenge nanas tau
tote NeHalang nena poinga mur.
8 Iua hana mol nem pe hele urume ure
lochloch nenge lohot. Ke het pe kulosia iri
ke tela nge Iopa.
9 Pomange rou, chaia matana heurunga
pe hana mol nem te heroi hot lange Iopa.
Pe nga etue neu pengpeng, Petrus haka nga
pele ona ke hetalaulau.
10 Petrus mete ana pe teke ngau. Te
tatatal ngaunga kura, pe Petrus nau opene
ia ute nge hot nge i.
11 Pe esia tapa sana nge alchach pe
malenga palaungana sio at. Pe ute e rahite
ana oro henel ke pongponga ke sio at nga
ich.
12 Pe huros lochloch ngana tema teu nga
malenga nem. Huros nemur nenge aperia
henechnel pe nemur nenge pomanga hole
pe hilimo pe ngie mur tema teu pule.
13 Pe helenga e lohot nge Petrus pe hele,
"Petrus, o lohaka pe o hune huros nemur
ke o ngaua iri."
14 ✡Petrus tuacholia helenga ke pomai,
"Non Soke, heo ngana toto nge e ngaua
huros nenge muna pe lemlem ero."
15 ✡Helenga hot henei ngana mule ke
pomai, "Ure nenge Non Soke ume ia ke
lemlem pe urana, o hetue ke muna pe
poreke ero."
16 Ure nei hot hemol pe ueiuei mana pe
malenga neu haka la mule nga lut nga tapa.
17 Petrus letena tuanin rara ia nau opene
ngana nem luna kura, pe hana nenge Kor-
nelius kulos ia iri te puris pe temes nga pele
matana lo. Iange iri te onteitei ia hana hel
nga Simon nena pele.
18 Pe Kornelius na hana nemur teiu
lange iri pe te onteia iri, "Simon nenge ene
e pule Petrus, ngana kau tutu mau?"
19 Petrus letena tuanin rara ia opene
ngana kura pe Opepengpeng hele lange i,
"Hana mol kou, te tango rerere iong.
20 Ke o lohaka pe osio la ke ola luluch nge
iri. O matau ero iange iau sipok e kulos ia
iri."
21 Petrus sio la pe hele, "Non nenge a
tango rere, ngana koi. A at ke a potar?"
22 Pe hana nemur te tuacholia, "Kor-
nelius, non nenge mukmuka na palinga
hel ana hana mur, kulos ia imem ke moat.
I non urana ngana ia pe matautau nena
nge NeHalang. Iri lochloch nenge Iutea te
hele ia i ke teke non urana ngana ia. Pe
NeHalang nena angkelo e hele lange i ke
teke iong oat nga nena pele ke longo langa
lem helenga."
23 Ol pe Petrus mene teua iri ke tema nge
i.
Iok, pomange rou Petrus pe hana hel
pule nge Iopa te koko luluch sapele nge iri.

✡ **10:14:** Lev 11:1-47; Ezk 4:14 ✡ **10:15:** Mak 7:15, 19

24 Pe nga etue naingana te lohot nge Kaesarea. Pe Kornelius eukiraua pekngana mur pe alona mur nga nena pele ke te kulele hana nemur nenge Kornelius kulosia iri ke tela taua Petrus.
25 Iok, Petrus teu ke lala nga pele letena pe Kornelius song kela tamal sue i nga Petrus apena huna pe tualou sio lange i.
26 ✡Pe Petrus hele, "Omes haka, iau non mana ke mange iong i."
27 Petrus hele lala nge Kornelius pe i ke teu lala nga pele. La pe saol haka nge hulua lochloch ngana nemur nga pele letena.
28 Pe hele lange iri ke pomai, "Imo sipomo a eteia lo ke Iuta mur reria hotongo hele ke teke iri nenge Iuta tetu ke te kangkanga nge hana lomonmona ngana mur. Pe nei ol, NeHalang henonou hot tote at nge iau ol ke teke, E hetue mele ke muna pe lemlem ero toto.
29 Ke ngana laka nenge o hekulo ak pe e lohaka ke ueiuei mana ke eat. Iok, e onteia iong ol, pomere nenge o hekulo ak ke eat mai?"
30 Pe Kornelius hele, "Etue iri mol kou lalo pe kileng nakuna pomai. Pe iau e hetalaulau nga lek pele letena nga ulei. Ol pe none nge nena hengeron hussu pe sina ala toto mes hot mana nga matak,
31 pe hele, 'Kornelius! O hetalaulau pe NeHalang longe ke ulolo. Pe pule, esia lem poinga nenge o popoia lala nge iri nenge reria ure halang ero.
32 Ke pomalam o kulosia mele lange Iopa ke lataua none nge ene Simon Petrus. Ana non la tu luluch nge none pule nge ene Simon, nenge ana ume nenge nauelele huros mur singiria. Reria pele laka tu rochroi langa ruach ilina.'
33 Pomalam e hekulo am sapele. Pe iong o poia nga poinga urana ngana ke oiat. Ke heueu nei, ita lochloch tames nga NeHalang matana koi, pe mo kulala mana nge mo longo nga utar nenge NeHalang hele ke teke oat ke o hele hote."

Petrus Nena Helenga

34 ✡Ol pe Petrus lohaka pe hele, "Oe, nei ol e eteia ke NeHalang poia hulua lochloch nga kileng lochloch ngana ke elle mana.
35 NeHalang poi ke urana lange iri lochloch ngana nenge te mataua NeHalang pe te nanas tau tote i, NeHalang lape iech mana nge mene mule iri.
36 Imo a eteia helenga nem nenge NeHalang hesongia lange Israel mur lo. Ana helenga urana toto ngana nenge Iesus Kristus i Non Soke, pe i palaungana toto pe nauele ure lochloch.
37 ✡Imo a eteia ure palaungana nem nenge lohot nge Israel. Talun laka nge Kalelea, nanasia henuninga nenge Ioanes haliu hote.
38 ✡Pe imo a eteia Iesus nenge Nasaret. NeHalang hemuta ia i nga Opepengpeng pe hekerkereng tote i. Pe ana non i rara nga kileng mur pe popoia poinga urana ngana mur. Pe hemasmas ia iri nenge Non Poreke ngana rahite ke kerkereng. NeHalang tu toto nge Iesus ke ngana laka popoia ure nemur.
39 "Imem mo esia nga matamem, ure nemur nenge Iesus popoia nge Israel pe nge Ierusalem. Te hune i nga ana manga toto ke mete.
40 Pe nga etue mol ngana nga ana metenga nga hoena, NeHalang hemaul heke mule i ke hana hel te esia i.
41 ✡Hana lochloch te esia i ero. Imem toro nenge NeHalang hesilei hote nike. Ke imem mo esia i nga ana metenga nga hoena pe mo ngau pe mo in luluch nge i.
42 ✡Pe hele at nge imem ke mo haliu hote na helenga urana toto ngana lange hehei pe hana. Pe tunge ume palaungana nenge mo hele ke Iesus i sipona NeHalang nena non toto nenge lape nau teu nga hehei pe hana lochloch reria poinga mur. Iri nenge te maulul pe iri nenge te mete lo.
43 ✡Hetatalonga mur lochloch te hele urume i ke te teke, Nga Iesus ene, iri lochloch nenge leteria manmanna nge i lape NeHalang saua reria poinga poreke ngana mur ke te lasus toto."
44 ✡Petrus helele kura pe Opepengpeng sio at pe hemuta ia iri lochloch nenge te

✡ **10:26:** Ume 14:13-15; Hem 19:10 ✡ **10:34:** Deu 10:17; Rom 2:11 ✡ **10:37:** Mat 4:12-17 ✡ **10:38:** Mat 3:16; Luk 4:17-21 ✡ **10:41:** Luk 24:42-43; Ume 1:8 ✡ **10:42:** Ume 17:31; 1Pi 4:5 ✡ **10:43:** Isa 53:5-6; Jer 31:34; Ume 2:38 ✡ **10:44:** Ume 11:15; 15:8

longlonge helenga nem.
45 Iuta mur hel nenge leteria manmanna
nge Non Soke, nenge te koko luluch nge
Petrus te rura. Iange te esia hana lomon-
mona ngana mur nge NeHalang hekule
Opepengpeng ke rongo heke iri ke po-
manga hemuta heke nge imem pule.
46 ✡Pe te longe iri nge te helele ia helenga
nge altoto pe te heto heke Non Soke ene.
47 Ol pe Petrus hele, “Itei nenge heo ele
ech nenge te henune hana nemur? Iange
iri te mene Opepengpeng ke pomange ita.”
48 ✡Pomalam hele ke kerkereng ke te he-
nune iri nga Iesus Kristus ene. Ol pe te hele
lange Petrus ke tu luluch nge iri nga etue
hel pule.

11

Petrus Lange Ierusalem Pe Hele Urume Utar Nemur Nenge NeHalang Poia Lange I

1 Iok laol, Iesus nena hekulkulonga mur
pe iri lochloch ngana nenge leteria man-
manna nge Iesus, te longe helenga e nge
te heleia ke te teke, hehei pe hana lomon-
mona ngana mur, iri pule te mene NeHa-
lang nena helenga ke ulolo.
2 Ke nga etue nenge Petrus la mule nge
Ierusalem, iri (Iuta mur) nenge leteria
manmanna nge Iesus pe te nanasia poinga
nenge teririr us, te hele inin taua i ke po-
mai,
3 ✡ “O poia poinga utar panenge oteu
langa hana lomonmona ngana mur reria
pele pe ongau luluch nge iri pamam? Hana
nem terir us erochro iam!”
4 Iok laol, Petrus lohaka pe nana hote ure
lochloch ngana lange iri ke nek toto. Pe
hele,
5 ✡ “Iau etu nge Iopa pe e hetalaulau. Ol
pe enau opek ke e esia ute e nge pomanga
malenga palaungana, nge sio at nga lut nga
tapa. Pe ana ure, te rahit ele nga ana horo
mur nge iri henel pe te hesue ke at toto nga
matak.
6 Iok, e teke enau teu pe e esia huros
mur nenge aperia henel pe nenge nakuria
manga hole, pe ngie mur.
7 Ol pe e longe helenga e nge hele at nge
iau ke teke, ‘Petrus, o lohaka ke ohun am
huros ke o ngau!’
8 “Pe iau e tuacholia, ‘Non Soke, heo
ngana toto iam, nge e ngaua huros nenge
muna pe lemlem ero.’
9 “Ol pe helenga neu sio at henei ngana
nga lut nga tapa pe hele mule at nge iau ke
mai, ‘Ure lochloch ngana nenge NeHalang
poia iri ke te lemlem, a hetue iri ke te
lemlem ero, ero.’
10 E longe helenga neu nge hele at nge iau
ke hemol. Ke het pe tetak heke mule ure
lochloch ngana nemur la mule nga tapa.
11 “Pe nga etue neu pengpeng hana mol
nge te kulosia iri at nge Kaesarea, teat ke
te lohot nga pele nenge e tutuia.
12 Pe Opepengpeng hele at nge iau ke
teke, ‘O matau ero. O koko mana nge iri. Pe
titik mur hana rahtele elle nei, tela luluch
nge iau kela mo iteu nga non neu na pele.’
13 “Pe ana non, nana at nge imem nge
teke esia angkelo e nge mes nga na pele.
Pe angkelo neu, hele lange i ke pomai, ‘O
kulosia hana hel ke tela taua Simon ke at.
Ana non ene e pule laka Petrus. I kou tutu
nge Iopa.
14 ✡I lape atia helenga e nge iong. Pe
nga helenga nem, iong pe hulua lochloch
ngana nenge tetu nga lem pele nem, lape a
mene maulinga nge koko.’
15 ✡“Iok laol, e talun ke e helele pe
Opepengpeng sioat nge iri ke pomanga
nenge sio at nge ita nga Pentikos ana etue
nem.
16 ✡Ol pe letek metene Non Soke nena
helenga nenge teke, ‘Ioanes henune hehei
pe hana nga ech pe imo lape a mene he-
nuninga nga Opepengpeng.’
17 Ita, letera manmanna nge Non Soke
Iesus pomalam NeHalang tunge tunginga
nem at nge ita. Pe heueu nei, NeHalang
tunge tunginga nem lange iri pule. Pe iau
utar toto nenge lape epoi ele ume nenge
NeHalang i sipona poia lange iri?”
18 ✡Hana nemur te longe Petrus nena
helenga mur pe leteria maluch sio mule
pe leteria inin ero ol. Pe te heto heke
NeHalang pe te hele, “Eh! NeHalang teke

✡ **10:46:** Ume 2:4; 19:6 ✡ **10:48:** Ume 19:5 ✡ **11:3:** Ume 10:28; Kal 2:12 ✡ **11:5:** Ume 10:9-48 ✡ **11:14:** Ume 16:31 ✡ **11:15:** Ume 2:4 ✡ **11:16:** Ume 1:5 ✡ **11:18:** Ume 13:48; 14:27

hana lomonmona ngana mur pule, te hulia leteria pe te mene maulinga nge koko."

Hehei Pe Hana Nge Antiok Leteria Manmanna Nge Iesus

19 ✡Iok, iri nenge leteria manmanna nge Iesus pe ua parai nga etue nenge Stipen mete, hel tela toto nge Poenesia pe nga mimio nge Saiprus pe nga kileng nge Antiok. Pe nga kileng nemur, te haliu hote NeHalang nena helenga lala nge Iuta mur mana.
20 Pe hana hel nge iri, reria nga mimio nge Saiprus pe nga kileng nenge Sirini. Iri nemur tela nge Antiok pe te haliu hote helenga urana toto ngana nge Non Soke Iesus lange Krik mur pule.
21 Pe Non Soke nena kerkerenga palaungana tu luluch nge iri, pomalam hehei pe hana halang leteria manmanna pe te nanasia Non Soke.
22 ✡Helenga nei, song kela NeHalang nena hana mur nenge Ierusalem te longe, pomalam te kulosia Parnapas ke lange Antiok.
23 Iok, Parnapas lake puris, pe es tote nga matana nga NeHalang halaungana ia hehei pe hana mur nga lamau. Ol pe iech toto pe hekerkereng ia hehei pe hana ke muteria tau tote Non Soke pe te nanasia i ke kokoes.
24 Parnapas i non urana ngana toto. I, letena manmanna ngana tu ke kerkereng toto, pe Opepengpeng tuke muta toto nge i. Ke nga etue neu, hulua halang toto mule, te koko teu luluch nge iri nenge leteria manmanna nge Non Soke.

25 ✡Ke het pe Parnapas lange Tarsus ke tango rere Sol.
26 Tango rere Sol kela hottaua i pe mene i ke iri nai tela mule nge Antiok. Ke Parnapas iri nai Sol tetu luluch nge NeHalang na hana mur nge Antiok pe te hetottore iri halang toto ke hesinga elle. Ke nge Antiok, iri nenge leteria manmanna nge Iesus, te hetue iri hana nenge te lohot nga mata nenge Kristus pe eria nem talun pengpeng nge Antioch.
27 Pe nga etue neu pengpeng, hetatalonga mur hel te lohaka nge Ierusalem, ke tela nge Antiok.
28 ✡Elle nge iri ene laka Akapus. Ana non mes haka nga Opepengpeng na kerkerenga pe haliu hote uringa palaungana e nge lape lohot nga kileng lochloch ngana nga ich. (Uringa nei lohot ke manmanna nga etue nenge Klatius nauele kileng nem.)
29 Ol pe Non Soke nena hana mur te longe helenga neu pe te hele ke te teke lape te halaua pekngaria mur, nenge Iutea nga aria ngaunga uruna.
30 ✡Iok, te takiraua umtutuna ke het pe te tunge lange Parnapas iri nai Sol ke te laia lange pekngaria nemur nge Ierusalem, aria almasinga ana hana.

12

Petrus Lohot Nga Tuele Au Ngana

1 Iok, nga etue nem, naungaala ana non soke ne Herot talun ke heporeke mata nenge NeHalang.
2 Pomalam, mene Ieims nenge tina Ioanes ke hune i nga kakop. Pe Iuta mur te esia poinga nei pe te iech mana.
3 Ke nga ngaunga matana nenge Ingatoto ana at, Herot hele ke te laua Petrus.
4 Te laua i ke het pe tetal teu sapele i langa tuele au ngana. Pe Herot hele ke palinga hel ana hana mur ana tuluk iri henel tenau ele i. Pe nga tuluk elle pe elle ana hana iri henechnel ke tenau ele Petrus. Iange Herot teke Ingatoto ana etue het pe mene hote Petrus ke ontei hote i nga hulua mataria.
5 Pomalam, Petrus tumana nga tuele au ngana. Pe hehei pe hana nemur nenge leteria manmanna toto nge Iesus, te hetalaulau ke kerkereng toto lange NeHalang, ke halaua Petrus.
6 Pomange rou, Herot lape mene hote Petrus kela ontei hote i nga hulua mataria. Pe nga miliko, Petrus mamani mana nga palinga hel ana hana nai tunangaria pe tekale hite Petrus penna pe apena nge iri nai nem. Pe palinga hel ana hana hel pule temes ke tenau ele i nga piunga matana.
7 Ol pe NeHalang na angkelo lohot, pe lemenge tualeme nga tuele au ngana

✡ **11:19:** Ume 8:1-4 ✡ **11:22:** Ume 4:36 ✡ **11:25:** Ume 9:30 ✡ **11:28:** Ume 21:10 ✡ **11:30:** Ume 12:25

letena. Pe angkelo neu, lake rahite Petrus nga ekena pe hengo heke i pe hele, "O lohaka ke ueiuei mana." Ol pe rur kerkereng ngana nenge tekale hite nga Petrus apena pe penna neu, un hot mana.

8 Ke het pe angkelo neu hele lange i, "O mele am tal pe o heron heke lem ae ulina." Pe Petrus poia ure nemur Pe angkelo neu hele mule lange Petrus, "Iok, o heron heke lem hengeron nenge hot ana pe o nanasia iau."
9 Pe Petrus nanas hot sapele angkelo neu, nga tuele au ngana. Pe angkelo neu poia ure neu ke lohot ke manmanna. Pe Petrus eteia ero toto. Teke ma nau opene mana ia ure nemur.
10 ✡Iok, tei hot ke tela pe te saolia palinga ana hana mur hel pe tela mana. Te i ke la pe te saolia hel pule pe iri pule tepoi ele iri ero. Te la mana. Iok, tei la taua piunga matana nenge palaungana toto. Pe piunga matana neu, te chau hite ke kerkereng toto. Pe pule, piunga matana neu, nau hot la pengpeng nga kue tana. Tela pe piunga neu, i sipona olha. Pomalam, tei hot sapele ke tela. Tei ke sase pol nga kue tana, pe angkelo neu erue sio sapele.

11 Ol pe Petrus, ramana mallaha pe letena matana ke nek toto ol, nga ure nemur nenge te lohot nge i. Ol pe hele, "Nei ol, e etei tote ke ure nemur te lohot ke manmanna toto. Nenge Non Soke hekule nena angkelo ke mene hote iau nga Herot na kerkerenga. Pe pule, ure nenge hana Iuta mur te teke te esia nge lohot nge iau, lape lohot ero ol."

12 Iok, Petrus ramana mallaha pe letena matana ke nek toto ol, pe i sapele ke langa pele nenge he Maria, nenge Ioanes Makus tana. Pe nga pele neu, hulua halang te eukirau ke te hetalaulau.
13 Iok, hei malolong e nge hekuleileinga ana tu lamau pule. Pe ene laka Rota. Ana hei, longe Petrus nge ischongchong nga piunga, pe teke lake loe piunga.
14 Pe ero. Iange longo il mene Petrus hele ngana pe letena iech toto. Ol pe song ke la mule pe hele ke teke, "Petrus laka ischongchong nga piunga matana nem!"

15 Pe iri nemur nga pele neu letena, te hele lange i, "Iong, lape am hauaua iam!" Pe ana hei helele kura ke teke ure nei lohot ke manmanna. Ol pe iri te lohaka pe te hele ke te teke, "Lape Petrus na angkelo iam."
16 Pe ero, Petrus kou ischongchong nga piunga kura. Ol pe tela ke teloe piunga pe te esia i nge mes. Te esia Petrus pe ramaria au ala toto.
17 Pe Petrus penna poi lange iri ke te reng, pe nana urume i nge Non Soke mene hote i nga tuele au ngana. Ke het pe hele, "A heleia ure nei lange Ieims, pe titira mur lochloch ngana nenge leteria manmanna nge NeHalang." Petrus hele ke mau ke het pe loloun ke langa kileng unne pule.
18 ✡Pe nga uach ol, palinga hel ana hana nemur te poia chauchainga pe tangoraranga palauangana nga utar nenge lohot nge Petrus nga miliko.
19 Pe Herot tung hot sapele nena helenga kerkereng ngana, nenge te nanasia ke te tango rere Petrus. Tenau rere i pe tehot taua i ero toto. Pomalam, mene palinga hel ana hana nemur, pe ontei hote iri ke nek. Ontei hote iri ke het pe hele ke teke iri lochloch te mete. Ke het pe Herot lohaka nge Iutea pe la ke tu pol mana nga kileng nenge Kaesarea.

Herot Mete

20 Nga Herot tu pol ngana nenge Kaesarea, letena inin tau tototе hana nenge Tir pe Siton. Ol pe hana nemur nga kileng nai neu, te eukirau ke elle ke la te esia i pe tepoi ke nek lange i. Pe nga tele ngana, tela tala nge Plastus pe te hele lange i ke halaua iri. Iange Plastus i non nenge nauele Herot na pele. Ke het pe te hele lange Herot ke poi ke urana mule lange iri, iange iri nemur nga kileng nai neu, te menmene aria ngaunga nga Herot na kileng.
21 Iok laol, etue nem at nenge hana nemur te teke tela ke te esia Herot. Pe Herot heron heke hengeron mur nenge naungaala ana pe la ke are haka nga nena arenga palaungana pe tung hote nena helenga mur.
22 Ol pe hulua nemur te alngaria haka ke te teke, "Non pa nei tal haka tote i sipona ke

✡ **12:10:** Ume 5:19 ✡ **12:18:** Ume 5:22-24 ✡ **12:23:** Dan 5:20

i pomanga NeHalang toto i! Nakuna nenge
NeHalang i sipona koi helele nei, iange non
pulut ngana pele hele ngana pomai ero."
23 ✡Pe Herot hele ngana nemur, heto
heke NeHalang ia ero toto. Pomalam, Non
Soke nena angkelo poia i ke singina haleles
pe matmata tole i pe mete sapele.
24 ✡Pe NeHalang nena helenga mur, puo
ke lala ke hehei pe hana halang te long-
longe.
25 ✡Ke Parnapas iri nai Sol te poia aria
ume nge Ierusalem ke het pe tela mule nge
Antiok. Pe te mene Ioanes Makus ke la
luluch nge iri.

13

Tekulos Hote Parnapas Iri Nai Sol

1 Nge Antiok, iri nenge leteria man-
manna pe te heto hekeke Iesus te tutu. Pe
hana hel nge iri, iri hetatalonga. Pe hel
iri hetoronga. Hana nemur eria koi; Par-
napas pe Simon (nenge singina muna) pe
Lusius (nenge nena nge Sirini) pe Manaen
(nenge ana lala Herot Antipas) pe Sol.
2 ✡Iri nemur te hetalaulau pe te heto
hekeke Non Soke pe teheo nga ngaunga
pule. Pe Opepengpeng hele lange iri ke
pomai, "A henonou hote Parnapas iri nai
Sol. Iri lape te poia ume palaungana nenge
e iua iri nai ke te poia."
3 ✡Iok, teheo nga ngaunga pe te heta-
laulau ke het pe tetal heke peria nge Par-
napas iri nai Sol pe te kulosia iri ke tela
sapele.

Parnapas Iri Nai Sol Tela Nge Saiprus

4 Iok laol, Opepengpeng poia iri nai ke tei
sio lange Selusia pe te mene imot pe tela
sapele nga mimio nenge Saiprus.
5 ✡Tela te lohot nge Salamis pe te hele
hote NeHalang nena helenga nga Iuta mur
reria hetoronga ana pele letena. Pe Ioanes
Makus, kokoko nge iri ke halaulaua iri.
6 Iok, tela sapelpele nga mimio nem ilina
ele nge Papos. Pe nga lamau, te saolia
non Iuta e nge popoi ure paluna. Ene laka
Par-Iesus pe i teke i hetatalonga pe ero. I
chanangnanga mana.
7 Pe ana non tu ke rochroi nge non soke e
nenge nauele mimio nem, ene laka Serkius
Paulus. Pe Serkius Paulus nem, letena
matana nga ure lochoch. Pe i hekulo Par-
napas iri nai Sol aria, iange teke longo nga
NeHalang nena helenga.
8 Pe Elimas non nenge popoi ure paluna
nem, ramana urana nge iri ero toto. (Nga
helenga Krik, te hetue non nenge popoi
ure paluna nem ke ene Elimas) Ana non
teke poi ele non soke neu nge letena man-
manna nge Iesus.
9 Ol pe Opepengpeng hemuta heke
sapele Sol, nenge ene epule Paulus. Pe Sol
naula pengpeng nge Elimas pe hele,
10 "Iong nem, Non poreke ngana tuna
laka iong! Iange lemem ero toto ia ure
lochloch ngana nenge te urana! Pe iong,
o pallaka ngam kou kura. Ure lochloch
ngana nenge te poia nga Non Soke ene, ure
nemur manmanna. Pe iong, o hele ke o
teke ure nemur te pallaklaka ia iri.
11 ✡Ke heueu nei lape o amnei am nga
Non Soke penna mukam. Lape matam hit
ke o kolkol ia chaia matana mukam." Ol pe
non neu matana auala pe pal rara sapele,
ke teke tango rara mele ke apea i.
12 Iok laol, non soke Serkius Paulus esia
ure nei nge lohot ke mau pe letena man-
manna toto sapele. Iange rura toto nga
Non Soke nena hetoronga mur.

Tela Nge Antiok Nga Kileng Nenge Pisitia

13 ✡Paulus iri ul pekngana mur te mene
imot nge Papos pe tela nge Perka, nga
kileng nenge Pampilia. Pe nga lamau
Ioanes Makus hile sue iri pe la mule nge
Ierusalem.
14 Iok, iri nemur te lohaka nge Perka pe
tela nge Antiok nga kileng nenge Pisitia. Pe
nga Sapat ana etue, tei teu kela teare sio
nga hetoronga ana pele letena.
15 Iok, te sisia alalaha nemur nenge
Moses pe hetatalonga mur ke het pe te
hekule helenga lange Paulus iri nai Par-
napas ke te teke, "Atong mur, nenge teke
lemo helenga hel nge a teke a hekerkereng

✡ **12:24:** Isa 55:11 ✡ **12:25:** Ume 11:29-30; 15:37 ✡ **13:2:** Ume 9:15 ✡ **13:3:** Ume 6:6 ✡ **13:5:** Ume 12:12; 15:39 ✡ **13:11:** Ume 9:8 ✡ **13:13:** Ume 15:38

ia hehei pe hana leteria, ames haka pe a
hele."
16 Ol pe Paulus mes haka sapele pe tul
heke penna pe hele, "Imo hana nenge Is-
rael pengpeng pe imo hana lomonmona
ngana mur nenge a heto heke NeHalang, a
longo at nge iau.
17 ✡Israel mur aria soke NeHalang,
henonou hote rera tete mur nge nike. Nga
etue nenge tetu nge Ekipto, poia iri ke
iri hulua. Pe nga i sipona na kerkerenga
nenge palaungana toto, mene hote iri nga
kileng nem.
18 ✡Pe nga etue nenge te ii nga ich sana
lomona, nauele iri ke nek toto ke hesinga
iri ana non kina nai (40).
19 ✡Pe hekou sue tuele tana iri rahtele nai
nga ich nenge Kanan. Pe tunge ich nemur
lange nena hana mur pengpeng ke reria ia.
20 ✡Ure nemur te lohotot ke hesinga iri
ana non kina lime iri henel pe ana non kina
nai pe analoch (450).

"Ke het pe NeHalang henonou hote hana
mur hel ke iri muka ia nena hana mur, ke
la het nga etue nenge hetatalonga Samuel.
21 ✡Ol pe hehei pe hana lemeria ke te
teke none lohot ke iri aria naungaala ana
non ia. Pomalam te onteia NeHalang pe
NeHalang henonou hote Sol nenge ne Kis
tuna. Sol lohot nga mata nenge Pensamin
pe nauele hehei pe hana ke hesinga iri ana
non kina nai. (40)
22 ✡Iok, NeHalang mene tote Sol pe
henonou hote Teuit ke mene Sol munna.
Pe NeHalang heleia Teuit ke teke, 'Teuit i
Iesi tuna. Pe utar nenge e hottaua nge i, i
non nge urana. Ke iau lemek tau tote non
nenge pomai. Iange i poia ure lochloch
ngana nga iau lemek ngak.'
23 ✡ "Pe nge he, lape Iesus nenge Israel
mur aria hemasinga lohot nge non nei na
tete mur. Ure nem lohot iange NeHalang i
sipona hele talue lo ke teke poia.
24 ✡Pe Iesus lohot ero kura pe Ioanes
haliu ke teke hehei pe hana lochloch ngana
nge Israel te hulia reria poinga mur pe te
mene henuninga.
25 ✡Iok, Ioanes poia ana ume ke hetet lo
pe hele lange hehei pe hana, 'Imo a teke
iau itei mai? A longo ke nek. Non nenge
a kulelele, ngana kou atat kura. Pe a teke
i nge iau ero. Iau e urana ero toto nge e
halaua i ke epoi hote nena ae ulina nenge
heronronia nga apena.'
26 "Titik mur, imo nenge a lohot nge
Apraham pe imo hana lomonmona ngana
mur nenge a heto hekeke NeHalang, he-
lenga nenga maulinga nge koko, te hekule
at nge ita.
27 Iange hana nenge Iersalem pe aria
papalauna mur ramaria mallaha nge Iesus
ero. Pe pule te eteia hetatalonga mur
ria helenga luna ero, nenge tesis hote ke
kokoes mana nga Sapat ana etue. Ke poma-
lam tetal sio tote Iesus.
28 ✡Pe te tango rere kue e nge te teke te
hune Iesus ia. Pe ero. Ol pe te hele lange
Pilatus ke te teke, lemeria toto nge Iesus
mete.
29 ✡Pe poinga nenge te poia nem, pete
tote NeHalang nena helenga mur lochloch
nenge tehas sue ke ululo. Ke te takis sue
i nga ana manga toto pe la tetal teua nga
polo.
30 Pe NeHalang hemaul heke mule i nga
metenga.
31 ✡Pe Iesus hetei hote i ke emule mana
lange iri nenge tei luluch nge i nge Kale-
lea ke lange Ierusalem. Ke heueu nei, iri
nemur te hele hotote ure nemur nenge
lohotot nge iri, lala nge Israel mur.
32 Ke imem mo hele hote helenga urana
toto ngana nem lange imo pule. Nga utar
nenge NeHalang hele ke kerkereng ke teke
poia lange ratete mur nge nike.
33 ✡Ke pomalam heueu nei, NeHalang
nena helenga nem lohot ke manmanna
ke tuturia mur ita ta naue. Nga nenge
hemaul heke mule Iesus nga metenga, ure
nenge lohot nem tehas urume tele nike nga
alalaha chonna naingana nenge Sam. Ke
ana helenga hele ke teke,

" 'Tuk laka Iong;
ke heueu nei Temem koi Iau' "

✡ **13:17:** Exo 1:7; 6:6; 12:51 ✡ **13:18:** Num 14:34; Deu 1:31-32 ✡ **13:19:** Deu 7:1; Jos 14:1 ✡ **13:20:** Jdg 2:16; 1Sa 3:20 ✡ **13:21:** 1Sa 8:5, 19; 10:20-24 ✡ **13:22:** 1Sa 13:14; 16:12; Psa 89:20 ✡ **13:23:** 2Sa 7:12-16 ✡ **13:24:** Mat 3:1-2 ✡ **13:25:** Ioa 1:20, 27 ✡ **13:28:** Mat 27:22-23 ✡ **13:29:** Mat 27:59-60 ✡ **13:31:** Ume 1:3, 8 ✡ **13:33:** Psa 2:7 ✡ **13:34:** Isa 55:3

34 ✡Manmanna toto ke NeHalang hemaul
heke mule Iesus nga metenga. Pe i ma
ke punich nga polo letena ero. Pomalam,
NeHalang hele ke pomai,
" 'Imo lape a mene petanga pengpeng ngana
nenge e hele talue lange Teuit ke lape e tunge.'
35 ✡Pe nga alalaha nenge Sam, chonna e
pule hele ke teke,
'Iong onau sio mene lem non nenge pengpeng toto
ke ma ke punich ero.'
36 "Iok, Teuit nanas tau mene NeHalang
lemene ngana nga tungana nga ich. Pe nga
etue nenge mete, tealo hite i nga na tete
mur tema ngaria pe make punich nga polo
letena.
37 Pe i nenge NeHalang hemaul heke
mule nga metenga nem, ma ke punich
mana nga polo letena ero.
38 Titik mur a longo ke nek, nge Iesus
i toro mana, NeHalang lape ul rumena ia
lemo poinga poreke ngana mur pe nau la
mule nge iri ero ol.
39 ✡Pe Iesus, i sipona lape mene mule iri
nenge leteria manmanna nge i. Mene mule
iri nga reria poinga poreke ngana mur
nenge rahit tote iri ke kerkereng. Iange
Moses na hotonga e nakuna ero toto nge
poia poinga nem.
40 Iok, a nauala amo ke nek ol iange lape
ure nem nenge hetatalonga mur te heleia,
lape lohot nge imo. Hetatalonga nemur te
hele ke pomai,
41 ✡ " 'Imo nenge a tua salaklaka halali, a longo at.
Lape ramamo auala mana pe a mete.
Iange lape epoi hote ute nga atu ngamo nga ich.
Pe imo lape letemo manmanna ia ero toto.
Pe nenge te hele urume lange imo,
lape letemo manmanna ero pule.' "
42 Iok, Paulus iri nai Parnapas te lohotot
nga hetoronga ana pele lo, pe hehei pe
hana te hele lange iri ke te teke, iri nai lape
teat mule nga Sapat ana etue e pule ke te
hetore iri ke nek toto nga ure nemur.
43 Iok, tehot lange hot lo pe Iuta mur
pe hana lomonmona ngana mur nenge te
nanasia Iuta mur te hetalaulau ngaria, te
nanasia Paulus iri nai Parnapas. Pomalam
Paulus iri nai Parnapas te hekerkereng
ia hulua nemur leteria, ke te teke kokoes
mana, leteria manmanna nge NeHalang
pe tenau la mana nge i nga nena tunginga
urana ngana mur nge tunge lala nge iri.
44 Iok laol, Sapat ana etue neu at pe
nakuna nenge hulua lochloch ngana
nenga kileng neu te lohaka ke la te longo
nga Non Soke na helenga.
45 Ol pe Iuta mur, te esia hulua lochloch
ngana neu pe saria keke Paulus pe te hele
poreke i.
46 ✡Pe Paulus iri nai Parnapas te haliu
hot ke soke toto ke te teke, "Imem mo
teke mo hele hot tele NeHalang na helenga
lange imo. Pe imo, aulo ala pe lememo ero
nge a mene helenga nei. Ke poinga nem
henonou hote imo ke nakumo ero toto nge
a mene maulinga nge koko. Pe pomalam
lape mo hile sue imo pe mola nge hana
lomonmona ngana mur.
47 ✡Iange Non Soke hele ke kerkereng at
nge ita ke teke,
" 'E poia imo ke pomanga lemenge
nenge lange hana lomonmona ngana mur.
Ke pomalam lape kileng lochloch ngana nga ich
te mene maulinga nge koko.' "
48 Iok laol, hana lomonmona ngana mur
te longe ke mau pe te iech toto, pe te heto
heke Non Soke na helenga. Pe iri nenge Ne-
Halang henonou hote ke te mene maulinga
nge koko, leteria manmanna toto sapele
nga helenga nemur.
49 Ol pe Non Soke na helenga puo ke
palaungana toto nga tuele kina neu.
50 Pe nge Antiok, Iuta mur teteu heke
hehei pe hana papalauna leteria ke te
talun ke tepoi poreke Paulus iri nai Parna-
pas pe telope hote iri nga reria tuele kina
neu.
51 ✡Iok laol, Paulus iri nai Parnapas tepa-
sis sue kileng neu ana maruchrue nga ape-
ria pe tei ke tela nge Ikonium.

✡ **13:35:** Psa 16:10 ✡ **13:39:** Rom 10:4 ✡ **13:41:** Hab 1:5 ✡ **13:46:** Ume 3:26; 18:6 ✡ **13:47:** Isa 49:6 ✡ **13:51:** Mat 10:14; Ume 18:6

52 Pe hulua nenge leteria manmanna nga
NeHalang na helenga nge Antiok, te iech
toto pe Opepengpeng tu ke muta toto nge
iri.

14

Paulus Iri Nai Parnapas Tela Nge Ikonium

1 Pe nge Ikonium, Paulus iri nai Parna-
pas tei teu nga hetoronga ana pele. Pe
te haliu hote NeHalang na helenga ke nek
toto. Ol pe Iuta mur pe hana lomonmona
ngana mur halang leteria manmanna.
2 Pe iri Iuta mur nenge leteria man-
manna ero, teteu nga hana lomonmona
ngana mur leteria ke tetua lele sue leteria
manmanna ngana.
3 ✡Ke Paulus iri nai Parnapas tetu lamau
ke mala toto, pe te haliu hote Non Soke na
helenga ke kerkereng toto. Pomalam, Non
Soke tunge kerkerenga nenge te popoia
ure papalauna mur. Ke nga poinga nem,
Non Soke hekerkereng ia iri nai. Te haliu
hote Non Soke nge letena ia ita pe mene
mule ita.
4 Pe hana nenga kileng neu telas hel. Ke
hel tela nge Iuta mur pe hel tela nge Paulus
iri nai Parnapas.
5 ✡Ol pe hana lomonmona ngana mur pe
Iuta mur te hele tele hel nge iri ke te teke
tepoi poreke iri nai neu pe te tamal hune
iri nga um.
6 Iok laol, Paulus iri nai Parnapas te eteia
lo nge hana nemur te teke te poia poinga
neu lala nge iri. Pomalam, te ua sapele
ke tela nge Listra pe Tepi nga kileng nenge
Likaonia.
7 Pe te hele hote NeHalang na helenga
urana toto ngana nga tuele kina nem.

Tela Nge Listra Pe Tepi

8 Iok, nga kileng nenge Listra, none tu.
Non neu apena lul nga tana hoho ngana ia
nike pe i rara ero toto.
9 Ana non are pe longo ke nek toto nga
Paulus na helenga mur. Pe Paulus esia i pe
eteia ke non nem letena manmanna toto.
Ol pe teke hemasia i.
10 Iok laol, Paulus naula pengpeng nge
non neu pe hele ke kerkereng toto lange i
ke teke, “Apem kerkereng pe omes haka.”
Ol pe non neu tamu haka pe talun ke irara
sapele.
11 ✡Pe hulua nemur, te esia ure neu nge
lohot pe alngaria haka nga ria helenga
nenge Likaonia ke te teke, “Ara soksoke
ngana nai koi! Te hul ke iri non ke tesio at
nge ita nei lo!”
12 Pomalam, te hetue Parnapas ke ene
Seus pe Paulus te hetue ke ene Hemes.
Iange i, i mukmuka nge iri ke haliu hotote
NeHalang na helenga mur.
13 Iok laol, non nenge mene Seus hanna
munna, mene pulumakau pe ae rorana
mur ke laia nga kileng neu ana kue
matana. Iange Seus na pele, te umeia ke
rochroi mana nga kileng neu pe nge hot.
Te teke te makia ure nemur ke pomanga
ria tunginga nenge lange Paulus iri nai
Parnapas.
14 Pe nga etue nenge Paulus iri nai Par-
napas te longe, te tachach ia rea hengeron
mur pe te song tele hulua nemur pe al-
ngaria ke te teke,
15 ✡ “Imo hana nemur, pomere nenge a
teke a poia poinga nei at nge imem? Imem
mo pomange imo mana. Pe imem hana
mana ke pomange imo pule. Moat ke mo
hele hot mene helenga urana toto ngana
lange imo nenge mo teke a heto heke ae-
tapuna mur ero pe a heto heke mene Ne-
Halang i sipona nenge ala hote tapa pe ich
pe ruach pe ure lochloch ngana nenge tetu
teu nga ure nemur.
16 ✡Nge nike, poia hehei pe hana lochloch
ke tela nga lemeria ngana mana.
17 ✡Pe i sipona teke hemallaha hot tote i
ke teke manmanna toto nge i koi tu. Poma-
lam poia poinga urana toto ngana nenge
tung sue pitte at nge ita pe poia ngaunga
alona mur ke te haka pe tehei nga aria etue
pengpeng. Pe pule poia ita ke ara ngaunga
halang pe poia letera ke iech manmana.”
18 Paulus iri nai Parnapas te hele hote
helenga nemur ke te teke, tepoi ele hana
nemur pe ero. Hana nemur leteria kerk-

✡ **14:3:** Mak 16:20; Hip 2:4 ✡ **14:5:** Ume 14:19 ✡ **14:11:** Ume 28:6 ✡ **14:15:** Psa 146:6; Ume 10:26 ✡ **14:16:** Ume 17:30 ✡ **14:17:** Jer 5:24 ✡ **14:19:** Ume 17:13; 2Ko 11:25

ereng toto ke te teke te poia tunginga lange
iri nai kura.
19 ✡Iok, Iuta mur hel teat nge Antiok pe
Ikonium. Iri, te ngai heke hehei pe hana ke
tehul rumeria nge Paulus iri nai Parnapas.
Pomalam, te tamalia Paulus ana um pe
tehole hote lange hot. Pe iri, nga leteria te
teke Paulus kou mete lo.
20 Pe ero. Iri nenge leteria manmanna
nge Non Soke, teat ke te emurung hite
Paulus. Ol pe ana non lohaka mule pe
iteu langa kileng neu. Iok, poma nge
rou Paulus iri nai Parnapas tela mule nga
kileng nenge Tepi.

Tela Mule Nge Antiok Nga Kileng Nenge Siria

21 Iok, Paulus iri nai Parnapas te hele
hote NeHalang nena helenga nge Tepi pe
hulua leteria manmanna pe te koko teu
nge iri nenge te nanasia Iesus. Ol pe Paulus
iri nai Parnapas tela mule nge Listra pe
Ikonium pe Antiok.
22 ✡Pe te hele ke kerkereng toto lange iri
nenge leteria manmanna ke tetu ke kerkereng toto nga leteria manmanna ngana
mur. Pe te hele, “Nenge teke tateu langa
NeHalang nena naualanga pe nekinga,
lape tai rurung teu langa kileng chatala
ngana mukam.”
23 Pomalam iri nai te henonou hote hana
papalauna hel nga kileng nemur ke te
mukaia iri nenge leteria manmanna nge
Non Soke. Pe iri nai te hile ngaunga pe
te hetalau aria pe te talue iri langa Non
Soke nena naualanga. Iange iri leteria
manmanna toto nge Non Soke.
24 Paulus iri nai Parnapas teteu langa
tuele tana nenge Pisitia ke het pe tela nge
Pampilia.
25 Pe nge Perka te haliu hote NeHalang
nena helenga pe tesio la sapele nge Atalia.
26 ✡Pe nge Atalia, te haka nga imot pe
tela sapele nge Antiok nga kileng nenge
te talune aria ume ia. Pe nga etue nenge
te talune aria ume, hehei pe hana lamau
te hetalaulau aria ke kerkereng toto ke
NeHalang tunge poinga urana ngana lange
iri kela het nga etue nenge te heulo hot
mule aria ume neu.
27 ✡Iok, nga etue nenge te lohot mule nge
Antiok, Paulus iri nai Parnapas te eukiraua
hehei pe hana lochloch pe te hele hote
ure lochloch ngana nenge NeHalang poia
ke pengpeng nge hana lomonmona ngana
mur ke leteria manmanna.
28 Ke pomalam, iri nai tetu ke mala toto
lamau luluch nge hehei pe hana nenge
leteria manmanna nge NeHalang.

15

Hana Papalauna Teole Aria Nge Ierusalem

1 ✡Iok, hana hel nge Iuta tela nge Antiok
pe te talun sapele ke te hetore hana
lomonmona ngana mur nenge leteria
manmanna nge Iesus. Pe te hetore iri ke
mai, “Imo, lape NeHalang mene mule imo
ero toto iange te riria imo ero. Nenge teke
lememo nge atu ke a maul, iok lape teriria
imo ke pomanga hotonga nenge Moses
hetoro ita ia.”
2 ✡Pe Paulus iri nai Parnapas, te longe
helenga nei pe ma ke nek nga iri nai leteria ero toto. Ol pe iri ul hana nemur te
hele inin tau hel nga ure nei. Pomalam
iri nenge Antiok te teke lape Paulus pe
Parnapas pe hana hel tela nge Ierusalem
ke te esia Iesus nena hana mur pe hana
papalauna mur nga helenga nei.
3 Iok laol, iri nenge leteria manmanna
nge Iesus nge Antiok te kulosia iri ke tela
sapele. Pe tei ke tela nga kileng nenge
Poenisia pe Samaria pe te nana urume
hana lomonmona ngana mur nge leteria
manmanna nge NeHalang. Pe helenga nei
poia iri nenge leteria manmanna ke te iech
toto.
4 ✡Iok, tela te lohot nge Ierusalem pe
Iesus nena hekulkulonga mur pe hana papalauna mur pe iri lochloch ngana nenge
leteria manmanna nge Iesus te iech ele
iri. Pe Paulus pe Parnapas pe hana nemur
te nana urume ure lochloch ngana nenge
NeHalang halaua iri ke te poia.
5 Iok, Parisio mur hel leteria manmanna
nge Iesus. Pe iri te lohaka mule pe te
hele ke te teke, “Hana nenge iri Iuta ero
pe leteria manmanna nge Iesus, lape te

✡ **14:22:** Ume 15:32; 1Te 3:3 ✡ **14:26:** Ume 13:1-2 ✡ **14:27:** Ume 15:4, 12 ✡ **15:1:** Kal 5:2 ✡ **15:2:** Kal 2:1
✡ **15:4:** Ume 14:27

riria iri. Pe lape ta hetore iri ke te nanasia
hotonga nenge Moses."

6 Iok, Iesus na hekulkulonga mur pe
hana papalauna nemur te emurung ke te
teke te hepeng hote helenga nei.

7 ✡Te poia ana helenga ke lala ol pe Petrus
mes haka pe hele, "Titik mur, imo a eteia
lo ke NeHalang henonou hote iau nga tuna
ngamo, ke e hele hote helenga urana toto
ngana lange hana lomonmona ngana mur.
Ke pomalam te longe pe leteria manmanna
ia. Pe e talune ume nei ke mala toto lo.

8 ✡Pe NeHalang nenge eteia hulua
lochloch ramaria ume ngana, hetei hot
pengpeng ia i lange hana lomonmona
ngana mur ke hekulo sue Opepengpeng
ke lange iri, ke pomalam mana nga nenge
hekulo sue at nge ita.

9 NeHalang poia iri ke manga poingana
ia ita. Nenge leteria manmanna nge i, lape
helemlem ia operia ke operia lemlem pule.

10 ✡Pe imo heueu nei, a teke a totoia
NeHalang. Iange a teke a poia hana
lomonmona ngana mur nenge leteria
manmanna ke singiria meena toto. Pe e
hele pengpeng lange imo, rera tete mur
nge nike pe ita heueu nei pule, nakura ero
toto nge ta takisia ure meena ngana nenge
pomanga nenge a poia nem.

11 ✡A longo ke nek, nenge teke letera
manmanna toto nge NeHalang lape NeHa-
lang mene mule ita ke pomange iri. Pe
poinga nem lohot mana nga ara Non Soke
Iesus letena poreke ngana pe lemene tau
ngana ia ita."

12 Ol pe hulua lochloch ngana nenge te
emurung neu te reng toktok. Pe Paulus iri
nai Parnapas te lohaka pe te hele hote ure
papalauna nemur nenge NeHalang hek-
erkereng ia iri ke te poia pe hana lomon-
mona mur te esia pe leteria manmanna.

13 ✡Iri nai te hele ke het pe Ieims lohaka
pe hele, "Titik mur, a longo at nge iau!

14 Simon hele hote lange imo lo, nga
nenge teke NeHalang lemene taua hana
lomonmona ngana mur pule. Ngana laka
nenge hesilei hote hana hel nge iri ke i
sipona nena hana mur.

15 Pe ure nenge lohot nei, lohot ke po-
manga hetatalonga mur te hele ngaria ia
nge nike. Nenge Non Soke hele ke teke,

16 ✡ " 'Nga hoena lape eat mule
pe Teuit na pele nei losio lo.
Pe lape e hemes heke mule.
Pe ure nemur nenge te poreke nga pele nei,
lape eume heke mule iri ke nek
pe etal mule iri nga muria mur.

17 Pomalam, hana lomonmona mur lochloch
nenge iau lek non mur ia iri,
lape te song ke teat mana nge iau.
Iau, Non Soke, epoi hote ure nemur pe e hele ia

18 ke te eteia nga halang nike lo.' "

19 Iok, Ieims lohaka pe hele mule ke mai,
"Iau letek tuanin ke mai! E teke tanau
pe hana lomonmona ngana nemur te teke
leteria manmanna nge NeHalang, ita tapoi
lange iri ero.

20 ✡Pe e teke tahas mene alalaha e ke
lange iri pe ta hele lange iri ke te ngaua
ngaunga nenge tepoi tunginga ia lange ae-
tapuna mur ero. Pe tema luluch nge hehei
ero pe te ngaua huros nemur nenge te roke
iri ero pe pule te inia toho ero.

21 Iange Moses na hotonga mur te haliu
hotote nga NeHalang na pele mur nga
kileng pe kileng. Pe te haliu hotote ke mala
toto lo nga Sapat ana etue lochloch."

Alalaha Nenge Lange Hana Lomonmona Ngana Mur

22 Ol pe Iesus na hekulkulonga mur
pe hana papalauna mur pe iri lochloch
nenge te eukirau neu, te teke te henonou
hote hana hel nge iri ke tela luluch nge
Paulus iri nai Parnapas nge Antiok. Iok,
te henonou hote Iutas (nenge ene e pule
Parsapas) iri nai Sailas. Te henonou hote
iri nai iange hulua nemur nenge leteria
manmanna neu, tenau haka aria soksoke
ngana mur nge iri.

23 Pe te hekule alalaha nei nenge hele ke
teke;
"Imem, Iesus nena hekulkulonga mur
pe hana papalauna mur koi, mohas ia
alalaha nei lange imo hana lomonmona

✡ **15:7:** Ume 10:1-43 ✡ **15:8:** Ume 10:44; 11:15 ✡ **15:10:** Mat 11:30; Kal 3:10 ✡ **15:11:** Kal 2:16; Epe 2:5-8
✡ **15:13:** Kal 2:9 ✡ **15:16:** Amo 9:11-12 ✡ **15:20:** Exo 34:15-17; Lev 17:10-16

mur nenge a tu nge Antiok pe Siria pe Silisia. Imem titimem mur laka imo iange letemo manmanna nge Ne Iesus.

Uach pe miliko toto lange imo lochloch.

24 Imem mo eteia lo nge hana hel nge imem tela ke te poia imo ke ramamo au ala pe lemo arenga poreke toto ia reria helenga mur. Pe imem mo hele lange iri ke te poia poinga nem ero.

25 Pomalam mo eukirau pe mo henonou hote mele hel ke te mene helenga lange imo. Ke iri lape te koko luluch nge pekngara mur toto Paulus iri nai Parnapas.

26 Iange iri nai te matau singiria ero toto nga Non Soke Iesus Kristus nena ume mur.

27 Ke iri nenge mo kulosia at nge imo heueu nei, ngaria koi Iutas iri nai Sailas. Pe iri lape te hele lange imo pengpeng ke te hekerkereng ia helenga nemur nenge mohas sue iri nei.

28 ✡Imem mo nanas mene Opepengpeng lemene ngana nenge mo teke a takisia ure meena ngana ero ol. Pe mo teke a nanas tau mene koi hotonga nemur;

29 A ngaua ngaunga nenge tepoi tunginga ia lange aetapuna mur ero. A in toho ero pe a ngaua huros nemur nenge te roke iri ero. Pe pule, ama luluch nge hehei mur ero. Nenge teke a nanas tau tote hotonga nemur lape atu ngamo urana toto.

Urana toto nge a olonge helenga nei pe atu malalom."

30 Iok laol, iri nemur te lohaka pe tela sapele nge Antiok. Pe nge Antiok te eukiraua iri lochloch ngana nenge leteria manmanna pe te tunge alalaha neu lange iri ke tesisia.

31 Hulua nemur te sisia pe te iech toto iange helenga nemur nga alalaha neu hekerkereng ia iri nga leteria manmanna ngana mur.

32 Pe Iutas iri nai Sailas, iri hetatalonga pule. Pomalam te tunge helenga urana ngana mur nenge hekerkereng tote hulua nemur leteria.

33 Pe iri nai tetu ke mala pol nge Antiok. Ke het pe iri nenge Antiok tetal heke petanga nenga tunga nge nek lange iri pe te kulos mule iri ke tela mule nge iri nemur nenge te kulosia iri ke teat. [

34 Pe Sailas letena haka ke teke tunge Antiok ol.]

35 Pe Paulus iri nai Parnapas tetu mana nge Antiok, pe iri ul hana hel pule ke te hetore hehei pe hana halang nga NeHalang na helenga, pe te hele hote helenga urana toto ngana nenge Non Soke.

Paulus Iri Nai Parnapas Techachel

36 Iok, etue hel nga hoena, Paulus hele lange Parnapas ke teke, "Lape ita nai tai ke tala mule nga kileng lochloch ngana nenge ta haliu hote Non Soke na helenga mur ia lo, ke tanau nga hehei pe hana tepoi ngaria."

37 ✡Iok, Parnapas teke mene Ioanes Makus ke iri ul.

38 ✡Pe Paulus teke urana ero nge te mene i iange nga tele ngana reria ume het ero kura pe ua mule aria nge Pampilia.

39 Paulus iri nai Parnapas te hele inin tau helia ure nei ke halang. Pomalam iri nai te chach hel. Ke Parnapas mene Ioanes Makus ke iri nai te lohaka nga imot pe tela sapele nga kileng nenge Saipras.

40 Pe Paulus mene Sailas ke iri nai tei sapele. Pe iri lochloch ngana nenge leteria manmanna te hetalaulau aria ke te teke Non Soke tunge nena tunginga nge urana lange iri pe nauele iri ke nek.

41 Paulus langa kileng nenge Siria pe Silisia pe hekerkereng mule hehei pe hana mur nga leteria manmanna ngana.

16

Timoti Laluluch Nge Paulus Iri nai Sailas

1 ✡Paulus langa kileng nenge Tebi pe Listra. Pe none nge ene Timoti tunga lamau pule. Pe ana non, iri ul tana leteria manmanna nge Iesus. Pe tana i Iuta pe temene i Krik.

2 ✡Iri lochloch ngana nenge leteria manmanna nge NeHalang nga kileng nenge Ikonium pe Listra, te neue Timoti ke te teke i non urana ngana ia.

3 Iok, Paulus teke mene Timoti ke la luluch nge i pe Iuta mur te eteia ke Timoti

✡ **15:28:** Mat 23:4 ✡ **15:37:** Ume 12:12, 25 ✡ **15:38:** Ume 13:13; Kol 4:10 ✡ **16:1:** Ume 14:6; 2Ti 1:5 ✡ **16:2:** Pil 2:19-22

temene i Krik. Pomalam Paulus riria Timoti singina ke Iuta mur te esia i ke manga i Iuta ol.
4 ✡Iok laol, tei ke tela nga kileng mur pe te hele hote hotonga nemur nenge Iesus nena hekulkulonga mur pe hana papalauna nemur tetal hote nge Ierusalem.
5 Pomalam NeHalang nena hana mur temes ke kerkereng toto nga leteria manmanna ngana pe nga etue lochloch, hulua halang te hulia leteria pe te koko teu nge iri.

Paulus Nau Opene Nge Troas

6 ✡Iok laol, Paulus pe pekngana mur tela pe te sapele mana nga kileng mur nenge Prikia pe Kalasia. Iange Opepengpeng poi ele iri nge te hele hote NeHalang na helenga nga tuele kina nenge Eisia.
7 Iok, tei kela te lohot nga kileng Misia het ngana pe te teke teteu langa kileng nenge Pitinia pe Opepengpeng nenge Iesus poi ele iri iange kileng nem tu teu nga tuele kina nenge Eisia.
8 Pomalam te sapele mana ke tela nge Troas.
9 Iok, nga miliko Paulus nau opene ke esia none nge nena nge Mesatonia. Non neu mes pe hele ke kerkereng toto pe ech ia i ke teke, "O iat nge Mesatonia ke o halaua imem!"
10 Ke Paulus nau opene ngana neu het pe mo kik haka sapele nenge mola nge Mesatonia. Iange mo eteia ke NeHalang i sipona iua imem ke teke mola ke mo hele hote nena helenga lange iri nemur nga kileng neu.

Litia Mur Te Hulia Leteria

11 Iok, mo tamu haka nga imot nge Troas pe mo song tele ke mola nge Samotras pe nga etue naingana mo song ke mola nge Neapolis.
12 Ke het pe moi nga apemem ke moteu lange Pilipai. Kileng Pilipai, i tuele tana nge Mesatonia pe Rom mur te ume heke pe tenau ele kileng nem. Oe, ke mo tuia etue hel nga lamau.
13 Pe nga Sapat ana etue, moi hot nga kileng neu ke mola nga ech ilina. Iange mo teke lape Iuta mur te eukirau nga lamau ke te hetalaulau. Iok, mo are sio pe mo hetore hehei hel nge te eukirau nga lamau.
14 Pe heie nge iri ene Litia. Ana hei nena nge Taiatira. Pe hehei pe hana tela ke teolol malmalenga mur nge i. Malenga nemur ururia haka toto. Ana hei heto hekeke NeHalang pule. Ke Non Soke i sipona poia i ke letena mallaha nga Paulus nena helenga mur.
15 Ke pomalam ana hei pe iri lochloch ngana nenge tetu luluch nge i nga na pele, te mene henuninga. Ke het pe hele ke teke, "Imo nenge a teke letek manmanna toto nge Non Soke, aiat ke atu luluch nge iau nga lek pele." Hei neu ech tote imem ke mola nga nena pele.

Te Laua Paulus Iri Nai Sailas Nge Pilipai

16 Nga etue e moi ke mo lala nga kileng unne nenge te hetalaulau ia, pe mo saol haka nge heie nge uneinei tuteu nge i. Hei neu, mele hel te olia i ke umume nge iri. Pe te ololia i iange hele hot tettele ure nemur nenge te lohotot. Pomalam iri nenge tenau ele i, te mene umtutuna halang toto nga ana hei na ume neu.
17 ✡Iok ana hei nanasia imem ul Paulus pe aliuliu ke teke, "NeHalang Nge I Soke Nga Lut Toto nena hana mur koi teii nei! Iri lape te hetore imo nga kue nenge NeHalang mene mule imo ia."
18 Etue halang, hei neu helele ke machmau. Ol pe Paulus talngana pe letena inin pe ralele lange hei neu pe hele langa uneinei neu, "E hele lange iong, nga Iesus Kristus ene, o lohot nge hei nem ol!" Ueiuei mana pe uneinei neu ua hot sapele nge hei neu.
19 Pe iri nenge tenau ele hei neu te eteia ke reria umtutuna ana kue ero ol. Pomalam te laua Paulus iri nai Sailas pe te tak runge iri kela nga ingala matana pe te hemesia iri nga hana papalauna nemur nenge tenau ele kileng neu, mataria.
20 ✡Iok, te mene iri lange hana Rom mur nenge te longlongo helenga pe te hele, "Hana nai nei iri Iuta koi. Iri teat ke te heporeke arenga nge urana nga kileng nei lo.
21 Iri te hetoro koukoua imem nga ure nemur nenge ita nenge Rom rera hotonga

✡ **16:4:** Ume 15:23-29 ✡ **16:6:** Ume 18:23 ✡ **16:17:** Mak 1:24 ✡ **16:20:** Mak 13:9

mur teheo ele tote nge ita ke ta nanasia
ero."
22 ✡Iok laol, hulua te koko teu sapele
nga iri nai aria palinga. Pe hana Rom
nemur nenge te longlongo helenga te hele
ke palinga hel ana hana mur te haka hote
Paulus iri nai Sailas reria hengeron pe
tenos ule iri.
23 Tenos poreke ule iri ke het pe tetal teu
sapele iri langa tuele au ngana. Pe hana
papalauna nemur te hele lange non nenge
nauelele tuele au ngana neu ke chiu hit
tote iri nai ke kerkereng toto. Pomalam iri
nai ria kue ero toto nge te ua hot.
24 Non neu longe ke mau ol pe mene
Paulus iri nai Sailas ke la tal teua iri nga
tuele au ngana neu letena nge teu toto. Ol
pe ha hite iri nai aperia nga ae chonna e
nge meena toto.

25 Iok laol, nga miliko tunangana iri hel
pule nenge tema teu nga tuele au ngana
neu, te longe Paulus iri nai Sailas nge
te hetalaulau pe te peupeua peunga mur
nenge te heto hekeke NeHalang.
26 Te rura mana pe mangila palaungana
rur sapele. Pe mangila neu rur ke palaun-
gana toto nga kileng unne nenge tuele au
ngana neu mesia. Pomalam piunga mur
nga tuele au ngana neu te uchulu sio. Pe
iri lochloch ngana nenge tetu nga tuele au
ngana neu, peria pe aperia ana kalenga
mur te uchulu sio pule.
27 ✡Ol pe non nenge nauelele tuele au
ngana neu rura haka. Pe nau pe piunga
lochloch ngana nemur te uchulu sio tach
lo. Ol pe mene nena kakop ke teke hun
mule i, iange tekema iri lochloch ngana
nenge tetu teu nga tuele au ngana kou te ua
hot talo. Pe ero.
28 Ol pe Paulus alngana taua i ke teke, "Ei!
Ohun mule iong ero! Imem lochloch ngana
i motu kura."

29 Ol pe non neu iua mele nga lemenga
pe song kela tamal sue i nga Paulus iri nai
Sailas aperia huna pe loiloiloi ke teke mete.
30 ✡Iok, mene hote iri nai lange hot pe
onteia iri, "Hana nai nem, lape epoi ke
pomere toto nenge e mene maulinga nge
koko?"
31 Pe iri nai te hele, "Letem manmanna
nge Non Soke Iesus! Iong pe iri lochloch
ngana nenge tetu luluch nge iong nga lem
pele. Pomalam lape o mene maulinga nge
koko."
32 Ke Paulus iri nai Sailas te hele hot
sapele Non Soke nena helenga lange non
neu pe iri lochloch ngana nenge tetu lu-
luch nge i.
33 Iok laol, non neu poia Paulus iri nai
Sailas ke la lome ria chanchan mur nga
etue neu pengpeng. Ke het pe Paulus iri
nai Sailas te henun sapele non neu pe iri
lochloch ngana nenge tetu luluch nge i.
34 Laol pe non neu mene iri nai kela he
ngaua iri nga na pele. Pe non neu pe iri
lochloch ngana nenge tetu luluch nge i, te
iech toto iange leteria manmanna toto nge
NeHalang.

35 Pe nga uach hana Rom nemur nenge te
longlongo helenga, te kulosia palpal husu
mur ke te laia helenga nei nge non nenge
nauelele tuele au ngana neu. Te hele ke te
teke, "A lohe hote Paulus iri nai Sailas nga
tuele au ngana ke tela ol."
36 Pomalam non neu lake hele lange
Paulus ke teke, "Hana papalauna nemur te
hekule helenga at ke te teke imo nai Sailas
lape a lohot nga tuele au ngana ol. Ke lape
a i malalom, pe ai ke nek."

37 Ol pe Paulus lohaka pe hele lange pal-
pal hussu nemur ke teke, "Hana papalauna
nemur te hottaua ute e nge imem nai nei
mo poia ke poreke ero. Pe pule imem
lemem nge Rom. Pe pomere tenos ulu hite
imem nai nga hulua mataria mai? Ke het
pe tetal teua imem langa tuele au ngana.
Pe heueu nei te teke te kulosia imem ke
moi hot ke nek mana ke mola. Poinga nei
poreke toto i! Teke pomam iri siporia teat
ke te mene hote imem nga lamai."

38 Iok laol, palpal hussu nemur tela ke
te tetetere Paulus na helenga lange hana
papalauna nemur. Hana papalauna ne-
mur te longe ol pe te matau iange te longe
Paulus na helenga nenge teke iri nai Sailas
reia nge Rom pule.
39 Pomalam iri siporia tela kela te hele ke
nek mule lange Paulus iri nai Sailas pe te

✡ **16:22:** 2Ko 11:25; 1Te 2:2 ✡ **16:27:** Ume 12:18-19 ✡ **16:30:** Ume 2:37

mene hot sapele iri nai nga tuele au ngana. Pe te kulos hot sapele iri nai nga kileng neu.
40 Iok laol, iri nai te lohot nga tuele au ngana pe tela sapele nga he Litia na pele. Pe nga pele neu tesaol haka nga hulua halang nge leteria manmanna nge Non Soke. Pomalam te hekerkereng ia hulua nemur nga leteria manmanna ngana mur pe iri nai tei sapele.

17

Nge Tesalonika

1 Iok, Paulus iri nai Sailas tei teu langa kileng nenge Ampipolis pe Apolonia ke tela nga kileng nenge Tesalonika. Pe nga lamau Iuta mur ria hetoronga ana pele e kou tu.
2 Pe Paulus kokoes lala nga hetoronga ana pele nem, pomalam lake hemol nga Sapat ana etue palaungana pe te echachala helel.
3 Pe Paulus hele urumrume NeHalang nena helenga lala nge iri. Nenge hele ke teke, Non nenge NeHalang kulosia at ke mene mule nena hana mur, lape takisia ana melmelenga ke mete pe maul haka mule. “Pe ne Iesus nenge e heleia lala nge imo nei, i sipona lakalom nenge NeHalang kulosia i at.”
4 Paulus hele ke mau pe na helenga tua tote Iuta mur hel leteria. Pomalam leteria manmanna pe te nanasia Paulus iri nai Sailas. Pe Krik mur halang nenge te heto hekeke NeHalang, pe hehei papalauna mur, iri pule leteria manmanna nga Paulus nena helenga mur.
5 Ol pe Iuta mur saria keke Paulus. Pomalam tela ke te loloch heke pulut mene hana porekreke ngana mur hel, ke te eukirau pe tepoi heke hunelinga palaungana nga kileng neu. Iok, te song teu ke te tango rere Paulus iri nai Sailas nga none nge ene Iason na pele. Te tango rere iri nai neu ke te teke te takrung hote iri kela te hemesia iri nga hulua mataria.
6 Pe ero. Te hottaua iri nai nga lamau ero. Pomalam te takrung hote Iason pe pekngana mur hel pule kela te hemesia iri nga hana papalauna mur mataria. Iange hana papalauna nemur tenau ele kileng neu. Pe te haliu haka ke te teke, “Hana nemur tela nga kileng lochloch pe te poia hehei pe hana ke reria arenga poreke lo pe heueu nei teat ke te lohot nge ita.
7 ✡Pe Iason nauele iri nga na pele. Pe iri te nanasia hotonga nenge ne Kaesa ero. Pe tetal hote aria naungaala e pule nge ene Iesus luluch nge Kaesa.”
8 Hana papalauna pe hulua nemur te longe helenga neu pe leteria huna pe te hele rara mana.
9 Ol pe hana papalauna nemur te poia Iason pe pekngana mur ke te saua umtutuna palaungana. Ke het pe te kulosia iri ke tela ol.

Tela Nga Kileng Nenge Ene Perea

10 Iok laol, kileng miliko sio pe iri nenge leteria manmanna nge Iesus te kulos sapele Paulus iri nai Sailas ke tela nge Perea. Tela nga kileng neu pe teteu langa hetoronga ana pele.
11 Pe hehei pe hana nenge Perea tepoi ke mange iri nenge Tesalonika ero. Iri te iech toto nge te longe Paulus na helenga pe kokoes te sisia NeHalang na helenga pule ke te eteia nge Paulus na helenga manmanna ma ero.
12 Pomalam Iuta mur halang leteria manmanna. Pe Krik mur halang pule, nenge tera hite ume papalauna, iri leteria manmanna pule.
13 Ol pe Iuta mur nenge Tesalonika te longe Paulus nge hetottore hehei pe hana nge Perea nga NeHalang na helenga. Pomalam te lohaka pe tela ke teteu nga hehei pe hana leteria ke te lope hote Paulus iri nai Sailas nge Perea.
14 Pe ero. Ueiuei mana NeHalang nena hana mur te kulosia Paulus ke ramana hot langa ruach ilina. Pe hana hel tela luluch nge i. Pe Sailas iri nai Timoti tetu nge Perea ol.
15 Pe hana nemur nenge tei luluch nge Paulus, iri lochloch tela kela te lohot nga kileng nenge Atens. Ke ulo pe tela mule nge Perea. Pe te mene Paulus nena helenga nenge lange Sailas iri nai Timoti nenge teke, iri nai te nanas mule i ke ueiuei mana.

Nge Atens

✡ **17:7:** Luk 23:2; Ioa 19:12

16 Iok, Paulus tu nge Atens ke kulele iri
nai neu. Pe tu ke mala pe singina tuakik
ero iange kileng neu ana aetapuna halang
mana.
17 ✡Pomalam eukiraua Iuta mur pe Krik
mur nenge te heto hekeke NeHalang ke
hetottore iri pe te echachala helel nga het-
oronga ana pele. Pe pule, kokoes lala nga
ingala matana ke iri ul hehei pe hana nga
lamau te echachala helel.
18 Ol pe hetoronga mur hel nenge te
hetue iri ke Epikarin pe Stoik mur, teat
ke iri ul Paulus te hele inin tau hel. Pe
hel te heleia Paulus ke mai, te teke, "Non
hauaua kina nei hele ia utar mai? I nge
lape heleleia maopene ngana i." Pe hana
hel pule te heleia Paulus ke te teke, "Non
nei heleleia hana hel nga tau toto reria
aetapuna mur i." Hana nemur te hele ke
mau iange Paulus hetottoro nga Iesus nge
mete pe maul haka mule.
19 Pomalam te mene Paulus lange Are-
opakus, ke teole aria. Pe nga lamau, te
ontei hote i ke nek toto. Pe te hele lange
Paulus ke mai, "Mo teke mo longo teu la
ke nek toto nga hetoronga heueu ngana
nenge oiat ke o hetoro sue nga lamai.
20 Imem mo longe pe ma ke nek nga
samem ero toto, ke heueu nei mo teke o
hemallaha hot tote luna at nge imem ol."
21 (Tepoi ke pomau iange iri nenga kileng
nenge Atens pe iri hel pule nenge tela ke
tetu nga kileng neu teare manmana pe te
helele pe te longo manmana nga ure heueu
ngana mur nenge te lohotot.)
22 Iok laol, Paulus mes haka sapele nga
hana papalauna nemur mataria pe hele,
"Imo hana nenge Atens. Nga enau
ngak, e esia ke pomai. Imo amo neha-
lang halang toto.
23 Ei rara nga lemo kileng pe e neue
ure pane mur nenge a heto hekeke iri. Pe
e hottaua helenga e nga tunginga munna
nenge a makmakia pe a tunge lala nge
nehalang. Helenga neu tehas ia ke mai;
'Lange nehalang nenge ta eteia ero.' Imo
a eteia nehalang nenge a heto hekeke nem
ero. Pe e hele lange imo pengpeng, I toto
koloi nenge e heleleia nei.
24 ✡NeHalang nenge ala hote tapa pe
ich pe ure lochloch, i palaungana nga lut
nga tapa pe i palaungana nga ich pule.
Pe tuteu ero nga pele nenge hana peria
umeia.
25 ✡Isipona poi hote ita pe ure lochloch
ngana nenge tetu ke te maulul heueu nei.
Pomalam i nauele ita pe ure lochloch
ngana. Pe ita ta nauele i nga ute e ero toto.
26 Nga talun ngana toto NeHalang ala
hote non elle mana. Pe nga non elle nem
mana ita lochoch ngana nga ich nei, rette
ia. Nenge poia ita hana ke tatu ke ta pur-
pure ich nei. Poi hote ita pe i sipona talue
mura pe ara etue mur nenge tatu ia.
27 ✡Isipona poi hote ita ke ta song ke
tala nge i pe ta tango rere i. Pe tu ke sase
nge ita ero, ngana iam lom tu ke rochroi
mana nem lo.
28 Pomanga mele heleia lo nenge teke,
'Nga i sipona na hekerkerenga, tunge ein-
gana at nge ita ke tai rara pe tatu ke ta
maulul heueu nei.' Pomanga none nge
imo sipomo, has sue ke pomai, 'Ita pule
NeHalang tutuna mur ita.'
29 ✡Ke ita NeHalang tutuna mur ita
ke ulolo ke pomalam, ta nanas ia hana
nemur leteria tuanin ngana ero nenge
te teke, NeHalang nakuna pomanga ure
nemur nenge hana te ume hot mene
nga peria. Nenge pomanga te umeia
aetapuna mur nga um chalemlem ngana
mur pe sinaha ngana mur pe um nemur
nenge ururia haka toto.
30 Nge nike, hehei pe hana leteria
matana ngana nge NeHalang, lohot ke nek
ero. Pe i letena metene poinga nenge te
poia lange i nem ero. Pe heueu nei hele
ke kerkereng ke teke hulua lochloch ngana
nga ich nei tehul rumeria ia poinga poreke
ngana mur ol.
31 ✡Iange i talue etue palaungana e lo.
Pe nga etue palaungana nem, NeHalang
lape amnei teu la ke nek toto nga hehei
pe hana lochloch ngana ria poinga mur.
Pe i henonou hote nena none lo, nenge
lape poia ure nem ke pengpeng toto. Pe
NeHalang i sipona hemaul heke mule i nga

✡ **17:17:** Ume 18:19 ✡ **17:24:** 1Ki 8:27; Ume 7:48 ✡ **17:25:** Psa 50:12 ✡ **17:27:** Psa 145:18; Jer 23:23 ✡ **17:29:** Isa 40:18-20; 44:10-17; Ume 19:26 ✡ **17:31:** Psa 96:13

metenga ke hemallaha hote i lange hulua lochloch!”
32 Iok laol, hana nemur hel te melmel iange te longe Paulus nge hele ke teke NeHalang hemaul heke mule hana nenge te mete. Pe hel te hele, “Lape moat ke mo longo mule helenga nemur nge iong kura.”
33 Pomalam Paulus lohaka pe ua sapele aria.
34 Pe hana hel te longe Paulus nena helenga pe leteria manmanna. Elle nge iri, ene Tonisius. Ana non i non soke e nge tu teu nga Areopakus nem. Pe heie pule nge ene Tamaris. Iri nai neu pe hulua hel pule leteria manmanna.

18

Paulus Lange Korin

1 Iok laol, Paulus lohaka nge Atens pe la sapele nge Korin.
2 ✡Pe nge Korin Paulus saolia non Iuta e nge ene Akuila. Non neu tana hoe i nga kileng nenge Pontus. Pe iri nai nehei Prisila te lohaka nge Itali ke teat nge Korin pe tetu ke mala ero kura. Iange Ne Klatius hele ke teke te lope hote Iuta mur lochloch nenge tetu nge Rom. Pomalam Akuila iri nai nehei te ua ke tela nge Korin. Iok laol, Paulus la kela nau tote iri nai.
3 ✡Paulus lake nau tote iri nai iange tera hite ume nenge te umume pelpele ke pomange Paulus pule. Pomalam lake tu pe ume luluch nge iri.
4 Pe kokoes nga Sapat ana etue, Paulus hele ke kerkereng toto lala nge Iuta mur pe Krik mur nga hetoronga ana pele. Iange teke poi taole iri ke leteria manmanna nge Iesus.
5 ✡Sailas iri nai Timoti teat nge Mesatonia pe Paulus tung teu tote i nga ume nenge hetottore Iuta mur nga helenga urana toto ngana. Pe hemallaha hot tote lange iri ke Iesus i toto nenge NeHalang kulosia at ke mene mule nena hana mur.
6 ✡Pe ero. Te mene Paulus nena hetoronga mur ero pe tesau hote helenga porekreke ngana mur hel lange i. Pomalam Paulus rur sue maruchrue nga nena hengeron pe hele, “Nenge NeHalang letena inin ngana heporeke imo, atue helenga unne at nge iau ero toto. Imo sipomo a takisia pe a hemas mule imo ol. Pe ehet ngak koloi. Ela nge hana lomonmona ngana mur ol.”
7 Iok laol, Paulus i hot nga hetoronga ana pele pe la iteu nga Titus Iastus na pele. Non neu na pele mes ke rochroi mana langa hetoronga ana pele neu. Pe ana non heto hekeke NeHalang pule.
8 Pe non nenge ene Krispus, nauelele hetoronga ana pele neu. Ana non pe iri lochloch ngana nenga na pele leteria manmanna nge Non Soke. Pe hulua lochloch ngana hel nge Korin te longe Paulus na hetoronga mur pe leteria manmanna. Pomalam te mene henuninga.
9 Pe nga miliko Paulus esia Non Soke nga nau opene ngana nge hele lange i ke teke, “O matau ero pe o hele hot manmana pe o reng ero.
10 ✡Iau lape etu luluch nge iong pe mele pele nge lape poi poreke iong ero. Iange iau e hesilei hote lek hana mur ke halang lo pe leteria kerkereng ero kura.”
11 Paulus tu nga lamau ke hetottore hehei pe hana nga NeHalang nena helenga mur ke ana hesinga elle pe akekena.

Te Mene Paulus Lange Kalio

12 Iok, nga etue nenge non soke Kalio nauele kileng Akaia, Iuta mur te eukirau pe telaua Paulus pe te mene i kela te hemesia i nga non soke neu matana pe te hele,
13 “Non nei poi olole hehei pe hana ke te heto heke NeHalang ke pomanga ita rera hotonga hele ngana ero.”
14 Iok, Paulus lohaka ke teke helele lo pe ne Kalio pule lohaka pe hele lange Iuta mur ke teke, “Imo Iuta nemur, a longo at nge iau. Toinge non nei i non poreke ngana nge hunun hana pe poia poinga poreke ngana hel pule, nem lape e longo ke nek toto langa lemo helenga mur. Pe nei ero koi.
15 Imo alau mene non nei nga nena helenga mur pe nga imo sipomo lemo hotonga mur. Pomalam, imo sipomo a hepengia. Iau lemek ero nge e hepengia helenga nemur.”

✡ **18:2:** Rom 16:3 ✡ **18:3:** Ume 20:34 ✡ **18:5:** Ume 17:14-15 ✡ **18:6:** Ume 13:46, 51; 20:26 ✡ **18:10:** Jos 1:9; Isa 41:10

16 Iok laol, Kalio poia iri ke te lohot sapele
nga kileng unne neu.
17 Ol pe hana nenge te eukirau neu telaua
ne Sostinis pe te palia. Pe non neu i
nauelele hetoronga ana pele, pe hana ne-
mur te poia poinga neu lange i pe ne Kalio
teke na ute pele langa neu ero ol.

Paulus Lamule Nge Antiok

18 ✡Iok, Paulus tu luluch nge NeHalang
nena hana mur nge Korin ke mala pol pe
lohaka sapele nga imot ke lange Siria. Pe
Akuila iri nai nehei Prisila tela luluch nge
i. Nga kileng nenge Kenkrea, Paulus utsue
palpalna ina iange poia helenga kerkereng
ngana e lange NeHalang.
19 Iok, tela te lohot nge Epeses pe Paulus
hile sio sapele Akuila iri nai nehei e Prisila.
Pe Paulus langa hetoronga ana pele pe iri
ul Iuta mur te echachala helel.
20 Ol pe te hele lange i ke tu ke mala pol
nge iri mukam pe ana non lemene ero.
21 Pe hele lange iri ke mai, “Nenge
teke NeHalang lemene, lape eat mule nga
lamai.” Iok, Paulus tamu haka mule nga
imot e nge Epeses pe te mana hot ke tela.
22 Iok, Paulus lohot nge Kaesarea pe
loaka sapele ke nau tote NeHalang nena
hana mur nge Ierusalem. Ke het pe sio la
mule nge Antiok.
23 Tu pol nge Antiok pe i ke langa kileng
mur nga kileng nenge Kalasia pe Prikia.
I rara nga kileng nemur ke hekerkereng
mule iri nemur nenge leteria manmanna
nge Iesus.

Apolos Hetoro Nge Epeses Pe Nge Korin

24 Iok, nga etue neu non Iuta e nge
ene Apolos at nge Epeses. Pe ana non
na kileng huna toto nge Aleksantria nga
kileng nenge Ekipto. Pe i etei teu la ke
nek toto nga NeHalang nena helenga mur
nenge tehas sue iri ke ulolo. Pe hetoro
ngana urana toto.
25 Apolos mene hetoronga nga Kue
Nenge NeHalang Henonoua Ke Teke Ta
nanasia, pe singina kik nge hetottore hehei
pe hana ke nek toto nge Iesus. Pe i eteia ke
nek ero kura iange hetei mene henuninga
nenge Ioanes.
26 Iok, Apolos talun ke haliu pe hetottoro
nga hetoronga ana pele. Pe Akuila pe
nehei Prisila te longe i pe tepoi sapele i
ke tela nga reria pele. Pe te hele urume
pe te hetore i ke nek toto nga Kue Nenge
NeHalang Henonoua Ke Teke Ta nanasia.
27 Iok Apolos lohaka ke teke lange Akaia.
Pomalam NeHalang nena hana mur nge
Epeses tehas ia alalaha lange pekngaria
mur nge Akaia pe te hele lange iri ke te iech
ele Apolos nge lape lange iri. Pe iri leteria
manmanna nge Iesus iange NeHalang poi
ke urana lange iri. Iok Apolos lange iri pe
halaua iri ke nek toto.
28 ✡Apolos hekou sue Iuta mur nga he-
lenga nga hulua mataria ke teke Iesus i
non nenge NeHalang kulosia at ke mene
mule ita lochloch. Pe hemallaha hot tote
nga NeHalang nena helenga nemur nenge
tehas sue iri ke ulolo.

19

Paulus Lange Epeses

1 ✡Iok, Apolos tu nge Korin pe Paulus lo-
haka nge Antiok pe i ke nau toto mulmule
kileng nemur nga uraurau kela lohot nge
Epeses. Pe nge Epeses Paulus tapang teu
nge iri hel nenge leteria manmanna
2 ✡pe onteia iri ke mai, “Imo mam letemo
manmanna nge Iesus pe a mene Opepeng-
peng pule?”
Pe iri te hele, “Ero! Imem mo eteia ute
nenge ene Opepengpeng ero koi.”
3 Pe Paulus ontei mule iri, “Iok, he-
nuninga tei toto nenge a mene?”
Pe iri te hele, “Imem mo mene he-
nuninga nenge Ioanes nenge henunun.”
4 ✡Pe Paulus hele, “Ioanes nena he-
nuninga nem i henuninga nenga hulmu-
lenga. Ioanes hele lange hehei pe hana ke
leteria manmanna nge mele nenge nana-
sia i. Pe mele nenge nanasia nem ngana
laka Iesus i sipona lo.”
5 Hana nemur te longe ke mau pe te
mene sapele henuninga nga Non Soke
Iesus ene.
6 ✡Paulus tal heke penna nge iri pe
Opepengpeng sio at nge iri. Pomalam te
hele rara sapele nga helenga hel nge altoto.

✡ **18:18:** Num 6:18; Ume 21:24 ✡ **18:28:** Ume 9:22 ✡ **19:1:** 1Ko 3:6 ✡ **19:2:** Ume 8:16 ✡ **19:4:** Mat 3:11
✡ **19:6:** Ume 8:17; 10:44, 46

Pe te hele hote helenga mur nenge at nge
NeHalang.
7 Hana nemur iri analoch pe nai.
8 Iok Paulus lala nga hetoronga ana pele
ke teio iri mol. Pe hetottoro pe poi olole
hehei pe hana ke leteria manmanna nga
NeHalang nena naualanga pe nekinga nge
ita.
9 Pe hel nge iri lemeria ero toto nge te
longo langa Paulus nena helenga mur. Pe
leteria manmanna ero pule. Ol pe tesau
hote helenga porekreke ngana mur hel
nga hulua mataria nga tuluk nenge Esinga
Tele. Pomalam Paulus mene iri nenge
leteria manmanna pe te ua ke tela nga Ne
Tairenes nena hetoronga ana pele.
10 Ke Paulus hetottoro pe popoi helenga
nga pele neu ke hesinga iri nai. Ke po-
malam Iuta mur pe Krik mur pe hulua
lochloch ngana nga kileng nenge Eisia te
longe Non Soke nena helenga ke purpur.

Ne Sekeua Tutuna Mur

11 ✡Iok, NeHalang hekerkereng ia Paulus
ke poi hote ure papalauna mur nenge alto-
toto.
12 ✡Ol pe hehei pe hana te mene Paulus
ana hines ana tangaun pe na hengeron
mur ke te laia nge haleles kina mur pe iri
nenge uneinei tu nge iri. Te laia pe haleles
nemur te hetet pe uneinei nemur teua hot
ke te lala.
13 Iok, Iuta mur hel nenge te i rara pe
tepoi ure paluna ke te helope hotot uneinei
mur tetu pule. Pe iri te totoi ke te heto
mene Iesus ene nga ure paluna nem. Pe
te hele ke pomai, “Nga Iesus nenge Paulus
haliu hotote, e hele lange iong ke olohot!”
14 Hana nemur iri lime pe rahtele nai
pe titiria hel. Pe temeria laka, ne Sekeua
nenge i non soke nga iri nenge te umume
nga NeHalang na pele.
15 La ol, nga etuene e te teke te helope
hote uneinei e pe uneinei nem tuacholia iri
ke mai, “Iau e eteia Iesus pe e eteia Paulus.
Pe imo? Imo itei hel mam?”
16 Ol pe non nenge uneinei tuteu nge i
neu pal lapue iri ke eiria lele ele iri, pe ta
chach ule reria hengeron mur. Pomalam
singiria lachlach mana pe teua hot sapele
nga non neu na pele ke tela sapele.
17 ✡Iuta mur pe Krik mur pe hulua
lochloch ngana nenge tetu nge Epeses te
longe ure nei nge lohot pe te matau toto. Pe
te heto heke tote Non Soke Iesus ene.
18 Ol pe hulua halang nenge leteria man-
manna te hele hote reria poinga poreke
ngana mur nga hulua mataria.
19 Iri halang nenge te popoi ure paluna,
te loloch hote reria alalaha mur nenge ure
paluna ana ke te chacharuch heke nga
oan nga hulua mataria. Pe alalaha nemur
nenge te chacharuch heke iri neu, te sisele
iri pe ururia lohot ke halang nge halang
toto.
20 Pomalam Non Soke nena helenga puo
ke kikina toto pe song ke langa kileng pe
kileng.

Chauchainga Palaungana Lohot Nge Epeses

21 ✡Iok, ure lochloch ngana nei lohot
ke het pe Paulus teke lohaka ke lange
Ierusalem. Pe Opepengpeng poia i ke
letena tuanin ke teke la tala nga kileng
nemur nge Mesatonia pe Akaia. Ke het pe
lange Ierusalem ol. Pe Paulus hele pule ke
teke, “Lape ela tala nge Ierusalem ke het pe
ela nge Rom.”
22 Iok laol Paulus kulosia hana nai nenge
te halaulaua i ke iri muka lange Mesatonia.
Eria laka Timoti iri nai Erastus. Pe Paulus
tu ke mala pol mana nge Eisia.
23 ✡Nga etue neu chauchainga palaun-
gana lohot nge Epeses nga tuluk nenge
Esinga Tele.
24 Non e nge ene Timetrius talune
chauchainga palaungana neu. Ana non pe
pekngana mur hel teume hotote aria soke
na pele opene mur nga ure chalemlem
ngana. Pe iri, te heto hekeke aria hei soke
e nge ene Atemis. Pe te teke aria soke
hei neu na pele opene mur kou nenge te
umume ia iri neu. Pe iri te mene um tutuna
palaungana nga reria ume neu.
25 Iok, Timetrius iua nena hana mur ke
eukiraua iri pe iua hana nenge reria ume
elle ke mange iri ke teat pule. Pe lohaka
pe hele, “Imo hana lochloch ngana nem, a

✡ **19:11:** Ume 14:3 ✡ **19:12:** Ume 5:15 ✡ **19:17:** Ume 5:11 ✡ **19:21:** Ume 23:11; Rom 1:13 ✡ **19:23:** 2Ko 1:8

eteia lo ke ita ta mene umtutuna palaungana toto nga ume nenge ta popoia nei.
26 Pe heueu nei a esia lo, pe a longe helenga nemur nenge Paulus heleleia iri. Paulus nena helenga nemur poia hulua halang nge Epeses pe nga kileng lochloch ngana nge Eisia ke leteria manmanna ero toto nga ure nemur nenge ta popoia iri nem. Paulus hele ke teke mele pele ume hote NeHalang nga penna ero toto. Pe hele ke teke ure nemur nenge hana teume hote iri nga peria mana, luna ero toto pule.
27 Pe iau e matau toto iange lape hehei pe hana te hele poreke ara ume nenge ta menmene umtutuna ia nei. Iange lape ra ume losio pe ta mene umtutuna ero ol. Pe pule, hulua halang nge Eisia pe nga kileng lochloch ngana te heto hekeke hei soke Atemis. Pe e matau mana nge lape hulua ramaria mene ke te teke Atemis nena pele opene nenge ta umumeia nei i ure palaungana ia ero ol. Pe pingana nenge iuiu lape het toto sio."
28 Ol pe hulua nenge te eukirau neu te longe pe leteria inin toto pe te alngaria haka ke te teke, "Atemis nenge Epeses i palaungana toto!"
29 ✡Ol pe makulinga song ke rongo heke kileng neu pela te laua ne Kaius irinai Aristakus pe te songia iri ke te laia iri nga pele palaungana nenge te eukiraurau ia. (hana nai neu te halaua Paulus nga i ngana nge Mesatonia)
30 Ol pe Paulus teke lake mes nga hana nemur mataria ke hele ke nek lange iri pe ero. Iri nenge leteria manmanna nge NeHalang te longele i ke la ero.
31 Pe pule, Paulus neingana mur hel iri hana papalauna nga kileng nenge Eisia. Iri te hekule helenga hel lange Paulus ke te teke la ke hetei hote i lange hulua nemur ero.
32 Iok laol, hulua halang te lekleke langa te eukirau ngaria nem. Iange hel te hele pe te makul ke mai, pe hel te hele pe te makul ke altoto. Ol pe leteria lilil mana ol.
33 Ol pe Iuta mur te hesisi hote Aleksenta ke langa muka, pe hana hel te alngaria lange i nga utar nenge lape poia. Pomalam ana non tul heke penna ke hereng ia iri pe teke hele ala pol pekngaria mur aria.
34 Pe ero. Hulua te eteia ke Aleksenta i Iuta, pomalam te alngaria toto haka pe te makul ke te teke, "Atemis nenge Epeses i palaungana toto!" Hana nemur te alngarngaria pe te makulkulia helenga neu ke mala toto.
35 Ol pe non soke nenge hasas alalaha pe nauelele kileng neu mes hot ke poia hulua nemur ke te reng pe hele, "Imo hana nenge Epeses, hulua te eteia ke kileng nei mana nge nauele tote hei soke Atemis nena pele. Pe pule, nauele um heo ngana nem nenge losio at nga lut nga tapa.
36 Pe mele pele hele ke teke urenei ta channangaia ero. Ke pomalam a reng pe a are ke nek. Letemo matana ke nek pe a poia ure. Apoi pulut mene ure ero.
37 Hana nenge a mene iri at nei, te hele poreke hei soke Atemis ene ero. Pe pule te kemeia ure heo ngana ngana mur nga nena pele ero.
38 Nenge teke Timetrius pe na hana mur iriul mele hel te hele hel, urana nge tela nga etue nemur nenge hana papalauna te longlongo helenga mur ia. Pomalam lape te longe pe te hepengia helenga nemur.
39 Pe nenge teke o helele nga ute e pule, o laia nge hana nemur nenge te longo teu lala nga ure nemur nenge te lohotot nga kileng nei.
40 E hele ke mai iange hehei pe hana nge kileng nei teare ke nek ero ol nga poinga nenge ta poia heueu nei. Hulua lape te hele poreke ita heueu iam. Pe lape ta hele ke mere? Iange ta eukirau ngara heueu nei, luna ero toto."
41 Non soke neu hele ke het pe kulos sapele hana nemur ke te rongo mule reria pele mur.

20

Paulus Lange Mesatonia Pe Nge Kris

1 Iok, chauchainga palaungana nenge lohot neu het lo pe Paulus hekulo sapele iri nenge leteria manmanna aria ke teat nge i. Teat ke Paulus hekerkereng mule leteria manmanna ngana pe te sisa peria. Te sisa

✡ **19:29:** Ume 20:4; 27:2; Kol 4:10; Plm 24

peria ke het pe Paulus i sapele ke langa
kileng nenge Mesatonia.
2 Iok Paulus i ke langa kileng mur nge
Mesatonia pe hekerkereng mulmule hehei
pe hana nga nena helenga mur. Ke het pe
la sapele nge Kris.
3 Pe nga lamau Paulus tu ke ana teio iri
mol. Iok Paulus teke tamu haka nga imot
ke lange Siria pe longe nge Iuta mur hel te
teke te hunune i. Pomalam Paulus teke la
mule ke nanas mule kue nenge Mesatonia
ke lange Siria.
4 Pe hana nenge tela luluch nge i eria
mur koi nei, Sopata nenge ne Pirhus tuna.
Pe i nena nge Perea. Pe Aristakus iri nai
Sekuntus nga kileng nenge Tesalonika pe
Kaius nenge nena nge Tepi, pe Timoti pe
Taikikus iri nai Trompimus nenge reria
kileng nge Eisia.
5 Hana nemur iri muka emem pe la te
kulele imem nga kileng nenge Troas.
6 Iok ngaunga matana nenga ngaunga
menini ngana lohot ke het pe mo mana hot
sapele nge Pilipai. Mo mana ke mo lala pe
nga etue lime ngana mo saolia iri nenge
Troas. Pe nga lamau motu ke emem etue
rahtele nai.

Paulus Nena Inga Nenge Lange Troas Hetala Ngana

7 Iok, nga Sarere nga miliko imem
lochloch mo eukirau ke mo ngau pe mo
nanasia poinga nenge Iesus iriul nena
hana mur nenge te rekreke ngaunga. Pe
Paulus hetottore hehei pe hana kela miliko
tuna iange teke uach sio pe i mulmule.
8 Imem lochloch motu nga pele letena e
nga lut toto pe lemenge halang te eintele iri
ke te remenmen.
9 Pe kol kulpo e nge ene Iutikas are hot
langa pele matana nenge kino nenge tut-
tula song teueu ia. Iok Paulus hele ke lala
pe ana non tuanongnongo. Ol pe mamani
hun toto ol pe losio hot sapele nga pele neu
ana lala mol ngana nenga lut toto. Iange
pele neu te hemes hoho heke iri. Iok tela
ke te lolo heke i pe mete lo.
10 Iok Paulus sio la pe ma haka nge kol
neu pe lau hite i pe hele, “Letemoia i ero,
konei maul mule lo.”
11 Ke het pe Paulus haka la mule pe
reke beret pe ngaua pe hetottore iri ke la
uachuach toto. Pe nga uach uruna toto ana
non lohaka pe i sapele.
12 Pe hehei pe hana nemur te iech mule
ia kon neu nge maulul pe iriul ke tela mule
sapele.

Paulus Lohaka Nge Troas Ke Lange Miletus

13 Iok, Paulus hele ke teke i mana nga
apena ke lange Asos. Pe imem mo mene
imot pe mo mana ke imem muka kela mo
kulele i nga ana kileng.
14 Iok, Paulus la ke saolia imem nge Asos
pe mohul heke i pe mo mana ke mola nge
Mitilin.
15 Iok, mo mana hot nge Mitilin nga etue
neingana pe la mo mana teu nge Kaios. Pe
nga etue mol ngana mo mana ke mola nge
Samos. Ke het pe mo mana hot mule pe mo
mana teu nge Miletus nga uach.
16 Pe Paulus hele ke teke hesilia etue
unne nge Eisia ero. Pomalam mosio nge
Epeses ero. Iange Paulus heusach mana ke
teke la ke tu nge Ierusalem nga Pentikos
ana etue.

Iesus Nena Hana Papalauna Nge Epeses

17 ✡Iok, Paulus tu nge Miletus kura pe
hekulo Iesus na hana papalauna nge Epe-
ses aria ke tela nge i.
18 ✡Hana nemur teat pe Paulus hele
lange iri ke mai, “Imo a etei tote iau ke nek
toto, talun nga etue nenge eat ke e lohot
nge imo nge Eisia. Pe a etei tote etu ngak
iange kokoes etu luluch nge imo.
19 E umume ia ak ume mur ke pomanga
Non Soke nena non toto pe e heto heke ek
ia ero toto. Pe etue hel e tangtang iange ure
meena ngana hel te lohotot nge iau, nenge
Iuta mur te teke te hunune iau.
20 Helenga urana ngana mur nenge e
eteia ke e halaua imo, e hele hot lochloche
lange imo ke ulolo. Pe etal kome unne sune
e ero toto. Pe e hetottore imo nga hulua
mataria, pe pule nga lemo pele letena mur.
21 Pe e tunge helenga kerkereng ngana
lange Iuta mur pe Krik mur ke e teke tehul
rumeria nga reria poinga poreke ngana

✡ **20:17:** Ume 18:21 ✡ **20:18:** Ume 18:19–19:10

mur pe tenau la pol aria nge NeHalang pe
leteria manmanna nge ara Non Soke Iesus.
22 "Pe heueu nei e longo tau mene
Opepengpeng ke ela nge Ierusalem pe e
etei la ero, utar lape lohot nge iau nga
lamau.
23 ✡E eteia ke nga kileng mur nenge e
lalaia, Opepengpeng hele atat nge iau nge
hana lape tetal teua iau langa tuele au
ngana. Pe pule lape te poia ure meena
ngana mur ke lohot nge iau.
24 ✡Pe iau e matau ele singik nga ume nei
ero. Nenge teke te hune iau, panem ute
pele ero. Pe ure nenge palaungana toto
ngana koi; nenge e teke e heulo hot tote
ume nenge Non Soke Iesus tunge at nge
iau. Nenge e hetottore hehei pe hana nga
helenga urana toto ngana nga NeHalang
nena nekinga nge nena hana mur.
25 "Iok, imo nemur, ei rara ke e hetottore
NeHalang nena naualanga pe nekinga nge
ita lala nge imo. Pe amo e nge imo lape nau
mule ramak ero ol.
26 Ke heueu nei e hele pengpeng lange
imo, nenge teke amo e nge imo mene
maulinga nge koko ero, atue helenga at
nge iau ero.
27 Iange ure lochloch ngana nenge NeHa-
lang lemene ke teke a eteia, ngana laka e
hele hot lochloch e lange imo ke ulolo. Pe e
topele unne e ero toto.
28 ✡Ke a nauala amo ke nek. Pe pule a
nauele hehei pe hana nenge Opepengpeng
tunge lange imo ke a nauele iri. A nauele
NeHalang nena hana mur ke pomanga
hana nenge tenau elele reria sipsip mur,
iange olia iri nga tuna Iesus eina.
29 ✡Iange iau, elala lokoi pe e eteia ke
hana hel lape teat pe te channanga ia Ne-
Halang nena hana mur pe te helosio ia iri
nga leteria manmanna ngana mur, poma-
laka nga kaone hinolo mur nenge teteu
rurung taua sipsip mur ke te hununе iri.
30 Pe pule mele hel nge imo lape temes
haka pe te channanga ia hehei pe hana pe
tepoi taole iri ke te hile helenga mamanna
ngana pe te nanasia iri.
31 ✡Ke a nauala amo ke nek toto nga ure
nemur! Letemo metene, iau matak eina
sisio pe e helete metene imo nga ure nei.
Pe e popoia ume nem nga miliko pe nga
sinanga ke hesinga iri mol.
32 "Iok heueu nei e tunge imo langa Ne-
Halang penna ke nauele imo. Pe NeHalang
nena helenga pe nena nekinga nenge a
mene nem, nauele imo pule. Pe lape hek-
erkereng ia imo pe poia ure urana ngana
mur ke te lohot nge imo. Ure urana ngana
nemur NeHalang tung hote ke teke nena
hana mur pengpeng reria ia.
33 ✡Iau lemek taua amoe nge imo nena
umtutuna pe nena hengeron ero toto.
34 ✡Imo sipomo a eteia lo ke perik nai
nei umume ke mene iau pe pekngak
mur emem ngaunga pe ure mur nenge
lememem taua.
35 Nga ume lochloch ngana nenge e
umume ia iri, e teke e henonoua imo ke
ta ume ke kerkereng ke mai ke ta halaua
atong nemur nenge singiria haleles. Pe
e hetore imo ke letemo metene Non Soke
Iesus nena helenga nenge teke, 'Nenge teke
mele tunge ute lange mele, nem poia i ke
iech toto nga nenge mene ute nge mele' "
36 Iok Paulus hele lange hana nemur ke
het pe tualou sio luluch nge iri pe heta-
laulau lange NeHalang.
37 Iok hana nemur te sisa peria nge
Paulus pe telau hite i pe te tangia i ke
halang.
38 Hana nemur leteria poreke toto ia
Paulus iange hele ke teke lape tenau mule
ramana nga lamau ero ol. Ke het pe iri
lochloch ke tetau hote Paulus langa imot.

21

Paulus Lange Ierusalem

1 Iok, mo sisa perimem luluch nge hana
nemur, mo tang pe molau hit hel ke het pe
mo mana hot sapele, pe mo mana peng-
peng ke mola nga mimio nenge Kos. Pe nga
etue naingana mo song teu nge Rotes ke
het pe mola nge Patara.
2 Pe nge Patara mo hottaua imot e nge
teke lala nge Poenisia, pomalam mo tamu

✡ **20:23:** Ume 9:16; 21:11 ✡ **20:24:** Ume 21:13; 2Ti 4:7 ✡ **20:28:** 1Ti 4:16; 1Pi 5:2-4 ✡ **20:29:** Mat 7:15; Ioa 10:12
✡ **20:31:** 1Te 2:11 ✡ **20:33:** 1Ko 9:11-12 ✡ **20:34:** Ume 18:3; 1Te 2:9

haka nga imot nem pe mo song ke mola sapele.

3 Iok, mo song ke mo lala pela mo esia mimio nenge Saiprus. Pe monau heke ana mimio nge tu ke ile haka langa lut pe imem mo song nge sio ke mola nge Siria. Iok mo mana teu lange Tir kela te tatach sue imot neu nganngana hel nga lamau.

4 ✡Pe nga kileng neu mo saolia hana hel nge leteria manmanna nge Iesus, pomalam mola ke motu luluch nge iri ke etue iri rahtele nai. Pe Opepengpeng poia iri ke te hele ele Paulus ke lange Ierusalem ero.

5 Iok, emem etue nenge motu luluchia nge iri het pe mo hile sue iri pe mo mana hot mule ke mola. Hana lochloch ngana nga kileng neu pe hehei pe tuturia mur, tetau hote imem. Te taua imem kela te mesia imem nga peipei, pe imem lochloch mo tualou sio pe mo hetalaulau lange NeHalang.

6 Ke het pe mo sisa perimem luluch nge iri pe mo haka mule nga imot, pe iri tei ke tela mule nga ria pele mur.

7 Iok mo mana hot nge Tir pe mo song ke mola nge Tolemis. Pe nga lamau mo saolia iri hel pule nge leteria manmanna pe motu luluch nge iri ke etue elle mana.

8 ✡Iok nga etue nei ngana mo lohaka nge Tolemis pe mola nga kileng nenge Kaesarea pela motu nga Pilipus na pele. Pilipus i non nenge hetottore hehei pe hana nga Helenga Urana Toto Ngana. Pe i none nga hana iri rahtele nai nenge te henonou hote iri nge Ierusalem, ke te halaua Iesus nena hana mur.

9 Ana non tutuna mur iri henel nge iri malolong pe te popoia ume nenge hetatalonga mur.

10 ✡Iok, motu nga lamau ke etue hel lalo pe non hetatalonga e nge ene Akapus lohaka nge Iutea pe i ke at.

11 ✡Ana non iat nge imem pe mene Paulus ana tal ana kalenga pe kale hite i sipona penna pe apena pe hele, "Opepengpeng hele ke teke, 'Iuta mur nge Ierusalem lape tekale mele nenge nena ure nei ke mai koi. Ke het pe te tunge i lange hana lomonmona ngana mur!' "

12 Mo longe ke mau pe imem hul hana hel pule nenge teat ke mo eukirau neu, mo hele ele Paulus ke mo teke lange Ierusalem ero toto.

13 ✡Ol pe Paulus hele, "A tangtang ia utar? A poia iau ke letek kolkol sakilil. Nenge teke te laua iau pe te hune iau, letek meina nga nem ero, iange e nanas mene Iesus lemene ngana."

14 Pomalam mo reng mana ol iange mo teke mopoi ele i pe ero. Pe mo hele mana ke mo teke, "Iok la, pe lape mo hetalaulau mana ke ure lochloch ngana nenge lohot nem, lohot mana nga NeHalang lemene ngana."

15 Ke het pe mo takirau teua lemem ure nga lemem kole mur pe mola sapele nge Ierusalem.

16 Pe NeHalang nena hana mur hel nge Kaesarea, te koko nge imem pe te taua imem langa Nason na pele kela motu lamau. Pe Nason nena nge Saiprus. Ana non longe hengetoro nenga NeHalang nena helenga pe letena manmanna ke i Non Soke nena none ia tala nike.

Paulus La Ke Sauhot Nge Ierusalem Pe Lake Nau Tote Ieims

17 Iok mola ke mo lohot nge Ierusalem pe NeHalang nena hana mur te iech ele imem.

18 Pe pomange rou imem lochloch mola ke mo esia Ieims. Mola pe almasinga ana hana mur tetu pule.

19 ✡Pe Paulus sise peria pe nana lange iri ke nek toto nga ure mur nenge NeHalang poia ke lohot nge hana lomonmona ngana mur, nga etue nenge Paulus la ke hetottore iri.

20 ✡Hana nemur te longe pe te heto heke tote NeHalang ene. Pe te hele lange Paulus ke mai, "Paulus, timem laka iong pe urana nge mo hele lem pule. Heueu nei Iuta mur nge halang toto leteria manmanna pe iri lochloch lemeria toto ke ta nanas tau tote rera hotonga mur nenge Moses mene at.

21 Pe iri te longe hana hel ria helenga nge te teke iong o hele lange Iuta mur nenge tetu teu luluch nge hana lomonmona ngana mur ke tesaua hotonga mur

✡ **21:4:** Ume 20:23 ✡ **21:8:** Ume 6:5; 8:40 ✡ **21:10:** Ume 11:28 ✡ **21:11:** Ume 20:23; 21:33 ✡ **21:13:** Ume 20:24 ✡ **21:19:** Ume 15:12 ✡ **21:20:** Ume 15:1, 5

nenge Moses. Pe pule te teke iong o hele
lange iri ke te riria tuturia mur singiria ero
pe te nanasia Iuta mur ria poinga ero.
22 Iri lape te longe iong nge oat lo. Ke lape
tapoi ke mere?
23 ✡Lape o poi ke pomai koi: Hana hel nge
imem nei te poia helenga kerkereng ngana
hel ke te teke te poia ume nemur nenge
NeHalang tunge lange iri. Pe helenga kerk-
ereng ngana nem te takho mule ero ol.
24 Mo teke o mene hana nemur kela o
poia iri ke te lemlem mule nga NeHalang
matana. Pe o olia uruna nga nenge tepoi
ke pomau. Pe o ut sue palpalria ina. Hulua
lochloch ngana lape te esia poinga nei nge
o poia pe te eteia ke helenga nenge te longe
iri nem, manmanna ero. Iange iong o
nanas tau tote reria hotonga mur nenge
Moses mene iri at.
25 ✡Pe hana lomonmona ngana nemur
nenge leteria manmanna, mohas ia
alalaha e lange iri lo, ke mo teke te ngaua
ngaunga nenge te tunge lange ae tapuna
mur ero pe mo teke te inia toho ero pule. Pe
pule mo teke te ngaua huros nenge teroke
ero pe tepoi pulut rara lange hehei ero."
26 ✡Iok laol, pomange rou Paulus mene
hana henel neu kela helemlem mule iri. Pe
poia poinga neu lange i sipona ke helem-
lemia i pule. Ke het pe Paulus langa het-
oronga ana pele ke hele tote ure nenge te
poia neu nge ana etue lape het. Iange nga
ure neu ana etue het ngana, lape te makia
iri elle pe elle reria tunginga nenge lange
NeHalang. (Ure nenge te poia neu ana etue
iri rahtele nai.)

Iuta Mur Telaua Paulus Nga Hetoronga Ana Pele

27 Iok, etue rahtele nai ngana teke hetet
lo pe Iuta mur hel nga kileng nenge Eisia te
esia Paulus nga hetoronga ana pele letena.
Ol pe tela ke teteu nga pek ngaria Iuta mur
leteria pe te poia iri ke leteria inin toto.
Pomalam tela sapele ke te laua Paulus.
28 Te laua i pe alngaria ke mai, "Imo hana
nenge Israel a at ke a halaua imem. Non
nei i rara nga kileng lochloch ke hetottore
hehei pe hana pe hele poreke hana nenge
ita pe rera hotonga mur pe NeHalang nena
pele palaungana nenga ra kileng nei!"
29 ✡(Te hele ke mau iange te esia
Tropimus nenge na nge Epeses nge iri nai
Paulus te i rarara nga kileng neu pe te teke
Paulus mene teua i langa NeHalang na pele
palaungana letena.)
30 Ol pe hulua lochloch ngana nga kileng
neu te longe pe talngaria mes. Pe te song
ke teat nga kileng koana mur lochoch ke te
laua Paulus pe te takrung hote i nga pele
neu. Te takrung hote i ke het pe tepiu hit
sapele ana piunga mur.
31 Iok te teke te hune i, pe helenga kou
song ke la lohot nge palinga hel ana hana
mur nenge Rom aria soke lo. Ke helenga
neu tang ke teke, "Hana lochloch ngana
nenge Ierusalem kou te hele inin hel pe
alngaria haua rara."
32 Ueiuei mana pe non neu mene nena
palinga hel ana hana mur pe te song ke tela
nga kileng unne nenge hulua te emurun-
grung ia. Hulua nemur te esia iri ke mau
pe te palia Paulus ero ol.
33 Iok palinga hel ana hana mur aria soke
neu lake laua Paulus pe hele ke nena hana
mur te mene ke rur nai pe te kele i. Ol pe
palinga hel ana hana mur aria soke neu
ontei, "Non tei nemai? Pe imo mam a laua
i ia potar?"
34 Pe hulua nemur hel alngaria ke te teke
non nei poi ke mai, pe hel alngaria ia ute
e nge altoto. Ol pe non soke neu etei ero
ol, helenga tei nge manmanna. Pomalam
hele lange palinga hel ana hana mur ke
te mene teua Paulus langa palinga hel ana
hana mur reria pele kerkereng ngana e.
35 Iok Paulus teke i haka nga pele neu ana
hakanga pe palinga hel ana hana mur te
takis heke sapele i iange hulua nemur te
teke teora sio tote i ol.
36 ✡Hulua nemur te nanasia iri pe te al-
ngarngaria ke te teke, "Tala ke ta hune i!"

Paulus Hele Lange Hulua

37 Iok laol, palinga hel ana hana mur te
teke te mene teua Paulus lala nga reria pele
neu lo pe Paulus hele lange aria soke ke
mai, "E teke e heleia ute lange iong." Pe

✡ **21:23:** Num 6:1-20; Ume 18:18 ✡ **21:25:** Ume 15:29 ✡ **21:26:** 1Ko 9:20 ✡ **21:29:** Ume 20:4 ✡ **21:36:** Luk 23:18

non soke neu onteia i ke teke, “Iong mam
o helele helenga Krik ma?
38 ✡Non Ekipto tana e at tala nga lamai lo
pe poia hunelinga palaungana ke lohot nge
hana nga lamai. Pe mene ke hana iri ana
non kina lime iri analoch iri henel (4,000)
pe te mene reria palinga hel ana ure mur
pe tei ke tela nga ich sana lomona ngana e.
Pe e esia iong pe e teke ma i iam atat nem
pullo.”
39 Pe Paulus tuacholia lange i ke teke,
“Ero! Iau Iuta koi, etak hoe iau nge Tarsus
nga kileng nenge Silisia. Ke iau ek masio
nga alalaha pule nga kileng palaungana
nem. Pe e teke o longele iau ke e hele pol
lange hana nemur mukam.”
40 Iok laol, non soke neu ngata pe Paulus
mes sapele nga pele neu ana hakanga pe
penna poi lange hulua nemur ke te reng.
Iok hulua nemur tereng ol pe Paulus hele
la sapele nge iri nga Iuta mur ria helenga
ke teke,

22

Paulus Hele Lange Iuta Mur Nge Ierusalem

1 “Imo Israel mur, neingak mur pe imo
hana papalauna. Apoi rara tangai ero pe
e hele lemo mukam.”
2 Hana nemur te longe Paulus nge hele
nga ria helenga pengpeng pe tereng toktok
sapele. Pe Paulus hele,
3 ✡ “Iau Iuta, pe hetak hohe nge Tar-
sus nga kileng nenge Silisia pe etu ke iau
soke nga lamai nge Ierusalem. Pe ela nga
hengetoro ke ne Kamaliel hetottore iau.
Pe te hetore iau ke nek toto nga hotonga
nemur nenge te hesio tele lange rera tete
mur. Pe e tung teu tote iau langa NeHalang
nena ume mur, ke pomange imo nenge
ames heueu nem.
4 ✡Iau nei epoi poreke totote iri nenge te
nanasia Esinga Tele nenge Iesus. E laulaua
hehei pe hana pe etal teua iri lala nga tuele
au ngana.
5 Nenge teke a teke e channanga ia imo,
a onteia tunginga ana hana mur aria palau
iri ul pekngana mur. Iri lape te hele ke
te teke, ‘Oe aua nem hele ke manmanna.’
Tehas ia alalaha mur lange pekngara Iuta
mur nge Tamaskus pe te tunge at nge iau.
Pomalam ela ke e laua iri nemur nenge
te nanasia Esinga Tele nenge Iesus, pe e
kale hite peria mur pe e mene mule iri at
nge Ierusalem. Pe hana papalauna nemur
lape te poia iri ke te amneia melmelenga
palaungana toto.

Paulus Hele Urume Letena Hul Ngana (Ume 9:1-19; 26:12-18)

6 “Iok lala ke sinanga tuch ngana lo pe e
song ke e lala nge Tamaskus. Ela rochroi
nge Tamaskus pe lemenge palaungana e
lohot nga lut nga tapa pe tuasio at tau
pengpeng ia iau. Pe lemenge neu sina ala
toto nenge sina ele matak ke e kolkol.
7 Ol pe elosio ke la ema nga ich pe e
longe mele nge hele atat nge iau ke pomai,
‘Sol, Sol, pomere nenge opoi poreke iau ke
pomam?’
8 “Ol pe iau e hele, ‘Ia Non Soke, iong itei
nemam?’
“Pe mele neu hele, ‘Iau Iesus nenge
Nasaret laka opoi porekreke iau nem.’
9 Pe hana nenge te koko nge iau te esia
lemenge palaungana neu nge lohot. Pe iri
te longe mele neu nenge hele atat nge iau
ero.
10 “Iok laol, iau e ontei ke mai, ‘Non Soke,
lape epoi ke mere mai ol?’
“Pe Non Soke hele, ‘O lohaka pe o i teu
langa kileng nenge Tamaskus. Pe nga
lamau lape te hele lange iong nga ure
lochloch ngana nenge NeHalang heleia ke
teke o poia.’
11 Iok laol, pekngak mur tera hite iau nga
perik pe te apeia iau ke e lange Tamaskus
iange lemenge neu poia iau ke matak hit lo.
12 “Pe none nge ene Ananias kou tu. Ana
non heto heke totote NeHalang pe nanas
tau tote nena hotonga mur. Pe Iuta mur
lochloch nga kileng neu te teke i non nge
urana ke tepoi ke nek toto lala nge i.
13 Ana non at ke mes sio nga ilik pe hele,
‘Sol, atong onau mule ol! Pe nga etue neu
pengpeng matak urana mule pe e es sapele
i.’
14 Ol pe ana non hele, ‘NeHalang nenge
ratete mur te heto hekeke, henonou hote
iong ke teke o eteia utar nenge teke poia
pe teke o esia i sipona nena non nenge

✡ **21:38:** Ume 5:36-37 ✡ **22:3:** Ume 5:34 ✡ **22:4:** Ume 8:3

pengpeng toto pe o longe helenga nge lohot nga hanna pengpeng.

15 Pomalam omes ke kerkereng toto nga letem manmanna ngana pe o hele hote lange hulua lochloch nga utar nenge o longe pe o esia ke ulolo.

16 Ke heueu nei o kulkulele ute ero ol. Omes haka pe o mene henuninga pe o tang lange Non Soke. Iange kue nem mana nge lome iong ke lem poinga poreke ngana mur te lasus toto ol.'

17 "Iok laol, e la mule nge Ierusalem pe ela ke e hetalaulau nga NeHalang nena pele palaungana letena.

18 ✡Ol pe enau opek ke e esia Non Soke nge hele at nge iau ke teke, 'O lohaka pe o ua hot nga kileng nei ke ueiuei mana iange hana nemur nga kileng nei lape te longe helenga manmanna ngana nemur pe tetal teua nga leteria ero toto.'

19 ✡Pe iau e tuacholia ke mai, 'Non Soke, iri te etei tote iau nge elala nga hetoronga ana pele ke e palpalia iri pe e menmene iri nenge leteria manmanna nge iong ke te lala nga tuele au ngana.

20 ✡Iri te eteia ke iau etu nga etue nenge te hune lem non Stipen. Pe iau e ngata ke te hune Stipen pe e loloch hite hana nenge te hune i reria hengeron mur.'

21 ✡Ol pe Non Soke hele mule at nge iau ke teke, 'Lape e kulosia iong ke ola nga tau toto nge hana lomonmona ngana mur. O lohaka pe o laol.' "

22 Hana nemur te longo ke nek toto nga Paulus nena helenga mur. Pe nga nenge heleia ke teke lange hana lomonmona ngana mur, nem poi heke hulua nemur leteria ke alngaria tau sapele i. Pe te u taua i nga karia nenga lut toto ke te teke, "Ta renge non nei ero! Ta hune i ke lasus toto!"

23 Hana nemur te ulule reria hengeron pe te uu pe tesau hekeke maruchrue.

24 Ol pe palinga hel ana hana mur aria soke neu hele lange nena hana mur ke te mene teu sapele Paulus langa pele neu letena. Pe pule hele ke te nosia i ke hele hote utar nenge poia ke poreke toto nenge hana nemur alngaria tau sakililia i ke pomau.

25 ✡Iok, palinga hel ana hana mur te kele Paulus ke te teke te nosia i. Pe ero. Paulus hele lange hana nemur aria soke e nge mes rochroi mana nge i ke teke, "Imo mam a nanasia hotonga tei nenge a poia poinga nem at nge iau mam? Iau lek nge Rom pule i. Pe utar toto nenge e poia ke poreke, nenge a teke a nosia iau?"

26 Iok laol, non soke neu longe ke mau pe lake hele lange aria aehuna ke teke, "Iong mam opotar mam? Ita tapoi pulut mene poinga nei lange non nei. Pe i nena nge Rom pule i!"

27 Iok non aehuna neu i la sapele nge Paulus pe la onteia i ke mai, "Iok o hele at nge iau, iong mam lem nge Rom pule ma?"

Pe Paulus tuacholia lange i ke mai, "Oe! Iau lek nge Rom pule i!"

28 Ol pe non aehuna neu hele, "E saua umtutuna palaungana lo pe tahas sue ek ke iau lek nga lamai pengpeng ol."

Pe Paulus tuacholia, "Temek pe hetak reria nge Rom nike, pomalam iau lek nge Rom pule."

29 ✡Ol pe iri nenge te teke tela ke te ontei hotote Paulus te longe i nge hele ke mau pe te ruka mule. Pe palinga hel ana hana mur aria aehuna neu longo nge Paulus nena nge Rom pe matau toto iange nena hana mur te kele Paulus lo.

Paulus Mes Nga Hana Papalauna Mataria

30 Iok, pomange rou non aehuna neu teke etei toto; Pomere nenge Iuta mur te poia poinga nei lange Paulus mai? Pomalam eukiraua tunginga ana hana mur aria papalauna mur pe hana papalauna nge Iuta pe hele ke teun hote rur nga Paulus penna. Ke het pe mene Paulus ke la hemesia i nga hana papalauna nemur mataria.

23

Paulus Hele Ala Ana Nga Hana Papalauna Mur Mataria

1 Iok laol, Paulus nau la pengpeng nge hana papalauna nemur pe hele, "Hana papalauna, nga letek nge teu toto e amneia ute e nge e poia ke poreke ero toto nga

✡ **22:18:** Ume 9:29-30 ✡ **22:19:** Ume 8:3; 26:9-11 ✡ **22:20:** Ume 8:1 ✡ **22:21:** Ume 9:15 ✡ **22:25:** Ume 16:37
✡ **22:29:** Ume 16:38

NeHalang matana. Nge nike toto ke at nga
etue nenge heueu nei."
2 ✡Ol pe non soke nenga tunginga ana
hana mur hele lange hana nenge temes
rochroi ke tepal ele Paulus hanna. Non
soke neu ene laka Ananias.
3 ✡Pe Paulus hele lange Ananias ke teke,
"Iong, lape NeHalang tuacholia ke poreke
toto lange iong. Nakum malaka nga pele e
nge kankan ngaua letena pe te hepore ke
hussu toto nge hot. Nakuna urana mana
nge hot pe nge teu, poreke toto lo. Iong
oare nga lamam ke o longlongo pe o amnei
teu atat nga lek helenga mur, pe o poia ke
nanas tau pengpeng ia hotonga mur te hele
ngaria. Pe pomere o heit kou sue hotonga
pe o hele ke hana te palia iau?"
4 Ol pe iri nenge temes rochroi lange
Paulus te hele lange i ke mai, "O heleia
NeHalang nena non palaungana neu ke
mam ke? O matau ero ma?"
5 ✡Pe Paulus hele, "Titik mur, iau e etei
ero toto nge non nei rahite ume palaun-
gana nem. Pe NeHalang nena helenga e
nge tehas sue ke ulolo, hele ke teke, 'O hele
poreke mele nenge i mukmuka nge lem
hana mur ero.' "
6 ✡Iok Paulus nau pe hana hel iri Satiusi,
pe hel iri Paresio mur. Pomalam haliu
haka ke palaungana toto nga hana nemur
leteria ke teke, "Hana, iau nge iau Paresio
koi pe temek pule i Paresio. Pe te laua
iau pe te mene iau at lamai iange letek
manmanna nge ita nge ta maul haka mule
nga metenga."
7 Hana nemur te longe Paulus nge hele
ke mau pe te hele inin tau hel sapele nge
iri. Pomalam Satiusi mur te eukirau ke iri
altoto pe Paresio mur pule te eukirau ke iri
altoto.
8 ✡(Satiusi mur, te teke ita tamaul haka
mule nga metenga ero ol. Pe pule te teke
angkelo mur ero pe Ope mur ero pule. Pe
Paresio mur leteria manmanna nga ure
mol nem.)
9 Iok laol, hana pane mur te u tau hel
sapele. Ol pe hotonga ana hetoronga mur
nenge iri Paresio, temes haka pe te hele ke
kerkereng toto ke te teke, "Ta longo langa
non nei hele ngana lo pe ute e nge poia
ke poreke ero i! Lape angkelo e ma ope e.
Ngana laka nenge hele lala nge i nga kue
nenge lala nge Tamaskus nem."
10 Iok laol, palinga hel ana hana mur aria
soke longo la pe hana nemur te alngaria
ke palaungana toto ol. Ol pe matau toto
iange teke lape hana nemur, te hora sue
Paulus heueu. Pomalam hele lange nena
hana mur ke la te takrung hote Paulus nga
hana nemur leteria pe te laia i nga ria pele
kerkereng ngana neu.
11 ✡Iok, nga miliko neu, Non Soke lake
mes nga Paulus ilina pe hele, "O matau
ero ol, o hele hote iau lange hana nenge
Ierusalem ke het lo. Pe lemek ke o poia
lange hana nenge Rom pule."

Iuta Mur Tetal Helenga Ke Te Teke Te Hune Paulus

12 Iok nga uach Iuta mur hel te eukirau
pe tetal helenga ke te teke te hune Paulus.
Ol pe te talue helenga kerkereng ngana e
lange NeHalang ke te teke te ngau ero pe
tein ech ero pule. Te teke te hune Paulus
ke mete mukam laka te ngau pe tein mule
ech ol.
13 Iri nenge te tattal helenga neu iri ana
non kina nai toto (40).
14 Iok laol, tela nge tunginga ana hana
mur aria papalauna mur pe almasinga ana
hana mur pe te hele, "Imem mo talue he-
lenga kerkereng ngana e lo ke mo ngau
ero toto ke la het nga etue nenge mo hune
Paulus ke mete.
15 ✡Ke heueu nei mo teke iong pe hana
papalauna nemur a hekulo Paulus ana ke
at. Pe a channanga ia palinga hel ana
hana mur aria soke nem ke a teke a ontei
hot mule Paulus ke nek toto. Pe imem
mo kulala mana, teke iat nge imo heueu,
mohun sio sapele i nga lamai."
16 Pe Paulus na achung nenge liuna tuna
longe nge iri tetal helenga ke te hune
Paulus. Pomalam, la sapele nga palinga
hel ana hana mur ria pele pe tataraia lange
Paulus.
17 Ol pe Paulus iu sapele palinga hel ana
hana mur aria naungaala e pe hele lange i

✡ **23:2:** Ioa 18:22-23 ✡ **23:3:** Mat 23:27 ✡ **23:5:** Exo 22:28 ✡ **23:6:** Ume 26:5 ✡ **23:8:** Mat 22:23 ✡ **23:11:** Ume 27:24; 28:16, 23 ✡ **23:15:** Ume 25:3

ke teke, “Kol kulpo nei teke heleia helenga
e lange amo soke. O mene i ke imo nai ala.”
18 Iok laol, non neu mene sapele Paulus
na achung lange non soke neu pe hele,
“Paulus iua iau pe hele at nge iau ke teke e
mene kol kulpo nei at nge iong, iange i teke
heleia ute lange iong.”
19 Iok laol, non soke neu rahite kol neu
penna pe iri nai te i hot kelkel ke iri toro pe
onteia i, “Kol nem, iong mam o teke o heleia
utar at nge iau?”
20 Pe kol neu hele sapele lange i ke mai,
“Iuta mur tetal helenga lo ke te teke nge
rou, lape te onteia iong ke o mene sue
Paulus lange hana papalauna nemur. Pe
iri lape te channanga ia iong ke te teke
hana papalauna nemur te teke te longo ke
nek toto mule nga Paulus nena helenga
mur.
21 Pe o longo taua iri ero toto iange hana
iri ana non kina nai (40) pe hel pule lape
te talkome ke te hune Paulus. Iri te talue
helenga kerkereng ngana e lo, ke te ngau
ero pe tein ech ero kela het nga etue nenge
te hune Paulus ke mete. Ke heueu nei te
kulele mene iong. Nenge teke o longele ke
Paulus lange iri heueu lape te hun sapele i
ke mete.”
22 Ol pe non soke neu hele, “Iok ure
nenge o heleia at nge iau nei, o hele hote
lange mele ero toto.” Non soke neu hele
lange kol neu ke het pe kulosia i ke la
sapele.

Te Kulosia Paulus Lange Ne Peliks Nge Kaesarea

23 Iok laol, non soke neu iu sapele nena
hana nai pe hele lange iri ke teke, “A mene
ke palinga hel ana hana iri ana non kina
analoch (200) ke tela nge Kaesarea. Pe
pule a mene ana non kina mol pe analoch
(70) nenge te songong ia oriong. Pe nenge
te hunun nga io, a mene ke iri ana non
kina analoch pule. (200) Pe heueu sinanga
matana henonoua sisalanga rahtele henel
ngana nga miliko, (9 kilok) imo hana ne-
mur a i sapele.
24 A tunge oriong mur lange Paulus ke
songia pe a mene i ke nek mana ke lange
ne Peliks palau nga kileng nem.”
25 Ol pe non soke neu hasia alalaha e ke te
mene lange ne Peliks palau. Pe ana alalaha
tang ke pomai,
26 “Ulei toto Non Soke Peliks,
Iau Klatius Lisias koi, pe ehas ia
alalaha nei lange iong ke e teke e hele
urume non nei lange iong.
27 ✡Non nenge e kulosia nei, Iuta mur
te laua ke te teke te hune i pe iau e mene
lek palinga hel ana hana mur ke mo
mene hote i nge iri. Mo halaua i iange e
longe nge te teke non nei nena nge Rom.
28 ✡Pe e teke e etei teu la ke nek toto.
Pomere toto nenge Iuta mur leteria inin
taua i ke te teke te hune i mai? Pomalam
e mene sue i ke la e hemesia i nga aria
papalauna mur mataria.
29 Laol pe e eteia ke Iuta mur te teke
Paulus nanasia reria hotonga mur ke nek
ero. Pe i poia ute e ero toto nge uruna
metenga. Pe pule nakuna urana ero toto
nge aua nei lake mateu mana nga tuele au
ngana.
30 ✡Pe e longe nge te teke te hununе i
ke ngana koi nenge e kulos sapelpele i at
nge iong nei. Pe pule e hele lange Iuta
mur nenge milmil ana ke iri te hele hote
reria helenga lange iong ke o longo teu la
pule.”
31 Iok laol, palinga hel ana hana nemur
te poia ure lochloch ke pomanga aria soke
hele ngana. Ke te mene Paulus pe te i
sapele nga miliko neu ke tela nga kileng
nenge Antipatris.
32 Te tu nga lamau ke uach sio pe palinga
hel ana hana mur nenge te songia oriong
mur, iri ul Paulus ke tela sapele nge Kae-
sarea. Pe iri nenge te i mana nga aperia,
tela mule nga tetu ngaria nge Ierusalem.
33 Iok iri nenge te songia oriong tela ke
la te lohot nge Kaesarea pe te mene sapele
Paulus lange non palau nenge nauele
kileng neu. Pe pule te tunge alalaha lange
i.
34 Iok laol, non soke neu sisia alalaha neu
ke het pe onteia Paulus ke teke, “Iong mam
lem nga kileng tei toto?” Ol pe non soke
neu etei sapele ke Paulus nena nga kileng
nenge Silisia.

✡ **23:27:** Ume 21:30-33; 22:25-27 ✡ **23:28:** Ume 22:30 ✡ **23:30:** Ume 23:16-23; 24:1-9

35 Pomalam lohaka pe hele mule ke teke,
"Nenge teke iri nenge te milmil am te lohot,
iau lape e longo teu la sapele nga ure nenge
lohot nge iong nem." Ke het pe non soke
neu hele ke palinga hel ana hana mur te
mene Paulus kela tenau ele i ke nek nga
non soke Herot nena pele.

24

Paulus Mes Nga Ne Peliks Matana

1 Iok, etue iri lime het pe Ananias iri
ul hana papalauna hel tela nge Kaesarea.
Ananias i non soke nenga tunginga ana
hana mur. Pe none nge ene Tertulas koko
nge iri pule. Ana non etei tote hotonga
mur ke la ke halaua Ananias pe pekngana
mur. Iok hana nemur tela ke te lohot nge
Ne Peliks pe te tatara lange i nga ure nemur
nenge te teke Paulus poia ke poreke.
2 Pe teiu teu sapele Paulus. Pe ne Tertulas
mene pekngaria mur haria pe hele lange
ne Peliks, "Non Soke, iong o nauele imem
ke mala toto lo pe motu ke nek pe mo iech
mana. Pe iong otal mas mule ure mur ke te
lohot ke poia lemem kileng mur ke te song
ke nek pule.
3 Imem lememem taua ure nemur ke te
lohot nga lemem kileng lochloch ke kokoes
mo teke mo hele urana toto nge iong nga
nem.
4 O poia ume palaungana lo ke lememem
ero nge mo hemakuk mule iong nga ume e
pule. Pe e teke o longo tau mana ke oare ke
nek mana pe o longo teu at nga imem nei
lemem helenga unne.
5 ✡"Imem moes tote nga matamem lo nge
non nei i non poreke ngana toto. Ana non
i rara nga kileng lochloch ke poi hakaka
urelu huhuna lala nge Iuta mur. Pe i,
imuka nge iri nemur nenge te hetue ke
Nasarin mur.
6 ✡Pe pule poi hesalanginga mana ia
NeHalang nena pele palaungana nenge
heo ngana toto ke ngana koi nenge mo
laua i. [Pe imem mo teke mo heneue i
nga imem sipomem lemem hotonga mur.
Iange poingan ngana nemur make peng-
peng nga lemem hotonga mur ero toto.
7 Pe palinga hel ana hana mur aria soke
ene ne Lisias. I pe nena hana mur teat ke te
helapue imem pe te takrung hote aua nem
nga tuna ngamem.
8 Pe ne Lisias i sipona hele ke teke moat
ke mo hele hote non nei poingan ngana
mur lange iong.] Nenge teke o ontei hote
i ke nek toto, lape o eteia ke ure lochloch
ngana nenge mo heleleia nei manmanna
toto."
9 Ol pe Iuta mur nenge teat ke temes neu,
iri lochloch te hekerkereng ia ne Tertulas
na helenga ke te teke helenga neu man-
manna.

Paulus Hele Ala Ana Nge Ne Peliks

10 Iok laol, non soke neu penna poi lange
Paulus ke teke hele ol. Ol pe Paulus hele ke
mai, "Non Soke, iau e eteia ke iong o nauele
kileng nei ke mala toto lo. Pe heueu nei e
iech mana nge e mes ke e hele ala ak nga
matam.
11 I semel mana nge o eteia ke etue iri
analoch pe nai nenge lalo, iau e lange
Ierusalem ke e heto heke NeHalang.
12 Pe imem ul mele hel mo hunel nga Ne-
Halang na pele ero toto. Pe pule epoi haka
ure huna lange mele ero nga hetoronga
ana pele letena pe nga kileng unne nge hot.
Pe iri nenge te helele ia iau nei, te esia ute
e ero toto pe te hele mana nga haria.
13 Pe pule, nakuria ero toto nge te
henonoua ute e lange iong ke poia reria
helenga ke manmanna.
14 Pe e teke e hele hot pengpeng ia lange
iong ke mai; Iau e heto heke NeHalang
nenge lemem tete mur te heto hekeke. Pe e
nanasia kue nenge te hetue ke Esinga Tele.
Pe iri leteria manmanna nga kue nem ero.
Pe letek manmanna nga hotonga nemur
nenge Moses pe nga alalaha nemur nenge
hetatalonga mur tehas sue iri.
15 ✡Pe sak kikina toto nge NeHalang ke
mange iri; nenge mo teke hana nenge te
urana pe hana nenge te poreke lape te
maul haka mule nga metenga.
16 Ke pomalam kokoes e totoi toto ke
letek nge teu toto, amneia ute e nge e poia
ke poreke ero nga NeHalang matana pe
pule nga hehei pe hana mataria.
17 "Iok, ela nga kileng tau ngana pe etu
ke hesinga hel het mukam, ke het pe e
lolochia umtutuna hel ke ela mule ia nge

✡ **24:5:** Ume 17:6 ✡ **24:6:** Ume 21:28-30 ✡ **24:15:** Ioa 5:28-29

lek hana mur pengpeng nge Ierusalem. Pe
pule mo makia tunginga mur ke mo tunge
lange NeHalang.
18 ✡Pe iau e nanasia poinga nenge te
helemlem mulmule iri. Pe hana nemur te
esia iau nga ure nem ana etue het ngana
pengpeng. Pe hulua hel nge temes ke te
emurung hite iau ero. Pe pule mele pele
nge poi haka rara ure huna pe alngana
rara ero.
19 Iuta mur hel mana nga kileng nenge
Eisia tetu nga etue nem. Pe nenge teke e
poia ute ke poreke nga mataria, pomere
nenge iri siporia teat pe te hele hot peng-
peng ia lange iong ero?
20 Teke poi pe o onteia hana nemur
nenge temes nei. Te hemesia iau nga hana
papalauna mur mataria nge Ierusalem pe
te hottaua poinga poreke ngana tei toto
nge e poia?
21 ✡Eh, ngana kai nenge e haliu haka
nga mataria ke e teke, 'Imo a hemesia iau
heueu nei iange iau letek manmanna nge
lape ta maul haka mule nga metenga.' "
22 ✡Pe ne Peliks etei teu la pule nga kue
nem nenge te hetue ke ene Esinga Tele. Po-
malam hele ke teke het ke pomau mukam.
Pe hele lange Paulus ke mai, "Lape e hele
hote ramak lange iong tangai ero. Ta
kulele ne Lisias ke at mukam, laka e hele
lange iong ol."
23 Iok laol, ne Peliks hele lange palinga
hel ana none ke nauele Paulus ke nek toto.
Pe pule hele ke teke, "Nenge teke Paulus
pekngana mur teat ke tenau toto i, opoi ele
iri ero. O longele iri kela te esia i pe te tunge
ure mur nenge ana non lemene taua iri."

Paulus Hele Nga Ne Peliks Irinai Nehei Mataria

24 Iok, etue hel nga hoena ne Peliks iri
nai nehei, he Tarusila te lohot. Pe ne Peliks
nehei i Iuta. Te lohot ol pe ne Peliks hekulo
sapele Paulus ana. Iange i teke longo
Paulus nge helele nga letera manmanna
ngana nge Iesus Kristus.
25 Iok laol, Paulus hele nga poinga nenge
tatu ke ta urana pe ta pengpeng toto. Pe
nga poinga nenge ta nauele ita sipora ke
nek pe tatal susue ita. Pe hele pule nga etue
nenge NeHalang lape nau teu ke nek toto
nga poinga urana ngana mur pe poreke
ngana mur nenge ita elle pe elle ta popoia.
Ne Peliks longe helenga neu pe matau
toto pe hele, "Lape o hele ke het ke mam
mukam! Pe ola ol. Pe lape eiu mule iong
nga etuene e kura."
26 Pe ne Peliks teke ma lape Paulus tunge
nena umtutuna unne, pomalam kokoes
mana iua Paulus ke iri nai te nanana.
27 Iok, tetu ke hesinga nai het ke lalo,
pe ne Posius Pestus mene sapele ne Peliks
munna ke nauele kileng neu ol. Pe ne
Peliks tal teua Paulus nga tuele au ngana.
Teke poia poinga nei ke Iuta mur te iech
nge i pe muteria taua i.

25

Paulus Ontei Ke Teke Esia Ne Kaesa

1 Iok laol, ne Pestus mene ne Peliks
munna ke nauele kileng nenge Kaesarea.
Iok etue mol het pe ne Pestus lohaka nge
Kaesarea ke lange Ierusalem.
2 ✡Pe nge Ierusalem tunginga ana hana
mur aria papalauna mur pe Iuta mur aria
papalauna mur tela ke te esia ne Pestus.
Pe te toto hita Paulus ana lange i ke te
teke manmanna toto ke non nem poia
ure meena ngana halang ke lohot pe poia
hehei pe hana ke ria arenga poreke toto.
3 ✡Ol pe te ech tote i ke te teke poi ke
urana lange iri ke kulos mule Paulus lange
Ierusalem. Iange iri te teke teolo ele Paulus
ke te hun sue i nga kue.
4 Pe ne Pestus hele lange iri ke teke,
"Paulus kou palinga hel ana hana mur
tenau elele i nga tuele au ngana nge Kae-
sarea. Pe iau ela mulmule lokoi.
5 Teke poi pe a hele lange amo papalauna
hel ke te koko nge iau ke mola. Pe nenge
teke manmanna toto ke non nei poia ute
hel ke poreke, hana nemur te hele hot
pengpeng ia ure nemur sapele."
6 Iok laol, ne Pestus tu luluch nge hana
nemur ke ana etue iri rahtele mol ma
analoch. Ke het pe lohaka ke la mule nge
Kaesarea. Iok pomange rou ana non lake
are nga pele nenge te longlongo helenga ia
pe hele ke te mene Paulus ke la esia i.

✡ **24:18:** Ume 21:17-28 ✡ **24:21:** Ume 23:6 ✡ **24:22:** Ume 23:26 ✡ **25:2:** Ume 24:1 ✡ **25:3:** Ume 23:15 ✡ **25:7:** Ume 24:5-6

7 ✡Iok Paulus lohot la ke mes pe Iuta
mur nenge teat nge Ierusalem te mes ke
te heliliu hite i. Pe teulo inin rara ke te
teke non nei poia ure halang ke poreke. Iri
rea helenga polpolenga mana pe ute e nge
hemeena ia reria helenga ero toto.
8 Ol pe Paulus lohaka pe hele ala ana ke
teke, "Iau e poia ute e ke poreke ero toto
nga NeHalang na pele pe nge ne Kaesa. Pe
pule e tamu tote Iuta mur reria hotonga e
ero toto."
9 Iok ne Pestus teke poia Iuta mur ke
leteria sio unne, pomalam onteia Paulus
ke mai, "Lemem ke o teke o haka lange
Ierusalem ke la e longe am helenga mur
nga lamau?"
10 Pe Paulus hele, "Heueu nei e mes peng-
peng nga ne Kaesa nena helenga hot ana
pele pe lemek toto ke te longe lek helenga
mur la koloi. Iong o eteia ke ulolo. Iau e
poia ute ke poreke lange Iuta mur ero toto.
11 Pe nenge teke e poia ute ke poreke
pe hotonga hele ke teke e mete, nem ute
pele ero. Pe helenga nemur nenge Iuta
mur tetue at nge iau nei manmanna ero,
pomalam mele pele nakuna ero nge mene
iau pe tunge iau lange iri. Pe lemek toto ke
e esia ne Kaesa!"
12 Ol pe ne Pestus iri ul nena hana mur
nenge te longlongo helenga neu te mangun
tele helia muka. Ke het pe ne Pestus hele,
"O hele ke o teke o lange ne Kaesa ke longo
nga lem helenga mur, nem ute pele ero.
Mo hele pe mo longala ke mo teke ola!"

Ne Pestus Heleia Paulus Lange Akripa

13 Iok, etue hel nga hoena naungaala ana
non Akripa iri nai e Penis tela nge Kae-
sarea ke tenau toto ne Pestus.
14 ✡Te tu luluch nge ne Pestus ke etue
hel lalo, pe ne Pestus nene Paulus lange
naungaala ana non neu. Iok ne Pestus
nana ke mai, "Ne Peliks tal teua none nga
tuele au ngana ke ngana koi tu.
15 Pe nga etue nenge e lange Ierusalem,
tunginga ana hana mur aria papalauna
mur pe Iuta mur aria papalauna mur, te
hele loulouia i ke halang. Pe te ech tote iau
ke te teke e longele iri ke te hune i ke mete.
16 Pe e hele lange iri ke e teke ita nenge
Rom rera poinga pomam ero, rera poinga
mai koi: Ta longo tala langa mele nem
nena helenga mur mukam. Ke het pe ta
longo teu la ke nek nga mele nem tuachol
ngana ia helenga mur. Nenge teke ta longo
pe mele nem na helenga polpolenga haka
mana, ta poi sapele i ke pomanga a hele
ngamo nem.
17 Iok laol, nga etue nenge Iuta mur teat
luluch nge iau nge Kaesarea, e kulele ute
ero ol. Uach sio pe ela sapele ke e are nga
pele nenge te longlongo helenga ia pe e
hele ke te mene teu sapele non neu at.
18 Ol pe iri nenge iri ul non neu aria
matana i elel, temes haka pe te hele hot
sapele reria helenga mur. Pe iau e teke ma
lape te hele hote ure hel nge non neu poia
iri ke poreke, pe ero.
19 E longo pe te hele helel ia iri siporia
reria poinga nenge te heto hekeke aria
soke pe te hetetue none nge mete lo nenge
ene Iesus. Pe Paulus hele ke teke non neu
kou maul haka mule nga metenga ke ulolo.
20 Ol pe iau letek lilil ol, lape e tuacholia
hana nemur reria helenga ke merei? Ol pe
e onteia Paulus ke mai, 'Lemem ke o teke
tala mule nge Ierusalem ke la e longo teu
la mule nga lemo helenga mur lamau?'
21 Pe Paulus hele ke kerkereng toto ke
teke esia ne Kaesa ke isipona longo teu
langa helenga nei. Pomalam e hele ke
palinga hel ana hana mur tenau ele i ke
nek toto ke kulele etue nenge lape e kulosia
lange ne Kaesa."
22 Ol pe Akripa lohaka pe hele lange Pes-
tus ke mai, "Iau e teke e longo teu langa non
nem na helenga mur pule, pe iong ramam
mere?" Pe Pestus hele, "Iok, pomam nge
rou iong am etue nge o longo nga nena
helenga mur."

Te Mene Paulus Lange Ne Akripa

23 Iok laol, pomange rou Akripa iri nai
he Penis te lohot pe hulua te iech pe tepoi
ke nek toto lange iri. Iange tela ke teteu
taua hulua nemur nenge te emurung ke
te longlongo helenga. Pe palinga hel ana
hana mur aria papalauna mur teteu la
luluch pule nge hana papalauna mur nga
kileng neu. Ke het pe ne Pestus hele sapele

✡ **25:14:** Ume 24:27

ke palinga hel ana hana mur te mene teua
Paulus at.
24 Pe ne Pestus hele, “Non soke Akripa pe
imo lochloch ngana nenge a lohot heueu
nei, anau nga non nenge mes nei. Hu-
lua lochloch ngana nge Ierusalem te hele
loulou ia non nei ke halang. Pe te tataraia
i at nge iau lo, pe te alngarngaria ke te teke
urana nge te hune i ke lasus toto.
25 Mele nenge poia poinga poreke toto
ngana e, nena poinga poreke ngana nem
uruna metenga. Pe iau e hottaua ute nge
non nei poia ke poreke ero toto. Pe pule
isipona hele lo ke teke esia ne Kaesa. Ke
ne Kaesa i sipona longo teu langa nena
helenga mur. Ke pomalam lape e kulosia
i ke la.
26 Pe iau lape ehas urume i lange non
soke neu nga alalaha e. Ol pe lape ehas ke
mere? Helenga chiu ala toto kura i. Pe ute
e nge make mallaha hot nge i ero toto. Ke
pomalam heueu nei e mene i ke at mes nga
matamo. Pe non soke Akripa, heueu lape
e tunge langa perim ke iong muka ia rera
helenga mur. Pomalam lape e eteia utar
nemur nenge lape ehas sue nga alalaha
nenge lange ne Kaesa.
27 Iange e amnei la pe poreke toto nge e
kulos mene non nei ke la pe ehas ururume
ure nenge lohot nge i ero.”

26

Paulus Hele Ke Kerkereng Toto Nga Ne Akripa Matana

1 Iok laol, ne Akripa hele lange Paulus
ke teke, “Heueu nei mele pele hele lange
iong ero. O hele hot tote letem pe o hele ke
manmanna.” Iok, Paulus penna tul haka
pe talun ke hele sapele ke teke,
2 “Non soke Akripa, heueu nei e iech toto
nge e mes nga matam pe e tuacholia Iuta
mur te hele louloulou ngaria.
3 Iong o etei tote Iuta mur reria poinga
mur pe tehun hel ngaria. Ke heueu nei
lemek ke o are ke nek pe o longo ke nek toto
at nga lek helenga mur.
4 “Iau, Iuta mur te etei tote iau. Talun
ngana nga iau kino ngak ke la iau soke. Te
eteia iau nga lek kileng huna pengpeng pe
nge Ierusalem pule.
5 ✡Iri te eteia iau ke mala toto lo ke urana
nge te hele pengpeng. Teke lemeria te hele
pengpeng ke iau Paresio. Pe imem Paresio
mur mo nanas tau tote hotonga mur nenge
Iuta mur te heto heke NeHalang ia.
6 ✡Pe heueu nei, e mes nga matamo iange
sak kikina nga helenga utona nenge NeHa-
lang iri ul rera tete mur te talue nge nike.
7 Pe mata iri analoch pe nai nenge Is-
rael te tung tote leteria pe te heto hekeke
NeHalang nga miliko pe nga sinanga ke
te mene helenga utona nem. Non soke, e
hele pengpeng lange iong, Iuta mur te poia
iau ke e takisia ure meena ngana nei iange
letek manmanna toto nga helenga utona
nei.
8 Iok, pomere nenge amo e nge imo
nenge at heueu nei, letena manmanna ero
toto nge NeHalang hemaul heke mule iri
nenge te mete?
9 ✡“Iau pule ramak kerkereng toto ke e
teke e heporeke tote Iesus nenge Nasaret
ene, nenge e heporeke nena hana mur.
10 Pe i manmanna ke iau e poia poinga
nem ke lohot nge Ierusalem. Tunginga ana
hana mur aria papalauna mur te henonou
hote iau pe te hekerkereng ia iau ke e poia
ume nei. Ke etal teua NeHalang nena hana
halang nga tuele au ngana. Pe nga etue
nenge te hune iri, iau e ngata pule ke e teke
urana toto nge te mete.
11 Kokoes e i ke ela nga hetoronga ana
pele pe e poia ure meena ngana mur ke
lohot nge iri. Pe e totoi toto ke e echia iri ke
te hele ke mai, ‘Imem letemem manmanna
nge Iesus ero ol i.’ Iau letek inin tau tototе
iri, ke pomalam ela nga kileng tau ngana
mur pule ke e poia ure meena ngana mur
ke lohot pule.”

Paulus Nana Urume Letena Hul Ngana (Ume 9:1-19; 22:6-16)

12 “Iok, nga etuene e hana nenge te muk-
muka nga hetalaulaunga ana ume aria pa-
palauna mur te tunge helenga kerkerenga
ngana at nge iau pe te kulosia iau ke e lange
Tamaskus.

✡ **26:5:** Pil 3:5-6 ✡ **26:6:** Ume 23:6; 28:20 ✡ **26:9:** Ume 8:3

13 Iok, non soke mo i i nga kue luana pe
kileng sinanga. Ol pe e esia lemenge e nga
lut nga tapa. Pe ana lemenge sina ala toto
nga chaia matana pe tua leme it lochloche
imem ul pekngak mur nenge tei luluch nge
iau.
14 Ol pe imem lochloch mo losio langa
ich pe e longe mele nge hele at nge iau nga
helenga Hipru ke teke, 'Sol! Sol! Pomere
nenge o poi poreke iau ke pomam? O poia
poinga nem at nge iau, pe lape iong nge o
takis mule ana melmelenga laka.'
15 Ol pe iau e hele, 'Non Soke, Iong itei
nemam?!'
"Pe Non Soke hele, 'Iau Iesus. Iau laka
nenge o teke o hunune iau nem.
16 O lohaka ke omes nga apem ol. Heueu
nei e lohot nge iong pe e henonou hote
iong ke lek non iong toto ol. Iong lape
o heleia iau lange hehei pe hana nga ure
nemur nenge o esia heueu nei pe nga ure
nemur nenge lape e henonoua lange iong
nga hoena kura.
17 Lape enau ele iong ke nek toto nge lem
hana mur pengpeng pe nge hana lomon-
mona ngana mur.
18 ✡Lape e kulosia iong lange iri ke o
poia iri ke mataria charchara ke te ua
hot nga kileng chantom ngana ke tela nga
kileng mallaha ngana. Pe te hile sue non
poreke ngana nena hekerkerenga ke tela
nge NeHalang. Pomalam NeHalang lape
saua reria poinga poreke ngana mur ke te
lasus toto. Pe lape te mene muria pule lu-
luch nge NeHalang nena hana mur nenge i
sipona hesilei hote iri ke ulolo.'

Paulus Nana Urume Ana Ume Mur

19 "Ke onau non soke Akripa, e longo
tau mana pe epoi sapele ume nenge enau
opekia pe te heleia at nge iau.
20 Ke e talune ume nem nge Tamaskus
ke het pe e lange Ierusalem ke het pe e la
nga kileng nemur nge Iutea ke het pe ela
nge hana lomonmona ngana mur. E i i nga
kileng nemur pe e hetottoro ke e teke te hu-
lia leteria nga reria poinga poreke ngana
mur pe tenau la mana nge NeHalang. Pe
e teke te poia ure nemur nenge henonou
hote iri ke te esia ke manmanna toto ke te
hulia reria poinga pe leteria mur lo.
21 Ke nga nei mana Iuta mur te laua iau
nga NeHalang na pele pe te teke te hune
iau.
22 Pe ero, iange NeHalang nauala tote
iau. Ke ngana koi nenge emes heueu ke
e hele lala nge hulua lochloch, iri nenge
teau sio menmene iri pe iri nenge pingaria
iuiu. Pe ure lochlolch ngana nemur nenge
e helelel ia nei, Moses pe hetatalonga mur
nge nike te helelia lo ke te teke lape lohot.
23 ✡Nenge te teke, Non nenge NeHa-
lang kulosia at ke mene mule nena hana
mur, lape mete pe i nge i muka toto
nge ita lochloch nge maul haka mule nga
metenga. Pe lape poia na lemenge ke
tua leme hite Iuta mur lochloch pe hana
lomonmona mur pule."
24 Pe ne Pestus longe Paulus nge hele ke
mau pe alngana taua i ke teke, "Paulus! Am
hauaua ma? Iong osis halali ke ngana laka
nenge poia ramam ke ume ke nek ero."
25 Pe Paulus hele, "Non soke, iau ramak
auala ero koi. Ramak urana mana i nenge
e helele nei.
26 Pe naungaala ana non soke Akripa
eteia ure lochloch ngana nei nge lohot lo,
pomalam e hele hot lochloche ure mur pe e
topala hite ute e ero. Pe e eteia ke i esia ure
lochloch ngana pule iange ure nemur, te
lohot nga kileng koana unne nge talkome
ero.
27 Non soke Akripa, iau e eteia ke iong
letem manmanna nge hetatalonga mur."
28 Pe Akripa hele lange Paulus ke teke,
"Nakum nge o poia iau ke letek mamanna
nga etue choro ngana mana?"
29 Pe Paulus hele, "Oe! Nga etue choro
ngana mana pe nga etue sase ngana pule.
Pe lape e hetalaulau lange NeHalang ke
imo lochloch ngana nenge a longo atat nge
iau heueu nei, lape apoi ke mange iau. Pe
lemek ero nge te kele apemo pe perimo ke
pomange iau!"
30 Paulus hele ke mau ke het pe non
soke Akripa pe ne Pestus pe he Penis pe
hulua lochloch ngana nenga pele letena
neu temes haka

✡ **26:18:** Isa 42:16; Epe 2:2; Kol 1:13 ✡ **26:23:** Luk 24:44-47; 1Ko 15:20

31 pe te i hot sapele nga pele neu. Pe te
helele ke te teke, “Non nei poia poinga e
nge uruna metenga ero toto, pe pule tetal
teu mene i langa tuele au ngana.”
32 Ol pe Akripa hele lange Pestus ke mai,
“Toinge non nei hele ke teke esia ne Kaesa
ero, lape ta kulos mule i ke laol.”

27

Paulus Mana Nga Imot Ke Lange Rom

1 Iok laol, hana papalauna nenge Rom te
hele ke te teke mo mene imot ke mo mana
ke mola nge Itali. Pomalam te hele lange ne
Iulius ke nauele Paulus pe pekngaria mur
hel nga imot. Pe ne Iulius i Kaesa nena
palinga hel ana non soke e.
2 ✡Laol, mo mene imot e nge at nga
kileng nenge Atramitum pe mo mana olole
nga ruach ilina pe mosio olole nga kileng
mur nga kileng nenge Eisia. Pe none nge
ene Aristakus tamu haka luluch nge imem.
Ana non nena nge Tesalonika nga kileng
nenge Mesatonia.
3 Iok pomange rou pe mo lohot nga
kileng nenge Saiton. Pe ne Iulius poi ke
urana lange Paulus pe hele lange i ke teke
Paulus la ke esia pekngana mur nga kileng
neu. Pe pekngana mur lape te tunge nena
ute hel nenge lemene taua.
4 Iok mo lohaka nge Saiton pe mo mana
rochroi mana nga mimio nenge Saiprus
iange kileng eingana haka.
5 Mo song tele langa ruach sana nenge
Silisia pe Pampilia pe la mana teu nge Mira
nga kileng nenge Lisia.
6 Pe nga lamau non palinga hel ana non
neu esia imot e nenga kileng nenge Alek-
santria. Pe ana imot lape song ke lala nge
Itali. Pomalam poia imem ke mo haka nga
ana imot.
7 Iok, mo manmana ke etue halang toto
iange kileng eingana tua ele mene imem.
Pe mo amnei poreke tote nga nenge mo
song ke mo lala nge Nitus. Pe mo song ke
mola toto ero ol iange kileng eingana neu
palaungana hali. Ol pe mo mana ke mo ris-
tote kileng ina nenge Salmon pe mo song
nga mimio nenge Krit ilina hele nenge nau
sio.
8 Iok mo song sasar mana ke mola pe la
mo song teu nga kileng nenge te hetue ke
ene, Omol. Ana kileng tu ke rochroi mana
langa kilenge nenge Lasea.
9 Motu ke mala toto nga lamau pe mo
mana hot mule ero ol iange kileng eingana
heke ruach ke poreke toto ol. Pe Iuta mur
aria etue palaungana nenge heo ngana,
ngana koi lohot lo. Pe iri reia lukunna ana
etue talun pengpeng nga aria etue palaun-
gana neu. Ol pe Paulus lohaka pe hele
sapele lange iri ke teke,
10 “Hana, a esia lo, ta mana hot mule
ngara nenga lamai lape tala pe ta poreke
toto. Imot nei lape chach hulu sio pe
nganangana mur lape te erue tah. Pe ita
non ngana pule lape tahet.”
11 Pe non nenge na imot neu iri nai imot
neu ana aunga, te longo taua Paulus nena
helenga mur ero. Pe palinga hel ana non
neu pule ma la mana nge iri nai.
12 Iok, imot muria nenge te mana hitita ia
neu, urana sakilil ero nge imot e maia nga
lukunna ana etue neu. Pomalam hana ha-
lang te teke mo mana hot mule nga tuttula
palaungana neu ke la moma ke nek nge
Poenis. Poenis i kileng palaungana e nga
mimio nenge Krit. Pe imot muria nenge te
mana hitita ia ma ke nau sio langa ruach
ele nga chaia sio ngana pe nau haka langa
ruach ele pule nga chaia sio ngana.

Kileng Eingana Heke Ruach Ke Poreke Toto

13 Iok laol, iuiu unne song ke ramana
haka at nge sio. Pe hana nemur nga imot
neu te amneia pe te hele, “Eio! Toinge ta
song hot koi nga iuiu ellei.” Ol pe tetak
haka sapele um meena ngana nenge te
tamal sue ke la ma nga ruach letena ke
rahit ele imot neu. Te tak heke ke het pe mo
mana sasar ole sapele nga mimio neu.
14 Mala pol mana pe tuttula palaungana
e lohaka sapele. Pe tuttula neu sio at nga
lut pe nga chaia aka ngana. Pe ana tuttula
song hot at nga mimio neu ke la tau peng-
peng ia imot neu.
15 Ol pe tua ele sapele imot neu pe anali
toto nge imem nge mo aua imot neu ke mo

✡ **27:2:** Ume 19:29

song seleng ele. Pomalam mo teke tuttula panem takis menmene imem ol.

16 Iok, mo mana ke mola nga mimio sune nenge Kauta ilina ele nenge sio ol pe mo teke mo tak heke imot neu ana aka sune nenge heonon nga ana imot hoena pe anali toto nge imem. Te purpuria kela tetak heke.

17 Ke het pe te matau nge lape ruach palchach ule imot. Ol pe te mene rur kerkereng ngana mur ke telio hite imot neu ke kerkereng toto ke rahit ele. Iok, te matau pule nge lape ruach ulo heke iri langa peipei nga kileng nenge Lipia. Pomalam tepoi sue tutula ana huunga ala nga imot neu pe tuttula takis menmene imot ol.

18 Kileng eingana palaungana pe ana ruach poreke ngana neu het ero toto. Pomalam uach sio pe te tatach hote ure mur nenge imot takisia iri pe tesau hote iri ke te lasus.

19 Iok ana uach mule pe tesau hot mule imot neu ana ure hel pule. (Huunga ala mur pe io hel)

20 Pe mo kolkol mana chaia matana pe itoch mur ke mala toto lo iange kileng eingana palaungana neu pur nga pur ngana. Mo purpur ol pe lememem ero mana pe mo hele mana ke mo teke imem lochloch lape mo mete mana ol.

21 Iok, kileng eingana pe ruach poreke ngana neu poia hana nenga imot ke leteria langa ngaunga ero, pe te ngau ero ke mala lo. Ol pe Paulus mes haka pe hele lange iri, “Hana! Helenga laka e heleia lange imo ke ulolo. Toinge a longo taua iau ke tama nge Krit, ute pele nge pomai lohot nge ita ero toto. Toinge ita pau kou tatu ke nek pe ute pele hel nge te chach ulu pe te erue rara ero.

22 Pe heueu nei e hele pengpeng lange imo, letemo una sakilil ero. Pe pule samo loiloi ero iange lape mele e nge ita mete ero. Imot nei mana lape chach ulu ke lasus pe ita lochloch ngana lape ta maulul.

23 E hele ke mai iange NeHalang tu nge iau pe e heto hekeke i. Pe nga miliko, nena angkelo at nge iau pe mes nga ilik,

24 ✡pe hele ke teke, ‘Paulus, o matau ero. Ola ke o esia ne Kaesa. Pe NeHalang nenge poi ke urana toto lala nge iong, lape nauele iri lochoch ngana nenge imo ul nga imot nem, ke lape e nge mete ero.’

25 Ke ngana laka nenge e hele ke e teke, a matau pe samo loiloi rara ero. Iange iau letek manmanna toto nge NeHalang nga ure lochoch ngana nemur nge lape te lohot, ke pomanga i sipona heleia at nge iau lo.

26 ✡Iange imot nei, tuttula palaungana nei rahite lo pe lape ruach ulo heke ke langa peipei.”

Ruach Palchach Ule Imot

27 Iok, mo purpur ke emem miliko iri analoch pe rahtele henel lo (14). Pe kileng eingana palaungana nem takis rere menmene imem nga ruach sana. (Ana ruach, te hetue ke ene Meretereniien.) Pe nga miliko tuch ngana, hana nenge te songongia imot neu te hele ke te teke mo heroi lala nga kileng hal ngana lo.

28 Pomalam te mene rur nenge te kale teua ure meena ngana nga ana horo pe te hesue nga imot ilina ke teu langa ruach letena. Te poia ke pomau ke te teke te amnei urume kileng leme ngana. Iok, te amnei la pe leme sase ngana lohot ke luana iri ana non kina nai. (40 mita) Iok te kulala ke mala pol pe te hesio pule. Pe te amele pe lohot ke iri ana non kina elle pe analoch. (30 mita)

29 Ol pe te matau toto iange te teke lape ruach ulo kolkol teua imem langa um letentena. Pomalam te tamal sio ke um meena ngana iri henel nenge te kele ana rur ke tak ele imot neu pe te hetalaulau ke te teke kileng mesehe sio ke ueiuei.

30 Pe iri hana nenge te umume nga imot neu, te un hote imot neu ana sulang nenge takrungrunge pe te hesue ke langa ruach ke te teke te ua. Pe te channanga ke te teke tela ke te tamal sue um meena ngana hel nga imot ramana pule ke rahit ele imot.

31 Ol pe Paulus hele lange palinga hel ana hana iri ul aria soke ke teke, “Nenge teke hana nei teua ara ke tela, imo lochloch ngana lape ahet pe mele e nge lape tu ke maulul ero ol.”

✡ **27:24:** Ume 23:11 ✡ **27:26:** Ume 28:1

32 Ol pe palinga hel ana hana mur te
chato sapele sulang neu ana rur nenge te
tom hit ele nga imot pe mana hot ke la ol.
33 Iok, kileng mesehe sisio lo pe Paulus
ngai heke iri ke teke te ngau. Pe hele,
“Imo a ngau ero toto ke mala lo i. Etue iri
analoch pe henel la ke ulolo, pe a ngaua ute
e ero mana.
34 Pe heueu nei, lemek ke a ngau mukam.
Iange ngaunga nem lape hekerkereng ia
imo ke a maulul. Pe lape ure poreke ngana
e lohot nge imo ero toto.”
35 Paulus hele ke mau ke het pe mene
sapele ngaunga nga iri lochloch ngana
mataria pe hetalaulau pe hele urana toto
lange NeHalang. Iok, reke pe ngau sapele.
36 Iri lochloch ngana te esia ke mau pe
saria kikina sapele. Pomalam iri lochloch
te mene ngaunga ke te ngau sapele.
37 Imem nenge motu nga imot neu imem
ana non kina iri analoch pe sio ke ana
non kina iri mol pe analoch pe rahtele elle
(276).
38 Hulua lochloch te ngau ke saria una lo,
ke het pe tesau hot eule ngaunga aluana
mur lochloch ke langa ruach sana. Te poia
poinga nei iange te teke te poia imot neu ke
polpolenga haka mule.

Ruach Palchach Ule Imot

39 Uach sio toto ol pe hana nenge te
umume nga imot neu tenau sio langa
peipei, pe te eteia kileng neu ene ero. Ol
pe te naue kileng kokolou teu ngana e nga
peipei pe te teke te song teu ia imot ke la
tetoh heke nga lamau.
40 Iok laol, te chato sapele rur mur nga
um meena ngana mur nenge te tamal sue
iri ke tetak ele imot neu. Pe um nemur te
mana riring ke tela ol. Pe pule teun hote
rur nenge te kale hit ele imot ana aunga
palaungana. Ke het pe tetak heke tuttula
ana huunga ala nga imot ramana ke tuttula
mene pe mo song ke mo mana sio langa
kileng soso ngana.
41 Ol pe imot neu song pela toh haka
sapele nga ora pe palpalna neu sel teu toto
langa peipei pe are sapele pe ruach hekale
hul rere ero ol. Pe ruach ana mee mur teat
ke te palchach ulu hite hoena ke het.
42 Palinga hel ana hana mur te matau
nge lape hana nenge tetu nga tuele au
ngana, te pasu sio pe te ua sapele. Poma-
lam te teke te hune iri nike.
43 Pe ero. Aria soke nenge nauelele iri
poi ele iri iange ana non lemene ero nge
Paulus mete. Ol pe hele lange iri lochloch
ngana ke teke, “Imo nenge a eteia pasunga
lo, a tamu hot tala pe a pasu sio lala nga
peipei.
44 Pe imo nenge a pasu porekreke, a
mene imot sachanchana mur nenge ruach
palchach ule pe a mana ke a nanas sue iri.”
Ke nga kue nei mana iri lochloch te pasu
sio langa peipei pe te urana mana. Pe ute
pele nge heporeke iri ero.

28

Mimio Nenge Malta

1 Iok, imem lochloch ngana mosio ke la
momes nga peipei, pe kileng neu i mimio
nenge Malta.
2 ✡Pe tuele huna nemur nga lamau tepoi
ke urana mana at nge imem. Tetun hite
oan pe te hele at nge imem ke la mo halel
iange pitte molmol pe singimem houhou.
3 Pe Paulus takiraua ae perperna putana
e pe lake tatach heke nga oan. Ol pe ilimo
e nge hunun amneia oan milang ngana pe
song hot nga ae putana neu, pe ala hite
Paulus penna pe heon sapele.
4 Pe hana nemur nga kileng neu, te esia
ilimo neu nge ala hite Paulus penna pe te
hele tele hel nge iri ke te teke, “Lape non
nei hunun hana koi! I mai heo ngana nge
mete nga ruach poreke ngana neu nike, pe
maul sach ke potar mai? Ta nauala. Lape
mete kura la iange ara soke nenge ene
Iastis lemene ero toto hana nenge pomam
pe teke ana non lape mete ke lasus toto.”
5 ✡Ol pe Paulus paltak sue ilimo neu nga
penna ke losio haka langa oan matana.
Ilimo neu tele Paulus penna pe Paulus am-
neia leisis ngana unne e ero toto.
6 ✡Pe hana nemur nga kileng neu,
mataria tu hit mene Paulus iange te teke
tenau nge penna hakoko. Pe pule te teke
ma lape Paulus matana liuliu pe losio ke
mete, pe ero. Tenau alala pe ute pele lohot

✡ **28:2:** 2Ko 11:27 ✡ **28:5:** Mak 16:18 ✡ **28:6:** Ume 14:11

nge Paulus ero ke mala lo. Ol pe ramaria
hul mule pe te hele ke te teke, "Eh, ero.
Lape NeHalang i sipona iloi nemai loi!"
7 Iok, none nge ene Puplius, na kileng tu
ke rochroi mana. Pe ana non, i non soke
nga mimio neu. Ne Puplius poi ke urana
toto at nge imem. Poia imem ke pomanga
ana lang mur imem, pe moma nga na pele
ke emem etue mol.
8 Pe ne Puplius temene ngana kou sainin
pe porochroch poia ke manga hete. Pe pule
singina milanglang toto. Ol pe Paulus i teu
ke teke la ke nau toto i. Iok, Paulus hele
luluch nge NeHalang ke het pe tal heke
penna nge non soke neu pe haleles neu het
sapele.
9 Ure nei lohot ke het pe haleles kina mur
nga mimio neu te longo sapele. Pomalam
teat pe Paulus hemas mule iri.
10 Ol pe iri lochloch ngana nenga mimio
neu tepoi ke urana toto at nge imem nga
ure lochloch. Iok mo kik haka ke mo teke
mo i mulmule pe hana nemur te tunge ure
nge halang toto at nge imem.

Paulus Lohaka Nge Malta Ke Lange Rom

11 Motu ke teio iri mol het nga mimio
neu pe mo tamu haka sapele nga imot e
nenga kileng nenge Aleksantria. Ana imot
tamal hita mana nga mimio neu nike iange
mataua lukunna ana etue nem. Pe imot
neu ene laka "Kasto Irinai Polaks."
12 Mo song ke la moteu nga kileng nenge
Sirakus pe motu nga lamau ke emem etue
iri mol.
13 Mo song hot mule pe mo mana ole ke
la moteu nga kileng nenge Rekium. Iok, po-
mange rou tuttula nge sio song ke ramana
haka. Pe mo song ke etue nai mule pe la mo
song teu nga kileng Puteoli.
14 Pe nga kileng neu mo saolia hana hel
nge leteria manmanna nge NeHalang. Pe
te hele at nge imem ke la motu luluch nge
iri ke emem etue rahtele nai (7) mukam. Ke
het pe mo lohaka mule pe mola sapele nge
Rom.
15 Pe iri nemur nge Rom nenge lete-
ria manmanna nge NeHalang te longe
pingamem ke ulolo. Ol pe iri hel te lohaka
nga ingala matana nge Apius pe hel te
lohaka nga kileng nenge ana Tuele Mol ke
teat ke tei ele imem. Paulus esia iri pe sana
kikina toto pe heto heke tote NeHalang.

Paulus Hetotoro Nge Rom

16 Mola mo lohot sapele nge Rom. Pe
hana papalauna mur nenge Rom te hele ke
te teke lape Paulus i toro tu ke altoto nga
pele e. Pe palinga hel ana non elle mana la
ke tu ke nauele i.
17 Iok, etue iri mol het lo pe Paulus iu
sapele Iuta mur aria papalauna mur ke la
te eukirau ke te hole aria. Iok laol, teat
ke te eukirau pe Paulus hele lange iri ke
pomai, "Imo Iuta mur titik mur laka imo.
Iange iau, lek nge Iuta pule koi. A longo
at, iau epoi poreke rera hana mur nga etue
e ero toto. Pe pule, iau e hele poreke ita
sipora rera poinga unne e ero toto. Rera
poinga nemur nenge ratete mur te hesio
tettele atat nge ita. Pe hana te laua iau nge
Ierusalem pe tetal teua iau langa tuele au
ngana. Pe te kulosia iau ke la e esia non
soke nenge Rom.
18 ✡Iok, te ontei hot tote iau pe te longo
teu lala nga lek helenga mur pe te hottaua
ute e nge e poia ke poreke ero toto nenge
te teke uruna metenga. Pomalam te teke te
heit kou sue helenga nei ke lasus pe tepoi
kulosinga ia iau pe ute pele nge iau ero ol.
19 ✡Pe Iuta mur lemeria ero toto. Ke
pomalam iau sipok e hele ke e teke eat nge
Rom ke non soke Kaesa i sipona longo teu
at nga lek helenga mur. Pe lemek ero nge e
hele loulou ia lek hana mur.
20 ✡Ke ngana koi nenge e iua imo at
heueu nei ke e teke e hele pengpeng lange
imo. Pe iau letek manmanna toto nge non
nenge Israel mur leteria tu hit menmene
pe tenau ala mene nge lape at ke mene
mule iri. Ke ngana koi nenge te kale iau ke
pomai."
21 Ol pe hana nemur te tuacholia Paulus
nena helenga ke mai, "Toinge mo mene
polia alalaha unne nge at nge Iutea, nem
lape mo etei pol nga ure nemur nenge te
lohotot nge iong. Pe nei ero toto. Motu
pulut mana i. Pe pule, iri nenge tela pe te
atat nga kileng neu, te hele polia ute at nge
imem ero toto.

✡ **28:18:** Ume 26:31 ✡ **28:19:** Ume 25:11 ✡ **28:20:** Ume 26:6-7 ✡ **28:22:** Ume 24:14

22 ✡Pe urana toto nge o nana hote letem
at nge imem ke mo longe pule iange hulua
nga kileng lochloch te hele loulouia ita ke
halang. Ita nenge letera manmanna nge
NeHalang."
23 Iok laol, Paulus pe hana papalauna
nemur tetal mule etue e mule nenge lape
teat ke te eukirau mule. Pe nga te eukirau
mule ngaria neu ol, Iuta mur iri hulua toto
ol nenge teat ke te eukirau nga Paulus na
pele. Pe Paulus talun ke hele lala nge iri
nga uach nike ke la miliko teu. Paulus hele
urumrume pe hemallaha hotote NeHalang
nena naualanga pe nekinga nge nena hana
mur lala nge iri. Pe pule hele ke kerk-
ereng toto lange iri ke teke leteria man-
manna nge Iesus. Pe Paulus hekerkereng
ia nena helenga mur nga hotonga mur
nenge Moses pe hetatalonga mur tehas sue
iri.
24 Pe hana hel nge iri leteria manmanna
nga Paulus nena helenga mur pe hel lete-
ria manmanna ero.
25 Te lohaka pe tei pe te tuainaunau ole
ke tela sapele. Iange Paulus hele lange iri
ke mai, "Opepengpeng hele hote helenga
nge manmanna toto lange lemo tete mur,
nenge hele hote nga hetatalonga Isaias
hanna ke teke,
26 ✡ " 'O lange hana nemur pe o hele ke o
teke:
"Imo lape a pal talngamo pe a eteia ute
pele ero toto.
Pe matamo charchara pe a esia ute pele ero
toto.
27 Iange iri te longe NeHalang nena he-
lenga mur
pe lemeria ero mana ia.
Pomalam te longe pe te nanasia ero.
Pe nenge teke muteria taua NeHalang,
lape mataria lape es ke nek pe talngaria
longo ke nek
pe te etei ke nek pe
lape teat mule nge iau ke e hemas mule iri.'
28 "Ke ngana laka nenge lemek toto ke e
teke a eteia ke nek. NeHalang lemene toto
ke hemas mule hana lomonmona ngana
mur. Pe iri lape te longe pe te nanasia!"
[
29 Paulus hele ke mau ke het pe Iuta mur
te lohaka pe tei pe te tuainaunau ole ke tela
sapele.]
30 Iok, Paulus tu ke ana hesinga nai nga
pele nenge i sipona mamaia pe ololia. Pe
poi ke nek toto lala nge iri lochloch ngana
nenge te lala nge i nga na pele.
31 Pe Paulus hetottore iri nga NeHalang
nena naualanga pe nekinga nge ita. Pe
pule hetottore Non Soke Iesus lala nge
hehei pe hana. Paulus hetottoro pe ute
pele nge raele hanna ero ol. Haliu hote
NeHalang nena helenga nge urana toto
lange hulua lochloch.

✡ **28:26:** Isa 6:9-10

Rom
Alalaha Nenge Paulus Hasia Lange Rom Mur

1 ✡Iau Paulus, pe Iau non nenge e umume
nge Iesus Kristus. Pe NeHalang iua iau ke
iau hekulkulonga. Pe henonou hote iau
nga ume nenge e haliu hote nena helenga
urana toto ngana.
2 ✡Helenga urana toto ngana nem, i Ne-
Halang nena helenga manmanna ngana
nenge tunge lange nena hetatalonga mur
ke tehas sue nga nena alalaha tapuna
ngana mur.
3 Pe helenga urana toto ngana nem
heleleia Tuna nenge lohot ke i non pe lohot
nga mata nenge ne Teuit.
4 Pe Ope nenga poinga nge pengpeng
henonou hote ke ara Non Soke Iesus
Kristus, i NeHalang Tuna nenge kikina
ngana halang iange maul haka mule nga
metenga.
5 ✡Pe NeHalang letena urana ia imem
pe henonou hote imem ke imem hekulku-
longa ana hana mur iange huna nge Iesus.
Ke NeHalang kulosia imem ke mo iua
hehei pe hana nga kileng lochloch ke lete-
ria manmanna pe te nanasia nena he-
lenga.
6 Pe imo pule a longe iunga nem ke ululo,
nenge NeHalang iua imo ke a lohot ke Iesus
Kristus nena hana mur imo.
7 ✡Ke alalaha nei ehas ia ke lange imo
hehei pe hana lochloch nge Rom. Imo
NeHalang mutena taua imo pe iua imo ke
nena hana mur nge pengpeng.

E hetalaulau amo ke Temere NeHalang
pe ara Non Soke Iesus Kristus leteria ia imo
pe te poia letemo ke ma ke nek.

Paulus Teke La Ke Nau Toto Hehei Pe Hana Nge Rom

8 Iok, e teke e talun tele lek helenga ke
mai: Hehei pe hana nga kileng lochloch
ngana nga ich te nenene imo nge letemo
manmanna. Nem poia iau ke e hele urana
toto lange ak Soke NeHalang. Pe Iesus
Kristus i sipona poia ure nem ke lohot ke
pomam.
9 Iau e tung teu tote iau ke e ume nge
NeHalang ke e haliu hotote helenga urana
toto ngana nenge Tuna, pe letek metene
imo ke kokoes. E hele ke pomai pe NeHa-
lang eteia ke helenga nei manmanna.
10 ✡Nga etue lochloch e hetalaulau amo
pe pule e hetalaulau ke e teke lek kue urana
kela e lohot nge imo, pe nenge teke NeHa-
lang lemene, poia ke lohot ke pomam.
11 Iange iau e teke ela ke e lohot toto
nge imo ke e tunge Opepengpeng nena
tunginga hel lange imo ke hekerkereng ia
imo.
12 Lek helenga luna mai koi: E teke
ta hekerkereng hel nga letera manmanna
ngana mur. Ke imo letemo manmanna
ngana hekerkereng ia iau pe iau letek
manmanna ngana hekerkereng ia imo.
13 ✡Titik mur pe liliuk mur, e teke a eteia
ke nek. Iau e heninin ia lek inga mur
ke kokoes lo ke e teke ela nge imo, ke e
heole tele hana hel nge imo ke te nanasia
Kristus ke pomanga nenge e poia lange
hana lomonmona ngana mur. (Pe ero, ute
koi nenge poi elele iau ke atat nei kura.)
14 Iange iau ak ume laka nenge e halaua
hehei pe hana lochloch. Hehei pe hana
nenge iri Krik pe nenge iri Krik ero. Pe nge
iri nenge te etei ngaria ele haka toto pe iri
nenge te etei ngaria unne sune mana.
15 Ke ngana laka nenge letek haka toto
ke e teke e haliu hote helenga urana toto
ngana lange imo nenge Rom pule.

Helenga Urana Toto Ngana Kikina Ngana

16 ✡Iau e palut haka tote Helenga Urana
Toto Ngana iange NeHalang kikina ngana
laka helenga nem. Pe I longala teua iri
lochloch nenge leteria manmanna nga he-
lenga nem mana. Iri nenge NeHalang
mene tele iri, laka Iuta mur. Ke het pe lape
longala teua hana lomonmona ngana mur
pule.
17 ✡Pe helenga urana toto ngana nem,
hele urume kue nenge NeHalang hetue ita
ke ita hehei pe hana nge pengpeng. Kue

✡ **1:1:** Ume 9:15 ✡ **1:2:** Rom 16:25-26 ✡ **1:5:** Ume 26:16-18; Kal 2:7-9 ✡ **1:7:** Num 6:25-26 ✡ **1:10:** Ume 19:21; Rom 15:23 ✡ **1:13:** Ume 19:21 ✡ **1:16:** Mak 8:38; Ume 13:46; 1Ko 1:18-24 ✡ **1:17:** Hab 2:4; Rom 3:21-22

elle mana. Ngana laka letera manmanna ngana. Iange NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke, “Mele nenge letena manmanna pe NeHalang hetue i ke i non nge pengpeng, lape tu ke maulul.”

Hehei Pe Hana Tehul Rumeria Ia NeHalang

18 NeHalang tu nga tapa pe henonou hote letena inin ngana ke teke tuachol ia poinga poreke ngana nenge hehei pe hana te popoia, pe nga nenge tehul rumeria ia poinga nenge NeHalang mutena taua. Iange poinga nemur te hepiriu ele helenga manmanna toto ngana nge iri.

19 ✡NeHalang henonou hote letena inin ngana lange iri iange ure lochloch ngana nenge hemallaha hote i ke hehei pe hana te eteia I, i sipona hemallaha hote lange iri ke ulolo.

20 ✡Pe ute hel nge NeHalang, hehei pe hana nakuria ero toto nge te naue nga mataria. Ure nenge pomanga; Nena kerkerenga nenge tu ke koko pe nena ure talkomkome ngana mur. Pe nga etue nenge NeHalang ala hote ich, ure nemur te lohot ke mallaha mana ke at heueu nei pe te eteia iri ke ulolo. Ke pomalam hehei pe hana tesau hote helenga nenge pomai ke te hele ala aria nga ure poreke ngana mur nenge te popoia ero: Nenge te hele ke teke, “Ah! Imem mo eteia ero i!”

21 ✡Iri te eteia ke NeHalang tu pe te heto heke i ero pe te hele urana lange i ero pule. Leteria matana ngana mete sio pe leteria au ala mana.

22 ✡Iri siporia te hele ke te teke leteria matana pe ero, aria hauaua toto

23 ✡iange te heto heke NeHalang nenge tu ke koko ero pe te heto haka koukoua aetapuna nenge te umeia ke nakuna manga ure nemur nga ich. Nenge nakuria pomange hehei pe hana pe ngie mur pe huros mur pe ilimo mur.

24 Ke pomalam NeHalang poia hehei pe hana nemur ke te nanasia leteria tuanin ngana poreke ngana mur, nenge poi hote meinga nga salaunga ana poinga nenge tepoi helelia nga singiria.

25 Iri tesau sue NeHalang nena helenga manmanna ngana pe te hetaua nga helenga pallaklaka ngana nenge te nanasia. NeHalang ala hote ure lochloch pe hehei pe hana tehul rumeria ia i pe te heto heke pe te nanasia ure nemur nenge ala hote iri. Ta heto heke NeHalang ke koko. Manmanna!

26 Ke nga poinga nem NeHalang poia meinga ana poinga mur ke lohot nge iri. Nenge hehei tema luluch mulmule nge hehei pe te nanasia leinga ana poinga ero.

27 ✡Pe hana pule ke pomalam. Tema luluch nge hehei ero pe tela tau mulmule hana. Hana tepoi hel mule ia meinga ana poinga nge iri. Pe nga reria poinga poreke ngana nem, te longia tuangachol poreke ngana lange iri ke ulolo.

28 Pe pule hehei pe hana lemeria ero nge leteria metene ure manmanna ngana mur nge NeHalang. Ke pomalam NeHalang poia leteria tuanin ngana poreke ngana mur ke heporeke tote iri, ke te poia poinga poreke ngana mur nenge urana ero toto nge te poia.

29 Pe te muta toto nga poinga poreke ngana mur pe te teke reria ure pule ke pomange mele hel, pe tepoi poreke mele hel pe saria kekeke ke te hunun hana, pe te palpal pe te pallaklaka, pe leteria poreke tau tote mele hel. Pe te ngunngunu

30 pe te hele porekreke mele hel, pe tehul rumeria ia NeHalang pe te helete ininin ia mele hel, pe nga leteria nge teu tetal heke iri pe te palut lekleke iri, pe leteria matana hote poinga poreke ngana ana kue halang pe te longo taua tetemeria mur pe tataria mur ero.

31 Pe leteria matana nga poinga mur nenge urana ero pe tetal hite reria helenga mur ero, pe te poia poinga urana ngana lange mele ero pe leteria ia mele ero.

32 Iri te eteia ke NeHalang nena hotonga hele ke teke, mele hel nenge te popoi ke mai lape te mete. Pe ero, tepur hit mene poinga nemur pe te ngai heke iri hel ke te poia poinga nemur pule.

✡ **1:19:** Ume 14:15-17; 17:24-28 ✡ **1:20:** Job 12:7-9; Psa 19:1 ✡ **1:21:** Epe 4:17-18 ✡ **1:22:** Jer 10:14; 1Ko 1:20
✡ **1:23:** Deu 4:15-19; Psa 106:20 ✡ **1:27:** Lev 18:22; 20:13; 1Ko 6:9

2

NeHalang Lape Amnei Teu Nga Ita Lochloch Rera Poinga Mur

1 ✡Ke pomalam titik mur pe liliuk mur, atue helenga lange mele hel nga poinga poreke ngana nenge te poia ero. Poinga nem poreke. Iange poinga nenge te poia nem iong lape o poia pule pe helenga nenge otue lange iri nem lape latau mule laka iong, ke heporeke iong malam.

2 Ita ta eteia ke NeHalang amnei teu ngana nga poinga nenge pomai, poia nga poinga nge manmanna pe pengpeng.

3 Pe imo, lemo poinga elle mana ke mange hana nenge a tutue iri ia helenga nem. Pe a teke lape NeHalang renge imo nga lemo poinga nem ma?

4 ✡NeHalang poi ke urana toto lange imo ke poia melmelenga e ke lohot nge imo ero. Iange teke poia imo ke a hulia letemo nga lemo poinga poreke ngana mur. Pe imo letemo tu toto nga nena poinga urana ngana nei ero. Imo nge a eteia ero kai? NeHalang poi ke nek lange imo iange teke poia imo ke a hulia letemo.

5 Pe imo a chuchuseng ala mana pe lememo ero nge a hulia letemo. Ke nga lemo poinga nei imo sipomo atal hoo hekeke amo melmelenga nenge lape at nge NeHalang ke ele hakaka. Pe lape lohot nge imo nga etue nenge NeHalang henonou hote letena inin ngana. Nga etue nem hulua lochloch lape te naue ke NeHalang nanasia poinga nge manmanna pe pengpeng ke amnei teu nga rera poinga poreke ngana mur.

6 ✡Ke NeHalang lape tuacholia mele elle pe elle ke purpure nena poinga mur nenge popoia.

7 Hehei pe hana hel te nanas menmene poinga nge urana. Tepoi ke pomau iange te teke NeHalang heto heke iri pe mene iri ke la tetu luluch nge i pe lape tunge maulinga ke koko lange iri.

8 ✡Pe hehei pe hana hel leteria tu mana nge iri siporia pe te ume ke te halau menmene iri siporia. Te hira ele helenga manmanna ngana iange te teke te nanasia poinga poreke ngana. Pe NeHalang lape tunge aria melmelenga nenge lohot nga letena inin ngana.

9 Ke melmelenga palaungana lape lohot nge hehei pe hana lochloch nenge te popoi poinga poreke ngana: Iuta mur lape iri muka ia, ke het pe hana lomonmona ngana mur pule.

10 Pe iri lochloch ngana nenge te nanasia poinga nge urana, lape NeHalang heto heke iri pe mene iri ke la tetu luluch nge i pe hetakile iri ke tetu ke nek. Iuta mur iri mukaia ke het pe hana lomonmona ngana mur pule.

11 NeHalang nanasia poinga elle mana ke amnei urume rera poinga mur.

12 Hana lochloch ngana lape te mete pe iri erue iange iri lochloch te popoi poinga poreke ngana. Iri nenge te eteia Moses nena hotonga pe iri te eteia ero pule. Te poia poinga poreke ngana pe NeHalang lape amnei urume reria poinga mur ke pomanga hotonga hele ngana.

13 Iange iri nenge te longe NeHalang nena hotonga pe te nanasia lape NeHalang hetue iri ke iri hehei pe hana nge pengpeng. Pe iri nenge te longo mene NeHalang nena hotonga pe te nanasia ero, NeHalang hetue iri ke iri hehei pe hana nge pengpeng ero.

14 ✡(Hana lomonmona ngana mur te rahite hotonga nem ero pe te nanasia hotonga hele ngana. Ke nga poinga nem, reria hotonga mur laka iri siporia mule. Pe i manmanna ke te rahite hotonga nem ero.

15 Iri te henonou hote ke nga leteria te eteia utar nenge urana pe utar nenge poreke ke pomanga hotonga hele ngana. Etue hel te etei ngaria nga ure nemur nenge urana pe poreke hele ke teke poinga nei poreke, nem pe hele ke teke poinga nei urana.)

16 Ure nei lape lohot nga etue nenge NeHalang poia Iesus Kristus ke amnei urume hehei pe hana reria poinga mur pe leteria tuanin ngana mur nenge talkomkome. Helenga urana toto ngana nenge e haliu hotote, heleia ke pomai.

17 Pe imo, a teke imo Iuta ae? Ke letemo

✡ **2:1:** Mat 7:1-2; Ioa 8:7 ✡ **2:4:** Epe 1:7; 2Pi 3:15 ✡ **2:6:** Psa 62:12; Pro 24:12; Mat 16:27; 2Ko 5:10 ✡ **2:8:** 2Te 1:8
✡ **2:14:** Ume 10:35

manmanna nga hotonga pe a palut laklaka
nge atu ke rochroi toto nge NeHalang.
18 Pe a eteia utar nenge NeHalang
mutena taua ke teke a poia pe a mene
hengetoro nga hotonga lo ke a nanas mene
poinga nge pengpeng.
19 Pe a teke a henonoua iri nenge mataria
hit pe a lohot ke imo lemenge nge iri nenge
tetu nga kileng au ngana.
20 ✡Imo a teke a mene letematana ngana
pe helenga manmanna ngana nga hotonga
lo, ke a teke a henonoua iri nenge aria
hauaua pe a hetore iri nenge te eteia ute e
ero toto.
21 ✡Imo a hetottore mele hel pe pomerei
a hetoro mule imo ero? A hele lange iri hel
ke a teke te keme ero pe imo a kemkeme.
22 A hele lange iri hel ke a teke a hep-
oreke amo leinga ero pe imo sipomo a hep-
orekreke amo leinga. Lememo ero ia ae-
tapuna mur pe a keme mulmule tunginga
nenge te lalaia nga pele nenge aetapuna
mur.
23 A palut laka ke a teke a rahite NeHa-
lang nena hotonga pe a hemei mule i nga
nenge a nanasia nena hotonga ero.
24 ✡Pe NeHalang nena alalaha nenge
tehas sue ke ulolo, hele ke teke, “Hana
lomonmona ngana mur te hele poreke Ne-
Halang iange huna nge imo.”

25 Nenge teke a nanansia hotonga, lemo
poinga nenge a ririr us, luna palaungana
nenge lape halaua imo. Pe nenge teke a
nanasia hotonga ero pe te riria imo, nem
nakuna pomanga te riria imo ero toto.
26 ✡Hana lomonmona ngana mur te ririr
us ero pe nenge teke te nanas tau tote
hotonga hele ngana, nakuna pomanga iri
te ririr us pule.
27 Imo Iuta mur ariria singimo pe lemo
hotonga tehas sue nga alalaha ke ma hite
imo. Pe hana lomonmona ngana mur lape
te hele poreke imo. Iange iri te riria sin-
giria ero pe te nanas ia hotonga hele ngana
pe imo a nanasia ero toto.

28 Nenge teke mele i Iuta ngana toto ia
ero pe te riria singina, nem poia mele nem
ke lohot ke i Iuta ngana toto ia ero. Iange
riringa toto ngana, singira nenge hot ana
ia ero.
29 ✡Ke mele nenge teke i Iuta ngana toto,
lohot ke i Iuta ngana toto nga riringa nenge
lohot nga letena. Pe hotonga nenge tehas
sue poi hote ume nem ero, NeHalang nena
Opepengpeng poi hote ume nem. Ke mele
nenge poi ke pomam lape NeHalang heto
heke i pe hehei pe hana te heto heke i ero.

3

NeHalang Hele Pe Poia Ure Ke Pengpeng

1 Ke utar nge urana nenge lape lohot
nenge teke o lohot ke iong Iuta? Pe utar nge
urana nenge lape lohot nga nenge teke te
riria singim?
2 Nenge nem ana ure urana ngana mur
halang. Nga tele ngana toto NeHalang
tunge nena helenga lange Iuta mur.
3 Pe nenge teke Iuta mur hel leteria man-
manna nga helenga nem ero, ure nenge
NeHalang teke poia lange iri lape rahit ele
mule ero ol. Ae?
4 ✡Ero toto paiam! Hulua lochloch te pal-
laklaka pe NeHalang hele ke manmanna.
Pe NeHalang nena alalaha nenge tehas sue
ke ulolo hele ke teke,
“NeHalang, nga etue nenge o hele, te eteia
ke
iong o hele ke manmanna pe lape
o hekousue iri nga helenga nenge
te hemes teu iong ia.”
5 Iok, mele hel lape te hele ke pomai: Nga
etue nenge ta poia poinga poreke ngana,
nem henonou hot pengpeng ia ke NeHa-
lang i non nge pengpeng. Ke nga etue
nenge NeHalang tunge melmelenga at nge
ita nga rera poinga poreke ngana I poia
poinga nge pengpeng ero. Ae?
6 Pa nem ero toto! Nenge teke NeHalang
i non nge pengpeng ero, pomerei nge lape
amnei teu lange hehei pe hana lochloch
nga ich, nga reria poinga mur?
7 Mele lape hele ke teke, “Nga etue nenge
e pallaklaka etal haka totote NeHalang
ene, iange e pallaklaka ngak nem henonou
hot pengpeng ia ke NeHalang i non nge
pengpeng. Pe pomerei nenge NeHalang

✡ **2:20:** 2Ti 3:5 ✡ **2:21:** Mat 23:3-4 ✡ **2:24:** Isa 52:5 ✡ **2:26:** Kal 5:6 ✡ **2:29:** Deu 30:6; Kol 2:11 ✡ **3:4:** Psa 51:4

hetue iau ke iau non poreke ngana kura mai?”
8 Pomam iok, a hele ke a teke, “Ta poia poinga poreke ngana, pomalam lape ure urana ngana lape lohot.” Mele hel te hele poreke tote iau ke te teke iau koi nenge e poia helenga nei. Pe NeHalang i sipona lape nau teu lange iri nga poinga nenge te poia nem.

Mele E Nga Ich Nei I Non Nge Pengpeng Ero Toto

9 ✡Ke lape ta hele ke merei ol? Ita Iuta mur mai ta urana toto nge hana lomonmona ngana mur kai? Ero toto! E hemallaha hote ke ulolo ke e teke Iuta mur pe hana lomonmona ngana mur te popoi poinga poreke ngana.
10 ✡NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo heleia pule ke teke,
“Mele pele i non nge pengpeng ero toto.
11 Mele pele i non nge letena matana ero toto.
Mele pele naula mana nge NeHalang ke halaua i ero toto.
12 Iri lochloch ngana te hul rumeria ia NeHalang.
Pe iri lochloch ke te poia poinga poreke ngana.
Pe mele e nge poia poinga e pengpeng ero toto.
13 ✡Harria pomalaka nga mele nenge mete ana polo nge hanna pangpanga.
Aria hengetau hele hot menmene helenga pallaklaka ngana mur.
14 ✡Harria milang pe te hele hot menmene ure poreke ngana.
15 ✡Pe leteria inin ke ueiuei mana ke te hune hehei pe hana.
16 Nga kileng lochloch ngana nenge te laia te heporeke ure mur pe te sisparai ule iri.
17 Pe te eteia poinga nenge tetu ke nek luchluch nge hehei pe hana ero.
18 ✡Pe te mataua NeHalang ero pule.”
19 Ita ta eteia ke ure lochloch ngana nenge hotonga heleia, heleia lange iri lochloch ngana nenge hotonga nem meena hite iri. Ke hotonga nem lape herengia hulua lochloch ke NeHalang amnei urume reria poinga poreke ngana mur.
20 ✡Pomalam mele e ero toto nge lape lohot ke pengpeng nga NeHalang matana nga poinga nenge nanas taua hotonga. Hotonga henonou hot mene rera poinga poreke ngana mur.

Mele Nenge Letena Manmanna Lohot Ke I Non Nge Pengpeng Nga NeHalang Matana

21 Pe nei ol, NeHalang henonoua ita nga kue e nge lape ta lohot ke ta pengpeng nga matana. Kue nem Moses nena hotonga heleia pe hetatalonga mur te heleia pule. Pe i lohot nga poinga nenge ta nanasia hotonga ero. Lohot nge NeHalang i sipona.
22 ✡Ana kue nenge at nge I sipona, ngana laka letera manmanna ngana nge Iesus Kristus. Kue elle mana nem lange hulua lochloch (nge Iuta mur pe hana lomonmona ngana mur pule).
23 Iange ita lochloch ta poia poinga poreke ngana ke elle pe ta urana ero nge ta mene NeHalang nena hemalmalinga.
24 ✡Pe nga NeHalang letena urana ngana, longala teua ita ke poia ita ke ta pengpeng nga matana. Ke nem i NeHalang nena tunginga nenge at nge ita ke ta mene mene pe uruna ero. Ngana laka nenge ta mene nge Iesus Kristus, nenge mene hot mule ita nga poinga poreke ngana.
25 NeHalang poia Iesus ke pomanga nena kue nenge saua hehei pe hana reria poinga poreke ngana mur ke te lasus toto. Iesus mete ke eina lele pe iri nenge leteria manmanna ke Iesus eina lele iri, NeHalang saua reria poinga poreke ngana mur ke te lasus toto. Poinga nei henonou hote ke nge nike NeHalang poia poinga nge urana pe pengpeng pe tunge tuangachol lange hehei pe hana nga reria poinga poreke ngana ero.
26 Pe heueu nei Iesus mete ngana nem henonou hote ke NeHalang poia poinga nge pengpeng nenge amnei teu langa hehei pe hana reria poinga poreke ngana mur pe mene iri nenge leteria manmanna nge Iesus, ke la hetue iri ke te pengpeng nga matana.

✡ **3:9:** Rom 1:18–2:24; 3:23 ✡ **3:10:** Psa 14:1-3; 53:1-3 ✡ **3:13:** Psa 5:9; 140:3 ✡ **3:14:** Psa 10:7 ✡ **3:15:** Isa 59:7-8 ✡ **3:18:** Psa 36:1 ✡ **3:20:** Psa 143:2; Rom 7:7; Kal 2:16 ✡ **3:22:** Kal 2:16 ✡ **3:24:** Rom 5:1

27 Ke pomalam ute pele nge ta palut
laka ia pe ta heto heke ita ia ero. Ia
pomerei? Poinga nenge ta nanasia ho-
tonga kai nenge poi hele mai? Ero toto!
Poinga nenga letera manmanna ngana
laka nenge poi hele palutinga nem.
28 Ke NeHalang hetue ita ke nena hana
mur nge pengpeng nga poinga nenge
letera manmanna nge Iesus pe nga poinga
nenge ta nanasia hotonga, nem ero.
29 ✡Eh?! Iuta mur iri toro kai nenge aria
Soke NeHalang mai? Pe hana lomonmona
ngana mur ero? NeHalang, hana lomon-
mona ngana mur aria Soke ia pule.
30 ✡Iange NeHalang elle mana. Pe Iuta
mur pe hana lomonmona ngana mur lete-
ria manmanna ngaria elle mana. Pe NeHa-
lang lape poia iri lochloch ke tepengpeng
nga matana nga leteria manmanna ngana
elle mana nem.
31 ✡Pe poinga nenge ta nanasia letera
manmanna ngana heporeke hotonga ero.
Poinga nenge letera manmanna poia ita ke
ta rahit heke hotonga.

4

Letera Manmanna Ke Mange Apraham

1 Iok, rette Apraham i non ke mange ita
pe lape ta hele teu langa ure nemur nenge
te lohotot nge i ke pomerei?
2 Nenge teke manmanna ke Apraham
ume ke poia i sipona ke i non nge pengpeng
nga NeHalang matana, lape palut laka pe
heto heke i ol. Pe ero. Nakuna ero toto nge
tal heke i nga NeHalang matana.
3 ✡Iange NeHalang nena alalaha nenge
tehas sue ke ulolo, hele ke teke, “Apraham
letena manmanna nge NeHalang pe NeHa-
lang iech nga Apraham letena manmanna
ngana. Ke Apraham letena manmanna
ngana nem, poia i ke lohot ke i non nge
pengpeng.”
4 Hana nenge te umume te olia iri nga
umtutuna pe umtutuna nem te mene ke
pomanga tunginga mana ero. Te mene ke
pomanga ururia nge te poia ume.
5 Pe tatu ngara nge NeHalang altoto koi.
NeHalang i non nenge poia iri nenge te
poreke ke te pengpeng mule nga matana.
Mele nenge poia ume pele ero pe letena
manmanna mana nge NeHalang, lape Ne-
Halang poia i ke pengpeng nga matana.
6 Ne Teuit heleia petanga nei pule ke
teke, NeHalang nau nga hehei pe hana
reria poinga urana ngana ero, nenge mene
iri pe poia iri ke te pengpeng nga matana.
7 ✡Ke ne Teuit hele ke teke,
“Iri nenge te nanasia hotonga ero
pe NeHalang saua reria poinga poreke
ngana mur
ke te lasus toto, lape te iech.
8 Pe mele nenge Non Soke letena metene
nena poinga poreke ngana ero, lape
iech pule.”
9 Ke petanga nei mai lape la mana nge iri
nenge te ririr us ma lape lange iri nenge
te ririr us ero pule? Oe! Iri nenge te
ririr us ero lape te mene petanga nem
pule. Iange ta hele hote nga NeHalang
nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo, ke
ta teke, “Apraham letena manmanna nge
NeHalang pe NeHalang iech nga Apraham
letena manmanna ngana. Ke Apraham
letena manmanna ngana nem, poia i ke
lohot ke i non nge pengpeng.”
10 Ke Apraham mai te riria singina lo kai
nenge ure nei lohot nge i mai? Ma nga
hoena ol? Ero, ure nem lohot tala nge
Apraham pe te riria singina nga hoena ol.
11 ✡Te riria Apraham singina ero kura
pe letena manmanna nge NeHalang. Pe
letena manmanna ngana nem poia i ke lo-
hot ke pengpeng nga NeHalang matana, pe
te riria singinga nga hoena ol. Ke pomalam
Apraham lohot ke iri nenge te riria singiria
ero pe leteria manmanna nge NeHalang
temeria ia. Ngana laka iri lochloch ngana
nenge te pengpeng pe NeHalang mene iri
ke la tetu luluch nge i.
12 Pe lohot ke iri hel nenge te ririr us
temeria ia pule. Ngana laka iri nenge te
ririr us pe leteria manmanna ke pomange
temere Apraham, nga etue nenge te riria
singina ero kura.

NeHalang Rahite Nena Tomunga Hel Ana Helenga

✡ **3:29:** Rom 10:12 ✡ **3:30:** Deu 6:4; Kal 3:20 ✡ **3:31:** Mat 5:17 ✡ **4:3:** Gen 15:6; Kal 3:6 ✡ **4:7:** Psa 32:1-2
✡ **4:11:** Gen 17:10-11

13 ✡Nge nike NeHalang iri nai Apraham
te poia tomunga hel ana helenga ke Apra-
ham pe nena tete mur lape te mene ich
nei lochloch. Pe tomunga hel ana he-
lenga nenge Apraham mene nem, lohot
nga poinga nenge nanasia hotonga ero.
Mene tomunga hel ana helenga nem iange
NeHalang hetue i ke i non nge pengpeng
nga letena manmanna ngana.
14 ✡Iange toinge hehei pe hana te mene
NeHalang nena tomunga hel ana helenga
nganangana nga poinga nenge te nana-
sia hotonga, lete manmanna ngana ana
poinga lape luna ero. Pe NeHalang nena
tomunga hel ana helenga nem nganan-
gana ero.
15 ✡Iange hotonga poi hote NeHalang
letena inin ngana ke lohot. Pe nenge teke
hotonga ero lape longonga ole pele ero.
16 ✡Ke hehei pe hana te mene NeHalang
nena tomunga hel ana helenga nganan-
gana iange leteria manmana. Pe ure
nem lohot ke pomam ke te mene tomunga
hel ana helenga nganangana nem ke po-
manga tunginga nenge te mene mene. Ke
Apraham nena tete mur lochloch lape te
mene tomunga hel ana helenga nganan-
gana nem. Pe iri nenge te nanasia hotonga,
iri toro mana reria ia ero. Iri nenge leteria
manmanna ke pomange Apraham, reria ia
pule iange ita lochloch ngana rette ia.
17 ✡Ke pomanga NeHalang nena alalaha
nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke, “E
talue iong ke o lohot ke hehei pe hana
nga kileng lochloch reiette iong.” Ke to-
munga hel ana helenga nenge NeHalang
poia lange Apraham nem, lohot ke man-
manna nga matana. NeHalang nenge
Apraham letena manmanna nge i pe Ne-
Halang nenge hemaul hekeke iri nenge te
mete pe alahotote urelu nemur nenge iri
ero ke te lohot.
18 ✡Apraham letena ke teke lape hoho
ero ol. Pe letena manmanna nge NeHalang
pe angala mana. Ke pomalam lohot ke
hehei pe hana nga kileng lochloch reiette
ia, ke pomanga NeHalang hele ngana ia
lange i nike ke teke, “Lem tete mur lape te
lohot ke iri halang toto ke pomanga itoch
mur.”
19 ✡Apraham letena metene ke i tuauna
toto pe ana hesinga heroi lala nga ana non
kina lime ngana lo (100) pe nehei he Sara
hoho ero ol. Pe i letena manmanna ngana
nge NeHalang kerkereng kura.
20 Apraham eteia ke NeHalang rahite
nena tomunga hel ana helenga nem, ke
pomalam letena manmanna ngana nge
NeHalang het sio ero. Letena manmanna
ngana puo ke kerkereng pe heto heke Ne-
Halang.
21 Apraham amnei urume ke ure nenge
NeHalang heleia ke teke poia lange i lape
lohot ke manmanna.
22 ✡Ke pomalam Apraham letena man-
manna ngana poia NeHalang ke iech pe
NeHalang hetue i ke i non nge pengpeng.
23 Helenga nemur nenge, “NeHalang
iech nga Apraham letena manmanna
ngana pe hetue i ke i non nge pengpeng,”
latau mene Apraham i toro ero.
24 Helenga nei at nge ita pule. NeHalang
lape longala teua ita pule iange letera man-
manna nge i nenge hemaul heke ara Non
Soke Iesus nga metenga.
25 ✡NeHalang letena tuanin hote nike ke
teke Iesus mete ke saua rera poinga poreke
ngana mur. Pe hemaul heke i nga metenga
pe longala teua ita ke la tatu luluch nge I.

5

Tatu Ke Letera Elle Luluch Nge NeHalang

1 Iok, NeHalang longala teua ita ke la tatu
luluch nge i iange nga letera manmanna
ngana. Pe ara Non Soke Iesus Kristus poia
ita ke letera ma ke elle luluch nge NeHa-
lang.
2 Ke tames ngara heueu nei nanas urume
Kristus nena ume nenge poia ke ulolo,
nenge helue NeHalang letena urana ngana
ana kue ke at nge ita. Pe ta iech iange lape
tateu langa NeHalang nena hemalmalinga
pule.
3 ✡Pe ta iech mana nga nem ero. Ta
iech pule nga melmelenga nemur nenge te

✡ **4:13:** Gen 17:4-6; 22:17-18; Kal 3:29 ✡ **4:14:** Kal 3:18 ✡ **4:15:** Rom 3:20; 5:13 ✡ **4:16:** Kal 3:7 ✡ **4:17:** Gen 17:5 ✡ **4:18:** Gen 15:5 ✡ **4:19:** Gen 17:17 ✡ **4:22:** Gen 15:6 ✡ **4:25:** Isa 53:4-5 ✡ **5:3:** Iei 1:2-3; 1Pi 1:5-7

lohotot nge ita. Iange melmelenga nemur
te poia ita ke tames ke kerkereng.
4 Pe tames ke kerkereng ngara nem poia
NeHalang ke letena here ita. Pe NeHalang
letena here ngana ia ita nem, poia ita ke ta
kulkulele ara maulinga nga tapa nge i.
5 Pe ta kulala ngara nem poia ita ke letera
nachnai ero iange NeHalang mutena tau
tote ita pe hesio teua nena Opepengpeng
ke tu teu luluch nge ita ke ulolo.
6 Ke anau, Kristus mete ke halaua ita
nenge tahul rumera ia NeHalang. Pe ha-
launga nem lohot nge ita nga ana etue
pengpeng iange nakura ero toto ol nge ta
halau mule ita.
7 Non tei toto nge lape mete ke halaua
non e? Nakuna nge lape hana elechle
mana tepoia poinga nem. Pe nenge teke
non e lemene toto, i lape mete ke halaua
non e nge na poinga urana pe pengpeng
mana.
8 ✡Pe NeHalang henonou hote mutena
tau ngana ia ita ke pomai: Ita hehei pe
hana porekreke ngana mur kura pe Kris-
tus mete ke halaua ita.
9 ✡Ke nenge teke Kristus eina poia NeHa-
lang ke longala teua ita ke la tatu luluch
nge i, lape poi ke mere nga letena inin
ngana ol? Manmanna toto nge Kristus poia
NeHalang ke ulo heke letena inin ngana
nge ita ero pule!
10 Iange nga tele ngana ita NeHalang
nena ngarang mur koi ita. Pe Tuna mete
ke hepeng mule ita ke ulolo. Ke poma-
lam manmanna toto nge NeHalang letena
urana mule nge ita ke neingara i ol, pe lape
mene mule ita nga Tuna maul haka mule
ngana!
11 Pe nga nem mana ero, ta iech nge
NeHalang nga ume nenge poia lange ara
Non Soke Iesus Kristus, nenge heueu nei
hetakile ita ke itaul NeHalang letera elle
mule.

Metenga At Nge Antam Pe Maulinga At Nge Kristus

12 ✡Poinga poreke ngana lohot nge non e
nga ich pe poinga poreke ngana nem poi
hote metenga. Ke pomalam metenga lohot
nge hulua lochloch iange hulua lochloch te
poia poinga poreke ngana.
13 ✡Ke poinga poreke ngana lohot tala
nga ich pe NeHalang tunge hotonga nga
hoena ol. Pe nenge teke hotonga ero lape
NeHalang tal hite poinga poreke ngana
pele ero.
14 Antam poia poinga poreke ngana
iange longo ole taua NeHalang nena ho-
tonga. Ke iri lochloch ngana nenge tetu
nga etue nenge Antam ke la nga etue nenge
Moses, te mete hotot ia poinga poreke
ngana, pe iri nenge te poia poinga poreke
ngana nenge pomanga nenge Antam poia
neu ero, lape te mete pule.

Antam lohot ke heilangia non e nenge
lape atat.
15 Pe NeHalang nena tunginga pe An-
tam nena poinga poreke ngana, te purpur
ala hel ero. Non elle nenge ene Antam
nena poinga poreke ngana poia hehei pe
hana halang ke te mete. Nei manmanna.
Pe NeHalang letena urana ngana palaun-
gana toto pe nena tunginga nenge ta mene
palaungana toto pule. Ana tunginga laka
nenge hehei pe hana halang te mene nga
non elle nenge ene Iesus Kristus letena
urana ngana.
16 Nga etue nenge Antam poia poinga
poreke ngana, NeHalang heleia ke teke
poinga nem poreke toto ke tuangachol
poreke ngana lape nanasia. Pe NeHalang
nena tunginga i ure nenge altoto lochloch
nga Antam nena poinga poreke ngana
nem. Ke NeHalang tunge nena tunginga
at nge ita nga ume nenge Iesus poia ke
mene mule hehei pe hana lochloch nga
reria poinga poreke ngana mur ke la tetu
luluch nge I.
17 Non elle mana nenge ene Antam poia
poinga poreke ngana pe nga nena poinga
poreke ngana nem, metenga lohot nge
hulua lochloch. Nei manmanna. Pe
ure nenge palaungana toto laka NeHa-
lang letena urana ngana pe nena tunginga
nenge poia hehei pe hana ke te pengpeng
mule nga NeHalang matana. Tunginga
nem lohot nga ume nenge non elle nenge
ene Iesus Kristus poia. Pe lape te mene

✡ **5:8:** Ioa 3:16; 1Io 4:10 ✡ **5:9:** Rom 1:18; 2:5; Epe 2:3-5 ✡ **5:12:** Gen 3:6; Rom 6:23 ✡ **5:13:** Rom 4:15

maulinga pe temes ke kerkereng nga tetu
ngaria.
18 ✡Non elle nenge ene Antam poia
poinga poreke ngana. Pe nem lape poia hu-
lua lochloch ke te mene tuangachol poreke
ngana nenga metenga. Pe non e pule
nenge ene Iesus poia ume urana ngana e.
Pe nga ume nem NeHalang hepeng mule
ita ke ta pengpeng nga matana pe longala
teua ita pe tunge tunginga nenga maulinga
ke koko at nge ita.
19 ✡Non elle nenge ene Antam longo ole
taua NeHalang pe nena longonga ole nem
poia hulua halang ke te poia poinga poreke
ngana. Pe non elle nenge ene Iesus longo
taua NeHalang. Ke pomalam poia hulua
halang ke te pengpeng mule nga NeHalang
matana pe NeHalang longala teua iri ke la
tetu luluch nge I.
20 Hotonga lohot pe henonou hote ke
poinga poreke ngana puo irir toto. Pe nga
etue nenge poinga poreke ngana lohot ke
poreke toto, NeHalang letena urana ngana
puo ke palaungana toto ol.
21 ✡Poinga poreke ngana poia metenga
ke song ke haia ita lochloch. Pe heueu
nei NeHalang letena urana ngana song ke
salala hite ita. Pe longala teua ita ke la
tatu luluch nge i nga ume nenge ara Non
Soke Iesus Kristus poia, pe nem lape tunge
maulinga ke koko nge ita.

6

Tai Ia Rera Inga Heueu Ngana

1 Iok, lape ta poi ke pomerei ol? Lape
tapoi manmana poinga poreke ngana ke
NeHalang letena urana ngana pupuo ke
palaungana tototo ol?
2 Ero toto! Tatu ngara nga poinga poreke
ngana nemur mete sio ke ulolo. Ke lape
tatu hit menmene ero ol!
3 ✡Imo a eteia ke ita ta mene henuninga
pe ta lohot ke ita elle mana luluch nge
Kristus, pe ta mene henuninga nenge ta
mete luluch nge i pule.
4 ✡Nga etue nenge ta mene henuninga, ta
mete luluch nge i pe tealo hite ita la luluch
nge i pule. Pe Temere NeHalang hemaul
heke mule Kristus nga nena kerkerenga
nenga nena hemalmalinga. Pe ita pule ke
pomalam, pe ta talun ke tai ia rera inga
heueu ngana.
5 Iange ita ta lohot ke ita elle mana luluch
nge Kristus pe ta mete luluch nge i nga etue
nenge mete. Pe nga maul haka mule ngana
ita lape ta maul haka luluch nge i pule.
6 ✡Ita ta eteia ke rera poinga niknike
ngana mur ta mete haka luluch ia nge
Kristus nga manga toto ke ulolo. Ke po-
malam singira metmete ngana nei nena
kerkerenga ero ol nge poia ita ke ta nanas
ia poinga poreke ngana. Ke ita ta nanas tau
mene poinga poreke ngana mur ero ol.
7 Iange ta eteia ke kerkerenga nenga
poinga poreke ngana rahit tote mele nenge
mete ero ol.
8 Ita letera manmanna ke ta mete luluch
nge Kristus pe lape tatu ke ta maul luluch
nge i pule.
9 Iange ta eteia ke Kristus maul haka
mule nga metenga pe lape mete mule ero
ol; metenga nena kerkerenga nenge hekou
sio mule i ero.
10 Kristus mete ke hekou sue kerkerenga
nenga metenga pe mete ke elle mana pe
mete mule ero ol. Pe heueu nei tu ke
maulul pe tuia nena tunga nga NeHalang
ene.
11 ✡Ke pomalam mana nge imo. Imo
letemo metene imo sipomo pe a hele ke
pomai koi: Ita ta mete luluch nge Kristus
pe poinga poreke ngana nemur te rahit
toto mule ita ero ol. Ta mete pe NeHalang
hemaul haka mule ita luluch nge Kristus
ke tatu ia rera tunga nge NeHalang mana
ol.

Metenga At Nge Antam Pe Maulinga At Nge Kristus

12 ✡Ke pomalam a longala teua poinga
poreke ngana langa singimo metmete
ngana nemur ero pe a longele singimo ke
nanas tau mene lemene ngana mur ero.
13 ✡Pe a longele singimo unne ke poi ke
pomanga ure nenge popoi poinga poreke
ngana ero pule. Urana nge a tunge imo
sipomo lange NeHalang iange imo apoi
ke pomalaka nge hehei pe hana nenge te

✡ **5:18:** 1Ko 15:22 ✡ **5:19:** Isa 53:11 ✡ **5:21:** Rom 6:23 ✡ **6:3:** Kal 3:27 ✡ **6:4:** Kol 2:12 ✡ **6:6:** Kal 5:24
✡ **6:11:** 2Ko 5:15; Kal 2:19 ✡ **6:12:** Gen 4:7 ✡ **6:13:** Rom 12:1

mete pe heueu nei a maul haka mule nga
metenga. Pe a tung lochloche singimo
lange NeHalang ke ume hote ure urana
ngana mur.
14 ✡A longele poinga poreke ngana ke
nauele imo ero iange atu teu nga hotonga
nauala ngana ero, atu teu laka nga NeHa-
lang letena urana ngana ol.

Ita Ume Ana Hana Mur Nga Poinga Nge Pengpeng

15 Iok, ita tatu teu mana nga NeHalang
letena urana ngana. Pe nenge hotonga
nauala ngana, tatu teu ia ero ol. Pe lape
tapoi ke pomerei ol? Lape tai nga lemere
ngara ke ta popoi poinga poreke ngana
kura kai? Ero toto!
16 ✡Imo a eteia ke nga etue nenge a
tunge imo sipomo lange mele ke pomanga
ume ana hana mur pe a longo taua i,
manmanna ke mele nenge a longo taua
i nem nena ume ana hana mur imo
sapelpele. Pe nenge teke a tunge imo
langa poinga poreke ngana lape a mene
urumo metenga. Pe nenge teke a tunge
imo lange NeHalang ke a nanasia I lape a
mene urumo laka poinga pengpeng ngana
mur.
17 Pe e hele urana toto lange NeHalang
iange nge nike poinga poreke ngana nena
ume ana hana mur imo toto, pe heueu nei a
tung tote letemo ke longo tau tote helenga
manmanna toto ngana nenge te hetoro sue
lange imo.
18 Imo te mene hote imo nga poinga
poreke ngana ke ulolo pe heueu nei poinga
nge pengpeng nena ume ana hana mur
imo ol.
19 Imo letemo matana ngana mallaha
sakilil ero ke lape e heleia helenga nenge
ta helele ia ke kokoes. Nge nike a tunge
singimo unne hel ke poinga poreke ngana
pe salaulaunga reria ume ana hana mur ia
iri. Ke pomalam heueu nei a tunge iri ke
la iri ume ana hana mur nga poinga nge
urana pe pengpeng.
20 Nga etue nenge poinga poreke ngana
takue imo, a nanasia poinga nge pengpeng
ero.
21 Pe a poia poinga poreke ngana nemur
ke heueu nei a meia imo. Pe poinga poreke
ngana nemur uruna metenga. Aina!
Amene ute pele nge urana ero toto nga
etue nem!
22 Pe heueu nei NeHalang mene hote imo
nga poinga poreke ngana pe a lohot ke
nena ume ana hana mur imo. Pe lemo ume
mur lape poia imo ke a lohot ke pomange
i. Ke pomalam, nga hoena lape a mene
maulinga ke koko.
23 ✡Iange poinga poreke ngana uruna
laka metenga, pe NeHalang nena tunginga
nenge tung mene at nge ita, ngana laka
maulinga ke koko nge ara Non Soke Iesus
Kristus.

7

Helenga Opene Nga Leinga

1 Titik mur pe liliuk mur, Imo a eteia ho-
tonga nenge Moses. Pe a eteia ke hotonga
nauele mele nga etue nenge maulul mana,
pe nenge teke mele nem mete, hotonga
nena kerkerenga ero ol.
2 Lape e heninia ke pomai koi; heie lei
pe lape tu luluch manmana nge ene lola.
Pe nenge teke ene mete, hei nem nanasia
hotonga nenga leinga ero ol.
3 Pe nenge teke hei neu lei heke mule
none nga etue nenge ene maulul kura, lape
hotonga hele ke teke hei nem poia poinga
poreke ngana nenge heporeke aria leinga.
Pe nenge teke ene mete lo, hotonga nenga
leinga rahite i ero ol. Ke nenge teke lei haka
mule nge none, poia poinga poreke ngana
e ero nenge heporeke leinga.
4 ✡Ke pomalam titik mur pe liliuk mur,
hotonga rahite imo ero ol, iange imo elle
luluch nge Kristus ke a mete luluch nge I.
Ke heueu nei a lohot ke Kristus nena hana
mur imo. Pe Kristus maul haka mule nga
metenga ke pomalam lape ta ume man-
mana nge NeHalang ol.
5 Nga etue nenge ta nanas mene sin-
gira lemene ngana mur, hotonga kik heke
letera poreke ngana ke tapoi menmene
poinga poreke ngana mur. Pe ure nemur
nenge ta popoia iri nem te tunge metenga
at nge ita.
6 ✡Pe heueu nei hotonga rahit hele ita ero
ol, iange ita pomanga ta mete ke ulolo. Pe

✡ **6:14:** 1Io 3:6 ✡ **6:16:** Ioa 8:34; 2Pi 2:19 ✡ **6:23:** Rom 5:12, 15 ✡ **7:4:** Rom 6:2, 11 ✡ **7:6:** Rom 8:2; 6:4

lape ta nanasia poinga heueu ngana nenge
at nga Opepengpeng ke ta ume nge NeHa-
lang, pe ta nanasia poinga nike ngana nga
hotonga ero ol.

Tames Ke Kerkereng Ke Ta Hekou Sue Poinga Poreke Ngana

7 ✡Iok, lape ta hele ke ta teke hotonga
i poinga poreke ngana, ae? Hotonga i
poinga poreke ngana ero! Hotonga hemal-
laha hote poinga poreke ngana at nge ita.
Nenge teke e memeleia mele nena ute, iau
sipok e eteia ke poinga nem poreke ero. Pe
hotonga hemallaha hote at nge iau ke teke
poinga nem poreke. Iange hotonga hele ke
teke, "O memeleia mele nena ure ero."
8 Ke poinga poreke ngana nem lohot nga
kue e nga NeHalang nena hotonga ke poi
heke letek ke e memeleia ure tunten ngana
halang. Ke nenge teke hotonga ero, poinga
poreke ngana kikina ngana ero.
9 Nga etue nenge e eteia hotonga ero
kura etu ke emaul. Pe nga etue nenge e
eteia NeHalang nena hotonga ol, poinga
poreke ngana kik haka nga letek pe e mete
sapele.
10 Hotonga nem, NeHalang tunge ke
hemaulia ita. Pe ero. E naue ke pomanga
atia metenga nge iau.
11 ✡Iange poinga poreke ngana nem hot-
taua kue e nga NeHalang nena hotonga ke
pallaka ia iau pe hune iau.
12 ✡Ke hotonga i ure nenge pengpeng pe
NeHalang nena helenga kerkereng ngana i
ure nenge pengpeng pe urana.
13 Pe nei, eh? Ngana ma ke merei?
Hotonga i ure nge urana pe hotonga kai
tunge metenga at nge iau mai? Luna
ma ke pomam ero! Poinga poreke ngana
umeia nena kue nga ure urana ngana mur
ke tunge metenga at nge iau. Ke po-
malam NeHalang nena hotonga henonou
hote poinga poreke ngana ke i ure nenge
poreke toto.

Hotonga Nai Nenge Te Palhelel Nga Letera

14 Ita ta eteia ke hotonga i ure nenge at
nge NeHalang pe iau epoi ke pomau ero.
Epoi ke pomalaka nga iau ume ana non pe
poinga poreke ngana ole tele iau ke nena
non iau ol.
15 ✡Pe poinga nemur nenge epoi pulut
mene iri pe e eteia luria ero. Ure nenge e
teke e poia ngana kou e poia ero pe epoi
mene laka ure nenge lemek ero nge e poia.
16 Pe nenge teke e poia ure nenge lemek
ero nge e poia, nem luna pomanga e teke
hotonga i ure urana ngana ia.
17 Iange iau sipok e poia ure nemur ero,
poinga poreke ngana nenge tu teu luluch
nge iau laka nenge popoia ure nemur.
18 Iau e eteia ke ute pele nge urana tu teu
nge iau ero. E helele ia nei, nga lek poinga
nike ngana nenge tu teu nge iau. Iange iau
e teke e poia ure nenge urana pe ngana koi
nakuk ero nge e poia.
19 Ke ure urana ngana nenge e teke e
poia, e poia ero pe epoi mene ure poreke
ngana mur nenge lemek ero nge e poia.
20 Ke nenge teke e popoia ure nenge
lemek ero nge e poia, iau sipok e poia ure
nemur ero ol. Poinga poreke ngana nenge
tu teu luluch nge iau laka nenge memeu-
nun nge iau ke popoia ure nemur ol.
21 Ke e hottaua hotonga e koi umume nge
iau. Nga etue nenge e teke e poia ure nge
urana, ute lohot ke poi ele pe e poia ure
nenge poreke.
22 Iau nga letek, mutek tau tote NeHalang
nena hotonga.
23 ✡Pe e naue ke pomanga hotonga e nem
umume nga letek unne pule. Pe hotonga
nei, iri nai NeHalang nena hotonga nenge
tutu nga letek tepal helel. Hotonga nei poia
iau ke iau ume ana non nga hotonga nenga
poinga poreke ngana nenge umume nga
letek nei.
24 Iau panei etu ngak poreke toto pai! Itei
nenge lape mene hote iau nga singik nenge
lape tunge metenga nge iau mai, e?
25 ✡E hele urana toto lange NeHalang nge
mene mule iau nga ume nenge ara Non
Soke Iesus Kristus!
Ke etu ngak pomai koi; Nga letek, iau
ume ana non nga hotonga nenge NeHa-
lang. Pe nga lek poinga nike ngana, iau
ume ana non nga hotonga nenga poinga
poreke ngana.

✡ **7:7:** Exo 20:17; Deu 5:21 ✡ **7:11:** Gen 3:13 ✡ **7:12:** 1Ti 1:8 ✡ **7:15:** Kal 5:17 ✡ **7:23:** Kal 5:17; 1Pi 2:11
✡ **7:25:** 1Ko 15:57

8

Ta Nanasia Opepengpeng Lemene Ngana

1 Lek helenga lochloch ngana nenge het sisio nei, luna ma hot ke mai koi: Imo nenge letemo manmanna nge Iesus Kristus, NeHalang lape tuacholia lemo poinga poreke ngana mur ero ol.

2 Iange nga ume nenge Iesus Kristus poia, Opepengpeng nenge tunge maulinga, mene hote imo nga hotonga nenga poinga poreke ngana pe metenga.

3 Hotonga nenge Moses kikina ngana ero nge mene mule ita iange singira makuk mana nge nanasia. Ke pomalam ta nanas mene poinga poreke ngana mur. Pe NeHalang lemene ero ia poinga poreke ngana nenge tu teu luluch nge ita, ke pomalam kulosia i sipona Tuna ke lohot ke i non ke pomange ita hana porekreke ngana mur, ke la lohot ke I tunginga nenge mene mule ita nga rera poinga poreke ngana mur.

4 ✡NeHalang poia ke pomai iange teke ta nanasia poinga nge pengpeng nenge hotonga heleia ke teke ta nanasia pe ta longo taua Opepengpeng pe ta nanas mene ita non lemere ngara nga poinga poreke ngana ero.

5 Iri nenge te nanas menmene iri siporia lemeria ngaria nga poinga poreke ngana mur, leteria tu mana nga poinga poreke ngana mur. Pe iri nenge te nanas menmene Opepengpeng lemene ngana mur, leteria tu mana nga ure nemur nenge Opepengpeng lemene taua iri.

6 Iange iri nenge leteria tu manmana nga reria poinga poreke ngana mur, lape te mete. Pe nenge teke leteria tu mana nga Opepengpeng pe te nanas mene lemene ngana, lape NeHalang poia iri ke tetu ke nek pe tunge maulinga lange iri.

7 Ke iri nenge te nanas menmene lemeria ngaria nga poinga poreke ngana mur, te lohot ke NeHalang nena ngarang mur ia iri iange te longo taua NeHalang nena hotonga ero pe nakuria ero toto nge te nanasia.

8 Ke iri nenge te nanas menmene lemeria ngaria nga reria poinga poreke ngana mur nakuria ero toto nge te poia NeHalang ke iech.

9 ✡Pe imo a pomange iri nemur ero. Nenge teke NeHalang Opene tu teu luluch toto nge imo lape a nanas mene lememo ngamo nga poinga poreke ngana mur ero ol. Lape a nanas mene Opepengpeng lemene ngana mur mana. Pe mele nenge Kristus Opene tu teu luluch nge i ero, Kristus nena non ia ero.

10 ✡Pe nenge teke Kristus tu teu luluch nge iong, singim lape mete iange nga lem poinga poreke ngana. Pe opem lape tu ke maulul iange o lohot ke iong non nge pengpeng ke ulolo nga ume nenge Kristus poia.

11 Pe nenge teke i nenge hemaul heke Iesus nga metenga Opene tu teu luluch nge iong, iok, lape tunge maulinga langa singim metmete ngana nem pule. Pe lape poia ke pomai nga Opene ana ume, Opene nenge tu teu nge iong.

12 Ke pomalam titik mur pe liliuk mur, ita ara ume nenge ta nanas mene NeHalang Opene hele ngana. Pe tatu ke ta nanas mene lemere ngara nga poinga poreke ngana ero.

13 ✡Iange nenge teke otu ke o nanas mene lemem ngam nga poinga poreke ngana, lape o mete. Pe nenge teke o hemete singim lemene ngana mur nga poinga poreke ngana, lape otu ke o maulul.

14 Iange iri nenge te nanas mene NeHalang Opene, NeHalang tutuna mur ia iri.

15 ✡ ✡Iange Ope nenge NeHalang tunge lange imo nem, i Ope nenge poia imo ke a ume manmana ero ol pe i Ope nenge poia imo ke a matau ero. I Ope nenge poia imo ke NeHalang tutuna mur imo. Pe nga Ope nem nena kerkerenga, ita ellechle nakura nge ta hetue NeHalang ke ta teke, “Temek!”

16 ✡Ke NeHalang Opene hele atat nga opere mur ke teke NeHalang tutuna mur koi ita.

17 Pe nenge teke NeHalang tutuna mur ita, lape ita ul Kristus ke ta mene petanga mur nge Temere NeHalang nenge talue ke

✡ **8:4:** Kal 5:16, 25 ✡ **8:9:** 1Ko 3:16; 12:3 ✡ **8:10:** Kal 2:20 ✡ **8:13:** Kal 6:8; Kol 3:5 ✡ **8:15:** Mak 14:36; 2Ti 1:7 ✡ **8:15:** Kal 4:5-7; Hem 21:7 ✡ **8:16:** 2Ko 1:22

teke nena hana mur reria ia. Pe utar nenge
NeHalang talue ke teke Kristus nena ia, ita
lape ta mene pule. Ke nenge teke ta takisia
melmelenga luluch nge Kristus, lape tateu
langa nena hemalmalinga pule.

Nge He Lape Ta Mene Hemalmalinga

18 Iau e naue ke hemalmalinga nenge
NeHalang lape tunge at nge ita nge he, i ure
nenge palaungana toto nga melmelenga
nenge ta takiskis ia heueu nei.
19 Ure lochloch ngana nenge NeHalang
ala hote te heor haka mana pe te kulala
iange te teke tenau ala tote NeHalang nge
hemallaha hote tutuna mur.
20 ✡Iange ure lochloch ngana nenge Ne-
Halang ala hote, tetu ke pengpeng ke po-
manga alahot ngana ia iri ero ol. Pe tepoi
ke pomau nga lemeria ngaria ero – tepoi
ke pomau nga NeHalang lemene ngana. Ke
pomalam te kulele mene
21 NeHalang ke mene hot kel ia ure
lochloch ngana nenge ala hote iri nga
poinga nenge tetu ke te lapusa sio mana, ke
tetu ke tepoi tetele mana ol. Pe te poi tetele
ngaria nem, pomalaka nga hemalmalinga
nenge NeHalang tunge lange tutuna mur.
22 Ita ta eteia ke ure lochloch ngana
nenge NeHalang ala hote iri, te amneia
melmelenga pe te kulalala ke at heueu nei.
Pe melmelenga nenge te amneia nem po-
malaka nga melmelenga nenga hohonga.
23 ✡Pe melmelenga nem lohot mana nge
iri ero. Ita nenge ta mene tele NeHalang
nena tunginga nenga Opepengpeng, ta am-
neia melmelenga nem nge tu teu nge ita
pule. Pe ta kulele tote NeHalang ke poia
ita ke ta lohot ke tutuna mur ita, nga nenge
mene mule singira lochloch nga poinga
poreke ngana.
24 Ita ta kulkulele mene ara maulinga
nga tapa nge NeHalang. Pe nenge teke ta
naue NeHalang nge tunge at nge ita lo, lape
ta kulele ute pele ero ol. Iange nenge teke
mele rahite ure nenge kulelele nga penna
lo, lape kulkulelele utar kura?
25 Pe ita ta kulkulele ara maulinga nga
tapa nge NeHalang pe ta mene ero kura, ke
pomalam pe tatu ke nek mana pe ta kulala.
26 Pe Opepengpeng halaulaua ita nenge
sara kikina nge NeHalang ero ke pomalam
mana, iange ta eteia poinga nenge ta het-
alaulau ero pe ta eteia utar nenge ta heta-
laulau ia ero pule. Pe letera meena ngana
pe rera tanginga mur tetu teu nga letera
nge teu toto pe nakura ero toto nge ta hele
urume. Pe Opepengpeng i sipona halaua
ita ke hetalaulau ara lange NeHalang.
27 ✡NeHalang nau teu atat nga letera pe
eteia letera tuanin ngana mur. Pe eteia
Opepengpeng letena tuanin ngana iange
Opepengpeng halaua NeHalang nena
hana mur ke hetalaulau aria ke kerkereng
toto lange NeHalang, pe poia nga poinga
nenge NeHalang mutena taua.
28 ✡Pe ita ta eteia ke NeHalang poia ure
lochloch ngana ke te ume ke urana nge
iri nenge muteria taua I. Ngana laka ita
lochloch nenge NeHalang iua ita ke teke ta
umeia nena ume nenge teke popoia.
29 ✡Iri nenge leteria manmanna, NeHa-
lang etei tele nike pe hesilei hote iri pe
tal hote iri ke altoto, ke tepoi ke mange
Tuna. Pomalam Iesus lohot ke pomanga
tiria nenge palau.
30 Pe iri nenge NeHalang tal hote ke al-
toto, iri laka nenge iua ke nena hana mur
ia. Pe iri nenge NeHalang iua, iri laka
nenge hetue ke te pengpeng nga matana.
Pe iri nenge NeHalang hetue ke te peng-
peng nga matana, iri laka nenge hemal-
malia iri.

Ute Pele Rir Hote Ita Ero Toto Nga Mutenga Nenge NeHalang

31 ✡Ke lape ta hele ke pomerei nga ure ne-
mur nenge NeHalang poia nei mai? Nenge
teke NeHalang mes luluch nge ita, itei toto
nenge lape lohot ke hekou sue ita?
32 NeHalang rahit ele Tuna ero, tung hote
Tuna ke mete ke halaua ita lochloch. Ke
nga ume nenge Tuna poia nem, lape Ne-
Halang letena ia ita pe tunge ure lochloch
ngana hel at nge ita pule ke halaua ita.
33 ✡Mele pele nakuna ero toto nge poia
helenga e ke tua taua NeHalang nena hana

✡ **8:20:** Gen 3:17-19 ✡ **8:23:** 2Ko 5:2-4 ✡ **8:27:** Psa 139:1 ✡ **8:28:** Epe 1:11 ✡ **8:29:** Kol 1:18; Hip 1:6 ✡ **8:31:** Psa 118:6 ✡ **8:33:** Isa 50:8-9

mur nenge hesilei hote iri. Iange NeHalang i sipona hetue iri ke nena hana mur nge pengpeng.

34 Pe itei toto nge lape hele ke teke NeHalang nena hana mur iri hana porekreke ngana mur? Mele pele ero toto iange Iesus Kristus mete pe maul haka mule nga metenga pe heueu nei are nga NeHalang ilina ele nenga pen tamalmal pe hele lala nge NeHalang ke halaulaua ita.

35 Pe itei toto nenge lape rir hote ita nga mutenga nenge Kristus? Nenge teke ure meena ngana lohot nge ita pe ta takisia melmelenga pe mele poi poreke ita, pe uringa lohot nge ita pe rera urelu ero pe metenga lohot nge ita. Ute pele ero toto nga ure lochloch ngana nemur nge lape rir hote ita nga mutenga nenge Kristus!

36 ✡Iange manmanna nge ure nemur lape lohot nge ita ke pomanga NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo, hele ngana nenge hele ke teke,

"Kokoes hana te teke te hunune imem nge iong mana;
Pe te popoia imem ke pomanga sipsip nenge te hunune."

37 Ure meena ngana nemur lochloch te heporeke ita nga letera manmanna ngana ero iange i nenge mutena tau tote ita, talue ita ke ta hekou sue ure lochloch ngana nemur.

38 Iange iau e etei tote ke ute pele ero toto nge lape rir hote ita nga nena mutenga nge ita. Metenga pe ure meena ngana mur nenge te lohotot nge ita nga ta maulul ngara. Pe angkelo mur pe ope poreke ngana mur pe ure nemur nenge tetu heueu nei pe ure nemur nenge te lohotot nge he pe kerkerenga mur,

39 pe ure nemur nenge tetu nga ora pe nemur nenge tetu nga ere pe ure lochloch ngana nenge tetu nga ich, ure nemur nakuria ero toto nge te rir hote ita nga NeHalang nena mutenga nge ita, nenge henonou hote nga ume nenge ara Non Soke Iesus Kristus poia.

9

NeHalang Hesilei Hote Nena Hana Mur Nge Israel

1 Iau Kristus nena non toto koi iau. Pe e hele ke manmanna pe e pallaklaka ero koi. Pe e etei ngak nga utar nenge urana pe utar nenge poreke, Opepengpeng heleia at nge iau ke teke e hele ke manmanna pe e pallaklaka ero.

2 Iau letek meena toto pe letek kolkol ke kokoes mana.

3 ✡Iange lemek ke e teke NeHalang ulo heke letena inin ngana nge iau toro mana pe rir hote iau ke Kristus nena non iau ero ol. Pe e teke mene mule Israel mur, alok mur pengpeng.

4 ✡Iri Israel mur pe NeHalang nena hana mur nenge poia iri ke te lohot ke tutuna mur ia iri pe NeHalang hemallaha hote nena hemalmalinga lange iri. Pe te takisia NeHalang ke i luluch nge iri pe te mene nena hotonga mur pe te etei tote poinga nenge te heto heke NeHalang pe NeHalang poia tomunga hel ana helenga luluch nge iri.

5 Pe rette Apraham pe Isak pe Iakop reria tete mur ia iri pe Kristus lohot nge iri hana ana mata nem. Kristus i NeHalang nenge nauele ure lochloch pe ta heto hekeke i ke koko! Manmanna toto.

6 Hehei pe hana halang nge Israel te lohot ke NeHalang nena hana mur ia iri ero iange leteria manmanna nge Kristus ero. Pe tomunga hel ana helenga nenge NeHalang poia lange Apraham nge nike, NeHalang poia ke lohot ke manmanna.

7 ✡Pe iri nenge Apraham nena tete mur ia iri, iri lochloch te lohot ke NeHalang tutuna mur ia iri ero. Iange NeHalang hele lange Apraham ke teke, "Ne Isak nena tete mur lape te poi hote lem tete mur nenge e heleia lange iong nem."

8 ✡Nenge nei luna mai koi: Hehei pe hana nenge te lohot mana nga poinga nenga leinga nenge hehei te hohoe iri, iri nemur Apraham nena tete mur toto ia iri ero. Apraham nena tete mur toto laka iri nenge te lohot ke pomanga NeHalang nena tomunga hel ana helenga heleia. Ke iri nemur lape te lohot ke NeHalang tutuna mur ia iri toto.

✡ **8:36:** Psa 44:22 ✡ **9:3:** Exo 32:32 ✡ **9:4:** Exo 4:22; Lev 1–10; Psa 147:19; Rom 15:8; Hip 9:5 ✡ **9:7:** Gen 21:12 ✡ **9:8:** Kal 4:23 ✡ **9:9:** Gen 18:14

9 ✡Iange NeHalang nena tomunga hel
ana helenga nem hele ke mai koi: "Nga
hesinga nenge atat nem, teio iri rahtele
henel het pe eat mule. Pe he Sara lape hoe
tum tamane ngana e."
10 Pe nem mana ero. He Repeka hoe
tutuna mur nai nge iri tatamanna nge non
elle mana nem. Nge rette palaungana ne
Isak.
11-12 ✡Aina nai neu taria hoe iri ero kura
pe NeHalang hesilei hote elle nge iri ke
ulolo ke poi nena ume ana non ia. Pe
NeHalang hele lange he Repeka ke teke,
"Tum nenge i palaungana lape ume mule
nge tum nenge kino." Ke NeHalang iua kol
nem iange hesilei hote i pe hesilei hote i
nga nena ume e nenge poia ero. Iange iri
nai te poia ume e nge urana ma poreke ero
kura.
13 ✡Ke NeHalang nena alalaha nenge
tehas sue ke ulolo, hele ke teke, "Iau letek
tutu nge Iakop pe e hesilei hote i pe Iso
ero."
14 Ke lape ta hele ke pomerei mai? Lape
ta hele ke ta teke NeHalang poia poinga nge
pengpeng ero kai? Ero toto!
15 ✡Iange NeHalang hele lange Moses ke
teke,
"Lape letek ia mele nenge letek urana ia
pe epoi ke nek lange mele nenge e teke
e halaua i."
16 ✡Ke NeHalang hesilei hote ita iange
letena ia ita. Pe hesilei hote ita nga rera
ume urana ngana mur ero pe nga ita sipora
lemera ngara ero.
17 ✡Iange NeHalang nena alalaha nenge
tehas sue ke ulolo, hele lange ne Parao ke
teke, "E hemes heke iong ke iong naun-
gaala ana non nge Ekipto, iange e teke e
poia iong ke o hemallaha hote lek kerk-
erenga. Nga poinga nem lape hulua
lochloch ngana nga ich te hesongia ek."
18 Ke pomalam NeHalang letena ia mele
nenge teke letena urana ia pe poia mele ke
longo ole nga lemene ngana.

NeHalang Letena Inin Ngana Pe Letena Urana Ngana

19 Iok, amoe onteia iau ol, "Nenge teke
pomam, iok, pomerei toto nenge NeHalang
hele ke teke ta popoi poinga poreke ngana
kura? Pe ara tei toto lape hul mule NeHa-
lang lemene ngana?"
20 ✡Ia kole iong itei toto nenge o teke o
hepallele mulmule onteinga lala nge Ne-
Halang malam? Tuninga nenge mele pip
hote nga ich pilpile ngana, ontei mule mele
nenge pip hote i ke pomai ero, "Pomerei
nenge o umeia iau ke pomai?"
21 ✡Nenge teke mele nem lemene ume
hot ke ure nai nga ich pilpile ngana nenge
pip hot tuninga nem ia. Elle nenge ma
ke tatalo elele etue papalauna mur pe elle
nenge te poipoi reria ume ana ia nga etue
lochloch.
22 Pe NeHalang poi ke pomalam pule
ke teke hemallaha hote kikina ngana pe
letena inin ngana. Pe ero. Maluch ole
mene iri nenge lape ulo heke letena inin
ngana nge iri. Ngana laka iri nenge NeHa-
lang tatalo ala ke teke heporeke iri.
23 NeHalang maluch ole iri iange teke
hemallaha hote nena hemalmalinga
palaungana lange iri nenge letena ia
iri. Ngana laka iri nenge NeHalang
tataloele tele iri nike ke teke te mene nena
hemalmalinga.
24 Pe ita laka nenge NeHalang iua ita
nem. Pe NeHalang mene hote nena hana
mur nge Iuta mana ero, mene hote nena
hana mur nge hana lomonmona ngana
mur pule.
25 ✡Ke NeHalang nena alalaha nenge het-
atalonga Hosea has sue ke ulolo, hele ke
teke,
"Hana nenge lek hana mur ia iri ero,
Lape e hetue iri ke 'lek hana mur ia iri.'
Pe tuele kina nemur nenge mutek taua iri
ero,
lape e hele ia iri ke, 'Mutek tau tote
iri.' "
26 ✡Pe pule,
"Nga kileng lochloch ngana nenge E hele
lange iri ke e teke,
'Imo lek hana mur imo ero.'
Hulua lape te hetue iri ke
'NeHalang nenge tu ke maulul tutuna
mur ia iri.' "

✡ **9:11-12:** Gen 25:23 ✡ **9:13:** Mal 1:2-3 ✡ **9:15:** Exo 33:19 ✡ **9:16:** Epe 2:8 ✡ **9:17:** Exo 9:16 ✡ **9:20:** Isa 29:16; 45:9 ✡ **9:21:** Jer 18:6 ✡ **9:25:** Hos 2:23 ✡ **9:26:** Hos 1:10 ✡ **9:27:** Isa 10:22-23

27 ✡Pe hetatalonga Isaias hele urume
hana nenge Israel ke pomai:
"Hehei pe hana nenge Israel iri halang toto
ke pomanga peipei nenga ruach ilina,
pe NeHalang lape mene mule ellechle mana nge iri
ke te mene maulinga ke koko.
28 Iange Non Soke lape tom choro mene
ana etue ke choro mana
pe poia melmelenga ke lohot nge hehei pe hana lochloch nga ich
pe lape poia ke ueiuei toto."
29 ✡Ke pomanga hetatalonga Isaias hele
ngana ia ke ulolo, nenge hele ke teke,
"Nenge teke Non Soke nenge kikina toto
longele matara alona hel ke tetu ero
lape ita lochloch ngana tahet
ke pomange iri nenge Sotom pe Komora."

Israel Mur Leteria Manmanna Nge Kristus Ero

30-31 Ke lape ta hele ke pomerei ol? Israel mur tepur kikiria toto ke te tango rere kue ke te lohot ke te pengpeng nga NeHalang matana. Pe te hottaua ero iange te teke te poia nga kue nenge te nanas tau tote hotonga mur. Pe hana lomonmona ngana mur tepur kikiria ero mana pe te lohot ke te pengpeng nga NeHalang matana iange nga leteria manmanna ngana mana.

32 ✡Ia pomerei nge Israel mur te mene ero? Te mene ero iange iri leteria manmanna nge Kristus ero. Pe te teke reria ume urana ngana mur mana lape poia iri ke te pengpeng nga NeHalang matana. Ke pomalam te singsingo nga "um nenge poia hehei pe hana ke te sisingo ia".

33 ✡Ke pomanga NeHalang nena alalaha
nenge tehas sue ke ulolo, hele ngana nenge
hele ke teke,
"Anau, e talue um e nga kileng nenge Sion.
Um nenge lape poia hehei pe hana ke te singsingo pe te losio ia.
Pe mele nenge letena manmanna nge I lape e hile hote i ero."

10

1 Titik mur pe liliuk mur, ure nenge letektek ia pe e hetalaulau ia, ngana koi nenge e teke NeHalang mene mule lek hana Israel mur.

2 Iau e hele ke pomai iange e etei tote: Iri leteria toto ke te teke te ume nge NeHalang. Pe leteria matana ngana nga kue nenge te nanasia ke te ume nge NeHalang, pengpeng ero.

3 Iange NeHalang poia kue e nenge lape poia iri ke te lohot ke te pengpeng nga matana. Pe iri lemeria ero ia ke te nanasia ero. Te teke te poia iri ke te pengpeng nga iri siporia reria poinga nenge te nanasia hotonga.

4 Hotonga nenge NeHalang tunge lange Moses nem, hetala ngana nge Kristus. Pe iri lochloch ngana nenge leteria manmanna nge Kristus, lape te lohot ke te pengpeng nga NeHalang matana.

5 ✡Moses hele urume hotonga nem nge lape poia mele ke pengpeng nga NeHalang matana: Nenge hele ke teke, "Mele nenge nanas taua hotonga tang ngana lape tu ke maulul."

6 ✡Pe NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo, hele urume letera manmanna ngara nge poia ita ke ta pengpeng nga NeHalang matana: Nenge hele ke teke, "O ontei mule iong nga letem ke pomai ero, 'Itei nenge lape haka langa lut nga tapa?' (ke mene sue Kristus at)

7 Pe o ontei mule iong ke pomai ero pule, 'Itei nenge lape sio langa metenga ana kileng?' " (ke hemaul heke mule Kristus nga metenga)

8 NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo hele ke mai koi,

"Helenga tu rochroi nge iong nem lo;
tuteu luluch nge iong nga letem pe nga halim pule."
Pe helenga nem i helenga nenge lete manmanna ngana ana nenge mo haliu hotote.

9 Ke nenge teke o hele hot ke o teke, "Iesus i Non Soke," pe letem manmanna nga letem toto ke NeHalang hemaul heke mule i nga metenga, lape NeHalang mene mule iong.

10 Iange letem manmanna nge teu toto pe nem poia iong ke o lohot ke o pengpeng nga NeHalang matana. Pe nga halim o hele

✡ **9:29:** Isa 1:9 ✡ **9:32:** Isa 8:14 ✡ **9:33:** Isa 28:16; 1Pi 2:6 ✡ **10:5:** Lev 18:5 ✡ **10:6:** Deu 30:12-14 ✡ **10:11:** Isa 28:16

hote letem manmanna ngana pe nem poia
iong ke NeHalang mene mule iong.
11 ✡Iange NeHalang nena alalaha nenge
tehas sue ke ulolo, hele ke teke, "Mele
nenge letena manmanna nge Kristus, lape
NeHalang hile hote i ero."
12 ✡Poinga nem lape lohot ke elle mana nge
Iuta mur pe hana lomonmona ngana mur
pule. Ute pele nge altoto nge iri ero. Ke
Non Soke elle nem, i hulua lochloch nenge
leteria mamanna nge i aria Non Soke ia, pe
lape tunge ure urana ngana mur lange iri.
13 ✡Ke, "iri lochloch ngana nenge leteria
manmanna nge i lape NeHalang mene
mule iri."
14 Pe nenge teke leteria manmanna nge
NeHalang ero, pomerei nge te onteia I ke
halaua iri? Pe nenge teke te longe NeHa-
lang nena helenga ero, lape leteria man-
manna nge I ke merei toto? Pe nenge teke
mele haliu hote nena helenga ero, lape te
longe ke mere?
15 ✡Pe nenge teke te kulos hote iri
ero lape te haliu hote nena helenga ke
pomerei? Ke NeHalang nena alalaha
nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke,
"Urana toto! Hana nenge tei hot ia helenga
urana toto ngana, ngaria koi te atat!"
16 ✡Pe hana halang nge Israel te longala
teua helenga urana toto ngana nem ero.
Iange hetatalonga Isaias hele ke teke, "Non
Soke, mele pele letena manmanna nga lem
helenga nenge mo haliu hote lange iri ero."
17 Ita, letera manmanna ngara lohot
iange ta longe helenga urana toto ngana.
Pe ta longe helenga urana toto ngana iange
mele haliu hote Kristus nena helenga.
18 ✡Pe e teke e onteia imo ke pomai:
Hehei pe hana nenge Israel mai, te longe
helenga urana toto ngana pule ma ero? Iri
te longe ke ulolo. Iange NeHalang nena
alalaha nenge tehas sue ke ulolo hele ke
teke,

"Te longe hana nemur reria haliunga nga
ich lochloch,
pe reria haliunga song ke langa kileng
lochloch ngana nga ich."

19 ✡Iok, lape e ontei mule imo ke pomai:
Heei pe hana nenge Israel mai, te eteia
helenga urana toto ngana pule ma ero? Iri
te eteia ke ulolo. Iange Moses hele tala ke
teke,

"Lape e mene teua iri nenge lek hana mur
ia iri ero
ke tetu luluch nge iau,
pe nga nem lape e poia imo ke samo keke
iri.
Pe lape letek urana ia iri nenge te eteia
ute e ero toto
pe nga nem lape e helete ininia imo."
20 ✡Hetatalonga Isaias heleia NeHalang
nena helenga ke mallaha toto ke teke,

"Heei pe hana nenge te tango rerere iau
ero,
te hottaua iau.
Pe e hemallaha hote iau lange
iri nenge te ontei rerere iau ero."
21 ✡Pe nenge Israel, NeHalang hele ke teke,

"Nga etue lochloch etul hote perik ke e teke
elau teua iri.
Pe ero, te longo ole taua iau pe te hele
poreke iau."

11

Israel Mur Hel Mana Leteria Manmanna Nge Non Soke

1 ✡Iok, lape e ontei ke pomai: NeHalang
mai hile hote nena hana mur ol kai? Ero
toto! Iange iau lek nge Israel pule pe lekte
laka ne Apraham pe e lohot nga kaleu ra-
mana nge Pensamin.
2 Israel mur teha ero kura pe NeHalang
hesilei hote iri ke ulolo ke nena hana mur
ia iri. Ke NeHalang nena hana nemur
nenge hesilei hote iri ke ulolo, lape hile
hote iri ero. Imo a eteia nananga nenge
hetatalonga Elaisa nenge tu nga NeHalang
nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo.
Elaisa letena inin taua Israel mur pe hele
ke kerkereng toto lange NeHalang ke teke,
3 ✡ "Non Soke, hana nemur te hune
lem hetatalonga mur pe te toto sue lem
tunginga ana hatanga mur. Pe iau toro
mana koi etu ol pe ngaria koi te teke te
hununе iau pullo."

✡ **10:12:** Ume 15:9 ✡ **10:13:** Jol 2:32 ✡ **10:15:** Isa 52:7 ✡ **10:16:** Isa 53:1 ✡ **10:18:** Psa 19:4 ✡ **10:19:** Deu 32:21 ✡ **10:20:** Isa 65:1 ✡ **10:21:** Isa 65:2 ✡ **11:1:** 1Sa 12:22; Psa 94:14; Pil 3:5 ✡ **11:3:** 1Ki 19:10, 14 ✡ **11:4:** 1Ki 19:18

4 ✡Pe NeHalang tuacholia Eliasa nena helenga ke pomerei? NeHalang tuacholia ke teke, “Iau e rahit ke lek hana mur iri 7,000 pe hana nemur te heto hekeke aetapuna nenge ene Paal ero.”

5 Ke heueu nei pule NeHalang hile hote nena hana mur Israel ero. I hesilei hote hehei pe hana hel ke nena hana mur ia iri nga letena urana ngana.

6 ✡Ke NeHalang hesilei hote iri nga letena urana ngana mana, pe nga reria ume urana ngana mur ero. Pe nenge teke NeHalang hesilei hote iri nga reria ume urana ngana mur, lape NeHalang nena tunginga nenga letena urana ngana nem luna ero.

7 Ke lape ta hele ke pomerei ol? Israel mur te purpur ke te tango rere ure pe te hottaua ero pe iri hel mana nenge NeHalang hesilei hote iri te hottaua. Pe iri lochloch ngana NeHalang hepiriu ala tote leteria ke te longe nena iunga ero.

8 ✡Ke pomanga NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo, hele ngana nenge hele ke teke,

“NeHalang tunge aria lete mete ke leteria haka ero,
ke te eteia ure nemur nenge te esesia ero pe
te eteia ure nemur nenge te longlonge ero.
Ke ure nei lohotot ke heueu nei lohotot kura.”

9 ✡Pe ne Teuit hele ke teke,

“Iau lemek toto ke e teke aria ngaunga matana mur
te hesingo ia iri ke te losio
pe ekoukou ele iri ke te tekema te urana nga NeHalang matana.
Pe lemek toto ke e teke NeHalang tunge tuangachol lange iri.

10 Pe lemek toto ke e teke NeHalang poia iri ke mataria hit ke te kolkol
pe poia iri ke teura ero toto
nga ure meena ngana mur nenge lohotot nge iri.”

NeHalang Mene Mule Hana Lomonmona Ngana Mur

11 ✡Iok, lape e ontei mule pule: Iuta mur te losio ngaria neu mau, lape te poreke sapele pe te urana mule ero ol? Pomam ero! Reria poinga poreke ngana nem halaua hana lomonmona ngana mur ke te mene maulinga ke koko, pe nem poia Israel mur ke saria keke iri.

12 Iuta mur tehul rumeria ia Kristus pe nga reria poinga nem, NeHalang poi ke urana lange hehei pe hana nga ich. Iuta mur leteria manmanna nge Kristus ero, ke pomalam NeHalang poi ke urana lange hana lomonmona ngana mur. Pe nenge teke Iuta mur lochloch leteria manmanna mule nge Kristus, lape NeHalang poi ke urana toto lange hehei pe hana lochloch ngana nga ich!

NeHalang Tunge Maulinga Lange Hana Lomonmona Ngana Mur Pule

13 Iok, imo hana lomonmona ngana mur, lape e hele lange imo. Iau hekulkulonga nenge e ume luluch nge hana lomonmona ngana mur pe e tung teu tote iau nga ume nem.

14 Iange iau e teke e heneue lek hana mur ke te poi ke pomange hana lomonmona ngana mur nge NeHalang mene mule iri.

15 NeHalang hile hote iri mukam ke pomalam mene mule hehei pe hana nga ich ke tetu ke elle luluch nge i. Pe nga etue nenge NeHalang mene mule Israel mur, lape tepoi ke pomalaka nga te maul haka mule nga metenga.

16 Ke i manmanna toto nge NeHalang hesilei hote Israel mur nga poinga nei. Nenge teke ngaunga ele unne nenge tepoi tunginga ia lohot ke urana, ngaunga aluana lochloch lape te urana pule. Pe nenge teke ae ulana mur te urana, ae perperna mur lape te urana pule.

17 ✡Pe NeHalang hile hote Iuta mur hel pe mene hana lomonmona ngana mur ke te mene muria. Ke iri tepoi ke pomanga ae oliua toto ngana perperna mur nenge te chato hote iri. Pe hana lomonmona ngana mur tepoi ke pomalaka nga ae oliua uraurau ana perperna mur nenge te mene muria ke te tuatom teu mule nga ae oliua toto ngana tana. Pe Iuta mur reria tete mur iri ae ulana urana ngana nem. Ke imo hana lomonmona ngana mur, heueu nei a

✡ **11:6:** Kal 3:18 ✡ **11:8:** Deu 29:4; Isa 29:10 ✡ **11:9:** Psa 69:22-23 ✡ **11:11:** Ume 13:46 ✡ **11:17:** Epe 2:11-19

mene maulinga pule nga ae ulana urana
ngana nenge Iuta mur.
18 Ke pomalam a palut laka rara pe anau
sio mene ae perperna nemur ero. Iange
imo ae ulana inheke imo pe imo a inheke
ae ulana ero.
19 Iok, lape a hele ke a teke, “Te chatoa
ae perperna nemur lo pomalam e puotom
tele iau ke e mene muria.”
20 Nem manmanna. Pe ae perperna ne-
mur te chato hote iri iange leteria man-
manna ero pe iong o mene muria iange
letem manmanna nge Kristus. Pe o palut
laka rara ero. Urana nge o matau.
21 Iange nenge teke letem manmanna
ero lape NeHalang hile hote iong pule ke
pomanga ae perperna nemur nenge chato
hote iri neu.
22 ✡Ke o naue lo? NeHalang nena poinga
urana pe i nge maluch ero la. Ke iri nenge
leteria manmanna ero NeHalang maluch
ole iri ero. Pe i poi ke nek lange iong nga
nenge teke o nanasia mene lemene ngana.
Pe nenge teke o nanasia lemene ngana ero,
i lape chato hote iong pule.
23 Pe nenge teke Iuta mur leteria man-
manna mule, NeHalang nakuna nge tu-
atom teu mule iri nga muria nenge chato
hote iri ia ke tetu mule nga muria.
24 Letemo metene ke nek! Iuta mur iri
ae oliua toto ngana perperna mur ia iri. Pe
imo, ae oliua nenge uraurau ana perperna
mur. Pe NeHalang chato hote Iuta mur pe
tuatom teua imo langa ae oliua toto ngana
tana ke a mene muria. Pe nenge teke Iuta
mur leteria manmanna mule, semel mana
nge NeHalang tuatom teu mule iri langa
muria!

NeHalang Lape Mene Mule Israel Mur Pe Hana Lomonmona Ngana Mur Pule

25 Ke titik mur pe liliuk mur, lemek ke
e teke a eteia helenga manmanna ngana
nenge NeHalang hemallaha hote nei ol.
Pomalam lape a eteia pe a hele ke a teke,
“Manmanna iam, imem mo etei lochloche
NeHalang letena tuanin ngana ero i!” Ke
ana helenga mai koi: Israel mur halang
lemeria ero nge leteria manmanna nge
Kristus. Pe lape tepoi ke pomalam kela het
nga etue nenge hana lomonmona ngana
nemur nenge NeHalang amele iri, teteu
kela tetu luluch nge NeHalang.
26 ✡Ke nga kue nem NeHalang lape mene
mule Israel mur lochloch. Ke pomanga
NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke
ulolo, hele ngana nenge hele ke teke,

“Non nenge lape mene mule hehei pe hana
lape lohot nge Sion nga kileng nenge
Ierusalem.
Pe lape holoa sue ne Iakop nena tete
mur reria poinga poreke ngana mur
ke te lasus lochloch.
27 ✡Ke nenge nei poi ke pomanga lek to-
munga hel ana helenga
nenge e saua reria poinga poreke
ngana mur ke te lasus toto.”

28 Israel nemur lemeria ero nge te lon-
gala teua helenga urana toto ngana ke tu-
teu nge iri, ke pomalam te lohot ke Ne-
Halang nena ngarang mur ia iri, ke nem
halaua imo hana lomonmona ngana mur.
Pe NeHalang mutena taua Israel mur iange
nga nena tomunga hel ana helenga nenge
poia lange reria tete mur.
29 Iange NeHalang hul mule letena ero
ol nga ure urana ngana mur nenge tunge
lange iri nenge hesilei hote iri ke ulolo.
30 Ke pomange imo hana lomonmona
ngana mur. Nge nike a longo ole taua
NeHalang pe NeHalang letena ia imo pe
mene mule imo iange Israel mur te longo
olole.
31 Ke heueu nei Israel mur lemeria ero
nge te longo tau pe nenge teke lemeria, te
longo tau pe NeHalang letena ia iri pule ke
pomange imo.
32 NeHalang poia hehei pe hana lochloch
ngana nga ich ke tepoi manmana poinga
poreke ngana iange nga reria longonga
ole. Pe poia iri ke pomai iange teke letena
ia iri lochloch.

Ta Heto Heke NeHalang Ene

33 ✡NeHalang letena tuanin ngana pe
letena matana ngana elela toto pe i non
urana ngana ia toto! Mele pele nakuna
ero toto nge letena matana hote NeHalang
letena tuanin hot ngana ia nena ume mur!

✡ **11:22:** Ioa 15:2, 4 ✡ **11:26:** Isa 59:20-21 ✡ **11:27:** Jer 31:33-34 ✡ **11:33:** Isa 55:8-9 ✡ **11:34:** Isa 40:13; 1Ko 2:16

34 ✡ "Itei toto eteia Non Soke letena tuanin
ngana mur?
Pe itei toto tunge lete matana ngana
lange i?"
35 ✡ "Pe itei toto tunge ute lange NeHa-
lang ke lape NeHalang tuachol mule
lange i?"
36 ✡Ero toto! Iange NeHalang ala hote ure
lochloch pe ala hote ure lochloch ke nena
ia, pe ure lochloch temeria i. Ta heto heke
NeHalang ene ke koko! Manmanna toto.

12

Ta Tung Teu Tote Ita Lange NeHalang

1 ✡Titik mur pe liliuk mur, lek helenga
lochloch ngana koi tetu pe lape ta potar
ol? E hele ke kerkereng toto lange imo.
NeHalang letena ia ita ke palaungana
toto lo. Ke pomalam e teke a tung teu
tote singimo lange i ke pomanga tunginga
nenge maulul pe lemlem ke a poia nena
ume. Nenge nei i kue nenge a heto heke
NeHalang nga letemo pe lape poia i ke iech.
2 Pe a nanasia poinga nenge hehei pe
hana nga ich ero, a longele NeHalang ke
hetaua letemo tuanin ngana nike ngana
mur nga heueu ngana. Ke NeHalang lape
hulia lemo poinga mur ke nanasia letemo
tuanin ngana heueu ngana nemur. Ke
pomalam lape a etei tote poinga nemur
nenge NeHalang mutena taua iri, pe a eteia
poinga nemur nenge te urana pe te peng-
peng pe poia i ke iech.

Ta Poia Ume Nga Tunginga Nemur Nenge NeHalang Tunge At Nge Ita

3 ✡Iau e lohot ke iau non nenge pomai
nga tunginga nenge NeHalang tunge at nge
iau. Ke pomalam e hele lange imo elle pe
elle ke mai: Otal heke tote iong ke o teke
iong non toto ero. Otal sio mene iong pe o
amnei urume iong nga letem manmanna
ngana nenge NeHalang tunge lange iong.
4 ✡Ita elle pe elle singira sachanchana
halang. Pe singira sachanchana nemur
aria ume altototo.
5 Ke pomalam mana nge ita. Ita halang
pe singira elle mana luluch nge Kristus pe
singira sachanchana nemur te tuatom tele
hel luluch nge pekngaria mur.
6 ✡NeHalang letena urana ia ita ke tunge
tunginga kuenkuena ngana mur at nge ita.
Mele nenge mene tunginga nenge hetatat-
alo, poia ke purpure letena manmanna
ngana.
7 Pe mele nenge mene tunginga nenge
halaulaua hehei pe hana, poia ana ume
ke manmanna ke halaua hehei pe hana.
Pe mele nenge mene tunginga nenge het-
ottoro, poia ana ume ke manmanna ke
hetoro.
8 Pe mele nenge mene tunginga nenge
he kerkerkereng ia hehei pe hana leteria,
poia ana ume nem ke lohot ke manmanna.
Pe mele nenge mene tunginga nenge tung-
tung ure lala nge mele hel, poia nga letena
toto ke hile hote ure. Pe mele nenge mene
tunginga nenge i mukmuka nge hehei pe
hana, nakuna taktakia ana ume nem. Pe
mele nenge mene tunginga nenge letena ia
hehei pe hana, iech mana pe poia ana ume
nem ke lohot.

Mutera Tau Tote Hehei Pe Hana

9 Nga etue nenge mutemo taua hehei
pe hana, mutemo taua iri ke manmanna
pe a channanga mana ero. Pe a hile
hote poinga poreke ngana pe a rahit mene
poinga nenge urana.
10 ✡A tung tote letemo lange pekngamo
mur pe mutemo tau tote iri. Pe a heto heke
menmene pekngamo mur.
11 A ume ke kerkereng toto pe lemo melei
tana rara ero. A tung tote letemo lange Non
Soke ke a ume nge i.
12 ✡A iech pe a kulele mene utar nenge
letemo tu hit menmene nenge lape at. Pe
nenge teke ure meena ngana lohot nge imo
a takis mene pe a hetalaulau ke kokoes.
13 ✡A tunge lemo urelu hel lange NeHa-
lang nena hana mur hel pule pe a lohe
lemo pele matana mur lange hana nemur
nenge teat nga kileng tau ngana.
14 ✡A onteia NeHalang ke poi ke urana
lange hana nemur nenge tepoi porekreke
imo pe a onteia i ke he poreke iri ero.

✡ **11:35:** Job 41:11 ✡ **11:36:** 1Ko 8:6 ✡ **12:1:** Rom 6:11, 13; 1Pi 2:5 ✡ **12:3:** 1Ko 12:11; Epe 4:7; Pil 2:3 ✡ **12:4:** 1Ko 12:12, 27 ✡ **12:6:** 1Ko 12:4-11; 1Pi 4:10-11 ✡ **12:10:** 1Pi 1:22 ✡ **12:12:** 1Te 5:16-18 ✡ **12:13:** Hip 13:2 ✡ **12:14:** Mat 5:44; 1Ko 4:12

15 A iech luluch nge iri nemur nenge te
iechiech pe a tang luluch nge iri nemur
nenge te tangtang.
16 ✡Atu ke letemo elle luluch nge hulua
lochloch pe atal heke imo ero, a au sio
mene imo ke aume luluch nge iri nenge
pingaria iuiu ero. Atal heke imo ke a teke
imo toto ero.
17 ✡Nenge teke mele poia poinga poreke
ngana e lange imo, a tuacholia poinga
poreke ngana e lange iri ero. Ames ke
kerkereng ke a poia poinga nenge urana
nga hulua mataria.
18 A ume ke kerkereng toto ke atu ke
letemo elle luluch nge hulua lochloch.
19 ✡Titik mur pe liliuk mur, a tuacholia
poinga poreke ngana nenge mele hel te
poia lange imo ero. A hei tele lange Ne-
Halang ke tuacholia nga letena inin ngana.
Iange NeHalang nena alalaha nenge tehas
sue ke ulolo, heleia Non Soke hele ngana
nge hele ke teke, "Iau sipok lape e tuacholia
poinga poreke ngana nenge te poia."
20 ✡Pe imo, urana nenge apoi ke pomai
koi,
"Nenge teke lemo ngarang mur te mete
aria, a hengaua iri.
Pe nenge teke te meteune ech, a tunge
ech lange iri ke tein.
Nenge teke a poia poinga nei lange iri, lape
temei tote iri."
21 A longala teua poinga poreke ngana
ke hekou sue imo ero. A poia poinga
urana ngana ke a hekou sue poinga poreke
ngana.

13

Ta Longo Taua Hana Nenge Te Here Kileng

1 ✡Urana nge imo hehei pe hana lochloch
atu ke a longo tau mene hana nenge tenau
ele imo, iange NeHalang i sipona tal hote
poinga nem pe tunge hana nemur aria
ume nenge tenau elele hehei pe hana. Pe
iri te lohot pe tepoi ke pomam nga iri sipo-
ria lemeria ngaria ero.
2 Ke mele hel nenge te longo ole taua
hana nemur, te longo ole tau ume nenge
NeHalang tal hote ke ulolo. Pe mele hel
nenge tepoi ke pomam, te longia aria
melmelenga nenge lape lohot nge iri ke
ulolo.
3 ✡Iange iri nemur nenge te nanasia
poinga nge pengpeng, te mataua hana
nenge tenau elele iri ero. Iri nemur nenge
te popoi poinga poreke ngana mana, te
mataua hana nemur nenge tenau elele iri.
Ke nenge teke lememo ero nge a mataua
hana nenge tenau elele imo, iok, a nanas
mene poinga nge pengpeng.
4 Iange hana nemur, NeHalang nena
ume ana hana mur ia iri, nenge teume ke
te halaulaua imo ke atu ke nek. Pe nenge
teke a popoi poinga poreke ngana, nem
lape poia imo ke a matau. Hana nemur,
NeHalang talue iri ke nena ume ana hana
mur ia iri pe te mene hekerkerenga nenge
te tung hote NeHalang letena inin ngana
lala nge mele hel nenge te popoi poinga
poreke ngana.
5 Ke pomalam urana nge a longo taua
iri. Pe a longo taua iri nga lemo mataunga
nenge, a teke lape te poia NeHalang letena
inin ngana ke lohot nge imo ero. Pe pule, a
longo taua iri nga ure urana ngana nenge
a eteia ke NeHalang poi hote ke teke ta
nanasia.
6 ✡Ke ngana laka nenge a sausau umtu-
tuna pule. Iange hana nemur te umume
nge NeHalang pe te poia aria ume ke lohot
ke nek ke kokoes.
7 Ke pomalam ume nemur nenge a poia
lange iri ero kura, a poia lange iri ol. Nenge
teke asau umtutuna ero kura, asau umtu-
tuna ol. Pe nenge teke a poi ke nek lange
hel nge iri ero kura, apoi ke nek lange iri
ol. Pe nenge teke atal heke hel nge iri ero
kura atal heke iri ol.

Mutera Taua Pekngara Mur Iange Ara Etue Heroi Lo

8 ✡A hanok ia umtutuna ma ute e nge
mele ero toto. Mutemo taua pekngamo
mur pe lemo mutenga nem, a poia ke
pomanga lemo hanganok nenge a tunge
lange mele elle pe elle. Mele nenge poi ke
pomai, nanas tau tote hotonga hele ngana.

✡ **12:16:** Pro 3:7 ✡ **12:17:** 1Te 5:15 ✡ **12:19:** Deu 32:35; Mat 5:39 ✡ **12:20:** Pro 25:21-22; Mat 5:44 ✡ **13:1:** Pro 8:15; Tit 3:1 ✡ **13:3:** 1Pi 2:13-14 ✡ **13:6:** Mat 22:21 ✡ **13:8:** Mat 22:39-40; Iei 2:8 ✡ **13:9:** Exo 20:13-15, 17; Deu 5:17-19, 21

9 ✡Iange hotonga hele ke teke, “O hep-
oreke leinga ero,” “O hune mele ero,” “O
keme ero,” “O memeleia mele nena ute
e ero.” Ke hotonga nemur pe hel pule,
iri lochloch te lohot nga hotonga tana elle
nenge hele ke teke, “Mutem taua mele hel
pule ke pomanga mutem taua iong sipom.”
10 ✡Iange mele nenge mutena taua pekn-
gana mur, poia poinga poreke ngana e
lange iri ero. Ke nenge teke mutemo taua
hehei pe hana, a nanasia hotonga lochloch
ke ulolo.
11 ✡Pe a poia ol iange ta tutu nga etue e
lokoi. Etue nei i etue nenge ta mamamani
ero ol koi, matara charchara mana pe ta
nauala mana ol. Iange etue heroi lo nenge
lape NeHalang mene mule ita nga rera
melmelenga mur pe tala nga lut nga tapa.
12 ✡Tatu nga kileng au ngana ke mala
toto lo pe mam pe kileng chach sio ke etue
heueu ngana e at. Pe tatu hit mene poinga
nemur nenge ta popoia iri nga kileng au
ngana ero ol. Ta ra heke rera palinga hel
ana ure mur nenga kileng mesehe ngana
ana.
13 ✡Ta almasia rera inga mur pe tai ke
ta pengpeng ke pomange hehei pe hana
nenge teii nga kileng mesehe ngana. Pe
tain ke ara hauaua ulu ero ol. Pe poinga
poreke ngana mur pe salaunga ana poinga
pe poinga nenge tama lululuch nge hehei,
ta hile tote iri ol. Pe tapal hel ero pe sara
keke hel ero ol.
14 ✡Pe lape apoi ke pomai koi: A mene
ara Non Soke Iesus Kristus ke pomanga
lemo hengeron nenge a heron heke nge
imo. Pe singimo lemene ngana mur nga
poinga poreke ngana, a hile iri ke te lasus
toto ol.

14

Ta Halaua Iri Nenge Leteria Manmanna Ngana Kerkereng Ero

1 ✡Hana pe hehei hel leteria manmanna
nge Kristus pe leteria manmanna ngaria
kerkereng ero iange leteria nachnai nga
ure hel. A long teua iri lange imo pe a hele
inin taua iri nga reria poinga nenge te poia
nem ero.
2 ✡Mele hel nenge leteria manmanna
ngana kerkereng te teke urana nge te
ngaua ngaunga kuenkuena ngana mur. Pe
iri nenge leteria manmanna ngana kerk-
ereng ero, te teke urana nge te ngau mene
ngaunga hel mana pe huros ero.
3 ✡Pe urana ero nge mele nenge ngaun-
gau huros ero nge ngailele mele nenge
ngaungaua ngaunga kuena ngana mur.
Iange mele nenge ngaungaua ngaunga
kuena ngana mur, NeHalang mene mule i
ke ulolo.
4 ✡Ke o amnei teu langa mele nena
poinga mur ero. Mele nem, Non Soke nena
non ia i. Pe pomere nge o teke o nauele
i. Pe nenge teke non nem losio ma mes ke
kerkereng Non Soke i sipona lape amnei
teu laia. Pe Non Soke nena non nenge
umume nge i, lape ume ke kerkereng iange
Non Soke i sipona halaulaua i.
5 ✡Mele hel te teke etue hel papalauna
nga etue hel, pe mele hel te teke etue
lochloch iri etue papalauna mur ia iri. Nga
ure nenge pomam, imo elle pe elle amnei
teu ke nek pe a nanas ia utar nenge imo elle
pe elle a teke urana.
6 Mele hel nenge te teke etue e palaun-
gana nga etue hel, te talue etue nem ke
i etue nenge te heto hekeke Non Soke ia.
Pe iri nenge te ngaua ngaunga kuenkuena
ngana mur, te teke urana nga Non Soke
matana pe te hele urana lange i nga
ngaunga nemur. Pe mele hel nenge leme-
ria ero nge te ngau huros, te teke urana nga
Non Soke matana pe te hele urana lange
Non Soke nga ngaunga hel mana nenge te
ngaua.
7 Iange mele pele tu ke heiech ia i sipona
nga lemene ngana ero pe mete nga i sipona
lemene ngana ero.
8 ✡Nenge teke tatu ke ta maulul, ta
maulul nga Non Soke lemene ngana pe
nenge teke ta mete, ta mete nga Non Soke
lemene ngana pule. Ke nenge teke ta
maulul ma ta mete, ta nanas mene Non
Soke lemene ngana.
9 Kristus mete pe maul haka mule nga
metenga ke ulolo. Ke nga poinga nem,

✡ **13:10:** 1Ko 13:4-7 ✡ **13:11:** Epe 5:14; 1Te 5:6-7 ✡ **13:12:** 1Io 2:8 ✡ **13:13:** Luk 21:34; Epe 5:18 ✡ **13:14:** Epe 5:11 ✡ **14:1:** Rom 15:7 ✡ **14:2:** Gen 9:3-4 ✡ **14:3:** Kol 2:16 ✡ **14:4:** Mat 7:1; Iei 4:11-12 ✡ **14:5:** Kal 4:10-11 ✡ **14:8:** Kal 2:20

Kristus lohot ke i Non Soke nge iri lochloch.
Iri nenge te mete pe iri nenge te maulul
pule.
10 ✡Ke pomerei nenge a henonou perimo
lange pekngamo mur ke a teke te poia
poinga poreke ngana. Pe pomerei nge a
ngailelele iri? Ita lochloch lape tames nga
NeHalang matana ke amnei teu at nge ita
nga rera poinga mur.
11 ✡Iange NeHalang nena alalaha nenge
tehas sue ke ulolo, hele ke mai,
"NeHalang hele ke teke,
'Iau etu ke e maulul ke manmanna,
pe manmanna toto ke hulua lochloch
lape te tualou sio nga matak
ke te heto heke iau;
pe hulua lochloch lape te hele hot
ke te teke iau NeHalang toto ngana.' "
12 Ke pomalam, ita elle pe elle lape ta mes
nga NeHalang matana pe ta hele hote rera
poinga mur pe ta kulele ana tuangachol.

Ta Heporeke Pekngara Mur Nga Leteria Manmanna Ngana Ero

13 Ke pomalam ta henonou perra lange
pekngara mur ero. Ure nenge urana nge ta
poia ngana koi nei: Letera haka ke ta poia
tira e ma liura e ke losio nga poinga poreke
ngana ero.
14 ✡Iau e nanas tau tote ara Non Soke
Iesus pe manmanna ke e eteia ke ute pele
nge poreke nge tuteu nga ngaunga pele
ero. Pe mele hel nenge te teke ngaunga e
poreke, ngaunga nem poreke mana nge iri
nenge te teke poreke.
15 ✡Ke nenge teke o heporeke tim ma
lium e letena iange o ngaua ngaunga e
nenge i teke poreke, poinga nem henonou
hote ke iong mutem taua i ero toto. Nakuna
urana ero nge o heporeke tim e nga letena
manmanna ngana, iange i pule, Kristus
mete ke mene mule i ke ulolo.
16 Ke pomalam poinga nenge a teke
urana nge a poia pe mele hel te heleia ke
te teke poreke, a poia ero ol.
17 Iange NeHalang nena naualanga pe
nekinga tu nga ure nenge ta ngaungaua
pe ta ininia ero. Ana ure toto ngana laka:
Poinga nenge tatu ke ta pengpeng pe ta
nanasia NeHalang lemene ngana mur pe
poinga nenge tatu ke letera elle luluch nge
NeHalang pe poinga nenge Opepengpeng
poia letera ke iech manmana.
18 Iange mele hel nenge te nanasia
poinga nemur ke te ume nge Kristus, lape
te poia NeHalang ke iech pe pule hehei pe
hana lape te heleia ke te teke poinga nem
urana.
19 ✡Ke pomalam ta ume ke kerkereng ke
tapoi hote poinga nemur nenge hetakile
hehei pe hana ke nek pe hekerkereng ia
mele elle pe elle.
20 ✡A heporeke NeHalang nena ume nga
poinga nenge aheo nga naunga ero. Iange
NeHalang heo ele ngaunga e ero. Pe
poinga nenge mele ngaua ngaunga e ke he
poreke mele nga letena manmanna ngana,
poinga nem poreke.
21 Iong o teke o ngaungaua huros ma o
inin ia ech kerkereng ngana? Utar nenge
o teke opoia letem matana hote ke nek
mukam. Nenge teke lem poinga nem
heporeke mele letena manmanna ngana,
urana nge o poia ero nike.
22 A rahite letemo manmanna ngana
mur ke tu mana nge imo pe NeHalang, nga
ngaunga nemur nenge imo elle pe elle a
ngaungaua. Mele nenge poia ute nenge
i sipona teke urana pe amneia ke poia
poinga poreke ngana e ero, urana nge o
iech.
23 Pe mele nenge letena nachnai ia
ngaunga nenge lape ngaua, poia poinga
poreke ngana nga nenge teke ngau mule
ngaunga nem. Iange poia nena poinga
nem pe amneia nga letena ke poinga nem
poreke. Pe ure nenge ta poia nga letera
manmanna ngana ero, i poinga poreke
ngana.

15

Ta Poia Mele Hel Ke Te Iech Pe Ita Sipora Ero

1 Ita nenge letera manmanna ngana
kerkereng, ta halaua iri nenge leteria man-
manna ngana kerkereng ero ke ta takisia
aria melmelenga pule, pe letera tu mana
nga rera iechinga mur ero.

✡ **14:10:** 2Ko 5:10 ✡ **14:11:** Isa 45:23; Pil 2:10-11 ✡ **14:14:** Ume 10:15; Tit 1:15 ✡ **14:15:** 1Ko 8:11-13 ✡ **14:19:** Rom 12:18; 15:2 ✡ **14:20:** 1Ko 8:13

2 ✡Urana nge ta poia iri nemur ke te iech
pe ta halaua iri ke ta he kerkerengia leteria
manmanna ngana mur.
3 ✡Iange Kristus poia ume nenge tung
mule iechinga lange i sipona ero. Ke
pomanga NeHalang nena alalaha nenge
tehas sue ke ulolo, hele ngana nenge hele
ke teke, "Helenga poreke ngana nenge
hehei pe hana te poia lange iong, ana
melmelenga koi lohot nge iau."
4 ✡Ure lochloch ngana nenge tehas sue
nge nike ke ulolo, tehas sue ke hetore koi
ita. Ke NeHalang nena alalaha nenge tehas
sue ke ulolo, hetakile ita ke tatu ke nek
pe hekerkereng ia ita ke ta rahite letera
manmanna ngana pe tatu ke ta kulkulele
mene ara maulinga nga tapa nge i.
5 NeHalang i non nenge he kerkereng
ia ita pe poia ita ke tatu ke nek. Pe e
hetalaulau amo ke NeHalang poia imo ke
atu luluch ke elle pe letemo ma ke elle ke a
nanasia Iesus Kristus nena poinga mur.
6 Ke pomalam ames ke elle pe a heto
heke NeHalang nenge ara Non Soke Iesus
Kristus Temene.

Helenga Urana Toto Ngana Lohot Nge Hana Lomonmona Ngana Mur

7 ✡Iok, Kristus longala teua ita ke ulolo
ke pomalam apoi ke urana lala nge imo
elle pe elle ke a longala teu helia imo. Pe
poinga nem lape poia hehei pe hana ke te
heto heke NeHalang.
8 ✡Iange Kristus lohot ke i ume ana non
nenge halaulaua imem Iuta mur. Nem
henonou hote ke NeHalang nena tomunga
hel ana helenga nenge poia lange Iuta mur
reria tete mur, lohot ke manmanna.
9 ✡Pe pule poia hana lomonmona ngana
mur ke te heto heke NeHalang iange i non
nge letentena ia iri. Ke pomanga NeHalang
nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo, hele
ngana nenge hele ke teke:
"Ke pomalam lape e heto heke em,
nga etue nenge etu luluch nge hana
lomonmona ngana mur.
Pe lape e peua peunga mur ke e heto heke
em."
10 ✡Pe NeHalang nena alalaha e pule hele
ke teke,
"Imo hana lomonmona ngana mur,
a iech luluch nge NeHalang nena hana
mur."
11 ✡Pe nena alalaha e pule hele ke teke,
"Imo hana lomonmona ngana mur
a heto heke Non Soke.
Imo hehei pe hana lochloch,
a peua peunga mur ke a heto heke i."
12 ✡Pe hetatalonga Isaias heleia pule ke
teke,
"Ne Iese palau nette e lape is toto haka,
pe lape lohot ke i naungaala ana non
nenge lape nauele hana lomonmona
ngana mur.
Pe aria kulkulalanga nenga maulinga
tu nge i."
13 NeHalang i non nenge tunge kulku-
lalanga nga maulinga nga tapa nge ita. Pe
e hetalaulau amo lange i ke poia imo ke
letemo ma ke nek pe a iech nga letemo
manmanna ngana. Pe Opepengpeng lape
he kerkereng ia imo nga amo kulkulalanga
nga maulinga nge NeHalang.

Paulus Hele Urume Nena Ume

14 Iok titik mur pe liliuk mur, Iau letek
manmanna ke ure urana ngana mur ha-
lang tetu teu nge imo. E eteia ke letemo
matana ngana urana ke a purpur nge a
hetoro helel ia imo.
15 Pe lek helenga hel nga alalaha nei e
hele chach hot tote pe era hala halik ia
ero, iange e teke e helete metene mule imo
nga ure nemur. E poia ke pomam iange
NeHalang letena urana toto nge iau
16 ✡ke e poia Iesus Kristus ana ume lange
hana lomonmona ngana mur. Pe e ume
nge NeHalang ke e haliu hotote nena he-
lenga urana toto ngana. Ke pomalam
hana lomonmona ngana mur lape tepoi
ke pomanga tunginga nenge Opepengpeng
helemlem ia pe NeHalang longele ke mene.
17 Iau e nanas tau tote Iesus Kristus ke
pomalam e iech toto nge e poia NeHalang
nena ume.
18 Pe lemek ero toto nge e hele hote ume
pele nge mele pule poia. E teke e hele ke
kerkereng toto nga ume nenge Kristus poia

✡ **15:2:** 1Ko 10:24, 33 ✡ **15:3:** Psa 69:9 ✡ **15:4:** 2Ti 3:16 ✡ **15:7:** Rom 14:1 ✡ **15:8:** Mat 15:24 ✡ **15:9:** Psa 18:49; Ume 3:25 ✡ **15:10:** Deu 32:43 ✡ **15:11:** Psa 117:1 ✡ **15:12:** Isa 11:10; Hem 5:5 ✡ **15:16:** Rom 1:5; 11:13

nge iau ke e poia hana lomonmona ngana
mur ke te longo taua NeHalang. Pe te longo
taua NeHalang nga helenga nenge e heleia
pe nga ume nenge e poia.
19 Ngana laka nga Opepengpeng nena
kerkerenga nenge he kerkereng ia iau ke
epoi hotote ure papalauna nemur nenge e
hele pe te lohot manmana. Ke e talun ke e
haliu hote helenga urana toto ngana nenge
Kristus, ke rongo heke lochloche kileng
nemur nge Ierusalem pe ramak laia nga
kileng mur nge Ilirikam pule.
20 ✡Iau lemek toto ke e teke e haliu hote
helenga urana toto ngana nenge Kristus
nga kileng nemur nenge te eteia Kristus
ero kura. Iange lemek ero nge e ume
haka mana nga ume nenge mele nge altoto
talune ke ulolo.
21 ✡Ke pomanga NeHalang nena alalaha
nenge tehas sue ke ulolo, hele ngana nenge
hele ke teke,

"Iri nemur nenge te longe pingana ero toto
lape te naue i,
pe iri nemur nenge te longe nena he-
lenga ero toto lape te eteia ke nek."

22 ✡Ke ume nei poi ele iau ke kokoes ke
ngana laka nenge eat ke e lohot nge imo
erochro.

Paulus La Ke Nau Tote NeHalang Nena Hana Mur Nge Rom

23 E teke ela ke enau toto imo pe ero
manmana ke hesinga halang la ke ulolo. Pe
heueu nei e teke ela toto nge imo ol iange
e heulo hote lek ume lochloch ngana nga
kileng nemur nga lamai ke het lo.
24 Ke pomalam lape ela nga kileng nenge
Sipein pe ela ke e lohot nge imo ke etu pol
pe e iech luluch nge imo mukam. Pe iau e
teke urana nge a halaua iau nga lek kue ke
ela nga kileng nem.
25 ✡Pe heueu nei e lala nge Ierusalem
kura ke e laia halaunga nenge lala nge
NeHalang nena hana mur nga lamau.
26 ✡Iange NeHalang nena hana mur
nenge Mesatonia pe Akaia tetal helenga lo
pe te iech ke te teke te tunge reria halaunga
nga umtutuna ke lange NeHalang nena
hana mur nge Ierusalem nenge reria ure
ero.
27 ✡Iri siporia tetal helenga pe te iech
mana nge tepoi ke pomau. Pe urana nge
tepoi ke pomau, iange Iuta mur laka nenge
te halaua hana lomonmona ngana mur
nga ure urana ngana mur nge NeHalang
ke halaua iri nga operia mur. Ke pomalam
hana lomonmona ngana te tuacholia ke
te halaua Iuta mur nga ure nenge halau
mene singiria.
28 Ke iau lape e tunge umtutuna ne-
mur lange NeHalang nena hana mur ke
te rahite mukam. Ke het pe ramak lange
Sipein pe nga ela ngak, lape enau toto imo
mukam.
29 ✡Iau e eteia ke ulolo ke Kristus nena
petanga mur te muta toto nge iau lo. Pe
nga etue nenge ela nge imo, lape e tunge
petanga nemur lange imo.
30 ✡Ke titik mur pe liliuk mur, nga letera
manmanna ngana nge ara Non Soke Iesus
Kristus pe nga mutenga nenge Opepeng-
peng tunge at nge ita, e onteia imo ke e
teke a pur kikimo ke a hetalaulau ak lange
NeHalang ke halaua iau.
31 A hetalaulau ak iange Iuta mur hel nga
lamau leteria manmanna ero ke te teke
te heporeke iau. Pe pule a hetalaulau ke
NeHalang nena hana mur nge Ierusalem te
iech nge te mene halaunga nenge e lalaia
nei.
32 Ke pomalam nga NeHalang lemene
ngana ela ke e lohot ke e iech luluch nge
imo pe etu pol nge imo.
33 E hetalaulau ke NeHalang nenge
popoia letera ke ma ke nek, tu luluch nge
imo lochloch. Manmanna.

16

Paulus Hekule Nena Apalanga Mur

1 E teke e hele tote liura he Popi lange
imo. Hei nem umume nga mata nenge
NeHalang nga kileng nenge Kenkrea pe i
hei urana ngana ia.
2 E teke e onteia imo ke a longala teua i
ke pomanga Kristus nena hana mur pekn-
garia ia. Pe a halaua i nga ure nemur nenge

✡ **15:20:** 2Ko 10:15-16 ✡ **15:21:** Isa 52:15 ✡ **15:22:** Rom 1:13 ✡ **15:25:** 1Ko 16:1-4 ✡ **15:26:** Ume 24:17; 1Ko 16:1; 2Ko 8:1; 9:2, 12 ✡ **15:27:** 1Ko 9:11 ✡ **15:29:** Rom 1:11 ✡ **15:30:** 2Ko 1:11; Kol 4:3; 2Te 3:1 ✡ **16:3:** Ume 18:2

mutena taua iri iange i halaulaua hehei pe
hana halang pe halaua iau pule.
3 ✡Pe a heleia lek apalanga lange Prisila
pe Akuila. Iri nai, pekngak mur ia iri
iange te umume ia Iesus Kristus nena
ume ke pomange iau.
4 E teke e hele urana toto lange iri iange
te matau reria ero toto nga nenge te halaua
iau nga lek ume. Pe NeHalang nena mata
mur hel nge hana lomonmona ngana mur,
te hele urana toto lange iri pule.
5 Pe a heleia lek apalanga lange iri mata
nenge te hekiraurau nga iri nai nem
reria pele.
Pe a heleia lek apalanga lange neingak
Epinetus pule. Epinetus non nenge i
tala toto nge hulia nena poinga mur ke
nanasia Kristus nga tuele kina nenge
Eisia.
6 Pe a heleia lek apalanga lange he Maria
pule. Hei nem ume ke kerkereng toto
ke halaulaua imo.
7 Pe pule a heleia lek apalanga lange
Antronikus pe Iunias. Iri nai iri Iuta ke
mange iau pe tetu luluch nge iau nga
tuele au ngana. Pe pingaria iuiu nga
ume nenge iri hekulkulonga mur pule,
pe iri muka tala nge iau ke te nanasia
Kristus.
8 Pe a heleia lek apalanga lange Ampil-
itus pule. Ampilitus i neingak toto ia
nenge nanas tau tote Non Soke.
9 Pe a heleia lek apalanga lange Urpanus
pule. Urpanus i pekngara ia iange i
umume ia Kristus nena ume ke po-
mange ita.
Pe a heleia lek apalanga lange Istakis
pule, Istakis i neingak toto ia.
10 Pe a heleia lek apalanga lange Apelis
pule. Apelis, te totoia i pe henonou
hote ke i nanas tau tote Kristus nga
nena ume mur.
Pe a heleia lek apalanga lange Aristopu-
lus pe alona mur lochloch.
11 Pe pule a heleia lek apalanga lange
Heroton. Heroton i alok ia.
Pe pule a heleia lek apalanga lange
Nakisus pe alona mur nenge te nanas
tau tote Non Soke.
12 Pe a heleia lek apalanga lange hehei
nemur pule, he Taraipina pe he
Taraiposa. Iri nai te ume ke kerkereng
toto nge Non Soke.
Pe pule a heleia lek apalanga lange nein-
gak hei e pule nge ene he Persis. Ana
hei ume ke kerkereng toto nge Non
Soke pule.
13 ✡Pe a heleia lek apalanga lange Rupas
pe tana pule. Rupas i non nenge pin-
gana iuiu nga Non Soke nena ume, pe
tana neknek ia iau ke pomanga tuna
iau pule.
14 Pe pule a heleia lek apalanga lange
Asinkiritus pe Pilikon pe Hemis pe
Patropas pe Hemas pe nge NeHalang
nena hana mur nenge te eukiraurau
nga reria pele.
15 Pe pule a heleia lek apalanga lange Pi-
lolokus pe Iulia pe Nerias iri nai liuna
pe Olimpas pe NeHalang nena hana
mur lochloch nenge te eukiraurau nga
reria pele.
16 ✡A tunge lemo apalanga lange imo elle
pe elle pe a sisa perimo pe a poia ke po-
manga NeHalang nena hana mur imo.
Pe Kristus nena mata mur lochloch
ngana te hekule reria apalanga lange
imo pule.

Hana Hel Te Teke Te Heporekreke Mata Nenge NeHalang

17 ✡Iok titik mur pe liliuk mur, e teke
e hele ke kerkereng toto lange imo ke a
nauala toto amo nge iri nemur nenge te
teke telas lele helel ia imo. Iri te teke
te helosio ia imo nga letemo manmanna
ngana mur. Iange iri te hetoro ngaria, te
teke tepoi elele hengetoro nemur nenge a
mene. Ke pomalam ahul rumemo toto ia
iri!
18 ✡Iange hana nemur nenge pomam te
popoia ara Non Soke Kristus nena ume
ero. Leteria tu mana nga iri siporia
lemeria ngaria pe ure mur nenge singiria
kikikia. Ke pomalam te tamal hote reria
helenga mur nenge tang ke urana toto,
ke te channanga ia hehei pe hana nenge
leteria matana ngana mallaha ero.

✡ **16:13:** Mak 15:21 ✡ **16:16:** 1Ko 16:20; 1Pi 5:14 ✡ **16:17:** Mat 7:15; Tit 3:10 ✡ **16:18:** Pil 3:19; 2Pi 2:3 ✡ **16:19:** Rom 1:8; 1Ko 14:20

19 ✡Hulua lochloch ngana nenge leteria
manmanna te longe imo nge a longo tau ke
a nanas tau tote NeHalang nena helenga,
pe iau e iech toto nge imo nga nem pule. Pe
e teke a etei tote ure nemur nenge te urana
ke nek toto. Pe ure nemur nenge te poreke,
e teke letemo unne la taua ero toto.
20 ✡Musuna pol mana pe NeHalang
nenge popoia letera ke ma ke nek, lape
hekou sue Satan ke unalou sue nga apem
huna pe tunge kerkerenga lange iong.
E hetalaulau amo ke ara Non Soke Iesus
Kristus letena urana ngana tu luluch nge
imo.
21 ✡Timoti i non nenge ume lululuch nge
iau, pe i hekule nena apalanga lange imo.
Pe iri nei, iri Iuta ke pomange iau; Lusias
pe Iason pe Sosipater. Iri te hekule reria
apalanga lange imo pule.
22 Tetias koi nenge has susue lek helenga
mur nga alalaha nei. Pe i hekule nena
apalanga lange imo pule nga Non Soke ene.
23 ✡Ne Kaius i non nenge longala teua iau
nga nena pele. Pe mata mur nga lamai te
eukiraurau nga nena pele pule. Ana non
hekule nena apalanga lange imo pule.
Pe ne Irastus i non nenge nauelele um-
tutuna nga tuele tana nei, pe iri nai tira
Kuatus te hekule reria apalanga lange imo
pule. [
24 E hetalaulau amo ke ara Soke Iesus
Kristus letena urana toto ngana tu toto nge
imo. Manmanna.]

Ta Heto Heke NeHalang

25 ✡Ta heto heke NeHalang! NeHalang i
non nenge purpur toto nge he kerkeren-
gia imo ke letemo manmanna, nga he-
lenga urana toto ngana nenge e hetore lala
nge hehei pe hana, pe nga helenga urana
toto ngana nenge Iesus Kristus. Helenga
urana toto ngana nenge Kristus i nananga
manmanna ngana nenge tu ke talkome
mana, nga hesinga tana rorol ngana ne-
mur nenge tela ke ulolo, nga ita non ta
lohot ngara nga ich nei nike.
26 Pe heueu nei NeHalang nenge tu ke
maulul ke koko hemallaha hote ol nga
nena helenga mur nenge hetatalonga mur
tehas sue iri, ke hehei pe hana nga kileng
lochloch ngana leteria manmanna nge i pe
te longo taua i.
27 NeHalang i toro mana letena matana
ngana urana toto. Ke pomalam ta heto
heke ene nge Iesus Kristus ke koko! Man-
manna Toto.

✡ **16:20:** Gen 3:15 ✡ **16:21:** Ume 16:1-2; 19:22; 20:4 ✡ **16:23:** Ume 19:22; 1Ko 1:14 ✡ **16:25:** Rom 1:5; Epe 1:9; 3:5, 9; Kol 1:26

1 Korin
Alalaha Elle Ngana Nenge Paulus Hassia Lange Korin Mur

1 Iau Paulus, pe nga NeHalang lemene
ngana iua iau ke e lohot ke iau Iesus Kris-
tus nena hekulkulonga. Pe imem nai tira
Sostenes
2 mo hekule alalaha nei ke langa Ne-
Halang ana mata nga kileng nenge Korin.
Nge imo NeHalang nena hana mur nenge
Iesus Kristus hesilei hote ke I nena hana
mur nge pengpeng. Luluch nge hehei pe
hana lochloch nenge te heto hekeke Non
Soke Iesus Kristus ene nga kileng lochloch.
Iesus Kristus nenge iri pe ita ara Soke ia.

3 Pe mo hetalaulau amo ke Temere Ne-
Halang pe Non Soke Iesus Kristus, lape
leteria poreke ia imo pe te hesue lete
matana urana ngana pe eteinga nge imo pe
te poia letemo ke ma kenek.

Paulus Hele Urana Lange NeHalang

4 Kokoes e hele urana lange NeHalang
iange imo a mene lete porekenga nenge
NeHalang nge Iesus Kristus.
5 Iange nga poinga nenge atu teu luluch
nge Iesus Kristus, NeHalang hemuta tote
imo nga ure urana ngana mur ke a urana
toto nga lemo helenga mur pe nga letemo
matana ngana mur.
6 Pe ure nem lohot lo nenge NeHalang
hekerkereng tote haliunga hot nenge Kris-
tus nga letemo.
7 Ke pomalam nga etue nenge letemo
kulala tototo ara Non Soke Iesus Kristus
at mule ngana, lape a menmene tunginga
mur lochloch nenge NeHalang opene
tunge lala nge imo.
8 ✡Iesus Kristus lape hekerkereng ia imo
kela het nga etue hetala ngana toto. Ke
nga etue nenge at mule ia, mele pele
lape henonou penna lange imo nga poinga
poreke ngana e ero toto.
9 ✡NeHalang i non nenge hele ke man-
manna pe nanas pengpeng ia nena he-
lenga. Pe urana nge sara kikina nge i iange
iua ita ke tatu teu luluch nge Tuna Iesus
Kristus ara Non Soke.

Atu Ke Letemo Elle Mana Pe A Longo Ala Hel

10 ✡Titik mur pe liliuk mur, e hele ke
kerkereng lange imo. Pe e hele nga kerk-
erenga nenge ara Non Soke Iesus Kristus
ene, ke imo lochloch letemo elle mana.
Pomalam a laslele hel ero toto. Letemo elle
mana nga letemo tuanin ngana mur pe nga
utar nenge a helele ia.
11 Titik mur pe liliuk mur, e hele ke po-
mai iange iri hel nga tuluk nenge he Koloe
tepal hot lek nga a hele inin helel ngamo.
12 ✡Ure nenge lohotot ngana koi nei: Imo
nga tuluk elle pe elle a hele, “Imem moma
lange Paulus,” pe tuluk e hele, “Imem
moma lange Apolos,” pe tuluk e hele,
“Imem moma lange Sipas,” pe tuluk e hele,
“Imem moma lange Kristus.”
13 Nakuna pomanga a teke a rongo heke
Kristus, ae?! Pe Paulus kai nenge mete nga
manga toto ke hemas mule imo mai?! Pe
Paulus kai nenge henune imo mai, ae?!
14 ✡E hele urana nge e henun mene Kris-
pus iri nai Kaius.
15 Ke mele pele nakuna ero toto nge hele
ke teke, “Imem te henune imem ke Paulus
nena hana mur imem.”
16 ✡(Eh, oe! Letek metene nge e henune
Stepanus pe iri lochloch nenge tetu nga
nena pele. Pe e eteia ero nge e henune mele
e pule.)
17 Iange Kristus kulosia iau ke e henun
ero. I kulosia iau ke e haliu hote helenga
Urana Toto Ngana, pe e haliu hote nga ita
non letera matana ngara ero. Ke pomalam
Kristus metengana nenga mangatoto kik-
ina ngana het sio ero.

Kristus I NeHalang Kikina Ngana Pe Letena Matana Ngana

18 ✡Iange iri nenge te lala nga oan nge
hengelemlem te teke Kristus ana manga
toto ana helenga luna unne ero toto. Pe

✡ **1:8:** 1Te 3:13; 5:23 ✡ **1:9:** 1Te 5:24; 1Io 1:3 ✡ **1:10:** Pil 2:2 ✡ **1:12:** Ume 18:24-28; 1Ko 3:4 ✡ **1:14:** Ume 18:8; Rom 16:23 ✡ **1:16:** 1Ko 16:15 ✡ **1:18:** Rom 1:16 ✡ **1:19:** Isa 29:14

ita nenge NeHalang mene mule ita, ta teke
helenga nem I NeHalang kikina ngana ia.
19 ✡Iange NeHalang nena helenga nenge
tehas sue ke ulolo hele ke teke,
"Lape e heporeke hana nenge te etei toto
pe lape te poreke nga reria eteinga.
Pe iri nenge leteria matana toto,
lape e hepiriu ele leteria matana
ngana mur."
20 ✡Iok, non nenge letena tuanin ngana
urana toto ngai? Pe non nenge etei tote
hotonga mur ngai? Pe non nenge letena
matana toto nga echachalanga ngai? Ne-
Halang hepiriu ala tote lete matana ngana
nga ich nei ke piriu ala toto.
21 ✡NeHalang letena matana ngana
urana toto nge hepiriu ele hehei pe hana
nga ich leteria matana ngana ke nakuria
ero toto nge te eteia I. Pe mene mule
iri nenge leteria manmanna nge I nga
helenga nenge luna ero nenge mo haliu
hotote.
22 Iuta mur te onteitei ke te teke te nach-
nau hengeilang. Pe Krik mur te tango
rarara lete matana ngana.
23 ✡Pe imem mo haliu hote Kristus nenge
mete nga manga toto. Pe Iuta mur te longe
ke pomanga helenga nenge hesingo ia iri
ke te losio, pe Krik mur te teke helenga nem
luna unne ero.
24 ✡Pe Iuta mur pe Krik mur nenge Ne-
Halang iua iri, te longe ke manga Kristus I
kerkerenga pe I lete matana ngana nenge
at nge NeHalang.
25 ✡Iange NeHalang letena matana
ngana urana toto nga ita non letera
matana ngana. Pe NeHalang kikina toto
nga ita non kikira ngara.
26 ✡Iok titik mur pe liliuk mur, letemo
metene mule NeHalang iu ngana ia imo ke
nena hana mur imo. Amo hel mana nge
imo leteria matana ngana urana toto nga
hana tenau ngaria. Pe amo hel mana nge
imo te ele haka ke iri hana papalauna mur.
Pe pule amo hel mana nge imo teha nge
hana nenge pingaria iuiu.
27 Pe NeHalang hesilei hote iri nemur
nenge hana nga ich te teke leteria matana
ero, ke hemeia iri nenge leteria matana
ngana urana toto. Pe pule hesilei hote iri
nemur nenge kikiria ero ke hemeia hana
nenge kikiria toto.
28 Pe hesilei hote iri nenge pingaria iuiu
ero nenge hana nga ich tenau sio toto men-
mene iri. Nga poinga nei, teke heporeke
hana nenge pingaria iuiu nga ich ke tehet
sio toto.
29 ✡Ke pomalam lape mele pele tal heke
mene i sipona nga NeHalang matana ero
toto.
30 ✡Iange NeHalang mana poia imo ke
atu luluch nge Iesus Kristus, pe talue ke
letera matana ngana huna nge Kristus.
Kritus hesilei hote ita ke nena hana mur
toto pe mene mule ita nga rera poinga
poreke ngana ke tatu ke pengpeng nga
NeHalang matana.
31 ✡Pomalam mana NeHalang na he-
lenga hele ke teke, "Mele nenge teke pa-
lut nga NeHalang matana, palut leke ume
nenge NeHalang poia lange i."

2

Letemo Manmanna Ngana Huna Lohot Mana Nga NeHalang Nena Kerkerenga

1 Oe titik mur pe liliuk mur, nga etue
nenge eat nge imo, e haliu hote NeHalang
nena helenga mur. Pe e haliu hote nga
chau papalauna ero.
2 Letek haka lo ke etu luluch nge imo
pe letek lilil ele ure lochloch pe haliu hot
mene Iesus Kristus pe mete ngana nga
manga toto.
3 ✡Nga etue nem kikik ero pe e matau pe
e loiloi ke halang.
4 ✡Pe lek helenga mur nenge e haliu hote,
e poia ke e hemaluch letemo ia ero. E
poia ke e hemallaha hote NeHalang Opene
kikina ngana.
5 Ke pomalam letemo manmanna ngana
huna lohot nga ita non letera matana
ngara ero. Letemo manmanna ngana
huna lohot mana nga NeHalang nena kerk-
erenga.

NeHalang Letena Matana Ngana

✡ **1:20:** Job 12:17; Isa 19:12; 33:18; 44:25 ✡ **1:21:** Mat 11:25 ✡ **1:23:** Rom 9:32; 1Ko 2:14 ✡ **1:24:** Kol 2:3 ✡ **1:25:** 2Ko 13:4 ✡ **1:26:** Mat 11:25; Iei 2:5 ✡ **1:29:** Epe 2:9 ✡ **1:30:** Jer 23:5-6 ✡ **1:31:** Jer 9:24 ✡ **2:3:** Ume 18:9; 2Ko 10:1 ✡ **2:4:** 1Te 1:5

6 Iau e haliu hote ita non letera matana
ngana ero. E haliu hote lete matana urana
ngana lange iri nenge leteria manmanna
ngana mera lo. Pe lete matana urana
ngana neu lohot nge none nga ich nga
etue nei ero. Pe pule lohot nga naungaala
ana hana mur nga ich reria kerkerenga
ero. Iange reria kerkerenga lala nga het
nganngana lo.
7 Pe imem, mo helele nga NeHalang
letena matana ngana nenge talkome.
Letena matana ngana nenge hesilei hote
ita nga etue nenge hala hote ich ero kura
pe hemalmalia ita nga lut nga tapa.
8 Pe naungaala ana none nga ich nga
etue nei letena matana hote ero. Pe toinge
leteria matana hote lape te heon heke
hamalmalinga ana Non Soke nga manga
toto ero.
9 ✡Ke pomanga NeHalang na helenga
hele ke teke,

"NeHalang tatalo ele ure hel
ke hana nenge muteria taua I reria ia.

Ure nemur mele esia ero toto
pe longe ero toto pe letena tuanin hote
ero pule."

10 Ure nemur NeHalang hemallaha hote at
nge imem lo pe hemallaha hote nga ume
nenga Opepengpeng.

I Opene tango rara hote ure lochloch
ngana pe teu la toto nga letena tuanin
ngana mur nenge talkomkome pule.
11 Mele pele eteia none letena tuanin
ngana mur ero. Non nem opene nenge
tu nge i mana eteia. Pomalam mana nge
NeHalang, mele pele eteia letena tuanin
ngana mur ero. Opene i toro mana eteia
letena tuanin ngana mur.
12 Imem mo mene hana nga ich nei re-
ria lelenga ero. Mo mene Ope nenge at
pengpeng nge NeHalang ke mo etei ilia ure
nemur nenge tunge atat nge imem.
13 Ke pomalam nga etue nenge mo hele,
mo helele ia helenga nemur nenge none
hetoro imem ia ero. Helenga nemur nenge
mo helele ia nem Opepengpeng hetoro
imem ia, ke mo hemallaha hotote ure man-
manna ngana mur nga Opepengpeng lala
nge iri nemur nenge Opepengpeng ume ke
kerkereng toto nge iri.
14 Ke mele nenge Opepengpeng tuteu
nge i ero lape mene tunginga mur nge Ne-
Halang ero iange ana hauaua toto nga ure
nemur. Ana non nakuna ero nge etei teu la
nga tunginga nemur iange Opepengpeng i
sipona hesue iri.
15 Mele nenge Opepengpeng tu teu nge
i, ana non purpur toto nge etei ilia ure
lochloch. Pe mele pele nakuna ero toto nge
amnei teu langa nena poinga mur.
16 ✡Pomalam mana NeHalang na he-
lenga hele ke teke,

"Amo tei eteia Non Soke letena tuanin
ngana
ke lape hetore I?"

Pe ita, Kristus letena matana ngana tu nge
ita.

3

NeHalang Itoro Poia Letera Manmanna Ngana Ke Lohot Ke Mera

1 Pe titik mur pe liliuk mur, nga etue
nenge etu luluch nge imo e hele lange imo
ke pomanga imo hana nenge Opepeng-
pengpeng tu nge iri ero. E hele lange imo ke
pomanga imo hana nemur nga ich mana.
Iange letemo manmanna ngana nge Kris-
tus poi ke manga mamau kura.
2 ✡E hein mene imo nga siu eina pe e
tunge ngaunga kerkererng ngana lange
imo ero iange a makuk leilei mana. A
makuk leilei mana ke atat, ke heueu nei
amera ero kura.
3 ✡Atu ngamo pomanga hana nenga ich
nei kura. Imo samo kekeke pekngamo mur
pe a hele inin helel, ke pomalam imo hana
nenga ich kura.
4 ✡Iange amo tuluk e hele, "Imem moma
lange Paulus." Pe amo tuluk e hele, "Imem
moma lange Apolos." Nenge teke apoi ke
pomam a pomanga hana nga ich kura.
5 ✡Iok, Apolos mai i non tei pe Paulus mai
i non tei? Imem nai imem hekulkulonga
mur mana, pe letemo manmanna ngana
lohot nga ume nenge NeHalang tunge at
nge imem elle pe elle ke mo umeia.

✡ **2:9:** Isa 64:4 ✡ **2:16:** Isa 40:13 ✡ **3:2:** Hip 5:12-13; 1Pi 2:2 ✡ **3:3:** 1Ko 1:10-11 ✡ **3:4:** 1Ko 1:12 ✡ **3:5:** Ume 18:4, 11, 27-28

6 Iau pomanga non nenge tutue ngaunga
tutuna nga ume pe Apolos nanasia iau
ke tungtunge ech nga ngaunga tutuna ne-
mur. Pe nem pomanga e haliu hote he-
lenga urana toto ngana lange imo pe Apo-
los nanasia iau ke hekerkerengia letemo
manmanna ngana. Pe NeHalang itoro poia
ke pupuo ke hakaka.
7 Ke pomalam non nenge tue ngaunga
tutuna pe non nenge tungtunge ech nga
ngaunga tutuna nemur iri nai pingaria
song ero. NeHalang i toro mana pingana
song iange I poia ngaunga tutuna nem ke
haka pe nganangana.
8 ✡Iange non nenge tue ngaunga tutuna
pe non nenge tungtunge ech nga ngaunga
tutuna nemur, ute pele nge altoto nge iri
nai ero. Pe nga hoena iri nai lape te mene
ururia ke purpure ume nenge iri elle pe
elle te popoia.
9 Iange imem nai moume luluch mana
nga NeHalang ana ume. Pe imo a pomanga
NeHalang ana ume pe a pomanga NeHa-
lang nena pele pule.

Non Nenge Letena Matana Toto Nga Pele Hemes Ngana

10 Oe, imo a pomanga NeHalang nena
pele. Ke NeHalang letena ia iau ke e poia
ana ume. Pe ume nem pomalaka nga e
lung heke pele huna pe e hemes heke ana
isong. Pe mele e pule lape mene une lek
ume nga pele nem ke hemes heke pola
sana tuana mur pe pal heke ana elele mur.
Ke hana nenge te lele hekeke pele nem
leteria matana ke nek nga reria ume nenge
te popoia nga pele nenge e talune nem.
11 ✡Iange NeHalang talue Iesus Kristus
ke pele nem ana isong ia. Pe mele pele
purpur ero toto nge hetaua.
12 Ke nga etue nenge mele hel te hemes
heke pele nem, lape te umeia nga ure
chalemlem ngana nenge koikoi ke po-
manga lauta. Pe hel lape te umeia nga ure
nenge chalemlem pe sinaha, pe hel lape te
umeia nga ure nemur nenge ururia haka
toto. Pe iri hel lape te ume heke pele nem
nga ae makuk leilei ngana. Pe hel te umeia
nga memeta kina pe hel lape te umeia nga
pou.
13 ✡Pe mele elle pe elle nena ume lape
lohot nga mallaha nga NeHalang nena hal-
iunga ana etue, nge ume nem urana ma
poreke. Iange etue nem lape lohot ke po-
manga oan ke totoia mele elle pe elle ume
ngana.
14 Pe mele nenge hemes heke nena pele
nga pele huna nem pe na pele ngaulala ero,
i lape mene uruna.
15 Pe mele nenge hemes heke nena pele
pe ngaulala sio, i lape eleis maul ngana pe
lape poi ke pomanga non nenge tetak lala
hote nga oan.

Imo NeHalang Nena Pele

16 ✡Imo lape a eteia ero nge NeHalang
hele ke teke, “Iau lek pele laka imo pe lek
Opepengpeng tu teu nge imo.”
17 Nenge teke mele heporeke NeHalang
nena pele, NeHalang lape heporeke mele
nem; iange i sipona tal hote ke nena ia. Ke
NeHalang na pele nem, ngana laka imo.
18 A channanga mule imo ero. Nenge
teke amo e nge imo teke i toto nga hana
nga ich mataria ke teke letena matana toto,
urana nge tal sue i ke pomanga hauaua
e nga mataria. Pomalam, lape lohot ke
letena matana toto ol.
19 ✡Iange lete matana urana ngana
nenga ich nei, pomalaka nga hauaua ana
poinga nga NeHalang matana. Iange
NeHalang na helenga hele ke teke, “Hana
hel te teke te hesingo ia mele hel nga
leteria matana ngana mur. Ke pomalam
NeHalang helekleke ele iri pe hesingo
mule iri nga leteria matana ngana nemur.”
20 ✡NeHalang nena helenga e pule hele
ke teke, “Non Soke eteia ke hana nga ich
leteria matana urana ngana nganangana
ero.”
21 Ke pomalam a palut leke none ero ol.
Ure lochloch ngana lemo ia ke te halaua
imo.
22 Ne Paulus pe ne Apolos pe ne Petrus
pe ich pe maulinga, pe metenga pe ure
nemur nenge tetu heueu nei, pe ure ne-
mur nenge lape te lohot nga hoena; ure

✡ **3:8:** Mat 16:27; Epe 2:20-22 ✡ **3:11:** Isa 28:16; 1Pi 2:4-6 ✡ **3:13:** 1Ko 4:5 ✡ **3:16:** 1Ko 6:19; 2Ko 6:16 ✡ **3:19:** Job 5:13 ✡ **3:20:** Psa 94:11

lochloch ngana nemur lemoia ke te halaua imo.
23 Imo, Kristus nena imo pe NeHalang nena Kristus.

4

Kristus Nena Hekulkulonga Mur Nenge Te Umume Nge I

1 Ke imo a naue imem ke pomanga Kristus nena hana mur nenge mo umume nge I. Pe NeHalang tunge emem ume nenge mo haliu hotote nena helenga manmanna ngana nenge talkomkome.
2 ✡Pe ute e nge ta naue nge hekuleileinga ana non popoia, ngana laka nenge poia ana ume ke lohot ke manmanna.
3 Nenge teke imo ma mele hel nga ich te amnei teu at nga lek poinga mur, iau e teke ute pele ero. Iau sipok e amnei teu at nga lek poinga mur nenge e popoia ero.
4 Iau e amnei at nge iau sipok pe e eteia ke e poia poinga poreke ngana e ero. Pe nem poia iau ke iau non nge pengpeng ero, iange NeHalang i sipona lape amnei teu at nga lek poinga mur.
5 ✡Ke pomalam a amnei teu langa mele hel reria poinga ero iange ana etue atat kura. Ume nem tu ke kulele etue nenge Non Soke atia. Nga etue nem Non Soke lape hemallaha hote ure talkomkome ngana mur ke te lohot nga mallaha. Pe lape hemallaha hote hehei pe hana leteria tuanin ngana luria. Ke het pe heto heke iri elle pe elle.

Korin Mur Te Heto Heke Mule Iri

6 ✡Titik mur pe liliuk nga lek helenga nemur e poia helenga opene ia imem nai Apolos ke e halaua imo. Pomalam lape a mene NeHalang nena helenga nei luna nenge hele ke teke, “A nanas mene hasinga tang ngana pe ala hali ero.” Pomalam, lape a poia none ke ele aka nge none ero.
7 ✡Itei toto nenge tal heke imo ke imo papalauna nge iri hel? NeHalang laka tunge lemo urelu lochloch. Ke ure nemur a mene nge NeHalang ke pomanga tunginga pe pomerei otal haka iong ia? Iong ma opoi hote ure nemur mam?
8 Eh, imo a teke ure nemur nenge mutemo tautaua mataria purpur pe NeHalang tung lochloche tunginga mur nga Opepengpeng ke te muta toto nge imo lo, ae? Imem mo lohot ke imem naungaala ana hana mur ero kura pe imo a teke a lohot ke imo naungaala ana hana mur lo. Teke pomam iok, imem mo teke mo lohot ke imem naungaala ana hana mur pule ke ita ul ta nauele hehei pe hana.
9 Nga enau ngak, NeHalang hesalang toto ia imem hekulkulonga mur pe talue imem langa hoena toto. Pe mopoi ke malaka nge hana nenge te haliu hote iri lo ke te teke te hunune iri. Pe nakuna pomanga imem hana nenge lape te hune imem nga hehei pe hana pe angkelo mur lochloch mataria.
10 Imem letemem manmanna nge Kristus pe te teke emem hauaua pe kikimem ero pe te heto heke imem ero. Pe imo Kristus nena hana mur imo pe letemo matana ngana urana toto pe kikimo toto pe te heto hekeke imo.
11 ✡Nge niknike ke at heueu nei emem ngaunga alpapa tautaua imem ke mo mete emem manmana, pe mo mete unune ech. Pe pule mo heron menmene hengeron chachulu ngana mur pe tepoi sochia imem ke pomanga kaone pe mola pe moat pulut mana pe motu hita nga kileng elle ero.
12 ✡Pe mo ume ke kikimem toto nga perimem ke mo ngau. Hehei pe hana te hele porekreke imem pe mo onteia NeHalang ke poi ke nek lala nge iri. Tepoi porekreke imem pe mo takis mene ana melmelenga.
13 Pe nga etue nenge hehei pe hana te hele poreke tote imem, mo tuacholia nga helenga nge urana lange iri. Nge nike ke at heueu nei hehei pe hana te naue imem ke pomanga alolap pe sausaunga nenga ich lochloch.
14 Pe ure nemur nenge ehas sue iri nei, ehas sue ke e hemeia imo ia ero. Iange imo apoi ke pomanga tutuk mur toto, ke pomalam e teke e hetore imo.
15 ✡Imo amo hetoronga halang nge te hetottore imo nge Kristus, pe tememo halang ero. Tememo iau toro mana iange a

✡ **4:2:** Luk 12:42 ✡ **4:5:** 1Ko 3:8 ✡ **4:6:** Rom 12:3 ✡ **4:7:** Rom 12:6 ✡ **4:11:** 2Ko 11:23-27 ✡ **4:12:** Mat 5:44; 2Te 3:8 ✡ **4:15:** Kal 4:19

lohot ke tutuk mur imo nga Iesus Kristus
nena Helenga Urana Toto Ngana nenge e
haliu hote lala nge imo.
16 ✡Pomalam e teke a nanas tau tote lek
poinga mur.
17 ✡Pe e kulosia Timoti ke lange imo
iange huna nga nem mana. Timoti poi ke
manga tukia toto pe mutek tau tote i iange
rahite Non Soke nena ume ke kerkereng.
Pe i lape helete metene mule imo nga kue
mur nenge e nanasia Iesus Kristus, nga
nenge e hetottore lala nge iri mata mur nga
kileng lochloch.
18 Pe mele hel nge imo te iech pe te palut
lekleke iri iange te teke ma lape eat mule
nge imo ero ol.
19 Pe iau, nga Non Soke lemene ngana,
lape eat ke enau toto mule imo ke ueiuei
mana. Pe lape enau nga hana nemur reria
kerkerenga nenge te palut lekleke iri ia.
20 ✡Iange NeHalang nena naualanga pe
nekinga i helenga mana ero, i ure nenge
hehei pe hana te henonou hote NeHalang
kikina ngana nga reria ume mur.
21 Imo mutemo taua poinga tei? A teke e
mene amo put at ke e hepengia imo? Eh,
a teke e atia letek urana ngana ke letek
porekeia imo?

5

Alope Hote Mele Nenge Salau Hali

1 ✡Iok, mele hel te hele at nge iau ke te
teke amo hel nge imo te salaulau. Te teke
none ma luluch mule nge temene nehei
mokona. Pe hana nenge te eteia NeHalang
ero te teke poinga nenge pomam poreke
toto.
2 Ol pe imo mam a palut hakaka ia utar?
A hile sue poinga nenge a heto hekeke imo
pe letemo ia lemo poinga poreke ngana ol.
Pe mele nenge poia poinga poreke ngana
nem, urana nge a lope hote ke koko teu
luluch mule nge imo ero ol.
3 ✡Iau etu luluch nge imo ero pe opek tu
luluch nge imo lo. Pe e amneia ke poma-
laka nga etu luluch toto nge imo heueu nei
pe e amnei urume non nem nena poinga
poreke ngana nem ke ulolo.
4 Pe e teke a heukirau nga Non Soke Iesus
ene ke a heleia poinga nenge lohot nei
pe iau opek lape tu luluch nge imo pule.
Pe nga Non Soke Iesus nena kerkerenga
nenge tu luluch nge ita,
5 ✡ta tunge non nem lange Satan ke hep-
oreke singina. Ke pomalam lape Non Soke
mene mule opene nga nena haliunga ana
etue.

A Hile Hote Mele Nenge Popoi Poinga Poreke Ngana

6 ✡Poinga nenge a heto hekeke imo
sipomo emo, poreke. A eteia helenga
nei ke ulolo nenge hele ke teke, “Is unne
sune mana poia beret itach ngana ke huna
haka.”
7 ✡Pe a saua is nem ol iange nike ngana
lo, pomalam lape a pomanga beret heueu
ngana nenge ana is ero. Iau e eteia ke
imo apoi ke pomam iange Kristus, tepoi
tunginga ia I ke ulolo ke pomanga sipsip
nenge tapoi tunginga ia nga ara ngaunga
matana nenga Ingatoto ana etue.
8 ✡Ke pomalam ta saua beret nenge ana
is nike ngana pe ta mene beret heueu
ngana nenge ana is ero ke ta ngaua nga
ngaunga matana nem. Iange beret nenge
ana is nike ngana heilangia poinga poreke
ngana. Pe beret heueu ngana nem nenge
ana is ero heilangia poinga urana ngana pe
helenga manmanna toto ngana.
9 Iau e hassia alalaha e lange imo ke ulolo
pe e hele lange imo ke e teke a koko luluch
nge hana nenge te salaulau ero.
10 Iri te salaulau pe saria chumchum-
chum pe te kemkeme pe te heto hekeke
aetapuna mur. Iau e teke a ua toto aria ero
iange nenge teke a ua toto aria iok, a ua hot
toto nga ich nei sapele.
11 ✡Lek helenga nemur luria mai koi:
Hana nenge te teke leteria manmanna nge
Iesus pe te popoia poinga poreke ngana
mur kura, e teke a koko luluch nge iri
ero. Nenge te salaulau, pe saria chum-
chumchum, pe te heto hekeke aetapuna,
pe te hele porekreke mele hel, pe te inin
ke aria hauaua, pe te kemkeme. E teke a

✡ **4:16:** Pil 3:17 ✡ **4:17:** Ume 19:22 ✡ **4:20:** 1Ko 2:4 ✡ **5:1:** Lev 18:7-8; Deu 22:30 ✡ **5:3:** Kol 2:5 ✡ **5:5:** 1Ti 1:20 ✡ **5:6:** Kal 5:9 ✡ **5:7:** Isa 53:7; 1Pi 1:19 ✡ **5:8:** Deu 16:3 ✡ **5:11:** 2Te 3:6; Tit 3:10

koko luluch nge hana nenge pomai ero pe
a ngau luluch nge iri ero pule.

12-13 ✡Pe iri nenge leteria manmanna
nge Kristus ero, iau lek ume nge e amnei
teu langa reria poinga mur ero. Iange
NeHalang i sipona lape amnei teu langa
reria poinga mur. Pe iri nenge leteria
manmanna nge Kristus, imo amo ume
nge a amnei teu langa reria poinga mur.
Iange NeHalang nena helenga hele ke teke,
"None nenge tu luluch nge imo pe popoi
poinga poreke ngana, a hile hote i ke lasus
toto."

6

A Hepengia Ure Meena Ngana Nenge Lohotot Nge Imo Kenek

1 Iok, nenge teke amoe nge imo letena
inin taua neingana e, urana nge mene i
lange NeHalang nena hana mur ke te am-
nei teu langa ure meena ngana nem. Pe
pomerei nenge laia nge hana kelkel ngana
mur nenge te eteia NeHalang ero ke te
amnei teu la ia?
2 ✡A eteia ero kai? Imo NeHalang nena
hana mur nge lape a amnei teu langa hehei
pe hana nga kileng lochloch ngana nga ich
reria poinga mur. Pe nenge teke nakumo
nge a poia ume palaungana nem nenge
lape lohot kura, pomere nge nakumo ero
nge a hepengia ure kinkino ngana nemur
nenge lohotot nga tunangamo heueu nei?
3 Pe a eteia lokai? Ita lape ta amnei
teu langa angkelo mur reria poinga mur
pule. Ke pomalam nakura nge ta amnei teu
langa poinga nemur nga ich pule.
4 Pe nenge teke poinga e lohot, lape a laia
nge mele nenge rahite ume unne nga mata
nenge NeHalang ero ke hepengia?
5 Ia pomerei, amoe nge imo letena
matana nge hepengia poinga nenge lohot
nge hana nai nem ero? E poia helenga nei
ke e teke e hemeia imo,
6 iange amo e nge imo mene nein-
gana kela hana nenge leteria manmanna
nge NeHalang ero te hepengia reria hun-
helinga.
7 Pe e hele pengpeng lange imo; Imo
a hunel mulmule nge imo iange poinga
nenge a nanasia Kristus a altaua ke ulolo.
Iau e teke apoi ke pomai koi: Nenge teke
te poi poreke imo ma te kemeia lem ure, a
chumele mene.
8 Pe ero. Imo titimo hel. Pe apoi poreke
helel pe a keme helel nge imo kura.
9 ✡Pe lape e hele pengpeng lange imo
ke pomai; Mele hel nenge te popoi poinga
poreke ngana lape teteu langa NeHalang
nena naualanga pe nekinga ero toto. Anau
ala amo ke nek iange lape mele hel te
channanga ia imo. Salaunga kina mur
pe iri nenge te heto hekeke aetapuna mur
pe nenge te heporekreke leinga pe hana
nenge te salaulau ke mange hehei pe hana
nenge te heporeke mulmule hana mur,
10 pe iri nenge te kemkeme pe nenge te
teke iri toro manaia ure mur, pe nenge
tein halali pe iri nenge te ngailelele mele
hel pe nenge te ua tototo ia mele hel reria
ure mur; iri lochloch ngana nenge te popoi
ke pomai lape teteu langa NeHalang nena
naualanga pe nekinga ero toto.
11 ✡Pe amo hel nge imo, nge nike a popoi
ke pomam pe heueu nei ero ol. NeHalang
Opene helemlem tote imo lo pe hesilei hote
imo ke nena hana mur toto ia imo. Pe a
lohot ke a pengpeng toto nga matana lo.
Poi ke pomam lange imo iange Non Soke
Iesus Kristus mete ke hemas mule imo.

A Heto Heke NeHalang Nga Singimo Pule

12 ✡Amo hel nge imo te teke, "Ure
lochloch ngana, ta poia nga lemere ngara.
Teheo ele ero." Pe e hele lange imo, ure hel
te halaua ita ero. Ke lemek ero nge sak iuch
ia ute pele nenge tak tele iau ke e nanas
menmene.
13 ✡Amo hel te hele pule ke te teke,
"Ngaunga i sara ana ia ke sara menmene
ngaunga." Pe e hele lange imo, NeHalang
lape poia ure nai nem ke tehet. Ke poma-
lam a nauele singimo ke nek pe a hesalan-
gia ero iange singimo i salaunga ana ure ia
ero. Singimo i Non Soke nena ure ia ke a
heto heke Non Soke nga singimo.

✡ **5:12-13:** Deu 13:5; 17:7 ✡ **6:2:** Hem 20:4 ✡ **6:9:** Kal 5:19-21; Epe 5:5; Hem 22:15 ✡ **6:11:** Tit 3:3-7 ✡ **6:12:** 1Ko 10:23 ✡ **6:13:** 1Te 4:3-5 ✡ **6:14:** Rom 8:11; 1Ko 15:20; 2Ko 4:14

14 ✡NeHalang hemaul heke mule Tuna
nga metenga nga nena kerkerenga pe lape
hemaul heke mule ita pule.
15 ✡Imo a eteia nei ero kai? Singimo mur
elle mana luluch nga Kristus singina. Pe
nenge teke e mene Kristus singina unne
pe e heluluch tele nga hei salaunga kina e
singina, nem nakuna poreke toto.
16 ✡Mele nenge ma luluch nge hei
salaunga kina e singina elle mana luluch
nga hei nem singina. Iange helenga nenge
ma sio nga NeHalang nena alalaha hele ke
teke, "Non nem pe hei nem singiria lape
lohot ke elle mana."
17 ✡Pe mele nenge tal teu luluche i langa
Non Soke Opene, lape lohot ke elle mana
luluch nga Non Soke Opene.
18 Ke pomalam ahul rumemo ia salaunga
ana poinga pe a hile tote. Iange poinga
poreke ngana hel nenge hehei pe hana te
popoia tu mana nga singiria nge hot. Pe iri
nenge te salaulau te heporeke tote singiria.
19 Imo a eteia ke singimo nemur imo
sipomo lemo ia ero. Opepengpeng nenge
NeHalang tunge lange imo pe tuteu nge
imo ke ulolo, nena pele laka singimo ne-
mur. Ke singimo i NeHalang nena ure ia.
20 ✡NeHalang mene mule imo nga uru
nge palaungana toto ke pomalam a heto
heke I nga ure lochloch ngana nenge a poia
nga singimo.

7

Leinga Ana Poinga

1 Iok, e teke e hele teu langa ure mur
nenge a hasia ana alalaha ke at nge iau:
Urana nge none ma luluch nge hei e ero.
2 Pe salaunga ana poinga mur te lohot ke
elela toto lo, ke pomalam urana nge hana
lochloch elle pe elle mene i sipona nehei e
pe hehei lochloch elle pe elle mene i sipona
ene e.
3 Pe a lohot ke imo elle mana nga poinga
nenga leinga. Iong non nem o tung tote
iong lala nge lem hei pe iong hei nem o
tung tote iong lala nge em.
4 Iong hei nem o huele singim nge em ero
iange singim i em nena ure ia, pe iong non
nem o huele singim nge lem hei ero iange
singim i lem hei nena ure ia.
5 A lei hel pe aheo ele imo nga poinga
nenge ama luluch ero. Pe nenge teke a
ngata hel ke ama luluch ero, iok a tunge
amo etue unne nem ke a hetalaulau pe nga
hoena ama luluch mule. Iange nenge teke
a nauele singimo lemene ngana ke nek ero
non poreke ngana lape helosio ia imo nga
poinga poreke ngana.
6 E heleia helenga nei pe i Non Soke na
hotonga ia ero koi. E hele hot mene ramak
mana.
7 Iau lemek ke e teke hehei pe hana
lochloch tepoi ke mange iau. Pe ero iange
NeHalang tunge tunginga mur nge altototo
lange hehei pe hana lochloch. Mele nena
pomai pe mele nena pomau.
8 Iok, e teke e hele ke pomai lange hehei
pe hana nenge telei ero pe pakar mur:
Urana nge telei ero ke pomange iau.
9 ✡Pe nenge teke te nauele singiria
lemene ngana ero, urana nge telei. Iange
lape salaunga ana poinga kik heke iri pe
tepoi rara pulut mana lange hehei hel pe
hana hel nenge te leia iri ero.
10 ✡Iok, e teke e tunge hotonga nei lange
hehei pe hana nenge telei ke ulolo. (Pe
hotonga nei iau lek hotonga ia ero, Non
Soke nena hotonga ia.) Heie ua ene ana ero
toto.
11 Pe nenge teke ua ene ana, tu mana ke
pomam lola pe lei mule ero ol. Teke merei
pe la ke tu luluch mule nge ene. Pe ene iong
otak hoa amo leinga ero.
12 Pe e teke e hele ke pomai lange iri
lochloch ngana hel pule nenge telei: (Nei
Non Soke nena helenga ia ero koi, iau sipok
lek helenga.) Nenge teke NeHalang nena
none nehei, letena manmanna nge Kristus
ero pe hei neu lemene ke teke tu luluch nge
i kura, iong NeHalang nena non nem o hile
i ero.
13 Pe nenge teke heie ene, letena man-
manna nge Kristus ero pe non neu lemene
ke teke tu luluch nge i kura, iong hei nem o
hile i ero.
14 Iange hei nenge letena manmanna
lape o poia ene nenge letena manmanna

✡ **6:15:** Epe 5:30 ✡ **6:16:** Mat 19:5 ✡ **6:17:** Ioa 17:21-23; Rom 8:9-11 ✡ **6:20:** 1Ko 7:23; 1Pi 1:18-19 ✡ **7:9:** 1Ti 5:14 ✡ **7:10:** Mat 5:32

ero ke lohot ke i non pengpeng. Pe non
nenge letena manmanna lape o poia nehei
nenge letena manmanna ero ke lohot ke i
hei nge pengpeng. Pe nenge teke ero, lape
tuturia mur te eteia poinga nenge te heto
hekeke NeHalang ero. Pe heueu nei tu-
turia mur tetu ke te lemlem nga NeHalang
matana kura.
15 ✡Nenge teke none ma heie nenge
letena manmanna ero ua nehei ma ene
ana, poia nga lemene ngana. Iong e nenge
letem manmanna pe poinga nei lohot nge
iong, letem meena ia ero. Otu ke opoi
tetele, iange NeHalang iua ita ke ta nanasia
poinga nenge tatu ke tanek.
16 ✡E hele ke mai iange iong hei nem o
eteia ero, lape o poia em ke letena man-
manna ma ero. Pe iong non nem o eteia
ero, lape o poia lem hei ke letena man-
manna ma ero.

Tatu Mana Nga Tatu Ngara Nenge NeHalang Tunge Nge Ita

17 Hotonga nei e helele ia lange iri mata
mur lochloch pe lape e heleia lange imo
pule. Imo elle pe elle NeHalang iua imo
nga atu ngamo nenge i sipona tunge lange
imo, pe a nanas mene atu ngamo nem ke
pomalalom.
18 Nenge teke NeHalang iua none nge
te riria singina lo, non nem mai hit mule
singinga ke rorol mule ero ol. Pe nenge
teke NeHalang iua none nge te riria
singina ero kura, non nem la ke terir mule
singina ero ol.
19 ✡Iange poinga nenge ta ririr us pe
nenge ta ririr us ero, i ute pele nge palaun-
gana ero. Ure nenge palaungana toto
ngana laka; poinga nenge ta nanasia Ne-
Halang nena hotonga mur.
20 Ke imo elle pe elle atu ngamo nenge a
nananas ia pe NeHalang iua imo, a nanas
tau mene ke pomalalom.
21 Imo nenge aume manmana nge hana
hel pe NeHalang iua imo, letemo meena ia
ero. Pe nenge teke a hottaua kue nge mene
hote imo nga ume nem pe atu mana ol, iok
ananas mene kue nem.
22 ✡Iange mele nenge ume manmana nge
hana hel pe NeHalang iua i ke at luluch nge
Kristus, lohot ke Kritus nena non nenge
mene mule. Pomalam mana nge mele
nenge ume nge hana hel ero. Nga etue
nenge NeHalang iua i ke at luluch nge Kris-
tus, mele nem lohot sapele ke Kristus nena
non nenge umume nge I.
23 NeHalang mene mule imo nga uru nge
palaungana toto. Ke pomalam a longo taua
hana hel ke aume mule nge iri ero ol.
24 Titik mur pe liliuk mur, atu luluch
mana nge NeHalang pe a nanas mene
atu ngamo nenge iua imo ia ke pomalam
mana.

Helenga Nenga Hehei Pe Hana Nenge Telei Ero

25 Iok, imo ahas at nge iau pe ara heke
hehei pe hana nenge telei ero aria helenga.
Non Soke nena helenga unne langa nem
ero pe lape e hele hote letek tuanin ngana
mur lange imo. Pe lape letemo manmanna
nga lek helenga iange NeHalang letena ia
iau ke ulolo.
26 Heueu nei ure meena ngana mur ha-
lang te lohotot. Ke pomalam urana nge
imo hehei pe hana nenge alei ero atu ke
pomalam mana ol.
27 Imo nenge alei lo alei hel lola, pe imo
nenge alei ero kura alei ero ol.
28 Pe nenge teke o tango lem hei ke olei,
o poia poinga poreke ngana e nga nem ero
la. Pe nenge teke hei malolong e lei, i poia
poinga poreke ngana e ero pule. Iau e teke
epoi ele imo nga ure meena ngana mur
nenge lohot ke kokoes manmana nge hehei
pe hana nenge te lechlei.
29 Titik mur ure nenge e teke e heleia
ngana koi nei; Etue hetala ngana heroi toto
lo. Ke pomalam nga etue unne nenge tu
nei ol, imo nenge alei letemo langa poinga
nenga leinga ero. Letemo tu mana ke po-
manga iri nenge telei ero.
30 Ke pomalam mana nge iri nenge te
tangtang pe iri nenge te iechech pe iri
nenge te olol ure. Iri nenge te tangtang
leteria poi ke mange iri nenge te tang ero
pe iri nenge te iechech leteria poi ke mange
iri nenge te iech ero pe iri nenge te olol
ure, leteria poi ke mange iri nenge reria
ure ero.

✡ **7:15:** Rom 14:19 ✡ **7:16:** 1Pi 3:1 ✡ **7:19:** Rom 2:25; Kal 5:6; 6:15 ✡ **7:22:** Plm 16; 1Pi 2:16 ✡ **7:31:** 1Io 2:17

31 ✡Pe iri nenge te popoia aria ume nga
ure nemur nga ich nei leteria poi ke mange
hana nenge muteria taua ure mur nga ich
ero. Iange ta eteia ke ich nei lala nga het
nganngana lo.
32 Iau e teke letemo una rara nga ute hel
ero. None nenge lei ero letena tu mana nga
Non Soke ana ume. Pe letena una ngana
nga nenge teke poia Non Soke letena ke
iech.
33 Pe non nenge lei letena unaia ure
nemur nga ich nei, iange teke poia nehei
letena ke iech.
34 Ke pomalam ure nai te taktele helia i.
Pe hei nenge lei ero pe hei malolong nenge
lei ero toto, leteria una nga poinga nenge
te tung tote singiria pe operia lange Non
Soke iange te teke te poia Non Soke letena
ke iech. Pe hei nenge lei, letena una ia ure
nemur nga ich nei iange teke poia ene ke
letena iech.
35 E heleia helenga nei iange e teke e
halaua imo. Lemek ero nge etal heke ure
meena ngana lange imo. E teke e halaua
imo ke a nanasia poinga nge pengpeng pe
mutemo taua Non Soke nga ure lochloch.
36 Pe nenge teke none lemene ke leia
hei malolong mera ngana e pe amnei nga
letena nge popoia poinga nenge urana ero
lange hei neu, iok, la ke iri nai telei hel
mana ol. Ute pele nge poreke nga nem ero.
37 Pe nenge teke none nauele singina
lemene ngana mur ke nek pe i sipona
letena haka ke teke lei ero, poinga nem
urana.
38 Ke pomalam none nenge leia nehei
malolong ngana e poia poinga nge urana.
Pe none nenge tu mana pe leia heie ero,
poia poinga nenge urana toto.
39 ✡Hei nenge lei urana nge tu luluch
mana nge ene ke nek. Pe nenge teke ene
mete, ute pele poi ele i nge lei haka mule
ero. Pe nenge teke lei haka mule, leia none
nenge letena manmanna nge Non Soke.
40 Nga letek e teke hei nem lape mene
iechinga palaungana nga nenge teke tu
mana pe lei haka mule ero ol. Pe e eteia ke
NeHalang Opene tunge lete matana ngana
nei at nge iau.

8

Ngaunga Nenge Te Kalongia Lala Nge Aetapuna Mur

1 ✡Iok, nga lemo alalaha a onteia iau
nga ngaunga nenge te kalongia lala nge
aetapuna mur. Ita lochloch ta eteia ure nei
lo. Pe letera matana ngana mur poia ita ke
tatal heke tototе ita nge mele hel.
2 ✡Iri nenge te teke te etei toto lape te
eteia ute pele ero.
3 Pe mele nenge mutena tau tote Ne-
Halang lape mene lete matana ngana nge
NeHalang.
4 ✡Iok, nga poinga nenge te ngaua
ngaunga nenge te kalongia lala nge
aetapuna mur: Ita lochloch ta eteia ke
NeHalang elle mana pe itoro mana tu ke
maulul pe aetapuna pele tu ke maulul nga
ich nei ero toto.
5 Hana halang te hetue ure hel nga tapa
pe nga ich ke te teke non soke pe nehalang
ia iri. Pe ure nemur iri Non Soke pe iri
NeHalang ero toto.
6 ✡Ita ara Soke NeHalang elle mana,
ngana laka Temere NeHalang itoro. Non
elle mana nenge ala hote ure lochloch pe
nena hana mur toto ita. Pe ara Non Soke
laka Iesus Kristus i toro mana. NeHalang
ala hote ure lochloch iange huna nge I
mana pe ta mene maulinga ke koko nge I.
7 Pe hulua halang te eteia nei ero. Iange
te nanas tau tote aetapuna mur pe lete-
ria mallaha kenek ero nga etue nenge te
ngaua huros nenge te kalongia lala nge
aetapuna mur. Pe te amneia ke te poia
poinga poreke ngana.
8 Pe ngaunga nenge ta ngaua poia ita ke
tala rochroi nge NeHalang ero. Pe pule ta
ngaua pe poia ita ke ta urana nga NeHa-
lang matana ero pe nenge teke ta ngaua
ero poia ita ke ta poreke nga NeHalang
matana ero.
9 ✡Pe a nauala ke nek iange lape lemo
poinga nenge angau pulut mene ngaunga
nemur, helosio ia iri nenge leteria man-
manna ngana kino mana ke te losio teu
mule nga poinga poreke ngana.
10 Nenge teke mele nenge letena man-
manna ngana kino mana, naue iong nge

✡ **7:39:** Rom 7:2-3 ✡ **8:1:** Ume 15:29 ✡ **8:2:** Kal 6:3 ✡ **8:4:** Deu 4:39; 6:4; Kal 4:8 ✡ **8:6:** Epe 4:5, 6 ✡ **8:9:** Rom 14:13-15; Kal 5:13

o ngaungau nga hatanga nenge aetapuna mur, lape mele nem letena haka ke ngaua huros nenge te kalongia lange aetapuna mur pule.

11-12 ✡Ke letem matana ngana nem heporeke Iesus nena none nenge letena manmanna ngana kino mana. Iange iong opoia i ke amnei teu ke nek nga utar nenge poreke pe utar nenge urana ero ol. Pe mele nem Kristus mete ke mene mule i ke ulolo. Ke poinga nenge o poia poinga poreke ngana lange tim e ke pomam, o poia poinga poreke ngana lange Kristus ke ulolo.

13 ✡Ke nenge teke e ngaua ngaunga e pe e heporeke Non Soke nena none ke losio teu mule nga poinga poreke ngana, lape e ngau mule huros ero ol. Pomalam lape e poia tik e ke losio mule ero.

9

Hekulkulonga Paulus Iech Nge Mene Uruna Ero Nga Nena Ume

1 ✡Iau Non Soke nena hekulkulonga, pe ute pele nge poiele iau nge e umeia nena ume ero. E naue ara Non Soke Iesus nga matak ke ulolo? Pe lek ume nei laka nenge poia imo ke a lohot ke nena hana mur imo nem.

2 ✡Mele hel te teke iau hekulkulonga e ero pe imo a eteia ke iau hekulkulonga e, iange lek ume nganangana lohot pe tal apena pe penna nge imo ke ulolo.

3 Nenge teke hana tetue iau nga helenga lape e hele ala ak ke mai koi,

4 ✡Pomerei nge imem nai Parnapas nenge moume ke mo halaua imo? NeHalang hekerkereng ia imem ke mo poia ume nei, pe pomerei nenge a nau at nge imem nga ngaunga pe ech unne ero?

5 Non Soke titina mur pe hekulkulonga mur pe Petrus te mene hehei nenge leteria manmanna ke te leia iri. Pe pomerei nge imem mai? Imem, toinge mo mene lemem hehei mur ke tei luluch nge imem nga ume nei iange NeHalang hekerkereng ia imem ke mange iri pule.

6 Eh, imo letemo ma ke merei? A teke iau pe Parnapas lape mo tango rara ume ke moume ke mo halaua imem nga motu ngamem?

7 Palinga hel ana hana mur te olol iri siporia aria ngaunga ero. Amo tei nenge tue ume e pe ngaua ngaunga e nga ume nem ero? Mele nenge nauele kolok mur lape pip hote kolok heheina siuria eina pe inia pule.

8 Helenga nei lohot nga ita non letera matana ngana mana ero. Hotonga heleia ke elle mana ke pomai.

9 ✡Ke Hotonga nenge Moses hele ke teke; "Nga etue nenge kolok i hakaka nga uit nganangana ke poi hotote paena mur, atom ele hanna ero." Pomerei nenge NeHalang poia helenga nei, letena ia kau kolok neu mau?

10 ✡NeHalang letena ia ita ke ngana laka nenge poia helenga nem. Ke mele nenge tutua pe nenge lululu, nga leteria nge teu te eteia ke lape te mene ngaunga nga reria ume nenge te poia.

11 ✡Ure nenge palaungana toto ngana koi nei; Imem motue ngaunga tutuna nenga Opepengpeng nga letemo ke haka. Pe singira ana ure nenge a kalongia at nge imem i ure nenge kino mana.

12 ✡Mele hel te loloch urelu nge imo ke ulolo pe pomerei nge imem? Lemem kerkerenga palaungana toto nge iri pe heo ngana nge mo loloch urelu nge imo pule ma?

Pe urelu nenge toinge mo lolochia nge imo ngana koi mo mene ero. Iange mo teke hehei pe hana tera hit tote Kristus nena helenga. Ke pomalam mo chumele mene ure meena ngana pe mopoia poinga nem ero.

13 ✡Imo a eteia ke iri nenge te umume nga NeHalang nena tunginga ana pele te menmene aria ngaunga nga NeHalang nena tunginga ana pele. Pe iri nenge te popoi tunginga nga tunginga ana hatanga te mene huros unne nga tunginga nem.

14 ✡Ke pomalam mana Non Soke talue ke teke iri nenge te haliu hotote helenga

✡ **8:11-12:** Rom 14:15, 20 ✡ **8:13:** Rom 14:21 ✡ **9:1:** Ume 22:17-18; 26:16; 1Ko 15:8-9 ✡ **9:2:** 2Ko 3:2-3 ✡ **9:4:** Luk 10:8 ✡ **9:9:** Deu 25:4; 1Ti 5:18 ✡ **9:10:** 2Ti 2:6 ✡ **9:11:** Rom 15:27 ✡ **9:12:** Ume 20:34; 2Ko 11:9 ✡ **9:13:** Deu 18:1-3 ✡ **9:14:** Mat 10:10; Kal 6:6

urana toto ngana, te mene halaunga nga
reria ume nem pule.
15 Non Soke talue helenga ke pomam pe
iau e mene halaunga unne e ero toto. Pe
heueu nenge ehas ia alalaha nei, e tang
haka halaunga nge imo ero. E teke e mete
tala mukam iange lemek ero nge mele ua
toto ia iechinga nenge tunge iau. E iech
toto iange e mene uruk unne nge mele pele
ero.
16 ✡Iau e haliu hotote helenga urana toto
ngana pe e heto haka iau ia ero. Iange
NeHalang henonou hote iau ke e poia ume
nem, pe nenge teke e poia ume nem ero
lape NeHalang nau urume iau nga hoena.
17 Nenge teke e haliu hote helenga urana
toto ngana nga iau sipok lemek ngak lape
e mene uruk ia. Pe nei NeHalang i sipona
henonou hote iau nga ume nei.
18 Pe lape e mene uruk utar nga ume nei?
Uruk toto laka lom nenge; E iech mana
nge e haliu hote helenga urana toto ngana
lange hehei pe hana pe e long heke uruk
ero. Lemek ero nge e mene ute nge hehei
pe hana nga ume nenge e haliu hotote
helenga urana toto ngana.

Paulus Ume Ke Halaua Hehei Pe Hana Lochloch

19 Iau non pele nena non iau ero pe eume
nge mele pele ero pule. Iau sipok e talue
iau ke eume nge hulua lochloch. Iange
e teke e heole hana halang ke te nanasia
Kristus.
20 ✡Nga etue nenge etu luluch nge Iuta
mur e nanas taua reria poinga mur iange
e teke e heole hana halang nge iri. Iri te
nanasia hotonga nenge Moses pe iau ero.
Pe e nanas mene iri iange e teke e heolole
iri.
21 Pe nga etue nenge etu luluch nge iri
nenge te nanasia hotonga nenge Moses
ero, e nanasia reria poinga mur pule iange
e teke e heole hana lomonmona ngana
mur pule. Iau e nanasia Kristus nena ho-
tonga pe e hile hote NeHalang nena ho-
tonga ero.
22 ✡Pe nge iri nenge leteria manmanna
ngana kerkereng ero, etu luluch nge iri
pe epoi ke pomange iri pule. Pe eume ke
kerkereng toto ke e nanasia reria poinga
mur lochloch iange e teke e heole hana
halang nge iri.
23 E poia ure nemur nenge e helele ia
nei iange e teke Iesus nena helenga urana
toto ngana song ke langa kileng lochlolch.
Pomalam iau lape e mene petanga unne
pule nga petanga nenge lohot nga helenga
urana toto ngana nei.

Ta Song Ke Kerkereng Ke Ta Mene Tunginga

24 Imo a eteia ke songinga ana hana
mur nenge te songsong iri halang pe elle
mana nge iri lape mene tunginga. Poma-
lam a song ke kerkereng pule ke a mene
tunginga pule.
25 ✡Iri nenge te teke te koko teu nga
hesalanginga nemur tela ke te mene
hengetoro kerkereng ngana. Tepoi ke
pomau iange te teke te mene tunginga. Pe
tunginga nenge te mene nem lape tu ke
etue choro mana pe ita ta teke ta poia ke ta
mene tunginga nenge tu ke koko.
26 Ke pomalam e song ke kerkereng pe
e song ke pengpeng mana kela het nga
songinga hetala ngana. Pe pule epal ke
pomanga non nenge penna chapar rara
ero.
27 ✡E palia mautuk pe e hekerkereng ia
singik ke e haliu hote helenga urana toto
ngana lange hehei pe hana pe e eulo hot
tote. Ke pomalam nga hoena lape e mene
lek tunginga.

10

A Heto Heke Aetapuna Mur Ero

1 ✡Titik mur pe liliuk mur, e teke letemo
la mule nga ure nenge lohot nge rera tete
mur nge nike nenge te nanasia Moses. Iri
tei luluch nga ulu pe ulu nem nauele iri ke
nek pe te tamo tele nga ruach remenmen
ngana ke tela nga ele.
2 Iri tepoi ke pomalaka nga te mene he-
nuninga nga ulu pe ruach pe te lohot ke
Moses nena hana mur ia iri.
3 ✡Pe iri lochloch te ngaua ngaunga
nenge NeHalang nena angkelo tunge lange
iri.

✡ **9:16:** Jer 20:9 ✡ **9:20:** Ume 21:20-26 ✡ **9:22:** 2Ko 11:29 ✡ **9:25:** Pil 3:14; 2Ti 2:4-5; 4:7-8 ✡ **9:27:** Rom 8:13; 13:14 ✡ **10:1:** Exo 13:21-22; 14:22-29 ✡ **10:3:** Exo 16:35 ✡ **10:4:** Exo 17:6; Num 20:11

4 ✡Pe iri lochloch te inia ech nenge NeHalang nena angkelo tunge lange iri nenge lele hot nga um. Pe um nem heilang ia Kristus nge tu luluch nge iri.

5 ✡Pe ero. Halang nge iri, NeHalang iech nga reria poinga mur ero. Ke pomalam hemete iri ke koluria masio parai mana nga ich sana lomona.

6 ✡Pe ure nenge lohot nge iri nem teke heneue ita nenge ta teke ta popoi poinga poreke ngana.

7 ✡A heto heke aetapuna mur ero. Pe apoi ke pomange hana hel nge iri nemur ero. Iange NeHalang nena helenga nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke, "Hehei pe hana teare sio ke te ngau pe tein pe te lohaka ke tehes rara."

8 ✡Ke hehei pe hana nemur hel te poia poinga nenge te salau rara pe NeHalang hemete iri. Pe nga etue elle mana iri 23,000 te mete lochloch. Ke pomalam a nanasia poinga nenge iri te poia neu ero.

9 ✡Pe a ollaka hote Non Soke nga lemo poinga poreke ngana ana tuangachol ero. Iange hel nge iri te poia poinga nem pe ilimo mur tehun lapue iri.

10 ✡Pe letemo inin pe a ngungunu ia NeHalang ero iange hehei pe hana nemur, hel nge iri tepoi ke pomam pe angkelo nenge hunun, hun lapue iri.

11 Ure nemur te lohot nge iri ke heneue ita. Pe masio nga NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo ke hetore ita lochloch ngana, iange ta tutu nga etue hetala ngana mur lo.

12 Ke imo nenge letemo tuanin ke a teke ames ke kerkereng nga letemo manmanna ngana lo, a nauala amo ke nek ol, ma lape a losio pule.

13 Nenge teke ure meena ngana lohot nge imo a eteia ke ure nem lohot tala nge hehei pe hana lo. Pe NeHalang i non nenge hele ke manmanna pe nanas pengpeng ia nena helenga. Pomalam lape poia ure meena ngana nemur ke te heporeke tote imo ero. I lape henonoua iong nga kue nenge halaua iong ke omes ke kerkereng ke o takisia ure meena ngana nem.

Ahul Rumemo Ia Aetapuna Mur Pe A Nanasia NeHalang

14 Ke pomalam titik pe liliuk mur, ahul rumemo ia aetapuna mur.

15 E hele lange imo iange letemo matana lo ke imo sipomo a amnei teu ke nek toto nga lek helenga.

16 ✡Nga etue nenge ta hele urana pe tain nga eulinga nga ngaunga nenge Non Soke, ta lohot ke ita elle mana nga Kristus eina. Pe nga etue nenge ta ngaua ngaunga nenge ta reke, ta lohot ke ita elle mana nga Kristus mirana.

17 ✡Ita halang toto pe ngaunga elle mana. Pe ta lohot ke ita elle mana iange ta ngaua ngaunga elle nem mana.

18 ✡Letemo metene Israel mur. Iri te hetalaulau pe te ngaungaua ngaunga nenge te popoi tunginga ia lala nge NeHalang pule.

19 ✡Iau mai e helele ia utar toto mai? Ngana kai ngaunga nenge te kalongia lala nge aetapuna mur mai? Eh, e helele ia kai aetapuna mur mai?

20 ✡Ure nenge e helele ia ngana koi nei; Utar nenge hana nenge te eteia NeHalang ero te popoi tunginga ia nga reria hatanga, te poia lange NeHalang ero. Te poia la laka nge uneinei mur pe iau lemek ero nge atal teu luluche imo lange uneinei mur.

21 ✡Nenge teke ain nga Non Soke ana eulinga lo, ain nga aetapuna mur aria eulinga ero ol. Pe nenge teke a ngau nga hatanga nenge Non Soke lo, a ngau nga hatanga nenge aetapuna mur ero ol.

22 ✡Ita ta teke ta helete inin ia Non Soke laka nga poinga nenge pomam. Ia kikira toto ke mange i kai?

Ta Heto Heke NeHalang Ene Ke Kokoes

23 ✡ "Ita nakura nge ta poia ure lochloch." Nei manmanna pe e hele lange imo, ure lochloch ngana te urana ero. "Ita nakura nge ta poia ure lochloch." Pe ure lochloch ngana te halaua ita ero.

✡ **10:5:** Num 14:29-30 ✡ **10:6:** Num 11:4, 34; 1Ko 10:11 ✡ **10:7:** Exo 32:6 ✡ **10:8:** Num 25:1-9 ✡ **10:9:** Num 21:5-6 ✡ **10:10:** Num 16:41-49 ✡ **10:16:** Mat 26:26-28 ✡ **10:17:** Rom 12:5 ✡ **10:18:** Lev 7:6 ✡ **10:19:** 1Ko 8:4 ✡ **10:20:** Deu 32:17; Hem 9:20 ✡ **10:21:** 2Ko 6:15-16 ✡ **10:22:** Deu 32:21 ✡ **10:23:** 1Ko 6:12 ✡ **10:24:** Rom 15:1-2

24 ✡Ke pomalam letemia mele hel ke o
halaua iri pule. Letem tu mana nge iong
toro ero.
25 Huros nenge te ololia nga ingala
matana o mene pe o ngau pulut mene. Pe
letem una ia onteinga nemur nenge pomai
ero; “Huros nei at langai pe tepoi utar ana
ia?”
26 ✡Iange NeHalang nena helenga nenge
tehas sue ke ululo, hele ke teke, “Ich pe ure
lochloch ngana nenge tetu nga ich NeHa-
lang nena ure mur ia iri.”
27 Nenge teke mele hel nenge leteria
manmanna ero, te iua iong kela o ngau lu-
luch nge iri, o ngau pulut mene utar nenge
te tunge lange iong. Pe ngaunga nem at
ngana pe ana ume nge merei o ontei rara
ia ero.
28 ✡Pe nenge teke mele hele lange imo
ke teke, “Ngaunga nem te kalongia lange
aetapuna mur lo.” Nga etue nenge o longe
ke pomau o ngaua ngaunga nem ero ol.
Iange e teke letemia mele nenge hele lala
nge iong nem, ke i pule eteia ke ngaua
ngaunga nem ero.
29 Iau e heleia a amnei teu ngamo nga
ure nenge urana pe poreke ero. E helele ia
kou mele neu amnei teu ngana. Iau nakuk
nge e ngau pulut mana pe mele pele poi ele
iau nga lemek ngak ero.
30 ✡Nenge teke e hele urana lange NeHa-
lang nga ngaunga nenge e ngaua, pomerei
nenge mele pele hele poreke iau nga
ngaunga nenge e heto haka NeHalang ia?
31 ✡Ke imo pule a heto heke NeHalang
nga ure lochloch ngana nenge a popoia.
Ngaunga nenge a ngaua pe utar nenge a
inia, a heto heke NeHalang ia.
32 ✡Pe atu ke nek mana, ma lape a hep-
oreke Iuta mur pe hana lomonmona mur
pe hehei pe hana nga mata nenge NeHa-
lang nga leteria manmanna ngana.
33 ✡Apoi ke mange iau ke a halaua hehei
pe hana. Iange iau letek ia iau sipok ero.
Letek ke e teke e halaua hehei pe hana ke
NeHalang mene mule iri.

11

1 ✡A nanasia lek poinga iange iau e nana-
sia Kristus nena poinga.

Poinga Nenge Ta Hetalaulau Pe Ta Popoia

2 Iau e iech toto nge imo iange letemo
metene iau pe a nanasia ure lochloch
nenge e hetoro sue lange imo.
3 ✡Pe e teke a eteia ke hana lochloch aria
soke laka Kristus pe hehei mur aria soke
laka eria mur pe Kristus ana soke laka
NeHalang.
4 Ke nenge teke none ruchite palpalna
pe hetalaulau nem pe haliu hotote NeHa-
lang nena helenga nenge tunge lala nge i,
hemeia Kristus nga poinga nem.
5 Pe hehei nenge te ruchite palpalna pe
hetalaulau, nem pe haliu hotote NeHalang
nena helenga nenge tunge lala nge iri, te
hemeia eria mur nga poinga nem. Poinga
nem elle mana ke pomange hehei nemur
nenge telak sio lochloche palpalria ina pe
te meia iri.
6 Nenge teke heie ruchite palpalna ero,
urana nge te here palpalna pe te laksue ke
lasus. Pe nenge teke meia i nge te here pal-
palna pe te laksue iok, urana nge ruchite
palpalna.
7 ✡Pe non pele ruchite palpalna ero.
Iange NeHalang umeia non nem ke
nakuna pomange I pe ngana sipona tu teu
nge non nem. Pe hana nakuria pe ngaria
toto tu nge hehei.
8 ✡Iange NeHalang ume hote none nga
hehei singina ero. NeHalang ume hote
heie nga none singina.
9 Pe ume hote none ke halaua heie ero. I
ume hote heie ke halaua none.
10 Ke pomalam urana nge heie ruchite
palpalna pe haliu hote NeHalang nena he-
lenga, poinga nem urana nga NeHalang
nena angkelo mur mataria.
11 Oe, nem nge hehei mur. Pe nenge ita
lochloch tatu ngara luluch nge Non Soke,
none tu ke i toro ero pe heie tu ke i toro ero.
12 Iange nge nike, hei nenge tengene
ana lohot nga none singina, pe nga hoena
hehei te hohoe hana mur ol. Pe ure nemur
te lohot ke pomalam nga NeHalang lemene
ngana.

✡ **10:26:** Psa 24:1 ✡ **10:28:** 1Ko 8:7 ✡ **10:30:** 1Ti 4:4 ✡ **10:31:** Kol 3:17 ✡ **10:32:** Rom 14:13 ✡ **10:33:** 1Ko 9:20-22 ✡ **11:1:** 1Ko 4:16 ✡ **11:3:** Gen 3:16; Epe 5:23 ✡ **11:7:** Gen 1:26-27 ✡ **11:8:** Gen 2:18-23

13 Imo sipomo a amnei teu langa he-
lenga nei: Nenge teke heie ruchite pal-
palna ero pe hetalaulau lange NeHalang,
poinga nem urana ma ero?
14 Nga tanau ngara, none tuahe mule i
nga palpalna ina nenge hou ke halang.
15 Pe nenge heie palpalna ina hou ke
halang, urana iange nena olenga haka ia.
16 Amo pele tuinaunau rara ero iange
imem pe NeHalang nena mata mur
lochloch mo nanas mene kue nei ke
pomalam mana.

Ngaunga Nenge Non Soke
(Mat 26:26-29; Mak 14:22-25; Luk 22:14-20)

17 Nga lek helenga mur nenge e tung
hotote nei, lape e heto haka imo ia ute pele
ero toto. Iange e naue ke nga lemo poinga
nenge a eukirau ke a hetalaulau, ute pele
nge urana lape lohot ia ero.
18 ✡E teke e hele ke pomai mukam. E
longe nge te teke nga etue nenge a hekirau
ke a hetalaulau, alas hulu helel pe a are ke
mullimo elle ero, pe iau letek manmanna
unne nga helenga nem.
19 Pe poinga nem lohot ke henonou hot
pengpeng ia itei hel toto nenge te nanasia
helenga manmanna toto ngana.
20 Nga etue nenge a eukirau ke a ngau, a
teke ma a ngaungaua ngaunga nenge Non
Soke, pe i ero la.
21 Iange nga etue nenge a ngaungau a
kulala hel ero. Amo hel te hemukmuka
ngaunga pe tein ke aria hauaua lo pe hel
te metmete aria kura.
22 Pomerei? Lemo pele ero toto loma
nge a ngau pe ain? Imo a teke a at ke a
hesalang ulu mene mata nenge NeHalang
pe a hemeia iri nenge reria ure ero, ae?
Lape e heleia imo ke pomerei? A teke e
heto heke imo nga lemo poinga nem? Ero
toto.
23 Hengetoro nenge e mene nge Non
Soke, e hetore lange imo ke ulolo: Nga
miliko nenge te tung heke Non Soke Iesus
langa hana poreke ngana mur peria, mene
ngaunga
24 pe hele urana lange NeHalang. Ke het
pe reke pe hele, “Mirak koi nei. A mene
pe a ngaua. A poia poinga nei pe letemo
metentene iau.”
25 ✡Iok, te ngau ke het pe mene eulinga pe
poia ke pomalam pule, pe hele, “Eik koi nei
a mene pe ain ia. Eik nenge NeHalang poi
nena tomunga hel heueu ngana ia. A poia
poinga nei pe letemo metentene iau.”
26 Nenge nei luna mai koi, nga etue
lochloch nenge a ngaua ngaunga nei pe ain
nga eulinga nei, a hele hote Non Soke mete
ngana kela het nga etue nenge at mule.
27 ✡Pe mele nenge poi esalanginga mana
ke ngaua ngaunga pe in nga eulinga nenge
Non Soke, mele nem poi poreke Non Soke
mirana pe eina ke ulolo.
28 Ke pomalam imo elle pe elle anau teu
la mule nga letemo ke nek mukam. Ke het
ol laka a ngaua ngaunga pe ain nga eulinga
nem.
29 Iange mele nenge ngau pulut mene
Non Soke mirana pe in pulut mana nga
eulinga nem pe eteia luna ero, poi haka
ana nge NeHalang ke ulolo.
30 Ke ngana laka nenge imo halang
singimo haleles pe a makuk leilei pe amo
hel te metmete.
31 Pe nenge teke ita sipora ta amnei teu at
mule nge ita ke nek tala mukam, nem lape
NeHalang amnei teu nga rera poinga mur
ero ol.
32 ✡Pe nenge teke Non Soke amnei teu at
nga rera poinga mur, urana iange i teke
hetore ita ke ta erue luluch nge hehei pe
hana nga ich nei ero.
33 Ke pomalam titik mur pe liliuk mur,
nenge teke a eukirau ke a ngau nga
ngaunga nenge Non Soke, a kulkulala hel
mukam.
34 Pe nenge teke mele mete ana toto,
ngau tala nga nena pele mukam. Iange
lape a poia poinga poreke ngana pe Non
Soke amnei teu langa lemo poinga nem.

Ure hel tetu kura pe nga etue nenge eat
ke e lohot nge imo, lape e hepeng hote
lange imo ol.

12

Opepengpeng Nena Tunginga Mur

1 Iok, titik mur pe liliuk mur imo a ontei
iau ia tunginga mur nenga Opepengpeng

✡ **11:18:** 1Ko 1:10-12 ✡ **11:25:** Exo 24:6-8; Hip 8:8-13 ✡ **11:27:** Hip 10:29 ✡ **11:32:** Hip 12:5-6

pe lape e hele teu langa nem pule. Iau e
teke a eteia ure nem kenek toto.
2 ✡Nge nike letemo manmanna nge Non
Soke ero kura pe te mene imo kela a heto
hekeke aetapuna mur nenge ngaria tuteu
nge iri ero.
3 ✡Ke pomalam e teke e hemallaha hote
lange imo ke pomai; Mele nenge NeHalang
Opene tuteu nge i hele poreke Iesus ero. Pe
pule mele nenge Opepengpeng tuteu nge i,
lape hele ke teke Iesus i Non Soke.
4 ✡Opepengpeng nena tunginga mur iri
altototo, pe Ope elle mana nem tung hote
tunginga nemur.
5 Pe kue halang nge ta poia ume lange
Non Soke pe Non Soke elle mana.
6 Pe ume kuena ngana mur halang nenge
ta popoia. Pe NeHalang elle mana pe i toro
mana halaulaua ita nga rera ume lochloch
ngana nemur.
7 Pe Opepengpeng henonoua kue urana
ngana nge ita elle pe elle ke ta halaua Non
Soke nena hana mur lochloch.
8 Ke Opepengpeng nem halaua mele hel
ke te etei tote NeHalang letena tuanin
ngana mur. Pe halaua hel ke te urana
toto nga leteria matana ngana nenge te
hetottore hehei pe hana.
9 Pe hel, Ope elle nem tunge leteria
manmanna ngana mur. Pe iri nenge te
hemasmasia haleles kina mur, Ope elle
nem mana tunge tunginga nem lange iri
pule.
10 Pe Ope nem tunge kerkerenga lange
mele hel ke te popoi merakulo. Pe mele
hel te mene kerkerenga nenge te lohot ke
iri hetatalonga nga Ope elle nem mana. Pe
mele hel leteria matana nga nenge te longo
urumrume NeHalang Opene pe ope altoto
ngana mur, Ope elle nem tunge tunginga
nem lange iri pule. Pe Ope elle nem tunge
tunginga nenge mele hel leteria matana
nga nenge te heleia mele hel reria helenga.
Pe Ope elle nem tunge lete matana ngana
lange mele hel ke te hele urumrume he-
lenga nemur luria.
11 ✡Ke Opepengpeng elle nem nena ume
mur koi nei. Pe tunge ume nemur lange
mele elle pe elle nga lemene ngana.

Kristus Pomalaka Nga Aetana Pe Perperna Mur Ita

12 ✡Kristus singina elle mana ke po-
manga ae tana nge elle mana pe perperna
mur halang. Ke ita hehei pe hana ita
ae perperna mur pe tara elle mana iange
tatua hot nga Kristus singina.
13 ✡Hel nge ita iri Iuta pe hel iri hana
lomonmona ngana mur pe hel te umume
nge hana hel pe hel te ume nge hana hel
ero. Pe ita lochloch ta mene henuninga nga
Opepengpeng elle mana nenge NeHalang
tunge ke tu teu nge ita.
14 Ke ita non singira ana lala elle mana
ero, singira ana lala pe lala.
15 Nenge teke mele apena hele ke teke,
“Iau perim iau ero, pomalam etu luluch
nga singim ero.” Pomerei mele neu apena
tu luluch nga singina kura ma ero?
16 Pe nenge teke talngana hele ke teke,
“Iau matam iau ero, pomalam etu luluch
nga singim ero.” Pomerei? Mele neu tal-
ngana tu luluch nga singina kura ma ero?
17 Nenge teke matara rongo heke singira
lochloch, lape ta longo ke merei? Pe nenge
teke talngara rongo heke singira lochloch,
lape tasaka ure inangana ke merei?
18 Nga NeHalang lemene ngana tal teua
utarra nemur elle pe elle at nga singira ke
rorol.
19 Nenge teke singira lochloch te lohot
ke apera itoro mana, lape singira ero pe
aperia i toro mana tu.
20 Ke singira unne nemur iri lochloch
tetal hote singira ke elle pe rorol.
21 Poinga nei lohot nge mele ero kura
nenge matana hele langa penna ke teke,
“Lemek ero iong.” Pe palpalna hele langa
apena ke teke, “Lemek ero iong.”
22 Pe nenge teke singira unne hel nemur
nenge makuk mana iri ero, lape singira tu
ke nek ero.
23 Singira unne nemur nenge ta meimei
ita ia ta heron hite ke nek toto. Pe singira
unne nemur nenge nakuria urana ero pe
tetu kome taheo ele pe ta nauele ke nek
toto.
24 Pe singira unne nemur nenge tetu mal-
laha ta nauele ke nek ke pomau ero. Pe

✡ **12:2:** Hab 2:18-19 ✡ **12:3:** 1Io 4:2-3 ✡ **12:4:** Rom 12:6 ✡ **12:11:** 1Ko 7:7 ✡ **12:12:** 1Ko 10:17 ✡ **12:13:** Kal 3:28

NeHalang ume hote singira pe tal luluche ana lala mur ke elle. Pe heto hote singira unne nemur nenge te talkomkome aria ume.
25 Ke pomalam singira unne es keke hot ke i toro ero, iri lochloch tetu ke elle ke te halau hel pe te ume ke elle.
26 Ke nenge teke singira unne amneia melmelenga, ta amneia melmelenga nem nga singira lochloch. Pe nenge teke te heto heke singira unne, ta amneia iechinga nga singira lochloch.
27 ✡Ke imo NeHalang nena hana mur, Kristus singina laka imo. Pe imo elle pe elle Kristus singina unne ia.
28 ✡NeHalang tal hot tele hana hel nga mata nenge i ke iri hekulkulonga ke het pe hetatalonga mur ke het pe hetoronga mur. Pe tal hote hel pule nenge te hele pe urelu lohot manmana, pe nenge te hemasmas pe nenge te halaulaua hehei pe hana pe nenge te nauele ume kuena ngana mur pe nenge te eteia helenga kuena ngana mur.
29 NeHalang tal hote ita lochloch ke ita hekulkulonga ero pe ita lochloch ke ita hetatalonga ero pe ita lochloch ke ita hetoronga ero pe ita lochloch ke ita hana nenge ta popoi merakulo ero.
30 Pe tal hote ita lochloch ke ita hana nenge te hemasmas ero pe ita lochloch ke ita hana nenge te eteia helenga kuena ngana mur ero pe ita lochloch ke ita hana nenge te hele urumrume helenga luria mur ero.
31 ✡Imo mutemo tau tototе tunginga papalauna mur.

Pe ana kue toto nenge lape e henonou imo ia ngana koi nei: Mutemo taua pekngamo mur.

13

Mutenga I Ure Nenge Palaungana Toto

1 Nenge teke e heleia helenga kuena ngana e pe angkelo mur reria helenga pe mutek taua hehei pe hana ero, lape halik palalas ulu mana ke pomalaka nga hario alngana.
2 ✡Pe nenge teke e mene tunginga nenge lete matana ngana ana pe nenge e hetatatalo pe e eteia ure talkomkome ngana mur nge NeHalang, pe nenge teke e mene tunginga nenge lete manmanna ngana ana nenge heloloune hengene mur pe mutek taua hehei pe hana ero, lape epoi ke pomanga alolap nenge te saua nga sausaunga.
3 Nenge teke e tung lochloche lek ure mur lange iri nenge reria ure ero pe pule e tung teu mene singik ke te makia nga oan pe mutek taua hehei pe hana ero, lape e mene ute pele nge urana ero.
4 Mele nenge mutena tautaua hehei pe hana, tu ke nek manmana pe poi ke urana mana pe memeleia mele hel reria ure ero pe palut laka rara ero pe heto heke i sipona ero.
5 Ngana tano manmana pe na polo tana ero pe letena inin ke ueiuei ero pe letena heke poinga poreke ngana nenge te poia lange i ero.
6 ✡Pe pule mele nenge mutena taua hehei pe hana, iech ele tote helenga manmanna ngana pe poinga poreke ngana iech ele ero toto.
7 ✡Pe takisia ure meena ngana mur lochloch pe rahite letena manmanna ngana pe mes ke kerkereng ke takisia melmelenga mur pe kulele NeHalang ke halaua i.
8 Ke mutenga hetala ngana ero toto. Pe helenga hetatalonga nenge at nge NeHalang lape het pe helenga kuena ngana mur nenge hehei pe hana te helele ia lape tehet pule pe lete matana ngana nenge hehei pe hana te menmene lape tehet pule.
9 Iange ita letera matana ngana unne sune mana pe pule ta mene lochloche helenga hetatalonga ero.
10 Pe nga etue nenge ure manmanna toto ngana at, unne sune nenge ta menmene iri nem lape tehet lochloch.
11 Ana helenga laka nenge; Nga iau kino ngak e hele ngak pe e amnei teu ngak nga ure mur pe letek tuanin ngak pomange aina kinkino ngana. Pe nga etue nenge iau palaungana ol e hile hote poinga nenge aina kinkino ngana ke lasus sapele.
12 Heueu nei tanau piriuriu mene NeHalang ke pomanga ute hel nge hussu asa

✡ **12:27:** Rom 12:5 ✡ **12:28:** Epe 4:11-12 ✡ **12:31:** 1Ko 14:1 ✡ **13:2:** Mat 17:20 ✡ **13:6:** Rom 12:9 ✡ **13:7:** 1Pi 4:8

mana nga silonga pe nga hoena lape ta naue i ke mallaha toto ol. Heueu nei ta etei par manmana pe nga hoena lape ta etei lochloche ol. Lape ta etei lochloche ke pomange I nge etei lochloche ita.

13 ✡Pe ure mol nenge tetu ke kokoes ngaria koi nei; lete manmanna ngana pe kukul alanga pe mutenga. Pe ure nenge palaungana toto nge iri mol, ngana laka mutenga.

14

Tunginga Mur Nenga Opepengpeng Nenge Palaungana Toto

1 ✡Iok, aume ke kerkereng toto ke a mene poinga nenge mutemo taua hehei pe hana. Urana nge a mene tunginga mur nenge at nga Opepengpeng. Pe tunginga nenge palaungana toto ngana laka nenge hetatalonga.

2 Pe mele nenge mene tunginga nenge helele ia helenga kuena ngana mur, hele lala nge hehei pe hana ero, hele lala nge NeHalang. Iange helenga nenge helele ia iri nem i helenga talkomkome ngana mur nenge at nga Opepengpeng pe hulua te eteia luna ero.

3 Pe iri nenge te hetatalo hotote NeHalang nena helenga, te halaua hehei pe hana pe te hekerkereng ia leteria manmanna ngana pe te poia leteria ke ma ke nek.

4 Iri nenge te helele ia helenga kuena ngana mur te hekerkereng mulmule iri siporia. Pe iri nenge te hetatalo hotote NeHalang nena helenga te hekerkereng ia hehei pe hana lochloch, nga mata nenge NeHalang nga leteria manmanna ngana mur.

5 Iau mutek ke e teke toinge amene tunginga nenge a helele ia helenga kuena ngana mur. Pe mutek toto ke e teke amene tunginga nenge a hetatalo hotote NeHalang nena helenga. Nem i ure palaungana iange lape halau tote hehei pe hana. Pe nenge teke a helele ia helenga kuena ngana mur, urana nge a hele hote helenga nemur luria. Ke pomalam lape halaua hehei pe hana lochloch nga mata nenge NeHalang.

6 Titik mur pe liliuk mur, nenge teke eat nge imo pe e hele ia helenga kuena ngana hel pe e hele hote luna lange imo ero, lape e halaua imo ke merei? Nenge teke e hele lange imo nga helenga nenge NeHalang tunge at nge iau pe e tunge lete matana ngana lange imo, pe e poia helenga hetatalonga pe e hetore imo nga helenga nemur luria, lape e halaua imo ke nek.

7 Ure nemur nenge ngaria te tuteu nge iri ero ke pomanga iu pe hario, tepoi ke pomalam pule. Nenge teke elle alngana altoto pe e alngana altoto lape ta nanasia tei ke tatul heke peunga kanna?

8 Pe nenge teke ngalum paena alngana ke nek ero, lape hana te lohaka ke tela nga hunelinga ma ero?

9 Imo pule apoi ke pomalam. Nenge teke a heleia helenga e nge altoto lange mele, mele nem lape eteia helenga nem luna ke merei? Lem helenga nem lape hesil sio mana paiam.

10 I manmanna ke helenga altoto ngana mur halang tetu nga ich nei. Pe helenga lochloch ngana nem luria pule la.

11 Pe nenge teke mele heleia helenga e pe e eteia luna ero, nakuna pomanga i nena nga kileng e pe iau lek nga kileng e.

12 Ke imo apoi ke pomalam mana iange a teke amene tote tunginga nemur nga Opepengpeng. Pe urana nge a mene tunginga nenge halau tote mata nenge NeHalang.

Utar Nenge Ta Poia Pe Ta Heleia Helenga Altoto Ngana

13 Ke pomalam mele nenge teke hele nga helenga altoto ngana, urana nge hetalaulau pe onteia NeHalang nga tunginga, tunginga nenge halaua i ke hemallaha hote helenga nem luna.

14 Iange nenge teke e hetalaulau nga helenga nenge altoto, opek hetalaulau pe letek tuanin ngana tu nga hetalaulaunga nem ero.

15 Ke lape epoi ke pomerei? Iau e teke e hetalaulau nga opek pe e hetalaulau nga letek tuanin ngana pule. Pe e teke e peupeu nga opek pe e peupeu nga letek tuaninin ngana pule.

✡ **13:13:** 1Te 1:3 ✡ **14:1:** 1Ko 12:31; 14:39

16 Ke nenge teke mele hel tetu luluch nge
iong pe te esia iong nge o heto hekeke Ne-
Halang nga opem mana, iri lape te hele ke
merei? Lape te hele ke, “Oe Manmanna.”?
Pa nem ero iange te eteia utar nenge o
helele ia ero.
17 I manmanna ke lem hetalaulaunga
nenge opoia lange NeHalang urana, pe het-
alaulaunga nem hekerkereng ia mele hel
nenge tetu luluch nge iong leteria ero.
18 Poinga nenge ta helele ia helenga al-
toto ngana i urana. Iau e popoia ke halang
lo pe e hele urana toto lange NeHalang nga
nem.
19 Pe nga etue nenge hehei pe hana nga
mata nenge NeHalang te heukirau, e teke
e hele nga helenga nenge te eteia ke e
hetore iri. E hele ngak ia nem urana toto
nga nenge ehele nga helenga altoto ngana
nemur.
20 ✡Titik mur pe liliuk mur, letemo tu-
anin ngana poi ke mange aina kinkino
ngana ero. Letemo tuanin ngana poi ke
mange hehei pe hana nenge te mera lo.
Pe urana nge apoi ke manga mamau mur
nenge te popoia poinga poreke ngana mur
ero.
21 ✡NeHalang nena helenga nenge tehas
sue ke ulolo hele ke teke,
“Lape e poia hana lomonmona ngana mur
nenge reria helenga altoto ke te hele
lange hana nemur,
pe hana nemur lape te longo taua iau ero
toto.”
22 Ke helenga altoto ngana nemur tepoi
ke manga lala nenge heilangia NeHalang
nena kerkerenga palaungana lange iri
nenge leteria manmanna ero. Pe helenga
hetatalonga halaua iri nenge leteria man-
manna.
23 ✡Ke nenge teke hehei pe hana nga
mata nenge NeHalang te heukirau pe te
helele nga helenga altoto ngana mur, pe
iri nenge te eteia ero pe iri nenge leteria
mamanna ero tei teu pe lape te hele ke
teke, “Imo nge lape amo hauhaua iam!”
24 ✡Pe nenge teke a hetatalo hotote Ne-
Halang nena helenga nemur, nenge tunge
lala nge imo pe iri nenge leteria man-
manna ero tei teu, lape lemo helenga
nemur tua tote leteria nga reria poinga
poreke ngana mur.
25 Pe leteria tuanin ngana mur nenge
tetal komkome lape te hele hote nga mal-
laha. Pe lape te tualou sio pe te heto
heke NeHalang pe te hele ke te teke, “Man-
manna toto ke NeHalang tu luchluch nge
imo!”

Ume Nemur Nenge Ta Hetalaulau Pe Tapopoia

26 ✡Titik mur pe liliuk mur, ure nenge e
teke e helele ia ngana koi nei: Nga etue
nenge a eukirau ke a hetalaulau, mele
mene peunga pe mele hetottoro pe mele
hele hotote NeHalang nena helenga nenge
tunge lala nge i, pe mele helele ia helenga
altoto ngana pe mele hele hotote luna mur.
A poia ure lochloch ngana nei ke a hekerk-
ereng ia mata nenge NeHalang.
27 Nga nenge a hele nga helenga nenge
altoto amo mol mana te hele. Elle hele ke
het pe nai ngana ke het pe mol ngana pe
het sapele. Pe mele e pule nge hele urume
helenga nemur luria.
28 Pe nenge teke mele e nge hele urum-
rume helenga mur luria ero, iok, mele
nenge teke helele nem reng mana pe hele
mana lala nge NeHalang nga letena ol.
29 ✡Pe hetatalonga iri nai ma mol mana
te hele pe imo lochloch a longo teu langa
reria helenga tang ngana ke nek.
30 Pe nenge teke NeHalang nena helenga
lohot nge mele nenge kilkila nga lamam, i
nenge helele nem reng mukam.
31 A nanasia poinga nei ke imo elle pe
elle a hele hote NeHalang nena helenga.
Pomalam lape hehei pe hana te eteia pe
hekerkereng ia iri.
32 Hetatalonga mur te haliu hotote NeHa-
lang nena helenga pe te hele ke het nga iri
siporia lemeria ngana mana.
33 Iange NeHalang i non nenge hepiriu
elele ure mur ero. Pomalam lemene ke
teke tatu ke nek pe letera pulu ala nga ute
e ero.
Nga etue nenge hehei pe hana nga mata
nenge NeHalang te eukirau ke teole haria,

✡ **14:20:** Epe 4:14 ✡ **14:21:** Isa 28:11-12 ✡ **14:23:** Ume 2:13 ✡ **14:24:** Ioa 16:8 ✡ **14:26:** 1Ko 12:8-10 ✡ **14:29:** 1Te 5:21 ✡ **14:34:** 1Ko 11:3; 1Ti 2:12

34 ✡hehei iri muka ia helenga e ero. Iri
teare ke tereng mana ke pomanga Iuta
mur reria hotonga hele ngana.
35 Pe nenge te teke te etei teu langa ute,
tela mule nga reria pele ol laka te ontei ho-
tote eria mur ol. Ke heo ngana toto nge heie
hele nga etue nenge iri mata nenge NeHa-
lang te hekirau iange lape hemei mule i.
36 Lape NeHalang nena helenga huna
nge imo pe imo nge a tung hote iam ae? Pe
lape helenga nem la nge mele hel ero pe
lohot mana nge imo, manmanna kai?
37 ✡Mele nenge teke i hetatalonga pe
mene lete matana ngana nga Opepeng-
peng, urana nge heleia pule ke teke ure
nemur nenge ehas ia lala nge imo nei, Non
Soke nena hotonga mur ia iri.
38 Pe nenge teke lemene ero ia, iok a
longo taua i ero.
39 Ke pomalam titik mur pe liliuk mur,
a hetatalo hote NeHalang nena helenga
nenge tunge lala nge imo ke kerkereng. Pe
aheo ele imo nge a hele nga helenga altoto
ngana mur ero.
40 A poia ure lochloch ngana ke urana pe
a nanasia ke pengpeng.

15

Kristus Maul Haka Mule Ngana

1 Iok titik mur pe liliuk mur, e teke
letemo metene helenga urana toto ngana
nenge e haliu hote lange imo ke a mene
pe letemo manmanna ngana mes ke kerk-
ereng ia ke ulolo.
2 Ke nenge teke a rahite helenga urana
toto ngana nenge e haliu hote lange imo ke
kerkereng, lape NeHalang mene mule imo.
Pe nenge teke letemo manmanna ia ero
lape helenga urana toto ngana nem halaua
imo ero toto.
3-4 ✡Helenga nenge e mene i helenga
nenge palaungana toto pe e heleia lange
imo lo. Ana helenga koi nei:
"Kristus mete ke saua rera poinga poreke
ngana mur ke te lasus toto.
Tealo hite I pe ma ke etuene mol nga
polo
pe nga etue mol ngana maul haka mule.
Pe nem pete tote NeHalang nena he-
lenga nenge te hassue ke ulolo."
5 ✡Pe hetei hote i lange Petrus, ke het pe
hetei hote i lange hekulkulonga analoch pe
nai nem.
6 Ke het hetei hote i lange nena hana mur
lochloch nenge leteria manmanna nge i
ke te esia i ke hele nga etue elle mana.
Hana nemur aria sisalanga ele haka toto
nga nenge iri ana non kina lime iri lime
(500). Hana nemur hel te mete lo pe halang
tetu ke te maulul kura.
7 ✡Pe hetei hote i lange Ieims pule ke
het pe nge hekulkulonga ana hana mur
lochloch.
8 ✡Pe nga hoena toto ol hetei hote i at
nge iau, pe iau epoi ke pomalaka nga mele
nenge te hoho lele.
9 ✡E hele ke pomai iange iau e ele sio
mana nge hekulkulonga mur. Pe urana
nge a hetue iau ke hekulkulonga ero iange
e heporeke tote hehei pe hana nga mata
nenge NeHalang.
10 ✡Pe NeHalang letena ia iau ke poma-
lam e lohot ke iau non nenge pomai. Pe
eume ke kerkereng toto nge hekulkulonga
mur, ke pomalam letena poreke ngana
nem hesil sio mana nge iau ero. Pe iau toro
e poia ume nei ero iange NeHalang letena
poreke ngana halaulaua iau nga ume nei.
11 Pe nenge teke e haliu hote helenga
pe letemo manmanna pe hekulkulonga ne-
mur pule te haliu hote helenga pe letemo
manmanna, ute pele nga nem ero.

Tamaul Haka Ngara Nga Metenga

12 Imem mo haliu ke mo teke NeHalang
hemaul heke mule Kristus nga metenga pe
pomerei amo hel te teke iri nenge te mete
lape te maul haka mule ero?
13 Iok, nenge teke pomam, pomerei nge
Kristus? Lape maul haka nga metenga ero
pule?
14 Ke nenge teke Kristus maul haka mule
ero, lemem hengetoro mur lape hesil sio
mana pe letemo manmanna ngana nem
lape luna ero.
15 Pe pule nakuna nenge imem mo pal-
laklaka mana ia helenga nenge mo teke

✡ **14:37:** 1Io 4:6 ✡ **15:3-4:** Isa 53:5-12; Mat 12:40; Ume 2:24-32 ✡ **15:5:** Mat 28:16-17; Luk 24:34 ✡ **15:7:** Ume 1:3-4 ✡ **15:8:** Ume 9:3-6 ✡ **15:9:** Epe 3:8; 1Ti 1:15 ✡ **15:10:** 2Ko 11:23

NeHalang hemaul heke Kristus. Iange
nenge teke manmanna ke iri nenge te mete
te maul haka mule nga metenga ero, iok
NeHalang hemaul heke mule Kristus ero.
16 Ke nenge teke iri nenge te mete te maul
haka mule nga metenga ero Kristus lape
maul haka ero pule.
17 Pe nenge teke NeHalang hemaul
heke mule Kristus ero, letemo manmanna
ngana mur luria ero pe lemo poinga
poreke ngana mur tetu kura.
18 Pe pule iri nenge leteria manmanna
nge Kristus pe te mete, te erue mana ke te
lasus.
19 Pe nenge teke letera manmanna nge
Kristus nga tatu ngara nei mana, pe e ero ol
lape ta mene poreke tote nge hehei pe hana
lochloch nga ich.
20 Pe i manmanna toto ke NeHalang
hemaul heke Kristus nga metenga ke helue
kue nge iri nenge te mete nge lape te maul
haka pule.

Iesus I Mukaia Maulinga

21 ✡Ke none helue kue nenga metenga ke
lohot nge hehei pe hana ke pomalam none
pule helue kue nenga ta maul haka mule
ngara ke lohot nge hehei pe hana.
22 Metenga at nge ita lochloch nge An-
tam. Ke pomalam ta maul haka mule
ngara at nge Kristus.
23 ✡Pe mele elle pe elle kulele ana etue
nenge lape maul haka muleia. Kristus
helue kue lo pe nga at mule ngana, iri
nenge te nanasia i lape te maul haka pule.
24 Ol pe etue nei hetala ngana lape lohot
ol: Nenge Kristus lape hekou sue hotonga
papalau ngana mur pe hana nenge reria
kerkerenga halang pe ope nga tapa sana
reria kerkerenga mur. Hekou sue iri ke
het pe tung heke naungaala ana ume langa
NeHalang penna.
25 ✡Iange Kristus i naungaala ana non
nenge nauele kileng. Pe nauele kileng
ke la het nga etue nenge hekou sue nena
ngarang mur lochloch pe tal sue iri nga
apena ene.
26 ✡Pe Kristus nena ngarang nenge lape
hekou sue nga hoena, ngana laka metenga.
27 ✡NeHalang nena helenga nenge tehas
sue ke ulolo hele ke pomai, “Tal sue ure
lochloch ngana nga apena ene.” Nei mal-
laha ke NeHalang tuteu luluch nga ure
nemur nenge tal sue iri nga Kristus apena
ene nem ero.
28 Iange Kristus lape nauele ure lochloch
ngana nenge NeHalang tal sue nga apena
ene. Ke het pe Tuna Kristus lape tal sio
mule i nge NeHalang nenge tal susue ure
nemur nga apena ene nem. Ke NeHalang
lape nauele ure lochloch ol.
29 Iok, a longo at nga nei: Iri nenge
te mete lo hana hel te mene muria ke te
henune iri. Pomalam iri nenge te mete
nem lape te mene maulinga. Pe nenge
teke manmanna ke iri nenge te mete te
maul haka mule nga metenga ero, pomerei
nenge hana nemur te poia poinga nei?
30 ✡Anau at nge imem pule. Imem mo
matau metenga ero pe mo rahite ume nei
ke kerkereng. Pe nenge teke helenga nem
manmanna pomerei nenge mopoi ke mai?
31 Titik mur pe liliuk mur, e hele ke man-
manna toto lange imo. Nga etue lochloch e
kulala mana metenga. Pe e iech toto iange
imo a nanansia ara Non Soke Iesus Kristus
pomalam e poia helenga nei.
32 ✡Iau pe hana nenge tepoi ke manga
ur hinolo mur nge Epesus, mo hunel ia
helenga nem pe lape halaua iau nga letek
manmanna ngana ke merei, nenge teke
iri nenge te mete lape te maul haka mule
ero? Lape tapoi mana ke pomanga helenga
nenge hele ke teke,
“Ta ngau pe tain nike
iange nge rou ta mete.”
33 A nauala amo kenek iange lape mele hel
te channanga ia imo. Pe atu luluch nge
hana porekreke ngana mur ero iange hana
nenge pomam te he porekreke rera poinga
urana ngana mur.
34 Letemo matana ke nek mule pe a hile
lemo poinga poreke ngana mur. Pe amo
hel nge imo te eteia NeHalang ero toto,
ameia imo nga nei ero kai?

Singi Nenge Lohaka Mule Nga Metenga

35 Iok, nenge teke amo hel nge imo te
ontei ke te teke, “Iri nenge te mete lape te

✡ **15:21:** Rom 5:12 ✡ **15:23:** 1Te 4:16; Hem 20:5 ✡ **15:25:** Mat 22:44 ✡ **15:26:** Hem 20:14 ✡ **15:27:** Psa 8:6
✡ **15:30:** Rom 8:36 ✡ **15:32:** Isa 22:13

maul haka ke pomerei? Pe lape singiria
lohot ke pomerei?”
36 ✡Opoi ke manga hauaua ero! Nenge
teke otua sue ngaunga tutuna nenge
maulul nga ich i lape mete. Pe nenge teke
otua sue nenge mete i lape matana hot pe
haka.
37 Pe ure nenge otue nem i ngaunga tu-
tuna mana nenge pomanga kon pe raes
nganangana pe otue tana rorol ngana ero.
Pe nga hoena te haka pe te lohot ke po-
manga kon pe raes ol.
38 Pe NeHalang tunge ngaunga tutuna
nemur singiria ke pomanga tal ngana ia.
Pe ngaunga tutuna nemur nenge altoto
NeHalang talue ke iri elle pe elle singiria
altoto.
39 Ke ure nemur nenge singiria, iri
lochloch ke nakuria elle ero. Ita non sin-
gira altoto pe huros mur singiria altoto
pe ngie mur singiria altoto pe ruo mur
singiria altoto.
40 Ure hel tetu nga tapa pe hel tetu nga
ich. Nemur nga tapa singiria ana hemal-
malinga elle mana pe altoto nge iri nemur
nga ich. Pe nemur nga ich singiria ana
hemalmalinga elle mana pe altoto nge iri
nemur nga tapa.
41 Chaia matana ana hemalmalinga al-
toto nga teio ana hemalmalinga. Pe itoch
mur aria hemalmalinga altoto pe itoch elle
pe elle aria hemalmalinga altoto nge pekn-
garia mur.
42 Ke iri nenge te mete pe te maul haka
mule lape tepoi ke pomalam pule. Mele
mete pe tealo hite iange singina tu ke koko
ero pe singina nenge maul haka mule ia
lape tu ke koko.
43 ✡Pe tealo hite singina iange punich ulu
pe nakuna poreke pe singina nenge maul
haka mule ia nakuna urana pe kerkereng.
44 Ke singina nenge tealo hite nem i ich
ana mana pe singina nenge maul haka
mule ia i tapa ana ure ia iange i ope mana.
45 ✡Ke pomalam NeHalang nena helenga
nenge te hassue ke ulolo hele ke teke, “An-
tam nenge lohot tala tungana pomange ita
nga ich nei.” Pe Antam nenge lohot rume,
at nga Opepengpeng pe i Ope nenge tunge
maulinga.
46 (Ke anaue lo?) Singi nenge Ope ana
lohot tala ero. Singi nenge ich nei ana lohot
tala ke het pe singi nenge Ope ana.
47 Antam nenge lohot tala, tepip hote i
nga melete nenga ich nei pe Antam nenge
lohot rume at nga tapa.
48 Ke pomalam iri nenge reria nga ich
tepoi ke mange i nenge at nga ich, pe iri
nenge reria nga tapa tepoi ke mange i
nenge at nga tapa.
49 Pe ita tatu ke pomange non nenge at
nga ich nei ke pomalam mana lape nga
hoena tatu ke pomange non nenge at nga
tapa.
50 Titik mur pe liliuk mur, e teke e hele
ke mai koi; Singira pe eira lape te teu langa
NeHalang nena naualanga pe nekinga ero,
iange singi nenge ich nei ana tu ke koko
ero.
51-52 ✡A longo kenek nga helenga
talkomkome ngana nei: Ita lochloch ngana
lape ta mete ero iange nga etue nenge
ngalum paena alngana, lape tahul ke
ueiuei toto ke pomanga matara palun
ngana. Pe iri nenge te mete lape te maul
haka pe te mete mule ero ol pe ita lochloch
ke tahul ke elle.
53 ✡Iange singira nenge tu ke koko ero nei
lape lohot ke i singi nenge tu ke koko. Pe
singira nenge metmete nei lape lohot ke i
singi nenge mete mule ero ol.
54 ✡Ke nga etue nenge ure nem lohot ke
pomam ke singira nenge tu ke koko ero nei,
lohot ke i singi nenge tu ke koko, lape Ne-
Halang nena helenga nenge te hassue ke
ulolo hot ke manmanna sapele nenge hele
ke teke, “NeHalang hekou sue metenga ke
het toto.”
55 ✡ “Metenga! Kikim ngam tu langai?
Pe lem kerkerenga nenge melmelenga
ana ngai?”
56 ✡Metenga mene nena kerkerenga nenge
melmelenga nga poinga poreke ngana pe
poinga poreke ngana nena kerkerenga lo-
hot nga hotonga.
57 Pe ta hele urana toto lange NeHalang
nga ara Non Soke Iesus Kristus kikina

✡ **15:36:** Ioa 12:24 ✡ **15:43:** Pil 3:20-21 ✡ **15:45:** Gen 2:7 ✡ **15:51-52:** Mat 24:31; 1Te 4:15-17 ✡ **15:53:** 2Ko 5:4 ✡ **15:54:** Isa 25:8 ✡ **15:55:** Hos 13:14 ✡ **15:56:** Rom 7:13

ngana. Nge Kristus mana NeHalang hekerkereng ia ita ke ta hekousue poinga nenga metenga.
58 Ke pomalam titik mur pe liliuk mur, ames ke kerkereng ke ute pele heloiloi ia imo ero. Kokoes a tung teu tote imo langa Non Soke ana ume, iange a etia ke lemo ume nenge Non Soke nem lape hesil sio mana ero.

16

Tunginga Nenge Halaua NeHalang Nena Hana Mur

1 ✡Iok, e teke e hele teu langa um tutuna nenge lape a takiraua pe apoi tunginga ia ke a halaua NeHalang nena hana mur. Urana nge a nanasia ke pomanga e hele ngakia lange iri mata nenge Kalasia.
2 Nenge e hele ke e teke; Nga Sante kokoes imo elle pe elle a mene lemo umtutuna unne hel nenge a hottau ususia pe atal lele hote unne ke ma ke tatalo alala nike. Pomalam nga etue nenge eat lape a song ke a tango rara mule lemo umtutuna nenge halaunga ana ero ol.
3 Pe a henonou hote hana hel ke te mene lemo halaunga ana umtutuna nem lange Ierusalem. Pomalam nga etue nenge eat lape ehas ia alalaha nenge hele urume iri pe e kulosia iri ke tela.
4 Pe nenge teke urana nge iau ela pule, iok iri lape tei luluch nge iau.

Paulus Nena Heninginga Mur

5 ✡Pe e teke ei tele tuele kina nenge Mesatonia mukam ke het ol laka, ela e lohot ke enau toto imo ol.
6 ✡Pe lape etu ke mala pol luluch nge imo mukam. Lape nga lukunna ana etue. Ke het pe imo lape a halaua iau ke ela nga kileng e pule nenge e teke ela ia.
7 Lemek ero nge ela ke ueiuei pe etu luluch nge imo ke etue choro mana. E teke etu luluch nge imo ke mala pol, pe nem lohot mana nga Non Soke lemene ngana.
8 Pe e teke etu nge Epesus ke etue nenga Pentikos het mukam.
9 ✡Iange kue chach lo nenge lape e poia ume palaungana pe esei heke hana nenge te teke tepoi elele iau nga ume nei ero.
10 ✡Pe nenge teke Timoti sauhot nge imo along teua i ke tululuch nge imo pe a poia i ke nek, iange i umume ia Non Soke ana ume ke mange iau.
11 ✡Pe amoe nau sio mene i ke pomanga non pulut ngana pele ero. A nekia i ke letena masio ke nek pe a halaua i nga nena inga ke at mule nge iau; iange iau pe NeHalang nena hana mur mo kulelele i.
12 ✡Pe tira Apolos, kokoes e hele ke kerkereng toto lala nge i ke la luluch nge titira mur hel pule ke la tenau toto imo. Pe i lemene ero nge lohaka heueu nei, pe nga hoena nenge teke kileng urana lape lohaka pe lange imo ol.

Helenga Hel Pule

13 Atu pe a nauala manmana pe ames ke kerkereng nga letemo manmanna ngana pe ames ia amo seilil pe a mes ke kerkereng.
14 Pe poinga nenge mutemo taua NeHalang pe hehei pe hana, a henonou hote nga lemo ume mur lochloch nenge a popoia.
15 ✡Titik mur pe liliuk mur, a eteia ke iri lochloch ngana nenga mata nenge Stepanus, iri tala nga tuele kina nenge Akaia nge te hulia leteria pe te ume ke te halaulaua NeHalang nena hana mur. Pe e teke e hele ke kerkereng toto lange imo ke
16 a nanasia hana nenge pomai reria poinga pe iri lochloch ngana nenge te halaua iri ke te poia ume nei.
17 Iau e iech nge Stepanus pe Potunatus pe Akaikus nge te mene mullimo pe teat ke te halaua iau nga lek ume.
18 Iau letek urana toto nge iri ke pomange imo nge letemo urana nge iri pule. Ke urana nge a heto heke hana nenge pomai.

Helenga Hetala Ngana Mur

19 ✡Iri mata nenga tuele kina nge Eisia te teke reria iechinga palaungana lange imo. Pe Akuila pe Prisila pe iri mata nenge te eukiraurau nga reria pele, te teke reria iechinga palaungana lange imo nga Non Soke ene.

✡ **16:1:** Rom 15:25-26; 2Ko 8:1-9 ✡ **16:5:** Ume 19:21 ✡ **16:6:** Rom 15:24 ✡ **16:9:** Ume 19:8-10; 2Ko 2:12 ✡ **16:10:** 1Ko 4:17 ✡ **16:11:** 1Ti 4:12 ✡ **16:12:** 1Ko 3:6 ✡ **16:15:** 1Ko 1:16 ✡ **16:19:** Ume 18:2, 18, 26

20 Pe NeHalang nena hana mur lochloch
nga lamai, te teke reria iechinga lange imo
pule. Pe a sisa perimo nge imo elle pe elle
nga poinga nenge ita NeHalang nena hana
mur ta popoia.
21 Iau sipok e hassia helenga nei nga
perik: Lek iechinga palaungana lange imo.
Iau Paulus.
22 ✡Mele nenge mutena taua Non
Soke ero lape mene maulinga ero toto.
Maranata – Ara Non Soke at.
23 E hetalaulau ke Non Soke Iesus letena
poreke ia imo.
24 Pe mutek taua imo lochloch iange
Iesus Kristus kale tele ita ke ita elle mana.
(Ngana laka lom!)

✡ **16:22:** Kal 1:8-9; Hem 22:20

2 Korin
Alalaha Nai Ngana Nenge Paulus Hasia Lange Korin Mur

1 Iau Paulus. Pe nga NeHalang lemene ngana iua iau ke e lohot ke iau Iesus Kristus nena hekulkulonga. Pe imem nai tira Timoti nenge letena manmanna ngana elle mana ke mange ita, mo hekule alalaha nei ke lange NeHalang nena mata nge Korin pe nena hana mur nenge tetu nga kileng lochloch ngana nga tuele kina nenge Akaia.

2 Mo hetalaulau ke Temere NeHalang pe Non Soke Iesus Kristus leteria porekeia imo pe te poia letemo ke ma ke nek.

Paulus Hele Urana Lange NeHalang

3 ✡Ta heto heke NeHalang nenge ara Non Soke Iesus Kristus Temene. Pe i Temere ia nenge letena poreke ia ita pe i NeHalang nenge hemasmas ia hehei pe hana nga melmelenga mur.

4 I hemasia imem nga emem melmelenga mur ke pomalam mo hemasia mele hel pule nga aria melmelenga mur nga hemasinga nenge imem sipomem mo mene nge i.

5 ✡Imem momes luluch nge Kristus ke mo takisia ure meena ngana pe melmelenga mur. Ke pomalam NeHalang halaua Kristus pe lape hemaluche letemem pule.

6 Pe imem mo takisia melmelenga nei ke halaua imo ke a mene maulinga ke koko. Pe nenge teke NeHalang hemaluche letemem nga nei, imo pule lape NeHalang hemaluche letemo pe ames ke kerkereng ke a takisia melmelenga ke mange imem.

7 Ke imem samem kikina nge imo iange mo eteia nge lape ames ke kerkereng ke a takisia melmelenga pe lape NeHalang hemaluche letemo pule ke mange imem.

8 ✡Ke titik mur pe liliuk mur, imem mo teke mo helete metene imo ke a eteia ure meena ngana nenge lohotot nge imem nga kileng nenge Eisia. Imem moura ero totoia melmelenga nenge lohot nge imem nei. Melmelenga nem meena kou sio tote imem ke kikimem ero nge mo takisia, pe mo naue emem metenga ke rochroi toto.

9 Pe mo amnei ker tote nga letemem ke mo teke emem etue nenge mo mete ia koloi. Pe ero, ure nenge lohot nei, teke henonoua imem nge NeHalang nge i non nge hemaul heke mule hehei pe hana nga metenga pe samem kikina ngana tu mana nge i nge lape halaua imem. Iange imem sipomem nakumem ero toto nge mo halau mule imem ke motu ke mo maulul.

10-11 ✡Kokoes mo teke mo metmete nga ure meena ngana nemur pe NeHalang halaulaua imem. Pe letemem manmanna ke pomai; Nenge teke a hetalaulau emem ke kokoes, lape NeHalang longe lemo hetalaulaunga pe halau mulmule imem. Pe hulua lape te hele urana pe te heto heke tote i nga ure urana ngana nemur nenge tunge atat nge imem.

Paulus Nena Inga Nenge Lange Korin Mur Lohot Ero Mule

12 Imem mo palut laka totoia ure lochloch ngana nenge mo popoia nga ich nei. Nem mene teu luluche lemem ume nenge mo poia lala nge imo. Nga letemem mo eteia ke mo poia nga poinga nge urana pe nga poinga nge pengpeng nenge NeHalang tunge at nge imem. Pe mo nanasia mele nga ich letena matana ngana ero, NeHalang letena poreke ngana mana halaua imem ke mo poia poinga nenge pomam.

13-14 ✡Nga alalaha nenge ehas ia lala nge imo ehas ia helenga nemur nenge a sisia pe a eteia luna ke nek. Imo a etei polia imem lo pe nga hoena lape a etei ke nek toto ol. Ke pomalam nga etue nenge ara Non Soke Iesus at, lape mo palut ke motal hekeke imo pe imo a palut ke atal hekeke imem. ✡

15 Iau letek here tote imo nga nei, ke pomalam nga tele ngana, e henin tele lek inga ke e teke ela ke e lohot tala nge imo. Nga poinga nei lape a iech nge e lohot ke henai nge imo.

✡ **1:3:** Rom 15:5 ✡ **1:5:** Psa 34:19 ✡ **1:8:** Ume 19:23; 1Ko 15:32 ✡ **1:10-11:** 2Ti 4:18 ✡ **1:13-14:** 2Ko 5:12; Pil 2:16 ✡ **1:13-14:** 2Ko 5:12; Pil 2:16 ✡ **1:16:** 1Ko 16:5-6

16 ✡Iange e teke e lohot tala nge imo ke
het pe ela nge Mesatonia, ke het pe ela ke
e lohot mule nge imo ke a halaua iau nga
lek inga nenge lange Iutea.
17 Iau letek tuanin ngana song hot ke
pomam pe ero, eat ke enau toto mule imo
ero. Ke nga nem a teke iau non nenge ehul
hali helenga ae? Poinga nenge e hele ke
"Oe" pe e hele mule ke "Ero," nem lape e
nanas mene lemek ngak pe iau non nenge
pomam ero.

18 NeHalang nena helenga tu ke man-
manna ke pomalam iau pule e hele ke
manmanna. Iau non nenge e hele ke teke,
"Oe" pe "Ero" mule ero.
19 ✡Iange NeHalang Tuna Iesus Kristus
nenge Iau pe Sailas pe Timoti mo haliu
hote lala nge imo, I non nenge hele ke "Oe"
pe "Ero" mule ero. I hele ke "Oe" mana pe
nanas mene NeHalang lemene ngana mur
lochloch.
20 ✡Pe ngata ke "Oe" ke poia NeHalang
nena tomunga hel ana helenga mur ke te
lohot ke manmanna. Ke ngana laka nenge
ta hele ke "Oe Manmanna" nge Kristus pe
ta heto heke NeHalang iange Kristus hele
ke "Oe" pe nanasia nena helenga.
21 Pe NeHalang i sipona laka nenge poia
imo pe imem ke tames ke kerkereng ke
hele luluch nge Kristus. Pe i sipona poia ita
ke ta mene tuangaola nge heongana nge i.
22 ✡Pe pule hesio teua nena Opepeng-
peng at nga letera ke heilangia nena hana
mur imem pe helue kue nenga ure man-
manna toto ngana nenge teke tunge at nge
ita kura.

23 NeHalang eteia letek ke iau e pallak-
laka ero. I poi ele iau ke ela nge imo nge
Korin ero, iange lape e hele inin taua imo
pe e heporeke tote atu ngamo.
24 ✡Pe mo poia imo ke pomanga non
nenge nauele nena hana mur nga ume
ero. Ke pomalam mo echia imo nga letemo
manmanna ngana mur ero. Imo ames ke
kerkereng nga letemo manmanna mur lo
pe mo teke mo ume luluch mana nge imo
ke mo poia imo ke a iech.

2

1 ✡Ke pomalam letek tuanin hote lo ke e
teke lemek ero nge ela ke enau toto imo pe
e poia ure meena ngana e ke lohot nge imo.
2 Iange nenge teke e poia ure meena
ngana ke lohot nge imo, itei lape poia iau
ke e iech ol? Pe ngana ma imo nenge e poia
ure meena ngana ke lohotot nge imo nem
mam lom.
3 Lek alalaha nenge ehas tele lange imo
huna koi nei. Imo mana a poia iau ke e
iech pe lemek ero nge ela nge imo pe a poia
iau ke letek meena mule. Iau letek man-
manna ke nga etue nenge e iech, e eteia ke
iechinga nem lohotot nge imo pule.
4 ✡Nga etue nenge e hasasia alalaha nem
letek meena pe letek una pe matak eina sio
ke halang, pe letemo meena ia nem ero. E
teke a eteia ke iau mutek tau tote imo.

Letemo Porekeia Mele Nenge Poia Poinga Poreke Ngana

5 Nenge teke mele poia mele ke letena
meena, mele nem poia poinga nem at nge
iau ero. I poia lange imo lochloch. Pe
lemek ero nge a tuachol sakililia i.
6 Imo lochloch a ngata hel lo ke a teke
a heleia i nga nena poinga nem, ke nem
purpur lo.
7 Pe heueu nei ol, e teke a poia i ke pomai
koi: Letemo poreke ia i pe a poia i ke nek
iange lape letena meena sakilil.
8 Pe e hele ke kerkereng lange imo ke
e teke a poia mele nem ke eteia ke imo
mutemo taua i.
9 Pe alalaha nenge ehas ia lange imo
nem, huna laka nenge e teke enau urume
ames ngamo, ames ke kerkereng nga ure
lochloch ngana nenge e hetoro sue lange
imo ma ero.
10 Nenge teke o saua mele nena poinga
poreke ngana ke lasus toto pe letem
metene ero ol, iau lape e poia lange i ke
pomalam pule. Nenge teke poinga poreke
ngana e lohot, iau lape epoi ke pomam pe
e poia nga Kristus ene ke e halaua imo.
11 ✡Ke pomalam non poreke ngana
memeun nge ita ero ol, iange ta etei tote
nena poinga mur lo.

✡ **1:19:** Ume 18:5 ✡ **1:20:** Hem 3:14 ✡ **1:22:** 2Ko 5:5; Epe 1:13-14 ✡ **1:24:** 1Pi 5:3 ✡ **2:1:** 1Ko 4:21 ✡ **2:4:** Ume 20:31 ✡ **2:11:** Luk 22:31 ✡ **2:12:** Ume 14:27; 1Ko 16:9

Paulus Longe Titus Pingana Nge Troas

12 ✡Nga etue nenge ela ke e lohot nga
tuele tana nenge Troas ke e haliu hote
helenga urana toto ngana nenge Kristus, e
naue ke pomanga Non Soke helue kue nga
ume nei nga lamau ke ulolo.
13 ✡Pe iau letek meena kura iange e hot-
taua tira Titus ero mana. Ke pomalam e ee
lange hehei pe hana nga lamau pe ramak
lange Mesatonia.

14 Pe e hele urana toto lange NeHalang
nge i muka ia imem ke moi hotia Kristus
nena ume. Pe poia ume nem inangana
ehech ngana song ke kikina toto nga kileng
lochloch ngana ke hehei pe hana te eteia i.
15 Iange imem mo pomanga sapiu eina
inangana ehech ngana nenge Kristus poi
tunginga ia lange NeHalang. Pe inangana
song ke rongo heke iri nenge NeHalang
mene mulmule iri pe iri nenge lape te mete
pe iri erue.
16 ✡Ke ume nenge mo poia nei, inan-
gana lange iri nenge lape te mete pe iri
erue nem, ke pomanga ure nenge tunge
metenga. Pe inangana lange iri nenge Ne-
Halang mene mulmule iri, ke pomanga ure
nenge tunge maulinga. Pe itei nakuna toto
nge poia ume nenge pomai?
17 Hana halang te teke te mene umtutuna
nga ume nenge te haliu hotote NeHalang
nena helenga, pe imem ero. NeHalang i
sipona kulosia imem pe mo hele ke man-
manna nga matana ke pomanga Kristus
nena hana mur toto.

3

Hekulkulonga Mur Iri Ume Ana Hana Mur Nga Tomunga Hel Heueu Ngana

1 ✡Pe imo letemo ma ke merei? A teke mo
tal heke mulmule imem pullo kai? Mele
hel tehas ia alalaha ke te heto hekeke hana
hel. Pe a teke mopoi ke mange iri ke mo
tunge alalaha nenge mele hel tehas ia, ke te
heto heke imem lange imo? Eh! A teke imo
sipomo a hasia alalaha e ke hele urume
imem?
2 ✡Ero toto. Imo sipomo a pomanga
alalaha nenge mohas ia nga kakahomem
pe hehei pe hana te sisia pe te eteia.
3 ✡Pe pule lemem ume nenge mo haliu
hotote helenga urana toto ngana poia imo
ke a pomanga alalaha nenge Kristus hasia.
Pe hasia nga hasinga eina ero, hasia laka
nga NeHalang nenge tu ke maulul Opene.
Pe has heke nga um nenge tekole ero, has
heke nga ita non kakahora.

4 Imem letemem manmanna ke NeHa-
lang mene mule imo nga ume nenge Kris-
tus ke ngana koi nenge mo hele ke pomai.
5 Imem sipomem nakumem ero toto nge
mo poia ume nei, pe emem halaunga nga
ume nenge mo popoia at mana nge NeHa-
lang i toro.
6 ✡Ke i sipona poia imem ke nakumem
nge imem ume ana hana mur nga tomunga
hel heueu ngana. Tomunga hel heueu
ngana nem poi ke manga hotonga nenge
tehas ia ero, i ure nenge at nga Opepeng-
peng. Hotonga nenge tehas ia atia metenga
pe Opepengpeng tunge maulinga.

7 ✡Hotonga nenge atia metenga tehas
heke nga um pe at luluch nga NeHalang
nena hemalmalinga nenge poia Moses ra-
mana ke sinaala toto. Pe sinaele tote Israel
mur mataria ke te naue ke nek ero. Pe nga
hoena hemalmalinga nem het sio mule.
8 Pe ume nenge NeHalang nenge tunge
Opepengpeng at nge ita, ana hemalma-
linga palaungana toto nga nenge hotonga
ana.
9 ✡Ke nenge teke ume nenge atia
metenga nge ita ana hemalmalinga, ume
nenge poia ita ke ta pengpeng nga NeHa-
lang matana, ana hemalmalinga pule. Pe i
palaungana toto.
10 I manmanna ke pomam iange to-
munga hel heueu ngana nei ana hemal-
malinga tualeme ke palaungana toto pe
hemalmalinga nenga tomunga hel nike
ngana het sio toto lo.
11 Ke nenge teke hotonga nike ngana
nenge het sio nem at luluch nga hemal-
malinga, tomunga hel heueu ngana nei
ana hemalmalinga palaungana toto, iange

✡ **2:13:** Ume 20:1 ✡ **2:16:** Luk 2:34; 2Ko 3:5-6 ✡ **3:1:** Ume 18:27; 2Ko 5:12 ✡ **3:2:** 1Ko 9:2 ✡ **3:3:** Exo 24:12; Jer 31:33; Ezk 36:26-27 ✡ **3:6:** Jer 31:31; Ioa 6:63; 1Ko 11:25 ✡ **3:7:** Exo 34:29 ✡ **3:9:** Deu 27:26; Rom 1:17

i lape tu ke koko.
12 Imem letemem manmanna toto nga
ure nei ke pomalam moi hot mallaha ke mo
haliu hote helenga urana toto ngana.
13 ✡Imem mo poi ke mange Moses ero.
Moses ramana sinaala pe poi hele ana
malenga iange lemene ero nge Israel mur
te naue ure nem nge het sisio nge i.
14 Pe leteria hit mana. Ke nga etue nei
te sisia tomunga hel nike ngana nenge
Moses pe te eteia luna ero, iange nakuna
pomanga malenga nem poi ele leteria
matana ngana kura. Pe nenge teke leteria
manmanna nge Kristus, lape Kristus poi
sue malenga nem pe te eteia hotonga luna
ke nek.
15 Ke nga etue nei tesis ia tomunga
hel nenge Moses pe te eteia luna ero
iange malenga poi ele mene leteria matana
ngana.
16 ✡Pe nenge teke mele hulia nena poinga
mur pe nanasia Non Soke, lape Non Soke
poi sue malenga nenge poi ele letena
matana ngana nem.
17 ✡Helenga nenge "Non Soke" nei, i
heleleia Ope. Nenge teke Non Soke Opene
tuteu nge mele, mele nem lape tu ke poi
tetele mana ol.
18 Pe ita, malenga poi ele ramara ero.
Ke pomalam ta henonou hote Non Soke
nena hemalmalinga. Isipona hulia ita ke ta
pomange i nga nena hemalmalinga nenge
pupuo ke papalaungana. Pe hemalma-
linga palaungana nem, at nge Non Soke
nenge i Ope.

4

1 NeHalang letena ia imem pe tunge ume
nei at nge imem. Ke pomalam lemem
melei tana ia ume nei ero.
2 ✡Pe mohul rumemem ia meinga ana
poinga mur nenge talkomkome pe mo pal-
laka ia hehei pe hana ero pe mo hetaua Ne-
Halang nena helenga unne e ero. Mo haliu
hot pengpeng ia NeHalang nena helenga.
Pomalam hehei pe hana te amnei teu nga
leteria nga lemem poinga pe te eteia ke
imem hana nenge pomai nga NeHalang
matana.
3 Imem mo haliu hote helenga urana toto
ngana lange hehei pe hana lochloch, pe iri
nenge lape te erue, iri mana te mene hote
helenga nei luna ero.
4 ✡Iange non poreke ngana nenge nauele
ich nei, hepirit ele tote iri nenge leteria
manmanna ero, leteria matana ngana mur
lo. Ke pomalam te naue lemenge nenga
hemalmalinga nge Kristus nenge lohot nga
helenga urana toto ngana nei ero. Kristus
i non nenge henonou hot pengpeng ia Ne-
Halang nakuna.
5 Imem mo haliu hote imem sipomem
lemem helenga ero. Mo haliu ke mo teke
Iesus Kristus i Non Soke pe nena hana mur
imem, pe moat ke mo halau mene imo.
6 ✡Iange NeHalang hele nge nike ke teke,
"Lemenge lape lohot nga kileng au ngana!"
Ke NeHalang nem, i koi nenge poia nena
lemenge ke tua nga letemem pe tunge lete
matana ngana nge imem nga nena hemal-
malinga, nenge tualeme hot nga Kristus
ramana.
7 ✡Imem mo mene teua ure urana ngana
nge NeHalang ke tuteu nge imem. Pe mo
poike pomalaka nga tuninga nenge tepip
hote nga melete. Ke nei henonou hot peng-
peng ia ke kerkerenga palaungana nem at
nge imem ero, at mana nge Nehalang.
8 ✡Kokoes ure meena ngana halang te
lohotot nge imem pe te hekou sio tote
imem ero. Etue hel letemem lilil pe lete-
mem matana ke nek mulmule nga motu
ngamem.
9 Lemem ngarang mur tepoi porekreke
imem pe NeHalang nausio mene imem
ero. Tepal poreke totote imem pe momes
haka mulmule.
10 ✡Kokoes mo takis rerere Iesus mete
ngana nga singimem, pomalam lape hehei
pe hana te naue Iesus maulngana pule nge
tu nga singimem.
11 ✡Imem motu ke mo maulul kura pe
hana te teke te hunune imem iange mo
rahite Iesus nena ume. Pe singimem i ure
nenge lape mete pe het sapele pe tu ke koko
ero. Pe hehei pe hana lape te naue ke Iesus
tu ke maulul kura nga singimem nei.

✡ **3:13:** Exo 34:33 ✡ **3:16:** Exo 34:34 ✡ **3:17:** Ioa 8:36; Rom 8:2 ✡ **4:2:** 2Ko 2:17; 1Te 2:5 ✡ **4:4:** Epe 2:2; Kol 1:15; Hip 1:3 ✡ **4:6:** Gen 1:3; Isa 9:2; 2Ko 3:18 ✡ **4:7:** 2Ko 5:1 ✡ **4:8:** 2Ko 1:8; 7:5 ✡ **4:10:** 1Ko 15:31 ✡ **4:11:** Rom 8:36

12 Ke imem mo angala manmana
metenga nga ume nenge lape tunge
maulinga ke koko lange imo.
13 ✡NeHalang nena alalaha nenge tehas
sue ke ulolo, hele ke teke, “E hele, iange
letek manmanna.” Pe imem pule mopoi
ke pomalam. Mo hele iange letemem man-
manna.
14 ✡Pe mo eteia ke NeHalang hemaul
heke Non Soke Iesus nga metenga pe lape
hemaul heke imem luluch nge Iesus. Pe
lape mene imem luluch nge imo ke la tatu
luluch nge i.
15 Ure lochloch ngana nei lohot nge
imem ke halaua imo. Pe hehei pe hana
lochloch ngana nenge NeHalang letena ia
iri ke mene mulmule iri, lape te heto heke
NeHalang nena hemalmalinga ke elela
toto.
16 ✡Ke pomalam mo rahite ume nei ke
kerkereng. Nga singimem nge hot mo
tuauna pe mo kerkereng ero ol pe ope-
mem nenge tuteu nge imem lohot ke heueu
ngana mulmule nga etue lochloch.
17 ✡Pe ure meena ngana mur nenge te
lohotot nge imem nem, i ure kinkino mana
pe lape tetu ke mala ero. Pe iri lape te
halaua imem ke mo mene hemalmalinga
nenge lape tu ke koko. Pe hemalmalinga
nem i ure nenge palaungana toto nga ure
meena ngana nemur.
18 ✡Ke imem letemem tu mana kou nga
ure nenge mo kolkol ia kura pe letemem
tunga ure nenge mo esesia nei ero. Iange
ure nenge mo esesia nei tu ke etue choro
mana pe ure nenge mo kolkol ia neu lape
tu ke koko.

5

Ta Nanasia NeHalang Lemene Ngana Nga Singira

1 ✡Imem mo eteia ke singimem nei poma-
laka nga pelpele nenge mo tuteu mana ia
nga ich nei, iange i lape lapusa sio. Ke nga
etue nenge mo mete lape NeHalang tunge
lemem pele e nga nena kileng. Pele nem,
ita non ta umeia ero. NeHalang i sipona
umeia pe ana pele lape tu ke koko.
2 ✡Heueu nei mo heperir hulu mana
ia singimem nenge manga pelpele nenge
motu teu ia nei, pe mo teke moteu heke
lemem pele toto ngana nenga tapa ol.
3 Iange nenge teke mo mete, opemem teu
heke sapele singimem heueu ngana nem
pe motu charchara nga mana ero.
4 Nga etue nenge motu teu nga singimem
nei kura, ure meena ngana lohot pe mo
heperirir ia pe mo hile ero. Mo teke moteu
heke tele lemem pele nenga tapa, poma-
lam lape singimem pesa ngana nei kerk-
ereng pe tu ke maulul mule.
5 NeHalang i sipona poia ure nei ke lohot
nge imem ke pomai pe tunge Opepeng-
peng at nge imem ke helue kue nenga ure
manmanna toto ngana nenge teke tunge
atat nge imem.
6 ✡Ke pomalam mo mataua ute pele ero.
Mo eteia ke nga etue nenge motu teu nga
singimem nei kura, motu kangkanga nge
Non Soke.
7 Pe motu ke mo nanas mene lete-
mem manmanna ngana nga ure nenge mo
kolkolia pe mo nanasia ure nenge mo es-
esia nei ero.
8 ✡Ke pomalam e hele ke e teke mo
mataua ute pele ero. Mo teke mo lohot nga
singimem nei pe mola nga lemem kileng
nge Non Soke.
9 ✡Kokoes mo teke mo heiech ia NeHa-
lang nga poinga nemur nenge mutena tau-
taua iri. Nga etue nenge motu nga lamai pe
pule nga etue nenge motu luluch nge I nga
lemem kileng huna.
10 ✡Iange nga hoena lape ita lochloch
tames nga Kristus nena arenga tapuna
ngana matana, ke amnei urume rera
poinga mur nenge tatu teu nga singira nei
kura pe ta popoia. Pe ita elle pe elle lape ta
mene uru ke pupure rera poinga mur, rera
poinga mur nenge urana ma poreke.

Tatu Ke Elle Mule Luluch Nge NeHalang

11 Imem mo matau ala toto emem nge
Non Soke nga nem, ke pomalam mo teke
mopoi heke hehei pe hana leteria ke leteria
manmanna nga helenga urana toto ngana.
NeHalang etei tote imem ke nek toto pe e

✡ **4:13:** Psa 116:10 ✡ **4:14:** 1Ko 6:14 ✡ **4:16:** Epe 3:16 ✡ **4:17:** Rom 8:17-18 ✡ **4:18:** Kol 1:16 ✡ **5:1:** 2Ko 4:7
✡ **5:2:** Rom 8:23 ✡ **5:6:** Hip 11:13-16 ✡ **5:8:** Pil 1:23 ✡ **5:9:** Kol 1:10; 1Te 4:1 ✡ **5:10:** Ecc 12:14

eteia ke imo pule nga letemo toto a eteia
imem ke nek toto.
12 Imo a teke lape motal hekeke imem
pullo koi, pe i ero. Mo teke mo poia imo
ke letemo urana nge imem. Pomalam lape
a tuacholia iri nenge pomai reria helenga
mur: Iri nenge te naue hana singiria nge
hot nge nakuria urana pe te palut laka
mana ia, pe hana nemur leteria nge teu pe
reria poinga mur te palut laka ia ero.
13 Nenge teke mo hele rara pulut mana
ke pomanga hauaua mur, nem NeHalang
nena ia ke nau teu lala ia. Pe nenge teke
mo helele nga letemem matana ngamem,
nem lemo ia ke halaulaua imo ol.
14 Imem Kristus mutena ngana nauala
tote imem iange mo eteia ke non elle mana
mene ita lochloch murra ke mete. Ke po-
malam ita lochloch ta mete pule.
15 ✡I mene ita lochloch murra ke mete,
pomalam ita nenge ta maulul kura tatu pu-
lut mana nga lemera ngara ero. Ta heiech
ia I nga tatu ngara iange I mene murra ke
mete ke mene mule ita pe maul haka mule
lo.
16 Ke pomalam talun heueu nei ke la ol,
mo nanasia poinga nenga ich nei ke mo
amnei urume mele nena poinga ero. Iange
nge nike mo nanasia poinga nemur nga
ich ke mo heilang ia Kristus, pe heueu nei
mopoi mule ero ol.
17 ✡Iange mele nenge letena manmanna
nge Kristus lohot ke i non pe hei heueu
ngana ia mule. Poinga nike ngana het sio
lo pe ure lochloch ngana te lohot ke heueu
ngaria mule!
18 ✡NeHalang poia ure lochloch ngana
nei ke lohot ke pomai. Pomalam poia ita ke
itaul talele polong nga ume nenge Kristus
poia. Pe tunge ume nenge teke ta hele
lange hehei pe hana ke itaul NeHalang
talele polong.
19 ✡Imem mo haliu ke mo teke, NeHa-
lang lele polong luluch nge hehei pe hana
lochloch nga ich ke tetu ke elle lo nga ume
nenge Kristus poia. Pe letena metene mule
reria poinga poreke ngana mur ero ol, pe
tunge emem ume nenge mo haliu hote
polong ana lelenga nem.
20 Ke pomalam imem mo mene Kristus
hanna ke mo haliu hote nena helenga. Pe i
nakuna pomanga NeHalang i sipona haliu
hotot nga halimem ke iuiua hehei pe hana.
Mo haliu hote Kristus nena helenga pe mo
hele lange imo ke mo teke, “Imo ul NeHa-
lang ke a lele tele polong.”
21 ✡Kristus i non nenge poia poinga
poreke ngana e ero toto. Pe NeHalang
ulo heke rera poinga poreke ngana mur
lochloch lange i ke takisia. Pe nga nena
kerkerenga lape poia ita ke ta lohot ke ita
NeHalang nena hana mur nge pengpeng.

6

Hekulkulonga Mur Te Amneia Ure Meena Ngana

1 Imem mo ume luluch nge NeHalang pe
mo hele ke kerkereng toto lange imo ke
mo teke, a hesil sio mene NeHalang letena
poreke ngana nenge a mene nem ero.
2 ✡Iange NeHalang hele ke teke,
“Nga etue nenge e talue,
e longe lemo hetalaulaunga.
Nga etue nenge e mene mule imo nem,
e halau tote imo.”
A longo ke nek! Etue nei i etue nenge
NeHalang talue ke teke halaua hehei pe
hana pe mene mule iri ana etue koi heueu
nei lo.
3 Imem mo nanasia poinga nenge helo-
sio ia mele letena manmanna ngana ero,
iange lememem ero nge mele hel te hele
poreke emem ume.
4 Pe mopoi ke mai koi; Mo henonou hote
ke imem NeHalang nena hana mur nenge
mo umume nge i nga ure lochloch ngana
nenge mo popoia. Pe mo mes ke kerkereng
ke mo takisia ure meena ngana mur nenge
tepoi porekreke imem pe nenge te tunge
melmelenga atat nge imem.
5 ✡Tepal ule imem pe tetal teua imem nga
tuele au ngana, te molmol taua imem ke
te palia imem pe te poia imem ke mo ume
sakilil pe mo mamani ke nek ero pe mo
ngau ero.
6 ✡Mo hetei hote ke imem NeHalang
nena hana mur nenge mo umume nge
i nga nenge mo nanas mene poinga nge

✡ **5:15:** Rom 14:7-8 ✡ **5:17:** Rom 8:1; Kal 6:15 ✡ **5:18:** Rom 5:10 ✡ **5:19:** Rom 3:23-25 ✡ **5:21:** Hip 4:15
✡ **6:2:** Isa 49:8 ✡ **6:5:** 2Ko 11:23-27 ✡ **6:6:** 1Ti 4:12

pengpeng, pe mo etei tote NeHalang nena
helenga pe letemem inin ke ueiuei ero
pe mo urana lange hehei pe hana. Pe
Opepengpeng halaulaua imem ke popoia
ume nem pe pule mutemem tau tototе
hehei pe hana.
7 Pe mo hele hote helenga nge man-
manna nga NeHalang nena kerkerenga.
Pe mo nanasia poinga nge pengpeng, pe
mo rahite ke pomanga lemem kaleu pe io.
8 Mele hel te heto hekeke imem pe hel
tetal sio tototе imem. Hel te heleia ure
urana ngana mur nge imem pe hel te hele
porekreke imem. Hel te teke mo pallak-
laka pe imem mo heleia helenga nge man-
manna.
9 ✡Hel te teke te eteia imem ero pe hulua
halang te eteia imem. Hel te hele ke te teke,
"Te metmete lo laka!" Pe ero, heueu nei mo
ii kura. Te ele koua ure meena ngana at nge
imem pe mo mete hot ia ero.
10 Te poia imem ke letemem meena ke
halang pe mo iech manmana. Lemem ure
halang ero pe mo tunge ure nenge ele haka
toto nga ure nemur nga ich lange hehei pe
hana ke te rahit tote. Lemem ute pele ero
pe NeHalang lape tunge lemem kura.
11 Imo Korin nemur, imem titimem mur
pe liliumem mur laka imo. Pe mo hele hot
ke mallaha toto lange imo pe mo talkome
ute e nge imo ero toto. Mo tung tote lete-
mem lange imo ke mutemem taua imo.
12 Ke imo amo lete tu nge imem kura pe
imem emem lete tu nge imo ero ol.
13 ✡E hele lange imo ke pomanga tutuk
mur imo ke e teke ta poia rera poinga mur
ke te palala helel. A tung tote letemo pe
mutemo taua imem ke pomange imem nge
mutemem taua imo.

A Kangkanga Toto Hana Nenge Leteria Manmanna Ero Aria

14 ✡Imo letemo manmanna pe hana hel
leteria manmanna ero, ke pomalam a
kangkanga toto aria. Ita ta eteia ke ure
nenge urana, tatal luluche nga ure nenge
poreke ero. Pe pule lemenge pe kileng au
ngana tetu ke elle ero.
15 Ke Kristus pe non poreke ngana te poi
ke pomalam pule. Iri nai tetu ke elle ero.
Iange non nenge letena manmanna pe non
nenge letena manmanna ero, iri nai leteria
tuanin ngana mur pe reria poinga mur
song hot ke elle ero.
16 ✡Eh! A teke ta heluluch tele NeHa-
lang nena pele langa aetapuna nena pele?
Ero toto, iange ita NeHalang nenge tuke
maulul nena pele mur koi ita. Pe NeHalang
heleia ke ulolo ke teke, "Lape etu luluch
nge iri pe ei luluch nge iri. Iange iau lek
hana mur ia iri pe iri aria Soke iau."
17 ✡Pe Non Soke hele pule ke teke,
"A ua hot ke a kangkanga toto hana nemur
aria.
Pe a rataua ure nenge muna ulu ero
toto.
Pomalam lape emene imo."
18 ✡Ke Non Soke nenge kikina toto hele ke
teke,
"Imo Tememo iau pe iau tutuk mur imo.
Imo tatamanna pe heheina lochloch."

7

1 Ke titik mur pe liliuk mur, NeHalang
tunge helenga manmanna ngana nemur at
nge ita lo. Pomalam ta helemlem heke tote
ita pe ta hile tote ure nemur nenge poia
singira pe opere ke muna ulu. Ta hile tote
pe tatal sue ita pe tatu ke ta pengpeng toto
ke pomange NeHalang.

Paulus Letena Iech Toto

2 A tung tote letemo at nge imem. Imem
mo poia poinga poreke ngana e lange mele
ero, pe mo heporeke mele letena man-
manna ngana ero pe moua toto ia mele
nena ure ero.
3 Pe e poia helenga nei ke e teke e hep-
oreke letemo ia ero koi. Iange e hele lange
imo lo ke e teke: Imem mutemem tau tote
imo pe mo teke motu ke elle luluch nge imo
pe mo mete luluch nge imo.
4 E amneia ke e teke e hele pengpeng
lange imo. Iau e iech toto pe e heto
heke tote imo. Imem mo takisia ure
meena ngana halang pe letek lange imo pe
iechinga song ke elela toto nga singik.
5 ✡Nge nike mo lohot nga tuele kina
nenge Mesatonia pe mo are ke nek ero
iange ure meena ngana halang te lohot
nge imem. Mo hunel luluch nge hehei pe

✡ **6:9:** 2Ko 4:10 ✡ **6:13:** 1Ko 4:14 ✡ **6:14:** Epe 5:11 ✡ **6:16:** Lev 26:12; 1Ko 3:16 ✡ **6:17:** Isa 52:11; Hem 18:4
✡ **6:18:** 2Sa 7:14; Jer 31:9 ✡ **7:5:** 2Ko 2:13

hana hel nga lamau pe mataunga tu nga
letemem.
6 Pe NeHalang hemaluche hehei pe hana
leteria pe hemaluche letemem ke ma ke
nek pule nga nenge kulosia Titus ke at nge
imem.
7 Pe letemem ma ke nek nga nem mana
ero, letemem ma ke nek pule nga poinga
nenge a poia lange i. Ana non nana at nge
imem ke teke: Imo letemo ia lemo poinga
nenge a poia pe a teke letemo elle luluch
mule nge iau pe nga nenge singimo ele iau.
E longe nem pe e iech toto.
8 ✡Nenge teke alalaha nenge ehas ia nei
heporeke letemo, iau letek porekeia imo
ero. Nga tele ngana letek porekeia imo
iange alalaha nem heporeke letemo pe
letemo meena nga etue choro ngana mana.
9 Pe heueu nei iau e iech pe e iech ele
imo nge e poia letemo ke meena ero. Nem
ero. E iech iange letemo meena ngana
nem poia imo ke a hulia lemo poinga mur.
Ure meena ngana nem lohot nge imo pe
NeHalang tunge lete matana ngana nem
lange imo. Ke pomalam mo heporeke imo
nga ute e ero.
10 ✡Lete poreke ngana nenge lohot nga
NeHalang lemene ngana poia hehei pe
hana ke te hulia reria poinga mur ke te
mene maulinga. Nenge teke mele hu-
lia letena nga nena poinga poreke ngana,
letena meena ia ero. Pe lete poreke ngana
nenge lohot mana nga ich, at ia metenga.
11 Imo letemo meena pe letemo meena
ngana nem lohot nga NeHalang lemene
ngana. Anau nga ure nemur nenge Ne-
Halang poi hote. NeHalang poia letemo
meena ngana nem ke; Kik heke letemo ke
a hepengia helenga nem, pe poia imo ke a
hemallaha hote ames ngamo nga ure nem,
pe poia imo ke a naue poinga nem ke i ure
palaungana ia pe poia imo ke apal nakumo
ia pe poia imo ke letemo inin pe a matau pe
poia imo ke a teke ela toto nge imo pe poia
imo ke a lohot nga kue urana ngana nenge
a tunge tuangachol lange mele nenge poia
poinga nem. Nga ure lochloch ngana ne-
mur a hemallaha hote imo ke letemo urana
mana nike.
12 Pe mele nenge poia poinga nem pe non
nenge mele nem poi poreke i, tepoi heke
letek ke ehas ia alalaha nei ero. E hasia
alalaha nei, iange e teke a naue ke mallaha
nga NeHalang matana ke imo a tung tote
imo ke a nanasia lemem helenga mur.
13 Nenge nei mana poia letemem ke ma
ke nek. Pe apoi ke pomam at nge imem
mana ero. Mo iech toto pule nga lemo
poinga nenge a poia lange Titus. Titus
letena iech toto iange imo lochloch a poia
i ke pomam.
14 Imo a poia iau ke letek meena ero
pe e palut laka pe e heto heke imo lange
Titus ke elela. Imem mo hele hote helenga
manmanna ngana lange imo pe a henonou
hote ke lemem palutinga nenge mo poia
lange Titus lohot ke manmanna.
15 Titus letena metene mule imo nge
samo loiloi pe a talsio mene imo pe a longia
i pe a longo taua nena helenga mur. Nenge
nem poia i ke mutena tau tote imo ol.
16 Pe iau e iech toto pe letek manmanna
nge imo nge lape a nanasia poinga nge
pengpeng nga ure lochloch.

8

Tunginga Nenge Halaua NeHalang Nena Hana Mur

1 ✡Ke titik mur pe liliuk mur, mo teke a
eteia NeHalang letena poreke ngana nenge
hesue lange nena mata mur nge Mesato-
nia.
2 Iri reria ure halang ero pe ure meena
ngana halang te lohotot ke te totoia iri. Pe
iechinga palaungana lalalaua iri pe te tung
peria ke halang.
3 E hele lange imo pengpeng, iri te tung
ke halang lo pe ero iri siporia te tung ke ele
haka toto nga lemeria ngaria.
4 Pe te onteiteia imem ke te teke mo lon-
gele iri ke teume luluch nge hana hel pule
ke te tango rara umtutuna nenge halaua
NeHalang nena hana mur.
5 Iri te tung tele iri lange Non Soke ke het
pe te tunge iri at nge imem pule, pe mo teke
lape tepoi ke pomau ero. Ke reria ume lape
te poia ke te nanas mene NeHalang lemene
ngana.

✡ **7:8:** 2Ko 2:4 ✡ **7:10:** Mat 27:3-5; Hip 12:16-17 ✡ **8:1:** Rom 15:26; 2Ko 9:1-2

6 Ke pomalam mo hele ke kerkereng toto
lange Titus ke halaua imo ke a heule ha-
launga ana ume nem iange i sipona talune.
7 ✡Imo a urana nga ure lochloch, nga
letemo manmanna ngana pe nga hali-
unga pe nga letemo matana ngana pe nga
nenge letemo hakaka ke a halaulau, pe nga
mutenga ana poinga nenge mo hetoro sue
lange imo. Ke pomalam aume ke kerk-
ereng pule nga halaunga ana ume nei.
8 Iau e echia imo nga helenga nei ero.
E esia Mesatonia nemur reria poinga nge
te tung peria pe te halaua NeHalang nena
hana mur pe iau e teke enau urume lemo
ume. Mutemo tau tote NeHalang nena
hana mur pule ke mange iri ma ero?
9 ✡Imo a eteia mutenga nenge ara Non
Soke Iesus Kristus lo. I nena ure halang
pe hile lochloche ure nemur pe lohot ke
pomanga none nge nena ure ero, iange
teke halaua ita. Ke nga poinga nenge lohot
ke nena ure ero, imo lape a mene ure nge
halang toto nge NeHalang.
10 Iau letek tuanin ngana nga ure nei
song ke mai koi: Imo a talun tele ume nei
nga hesinga nenge la neu lo pe imo tala nge
a tung perimo ke a halau. Pe imo lememo
toto ke a poia poinga nem.
11 Pe umtutuna hia nenge a teke a tunge,
e teke a tunge ke a heule ume nem ol. Ke
pomalam lemo ume nenge a teke a poia
nganangana lohot ke manmanna.
12 ✡Nenge teke letemo haka ke a tung
perimo ke a halau, NeHalang lape letena
urana nge imo nga poinga nem. I nau
mana nga lemo ure nenge a tunge. Pe ure
nenge tu nge imo ero, I letena ia ero.
13 Imem lememem ero nge mo tunge ure
meena ngana ke la mana nge imo pe hana
hel tetu ke tepoi tetele mana. Mo teke mo
poia ure ke palala helel.
14 Nga etue nei imo lemo ure halang ke
urana nge a halaua iri nenge reria ure ero.
Pe nga etue nenge iri reria ure halang, lape
te halaua imo nenge lemo ure ero. Ke ure
palala helel.
15 ✡Iange NeHalang nena alalaha nenge
tehas sue ke ulolo, hele ke teke, "I nenge
loloch ke halang nena halang sakilil ero.
Pe i nenge loloch ke halang ero nena unne
sune toto ero."

Titus Pe Hana Nai Te Lange Korin

16 E hele urana toto lange NeHalang nge
poi heke Titus letena ke letena tau tote imo
ke pomange imem.
17 Ana non ngata nga ure nenge mo on-
teia i ke mo teke poia. Pe nga i sipona
letena tuanin ngana teke la toto ke halaua
imo.
18 Pe lape mo kulosia tira e ke la lu-
luch nge i. Tira nem pingana iuiu nga
ume nenge haliu hotote helenga urana toto
ngana nga mata mur lochloch.
19 Pe pule tira nei, iri mata mur te
henonou hote i ke koko nge imem, ke ha-
laua imem nga ume nenge mo hottautau
umtutuna nenge tunginga ana. Pe mo poia
ume nei ke hehei pe hana te heto heke Non
Soke. Pe pule mo teke mo henonou hot tote
letemem nenge mo teke mo halau.
20 Pe mo nauele tunginga palaungana
nei ke nek toto iange lememem ero nge
mele hele poreke imem nga poinga poreke
ngana e.
21 Imem mo totoi toto ke mo poia poinga
nenge urana nga Non Soke matana pe nga
hehei pe hana nga ich nei mataria pule.
22 Pe pule lape mo kulosia tira e pule
ke la luluch nge iri nai. Tira nei mo totoi
emule esia i lo, pe kokoes tatalo alala ke
teke halaulaua hehei pe hana. Pe i teke
koko nge iri nai nei ke halaua imo iange
letena here imo nge a poia ume nem.
23 Titus, iau neingak ia nenge imem nai
mo umume ke mo halaulaua imo. Pe titira
mur nai nei, te mene iri mata nemur nga
lamai muria. Pe lape hehei pe hana te heto
heke Kristus ene nga ume nenge te poia.
24 ✡Ke pomalam a heneue iri nga poinga
nenge mutemo tau tote iri ke iri mata mur
lochloch te naue. Pe te eteia ke imem
motal heke tote imo iange imo hana nenge
pomam.

9

Ta Nanasia NeHalang Nena Poinga Nenge Tungtung

✡ **8:7:** 1Ko 16:1-2 ✡ **8:9:** Mat 8:20; Pil 2:6-7 ✡ **8:12:** Mak 12:43-44 ✡ **8:15:** Exo 16:18 ✡ **8:24:** 2Ko 7:13-14

1 ✡Pe lemek ero nge e hele teu la sakilil
nga tunginga nenge lange NeHalang nena
hana mur ol,
2 iange e eteia ke imo mutemo toto nge a
teke a halaua iri. Ke pomalam e palut laka
toto lala nge hehei pe hana nge Mesatonia
nga poinga nei pe e hele lala nge iri ke
e teke, "Korin mur nga tuele kina nenge
Akaia, te talune ume nenge te tango rara
reria halaunga ana umtutuna nga hesinga
nenge la neu lo." Pe helenga nem poi heke
iri halang leteria ke iri pule te tung peria.
3 Pe e kulosia titira nemur lange imo
iange lemek ke e teke lemem palutinga nge
imo nem nganangana lohot ke manmanna
pe mo palut sio mana ero. Pe e teke a
tatalo ele tunginga nemur ke pomanga e
hele ngakia.
4 Iange nenge teke a tatalo ele ero pe
mele hel nge Mesatonia te koko nge iau pe
te naue ke pomam, lape emei tote iau pe
imo lape a meia imo pule.
5 Ke pomalam e teke urana nge e toto hita
lange titira nemur ke iri muka lange imo
ke te tatalo ele umtutuna nemur nenge a
heleleia. Ke nga etue nenge eat, umtutuna
nem ma ke tatalo ala ke ulolo. Imo anau
taole ia umtutuna tung ngana nenge po-
mam nge mele hel ero, a tunge nga letemo
toto nenge a teke a halau.

6 ✡Letemo metene nei: Mele hel nenge
tetua ke ngaunga alona unne sue mana
lape te lulu hot ke ngaunga unne sune
mana. Pe mele hel nenge te tua ke halang
lape te lulu hot ke ngaunga halang toto.
7 Imo elle pe elle letemo matana ke nek
nga umtutuna hia nenge lape a tunge. Po-
malam lape letemo mule ia ero pe a am-
neia ke manga mele pele echia imo ke a
tunge umtutuna nem ero. Iange NeHalang
mutena taua laka mele nenge tunge ure pe
iech mana.
8 Pe NeHalang lape tunge petanga nge
lele hot ke manga ech lange imo pe lape
lemo ute pele nge alpapa taua imo ero.
Lemo ure lochloch ngana lape mataria
purpur pe hel pule nenge lape te halau ke
tepoi hote ume urana ngana mur.

9 ✡NeHalang nena helenga nenge tehas
sue ke ulolo, hele ke teke,
"I tung penna ke halaua iri lochloch ngana
nenge reria ure ero,
pe nena poinga nenge tungtung nem
lape tu ke koko."
10 ✡NeHalang i non nenge tunge ngaunga
tutuna lange non nenge umume nga ume
pe tunge loi ke ngaunga ia. Pe i lape tung ke
ngaunga tutuna halang lange imo ke atue
ke haka ke nganangana halang toto. Nem
pomanga poia imo ke lemo ure halang pe
lape a tung perimo ke a halaua iri nenge
reria urelu ero.
11 ✡Ke NeHalang lape poia imo ke lemo
urelu halang nga kue lochloch pe lape a
heronge lala nge iri hel pule. Pe nenge teke
mo mene lemo tunginga nem ke mo laia,
hulua halang lape te hele urana toto lange
NeHalang.
12 Ume nenge pomai hul hot ngana
nenge halau mene NeHalang nena hana
mur ero. Hul hot ngana nenge te heto
hakaka NeHalang ia pule.
13 Imo a tung perimo ke a halaua iri
nemur pe iri hel pule. Pe nem henonou
hot pengpeng ia letemo manmanna ngana
iange a nanasia helenga urana toto ngana
nenge Kristus pe a haliu hotote. Pe hulua
halang lape te heto heke NeHalang nga
nem.
14 Pe lape te hetalaulau amo ke NeHa-
lang pete tote imo nga ure mur iange mute-
ria tau tote imo nga NeHalang letena urana
ngana nenge tunge lange imo.
15 Ta hele urana toto lange NeHalang
nga nena tunginga palaungana nem, nge
nakuna urana toto nga ta hele ngaria ia.

10

Paulus Hele Ala Ana Nga Nena Ume Nge Kristus

1 ✡Iau Paulus, pe e teke e poia nga urana
ngana ke etal sue iau ke pomange Kristus
pe e hele ke kerkereng toto lange imo.
Iange amo hel nge imo te teke nga etue
nenge etu luluch nge imo, e mataut au ke e
talkome manmana pe nga etue nenge etu
nga tau e hele ke halik tamaha lange imo.

✡ **9:1:** 2Ko 8:1-7 ✡ **9:6:** Pro 11:24-25 ✡ **9:9:** Psa 112:9 ✡ **9:10:** Isa 55:10 ✡ **9:11:** 2Ko 1:11; 4:15 ✡ **10:1:** 1Ko 2:3 ✡ **10:2:** 1Ko 4:21

2 ✡Pe pule te hele ke te teke motu
ngamem pomange hana nenga ich nei
kura. Pe nga etue nenge ela nge imo, lemek
ero nge a echia iau pe a poia iau ke e hele
ke halik tamaha lange imo. Iau e eteia ke
lape e hele ke halik tamaha lange iri nenge
te tutue iau nga helenga.
3 I manmanna ke imem motu nga ich nei
kura pe palinga hel nenge mo poia ke mo
teke mo hekou sue non poreke ngana, elle
mana ke pomanga iri nenga ich nei reria
ero.
4 ✡Pe lemem palinga hel ana ure mur,
altoto nga ich nei nena palinga hel ana
ure mur. Imem lemem palinga hel ana
ure mur laka, NeHalang nena kerkerenga
nenge poia imem ke mohel parai sue non
poreke ngana nena pakpak mur nenge tu
ke sik teu toto ia. Ngana laka nga nenge
pallaklaka ia ita pe rahit tote ita ke ta
nananas mene lemene ngana nga poinga
poreke ngana mur.
5 Pe NeHalang nena kerkerenga nem,
poia imem ke mo hemakuke hehei pe hana
leteria nga reria hunelinga. Pe poia imem
ke mo hekou sue ure nemur nenge panrur
helele hehei pe hana leteria matana ngana
ke te eteia NeHalang ero. Pe hehei pe hana
nenge reria matana luluch nge NeHalang,
mo hulia leteria ke te nanasia Kristus.
6 Pe nga etue nenge a longo tau mule
Kristus ke het lape mo talun sapele ke mo
tung hote tuangachol poreke ngana lange
iri nenge te longo olole kura.

7 Anau teu la toto nga ure manmanna
ngana pe anau mana nga ure singina nge
hot ero. Nenge teke mele hele hot tote
letena ke teke i Kristus nena non toto,
letena tuanin la mule nge i ke nek pe lape
eteia ke Kristus nena hana mur imem pule
ke pomange i.
8 ✡Iau e palut laka sakilil ia kerkerenga
nenge Non Soke tunge at nge imem pe e
meia iau nga poinga nei ero. Iange tunge
kerkerenga nem at nge imem ke mo hep-
oreke imo ia ero, tunge at nge imem ke mo
hekerkereng ia imo.
9 Pe lemek ero nge letemo tuanin ke a
teke e he matautaua imo nga lek alalaha
mur nenge ehas ia lala nge imo.
10 Mele hel te heleia iau ke te teke,
“Paulus nena helenga nga nena alalaha
mur, tang ke meena pe hele ke kerkereng
toto. Pe nga etue nenge tu luluch nge
ita, kikina ero pe nena helenga polpolenga
mana.”
11 Mele nenge poi ke mam, urana nge
eteia nei ke nek. Imem motu ke kangkanga
nge imo ke pomalam mohas ia alalaha ke
lange imo. Pe nga etue nenge motu luluch
nge imo, lape mo nanasia ure nenge mohas
ia nga lemem alalaha nem pule.

12 Imem lememem ero nge momes hot
ke mo hepurpure imem la luluch nge iri
nenge tetal haka totote iri. Iri siporia te
olou heke mene poinga nenge te amnei
urume lala nga iri siporia reria poinga
mur. Nenge nei henonou hot pengpengia
ke iri te eteia ute pele ero.
13 ✡Pe imem, ure hel lau lai ngana nenge
tetu teu nga emem ume ero, mo palut laka
rara ia ero. Mo palut laka mana nga ume
nenge NeHalang tunge at nge imem ke mo
poia, ke emem ume nenge mo poia lange
imo, mo palut laka ia pule.
14 Pe nem mo palut laka sakilil ero iange
NeHalang nena ume nenge tunge at nge
imem hetala ngana nge imo. Ke pomalam
mo laia Kristus nena helenga urana toto
ngana nge imo pe mo lohot la hali ero ol.
15 Ke mo palut laka nga ume nenge Ne-
Halang tunge at nge imem kela het nga
hetala ngana nenge talue, pe mopoi ke
mange hana hel ero. Imo letemo man-
manna ngana pupuo lo pe nga letemem,
mo teke letemo mamanna ngana nem lape
poia emem ume nenge mo poia lange imo
ke puo ke palaungana toto.
16 Ke pomalam lape mo haliu hote he-
lenga urana toto ngana nga tuele kina hel
pule nge hot. Pe lemek ero nge e tamu
tote ume nei hetala ngana nenge NeHalang
talue iange lape mo palut laka mana ia
imem nga nena ume nenge poia ke lohot
nga kileng e ke ulolo.
17 ✡Iange NeHalang nena helenga nenge
tehas sue ke ulolo, hele ke teke, “Mele
nenge teke palut laka, palut laka ia ume

✡ **10:4:** Epe 6:13-17 ✡ **10:8:** 2Ko 13:10 ✡ **10:13:** Rom 12:3 ✡ **10:17:** Jer 9:24; 1Ko 1:31

nenge Non Soke poia."
18 ✡Mele hel nenge iri siporia te heto
hekeke iri, NeHalang lape hile hote iri.
Pe iri nenge NeHalang heto hekeke iri, iri
mana lape tela nge NeHalang.

11

Paulus Pe Iri Nenge Te Pallaka Ke Iri Hekulkulonga

1 Iau mutek ke e teke a longele iau ke e
poia helenga talero ngana e ke pomanga a
popoia nem lo.
2 ✡Iau letek ia imo ke halang ke pomange
NeHalang nge letena tau tote imo. Imo
apoi ke mange hei malolong ngana e nenge
lei ero kura pe e teke e heleia imo lange
Kristus i toro ke emo ia.
3 ✡Iau e matau iange lape mele hel te
heporeke letemo ke a hile lemo inga nenge
a nanasia Kristus pe a saleke nga kue e nge
altoto ke pomange he Eua nge ilimo nenge
etei toto nga poinga nenge pallaklaka, paut
leke mene i nge nike.
4 ✡Iange imo a iech mana nge a longele
hana nenge te pallaklaka halali ke te haliu
hote helenga hel nge altoto nge Iesus, lala
nge imo pe a longo taua iri ke ueiuei mana.
Pe imem mo haliu hote helenga nenge po-
mam lange imo ero. Pe ope pe helenga
urana toto ngana nenge a mene nge iri
nem altoto lochloch nga Ope pe helenga
urana toto ngana nenge a mene nge imem.
5 ✡Pe iau e teke imem mo ele haka
toto nge hana nenge hana karia pe "amo
hekulkulonga manmanna ngana nemur."
6 ✡Iri te haliu ngaria urana toto nge iau.
Pe iau letek matana ngana nga helenga
urana toto ngana, ele haka toto nge iri.
Imem mo henonou hote ke kokoes lange
imo ke ulolo nga urelu lochloch ngana
nenge mo popoia.
7 ✡Iau etal sio mene iau pe etal heke
imo. Pe e haliu hote NeHalang nena he-
lenga urana toto ngana lange imo pe e long
haka uruna ero. Letemo ma ke merei nga
poinga nenge e poia nei, poreke kai?
8 ✡Nga etue nenge eume luluch nge imo
e menmene umtutuna nga NeHalang nena
mata mur hel nge altoto. Nem nakuna po-
manga e kemkeme nge iri ke e halaulaua
imo.
9 Pe pule nga etue nenge etu luluch nge
imo, lek ute alpapa taua iau ero pe e
helete meena ia amoe ke halaua iau ero
toto. NeHalang nena hana mur nga tuele
kina nenge Mesatonia, teat pe te tunge ure
lochloch ngana nenge mutek taua. Nga
etue nemur nenge lalo e poia ure meena
ngana e ke lohot nge imo ero toto, pe lape
epoi ke pomalam mana nga hoena pule.
10 Iau, Kristus nena helenga manmanna
toto ngana tuteu nge iau pe e palut laka
toto ia nena ume. Pe mele pele nga kileng
lochloch ngana nga tuele kina nenge Akaia
lape hele ele iau ero toto.
11 Imo a teke lape mutek taua imo ero ke
pomalam e tang haka halaunga lange imo
ero, ae? NeHalang eteia ke iau mutek tau
tote imo.
12 Pe iau lape epoi menmene ure nenge
e popoia heueu nei ke pomai koloi iange
lemek ero "hekulkulonga hel nemur" nge
te palut laka rara ke te heto hekeke iri. Iri
te teke te lohot ke aria lala elle mana ke
pomange imem, nga ure nemur nenge te
palut rarara ia.
13 Hana nemur te channanga mana ke te
teke iri hekulkulonga. Pe iri hekulkulonga
ero toto. Pe te hulia iri siporia ke nakuria
mange Kristus nena hekulkulonga mur
toto.
14 Ure nem mallaha mana iange Sa-
tan pule hulia i sipona ke nakuna manga
angkelo nenge at nge NeHalang.
15 Ke nenge teke Satan nena hana mur
nenge te umume nge i te hulia iri siporia
ke nakuria mange hana nenge te umume
nge NeHalang, nem ute pele nge ta ruraia
ero. Pe nga hoena NeHalang lape tunge
aria melmelenga nenge purpure reria ume
nenge te popoia.

Paulus Heleia Ana Melmelenga Mur

16 Lape etua tau mule lek helenga.
Letemo metene nei ke nek, iau ak hauaua
ero koi. Pe nenge teke a teke ak hauaua,
iok a longele iau ke e heto haka polia iau
pule ke mange hauaua kina nemur.

✡ **10:18:** 1Ko 4:4 ✡ **11:2:** Epe 5:26-27 ✡ **11:3:** Gen 3:4, 13 ✡ **11:4:** Kal 1:8-9 ✡ **11:5:** 1Ko 15:10; 2Ko 12:11
✡ **11:6:** 1Ko 2:1, 13 ✡ **11:7:** 1Ko 9:18 ✡ **11:8:** 2Ko 12:13; Pil 4:15-16

17 Pe nga etue nenge e heto hekeke iau
e helele ke pomanga Non Soke lemene
ngana ero, e helele ke pomanga non
hauaua kina e toto.
18 Hana halang te nanasia poinga nenga
ich nei ke te heto hekeke iri siporia, pe iau
e teke epoi ke pomalam pule.
19 Imo nge lape letemo matana ngana
elela toto lo iam, nenge ama la mana nge
hauaua kina nemur mam!
20 Pe pule ngamo tano hit mene hana
panenge te channanga ole mene imo pe
te echia imo ke te teke apoi ke mai, pe te
loloch ia lemo urelu mur pe tenau sio mene
imo pe te tepele selle imo nga ramamo.
21 ✡E hele pengpeng lange imo, iau e
meia iau iange nga etue nenge motu luluch
nge imo, mo poia poinga e nge pomam
lange imo ero toto.

Ke nenge teke mele ana seilil nge palut
laka ke heto hekeke i, iau lape ak seilil
ke e heto heke iau pule. (E hele ngak nei
pomanga none nge ana hauaua.)
22 Te teke iri utar pamam, iri Hipru? Iau
pule iau Hipru. Pe nenge teke reria nge
Israel, iau pule lek nge Israel. Pe nenge
teke te lohot nga mata nenge Apraham, iau
pule e lohot nga mata nenge Apraham.
23 ✡Pe nenge teke iri Kristus nena hana
mur nenge te umume nge i, iau Kristus
nena non nenge e umume nge i pule, pe e
urana toto nge iri iange eume ke kerkereng
toto. (Lape e hele ke pomanga non hauaua
kina e toto ke pomai.) Kokoes tetal teua iau
nga tuele au ngana pe te palpalia iau ke e
mete parpar.
24 ✡Pe lek hana mur pengpeng nge Iuta
te nosia iau ke ak nosinga iri ana non kina
elle pe analoch pe rahtele henel (39) pe
tepoi he lime ia at nge iau.
25 ✡Pe hana nenge Rom te luke ak put
palaungana pe te poia nge iau ke hemol.
Pe mele hel te tamal hun paria iau nga um
nga etue e. E hakaka nga imot pe ruach
palchachia imot ke hemol pe emana nga
ruach sana. Pe etue elle nga nenge ruach
palchach hemol ia imot nem, e manmana
nga ruach sana ke ak miliko e pe sinanga
koana e.
26 ✡Nga etue nemur nenge ei rara ke e
popoia lek ume, ure nemur te poia ure
meena ngana ke lohot nge iau; Nga ech
nge hotot pe nge kemenge kina mur pe
nge lek kileng ngana Iuta mur pe nge hana
lomonmona ngana mur pe nga tuele tana
papalauna mur pe nga kileng nenge ana
hehei pe hana halang ero pe nga ruach
sana pe nge hehei pe hana nenge te chan-
nanga ke te teke iri NeHalang nena hana
mur.
27 Pe pule kokoes kikik ero iange eume ke
kerkereng sakilil pe e mamani ke nek ero
manmana pe e ururi pe e mete unune ech
pe e ngau ero manmana pe singik houou
manmana iange lek hengeron halang ero.
28 Pe ure nemur mana ero. Nga etue
lochloch letek meena sakilil iange nga lek
ume nenge enau ele iri mata mur.
29 E amneia ke letek meena nga etue
nenge mele losio nga letena manmanna
ngana. Pe nga etue nenge mele poi taole
mele ke poia poinga poreke ngana, letek
inin toto.
30 Ke nenge teke e palut laklaka ke e heto
hekeke iau sipok, e palut laklaka nga ure
nemur nenge te henonou hote iau ke iau
non nenge kikik ero.
31 Ta heto heke NeHalang nenge Non
Soke Iesus Temene ke koko pe I eteia ke iau
e pallaklaka ero.
32 ✡Nga etue nenge etu nge Tamaskus
non soke nenge umume nge naungaala
ana non nenge ene Aretas teke laua iau. Ke
pomalam talue palpal hussu mur ke tenau
ala nga tuele tana palaungana neu ke te
laua iau.
33 Pe ero, NeHalang nena hana mur hel
tetal teua iau nga chasang pe te hesio hot
kome iau nga tuele tana neu ana mapuo
koana ngana pe e ua sapele.

12

*Paulus Nau Opene Ngana Pe Ana Melme-
lenga*

1 Iau e palut laklaka pe e heto hekeke iau
kura pe poinga nei lape poi hote ute pele
nge urana ero. Pe heueu lape e hele teu
langa ure nemur nenge enau opekia, pe

✡ **11:21:** Pil 3:5 ✡ **11:23:** Ume 16:23 ✡ **11:24:** Deu 25:3 ✡ **11:25:** Ume 14:19; 16:22 ✡ **11:26:** Ume 9:23; 14:5
✡ **11:32:** Ume 9:23-25

ure talkomkome ngana nemur nenge Non
Soke hemallaha hote at nge iau.
2 Iau e eteia Kristus nena none nge NeHa-
lang mene heke ke langa tapa mol ngana
nga lut toto. Pe ure nei lohot ke ana
hesinga iri analoch pe henel kou la ke
ulolo. Pe e eteia ke nek ero, ana non la
luluch nga singina pule ma opene mana?
Nenge nei NeHalang i toro eteia.
3 Etua tau mule lek helenga: E eteia ke
nek ero, ana non la luluch nga singina pule
ma opene mana? Nenge nei NeHalang i
toro eteia.
4 Oe! NeHalang mene heke i lange
Paratiso pe longe helenga hel nge heo
ngana toto nge mele hanna tamia.
5 Pomalam e palut laka pe e heto heke
tote none nenge pomam. Pe poinga nenge
e heto heke iau sipok ke pomai poreke.
Urana nge e palut laka pe e heto heke iau
nge iau non nenge kikik ero.
6 Pe nenge teke lemek ke e palut laka,
e palut laka ia ure nenge manmanna pe
halik mera rara mana ero. E palut laka pe
e heto heke menmene iau ero, iange lemek
ke e teke hehei pe hana tenau urume iau
nga urelu nenge te naue nge e poia pe nga
ure nenge te longe nge e heleia.
7 ✡Ke NeHalang henonoua iau nga ure
nenge palaungana toto. Pe i eteia ke lape e
palut laka pe e heto heke iau nga ure nem.
Pomalam poia haleles e ke lohot nge iau.
Pe singik melmele toto ia haleles nem ke
pomanga Satan nena none nge kulosia at
ke palulu hite iau.
8 Pe e hetalaulau lange Non Soke ke
hemol ke e teke poia haleles nei ke het nge
iau.
9 ✡Pe i hele at nge iau ke teke, “Lek
nekinga tu luluch nge iong ke ulolo. Pe
lek kerkerenga ume ke mallaha toto nge iri
nenge kikiria ero.” Ke pomalam e iech pe e
palut laka pe e heto heke iau nge kikik ero,
ke Kristus tunge kikina ngana at nge iau.
10 Iau e popoia Kristus ana ume pe e iech
mana nga etue nenge kikik ero, pe hana
te poi porekreke iau pe ure meena ngana
halang te lohotot nge iau. Iange nga etue
nemur nenge kikik ero, NeHalang nena
kerkerenga lohot ke mallaha toto nge iau.
11 ✡Imo a poia iau ke e helele ke pomanga
none nge ana hauaua. Iau none mana ke
pomange imo pe e ele haka toto nge hana
nenge hana karia pe “amo hekulkulonga
manmanna ngana nemur” pe pomerei a
hele urume iau ke iau non nenge pomam
ero?!
12 ✡Nga etue nenge etu luluch nge imo
etal sio mene iau pe e poia ume halang
pe lek ume nemur te henonou hote ke
iau hekulkulonga manmanna ngana toto.
Epoi hote merakulo mur pe lala mur pe
urelu nemur nenge te henonou hote NeHa-
lang nena kerkerenga.
13 ✡Iau lek poinga nenge e poia lange iri
mata hel e poia ke elle mana lange imo
pule. Pe ute elle mana nge e poia ke meena
lange imo ngana laka nenge, a halaua iau
nga umtutuna unne e ero. Pe e teke letemo
ia iau nga nem.
14 Iok, heueu nei e teke ela ke e lohot
hemol ngana nge imo. Pe ela nge imo ke
a halaua iau nga umtutuna ero iange ela
ke e loloch ure nge imo ero. Ela nge imo
ke e teke a tunge imo at nge iau. Aina
kinkino ngana aria ume nenge te tango
rara pe te tatalo ele ure mur ke te tunge
lange tetemeria mur pe tataria mur ero.
Tetemeria mur pe tataria mur aria ume
nenge te poia lange tuturia mur laka nem.
15 Ke iau e iech mana nge e hesilia lek
urelu mur lange imo pe e tung tote iau
lange imo pule. Iau mutek tau tote imo pe
imo mutemo tau tote iau pule ma ero?
16 Nenge nei mallaha mana. Iau ela nge
imo ke a halaua iau nga ute e ero pe amo
hel nge imo te teke e channanga olole imo
ke etak tettele imo.
17 Pe e channanga ole imo ke merei?
Lape hana nenge e kulosia iri lala nge imo
nem, nge te channanga olole imo kau? Ero
le!
18 ✡Iau e toto hita lange Titus ke e teke
lange imo pe e kulosia tira e ke koko nge
i. Pe Titus la ke channanga ole imo, ae?
Imo a eteia ke Titus pe iau emem ume elle
mana pe Opepengpeng itoro i mukmuka
nge imem nga ume nem.

✡ **12:7:** Job 2:6 ✡ **12:9:** Pil 4:11-13 ✡ **12:11:** 2Ko 11:5 ✡ **12:12:** Rom 15:19 ✡ **12:13:** 2Ko 11:9 ✡ **12:18:** 2Ko 8:6, 16-18

19 Eh, imo a teke lape mohas ia alalaha
nei ke mo hele alala emem kai? Titik mur
pe liliuk mur, imem mo haliu hote Kristus
nena helenga nga i sipona lemene ngana
pe mo poia ure lochloch nga NeHalang
matana. Pe mo poia ke pomam ke hekerk-
ereng ia letemo manmanna ngana.
20 Iau letek ia imo ke halang iange nga
etue nenge ela ke e lohot nge imo, lape
enau leke nge hehei pe hana nenge lemek
ero toto nge e naue iri pe imo pule lape
anau leke nge iau non nenge lememo ero
toto nge a naue. Iau e matau iange lape e
naue poinga nemur nge te lohotot: Poinga
nenge ahun helel pe samo kekeke mele
hel pe letemo inin helel pe apal helel pe a
penpen helel pe a ngunngunu helel pe a
heto hekeke imo pe alas lele helel.
21 ✡Pe letek ke e teke nga etue nenge
ela mule nge imo, lape ak Soke NeHalang
hemeia iau nga matamo. Pe lape e tang
ia hulua nenge te poipoi poinga poreke
ngana ke ulolo pe te hulia reria poinga
mur ero toto. Pe heueu nei poinga poreke
ngana mur pe salaunga ana poinga pe
poinga nenge tema lululuch nge hehei lo-
hotot kura.

13

Helenga Toto Nga Ure Poreke Ngana Hetala Ngana

1 ✡Iau lape e lohot nge imo ke hemol
ngana koi nei. Pe NeHalang nena helenga
nenge tehas sue ke ulolo, hele ke pomai,
"Nenge teke mele i toro hele hote mele nga
poinga e, nena helenga lape polpolenga
mana. Pe nenge teke hana nai ma mol te
heleia lape reria helenga meena ia."
2 Iau e hele ke kerkereng toto lange imo
ke ulolo nga etue nenge e lohot henai
ngana nge imo ke e teke, lape e poia ure
meena ngana ke lohot nge hehei pe hana
nenge te popoi poinga poreke ngana nge
nike ke at heueu nei pe hel pule. Pe heueu
nei etu ke kangkanga nge imo pe era heke
mule pe nga etue nenge ela lape e renge
mele ero.
3 E teke e heneue imo ke Kristus i sipona
hele hotot nga halik. Pe nga etue nenge
Kristus teke hetore imo ke hepengia imo, i
lape poia nga kikina ngana pe maluch ole
imo ero.
4 ✡I kikina ero nga etue nenge te heon
heke i nga manga toto. Nem manmanna.
Pe heueu nei tu ke maulul nga NeHalang
nena kerkerenga. Imem pule mopoi ke
pomalam ke kikimem ero pe nga NeHa-
lang nena kerkerenga motu ke mo maulul
luluch nge Kristus. Pe lape mo heneue imo
nga NeHalang nena kerkerenga ke mange
Kristus.
5 ✡A amnei urume imo sipomo ke nek
mukam; letemo manmanna ma ero?
Pomerei? A amneia ke Iesus Kristus kau
tuteu nge imo mau?
6 Iau letek manmanna ke nga hoena lape
a eteia ke iau hekulkulonga manmanna
toto ngana.
7 Mo hetalaulau amo ke NeHalang
halaua imo ke a poia poinga poreke ngana
e ero. Pe mo hetalaulau ke NeHalang poia
imem ke nakumem urana nga matamo
ero. Nenge teke hehei pe hana te teke
imem hekulkulonga manmanna toto
ngana ero, ute pele ia ero. Ure nenge
palaungana toto ngana laka nenge mo
hetalaulau amo ke a nanasia poinga nge
pengpeng.
8 Imem mo poia ume nenge halaua he-
lenga manmanna toto ngana ke song, pe
mo poia ume nenge poi ele ero.
9 Pe nakuna nenge imem kikimem ero
koi pe imo kikimo ngamo halang la. Nenge
teke pomam iok, mo iech mana pe mo
hetalaulau amo ke a pengpeng toto ol.
10 ✡Iau etu ke kangkanga pe ehas ia
alalaha nei lange imo iange huna pomai
koi: Nga etue nenge ela nge imo, lemek ero
nge emak hite imo pe e heporeke imo nga
kerkerenga nenge Non Soke tunge nge iau.
Pe kerkerenga nem ana ume pomam ero,
ana ume laka nenge poia imo ke ames ke
kerkereng nga letemo manmanna ngana.

Helenga Hetala Ngana Mur

11 Iok titik mur pe liliuk mur, e ee ia imo
malalom iange lek helenga hetet lo. Pe e
teke aume ke kerkereng pe a lohot ke imo
hehei pe hana nge pengpeng. A nanasia

✡ **12:21:** 2Ko 13:2 ✡ **13:1:** Deu 19:15; Mat 18:16; 1Ti 5:19 ✡ **13:4:** Pil 2:7-8 ✡ **13:5:** 1Ko 11:28 ✡ **13:10:** 2Ko 10:8

lek helenga mur pe (a longo ala hel) pe
letemo elle pe atu ke elle. Pe mutenga pe
tunga nge nek nge NeHalang lape tu luluch
nge imo.
12 A sisa perimo nge imo elle pe elle pe a
poia nga NeHalang ene.
13 Pe NeHalang nena hana mur lochloch
nga lamai te hekule reria iechinga lange
imo.
14 E hetalaulau ke Non Soke Iesus Kristus
letena ia imo pe NeHalang mutena taua
imo pe Opepengpeng tu ke sik teu toto nge
imo lochloch. Ngana laka lom.

Kalasia
Alalaha Nenge Paulus Hasia Lange Kalasia Mur

1 Iau Paulus koi. Pe iau, Iesus nena hekulkulonga. Pe none mana henonou hote iau ke e rahite ume nei ero. Pe pule none mana kulosia iau ero. Iesus Kristus i sipona poia iau ke e rahite ume nei. Ana Non, Temere NeHalang hemaul heke mule I nga metenga.

2 Pe titik mur nenge leteria manmanna nge Iesus koi tetu luluch nge iau. Imem lochloch mo hekule alalaha nei lange imo NeHalang nena hana mur nge Kalasia.

3 Temere NeHalang pe Non Soke Iesus Kristus leteria poreke ia imo pe te hemaluche letemo ke ma ke elle.

4 ✡Temere NeHalang letena tuanin hote nike ke teke Tuna Iesus tunge i sipona ke mene mule ita nga rera poinga poreke ngana mur. Poia poinga nem ke hekerkerenga nenga etue poreke ngana nei rahit tote ita ero ol.

5 Pomalam ta heto hekeke NeHalang nga etue lochloch sapele. Manmanna.

Helenga Urana Toto Ngana Nenge Manmanna

6 Iau e rura toto pe letek tuanin ke halang nga poinga nenge a poia nei, nenge ueiuei mana pe ahul rumemo ia NeHalang. Kristus letena ia imo ke mene mule imo ke ulolo. Pomalam NeHalang hetue imo ke tutuna mur ia imo. Pe pomere nenge ahul mule pe letemo manmanna nga "helenga urana ngana" e nge altoto?

7 ✡Pe "helenga urana ngana" panem manmanna ero? Hana hel tepoi heke mene helenga nemur iange te teke te hepiriu ele letemo nga Helenga Urana Toto Ngana nenge Kristus.

8 ✡Imem mo haliu hote Helenga Urana Toto Ngana lange imo. Pe nenge teke imem ma NeHalang nena angkelo e nga tapa, mo channanga manaia helenga e nge pomam, lape NeHalang tuachol ia at nge imem ke poreke toto!

9 Helenga mo heleia lange imo ke ulolo pe lape e hele mule pule. Nenge teke mele haliu hote helenga e nge altoto nga Helenga Urana Toto Ngana nenge a rahite lo, mele nem lape NeHalang chacharuch heke i nga oan.

10 ✡Heueu nei e teke e poia hehei pe hana ke leteria urana nge iau ero. E teke e poia NeHalang ke letena urana pe iech. Eh, imo letemo ma ke mere? A teke iau nge e popoia hehei pe hana ke te iech mana ia? Nenge teke e poia ke pomam lape Kristus nena non iau ero toto.

NeHalang Iua Paulus Ke Raite Nena Ume

11 ✡Titik mur pe liliuk mur, e teke e hele lange imo pengpeng. Helenga Urana Toto Ngana nenge e haliu hotote nei none nga ich nei olou heke mene ero.

12 Pe pule none mana tunge at nge iau ero pe hetoro iau ia ero pule. Iesus Kristus i sipona henonoua at nge iau.

13 ✡Iau Iuta pe etu ngak nge nike imo a eteia ke ulolo. E heparachrai ia NeHalang nena hana mur pe e hununе iri.

14 ✡Oe, nga etue nem iau e lohotot ke iau non nge urana nge Iuta mur lochloch nenge imem ul ke emem opo elle. Pe e nanas tau tote hotonga mur nenge lemem tete mur te hesio tele at nge imem.

15 ✡Nga NeHalang nena halaunga, henonou hote iau nga etue nenge etu nga hetak letena nike.

16 Pe I iech toto nge hemallaha hote Tuna at nge iau ke e haliu hote nena Helenga Urana Toto Ngana lange hehei pe hana lomomona ngana mur. Mele pele heleia ure nei at nge iau. NeHalang isipona hemallaha hote.

17 Pe iri nenge te rahit tele ume nei nge iau pe tetu nge Ierusalem, ela ke e esia iri ero pule. E lohaka mana pe ela sapele nga tuele kina nenge Arapia. Ke het pe ela mule nga tuele tana nenge Tamaskus.

18 ✡Etu ke hesinga mol la ke het pe e lohaka ke ela nge Ierusalem ke enau tote Petrus. Enau tote i pe etu luluch nge i ke etue iri analoch pe lime (15).

✡ **1:4:** Kal 2:20 ✡ **1:7:** Ume 15:1, 24 ✡ **1:8:** 1Ko 16:22 ✡ **1:10:** 1Te 2:4 ✡ **1:11:** Mat 16:17 ✡ **1:13:** Ume 8:3
✡ **1:14:** Ume 22:3 ✡ **1:15:** Isa 49:1; Kal 2:7 ✡ **1:18:** Ume 9:26-27

19 Pe nga lamau enau mene Ieims i toro.
Ieims nenge Non Soke tina. Pe Iesus nena
hekulkulonga mur hel pule, e kolkol iri.
20 Pe e hele ke manmanna toto lange
imo nga NeHalang matana, ke ure nemur
nenge e hasas ia iri nei, e pallaklaka imo ia
ero.
21 ✡Ke het pe e lohaka ke ela nga kileng
nemur nenge Siria pe Silisia.
22 Pe NeHalang nena mata mur nge Iutea
nenge leteria manmanna nge Kristus, te
naue ramak ero kura.
23 Pe te longo mene pingak nge song
ke teke, "Non pa nenge hunune ita nenge
letera manmanna nem, ngana pa i haliu
hot mulmule Helenga Urana Toto Ngana
lo. Nga tele ngana heporeke mukam, pe
nei ero ol."
24 Ke poinga nenge NeHalang poia at nge
iau neu, poia hehei pe hana ke te heto haka
totote NeHalang ene.

2

Iesus Nena Hekulkulonga Mur Te Iech Nge Paulus.

1 ✡Iok, etu nge Silisia ke ak hesinga iri
analoch pe henel het pe imem nai Parna-
pas mola mule nge Ierusalem. Pe e mene
Titus pule ke koko luluch nge imem.
2 Ela nga lamau iange NeHalang hele at
nge iau ke teke ela. Pe nga lamau, eare
luluch nge hana papalauna mur iri toro pe
e hele urume Helenga Urana Toto Ngana
nem nenge e haliu hotote ke ulolo lala nge
hana lomonmona mur. Iange lemek ero
nge ak ume nemur nenge eume tettele pe
nenge e umume ia nei hesil sio mana ke
lasus.
3 Pe Titus i non lomona ngana ia iange i
nena nge Krik pe iri te ririr us ero. Pe hana
papalauna nemur te esia i nge koko nge iau
pe te teke te riria singina ol. Pe ero. Te ech
taua i ke te riria singina ero.
4 ✡E hele ia iri nemur iange hana hel
te chananga ke te teke titiria mur ita, pe
teteu at kome mana ke tetu luluch nge ita,
pe teute olounga nga poinga nenge Iesus
Kristus tunge at nge ita ke ulolo. Nga nenge
Iesus i sipona mene hote ita ke tatu ke tapoi
tetele. Pe hana nemur te teke te heloko teu
mule ita langa hotonga nike ngana nemur
nenge chiu hit tote ita.
5 Pe imem mo longo taua iri unne ero
toto, iange mo teke Helenga Urana Toto
Ngana tu ke manmanna mana nge imo
pe ute heporeke letemo manmanna ngana
ero.
6 Pe hana papalauna nemur, iri siporia te
longe lek helenga pe leteria elle mana pe te
hele ia helenga unne e ero ol. (Nenge teke
pingaria iuiu ma pingaria iuiu ero, iau e
teke ute pele nga nem ero, iange NeHalang
naue ita ke ita elle mana.)
7 ✡Iri te hele ele iau ero. Tenau urume
ke NeHalang kulos ia iau ke la e hele hote
Helenga Urana Toto Ngana nei nge hana
lomonmona ngana mur. Pomalam mana
ke mange Petrus, nge la ke haliu hote lala
nge Iuta mur.
8 NeHalang tunge kerkerenga lange
Petrus ke i Iesus nena hekulkulonga nenge
lala nge Iuta mur. Pe iau pule ke pomalam.
NeHalang tunge kerkerenga at nge iau ke
iau Iesus nena hekulkulonga nenge e lala
nge hana lomonmona ngana mur.
9 Ieims pe Petrus pe Ioanes, iri hana
papalauna nga NeHalang ana ume. Pe iri
te eteia ke NeHalang tunge ume nei at nge
iau. Pomalam te sisa peria nge imem nai
Parnapas. Pe te hele ke te teke imem nai
mola ke mo ume luluch nge hana lomon-
mona ngana mur pe iri tela ke teume lu-
luch nge Iuta mur.
10 ✡Pe te hele at nge imem ke te teke
letemem metene iri nemur nenge reria ure
halang ero. Pe nem, i ure palaungana
nenge letek metene tettele nike ke e teke e
popoia.

Paulus Heleia Petrus Nge Antiok

11 Nga etue nenge Petrus at nge Antiok e
heleia i nga matana pengpeng iange i poia
poinga hel nge pengpeng ero.
12 ✡Nga etue nenge Ieims pekngana mur
te lohot nge Antiok ero kura, Petrus la
ke ngau lululuch nge hana lomonmona
ngana mur. Iok, teat ke te puris ol pe
Petrus matau sapele pe tu ke kangkanga
mule nge hana lomonmona ngana nemur.

✡ **1:21:** Ume 9:30 ✡ **2:1:** Ume 15:2 ✡ **2:4:** Kal 1:7; 5:1, 13 ✡ **2:7:** Ume 22:21 ✡ **2:10:** Ume 11:29-30 ✡ **2:12:** Ume 11:3

Petrus mataua iri iange iri Iuta. Pe pule iri
tokoninga mur toto nga us rir ngana.
13 Pe Iuta mur hel te koko taole nge
Petrus ke iri ul te poia poinga nem nenge
aria hengetau nachnai. Pomalam Parna-
pas nau taole nge iri pule.
14 Pe enau pe te nanasia Helenga Urana
Toto Ngana hele ngana ero. Pomalam
e heleia Petrus nga iri lochloch ngana
mataria ke e teke, “Petrus, iong lem nge
Iuta. Pe heueu nei otu ke pomanga lem
nge Iuta ero toto. Otu ke pomange hana
lomonmona ngana nemur. Pe pomerei
nenge o teke o echia hana lomonmona
ngana nemur ke te nanasia poinga nenge
Iuta mur?
15 “Ita, tatara mur te hoe ita pe ita Iuta
mur nike. Pe ita hana lomonmona ngana
mur ero. Hana nemur, iri ‘hana porekreke
ngana mur’ ia iri.
16 ✡Pe ita ta eteia ke kue elle mana nge
poia ita ke ta pengpeng nga NeHalang
matana. Ngana koi nenge letera man-
manna nge Iesus Kristus. Pe nenge ta
nanas tau tote hotonga mur, kue nem poia
ita ke ta pengpeng nga NeHalang matana
ero toto. Ke pomalam, ita ul hana lomon-
mona ngana mur, ita lochloch ta pengpeng
nga NeHalang matana nga kue elle nem
mana.
17 “Pe nga poinga nenge letera man-
manna pe ta nanas ia Kristus lape tames
hot mallaha mana ke ita hana porekreke
ngana mur, ke mange hana lomonmona
ngana nemur. Ia Kristus mai I muka
muleia poinga poreke ngana mur kai? Ero
le!
18 Iange nenge teke e palchach sue ute
pe e hemes heke mule, hulua te eteia nge
e tamu tote hotonga pe iau non poreke
ngana ke ulolo.
19 Iange hotonga nem rahit tote iau ero
ol. Ke nga letek manmanna ngana e mete
luluch nge Kristus ke ulolo. Pe NeHalang
nauele etu ngak ol.
20 ✡Ke iau sipok e maulul ero ol. Kristus
nenge tu teu nge iau koi hemaul ia iau. Pe
etu ke e maulul nga singik nei iange letek
manmanna nge NeHalang Tuna. I lemene
tau tote iau pe tung heke i sipona ke mene
mule iau.
21 Pe ehul rumek ia NeHalang ero iange
letena poreke ngana palaungana toto. Pe
nenge teke hotonga nemur te hemas mule
ita ke ta pengpeng nga NeHalang matana,
Kristus mete ngana nem lape luna ero
toto!”

3

Kue Elle Mana Nenga Letera Manmanna Ngana

1 Imo Kalasia mur, amo hauaua toto.
Iesus Kristus mete ngana nga manga toto
nem, mo hemallaha hote luna lange imo
ke ulolo. Pe pomere hana te channanga ia
imo pe a nanas mene iri?
2 E teke e onteia imo nga ute elle mana:
Imo mam a mene Opepengpeng ke merei?
A mene kai nga hotonga nemur nenge
a nanasia iri mai? Ero le! Imo a
mene Opepengpeng iange a longe Helenga
Urana Toto Ngana pe letemo manmanna
ia.
3 Amo hauaua ngamo nem merei toto?
Opepengpeng talune ana ume nge imo ke
ulolo, ol pe a teke a heulo hote ume nem
nga imo sipomo lemo kerkerenga?
4 Pe ure meena ngana nemur nenge te
lohot nge imo nem luna palaungana toto
la! Pe ngana kau lape hesil sio mana ke
lasus mau?
5 Imo nem, NeHalang tunge Opepeng-
peng pe poia merakulo mur ke te lohotot
nga tunangamo. Pe pomerei nenge poia
mai? Poia kai nga hotonga nemur nenge
a nanasia iri mai? Ero nike! Poia nge
imo iange letemo manmanna nga Helenga
Urana Toto Ngana nenge a longe.
6 ✡Anau lange Apraham. “Apraham
letena manmanna toto nge NeHalang, po-
malam NeHalang hetue i ke i non nge
pengpeng.”
7 Iok, a eteia nei ke nek ol: Apraham
tutuna mur laka iri lochloch ngana nenge
leteria manmanna.
8 ✡Pe NeHalang nena helenga nenge
tehas sue ke ulolo, helelia ure nemur nge
lape te lohot. Nenge teke, NeHalang lape
hemas mule hana lomonmona ngana mur

✡ **2:16:** Ume 15:10-11; Rom 3:20-28; Kal 3:11 ✡ **2:20:** Kal 1:4 ✡ **3:6:** Gen 15:6 ✡ **3:8:** Gen 12:3; Rom 4:3, 16

pule ke te pengpeng nga matana iange
leteria manmanna. Pe NeHalang hele hot
tele Helenga Urana Toto Ngana nem lange
Apraham ke teke, “Nge iong mana lape E
pete hulua lochloch ngana nga ich.”
9 Ke hulua lochloch ngana nenge lete-
ria manmanna, NeHalang pete luluche iri
nge Apraham. Iange Apraham i lete man-
manna ngana ana non ia.
10 ✡Pe iri lochloch ngana nenge te teke te
hemas mule iri siporia nga hotonga mur,
NeHalang lape tuacholia ke poreke toto
lange iri. Iange NeHalang nena helenga
mur nenge tehas sue iri ke ulolo, hele ke
teke, “Hotonga mur tema sio ke ulolo, pe
mele hel nenge te longo tau lochloche ero
NeHalang lape tuacholia ke poreke toto
lange iri.”
11 ✡Pe i mallaha mana ke mele nenge
teke nanas tau mene hotonga mur, lape
lohot ke pengpeng nga NeHalang matana
ero toto. Iange “Hana nenge leteria man-
manna mana lape tetu ke te pengpeng nga
NeHalang matana.”
12 ✡Ke Hotonga huna nga lete man-
manna ngana ero. Iange Hotonga hele ke
teke, “Mele nenge nanas taua Hotonga mur
lape tu ke maulul.”
13 ✡Ke hotonga ngingina mur koi ita, ke
NeHalang lape tuacholia ke poreke at nge
ita. Pe ero. Iange Kristus ol hot mule ita
pe mene murra ke ulolo. Iange NeHalang
nena helenga nenge tehas sue ke ulolo,
hele ke teke, “NeHalang letena inin ngana
lape sio ke poreke toto nge iri nenge te
heon heke iri nga manga toto.”
14 Ke nga poinga nenge Iesus poia nem,
lape NeHalang pete hana lomonmona
ngana mur ke pomanga nena helenga
kerkereng ngana nenge tunge lange Apra-
ham. Pe ita lochloch ngana nenge letera
manmanna lape ta mene Opepengpeng
nenge Iesus Kristus helele ia.

Hotonga Mur Pe Helenga Kerkereng Ngana

15 Titik mur pe liliuk mur, lape e heleia
ure nemur nenge lohotot nge ita ke kokoes,
ke e hemallaha hote utar nenge e teke e
heleleia: Nenge teke hana nai te talue reria
helenga tomunga hel ana helenga e, mele
pele heta mule ero pe tal heke mule unne
la ero ol.
16 ✡Pe nga nei NeHalang poia helenga
kerkereng ngana nemur lange Apraham
pe Apraham nette e. Ke Alalaha nem
heleleia Apraham na tete mur ero. Apra-
ham na tete mur tang ngana pomanga iri
hulua. Pe nei ero. Hele mene Apraham
nette pe tang ngana pomanga mele elle
mana. Ke Alalaha nem helele ia laka Iesus.
17 ✡Pe ure nenge e teke e helele ia, ngana
koi nei: Nge nike NeHalang hele talue nena
helenga tomunga hel ana helenga nem.
Pe nga hoena, hesinga iri ana non kina
analoch iri nai pe ana non kina pe analoch
(430) het pe hotonga nemur te lohot ol.
Pe hotonga nemur te chatoa NeHalang na
helenga kerkereng ngana nem pe te saua
ke lasus ero toto.
18 ✡Iange nenge teke hotonga nemur
nakuria nge te halaua ita ke ta mene
maulinga nge koko, lape helenga kerk-
ereng ngana nem lasus. Pe nei ero. Iange
nga NeHalang nena poinga urana ngana
mana, tung sue helenga kerkereng ngana
nem lange Apraham.
19 ✡Hotonga nemur talhot rume mene iri
ol, pe aria ume utar? Aria ume laka nenge:
Lape te hemallaha hote hehei pe hana re-
ria poinga poreke ngana mur. Pe lape iri
siporia te naue pe te amnei urume ke la het
nga etue nenge helenga kerkereng ngana
nem, nganangana lohot ia. Nenge Iesus i
sipona lape at. Nga etue nenge NeHalang
tung sue hotonga nemur, hekule angkelo
mur ke te heleia lange Moses nenge tu nga
NeHalang pe hana mur tunangaria.
20 Nga etue nenge NeHalang poia he-
lenga kerkereng ngana nem lange Apra-
ham, mele e nge tu nga iri nai tunangaria
ero. Iange mele nenge tu nga tunangana
umume nge hana nai. Pe nei ero, NeHa-
lang poia nge Isipona.
21 ✡Ke pomerei ol? Hotonga hele ke teke
NeHalang na helenga kerkereng ngana

✡ **3:10:** Deu 27:26 ✡ **3:11:** Hab 2:4; Kal 2:16 ✡ **3:12:** Lev 18:5 ✡ **3:13:** Deu 21:23; Rom 8:3 ✡ **3:16:** Gen 12:7
✡ **3:17:** Exo 12:40 ✡ **3:18:** Rom 4:14 ✡ **3:19:** Ume 7:38; Rom 5:20 ✡ **3:21:** Rom 8:2-4

nem lasus kai? Ero le! Iange nenge teke hotonga e nakuna nge tunge maulinga lape ta pengpeng nga NeHalang matana nga hotonga nem nenge ta nanasia.

22 Pe nei ero. Iange NeHalang nena helenga nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke, poinga poreke ngana hesum hite hulua lochloch ngana nga ich nei ke tehet. Pe nga lete manmanna ngana mana, NeHalang tung sue helenga kerkereng ngana nem. Ke pomalam iri nenge leteria manmanna nge Iesus Kristus lape te mene ure nenge NeHalang hele sue lange Apraham.

23 ✡Nga etue nenge lete manmanna ngana nei lohot ero kura, hotonga nem chiu it tote ita. Pe tak ele mene ita ke la het nga etue nenge lete manmanna ngana nem lohot nga mallaha.

24 ✡Pe hotonga nem poi ke pomanga ara hetoronga nenge nauele ita. Pe nga etue nenge Kristus at, hotonga nem hei tele ita ke tala sapele nge Kristus pe letera manmanna nge I. Ke pomalam lape NeHalang mene mule ita nga letera manmanna ngara nem.

25 Pe heueu nei, letera manmanna ngara nem, lohot nga mallaha ke ulolo. Pe hotonga nem rahite ita ero ol.

NeHalang Tutuna Mur

26 ✡Pe NeHalang tutuna mur imo lochloch iange letemo manmanna nge Iesus Kristus.

27 ✡Pe imo lochloch nenge a mene henuninga nge Kristus, atu ke a pomange Kristus toto lo.

28 ✡Pe a al mata rara ero ol, iange Iuta mur pe Krik mur pe iri nenge te umume nge mele hel pe iri nenge tetu ke tepoi tetele pe hehei pe hana, imo lochloch ngana nem, atu luluch nge Iesus Kristus ke imo elle mana.

29 ✡Pe Apraham na tete mur imo iange Kristus nena hana mur imo. Pe lape a mene ure lochloch ngana nenge NeHalang heleia, nga nena helenga kerkereng ngana nenge tung sue lange Apraham.

4

1 Ure nenge e helele ia ngana koi nei: Mele sune lape mene lochloche temene nena ure mur. Pe lape i non palaungana pe nauele ure lochloch. Pe nga etue nenge i kino kura, ele haka nge mele nenge umume nge none ero.

2 Iange hana nenge tenau elele i pe hana papalauna mur lape tenau ele mene i ke la het nga etue nenge temene talue.

3 ✡Nga tele ngana ita pule tapoi ke pomalam. Ita kinkino pe ta mene hengetoro nga hotonga nemur nga ich nei, nenge chiu hit tote ita.

4 ✡Pe heueu nei ero ol. Iange nga ana etue pengpeng nenge NeHalang talue nike, kulosia tuna ke at. Hei e nga ich nei hoe I. Pe hotonga nemur tenau ele I ke I nanas tau tote. Pe ita pule tapoi ke pomalam. Ita kinkino pe ta mene hengetoro nga hotonga nemur nga ich nei, nenge chiu hit tote ita.

5 Pe at ngana nem, at ke ol hot mule iri nenge hotonga chiu hite iri. Ke pomalam lape ta lohot ke NeHalang tutuna mur ita.

6 ✡Pe imo, NeHalang tutuna mur imo. Ke ngana laka nenge kulosia Tuna Opene ke at tu teu nga letera pe ta heto ke ta teke, “Temek.”

7 Ke iong pomanga mele nenge umume nge none ero ol. Iong, NeHalang tuna iong ke ulolo, pomalam lape o mene ure lochloch ngana nenge heleia nga nena helenga kerkereng ngana nem.

Paulus Letena Toto Ia Kalasia Mur

8 Nga tele ngana a eteia NeHalang ero pe a ume pulut mana nge aetapuna hel, nenge Nehalang toto ngana ia iri ero.

9 Pe heueu nei a etei tote NeHalang lo, nem pe e teke NeHalang hetue imo ke tutuna mur imo ke ulolo. Pe pomerei toto nenge ahul mule ke la a heila teu mule imo nga ure makuk leilei ngana mur pe hotonga porekreke ngana mur nga ich nei? A teke la ure nemur te chiu hit mule imo pullo?

10 ✡Imo a iech elele etue papalauna mur pe teio mur pe hesinga mur pe etue e talun ngana ke langa het ngana!

✡ **3:23:** Kal 4:3 ✡ **3:24:** Rom 10:4 ✡ **3:26:** Ioa 1:12 ✡ **3:27:** Rom 6:3 ✡ **3:28:** Rom 10:12 ✡ **3:29:** Rom 4:13
✡ **4:3:** Kol 2:20 ✡ **4:4:** Ioa 1:14; Rom 1:3 ✡ **4:6:** Rom 8:15-17 ✡ **4:10:** Rom 14:5; Kol 2:16

11 Pe iau, e matau iange kikik ngak nenge
e ume lululuchia nge imo lape hesil sio
mana.
12 Titik mur pe liliuk mur, e teke apoi ke
mange iau. Iange ure nenge lohotot nge
imo nem, iau e amneia ke ulolo. A poia ute
pele nge heporeke iau ero.
13 Imo a eteia ke ulolo. Nga tele ngana
toto singik haleles pe ela ke e haliu hote
Helenga Urana Toto Ngana nge imo.
14 Pe ak haleles nem poi ke manga ol-
lakanga nenge teke olleke imo. Pe imo a
hira ele iau ero. Mutemo tau mene iau pe
a mene iau ke pomalaka nga iau NeHalang
nena angkelo e. Nem pe pomalaka nga iau
Iesus Kristus i sipona,
15 pe a iech ele tote iau. Nga etue nem a
unele ute nge iau ero toto. Pe rera iechinga
nemur mai ngaria ol? Nenge teke nakumo,
lape asul hote matamo mur pe a tunge iri at
nge iau.
16 Heueu nei lape lek matana luluch nge
imo ol, iange e heleia helenga nge man-
manna. Ae?
17 Hana ana mata nemur teume ke
kikiria toto ke tepoi ole imo ke a nanasia
iri. Pe te poia nga leteria poreke ngana. Pe
te teke te heporeke ra kilanga urana ngana
nei. Tepoi ke pomam iange te teke a heto
hekeke iri.
18 Nenge teke hana te poia imo ke po-
mam, urana nge te poia ke kokoes nga
leteria urana ngana. Nga etue nenge etu
luluch nge imo pe nga etue nenge iau ero
hatalia imo.
19 Auo! Tutuk mur, a poia iau ke e am-
neia melmelenga pullo! Melmelenga nei
pomalaka nga heie nge tuna sechia i ke
teke hohoho. Pe melmelenga nem lape tu
nge iau ke la het nga etue nenge a nanas
tau tote Kristus nena poinga mur.
20 Toinge ute pele ul mene iau ke la etu
luluch nge imo heueu nei, ke poia ia ure
nemur nenge e heleia iri nei. Iange etu pe
letek tuanin rara sakilil ia imo.

Helenga Opene Nge Heka Pe Sara

21 Iok, e teke e onteia imo nenge a teke a
nanas taua hotonga mur: Imo mam a longe
hotonga hele ngana ero kai?
22 ✡Hotonga hele ke teke, Apraham tu-
tuna mur iri nai. Tuna elle nge hei nenge
umume nge iri pe tuna e pule nge nehei
nenge tu ke poi tetele mana.
23 ✡Pe tuna nenge hei nenge umume nge
iri neu, tehoe i iange te nanasia poinga
nenga leinga. Pe tuna nenge nehei nenge
tu ke poi tetele mana nem, tehoe i ke nana-
sia helenga kerkereng ngana.
24 Nananga nei luna la ke mai koi: Hehei
nai nem te pomanga Helenga Tomunga
Hel iri nai. Elle at nga hengene nenge Sinai
pe hoe tutuna mur nenge hotonga chiu hit
mene iri ke te nanas tau mene. Ke hei
nenge Heka i pomanga hengene nem.
25 Pe hengene nenge Sinai tu nga tuele
kina nenge Arapia, pe mes ke henonoua
kilenge nenge Ierusalem heueu ana nei.
Iange hehei pe hana nga kileng nem, ho-
tonga chiu hit mene iri ke te mana teu toto
nga ene.
26 ✡Pe Ierusalem nenge tu nga lut nga
tapa, tu ke poi tetele mana. Pe i tara toto
ngana ia.
27 ✡Iange hasinga nenge manga NeHa-
lang nena alalaha hele ke teke:
"Iong hei nenge omes tamane
pe ohoe tum e ero, o iech toto ol.
Iong hei nenge o amneia melmelenga e nga
hohonga ero,
o tang hote lem iechinga.
Iange hei nenge tu mana
lape tutuna mur iri halang toto
nge hei nenge tu luluch nge ene."
28 ✡Ke titik mur pe liliuk mur, imo Ne-
Halang tutuna mur imo ke mange Isak.
Nem nanas urume NeHalang nena he-
lenga kerkereng ngana.
29 ✡Pe kol nenge tehoe i nga poinga nenga
leinga, poi matana lala nge kol nenge tehoe
i nga kerkerenga nenga Opepengpeng. Ke
poinga nem ngana koi lohotot nge ita
heueu nei.
30 Pe NeHalang na alalaha hele ke mere
pule? Hele ke teke, "O kulosia hei nenge
umume nge imo nem, iri nai tuna ke tela
nga kileng unne. Iange tuna nem lape
mene temene nena ure mur hele ero. Pe
hei nenge tu ke poi tetele nem, tuna itoro

✡ **4:22:** Gen 16:15; 21:2 ✡ **4:23:** Rom 9:7-9 ✡ **4:26:** Hip 12:22; Hem 21:2, 10 ✡ **4:27:** Isa 54:1 ✡ **4:28:** Gen 15:4-5; Rom 9:7 ✡ **4:29:** Gen 21:9-10; Ioa 8:35

lape mene lochloche temene nena urelu mur."
31 Ke titik mur pe liliuk mur, hei nenge tu
ke poi tetele mana nem, tutuna mur koi ita.
Pe hei nenge umume mana nem, tutuna
mur ita ero.

5

Nge Iesus Mana Lape Tatu Ke Tapoi Tetele

1 Iok, ute pele nge chiu ele ita ero ol iange
Kristus i sipona mene hote ita ke ulolo.
Pomalam tatu ke ta poi tetele mana ol. Ol
pe ames ke kerkereng pe a longo tau pulute
hana hel ero. Iange lape a heloko teu mule
ita ke la aume mule nge iri pule.
2 A longo ke nek! Iau Paulus koi e helele
nei: Nenge teke atal teu luluche imo ke te
riria singimo, ume nenge Kristus poia nem
lape halaua imo ero toto.
3 Pe lek helenga kerkereng ngana koi,
iong non tei nenge ola ke te riria singim,
urana nge o nanas tau tote hotonga
lochloch ngana ol.
4 Amo hel te teke a nanas mene hotonga
mur, iange te teke poia imo ke a pengpeng
nga NeHalang matana. Nenge teke a poia
poinga nem arir hote imo nge Kristus ke
ulolo pe a hile NeHalang letena poreke
ngana.
5 Pe ita, nga Opepengpeng nena kerk-
erenga, letera manmanna nge NeHalang
pe tatu ke ta kulele mene I nge lape
hetue ita ke ita hana nenge pengpeng nga
matana.
6 ✡Pe ita, nenge teke ta nanasia Kristus,
poinga pa nenge ta ririr us pe nenge tarir
us erochro ute pele ia ero. Ure nenge
palaungana toto ngana laka letera man-
manna ngana lo. Iange poi heke ita ke
letera porekeia pekngara mur.
7 Nga tele ngana a nanasia Kristus ke nek
mana pe heueu nei ero ol! Itei nenge tamo
ele mule imo pe poia imo ke a saleke rara?
Mele nem poia imo ke a longo taua helenga
manmanna ngana ero ol!
8 Mele nenge poia imo ke a saua letemo
manmanna ngana nem, at nge Non nenge
hesilei hote imo ero.
9 ✡Anau ala amo ke nek. Ure nenge loho-
tot nem, pomalaka nga is unne sune mana
nge tetal teua langa beret itach ngana, pe
is nem poia beret lochloch ke puo haka
sapele.
10 ✡Pe iau letek manmanna toto nge Non
Soke ke a tung teua imo langa ure nemur
ero. Pe mele nge hetakinkine imo nem, e
eteia i ero. Pe lape NeHalang tuachol ia
lange i ke poreke toto.
11 Titik mur pe liliuk mur, hana hel te
teke e hetottoro ke pomai, "Nenge teke
tarir us ero ta pengpeng nga NeHalang
matana ero." Pe nem ero. Nenge teke e
hetottoro ke pomam, pomere toto nge ure
meena ngana mur te lohotot nge iau kura?
Pe nenge teke reria helenga nem man-
manna, lape lek hengetoro nenga Kristus
ana manga toto, poi ngarang mur ia iri ero
ol.
12 Iau lemek toto ke hana nenge te het-
akinkine imo nem, terir hote huria ke te
lasus lochloch!

Maulinga Ke Koko Nga Opepengpeng

13 ✡Pe titik mur, NeHalang iua imo ke
ulolo, ke apoi tetele mana ol. Ol pe lape
apoi ke mere ol? A teke a poia singimo ke
iech mana nga poinga poreke ngana mur?
Apoi ke mam ero! A poia poinga nenge
pomai koi: Mutemo taua pekngamo mur
pe a halaua iri.
14 ✡NeHalang tunge hotonga e nge
palaungana toto. Pe nenge teke ta longo
taua hotonga elle nem, ta longo taua
hotonga lochloch ngana ke ulolo. Ana
hotonga, ngana koi nei: "Mutem taua
pekngam mur ke pomanga mutem taua
iong sipom."
15 Pe a nauala amo ke nek. Iange nenge
teke a poi susun helel, lape ahun parai
mule imo ke ahet.
16 Ke pomalam e hele ke e teke, a longia
Opepengpeng ke halaua imo nga ai ngamo
ke lape a nanasia ure poreke ngana nenge
singimo lemene tautaua ero ol.
17 ✡Iange Opepengpeng lemene ero toto
ia poinga poreke ngana mur nenge singira
lemene tautaua. Pe ita singira lemene
tautaua poinga poreke ngana mur nenge

✡ **5:6:** 1Ko 7:19; Kal 6:15 ✡ **5:9:** 1Ko 5:6 ✡ **5:10:** 2Ko 11:15; Kal 1:7 ✡ **5:13:** 1Pi 2:16 ✡ **5:14:** Lev 19:18; Rom 13:9 ✡ **5:17:** Rom 7:15-23

Opepengpeng lemene ero toto ia. Ke hunelinga nei tu nga letera ke ulolo, pomalam tai nga lemere ngana ero ol.

18 Ke nenge teke o nanas tau mene Opepengpeng lemene ngana, lape hotonga nem nauele iong ero ol.

19 ✡Pe poinga poreke ngana nenge singira lemene tautaua, ngaria koi nemur. Poinga nenge: hehei pe hana tema lululuch nge hehei pe hana nenge eria pe reehei mur ia ero, pe kol e pe e mele mataria ach tau helel, pe salaunga ana poinga mur,

20 pe ta heto hekeke aetapuna mur, pe achunga, pe hunelinga, pe lete inin ngana, pe sara keke ngana mur pe letera inin haka manmana, pe letera ia melehel ero, pe talas helel,

21 pe ta musmus, pe ta inin ke ara hauaua, pe tapeu lil helel, pe ure hel pule nenge pomau. E hele ke kerkereng lange imo ke ulolo, pe lape e hele ke kerkereng toto lange imo pule: Mele nenge nanas tau menmene poinga nemur, lape teu langa NeHalang nena naualanga pe nekinga ero toto.

22 Pe Opepengpeng, ana ume nganangana mur koi nemur. Nenge: Mutera tautaua pekngara mur, pe ta iechech, pe tatu ke letera ma ke elle, pe ra melei tana ero nga etue nenge ure meena ngana lohotot, pe tanek hel ita, pe tapoi ke urana pe ta halau hel, pe ta poia poinga mur nge poia hehei pe hana ke saria kikina nge ita.

23 Pe tatal sue ita ke tatu ke nek manmana, pe ta hepengia tai ngara mur ke nek. Poinga mur nenge pomam hotonga pele heo ele ero.

24 ✡Iri nenge te nanasia Kristus, tehul rumeria ia poinga poreke ngana mur nenge singiria lemene tautaua.

25 Opepengpeng tu teu nge ita pe hemaulia ita, pomalam tai ke ta nanas mene lemene ngana ol.

26 ✡Tatal heke ita ero pe ta helete inin hel ero pe ta musmus pe sara keke hel ero.

6

A Halaua Pekngamo Mur Nga Ure Meena Ngana Mur

1 ✡Iok titik mur pe liliuk mur, nenge teke a naue mele nge poia poinga poreke ngana, imo nenge Opepengpeng ume lululuch nge imo a hemas mule i ke nek. Pe imo a nauala amo ke nek pule; iange lape poinga poreke ngana nem lohot nge imo pule.

2 ✡Nenge teke a halaua pekngamo mur nga ure meena ngana mur, a nanas tau tote hotonga nenge Kristus.

3 Nenge teke mele letena ke teke i palaungana, pe manmanna ke i palaungana ero, mele nem channanga mule i ke ulolo.

4 Imo elle pe elle anau teu la mule nga lemo poinga mur ke nek toto, pe a totoia langa mele hel reria poinga ero. Pomalam lape mele nem iech toto nga i sipona nena poinga mur.

5 ✡Ke imo elle pe elle a takiskisia ana melmelenga mur.

6 ✡Mele nenge te hetore i nga NeHalang nena helenga, urana nge tuacholia nga nena ure urana ngana mur lochloch lange ana hetoronga.

7 ✡A chananga mule imo ero. Iange mele pele nakuna nge channanga ia NeHalang ero toto. Ngaunga utar alona nenge otue, lape o lulu mule ngaunga nem mule.

8 Pe mele nenge tutua ke heiech mene singina lape lulu hote metenga. Pe mele nenge tutua ke heiech ia Opepengpeng, lape lulu hote maulinga ke koko.

9 Ke ra melei tana taua poinga urana ngana mur nenge ta popoia ero. Nenge teke ra melei tana ero, lape ta lulu hote maulinga ke koko nga ana etue pengpeng.

10 Ke nenge teke o esia neingam e nem nge poi ke merechre, o halaulaua i. Pe apoi ke urana toto lange pekngamo mur, nenge imo ul ames ke elle nga letemo manmanna ngana mur.

Helenga Hetala Ngana Pe Apalanga

11 A naue lo? Iau sipok e hasas ia alalaha nei nga perik. Pe ehas ngak nei e poia ke papalauna koi!

12 Iri nemur nenge te heto hekeke iri pe te palut rarara, iri laka te echechia imo ke

✡ **5:19:** 1Ko 6:9-10 ✡ **5:24:** Rom 6:6; Kol 3:5 ✡ **5:26:** Pil 2:3 ✡ **6:1:** Mat 18:15 ✡ **6:2:** Rom 15:1 ✡ **6:5:** Rom 14:12 ✡ **6:6:** 1Ko 9:11, 14 ✡ **6:7:** Rom 8:13

te teke te ririria singimo. Te poia poinga
nei iange te mataua Iuta mur nge lape
te hune iri iange leteria manmanna nga
Kristus ana manga toto.
13 Pe hana nenge te riria iri te nanasia
hotonga mur ero toto. Pe muteria toto ke
te teke te riria imo pule. Pe nenge teke a
longo taua iri ke a nanasia iri, hana nemur
lape te palut laka rara pe te heto heke tote
iri.
14 Pe iau, e palut laka rara nga ute pele
nge pomam ero toto. E palut laka pe e
heto heke tote ara Non Soke, Iesus Kris-
tus nge mete nga ana manga toto. Nga
Iesus ana manga toto letek metene poinga
nemur nga ich nei ero ol. Ke epoi ke
pomanga none nenge mete ke hile ure
lochloch ngana nga ich nei.
15 ✡Nenge teke te riria singim pe nenge
teke te riria singim ero, nem ute pele
ero. Ure nenge palaungana toto ngana
laka nenge NeHalang poia ita ke ita heueu
ngana mule.
16 Iri lochloch ngana nenge te nanasia
hotonga nei, leteria sio iange lape NeHa-
lang letena porekeia iri pe mene luluche
iri nge Israel mur. Israel nemur nenge
NeHalang nena hana mur toto ia iri.
17 ✡Iok, nga lek helenga hetala ngana
e teke, lemek ero nge none poi mule
ure meena ngana e ke lohot nge iau ol.
Iange chanchan munna nemur nga singik
henonou hot pengpengia ke iau Iesus nena
non toto.
18 Titik mur pe liliuk mur, ara Non Soke
Iesus Kristus letena poreke ngana lape tu
luluch nge imo nga opemo mur. Man-
manna.

✡ **6:15:** Kal 5:6; 2Ko 5:17 ✡ **6:17:** 2Ko 4:10

Epeses
Alalaha Nenge Paulus Hassia Lange Epeses Mur

1 ✡Iau Paulus koi ehas ia alalaha nei. Nga NeHalang lemene ngana e lohot ke iau Iesus Kristus nena hekulkulonga.

Pe ehas ia alalaha nei ke lange imo NeHalang nena hana mur nge Epeses nenge te nanas tau tote Iesus Kristus.

2 E hetalaulau ke Temere NeHalang pe Non Soke Iesus Kristus leteria urana ia imo pe te poia letemo ke ma ke nek.

NeHalang Lape Tunge Ure Urana Ngana Mur Nga Tapa At Nge Ita

3 ✡Ta heto heke NeHalang nenge ara Non Soke Iesus Kristus Temene. Nge Kristus mana NeHalang tung lochloche ure urana ngana mur nga Opepengpeng nenga tapa at nge ita.

4 ✡NeHalang ala hote tapa pe ich ero kura pe hesilei hote ita ke nena hana mur nge pengpeng pe naue rera poinga poreke ngana e ero toto. I mutena taua ita

5 ✡pomalam hesilei hote ita nge nike ke tutuna mur ita nga ume nenge Iesus Kristus poia. Pe ure nem lohot ke pomam ke nanas mene NeHalang lemene ngana nenge iech toto nge poia.

6 Ta heto heke NeHalang nge poi hote kue urana ngana nenge poia ita ke tatu ke nek nga nenge tung mene Tuna nenge mutena taua, at nge ita.

7 ✡Iange Kristus lome ita nga eina nga metengana pe saua rera poinga poreke ngana mur ke te lasus toto. Pe nekinga nenge NeHalang poia nem i ure nenge palaungana toto

8 nenge hile hot lochloche letena at nge ita nga letena tuanin ngana pe letena matana ngana urana toto ngana.

9 ✡NeHalang iech toto nge poia ke pomai nga nenge hemallaha hote letena tuanin ngana nenge talkomkome at nge ita, nenge lape heulo hote nga ume nenge Kristus poia.

10 ✡NeHalang teke poia letena tuanin ngana nem ke lohot nga etue nenge i sipona talue nenge lape poia ure lochloch ngana nga ich pe nga tapa ke te eukirau pe tenau haka aria soke nge Kristus.

11 ✡Ure lochloch ngana te lohot ke pomanga NeHalang letena tuanin hot ngana ia. Ke nge Kristus mana NeHalang hesilei hote ita ke nena hana mur ita nga nena ume. Pe poia ke nanasia utar nenge letena matana hote ke teke poia nga talun ngana nike.

12 Poia ke pomam ke imem nenge mo kulelele Kristus tala nike, mo heto heke NeHalang nena hemalmalinga nge palaungana toto.

13 Pe imo Epeses mur pule a longe helenga manmanna ngana nga helenga urana toto ngana nenge NeHalang lape mene mule imo pe letemo manmanna nge Kristus. Nga etue nenge letemo manmanna, NeHalang heilangaia imo ke cholo ele imo ke nena hana mur imo. Ngana laka Opepengpeng nenge hele talaia ke teke tunge lange imo.

14 ✡Pe Opepengpeng nem i lala nenge heilangia ure nenge lape ta mene, nenge NeHalang heleia ke teke tunge lange nena hana mur. Ke nem hekerkereng ia letera nenge i lape mene nena hana mur ita ke ta heto heke i NeHalang nenge urana toto.

Paulus Nena Hetalaulaunga

15 Ke pomalam nga etue nenge e longe imo nge letemo manmanna nge Non Soke Iesus pe mutemo taua NeHalang nena hana mur,

16 e hele urana lange NeHalang ke kokoes mana ia imo, pe letek metene imo ke e hetalaulau amo lala nge NeHalang.

17 ✡E hetalaulau amo ke NeHalang nenge ara Non Soke Iesus ana Palau pe Temere nenge urana toto tunge lete matana ngana nenga Opepengpeng lange imo ke a etei tote NeHalang.

18 Pe e hetalaulau amo pule ke NeHalang poia letemo matana ngana mur ke tualeme ke pomanga lemenge ke a eteia ure nenge iu imo ia pe a kulkulele. Ngana laka ure

---

✡ **1:1:** Ume 18:19-21; 19:1 ✡ **1:3:** Epe 2:6 ✡ **1:4:** Ioa 15:16 ✡ **1:5:** Ioa 1:12 ✡ **1:7:** Epe 2:7; Kol 1:14 ✡ **1:9:** Rom 16:25 ✡ **1:10:** Kol 1:16, 20 ✡ **1:11:** Rom 8:28-29 ✡ **1:14:** 2Ko 1:22 ✡ **1:17:** Kol 1:9

urana ngana mur nenge heleia ke teke
tunge lange nena hana mur.
19 ✡Pe e hetalaulau amo ke a eteia Ne-
Halang nena kerkerenga kikina ngana
palaungana, nenge umume nge ita nenge
letera manmanna. Kerkerengnga nem po-
malaka nga kikina ngana nenge palaun-
gana toto,
20 ✡nenge poia ke hemaul heke mule
Kristus nga metenga pe here i nga ilina ele
nenga pen tamalmal nga lut nga tapa.
21 ✡Ke Kristus nena kerkerenga palaun-
gana nem soke toto nga kerkerenga mur
lochloch nga etue nei pe nga hoena pule.
I soke toto nge ope mur pe naungaala
mur pe hotonga mur pe hana papalauna
mur. Pe Kristus ene nenge NeHalang
tunge lange i, pingana iuiu toto nga hulua
lochloch eria.
22 ✡Pe NeHalang tunge kerkerenga lange
Kristus pe talue iri lochloch ngana ke Kris-
tus nauele iri pe hemes hote i ke nauele iri
lochloch nga mata nenge NeHalang
23 ✡nenge Kristus singina ia. Pe mata
nem muta toto ia Kristus na kerkerenga pe
Kristus tu purpure ure lochloch nga kileng
lochloch ngana.

2

Ta Mene Maulinga Nge Kristus

1 ✡Nge nike atu ke pomanga a mete lo
iange a longo ole taua NeHalang pe a popoi
poinga poreke ngana.
2 ✡Nga etue nem atu ke a nanas men-
mene poinga nemur nga ich nei pe a nanas
mene ope poreke ngana mur nga tapa sana
aria palau. Ke heueu nei ope nem tu ke
umume nge iri nemur nenge te longo olole
nge NeHalang.
3 ✡Nge nike ita lochloch tatu ke pomange
iri, ke ta heiech mana ia singira nga poinga
poreke ngana mur. Ke urana nge ita pe
hulua lochloch nenge te longo olole ta
amneia melmelenga nga NeHalang letena
inin ngana iange tapoi ke pomange iri.
4-5 ✡Ita tatu ke pomanga ta mete ke ulolo
iange nga rera poinga poreke ngana mur,
pe NeHalang mutena tau tote ita kura
iange letena urana ngana palaungana toto.
Ke pomalam poia poinga urana ngana toto
ke mene mule ita pe tunge maulinga at nge
ita nge Kristus.
6 ✡Pe ita Kristus nena hana mur ita ke
pomalam he maul heke mule ita luluch
nge Iesus Kristus, pe hetakile ita ke ta are
luluch nge i nga lut nga tapa.
7 Poia poinga nei ke teke hemallaha hote
lange iri nenge he pule nga nena poinga
urana toto ngana pe nena mutenga nenge
hemallaha hote at nge ita nge Iesus Kristus.
8 Iange nga NeHalang nena poinga
urana toto ngana, mene mule imo nenge
letemo manmanna. Imo sipomo a mene
mule imo ero. Poinga nem i tunginga
nenge at nge NeHalang.
9 ✡Lemo ume urana ngana mur poi hote
ure nem ero. Ke pomalam a palut leke imo
ero.
10 ✡Ita, NeHalang i sipona ume hote ita
pe tatu ke elle luluch nge Iesus Kristus. Pe
ala hote ita ke ta poia ume urana ngana
mur nenge tatalo ele tele nge nike ke teke
ta poia.

Kristus Heluluch Tele Ita Ke Ita Elle

11 Ke pomalam letemo metene ke nek,
imo tehoe imo ke imo hana lomonmona
ngana mur pe Iuta mur te hetue imo ke
“hana nenge te ririr us ero” pe iri te hetue
iri siporia ke “hana nenge te ririr us”
(nenge nem i ure nenge hana peria poia
nga iri siporia singiria mana).
12 ✡Letemo metene, nge nike atu ke
kangkanga nge Kristus pe lemo nge Israel
ero. Lemo nga kileng tau ngana pe atu
teu nga tomunga hel ana helenga nenge
NeHalang poia lange nena hana mur ero
pe atu pulut mana pe a eteia NeHalang ero.
13 ✡Pe heueu nei atu ke elle luluch nge
Iesus Kristus. Imo nenge atu ke kangkanga
nge NeHalang nge nike, Kristus eina nenga
metengana mene imo ke a at rochroi toto
nge i ol.
14 ✡Kristus i sipona poia imem Iuta mur
pe imo hana lomonmona ngana mur ke

✡ **1:19:** Kol 1:11 ✡ **1:20:** Psa 110:1; 2Ko 13:4; Kol 2:12 ✡ **1:21:** Kol 1:16; 2:10 ✡ **1:22:** Psa 8:6 ✡ **1:23:** Rom 12:5; Epe 4:10, 15; Kol 1:18 ✡ **2:1:** Kol 1:21; 2:13 ✡ **2:2:** Kol 3:7; Tit 3:3 ✡ **2:3:** Kol 3:6 ✡ **2:4-5:** Rom 6:11-13 ✡ **2:6:** Kol 2:12 ✡ **2:9:** 1Ko 1:29-31; 2Ti 1:9 ✡ **2:10:** Tit 2:14 ✡ **2:12:** Rom 9:4; Kol 1:21 ✡ **2:13:** Kol 1:20 ✡ **2:14:** 1Ko 12:13

letera ma ke elle. Poia Iuta mur pe hana
lomonmona ngana mur ke te lohot ke iri
elle. Nge nike aria matana i helel pe tetu
ke elle ero, pe Kristus heparai sue mapuo
nenge tu nga tuna ngara ke ma tote iri nga
i sipona singina nenge tung heke ke mete.
15 ✡Pe saua Iuta mur reria hotonga lu-
luch nga ana helenga mur ke te lasus, iange
teke lele polong ke hana aria tuluk nai nem
te lohot ke iri hana heueu ngana mur pe te
lohot ke iri elle mana luluch nge i.
16 ✡Pe Kristus metengana nga manga
toto nem teke hemete hunelinga nenge lo-
hotot nga tuluk nai nem pe poia iri ke te
lohot ke iri elle pe laia iri nge NeHalang.
17 ✡Kristus at ke haliu hote helenga
urana toto ngana nga polong lele ngana
nge imo hana lomonmona nenge atu ke
kangkanga nge NeHalang pe nge imem
Iuta mur nenge motu ke rochroi nge i.
18 Ke nenge teke letera manmanna nge
Kristus, Opepengpeng elle nem poia ita ul
hana lomonmona ngana mur pe Iuta mur
ke ta lala nge Temere.
19 ✡Ke pomalam imo hana lomonmona
ngana mur lape te hetue imo ke hana
lomonmona ngana mur ero ol. Heueu nei
atu ke elle luluch nge NeHalang nena hana
mur lochloch pe atu teu nga mata nenge i.
20 ✡Pe apoi ke pomanga pele nenge te
hemes heke nga ich kerkereng ngana,
nenge hekulkulonga mur pe hetatalonga
mur. Pe Iesus Kristus i um kerkereng
ngana nenge pele nem ana isong ia.
21 ✡Ke i sipona laka nenge ratua ele pele
nem pe poia ke lohot ke Non Soke nena
tunginga ana pele nge heo ngana.
22 ✡Pe imo hana lomonmona ngana mur
pe Iuta mur, Opepengpeng umume nge
imo ke imo elle luluch nge Kristus. Ke
pomalam a lohot ke imo NeHalang nena
pele nenge Opene tu teu ia.

3

Paulus Haliu Hote Helenga Urana Toto Ngana Lange Hana Lomonmona Ngana Mur

1 ✡Iau Paulus koi etutu nga tuele au
ngana iange e umume nge Iesus Kristus ke
e halaulaua imo hana lomonmona ngana
mur.
2 ✡Imo lape a longe ke ulolo ke NeHalang
letena urana ia iau ke tunge ume nei at nge
iau ke e halaua imo.
3 ✡Pe hemallaha hote nena helenga
talkomkome ngana ke henonoua at nge iau
pe ehas sue unne sune lo.
4 Pe nenge teke a sisia ure nenge ehas
sue, lape a eteia ke iau e etei tote helenga
talkomkome ngana nemur nenge Kristus.
5 NeHalang hemallaha hote helenga nei
lange hana nemur nenge tetu nge nike
ero. Pe heueu nei hemallaha hote lange
nena hekulkulonga pe hetatalonga peng-
peng ngana mur nga ume nenga Opepeng-
peng.
6 ✡Helenga talkomkome ngana nei
ngana laka nenge: Helenga urana toto
ngana poia imo hana lomonmona ngana
mur ke imo pe imem Iuta mur, ita ul ta
mene ure urana ngana mur nge NeHalang
pe ta lohot ke ita elle. Pe tatu teu pule nga
ure nenge NeHalang heleia ke teke poia
nge Iesus Kristus.
7 ✡Pe e lohot ke iau ume ana non nga
helenga urana toto ngana nga NeHalang
nena tunginga nga nena poinga urana toto
ngana. Pe i sipona hekerkereng ia iau nga
ume nem.
8 ✡NeHalang nena hana mur lochloch
te urana toto nge iau ke toinge e nge
iri mene ume palaungana nei, nem lape
urana pol. Pe ero. NeHalang tunge
tunginga nem at nge iau ke e haliu hot
lange hana lomonmona ngana mur nga
helenga urana toto ngana nenge lape te
mene ure urana ngana nenge Kristus. Ure
urana ngana nemur, ta etei teu ke langa
het ngana ero.
9 Nge nike NeHalang ala hote ure
lochloch pe talkome letena tuanin ngana
nga ure nenge teke popoia nga etue talun
ngana nike. Pe heueu nei tunge ak ume
nenge e haliu hote ure talkomkome ngana
nem lange hehei pe hana lochloch.

✡ **2:15:** Kol 2:14 ✡ **2:16:** Kol 1:20, 22 ✡ **2:17:** Isa 57:19 ✡ **2:19:** Epe 3:6 ✡ **2:20:** 1Ko 3:11 ✡ **2:21:** 1Ko 3:16 ✡ **2:22:** 1Pi 2:5 ✡ **3:1:** Pil 1:7, 13 ✡ **3:2:** Kol 1:25 ✡ **3:3:** Epe 1:9-10; Kol 1:26 ✡ **3:6:** Epe 2:13, 16-19 ✡ **3:7:** Kol 1:25 ✡ **3:8:** 1Ko 15:9-10

10 NeHalang teke poia ke mai, ke ope
nemur nenge tenau ele tapa sana nga reria
kerkerenga, te esia nena mata pe tenau
urume letena matana ngana mur nge ana
lala pe lala.
11 Ure nei lohot ke pete tote NeHalang
letena tuanin hot ngana ia nga talun ngana
nike, ke poia ke lohot nge ara Non Soke
Iesus Kristus.
12 ✡Ita tatu ke elle luluch nge Kristus
pe letera manmanna nge i. Ke pomalam
tala ke tames nga NeHalang matana pe ta
matau ero.
13 Ke pomalam e teke e hele lange imo ke
letemo meena nga melmelenga nenge lo-
hotot nge iau ero. Ak melmelenga nei lape
halau tote imo ke a mene hemalmalinga.

Paulus Hetalaulau Epeses Mur Aria

14 Ke nenge nem mana poia iau ke e
tualou sio nga Temere matana.
15 I mana poia iri lochloch nga tapa pe ich
ke tetu.
16 Pe e hetalaulau lange i nenge nena
hemalmalinga palaungana ke hekerk-
ereng ia letemo nga Opene kikina ngana,
17 ✡ke letemo manmanna pe Kristus
tuteu nga letemo. Pe e hatalaulau ke
mutenga tu ke sik teu toto nge imo pe huna
toto nge imo.
18 Pe e hetalaulau ke NeHalang hekerk-
ereng ia imo pe nena hana mur lochloch ke
a eteia Kristus nena mutenga ke nek. Nga
pongponga ngana pe sase ngana pe ana
lome nenge langa lut pe sio toto ngana.
19 Kristus nena mutenga palaungana
toto nga mele etei ngana. Pe e hatalaulau
amo ke a eteia mutenga nem, pomalam
lape NeHalang hemuta heke tote imo nga
ure nemur nenge teke tunge lange imo.

20 Pe nga NeHalang nena kerkerenga
nenge umume nge ita, i nakuna nge poia
ure mur nge halang toto ke te lohot nge
ita. Poi ngana nem lape ris tote ure nemur
nenge lape ta ontei i ia pe nenge letera
tuaninin ia iri.
21 Ita lochloch nenge tatu ke elle luluch
nge Iesus Kristus pe tatu teu nga NeHalang
nena mata ta hemallaha hote nena hemal-
malinga palaungana nga etue lochloch ke
koko. Manmanna.

4

Tatu Ke Elle Luluch Nga Kristus Singina

1 ✡Iau etu nga tuele au ngana iange e
ume nge Non Soke, pe NeHalang iua imo ke
nena hana mur imo. Ke pomalam e hele ke
kerkereng toto lange imo ke a nanasia atu
ngamo nenge NeHalang iu imo ia.
2 ✡Kokoes atal sue imo pe apoi ke nek
lange iri hel pe atu ke nek mana pe a
henonou hote lemo mutenga lange iri hel
pule ke a long teua iri.
3 ✡Imo, Opepengpeng kale tele imo ke
letemo ma ke elle pe aume ke kerkereng ke
a nanas mene poinga nem.
4 Ita ta poi ke pomanga singira elle mana
pe Opepengpeng elle mana pe NeHalang
iua ita ke ta kulele ute elle mana.
5 Pe Non Soke elle mana pe letera man-
manna ngana elle mana pe ta mene he-
nuninga elle mana nenge henonoua ke ita
NeHalang nena hana mur.
6 ✡Pe NeHalang i toro mana nenge
hehei pe hana lochloch Temeria ia, pe i
nauele ure lochloch pe tu purpure kileng
lochloch pe tu teu luluch nge hehei pe hana
lochloch.
7 ✡Pe Kristus tunge tunginga nenga nena
poinga urana toto ngana nge ita elle pe elle.
Pe tunge ke nanas mene i sipona lemene
ngana.
8 ✡Ke pomanga NeHalang nena alalaha
nenge tehas sue ke ulolo, hele ngana nenge
hele ke teke,
"Nga etue nenge lohaka langa lut nga tapa,
mene hehei pe hana nenge hekou sue
iri ke te nanas olole i.
Pe tunge tunginga mur lange hana
mur."
9 ✡Helenga nenge hele ke teke, "Lohaka
langa lut nga tapa" helenga nei luna
pomerei? Luna ma ke mai koi: I sio la tala
nga kileng nenge sio toto nga ich.
10 Ke i nenge sio la nem, i sipona laka nenge
lohaka la mule nga lut nem. Pe ristote

✡ **3:12:** Ioa 14:6; Rom 5:2 ✡ **3:17:** Ioa 14:23; Kol 1:23; 2:7 ✡ **4:1:** Kol 1:10 ✡ **4:2:** Kol 3:12-13 ✡ **4:3:** Kol 3:14-15
✡ **4:6:** 1Ko 12:6 ✡ **4:7:** Rom 12:3, 6 ✡ **4:8:** Psa 68:18 ✡ **4:9:** Ioa 3:13 ✡ **4:11:** 1Ko 12:28

tapa mur ke pomalam tu ke purpure kileng
lochloch.
11 ✡Pe tunge tunginga lange hana hel ke te
lohot ke iri hekulkulonga pe hel iri hetat-
alonga pe hel iri hana nenge te haliu hote
helenga urana toto ngana pe hel iri hana
nenge tenau ele NeHalang nena hana mur
pe hel iri hetoronga.
12 Ke Kristus poi ke pomai iange teke tatalo
ele NeHalang nena hana mur ke te poia
nena ume urana ngana mur. Pomalam
lape hulua halang toto te lohot ke iri elle
mana nga Kristus singina.
13 ✡Pe ume nem songong ke la het nga etue
nenge ta puotom tele hel ke ita elle mana
pe ta etei ngara nge NeHalang Tuna lohot
ke elle mana, pe letera manmanna ngara
kerkereng pe tapoi ke pomange Kristus
toto.
14 Iange I teke tapoi ke pomange aina
kikino ngana ero ol pe tapoi ke pomanga
aka nenge ruach ana mee ulo rerere ero ol.
Pe hana nenge te pallaklaka, reria henge-
toro mur te mene ita ke pomanga tuttula ke
tala ke mai pe mau ero ol. Hana nemur te
totoia kue halang ke te teke te helosio ia ita
nga letera manmanna ngana mur.
15 ✡Ta nanas ia iri ero. Ta nanas mene
helenga manmanna ngana pe mutera taua
hehei pe hana. Nenge teke tapoi ke pomai
lape ta pile teu toto luluch nge Kristus pe ta
poi ke pomange I nga kue lochloch.
16 Kristus pomanga ita palpalra ia pe
singina mur koi ita pe tunge ume mur at
nge ita lochloch elle pe elle. Pe nenge teke
ta poia rera ume mur ke nek lape ta pupuo
ke kerkereng toto pe mutera tau helhel.

Tatu Ke Ta Nanasia Poinga Heueu Ngana

17 ✡E teke e hele lange imo ke pomai nga
Non Soke ene: Hehei pe hana nenge tetu
pulut mana pe leteria manmanna ero, imo
apoi ke pomange iri ero. Iri leteria tuanin
ngana mur tu manmana nga ure nemur
nenge nganangana ero.
18 Iri ramaria kerkereng pe lemeria ero
nge te longo tau ke te eteia NeHalang ero
toto. Ke pomalam leteria matana ngana
auala mana pe te kangkanga toto nga
maulinga nenge NeHalang tunge.
19 Iri te amneia meinga unne nge tu teu
nge iri ero ol, ke tepoi manmana poinga
poreke ngana. Pe salaunga ana poinga kik
heke tote iri ke te poia ke ele la toto.
20 Pe imo, te hetore imo nga Kristus pe te
hetore imo ke apoi ke pomam ero.
21 Manmanna ke imo a longe nena he-
lenga ke ulolo pe te hetore imo nga helenga
manmanna ngana nenge at nge Iesus.
22 ✡Te hetore imo ke te teke a hile hote
lemo poinga nike ngana mur nenge a
popoia iri nge nike. Iange poinga nemur
lape channanga ia imo pe poi heke letemo
ke a poia poinga poreke ngana pe lape
heporeke tote imo.
23 ✡Pe imo te hetore imo ke a poia letemo
ke heueu ngana
24 ✡pe a lohot ke imo hehei pe hana
heueu ngana mur. Pe mele heueu ngana
nenge pomam te ume hote ke pengpeng
toto pe lemlem ke pomange NeHalang.
25 ✡Ke pomalam a pallaka rara ero ol.
A heleia helenga nge manmanna lange
hehei pe hana iange ita lochloch ta lohot ke
ita elle nga Kristus singina.
26 ✡Pe nenge teke letemo inin nga ute,
a nauala ke nek iange lape letemo inin
ngana nem poia imo ke a losio nga poinga
poreke ngana. Ke pomalam a rahite
letemo inin ngana nem ke sase ero. Chaia
matana sio ero kura pe a poia ke het nike.
27 A longala teua non poreke ngana ke
poia nena ume unne nge imo ero toto.
28 Mele hel nenge te kemkeme, te keme
ero ol pe te talun ke te ume ke te mene
reria urelu urana ngana hel nenge te ume
hote nga iri siporia peria. Pomalam lape te
tung peria pule ke te halaua iri hel pule nga
umtutuna, iri nenge reria urelu ero.
29 ✡Pe a hele hote helenga poreke ngana
nemur nenge lape heporeke mele hel ero.
A hele mene helenga nemur nenge hekerk-
ereng ia iri pe halaua iri nga utar nenge
muteria taua. Pe mele hel nenge te long-
longe iong nge o helele, lem helenga nem
lape halaua iri pule.

✡ **4:13:** Kol 1:28 ✡ **4:15:** Kol 1:18; 2:19 ✡ **4:17:** Rom 1:21; 1Pi 1:14 ✡ **4:22:** Rom 8:13; Kol 3:9 ✡ **4:23:** Rom 12:2 ✡ **4:24:** Gen 1:26; Kol 3:10 ✡ **4:25:** Zec 8:16; Kol 3:8-9 ✡ **4:26:** Psa 4:4; Iei 1:19-20 ✡ **4:29:** Kol 4:6

30 ✡Pe a helete ininia NeHalang nena
Opepengpeng ero. Opepengpeng i NeHa-
lang nena hengeilang nenge nena hana
mur imo pe a kulele mene etue nenge lape
at ke mene mule imo.
31 ✡A hile hote lemo poinga nenge letemo
poreke tautaua mele hel pe letemo ininin
pe a hele inin tau helel pe a keres tau
helel pe a hele porekreke mele hel. A poia
poinga poreke ngana e lange mele ero.
32 ✡Apoi ke urana lange pekngamo mur
pe mutemo taua iri pe a saua reria poinga
poreke ngana mur ke te lasus toto ke po-
mange NeHalang nge saua lemo poinga
poreke ngana mur ke te lasus toto nga ume
nenge Kristus poia.

5

Tai Ke Pomanga Ta Tutu Nga Lemenge

1 ✡Imo NeHalang tutuna mur imo nenge
mutena tau tote. Ke pomalam aume ke
kerkereng pe apoi ke pomange i.
2 ✡Pe mutemo tautaua hehei pe hana
ke pomange Kristus nge mutena taua ita
pe tung heke i sipona ke halaua ita, ke
pomanga tunginga pe tunginga inangana
ehech ngana nenge lange NeHalang.
3 Ke pomalam a hile hot tote salaunga
ana poinga pe nenge a poia poinga tunten
ngana mur nenge muna hulu pe nenge
a teke lemo urelu halang nge mele hel.
Iange NeHalang nena hana mur nenge
pengpeng, poinga nemur urana nge iri ero.
4 Pe pule a tamal hote helenga poreke
ngana ero pe a penpen ero pe songingalele
nenge poreke a heleia iri ero. Ure nemur te
urana ero nge a poia. Pe a hele urana pe a
heto heke NeHalang iange i mene hote imo
nga poinga nemur.
5 ✡E hele lange imo pengpeng: Mele
nenge tal teu tote i langa poinga nenge
salau hali pe popoi poinga poreke ngana
pe mememelei urelu, i heto hekeke ae-
tapuna mur pe lape teu langa NeHalang
pe Kristus reria naungaala pe nekinga ero
toto.
6 ✡Mele hel lape te pallaklaka ia imo nga
ure nemur nenge manmanna ero. Imo a
longo tau ero iange ure nemur lape longia
NeHalang letena inin ngana ke lohot nge
iri nenge te longo ole taua i.
7 Ke pomalam ama lange iri ero.
8 ✡Nge nike atu teu nga kileng au
ngana pe nga etue nenge a lohot ke Non
Soke nena hana mur imo pe atu teu nga
lemenge. Ke pomalam atu ke pomanga
hehei pe hana nenge te tutu nga lemenge.
9 Iange NeHalang na lemenge poi hote
ure urana ngana mur halang pe poi hote
tunga nge pengpeng pe poi hote ure man-
manna ngana.
10 Aume ke kerkereng ke a eteia poinga
nemur nenge poia Non Soke ke iech.
11 Pe a nanasia hehei pe hana nenge tetu
nga kileng au ngana reria poinga poreke
ngana mur ero. Poinga nemur tepoi hote
ute pele nge urana ero. Pe urana nge a
hemallaha hote lange hehei pe hana ke
poinga nemur te poreke.
12 Meinga ana poinga laka nenge tepoi
komkome nem pe lape e meia iau pule nga
nenge teke e heleia poinga nemur lange
imo.
13 ✡Pe ure lochloch ngana lape lohot ke
mallaha nga lemenge tualeme ngana
14 ✡iange lemenge tualeme hatalia ure
lochloch ke ta naue. Ke ana helenga laka
nenge te heleia ke te teke:
"Iong nenge o mamamani o memete!
O lohaka mule nga metenga ol
pe Kristus tua leme hatalia iong."
15 ✡Ke pomalam a nauala amo ke nek
toto nga atu ngamo. Ai pulut rara mana
ke pomanga amo hauaua ero. Letemo
matana ke nek pe ai.
16 A umeia lemo ume urana ngana mur
ol, iange etue nei i etue nenge hehei pe
hana te popoi poinga poreke ngana mur.
17 Ke pomalam apoi ke pomanga hauaua
mur ero ol, letemo matana hote utar nenge
Non Soke lemene taua ke teke a poia.
18 ✡A inia ech kerkereng ngana ke amo
hauaua ia ero iange lape heporeke imo.

✡ **4:30:** Isa 63:10; Epe 1:13-14; 1Te 5:19 ✡ **4:31:** Kol 3:8 ✡ **4:32:** Mat 6:14; 18:22-35; Kol 3:12-13 ✡ **5:1:** Mat 5:48 ✡ **5:2:** Exo 29:18; Hip 10:10 ✡ **5:5:** 1Ko 6:9-10; Kol 3:5 ✡ **5:6:** Rom 1:18; Kol 2:4, 8 ✡ **5:8:** Ioa 12:36; Epe 2:13; Kol 1:13; 1Pi 2:9 ✡ **5:13:** Ioa 3:20-21 ✡ **5:14:** Isa 26:19; Rom 13:11 ✡ **5:15:** Kol 4:5 ✡ **5:18:** Luk 21:34

A longala teua Opepengpeng lange imo ke
hemuta heke imo.
19 ✡Nga etue nenge a helele, letemo
metene peunga nemur nga NeHalang
nena alalaha nenge Sam pe peunga mur
nenge Opepengpeng poi heke nga letemo.
A peupeu pe a poi heke peunga mur nga
letemo ke a heto hekeke Non Soke.
20 ✡A hele urana lange Temere NeHalang
ke kokoes nga ure lochloch ngana iange
atu ke elle luluch nge ara Non Soke Iesus
Kristus.
21 ✡A longo tau helhel. Ke nga poinga
nem lape a henonou hote Kristus ke amo
soke ia.

Hehei Mur Pe Eria Mur

22 ✡Imo hehei a nanasia emo mur reria
helenga ke pomanga a nanasia Non Soke
nena helenga.
23 ✡Iange imo, emo mur tenau ele imo
ke pomange Kristus nge nauele iri mata
nenge NeHalang. Pe iri mata nenge NeHa-
lang tepoi ke pomanga Kristus singina pe
Kristus mene mule iri.
24 Ke iri mata nenge NeHalang te nana-
sia Kristus, pomalam imo hehei a nanasia
emo mur nga ure lochloch.
25 ✡Pe imo hana mutemo taua lemo hehei
mur ke pomange Kristus nge mutena taua
iri mata nenge NeHalang pe tung heke i
sipona ke halaua iri
26 ✡pe poia iri ke NeHalang nena hana
mur ia iri. Ke Kristus nena helenga poia
iri mata nenge NeHalang ke te lemlem nga
henuninga nenga ech.
27 ✡Pe poia iri ke nakuria urana pe te
sinaha toto iange i sipona teke mene iri, pe
teke poinga poreke ngana e tu nge iri ero
pe ure muna ulu ngana e tu nge iri ero pe
utar e pule nge poreke tu nge iri ero.
28 Ke pomalam mana, imo hana mur
mutemo taua lemo hehei mur ke pomanga
mutemo tau ngamo ia singimo mur. Non e
nenge mutena taua nehei poia ke pomanga
mutena taua i sipona.
29 Mele pele lemene ero ia i sipona
singina ero, nei manmanna. Ita ta nauele
singira mur pe ta hengaua iri ke pomanga
Kristus poi ngana ia lange iri mata mur
30 iange ita Kristus apena pe penna mur
koi ita.
31 ✡Ke pomanga NeHalang nena helenga
nenge tahas sue ke ulolo, hele ngana nenge
hele ke teke, “Halangina heueu ngana mur
te hile tataria mur pe tetemeria mur pe te
lohot ke iri elle mana nga singiria.”
32 ✡Helenga talkomkome ngana nei luna
palaungana toto. Iau e heleleia Kristus pe
iri mata mur.
33 Pe helenga nem lange imo pule. Imo
elle pe elle mutemo taua lemo hehei mur,
ke pomanga mutemo tau ngamo ia imo
sipomo, pe imo hehei a poi ke nek lange
emo mur.

6

Imo Kinkino Ngana Pe Tetememo Mur Pe Tatamo Mur

1 ✡Iok, imo kinkino ngana urana nge a
longo taua tetememo mur pe tatamo mur
iange Non Soke nena non mur laka imo
pule, pe poinga nem urana nge imo nge a
poia.
2 ✡NeHalang nena hotonga nenge i tala
toto pe lohot luluch nga helenga man-
manna ngana, hele ke teke, “O renge
temem pe tam.” Pe helenga manmanna
ngana nenge lohot luluch ia hele ke teke,
3 “Nenge teke apoi ke pomam, ure
lochloch ngana nenge urana lape te lohot
nge iong pe otu ke sase toto nga ich.”
4 ✡Pe imo tetemeria mur, a poia tutumo
mur ke leteria inin ero. A hepengia iri nga
poinga poreke ngana pe a hetore iri nga
ure nemur nenge Non Soke lemene taua.

Ume Ana Hana Mur Pe Aria Aehuna Mur

5 ✡Pe imo ume ana hana mur a matau pe
apoi ke nek lange amo aehuna mur pe a
longo tau tote iri. Pe apoi tote nga letemo
ke pomanga a longo taua Kristus.
6 A heiech mene iri ero. Urana nge a
longo taua iri nga letemo ke pomanga a
umume nge Kristus ke a popoia utar nenge
NeHalang mutena taua.

✡ **5:19:** Kol 3:16 ✡ **5:20:** Kol 3:17 ✡ **5:21:** 1Pi 5:5 ✡ **5:22:** Kol 3:18; 1Pi 3:1 ✡ **5:23:** 1Ko 11:3; Epe 1:22 ✡ **5:25:** Kol 3:19; 1Pi 3:7 ✡ **5:26:** Tit 3:5 ✡ **5:27:** 2Ko 11:2; Kol 1:22 ✡ **5:31:** Gen 2:24; Mat 19:5 ✡ **5:32:** Hem 19:7 ✡ **6:1:** Kol 3:20 ✡ **6:2:** Deu 5:16 ✡ **6:4:** Psa 78:4; Pro 22:6; Kol 3:21 ✡ **6:5:** Kol 3:22-23; Tit 2:9-10; 1Pi 2:18

7 A poia lemo ume pe singimo tua kikia
ke pomanga a umume nge Non Soke pe
letemo nenge a teke aume manmana nge
none ero
8 ✡iange a eteia ke Non Soke lape tunge
urumo nga ume urana ngana nenge imo
elle pe elle a popoia. Pe poia lange imo
hana nenge aume manmana nge mele hel
pe iri nenge te poi tetele mana ke elle.

9 ✡Pe imo aehuna mur, apoi ke urana
lange lemo ume ana hana mur ke poma-
lam pule pe a hemataua iri ero. Letemo
metene ke iri pe iong, amo Aehuna kou
tu nga lut nga tapa. Pe i lape nanas
mene poinga elle ke amnei teu langa hulua
lochloch reria poinga mur.

Tames Ke Kerkereng Ke Ta Palhel

10 Lek helenga hetala ngana, ames ke
kerkereng luluch nge Non Soke nga nena
kerkerenga nenge lohot nga kikina ngana.
11 ✡A heron heke lemo palinga hel ana
hengeron mur lochloch ke a palhel luluch
nga non poreke ngana nena pallaklakanga
mur.
12 ✡Iange ita, ta palhel luluch nge hana
mur mana ero mai. Ta palhel luluch nge
ope poreke ngana mur nga tapa sana pe
aria naungaala ana hana mur pe aria pa-
palauana mur pe ope kerkereng ngana
mur nenge tenau elele kileng au ngana nei
ana poinga mur.
13 Ke a heron heke lemo palinga hel ana
hengeron mur lochloch. Pomalam nga
etue nenge non poreke ngana nem at lape
a hekou sue lemo ngarang mur. Pe nga
etue nenge palinga hel nem het, imo ames
ke kerkereng kura.
14 ✡A kale heke amo tal nenge helenga
manmanna ngana ana nga luamo pe ames
ke kerkereng. Pe a heron heke poinga
nge pengpeng ke pomanga palinga hel ana
hengeron nenge poi hele mautumo.
15 ✡Pe nga apemo a kale hite helenga
urana toto ngana nenge hetakile ita luluch
nge NeHalang ke nek.
16 Pe a rahite letemo manmanna ngana
ke pomanga lemo kaleu nenge he metmete
oan nga non poreke ngana nena io mur.
17 ✡A longele NeHalang ke mene mule
imo pe a ure ke pomanga palinga hel
ana horel nenge poi hele palpalumo.
Pe a rahite NeHalang nena helenga ke
pomanga palinga hel ana mese nenge
Opepengpeng tunge lange imo.
18 ✡A hetalaulau pe a ontei halaunga nge
NeHalang nga ure nemur nenge a popoia
pe a iua Opepengpeng ke hekerkereng ia
imo. A tatalo ala ke kokoes nga heta-
laulaunga pe a hetalaulau NeHalang nena
hana mur lochloch aria ke kokoes.
19 ✡Pe a hetalaulau ak pule ke NeHalang
talue helenga mur nga halik pe sak loiloi
ero pe e haliu hote helenga talkomkome
ngana nga helenga urana toto ngana.
20 ✡Ume nem iau ak ume ia pe heueu nei
etu nga tuele au ngana iange e haliu hote
helenga urana toto ngana. Ke pomalam
a hetalaulau ak ke e saua mataunga ke
lasus pe emes ke kerkereng ke e haliu hote
helenga urana toto ngana.

Helenga Hetala Ngana Mur

21 ✡Tira Tikikus i ume ana non nenge
ume ke kerkereng toto nga Non Soke ana
ume pe iau mutek tau tote i. Pe i lape heleia
ure lochloch ngana lange imo ke pomalam
lape a eteia utar nenge lohotot nge iau.
22 E tunge alalaha nei lange i pe e kulosia
i ke lange imo ke a eteia motu ngamem,
pomalam lape hekerkereng ia letemo.
23 Imo NeHalang nena hana mur imo
pe e hetalaulau ke Temere NeHalang pe
ara Non Soke Iesus Kristus te poia letemo
ke ma ke nek, pe te hesue mutenga pe te
hekerkereng ia letemo manmanna ngana
mur.
24 E hetalaulau ke NeHalang poi ke urana
toto lange imo nenge mutemo taua ara
Non Soke Iesus Kristus nga mutenga nenge
hetala ngana ero. Ngana laka lom.

✡ **6:8:** 2Ko 5:10; Kol 3:24-25 ✡ **6:9:** Rom 2:11; Kol 4:1 ✡ **6:11:** Rom 13:12; 2Ko 10:4 ✡ **6:12:** 1Pi 5:8-9 ✡ **6:14:** Isa 11:5; 59:17; 1Te 5:8 ✡ **6:15:** Rom 10:15 ✡ **6:17:** Hip 4:12 ✡ **6:18:** Luk 18:1; Kol 4:2; 1Te 5:17 ✡ **6:19:** Kol 4:3-4; 2Te 3:1 ✡ **6:20:** 2Ko 5:20; Plm 9 ✡ **6:21:** Ume 20:4; Kol 4:7-8; 2Ti 4:12

Pilipai
Alalaha Nenge Lange Pilipai Mur

1 ✡Iau Paulus, pe imem nai Timoti mo
umume nge Iesus Kristus. Pe mohas ia
alalaha nei ke lange NeHalang nena hana
mur lochloch nge Pilipai nenge leteria
manmanna nge Iesus Kristus, luluch nge
hana papalauna mur nenge tenau elele iri
pe reria halaunga mur.
2 Temere, NeHalang pe Non Soke
Iesus Kristus leteria poreke ia imo pe te
hemaluche letemo ke atu ke nek.

Paulus Nena Hetalaulaunga

3 E hele urana toto nge NeHalang ak soke
nga etue lochloch nenge letek metentene
imo.
4 Pe nga etue nemur nenge e hetalaulau
imo lochloch amo, letek iech manmana.
5 E iech toto nge imo iange a halaua iau
nga helenga urana toto ngana ana ume,
talun nga ume talun ngana ke at heueu nei.
6 ✡Ke pomalam, e eteia ke NeHalang i
sipona talune ume urana ngana nei nge
imo. Pe letek manmanna ke I sipona lape
heloloune ume nem ke la het nga etue
nenge Iesus Kristus at mule ia.
7 Amo lete tu kokoes nge iau, ke poma-
lam, pengpeng nge iau nge e amneia ke
pomai. Nga nei, a tuteu luluch nge iau nga
ure urana ngana nenge NeHalang tunge
at nge iau, heueu nenge etu nga tuele au
ngana pe pule nga etue nenge etu ke epoi
tetele pe e hekerkereng ia Iesus na helenga
urana toto ngana.
8 NeHalang eteia ke iau e hele ke man-
manna toto pe lemek taua imo ke pomange
Iesus Kristus nge lemene taua imo.
9 E teke e hetalaulau amo ke lemo poinga
nenge mutemo taua neingamo mur lape
puopuo pe puo luluch nga letemo matana
ngana mur.
10 ✡Pomalam, lape a eteia poinga urana
ngana pe poreke ngana pe lape ute e nge
poreke tu hite imo ero pe mele hottaua
poinga poreke ngana e nge imo ero ke la
het nga etue nenge Kristus at mule ia.
11 Pe lape a muta toto nga poinga urana
ngana mur nenge at pengpeng nge Iesus
Kristus. Pe poinga urana ngana nemur
tetal heke tote NeHalang ene.

Ute Pele Poi Ele Paulus Hanna Ero

12 Titik mur pe liliuk mur, a eteia ke nek.
Ure meena ngana nenge lohot nge iau nei,
halau mene Iesus na helenga urana toto
ngana ke songia kikina ngana pe puo ke
palaungana toto ol.
13 ✡Pe palinga hel ana hana mur nenge
tenau ele pele nei pe hulua lochloch, te
eteia ke iau, te tamal teua iau nga tuele au
ngana iange e umume nge Kristus.
14 Etu ngak nga tuele au ngana nei hek-
erkereng ia titik mur leteria ke te matau
ero nge te hele hote Non Soke nena he-
lenga.
15 Hana hel nge iri, saria keke iau ke te
teke te mene mulik ke te haliu hot pe hel te
poia nga leteria urana ngana.
16 Iri nenge leteria urana, muteria taua
iau pe te eteia nge NeHalang talue iau nga
lamai ke e hekerkereng ia Iesus nena he-
lenga urana toto ngana.
17 Pe iri nenge te poia nga sakeke nem,
leteria metene mene iri siporia pe te teke
tepoi poreke iau nga etue nenge etu nga
tuele au ngana nei.
18 Nenge teke tepoi ke pomalam, iau e
teke ute pele ero. E iech mana nga nem.
Ure nenge palaungana toto, ngana koi nei:
Hana pe hehei te haliu hote Kristus na
helenga urana ngana. Nenge teke te hele
ia nga leteria poreke ngana pe nga leteria
urana ngana, iau e iech mana nga nem.

Oe, pe lape e iech toto nga hoena pule
19 ✡iange e eteia ke a halaua iau nga lemo
hetalaulaunga. Pe nga halaunga nenga
Iesus Kristus opene, lape etu ke epoi tetele
mana ol.
20 Pomalam e meia iau ero. E iech pe e
kulele utar nge lape lohot. Pe lape eume ke
kerkereng nga etue lochloch, ke pomanga
heueu nei. Nenge teke etu ke e maulul ma e

✡ **1:1:** Ume 16:12-40 ✡ **1:6:** 1Ko 1:8 ✡ **1:10:** 1Te 5:23 ✡ **1:13:** Ume 28:30 ✡ **1:19:** 2Ko 1:11 ✡ **1:21:** Kal 2:20

mete, ume lochloch ngana nenge e popoia,
e heto heke Kristus ene ia.
21 ✡Nga enau ngak, nenge teke etu ke
e maulul etu luluch nge Kristus pe nenge
teke e mete, e mene ure urana ngana mur
halang.
22 Pe nenge e teke etu ke e maulul kura,
lape e umume ia ume urana ngana mur hel
pule. Pe nei e eteia ero kura. Kue tei nenge
lape e nanas ia?
23 ✡Ure nai tetak tele ele iau. Nge iau, e
teke urana toto nge ela ke etu luluch nge
Kristus.
24 Pe nge imo, e teke urana nge etu ke e
maulul ke etu luluch nge imo ke e halaua
imo.
25 Iau e eteia ke lape etu luluch nge imo
ke e halaua imo nga letemo manmanna
ngana pe atu ke a iech manmana.
26 Pe lape a iech toto nge Iesus Kristus
nga etue nenge ela ke etu luluch nge imo.

A Mes Ke Kerkereng Nga Letemo Manmanna Ngana

27 ✡Ure nenge palaungana toto nenge e
teke e heleia, ngana koi nei. Ai ke nek pe
a poia ume nemur pe a henanas ia Iesus
Kristus na helenga urana toto ngana. Pe
e teke e esia imo nga etue nenge ela mule
nge imo. Pe nenge teke ela ero, urana
nge e longe nge ames ke elle mana pe a
purpur kikimo nga lete manmanna ngana,
nga Iesus nena helenga urana toto ngana.
28 Pe a mataua lemo ngarang mur ero,
amo seilil ke kokoes. Pe nga poinga nei, iri
te eteia ke NeHalang lape heporeke iri. Pe
imo, NeHalang lape halaua imo.
29 ✡Pe poia imo ke letemo manmanna
nge Iesus Kristus nga i sipona lemene
ngana pe a takisia ana melmelenga pule.
30 Nge nike etu luluch nge imo pe a eses ia
melmelenga nenge lohot nge iau. Pe heueu
nei, ita ul ta amneia ke elle mana ol.

2

Apoi Ke Mange Kristus Pengpeng

1 Kristus hekerkereng ia letemo lo. Pe
lemene taua imo ke letemo ma ke nek lo.
Pe Opepengpeng tu luluch nge imo ke a nek
hel lo pe letemo mulmule ia imo.
2 Iok, a poia iau ke e iech ol. Nga nenge
e teke a nanasia poinga nemur: Atu ke
letemo elle pe anek hel nge imo, pe a rahita
hel ke imo elle mana.
3 ✡Pe poinga nenge a ngailele mele pe
atal heke imo, poinga panem poreke toto.
Pe a nanasia koi poinga nei: Aau sue imo
ke aele sio toto nge pekngamo mur.
4 ✡Letemo ia imo toro ero, anau lange
mele hel pule.

Iesus Au Sue I Pe NeHalang Tal Heke I

5 A rahite letemo tuanin ngana mur ke
pomange Iesus Kristus:
6 ✡I NeHalang toto
pe tal heke i ke pomange NeHalang
ero.
7 ✡Iesus Kristus tal sio mene i
pe lohot ke i non pe ume ke halaulaua
ita.
8 ✡Pe tal sue i pe longo tau mana ke la het
nga ana metenga
nenge te heon heke i nga manga toto!
9 ✡Nga nem mana, NeHalang tal heke tote i
pe tunge ene nenge pingana iuiu nga
hulua lochloch eria.
10 ✡Pomalam, hulua nemur nga tapa pe nga
ich
pe nga ich letena lape te longe Iesus
ene
pe te tualou sio sapele lange i.
11 ✡Pe lape hulua lochloch te haliu hote
leteria manmanna ngana
ke te teke Iesus Kristus I Non Soke.
Pe hemalmalinga palaungana lange
Temene NeHalang.

Atu Ke Nek Ke Pomanga NeHalang Lemene Ngana

12 Oe atong mur, nga etue nenge etu
luluch nge imo, a longo taua iau. Pe heueu
nei ol etu ke kangkanga ol, pe lemek ke a
longo tau ngamo nem, tu ke kerkereng. A
ume ke kerkereng luluch nga mataunga pe
loiloinga ke a heulo hote lemo maulinga
nge koko.

✡ **1:23:** 2Ko 5:8 ✡ **1:27:** Epe 4:1; 1Te 2:12 ✡ **1:29:** Ume 16:19-40 ✡ **2:3:** Kal 5:26 ✡ **2:4:** 1Ko 10:24 ✡ **2:6:** Ioa 1:1-2; 17:5 ✡ **2:7:** Ioa 1:14; 2Ko 8:9 ✡ **2:8:** Hip 5:8; 12:2 ✡ **2:9:** Ume 2:33; Epe 1:20-21; Hip 1:3-4 ✡ **2:10:** Rom 14:11 ✡ **2:11:** Rom 10:9

13 Iange NeHalang kokoes ume nga
letemo ke lememo taua I lemene ngana pe
pule hekerkereng ia imo ke a longo taua.
14 A poia amo ume lochloch ke nek mana
pe a ngunngunu hel pe a hunel ero.
15 ✡Pomalam lape NeHalang esia poinga
poreke ngana e nge imo ero pe atu ke
pomanga tutuna mur pengpeng. Pe heueu
nei atu luluch nge hana porekreke ngana
mur nga ich nei kura. Pe lemek ke atu ke
nek ke pomanga NeHalang lemene ngana.
Pe apoi ke pomanga lemenge nenge tua
leme nga kileng au ngana.
16 Nenge a haliu hote helenga nenga
maulinga nge koko. Nenge teke a poi ke
pomai, nga etue nenge Kristus at mule,
lape e iech toto iange NeHalang ana ume
nenge e umume ia nganangana lo.
17 Letemo manmanna ngana nge Non
Soke pomalaka nga lemo tunginga nenge
lange I. Pe toinge eik pasiling ke la luluch
nga lemo tunginga nemur, lape e iech lu-
luch nge imo.
18 ✡Pe imo pule a iech luluch nge iau.

Paulus Teke Kulosia Timoti

19 Pe nga Non Soke Iesus lemene ngana
lape e hekule Timoti ke la mule nge imo ke
ueiuei mana. Pomalam lape hekerkereng
mule letek nga etue nenge at mule pe nene
imo at nge iau.
20 Pe mele e poi ke mange Timoti ero. I
letena tau tote imo ke teke lape hetakile
imo ke nek toto.
21 ✡Hulua leteria tu mana nga aria ume
mur, pe nga Iesus Kristus ana ume, leteria
ia ero.
22 Pe imo a eteia lo ke Timoti i non nge
urana. Ana non poi ke manga tuk ia toto
nenge halaulaua iau ke mo hele hotote
Helenga Urana Toto Ngana.
23 Lape e kulos ia i ke lange imo kura, pe
enau ala mana mukam nga ure nenge lape
lohot nge iau.
24 Pe letek manmanna nge Non Soke ke
iau pule ela mule nge imo ke ueiuei mana.

Paulus Teke Kulosia Ipapotitus Pule

25 ✡Pe letek unne, e teke urana nge e ku-
los ia Ipapotitus pule ke lange imo. Iange
i poi ke mange iau mana: Letena man-
manna nge Iesus pe nanas ia iau ke imem
nai mo ume ke elle pe mes ke kerkereng
toto nga Non Soke ana ume. Pe imo sipomo
a kulos ia i at nge iau ke halaulaua iau.
26 Pe heueu nei letena haka toto ke teke la
ke es mule imo. Pe letena tangtang ia imo
iange a longe i nge singina haleles.
27 Pe i manmanna toto ke haleles nem
mene i ke mete par. Pe NeHalang letentena
ia i pe iau pule. Pomalam nau mene lete
kolkol palaungana ke meena hit mene iau
ero.
28 Ke heueu nei letek haka toto ol ke e
kulos mule Ipapotitus lange imo. Pe lape a
esia i pe a iech toto pe lape amo lete nenge
tu nge iau lape het toto sapele.
29 A naue i pe a heroele i pe a longia i
nga lete manmanna ngana nge Non Soke.
A heto heke hana nemur nenge te poi ke
pomam,
30 iange i, mete par lo nga Kristus ana
ume nenge tung teu tote singina ke halau
tote iau nga ume nenge imo nakumo ero
nge a poia. Pe imo a halaua iau ke pomam
ero.

3

Imo Elle Pe Elle A Etei Tote Kristus Ke Nek

1 Iok titik mur pe liliuk mur, lek helenga
hetet lo pe e teke a iech toto nge Non Soke
nga lemo tunga luluch nge I. Lek helenga
hel ehas sue ke ulolo pe lape ehas sio mule
iri. Pe nem, ute pele ero. Iange e teke
helenga nemur te halau tote imo ke nek.
2 Anau ala amo ke nek toto nge hana
nemur nenge te hesalang mana ke te teke
te riria singimo. Iange nga riringa nem, te
poi ke pomalaka nga kaone hinolo mur.
3 ✡Pe ita, ta poi ke mange iri ero. Ita laka
nenge ta mene riringa toto ngana. Iange
NeHalang opene halaua ita ke ta heto heke
tote I pe ta iech toto iange tatu luluch nge
Iesus Kristus. Pe poinga nenge ta rir us
nem, letera manmanna sakilil nga poinga
nem nge halaua ita ero.
4 ✡Pe nenge teke mele ramana kerkereng
nge poinga nem halaua tote i, iau laka
nakuk toto nge e nanasia kue nemur.

✡ **2:15:** Dan 12:3; Pil 1:10; 1Te 2:19 ✡ **2:18:** Pil 3:1; 4:4 ✡ **2:21:** 2Ti 4:10 ✡ **2:25:** Pil 4:18 ✡ **3:3:** Rom 2:29
✡ **3:4:** Ume 22:3; 2Ko 11:18

5 ✡Iau etak hoe iau ke ak etue iri rahtele
mol pe te riria iau. Iange iau, lek nge Israel
pe etu teu nga kaleu ramana nenge Pen-
samin. Pe iau Hipru iange hetak pe temek
iri Hipru pe e lohot ke iau paresio iange e
nanas tau tote hotonga nenge Moses.
6 ✡Pe e menmene kaleu pe e hun lapue
NeHalang nena hana mur pe e teke e poia
NeHalang ke iech, pomalam e nanas tau
tote hotonga mur.
7 ✡Ure nemur nenge esis ala hote nem,
nga tele ngana e teke ma lape te halaua iau.
Pe nei ero ol. E saua iri ke te lasus toto pe e
nanas mene Kristus.
8 Pe e saua ure nemur mana ero. E saua
ure lochloch ke te lasus iange e teke e etei
mene Non Soke Iesus Kristus. Pe e eteingak
nem urana toto nga ure lochloch ngana
nemur.
9 ✡Pe etu teu nge I ol. Pe iau sipok e poia
iau ke iau non nge pengpeng nga NeHa-
lang matana ero nenge e nanas tau tote
hotonga nenge Moses. Pa nem ero ol. Iau
non nge pengpeng nga NeHalang matana
iange letek manmanna nge Kristus. Ke nga
letek manmanna ngana nem mana, NeHa-
lang poia iau ke iau non nge pengpeng nga
matana.
10 ✡Iau lemek toto ke e teke e etei tote
Kristus pe e amnei urume nena kerk-
erenga nenga maul haka mule ngana. Pe
e teke e amneia melmelenga ke mange i ke
e mete
11 pe e maul haka mule ke pomange I.

Tanau Langa Utar Toto Nenge Lape Ta Mene

12 ✡Pe ure nemur te lohot nge iau ero
kura. E hele menmene kura. Pe lemek toto
ke e teke e mene ure nemur ke pomange
Iesus nge mene iau lo.
13 Pe titik mur, heueu nei e rahite nga
perik ero kura. Pe e teke epoi ke pomai
koi: Lape esau sue ure meena ngana mur
nenge te poi helele iau pe e song tau mene
ure nenge tu nga muka.
14 ✡Pe lape e songia kikikngak toto ke la e
mene iechinga nenge NeHalang iua iau ke
ela nga lut nga tapa iange letek manmanna
toto nge Iesus Kristus.
15 ✡Ita lochloch ngana nenge Opepeng-
peng hemellehe letera matana ngana mur
lo, ta naue urelu song hot ngana ke mai koi.
Pe nenge teke letem tuanin ngana mur te
song hot ke altoto nga ute hel, nem lape
NeHalang hemallaha hote lange iong.
16 Pe kue manmanna ngana nenge ta
nananas ia ke at heueu nei, ta hile sio mule
ero ol.
17 ✡Ke titik mur pe liliuk mur, a nanas ia
lek poinga mur. Pe pule anau urume iri
nenge te nanasia lemem poinga nenge mo
poia nga matamo lo.
18 Iau letek kolkol pe e tang iange e hele
lange imo ke kokoes lo, pe heueu nei lape
etua tau mule lek helenga nemur pule:
Hulua halang tetu ngaria heueu nei, poia
iri siporia ke iri ngarang nge Kristus nga
mete ngana nga manga toto.
19 ✡Nga hoena lape tela nga oan nge
imperno. Iange leteria tu mana nga ure
nemur nga ich nei. Pe te nanas tau mene
lemeria ngana mur pe te heto hekeke eria
mur nga poinga poreke ngana mur nenge
te popoia.
20 ✡Pe ita ra kileng toto kou nga lut nga
tapa. Nga kileng nenge ara Non Soke Iesus
Kristus lape at ia. Pe ta kulala tote I iange I
non nge ara hemasinga.
21 ✡I, nena kerkerenga palaungana toto
ke hulua lochloch ngana pe ure lochloch
ngana lape te longo tau mene I. Pe I lape
at pe hulia singira metmete ngana mur pe
poia iri ke te lohot ke pomanga I sipona
singina nenge ana hemalmalinga urana
toto.

4

A Ngata Hel Pe A Iech

1 ✡Titik mur pe liliuk mur, amo lete tu
toto nge iau. Pomalam, e teke ela ke ees
mule imo. Pe letemo manmanna ngana
nge Non Soke nem, a rahite ke kerkereng
toto, iange iau e iech toto nga poinga nem!
2 Pe e teke e hele ke kerkereng toto lange
iong Iuotia pe Sintike, ke imo nai anau
urume Non Soke na poinga mur pe a kila
ke nek. A hunel ero ol.

✡ **3:5:** Luk 1:59; Ume 23:6; 2Ko 11:22 ✡ **3:6:** Ume 8:3 ✡ **3:7:** Mat 13:44-46 ✡ **3:9:** Rom 3:21-22 ✡ **3:10:** Rom 6:3-5; 8:17 ✡ **3:12:** 1Ti 6:12, 19 ✡ **3:14:** 1Ko 9:24 ✡ **3:15:** 1Ko 2:6 ✡ **3:17:** 1Ko 4:16 ✡ **3:19:** Rom 16:18 ✡ **3:20:** Epe 2:6, 19 ✡ **3:21:** 1Ko 15:28, 42-53 ✡ **4:1:** 1Te 2:19-20

3 ✡Pe e teke e onteia iong ke o halaua
iri pule. Iange iong, neingak toto laka
iong. Hehei nai nei pe ne Kelemen pe lek
ume pekngana mur hel pule, te halaulaua
iau ke mo haliu hotote helenga urana toto
ngana nenge Iesus. Pe iri eria mur tehas
sue iri nga alalaha ke ulolo. Alalaha nenga
maulinga ke koko.
4 Pomalam e hele ke e teke a iech ke
kokoes nga lemo tunga luluch nge Non
Soke. Pe etua tau mule pule: A iech toto!
5 ✡Pe a poi ke nek lange pekngamo mur
iange Non Soke atat lo.
6 ✡Letemo meena rara ero. A onteia
NeHalang pe a hetalaualau lange I nga ure
lochloch ngana pe a hele urana toto lange
i.
7 ✡Pomalam, NeHalang lape poia letemo
ke ma ke nek toto. Pe pule, lape poia
letemo tuanin ngana mur ke la mana nge
Iesus Kristus. Pe poinga nenge NeHalang
poia nem, mele pele purpur ero toto nge
letena tuanin hote.
8 Iok titik mur pe liliuk mur, lape e het-
oro hit mule imo ke pomai, e teke letemo
tu mana laka nga ure urana ngana mur
nenge ta heto hakaka Non Soke ia: Nga
poinga lochloch ngana nenge manmanna
pe nenge mallaha pe nenge pengpeng pe
heo ngana pe nenge lemere taua pekn-
gara mur pe poinga urana ngana nenge ta
memeleia iri.
9 ✡Ure lochloch ngana nenge e hetoro sue
lange imo pe nenge a eteia nge e hele ia
pe nenge a naue nge e poia, a nanas mene
ke pomalam mana. Pomalam NeHalang
nenge poia letera ke ma ke elle mana, lape
tu luluch nge imo.

Paulus Iech Toto Nga Pilipai Mur Reria Tunginga

10 Pe iau, e iech toto nge Non Soke iange
letemo metene mule iau ke a halaua iau.
Atong mur, letemo metene iau mala lo pe
lemo kue ero nge a poia halaunga nem.
11 Pe nem ute pele ero. Iange nga etue
nemur nenge lek ure mur ero, e iech man-
mana pe letek tu ke nek mana.
12 Etu nga etue nenge lek ure halang pe
etu nga etue nenge lek ure halang ero. Pe
letek matana ke nek lo nga kue nenge poia
iau ke e iech manmana nga etue lochloch.
13 ✡Iange Kristus i sipona hekerkereng
ia iau nga ure lochloch ngana nenge te
lohotot nem.
14 Pe imo apoi ke nek toto at nge iau nga
nenge a halaua iau nga ure meena ngana
nemur.
15 ✡Iange nga etue nenge e lohaka nge
Mesatonia, imo sipomo a heneue iau nga
poinga nenge ta tung helel pe ta long helel
rera ure mur. Pe NeHalang nena hana mur
hel te poia iau ke pomam ero. Nei imo
lochloch a eteia.
16 Iok, ela ke etu nge Tesalonika pe emule
mana a hekule ure hel pule ke halaua iau.
17 Pe iau letek tu sakilil nga ure nemur
nenge a hekule atat nge iau nem ero. Iange
e teke e esia lemo poinga urana toto ngana
hel pule, nge a poia ke mahoho haka langa
poinga nemur nenge a poia nem lo.
18 Ke lemo tunginga nemur nenge a
hekule at nge iau nem, Ipapotitus tunge iri
at nge iau lo. Ke heueu nei e rere ute pele
ero ol. Ure lochloch ngana nenge lemek
taua pe ure hel pule te lohot ke mataria
purpur lo. Pe e mene iri pe e iech toto
ke pomange NeHalang nge mene tunginga
mur nenge inangana ehech pe iech ele
tote.
19 Pe ak Non Soke NeHalang lape tunge
ure lochloch ngana nenge mutemo taua
lange imo. Pe I lape tung lochloche ure
urana ngana mur nge Iesus Kristus lange
imo pule.
20 Hemalmalinga palaungana lange
Temere NeHalang nga etue lochloch
sapele. Manmanna.

Helenga Het Ala Ngana Mur

21 A hele ia lek apalanga lange Iesus Kris-
tus nena hana mur lochloch. Pe lek ume
pekngana mur nenge tetu luluch nge iau,
te hekule reria apalanga lange imo pule.
22 Pe NeHalang nena hana mur nenge te
umume nga ne Kaesa na pele, te hekule
reria apalanga lange imo pule.
23 Pe Non Soke Iesus Kristus lape poi ke
nek toto lala nge imo ke kokoes. Man-
manna.

✡ **4:3:** Luk 10:20 ✡ **4:5:** Hip 10:25; Iei 5:8-9 ✡ **4:6:** Mat 6:25-34; Kol 4:2 ✡ **4:7:** Isa 26:3; Ioa 14:27; Kol 3:15
✡ **4:9:** Rom 16:20 ✡ **4:13:** 2Ko 12:10 ✡ **4:15:** 2Ko 11:9

Kolosi
Alalaha Nenge Paulus Hasia Lange Kolosi Mur

1 Iau Paulus. Nga NeHalang lemene
ngana iua iau ke e lohot ke iau Iesus Kris-
tus nena hekulkulonga. Pe imem nai tira
Timoti mo hekule alalaha nei ke
2 lange imo NeHalang nena hana mur
nga tuele tana nenge Kolosi. Imem
pekngamem mur imo iange letemo man-
manna nge Kristus.
E hetalaulau ke Temere NeHalang letena
ia imo pe poia letemo ke ma ke nek.

Kolosi Mur Leteria Manmanna Nge Iesus

3 ✡Kokoes mo hetalaulau pe mo hele
urana lala nge NeHalang nenge ara Non
Soke Iesus Kristus Temene.
4 Iange mo longe imo nge letemo man-
manna nge Iesus Kristus pe mutemo taua
NeHalang nena hana mur lochloch.
5 ✡Apoi ke pomam iange a teke a
kulkulele ure nenge NeHalang teke tunge
lange imo. Ngana kou, talue ke nek nga
tapa kura. Ure nem, ana helenga a longe
ke ulolo, nga etue nenge a longe helenga
manmanna ngana. Ngana laka helenga
urana toto ngana nem
6 nenge lohot nge imo ke ulolo. Pe he-
lenga urana toto ngana nem nganangana
lohot pe pupuo nga kileng lochloch ngana
nga ich. Ke pomanga nenge lohot nge imo
nga etue nenge a longe helenga urana toto
ngana pe a eteia ure manmanna ngana nga
NeHalang nena poinga urana toto ngana.
7 ✡Ne Ipapras hetore imo nga NeHa-
lang nena poinga urana toto ngana nem.
Non nem i Kristus nena ume ana non
nge urana nge ume lululuch nge imem pe
mene mulimem ke la poia Kristus nena
ume nge imo.
8 Pe heleia mutenga nenge Opepengpeng
tunge lange imo at nge imem pule.
9 ✡Nei mana poia imem ke mo hetalaulau
amo ke kokoes. Mo talun nga etue nenge
mo longe imo nge apoi ke pomam, pe
mo hetalaulau amo lange NeHalang ke a
etei tote ure nemur nenge mutena taua
iri pe hemute imo nga lete matana ngana
ke letemo mallaha nga ure nemur nenge
Opepengpeng poi hotote iri.
10 Ke pomalam lape atu ke a nanas mene
Non Soke lemene ngana pe apoi menmene
ure nemur nenge poia i ke iech. Pe atu
ngamo lape poi hote ure urana ngana mur
halang pe letemo matana ngana nge NeHa-
lang pupuo pule.
11 ✡NeHalang lape hekerkereng ia imo
nga nena kerkerenga palaungana. Poma-
lam lape atu ke nek pe a iech mana nge a
takis ia ure meena ngana mur.
12 ✡Pe a hele urana lange Temere nge
poia imo ke a mene ure nemur nenge tat-
alo ele ke nena hana mur reria ia nga nena
naualanga pe nekinga tualeme ngana.
13 ✡Iange NeHalang mene hote ita nga
kerkerenga nenga kileng au ngana ke ulolo
pe mene teua ita ke la tatu kolo nga naun-
gala pe nekinga nge Tuna nenge mutena
tau tote.
14 ✡Tuna nenge ol hot mule ita nga rera
poinga poreke ngana mur pe saua rera
poinga poreke ngana mur ke te lasus toto.

Iesus Nena Ume Pe Kikina Ngana

15 ✡Mele pele naue NeHalang nakuna
ero. Pe Kristus nakuna elle toto ke mange
NeHalang pe i non nenge lohot tala toto
nga ure lochloch ngana nenge teala hote.
16 Ke nge i mana NeHalang ala hote ure
lochloch ngana nga tapa pe nga ich. Ure
nemur nenge ta naue iri pe nenge ta naue
iri ero. Pe ope mur nga tapa sana reria
kerkerenga mur pe reria naungaala mur
pe reria hotonga mur pe aria papalauna
mur. Ke NeHalang ala hote ure lochloch
ngana nga Kristus penna ke Kristus nena
ia.
17 ✡Ke ure lochloch ngana te lohot ero
kura pe Kristus tu tala lo pe i mana poia ure
nemur ke tetu nga muria.
18 ✡Kristus i muka ia NeHalang nena
mata nenge i singina ia. Ke i talun ngana

✡ **1:3:** Epe 1:15-16 ✡ **1:5:** Epe 1:13; 1Pi 1:4 ✡ **1:7:** Kol 4:12; Plm 23 ✡ **1:9:** Epe 1:16-17 ✡ **1:11:** Epe 1:19; 3:16 ✡ **1:12:** Epe 1:11, 18 ✡ **1:13:** Luk 22:53; Epe 2:2 ✡ **1:14:** Epe 1:7 ✡ **1:15:** Ioa 1:18; 2Ko 4:4 ✡ **1:17:** Ioa 1:1; 8:58 ✡ **1:18:** Ume 26:23; Epe 1:22-23; Hem 1:5

toto pe i NeHalang Tuna tengene ana
nenge hemaul heke mule nga metenga.
Ke pomalam lohot ke i tala toto nga ure
lochloch.
19 ✡Iange NeHalang iech toto nga nenge
Tuna mene tote nakuna pe tu luluch toto
nge i.
20 ✡Ke nge Kristus mana NeHalang mene
mule ure lochloch ngana lange i. Ure
lochloch ngana nenga ich pe nga tapa pule.
NeHalang poi hote lete makuk nga Kristus
eina nga ana metenga nga manga toto.
21 ✡Nga tele ngana a kangkanga toto Ne-
Halang ana pe nena ngarang mur toto
laka imo, iange nga letemo tuanin ngana
poreke ngana mur pe lemo poinga poreke
ngana mur nenge a popoia.
22 ✡Pe heueu nei ol NeHalang poia imo ke
neingana mur imo mule. Pe poia ke pomai
nga Kristus singina nenge mete pe mene
imo langa NeHalang matana. Pe imo lape
apoi ke pomanga hehei pe hana nenge te
lemlem pe te poia poinga poreke ngana e
ero pe NeHalang hottaua ute e nge poreke
nge iri ero.
23 Ure nei lape lohot ke pomam, nenge
teke a rahite letemo manmanna ngana pe
ames ke kerkereng. Pe ute pele takue imo
ke a hile sue kulkulalanga nenge letemo
manmanna ngana kerkereng toto ia ero,
nenge a longe nga helenga urana toto
ngana. Helenga urana toto ngana nei te
haliu hote lange hulua lochloch ngana nga
ich, pe iau Paulus e halau ke e haliu hote
pule.

Paulus Ume Ke Halaua Mata Nenge NeHalang

24 Nga etue nei e iech mana nge e takisia
melmelenga nga lek ume nenge e halaua
imo iange melmelenga nenge Kristus tak-
isia, het ero kura. Ke pomalam e tung teu
tote singik ke e hemuta heke Kristus ana
melmelenga ke e halaua singina. Pe Kris-
tus singina laka mata nenge NeHalang.
25 ✡Pe NeHalang tal hote iau ke iau ume
ana non nenge e halaulaua mata nenge i.
Ke ume nem ngana laka nenge e haliu hot
lochloche nena helenga lange imo hana
lomonmona ngana mur.
26 ✡Helenga nei NeHalang talkome mene
nga etue nei talun ngana nike pe heueu nei
hemallaha hote lange nena hana mur.
27 NeHalang teke hemallaha hote lange
nena hana mur ke te eteia helenga
talkomkome ngana nenge urana toto
nenge lape halaua hulua lochloch. Ke he-
lenga talkomkome ngana nem laka Kristus
nenge tu teu nge imo hana lomonmona
ngana mur pule. Luna pomanga imo
pule lape ateu langa hemalmalinga nenge
NeHalang.
28 Ke pomalam mo haliu hotote Kris-
tus lange hulua lochloch pe mo hetore iri
nga lete matana ngana kuena ngana mur
nenge tu nge imem. Pe mo hetore iri ke
tenau ala aria ke nek nga nenge te nana-
sia NeHalang nena helenga mur lochloch.
Iange mo teke iri lochloch te lohot ke te
pengpeng nga NeHalang matana ke mange
Kristus.
29 ✡Pe eume ke kerkereng nga Kristus
kikina ngana nenge ume ke kerkereng toto
nge iau ke e poia ure nei ke lohot ke po-
mam.

2

Tames Ke Kerkereng Nga Letera Manmanna Ngana

1 Iau lemek ke e teke a eteia ke iau eume
ke kerkereng toto ke e halaua imo pe iri
nenge Laotisia pe iri lochloch ngana nenge
te naue iau ero toto.
2 Pe eume ke kerkereng toto iange e
teke saria kikina pe muteria tau hel pe
te eukirau pe helenga manmanna ngana
lohot ke mallaha nge iri. Pomalam lape te
etei tote NeHalang nena helenga talkome
ngana nenge isipona i Kristus pe leteria
manmanna ia.
3 ✡Iange i rahite lohenga nga NeHalang
nena kole hoena mur pe letena tuanin
ngana mur pe letena matana urana ngana
mur pe lape hemallaha hote iri.
4 ✡E heleia lange imo nike iange lape
mele pallaka ia imo nga helenga e nge
manmanna ero.

✡ **1:19:** Kol 2:9 ✡ **1:20:** Epe 1:10 ✡ **1:21:** Rom 5:10; Epe 2:12 ✡ **1:22:** Rom 5:10; Epe 5:27 ✡ **1:25:** Epe 3:2, 7-8 ✡ **1:26:** Rom 16:25-26; Epe 3:5, 9 ✡ **1:29:** Epe 3:7, 20; Pil 4:13 ✡ **2:3:** 1Ko 1:24, 30 ✡ **2:4:** Rom 16:18 ✡ **2:5:** 1Ko 5:3

5 ✡Iau etu luluch nge imo ero pe letek la
tu luluch nge imo pe e iech iange e longe
imo nge atu ke elle pe letemo manmanna
ngana kerkereng toto nge Kristus.

Tatu Ke Elle Luluch Nge Kristus

6 Imo atal heke Iesus Kristus ke amo Soke
ke ulolo ke pomalam atu ke elle luluch nge
i.
7 ✡Pe ames ke kerkereng nga letemo
manmanna ngana nga helenga urana toto
ngana nenge Kristus nenge te hetoro imo
ia ke ulolo, ke pomalam atu ke kerkereng
luluch nge i ke pomanga ae nenge ulana
sik teu toto nga ich pe pule pomanga pele
nenge huna mes ke kerkereng toto. Pe a
hele urana lange NeHalang ke kokoes nga
ure urana ngana mur nenge tunge lala nge
imo.
8 Pe anau ala amo ke nek iange mele hel
lape tepoi taole imo nga hengetoro e nge
nganangana ero nenge lohot mana nga ita
non letera matana ngana. Ke hengetoro
nem at nga ope nemur nenge tenau elele
tapa sana nga reria kerkerenga, at nge
Kristus ero.
9 ✡Iange NeHalang hemallaha hot tote i
nge Kristus ke singina pomange ita non
10 ✡pe imo a mene maulinga manmanna
ngana nge Kristus ke muta toto nge imo. Pe
Kristus i palaungana toto nge ope nemur
nenge iri mukmuka nge pekngaria mur
pe ope hel pule nenge reria kerkerenga
halang.
11 ✡Imo te riria singimo iange atu ke elle
luluch nge Kristus pe riringa nem none
poia nga penna ero. Kristus isipona poia
nga nenge mete ke mene mule imo nga
lemo poinga poreke ngana mur.
12 ✡Nga etue nenge a mene henuninga,
nem pomanga a mete luluch nge Kris-
tus pe tealo hit luluche imo nge i. Pe
nga letemo manmanna ngana NeHalang
hemaul heke imo pule nga nena kerk-
erenga nenge hemaul heke Kristus ia.
13 ✡Imo a mete ke ulolo, iange lemo
poinga poreke ngana mur te poia imo ke
a kangkanga toto nge NeHalang. Pe heueu
nei NeHalang poia imo ke atu ke a maulul
luluch nge Kristus iange saua rera poinga
poreke ngana mur ke te lasus toto ke ulolo.
14 ✡Pe alalaha nenge hele hot ara, ngana
laka nenge henonou hote rera poinga
poreke ngana mur nga nenge ta nanasia
hotonga ero. Pe NeHalang pasis hote ure
lochloch ngana nga alalaha nem pe mene
ke la hero hite nga manga toto.
15 Ke nga manga toto nem Kristus hekou
sue ope nemur nenge iri mukmuka nge
pekngaria mur pe ope hel pule nenge reria
kerkerenga halang. Pe takrung lele iri pe
hetei hote iri lange hulua lochloch. Ke
la hulua lochloch ngana nemur te es ke
mallaha nge ope nemur reria kerkerenga
ero toto ol.
16 ✡Ke pomalam a longo taua mele hel
nenge te tutue imo ia helenga nga ure ne-
mur ero: Nga utar nenge a ngaua pe utar
nenge a inia, pe nga teio heueu ngana lohot
ngana, pe nga hetalaulaunga ana etue, pe
nga etue papalaungana hel pule nenge te
lohotot.
17 ✡Ure nemur iri ure opene mana nenge
te heilangia ure manmanna ngana nenge
atat. Ke ure manmanna ngana nem ngana
laka Kristus.
18 A longele mele hel ke te pallaka rere
imo ero, nenge te poi ole imo ke te teke atal
sue imo pe a heto heke angkelo mur. Iri
te teke te heporeke imo nga lemo tunginga
nenge lape a mene. Te palut laka rara
ia tenau operia ngaria mur pe nem man-
manna ero iange leteria muta toto ia reria
poinga poreke ngana mur.
19 ✡Ita lochloch ita Kristus singina pe iri
terir hote iri nge i ke ulolo, nge i nenge
ita lochloch palpalra ia. Kristus nauele
singina pe rahit tele tuatom ngana mur
nga aepona mur. Pe singina puo ke nana-
sia puo ngana nenge NeHalang mutena
taua.
20 ✡Imo a mete luluch nge Kristus ke
ulolo. Pe ope nemur nenge iri mukmuka
nge pekngaria mur nga tapa sana tenau
ele imo nga reria kerkerenga ero ol. Pe
pomerei nenge atu ke pomanga lemo nga
ich nei kura, pe a nanasia reria hotonga
nemur mai?

✡ **2:7:** Epe 3:17 ✡ **2:9:** Ioa 1:14, 16 ✡ **2:10:** Epe 1:21-22 ✡ **2:11:** Rom 2:29 ✡ **2:12:** Rom 6:4 ✡ **2:13:** Epe 2:1, 4-5 ✡ **2:14:** Epe 2:14-16; 1Pi 2:24 ✡ **2:16:** Rom 14:1-13 ✡ **2:17:** Hip 8:5 ✡ **2:19:** Epe 2:21; 4:16 ✡ **2:20:** Kal 4:3, 9; 1Ti 4:3

21 “O ngaua ngaunga nei ero! Ora taua
ngaunga neu ero! Pe ora taua ngaunga neu
ero pule!”
22 ✡Hotonga pe hengetoro nemur hana
tepoi heke mene pe te helele ia ure nemur
nenge ich ana mana, nenge te ngaua pe te
inia ke het pe ute nge ma ero ol. Pe pomerei
nenge a teke a nanasia?
23 Hotonga nenge pomai, nakuna po-
manga lohot nga letematana ngana nenge
urana. Tepoi hote ke muteria taua NeHa-
lang pe tetal susue iri pe tenau ele singiria
mur. Pe hotonga nemur nakuria ero toto
nge tepoi ele singiria lemene ngana nga
reria poinga poreke ngana mur.

3

Maulinga Heueu Ngana Nge Kristus

1 ✡Imo NeHalang hemaul heke luluche
imo nge Kristus ke pomalam letemo la
mana nga urelu nemur nenge tetu nga
tapa, nga kileng nenge Kristus are ia nga
NeHalang ilina ele nenga pen tamalmal.
2 ✡A talue letemo ke la tau menmene
urelu nemur nga tapa pe letemo taua urelu
nemur nga ich ero.
3 Iange imo a mete hot ia lemo poinga
poreke ngana mur ke ulolo pe amo
maulinga heueu ngana, ngana kou tu ke
talkome luluch nge Kristus ol iange imo
atu teu toto lange NeHalang.
4 Imo amo maulinga toto ngana laka
Kristus pe nga etue nenge lohot nga mal-
laha, imo lape a lohot nga mallaha pule pe
a mene hemalmalinga nenge i.
5 ✡Ke pomalam a hile tote ich ana poinga
nemur nenge mutemo tautaua. Poinga
nemur nenge pomanga: Salaunga ana
poinga, pe poinga poreke ngana nenge
meinga ana nenge te nanasia poinga
nenga leinga ero, pe poinga nenge letera is
hakaka ia salaunga ana poinga, pe poinga
nenge mutera taua ure poreke ngana mur,
pe poinga nenge ta teke rera ure halang.
Pe poinga nenge ta teke rera ure halang
poi hote poinga nenge ta heto hekeke
aetapuna mur.
6 Poinga nemur nenge pomai helete inin
ia NeHalang pe letena inin ngana lape at ke
lohot nge iri nemur nenge te longo olole.
7 Imo, a popoia poinga nemur nge nike
lo, nga etue nenge a nanas pulut mene
poinga nemur nenga ich.
8 ✡Pe heueu nei a hile hot tote poinga
nemur ol nenge: letemo ininin, pe a hele
ininin, pe samo kekeke, pe a penpenpen.
9 ✡A pallaka ia mele hel ero ol iange a
saua lemo poinga nenge nike ana ke te
lasus tah lo.
10 ✡Pe a lohot ke imo heueu ngana ke
ulolo. Pe NeHalang nenge ala hote imo,
helemlem ia imo ke a lohot ke pomange i
pe lape tunge lete matana ngana lange imo
ke a etei tote i.
11 ✡Ke nga poinga nenge ta lohot ke ita
heueu ngana, ute pele nge poia ita ke talas
lele hel ero. Nenge teke lemo nge Krik ma
lemo nge Iuta, nem ute pele ero. Pe nenge
teke imo hel a ririr us pe iri hel te ririr us
ero, nem ute pele ero. Pe iri nenge reria
helenga altoto pe kaleu ramana mur pe iri
nenge te umume nge hana hel pe iri nenge
te umume nge hana hel ero; ute pele nga
nem ero pule. Kristus poia ure lochloch
ke lohot ke elle mana pe tu ke purpure ure
lochloch.
12 ✡NeHalang mutena taua imo pe hesilei
hote imo ke nena hana mur nge pengpeng.
Ke pomalam a nanasia koi poinga nemur:
Letemo ia mele hel pe apoi ke urana lange
iri pe apoi ke nek lange iri pe atal sio mene
imo pe a takis mene melmelenga nenge te
poia lala nge imo.
13 ✡Nenge teke mele poia poinga poreke
ngana e lange imo a takis mene pe a tua-
chol ia ero ke pomange Non Soke nge saua
lemo poinga poreke ngana mur ke te lasus
toto lo.
14 ✡Apoi ke pomam pe ure nenge palaun-
gana toto ngana laka nenge mutemo taua
pekngamo mur. Iange mutenga i ure
nenge rahit tele imo ke atu ke elle toto.
15 ✡Kristus poia letemo ke ma ke nek
luluch nge pekngamo mur pe a naue ke
pomanga kue nenge halaua imo ke atal

✡ **2:22:** Mat 15:9 ✡ **3:1:** Mak 12:36; 16:19; Epe 1:20 ✡ **3:2:** Mat 6:33 ✡ **3:5:** Rom 6:6, 11; Epe 4:19; 5:3-6 ✡ **3:8:** Epe 4:25-29; 5:4 ✡ **3:9:** Epe 4:22, 25 ✡ **3:10:** Epe 4:24 ✡ **3:11:** Kal 3:28 ✡ **3:12:** 1Pi 2:9 ✡ **3:13:** Epe 4:2, 32 ✡ **3:14:** Rom 13:8-10 ✡ **3:15:** 1Ko 12:27; Epe 4:4; Pil 4:7

helenga nga utar nenge a teke a popoia. Iange nga ure nem mana NeHalang iua imo ke a lohot ke singimo elle. Pe a hele urana lange NeHalang nga nem.

16 ✡A longala teua Kristus nena hengetoro mur ke muta toto nge imo. Pe a hetore hehei pe hana pe a hetoro urume ure lange iri nga letemo matana urana ngana mur. Pe a peua peunga nemur nga NeHalang nena alalaha nenge Sam pe peunga nenge lala nge NeHalang pe peunga nemur nenge Opepengpeng tunge lange imo. A peupeu pe a heto hekeke NeHalang nga letemo.

17 ✡Pe ure lochloch ngana nenge a helele ia pe a popoia, a heleia pe a poia nga Non Soke Iesus ene. Pe a hele urana lange Temere NeHalang nga utar nenge Iesus poia lange imo.

Hotonga Nenge Lange NeHalang Nena Hana Mur

18 ✡Imo hehei a longo taua emo mur iange poinga nei urana nge Non Soke nena hana mur te nanasia.

19 ✡Pe imo hana mutemo taua lemo hehei mur pe a nauele iri ke nek.

20 ✡Pe imo tuturia mur, a longo taua tetememo mur pe tatamo mur nga ure lochloch iange poinga nei poia Non Soke ke iech.

21 ✡Pe imo tetemeria mur, letemo inin taua tutumo mur ero iange lape leteria manmanna ngana losio.

22 ✡Pe imo nenge a umume nge hana hel, a longo taua amo aehuna mur nga ure lochloch. Pe poinga nenge apoi ke pomai nga mataria mana ke te iech nge imo, nem poreke. Urana nge apoi ke pomai nga letemo ke a umeia ume urana ngana nga etue lochloch iange a renge Non Soke.

23 Nga lemo ume mur nenge a popoia, a tung tote letemo langa ume nemur ke pomanga a umume nge Non Soke pe letemo ke a teke aume manmana nge none ero.

24 Pe letemo metentene nei: Non Soke lape tunge urumo nga utar nenge talue ke teke nena hana mur reria ia iange Non Soke Kristus laka nenge a umume nge i nem.

25 ✡Pe mele hel nenge te popoi poinga poreke ngana lape te mene tuangachol poreke ngana nga reria poinga nemur, iange NeHalang nanasia poinga elle mana ke amnei urume rera poinga poreke ngana mur.

4

1 ✡Pe imo aehuna mur, apoi ke urana lange hana nenge te umume nge imo pe a tung pengpeng ia ururia ke purpure te ume ngaria. Letemo metene ke imo pule amo Aehuna kou tu nga lut nga tapa.

Ta Rahite Poinga Nenge Ta Hetalaulau Ke Kerkereng

2 ✡A rahite poinga nenge a hetalaulau ke kerkereng pe nga etue nenge a hetalaulau letemo matana ke nek pe a hele urana lange NeHalang.

3 ✡Pe a hetalaulau emem pule ke NeHalang poi hote kue unne ke mo haliu hote nena helenga, nga helenga talkomkome ngana nenge NeHalang hemallaha hote nge Kristus. Pe iau etu nga tuele au ngana iange e popoia ume nem.

4 A hetalaulau ke e haliu hote ke nek pe e hemallaha hote ke nek toto.

5 ✡Letemo matana ke nek pe apoi ke nek lange hehei pe hana nenge leteria manmanna ero. Pe atal teu tote imo ke a hemallaha hote Kristus nena poinga mur lange iri.

6 ✡A hele luluch nge iri pe a poia lemo helenga ke muta toto nga NeHalang letena urana ngana ke tang ke urana nga talngaria. Pomalam lape a eteia kue nenge a tuacholia reria onteinga mur.

Helenga Hetala Ngana Mur Pe Helenga Hel Pule

7 ✡Tira Tikikus i ume ana non nenge ume ke kerkereng toto nga Non Soke nena ume pe mutemem tau tote i. Pe i lape heleia ure lochloch ngana nenge lohotot nge iau lange imo.

8 ✡Ke pomalam e kulosia i ke lange imo ke hele urume motu ngamem lange imo pe hekerkereng ia letemo.

✡ **3:16:** Epe 5:19 ✡ **3:17:** 1Ko 10:31; Epe 5:20 ✡ **3:18:** Epe 5:22 ✡ **3:19:** Epe 5:25 ✡ **3:20:** Epe 6:1 ✡ **3:21:** Epe 6:4 ✡ **3:22:** Epe 6:5-8 ✡ **3:25:** Rom 2:11 ✡ **4:1:** Epe 6:9 ✡ **4:2:** Epe 6:18; Pil 4:6 ✡ **4:3:** Rom 15:30; Epe 6:19 ✡ **4:5:** Epe 5:15-16 ✡ **4:6:** Epe 4:29; 1Pi 3:15 ✡ **4:7:** Epe 6:21 ✡ **4:8:** Epe 6:22 ✡ **4:9:** Plm 10-12

9 ✡Pe imem, mutemem tau tote Onesimus pe lape e kulosia i ke la luluch nge Tikikus. Onesimus i non nenge letena manmanna nge Kristus pe lemo kileng nganngana ia. Iri nai lape te heleia ure lochloch ngana nenge te lohot nga lamai lange imo.

10 ✡Ne Aristakus koi tu luluch nge iau nga tuele au ngana pe i hekule nena apalanga lange imo. Pe Makus nenge Parnapas nena paen, hekule nena apalanga lange imo pule. (E hele urume Makus lange imo ke ulolo: Nenge teke at nge imo, a long teua i.)

11 Pe Iosua nenge ene e pule Iastus, hekule nena apalanga lange imo pule. Hana Iuta mol nem mana leteria manmanna, pe teume luluch nge iau ke mo hekerkereng ia NeHalang nena naualanga pe nekinga, pe te halaua iau ke urana mana.

12 ✡Pe Ipapras hekule nena apalanga lange imo pule. Ipapras i Iesus Kristus nena ume ana non ia pe i lemo kileng nganangana ia pule. Kokoes ana non pur kikina toto ke hetalaulau amo ke teke NeHalang poia imo ke ames ke kerkereng ke pomange NeHalang nena hana mur nenge te nanas tau tote nena poinga pe te etei tote ure nemur nenge mutena taua iri.

13 E teke e heleia nei lange imo. Ipapras ume ke kerkereng toto ke halaulaua imo pe halaulaua iri nenge Laotisia pe Hirapolis pule.

14 Pe Lukas i non nenge nauele imem nga haleles pe mutemem tau tote i. Ana non iri nai Temas te hekule reria apalanga lange imo pule.

15 E teke a heleia lek apalanga lange titira mur pe liliura mur nga kileng nenge Laotisia pe a heleia lek apalanga lange Nimpa pe mata nenge NeHalang nenge te hekiraurau nga nena pele.

16 Nga etue nenge a sisia alalaha nei ke het, a tunge lange iri mata nenge Laotisia ke te sisia pule. Pe imo a sisia alalaha nenge Laotisia mur te tunge lange imo pule.

17 ✡A hele lange Akipus ke a teke, “O ume ke kerkereng ke o heulo hote ume nenge Non Soke tunge lange iong.”

18 ✡Iau Paulus pe ehas ia nei nga iau sipok perik. Lek iechinga palaungana lange imo. Letemo metene iau nge etu nga tuele au ngana. E hetalaulau ke NeHalang letena urana ngana tu toto nge imo. Ngana laka lom.

✡ **4:10:** Ume 12:12; 13:13; 15:37-39; 2Ti 4:11 ✡ **4:12:** Kol 1:7; Plm 23-24 ✡ **4:17:** Plm 2 ✡ **4:18:** 1Ko 16:21

1 Tesalonika
Alalaha Elle Ngana Nenge Paulus Hasia Lange Tesalonika Mur

1 ✡Iau Paulus koi ehas ia alalaha nei. Iau
pe Sailas pe Timoti mo hekule ke lange
imo hehei pe hana nenge atu teu nga mata
nenge NeHalang nge Tesalonika. Imo mata
nem Temere NeHalang pe Non Soke Iesus
Kristus reria hana mur laka imo. Pe e
hetalaulau amo ke iri nai leteria poreke ia
imo pe te poia letemo ke ma ke nek.

Paulus Iechia Tesalonika Mur Nge Leteria Manmanna

2 Kokoes mo hele urana lala nge Ne-
Halang pe letemem metentene imo nga
lemem hetalaulaunga mur.
3 ✡Mo hetalaulau lala nge Temere Ne-
Halang pe letemem metene letemo man-
manna ngana nge kerkereng pe a poia ana
ume ke lohot, nenge aume ke kerkereng
nga poinga nenge mutemo taua hehei pe
hana, pe letemo tu ke kerkereng mana nge
ara Non Soke Iesus Kristus.
4 Titik mur pe liliuk mur, imem mo eteia
ke NeHalang mutena tau tote imo pe hes-
ilei hote imo ke nena hana mur pengpeng,
5 ✡iange helenga urana toto ngana nenge
mola ia nge imo lohot ke i helenga mana
ero. Helenga nem lohot ia kikina ngana
pule pe Opepengpeng hekerkereng ia ke
teke helenga nem manmanna. Pe pule nga
etue nenge motu luluch nge imo, a eteia
poinga nenge mo nanasia ke mo halaua
imo.
6 ✡Imo a nanas tau tote Non Soke nena
poinga nenge imem pule mo nanasia. Pe
urelu meena ngana halang te lohot nge
imo, iange Opepengpeng poia imo ke a iech
mana nge a nanasia helenga manmanna
toto ngana.
7 Pe iri lochloch ngana nenga tuele kina
nge Mesatonia pe Akaia, te naue imo nge
apoi ke pomam pe iri pule lape te nanasia
lemo poinga nem.
8 Imo a hesongia Non Soke nena helenga
ke langa tuele kina nenge Mesatonia pe
Akaia mana ero, iange hehei pe hana nga
kileng lochloch te eteia letemo manmanna
ngana nge NeHalang pule. Ke pomalam
ute pele nge lape mo heleia ero
9 iange iri siporia te nenene lemo poinga
nenge along teua imem nga etue nenge
mo lange imo. Pe te nene imo nge ahul
rumemo ia aetapuna mur pe aume mana
nge NeHalang toto ngana nenge tu ke
maulul.
10 Pe a kulkulele mene Tuna nenge
hemaul heke mule nga metenga nge lape
sio at nga tapa. Ana non laka Iesus. Iesus
i non nenge lape mene hot kelia ita nga
NeHalang letena inin ngana nenge lape
atat.

2

Paulus Heleia Ana Ume Nenge Poia Nge Tesalonika

1 Titik mur pe liliuk mur, nga etue nenge
mola ke mo ume luluch nge imo, emem
ume nem hesil sio mana ero.
2 ✡Pe a eteia ke nga tele ngana, hana nge
Pilipai te hele poreke imem pe te tunge
melmelenga at nge imem. Pe ara Soke
NeHalang halaua imem ke momes ke kerk-
ereng nga ure meena ngana nemur, ke mo
haliu hote nena helenga urana toto ngana
lange imo.
3 Ke pomalam lemem helenga nenge mo
tunge lange imo, mo hele haka ia nga
poinga poreke ngana e nge tunga letemem
ero; Nenge mo teke mopoi ole imo ke mo
pallaka imo ia. Nem ero.
4 ✡NeHalang eteia letemem ke ulolo pe
poia imem ke mo haliu hote helenga urana
toto ngana nga lemene ngana. Pe mo
haliu hote ke mopoi hehei pe hana reria
iechinga ana ia ero, mo teke mo e iechia
NeHalang.
5 Imo a eteia ke imem mo topala hite
imem nga poinga tunten ngana e ero, pe
mo poia helenga nenge mo teke mo pallaka
ia imo ke mo ua totoia lemo urelu mur ero.
NeHalang eteia ke nei manmanna.

✡ **1:1:** Ume 17:1-9 ✡ **1:3:** 1Ko 13:13; Kol 1:4-6 ✡ **1:5:** 1Ko 2:4-5 ✡ **1:6:** Ume 17:5-9 ✡ **2:2:** Ume 16:19-24; 17:1-9
✡ **2:4:** Kal 1:10

6 Imem toinge mo poia imo pe iri hel pule
ke a heto heke imem, iange Kristus nena
hekulkulonga mur imem.
7 Pe nei ero. Nga etue nenge motu luluch
nge imo mopoi ke nek toto lange imo ke
pomange hei nenge poi ke nek toto lala nge
tutuna mur.
8 Imem mutemem taua imo ke pomalam
mo iech mana nge mo haliu hote NeHalang
nena helenga urana toto ngana lange imo.
Pe nem mana ero. Mo teke mo tung teu tote
imem ke mo halaua imo iange mutemem
tau tote imo.
9 ✡Titik mur pe liliuk mur, e eteia ke
imo letemo metene imem nge mo ume ke
kerkereng toto ke mo haliu hote NeHalang
nena helenga urana toto ngana pe ure
meena ngana mur te lohotot nge imem.
Imem mo umume ke sinanga pe miliko ke
pomalam mo helete meena ia mele ke tung
ngaunga at nge imem ero.
10 Nga etue nenge motu luluch nge imo
nenge letemo manmanna mo nanas mene
poinga nemur nge pengpeng pe mele
heleia imem nga poinga poreke ngana e
ero. Imo a eteia pe NeHalang pule eteia ke
nei manmanna.
11 ✡Pe a eteia ke imem mo halaua imo ke
pomange none nge halaulaua tutuna mur.
12 Mo poia imo ke nek pe mo hekerk-
ereng ia letemo pe mo hele ke kerkereng
lange imo ke a nanasia poinga nenge Ne-
Halang mutena taua. Iange i long teuteua
imo kela atu nga nena hemalmalinga nga
nena naualanga.
13 ✡Kokoes mo hele urana lala nge Ne-
Halang pule iange nga etue nenge mo laia
nena helenga nge imo, a mene ke pomanga
helenga nenge at nge none mana ero. A
mene ke pomanga NeHalang nena helenga
toto. Ke helenga nem ume ke kerkereng
toto ke halaulaua imo nenge letemo man-
manna.
14 ✡Titik mur pe liliuk mur, imo apoi
ke mange iri mata nenge NeHalang nga
kileng nenge Iutea. Iri leteria manmanna
nge Kristus pule. Pe Iuta mur te poia
ure meena ngana halang ke lohotot nge
iri, ke pomange imo nge lemo hana mur
pengpeng te poia ure meena ngana mur ke
lohotot nge imo.
15 ✡Pe Iuta nemur laka nenge te hune
Non Soke Iesus pe hetatalonga mur pe
te lope hote imem pule. Iri te helete
ininia NeHalang, pe hulua lochloch reria
ngarang mur laka iri.
16 Imem, mo hetottore hana lomonmona
ngana mur nenge iri Iuta ero, nga kue
nenge lape te mene maulinga pe hana
nemur tepoi elele imem. Pe iri te tamal
taua reria poinga poreke ngana mur ke
ele hakaka nga reria poinga nem. Ke po-
malam NeHalang letena inin ngana nenge
atat nem, lape lohot nge iri ke renren.

Paulus Teke La Ke Nau Toto Mule Tesalonika Mur

17 Pe titik mur pe liliuk mur, lape motu
kangkanga nge imo nga etue choro ngana
mana iange hana te lope hote imem. (Pe
mopoi ke pomanga aina kikino ngana
nenge tataria mur pe tetemeria mur te
hile sue iri.) Ke heueu nei mo kolkol ia
imo pe letemem tu toto nge imo kura. Ke
pomalam mo tango rara toto kue e nenge
lape moat ke monau mule imo.
18 Imem mo teke mola toto ke monau
mule imo. Iau Paulus, e totoi emule mana
ke e teke ela pe ero iange Non poreke
ngana poi ele tote imem.
19 ✡Imem mutemem tau tote imo pe mo
teke mola ke monau toto mule imo iange
nga etue nenge ara Non Soke Iesus at
muleia, lape mo iech pe mo palut laka
iange imo apoi ke pomanga iengiengka
nenge te kale heke nge imem. Ke letemem
tu toto laka nge imo lo.
20 Pe manmanna toto ke imo mana lape
a poia imem ke mo iech pe mo palut laka.

3

Paulus Kulosia Timoti Ke Lange Tesalonika

1-2 ✡Iok, imem mo teke mola ke monau
toto mule imo pe kue e nge urana ero ke
pomalam mo kulosia Timoti ke lange imo
lo pe imem motu mana nge Atens nei lo.
Timoti i tira ia nenge imem ul mo umume
nge NeHalang, ke mo haliu hotote Kristus

✡ **2:9:** Ume 20:34 ✡ **2:11:** Ume 20:31 ✡ **2:13:** 2Te 2:13 ✡ **2:14:** Ume 17:5 ✡ **2:15:** Ume 9:23, 29; 13:45, 50; 14:2, 5, 19 ✡ **2:19:** Pil 2:15-16; 4:1; 2Te 1:4 ✡ **3:1-2:** Ume 16:1-3; 17:15

nena helenga urana toto ngana. Mo kulosia i ke la ke halaua imo ke hekerkereng ia letemo manmanna ngana,

3 ✡iange lememem ero amo hel nge imo nge leteria manmanna ngana losio mule nga ure meena ngana nenge lohotot nei. Imo a eteia lo ke ure meena ngana nge pomai lape te lohotot nge ita pe NeHalang eteia.

4 Imem mo heleia lange imo nga etue nenge motu luluch nge imo ke a eteia ke ulolo – nenge mo teke ita lape ta amneia ure meena ngana mur. Ke ana ure mur koi nenge te lohotot nei.

5 Ure nei lohot pe iau lemek ero nge e kulkulala sakilil ol, ke pomalam e kulosia Timoti ke lange imo ke e teke e longo lange i nga letemo manmanna ngana. Iau letek mataunga iange nenge teke Non poreke ngana poia letemo manmanna ngana ke losio mule, emem ume nem lape hesil sio mana.

Paulus Iech Nga Timoti Na Helenga

6 ✡Pe ero, heueu nei Timoti sau hot mule nge imem lo, pe atia helenga urana ngana nga letemo manmanna ngana pe nga lemo poinga nenge mutemo taua hehei pe hana. Pe hele at nge imem ke teke letemo metene imem pe a iech pe a teke anau haka mulmule nge imem ke pomange imem nge mo teke monau haka mulmule nge imo.

7 ✡Ke titik mur pe liliuk mur, hana tepoi porekreke imem pe ure meena ngana halang te lohot nge imem. Pe Timoti hekerkereng tote imem pe poia imem ke singimem urana mule nga nenge at ke heleia letemo manmanna ngana at nge imem.

8 Heueu nei mopoi ke pomalaka nge mele nenge maul haka mule nga manga molong iange mo longe imo nge ames ke kerkereng toto nge Non Soke.

9 Ke imo mana a poia imem ke mo hele urana lange ara Soke NeHalang. Pe mo hele urana lange I iange iechinga nenge lohot nge imem nga NeHalang matana, at laka nge imo pule.

10 Pe mo hetalaulau lala nge i nga sinanga pe nga miliko ke mo teke monau haka mule nge imo pe mo halaua imo ke letemo manmanna ngana kerkereng toto ol.

11 ✡Ke mo teke ara Soke Temere NeHalang pe ara Non Soke Iesus te hepengia lemem kue nenge mola nge imo.

12 Pe mo teke Non Soke poia poinga nenge mutemo tau helel pe mutemo taua hehei pe hana ke puo ke palaungana toto ke pomange imem nge mutemem tau tote imo.

13 Pe mo teke hekerkereng ia letemo ke atu ke a pengpeng toto pe mele heleia imo nga lemo poinga poreke ngana e ero, nga ara Soke Temere NeHalang matana, nga etue nenge ara Non Soke Iesus at luluch nge nena pengpeng ngana mur.

4

Tunga Nenge Poia NeHalang Ke Iech

1 Iok titik mur pe liliuk mur, imem mo hetore imo ke ulolo nga atu ngamo nenge poia NeHalang ke iech, ngana laka nenge a nananasia nem. Pe mo teke mo onteia imo pe mo hekerkereng tote imo nga Non Soke Iesus ene, ke a poi ke urana toto lange hehei pe hana ol.

2 Mo hele ke kerkereng toto lange imo iange a eteia urelu lochloch ngana nenge mo hetoro imo ia, nga Non Soke Iesus ene ke ulolo.

3 ✡NeHalang mutena ke teke atu ke a pengpeng pe a kangkanga toto nga salaunga ana poinga.

4 ✡Pe mutena ke teke imo elle pe elle a nauele singimo lemene ngana mur nga poinga nenga leinga ke nek. Ke a poia singimo ke nanasia poinga nge urana pe pengpeng.

5 Hana nenge te eteia NeHalang ero, te heporeke singiria nga salaunga ana poinga pe imo apoi ke pomam ero.

6 Pe a pallaka ia NeHalang nena none nga ure nei ero pe pule a poia poinga nei ero. Imem mo hele lange imo ke ulolo pe mo hele ke kerkereng toto ke mo teke, NeHalang lape poia ure meena ngana ke lohot nge iri nenge te popoia poinga nei.

✡ **3:3:** 2Ti 3:12 ✡ **3:6:** Ume 18:5 ✡ **3:7:** 2Te 1:4 ✡ **3:11:** 2Te 2:16-17 ✡ **4:3:** 1Te 5:23; 1Pi 1:16 ✡ **4:4:** 1Ko 6:13 ✡ **4:7:** Hip 12:14; 1Pi 1:15-16

7 ✡Iange NeHalang iu ngana ia ita nem,
teke tatu ke pengpeng mana pe ta salau
rara ero.
8 ✡Ke pomalam mele nenge lemene ero
nge nanasia hengetoro nei, lemene ero ia
NeHalang. Iange none nena hengetoro nei
ero, NeHalang nenge tunge nena Opepeng-
peng lange imo nena hengetoro ia.

Ta Poia Mutenga Ana Poinga Ke Kerkereng

9 ✡Iau lape e hele teu langa mutenga ana
poinga nenge a poia lala nge pekngamo
mur ero. Iange NeHalang hetore imo ke
ulolo ke teke mutemo tau helel.
10 Ke titik mur pe liliuk mur, i man-
manna ke mutemo taua pekngamo nemur
nenge leteria manmanna nga kileng mur
nge Mesatonia, pe mo hele ke kerkereng
toto lange imo ke a poia poinga nem ke
lohot ke nakuna urana toto.
11 ✡Letemo metene poinga nem ke po-
manga ure nenge hetakile imo ke nek, ke a
umumeia lemo ume mur pe a nanasia imo
sipomo lemo poinga mur nga lemo ume, ke
halaua imo nga atu ngamo ke pomanga mo
hele ngamem ia lange imo ke ulolo.
12 Nenge teke apoi ke pomam, lape a hot-
taua ure nenge mutemo taua pe a kulele
mele ke tunge lange imo ero. Pe iri nenge
te eteia NeHalang ero, te renge imo pe tetal
heke imo.

Non Soke At Mule Ngana

13 Titik mur pe liliuk mur, mo teke a etei
ke nek nga ure nenge lape lohot nge iri
nemur nenge te mete ke ulolo, pomalam
lape letemo meena pe a tangia iri ero.
Iri nenge te eteia NeHalang ero te popoia
poinga nem.
14 ✡Pe ita ta eteia ke Iesus mete pe maul
haka mule pe letera manmanna ke NeHa-
lang lape hemaul heke mule Iesus, luluch
nge iri nenge te mete ke ulolo.
15 ✡Helenga nei Non Soke nena helenga
pe lape mo heleia lange imo. Ana helenga
tang ke mai koi: Nga etue nenge Non Soke
at ia, ita nenge ta maulul kura lape ita
muka tala nge iri nenge te mete ero.
16 Iange haliunga palaungana lape lohot
pe angkelo mur aria soke haliu pe NeHa-
lang nena ngalum paena alnganngana pe
Non Soke i sipona sio nga tapa ke at. Pe iri
nenge leteria manmanna nge Kristus pe te
mete lape temaul haka mukam.
17 Ke het pe ita nenge ta maulul kura
nga etue nem, ta eukirau luluch nge iri ke
ta saolia Non Soke nga ulu. Pe lape tatu
luluch nge Non Soke ke koko.
18 Ke pomalam a hekerkereng helia imo
elle pe elle nga helenga nemur.

5

Tatu Ke Tatatalo Ala Nga Non Soke At Ngana

1 Pe titik mur pe liliuk mur, etue tei pe
etue utar nenge Non Soke at ia, lape e hele
teu langa nem ero.
2 ✡Iange imo a etei tote etue nenge Non
Soke at mule ia. Etue nem lape at pe herura
hot mana ke pomanga non kemenge kina
nenge kemkeme nga miliko.
3 ✡Hehei pe hana lape te hele ke te teke,
“Imem motu ke nek mana pai! Letemem
ia ute pele ero!” Pe ure poreke ngana lape
heporeke iri nenge pomam ke ueiuei toto,
ke pomanga melmelenga nenga hohonga
nenge lohot nge heie. Pe lape te eleis maul
ngaria nga ure nem ero toto.
4 Pe titik mur pe liliuk mur, imo a tutu
nga kileng au ngana ero, ke pomalam etue
nem lape herura hote imo ke pomanga
kemenge kina e ero.
5 ✡Iange lemo inga mur pe lemo ume
mur nenge a popoia, nakuna pomalaka
nga chaia matana mes manmana ke tua
hatal menmene imo pe atu ke mallaha
manmana nga lemenge. Ke ita, miliko pe
kileng au ngana ana hehei pe hana mur ia
ita ero.
6 Ke pomalam ta kulala pe ta nauala
manmana, pe ta mamani ke mange iri
nenge te mamamani ero.
7 Iange iri nenge te mamamani, te ma-
mamani nga miliko pe iri nenge te inin, te
inin nga miliko.

✡ **4:8:** Luk 10:16; 2Ko 1:22 ✡ **4:9:** Ioa 13:34 ✡ **4:11:** Epe 4:28 ✡ **4:14:** Rom 14:9; 1Ko 15:3-4, 12 ✡ **4:15:** 1Ko 15:51-52 ✡ **5:2:** Mat 24:42-43; 2Pi 3:10; Hem 3:3 ✡ **5:3:** Mat 24:39; Luk 21:34-35 ✡ **5:5:** Rom 13:12 ✡ **5:8:** Isa 59:17; Epe 6:14, 17

8 ✡Pe ita, chaia matana tua hatal mem-
mene ita. Ke pomalam ta nauele rera
inga mur ke nek. Pe ta heron heke lete
manmanna ngana pe mutenga ke poi ele
ita. Pe letera manmanna ngana nenge lape
ta mene maulinga ke koko, ta heronia ke
pomanga ara horel nenge poi ele palpalra.
Nem pomanga palinga hel ana hana mur
nenge te heron heke ure nemur ke poi ele
iri nga etue nenge tepal helel.
9 NeHalang hesilei hote ita ke teke ta
amneia melmelenga nga letena inin ngana
ero. Hesilei hote ita ke teke ta mene
maulinga nge ara Non Soke Iesus Kristus.
10 ✡Iesus mete ke hemas mule ita ke
ulolo. Pe nenge teke ta mete lo, nem pe ta
maulul kura, lape tala ke tatu luluch nge i
nga etue nenge at mule ia.
11 Ke pomalam a halau hel pe a hek-
erkereng helia imo elle pe elle letemo ke
pomanga a popoia nem lo.

Helenga Hetala Ngana Mur Pe Apalanga Mur

12 Iok titik mur pe liliuk mur, mo teke
mo onteia imo ke apoi ke urana toto lange
hana nenge teume luluch nge imo, ke te
hetottore imo pe te henonoua imo nga kue
nenge a nanasia Non Soke.
13 Iri te poia ume palaungana, ke poma-
lam mutemo tau tote iri pe atal heke tote
iri. Pe imo elle pe elle atu ke a tano luluch
nge pekngamo mur.
14 ✡Titik mur pe liliuk mur, mo hele ke
kerkereng lange imo ke a heleia iri nenge
reria melei tana hali. Pe a hekerkereng
ia iri nenge te matautau leteria pe a ha-
laua iri nenge leteria manmanna ngana
kerkereng ero pe apoi ke nek lange hulua
lochloch.
15 ✡Anau ala ke nek iange lape mele hel
te poia poinga nenge te tuachol helelia
poinga poreke ngana. Aume ke kerkereng
ke apoi ke nek lange imo elle pe elle pe nge
hehei pe hana lochloch.
16 ✡Atu ke a iech ke kokoes.
17 A hetalaulau ke kokoes,
18 ✡pe a hele urana lange NeHalang nga
ure lochloch ngana nenge te lohotot, iange
NeHalang mutena ke teke imo nenge a
nanasia Iesus Kristus a poia poinga nenge
pomam.
19 ✡Opepengpeng popoia ana ume nge
imo ke pomanga oan nge ngau lalala pe
apal mete oan nem ero.
20 Pe ahul rumemo ia NeHalang nena
helenga nenge hetatalonga mur te hele ho-
tote ero.
21 ✡A amnei urume helenga mur
lochloch pe a rahite ure urana ngana mur
22 pe a hile hote ure poreke ngana mur.
23 ✡Poinga nenga tunga nge nek huna
toto nge NeHalang, pe mo hetalaulau lange
i ke nauele singimo mur pe opemo mur
pe ngamo mur, pe helemlem ia imo. Ke
pomalam, nga etue nenge Non Soke Iesus
Kristus at mule ia, lape te hele poreke imo
nga poinga poreke ngana e ero.
24 NeHalang hesilei hote imo ke ulolo ke
nena hana mur imo. Pe i lape helemlem ia
imo ke manmanna.
25 ✡Pe titik mur pe liliuk mur, a heta-
laulau emem ke NeHalang halaua imem
pule.
26 Pe a sisa perimo nge NeHalang nena
hana mur lochloch pe a poia nga NeHalang
ene.
27 Pe e hele ke kerkereng lange imo nga
Non Soke ene ke e teke a sisia alalaha
nei lange iri lochloch ngana nenge leteria
manmanna.
28 E hetalaulau amo ke ara Non Soke
Iesus Kristus nena poinga urana toto
ngana tu toto nge imo. Ngana laka lom.

✡ **5:10:** Rom 14:8-9; 1Te 4:14 ✡ **5:14:** 2Te 3:6, 11 ✡ **5:15:** Rom 12:17; 1Pi 3:9 ✡ **5:16:** Pil 4:4 ✡ **5:18:** Epe 5:20
✡ **5:19:** Epe 4:30 ✡ **5:21:** 1Io 4:1 ✡ **5:23:** 2Te 3:3 ✡ **5:25:** Kol 4:3; 2Te 3:1

2 Tesalonika
Alalaha Nai Ngana Nenge Paulus Hasia Lange Tesalonika Mur

1 Iau Paulus koi ehas ia alalaha nei. Iau
pe Sailas pe Timoti mo hekule ke lange
imo hehei pe hana nenge atu teu nga mata
nenge NeHalang nge Tesalonika. Imo mata
nem Temere NeHalang pe Non Soke Iesus
Kristus reria hana mur laka imo.
2 ✡Pe e hetalaulau amo ke Temere NeHa-
lang pe Non Soke Iesus Kristus leteria ia
imo, pe te poia letemo ke ma ke nek.

Ume Nenge NeHalang Poia Nga Kristus At Mule Ngana

3 Titik mur pe liliuk mur, imo a poia
imem ke mo hele urana lange NeHalang
ke kokoes mana. Pe urana nge mopoi
ke pomau iange imo letemo manmanna
ngana pupuo, pe poinga nenge mutemo
taua hehei pe hana, pupuo pule nge imo
elle pe elle.
4 ✡Ke pomalam mo palute imo lange iri
mata mur nenge NeHalang pe mo hele
lange iri nga nenge ames ke kerkereng
ke kokoes nga letemo manmanna ngana,
nga etue nenge hana tepoi porekreke imo
pe urelu meena ngana mur te lohotot nge
imo.
5 Nenge nei henonou hote ke NeHalang
amnei teu ngana nga rera poinga mur
pengpeng toto. Ke nga ure meena ngana
nemur nenge te lohotot nge imo nem, teke
poia imo ke ateu langa nena naualanga pe
nekinga.
6 ✡NeHalang lape poia poinga nge peng-
peng, ke pomalam lape poia ure meena
ngana ke lohot nge iri nenge te poia ure
meena ngana ke lohotot nge imo.
7 ✡I teke poia imo ke ata eingamo nga
ure meena ngana nenge te lohotot nge imo
pe imem pule ke pomalam. Pe lape poia
nga etue nenge Non Soke Iesus at mule ia,
nenge I pe nena angkelo mur nenge kikiria
toto te lohot nga tapa, pe at luluch nga oan
sapellala ngana.
8 ✡Pe lape poia melmelenga ke lohot nge
iri nenge te eteia NeHalang ero, pe iri
nenge tehul rumeria ia helenga urana toto
ngana nenge ara Non Soke Iesus.
9 ✡Pe melmelenga nenge lohot nge iri
nem, lape tu ke koko pe lape tetu ke te
kangkanga hot Non Soke ana pe tetu hot
pule nga Non Soke nena hemalmalinga
nenge lohot nga kikina ngana.
10 ✡Ke ure nei lape lohot nga etue nenge
Non Soke Iesus at mule ia pe nena hana
mur nenge te pengpeng te heto heke I. Pe
nena hana mur nenge leteria manmanna
nge i lape te iech ele tote. Pe imo pule
lape a koko teu luluch nge iri, iange letemo
manmanna ia helenga nenge mo heleia
lange imo.
11 ✡Imem letemem metene nei, ke ngana
laka nenge mo hetalaulau amo lala nge
NeHalang ke kokoes. Pe mo onteia ara
Soke NeHalang ke sisala teu luluche imo ke
atu teu nga tunga nenge iua imo ke teke ala
ke atu ia. Pe lemo ume urana ngana mur
nenge a teke a popoia nga letemo man-
manna ngana, lape mo hetalaulau ke Ne-
Halang halaua imo nga nena kerkerenga
ke a poia.
12 Ke pomalam lape a heto heke ara Non
Soke Iesus ene pe I pule lape heto haka tote
imo. Ke ure nei lape lohot iange Temere
NeHalang pe Non Soke Iesus Kristus lape
leteria ia imo.

2

Non Poreke Ngana Lape Lohot

1 Titik mur pe liliuk mur, nga etue nenge
ara Non Soke Iesus at mule ia I lape euki-
raua ita lochloch.
2 Pe nenge teke a longe helenga e nge te
heleia ke te teke, “Etue nenge Non Soke at
mule ia lohot lo.” A longe helenga nem pe
samo loiloi rara ia ero. Iange ope e nge
altoto, lape tunge helenga nem lange mele
ke haliu hote. Nem pe helenga nem lape
lohot mana nge mele i sipona. Nem pe

✡ **1:2:** Rom 1:7 ✡ **1:4:** 2Ko 7:4; 1Te 2:19 ✡ **1:6:** Rom 12:19 ✡ **1:7:** 1Te 3:13 ✡ **1:8:** Isa 66:15 ✡ **1:9:** Isa 2:10
✡ **1:10:** Kol 3:4 ✡ **1:11:** Kol 1:9; 1Te 1:2-3 ✡ **2:3:** 1Ti 4:1; 1Io 2:18; 4:3

mele hel te teke mohas ia helenga nem pe
mo hekule lange iri.
3 ✡A longo tau pulute mele hel nenge te
paut laka manmana ero, iange poinga e
lape lohot mukam, ke het pe etue nem at
sapele. Ke poinga nenge lape lohot nem
ngana laka: Hehei pe hana tehul rumeria
ia NeHalang, pe non poreke ngana nenge
longo ole tautaua NeHalang nena helenga
lochloch, lape lohot nga mallaha. Ana non,
NeHalang talue ana etue nike nge lape
hemete tote i nga oan.
4 ✡Non poreke ngana nem lape la ke are
teu nga NeHalang nena tunginga ana pele
pe tal heke tote i ke teke i NeHalang. Pe
ngailele ure lochloch ngana nenge hehei
pe hana te heto NeHalang ia pe ure nemur
nenge te heto hekeke iri.
5 E heleia urelu nemur lange imo nga
etue nenge etu luluch nge imo. Letemo
metene iri kura kau?
6 Pe heueu nei non poreke ngana nem
lohot ero iange ute rahit ele i ke kulele ana
etue pengpeng nenge lape lohot ia. Pe imo
a eteia ure nenge rahit ele i nem.
7 Pe non poreke ngana nem nena kerk-
erenga ume komkome lo pe mele la poi
elele kura. Pe mele nem lape poi elele
kerkerenga nem ke la het nga etue nenge
te mene hot kelia i.
8 ✡Te mene hot kelia i ke la, pe non
poreke ngana nem lohot sapele nga mal-
laha. Pe Non Soke Iesus lape at luluch
nga nena hemalmalinga pe lape hun sue
non poreke ngana nem nga eingana nenge
lohot nga hanna. Pe nena hemalmalinga
ana lemenge lape hemete tote non poreke
ngana nem ke het.
9 ✡Nga etue nenge non poreke ngana
nem lohot, i lape at luluch nga Satan nena
kerkerenga pe pallaka ke poi hote ure ne-
mur nenge ta naue pe ta rura pe poi hote
merakulo mur pe poi hote lala mur.
10 Pe hekoukou ule hehei pe hana nenge
lape te mete pe te lasus mana nga nena
poinga nemur nenge pallaklaka. Hehei pe
hana nemur lape te mete pe te lasus iange
lemeria ero toto ia helenga manmanna
ngana. Nenge teke muteria taua helenga
manmanna ngana lape NeHalang mene
mule iri. (Pe nei ero.)
11 Ke pomalam NeHalang lape kulosia
nena kerkerenga e lange iri ke hepiriu ele
tote leteria nga helenga manmanna ngana
pe poia iri ke leteria manmanna nga ure
pallaklaka ngana mur.
12 Ke iri lochloch ngana nenge leteria
manmanna ia helenga manmanna ngana
ero, pe te iech mana nge te popoi poinga
poreke ngana, NeHalang lape tunge aria
melmelenga.

Ames Ke Kerkereng

13 ✡Titik mur pe liliuk mur, Non Soke
mutena taua imo pe NeHalang hesilei
hote imo nga talun ngana toto, ke teke
mene mule imo nga Opepengpeng nena
ume nenge helemlem ia imo pe poia imo
ke letemo manmanna nga helenga man-
manna ngana. Pe mo hele urana lange
NeHalang ke emule es mana iange letemo
manmanna ngana kerkereng.
14 Imem mo haliu hote helenga urana
toto ngana lala nge imo. Pe nga emem ume
nem, NeHalang iua imo ke mene mule imo.
Ke pomalam hemalmalinga nenge ara Non
Soke Iesus Kristus lape sio nge imo pule.
15 Ke pomalam titik mur pe liliuk mur,
ames ke kerkereng nga helenga man-
manna ngana nemur nenge mo hetore lala
nge imo nga lemem haliunga, pe nenge
mohas ia lala nge imo, a rahite ke kerk-
ereng pule.
16 Temere NeHalang letena ia ita pe
mutena taua ita. Pe tunge kulkulalanga
urana ngana at nge ita ke poia letera ke ma
ke nek ke koko. Pe mo hetalaulau lange i
pe nge ara Non Soke Iesus Kristus ke
17 hekerkereng ia imo pe halaulaua imo
ke kokoes nga ure urana ngana mur nenge
a popoia pe a helele ia.

3

A Hetalaulau Emem Pule

1 Iok titik mur pe liliuk mur, a hetalaulau
emem pule ke Non Soke nena helenga song
hotot ke lala pe hehei pe hana te longo taua
ke mange imo.

✡ **2:4:** Ezk 28:2; Dan 11:36 ✡ **2:8:** Isa 11:4; Hem 19:15 ✡ **2:9:** Hem 13:11-13 ✡ **2:13:** Epe 1:4; 2Te 1:3

2 Pe a hetalaulau emem pule ke Ne-
Halang nauele imem ke nek nge hana
porekreke ngana mur iange hana halang
leteria manmanna ero.
3 Non Soke i non nge popoia poinga
nenge pengpeng pe I lape hekerkerengia
imo pe nauele imo ke nek nge non poreke
ngana.
4 ✡Non Soke hekerkereng ia letemem pe
mo eteia ke imo a popoia ure nemur nenge
mo heleia lange imo. Pe lape a poia nga
hoena pule.
5 Pe mo hetalaulau amo nge Non Soke ke
hemellehe letemo ke a eteia ke NeHalang
mutena tau tote imo pe poia imo ke ames
ke kerkereng ke mange Kristus.

Imo Lochloch Apoia Ume

6 ✡Titik mur pe liliuk mur, mo hele ke
kerkereng lange imo nga ara Non Soke
Iesus Kristus ene ke mo teke, a kangkanga
toto titira nemur aria. Ngana laka titira
nemur nenge te nanasia hengetoro nenge
mo tunge lange imo ero pe reria melei tana
hali.
7 ✡Imem nga etue nenge motu luluch nge
imo mo kila mana ero. Imo sipomo a eteia
pe apoi ke pomange imem.
8 ✡Ngaunga nenge mo mene nge mele,
mo ngau mene ero, mo olia pule. Pe mo
ume ke kerkereng toto nga sinanga pe
nga miliko pule. Mo poi ke pomam iange
lememem ero nge amoe olia ute ke tunge
at nge imem.
9 ✡Imem toinge mo onteia imo ke a ha-
laua imem, pe ero lememem ero nge mo
poia poinga nem. Mo ume mana ke mo
teke mo heneue imo ke a nanasia poinga
nei.
10 Nga etue nenge motu luluch nge imo,
mo tunge hotonga nei lange imo, “Mele
nenge nena melei tana hali ngau ero.”
11 ✡Mo hele ke mai iange mo longe nge
te teke amo hel nge imo, tei rara mana
pe te poia ume e ero toto. Aria uia laka
nenge tetal teu pulut mene iri langa mele
hel reria ure nenge iri reria unne la ero
toto ia.
12 ✡Mele hel nenge pomam, mo hele ke
kerkereng toto lange iri nga Non Soke Iesus
Kristus ene ke mo teke: Te are ke nek pe
teume ke te hottau iri siporia aria ngaunga.
13 ✡Pe titik mur pe liliuk mur, imo a rahit
heke poinga urana ngana ke kerkereng,
lemo melei tana ia ero.
14 Nenge teke mele hel te nanasia he-
lenga nenge mohas sue nga alalaha nei
ero, a nauele iri ke nek pe a kangkanga toto
aria ke te meia iri.
15 ✡Pe letemo metene ke nek: Apoia iri
ke pomanga lemo ngarang mur ia iri ero, a
poia iri ke pomanga NeHalang nena hana
mur ia iri pe a hele ke kerkereng lange iri
ke te hulia reria poinga mur.

Helenga Hetala Ngana Mur

16 Poinga nenge tatu ke letera elle, huna
toto nge Non Soke. Pe e hetalaulau amo
lange I ke poia imo ke atu ke nek ke kokoes.
Non Soke tu luluch nge imo lochloch.
17 Iau sipok ehas ia helenga nei nga
perik: Lek iechinga palaungana lange imo.
Iau Paulus. Lek alalaha nemur nenge ehas
ia, ehas elele iri ke mai koloi.
18 E hetalaulau amo ke ara Non Soke
Iesus Kristus letena urana ngana poia
letemo ke ma ke nek. Ngana laka lom.

✡ **3:4:** 2Ko 7:16; Kal 5:10 ✡ **3:6:** Rom 16:17 ✡ **3:7:** Pil 3:17 ✡ **3:8:** 1Te 2:9 ✡ **3:9:** 1Ko 9:4; 1Te 1:6 ✡ **3:11:** 1Ti 5:13 ✡ **3:12:** 1Te 4:11 ✡ **3:13:** Kal 6:9 ✡ **3:15:** 1Te 5:14

1 Timoti
Alalaha Elle Ngana Nenge Paulus Hasia Lange Timoti

1 Iau Paulus koi ehas ia alalaha nei, pe iau Iesus Kristus nena hekulkulonga. Ara hemasinga NeHalang pe Iesus Kristus nenge ta kulelele, iri nai te henonou hote iau ke e rahite ume nei.
2 ✡Timoti, e heto tukia iong iange ita nai letera manmanna nge Kristus. Ke pomalam ehas ia alalaha nei ke lange iong.

Pe e hetalaulau ke Temere NeHalang pe ara Non Soke Iesus Kristus te tunge halaunga palaungana lange iong pe leteria porekeia iong pe te heurana ia letem ke ma ke nek.

Ta Hekou Sue Helenga Pallaklaka Ngana Mur

3 Nga etue nenge e lohaka ke e lala nge Mesatonia e hele ke kerkereng toto lange iong ke otu nge Epesus ke o hele ele hana nenge te hetottore hehei pe hana nga hengetoro pallaklaka ngana.
4 ✡O hele lange iri ke o teke te nana pe te sisala hotote reria tete mur ero ol, te esil mene aria etue paiam. Nananga sasase toto ngana nenge pomam, hepiriu ele hehei pe hana leteria nga kue nenge NeHalang teke mene mule iri ia. Mele nenge letena manmanna nge Kristus lape eteia NeHalang letena tuanin ngana mur.
5 E hele ke kerkereng toto lange iong ke opoi ke pomam iange e teke te amnei teu ke nek toto nga leteria ke te nanas mene poinga urana ngana mur, ke muteria taua pekngaria mur nga leteria toto. Pe muteria tau hel ngaria nenge pomam henonou hote ke iri te rahit tote leteria manmanna ngana nem kura.
6 Iange hana nemur hel tehul rumeria nga poinga nei pe te hele rara mana nga helenga nemur nenge luria ero.
7 Te teke te hetore hehei pe hana nga hotonga nenge Moses tung sue pe te eteia ure nenge te heleleia ero pe utar nenge te haliu hotote ero.
8 ✡Ita ta eteia ke helenga nemur nga NeHalang nena hotonga te urana, nenge teke ta nanas tau tote ke pomanga tetal ngaria ia.
9 Ta eteia pule ke hotonga nemur tehas hote ke hana nenge te urana reria ia ero. Tehas hote ke lange hana nenge te longo olole pe nenge te nanasia hotonga mur ero pe nenge te heto hekeke aetapuna mur pe nenge te popoi poinga poreke ngana pe nenge te hune tataria mur pe tetemeria mur pe iri hel pule nenge te hunun hana.
10 Pe pule tehas hote ke lange hana nenge telau sisio hehei pe nenge te poia poinga poreke toto ngana nenge mange Sotom mur pe nenge tetak tototo ita non pe nenge te pallaklaka. Iri nemur reria poinga mur te tualele elele NeHalang nena hengetoro urana ngana mur.
11 Hengetoro nemur elle mana ke pomanga Helenga Urana Toto Ngana nenge NeHalang tunge at nge iau ke e haliu hote. Hehei pe hana te heto heke I pe te hele ke te teke I non nge urana toto nga nena ure urana ngana mur.

Paulus Hele Urana Lange Kristus

12 ✡Pe e hele urana toto lange ara Non Soke, Iesus Kristus nge hekerkereng ia iau iange sana kikina nge iau pe hesilei hote iau ke e poia ume nei.
13 ✡Nge nike letek manmanna nge Kristus ero pe e hele poreke tote I. Pe epoi poreke pe epal ule nena hana mur. Pe I letena porekeia iau iange letek manmanna nge I ero pe e eteia ure nenge e popoia ero.
14 Ara Non Soke tung lochloche letena poreke ngana at nge iau pe letena poreke ngana nem muta toto nga letemanmanna ngana pe mutenga nenge tu nge Iesus Kristus.
15 ✡Helenga nei manmanna toto ke urana nge o rahit tote ke tunge iong: Iesus Kristus sio at nga ich nei ke hemas mule hana porekreke ngana mur pe iau none nenge e poreke toto.
16 Pe Iesus Kristus letena ia iau ke teke heneue iri nenge te popoi poinga poreke

✡ **1:2:** Ume 16:1-3; Tit 1:4 ✡ **1:4:** 1Ti 4:7; Tit 1:14 ✡ **1:8:** Rom 7:12, 16 ✡ **1:12:** Ume 9:15; 1Ko 15:9-10; Kal 1:15-16
✡ **1:13:** Ume 8:3; 9:1-5 ✡ **1:15:** Luk 19:10

ngana. Nenge teke leteria manmanna nge
I lape te mene maulinga ke koko, iange
letena poreke ngana hetala ngana ero toto.
17 NeHalang i naungaala ana non nenge
mete erochro pe nauele hehei pe hana nga
etue lochloch pe ta naue i erochro. Pe
I hemalmalinga ana non nenge hehei pe
hana te heto hekeke ke koko. Oe, Man-
manna

Paulus Hekerkerengia Timoti Nga Letena Manmanna Ngana

18 Kolek Timoti, e teke e hele ke kerk-
ereng lange iong ke pomai. Nga etue nenge
mo hetalau am, mo hele ia helenga hetata-
longa mur nge lape te lohot nge iong. Pe e
teke o rahite helenga nemur ke kerkereng
ke pomanga lem kaleu. Pomalam lape
o hekou sue hetoronga pallaklaka ngana
nemur.
19 O rahite letem manmanna ngana ke
kerkereng pe o amnei teu ke nek toto
nga letem ke o nanas mene poinga urana
ngana mur. Iange iri hel te hile sue leteria
manmanna ngana lo ke pomanga alolap
nenge te saua nga sausaunga.
20 ✡Hana nai, e tung tele iri langa non
poreke ngana penna. Ngana laka Imenus
iri nai Aleksenta. Iange iri te hetottoro nga
ure nemur nenge te hele poreke NeHalang.
Pe nei lape hetore iri ke te poia poinga nem
ero ol.

2

A Hetalaulau Lange NeHalang Ke Halaua Hulua Lochloch

1 Ke pomalam, e hele ke kerkereng lange
imo ke apoi ke mai tala. E teke a hetalaulau
hulua aria pe a onteia NeHalang ke tunge
ure mur nenge muteria taua lange iri. Pe
e teke a hetalaulau iri hel pule aria pe
a hetalaulau hehei pe hana lochloch aria
pe a hele urana lange NeHalang nga nena
ume nenge poia lange hulua lochloch.
2 Pe pule e teke a hetalaulau lange NeHa-
lang ke halaua naungaala ana hana mur pe
hana papalauna mur ke ita lochloch tatu
ke tanek pe ta nanasia poinga urana ngana
nenge NeHalang mutena taua.
3 Urana nge a hetalaulau hehei pe hana
aria iange ara Hemasinga NeHalang iech
toto nga poinga nenge pomalam.
4 I lemene ke teke hehei pe hana lochloch
te rahite hengetoro manmanna ngana
nenge Kristus pe te mene maulinga ke
koko.
5 Iange ita ta eteia ke:
"NeHalang elle mana.
Pe pule non elle mana nge poia ita ke ta
pengpeng nga NeHalang matana.
Ngana laka Iesus Kristus.
Iange I muka ia polong lele ngana
nenge lange NeHalang.
6 ✡Nga NeHalang lemene ngana
Iesus tunge i sipona ke mete.
Ke nga Iesus ana metenga nem,
NeHalang mene mule hehei pe hana
lochloch."
Helenga palaungana nei, NeHalang
hemallaha hote nga etue nenge i sipona
hele talue lo.
7 ✡Ke ngana koi nenge NeHalang henonou
hote iau ke iau hekulkulonga pe e haliu
hotote Helenga Urana Toto Ngana. (Pe e
hele ke manmanna pe e pallaklaka ero.)
Isipona henonou hote iau ke e hetore
hana lomonmona ngana mur ke leteria
manmanna nga helenga manmanna toto
ngana.
8 Ke e teke, nga etue nenge hana nga
kileng lochloch te eukirau ke te heto heke
NeHalang, te hetalaulau pe tetul heke pe-
ria nga leteria urana ngana pe te hile hote
leteria inin ngana mur pe reria hunelinga
mur.

Hehei Reria Ume Urana Ngana Hemalmalia Iri

9 ✡Pe pule e teke imo hehei a hero-
nia hengeron nemur nenge ururia sio pe
nakuna urana nga hulua tenau ngaria. Pe
a lule palpalumo ina ero pe a hemalmalia
imo nga um nenge chalemlem pe koikoi ke
manga lauta pe nga relem utona ero.
10 ✡Iange hehei nenge te teke te nanasia
NeHalang te hemalmalia iri ke nakuria
urana nga reria poinga urana ngana mur,
nenge te halaulaua hehei pe hana.

✡ **1:20:** 1Ko 5:5; 2Ti 4:14-15 ✡ **2:6:** Rom 3:29-30; Kal 1:4 ✡ **2:7:** Ume 9:15; Kal 2:7-8; 2Ti 1:11 ✡ **2:9:** 1Pi 3:3-5
✡ **2:10:** 1Ti 5:10 ✡ **2:11-12:** 1Ko 14:34

11-12 ✡Pe e longele heie ke hetore hana
mur pe nauele iri ero. Iau e teke hehei
tereng kun pe te longo manmana nga etue
nenge hana te haliu hotote NeHalang nena
helenga.
13 ✡Iange NeHalang pip hot tele Antam ke
het pe Eua.
14 ✡Pe pule Satan channangaia Antam
ero. Satan channangaia Eua ke poia
poinga poreke ngana.
15 Pe NeHalang lape hemas mule hehei
mur nga te hoho ngaria. Lape hemas
mule iri nenge te rahite leteria manmanna
ngana nge Kristus ke kerkereng pe mute-
ria taua iri hel pule pe te nanasia poinga
nge pengpeng.

3

Imo Mata Ana Naungaala Mur Apoi Kenek

1 ✡Helenga nei manmanna toto koi.
Nenge teke none mutena toto ke teke i
mata ana naungaala, mutena tau tote ume
urana toto ngana la.
2 ✡Non nem urana nge heo ele tote i
ke nek nga poinga poreke ngana pe poi
matana rara ero. Pe urana nge nehei elle
mana pe letena matana ke nek pe tuama-
sia nena inga mur pe hehei pe hana tepoi
ke nek lange i pe long teuteua lang mur,
pe etei toto nga nenge hetottoro nga NeHa-
lang nena helenga.
3 Non nenge pomam urana nge i non
nenge inin ero pe palpal ero pe mutena
taua hulua lochloch pe mutena hali ia um-
tutuna ero.
4 Pe urana nge nauele nehei pe tutuna
mur ke nek pe hetore tutuna mur ke te
longo taua i pe tepoi ke nek lange hehei pe
hana.
5 Pe nenge teke eteia poinga nenge
nauele nehei pe tutuna mur ke nek ero,
lape nauele mata nenge NeHalang ke
merei?
6 Nenge teke none hulia letena pe letena
manmanna nge Kristus ke mala ero kura,
urana nge mene ume nenga mata ana
naungaala ero mukam. Iange lape teke i
toto pe lape NeHalang heul sue i ke po-
mange Satan. Pe mele nenge letena man-
manna toto nge Kristus ke mala lo, urana
nge rahite ume nem.
7 ✡Non nenge pomam, urana nge hehei
pe hana nenge te tuteu nga mata nenge
NeHalang ero, te heleia i ke te teke i non
nge urana. Pomalam lape te hele poreke i
ero pe lape losio teu nga Satan na poinga
poreke ngana mur ero.

Imo Halaunga Ana Hana Mur Apoi Kenek

8 Pomalam mana nge halaunga ana hana
nga mata nenge NeHalang. Urana nge lete-
ria matana ke nek nga aria ume pe reria
poinga mur, pe aria hengetau nachnai ero.
Pe tein sakililia uain ero pe leteria tumana
nga umtutuna ero.
9 Urana nge te rahite helenga man-
manna ngana nenge letera manmanna ia
ke kerkereng pe te amnei teu ke nek toto
nga leteria ke te nanas mene poinga urana
ngana mur.
10 Ke pomalam urana nge te totoi tele iri
nga nem mukam. Nenge teke te poia ume
nem ke nek, lape tetu ke iri halaunga ana
hana mur ol.
11 ✡Pomalam mana nge halaunga ana
hehei mur pule. Urana nge leteria matana
ke nek nga aria ume mur pe nga reria
poinga mur, pe te hele poreke mele hel ero
pe te hepengia tei ngaria mur ke nek.
12 Pe non halaunga ana non nem urana
nge nehei elle mana pe nauele tutuna mur
pe alona mur ke nek.
13 Halaunga ana hana mur nenge te
umeia aria ume ke nek lape eria lohot ke
urana pe te haliu hote Iesus Kristus nena
helenga ke kerkereng luluch nga leteria
manmanna ngana.

Hengetoro Manmanna Ngana Nenge NeHalang

14 Iau, musuna pol mana pe ela nge iong
pe e teke urana nge ehas ia alalaha nei
lange iong nike.
15 Iange nenge teke epoi hulul, o sisia
alalaha nei pe o eteia ita hana nenge tatu
teu nga mata nenge NeHalang, tatu ngara.

✡ **2:13:** Gen 2:7, 21-22; 1Ko 11:8-9 ✡ **2:14:** 2Ko 11:3; Kal 3:1-6 ✡ **3:1:** Ume 20:28 ✡ **3:2:** Tit 1:6-9 ✡ **3:7:** 2Ko 8:21 ✡ **3:11:** Tit 2:3

Hana nenge tetu teu nga mata nei leteria manmanna nge Kristus. Pe NeHalang nenge tuke maulul ke koko nena hana mur ia iri. Pe hana nemur te rahite pe te hekerkereng tote hengetoro manmanna ngana mur ke pomanga pele ana isong nenge mes ke kerkereng ke rahtua ele pele.

16 ✡Ita ta eteia ke hengetoro nemur nenge NeHalang hemallaha hote, i ure palaungana pe manmanna toto:

Kristus lohot ke i non.
Opepengpeng henonou hote ke I non nge pengpeng toto.
Angkelo mur te esia I.
Te haliu hote nena helenga
ke hehei pe hana lochloch nga ich leteria manmanna nge I.
Pe NeHalang mene heke I langa lut ke hemalmalia I.

4

Hetoronga Pallaklaka Ngana Mur

1 Pe Opepengpeng hele mallaha ke teke, nge he lape hel te hile leteria manmanna ngana pe te longo taua uneinei opene pe te nanasia hana porekreke ngana nenge uneinei opene tuteu nge iri, reria hengetoro pallaklaka ngana mur.

2 Hengetoro nemur teat nge hana nenge te pallaka hali pe song ke kikina toto. Pe leteria urana ngana nenge te eteia utar nenge urana pe utar nenge poreke te mete ke ulolo ke pomanga moiuk nge ngaua leteria.

3 ✡Hana nemur te hetoro ke te teke hehei pe hana telei ero pe te ngaua ngaunga hel ero. Pe ngaunga nemur NeHalang ala hote ke iri nenge leteria manmanna pe te eteia helenga manmanna ngana aria nge te ngaua nga reria hetalaulaunga hoena. Reria hetalaulaunga nenge te hele urana lala nge NeHalang pe te heto hekeke I.

4 Ke Ure lochloch ngana nenge NeHalang ala hote te urana. Pe nenge teke ta hetalaulau pe ta hele urana lange I, ute pele nge poreke ke ta saua ero.

5 Iange NeHalang nena helenga pe rera hetalaulaunga helemlemia ngaunga nem lo.

Paulus Hetore Timoti

6 Nenge teke o helete metentene hehei pe hana nenge leteria manmanna nga lek helenga nemur, lape Iesus Kristus nena hekuleileinga ana non iong toto. Iange o hengaungaua iong ia helenga manmanna ngana mur nga lete manmanna pe nga hengetoro urana ngana nenge o nanasia nem.

7 ✡Pe oheo ele tote iong nga aetapuna mur pe nga nananga mur nenge nganangaria ero. Kokoes o totoia iong ke oi ke kerkereng ke o nanas mene NeHalang.

8 Poinga nenge o poia ure hel ke hekerkereng ia singim lape halaua singim nga kue hel. Pe poinga nenge o nanasia NeHalang lape halaua iong nga kue lochloch iange tunge petanga lange iong heueu nei pe tunge maulinga ke koko lange iong nga hoena pule.

9 Helenga nenge e heleia nei manmanna toto koi. Urana nge letem manmanna ia pe o rahit teua lange iong ke kerkereng.

10 ✡Ita ta ume ke kerkereng pe ta puria nga kikira ngara toto iange letera here NeHalang nenge tuke maulul ke koko nge mene mule hulua lochloch. Matana toto nge hehei pe hana nenge leteria manmanna nge I.

11 O hetore hehei pe hana nga ure nemur pe o hele lange iri ke te nanasia.

12 ✡Iong lomele mana kura pe lemek ero mele hel nge te songlele ia iong. E teke o heneue iri nenge leteria manmanna nga lem helenga urana ngana mur pe nga lem poinga urana ngana mur pe nga lem poinga nenge mutem tautaua mele hel pe nga letem manmanna ngana pe nga lem poinga nenge oheo hele iong nga hehei aria poinga pe otu ke o lemlem mana.

13 Pe e teke osis hotote NeHalang nena alalaha tapuna ngana lala nge hehei pe hana pe o hetottore iri pe o hekerkereng ia iri ke langa etue nenge eat ke esau hot.

14 ✡Iong o mene lem tunginga e nga etue nenge hana papalauna mur nga mata nenge NeHalang tetal heke peria nge iong pe te hele talue. Opoia tunginga nem ana ume ke lohot pe o mamani hit mene ero.

✡ **3:16:** Mak 16:19; Ioa 1:14; Kol 1:23 ✡ **4:3:** Gen 9:3; Rom 14:6; 1Ko 10:30-31 ✡ **4:7:** 1Ti 1:4 ✡ **4:10:** 1Ti 2:3-4 ✡ **4:12:** Tit 2:15 ✡ **4:14:** 2Ti 1:6

15 Pe o tung teu tote iong nga ume nemur nenge e heleleia nei ke lohot ke nek. Pomalam lape hulua tenau urume ke lem ume lohot ke urana nga letem manmanna ngana.
16 Onau ala am ke nek nga otu ngam pe nga lem hengetoro mur pe o nanas mene ure nemur nenge e hetoro iong ia ke ulolo. Pomalam, NeHalang lape mene mule iong pe iri nenge te nanasia lem hengetoro mur iange iong sipom o helue lemo kue.

5

Hengetoro Nenge Ta Nekia Hulua Lochloch

1 Non nenge tuauna lo, o hele inin taua i ero, onekia i ke pomanga Temem ia. Opoi ke nek lange lolomele mur ke pomanga titim mur ia iri.
2 Hehei nenge te tuauna lo o nekia iri ke pomanga tatam mur ia iri pe hehei malolong mur o nekia iri ke pomanga lilium mur ia iri nga poinga nge urana.

Itei Lape Nauele Pakar Mur?

3 Hehei nenge eria mur te mete lo pe mele nauele iri ero, apoi ke nek lange iri pe a nauele iri.
4 Pe nenge teke hei nem tutuna mur pe natete mur lo, iok urana nge te poia NeHalang ana ume ke tenau ele taria pe reette mukam ke pomanga taria pe reette tenau ala ngaria ia iri nge nike. Nenge teke tepoi ke pomai NeHalang lape iech toto.
5 Hei pakar nenge mele nauele i ero, talue letena manmanna ngana nge NeHalang mana. Pe hetalaulau lala nge NeHalang ke kokoes nga sinanga pe nga miliko ke NeHalang halaulaua i.
6 Pe hei pakar hel pomam ero. Iri te nanas mene poinga poreke ngana nenga ich ke nga NeHalang matana te mete lola.
7 O heleia helenga nei lange iri lochloch ke te nanasia poinga nge pengpeng, pomalam lape hulua te hele poreke iri ero.
8 Iri nenge te nekia reria misili mur pe aloria mur ero, leteria manmanna ngana losio ke ulolo. Pe te poreke toto nge mele hel nenge leteria manmanna nge NeHalang ero.
9 Nga etue nenge ohas sue hei pakar e ene ke mene halaunga, ohas pulut mene ero. Onau teu ke nek nga ure nemur mukam. Nenge ana hesinga iri ana non kina mol lo (60). Pe lei nge non elle mana.
10 Pe hulua te eteia nge hei nem poia ume urana ngana mur halang. Pe nauelele tutuna mur ke nek. Pe hengaua hana nenge teat nga tau ngana. Pe ume ke pomanga hekuleileinga ana hei nge NeHalang nena hana mur. Pe halaua iri nenge ure meena ngana lohot nge iri. Pe tung teu tote i ke poia ume urana ngana mur hel pule.
11 Pe hehei pakar nenge iri malolong kura, ohas sue eria ero iange nga etue nenge tela luluch nge hana lape telei haka mule pe tehul rumeria lange Kristus.
12 Pe hei nem lape amneia ke poreke toto iange tak hoa ngatanga hel nenga tele ngana.
13 ✡Pe pule lape reria melei tana pe tetal teua iri nga poinga nenge tei rara mana pe teteu hel hotia ngunngununga nga pele mur. Pule tetal teu pulut mene iri ke te hele nga ure nenge reria ia ero.
14 ✡Ke iau e teke hehei pakar nenge iri malolong telei mule ke te hoho pe tenau ele tuturia mur pe reria pele mur. Pomalam lape rera ngarang mur te hele poreke ita ero.
15 Iange hehei pakar malolong ngana hel, te saleke ke te nanasia non poreke ngana lo.
16 Nenge teke hei e nge letena manmanna alona mur hel iri pakar, urana nge hei nem nauele pakar nemur. Pomalam lape tunge ume halang langa mata nenge NeHalang ero. Iange mata nenge NeHalang tenau mana lange pakar nemur nenge mele nauele iri ero toto.

Tapoi Kenek Lange Mata Ana Hana Soksoke Ngana Mur

17 Mata ana hana soksoke ngana mur nenge te poia aria ume ke nek, urana nge hehei pe hana tepoi ke nek lange iri pe te olia iri nga aria ume palaungana nenge te haliu hotote NeHalang nena helenga pe te hetottoro.

✡ **5:13:** 2Te 3:11 ✡ **5:14:** 1Ko 7:9 ✡ **5:18:** Deu 25:4; Mat 10:10; 1Ko 9:9

18 ✡Iange NeHalang nena helenga hele ke
teke, “Urana nge none mene uruna ke pete
tote ume ngana.” Pe helenga e pule hele
ke teke, “A tom ele kolok hanna ero nga
etue nenge i hakaka nga uit putana ke poi
hotote nganangana mur nga kina. Iange
ure nem ii pe ngaungau.”
19 ✡ ✡Nenge teke mele hele hote non
soke e nga NeHalang nena mata nge poia
poinga poreke ngana e, o longo taua mele
nem ero. Pe nenge teke hana nai ma mol
te heleia i pule pe reria helenga elle mana
ke mange mele nem, iok, urana nge o longo
lange iri.
20 ✡Ke nenge teke non soke e poia poinga
poreke ngana, o hemes hote i nga muka
nga NeHalang nena hana mur mataria pe
o hele lange i ke o teke poinga nem poreke.
Pomalam lape iri lochlolch nenge leteria
manmanna te matau ke te poia poinga
nem ero toto.

Paulus Heleia Timoti Ke Poi Kenek

21 Nga NeHalang pe Iesus Kristus pe re-
ria angkelo mur nenge te henonou hote iri
mataria, e teke o poia poinga nem lange
hana lochloch pe o mala nge mele hel ero.
22 Letem matana ke nek pe o eusach ero
nga nenge teke otal heke perim nge hana
hel pe o tunge kerkerenga lange iri ke tera
hite Non Soke ana ume. Otal teu luluche
iong langa hana hel reria poinga poreke
ngana ero, otu ke o lemlem mana.
23 Pe oin manmana ech ero. O inia uain
unne sune pule ke hekerkereng ia sam pe
halaua iong nga am haleles nenge lohotot
ke kokoes mana.
24 Hana hel te amnei teu lange iri ero
kura pe reria poinga poreke ngana lohot ke
mallaha lo. Hel reria poinga poreke ngana
mallaha ero pe lape lohot ke mallaha nga
hoena kura.
25 Ke pomalam mana nga poinga urana
ngana mur, nge hel mallaha pe hel te
talkome pe lape te lohot ke mallaha nga
hoena kura.

6

Hekuleileinga Ana Non Mur Tepoi Kenek

1 ✡Iok, iri nenge teume manmana nge
hana hel, urana nge tepoi ke nek lange
hana nenge tenau ele iri. Pomalam lape te
hele poreke NeHalang ero pe poinga nenge
ta lohot ke ita NeHalang nena hana mur,
lape te hele poreke ero pule.
2 ✡Pe nenge teke hana nenge tenau ele
reria hana mur tetu teu nga mata nenge
NeHalang, iok, urana nge reria hana mur
te poia iri ke nek toto pe te halau tote iri nga
teume ngaria. Ke poinga nem henonou
hote ke muteria taua iri iange iri titiria
mur hel nga leteria manmanna ngana. Pe
poreke nge te longo ole taua iri pe te hele
lange iri ke te teke, “Ita titira mur hel ke
pomalam mo longo taua imo ero.” O het-
ore iri nenge leteria manmanna nga ure
nemur nenge e heleleia lala nge iong nei pe
o teke te nanasia.

Umtutuna Ana Mute

3 ✡Mele lape hetoro ngana kuena nga ure
nemur nenge e hetore lala nge iong nei.
Pe ure nemur nenge e hetore lala nge iong
nei i ure ngana sipona toto, nga hengetoro
nenge Non Soke Iesus Kristus pe poinga
nenge ta nanasia NeHalang, huna toto.
4 Mele nenge hetoro ngana kuena teke
i toto pe i eteia ute pele ero. I poi
haka hunelinga huuna nga nenge teke etei
toto nga Kristus nena helenga luna mur.
Poinga nem lape poi hote palhelinga pe
penpeninga pe helenga poreke ngana mur
pe ngununga pe riringa hel.
5 ✡Pe iri, leteria tumana nga ure poreke
ngana pe helenga manmanna ngana tuteu
nge iri ero, lape tehun hel luluch nge hehei
pe hana ke kokoes mana. Pe leteria ke teke
lape reria ure halang nga poinga nenge te
nanasia NeHalang.
6 ✡Poinga nenge ta nanasia NeHalang
poia ita ke rera ure halang nga nenge teke
ta iech nga ure nemur nenge i sipona tunge
at nge ita lo.
7 ✡Iange nga etue nenge tatara mur tehoe
ita ke ta lohot nga ich nei, ta rahite ute e
ero. Pomalam nga etue nenge ta mete lape
ta rahite ute e ke tala muleia ero pule.

✡ **5:19:** 2Ko 13:1 ✡ **5:19:** 2Ko 13:1 ✡ **5:20:** Epe 5:11 ✡ **6:1:** Epe 6:5 ✡ **6:2:** Plm 16 ✡ **6:3:** Kal 1:6-9 ✡ **6:5:** 2Ti 3:8; 4:4; Tit 1:14 ✡ **6:6:** Pil 4:11-12; 1Ti 4:8; Hip 13:5 ✡ **6:7:** Job 1:21

8 Ke urana nge ta iech nga ara ngaunga
pe rera hengeron mur nenge NeHalang
tunge iri lo.
9 Pe iri nenge lemeria ke reria umtutuna
halang te puoloko teua iri nga totoinga
mur nenge heporeke tote iri ke tetu ngaria
poreke toto ol.
10 ✡Iange poinga nenge mutera tau tote
umtutuna, i poinga poreke ngana mur
huria toto. Mele hel te hile leteria man-
manna ngana pe te amneia melmelenga
halang nga poinga poreke ngana mur
iange muteria tau tote umtutuna.

*Omes Ke Kerkereng Nga Letem Man-
manna Ngana*

11 ✡Timoti, NeHalang nena non iong toto
pe urana nge oheo ele tote iong nga poinga
poreke ngana nemur. Letem manmanna,
pe otu ke nek, pe o nanas mene poinga nge
pengpeng, pe oume mana nge NeHalang,
pe opoi ke urana, pe mutem taua hehei pe
hana.
12 ✡Opur kikim nga letem manmanna
ngana pe o rahit tote maulinga ke koko
nenge NeHalang hesilei hote iong ia.
Maulinga ke koko nem NeHalang tunge
lange iong, nga etue nenge o hele hote
letem manmanna ngana nga mallaha.
13 ✡Timoti, e hele ke kerkereng toto
lange iong nga Iesus Kristus pe NeHalang
mataria. NeHalang tunge maulinga langa
ure lochloch. Pe Iesus Kristus hele hote
letena manmanna ngana ke mallaha nga
Pontus Pilatus matana.
14 Ke nga iri nai mataria e hele ke kerk-
ereng toto ke o nanas pengpeng ia NeHa-
lang na helenga nemur. Pomalam mele
ero toto nge hottaua poinga poreke ngana
e nge iong, ke la het nga etue nenge ara Non
Soke Iesus Kristus at muleia.
15 ✡At mule ngana nem lape lohot peng-
peng nga ana etue nenge NeHalang i
sipona talue. NeHalang nge i Non Soke
nenge soke toto nge hana soksoke ngana
mur lochloch pe i Naungaala ana non
nenge palaungana toto nge naungaala ana
hana mur lochloch.
16 NeHalang i toro mana i non nenge
tuke maulul ke koko pe tuteu nga lemenga
nenge talkome ele tote i ke te esia ero toto.
Pe mele pele nakuna ero toto nge la rochroi
nga lemenga nem ke esia i. Hehei pe hana
lape te heto heke tote NeHalang nga kikina
ngana nenge tuke koko. Oe, Manmanna.

*Paulus Heleia Iri Nenge Leteria Man-
manna Pe Reria Ure Halang*

17 ✡Pe hehei pe hana nga ich nenge re-
ria umtutuna pe urelu mur halang, o hele
lange iri ke o teke te palut laka rara pe
leteria manmanna nga reria ure nemur
ero. O teke leteria manmanna mana nge
NeHalang nenge poia ita ke ta iech nga ure
urana ngana mur nenge tunge atat nge ita.
18 Pe o hele lange iri nenge reria ure
halang nem ke o teke te poia poinga urana
ngana halang pule ke te halaua hehei pe
hana.
19 ✡Nenge teke tepoi ke pomalam lape te
hottaua reria kole hoena manmanna toto
ngana nenge halaua iri ke te maul nge he.
Pe maulinga nem i maulinga manmanna
toto ngana ia.

*Paulus Nena Hengetoro Nenge Lange
Timoti Hetala Ngana*

20 Timoti, o nauele ume nenge NeHa-
lang tunge lange iong ke nek pe oheo ele
tote iong nga helenga tunten ngana mur
nenge hana nenge te eteia NeHalang ero te
heleleia. Helenga nemur te heteto "letem-
atana ngana ana helenga" pe i manmanna
ero.
21 ✡Iange mele hel te nanasia helenga
nemur, pe heueu nei leteria manamanna
ngana losio ke ulolo. E hetalaulau amo ke
NeHalang letena porekeia imo pe tululuch
nge imo lochloch. Ngana laka lom.

✡ **6:10:** Epe 5:5 ✡ **6:11:** 2Ti 2:22 ✡ **6:12:** 1Ko 9:25-26; 2Ti 4:7 ✡ **6:13:** Ioa 18:36-37 ✡ **6:15:** Hem 17:14
✡ **6:17:** Luk 12:20-21 ✡ **6:19:** Mat 6:20 ✡ **6:21:** 1Ti 1:6; 2Ti 2:18

2 Timoti
Alalaha Neingana Nenge Paulus Hasia Lange Timoti

1 Iau Paulus koi ehas ia alalaha nei. Nga
NeHalang lemene, ngana iau Iesus Kritus
nena hekulkulonga. Pomalam e haliu ho-
tote NeHalang nena helenga manmanna
ngana nga maulinga ke koko nenge tunge
Iesus Kristus.
2 ✡Timoti, e heto tukia iong iange letem
manmanna ngana elle mana ke mange iau.
Ke pomalam ehas ia alalaha nei ke lange
iong.
Pe e hetalaulau ke Temere NeHalang pe
ara Soke Iesus Kristus leteria poreke ia
iong pe te heurana ia letem ke ma ke nek.

Ta Meia Ita Lange NeHalang Ero

3 ✡Kokoes mana e hetalaulau am pe e
hele urana toto lange NeHalang. E hele
urana toto lange NeHalang nge e heto
hekeke nga letek urana ngana ke pomange
lek tete mur.
4 Pe letek metene mule etue nenge e ua
am pe matam eina sio. Ke pomalam e teke
enau mule iong ke letek iech mule.
5 ✡Pe letek metene mule letem man-
manna ngana nenge kerkereng toto. Lete
manmanna ngana nenge pomam tu tala
nge lemte he Lois pe tam e Iunis nge nike.
Pe e eteia ke lete manmanna nem tu toto
nge iong.

Paulus Helete Metene Timoti

6 ✡Ke pomalam e teke e helete metene
iong nga tunginga nenge NeHalang tunge
lange iong nga etue nenge etal heke perik
nga houngam. E teke o poia tunginga nem
ana ume ke lohot ke palaungana toto ke
puo ke pomanga oan nge sapellala.
7 ✡Iange Opepengpeng nenge NeHalang
tunge at nge ita poia ita ke ta matau
ero. NeHalang tunge Opepengpeng nem
ke hekerkereng ia ita ke ta poia ana ume
nenge mutera taua hehei pe hana pe ta
nauele ita ke nek.
8 Ke o haliu hote ara Soke nena helenga
urana toto ngana pe omeia iong ero. Iau
e popoia ume nem pe heueu nei etu nga
tuele au ngana. Pe onau meinga at nge iau
ero. O mene kerkerenga nge NeHalang pe
o tatalo ele iong ke o takisia melmelenga ke
mange iau nga helenga urana toto ngana
ana ume.

Helenga Urana Toto Ngana Nenge At Nge NeHalang

9 ✡NeHalang mene mule ita pe iua ita ke
nena hana mur ita. Pe rera poinga urana
ngana e poia NeHalang ke mene mule ita
ero. NeHalang ala hote ich ero kura pe
letena tuanin hot tele nike nga ume nenge
Iesus Kristus lape poia. Nga kue nem mana
letena porekeia ita pe mene ita ke nena
hana mur ita.
10 ✡Ke heueu nei ara Hemasinga Iesus
Kristus lohot nga mallaha lo. Ana non
hemallaha hote ke kerkerenga nenga
metenga lape hekou sue ita ero ol. Ke
nenge teke letera manmanna nga nena
helenga urana toto ngana, lape ta mene
maulinga ke koko pe ta mete ero ol.
11 ✡NeHalang talue iau ke iau hekulku-
longa pe iau hetoronga, iange i lemene
ke teke e haliu hotote helenga urana toto
ngana.
12 Ke ngana koi nenge e takisia melme-
lenga nei. Pe e meia iau nge etu nga tuele
au ngana ero iange e eteia non nenge letek
manmanna nge i. I Iesus Kristus pe e eteia
ke i lape nauele ume nenge tunge at nge
iau, ke ume nem lape tu ke nek kela het nga
ana non at mule ngana.
13 O nanas mene helenga manmanna
ngana nenge o longe nga halik. Iange
helenga nem pomanga helenga toto nenge
henonoua iong nga poinga urana ngana
nenge o hetore hehei pe hana. O hetore iri
pe letem manmanna toto nge Iesus Kristus
pe imo lochloch a tung tote letemo lange I.
14 ✡Ke o nauele tote ume nenge NeHa-
lang tunge lange iong. Pe Opepengpeng
nenge NeHalang tunge ke tuteu nge ita,
lape halaua iong ke nauele ume nem ke
nek.

✡ **1:2:** Ume 16:1; 1Ti 1:2 ✡ **1:3:** Ume 23:1 ✡ **1:5:** Ume 16:1 ✡ **1:6:** 1Ti 4:14 ✡ **1:7:** Rom 8:15 ✡ **1:9:** Epe 2:8-9; Tit 3:5 ✡ **1:10:** Hip 2:14 ✡ **1:11:** 1Ti 2:7 ✡ **1:14:** 1Ti 6:20

Hana Hel Te Urana Nge Paulus Pe Hel Te Poreke

15 Iong, o eteia ke iri lochloch ngana
nenga tuele tana nge Eisia tehul rumeria
ia iau lo. Pe Pikelus pe Hemokenes iri pule
tehul rumeria ia iau.
16 Pe e hetalaulau lange Non Soke ke
halaua Onesiporus pe nehei pe tutuna mur
pe iri lochloch ngana nenge tetu nga nena
pele. Iange i poia letek ke iech toto nga
nenge etu nga tuele au ngana pe nau
meinga at nge iau ero.
17 Ana non, nga etue nenge at nge Rom
pur kikina toto ke tango rere iau kela hot-
taua iau.
18 Iong oetei tote ke Onesiporus halaua
iau ke kokoes nga etue nenge etu nge Epe-
ses. Pe lemek ke e teke Non Soke letena
porekeia i nga etue palaungana nenge hes-
ilei hotote hehei pe hana.

2

1 Pomalam tuk, o mes ke kerkereng iange
nga letem manmanna ngana o nanas tau
tote Iesus Kristus nenge nekia iong pe o
longele i ke hekerkereng ia iong.
2 Helenga nemur nenge e haliu hotote
lala nge hehei pe hana, o hetore mele hel
nenge letem here iri ke te mene une ke te
haliu hote lange hulua hel pule.
3 ✡Pe omes ke kerkereng luluch nge iau
ke o takisia melmelenga nga Iesus Kris-
tus ana ume, ke pomanga palinga hel ana
hana mur nge temes ke kerkereng.
4 Palinga ana non nenge poia ana ume
ke nek toto, teke heneue ana soke ke i non
nenge mutena tau tote ana ume pe poia
ume e ero ol.
5 ✡Iok, mele nenge etei tote songinga ana
hotonga mur, lape song ke ristote pekn-
gana mur ke i muka toto pe mene nena
tunginga.
6 ✡Iong nenge emo kina iong toto lape o
mene tele ngaunga nga am ume.
7 Pe letem metene lek helenga mur ke
nek toto. Nenge teke o nanasia lek helenga
lape Non Soke hemellehe letem ke o eteia
ure lochloch.

Tanau Urume Iesus Kristus Na Poinga Mur Kenek

8 ✡Onau urume Iesus Kristus na poinga
mur ke nek! Iesus Kristus lohot nga mata
nenge ne Teuit pe NeHalang hemaul heke
mule nga metenga. Helenga nem i helenga
urana toto ngana nenge e haliu hote lala
nge hehei pe hana.
9 ✡Iok, letem langa melmelenga nenge e
takisia nga ume nei. Te kele iau ke manga
kemenge kina e pe te tamal teua iau nga
tuele au ngana. Pe NeHalang nena he-
lenga, mele pele nakuna ero toto nge kele
pe tamal teua nga tuele au ngana.
10 Ke pomalam e iech mana nge e takisia
melmelenga mur pe e halaulaua non soke
nena hana mur, nenge henonou hote iri
ke iri pule te mene maulinga nge Iesus
Kristus. Pe lape mene iri kela tetu luluch
nge I, nga nena hemalmalinga palaungana
nga tapa ke koko.
11 ✡Helenga nei manmanna toto koi:
Nenge teke ta mete luluch nge Kristus,
lape tatu ke ta maulul luluch nge I.
12 ✡Nenge teke tames ke kerkereng pe ta
takisia melmelenga,
lape ita ul ke ta nauele hehei pe hana.
Pe nenge teke tahul rumera ia i,
i lape hul rumena ia ita.
13 ✡Nenge teke letera manmanna ngana
losio,
I lape rahit tote ita kura
iange I nena hana mur toto ita
pe I nakuna ero toto nge sau sue i
sipona.

Non Toto Nenge Rahite NeHalang Ana Ume

14 ✡Kokoes o helete metentene lem hana
mur nga helenga nenge e heleia lange iong
lo. Pe o hele ke kerkereng lange iri nga
NeHalang matana ke o teke te tuahel rara
ia helenga mur luria ero. Iange poinga
nem lape poi hote ute pele nge urana ero,
i lape heporeke hehei pe hana nenge te
longlongo nga leteria manmanna ngana.
15 ✡O rahite lem ume nem ke kerkerk-
ereng pe o lohot ke iong NeHalang nena
ume ana non nge urana. Pomalam lape

✡ **2:3:** 2Ti 1:8 ✡ **2:5:** 2Ti 4:8 ✡ **2:6:** 1Ko 9:7 ✡ **2:8:** Rom 1:3; 1Ko 15:4 ✡ **2:9:** Epe 3:1, 13; Pil 1:12-14 ✡ **2:11:** 2Ko 4:11 ✡ **2:12:** Mat 10:33 ✡ **2:13:** Rom 3:3-4; Tit 1:2 ✡ **2:14:** 1Ti 6:4; Tit 3:9 ✡ **2:15:** 1Ti 4:6

o meia iong nga matana ero iange esia ke
iong o haliu hot pengpengia nena helenga
manmanna toto ngana.
16 ✡O kangkanga toto nga helenga poreke
ngana mur, iange helenga nemur poia
hehei pe hana ke tekel toto NeHalang ana.
17 ✡Reria hengetoro mur pomalaka
nga chanchan poreke toto ngana nenge
ngaulala nga mele singina. Pe Himenus
iri nai Piletus te koko teu pule nga helenga
poreke ngana nemur ana poinga.
18 Iri nai te hile helenga manmanna
ngana pe te hele ke te teke NeHalang
hemaul heke nena hana mur ke te lo-
haka mule lo. Ke helenga nei heporeke
tote hehei pe hana hel leteria manmanna
ngana.
19 ✡Pe NeHalang nena helenga lape lo-
hot ke pomanga hele tal ngana ia. Hana
nenge te nanasia NeHalang tepoi ke po-
manga pele ana isong kerkereng ngana
nenge NeHalang hemesia ke ratua ele
pele. Pe NeHalang has heke helenga e nga
isong neu ke pomai, “Non Soke eteia itei
hel toto nenge nena hana muria iri,” pe
“Iri lochloch ngana nenge te heto hekeke
Non Soke tehul rumeria ia poinga poreke
ngana.”
20 Nga pele palaungana e letena, kaliu
ana lala pe lala tema. Hel te umeia nga ure
nemur nenge ururia haka toto pe hel teles
hote nga ae pe hel te umeia nga ich pilpile
ngana. Nemur nenge te umeia nga ure
nemur nenge ururia haka, te mene hote ke
tepoi umeia nga ngaunga matana ana etue
mana. Pe nemur nenge teles hote nga ae pe
nenge te umeia nga ich pilpile ngana tepoi
umeia nga etue lochloch.
21 Ke pomalam mele nenge hul rumena
ia poinga poreke ngana pe tuke lemlem,
poi ke pomanga kaliu nenge teume hote
nga ure chalemlem ngana mur nenge
ururia haka pe tepoi umeia nga ngaunga
matana ana etue. Ke NeHalang lape mene
hana nemur nenge pomai ke te umeia
nena ume urana ngana mur.
22 ✡Iok, Timoti nenge teke lemem nge
o lohot ke iong kaliu urana ngana nenge
NeHalang poi nena umeia, ohul rumem
totoia poinga tunten ngana nenge lolomele
mur muteria tautaua. Letem manmanna
nge NeHalang pe omes ke kerkereng nga
poinga nge pengpeng pe mutem taua hehei
pe hana. Pe otu ke nek luluch nge hehei
pe hana hel pule nenge leteria lemlem pe
te hetalaulau lala nge Non Soke ke hekerk-
ereng ia iri ke te nanasia I.
23 ✡Pe otal teu luluche iong lange hana
nenge te nanasia helenga tunten ngana
mur ero, iange hunelinga lohotot laka nga
helenga porekreke ngana nemur.
24 Iong none nenge o umumeia Non Soke
ana ume ke otal teua iong langa hunelinga
ero toto. O ton mene letem inin ngana pe
opoi ke nek lange hana lochloch pe o lohot
ke iong hetoronga nge urana.
25 Pe opoi ke urana lange iri nenge tepoi
poreke iong, pe o hepengia iri pe lape
NeHalang halaua iri ke te eteia helenga
manmanna ngana pe te hulia leteria ke te
nanasia I.
26 Iange hana nemur non poreke ngana
liliu ele iri ke teha nga ana upa lo. Pe
pallaklaka ia iri ke te nanas mene i pe te
popoia ana ume. Pe nenge teke te eteia he-
lenga manmanna toto ngana, lape leteria
mallaha pe te ua hot mule nga non poreke
ngana ana upa.

3

Ure Meena Ngana Halang Lape Te Lohot Nga Etue Hetala Ngana

1 ✡Iok, ure nenge e teke oetei tote ngana
koi nei: Nga etue hetala ngana, hana
porekreke ngana mur lape te poia ure
meena ngana halang ke lohotot nge hehei
pe hana urana ngana mur.
2 Iange hana porekreke ngana nemur
lape leteria tu mana nge iri siporia, pe
muteria tau tote umtutuna, pe lape te heto
hekeke iri siporia, pe te penpenia hana hel,
pe te hele poreke NeHalang. Pe pule lape
te longo taua tetemeria mur pe tataria mur
ero ol. Pe poinga urana ngana nenge mele
hel te poia lange iri, te hele urana ia ero. Pe
leteria metene NeHalang ero pe tetu mana
nga poinga porekreke ngana mur.

✡ **2:16:** 1Ti 4:7 ✡ **2:17:** 1Ti 1:20 ✡ **2:19:** Num 16:5; Isa 52:11; Ioa 10:14; 1Ko 8:3 ✡ **2:22:** 1Ti 6:11 ✡ **2:23:** 1Ti 4:7 ✡ **3:1:** 1Ti 4:1

3 Pe lape muteria taua mele ero, pe tepoi
ke nek lange mele pele ero pule. Pe tenau
ele singiria lemene ngana mur ero, pe lete-
ria inin ke kokoes. Pe temil toto ke te
heporeke hehei pe hana tetu ngaria, pe
lape tepoi poreke hana halang, pe lemeria
ero totoia poinga urana ngana mur.
4 Leteria tuanin ke nek ero, pe te nanas
pulut mene leteria tuanin ngana nenge
poreke, pe lape te tung heke mule pekn-
garia mur langa reria ngarang mur pe-
ria. Pe pule te teke iri hehei pe hana
papalauna lo ke te heiech ia singiria nga
poinga poreke ngana pe muteria taua Ne-
Halang ero.
5 ✡Iri te koko luluch nge NeHalang nena
hana mur ke te hetalaulau pe te teke leteria
manmanna. Pe nga leteria, tehul rume-
ria ia NeHalang nena kerkerenga nenge
hululia hehei pe hana. Ke pomalam o
kangkanga toto hana nenge pomai aria.

O kangkanga toto aria iange

6 hel nge iri teteu nga NeHalang nena
hana mur hel reria pele pe te pallakaia
hehei nenge leteria matana ke nek ero
ke leteria manmanna nge iri. Ngana
laka hehei nenge te nanas mene singiria
lemene ngana mur pe te muta toto nga
poinga poreke ngana. Pe reria poinga
poreke ngana nem kik heke tote iri ke teare
ke nek ero.
7 Hehei nemur te teke te eteiteia ure
heueu ngana hel pe te etei tote helenga
manmanna toto ngana ero.
8 ✡Pe hana nemur tepoi ke pomange
Ianes pe Iampres nge singiria sesia Moses
pe singiria sesia helenga manmanna toto
ngana pule. Leteria tumana nga poinga
porekreke ngana mur pe NeHalang hul
rumena totoia iri iange leteria manmanna
nga helenga manmanna ngana ero.
9 Pe reria poinga nenge te teueu nga
hehei pe hana leteria lape tuke sase ero,
iange reria poinga mallaha nga hulua
mataria pe lemeria ero ia iri ke pomange
Ianes pe Iampres.

Timoti Nanasia Paulus Nena Poinga Mur

10 Pe Timoti iong, o etei tote etu ngak pe
lek hengetoro mur pe letek tuanin ngana
mur. Pe o eteia ke iau letek manmanna
toto nge Kristus pe emes ke kerkereng nga
ure poreke ngana mur nenge te lohotot nge
iau. Pe letek inin taua hehei pe hana ke
ueiuei ero iange mutek tau tote iri.
11 ✡Iong o eteia ke hana te poia ure
meena ngana halang ke lohot nge iau ke e
takisia melmelenga nga kileng nenge An-
tiok pe nge Ikonium pe nge Listra. Pe
Non Soke halau tote iau nga melmelenga
nemur.
12 ✡Melmelenga nenge lohot nge iau nei
nau taua helenga manmanna ngana nei:
Iri lochloch nenge te hemeile teua iri nge
Iesus Kristus pe te nanasia NeHalang nena
poinga mur, hana porekreke ngana mur
lape te poia ure poreke ngana halang ke
lohot nge iri.
13 Pe hana porekreke ngana mur lape
te pallaka ia mele hel ke emule mana, pe
mele hel lape te channanga mulmule mele
hel pule. Pomalam reria poinga poreke
ngana mur la ke poreke tototo ol.
14 Timoti iong o eteia, helenga nenge
poia iong ke letem manmanna, i helenga
manmanna ngana ia iange sam kikina nge
iri nenge te hetoro iong ia. Pomalam o
rahite ke kerkereng pe o mene une kela.
15 Pe letem metene nei pule: Nga iong
kino ngam nike tam hetore iong ke o
eteia Non Soke na Helenga nenge tema sio
nga alalaha mur. Pe Helenga nem tunge
letematana ngana lange iong ke o mene
maulinga ke koko nga letem manmanna
ngana nge Iesus Kristus.
16 ✡Nge nike NeHalang Opene halau tote
hana nemur nenge tehas sue nena He-
lenga. Ke pomalam Helenga nem urana pe
tunge letematana ngana nga helenga man-
manna toto ngana at nge ita. Pe henonoua
ita nga rera poinga poreke ngana mur, pe
hepengia tai ngara mur, pe hetore ita nga
poinga nge pengpeng.
17 NeHalang tatalo ele nena helenga nem
ke hekerkereng ia nena hana mur ke te
poia ume urana ngana halang. Pe helenga
nem halaua iri ke temes ke kerkereng nga

✡ **3:5:** Mat 7:15, 21; Tit 1:16 ✡ **3:8:** Exo 7:11 ✡ **3:11:** Ume 13:14-52; 14:5, 8-20 ✡ **3:12:** Mat 16:24; Ioa 15:20; Ume 14:22 ✡ **3:16:** Rom 15:4

ume nemur nenge I lemene taua ke te poia.

4

Paulus Hekerkerengia Timoti Ke Poia Ana Ume

1 Nga hoena Iesus Kristus lape at mule
pe i non palau nenge lape nauele hehei pe
hana lochloch. Pe i lape amnei teu lange iri
nenge te maulul pe nenge te mete. Ke nga
NeHalang pe Iesus Kristus mataria e hele
ke kerkererng toto lange iong ke pomai:
2 Kokoes o haliu hote NeHalang nena
helenga lala nge hehei pe hana ke te hulia
leteria nga reria poinga poreke ngana mur
pe te nanasia poinga nge pengpeng. O
tunge hengetoro urana ngana lange iri ke
te nanasia pe letem inin taua iri ero.
3 ✡Iange etue nem lape at pe hehei pe
hana lape te longo langa helenga man-
manna ngana ero ol. Pe lape te nanas
mene lemeria ngana ke te tango rara het-
oronga hel pule. Pe hetoronga nemur
lape te heiechia iri nga helenga pallaklaka
ngana mur nenge muteria tautaua.
4 Ke iri lape talngaria hit nge te longe
helenga manmanna toto ngana pe te longo
la mana nga nananga poreke ngana mur
ol.
5 Pe iong, o nanasia poinga nem ero!
Kokoes letem tuanin ke nek pe omes ke
kerkereng ke o takisia melmelenga mur
nenge te lohotot nge iong. Pe o haliu hote
Helenga Urana Toto Ngana lange hehei pe
hana pe o heulo hote ume nem ke po-
manga NeHalang nena ume ana non.
6 ✡Iange iau, ak etue nenge e meteia
heroi lo. Pe epoi ke pomanga uain
nenge tunginga ana nenge te pasiling hot
lochloche lange NeHalang.
7 ✡Iau e umeia ure lochloch ngana nenge
NeHalang tal hote iau ke e poia. E haliu
hote helenga urana toto ngana lange hehei
pe hana ke kerkereng toto. Nem pomanga
iau non nenge songia songinga nge urana.
Pe e rahite NeHalang nena helenga pe
letek manmanna ngana ke kerkereng. Pe
e heulo hote songinga nem ke langa hetala
ngana lo.
8 ✡Ke heueu Non Soke tatalo ele lek
tunginga e lo. Iange iau e nanasia poinga
nge pengpeng pe e eteia ke I lape hetue
iau ke iau non nge pengpeng. Non Soke i
hesileinga ana non nge pengpeng. Poma-
lam lape tunge tunginga nem at nge iau
nga etue nenge at muleia ke hesilei hotote
hehei pe hana. Pe lape tunge at nge iau
toro ero. Non Soke lape tunge tunginga
nem lange iri lochloch ngana nenge mu-
teria toto nge te kulala ke te naue i nga at
mule ngana.

Paulus Teke Timoti Lange I Ke Ueiuei

9 Oiat nge iau ke ueiuei mana,
10 ✡iange Temas mutena taua poinga ne-
mur nga ich pe ua ak ke lange Tesalonika
lo. Pe Keresen pau kou la ke ume nge
Kalasia pe Titus la ke ume nga tuele kina
nenge Talmatia.
11 Pe Lukas i toro mana koi tululuch nge
iau ol. Ke pomalam o hele nge Makus ke at
luluch nge iong. Iange i lape halau tote iau
nga lek ume nei.
12 Eh oe, Tikikus pule ngana pau kou
ekulosia ke lange Epesus.
13 ✡Nga etue nenge oiat, o mene lek
hengeron sase ngana pe lek alalaha ana
lulinga mur nge e hilesue nge Troas nga
ne Kapus nena pele. Letem metene lek
alalaha mur nenge teume hote nga huros
singina pe o mene pule.
14 ✡Iok, ute e nge e teke e heleia lange
iong ngana koi nei; ne Aleksanta nenge
umume nga ure meena ngana mur poia
poinga poreke ngana halang at nge iau. Pe
poinga nenge poia at nge iau nem lape Non
Soke tuachol mule lange i.
15 Ana non mes ke kerkereng toto ke teke
sisparai ia helenga urana ngana nenge e
haliu hotote. Ke iong pule onau ala am nge
i ke nek.
16 Nga tele ngana toto helenga palaun-
gana mene iau pe emes ke e hele ala ak pe
hana lochloch te ua ak. Mele pele halaua
iau nga helenga ero pe reria poinga nem, e
hetalaulau ke e teke NeHalang tunge tuan-
gachol poreke ngana lange iri ero.

✡ **4:3:** 1Ti 4:1 ✡ **4:6:** Pil 2:17 ✡ **4:7:** 1Ti 6:12 ✡ **4:8:** 1Ko 9:24-25 ✡ **4:10:** Ume 15:37-39; 2Ko 8:23; Kol 4:14
✡ **4:13:** Ume 20:6 ✡ **4:14:** Isa 59:18; Rom 2:6

17 Nga etue nem Non Soke at ke mes
luluch nge iau pe hekerkereng ia iau ke
e haliu hote nena helenga lange hana
lomonmona ngana mur nga lamau ke te
longe. Pe i sipona halaua iau nga helenga
palaungana nem ke ure poreke ngana lo-
hot nge iau ero. Nem pomanga huros inolo
palaungana e nge teke sapia iau ke e mete.
Pe ero, Non Soke at pe ua totoia iau.
18 Ke e eteia ke Non Soke lape poi ele iau
nga ure poreke ngana mur pe mene iau
la ke nek nga nena naualanga pe nekinga
nga tapa. Ta heto heke Non Soke nga nena
hemalmalinga palaungana ke koko. Oe,
Manamanna.

Helenga Hetala Ngana Mur

19 ✡Iok, o tunge lek apalanga lange
Prisila, pe Akuila, pe Onesiporus, pe nehei,
pe tutuna mur, pe iri lochloch ngana nenge
tetu nga nena pele.
20 ✡Erastus pau kou tunge Korin kura
pe e hilesue Tropimus nge Miletus iange
singina haleles.
21 Lemek ke e teke oat ke ueiuei iange
lape pitte pe tuttula ana etue lohot ke poi
ele iong. Epulus pe Patens pe Linus pe
Klaotia pe NeHalang nena hana mur nga
lamai, te hekule reria apalanga lange iong.
22 E hetalaulau ke Non Soke tululuch nge
iong nga opem ke hekerkereng ia iong pe
NeHalang nena halaunga tululuch nge imo
pe heurana ia letemo ke ma ke nek. Ngana
laka lom.

✡ **4:19:** Ume 18:2; 2Ti 1:16-17 ✡ **4:20:** Ume 19:22; 20:4; Rom 16:23

Titus
Alalaha Nenge Paulus Hasia Lange Titus

Paulus Hetoro Hite Titus

1 Titus, iau Paulus koi ehas ia alalaha nei
pe ehas ia ke lange iong. Iau e umume
nge NeHalang pe Iesus Kristus tal hote
iau ke nena hekulkulonga ana non. Pe
kulosia iau ke e hekerkereng ia NeHa-
lang nena hana mur leteria manmanna
ngana. Ngana laka NeHalang nena hana
mur nenge hesilei hote iri lo. Pe e hetore
iri nga helenga manmanna ngana nenge
halaua iri ke te nanasia NeHalang nena
poinga mur.
2 ✡Nge nike toto NeHalang ala hote ure
lochloch ero kura pe hele ke teke lape
tunge maulinga ke koko at nge ita. Pe
NeHalang pallaklaka erochro. Ke poma-
lam e hekerkereng ia hehei pe hana leteria
nga helenga manmanna ngana nem, ke te
kulala tote maulinga ke koko nenge NeHa-
lang lape tunge at nge ita.
3 NeHalang i non nenge mene mule ita pe
poia iau ke e haliu hote nena helenga nga
mallaha, nga ana etue pengpeng nenge i
sipona talue.
4 ✡Titus ita nai letera manmanna nge
Iesus Kristus ke pomalam e hetue iong ke
tuk iong. Pe e hetalaulau am ke Temere
NeHalang pe ara hemasinga Iesus Kris-
tus leteria porekeia iong pe te heurana ia
letem ke ma ke nek.

Titus Ana Ume Nenge Poia Nge Krit

5 Iok, e hile sio mene iong nge Krit iange
e teke otu ke opoi heule lem ume mukam.
Lem ume nenge otal hote almasinga ana
hana hel ke iri muka nge iri mata mur pe o
poia ke pomanga e hele ngak nenge e teke:
6 ✡O hemes hote almasinga ana hana
mur nenge hehei pe hana te naue ke iri
hana urana ngana mur pe telei ke hehei
ellechle mana. Pe tuturia mur leteria man-
manna nge Kristus pe te longo tautau pe te
hele poreke iri nga poinga poreke ngana e
ero.
7 Ke non nenge pomalam urana nge lo-
hot ke i mata ana naungaala. Iange non
nenge nauele mata nenge NeHalang rahite
NeHalang ana ume laka. Pomalam te
hemasia reria inga mur ke nek ke hehei pe
hana te esia poinga poreke ngana e ero toto
nge iri. Pe reria polotana ero, pe leteria
inin ke ueiuei ero, pe tein rara ero, pe tepal
hel rara ero. Pe heo ngana toto nge te
channanga ia mele hel pe te lololoch ure ke
reria ia.
8 Hana nenge pomam urana nge leteria
tuanin ke nek, pe muteria taua poinga
urana ngana mur, pe tenau ele lang mur
nenge teat nga kileng tau ngana. Pe tetu
ke pengpeng, pe te nanasia NeHalang nena
poinga mur, pe tenau ele singiria lemene
ngana mur ke nek.
9 Urana nge tera hite helenga man-
manna ngana nei ke kerkereng ke po-
manga mo hetoro ngamem ia. Ke poma-
lam lape te hekerkereng ia hehei pe hana
leteria nga hengetoro manmanna ngana.
Pe pule lape te hekou sue hengetoro nemur
nenge manmanna ero.

Poinga Nenge Lohot Nge Iri Mata Mur Nge Krit

10 ✡Urana nge o henonou hote almasinga
ana hana mur nenge pomam. Iange hana
halang nga letera te nanasia NeHalang
nena helenga ero ol. Te hele ngaria ngana
ngana erochro pe te pallaklaka hali. Pe
Iuta mur hel kou te muka toto ia poinga
nem. Te channanga ke te hele ke te teke,
"Mele hel nenge terir us ero lape NeHalang
nena hana mur ia iri ero!"
11 ✡Hana nenge pomam te tangtango kue
nenge te lololoch ure. Ke pomalam a hele
salia iri ke tehet nga reria poinga nem.
Iange te heporeke hana hel pe reria hehei
mur pe tuturia mur pe aloria mur ke teare
poreke.
12 Nge nike, reria hetatalonga ana none
nge Krit hele ke teke, "Krit mur iri hana
nenge te pallaka hali pe reria melei tana
hali pe tengau hali pe iri huros inolo
poreke ngana mur."

✡ **1:2:** Kol 1:27 ✡ **1:4:** Rom 1:7; 2Ko 8:23; Kal 2:3 ✡ **1:6:** 1Ti 3:2-7; 2Ti 2:24-26 ✡ **1:10:** 1Ti 4:7 ✡ **1:11:** 2Ti 3:5-6; 1Pi 5:2 ✡ **1:13:** 2Ti 4:2

13 ✡Hetatalonga nena helenga nei man-
manna. Ke pomalam o hele ke kerkereng
toto lange iri ke te rahit mule leteria man-
manna ngana mur ke kerkereng,
14 ✡pe tepal talngaria langa Iuta mur
reria nananga nenge tepoi heke men-
mene ero. Pe pule tepal talngaria langa
hana nenge tehul rumeria ia helenga man-
manna ngana reria hotonga mur ero.
15 Hehei pe hana nenge leteria lemlem te
teke ure lochloch ngana nenge NeHalang
umeia te urana. Pe iri nenge leteria mu-
taia poinga poreke ngana pe leteria man-
manna ero te teke ute pele nge urana nga
mataria ero. Leteria matana ngana poreke
lochloch pe te amnei urume utar nenge
urana pe utar nenge poreke ero toto.
16 ✡Iri te teke te eteia NeHalang pe re-
ria poinga mur henonou hot pengpengia
ke tehul rumeria toto ia NeHalang, iange
hana nenge te longo olole lape te poia ute
pele ke lohot ke urana ero.

2

Tuluk Mur Nga Mata Mur Nge Krit

1 Pe Titus iong, o hele ke kerkereng lange
hehei pe hana ke te nanasia poinga urana
ngana nenge lohot nga hengetoro man-
manna ngana.
2 O hetore hana nenge te tuauna lo ke
o teke; leteria matana ke nek pe tera hite
leteria manmanna ngana ke kerkereng, pe
tein rara ero, pe tenau ele singiria lemene
ngana mur ke nek, pe muteria taua hehei
pe hana, pe temes ke kerkekreng ke kokoes
nga poinga urana ngana mur.
3 ✡Pe o hetore hehei nenge te tuauna
pule ke o teke te nanasia poinga nge peng-
peng, pe te hele poreke rara ero, pe tepur
sakililia uain in ngana ero. Urana nge te
hetoro pule nga poinga mur nge pengpeng.
4 Pomalam lape te hetore hehei malo-
long ke muteria taua eria mur pe tuturia
mur.
5 ✡Pe leteria matana ke nek pe te tua-
masia reria inga mur ke te lemlem mana.
Pe te hetore iri pule ke tenau ele reria
pele mur pe aloria mur ke nek pe te longo
tau mene eria mur. Pomalam lape mele
pele hele poreke NeHalang nena henge-
toro mur ero.
6 Iok, o hetore hana lolomele ke poma-
lam pule ke leteria matana ke nek pe te
hemasia reria inga mur.
7 ✡Pe o henonou hote lem poinga urana
ngana mur nga ure lochloch ngana nenge
o popoia. Pomalam lape hana te naue
pe te nanasia poinga urana ngana nenge
pomam. Nga lem ume nenge o hetottoro,
letem matana ke nek pe o hele hot peng-
pengia poinga manmanna ngana.
8 ✡O heleia helenga nge manmanna
pe pengpeng mana. Pomalam lape lem
ngarang mur te meia iri pe tetue ita nga
helenga poreke ngana e ero.
9 ✡Pe o hetore hekuleileinga ana hana
mur ke te longo tau mene aria ae huna mur
pe te poia iri ke te iech nga ure lochloch
ngana nenge te popoia. Pe te echachau
mule helenga e lange iri ero toto.
10 Pe pule te keme nge aria aehuna
mur ero. Pomalam aria ae huna mur te
eteia ke iri hana urana ngana. Pe reria
poinga urana ngana nem rahit heke tote
ara Hemasinga NeHalang nena hengetoro
mur ke hulua leteria manmanna ia.

NeHalang Hemas Mule Hulua Lochloch

11 Urana nge ita lochloch ta nanasia
poinga nemur nenge e heleleia iri nei.
Iange NeHalang nena poinga urana toto
ngana nenge letena porekeia hehei pe
hana lochloch pe hemas mule iri, lohot nga
mallaha lo.
12 ✡Pe NeHalang na poinga urana ngana
nem teke hetore ita heueu nei ke tahul
rumera ia i ero ol, pe ta kangkanga toto
nga poinga mur nenge poia ita ke ta kel
toto ana. Pe hetore ita ke letera tuanin ke
nek pe ta hemasia rera inga mur ke nek
pe ta nanas mene nena poinga mur. O
kangkanga toto nga helenga poreke ngana
mur, iange helenga nemur poia hehei pe
hana ke tekel toto NeHalang ana.
13 Ara Palau Iesus Kristus i NeHalang pe
tatu ke pomalam mana ke ta kulele etue
nenge at muleia ke mene mule ita. I lape
lohot nga mallaha nga etue nem luluch

✡ **1:14:** 1Ti 4:7 ✡ **1:16:** 1Io 1:6; 2:4 ✡ **2:3:** 1Ti 3:11 ✡ **2:5:** Epe 5:22 ✡ **2:7:** 1Ti 4:12 ✡ **2:8:** 1Pi 2:15 ✡ **2:9:** 1Ti 6:1 ✡ **2:12:** 1Io 2:16

nga lemenge pe hemalmalinga nenge NeHalang.
14 ✡Iesus Kristus tunge i sipona ke mete
ke hemas mule ita nga rera poinga poreke
ngana mur. Pe helemlem heke ita ke nena
hana mur toto ita pe ta nanas mene poinga
urana ngana mur.
15 ✡Titus, ure nemur o hetoro sue lange
hehei pe hana pe o hele ke kerkereng pe o
hekerkereng ia iri ke te nanasia. Pomalam
lape lem helenga mahoa iri lochloch.

3

Poinga Urana Ngana Nenge Ta Nanasia

1 ✡Pe o helete metene hehei pe hana ke
te longo taua hana nemur nenge te mene
kerkerenga nenge tenau ele hehei pe hana.
Pe te angala mana ke te poia poinga urana
ngana mur.
2 Pe o hele lange iri ke tetu ke nek pe
teare luluch nge hehei pe hana ke nek pe
tepoi ke nek lange hulua lochloch pe te
hele poreke mele hel ero.
3 ✡E hele ke mai iange nge nike ita letera
matana ke nek ero pe ta longo taua NeHalang nena helenga ero toto. Iange non
poreke ngana channanga ia ita ke ta nanas
mene poinga poreke ngana nemur nenge
singira lemene tautaua. Pe poinga poreke
ngana nemur tetu ke te kerkereng toto nge
ita pe ta ngunngunu ia mele hel nga reria
ure mur. Pe hehei pe hana te hesis tote ita
pe ita pule ta hesisis ia iri.
4 Pe ara hemasinga NeHalang mene
mule ita nga etue nenge i sipona talue nike.
Nenge hemallaha hote ke i non nge urana
pe i nekinga ana non.
5 ✡Pe NeHalang mene mule ita nga rera
poinga pengpeng ngana mur nenge ta
popoia ero. Mene mule ita iange letena
ia ita. Ke NeHalang mene mule ita nga
henuninga pe ta lohot ke ita heueu ngana
mule nga Opepengpeng.
6 ✡Pe NeHalang tung lochloche kerkerenga nenga Opepengpeng at nge ita
iange nga ume nenge ara hemasinga Iesus
Kristus poia.
7 Ke ita ta lohot ke ta pengpeng nga
NeHalang matana nga nena poinga urana
toto ngana mana. Ol pe ta kulala tote
maulinga ke koko nenge NeHalang heleia
ke teke tunge at nge ita pe tala ke tatu
luluch nge I.

Poinga Urana Ngana Nenge NeHalang Nena Hana Mur

8 Helenga nenge e heleleia iri nei manmanna toto koi. Pe e teke o hetore ke
kerkereng lange hehei pe hana ke te eteia
ke nek. Pomalam iri nenge leteria manmanna nge NeHalang tetal teu tote iri ke te
poia ume urana ngana mur. Pe ume urana
ngana nenge pomam lape halaua hulua
lochloch.
9 ✡Pe otal teu luluche iong langa ure nemur ero; helenga nemur nenge luria ero
pe nananga nga sisala nga nenge tete mur
pe hunelinga pe echachalanga nga Moses
nena hotonga mur. Iange ure nemur lape
tepoi hote ute pele nge urana ke halaua
mele pele ero.
10 ✡Pe o hele ele mele nenge te teke helas
lele NeHalang nena hana mur. O hele ele i
ke elle, nem pe henai pe nenge teke longo
lange iong ero ohul rumem ia i.
11 Iong o eteia ke mele nenge pomam hile
kue nge pengpeng lo pe lape nena poinga
poreke ngana mur te heporeke tote i.

Paulus Na Helenga Lisala Ngana

12 ✡Nga letek e teke e kulosia Atemas ma
Tikikus ke lange iong ke mene mullim. Pe
nenge teke la ke lohot nge iong lo, iok oiat
ke o saolia iau nge Nikopolis. Iange e teke
ela ke etu nga lamau nga lukunna ana etue.
13 ✡Iok, non nenge etei tote hotonga,
nenge ene Senas iri nai Apolos lape te
mana nga imot nga malang sase ngana.
Pe e teke o halaua iri ke nek toto nga ure
nemur nenge muteria taua ke te mene.
14 ✡Ita rera hana mur nge Krit te mene
hengetoro lo pe e teke te poia ana ume ke
lohot ke te halaua hehei pe hana lochloch
nga reria poinga urana ngana mur. Iange
lape tetu mana pe te nanasia NeHalang
nena poinga mur ero.

✡ **2:14:** Exo 19:5; Deu 7:6; Ezk 37:23; Kal 1:4; 1Pi 2:9 ✡ **2:15:** 1Ti 4:12 ✡ **3:1:** Rom 13:1-7; 1Pi 2:13-14 ✡ **3:3:** 1Ko 6:9-11; Epe 2:1-2; 5:8 ✡ **3:5:** 2Ti 1:9; Hip 10:22 ✡ **3:6:** Ume 2:17-18 ✡ **3:9:** 2Ti 2:14, 16 ✡ **3:10:** Mat 18:15-17 ✡ **3:12:** Epe 6:21-22; Kol 4:7-8 ✡ **3:13:** Ume 18:24; 1Ko 3:5-6 ✡ **3:14:** Epe 4:28

15 Iok Titus, iri lochloch ngana nenge te tululuch nge iau nga lamai te hekule reria apalanga lange iong. Pe o tunge lemem apalanga lange iri lochloch ngana nenge leteria manmanna ngana elle mana ke pomange imem.

E hatalaulau ke NeHalang na halaunga palaungana tululuch nge imo lochloch. Ngana laka lom.

Pilemon
Alalaha Nenge Paulus Hasia Lange Pilemon

1 Iau Paulus koi ehas ia alalaha nei. Pe
te tamal teua iau nga tuele au ngana iange
e umume nge Iesus Kristus. Imem nai
tira Timoti mo hekule alalaha nei ke lange
Pilemon iong.
Pilemon, imem pekngamem iong iange o
umume nge Iesus pule.
2 ✡Pe pule alalaha nei lange iri mata
nenge te eukiraurau nga lem pele pe lange
liura Apia pe Akipus. Akipus i non nenge
ume luluch nge ita pe puria kikina ngana
toto ke manga palinga hel ana none.
3 E hetalaulau ke Temere NeHalang pe
Non Soke Iesus Kristus leteria porekeia
imo pe te hemaluche letemo ke atu ke nek.

Paulus Iech Nga Pilemon Na Poinga Urana Ngana

4 Pilemon, iau letek metentene iong nga
etue nenge e hetalaulau. Pe e heto heke ak
Soke NeHalang ke kokoes,
5 iange e longe pingam nge letem man-
manna nge Non Soke Iesus pe mutem tau
tototo NeHalang nena hana mur.
6 Letem manmanna ngana poia iong ke
o tung ke kokoes. Pe e hetalaulau am ke
lem poinga nenge o tungtung nem puo ke
palaungana. Ke pomalam lape oetei tote
ure urana ngana mur lochloch nenge ta
menmene nge Kristus.
7 ✡Neingak, iong o helemlem heke tote
NeHalang nena hana mur leteria nga lem
poinga nenge mutem tautaua iri. Pe lem
poinga nem pule, poia iau ke e iech toto pe
letek ma ke nek.

Paulus Onteia Pilemon Ke Mene Mule Onesimus

8 Heueu nei e teke e hele lange iong ke
o poia poinga urana ngana e. Kristus i
sipona hekerkereng ia iau ke e onteia iong
ke o poia poinga urana ngana nem.
9 E poi ke pomai pe singik poreke mule
lange iong iange ita nai ta etei hel ita ke nek
toto, pomalam e teke e hele ke nek mana
lange iong. Iau Paulus pe e tuauna ol,
pe pule heueu nei etu nga tuele au ngana
iange e umume nge Iesus Kristus.
10 ✡E teke e hele lange iong ke o mene
mule Onesimus. Onesimus poi ke manga
tukia toto, iange i at nge iau nga etue nenge
etu nga tuele au ngana pe e halaua i ke
letena manmanna toto nge Kristus. Ke
pomalam e hetue i ke tukia.
11 Nge nike Onesimus halaua iong nga
ume urana ngana pele ero, pe heueu nei ol
lape halaua ita nai ke nek toto.
12 Iau e tung tote letek lange i pe heueu
lape e kulosia i la mule nge iong.
13 Pe nenge teke e rahite i ke tu luluch
nge iau, e iech toto nga nem pule. Iange iau
etu nga tuele au ngana pe i lape mene mul-
lim ke halaua iau ke e haliu hote Helenga
Urana Toto Ngana.
14 Pe lemek ero nge e poia poinga nei, e
teke e ontei tele iong mukam. Lemek ero
nge e echia iong ke o poia poinga urana
ngana e at nge iau. Urana nge o poia nga
iong sipom lemem ngam. Ke pomalam eun
ele i ero.
15 Pe Onesimus kangkanga am ke mala
pol lo pe lape NeHalang teke poia ke po-
mam ke o mene mule i ke tu toto luluch nge
iong ke kokoes ol.
16 ✡O mene mule i pe o nausio mene i ke
pomanga lem tula nenge ume manmana
nge iong ero. O naue i ke pomanga lem
non ia pe o naue i ke pomanga tim ia. Iau
mutek tau tote i ke pomalam e tung tote
letek lange i. Pe iong lape mutem taua i
iange lem non ia pe lape mutem tau tote i
iange letena manmanna nge Non Soke ke
ulolo.
17 Iau neingak iong toto nenge ita nai ta
umume nge Non Soke pe opoi ke urana
atat nge iau. Ke pomalam o mene mule
Onesimus pe opoi ke urana lange i pule.
18 Pe nenge teke poia hanganok nge iong
lo, ohas sue ek ke iau sipok e tuacholia. Pe
nenge teke poia poinga poreke ngana e nge
iong, nem pule ma haka nge iau ol.
19 Iau Paulus koi pe ehas ia helenga ne-
mur nga perik. Iau sipok lape e tuacholia

✡ **1:2:** Kol 4:17; 2Ti 2:3 ✡ **1:7:** 2Ko 7:4 ✡ **1:10:** 1Ko 4:15; Kol 4:9 ✡ **1:16:** 1Ti 6:2

hanganok nem. Pe iong, lem hanganok tu
nge iau nga nenge e hemasia otu ngam, pe
lemek ero nge e hele teu langa nem.
20 Atong tik, ita nai ta umume nge ara
Soke Kristus. Pe nenge opoi ke urana lange
Onesimus, lape e iech toto.
21 Iau ehas ia alalaha nei lange iong
iange e eteia ke lape o poia ume nenge e
heleia lange iong, pe lape o poia ke puo ke
palaungana.
22 ✡Pule e teke o tatalo ele lem pele ana
tokola e ke ela pe etuia. Iange eteia ke
NeHalang lape longe lemo hetalaulaunga
mur pe lape poia iau ke ela mule nge imo.

Hengekulo Mur

23 ✡None nge ene Ipapras hekule nena
sinanga palaungana lange iong. Imem nai
motu nga tuele au ngana nei iange i pule
haliu hotote Iesus Kristus nena helenga
mur.
24 ✡Pe pule iri nenge te ume lululuch nge
iau te hele ke te teke otu ke nek. Eria mur
koi nei: Makus pe Aristakus pe Temas pe
Lukas.
25 Ara Non Soke Iesus Kristus, lape pete
tote imo nga opemo mur. Ngana laka lom.

✡ **1:22:** Pil 1:25; 2:24 ✡ **1:23:** Kol 1:7 ✡ **1:24:** Kol 4:10-14

Hipru
Alalaha Nenge Te Hasia Lange Hipru Mur

NeHalang Tuna I Palaungana Toto Nge Hekulkulonga Mur

1 Nge nike, NeHalang hele lala nge rera
tete mur nga hetatalonga mur haria. Iri te
helele nga etue halang, pe te hele ngaria
altototo nga etue nemur.
2 ✡Pe heueu, nga etue hetala ngana ne-
mur, NeHalang hele at at nge ita nge Tuna
i sipona. Pe Tuna nem, NeHalang i sipona
henonou hote ke nauele nena ure mur
lochloch. Ke nge I mana, NeHalang ala
hote tapa pe ich pe ure lochloch.
3 ✡Pe Tuna nem nge tualeme hote
Temene nena poinga mur pengpeng. Pe na
helenga kikina ngana, rahite ure lochloch
ngana nga tapa pe ich pe poia iri ke te
umume. Pe mete ke eina lele ke lome
ita nga rera poinga poreke ngana mur.
Ke het pe la ke are sapele nga kilanga
palaungana, nga NeHalang ilina ele nenga
pen tamalmal nga lut nga tapa.
4 ✡Pe temene tal heke i ke i palaungana
toto nge angkelo mur iange ene nenge
Temene tunge lange i, palaungana toto nga
angkelo mur eria.
5 ✡NeHalang heleia helenga nei lange
tuna ke pomai,
"Tuk toto laka Iong.
Heueu nei O hetue iau ke Temem Iau."
Pe pule, NeHalang heleia tuna ke teke,
"I temene iau.
Pe iau tuk, laka i."
Pe helenga nemur, NeHalang tamal hote
lange angkelo e ero toto.
6 ✡Pe pule nga etue nenge NeHalang ku-
losia Tuna tengene ana ke sio at nga ich,
hele ke mai,
"Lape NeHalang nena angkelo mur
lochloch ngana
te heto heke i."
7 ✡NeHalang hele ia nena angkelo mur ke
pomai,
"Te poi ke pomanga kileng heingana
nge lohot pe het mulmule.
Pe pule tepoi ke pomanga oan
nge sapellala haka pe mete sio mule."
8 ✡Pe I Tuna pomange angkelo mur ero.
Iange NeHalang hele lange Tuna Iesus ke
pomai,
"Iong NeHalang, ke o rahite ume palaun-
gana
nenge o nauele hehei pe hana.
Pe ume nem hetala ngana ero.
O nauele hehei pe hana ke nek toto.
9 Iange iong lemem taua poinga nge peng-
peng
pe lemem ero ia poinga nge poreke.
Ke nga poinga nem mana, Am Soke NeHa-
lang henonou hote iong
pe tunge iechinga palaungana lange
iong.
Pe poia iong ke iong palaungana toto nge
pekngam mur."
10 ✡Pe pule, hele ke pomai,
"Non Soke, nga talun ngana toto,
O hetakila heke ich nei nga munna
nenge iong sipom o ume hot tele nike
pe pule perim ume hote tapa.
11-12 Pe ure nemur lape te poi ke pomanga
hengeron nike ngana mur nenge te
menini toto lo.
Lape olou heke iri ke tema
pe o hetaua iri nga heueu ngana mur.
Pe iong toro mana opoi ke pomanga ure
nemur ero,
iange otu ke kokoes mana."
13 ✡Pe pule NeHalang hele lange angkelo e
ke mai ero:
"O at ke oare lakoi nga hilik hele nenga pen
tamalmal,
ke la het nga etue nenge e hekou sue
lem ngarang mur
ke apem ana manga haka muria iri."
14 ✡Iok laol, angkelo mur iri utar? Iri ope
mur nenge te ummume nge NeHalang. Pe
NeHalang kulosia iri ke te halaulaua iri
nenge te mene maulinga ke koko.

2

Maulinga Nenge Palaungana Toto

✡ **1:2:** Ioa 1:3 ✡ **1:3:** Ioa 14:9; Kol 1:20; Hip 8:1 ✡ **1:4:** Pil 2:9 ✡ **1:5:** 2Sa 7:14; 1Ch 17:13; Psa 2:7; Ume 13:33
✡ **1:6:** Deu 32:43; Rom 8:29 ✡ **1:7:** Psa 104:4 ✡ **1:8:** Psa 45:6-7 ✡ **1:10:** Psa 102:25-27 ✡ **1:13:** Psa 110:1
✡ **1:14:** Psa 34:7; 91:11

1 Pomalam, letera tuanin ke nek toto nga
helenga nemur nenge ta longe ke ulolo. Pe
ta rahite ke kerkereng iange lape ta saleke
nga kue e nge altoto pe ta nanasia kue
nenge pengpeng ero ol.
2 ✡Helenga nenge NeHalang nena
angkelo mur te heleia, lohot ke man-
manna. Pe iri nenge te nanas tau peng-
pengia helenga nemur ero, te amneia aria
melmelenga.
3 ✡Pe ita lape tapoi ke pomere? Nenge
teke ta hira ele Non Soke nena maulinga
palaungana nem, lape ta ua hot nga ana
melmelenga palaungana ke mere? Non
Soke i sipona haliu hot tele. Ke het pe iri
nenge te longe, te hekerkereng ia at nge ita
ke te teke helenga nei manmanna.
4 ✡NeHalang pule hekerkereng ia nena
helenga nga nenge poi hote merakulo
mur pe ure papalauna hel pule ke hehei
pe hana te neue pe te eteia ke helenga
nem manmanna toto. Pe nga I sipona
lemene ngana, heronge tunginga mur
nenga Opepengpeng lala nge hehei pe
hana.

Iesus I Kue Nenga Maulinga Ke Koko

5 Nga tatu ngara nge he, NeHalang talue
angkelo mur ke te nauele ita ero. Ta tun-
gara nem, ngana koi nenge ta heleleia nei.
6 ✡Pe NeHalang nena helenga e hele ke
teke,
"NeHalang, hana mur mai, iri utar toto
nenge letem tu mana nge iri?
Pe pomere nenge letem metene iri
ke o nauele iri?
7 Hana nemur, iong sipom o poia iri
ke te ele sio mana nge angkelo mur.
O hemalmalia iri pe otal heke iri
8 ke tenau ele ure lochloch."
NeHalang poia hana mur ke tenau ele ure
lochloch. Pe heueu nei ta kolkol iri nge
tenau ele ure lochloch.
9 ✡Pe ita, ta naue Iesus nge NeHalang talue
i ke ele sio mana nge angkelo mur. Pe ta
esia i nge te hemalmalia pe hulua te heto
heke i. Iange nga NeHalang letena poreke
ngana, Iesus takisia melmelenga ke mete.
Pe i mene ita lochloch ngana murra nga
metenga.
10 Urana toto nge NeHalang kulos sue
tuna ke takisia melmelenga. Iange nga
kue nem, Iesus poia seilil nenge I muka
toto nga kue nenga maulinga ke koko.
NeHalang iech mana nge mene mule tu-
tuna mur ita nga kue nem iange poi hote
ure lochloch ngana pe ure lochloch ngana
huna mana nge i. Pomalam, NeHalang
tutuna mur ita ke lape tala nga hemalma-
linga palaungana nem pule.
11 ✡Iesus helemlemia hana mur nga reria
poinga poreke ngana mur. Pe Iesus pe
iri lochloch ngana nenge Iesus helemlemia
iri nem, temeria elle mana. Ke pomalam
Iesus iech toto nge hetue iri ke titina mur
ia iri.
12 ✡Pe hele ke teke,
"NeHalang, Lape e haliu hote iong lange
titik mur.
Pe nga etue nenge imem lochloch mo
eukirau,
lape e heto heke tote em."
13 ✡Pe pule Iesus hele,
"Lape e talue letek manmanna ngana nge
NeHalang."
Pe pule hele ke teke,
"NeHalang tunge tutuna mur at nge iau.
Pe imem lochloch koloi."
14 ✡Ita, NeHalang tutuna mur ita. Pe
ita non ke singira pe eira. Pe Iesus pule
lohot ke i non ke mange ita. Pomalam,
takisia ana melmelenga ke mete, pe hekou
sue non nenge rahite kerkerenga nenga
metenga.
15 Pomalam, Iesus mene mule iri nenge
tetu teu nga mataunga nenga metenga.
16 Ke i manmanna toto nge halaunga
nem, lange angkelo mur ero. Halaunga
nem la pengpeng nge Apraham na tete
mur.
17 Iesus lohot ke i non ke mange ita
pe nga poinga nem, i nakuna nge letena
poreke toto ia hehei pe hana. Pomalam,
lohot ke I Tunginga Ana Non Soke nenge
olia reria poinga poreke ngana mur nga
ana metenga.
18 Ke i nakuna toto nge halaua ita nga
etue nenge poinga poreke ngana mur te

✡ **2:2:** Kal 3:19 ✡ **2:3:** Hip 10:29; 12:25 ✡ **2:4:** Mak 16:20; 1Ko 12:4, 11 ✡ **2:6:** Psa 8:4-6 ✡ **2:9:** Pil 2:8-9
✡ **2:11:** Mat 25:40 ✡ **2:12:** Psa 22:22 ✡ **2:13:** Isa 8:17-18 ✡ **2:14:** 1Io 3:8; Hem 12:10

takue ita. Iange i sipona amnei tote melmelenga palaungana lo nga etue nenge poinga poreke ngana lohot nge i.

3

Iesus I Palaungana Toto Nge Moses.

1 ✡Ke pomalam titik mur, imo nenge a longe NeHalang nena iunga pe a nanasia i, letemo tu ke kerkereng toto nge Iesus. Iange Iesus, NeHalang kulosia at ke i ara tunginga Ana Non Soke. Pe i, halaulaua ita ke ta lala nge NeHalang. Pe Iesus nem, ta hele hote i nga letera manmanna ngana lo.

2 Pe i poia ana ume ke lohot ke pengpeng toto lange Non nenge henonou hote i. Pe Moses pule poia ana ume ke pengpeng toto nge nauele NeHalang na hana mur Israel.

3 Pe Iesus ene haka toto nge Moses iange non nenge lele pele e, i palaungana nga pele nem.

4 Pele pele mes haka mana ero. Mele e hemes heke. Pe NeHalang ume hote ure lochloch ngana.

5 ✡Moses ume ke pengpeng toto nga NeHalang na pele letena ke pomanga I NeHalang nena hekuleileinga. Pe na ume nem nau tautaua helenga hel nge lape lohot nge he kura.

6 Pe Iesus i NeHalang tuna nge nauele temene na pele ke pengpeng toto. Pe ita, NeHalang nena pele koi ita. Pomalam ta rahite letera manmanna ngana pe sara kikina ngana nge Non Soke.

Iri Nenge Leteria Manmanna Ero, Tenau Ala Aria Kenek

7 ✡Iange Opepengpeng hele ke teke,
"Nenge teke a longe nena helenga heueu nei,
8 ✡letemo kerkereng hite poinga poreke ngana ero,
ke pomanga etue nenge a longo ole taua NeHalang
nga totoinga nenge lohot nga ich sana lomona.
9 Nga lamau, lemo tete mur te ollaka hote iau ke halang.
Pe iau e tu luluch pe e halaulaua iri ke hesinga iri ana non kina nai (40).
Pe leteria manmanna nge iau ero toto.
10 Pomalam letek inin taua iri nenga etue nem pe e hele,
'Hana nei, leteria tu nge iau ero pe te eteia lek poinga mur ero toto.'
11 ✡Ke nga letek inin ngana nem, e talue lek helenga kerkereng ngana nenge e teke,
'Iri nemur lape teat ke te tuia reria tunga nge nek nge iau ero.' "

12 Ke titik mur a esia lo? Amo e nge imo poi ke mange hana nemur ero toto. Ma lape letemo muta nga poinga poreke ngana mur pe a ua nge NeHalang nenge maulul, pe letemo manmanna nge I ero ol.

13 Pe imo, heueu nei a hekerkereng helia letemo nike, iange lape poinga poreke ngana mur, te channanga ia imo pe te sik teu ke kerkereng toto nga letemo.

14 Nga tele ngana, letera manmanna ke kerkereng. Pe nenge teke ta rahite letera manmanna ngana nem ke la het nga ta mete ngara, lape Kristus i pekngara ia ke kokoes ol.

15 ✡Pomalam, NeHalang nena helenga nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke,
"Heueu nei, a longe NeHalang na helenga pe letemo kerkereng hite poinga poreke ngana ero ol.
Iange nge nike a longo ole taua NeHalang pe a ua ana."

16 ✡Iri nenge te longe NeHalang na helenga pe tehul rumeria pe te ua ke tela, iri laka nenge Moses mene hote iri nge Ekipto nem.

17 ✡Pe NeHalang letena inin tautaua itei hel toto ke hesinga iri ana non kina nai (40)? Iri laka nenge te poia poinga poreke ngana, pe te mete lolo ke koluria tema sio mana nga ich sana lomona.

18 Pe NeHalang heleia iri nenge te longo olole pe hele ke kerkereng ke teke, "Iri nemur lape teat ke tetu ia reria tunga nge nek nge iau ero."

19 Ta esia lo ke iri nemur teteu langa tunga nge nek nem ero ol, iange leteria manmanna nge NeHalang ero toto.

✡ **3:1:** Num 12:7; Hip 4:14; 7:26 ✡ **3:5:** Num 12:7; Deu 18:15-19 ✡ **3:7:** Psa 95:7-11 ✡ **3:8:** Exo 17:7; Num 20:2-5 ✡ **3:11:** Num 14:21-23 ✡ **3:15:** Hip 3:7-8 ✡ **3:16:** Num 14:1-35 ✡ **3:17:** 1Ko 10:10

4

Tateu Nga Tutunga Nge Nek Nge NeHalang Ol

1 Iok, ta eteia lo, NeHalang na helenga kerkerenga ngana teke tateu langa nena tunga nge nek. Ke heueu nei, ta matau pe tapoi ke nek toto. Iange lape amo e nge imo teu langa tutunga palaungana nem ero.

2 Iri nenge nike, teteu la ero iange leteria manmanna nga helenga urana toto ngana nenge te longe ero. Pe helenga urana toto ngana nem, ngana koi nenge ta longlonge heueu nei.

3 ✡Ke ita nenge letera manmanna, tala nge NeHalang ke tatu luluch nge i nga kileng nem. NeHalang i sipona heleia lo ke teke, "Ke nga letek inin ngana nem, e talue lek helenga kerkereng ngana nenge e teke, " 'Iri nemur lape teat ke te tuia
reria tunga nge nek nge iau ero.' "
Pe NeHalang hele hote tutunga nei nga etue nenge alahote tapa pe ich pule.

4 ✡Ke nga nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo, hele ia etue rahtele nai ngana nem ke mai,
"NeHalang umume pe nga etue rahtele nai
ngana, tutu mana ol."

5 ✡Pe nga na helenga nenge ta heleia nem lo, hele ke teke, "Iri nemur lape teat ke te tuia reria tunga nge nek nge iau ero."

6-7 ✡Iri nenge te longo tele helenga urana toto ngana, teteu langa tunga nge nek nem ero iange leteria manmanna nge NeHalang ero. NeHalang heleia nga hesinga nemur nenge la ke ulolo. Pe nga hoena toto ol, NeTeuit has sue helenga nei ke teke,
"Heueu nei, a longe NeHalang na helenga
pe letemo kerkereng hite poinga
poreke ngana ero ol."
Pe nem ta eteia ke NeHalang talue ana etue nenge "Heueu Nei". Ke mele hel lape teteu la ke la tetu teu nga tunga nge nek nem.

8-9 ✡Iange nenge teke Iosua mene teua hehei pe hana langa tutunga nem nike, NeHalang lape heleia tutunga pele nge pomai ero ol. Pe ero. Iosua mene teua iri nga tutunga nem ero. Ke pomalam, tutunga e tu kura. Ke NeHalang nena hana mur teteu la ia. Pe tutunga nem pomanga tutunga nenge NeHalang poia nga etue rahtele nai ngana.

10 ✡Ke mele nenge teu langa tunga nge nek nge NeHalang, tutu sio mana nga ana ume nenge popoia. Iange NeHalang pule poi ke pomalam, ume ke het pe tutu sio mana pule.

11 Ke pomalam ita lochloch tapur ke kikina toto ke tateu langa tunga nge nek nem. Pe ara e nge ita nanasia longonga ole nenge te poia nge nike ero ol.

12 ✡NeHalang nena helenga tu ke maulul pe kikina toto. Pe i matana toto nga kakop e nge matana kaliuala. Pe lik teu ke la toto nga ngara pe opere tetu ngaria. Pe pule lik ke teu langa kira puotom ngana mur pe nga kira letena nge teu toto. Ke helenga nem langa letera nge teu toto. Pomanga letera tuanin ngana mur pe utar nemur nenge lemere tautaua iri. Langa letera nem pe henonou hote utar nenge urana pe utar nenge poreke.

13 Pe nga ure lochloch ngana nenge NeHalang ume hote, ute pele nge talkome nga matana ero. Ure lochloch ngana tetu ke mallaha mana nga matana. Pomalam, ita lochloch lape ta hele hote ure lochloch ngana lange I, nge pomere toto nenge ta poia ure nemur.

Tunginga Ana Non Soke Nenge Halau Tote Ita

14 ✡Pe ita ara tunginga ana non soke toto laka Iesus. Pe i NeHalang tuna toto nenge langa lut nga tapa lo ke halaua ita. Pomalam ta rahite letera manmanna ngana nenge tutu nge ita nei ke kerkereng.

15 Pe ita ara tunginga ana non soke, amneia ure meena ngana mur lochloch nenge lohot nge ita ke ulolo, pe losio nga poinga poreke ngana e ero toto. Pe i nakuna nge etei urume ta makuk ngara.

16 ✡Pomalam ta mataua NeHalang ero pe tala ke tames nga matana, nga nena arenga nenge nauele ita lochloch. Iange i non nge lete porekenga. Pe i lape halaua ita ke nek toto nga etue nenge ure meena ngana mur te lohot nge ita.

✡ **4:3:** Psa 95:11; Hip 3:11 ✡ **4:4:** Gen 2:2 ✡ **4:5:** Psa 95:11 ✡ **4:6-7:** Psa 95:7-8 ✡ **4:8-9:** Deu 31:7; Jos 22:4
✡ **4:10:** Hip 4:4 ✡ **4:12:** Epe 6:17; Hem 1:16; 19:13-15 ✡ **4:14:** Hip 3:1; 10:23 ✡ **4:16:** Hip 10:19

5

1 Iok, NeHalang henonou hote tunginga ana hana mur aria soksoke ngana mur nga iri siporia reria hana mur leteria. Pe iri aria ume laka nenge tetu nga tuna ngana mana, ke te halaulaua reria hana mur lala nge NeHalang. Pe pule te poia tunginga mur lala nge NeHalang ke te helemlem mule reria hana mur nga poinga poreke ngana mur.

2 Iri siporia te amneia poinga poreke ngana mur pe ure meena ngana halang lo, pomalam lape te halau tote iri nenge te losio nga poinga poreke ngana mur.

3 ✡Pe iri non mana, pomalam te poia tunginga mur lange NeHalang ke helemlem ia iri pe reria hana mur pule.

4 ✡Mele pele tal heke i sipona ke i tunginga ana non ia ero. NeHalang i sipona poia ume nem ke pomanga poia lange ne Aron nge nike.

5 ✡Pe Iesus Kristus pomalam pule. I sipona tal heke ume nem lange i ero, nenge lohot ke i tunginga ana non soke. Iange NeHalang hele ke teke,

"Iau tuk laka iong pe heueu o hetue iau ke Temem iau ol."

6 ✡Pe NeHalang hele nga alalaha e pule ke teke,

"Iong lape o lohot ke iong tunginga ana none ke koko, ke pomange Melkisetek."

7 ✡Iok, nga etue nemur nenge Iesus tu nga ich kura, hetalaulau lange NeHalang pe tang ke palaungana pe matana eina sio. Iange eteia ke NeHalang i toro mana lape hemaul heke mule i nga metenga. Pe NeHalang longe nena hetalaulaunga mur iange Iesus tal sio mene i, pe tung tote i lange NeHalang.

8 Iesus I NeHalang tuna toto, pe takisia ana melmelenga mur. Pe melmelenga nem, hetore i ke longo tau mene NeHalang.

9 Ol pe i lohot ke i non nge pengpeng toto, pe maulinga ke koko huna toto nge i. Pe iri nemur nenge te longo taua i, lape te mene maulinga ke koko.

10 Pe NeHalang tal hote i ke i tunginga ana non soke ke koko ke pomange Melkisetek.

Tapoi Ke Mange Aina Kinkino Ngana Ero Ol

11 Nga nei, ure halang toto nge lape ta heleia. Pe anali toto nge e hetore imo iange a etei ngamo nga ure mur hulul mana.

12 ✡Imo, toinge ngana kou a lohot ke imo hetoronga lo. Pe ero. Ke nakuna nenge mele lape at ke hetoro mule imo nga NeHalang nena hengetoro mur nenge a mene nga talun ngana toto. Toinge a eteia NeHalang nena helenga ke pomanga ngaunga kerkereng ngana nenge a ngaua. Pe ero! A siu manmana kura!

13 Iange mele nenge siu manmana, i mamau kura. Pe eteia ute pele nge urana pe poreke ero.

14 Iok, iri nenge iri papalauna lo te ngaua ngaunga kerkereng ngana. Pe iri te teke te amnei urume ngaunga lemene ngana mur. Pe nga poinga nem, te hetoro mule iri ke te eteia kue nenge urana pe kue nenge poreke.

6

Non Nenge Hasia Alalaha Nei, Hele Hote Letena

1 Pomalam, hengetoro nemur nenge a mene nga tele ngana nenge Kristus, tetu mukam. Pe tala pengpeng nga hengetoro mur nenge ta mene ke pomanga ita papalauna ngara. Iange toinge a etei ngamo ia iri kou ulolo. Pe nei ol, tala manmana nga ure papalauna ol. Ke hengetoro nemur tatu hit menmene iri ero; Nenge hulmulenga nga poinga poreke ngana, pe letera manmanna ngana nge NeHalang

2 pe hengetoro mur nga henuninga, pe nga nenge tetal heke peria, pe ta maul haka mule ngara nga metenga, pe pule, hengetoro nenge NeHalang amnei teu atat nge ita elle pe elle nenge hetala ngana ero.

3 Nga NeHalang lemene ngana mana lape ta mene hengetoro nemur ke pomanga ita papalauna ngara.

4 Iok, iri nenge te hile sue leteria manmanna ngana mur lo, lape teat mule

✡ **5:3:** Lev 9:7; 16:6 ✡ **5:4:** Exo 28:1 ✡ **5:5:** Psa 2:7 ✡ **5:6:** Psa 110:4; Hip 6:20; 7:1 ✡ **5:7:** Mat 26:36-46; Pil 2:6-8 ✡ **5:12:** 1Ko 3:1-3

ke mere ke tehul mule leteria nga reria
poinga poreke ngana mur? Iri tetu teu tala
nga NeHalang nena lemenge pe te mene
NeHalang nena tunginga. Pe te amnei
urume ume ngana, pe iri ul pekngaria mur
ke te mene Opepengpeng.
5 Iri te amnei urume NeHalang nena he-
lenga pe te teke urana toto. Pe pule te am-
nei urume kerkerenga nenga etue nenge
NeHalang talun ke nauele ure lochoch.
6 ✡Iri nenge te urana mukam pe te losio
mule, lape anali toto nge tehul mule leteria
ol. Nenge teke te poi ke pomam, te teke te
henanas mule poinga nenge te hero taua
NeHalang Tuna langa manga toto pe te
hemeia i nga hulua mataria.
7 NeHalang na petanga tunga ume nenge
pitte mol taua pe ana ngaunga haka ke
urana. Iange ume nem halaua mele hel
nenge te umeia.
8 ✡Pe ume nenge uraurau au hit mene,
ume nem poreke pe poia ute pele nge
urana ero. Pomalam, lape NeHalang
lemene ero ia pe tonoi teua ana oan ke
lasus.
9 Titik mur, imem mo hele mana ke mai.
Pe nge imo, letememo kerkereng toto nga
ure urana ngana mur nge lape te lohot
nge imo – ure urana ngana nemur la tau
pengpeng ia maulinga ke koko.
10 ✡NeHalang i non nge pengpeng toto.
Pe eteia nge lememo tautaua nena hana
mur pe a halaulaua iri ke kokoes. Pe amo
ume nemur, NeHalang letena lilil ele ero
toto.
11 Pe imem lememem toto ke a rahite
amo ume nem ke kerkereng ke la het nga
etue nei hetala ngana. Pomalam, ure ne-
mur nenge lememo tau tototo lape te lohot
ke manmanna.
12 Pe mo teke lemo melei tana ero. A
nanas tau mene poinga nenge iri nenge
leteria manmanna te popoia. Iri leteria
manmanna pe tetu ke nek. Pomalam te
mene ure nenge NeHalang hele ke kerk-
ereng ke teke tunge lange iri.

NeHalang Na Helenga Utona Toto Ngana

13 ✡Nge nike NeHalang poia helenga
kerkereng ngana e lange Apraham. Pe Ne-
Halang hekerkereng ia helenga nem nga i
sipona ene iange mele e nge palaungana
nge i ero ol. Poia helenga kerkereng ngana
nem, pe
14 hele ke teke, “Iau lape e pete iong pe e
poia lem tete mur ke te lohot ke iri halang
toto.”
15 Iok laol, Apraham tu ke nek mana pe
kulala mana ke la ure nenge NeHalang
heleia neu, lohot ke manmanna.
16 Nenge teke hana nai te hunel, pe elle
nge iri nai nem teke hekerkereng ia nena
helenga, hekerkereng ia nga none nge pin-
gana iuiu ene. Pomalam lape hunelinga
nem het sio mule.
17 Ke pomalam, NeHalang poia helenga
manmanna ngana nem pe teke hemallaha
hot tote ke helenga nem i manmanna toto
pe lape hul mule letena ero toto. I teke
hemallaha hot tote lange iri nemur nenge
lape te mene helenga manmanna ngana
nem. Ol pe hekerkereng tote nga i sipona
ene.
18 ✡Pe ita, sara kikina ol! Iange NeHalang
i non nge pallaklaka ero! Poia helenga
manmanna ngana nem pe hekerkereng
tote nga i sipona ene. Ke ita nenge ta teke
ta song ke tala nge i ke ta mene maulinga
ke koko, sara kikina pe ta nauala mana ol.
19 ✡Pe sara kikina ngana nem, poi ke po-
manga um meena ngana nenge te kele nga
aka pe te hesue ke la are nga leme letena.
Pe kileng eingana pe ruach teke ulo ule aka
nem, pe ero. Iange um meena ngana nem
rahit ele aka nem ke kerkereng. Pomalam
mana, sara kikina ngana nem teu langa
huunga nenge ma tote kileng nenge heo
ngana toto nenge NeHalang tu ia. Pe i
lape rahit ele letera manmanna ngana ke
kerkereng toto.
20 Iange Iesus i muka teu langa kileng
nem lo ke halaua ita. Pe lohot ke i Tunginga
ana Non Soke ia ke ulolo ke pomange
Melkisetek pe nga etue lochoch sapele.

7

Melkisetek

✡ **6:6:** Mat 10:22; Hip 10:26-27; 1Io 5:16 ✡ **6:8:** Gen 3:17-18; Mat 13:7, 22 ✡ **6:10:** Hip 10:32-34 ✡ **6:13:** Gen 22:16-17 ✡ **6:18:** Num 23:19 ✡ **6:19:** Lev 16:2-3 ✡ **7:1:** Gen 14:17-20

1 ✡Melkisetek i naungaala ana non nga
kileng nenge Salem. Pe i, NeHalang Nenge
I Soke Nga Lut Toto nena tunginga ana non
ia. Pe Apraham iri ul hana papalauna hel
te palhel. Iok, hekou sue iri ke het pe i
ke la pe Melkisetek saolia i nga kue. Pe
Melkisetek pete Apraham.
2 Ol pe Apraham lohaka pe takiraua
urelu mur nenge lolochia nga hunelinga
ke huna iri analoch. Pe huna elle, tunge
lange Melkisetek. Melkisetek ene luna po-
mai, "naungaala ana non nga poinga nge
pengpeng". Pe pule, te hetue ene ke "naun-
gaala ana non nga kileng nenge Salem." Pe
luna, "nekinga ana naungaala ana non."
3 Melkisetek tana pe temene pe na tete
mur, eria ma hot nga alalaha unne e ero.
Pe pule tana hoho ngana ia pe mete ngana
pule ta eteia ero. I pomalaka nga NeHa-
lang tuna nge i tunginga ana non nga etue
lochloch.
4 Ke a esia lo, non nei i non palaungana
ia, pe rette palaungana Apraham tung
ke ure huna elle nge iri analoch lange i,
nga ure nemur nenge mene nga te palhel
ngaria.
5 ✡Moses na hotonga hele ke teke, Li-
uai na tete mur nenge iri tunginga ana
hana mur, te loloch ke ure huna elle nge
iri analoch nge reria hana Israel mur.
Tunginga ana hana nemur iri Apraham
na tete mur pule, pe ta teke ma lape iri
te mene ure nemur ero. Pe ero. Iri tela
mulmule kura ke te loloch mulmule ure
nemur nge mataria alona mur.
6 Pe Melkisetek, lohot nga mata nenge
Liuai ero. Pe i mene ure huna elle nge
iri analoch nge Apraham. Pe ana non
pete Apraham, non nenge rahite NeHalang
nena helenga manmanna ngana mur.
7 Pe manmanna toto nge mele nenge i
palaungana toto pete mele nenge ele sio
mana nge i.
8 Ke tunginga ana hana mur nenge te
lohot nga mata nenge Liuai, te lolochia
ure huna elle nge iri analoch. Pe iri
hana mana, pomalam te metmete. Pe
Melkisetek lolochia ure nemur pule, pe te
hele ke te teke i kou tu ke maulul kura.
9 Iok, mele lape hele ke teke, Liuai lohot
nga mata nenge Apraham. Ke Liuai laka
nenge tunge ure huna elle nge iri analoch
nem lange Melkisetek.
10 Pe i manmanna ke te hoe Liuai ero
kura, nga etue nenge Melkisetek saolia
Apraham nga kue. Pe Liuai tu ke maulul
nga nette Apraham letena lo, nga etue
nenge Apraham tungtunge ure nemur lala
nge Melkisetek.

Iesus I Tunginga Ana Non Ke Pomange Melkisetek

11 Iok, NeHalang tunge hotonga lochloch
lange Israel mur, nge tunginga ana hana
mur nenge te lohot nga mata nenge Liuai.
Iange hotonga nem kikina ngana tu nge
iri. Pe toinge te ume ke nek ke te halaua
hehei pe hana, NeHalang lape kulos mule
mele ke at ero ol. Pe nei ero. Pomalam Ne-
Halang kulos sue tunginga ana none nge
altoto lochloch nge Aron. Iange i pomange
Melkisetek pengpeng.
12 Ke pomalam lape te hetaua hotonga
mur lochloch iange tunginga ana non
heueu ngana e at lo.
13 Ana Non, tu teu nga mata nge altoto pe
mata nem rahite ume nenge tunginga ana
hana mur ero kura.
14 ✡Iange ita ta eteia lo ke, ara Non Soke
lohot nga mata nenge Iuta mur. Pe Moses
hele hote helenga unne e ero nga mata
nem nge rahite ume nenge tunginga ana
hana mur.
15 Iok, ta esia ke mallaha toto ol.
Tunginga ana none pule lohot ke mange
Melkisetek toto.
16 Liuai mur te lohot ke iri tunginga ana
hana mur iange hotonga hele ke teke iri
mata nem mana lape te rahite ume nem.
Pe Iesus ero, iange kerkerenga palaungana
nenga maulinga ke koko, poia I ke mene
ume nem.
17 ✡Iange NeHalang nena helenga nenge
tehas sue ke ulolo, hele ke teke,

"Iong tunginga ana non ke pomange
Melkisetek,
pe lape o rahite ume nem nga etue
lochloch sapele."

✡ **7:5:** Num 18:21 ✡ **7:14:** Isa 11:1; Mat 2:6; Hem 5:5 ✡ **7:17:** Hip 5:6 ✡ **7:19:** Hip 10:22; Iei 4:8

18 Oe, NeHalang hetaua hotonga nike
ngana mur lo, iange hotonga nemur te
halaua ita ero ol.
19 ✡Hotonga nemur te poia ute pele ke
lohot ke pengpeng ero. Pe kue e nge urana
toto nga hotonga nemur, lohot. Pe sara
kikina nga kue nem ol. Iange NeHalang
tunge at nge ita ke tala rochroi nge i.
20 Pe pule, NeHalang poia kue nem pe
hekerkereng tote nga nena helenga nenge
kerkereng toto. Nga etue nenge Liuai mur
te lohot ke iri tunginga ana hana mur,
NeHalang poia helenga kerkereng ngana e
nge iri ero.
21 ✡Pe nga etue nenge Iesus lohot ke I
tunginga ana non, NeHalang hekerkereng
tote na helenga pe hele ke teke,

"Non Soke hele ke kerkereng toto
pe lape hul mule nena helenga ero
toto.
Iong tunginga ana non pe lape o rahite
ume nem
nga etue lochloch sapele."

22 ✡Ke nga helenga kerkereng ngana nei, ta
eteia ke helenga tomunga hel heueu ngana
nem, kikina ngana tu nge Iesus. Iange
i sipona poia ana ume ke lohot ke man-
manna. Pe i urana toto nga nenge nike ana.
23 Pe pule, nge nike hana halang te rahite
ume nei iange hel te metmete pe hel te
mene loloununе reria ume.
24 Pe Iesus pomam ero. Iesus rahite ume
neu pe tu sapele nga etue lochloch pe mele
pele nge hetaua i ero ol.
25 ✡Ke pomalam, Iesus nakuna nge mene
mule hehei pe hana ke tela mule nge Ne-
Halang nga etue lochloch. Iange I pule tu
ke kokoes mana nga iri ul NeHalang tunan-
garia ke onteiteia NeHalang ke letena ia
reria poinga poreke ngana mur ero ol.
26 Pe Tunginga ana Non Soke nei lape
halaua ita ke nek toto. Iange i sipona nanas
tau tote poinga nemur nenge NeHalang
lemene taua. Pe i losio nga poinga poreke
ngana e ero pe tu ke pengpeng toto nga
NeHalang matana. Pe pule tu ke altoto nge
iri nenge te popoia poinga poreke ngana
mur. Ke NeHalang hemalmalia i pe mene
heke i ke langa lut nga tapa.
27 ✡Tunginga ana hana mur nenge nike
te ume ke pomai: Iri te poia tunginga mur
nga etue lochloch. Pe tepoi tele tunginga
nenge helemlem ia iri siporia mukam, ke
het pe te poia nenge te helemlem ia hehei
pe hana nga reria poinga poreke ngana
mur. Pe Iesus poi ke pomam ero. Iesus
poia nena tunginga ke elle mana, nenge
tung heke i sipona lange NeHalang ke mete
ke halaua ita. Pe tunginga elle nem purpur
tote ita lochloch rera poinga poreke ngana
mur.
28 Moses nena hotonga hesilei hotote
tunginga ana hana mur nenge te pengpeng
ero toto. Pe NeHalang nena helenga kerk-
ereng ngana nem, lohot rume mana nga
hotonga nem. Pe na helenga kerkereng
ngana nem hesilei hote Tuna nenge lohot
ke pengpeng toto nga etue lochloch sapele.

8

Ara Tunginga Ana Non Soke Nga Hotonga Heueu Ngana

1 Iok, lek helenga mur nenge e heleleia
iri nem luna mai koi: Ita ara Tunginga
ana Non Soke tu, pe ngana kou are nga
pen tamalmal nga NeHalang nena arenga
seina ngana nga lut nga tapa.
2 Pe Iesus poia ana ume nenge I Tunginga
ana Non Soke nga NeHalang nena pele nga
lut nga tapa. Pe pele nem none mana
hemesia ero. Non Soke i sipona hemes
heke pele nem.
3 Pe tunginga ana hana mur aria pa-
palauna mur lochloch, aria ume nenge te
menmene tunginga mur pe te tung heke
iri lala nge NeHalang. Pe Iesus i tunginga
ana non soke pule, pomalam poia nena
tunginga pule.
4 Nenge teke Iesus tunga ich kura, lape
rahite ume nem ero. Iange hana nenge te
rahite ume nem tetu lo. Pe te tungtunge
tunginga mur lala nge NeHalang, ke po-
manga hotonga hele ngana.
5 ✡Pe te popoia aria ume nemur nga pele
nenge te heto hekeke NeHalang ia. Pe pele
nem, NeHalang na pele toto ngana ia ero.
NeHalang na pele toto kou tu nga lut nga
tapa. Pe nenge nem i opene mana. Iange

✡ **7:21:** Hip 5:6 ✡ **7:22:** Hip 8:6; 12:24 ✡ **7:25:** Rom 8:34 ✡ **7:27:** Hip 5:3 ✡ **8:5:** Exo 25:40; Kol 2:17; Hip 9:23

nga etue nenge Moses teke hemes heke
NeHalang nena pele, NeHalang hele lange
i ke teke,
"O hemesia pele nem,
pe o poia ke nek toto.
Pe o nanas tau pengpeng ia opene
nenge e henonoua lange iong nga hen-
gene."
6 ✡Pe ero ol, iange Iesus rahite ume nem
lo. Pe ume nenge Iesus rahite nei, i ele
haka toto nga nenge hana hel te rahite.
Iange Iesus tu nga tunangana mana nge ita
pe NeHalang, ke hekerkereng ia helenga
tomunga hel heueu ngana nem. Pe ure
nemur nenge helenga tomunga hel heueu
ngana nem teke poia nge ita, palaungana
toto nga nenge nike ana.
7 Pe toinge nike ana nem ume hot ke
urana nike, lape heueu ngana e lohot ero
ol.
8 ✡Pe NeHalang esia poinga poreke
ngana mur halang pomalam hele ke teke,
"Nga etue nemur nenge te atat nem,
lape etal hote lek tomunga hel heueu
ngana ana helenga
lange Israel mur pe lange Iuta mur.
9 Pe nei ol, lape altoto nga nenge e poia
lange reria tete mur nge nike.
Nga helenga tomunga hel nike ngana nem,
e rahite iri nga perik
pe e mene hote iri nga ich nenge Ekipto.
Pe iri leteria manmanna, nga helenga
palaungana
nenge mo tom helia nge nike ero.
Te poia poinga nem pe enau lange iri
ero ol.
10 Pe helenga tomunga hel heueu ngana
nenge e teke e poia lange Israel mur
nga etue nei pomai;
Lape e talue lek hotonga mur nga leteria
pe ehas sue nga kakaoria pule.
Iange Iau lek hana mur iri,
pe iri aria Non Soke Iau.
11 Pomalam lape te hetore titiria mur
pe reria helenga pekngana mur ero ol,
nenge te teke te hetore iri
ke te eteia NeHalang pule.
Hengetoro nem lape lohot ero ol,
iange talun nge hana nenge pingaria
iuiu ero
ke lange hana papalauna nenge pingaria
iuiu,
iri lochloch te eteia Iau lo.
12 Ke lape e saua reria poinga poreke ngana
mur
ke te lasus toto.
Pe lape letek metene mule
reria poinga poreke ngana mur ero
ol."
13 Iok, NeHalang hetue helenga tomunga
hel nem ke "Heueu Ngana" Pe i poia nenga
tele ngana nem ke nike ngana lo. Pe ure
nike ngana nenge ana ume ero, lape erue
sio mana.

9

1 ✡Pe helenga tomunga hel nenge nike
nem, te talue ana hotonga mur nga poinga
nenge te heto hakaka NeHalang ia. Pe pele
nenge te heto hekeke NeHalang ia, te ume
ia nga ich nei.
2 Pe nga pele nem letena tetal tote ke
ana tokola iri nai. Pe nga tokola nenge hot
ana, te talue lemenge kina e pe hatanga e
pe ngaunga nenge te poi tunginga ia lange
NeHalang. Tokola nenge hot ana nem, te
hetue ke Kileng unne nenge Heo Ngana.
3 ✡Pe huunga palaungana e te heon ele
ke heon sio, ke poi ele kileng unne nenge
te hetue ke Kileng Nenge Heo Ngana Toto.
4 ✡Pe nga lamam te talue hatanga e nge
chalemlem toto. Pe nga hatanga nem ona
te makmakia ure nenge inangana ehech.
Pe hohou palaungana e mateu nga lamam
pule. Hohou nem, singina chalemlem toto.
Pe nga letena, te talue ngaunga menini
ngana nenge heo ngana. Pe ngaunga nem
mateu nga ngaunga ana mateunga e nge
singina chalemlem. Pe tetal teu luluche
nga ne Aron na kula pe um sachana nai
nenge NeHalang has heke nena hotonga
mur ia. Pe Aron na kula neu, nga tele
ngana, matana hot pe tuatutu lo.
5 ✡Pe te ume hote NeHalang nena
angkelo nai, ke te mes haka nga hohou neu
ona ke saharia poi ele hohou neu matana.
Pe angkelo opene nai nem, te henonoua
NeHalang nena hekerkerenga palaungana

✡ **8:6:** Hip 7:22 ✡ **8:8:** Jer 31:31-34 ✡ **9:1:** Exo 25:23–26:30 ✡ **9:3:** Exo 26:31-33 ✡ **9:4:** Exo 16:33; 25:10-16; 30:1-6; Num 17:8-11; Deu 10:3-5 ✡ **9:5:** Exo 25:18-22

nge tu teu nga Kole nem letena. Pe nga hohou nem matana, NeHalang letena ia hehei pe hana, nga reria poinga poreke ngana mur. Pe heueu nei lape ta hele teu la sakilil nga ure nemur ero.

6 ✡Ke ure nemur te poia iri ke pomalam. Pe nga etue lochloch tunginga ana hana mur teteu lala nga pele ana tokola nenge hot ke te popoia aria ume.

7 ✡Pe nga etue elle mana nga hesinga lochloch, tunginga ana hana mur aria soke, i toro mana teu lala nga pele nem letena nenge heo ngana toto. Teu lala pe menmene huros mur eiria ke poi tunginga ia lala nge NeHalang. Ke nga poinga nem, helemlem mule i sipona na poinga poreke ngana mur pe hehei pe hana pule. Reria poinga poreke ngana nemur, te poia pe te eteia ero.

8 Pe nga poinga nem, Opepengpeng teke henonoua ita ke pomai koi: Nenge teke pele nem mes kura, ita rera kue nenge tateu lala nga kileng nenge heo ngana toto nem, hit ala kura.

9 ✡Iange pele nenge te hemes heke nem, opene laka ure nemur nenge te lohotot heueu nei. Pe tunginga mur pe huros mur eiria te purpur ero nge helemlemia iri nemur nenge te heto hekeke NeHalang.

10 Ke hotonga nemur, singira nge hot ana mana pe te heleia ure mur nenge ta ngaungaua pe ta inin ia pe ta lomlome singira. Ke lape tetu ke la het nga etue nenge NeHalang hetaua iri, nga kue heueu ngana e nge altoto lochloch.

Iesus Poia Tunginga Nga Isipona Eina

11 Iesus Kristus at pe I tunginga ana Non Soke, nga ure urana ngana mur nenge tetu heueu nei. Pe I sipona poia ana ume nga pele nenge urana toto. Pe pele nem pomanga pele nenge te umeia nge nike ero. Iange pele nem, te umeia nga ure nemur nga ich ero pe none nga ich nei hemesia ero.

12 Pe Iesus Kristus teu langa pele nem nga NeHalang munna nge heo ngana toto. Teu la pe poia tunginga nem nga huros mur eiria ero. Poia nga i sipona eina pengpeng. Pe poia tunginga nem ke elle mana nga nenge mete pe maul haka mule. Pe ita lochloch ngana nei, ta mene maulinga ke koko nga tunginga nem mana.

13 ✡Nge nike, hehei pe hana te poia poinga poreke ngana, pe tunginga ana hana mur te mene meme eina, pe pulumakau tamane ngana eina, pe pulumakau hei ngana ana apou, ke te poi tunginga ia lange NeHalang. Ke het pe tesau lolele nge iri nemur nenge te poia poinga poreke ngana. Ke nga poinga nem, te teke te poia iri ke te lemlem mule nga NeHalang matana.

14 ✡Pe Iesus eina, i ure nenge palaungana toto nga huros nemur eiria. Iange poinga poreke ngana e tu nge Iesus ero toto. Pe Ope nenge hekerkereng ia i ke koko, poia i ke tung mule i lange NeHalang ke pomanga tunginga. Pe eina helemlem tote letera nga rera poinga pulut ngana mur ke ta heto hekeke NeHalang nge tu ke koko.

15 Pomalam, helenga tomunga hel heueu ngana e lohot nge ita ol. Pe Kristus I sipona tu nga ita ul NeHalang tunangara ke hekerkereng ia tomunga hel ana helenga nem. Pe iri nenge NeHalang iua iri lo, lape te mene reria ure urana ngana mur nenge NeHalang hele ke teke tunge lange iri. Pe ure urana ngana nemur lape tetu ke koko. Nga tele ngana tatu mana nga tomunga hel ana helenga nike ngana nem pe rera poinga poreke ngana te rahit tote ita. Pe nei ero ol iange Iesus mete lo ke mene mule ita nga rera poinga poreke ngana nemur ol.

16 Non e, heronge nena ure mur lange na achung mur nga maulul ngana nike. Pe non nem na helenga ume hot ero mukam, iange maulul kura. Pe nenge teke non nem mete ol, te esia ke mallaha ol. Nenge non nem na achung mur te rongo heke ure nemur.

17 Nenge teke non nem maulul kura, na helenga nem ume hot ero pe nga etue nenge mete ol, kue chach sapele nge te mene nena urelu mur.

✡ **9:6:** Num 18:2-6 ✡ **9:7:** Lev 16:2-34 ✡ **9:9:** Hip 10:1-2 ✡ **9:13:** Lev 16:15-16; Num 19:9, 17-19; Hip 10:4
✡ **9:14:** 1Pi 1:18-19 ✡ **9:19:** Exo 24:6-8

18 Ke tomunga ana helenga nike ngana
nem, ana ume pomau mana. Nenge teke
ure nemur eiria lele ero, kue hit kura.
19 ✡Ke ngana laka nenge Moses haliu
hote NeHalang na hotonga mur lange
hehei pe hana ke het pe mene pulumakau
tutuna mur eiria, pe meme eiria, pe poi
luluche nga ech. Ke het pe mene ae
siki penna nenge te kale hite ana sipsip
pulpunna nenge remenmen pe poi teua
langa ure nemur tohoria. Ke het sau lolele
nga alalaha nenge tehas sio hotonga ia pe
nge hehei pe hana pule.
20 Pe hele, "Huros eina nenge lele hite
tomunga hel ana helenga nenge ta ngata
helia, ngana koi nei. Nenge NeHalang
heleia lange imo ke teke a nanasia."
21 ✡Pe pule, Moses mene huros eina neu
pe sau lolele nga pele nenge hemesia ke
te heto hekeke NeHalang. Pe pule nga ure
nemur nenge te popoi aria ume ia nga pele
neu letena.
22 ✡Iok, NeHalang nena hotonga hele ke
teke: Ure tana huna hel, a helemlem ia nga
huros mur eiria. Pe nenge teke ute eina
lele ero, lape NeHalang saua rera poinga
poreke ngana mur ero pule.

Iesus I Tunginga Nenge Mene Mule Ita

23 ✡Pe poinga nei, te poia nga ure nenga
ich ana mana. Pe i opene mana nga ure
toto ngana mur nenga tapa. Pe nga ure toto
ngana nemur, tunginga e nge urana toto
nga huros nemur lape helemlem ia iri.
24 Ita ta eteia lo, Kristus teu langa lut nga
tapa pe lohot pengpeng nge NeHalang ke
halau tote ita. Teu langa NeHalang na pele
nenge ich ana ero. Iange pele nem, i opene
mana nga NeHalang nena pele toto ngana.
25 Tunginga aria soksoke ngana mur
te mene huros mur eiria pe teteu langa
Kileng nenge Heo Ngana Toto nga hesinga
lochloch ke te poia reria tunginga mur. Pe
Kristus poi ke pomam ero. I langa lut nga
tapa pe tunge i sipona lange NeHalang ke
elle mana pe emule mana ero.
26 ✡Nenge teke Iesus poia poinga nem
ke emule mana, toinge takisia ana melme-
lenga ke emule mana nga ich nei talun
ngana nike. Pe nei ero, iange kileng nei
hetala toto ngana heroi lo. Ke pomalam
sio at nga ich nei ke elle mana pe poi
tunginga ia i sipona lange NeHalang ke
eina lele ita nga rera poinga poreke ngana
mur lochloch.
27 Pe ita hana pule ta mete ke elle mana
pe la tames nga NeHalang matana ke am-
nei teu atat nge ita elle pe elle nga rera
poinga mur.
28 Ke Kristus poi tunginga ia I lange Ne-
Halang ke elle mana, ke eina lome hu-
lua halang nga reria poinga poreke ngana
mur. Pe I lape at henai ngana mule nga
hoena kura. Pe at mule ngana nem, at ke
poi tunginga ia I nga poinga poreke ngana
mur ero ol. I at ke mene pengpeng ia iri
nemur nenge te kulala tote I ke tela nga
maulinga ke koko.

10

Iesus Poi Tunginga Ia I Ke Elle Mana

1 Hotonga nenge Israel mur, i opene
mana nga ure urana ngana mur nenge te
atat nga hoena kura. I ure toto ngana ero.
Pomalam, tunginga nemur nenge te poi
mulmule nga hesinga lochloch, nakuria
ero nge helemlem ia iri nenge te teke tela
rochroi nge NeHalang.
2 Toinge tunginga nemur te helemlem ia
leteria ke te urana nga NeHalang matana
nike, lape te poi mule tunginga pele ero ol.
3 Pe nei ero. Iange tunginga nemur, te
poia ke helete metentene hehei pe hana
nga reria poinga poreke ngana mur nga
hesinga lochloch.
4 ✡Iange pulumakau pe meme mur eiria
nem, urana ero toto nge lomo hote hehei
pe hana reria poinga poreke ngana mur.
5 ✡Ke pomalam, nga etue nenge Kristus
at nga ich nei, hele lange NeHalang ke teke,
"Iong lemem taua tunginga e ero toto.
Pe o poia Iau ke E lohot ke Iau non ke
singik lo.
6 Tunginga nemur nenge temak lochloche
pe nenge te poia ke helemlem mul-
mule hehei pe hana
nga reria poinga poreke ngana mur,
O iech ele ero toto.

✡ **9:21:** Lev 8:15, 19 ✡ **9:22:** Lev 17:11 ✡ **9:23:** Hip 8:5; 10:1 ✡ **9:26:** Hip 10:10 ✡ **10:4:** Hip 9:13 ✡ **10:5:** Psa 40:6-8

7 Ke pomalam E hele ke E teke, 'NeHalang,
Iau koloi E at lo.
E at ke E nanas tau mene lemem ngam
ke pomanga tehas sio ngaria ia nga alalaha
ke ulolo.' "
8 Nga tele ngana Kristus hele ke teke,
"Iong lemem taua tunginga e ero toto. Pe
tunginga nemur nenge temak lochloche pe
nenge helemlem ia iri nga reria poinga
poreke ngana mur, o iech ele ero toto."
(Pe hotonga hele ke teke te poia tunginga
nemur.)
9 Ke het pe hele mule ke teke, "NeHalang,
Iau koloi E at lo. E at ke E nanas tau mene
lemem ngam." Pomalam NeHalang hile
hote tunginga nemur nenga tele ngana ana
pe hetaua iri nga tunginga nenge Iesus.
10 ✡Ke Iesus Kristus nanas tau mene Ne-
Halang lemene ngana, pe hile hot mene
singina lange NeHalang ke elle mana.
Pe nga poinga nem mana, eina lele ita
lochloch nga rera poinga poreke ngana
mur.
11 ✡Pe Iuta mur, aria tunginga ana hana
mur te popoia aria ume nga etue lochloch.
Pe kokoes mana te popoia reria tunginga
nemur. Pe tunginga nemur nakuria ero
toto nge te lomo hote poinga poreke ngana
mur.
12 Pe Iesus poia nena tunginga ke elle
mana, pe lomo hote ita nga rera poinga
poreke ngana mur lochloch pe hetala
ngana ero. Ke het pe la ke are nga NeHa-
lang ilina ele nenga pen tamalmal.
13 ✡Pe nga lamau, are ke kulele mene
etue nenge NeHalang hekou sue nena
ngarang mur ke apena hekou hitite iri.
14 Ke Iesus nena tunginga elle mana
nenge poia nem, hepengpeng tote iri
lochloch ngana nenge eina lele iri nga
reria poinga poreke ngana mur pe tetu ke
nek ke koko.
15 Pe Opepengpeng pule heleia ure ne-
mur at nge ita ke teke,
16 ✡ "Helenga tomunga hel nenge imem ul
ke mo ngata hel ia, tang ke mai koi.
Nga etue nemur nenge te atat nem,
lape E tal teua lek hotonga mur nga
kakaoria
pe Ehas sue iri nga leteria pule"
17 ✡Pe pule hele ke teke,
"Pe lape letek metene mule
reria poinga poreke ngana mur ero
ol."
18 Ke poinga poreke ngana mur, NeHa-
lang letena metene mule iri ero ol. Pe
nenge teke pomam tunginga nemur nenge
te makmak ia iri nem aria ume ero ol.

Tala Rochroi Toto Nge NeHalang Ol

19 ✡Iok titik mur, Iesus mete ke eina lele
rera poinga poreke ngana mur ke het lo.
Ke pomalam ta matau ero ol. Ta lohaka pe
tateu lange NeHalang nga na pele letena
nenge heo ngana toto.
20 ✡Iange Iesus elue rera kue matana
heueu ngana e lo, nenge ta i teu ia nga
huunga palaungana nem ke tala nge NeHa-
lang. Pe kue heueu ngana nem, ngana laka
nenge tung heke I sipona ke mete pe maul
haka mule ke mene mule ita lochloch.
21 Ke heueu nei, ita ara Tunginga ana
Non Soke e umume nga NeHalang na pele
ol.
22 ✡Pe poia tunginga nga I sipona eina.
Pe eina nem lele hite ita pe lomo hote rera
poinga poreke ngana mur lochloch ke het
lo. Pe singira nei lemlem toto ke pomanga
te lome ita nga ech e nge lemlem toto. Ke
pomalam letera nachnai ero pe tai ia letera
manmanna ngana, ke tala rochroi toto nge
NeHalang.
23 Pe ta rahite sara kikina ngana nenge
taii ia nei ke kerkereng pe ta ruka mule ero.
Iange ure lochloch ngana nenge NeHalang
hele ke teke poia, manmanna toto ke lape
poia.
24 Pe ita elle pe elle mutera tautaua pekn-
gara mur, pe ta ech ia iri ke te nanasia
poinga nge urana.
25 ✡Poinga nenge ta eukiraurau, ta rahite
ke kerkereng iange hana hel te hile hote
poinga nem lo. Pe ita, ta poi ke mange iri
ero iange Non Soke ana etue koi heroi lo.

Tatal Sue NeHalang Tuna Ero

26 ✡A longo ke nek, helenga manmanna
toto ngana ta mene ke het lo. Pe nenge teke

✡ **10:10:** Hip 9:12 ✡ **10:11:** Exo 29:38 ✡ **10:13:** Psa 110:1 ✡ **10:16:** Jer 31:33; Hip 8:10 ✡ **10:17:** Jer 31:34 ✡ **10:19:** Hip 4:16 ✡ **10:20:** Mat 27:51 ✡ **10:22:** Lev 8:30; Ezk 36:25; Epe 5:26 ✡ **10:25:** Hip 3:13 ✡ **10:26:** Hip 6:4-8

tala mulmule ke ta popoi poinga poreke
ngana mur kura, lape tunginga e ero ol nge
lomo hote rera poinga poreke ngana mur.
27 ✡Nenge teke tunginga nei ero, lape
mataunga palaungana mene ita. Iange
NeHalang lape nau teu at nge ita elle pe
elle. Ke het pe iri nenge te heto ngarang ia
NeHalang, lape oan ngau lala hite iri.
28 ✡Nenge teke hana nai ma mol te hot-
taua none nge longo taua hotonga nenge
Moses ero, lape leteria poreke ia i ero pe te
hune i ke mete sapele.
29 ✡Pe pomere toto nge mele nenge heit
kou hule Iesus nga apena? NeHalang tuna
eina lome i lo. Pe i poi sus mule ia NeHa-
lang Tuna eina ke manga ute pele mana.
Ol pe pomere nge i ol? Pe Opepengpeng
letena ia i ke halang lo. Iok, hele poreke
mule Opepengpeng. Ol pe utar lape lohot
nge i ol?
30 ✡Ita ta eteia lo, nge NeHalang hele ke
pomai, "Nem, Iau lek ke e tuachol ia." Pe
NeHalang hele ke mai pule, "Non Soke lape
nau teu la ke nek toto nge nena hana mur
elle pe elle."
31 NeHalang tu ke kokoes pe ta matau
toto nga nenge teke hotaua ita nga rera
poinga poreke ngana mur.

A Mes Ke Kerkereng Nga Letemo Manmanna Ngana

32 Iok, letemo metene ure nenge lohot
nge imo nge nike, nga nenge a longe he-
lenga urana toto ngana pe letemo man-
manna ia. Nga etue nemur, a amneia
melmelenga halang pe a rahite letemo
manmanna ngana ke kerkereng toto.
33 Nga etue hel, te song lele hule imo pe
te poi poreke imo. Pe nga etue hel, a teke a
koko teu luluch nge iri nemur, nenge hana
hel te poia iri ke pomam pule.
34 ✡Pe imo a koko teu luluch nge iri ne-
mur nenge tetu nga tuele au ngana, pe a
iech mana nga etue nenge te ua toto ia
lemo ure mur, iange a eteia ke lape a mene
ute e nge urana toto kura, nge lape tu ke
mala.
35 Ke pomalam letemo meena ero pe a
mes ke kerkereng mana iange lape a mene
urumo palaungana nga hoena kura.
36 Atu ke nek mana pe ames ke kerk-
ereng pe a nanas mene NeHalang lemene
ngana. Pomalam lape a mene ure urana
ngana mur nenge NeHalang heleia lo ke
teke tunge lange imo.
37 ✡Iange NeHalang na helenga mur
nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke,
"Etue sase ero ol pe i nenge atat nem
lape at sapele pe poi hulul ero.
38 Pe lek hana mur nenge te pengpeng
mana,
lape leteria manmanna pe tetu ke te
maulul.
Pe nenge teke elle nge iri ruka ke la mule,
lape e iech nge i ero ol."
39 Iok, iri nenge te ruka mule nem, NeHa-
lang heporeke hule iri ke te het toto. Pe
ita tatu teu luluch nge iri ero. Iange ita
letera manmanna pe lape ta mene sapele
maulinga ke koko.

11

Letera Manmanna Ngana

1 ✡Letera manmanna ngana ume ngana
pomai: Ta teke taes tote ure urana ngana
mur nenge lape lohot nge he kura. Ke
letera manmanna pe ta kulala mana ol.
2 Pe ratete mur nge nike, NeHalang
iech toto nge iri, iange leteria manmanna
ngana pomai mana.
3 ✡Nga letera manmanna ngana, ta eteia
ke NeHalang ala hote tapa pe ich. Pe i
ume hote ure nemur nga ute e nge ta naue
ero, hele mana pe ure nemur te lohot. Ure
nenge ta esia nga matara heueu nei, ta teke
ma NeHalang ume hote nga ute e nge ta
esia nga matara, pe i ero.
4 ✡Pe nga Apel letena manmanna ngana,
poia nena tunginga nge urana toto lange
NeHalang. Pe Kaen ero. Pe NeHalang
mene Apel nena tunginga mur iange Apel
letena manmanna nge I. Ke pomalam Ne-
Halang hetue Apel ke non nge pengpeng
toto. Pe Apel mete ke ulolo pe nga letena
manmanna ngana, hele atat nge ita kura.

✡ **10:27:** Isa 26:11 ✡ **10:28:** Deu 17:6; 19:15 ✡ **10:29:** Mat 12:30-32; 1Ko 11:27-29 ✡ **10:30:** Deu 32:35-36; Psa 135:14 ✡ **10:34:** Mat 5:11-12; 6:20 ✡ **10:37:** Hab 2:3-4 ✡ **11:1:** 2Ko 5:7 ✡ **11:3:** Gen 1:1; Psa 33:6; Ioa 1:3 ✡ **11:4:** Gen 4:3-10 ✡ **11:5:** Gen 5:21-24

5 ✡Pe nga Enok letena manmanna ngana,
metenga mene i ero. Pe mele hottaua i
ero ol iange NeHalang mene toto mene i ke
lalo. NeHalang na helenga nemur nenge
tehas sue ke ulolo, hele ke teke: Enok
letena manmanna toto pe poia NeHalang
ke iech toto nga nena poinga mur. Poma-
lam NeHalang ua toto ia i ke la.
6 Nenge teke letem manmanna nge Ne-
Halang ero, lape o poia NeHalang ke iech
ke mere? Iange mele nenge teke at nge
NeHalang, letena manmanna tala ke Ne-
Halang I non nge tu ke kokoes. Pe pule
letena manmanna ke NeHalang I non nge
poi ke nek toto lala nge iri nenge muteria
toto ke te lala nge I.
7 ✡Iok, nga Noah letena manmanna
ngana, longo taua NeHalang na helenga
nga ure nemur nenge kolkolia iri pe lape
lohot nga hoena kura. Pomalam longo
taua NeHalang ke ume ia imot palaungana
e pe i pe nehei pe tutuna mur tetu ke
te maulul. Ke nga poinga nenge longo
tau mene NeHalang, teke heneue hehei
pe hana nenge te poreke nga NeHalang
matana. Ke nga Noah letena manmanna
toto ngana nem, NeHalang hetue i ke non
nge pengpeng.
8 ✡Iok, nga Apraham letena manmanna
ngana, longe NeHalang na iunga pe hile-
sue na kileng pe nanas pulut mene ke
langa kileng e nenge NeHalang teke tunge
lange i.
9 ✡Ana non lohot nga kileng nem nenge
NeHalang hele ke kerkereng ke teke tunge
lange i. Rahite letena manmanna ngana
pe lele na pelpele mur nga kileng neu pe
tu ke pomanga none nge at nga kileng
tau ngana. Pe Isak pe Iakop pule. Iange
NeHalang heleia helenga elle mana lange
iri.
10 Apraham poi ke pomam iange kulala
mana nge teke esia kileng nenge mes haka
nga huna nenge NeHalang i sipona letena
tuanin hote pe lung heke.
11 ✡Pe pule nga Apraham letena man-
manna ngana, lohot ke i Isak temene.
Iange i tuauna toto lo pe nehei Sara pule
mes tamane mana. Apraham letena man-
manna nge NeHalang nge rahite na he-
lenga nem pe pallaklaka ia ero.
12 ✡Ke non elle mana nei, tuauna ke teke
metmete lo. Ol pe na tete mur te lohot ke iri
hulua toto mule ke pomanga itoch mur nga
tapa sana pe iri halang toto ke pomanga
peipei nga ruach ilina.
13 ✡Ke hana nemur, leteria manmanna
nga NeHalang na helenga pe te mete pe te
mene ure nemur ero. Pe ure nemur, iri te
naue ke sase toto lalo pe te esia ure nemur
nge lape te lohot pe te iech ele tote. Te hele
pengpeng lange hehei pe hana ke te teke,
“Imem lemem kileng unne nga ich nei ero
toto.”
14 Pe nenge teke ta longe mele hel nge te
hele ke mau, ta etei mellehe mene ke iri
te kulele kileng e nge lape te hetue ke iri
siporia reria kileng.
15 Pe nenge teke leteria tu hit menmene
reria kileng nenge te hile sue, lape tela
mule lo.
16 Pe nei ero. Iri te teke tela toto nga
kileng e nge urana, nge tu nga lut nga tapa.
Pomalam alngaria hot lange NeHalang ke
te teke aria Non Soke I. Pe NeHalang iech
toto nge te hetue I ke pomau iange I sipona
ume hote kileng e ke tu lo. Pe iri nemur
nenge leteria manmanna nge I lape tela ke
tetu ia.
17-18 ✡Pe NeHalang hele lange Apraham
lo ke teke, “Nge tum Isak mana lape e
poia lem tete mur, ke te lohot ke iri ha-
lang toto.” Iok, nga etue nenge NeHalang
ollaka hote Apraham letena manmanna
ngana, Apraham teke hun mule tuna Isak
ke poi tunginga mule ia lange NeHalang.
Ke poinga nem, Apraham poia nga letena
manmanna ngana,
19 ✡iange Apraham eteia lo ke teke:
Nenge teke hune tuna Isak ke mete, lape
NeHalang I sipona hemaul heke mule. Ke
nga poinga nem, Apraham mene mule
tuna nga metenga lo.
20 ✡Iok, nga Isak letena manmanna
ngana, pete Iakop iri nai Iso pe ure nemur

✡ **11:7:** Gen 6:13–7:1 ✡ **11:8:** Gen 12:1-5 ✡ **11:9:** Gen 35:12 ✡ **11:11:** Gen 18:11-14; 21:2; Rom 4:19 ✡ **11:12:** Gen 15:5; 22:17 ✡ **11:13:** Gen 23:4; 1Ch 29:15; Psa 39:12; 1Pi 2:11 ✡ **11:17-18:** Gen 21:12; 22:1-14 ✡ **11:19:** Rom 4:17 ✡ **11:20:** Gen 27:27-29, 39-40

nenge lape NeHalang poia lange iri nge he kura.

21 ✡Iok, nga Iakop letena manmanna ngana, pete Iosep tutuna mur nga etue nenge teke metmete lo. Pe rahit ala tuana nga nena kula pe heto heke NeHalang.

22 ✡Pe nga Iosep letena manmanna ngana, hele hote Israel mur te lohaka ngaria nge Ekipto, nga etue nenge teke metmete lo. Pe pule hele urume koluna nge lape te poia ke mere.

23 ✡Iok, nga Moses tana pe temene leteria manmanna ngana, te talkome i ke teio iri mol nga etue nenge te hoe i. Iange iri te esia Moses nge nakuna urana toto. Pomalam te longo taua non soke nenge Ekipto na helenga ero pe te talkome Moses. Te poia poinga neu pe te matau ero pule.

24 Pe nga Moses letena manmanna ngana, i soke toto lo pe lemene ero nge te hetue i ke tana ne Parao tuna heingana.

25 Pe lemene ero nge singina iech mana ia poinga poreke ngana mur. Iange iechinga nenga poinga poreke ngana nem tu ke mala ero. Pe i teke urana nge la ke tu luluch nge NeHalang nena hana mur, ke amneia melmelenga pule.

26 Pe Moses eteia ke kue nenge ta nanasia Kristus, ana melmelenga halang, pe uruna lohot nge he kura. Pe i teke melmelenga nem, i ure palaungana toto nga umtutuna pe ure urana ngana mur nge Ekipto.

27 Iok, Moses letena manmanna toto nge NeHalang. Pomalam lohaka pe ua nga kileng nenge Ekipto. Pe naungaala ana non nenge Ekipto letena inin taua Moses pe Moses mataua i ero. Ita ta kolkolia NeHalang nga matara. Pe Moses letena kerkereng toto pe poia poinga neu ke manga esia NeHalang nga matana lo.

28 ✡Pe nga Moses letena manmanna ngana, hune sipsip ke Israel mur te ngaua, nga etue palaungana nenga Ingatoto. Pe hele lange iri ke te hepore sipsip eina nga reria pele matana nga piunga mur. Pomalam NeHalang nena angkelo nenge hunun, sio at pe hune aina kinkino ngana tatamanna tengene ana mur nge Israel ero.

29 ✡Iok, Israel mur leteria manmanna toto nge NeHalang, pomalam te i tele nga Ruach Remenmen ngana ke pomanga teii nga kileng hal ngana. Pe Ekipto mur te teke te nanas pe Ruach nem salala hite iri ke te mete.

30 ✡Pe pule Israel mur leteria manmanna toto nge NeHalang, pe te rahite leteria manmanna ngana nem ke pomanga reria kaleu. Pe tei ke te heliliu hitite kileng nenge Ieriko ke etue iri rahtele nai. Ol pe kileng neu ana mapuo nenge te lung heke nga um, toto marang sio ke het.

31 ✡Pe hei e nge ene Rahap, I salaunga kina ia. Hei nem letena manmanna toto nge NeHalang. Pomalam halaua hana Israel nai nenge te ute kileng nenge Ieriko ana olounga. Ke letena manmanna ngana nem, halaua i ke mete nga etue nem ero. Iri mana nenge lemeria ero nge te nanasia NeHalang, te mete lochloch.

32 ✡Ke lape ta nana lala kura kai? Nananga halang tu kura, pe lape e nana sakilil langa hana nemur ero ol. Nge Kition pe Parak pe Samson pe Septa pe Teuit pe Samuel pe Hetatalonga mur.

33 ✡Iri, nga leteria manmanna ngana mur, te hunel luluch nge kileng nemur nga tau, pe te hekou susue iri. Pe tenau ele reria kileng mur, nga poinga nge pengpeng mana, pe te mene ure nemur nenge NeHalang heleia, ke teke tunge lange iri. Tera elele huros papalauna nenge te hunun haria.

34 ✡Pe te hemetmete oan papalauna, pe te elelele io ana. Nga tele ngana, kikiria ero mukam. Pe nei ol, kikiria ngana halang, pe te lohot ke iri hunelinga hel ana non mur, nge reria kerkerenga palaungana toto. Kileng nga tau ana palinga hel ana hana mur teat pe hana nemur, te hekou sue iri pe te lope parai ia iri.

35 ✡Pe hehei hel, nga leteria manmanna ngana, aloria mur te maul haka mule nga metenga. Pe iri nenge te amneia melmelenga palaungana, te chumele mene ol.

✡ **11:21:** Gen 47:31–48:20 ✡ **11:22:** Gen 50:24-25; Exo 13:19 ✡ **11:23:** Exo 1:22; 2:2 ✡ **11:28:** Exo 12:21-30 ✡ **11:29:** Exo 14:21-31 ✡ **11:30:** Jos 6:12-21 ✡ **11:31:** Jos 2:1-21; 6:21-25; Iei 2:25 ✡ **11:32:** Jdg 6:11–8:32; 4:6–5:31; 11:1–12:7; 13:2–16:31; 1Sa 1:1–1Ki 2:11 ✡ **11:33:** Dan 6:1-27 ✡ **11:34:** Dan 3:23-27 ✡ **11:35:** 1Ki 17:17-24; 2Ki 4:25-37

Iange hana hel te laua iri ke te teke te
helosio ia leteria manmanna ngana mur.
Pe iri lemeria ero nge te saua leteria man-
manna ngana. Pomalam te takis mene
melmelenga nem ke te mete, pe te maul
haka mule ngaria lape tetu ngaria urana
toto ol nga nenga tele ngana.

36 ✡Pe hana nemur hel te hele poreke iri
pe tenos hule iri. Pe hel te laua iri pe te kale
hite peria pe tesau teua iri langa tuele au
ngana.

37 ✡Pe hel te tamal hune iri, pe hel te
chatoa iri nga luaria, pe hel te hune iri nga
kakop. Hel te heron menmene meme mur
uliria, nem pe sipsip uliria pe te poi poreke
tote iri. Pomalam tetu pulut mana pe reria
ute e ero ol.

38 Tei rara mana nga ich sana lomona pe
nga sasana mur. Pe tetu manmana nga
rika mur pe nga polo mur. Iri te urana toto
nga NeHalang matana pe hehei pe hana
nga ich nei te purpure iri ero toto.

39 Pe hana nemur leteria manmanna nge
NeHalang. Pe NeHalang heto heke tote iri
pe tatalo ele ita lochloch rera ure e nge
urana toto. Pe ure urana ngana nenge
NeHalang heleia ke teke tunge nem, elle
nge iri mene ero kura.

40 Iange nga NeHalang letena, teke iri
nemur iri muka nge ita ero. NeHalang
lemene ke teke poia iri pe ita ke ta peng-
peng toto nga etue elle mana.

12

NeHalang Hetore Tutuna Mur Ita

1 ✡Iok laol, hehei pe hana nemur nenge
nike nem, leteria manmanna toto nge Ne-
Halang. Pe ngaria koloi teat ke te eukirau
ke te teke tenau ita nge ta song. Poma-
lam ta lohaka ol pe ta song. Pe ta sausue
ure nemur nenge te meena pe ra poinga
poreke ngana mur nenge tak elele ita. Pe ta
rahite letera manmanna ngana pe ta song
ke ta ristoto hel, ke la het nga songinga nei
hetala ngana.

2 Pe matara tu mana nge Iesus iange
letera manmanna ngana huna mana nge
i. Pe nga hoena, lape ta esia letera man-
manna ngana nem nganngana nge lohot.
Iange Iesus amneia melmelenga palaun-
gana pe sau sio mule ero. Pe pule meia I ero
nge te heon heke I nga manga toto ke mete.
Iange naula pe esia iechinga palaungana
nge kulele I lo. Ke heueu nei are nga
NeHalang nena arenga palaungana ilina
ele nenga pen tamalmal.

3 Iok, anau lange Iesus nga kue nenge i
ia neu. I amneia ure meena ngana mur
halang nge hana porekreke ngana mur te
poia lange I. Pomalam imo lemo melei tana
pe aole sio ero.

4 Iange imo a palhel luluch nga poinga
poreke ngana nga kikimo ngamo ero kura.
E teke apal hel ke a makuk toto.

5 ✡Imo letemo lilil ele NeHalang na he-
lenga nenge hele ke teke tutuna mur imo:

"Tutuk mur, nenge teke Non Soke poia ute
ke lohot nge imo ke teke hepeng ia imo,
poinga nem urana,
pe letemo meena ia ero.
6 Iange Non Soke teke hetore iri nemur
nenge lemene taua iri.
Ke I teke lape nosia tutuna mur
ke hetore iri."

7 ✡NeHalang teke hetore tutuna mur ita,
pe nenge teke nos ia ita, tatal chusinga ia
ero. Ta tatakis mene ure meena ngana mur
nenge lohotot nge ita. Pe hana lochloch
ngana te hetottore tuturia mur ke pomau
pule.

8 Pe nenge teke te nosia imo ero, nakuna
nenge tetememo mur ero. Iange hulua
lochloch te mene hengetoro pe tetemeria
mur te nosnos ia iri.

9 Pe ita lochloch tetemera mur iri non.
Pe iri te hetottore ita pe ita tatal sue ita pe
ta longo tautaua iri. Pomalam mana tatal
sue ita pe ta longo taua temere NeHalang.
Iange I nauele opere mur lochloch ke ta
mene maulinga ke koko.

10 Pe tetemere mur nga ich nei, te teke te
hepeng ia ita nga rera poinga mur nga etue
choro ngana mana. Pe NeHalang hepeng
ia ita ke ta lohot ke ta pengpeng toto ke
pomange I.

✡ **11:36:** 1Ki 22:26-27; Jer 20:2; 37:15; 38:6 ✡ **11:37:** 2Ch 24:21 ✡ **12:1:** 1Ko 9:24-25 ✡ **12:5:** Job 5:17; Pro 3:11-12; Hem 3:19 ✡ **12:7:** Deu 8:5 ✡ **12:11:** Iei 3:17-18

11 ✡Nga etue nenge Temere NeHalang
nosia ita, ta amneia melmelenga pe ta iech
ero. Pe iri nemur nenge te mene henge-
toro nge tetemeria mur, hengetoro nem
nganangana, lape lohot ke urana toto nge
iri nga hoena. Nenge poia iri ke tetu ke nek
pe te pengpeng toto.

Anau Ala Amo Ke Nek Nga Poinga Poreke Ngana Mur

12 ✡Iok, a hekerkereng mule perimo met-
mete ngana nemur pe apemo makuk leilei
ngana nemur.
13 ✡Pe ai ke a nanas mene kue nge peng-
peng mana ke ala. Pomalam lape pekng-
amo nemur te esia imo pe te lohaka ke te
urana pule.
14 Pe nenge teke ai ke nek ero, lape a
esia NeHalang nakuna ero toto. Pomalam
a totoi toto ke atu ke nek luluch nge hehei
pe hana, pe ai ke a pengpeng toto.
15 NeHalang letena ia ita ke mene mule
ita lo. Pe ta nauala hel nge ita ke nek, iange
lape poinga poreke ngana e, matana hot
nge mele pe haka ke au hite ita lochloch.
16 ✡Pe a nauala ke nek pule iange lape
mele hel te iskeke hot ke te tangtango hehei
pe hehei te tangtango hana. Pe poinga
nem, iri te tango rere iechinga nenga etue
choro ngana ana mana. Pe leteria metene
tetu ngaria nga hoena ero ke mange Iso.
Iso ha tala ke i lape mene temene nena
ure mur. Pe ero iange letena tu mana nga
ngaunga nenge ngaua, pe iech ele nga etue
choro ngana mana. Pe hile hot mene nena
petanga nge temene pe temene na ure mur
nenge i lape mene iri.
17 ✡Ol pe nga hoena, teke la ke mene
petanga nem pe temene na ure mur. Pe ero
ol. Ana non tang toto ke teke mene pe ero
toto, iange kue e ero ol nge hul mule poinga
nenge poia neu.
18 ✡Iok, imo aat nge NeHalang ke po-
mange lemo tete mur ero. Iri tela nga
hengene nge Sinai pe te esia oan sapellala
ngana pe kileng chantom ngana nenge au
toto, pe te amneia tuttula palaungana pe
19 ✡te longe ngalum paena nge alngan-
ngana pe te longe NeHalang nge helele. Te
longe ke mau pe te hele lange Moses ke te
teke, lemeria ero toto nge te longo mule
helenga e.
20 ✡Pe te matau toto iange te longe Ne-
Halang nge hele ke teke, “Nenge teke none
ma huros e i haka nga hengene nei, a tamal
hune ke mete.”
21 ✡Pe Moses esia ure nemur pe matau
toto pe hele, “Iau pule e matau toto pe e
loiloi.”
22 Pe imo a poi ke mange lemo tete mur
ero. Imo aat nga hengene nenge Saion,
nga NeHalang nenge maulul nena kileng
pengpeng. Kileng Ierusalem nenge tu nga
lut nga tapa. Pe angkelo mur nga kileng
nem, iri halang nge halang toto. Iri te
eukirau pe te iech ke elela.
23 Imo aat ke a lohot pe NeHalang tutuna
mur nenge iri tala, te eukirau ke te iechech.
Pe iri tehas sue eria mur nga lut nga tapa ke
ulolo. Pe imo aat ke a lohot nge NeHalang
lo. Pe NeHalang I non nenge amnei teueu
nga ita elle pe elle rera poinga mur. Imo
aat nge hana nge NeHalang poia iri ke te
pengpeng toto operia mur.
24 ✡Imo aat ke a lohot nge Iesus lo. Pe Ne-
Halang poia helenga tomunga hel heueu
ngana e, nge nena hana mur. Pe Iesus tu
nga tunangana nge NeHalang pe hana mur
nga ich. Pe I sipona poia helenga tomunga
hel heueu ngana nem ana ume ke lohot
ke manmanna. Pe imo aat pengpeng nga
Iesus eina nenge lome ita ke ta lemlem
toto. Pe Iesus eina nem helengana urana
toto nga nenge Apel eina.
25 ✡Iok, heueu nei a longo ke nek toto
nga NeHalang na helenga pe a longo ole
ero. Iange iri nemur lemeria ero nge te
longo taua na helenga nenge tung hote
nga ich, pe te ua nga ure meena ngana
ero. Pe nenge ita, NeHalang tu nga tapa pe
hele atat nge ita heueu nei. Pe nenge teke
lemere ero nge ta longo lange I, ta talkome
nga matana ero toto.
26 ✡Nge nike NeHalang hele nga hengene
nge Sinai pe ich rur. Pe heueu nei hele ke

✡ **12:12:** Isa 35:3 ✡ **12:13:** Pro 4:26 ✡ **12:16:** Gen 25:29-34 ✡ **12:17:** Gen 27:30-40 ✡ **12:18:** Exo 19:16-20; Deu 4:11-12 ✡ **12:19:** Exo 20:18-21; Deu 5:22-27 ✡ **12:20:** Exo 19:12-13 ✡ **12:21:** Deu 9:19 ✡ **12:24:** Gen 4:10; Hip 8:6 ✡ **12:25:** Hip 2:1-3; 10:26-29 ✡ **12:26:** Hag 2:6

kerkereng toto ke teke,

"Lape E poi mule kileng ke rur elle mule.
Pe nei ol lape E herure ich pe tapa pule."

27 Helenga nenge NeHalang teke poia
kileng ke rur "elle mule," nem ta etei
mellehe mene ke ure lochloch ngana
nenge I sipona ume hote iri, lape te het
lochoch. Pe I ume hote ure urana ngana
mur hel ke tetu. Pe ure nemur te rur ero.

28 Ke pomalam ta iech pe ta hele urana
toto lange NeHalang iange mene teua ita
nga nena naualanga pe nekinga. Pe nena
naualanga pe nekinga nem, ute nge herure
ero toto. Pe ta heto heke I ke pomai: Ta
matau ala rera pe ta helete ininia I ero toto
ol.

29 ✡Iange ara Soke NeHalang, pomalaka
nga oan sapellala ngana nenge milang toto
pe ngau ulu hite ure ke het. Pe mele nenge
teke longo taua NeHalang ero, alaka ana ke
nek toto nge i.

13

Poinga Nenge Ta Poia NeHalang Ke Iech

1 Iok, nga lek helenga hetala ngana, e
teke e hele lange imo nga poinga hel nenge
poia NeHalang ke iech. Atu pe lememo
taua pekgamo mur ke pomanga titimo mur
pengpeng.

2 ✡Pe mele hel nenge teat nga kileng tau
ngana, a mene teua iri langa lemo pele.
Mele hel te poia poinga nei lo pe te mene
teua angkelo mur. Pe iri siporia te eteia
ero.

3 Pe letemo metene iri nenge tetu nga
tuele au ngana pule. Pe a halaua iri ke
pomanga atu teu luluch nge iri nga tuele
au ngana. Pe nenge teke mele hel te poi
poreke pekngamo mur, ala ke a halaua iri
pe a takisia aria melmelenga pule.

4 ✡Iri nenge telei hel, tenau ele aria leinga
ke nek pe tetu ke tenek hel mana ke po-
manga reria helenga nenge tetom tele he-
lia nga telei hel ngaria. Pe a poia amo
leinga ke lemlem nga NeHalang matana.
Iange NeHalang lape nau teu lange imo ke
nek toto, nga nenge teke none la ke ma
luluch nge heie nenge nehei ia ero pe heie
la ke ma luluch nge none nge ene ia ero.

5 ✡A memelei ia poinga nenge a teke lemo
umtutuna halang ero. Lemo ure nemur
nenge tu nge imo nem lo, het lo la. Iange
NeHalang I sipona hele ke teke,
"Lape E ua amo ero toto.
Pe lape E nau sio mene imo ero pule."

6 ✡Ke pomalam ta hele nga letera man-
manna ngana ke ta teke,
"Non Soke i toro mana halaulaua iau.
Pomalam e matau ero ol.
Pe mele pele nakuna ero toto
nge poia ute pele at nge iau."

7 ✡Pe pule letemo metene amo soksoke
ngana mur. Iange iri te hele hot tele Ne-
Halang nena helenga lange imo. Pe letemo
metene leteria manmanna ngana nenge te
nanasia Iesus nga tetu ngaria, ke la het nga
etue nenge te mete ia. I urana toto nge a
nanasia poinga nenge hana nemur te poia
nem.

8 Iange Iesus Kristus tu ke pomai mana
nge nike toto, ke at heueu nei pe nga etue
lochloch ngana nemur nga hoena pule.

9 ✡Ke pomalam a longo tau pulute hana
hel reria helenga ero. Iange lape te chan-
nanga ole mene imo, pe la te hile sio
mene imo pe a poi koukou rara mana ol.
Ita letera metene NeHalang letena poreke
ngana nge ita ke nek. Pomalam lape hek-
erkereng ia ita ke tames ke kerkereng. Pe
a nanasia hotonga kinkino ngana nemur
nga ngaunga ero. Iri nenge te nanasia
hotonga nemur, hotonga nem halaua iri
ero toto.

10 Ita ara hatanga e tu. Pe tunginga
ana hana mur nenge Israel nem, te ngaua
ngaunga e nga ara hatanga nem ero toto.

11 ✡Tunginga ana hana mur aria soke e
menmene sipsip pe pulumakau eiria ke te
lalaia nga NeHalang na pele letena nenge
heo ngana toto. Pe nga lamau te poi
tunginga ia lange NeHalang ke te teke te
helemlem ia poinga poreke ngana mur. Pe
huros nemur singiria temak heke iri nga
oan, nga pele neu ana aeteme nge hot.

12 ✡Pe poinga nem te poia lange Iesus
pule. Ke te mene hote Iesus nga kileng

✡ **12:29:** Deu 4:24; 9:3 ✡ **13:2:** Gen 18:1-8; 19:1-3; Rom 12:13 ✡ **13:4:** Epe 5:5 ✡ **13:5:** Deu 31:6, 8; Jos 1:5
✡ **13:6:** Psa 118:6 ✡ **13:7:** 1Ko 4:16 ✡ **13:9:** Rom 14:17 ✡ **13:11:** Lev 16:27 ✡ **13:12:** Ioa 19:17

nenge Ierusalem ke lange hot pe te hune i ke mete. Pe eina lele ke lome ita lochloch nga rera poinga poreke ngana mur. Ke tatu ke ta lemlem toto nga NeHalang matana.

13 ✡Ke pomalam, ita pule ta nanas hote Iesus lange hot. Nga kileng unne nenge tenau sio mene I pe takisia ana melmelenga ke la mete sio mana. Ke ita, tahot la ke ta amneia ure meena ngana nemur pule.

14 ✡Iange ra kileng e nga ich nei ero nge lape tatu ia ke kokoes mana ol. Pe ra kileng nem, ta tango rerere pe ngana kou atat kura.

15 ✡Ke pomalam ta heto heke tote NeHalang nga Iesus ene. Pe poinga nem ta rahite ke pomanga rera tungina nenge lala nge NeHalang. Pe kokoes mana harra heto hekeke NeHalang ene.

16 ✡Pe letemo metene ke apoi ke urana lange nei ngamo mur. Nenge teke mele na ute ero, a halaua i ke a tung nena. Pe a rahite poinga nei ke kerkereng. Iange poinga nei, pomanga lemo tunginga nenge lange NeHalang. Pe NeHalang iech toto ia.

17 ✡Pe ute pule, a longo taua mele hel nenge iri mukmuka nge imo. Utar nenge te hele ke te teke a poia, atal sio mene imo pe a longo tau mana ke a poia. Iri, te kila pe teta eingaria ke nek ero, pe kokoes te ume ke kerkereng toto ke tenau ele opemo mur. Iange iri lape te henin hote aria ume nem lange NeHalang kura. Pe nenge teke a longo taua iri ke nek, lape te iech mana nge te poia aria ume nem. Pe imo lape a iech pule.

18 ✡Pe e teke e hele lange imo ke a hetalau emem lange NeHalang pule. Imem mo teke moi ke mo nanas mene poinga nge pengpeng ke kokoes. Pomalam, nga letemem nge teu, mo amneia ute pele nge poreke ero.

19 Pe e teke a hetalaulau ak ke kerkereng toto lange NeHalang ke ela mule nge imo ke ueiuei mana.

20-21 ✡Iok, e hetalaulau amo mukam: NeHalang nenge poia letemo ke ma ke nek, tung lochloche ure urana ngana mur lange imo ke a poia i sipona lemene ngana. I sipona hemaul mule Non Soke Iesus nga metenga. Pe henonou hote I ke I Non Soke pe nauele mule NeHalang nena hana mur lochloch. Ke pomanga non nenge nauelele nena sipsip mur. NeHalang hemaul mule Iesus iange eina hekerkereng ia helenga tomunga hel heueu ngana nem. Pe helenga tomunga hel nem, lape tu ke koko mana ol. Pe pule, e hetalaulau ara ke e teke NeHalang ume teu nge ita ke poia lemene ngana nga letera. Ure nem lohot mana nga kerkerenga nenge Iesus Kristus! Pomalam ta heto heke tote ene nga etue lochloch sapele. Manmanna!

Helenga Hetala Ngana Mur

22 Iok titik mur, lek helenga hetet lo pe e teke asis pe a longo ke nek toto, nga helenga nenge hekerkereng mule imo ke a nanas mene kue nenge pengpeng. Pe alalaha nenge ehas ia nei choro mana.

23 Pe pule e teke e hele tote tira Timoti lange imo. Timoti kou te lohe hote i nga tuele au ngana lo. Pe nenge teke at ke ueiuei, lape imem nai ape mola mule ke monau mule imo.

24 Pe a heleia lemem iechinga palaungana lange amo papalauna mur, pe nge NeHalang nena hana mur lochloch. Pe titira nemur nge Itali te hekule reria iechinga palaungana lange imo pule.

25 Lape NeHalang nauele imo ke nek, pe poi ke nek toto lange imo ke kokoes.

✡ **13:13:** Hip 12:2 ✡ **13:14:** Hip 11:10, 16; 12:22 ✡ **13:15:** Psa 50:14, 23 ✡ **13:16:** Pil 4:18 ✡ **13:17:** 1Te 5:12
✡ **13:18:** Ume 24:16; 2Ko 1:12 ✡ **13:20-21:** Jer 32:40; Ezk 37:26; 1Pi 2:25

Ieims
Alalaha Nenge Ieims Hasia

Ieims Hekule Na Iechinga Palaungana

1 ✡Iau Ieims koi nenge ehas ia alalaha nei. NeHalang pe Non Soke Iesus Kristus reia non iau. Pe ehas ia alalaha nei ke lange mata analoch pe nai nenge Israel nenge te ua parai ke tetu nga kileng lochloch ngana nga ich. Pe lek iechinga palaungana lange imo lochloch.

Lete Manmanna Ngana Pe Lete Matana Ngana

2 ✡Iok titik mur, nenge teke ure meena ngana halang te lohot nge imo, letemo meena ia ero. A iech mana.

3 ✡Iange ure nemur nenge te lohotot nge imo nem te teke te helosio ia letemo manmanna ngana. Pe lape here imo ke nek ke a nanasia poinga nge urana.

4 Pe poinga urana ngana nem, lape puo ke kerkereng toto nga letemo pe a henonoua lange hehei pe hana nga amo ume mur nenge a popoia nga etue lochloch. Pomalam lape a pengpeng toto nga NeHalang matana pe lape ute pele nge imo ero ol. Pe ure lochloch ngana nenge letemo tautaua iri lape mataria purpur ke elle.

5 ✡Pe nenge teke amo hel te etei teu ke nek nga ure nemur ero, a onteia NeHalang. Pe i lape halaua imo nga a etei ngamo nem. Iange i nge lemene toto ke halau tote ita ke ta etei teu nga ure mur nenge ta etei ia ero.

6 Pe nenge teke a onteia NeHalang, letemo manmanna pe letemo nachnai ero. Iange mele nenge letena nachnai, letena manmanna ngana sio hel haka ke pomanga ruach ana mee.

7 Pe mele nenge poi ke pomam eteia ke lape Non Soke tunge ute pele lange i ero toto.

8 Iange i non nenge letena nachnai nga ure lochloch.

Iri Nenge Reria Ure Halang Ero Pe Iri Nenge Reria Ure Halang

9 Pe tira e nenge nena ute e ero, iech toto iange NeHalang tal haka tote i ke het lo.

10 ✡Pe iri nenge reria ure halang toto te iech pule iange NeHalang tal sio tote iri ke het lo. Lape te mete sio mana ke pomanga heilil rorana nenge ulala hot

11 pe chaia milang ngana makia ke mous pe kalum ke mete. Pe nakuna urana ngana nem ero ol, iange losio hot pe lasus sapele. Ke iri nemur nenge reria ure halang lape te poi ke pomalam mana nga etue nemur nenge tetu ke tenau elele iri siporia aria ume mur.

Ollakanga Poreke Ngana Mur Teat Nge NeHalang Ero

12 Iok, mele nenge ure poreke ngana teke takue i pe mes ke kerkereng pe losio ero, iech toto iange lape mene maulinga ke koko ke pomanga uruna. Maulinga ke koko nem, NeHalang i sipona hele ke teke tunge lange iri nemur nenge muteria tau tote i.

13 Iok, nenge teke ure poreke ngana takue mele ke poia poinga poreke ngana e, heo ngana toto nge mele nem hele ke teke, "NeHalang koi nenge poia ure poreke ngana nei ke lohot nge iau." Nem ero. Iange ure poreke ngana e takue NeHalang ero toto. Pe NeHalang helosio ia mele e nga poinga poreke ngana ero.

14 Ollakanga poreke ngana nemur te lohot iange ita sipora letera tu hit mene ure nemur nga ich nei pe lemere tau tote ure nemur. Pe lemere tau toto ngara nem takue ita

15 ke ta losio nga poinga poreke ngana mur. Iok, poinga poreke ngana nemur te puo ke kerkereng toto nga letera pe te tunge metenga at nge ita.

16 Atong mur! Iau titik mur imo pe anau ala amo ke nek toto koi nga ure nemur.

17 Iange poinga urana ngana mur pe tunginga urana ngana mur mana sio at nge NeHalang i sipona. I nge poi hote lemenge mur lochloch nga tapa sana. Pe iri, tua leme ngaria hul rarara, pe NeHalang ero.

18 ✡Nga i sipona lemene ngana, hemaulia ita nga nena helenga nenge manmanna. Pomalam ita ta lohot ke i sipona tutuna

✡ **1:1:** Mat 13:55; Ume 15:13; Kal 1:19; 1Pi 1:1 ✡ **1:2:** Rom 5:3-5 ✡ **1:3:** 1Pi 1:7 ✡ **1:5:** Pro 2:3-6 ✡ **1:10:** Isa 40:6-7 ✡ **1:18:** Ioa 1:13

mur nenge tengene ana. Pe letena ia ita
ke palaungana toto nga ure lochloch nenge
ala hote iri.

Ta Longotau Pe Ta Poia Ume

19 Titik mur letemo lilil ele nei ero toto. E
teke urana toto nge a longo ke nek toto pe a
hele ke nek mana pe letemo inin ke ueiuei
ero.
20 ✡Iange lape letemo inin ngana poia
lemo arenga ke poreke. Pe NeHalang
lemene ke teke a are ke nek pe a pengpeng
nga NeHalang matana.
21 ✡Ke pomalam a hile hote lemo poinga
poreke ngana mur nenge a popoia ke te
lasus toto. Pe atal sue imo pe a mene
NeHalang nena hengetoro nenge tue nga
letemo lo. Pe hengetoro nem lape haka pe
hemaulia imo.
22 ✡Nenge teke a longe NeHalang nena
helenga mur pe a nanasia ero, nenge nem
a channanga mule imo ke het lo.
23 Mele hel nenge te longe NeHalang
nena helenga mur pe te nanasia iri ero,
tepoi ke pomalaka nge non nenge nau mul-
mule i sipona opene nga silonga.
24 Esia opene ke het pe laol. Pe ueiuei
mana letena lilil ele mule nakuna nenge
esia nga silonga lo.
25 ✡Pe imo anau teu la ke nek toto nga
NeHalang nena hotonga mur nenge peng-
peng toto pe nenge hemas mule ita ke ta
nanasia lemene ngana. Anau teu ke nek pe
letemo lilil ele ero toto. Pe a poia ana ume
ke pomanga hele ngana. Nenge teke mele
nem poi ke mai, lape NeHalang pete tote i
nga ume nemur nenge popoia.
26 ✡Pe nenge teke mele pele lohaka pe
hele ke teke i NeHalang nena non toto pe
nauele ana hengetau ke nek ero, mele nem
channanga mule i ke het lo. Pe na helenga
pa nenge teke i NeHalang nena non toto
nem, channanga mana.
27 Temere NeHalang iech toto nge nena
hana mur nenge te poia poinga mur nenge
urana pe pengpeng mana. Pe poinga
nenge pomam nakuna pomai koi: Te ha-
laulaua aina nemur nenge tataria mur pe
tetemeria mur te mete lo. Te halaulaua
hehei pakarkar una mur pe tenau ele iri ke
nek toto nga aria melmelenga mur. Pe pule
tetu nga ich nei pe tepuo loko teu pulut teu
mene iri langa poinga poreke ngana e ero.

2

Mutemo Taua Hulua Lochloch.

1 ✡Iok titik mur pe liliuk mur, letemo
mamanna nge Non Soke Iesus Kristus lo. I
toro mana nge palaungana toto pe ta heto
heke i. Pomalam atal heke mele hel ke iri
papalauna nge mele hel ero. A poia iri
lochloch ke elle mana.
2 Hana nai lape teat nge imo ke aole
halimo. Nenge na ure halang heronia
heroninga urana ngana pe nena si heon
nga talngana. Pe nenge na ure halang ero
heronia ure muchmuch ngana mur.
3 Imo lape apoi ke urana lange non nenge
heron ke nek toto nem pe a hele lange i ke a
teke, “Kole, oi at ke o kila lakoi nga arenga
nenge urana.” Pe lape a hele lange non
nenge na hengeron muchmuch nem ke a
teke, “Pe iong o mes la ke mau kou, nem pe
oat ke o kila sio nga maruchrue nga apek
huna.”
4 Nga poinga nei, atal heke tote mele hel
pe atal sio tote mele hel. Ke nga letemo
poreke hulu ngana a teke mele hel mana te
urana toto.
5 ✡Titik mur pe liliuk mur a longo ke nek!
NeHalang hesilei hote atong nemur nenge
reria ure halang ero nga ich nei ke het lo.
Hesilei hote iri ke leteria manmanna toto
nge NeHalang pe tetu teu nga NeHalang
nena naualanga pe nekinga. Iange iri mu-
teria tau tote i.
6 Pe imo apoi ke nek lange atong mur ero.
Imo apoi poreke iri. Pe itei toto nenge hep-
oreke imo? Iri nenge ria ure halang laka
nenge te hemes teua imo nga haliunga.
7 Pe imo, Iesus nena hana mur toto imo
pe iri nenge reria ure halang nem te hele
poreke tote Iesus ene nge pengpeng pe
urana toto.
8 ✡Nga NeHalang nena helenga nenge
tehas sue ke ulolo, hotonga palaungana
e hele ke teke, “Mutemo taua pekngamo
mur ke pomanga lememo tau mule imo

✡ **1:20:** Ecc 7:9 ✡ **1:21:** Kol 3:8; 1Pi 2:1 ✡ **1:22:** Mat 7:26; Rom 2:13 ✡ **1:25:** Rom 8:2; Iei 2:12 ✡ **1:26:** Psa 141:3 ✡ **2:1:** Ume 10:34; Iei 2:9 ✡ **2:5:** 1Ko 1:26-28 ✡ **2:8:** Mat 19:19; Kal 5:14

sipomo." Urana toto nge a nanasia hotonga nei hele ngana.

9 ✡Pe nenge teke a urana mana nge mele hel pe apoi poreke hel, nem a poia poinga poreke ngana pe a longo hole taua NeHalang nena hotonga ke het lo.

10 ✡Mele nenge longo hole taua hotonga chonna unne, longo hole taua hotonga mur lochloch ke het lo.

11 ✡Iange NeHalang hele ke teke, "O salau lange none nehei ero." Pe pule, "O hune mele ero." Iok, nenge teke o salau lange none nehei ero pe o hune mele, nem o longo hole taua NeHalang nena hotonga lochloch ke het lo.

12 ✡Letemo metene ke nek! Nga ure lochloch ngana nenge a heleleia pe a popoia, a nanasia poinga nenge NeHalang poia lange imo lo. Nenge letena ia imo pe mene mule imo nga lemo poinga poreke ngana mur.

13 ✡Iange mele nenge letena ia hehei pe hana ero, NeHalang lape letena ia i ero pule nga etue nenge ta mes nga NeHalang matana ke nau teu at nge ita elle pe elle. Pe mele nenge letena ia mele hel ke kokoes lape sana loiloi nga etue nem ero.

A Henonou Hote Letemo Manmanna Ngana Nga Ume Mur Nenge A Popoia.

14 Titik mur, nenge teke none hele ke teke letena manmanna toto pe poia ume urana ngana e nge halaua mele ero, non nem letena manmanna ngana nem luna ero toto. Pe pule, letena manmanna ngana nem lape halaua i ero toto.

15 ✡Iok, tira e ma liura e nena hengeron ero pe ana ngaunga ero.

16 Pe amo e nge imo lohaka pe hele lange i ke teke, "Non Palaungana pete iong pe otu ke nek pe o uri ero." O hele lange i ke mau ia? O tungtung ana ngaunga pe na hengeron mur pule? Lem helenga nem luna ero toto.

17 Ke a naue lo? Imo letemo manmanna nge NeHalang. Pe letemo manmanna ngana nem luna ero toto pe lape mete sio mana ke lasus. Iange a henonou hote letemo manmanna ngana nem nga ume urana ngana e ero nenge a halaua mele.

18 ✡Iok, mele lape lohaka pe hele ke teke, "Ia potar? None letena manmanna mana pe none pule poi menmene ume urana ngana mur. Pa nem, ute pele ero." Iok, iau lape e tuachol ia mele nem na helenga ke pomai koi, "Nenge teke none nem letena manmanna mana pe poia ume urana ngana e ero, lape henonoua letena manmanna ngana at nge iau ke mere? Iau lape e henonou hote letek manmanna ngana lange iong nga lek ume mur nenge lape e poia ke e halaua mele hel."

19 Iong letem manmanna ke o teke NeHalang elle mana. Nem urana! Pe uneinei mur pule leteria manmanna ngana elle mana ke pomange iong. Pomalam te matau pe te loiloi toto.

20 Iong nge lape am hauaua iam! Nenge teke o poia letem manmanna ngana nem ana ume unne ero, letem manmanna ngana nem lape mete sio ke lasus mana.

21 ✡O naula nge rette Apraham. Non neu, NeHalang tal heke tote i ke i non nge pengpeng nga matana iange teke hune tuna Isak ke poi nena tunginga ia lange NeHalang.

22 ✡A naue lo? Apraham letena manmanna pe henonou hote letena manmanna ngana nga poinga nenge poia nem.

23 ✡Ke poinga nenge Apraham poia nem, lohot ke pete tote NeHalang nena helenga mur nenge tehas sue ke ulolo, nenge hele ke teke, "Apraham letena manmanna toto nge NeHalang, pe letena manmanna ngana nem poia i ke pengpeng toto nga NeHalang matana." Pomalam te hetue Apraham ke NeHalang neingana toto.

24 Ke imo anau, nenge teke letemo manmanna pe a henonou hote nga lemo ume mur, lape a pengpeng nga NeHalang matana. Pe nenge teke letemo manmanna pe a poia ume pele ero, lape letemo manmanna ngana nem halaua imo ero toto.

25 ✡Iok he Rahap poi ke pomalam pule.

✡ **2:9:** Deu 1:17 ✡ **2:10:** Lev 19:37; Num 20:7-12, 24; Mat 5:19 ✡ **2:11:** Exo 20:13-14; Rom 13:9 ✡ **2:12:** Kal 6:2; Iei 1:25; 1Pi 2:16 ✡ **2:13:** Mat 5:7; 18:32-35 ✡ **2:15:** 1Io 3:17 ✡ **2:18:** Kal 5:6 ✡ **2:21:** Gen 22:9-12 ✡ **2:22:** Hip 11:17-18 ✡ **2:23:** Gen 15:6; 2Ch 20:7; Isa 41:8 ✡ **2:25:** Jos 2:1-21; Hip 11:31

Hei nem, salaunga kina mukam. Pe ana hei, talkome teua hana nenge te utut kileng ana olounga pe halaua iri ke te nanasia kue e nge altoto ke te ua. Pe nga poinga urana ngana nem, NeHalang tal haka tote i ke i pengpeng toto nga matana.

26 Ke pomalam mele nenge letena manmanna pe poi hote ume urana ngana e ero, letena manmanna ngana nem mete lo. Nenge teke opera tu teu nga singira ero, ta mete lo. Ke nenge teke letera manmanna mana pe ta poia ana ume e ero toto, letera manmanna ngana nem mete lo.

3

Tanau Ele Ara Hengetau Ke Nek.

1 Titik mur, imo lochloch ngana a lohot ke imo hetoronga ero. Iange a eteia, imem hetoronga nemur, lape NeHalang nau teu at nge imem ke nek toto.

2 Ita ta losio ke kokoes nga poinga poreke ngana mur. Pe nenge teke mele heleia helenga poreke ngana e ero toto, mele nem i non nge pengpeng toto. Pe i lape nauele singina lochloch ke nek toto.

3 Anau langa kie nenge ta paue. Ta takue pe nanasia lemere ngana.

4 Iok, anau langa imot mur pule. Imot nemur te papalauna toto pe tuttula palaungana takiskisia iri. Pe ute e nge kino mana tu nga imot palaungana nem hoena nga ruach letena. Pe non nenge songongia imot neu aua ure sune neu pe imot palleu song ke langa non neu lemene ngana.

5 Ke ure sune nem ume ke elle mana ke pomanga ara hengetau. Ara hengetau i ute e nge kino mana pe tu teu nge ita. Pe pomere toto nge teke i toto pe heleia ure papalauna?

Iok, letemo langa oan nge ngau ulu hite lomo letena. Oan nem talun ke kino mana mukam, pe intele nga ae ina mur pe ngau lala ke palaungana toto sapele.

6 ✡Pe ita ara hengetau pomalaka nga oan. Tu teu nga singira ke pomanga poinga poreke ngana mur nenge tetu nga ich nei. Pe i nge heporeke tote tatu ngara pe singira lochloch. Iange Non Poreke Ngana i sipona poi heke ae nem.

7 Hana halang tenau ele ure nemur nenge talngaria hihiong pe ngie mur pe marehit pe ruo mur. Te hengau ngaua iri pe te hetottore iri ke tetu ke nek.

8 ✡Pe mele e nge nauele ana hengetau ke nek ero toto. Ara hengetau nei malaka nga non achunga tana e nge kila ita erochro. I rara mana iange achach.

9 Pe ita ta heto hekeke ara Non Soke pe Temere NeHalang nga ara hengetau mur. Iok, tahul mule pe ta hele poreke mele nenge NeHalang i sipona ala hote i ke nakuna mange i toto.

10 Pe nga ara hengetau elle nem, ta heto heke NeHalang pe penpeninga hot mulmule ia. Titik mur, a poi ke pomai ero toto.

11 Imai ech lololo ngana pe ruach mesmes ngana, te pachot ngaria elle mana kai?

12 Pe pero pe changal mai taria elle mana pule kai? Pe ae keng nganangana lape rora hot kai nga haiia tana mai? Ero iam! Ech lololo ngana pe mesmes ngana pachot ngaria elle mana ero. Nenge lololo, pachot ngana altoto nga nenge mesmes.

Eteinga Toto Ngana.

13 Amo tei letena mallaha pe etei ngana poi ke nek toto? Teke poi pe mele nem henonou hote i ke talsio tote i pe tu ke nek mana pe poia ume urana ngana mur. Pomalam lape ta etei tote ke mele nem etei toto nga eteinga toto ngana nem.

14 Pe nenge teke iong mele nenge sam chumchumchum pe o ngunngunu halali, o palut rara ero.

15 Iange o etei ngam nem at nge NeHalang ero. O etei ngam nem at mana nga ich nei. Pe pule Opepengpeng tunge lange iong ero. Non poreke ngana tunge lange iong.

16 Ke nga nenge teke sam chumchum pe o ngunngunu hali, lape ramam mallaha ke nek ero pe poinga poreke ngana halang lape te lohot.

17 Pe iri nenge te mene eteinga toto ngana nge at nge NeHalang, reria poinga pomai: Te nanasia poinga nge pengpeng, pe te urana lange pekngaria mur, pe tetu ke tenek ia iri, pe leteria poreke ia iri. Pe

✡ **3:6:** Mat 12:36-37; 15:11, 18-19 ✡ **3:8:** Rom 3:13

ramaria urana nge te longo langa pekngaria mur leteria tuanin ngana mur, pe reria poinga urana ngana mur nganangaria lohot, pe reria ume mur pe helenga mur te lohot ke manmanna, pe te poia lange hulua lochloch ke elle mana.

18 ✡Iri nenge tenau ele hehei pe hana ke teare ke nek, aria ume ngana ngana mur laka lohot ke poinga urana ngana mur.

4

A Tunge Imo Sipomo Lange NeHalang

1 ✡Imo, lememo tau menmene poinga poreke ngana mur, pe lememo ngamo nemur te palhel rara nga letemo. Pomalam, palinga hel pe hunelinga mur te lohotot nge imo.

2 Lememo taua ure halang pe a mene iri ero. Ke pomalam a ngunngunu ia mele hel pe a hune iri. Pe ure nenge lememo taua iri nem, a mene ero kura. Pomalam, a hele inin pe a palhel pe a mene ero iange a onteia NeHalang ero.

3 Pe nenge teke a onteia NeHalang nga ure nemur, lape a mene iri ero pule. Iange nga letemo nge teu a teke a mene ure nemur ke imo toro mana lemo nenge halau mene imo pe mele ero ol.

4 ✡Imo nge a poreke toto iam! NeHalang na ngarang mur laka mele hel nenge te poi ke machmam. Mele hel nenge muteria tau tote ure nemur nga ich nei, muteria taua NeHalang ero toto. Ke mele hel nenge te teke tema la mana nga ure nemur nga ich nei, NeHalang na ngarang toto laka iri.

5 NeHalang nena helenga nenge tehas sue ke ulolo, luna palaungana toto, pe hele ke teke, "Ope nenge NeHalang hesio tele ke tu teu nge ita, teke i toro mana nena ita."

6 ✡Pe NeHalang letena porekeia ita ke halang. Pe nena helenga nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke,

"NeHalang lemene ero toto ia
iri nenge tetal hekeke iri.
Pe I letena poreke toto ia
iri nenge tetal sio totote iri
pe hekerkereng ia iri."

7 ✡Iok, a tung tote imo lange NeHalang ol pe ames ke kerkereng toto pe anau ala amo nge non poreke ngana. Pomalam lape non poreke ngana nem ua hatal sapele imo.

8 ✡Ala rochroi toto nge NeHalang. Pomalam, lape NeHalang tu rochroi toto nge imo. Imo nenge a popoi poinga poreke ngana, a lomo hote poinga poreke ngana nemur nga letemo pe a helemlem mule letemo ke ma ke nek. Pe imo nenge letemo nachnai a poia letemo ke elle mana nge NeHalang ol.

9 Letemo poreke ia lemo poinga poreke ngana mur pe a tang hot tote iri! A hulia lemo melmelinga mur ke langa lemo tanginga mur. Pe a iech ngamo nem mur ero ol pe nakumo hunun mana.

10 ✡Atal sio tote imo nga Non Soke matana, pe I lape inheke mule imo pe tal heke tote imo langa lut.

O Henonou Perim Lange Mele Ero

11 Titik mur, a hele poreke pe a henonou perimo lange neingamo mur ero. Mele nenge henonou penna lange neingana pe hele poreke i, hele poreke hotonga ke het lo pe pule, hesilechlei hotonga. Pe mele nenge hesilechlei hotonga, nanasia hotonga mur ero toto.

12 ✡Non elle mana nge tung hote hotonga mur. Pe I toro mana i non nenge hesilechlei. Pe i toro mana i non nenge nauelele ure mur pe sisparachraia ure mur. Pe iong itei nenge o teke o henonou perim lange neingam ke pomam?

Imo Nenge A Teke Imo Toto, Anau Ala Amo Ke Nek

13 ✡Iok a longo, imo nenge a lohaka pe a hele ke a teke, "Heueu ma nge rou, lape ta lohaka ke tala nga kileng tau ngana hel pe tatu ke hesinga elle. Pe ta umumeia ara ume nemur nenge ta menmene umtutuna."

14 ✡Iong o hele pulut mana. O eteia utar nenge lape lohot nge rou pule? Iong opoi ke pomanga mo. Iange mo sio pe tu ke etue choro mana pe het mule lo.

✡ **3:18:** Mat 5:9; Hip 12:11 ✡ **4:1:** Rom 7:23 ✡ **4:4:** Rom 8:7; 1Io 2:15 ✡ **4:6:** Pro 3:34; 1Pi 5:5 ✡ **4:7:** Epe 6:12 ✡ **4:8:** Isa 1:16; Zec 1:3; Mal 3:7 ✡ **4:10:** Job 5:11; 1Pi 5:6 ✡ **4:12:** Rom 2:1; 14:4 ✡ **4:13:** Luk 12:18-20 ✡ **4:14:** Psa 39:5, 11; Pro 27:1

15 Iong, toinge o hele ke o teke, “Ita lape
ta poi ke mai pe mai nga Non Soke lemene
ngana.”
16 Heueu panei o heto heke tote iong
ke het lo. Pe palutinga pa nenge pomam
poreke toto.
17 ✡Pe mele nenge eteia ure urana ngana
mur pe popoia ero, mele nem poia poinga
poreke ngana nga NeHalang matana ke het
lo.

5

Imo Nenge Lemo Ure Halang Anau Ala Amo Ke Nek

1 Imo nenge lemo ure halang, a longo ke
nek toto! Letemo hoa imo pe a tangtang
iange ure meena ngana halang lape te lo-
hot nge imo.
2 ✡Lemo kole hoena nemur nenge a teke
lape halaua imo, te lapusa hulu lo. Pe pule
kankan te ngau ule lemo hengeron mur ke
het lo.
3 Pe lemo ure chalemlem ngana mur
nenge koikoi pe hussu, singiria karkare
ulu ke het lo. Pe ure karkare ngana nemur
henonou hot pengpengia ke imo a poreke
toto pule. Pe i lape ngau lala hite singimo
ke pomanga oan. A takiraurau lemo kole
hoena nga halang nike ke at heueu nei.
4 ✡Pe a olia hana nenge te lamlamo amo
ero. Pe hana nemur te tatara amo nge
NeHalang ke het lo. Pe Non Soke Nenge
Palaungana Toto longe hana nemur reria
tanginga ke het lo.
5 ✡Imo atu nga ich nei, lemo ure halang
pe atu ke a iech mana. Pe a helum hote imo
ke pomanga kie nenge lum toto pe tesie
heke pe te hune ke mete.
6 Pe apoi poreke pe a hune atong mele hel
nenge reria huna ero lange imo.

Tatu Kenek Mana Pe Tanau Ala Mana

7 ✡Titik mur, tatu ke nek mana pe ta nau
ala mana nga Non Soke at mule ngana.
Anau lange non nenge tue ana ume pe
kulkulele mene ana ngaunga nge haka nga
ich. Pe pule tu ke nek mana pe kulele mene
pitte hesio ngana nga ana etue.
8 ✡Pe imo pule a poi ke pomalam. A
kulkulala mana pe ames ke kerkereng,
iange Non Soke ana etue nenge lape at
muleia, at rochroi lo.
9 Titik mur, a ngunngunu hel nge imo
ero, pomalam lape NeHalang henonou
hote lemo poinga poreke ngana mur ero
pule. Ana non koi at ke mes nga pele
matana lo!
10 Titik mur, a nanasia poinga nenge
hetatalonga mur. Teat pe te helele nga
Non Soke ene, pe ure meena ngana halang
lohot nge iri. Pe atong mur te chum ele pe
te takis mene ure meena ngana nemur.
11 ✡Pe ita ta eteia ke iri nenge te poi ke
pomam, te iech toto. Imo a longe nananga
nenge ne Iop lo? I takisia ana melmelenga
pe tu ke nek mana. Pe nga hoena, Non Soke
hemas mule i. Ke ure nem, Non Soke teke
hetoro ita ia. Non Soke letena poreke toto
ia ita pe poia ita ke nek toto.
12 ✡Titik mur, ure palaungana e pule po-
mai. A heto pulut mene NeHalang ene ke
hekerkereng ia lemo helenga mur ero. Pe
a hetue ute pele nga ich nei ero pule. Nenge
teke a hele ke oe, a hele ke manmanna toto
mana. Pe nenge teke a hele ke ero, a hele
ke ero ke manmanna. Pe nenge teke a heto
pulut mene NeHalang ene, lape NeHalang
tuachol ia ke poreke lange imo.

Ta Hetalaulau Nga Letera Manmanna Ngana

13 Nenge teke ure meena ngana lohot nge
amo e nge imo, mele nem hetalaulau lange
NeHalang. Pe nenge teke iechinga lohot
nge amo e nge imo, mele nem pule peupeu
pe heto hekekeke NeHalang.
14 ✡Pe nenge teke amo e nge imo singina
aleles, hekulo hetalaulaunga ana hana
mur aria ke teat nge i. Iange iri lape te
hetalaulau hite i pe te pasiling heke ure
inangana ehech ngana lange i nga Non
Soke ene.
15 ✡Pe nenge teke o hetalaulau lange Ne-
Halang pe letem manmanna toto, lape poia
haleles ke het nge mele nem. Iange Non
Soke i sipona hemas mule i. Pe nenge
teke mele nem poia poinga poreke ngana

✡ **4:17:** Luk 12:47 ✡ **5:2:** Mat 6:19 ✡ **5:4:** Deu 24:14-15 ✡ **5:5:** Luk 16:25 ✡ **5:7:** Deu 11:14; Jer 5:24 ✡ **5:8:** Rom 13:11-12; 1Pi 4:7 ✡ **5:11:** Exo 34:6; Job 1:21-22; 2:10; Psa 103:8 ✡ **5:12:** Mat 5:34-37 ✡ **5:14:** Mak 6:13 ✡ **5:15:** Mat 17:18-20

hel, NeHalang lape letena ia nena poinga
poreke ngana mur ero ol.
16 Ke pomalam a hele hote lemo poinga
poreke ngana mur lange pekngamo mur
pe a hetalaulau ke NeHalang hemas mule
imo. Iange iri nenge te pengpeng toto nga
NeHalang matana, te hetalaulau ngaria
lape lohot ke kerkereng pe palaungana
toto.
17 ✡Elaisa i non mana ke mange ita. Pe i
hetalaulau ke pitte mol ero. Pe pitte mol sio
ero ke hesinga iri mol pe hakekena.
18 ✡Iok, ana non hetalaulau mule ke pitte
mol ol. Pe la pitte sio at nga lut nga tapa ke
lome ich pe urelu te haka mule.

Ta Halaua Mele Ke At Mule Nge NeHalang

19 ✡Titik mur nenge teke amo e nge imo
ua hot nga NeHalang na helenga man-
manna ngana pe mele mene teu mule i,
20 ✡letemo metene nei: Mele nenge mene
mule neingana e nga poinga poreke ngana
mur, halaua neingana nem opene nga
metenga lo. Pe pule, lape NeHalang mene
poinga poreke ngana mur halang pe saua
iri ke te lasus toto.

✡ **5:17:** 1Ki 17:1; 18:1 ✡ **5:18:** 1Ki 18:42-45 ✡ **5:19:** Kal 6:1 ✡ **5:20:** Pro 10:12; 1Pi 4:8

1 Petrus
Alalaha Elle Ngana Nenge Petrus Hasia

1 Iau Petrus koi ehas ia alalaha nei. Iau Iesus Kristus nena hekulkulonga.

E hasia alalaha nei ke lange NeHalang nena hana mur nenge hesilei hote iri pe tetu lilis rara mana nga kileng hel nga ich. Ana kileng koi nemur: Nge Pontus pe nge Kalasia pe nge Kapatosia pe nge Eisia pe nge Pitinia.

2 ✡Temere NeHalang letena tuanin hot tele nike ke hesilei hote nena hana mur imo pe poia imo ke a pengpeng nga ume nenga Opepengpeng. NeHalang teke a longo taua i pe a lohot ke a lemlem nga Iesus Kristus eina nenga mete ngana.

E teke NeHalang henonou hot tote letena urana ngana lange imo pe poia imo ke atu ke nek toto.

Kulkulalanga Manmanna Ngana

3-4 ✡Ta hele urana pe ta heto heke NeHalang nenge ara Non Soke Iesus Kristus Temene. NeHalang letena ia ita ke palaungana toto pe tunge maulinga heueu ngana nge ita nga nenge hemaul heke mule Iesus Kristus nga metenga. Ke heueu ta kulkulele petanga nga ure urana ngana mur nenge NeHalang talue nga tapa ke teke nena hana mur reria ia. Ke petanga nemur, imo lape lemo ia, pe ute pele nge lape heporeke ero pe te erue ero pe lape te poreke ero pule.

5 ✡Imo letemo manmanna nge NeHalang pe nena kerkerenga lape nauele imo ke la het nga etue hetala ngana. Pe lape mene mule imo ke pomanga letena tuanin hot ngana ia lo.

6 ✡Imo a amneia ure meena ngana halang nge te lohotot nge imo, pe nga etue nem lape a iech toto.

7 ✡Ure meena ngana nemur te henonou hote ke letemo manmanna ngana kerkereng toto nge Kristus ke kokoes pe ele haka toto nga um chalemlem ngana nenge uruna ele haka toto. Um nem te holoa sue nga oan milang ngana ke chalemlem pe i lape poreke mule pe tu ke koko ero. Pe letemo manmanna ngana nem lape poia imo ke a mene hemalmalinga pe te heto heke imo nga etue nenge Iesus Kristus lohot nga mallaha.

8 ✡Imo a esia i ero pe mutemo taua i pe heueu nei pule a esia i ero pe letemo manmanna nge i pe iechinga lalalaua imo ke elela. Iechinga nem palaungana toto nga iechinga mur lochloch pe nakura ero toto nge ta hele urume nga harra.

9 Imo a iech toto iange a menmene ure nenge letemo manmanna ia – ngana laka nenge NeHalang mene mule imo pe tunge maulinga langa opemo mur.

10 ✡Nge nike hetatalonga mur te haliu hote NeHalang letena urana toto ngana nga maulinga nenge lohotot nge imo heueu nei. Pe te ume ke kerkereng pe tenau teu la ke nek toto nga maulinga nei ana kue nenge NeHalang lape tunge lange imo.

11 ✡Pe Kristus Opene tu teu luluch nge hetatalonga nemur pe hele lala nge iri nga kue nenge Kristus lape takisia ana melmelenga pe nga hemalmalinga palaungana nenge lape mene. Ke iri tenau teu laia pe te tango rara ke nek toto ke te eteia itei toto nenge i Kristus pe ure nem lape lohot nga etue tei toto.

12 Pe NeHalang hemallaha hote lange iri ke teke reria ume nem lape halaua iri siporia ero, reria ume nem lape halaua laka imo. Ke heueu nei Opepengpeng sio at nga tapa ke hemute hana hel pule ke te haliu hote helenga urana toto ngana lange imo. Pe angkelo mur te teke te etei teu la ke nek toto nga helenga nem pule.

NeHalang Iua Ita Ke Teke Tatu Ke Ta Lemlem

13 Ke pomalam, a nauele singimo mur ke nek pe a tatalo ele letemo matana ngana mur ke a poia ume. Pe a talue letemo ke la mana nga petanga nenge lape te tunge lange imo nga etue nenge Kristus lohot nga mallaha pe a kulkulele mene.

✡ **1:2:** Rom 8:29; 2Te 2:13 ✡ **1:3-4:** Kol 1:12 ✡ **1:5:** Ioa 10:28; 17:11 ✡ **1:6:** Iei 1:2; 1Pi 5:10 ✡ **1:7:** Pro 17:3; Zec 13:9; Mal 3:3; Iei 1:3 ✡ **1:8:** Ioa 20:29; 2Ko 5:7 ✡ **1:10:** Mat 13:16-17 ✡ **1:11:** Psa 22; Isa 53; Luk 24:26-27

14 ✡Atu ke pomanga NeHalang tutuna
mur nenge te longo tautau pe a nanasia
lemo poinga nenge nike ana ero. Nge nike
letemo matana ero pe a poia poinga poreke
ngana nga lememo ngamo.
15 Pe heueu nei atu ke a lemlem nga
ure lochloch ngana nenge a popoia, ke
pomange NeHalang nenge iua imo nge tu
ke pengpeng.
16 ✡NeHalang nena helenga nenge tehas
sue ke ulolo, hele ke teke, "A lemlem iange
Iau e lemlem."
17 ✡Imo a heto tememo ia NeHalang nga
etue nenge a hetalaulau. Pe NeHalang
mutena tau mene mele hel ero. I nanasia
poinga elle mana ke amnei teu langa hehei
pe hana reria poinga mur lochloch. Ke po-
malam, a tutu ke pomanga kileng nei lemo
kileng toto ia ero koi, pe letemo metentene
NeHalang pe a heto hekeke i.
18 Imo a eteia ke nge nike a nanas mene
poinga nemur nenge lemo tete mur te
hesue lange imo pe atu ngamo poreke toto.
Pe NeHalang mene mule imo nga poinga
porekreke ngana nemur. Pe mene mule
imo nga ich ana ure ero (nenge pomanga
um chalemlem ngana nemur nenge ururia
haka toto) iange ure nemur lape te poreke.
19 ✡NeHalang mene mule imo laka nga
ure nenge uruna haka toto. Ngana laka
nga Kristus eina nenge lemlem toto ke po-
manga sipsip nenge ana haleles unne ero
pe hana tehun sio mene.
20 ✡NeHalang ala hote tapa pe ich ero
kura pe hesilei hot tele Kristus. Pe nga
etue hetala ngana nemur Kristus lohot nga
mallaha ke halaua imo.
21 ✡Ke letemo manmanna ngamo nge Ne-
Halang nem, huna koi nge Kristus nge Ne-
Halang hemaul heke mule i nga metenga
pe hemalmalia i. Ke pomalam letemo
manmanna ngana pe a kulkulala ngamo tu
mana nge NeHalang.
22 ✡Imo a longo taua helenga manmanna
ngana ke ulolo pe nga poinga nem a helem-
lem ia opemo mur ke mutemo tautaua
titimo mur. Ol pe letemo tau tote iri nga
letemo toto.
23 Iange NeHalang nena helenga nem,
poia imo ke pomanga te hoho mule imo
ke a lohot ke imo heueu ngana mule.
Pe maulinga heueu ngana nei at nga ure
nenge metmete ero, at nga ure nenge tu ke
maulul mana nenge tu ke koko.
24 ✡Iange NeHalang nena helenga nenge
tahas sue ke ulolo, hele ke teke,
"Hehei pe hana lochloch tepoi
ke pomalaka nga heilil.
Pe reria hemalmalinga mur tepoi
ke pomalaka nga heilil uraurau ana
rorana mur.
Heilil mur lape te mete
pe roraria mur lape te tualolo sio,
25 pe Non Soke nena helenga lape tu ke
koko."
Helenga nei i helenga urana toto ngana
nenge te haliu hote lange imo.

2

1 ✡Ke pomalam a hile poinga poreke
ngana mur lochloch nenge amo hengetau
nachnai pe a memeleia mele hel reia urelu
pe a hele porekreke mele hel pe a penpen
ia iri.
2 Apoi ke pomange mamau mur. Iri
muteria tau tote siu eina nenge tunge
maulinga lange iri. Ke pomalam mana,
imo mutemo tau tote NeHalang nena he-
lenga. Iange helenga nem lape he kerk-
ereng ia opemo pe letemo manmanna
ngana puo ke palaungana pe lape a mene
maulinga.
3 ✡Iange NeHalang nena helenga nenge
tehas sue ke ulolo, hele ke teke, "Imo a
totoia pe a amnei urume ke Non Soke i non
nge urana toto."

Iesus I Um Nenge Maulul

4 Ai at nge Non Soke ol. Non Soke i
um maulul ngana nenge urana toto nenge
NeHalang hesilei hote pe hehei pe hana te
teke poreke ke lemeria ero ia.
5 ✡Imo pule apoi ke pomanga um mur
nenge te maulul nenge NeHalang hemes
nena tunginga ana pele ia, pe a lohot ke
imo tunginga ana hana pengpeng ngana

✡ **1:14:** Rom 12:2; Epe 2:3; 4:17-18 ✡ **1:16:** Lev 11:44-45; Mat 5:48 ✡ **1:17:** Rom 2:11; Hem 2:23 ✡ **1:19:** Ume 20:28; Hip 9:12-14 ✡ **1:20:** Epe 1:4; 2Ti 1:9-10 ✡ **1:21:** Ioa 14:6; Rom 5:1-2 ✡ **1:22:** Ioa 13:34; Rom 12:10 ✡ **1:24:** Isa 40:6-8 ✡ **2:1:** Epe 4:22; Iei 1:21 ✡ **2:3:** Psa 34:8 ✡ **2:5:** Epe 2:21-22; Hem 1:6

mur nenge a popoi tunginga lala nge I.
Pe NeHalang Opene tu luluch nge imo pe
longala ke mene lemo tunginga mur nga
ume nenge Iesus Kristus poia.
6 ✡Iange NeHalang nena helenga nenge
tehas sue ke ulolo, hele ke teke,

"A naue lo? E hemes sue um e
nga kileng nenge Sion.
Um nem urana toto
pe i um kerkereng ngana ia
nenge ratua ele pele,
Pe mele nenge letena manmanna nge i
lape meia i ero."

7 ✡Ke um nei lohot ke um urana toto ngana
nge imo nenge letemo manmanna. Pe iri
nenge leteria manmanna ero,

"Um nenge pele ana lelenga mur te hesis ia,
lohot ke i um kerkereng ngana
nenge ratua ele pele."

8 ✡Pe NeHalang nena helenga e pule hele ke
teke,

"I um nenge lape poia hehei pe hana ke te
singsingo
pe i um nenge lape poia iri ke te losio."

Te singsingo iange te longo ole taua he-
lenga urana toto ngana. Pe NeHalang
letena tuanin hote iri nike ke lape te poi ke
pomam.
9 ✡Pe imo hana ana mata nem, NeHalang
hesilei hote imo ke nena hana mur ia imo.
Pe a lohot ke imo tunginga ana hana mur
nenge a umume nge i nge i naungaala ana
non, pe a lohot ke imo hana nge pengpeng
pe isipona nena hana mur imo. NeHalang
poia imo ke pomai iange teke a haliu hote
ure urana ngana mur lochloch, nga nenge
mene hote imo nga kileng au ngana ke ateu
langa nena lemenge nenge urana toto.
10 ✡Nge nike, NeHalang nena hana mur
imo ero pe heueu nei nena hana mur imo
ol. Nge nike NeHalang letena ia imo ero
toto pe heueu nei letena toto ia imo.
11 ✡Titik mur pe liliuk mur, imo hana
lomonmona ngana mur mana nga ich nei.
Pe e hele ke kerkereng toto lange imo
ke a kangkanga toto nga poinga poreke
ngana nemur nenge singimo lemene tau-
taua, iange lape ure nemur tepoi ele lemo
kue nenge a lohot ke a urana nga opemo.
12 ✡Hehei pe hana nenge leteria man-
manna ero, ngaria la tetu luluch nge imo
pe e hele ke kerkereng toto lange imo ke
atu ke nek toto luluch nge iri. Ke nenge
teke te hele poreke imo kura lape te naue
ure urana ngana mur nge a popoia pe te
heto heke NeHalang nga etue nenge Kris-
tus at mule ia.

A Longo Taua Hehei Pe Hana Nenge Tenau Elele Imo

13 ✡Apoi ke pomai nga Non Soke ene: A
longo taua iri nemur nenge tenau elele imo
nga ich nei. A longo taua naungaala ana
non iange i nena kerkerenga ele haka toto.
14 Pe pule a longo taua hana nemur
nenge naungaala nem kulosia iri ke te
tunge melmelenga ke te hepengia hehei pe
hana nenge te popoi poinga poreke ngana.
Pe te poia helenga urana ngana ke te hek-
erkereng ia iri nenge te popoi poinga nge
urana.
15 ✡Iange nga NeHalang lemene ngana,
teke a poia ure urana ngana mur ke hereng
ia hehei pe hana nenge leteria manmanna
ero, nga reria helenga pallaklaka ngana
mur nenge tetue lala nge imo.
16 Atu ke apoi tetele mana ol. Pe apoi
singimo ia apoi tetele ngamo nem nga
poinga poreke ngana e ero. Atu ke peng-
peng ke pomanga NeHalang nena ume ana
hana mur.
17 ✡Apoi ke nek lange hehei pe hana
lochloch. Mutemo taua titimo mur pe lili-
umo mur. Atal haka tote NeHalang. Pe a
longo taua naungaala ana non.

Ta Nanasia Kristus Ke Ta Takisia Melmelenga

18 ✡Imo nenge aume manmana nge hana
hel, a tung tote imo lange amo aehuna
mur pe apoi ke nek toto lange iri. Pe apoi
ke pomam lange aehuna nemur nenge te
neknek pe te urana lala nge imo pe pule
nge nemur nenge tepoi porekreke imo.

✡ **2:6:** Isa 28:16; Epe 2:20 ✡ **2:7:** Psa 118:22 ✡ **2:8:** Isa 8:14 ✡ **2:9:** Deu 7:6; 14:2; Isa 9:2; Ume 26:18; Epe 5:8
✡ **2:10:** Hos 2:23 ✡ **2:11:** Kal 5:17, 24 ✡ **2:12:** Mat 5:16 ✡ **2:13:** Tit 3:1 ✡ **2:15:** 1Pi 3:16 ✡ **2:17:** Rom 12:10
✡ **2:18:** Epe 6:5 ✡ **2:20:** 1Pi 3:14, 17

19 Iange mele nenge tepoi poreke pe
letena metene NeHalang ke takisia melme-
lenga, NeHalang lape poi ke urana lange i.
20 ✡Nenge teke a poia poinga poreke
ngana e pe te palia imo, lape a mene ute
pele nge urana nga nem ero. Pe nenge
teke a poia poinga nge urana pe te tunge
melmelenga lange imo, NeHalang lape poi
ke urana lange imo.
21 ✡Pe melmelenga mur te lohotot nge
imo iange NeHalang hesilei hote imo ke
a nanasia Kristus apena munna nga ana
melmelenga nenge takisia.
22 ✡"Kristus poia poinga poreke ngana e
ero,
pe channanga ia helenga e ero."
23 ✡Hehei pe hana te hele poreke i pe hele
ala ana ero, pe takisia melmelenga pe
tamal hote helenga pele nge teke tuacholia
ero. Tung mene ure nem lange NeHalang
iange NeHalang amnei teu ngana nga ure
mur pengpeng toto.
24 ✡Kristus takisia rera poinga poreke
ngana mur nga singina ke laia nga manga
toto. Ke pomalam ta hile rera poinga
poreke ngana mur pe ta talun ke ta nanas
mene poinga nge pengpeng, iange ta mene
maulinga nga nena chanchan munna mur.
25 ✡Imo apoi ke pomanga sipsip nenge
saleke ke nanasia kue e nge altoto pe heueu
nei, NeHalang mene mule imo ke a nanasia
naualanga ana non nenge nauelele opemo
mur.

3

Hehei Pe Eria Mur

1 ✡Ke pomalam mana, imo hehei nenge
alei a longo taua emo mur. Pe amo hel,
eria mur leteria manmanna nga NeHalang
nena helenga ero. Pe lemo helenga pele
lape hulia iri ero, lemo poinga mur mana
lape hulia iri ke leteria manmanna.
2 Nga nenge teke te naue imo nge atal
heke tototе iri pe a nanas tau tote NeHa-
lang nena poinga.
3 ✡Ke pomalam a lule palpalumo ina pe
a nene nananga chalemlem ngana pe a
heronia hengeron urana ngana mur ke a
hemalmal heke imo ero.
4 Nakumo urana ngana nenge lape tu ke
koko, lohot at laka nga ngamo nenge tu teu
nge imo – nge maluch pe tu ke nek man-
mana pe nakuna urana toto nga NeHalang
matana.
5 Iange nge nike hehei nenge leteria
manmanna nge NeHalang te nanasia
poinga nei, ke te hemalmalia ngaria mur
nga reria poinga nenge tetu ke nek mana
pe te longo tautaua eria mur.
6 ✡Ke he Sara poi ke pomam. I longo taua
Apraham pe hetue i ke ana naualanga. Pe
nenge teke imo hehei mur a poia poinga
nge pengpeng pe a mataua ute pele ero
lape he Sara tutuna mur laka imo.
7 ✡Ke pomalam mana, imo hana nenge
a lei, atu luluch nge lemo hehei mur pe
letemo ia iri iange iri kikiria ero. Pe a tal
heke tote iri pe a poia iri ke nek iange lape
imo ul ke a mene NeHalang nena tunginga
nenga maulinga. Pomalam ute pele lape
poi ele lemo hetalaulaunga ero.

Ta Takisia Melmelenga Nga Rera Poinga Urana Ngana

8 Iok laol, e teke imo lochloch ngana atal
sue imo pe letemo elle pe letemo ia pekng-
amo mur ke a amneia melmelenga luluch
nge iri pe mutemo tau helel pe anek helel
nge imo.
9 Nenge teke mele hel tepoi poreke imo,
a tuacholia nga poinga poreke ngana e ero.
A tuacholia nga nenge a onteia NeHalang
ke poi ke urana lange iri. Iange NeHalang
iua imo ke nena hana mur imo pe lape poi
ke urana lange imo.
10 ✡Iange NeHalang nena helenga nenge
tehas sue ke ulolo, hele ke teke,
"Mele nenge mutena ke teke
tu ke iech manmana
pe teke nena kilanga lohot ke urana toto,
ana hengetau pal haka sio ia
helenga poreke ngana e ero.
Pe hile tote poinga nenge pallaklaka
nga nena helenga mur.
11 Pe hul rumena ia poinga poreke ngana
pe poia poinga nge urana;

✡ **2:21:** Mat 16:24; Ioa 13:15 ✡ **2:22:** Isa 53:9 ✡ **2:23:** Isa 53:7; 1Pi 3:9 ✡ **2:24:** Isa 53:5-6; Rom 6:11 ✡ **2:25:** Ezk 34:5-6; Mat 9:36; Ioa 10:14; Hip 13:20-21 ✡ **3:1:** Epe 5:22 ✡ **3:3:** 1Ti 2:9 ✡ **3:6:** Gen 18:12 ✡ **3:7:** Epe 5:25 ✡ **3:10:** Psa 34:12-16

pe tango rara tote tunga nge nek
pe nanas tau tote.
12 Iange Non Soke nauelele laka
iri nenge te popoia poinga nge peng-
peng
pe longo lala nga reria hetalaulaunga mur.
Pe Non Soke letena inin tautaua
iri nenge te popoi poinga poreke
ngana."
13 Nenge teke mutemo toto ke a teke a
poia poinga nge urana, itei lape poi poreke
imo?
14 ✡Pe nenge teke a amneia melmelenga
nga poinga urana ngana nenge a poia, Ne-
Halang lape poi ke urana lange imo. "A
mataua mele ero pe letemo meena ero."
15 Pe a heto heke Kristus pe a talue i ke
i Non Soke nga letemo. Pe kokoes a tatalo
ala ke a tuachol ia iri nenge te onteitei
ia imo nga ure nenge a kulkul elele, pe a
tuacholia reria onteinga nga poinga nge
urana.
16 ✡A kangkanga toto nga poinga poreke
ngana, pomalam lape a hemeia iri nenge te
hele porekreke imo nga lemo poinga urana
ngana mur nenge at nge Kristus.
17 Nenge teke NeHalang lemene, ta tak-
isia melmelenga nga rera poinga urana
ngana mur, pe nem urana nga nenge
ta takisia melmelenga nga rera poinga
poreke ngana mur.
18 Iange Kristus poia poinga poreke
ngana e ero pe I mete ke elle mana pe ero
ol. Mete ke saua ita lochloch rera poinga
poreke ngana mur pe mene ita ke tala nge
NeHalang. Kristus i non toto pe te hune i ke
singina mete ke manmanna. Pe NeHalang
Opene hemaul heke mule i ke tu ke maulul.
19 Ke NeHalang Opene nem poia i ke la
haliu hot lange ope nemur nenge tetu nga
tuele au ngana
20 ✡iange ope nemur te longo ole taua
NeHalang nge nike nga etue nenge Noa.
Pe NeHalang kulele menmene iri nga etue
nenge Noa umumeia nena imot. Pe hehei
pe hana iri rahtele mol mana teteu nga
imot nem ke te eleis maul ngaria nga ech.
21 Pe ech nem heilangia henuninga
nenge hemaulia imo, pe i henuninga
nenge lomo sue much nga singimo ero. I
helenga kerkereng ngana nenge hehei pe
hana te poia lange NeHalang nga hulua
mataria ke te teke te nanasia Iesus Kristus
iange NeHalang hemaul heke mule i nga
metenga ke ulolo.
22 Pe Iesus Kristus lohaka langa tapa
ke are nga NeHalang ilina ele nenga
pen tamalmal lo. Ke heueu nei nauele
lochloche angkelo mur pe angkelo nemur
nenge pingaria iuiu nga reria kerkerenga
mur.

4

Ta Hulia Rera Poinga Mur Pe Tatu Mana Nge NeHalang

1 ✡Kristus amneia melmelenga nga
singina ke halaua ita, ke pomalam a tatalo
ala pe ames ke kerkereng ke a takisia
melmelenga pule ke pomange i. Iange
i nenge takisia melmelenga nga singina
nem, lemene ero toto poinga poreke ngana
ol.
2 Imo a tutu ia singimo nga ich kura
pe nga etue unne nenge tu nei ol, ames
ke kerkereng ke a nanas mene NeHalang
lemene ngana. Pe poinga poreke ngana ne-
mur nenge hehei pe hana muteria tautaua,
a nanasia ero.
3 ✡Iange nge nike a nanas mene poinga
nenge hana nenge te eteia NeHalang ero
te popoia ke mala toto. Ngana laka poinga
nemur nenge: A salaulau, a nanas mene
singimo lemene ngana mur, a inin ke amo
hauaua, a inin ech kerkereng ngana pe
a popoi poinga poreke ngana pe a heto
hekeke ae tapuna mur.
4 Pe iri nenge te eteia NeHalang ero nem,
te hele poreke imo iange te ruraia imo nge
a koko teu luluch nge iri ero pe a poia
poinga poreke ngana nemur ero ol.
5 ✡Pe iri siporia lape te hele ala toroi aria
lange i nenge tatalo ala ke amnei teu langa
iri nenge te maulul pe iri nenge te mete
reria poinga mur.
6 Iri nenge te mete te longe helenga
urana toto ngana ke ulolo pe lape te amnei
teu lange iri nga reria poinga mur nenge
tetu ke te maulul pe te popoia. Ke het pe

✡ **3:14:** Isa 8:12-13; Mat 5:10; 1Pi 2:20; 4:14 ✡ **3:16:** 1Pi 2:12 ✡ **3:20:** Gen 6–7 ✡ **4:1:** Rom 6:2, 7 ✡ **4:3:** Epe 2:2-3 ✡ **4:5:** Ume 10:42

operia mur tela ke tetu luluch sapele nge NeHalang.

Ta Poia Ume Nga Tunginga Nenge NeHalang Tunge At Nge Ita Kenek

7 ✡Ure lochloch te hetala ngaria heroi lo. Ke pomalam a rahit ele letemo tuanin ngana ke song ke mallaha ol pe ute pele poi ele a hetalaulau ngamo ero.

8 ✡Ure nenge palaungana toto, ngana laka nenge mutemo tau tote pekngamo mur iange nenge teke mutemo taua pekngamo mur, letemo metene reria poinga poreke ngana mur ero ol.

9 ✡A long teua hehei pe hana nga lemo pele pe a poi helenga loulou ia ero.

10 ✡NeHalang tunge tunginga kuenkuena ngana mur lange imo elle pe elle ke a halaulaua hehei pe hana, ke pomalam a nauele tunginga nemur ke nek.

11 Ke nenge teke mele mene tunginga nenge haliunga ana, iok, o haliu hotote NeHalang nena helenga mur. Pe mele nenge mene tunginga nenge ume ke halaulaua hehei pe hana, o popoia ume nem nga NeHalang kikina ngana nenge tunge lala nge iong. Nenge teke a poi ke pomai lape hehei pe hana te heto heke NeHalang nga ure lochloch ngana nenge Iesus Kristus poia, pe te heto heke ene nga kikina ngana ke koko. Manmanna.

Ita Kristus Nena Hana Mur Ta Takisia Melmelenga Ke Pomange I

12 Titik mur pe liliuk mur, a ruraia melmelenga poreke ngana nenge lohotot ke ollaka hotote imo nem ero.

13 ✡A iech mana iange a takisia melmelenga nem ke pomange Kristus nge takisia melmelenga. Pe lape a iech toto ol nga etue nenge at muleia kikina ngana pe ene nenge palaungana toto song hot nga mallaha.

14 ✡Imo a nanasia Kristus pe a rahite ene. Pe nenge teke hehei pe hana te hele poreke imo a iech mana, iange NeHalang Opene nenge kikina toto pe ene nenge palaungana toto, tu luluch nge imo.

15 Hana hel te takisia melmelenga iange te poia poinga nemur: Te hunun hana pe te kemkeme pe te heporeke hehei pe hana tetu ngaria. Nenge teke o takisia melmelenga nga poinga nenge pomachmau, o meia iong mule iange iong sipom o poia.

16 Pe nenge teke letem manmanna nge Kristus pe te poia melmelenga ke lohot nge iong o meia iong nga nem ero. O heto heke NeHalang nga nem iange te hetue imo ke ‘Kristus nena hehei pe hana mur’.

17 Iange etue nenge NeHalang amnei teu lala nga hehei pe hana reria poinga mur lohot lo pe lape talune ume nem nge nena hana mur ita. Ol pe pomere nge hehei pe hana nenge lemeria ero nge te longo taua NeHalang nena helenga urana toto ngana?

18 ✡Iange NeHalang nena helenga nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke,

“NeHalang mene mule nena hana mur
pe poia iri ke te pengpeng nga matana.
Pe nenge teke iri te takisia ure meena ngana mur nga kue nem
lape pomere nge iri nenge tehul rumeria ia NeHalang
pe iri nenge te popoi poinga poreke ngana?
Iri lape te poi ke pomere toto?”

19 Ke pomalam iri nenge te amneia melmelenga nga NeHalang lemene ngana, urana nge te tung tote iri lange NeHalang iange i ala hote iri. Pe i lape nanasia nena helenga ke halaua iri ke pomanga hele ngana ia.

5

Almasinga Ana Hana Mur Aria Ume

1-2 ✡Imo lape a mene hemalmalinga palaungana nenge Kristus nenge NeHalang lape hemallaha hote, pe iau lape e mene pule pe iau almasinga ana non pe e naue Kristus nge takisia ana melmelenga mur. Ke pomalam e teke e hekerkereng ia almasinga ana hana mur nenge tetu luluch nge imo. E hele ke kerkereng toto lange iri ke pomai koi:

A nauele NeHalang nena hana mur ke nek ke pomange hana nenge tenau elele sipsip mur. A poia ume nem nga lememo ngamo ke pomanga NeHalang

✡ **4:7:** Rom 13:11-12 ✡ **4:8:** 1Pi 1:22 ✡ **4:9:** Hip 13:2 ✡ **4:10:** Rom 12:6-8 ✡ **4:13:** Ume 5:41; Iei 1:2; 1Pi 1:6-7
✡ **4:14:** 1Pi 2:20 ✡ **4:18:** Pro 11:31 ✡ **5:1-2:** Ioa 21:15-17; Ume 20:28

lemene ngana pe a poia ke pomanga mele
ech imo ia ero. Pe a poia nga mutemo ng-
amo nga umtutuna ero, a poia nga lememo
ngamo toto nenge a teke aume mana.
3 ✡NeHalang talue nena hana mur ke
teke a nauele iri, pe a mene lemo put pe
a keres ke a teke te nanas tau mene lemo
ngamo ero. Imo muka ia poinga urana
ngana ke a henonou hote lange iri ke te
nanasia.
4 Pe nga etue nenge Naualanga Ana
Non Nenge Soke Toto puris, lape tunge
maulinga ke koko ana iengiengka lange
imo. Pe iengiengka nem nakuna urana
toto ngana lape het sio mule ero ol.
5 ✡Pe imo lolomele mur a longo taua amo
almasinga ana hana mur, pe imo lochloch
ke atal sue imo lala nge imo elle pe elle.
Iange NeHalang nena helenga nenge tehas
sue ke ulolo, hele ke teke,
"Hana nenge tetal hekeke iri,
NeHalang nena ngarang mur ia iri.
Pe hana nenge tetal susue iri,
NeHalang poi ke urana toto lange iri."
6 ✡Atal sue imo nga NeHalang matana
iange i kikina ngana halang nge lape ha-
laua imo, pe lape heto heke imo nga etue
nenge isipona talue ke teke poia.
7 ✡A tunge letemo meena ngana mur
lochloch lange i iange i poi ke nek lala nge
imo.
8 ✡A tatalo ala pe anau ala amo ke nek
iange lemo ngarang Satan, poi ke pomanga
huros inolo e nenge ene laion ke alngana
onrungrung pe i rarara ke tangtango mele
hel ke teke hunune iri.
9 ✡Pe imo asei heke i ero, ames ke
kerkereng nga letemo manmanna ngana
iange a eteia ke titimo mur nenge leteria
manmanna nga kileng lochloch ngana nga
ich, te amneia melmelenga nenge pomam
pule.
10 Pe NeHalang nenge poi ke urana toto
atat nge ita, iua imo nga ume nenge Kristus
poia ke atu luluch nge i nga nena lemenge
palaungana nenge tu ke koko. Pe imo
lape a takisia melmelenga nga etue choro
ngana mana, ke het pe NeHalang isipona
lape almas heke mule imo pe hekerkereng
ia letemo manmanna ngana pe poia imo ke
ames ke kerkereng pe poia imo ke atu ke
kerkereng nge Kristus.
11 I toro mana kikina ngana tu ke koko.
Manmanna.

Helenga Hetala Ngana Mur

12 ✡Iau e naue ke tira Sailas nanas tau
tote Non Soke. Pe i halaua iau ke hasia
lek helenga chonna nei, nenge e hele pe
e hekerkereng ia imo nge NeHalang nge i
non nge poi ke urana toto at nge ita. Ke
pomalam ames ke kerkereng nga nei.
13 ✡NeHalang hesilei hote nena hana
mur nge Papilon (Rom) pule ke tetu teu nga
NeHalang nena mata ke mange imo. Pe iri
te hekule reria apalanga lange imo pule.
Pe Makus nenge poi ke manga tuk ia toto
hekule nena apalanga lange imo pule.
14 A sisa perimo luluch nge pekngamo
mur pe a poia nga NeHalang ene. E heta-
laulau amo ke imo lochloch ngana nenge
a nanasia Kristus atu ke nek. Ngana laka
lom.

✡ **5:3:** 2Ko 1:24; Pil 3:17; Tit 2:7 ✡ **5:5:** Pro 3:34; Epe 5:21; Iei 4:6 ✡ **5:6:** Mat 23:12; Luk 14:11; Iei 4:10 ✡ **5:7:** Mat 6:25-30 ✡ **5:8:** 1Te 5:6 ✡ **5:9:** Epe 6:11-13; Iei 4:7 ✡ **5:12:** Ume 12:2, 25; 13:13; 15:22, 37-40 ✡ **5:13:** Ume 12:2; 2Ti 4:11

2 Petrus
Alalaha Nai Ngana Nenge Petrus Hasia

1 Iau Simon Petrus koi ehas ia alalaha nei. Iau Iesus Kristus nena hekulkulonga nenge e umume nge i. Pe ehas ia alalaha nei ke lange imo nenge NeHalang pe ara Hemasinga Iesus Kristus te heurana ia imo pe te hepengpeng tote imo ke letemo manmanna ngana urana toto ke pomange imem.

2 E hatalaulau amo ke a etei tote NeHalang pe ara Non Soke Iesus pe nga kue nei NeHalang letena urana ngana pe nena nekinga lape puo ke elela toto nge imo.

Iunga Nenge Tatu Ke Pomanga NeHalang Iu Ngana Ia Ita

3 Nga Iesus nena kerkerenga palaungana, NeHalang tunge ure lochloch ngana nenge mutera taua ke halaua ita ke tatu ke pomanga NeHalang nena hana mur ita. Pe ta mene ure nemur iange ta eteia NeHalang pe NeHalang iua ita ke la tatu luluch nge i nga nena iechinga palaungana nga nena lemenge.

4 Pe nga nena iechinga pe lemenge nem, NeHalang hele ke teke tunge tunginga urana ngana mur nge papalauna toto at nge ita. Pe tunginga nemur poia ita ke nakura nge ta ua hot nga poinga poreke ngana mur nga ich pe tatu ke ta pengpeng toto ke pomange NeHalang.

5 Ke pomalam aume ke kerkereng ke letemo manmanna ngana lohot ke urana toto ol. Pe a poia nga kue nei: A talue poinga urana ngana ke la luluch langa letemo manmanna ngana, pe letemo matana ngana la luluch nga lemo poinga urana ngana.

6 ✡Pe poinga nenge a nauele singimo lemene ngana mur, a talue ke la luluch nga letemo matana ngana, pe poinga nenge ames ke kerkereng ke a takisia melmelenga, la luluch nga poinga nenge a nauele singimo lemene ngana mur. Pe poinga nenge a nanas mene NeHalang lemene ngana, a talue ke la luluch nga poinga nenge ames ke kerkereng ke a takisia melmelenga.

7 Pe poinga nenge apoi ke nek lala nge NeHalang nena hana mur, a talue ke la luluch nga poinga nenge a nanas mene NeHalang lemene ngana, pe poinga nenge mutemo taua hehei pe hana, la luluch nga poinga nenge apoi ke nek lala nge NeHalang nena hana mur.

8 Nenge teke poinga nemur tetu teu nge imo pe tepuo ke kerkereng, lape a etei ngamo nga ara Non Soke Iesus Kristus het sio ero.

9 Pe nenge teke poinga nemur tetu teu nge imo ero, apoi ke pomalaka nge mele nenge matana hit pe es mene ure nenge rochroi mana pe letena metene NeHalang nge helemlem ia i nga nena poinga poreke ngana mur nenge nike ana ero ol.

10 Ke pomalam titik mur pe liliuk mur, aume ke kerkereng toto ol ke NeHalang nena iunga pe hesilei hot ngana ia imo nem lohot ke manmanna. Iange nenge teke apoi ke pomai lape letemo manmanna ngana losio ero toto.

11 Pe lape te hero ele imo pe te mene imo ke ateu langa naualanga pe nekinga ana kileng nenge tu ke koko, nenge ara Hemasinga pe ara Non Soke Iesus Kristus nauele.

Helenga Hetatalonga

12 Ure nemur te hetore lange imo ke a eteia iri pe a rahite helenga manmanna ngana ke kerkereng nga letemo ke ulolo pe iau e helete metene mulmule imo.

13 Iau e teke urana nge e helete metentene imo nga etue nenge etu ke e maulul kura,

14 ✡iange e eteia ke lape e i hot nga singik nenge ich nei ana ke pomanga ara Non Soke Iesus Kristus hemallaha hot ngana ia at nge iau.

15 Ke pomalam eume ke kerkereng toto ke e teke letemo metene ure nemur ke kokoes nga etue nenge e mete ke ela lo.

16 ✡Imem mo nenene ara Non Soke Iesus Kristus at ngana pe nena kerkerenga lala nge imo pe nananga nem mele olou heke

✡ **1:6:** Kal 5:22-23 ✡ **1:14:** Ioa 21:18-19; 2Ko 5:1 ✡ **1:16:** Mat 17:1-5

mene ero. Iange imem monau tote nga
matamem nge lohot ke i non palaungana
nga NeHalang nena lemenge.
17 ✡Temere NeHalang hemalmalia i nga
nena lemenge pe tal heke tote ke i non
palaungana. Pe nga etue nem, NeHalang
nenge tualeme toto, nena helenga lohot ke
teke, “Tuk toto koi nei, nenge mutek tau
tote pe e iech toto nge I!”
18 Ke imem sipomem mo longe helenga
nei nge sio at nga tapa, nga etue nenge
motu luluch nge i nga hengene nenge Ne-
Halang.
19 Nenge nei poia imem ke mo eteia ke
helenga nenge hetatalonga mur te haliu
hotote manmanna. Ke imo, urana nge a
longe pe a nanasia ke nek ke pomanga
a nanas tau ngamo ia lemenge nenge
tualeme nga kileng au ngana. Pe a nanas
mene ke la Kileng rir hatalia imo pe Itoch
uachuach ana lohaka ke mes nga letemo.
20 Pe e teke a eteia nei ke nek: He-
lenga hetatalonga mur nenga NeHalang
nena alalaha, mele pele nakuna ero toto
nge hele urume luria nga i sipona letena
matana ngana.
21 ✡Iange helenga hetatalonga lohot nga
hetatalonga mur leteria matana ngana
mana ero. Iri te haliu hotote NeHalang
nena helenga nenge Opepengpeng tunge
lala nge iri.

2

Hetatalonga Pallaklaka Ngana Mur

1 ✡Nge nike hetatalonga pallaklaka
ngana mur te lohot ke tetu luluch nge
hehei pe hana nge Israel, pe heueu nei
hetoronga pallaklaka ngana mur lape te
lohot ke tetu luluch nge imo. Pe lape te
hetoro koukoua hehei pe hana ke leteria
manmanna nge Kristus ero ol. Hetoronga
pallaklaka ngana nemur, Kristus mete ke
ol mule iri nga poinga poreke ngana kikina
ngana, pe iri lemeria ero ia I. Ke iri siporia
lape te heporeke mule iri ke ueiuei toto nga
reria poinga nem.
2 Hana halang lape te nanasia hetoronga
pallaklaka ngana nemur reria poinga
poreke ngana mur. Ke nem mana lape poia
iri nenge leteria manmanna ero ke te hele
poreke kue manmanna ngana.
3 Iange hetoronga pallaklaka ngana ne-
mur, muteria ke te teke reria umtutuna
halang pe lape te tuachong hot laka nge
imo, nga reria nananga pa nenge te olou
heke mene pe te heleia ke haria urana
mana ia. Pe NeHalang amnei teu lange iri
nge nike ke ulolo pe tatalo ala mana ke teke
heporeke iri ol.
4 ✡Iange nge nike nga etue nenge angkelo
mur te poia poinga poreke ngana, NeHa-
lang renge iri ero. Te kale iri pe tesau sue
iri ke tela nga oan nga kileng au ngana
pe tema ke te kulele etue nenge NeHalang
lape amnei teu lange iri nga reria poinga
mur.
5 ✡Pe pule nga etue nenge Noa, hehei pe
hana nga ich te longo ole taua NeHalang pe
NeHalang renge iri ero pe poia ech ke hot
ke taua kileng. Pe I halaua Noa pe iri hel
pule nge iri rahtele nai ke te maulul. Noa i
non nenge haliu hotote poinga nenge tatu
ke pengpeng nga NeHalang matana.
6 ✡Pe pule NeHalang heporeke tuele tana
nenge Sotom pe Komora nga nenge hen-
gau lulue nga oan ke het sio toto. NeHalang
poia ke pomau ke teke heneue hehei pe
hana nenge te longo ole tautaua i.
7 ✡Pe I halaua Lot ke tu ke maulul iange
Lot nanasia poinga nge pengpeng. Pe
Lot letena meena toto nga salaunga ana
poinga poreke ngana nenge hana nenge te
longo ole taua NeHalang te popoia.
8 (Lot i non nge urana pe letena meena
toto iange kokoes tu luluch nge hehei pe
hana nenge te longo ole tautaua NeHalang
pe longlonge reria helenga poreke ngana
pe esesia iri nge te popoia poinga poreke
ngana.)
9 Ke nenge nem manmanna, Non Soke
eteia kue nenge mene hote nena hana
nemur nenge te longo tautaua i pe eteia
kue nenge tunge tuangachol lange hehei
pe hana porekreke ngana mur ke la het
nga etue nenge NeHalang amnei teu lange
hehei pe hana nga reria poinga mur.

✡ **1:17:** Mat 17:5 ✡ **1:21:** 2Ti 3:16; 1Pi 1:11-12 ✡ **2:1:** Mat 24:11; Iut 4 ✡ **2:4:** Iut 6 ✡ **2:5:** Gen 6–8; 2Pi 3:6
✡ **2:6:** Gen 19:24; Iut 7 ✡ **2:7:** Gen 19:1-16 ✡ **2:10:** Iut 7-8, 16

10 ✡Ke tuangachol nem lape lohot laka
nge iri nenge te popoia poinga poreke
ngana nenge singiria lemene tautaua pe te
ngailelele NeHalang nena helenga.

Hetoronga pallaklaka ngana nemur pal-
palria kerkereng, pe te longo ole toto, pe
te matau ala aria ero nga nenge te hele
porekreke ope papalauna mur nenge tetu
nga tapa.
11 ✡Pe angkelo mur te kerkereng toto pe
reria kerkerenga palaungana toto nge iri,
pe angkelo nemur te matau ala aria nge te
hele poreke iri nga NeHalang matana.
12 ✡Hana nemur te hele poreke ure
nenge te eteia ero iange tepoi ke pomalaka
nga huros inolo ngana mur nenge hana te
hunune iri. Ke nga reria poinga nem, lape
te hune iri ke pomanga huros inolo ngana
nemur.
13 Hana nemur te poia hehei pe hana ha-
lang ke te amneia melmelenga pe iri lape
te mene tuangachol ke te amneia melme-
lenga nem pule. Iri te teke te heiech men-
mene singiria lemene ngana mur, ke te
teke urana nge te poi menmene ngaunga
matana, pe te inin ech kerkereng ngana
nga sinanga. Pe iri te muna ulu toto pe te
channanga ala manmana pe lape te poia
imo ke a meia imo nga etue nenge te ngau
luluch nge imo.
14 Mataria tu manmana nge hehei iange
leteria tu mana nga nenge te teke te naue
poinga poreke ngana ke kokoes mana. Pe
tepoi taole hehei pe hana nenge leteria
manmanna ngana mera ero ke teteu tah
nga poinga poreke ngana, pe te etei tote
poinga nenge te memeleia mele hel reria
urelu. Ke pomalam NeHalang lape tung
tote aria melmelenga!
15 ✡Ke hetoronga pallaklaka ngana
nemur te lekleke ulu iange te hile kue nge
pengpeng ke ulolo. Iri te nanas taua laka
ne Peor tuna Palam nena poinga, nenge
menmene umtutuna nga nena poinga
poreke ngana.
16 ✡Pe tongki nenge hele erochro, heleia
hetatalonga nem ke pomanga ita non ke
hepengia i nga nena poinga poreke ngana.

Hetoronga Pallaklaka Ngana Mur Aria Melmelenga

17 ✡Ke hana nemur tepoi ke pomalaka
nga ech matana nenge pach hot ero ol, pe
tepoi ke pomalaka nga ulu nenge kileng
eingana takis rere menmene. Pe NeHalang
tatalo ele kileng au ngana nenge au toto ke
reria ia nenge lape tela ke tetu ia.
18 Iri te palut laka rara ia reria helenga
nemur nenge luria ero toto pe tepoi taole
hehei pe hana hel ke teteu nga salaunga
ana poinga. (Ngana laka iri nenge lete-
ria manmanna ngana nge Kristus heueu
ngana kura pe te talun heueu mana ke te
hile hote helenga pallaklaka ngana mur.)
19 Pe hetoronga pallaklaka ngana nemur
te hele lange hehei pe hana ke te teke,
“Ute pele nge hechau ele imo ero ol, ai
nga lememo ngamo.” Te hele ke pomau pe
iri siporia tepoi menmene poinga poreke
ngana ke mau kolou. Iange mele nenge
poipoi poinga poreke ngana, poinga nem
hechau ele mene ke poi menmene lo la.
20 ✡Nga tele ngana hehei pe hana
lochloch te poia poinga poreke ngana pe
poinga poreke ngana nem heporeke iri. Pe
te hile hote poinga poreke ngana mur nga
ich nei iange te eteia ara Hemasinga pe ara
Non Soke Iesus Kristus. Pe nenge teke tepoi
mule poinga poreke ngana pe poinga nem
hechau ele mule iri, lape poinga poreke
ngana nem heporeke tote iri ol.
21 ✡Iri toinge te eteia kue nenga poinga
nge pengpeng ero nike. Nem urana nga
nenge te eteia ke ulo pe tehul rumeria mule
ia NeHalang nena helenga tapuna ngana
nenge te hesue lange iri.
22 ✡Pe ure nenge lohot nge iri nem,
henonou hote helenga manmanna ngana
nai nga alalaha nenga Arenga Nge Urana
(Provep) nenge hele ke teke, “Kaone la
mule ke ram heke mutmuta ngana” pe “Kie
nenge te lomo sue singina lo, la mule ke
mateu nga saka.”

3

Non Soke Lape At Mule

✡ **2:11:** Iut 9 ✡ **2:12:** Iut 10 ✡ **2:15:** Num 22:7; Iut 11; Hem 2:14 ✡ **2:16:** Num 22:28-35 ✡ **2:17:** Iut 12-13
✡ **2:20:** Mat 12:45 ✡ **2:21:** Luk 12:47-48 ✡ **2:22:** Pro 26:11

1 Titik mur pe liliuk mur, nenge nei lek
alalaha nai ngana ol koi nenge ehas ia
lange imo. Ehas ke iri nai ke e teke epoi
heke letemo ke tuanin ke nek pe letemo
metene mule ure nemur.
2 ✡Letemo metene NeHalang nena het-
atalonga mur reria helenga nenge te hele
ia nge nike. Pe pule letemo metene ara
Non Soke pe ara Hemasinga nena helenga
nenge hekulkulonga mur te hele ia lange
imo.
3 ✡Ure nenge palaungana toto ngana koi
nei: Nga etue nemur nenge lala nga etue
hetala ngana, hana nenge te nanas tau
menmene singiria lemene ngana poreke
ngana mur lape te lohot. Pe lape te melmel
lilia imo
4 ✡pe te hele ke te teke, “Amo Soke hele
ke teke at mule nga ich nei. Ke i kalou?
Imem lemem tete mur kou te mete tatah
lo, pe ute i lohot ero mana kura mai. Ure
lochloch ngana tetu ke nakuria elle mana
nga NeHalang alahot ngana ia tapa pe ich
nike!”
5 ✡Pe ero. Iri te hele ke pomam iange
lemeria ero ia ure nemur nenge lohot ke
manmanna nge nike: Ngana laka nenge
NeHalang ala hote tapa pe ich. Ke NeHa-
lang hele mana pe ich lohot nga ech ke are
nga ech tunangana.
6 ✡Pe nga NeHalang nena helenga, ech
nem kon haka ke taua kileng pe heporeke
tote ich nenga tele ngana ana.
7 Pe tapa pe ich nenge tetu heueu nei, Ne-
Halang nena helenga nem rahit ele iri ke te
kulele etue nenge amnei teu langa hehei pe
hana reria poinga mur pe heporeke iri nga
nenge hengau lulue iri nga oan. Nga etue
nem hehei pe hana nenge te longo olole
lape tehet.
8 ✡Pe titik mur pe liliuk mur, letemo lilil
ele ure elle nei ero: Nga Non Soke letena
tuanin ngana, etue elle pomalaka nga
hesinga iri ana non kina lime iri analoch
(1,000). Pe hesinga iri ana non kina lime iri
analoch, (1,000) pomalaka nga etue elle.
9 ✡Ure nenge Non Soke teke poia ke lohot
ke nanasia nena tomunga hel ana helenga,
i lape poi hulul ia ero. Pe mele hel lape
leteria tuanin ke te teke Non Soke poi hulul
mana pai. Pe i kulelele imo kura la, iange
letena toto ia imo pe lemene ero nge mele
mete pe erue ke lasus mana. I lemene toto
ke teke hehei pe hana lochloch te hulia iri
nga reria poinga poreke ngana mur pe tela
mule nge i.
10 ✡Pe etue nenge Non Soke at mule
ia, lape at ke pomalaka nga non nenge
kemkeme pe mele pele eteia ero. Nga
etue nem tapa sana lape hau hot ke
palaungana toto pe erue sio mana ke la.
Pe ure lochloch ngana nenge tetu nga
lut, oan lape ngaulele iri pe ich pe ure
lochloch ngana nenge tetu nga ich, oan
lape ngaulele iri pule.
11 Ke ure lochloch ngana lape te poreke
pe tehet ke pomai pe imo hehei pe hana
nemam, a teke imo utar? Urana nge a
hepeng ia lemo inga mur pe a nanas mene
NeHalang.
12 Apoi ke pomam pe a kulkul elele Ne-
Halang ana etue, pe a heueiuei mene etue
nem ke at ke ueiuei. Etue nem lape at pe
oan ngaulele tapa sana pe milang ngana
poia ure lochloch ngana nenge tetu nga lut
ke te lele ke pomanga ech pe te chacharuch
ke tehet.
13 ✡Pe ita ta rahite NeHalang nena to-
munga hel ana helenga. Ke pomalam ta
kulkulele mene tapa pe ich heueu ngana,
nenge NeHalang nena hana nemur nenge
te pengpeng reria kileng ia.
14 Ke titik mur pe liliuk mur, nga etue
nenge a kulkul elele ure nei, aume ke kerk-
ereng ke Non Soke hottaua lemo poinga
poreke ngana e ero, pe heleia imo nga
poinga poreke ngana e ero pule. Atu ke nek
pe letemo elle luluch nge I.
15 ✡Letemo metene ke nek, Non Soke
kulala kura iange lemene ke teke hehei pe
hana te hulia reria poinga mur pe mene
mule iri lochloch. Nga alalaha nenge Ne-
Halang tunge lete matana urana ngana
lange tira Paulus ke hasia lange imo, hele
ke pomalam pule.

✡ **3:2:** Iut 17 ✡ **3:3:** 1Ti 4:1; Iut 18 ✡ **3:4:** Mat 24:48 ✡ **3:5:** Gen 1:6-9 ✡ **3:6:** Gen 7:11; 2Pi 2:5 ✡ **3:8:** Psa 90:4 ✡ **3:9:** Hab 2:3; 1Ti 2:4 ✡ **3:10:** Mat 24:29, 35; Luk 12:39; 1Te 5:2 ✡ **3:13:** Isa 65:17; 66:22; Hem 21:1, 27 ✡ **3:15:** Rom 2:4

16 Ke Paulus hasia nena alalaha mur pe
heleleia koi ure nemur. Pe ute hel nga
Paulus nena alalaha nemur, anali nge ta
eteia luria mur. Ke pomalam hana nenge
te mene hengetoro nga NeHalang nena he-
lenga ero, pe leteria manmanna ngana la
pengpeng ero, te hele chach hote helenga
nemur luria ke mallaha hot ero. Pe te poia
ke pomalam nga NeHalang nena alalaha
hel pule. Pe iri siporia te heporeke tote iri
nga reria poinga nem.
17 ✡Pe imo titik mur pe liliuk mur, a eteia
ure nemur ke ulolo. Pomalam anau ala
amo ke nek, ma lape a losio nga letemo
manmanna ngana nenge ames ia heueu
nei. Pe a nanasia hana nenge te longo ole
tautaua NeHalang reria hengetoro pallak-
laka ngana mur ero.
18 Ita ara Hemasinga laka ara Non Soke
Iesus Kristus pe apuo ke kerkereng ke
kokoes, nga nena poinga urana toto ngana
pe nga letemo matana ngana nge I. Lape
hehei pe hana te heto hekeke ene nenge
palaungana toto heueu pe koko! Man-
manna.

✡ **3:17:** Mak 13:33; 1Ko 10:12

1 Ioanes
Alalaha Elle Ngana Nenge Ioanes Hasia

Helenga Nenga Maulinga

1 ✡Helenga nenge tunge maulinga, tuke
maulul tala nike nga talun ngana toto. Ke
imem mo helele ia laka I nenge I helenga
nem. Imem mo longe pe mo esia I nga
matamem. Pe mo esia I ke manmanna pe
mora haka nga singina pule.
2 ✡Pe Helenga nenga maulinga nei, lohot
nga mallaha ke mo esia ke ngana koi nenge
mo heleia lala nge imo nei. Pe maulinga ke
koko nei tu luluch nge Temene pe lohot ke
mallaha nge ita.
3 Imem mo hele lange imo nge I nenge
mo esia pe mo longe ke imo pule pekng-
amo imem, iange imem pekngamem
Temere pe Tuna Iesus Kristus.
4 ✡Imem mohas sue ure nemur pe lape ta
iech toto ia.

NeHalang I Lemenge Ke Ita Pule Tai Nga Lemenge

5 ✡Imem mo longe helenga manmanna
ngana e nge Kristus heleia pe heueu mo
haliu hote lange imo. Ana helenga koi
nei: NeHalang I lemenge nenge tualeme
manmana pe kileng au hite I ero toto.
6 ✡Pe nenge ta teke pekngara NeHalang
pe nga tatu ngara taii nga chantom kura,
nem ta channanga mana pe ta nanas ia
Helenga Manmanna Toto Ngana ero.
7 NeHalang tunga lemenge ke pomalam
ita pule tai nga lemenge. Ke nga poinga
nei lape ita lochloch ita elle mana. Pe
Tuna eina lape helemlem ia ita nga poinga
poreke ngana mur lochloch.
8 ✡Pe nenge ta hele ke ta teke poinga
poreke ngana e tu teu nge ita ero, nem ta
channanga mule ita pe poinga manmanna
ngana tu teu nge ita ero.
9 Pe nenge teke ta hele hote rera poinga
poreke ngana mur, NeHalang lape saua
rera poinga poreke ngana mur ke te lasus
toto iange I non nge pengpeng toto. Saua
rera poinga poreke ngana mur pe helem-
lemia ita nga ure poreke ngana mur.
10 Pe nenge ta hele ke ta teke ta poia
poinga poreke ngana e ero, nem ta teke
NeHalang i non nenge pallaka hali. Pe lape
nena helenga mur tetu teu nge ita ero.

2

Ara Halaunga Laka Kristus

1 ✡Tutuk mur, ehas ia alalaha nei lange
imo ke a poia poinga poreke ngana e ero.
Pe nenge teke ta poia poinga poreke ngana
mur, ara halaunga ana none lape hele ala
ara nge Temene. Ngana laka Non nge
Pengpeng toto nenge ene Iesus Kristus.
2 ✡Iange mete ke I sipona I tunginga
nenge helemlem mule ita pe hulua
lochloch ngana nga ich nga rera poinga
poreke ngana mur.

Iri Nenge Te Etei Tote NeHalang Te Nanasia Nena Poinga

3 Nenge teke ta longo taua NeHalang
nena hotonga mur, nem henonou hote ke
mallaha nge ta eteia I ke ulolo.
4 Pe nenge teke mele hele ke teke eteia
NeHalang pe nanasia nena hotonga mur
ero, mele nem channanga ke het lo iange
poinga manmanna ngana tu teu nge i ero.
5 ✡Pe mele nenge longo taua NeHalang
nena helenga mur, mutena tau tote NeHa-
lang. Nga kue nei ta eteia ke NeHalang
nena non mur toto ita:
6 Nenge teke mele hele ke teke NeHalang
nena non i toto iok, nanas tau tote poinga
nenge Kristus.

Hotonga Heueu Ngana

7 ✡Pekngak mur, ehas ia hotonga heueu
ngana e lange imo ero koi. Helenga nei, i
helenga nike ngana ia nenge a longlonge
nge nike ke ulolo.
8 ✡Pe heueu nei hotonga nei nakuna
heueu ngana kura. Iange helenga nei
nganangana, ta naue nge lohot ke man-
manna nge Iesus pe nge imo pule. Iange
kileng au ngana het sisio pe lemenge toto
ngana at lo.

✡ **1:1:** Ioa 1:1 ✡ **1:2:** Ioa 1:14 ✡ **1:4:** Ioa 16:24 ✡ **1:5:** 1Ti 6:16; Iei 1:17 ✡ **1:6:** 1Io 2:4 ✡ **1:8:** Psa 32:5; Pro 28:13 ✡ **2:1:** Hip 7:25-26 ✡ **2:2:** Ioa 1:29; Kol 1:20; 1Io 4:10 ✡ **2:5:** Ioa 14:21, 23 ✡ **2:7:** Ioa 13:34; 2Io 5-6 ✡ **2:8:** Ioa 1:9; Rom 13:12

9 ✡Mele nenge hele ke teke tuteu nga
lemenge lo pe mutena taua tina ero, mele
nem tu teu nga kileng au ngana kura.
10 ✡Mele nenge mutena taua tina, tu teu
nga lemenge pe lape losio mule nga poinga
poreke ngana hel ero ol.
11 ✡Pe mele nenge mutena taua tina ero
tu teu nga kileng au ngana pe i rara man-
mana nga kileng au ngana kura. Pe eteia
langa ngana ero iange kolkol nga au.
12 Tutuk mur, imo nenge kinkino ehas lala
nge imo
iange nga Kristus ene, NeHalang saua
lemo
poinga poreke ngana mur
ke te lasus toto ke ulolo.
13 Pe ehas lange imo tetemeria mur pule
iange imo a eteia I nenge tu tala nge
nike
nga ure lochloch te talun ngaria.
Pe ehas lange imo lolomele mur pule
iange a hekou sue non poreke ngana
ke ulolo.
Ehas lange imo kinkino ngana
iange a eteia Temere ke ulolo.
14 Ehas lange tetemeria mur imo
iange a eteia I nenge tu tala nike
nga ure lochloch te talun ngaria.
Ehas lange imo lolomele mur
iange a kerkereng pe NeHalang
nena helenga tu teu toto nge imo
pe a hekou sue non poreke ngana ke
ulolo.
15 ✡Ich nei pe ure mur nenga ich nei,
mutemo taua ero. Mele nenge letena tu hit
mene ich nei mutena taua Temere ero.
16 ✡Poinga lochloch ngana nenga ich nei
ngana laka: singira lemene ngana nga
poinga poreke ngana mur nga ich, pe
nenge lemene taua ure lochloch nenge tae-
sia nga matara. Pe nenge ta heto heke
totote ita nga rera ure mur nga ich nei.
Poinga nemur te lohot mana nga ich nei pe
elle nge iri at nge Temere ero toto.
17 ✡Ich nei pe ana poinga poreke ngana
mur lape tehet. Pe mele nenge nanasia
NeHalang lemene ngana lape tuke kokoes
mana.

A Nauala Amo Nge Kristus Nena Ngarang Mur

18 ✡Tutuk mur, ta tutu nga etue hetala
ngana mur lokoi. Pe lape a longe Kristus
nena ngarang nge lape at. Pe heueu nei, iri
halang teat ke ulolo. Ke pomalam a eteia
ke etue hetala ngana mur koloi.
19 ✡Pe Kristus nena ngarang nemur ita
pekngara mur ia iri mukam iange tetu lu-
luch nge ita. Pe iri tetu teu toto nge ita ero
iange te ua hot tala ara nike. Toinge tetu
teu toto nge ita ke manmanna lape tetu
luluch nge ita kura. Pe iri te ua hot ara lo
ke nga poinga nem ta eteia nge iri lochloch
tetu teu toto nge ita ero.
20 ✡Pe imo a mene Tuangaola nga
Opepengpeng pe a eteia helenga man-
manna ngana ke ulolo.
21 Pomere? A teke ehas lange imo iange
a eteia helenga manmanna ngana ero? Pa
nem ero! Imo a eteia ke ulolo ke ngana
koi nenge ehas lange imo. Iange helenga
manmanna ngana nem pallaklaka ia ute e
ero toto.
22 ✡Pe itei toto nenge pallaka hali? Mele
nenge pallaka hali laka nenge hele ke teke
Iesus I Kristus ero. Ke mele nem i Kristus
nena ngarang ia iange hul rumena ia Ne-
Halang iri nai Tuna.
23 ✡Iange mele nenge hul rumena ia Ne-
Halang Tuna, hul rumena ia NeHalang
pule. Pe mele nenge hele ke teke letena
manmanna nge NeHalang Tuna nge I Kris-
tus, mele nem tu teu toto nge NeHalang
pule.
24 Hengetoro nemur nenge a longo tele
pe letemo manmanna nge Iesus, a rahite
ke kerkereng. Nenge teke apoi ke pomam
ke kokoes lape atu teu toto nge NeHalang
pe Tuna ke kokoes pule.
25 Pe lape tunge maulinga ke koko at nge
ita ke pomanga helenga kerkereng ngana
nenge Tuna heleia ke ulolo.
26 Pe ehas ia alalaha nei lange imo iange
e teke e helete metene imo nge iri nemur
nenge te teke te hekoukou ele imo ke a
nanasia poinga poreke ngana.

✡ **2:9:** 1Io 4:20 ✡ **2:10:** Rom 14:13 ✡ **2:11:** Ioa 12:35 ✡ **2:15:** Rom 8:7 ✡ **2:16:** Rom 13:14 ✡ **2:17:** Mat 7:21 ✡ **2:18:** Mat 24:5, 24; 2Io 7 ✡ **2:19:** Ume 20:30 ✡ **2:20:** 1Ko 2:15; 2Ko 1:21; 2Io 2 ✡ **2:22:** 1Io 4:3; 2Io 7 ✡ **2:23:** Ioa 5:23; 1Io 4:15; 5:1 ✡ **2:27:** Ioa 16:13

27 ✡Pe Tuangaola nenga Opepengpeng
nenge Iesus tunge lange imo, i amo het-
oronga ia pe ngana la tu teu nge imo ke
ulolo. Pe a mene hengetoro nge mele ero
ol, iange I hetore imo nga ure lochloch.
Pe ure nemur nenge hetoro imo ia, man-
manna pe pallaklaka ia ero. Pe a rahite
nena hengetoro mur ke kerkereng, poma-
lam lape atu luluch nge Kristus ke koko.
28 Oe tutuk mur, a talue letemo ke ma ke
elle luluch nge Kristus ke kokoes. Poma-
lam lape tames nga matana nga etue nenge
at muleia pe sara loiloi ero pe ta meia ita
ero.
29 ✡Imo a eteia ke Kristus I non nge peng-
peng. Pe mele hel nenge te popoia poinga
nge pengpeng NeHalang tutuna mur ia iri.

3

NeHalang Tutuna Mur Ita

1 ✡A naue lo! Temere mutena tau tote
ita, pomalam heto tutuna mur ia ita. Pe
manmanna toto ke NeHalang tutuna mur
ita! Pe hehei pe hana nga ich nei te eteia
NeHalang ero, pomalam te eteia ita ero
pule.
2 ✡Pekngak mur, heueu nei NeHalang
tutuna mur ita ke ulolo. Pe tatu ngara nge
he, mallaha hot ke nek nge ita ero kura.
Pe ita ta eteia ke nga etue nenge Iesus at
mule, lape tapoi ke pomange I. Iange nga
etue nem lape tanau tote I nga matara.
3 Pe imo nenge letemo manmanna nge
Kristus pe a kulala tote I, a helemlem tote
imo ke pomange I nge lemlem toto.
4 Iri lochloch nenge te popoi poinga
poreke ngana te nanasia NeHalang nena
hotonga ero. Iange poinga poreke ngana
hira ele tote NeHalang pe nena hotonga
mur.
5 ✡Imo a eteia ke Kristus at ngana nem, at
ke saua rera poinga poreke ngana mur ke
te lasus toto. Iange poinga poreke ngana e
tu teu nge I ero toto.
6 Pe mele nenge tu teu toto nge I ke
kokoes lape tu teu mule nga poinga poreke
ngana e ero ol. Pe mele nenge popoi poinga
poreke ngana ke kokoes, naue Kristus ero
kura pe eteia I ero pule.
7 Tutuk mur, a longo taua mele nenge
teke poi taole imo langa poinga poreke
ngana ero. Mele nenge poia poinga nge
pengpeng, mele nem i non nge pengpeng.
Pomalam mana nge Kristus nge I non nge
pengpeng.
8 ✡Pe mele nenge popoi poinga poreke
ngana, non poreke ngana nena non ia.
Iange non poreke ngana popoi poinga
poreke ngana nga kileng nei talun ngana
nike. Pe NeHalang Tuna at ngana nem,
at ke heparai sue non poreke ngana nena
ume mur.
9 ✡Pe iri nenge NeHalang tutuna mur ia
iri, te poia poinga poreke ngana ero iange
te nanas tau tote tetu ngaria heueu ngana
nenge NeHalang tunge lange iri. Pe te
poia poinga poreke ngana e ero ol iange
NeHalang tutuna mur iri ke ulolo.
10 Nga kue nei ta etei mellehe itei hel
toto nenge NeHalang tutuna mur ia iri, pe
pule ta etei mellehe itei hel toto nenge non
poreke ngana tutuna mur ia iri. Iange iri
nenge te poia poinga e nge pengpeng ero
pe muteria taua titiria mur ero, iri nem
NeHalang tutuna mur ia iri ero.

Mutera Taua Pekngara Mur

11 ✡Helenga nei a longlonge nge nike ke
ulolo nenge hele ke teke, “Mutera taua
pekngara mur.”
12 ✡Pe tapoi ke mange Kaen ero. Iange
Kaen, non poreke ngana nena non ia, po-
malam hun mule tina. Pe pomere nenge
hune tina? Hune tina iange tina i non nge
pengpeng pe i na poinga poreke.
13 ✡Titik mur, nenge teke hana nga ich
nei muteria taua imo ero, ngamo lohot ero.
14 ✡Nenge teke mutera taua titira mur, ta
eteia ke tai hot nga metenga ana kue pe ta
mene maulinga ke ulolo. Pe mele nenge
mutena taua pekngana mur ero, mele nem
tutu nga metenga ana kue kura.
15 ✡Mele nenge mutena taua tina e ero,
mele nem hunun hana. Pe iri nenge te

✡ **2:29:** 1Io 3:10 ✡ **3:1:** Ioa 1:12-13; 16:3 ✡ **3:2:** 2Ko 3:18 ✡ **3:5:** Ioa 1:29; 1Pi 2:22-24; 1Io 2:2 ✡ **3:8:** Ioa 8:44
✡ **3:9:** 1Io 5:18 ✡ **3:11:** Ioa 13:34 ✡ **3:12:** Gen 4:8 ✡ **3:13:** Ioa 5:18-19 ✡ **3:14:** Ioa 5:24 ✡ **3:15:** Hem 21:8
✡ **3:16:** Ioa 13:1; Kal 1:4

hunun hana, ta eteia ke maulinga ke koko
tuteu nge iri ero.
16 ✡Ita ta eteia ke mutenga luna toto mai
koi: Iesus Kristus hile hote I sipona ke mete
ke halaua ita. Ke pomalam ita pule ta hile
hote ita sipora ke ta halaua pekngara mur.
17 ✡Nenge teke rera ure halang pe ta naue
pekngara e nge nena ure ero ta halaua i.
Pe nenge teke ta halaua i ero mutera taua
NeHalang ero.
18 ✡Tutuk mur, mutera taua pekngara
mur pe ta poia ana ume ke lohot ke man-
manna ke ta halaua iri. Ta hele mene nga
harra ero.

Sara Loiloi Nga NeHalang Matana Ero

19 Pomalam lape ta eteia ke ta rahit tote
helenga manmanna ngana. Pe pule, nga
etue nenge tames nga NeHalang matana
sara loiloi ero.
20 Pe nenge teke letera nge teu helete
metene ita nga poinga poreke ngana
mur, lape sara loiloi ia ero nga NeHalang
matana. Iange I palaungana toto nga sara
loiloi ngara nem pe I eteia ure lochloch.
21 ✡Pekngak mur, nenge teke letera nge
teu poia ita ke sara loiloi ero, tames nga
NeHalang matana pe ta matau ero.
22 Pe ure lochloch ngana nenge ta heta-
laulau pe ta onteia nge I, lape tunge atat
nge ita iange ta longo taua nena hotonga
mur pe ta poia I ke iech nga rera poinga
urana ngana mur.
23 ✡Iange NeHalang nena hotonga hele
ke teke: “Letera manmanna nge Tuna
Iesus Kristus pe mutera taua pekngara
mur.”
24 ✡Iri nenge te rahite NeHalang nena
hotonga mur tetu teu toto nge NeHalang
pe NeHalang tu teu toto nge iri. Pe ita ta
eteia ke mere toto nge NeHalang tu teu toto
nge ita? Ta eteia nga Opepengpeng nenge
tunge at nge ita.

4

Ope Nenge Urana Pe Ope Nenge Poreke

1 ✡Titik mur pe liliuk mur, hana nenge
te pallaklaka ke iri hetatalonga, tei hot
ke te ronge ich lochloch ngana ke ulolo.
Pe letemo manmanna nga reria helenga
ero nga nenge te teke, Opepengpeng tung-
tunge helenga mur lala nge iri. Pe urana
nge a olleke tele ope nemur. Lape teat nge
NeHalang ma ero?
2 ✡Iri nemur nenge te hele ke te teke Iesus
Kristus lohot ke I non, ta eteia ke NeHalang
Opene tu nge iri pe teat nge NeHalang.
3 ✡Pe iri nenge ope e nge altoto tu teu nge
iri, te hele urume Iesus ke pomau ero. Pe
ope nem Kristus nena ngarang ia. I laka
nenge a longe pingana nenge te teke atat.
Pe heueu nei ngana koi at ke tunga ich ke
ulolo.
4 ✡Tutuk mur, imo NeHalang tutuna mur
ia imo pe a hekou sue hana nenge te chan-
nangnanga ke te teke iri hetatalonga mur
ke ulolo. Iange NeHalang Opene nenge tu
teu nge imo nem na kerkerenga palaun-
gana toto nge non poreke ngana nenge tu
teu nge iri nenga ich nei.
5 ✡Ke iri nenge te pallaklaka ke iri hetat-
alonga nem, te hele menmene ure nemur
nga ich iange reria nga ich, pe hehei pe
hana nga ich te longo lala nge iri.
6 Pe imem, NeHalang tutuna mur imem.
Ke mele nenge eteia NeHalang longo atat
nge imem. Pe mele nenge NeHalang tuna
ia ero longo at nge imem ero. Ke pomalam
ta etei mellehe Ope urana ngana nenge
manmanna pe ope poreke ngana nenge
pallaklaka.

NeHalang Mutena Tau Tote Ita

7 Pekngak mur, mutera taua pekngara
mur iange mutenga huna nge NeHalang.
Mele hel nenge muteria tautaua pekngaria
mur te eteia NeHalang pe NeHalang tu-
tuna mur ia iri.
8 Mutenga huna nge NeHalang ke mele
nenge mutena taua pekngana mur ero
eteia NeHalang ero.
9 ✡Pe NeHalang hemallaha hote poinga
nenge mutena taua ita. Ngana laka nenge
kulosia Tuna elle nem ke sio at nga ich ke
ta mene maulinga nge I.

✡ **3:17:** Deu 15:7 ✡ **3:18:** Iei 2:15-16 ✡ **3:21:** Hip 4:16 ✡ **3:23:** Ioa 6:29; 13:34 ✡ **3:24:** 1Io 4:13 ✡ **4:1:** Mat 7:15; 1Te 5:21; 1Io 2:18; 2Io 7 ✡ **4:2:** 1Ko 12:3 ✡ **4:3:** 1Io 2:18 ✡ **4:4:** Mat 12:29; 1Io 5:4-5 ✡ **4:5:** Ioa 8:47; 15:19 ✡ **4:9:** Ioa 3:16 ✡ **4:10:** Rom 5:8-10; 1Io 2:2

10 ✡Ita mutera tau tele NeHalang ero. Mutenga toto pomai koi: NeHalang mutena tau tele ita pe kulosia Tuna at ke mete pe helemlem mule ita nga rera poinga poreke ngana mur.
11 Pekngak mur, NeHalang mutena tau tote ita ke pomai ke ulolo. Ke pomalam urana nge ita pule mutera taua pekngara mur.
12 ✡Mele pele esia NeHalang nakuna ero toto. Pe nenge teke mutera tau helel, NeHalang tu luluch toto nge ita ke mutera taua I ke pomange I nge mutena tautaua ita.

13 ✡Pe ta eteia ke tatu luluch nge NeHalang pe I tu luluch nge ita, iange tunge Opene at nge ita.
14 Temere kulosia Tuna ke mene mule hehei pe hana nga reria poinga poreke ngana mur. Pe imem mo heleia iange mo naue ke ulolo.
15 Pe mele nenge haliu hot ke teke Iesus I NeHalang Tuna, lape NeHalang tu luluch nge i pe i tu luluch nge NeHalang.
16 Pe ita letera manmanna iange ta eteia ke NeHalang mutena tau tote ita.

NeHalang I Mutenga ana Non. Mele nenge mutena taua pekngana mur tu luluch nge NeHalang pe NeHalang tu luluch nge i.
17 Ke nga poinga nei mutera taua I ke pomange I nge mutena tautaua ita. Ke pomalam lape sara loiloi ero nga etue nenge NeHalang amnei teueu nga rera poinga mur. Iange tatu nga ich nei pe ta poi ke mange I.
18 Nenge teke poinga nenge mutera taua pekngara mur tu ke kerkereng toto nge mele, poinga nem helope hote mataunga pe mataunga nem tu teu nge mele nem ero ol. Mataunga luna toto ma ke mai koi: Nenge teke mele eteia nge lape mene melmelenga palaungana, nenge nem lape poia mele nem ke matau. Pe mele nenge matau, ta eteia ke poinga nenge mutena taua pekngana mur tu ke kerkereng nge i ero kura.
19 NeHalang mutena tau tele ita. Pomalam ita mutera taua pekngara mur.
20 Nenge teke mele hele, “Iau mutek taua NeHalang” pe mutena taua tina ero, mele nem channanga ke ulolo. Iange i esia tina nga matana pe mutena taua ero. Pe kolkolia NeHalang pe lape mutena taua NeHalang ke merei?
21 ✡Hotonga nenge NeHalang tunge at nge ita ma ke mai koi; “Mutemo taua NeHalang pe mutemo taua pekngamo mur pule!”

5

Letera Manmanna Nge NeHalang Tuna

1 ✡Iri nenge leteria manmanna nge Iesus nge I Kristus, NeHalang tutuna mur ia iri. Pe iri nemur nenge muteria taua temere, lape muteria taua tutuna mur pule.
2 Ke nenge teke mutera taua NeHalang pe ta longo taua nena hotonga mur, ta eteia ke mutera taua tutuna mur pule.
3 ✡Pe nenge teke mutera taua NeHalang, urana nge ta longo taua nena hotonga mur. Pe nena hotonga mur te meena nge ita ero.
4 Pe iri nemur nenge NeHalang tutuna mur ia iri te hekou susue poinga poreke ngana mur nga ich nei ke ulolo. Pe letera manmanna ngana, i ure nenge hekou susue poinga poreke ngana nemur.
5 Ke itei toto nenge hekou sue poinga poreke ngana nga ich nei? Ngana laka i nenge letena manmanna nge Iesus nge I NeHalang Tuna.

Helenga Mallaha Ngana Nenge Heleleia Iesus Kristus

6 ✡Iesus Kristus at nga kue nenge ech pe toho. Pe I at nga ech mana ero. At nga ure nai nem. Pe Opepengpeng hele urume Iesus Kristus ke pomai, iange Opepengpeng I sipona I helenga manmanna ngana.
7 Ke ure mol nei te hele urume tote I.
8 ✡Opepengpeng pe ech pe toho. Ure mol nei te hele ke te teke Iesus I NeHalang Tuna.
9 ✡Kokoes ta longe hana mur reria helenga pe letera manmanna ia. Pe NeHalang na helenga i ure nenge palaungana toto iange i sipona heleia. Pe I hele urume Iesus lo nge I Tuna ia toto.

✡ **4:12:** Ioa 1:18 ✡ **4:13:** 2Ko 1:22; 1Io 3:24 ✡ **4:21:** Mak 12:29-31 ✡ **5:1:** 1Io 4:15 ✡ **5:3:** Ioa 14:15, 23-24
✡ **5:6:** Ioa 1:29-34 ✡ **5:8:** Ioa 15:26 ✡ **5:9:** Ioa 5:32-37 ✡ **5:10:** Ioa 5:36-40

10 ✡Ke mele nenge letena manmanna nge
NeHalang Tuna, letena manmanna nga
NeHalang nena helenga ke ulolo nenge
hele urumrume Tuna. Pe mele nenge
letena manmanna nga NeHalang na he-
lenga nem ero, teke NeHalang I non nge
pallaklaka. Iange NeHalang i sipona
heleia.
11 Pe ana helenga lohot ke pomai koi:
NeHalang tunge maulinga ke koko at nge
ita. Pe maulinga nem at nge Tuna.
12 ✡Ke mele nenge letena manmanna
nge NeHalang Tuna mene maulinga nei ke
ulolo. Pe mele nenge letena manmanna
nge NeHalang Tuna ero mene maulinga
nei ero toto.

Maulinga Ke Koko Tunge Iesus

13 ✡E hasia ure nemur lange imo nenge
letemo manmanna nge NeHalang Tuna.
Ke pomalam lape a eteia ke nek toto nge a
mene maulinga ke koko ke ulolo.
14 ✡Pe nenge teke ta hetalaulau lange
NeHalang letera nachnai ero. Iange ta
eteia ke lape NeHalang longo at nge ita,
nenge teke ta onteia I nga ure nemur nenge
nanasia I lemene ngana.
15 Pe nenge teke ta eteia ke kokoes NeHa-
lang longlonge rera onteinga mur, ta eteia
ke lape ta mene ure nemur nenge ta ontei
I ia.
16 ✡Nenge teke mele naue tina nge
poia poinga poreke ngana nenge uruna
metenga ero, hetalaulau ana lange Ne-
Halang. Pomalam lape tunge maulinga
lange tina nem. Pe iri nenge te poia poinga
poreke ngana nenge uruna metenga,
hetalaulaunga nei halaua iri ero toto. Ke
iri nenge te poia poinga poreke ngana
nenge uruna metenga, e hele teu laia ero.
17 Poinga poreke ngana mur lochloch te
poreke nga NeHalang matana. Pe poinga
poreke ngana hel, hehei pe hana te mete
hotia ero.
18 ✡Ita ta eteia ke iri nenge NeHalang
tutuna mur te popoi poinga poreke ngana
ero. Iange NeHalang Tuna nauele iri ke
nek pe non poreke ngana heporeke iri ero.
19 Iange non poreke ngana nauele ich
nei lochloch. Pe ita ta eteia ke NeHalang
tutuna mur ita ke ulolo.
20 Pe pule ta eteia ke NeHalang Tuna at
ke tunge letera matana ngana ke ta eteia
NeHalang nge I manmanna. Pe ita tatu
teu luluch nge NeHalang nge I manmanna
iange letera manmanna nge Tuna Iesus
Kristus. Iesus I NeHalang ke manmanna
pe I maulinga ke koko.
21 Ke tutuk mur, aheo ele tote imo nga
aetapuna mur.

✡ **5:12:** Ioa 3:36 ✡ **5:13:** Ioa 20:31 ✡ **5:14:** Ioa 14:13-14; 1Io 3:21-22 ✡ **5:16:** Mat 12:31 ✡ **5:18:** 1Io 3:9

2 Ioanes
Alalaha Nai Ngana Nenge Ioanes Hasia

Ta Rahite NeHalang Nena Helenga Ke Kerkereng

1 Iau nenge iau mukmuka nga mata nenge NeHalang koi ehas ia alalaha nei.

Oe hei nem, ehas lange iong pe tututum mur nenge NeHalang henonou hote ke nena ia. Iau mutek tau tote imo ke manmanna. Pe iau toro mana ero. Iri nenge te eteia Helenga Manmanna Toto Ngana muteria taua imo pule.

2 Pe imem mutemem taua imo iange Helenga Manmanna Toto Ngana tu teu nge ita, pe lape tu luluch nge ita nga etue lochloch.

3 Nenge teke ta rahite helenga manmanna toto ngana nem ke kerkereng pe mutera taua pekngara mur, Temere NeHalang pe Tuna Iesus Kristus lape te tunge halaunga palaungana at nge ita pe leteria ia ita pe te hemaluche letera ke ma ke nek.

Mutera Taua Pekngara Mur

4 ✡Iau e iech toto iange e longe tutum mur hel, te nanasia Helenga Manmanna Toto Ngana ke ulolo ke pomanga Temere hele ngana.

5 ✡Pe hei nem, heueu e teke e hele lange iong ke mutera taua pekngara mur. Helenga nenge ehas ia nei i hotonga heueu ngana ia ero. I hotonga nike ngana nenge ta longo tettele ke ulolo.

6 Pe mutera taua NeHalang ke pomai koi: Ta nanasia nena hotonga mur. Na helenga nenge ta longe nge nike hele ke teke, ta nanasia poinga nenge mutera tautaua pekngara mur.

Ta Rahite Kristus Nena Helenga Ke Kerkereng

7 ✡Hana nenge te pallaka hali iri halang tetu nga ich nei ke ulolo. Iesus Kristus lohot ke I non. Pe hana nemur te hetoro ke te teke Iesus Kristus lohot ke I non ero. Ke hana nemur nenge pomai, te pallaka hali pe Kristus nena ngarang mur ia iri.

8 Pe imo lape a mene urumo lochloch iange aume ke kerkereng toto ke ulolo. Pe ames ke kerkereng pe anau ala amo ke nek iange lape a mene urumo nem ero.

9 Iri nenge te rahite Kristus na helenga ke kerkereng ero pe te tamu tele langa helenga e, NeHalang tu luluch nge iri ero. Pe iri nenge te rahite Kristus nena helenga ke kerkereng, Temere NeHalang pe Tuna tetu luluch nge iri.

10 Nenge teke mele lange imo pe hetoro ngana altoto nga Kristus nena hengetoro mur, a apala hote i ero. Nem pe a mene teua i langa lemo pele ero.

11 Pe mele nenge apala hote i halau teu nga nena ume poreke ngana ke ulolo.

Helenga Hetala Ngana Mur.

12 Iok, lek helenga halang tetu kura nge e teke e heleia lange imo. Pe lemek ero nge ehas ia nga hasinga eina nga alalaha. E teke ela ke e lohot nge imo pe e heleia lange imo. Pomalam lape ita lochloch ta iech toto ke elle.

13 Iok, tim e pule nga iri mata nenge NeHalang henonou hote nga lamai, i pe tutuna mur te hekule reria apalanga lange iong pule.

✡ **1:4:** 3Io 3 ✡ **1:5:** 1Io 2:7 ✡ **1:7:** 1Io 4:1-3

3 Ioanes
Alalaha Mol Ngana Nenge Ioanes Hasia

Ta Halaua Hana Nenge Te Rahite NeHalang Ana Ume

1 ✡Iau nenge iau mukmuka nga mata nenge NeHalang koi ehas ia alalaha nei.
Neingak Kaius, ehas ia alalaha nei ke lange iong iange mutek tau tote iong.
2 Neingak, e hetalaulau am ke lem kilanga urana pe ure lochloch ngana nenge o popoia lape te urana pe otu ke nek ke pomanga opem nge tu ke urana mana.
3 ✡Iau e iech toto iange titira mur hel teat pe te heleia iong at nge iau. Te hele ke te teke letem manmanna nga Helenga Manmanna Toto Ngana pe o nanasia ke kokoes.
4 E longe tutuk mur imo nge a nanasia Helenga Manmanna Toto Ngana pe e iech toto ia. Ute pele nge poia iau ke e iech ke pomam ero ol.

Kaius Poia Ume Urana Ngana

5 Neingak, iong o nanas tau tote poinga nenga Helenga Manmanna Toto Ngana ke o halau tototo titira mur pe mele hel pule nenge o eteia iri ero.
6 ✡Hel nge iri te heleia lem poinga nenge o neknek ia iri lange NeHalang nena hana mur. Urana nge o halaua iri nga ngaunga pe ute hel pule ke tei pe te poia NeHalang ana ume. Poinga nenge pomai NeHalang iech toto ia.
7 ✡Iri tei ke te poia Kristus ana ume pe hehei pe hana nenge leteria manmanna nge NeHalang ero, te halaua iri nga umtutuna unne ero.
8 Ke pomalam urana nge ta halaua hana nenge pomam. Nga poinga nem ta halau teu pule nga ume nenge te popoia, nenge teii ke te haliu hotote Helenga Manmanna Toto Ngana.

Ne Tiotrepes Poia Poinga Poreke Ngana

9 Pe ehas ia alalaha e ke lange NeHalang nena hana mur nga lem kileng ke ulolo. Pe ne Tiotrepes nge teke i mukmuka nge imo, longo taua iau ero nga ure mur nenge e helele ia.
10 Ke pomalam, lape ela nge imo pe e hele hote ure nemur nenge ana non popoia, nga nenge hele porekreke ita pe ngunngunngunu ia ita. Pe nga nem mana ero. Ana non lemene ero ia titira nemur nenge te haliu hotote Helenga Manmanna Toto ngana pule. Pe hele ele hehei pe hana ke te long teua titira nemur ero. Pe nenge teke te long teua iri, lape ne Tiotrepes lope hote iri pe tetu teu nga mata nenge NeHalang ero ol.

Ne Timetrius Poia Poinga Urana Ngana

11 ✡Neingak, o nanasia poinga poreke ngana nenge pomai ero. O nanas mene poinga nge urana. Iri nenge te popoia poinga nge urana NeHalang tutuna mur ia iri. Pe iri nenge te popoi poinga poreke ngana te eteia NeHalang ero toto.
12 Hehei pe hana lochloch te teke Timetrius i non nge urana. Pe na hengetoro manmanna ngana mur te hemallaha hote i pule. Oe, pe ita pule ta teke i non nge urana. Iong o eteia ke rera helenga nei manmanna.

Helenga Hetala Ngana Mur

13 ✡Iok, lek helenga halang tetu kura nge e teke e heleia lange imo. Pe lemek ero nge ehas ia nga hasinga pe hasinga eina.
14 Iange etue rochroi lo nge lape enau mule iong pe ita nai ta hele.
15 Letem ma ke nek! Pekngam mur nga lamai te hekule reria apalanga lange iong. Pe iong, o tunge lek apalanga lange pekngara mur nga lamam pule.

✡ **1:1:** Ume 19:29; Rom 16:23 ✡ **1:3:** 2Io 4 ✡ **1:6:** Tit 3:13 ✡ **1:7:** 1Ko 9:11-12 ✡ **1:11:** 1Io 3:6-10 ✡ **1:13:** 2Io 12

Iut
Alalaha Nenge Iut Hasia

Iut Apala Lange Hehei Pe Hana

1 ✡Iau Iut pe e umume nge Iesus Kristus
pe tik laka Ieims.
Pe ehas ia alalaha nei lange imo hehei
pe hana nenge NeHalang iua imo. Atong
mur, imo, Temere NeHalang mutena tau
tote imo pe Iesus Kristus nek hit tote imo.
2 E hetalaulau amo ke poinga nenge
letera porekrekeia pekngara mur pe
poinga nenge tatu ke nek pe poinga nenge
mutera tautaua pekngara mur tetu teu ke
tehon toto nge imo.

Hana Nenge Te Hepiriu Elele Helenga Urana Toto Ngana

3 Titik mur pe liliuk mur, nga tele ngana
letek haka ke e teke e has lala nge imo
nga ume nenge NeHalang poia lange Tuna
Iesus Kristus ke mene mule ita lochloch.
Pe ero. Heueu nei e amneia ke e teke
ehas lange imo ke ueiuei mana ke ames ke
kerkereng nga letemo manmanna ngana
mur. Poinga nem NeHalang hesue lange
nena hana mur ke munna elle mana nike
pe lape ana hetanga ero ol.
4 ✡Iange hana nenge te longo taua NeHa-
lang ero, teteu kome mana ke teat luluch
nge ita lo. Hana nemur tehetaua NeHalang
nena mutenga ana helenga nge ita pe te
hulia ke langa salaunga ana poinga lo. Pe
iri lemeria ero ia Iesus Kristus nenge I Ae-
huna pe ara Non Soke ia. NeHalang nena
helenga nge nike heleleia hana nemur nge
pomam ke teke NeHalang lape heparai sue
iri.

NeHalang Heneue Hana Nenge Te Longo Taua I Ero

5 ✡Letemo la mule nga nei. Nge nike
Non Soke mene hote Israel mur nge Ekipto
pe nga hoena poia iri nenge leteria man-
manna nge I ero ke te mete. Imo a eteia lo
pe e teke e helete metene mule imo.
6 ✡Iok, letemo la mule nga nei pule. Ne-
Halang tunge angkelo mur aria ume. Pe
angkelo nemur te losio mule nga aria ume
mur nenge NeHalang tunge lange iri; po-
malam tetu nga tapa ero ol. Iange Non
Soke kale iri nga ngautou tana palaun-
gana nenge tu ke koko pe tetu nga kileng
nenge au toto nge sio. Pe lape tetu ke te
kulele etue palaungana nenge lape NeHa-
lang amnei teu nga reria poinga mur.
7 ✡Iok, letemo la mule nga tuele tana
palaungana nenge Sotom pe Komora pe
kileng nemur nenge tetu rochroi nga tuele
tana nai neu. Iri te amneia melmelenga
palaungana nga oan nenge tuke koko,
iange te nanasia poinga nenge angkelo ne-
mur pe te popoia poinga poreke ngana
hel pule pe te salau ngaria elela toto. Pe
melmelenga nenge lohot nge iri nem teke
helete metene ita ke ta nanasia poinga
nenge pomam ero.

NeHalang Letena Inin Taua Iri Nenge Te Popoi Poinga Poreke Ngana

8 Pe hana nemur tenau operia ia poinga
poreke ngana nemur pe te teke tepoi taole
imo ke a nananasia. Iange iri te puoloko
teu pulut mene singiria mur langa poinga
poreke ngana nemur. Pomalam lemeria
ero nge NeHalang I Non Soke pe te hele
poreke nena angkelo mur nga tapa.
9 ✡Pe NeHalang nena angkelo solaki
ngana nenge ene Mikael iri nai Satan te
hele helia Moses koluna nge itei toto lape
mene. Pe nga etue nem, angkelo Mikael
hele poreke Non Poreke ngana ero. Hele
mana ke teke, “Non Soke hele ke teke o
reng!”
10 ✡Pe hana nemur tesau chapupu hot
pulut mene reria helenga poreke ngana
mur nga ure nemur nenge te eteia luria
ero. Te poia poinga nei ke pomanga kaone
inolo mur nenge leteria matana ero pe te
nanas mene lemeria ngaria. Ke NeHalang
lape heporeke tote iri nga reria poinga nei.
11 ✡Pe iri tenau ala aria ke nek nge Ne-
Halang nga nei, iange te nanas tote poinga

✡ **1:1:** Mat 13:55 ✡ **1:4:** Kal 2:4; 2Pi 2:1 ✡ **1:5:** Exo 12:51; Num 14:29-30 ✡ **1:6:** 2Pi 2:4 ✡ **1:7:** Gen 19:1-25; 2Pi 2:6, 10 ✡ **1:9:** Dan 10:13, 21; 12:1; Zec 3:2; 2Pi 2:11; Hem 12:7 ✡ **1:10:** 2Pi 2:12 ✡ **1:11:** Gen 4:7-8; Num 16:1-35; 2Pi 2:15; 1Io 3:12

nenge Kaen! Pe leteria tumana nga umtutuna ke mange Palam. Pe te longo taua NeHalang ero ke mange Kora. Pe lape NeHalang heparai sue iri ke mange non nem.

12 ✡Pe imo, NeHalang nena hana mur pe mutemo tautaua pekngamo mur. Pe nga etue nenge a eukirau ke a ngaungau nga amo ngaunga matana, hana nemur teat ke te ngau luluch nge imo. Pe te meia iri ero pe te heporeke amo ngaunga matana nem nga reria poinga poreke ngana mur. Iange iri leteria lange mele hel ero ol, leteria tumana nge iri. Pe iri tepoi ke malaka nga muchmua nenge ma hot pe pitte sio ero pe tuttula takisia kela. Pe tepoi ke manga ae nenge rora pe hei erochro pe te mete ke henai ke manga ae nenge mete pe teris heke ulanlana mur ke mete toto sapele.

13 Pe pule tepoi ke malaka nga ruach ana mee papalauna nenge ulo hekeke namnamo mur nga peipei. Pe namnamo nemur te heilangia reria poinga poreke ngana mur. Pe pule tepoi ke pomanga itoch mur nenge te nanasia reria kue nga tapa sana ero pe tei rara pulut mana. Ke pomalam NeHalang tatalo ele reria kileng au ngana nenge munaala toto. Pe iri lape tela ke tetu nga kileng neu ke koko.

14 ✡Iok, Antam tutuna mur pe nena tete mur aria lala rahtele nai ngana nge Enok. Pe Enok hele hetatalonga ia hana porekreke ngana nemur nge nike ke teke, "Iok a naula, Non Soke pau kou atat. Pe at luluch nge nena angkelo mur nge iri hulua toto pe nakura nge tasis ele iri ero.

15 Non Soke nem lape at ke hele hot pengpengia hulua lochloch reria poinga mur. Pe hana porekreke ngana nemur nenge te longo taua NeHalang ero pe te hele porekreke I pe nenge te popoi poinga poreke ngana, lape NeHalang tung tote aria melmelenga lange iri."

16 Hana porekreke ngana nemur te tuainaunau rara ia NeHalang pe te ngunngunu rara ia mele hel. Pe iri te nanas mene lemeria ngaria mur pe te puoloko teu tote iri nga poinga poreke ngana mur. Pe te heto hekeke iri siporia pe tepoi taolole mele hel ke te nanasia iri nga reria poinga poreke ngana nemur.

Iut Tunge Helenga Kerkereng Ngana Lange NeHalang Nena Hana Mur

17 Titik mur pe liliuk mur, letemo metene helenga nenge ara Non Soke Iesus Kristus nena hekulkulonga mur te heleia lange imo lo.

18 ✡Iri te hele lange imo ke te teke, "Nga etue nei hetala ngana, hana nenge te ngailelele NeHalang lape te lohot. Pe lape tehul rumeria lange NeHalang pe te nanas mene lemeria ngaria mur."

19 Hana nemur lape te heparaia NeHalang nena hana mur ke tetu ke muria elle ero ol. Iange iri, NeHalang Opene tuteu nge iri ero. Iri te nanas mene lemeria ngaria mur mana.

20 ✡Pe atong mur imo, a halau hel pe a hekerkereng helia letemo manmanna ngana nenge NeHalang tunge lange imo. Pe a hetalaulau ke Opepengpeng halaua imo nga nena kerkerenga.

21 Pe kokoes atu pe a eteia ke NeHalang mutena taua imo pe a kulala tote ara Non Soke Iesus Kristus nge letena toto ia imo pe tunge maulinga ke koko lange imo.

22 Pe letemo ia iri nenge leteria manmanna ngana losio lo.

23 ✡Hana hel te losisio nga oan lo pomalam a achroua iri ke a mene mule iri ke ueiuei. Pe apoi ke nek lange hel pe a nauala amo nge iri ke nek. Iange iri te puoloko teu tote iri langa poinga porekreke ngana mur ke operia muna ulu ke pomanga reria hengeron mur nge te muna ulu. Pe aheo ele tote imo nga poinga poreke ngana pe ure muna hulu ngana nemur.

Iut Hetalaulau

24 E hetalaulau ke ara Hemasinga NeHalang lape nauele imo ke a losio nga poinga poreke ngana e ero. Pe I lape mene imo kela atu nga nena kileng nenge urana toto. Pe lape a iech toto iange poinga poreke ngana e tuteu nge imo ero.

25 ✡Pe e hetalaulau ke ara Soke Iesus Kristus poia hehei pe hana ke te heto

✡ **1:12:** 2Pi 2:13, 17 ✡ **1:14:** Gen 5:18, 21-24 ✡ **1:18:** 2Pi 3:3 ✡ **1:20:** Kol 2:7 ✡ **1:23:** Zec 3:2; Hem 3:4 ✡ **1:25:** Rom 16:27; 2Pi 3:18

heke NeHalang nga nena helenga kerkereng ngana pe nga kikina ngana nge palaungana toto. Pe te heto heke tote i pe tetal heke tote ke i Non Soke toto nenge nauele ure lochloch, nga talun ngana toto pe heueu nei pe nga etue lochloch! Oe, Manmanna!

Hemallaha Ngana
Ioanes Nau Opene Ngana

1 ✡Alalaha nei heleia ure nemur nenge Iesus Kristus hemallaha hote iri. NeHalang tunge lange I ke hemallaha hote ure nemur nenge musuna pol mana pe te lohot. Pe hemallaha hote lange nena hekuleileinga ana hana mur lochloch nenge te umume nge I. Ke pomalam Iesus kulosia nena angkelo pe nena angkelo henonoua lange Ioanes.

2 Pe Ioanes hele hote ure lochloch ngana nenge nau opene ia. Ngana laka: NeHalang nena helenga pe helenga manmanna toto ngana mur nenge Iesus Kristus hemallaha hote iri.

3 ✡Helenga nemur nga alalaha nei i helenga hetatalonga ia. Pe mele nenge sisisia lape iech toto, pe mele hel nenge te longe pe te rahit tote nga leteria, lape te iech toto pule. Iange ure nemur aria etue nenge te lohot ia heroi toto lo.

Ioanes Has Lange NeHalang Na Hana Mur Nge Eisia

4-5 ✡Iau Ioanes, pe ehas lange imo NeHalang nena hana mur nenge amo tuluk mur iri rahtele nai nga tuele kina nenge Eisia.

NeHalang tu nge nike toto pe tu heueu nei pe nga hoena lape at mule. Pe Ope kikina ngana mur nge iri rahtele nai te mesmes nga nena kilanga seina ngana matana. Pe Iesus Kristus I non nenge hemallaha hot tote helenga manmanna ngana mur nge NeHalang. Pe I non nenge maul haka mule tala nga metenga pe nauele naungaala ana hana mur lochloch nga ich. E hetalaulau amo ke NeHalang iri ul nena Ope nemur pe Iesus Kristus te pete imo pe te hemaluche letemo ke atu ke nek.

I mutena tau tote ita. Pomalam eina lele rera poinga poreke ngana mur ke te lasus toto.

6 ✡Nga poinga nei poia ita ke ta lohot ke ita mata nenge tunginga ana hana mur, pe ita ul ke ta popoi tunginga lala nge Temene pe ana Non Soke. Pe lape te heto heke tote I iange kikina ngana palaungana nge nauele ure lochloch ke koko. Oe, Manmanna Toto!

7 ✡Iok anau, I lape sio at luluch nga ulu,
pe lape hulua lochloch ngana te naue I.
Pe iri nenge tetue I nga io lape te naue I pule.
Pe hehei pe hana lochloch nga ich lape te tangia I.
Ke ure nem lape lohot ke pomam toto.
Oe Manmanna Toto!

8 ✡Non Soke NeHalang nenge Kikina Toto hele ke pomai, “Iau Talun ngana Toto pe Iau Hetala ngana Toto. Etu nge nike toto pe etu heueu nei pe nga hoena lape eat mule.”

Ioanes Esia Kristus

9 Iau Ioanes, pe imo timo pe neingamo iau pe ita lochloch tatu teu nga naualanga pe nekinga nenge NeHalang. Pe tames ke kerkereng pe ta takisia ara melmelenga luluch nge Iesus. Iau etu nga tuele au ngana nga mimio nenge Patmos iange e haliu hotote NeHalang nena helenga pe helenga manmanna toto ngana nenge Iesus hemallaha hote.

10 Nga Non Soke ana etue palaungana nenge ta heto hekeke I ia, Opepengpeng hemute iau pe e longe haliunga nga rumek. Haliunga neu palaungana toto ke pomanga ngalum paena nge te iua.

11 Mele neu haliu ke teke, “Ure nemur nenge o esia nei ohas sue iri nga alalaha pe o hekule lange NeHalang na hana nemur nenge aria tuluk mur iri rahtele nai. Iri tetu nga kileng nemur: Nge Epesus pe Simirna pe Perkamum pe Tiatira pe Sartis pe Pilatalsia pe nge Laotisia.”

12 Iok, e teke e ralele ke enau mele nenge hele atat nge iau pe e naue lemenge ana hemesinga haka chalemlem ngana mur nge iri rahtele nai.

13 ✡Pe mele nge nakuna mange Non Tuna tuteu nga lemenge ana hemesinga haka nemur tunangaria. Ana non heronia hengeron nenge sase sio ke langa apena pe

✡ **1:1:** Hem 22:6 ✡ **1:3:** Hem 22:7, 10 ✡ **1:4-5:** Exo 3:14-15; Hem 3:1; 4:5; Psa 89:27; Kol 1:18 ✡ **1:6:** 1Pi 2:9; Hem 5:10; 20:6 ✡ **1:7:** Dan 7:13; Zec 12:10; Mat 24:30; Ioa 19:34-37; 1Te 4:17 ✡ **1:8:** Hem 21:6; 22:13 ✡ **1:13:** Dan 7:13; 10:5

panreke panrekinga chalemlem ngana ke
matele nga mautuna.
14 ✡Pe palpalna ina tuahau toto pe
matana mur te pomalaka nga oan sapel
ngana.
15 Pe apena mur te insachsach ke po-
manga chaia matana ana sialle. Pe hele
ngana palkolong pulut ke pomanga nale
hau ngana.
16 ✡Pe am hit ke itoch iri rahtele nai nga
penna tamalmal. Pe hunelinga ana mese
sase ngana e nge matana kaliuala, sere hot
nga hanna. Pe ramana sinaha ke pomanga
chaia matana nenge sinaala toto.
17 ✡E naue I ke pomau pe e losio nga
apena huna ke pomanga e mete lo. Ol pe
tal heke penna tamalmal nge iau pe hele,
"O matau ero! Iau Talun ngana toto pe Iau
Hetala ngana toto.
18 Iau non nenge tu ke maulul ke koko
pe e mete ke ulolo. Pe onau at, heueu
nei etu ke e maulul pe lape etu ke koko
ol. Pe e rahite lohenga nga metenga pe
nga metenga ana kileng. Pe lek kerkerenga
nenge e hemaul heke mule iri nenge te
mete ke te mene maulinga.
19 "Iok ol, ohas sue ure nemur nenge o
esia iri ke ulolo. Hel koloi nenge te lohotot
nei. Pe hel lape te lohot nga hoena kura.
20 Pe itoch rahtele nai nenge o esia nge
e rahite nga perik tamalmal pe lemenge
kina chalemlem ngana rahtele nai nem
luria koi. Itoch rahtele nai nem luria laka;
angkelo mur nenge tenau ele NeHalang na
hana nemur nenge aria tuluk iri rahtele
nai. Pe lemenge kina rahtele nai nem luria
laka; NeHalang na hana mur nenge aria
tuluk iri rahtele nai."

2

Helenga Lange NeHalang Na Hana Mur Nenge Epesus

1 ✡ "Pe ohas lange angkelo nenge nauele
NeHalang na hana mur nga kileng nenge
Epesus ke mai koi:

I nenge rahit ke itoch rahtele nai nga
penna tamalmal pe ii nga lemenge kina
chalemlem ngana rahtele nai nem tu-
nangaria, nena helenga mur koi nei:
2 ✡Iau e eteia ure lochloch ngana nenge
a popoia. Pe aume ke kerkereng pe ames
ke kerkereng nga etue nenge a takisia amo
melmelenga. Pe e eteia ke lememo ero
hana poreke ngana mur. Hana nemur te
hele ke te teke iri hekulkulonga ana hana
mur. Pe a amnei teu lange iri pe a eteia ke
te pallaklaka.
3 Pe melmelenga nenge a takisia nem
a takisia nga iau ek. Pe ames ke kerkereng
mana nga etue nenge a takisia pe asau sio
mule ero.
4 Pe poinga e pule nge e teke e heleia
ngana koi nei: Nga etue nenge a talun ke
letemo manmanna nge Iau, mutemo tau
tote iau pe mutemo tau tote pekngamo
mur, pe heueu nei ero ol.
5 ✡Letemo tuanin la mule nga utar
nenge helosio ia imo pe ala mule nga lemo
poinga urana ngana mur nenge nike ana.
Pe nenge teke ahul mule letemo ero, lape
ela nge imo pe e mene tote lemo lemenge
kina nem nga munna.
6 Pe ure urana ngana elle nge a poia
ngana koi nenge: Lememo ero ia henge-
toro nenge Nikolaus nena hana mur pe iau
lemek ero ia pule.
7 ✡ "Apal talngamo pe a longo ke nek nga
helenga nenge Opepengpeng heleia lange
NeHalang na hana mur! Ke Opepengpeng
nena helenga koi, 'Mele nenge mes ke kerk-
ereng nga letena manmanna ngana, lape e
poia i ke ngau nga ae nenge maulinga kina
ia. Ana ae tunge Paratiso nga NeHalang
ana ume.' "

Helenga Lange NeHalang Nena Hana Mur Nge Simirna

8 "Pe ohas lange angkelo nenge nauele
NeHalang na hana mur nga kileng nenge
Simirna ke mai koi:

I nenge i Tala toto pe i nga Rume toto
pe mete pe maul haka mule, nena he-
lenga mur koi nei:
9 ✡Iau, e eteia melmelenga mur nenge
te lohotot nge imo. Imo atu ke pomanga

✡ **1:14:** Ezk 43:2; Dan 7:9; 10:6; Hem 2:18; 19:12 ✡ **1:16:** Hip 4:12; Hem 2:12; 19:15 ✡ **1:17:** Isa 44:6; 48:12; Hem 2:8; 22:13 ✡ **2:1:** Hem 1:16 ✡ **2:2:** 1Io 4:1 ✡ **2:5:** Hem 3:3 ✡ **2:7:** Gen 2:9; Hem 22:2, 19 ✡ **2:9:** 2Ko 11:14-15; Hem 3:9

lemo ute e ero pe nga enau ngak lemo ure
halang toto. Pe e eteia ke hana hel te saua
helenga poreke ngana hel lange imo. Hana
nemur te teke iri NeHalang nena hana mur
toto, pe ero. Iri, non poreke ngana nena
tula mur ia iri.
10 ✡Ke a naue lo? Melmelenga nemur
lape te lohot nge imo. Non poreke ngana
lape tualaka hote imo nga kue nenge; lape
poia nena hana mur ke te laua amo hel
pe tetal teua iri nga tuele au ngana. Pe
lape te takis ia melmelenga nem ke etue
iri analoch, pe imo a matau ero. Ames ke
kerkereng nga letemo manmanna ngana
kela het nga etue nenge o mete ia. Poma-
lam lape e tunge maulinga ana iengiengka
lange iong.
11 ✡"Apal talngamo pe a longo ke nek nga
helenga nenge Opepengpeng heleia lange
NeHalang na hana mur! Ke Opepengpeng
nena helenga koi: Mele nenge hekou susue
poinga poreke ngana lape metenga nei
ngana heporeke i ero."

Helenga Lange Iri Nenga Mata Nenge Perkamum

12 "Pe ohas lange angkelo nenge nauele
NeHalang na hana mur nga kileng nenge
Perkamum ke mai koi: I nenge nena
palinga hel ana mese sase pe matana kali-
uala, nena helenga mur koi nei:
13 Iau e eteia kileng nenge atu ia nem.
Kileng nem i kileng nenge non poreke
ngana nauele tote. Pe imo letemo man-
manna ngamo nge iau losio ero pe a
rahite ek ke kerkereng. Nge nike ne An-
tipas haliu hote lek helenga nga kileng
nem pe tu luluch nge imo. Ne Antipas
i lek non toto ia pe te hune i iange non
poreke ngana tu toto nga kileng nem.
14 ✡Pe poinga hel nge e teke e heleia
lange imo ngana koi nei: Mele hel nge
imo nga kileng nem te rahit tote ne
Palam nena hengetoro mur. Ne Palam
i non nenge hetoro koukoua ne Palak
ke pallaklaka ia hehei pe hana nenge
Israel. Pe poia iri ke te losio nga poinga
tunten ngana mur. Pe pule poia iri ke te
ngaua ngaunga nenge tepoi tunginga ia
lala nga aetapuna mur.
15 Pe lemo hana mur hel te nanasia ne
Nikolaus nena hengetoro mur.
16 Ke heueu nei ahul mule lemo poinga
mur ol. Pe nenge teke ero, lape ela nge imo
ke ueiuei mana luluch nga palinga hel ana
mese sase ngana nenge sere hot nga halik,
pe imem ul ke mo hunel.
17 ✡ "Apal talngamo pe a longo ke nek nga
helenga nenge Opepengpeng heleia lange
NeHalang na hana mur! Ke Opepengpeng
nena helenga koi nei: Mele nenge hekou
susue poinga poreke ngana lape e tunge
ngaunga e nge talkome lange i. Pe ngaunga
nem ene laka, 'mana'. Pe lape ehas heke
mele ene nge heueu ngana nga um hussu
ngana e pe e tunge lange i pule. Pe mele
pele eteia i tei toto nenge ene ma haka nga
um nem ero. Mele nenge mene um nem, i
toro mana eteia."

Helenga Lange NeHalang Nena Hana Mur Nge Tiatira

18 ✡ "Pe ohas lange angkelo nenge nauele
NeHalang na hana mur nga kileng nenge
Tiatira ke mai koi: NeHalang tuna nenge
matana mur te sapel ke pomanga oan re-
men ngana, pe apena nai ape te chalemlem
toto ke pomanga chaia matana ana sialle,
nena helenga mur koi nei.
19 Iau e etei tote lemo ume urana
ngana mur nenge a popoia. E eteia ke
letemo manmanna nge iau pe mutemo
tau tote hehei pe hana pe a halaulaua
iri hel pule. Pe e eteia ke imo ames ke
kerkereng toto ke kokoes nga etue nenge
melmelenga mur te lohotot nge imo. Pe
e eteia ke lemo ume nenge a popoia nge
nike, heueu nei lohot ke kikina toto ol.
20 ✡Pe helenga e pule nge e teke e heleia
ngana koi nei: Poi ngana merei nenge a
lope hote he Isapel ero? Hei nem teke i
hetatalonga. Pomalam hetoro koukoua lek
hana mur nenge te umume nge iau ke te
nanasia poinga nenge te salaulau. Pe pule
poia iri ke te ngaua ngaunga nenge tepoi
tunginga ia lala nge aetapuna mur.

✡ **2:10:** 2Ti 4:8; Iei 1:12 ✡ **2:11:** Hem 20:14; 21:8 ✡ **2:14:** Num 22:1–25:3; 31:16; 2Pi 2:15 ✡ **2:17:** Exo 16:4, 14-15, 33-34; Isa 62:2; Ioa 6:48-50 ✡ **2:18:** Hem 1:14-15 ✡ **2:20:** 1Ki 16:31; 2Ki 9:22

21 Pe iau nga lemek ngak toto, e teke
hei nem hul mule letena nga nena poinga
nenge salau halali. Pomalam, e poia i ke
tupol mukam. Pe ero. Hei nem lemene ero
nge hulia letena nga nena poinga nemur.
22 Iok anau, Iau lape e poia haleles
palaungana ke lohot nge i ke tuana mana
hete ol. Pe iri nenge te salau lululuch
nge hei nem pe te hulia reria poinga mur
ero, lape e tunge melmelenga palaungana
lange iri pule.
23 ✡Pe lape e hune hei nem tutuna mur
ke te mete. Pomalam NeHalang nena mata
nemur lape leteria manmanna pe te eteia
ke iau e eteia hehei pe hana leteria tuanin
ngana mur. Pe lape e tunge tuangachol
lange mele elle pe elle ke purpure nena
poinga nenge popoia.
24 Pe amo hel nge Tiatira te nanasia he
Isapel nena hengetoro mur ero. Pe pule
ure nenge mele hel te naue ke non poreke
ngana nena poinga tapuna ngana mur ia,
imo a eteia ero. Imo nemur, e tung mule
ure meena ngana e lange imo ero ol.
25 ✡Imo letemo manmanna nge Iau
ke ulolo. Pe a rahite letemo manmanna
ngana nem ke kerkereng kela het nga eat
mule ngak.
26 ✡Mele nenge mes ke kerkereng
nga letena manmanna ngana pe nanasia
lemek ngak kela het nga etue nei hetala
ngana, lape e hekerkereng ia i ke nauele
hehei pe hana lochloch.
27 " 'Kerkerenga nenge e tunge lange i nem,
elle mana ke pomanga nenge Temek
tunge at nge iau.
I lape mene nena kula nge lekina toto
ke nauele iri pe maluch hole iri ero.
Pe lape palia iri ke te chach ulu ke sachan-
chana hulu
ke pomanga tuninga nenge te pipia
nga melete.
28 ✡Pe lape e hemalmalia i ke nakuna tua
ke pomanga itoch uachuach ana.' "
29 "Apal talngamo pe a longo ke nek nga
helenga nenge Opepengpeng heleia lange
NeHalang na hana mur."

3

Helenga Lange NeHalang Nena Hana Mur Nge Sartis

1 ✡ "Pe ohas lange angkelo nenge nauele
NeHalang nena hana nga kileng nenge Sar-
tis ke mai koi:

I nenge NeHalang opene mur iri
rahtele nai tetu teu nge I, pe rahit ke
itoch iri rahtele nai nem, nena helenga
mur koi nei: Iau e eteia lemo poinga mur
lochloch nenge a popoia. Hana pe hehei
te hele ia imo ke te teke a maul. Pe ero.
Imo a mete ke ulolo.
2 A lohaka ol! Pe a hekerkereng mule
poinga urana ngana iange e naue lemo
poinga e nge urana nga Ak Soke NeHalang
matana ero toto.
3 ✡Pomalam, letemo la mule nga
hengetoro mur nenge te tunge lange
imo nge nike nenge a longe pe letemo
manmanna ia. Ahul mule letemo pe a
nanas mule lemo poinga urana ngana
nemur. Pe nenge teke ero, lape eat kome
nge imo ke pomanga none nge kemkeme.
Pe imo a eteia eat ngak ero.
4 ✡Pe iong o nauele NeHalang nena
hana mur nga kileng nenge Sartis. Pe hel
nge iri tetu ke te lemlem iange teheo ele
tote iri nga poinga poreke ngana. Iri ne-
mur iau lek tula mur ia iri. Ke pomalam
lape te heronia reria hengeron hussu
ngana pe tei luluch nge Iau, iange te
nanas tau tote NeHalang lemene ngana
mur.
5 ✡Ke mele nenge hekou susue poinga
poreke ngana lape e iech toto nge i pe
e heron heke hengeron hussu ngana nge
pomau nge i pule. Pe lape e pasis hote
ene nga maulinga ke koko ana alalaha ero.
Pe lape e hele tote i nga Temek pe nena
angkelo mur mataria.
6 "Apal talngamo pe a longo ke nek nga
helenga nenge Opepengpeng heleia lange
NeHalang na hana mur."

Helenga Lange NeHalang Na Hana Mur Nenge Pilatalsia

✡ **2:23:** Psa 7:9; Jer 17:10; Hem 20:12-13 ✡ **2:25:** Hem 3:11 ✡ **2:26:** Psa 2:8-9 ✡ **2:28:** Hem 22:16 ✡ **3:1:** Hem 1:4, 16 ✡ **3:3:** Mat 24:43-44; 1Te 5:2; Hem 2:5; 16:15 ✡ **3:4:** Iut 23 ✡ **3:5:** Exo 32:32-33; Mat 10:32; Luk 12:8 ✡ **3:7:** Isa 22:22

7 ✡ "Pe ohas lange angkelo nenge nauele NeHalang na hana mur nga kileng nenge Pilatalsia ke mai koi:

Helenga nemur at nge I nenge heo ngana pe manmanna toto. Ana non rahite lohenga pule ke mange ne Teuit. Utar nenge lohe, mele piu ele ero ol pe utar nenge piu ele, mele lohe ero ol.

8 ✡Ana non hele ke teke: Iau e eteia lemo poinga mur lochloch nenge a popoia. Ke e naue lo? E lohe piunga e nga matamo pe mele pele ratoto nge piu ele ero. Pe e eteia ke kikimo ngamo palaungana ero pe a nanas tau tote lek helenga mur pe letemo manmanna nge iau.

9 ✡A longo ke nek. Hana nemur nenge tetu teu nga tuluk nenge non poreke ngana, te teke iri NeHalang nena hana mur toto pe ero. Iri te channanga mana. Iau lape e poia iri ke te tualou sio nga apemo huna. Pomalam lape te eteia ke iau mutek tau tote imo.

10 ✡Imo a nanas tau tote lek hotonga ke kokoes pe ames ke kerkereng toto ke a takisia amo melmelenga mur. Ke pomalam, melmelenga nenge lape lohot ke tualaka hote hehei pe hana lochloch nga ich nei, lape lohot nge imo ero. Iange iau lape enau ele imo ke nek.

11 Musuna pol mana pe lape eat mule pe ames ke kerkereng toto nga letemo manmanna ngana nem, ma lape mele mene mullim ke mene am iengiengka nenge maulinga ana.

12 ✡Pe mele nenge mes ke kerkereng toto lape e hemes heke i ke Ak Soke NeHalang nena tunginga ana pele ana isong ia. Pe mele nem lape lohot mule nga pele nem ero ol. Pe lape etal heke Ak Soke NeHalang ene nge i pe etal heke Ak Soke NeHalang nena kileng ene nge i pe lape etal heke iau ek heueu ngana lange i pule. Pe Ak Soke NeHalang nena kileng nem, ngana laka kileng Ierusalem heueu ngana nenge sio atat nga lut nga tapa nge Ak Soke NeHalang.

13 "Apal talngamo pe a longo ke nek nga helenga nenge Opepengpeng heleia lange NeHalang na hana mur."

Helenga Lange Iri Nenga Mata Nenge Laotisia

14 "Pe ohas lange angkelo nenge nauele NeHalang na hana mur nga kileng nenge Laotisia ke mai koi:

I nenge i Manmanna Toto pe NeHalang ala hote ure lochloch iange ure huna nge i mana, pe hemallaha hote helenga manmanna ngana mur nge NeHalang, nena helenga mur koi nei:

15 ✡Ana non hele ke teke: Iau e eteia poinga mur lochloch ngana nenge a popoia. A tung tote letemo at nge iau ero pe a hile hot tote iau ero pule.

16 Letemo nenge a tunge at nge Iau unne sune mana. Ke pomalam lape e muta hote imo ke a lasus.

17 ✡Pe imo a hele ke a teke, 'Oe imem lemem ure halang toto lo pe ute e nge alpapa taua imem ero.' Iong o hele ke pomam pe onau teu langa otu ngam ke nek ero. Iange nga enau ngak lem ute pele ero pe matam hit pe singim nganangana ero toto.

18 ✡O hele ke pomam lo, iok oi at ke o olia um sinaha ngana e nge iau. Pe um nem te holoa sue ke chalemlem nga oan ngingina nenge milanglang toto. Pe pule o olia hengeron hussu ngana e ke o heron hite nga singim iange o meia iong nge singim lachlach manmana. Pe pule onau rara matam ana siu eina pe opip teua nga matam ke onau ke mallaha mule. Ke pomalam lape letem manmanna ngana kerkereng toto nge iau.

19 ✡Iau mutek tau tototo hehei pe hana pe e hele salia iri pe e hepengia iri ke kokoes. Ke pomalam a lohaka pe ahul mule letemo nga lemo poinga poreke ngana mur.

20 ✡A longe Iau ma ero? Iau koi emes nga pele matana ke e helonglongo talngamo. Pe mele nenge longe iau, lohe piunga pe eteu kela engau luluch nge i.

✡ **3:8:** 1Ko 16:9 ✡ **3:9:** Isa 45:14; 49:23; 60:14; Hem 2:9 ✡ **3:10:** Luk 21:19; 2Ti 2:12 ✡ **3:12:** Isa 62:2; 65:15; Hem 14:1; 21:2 ✡ **3:15:** Rom 12:11 ✡ **3:17:** Luk 12:21; 1Ko 4:8 ✡ **3:18:** Isa 55:1 ✡ **3:19:** 1Ko 11:32; Hip 12:6; Hem 2:5 ✡ **3:20:** Ioa 14:23

21 Mele nenge hekou susue non poreke
ngana nena kerkerenga mur lape e
mene i ke are luluch nge iau nga ilik
nga lek kilanga seina ngana. Ke mange
iau nge e hekou sue non poreke ngana
nena kerkerenga mur pe ela ke eare lu-
luch nge Temek nga nena kilanga seina
ngana rikena.
22 "Apal talngamo pe a longo ke nek nga
helenga nenge Opepengpeng heleia lange
NeHalang na hana mur."

4

Ioanes Nau Openeia NeHalang Nge Are Nga Nena Kilanga Seina Ngana Nga Lut Nga Tapa

1 ✡Iok, e naue ure nemur nge te lohot ke
het, enau la mule pe e esia piunga nenga
lut nga tapa nge te lohe ke ulolo. Pe hali-
unga nenge e longo tele nge hutu ke manga
ngalum paena alngana, hele mule at nge
iau ke teke, "O lohaka at nge iau lakoi. Pe e
henonoua iong nga ure nemur nenge lape
musuna pol mana pe te lohot."
2 ✡Ueiuei mana pe Opepengpeng roro
heke iau pe e naue kilanga seina ngana nga
lut nga tapa pe mele are haka ia.
3 ✡Pe I nenge are nga kilanga seina
ngana neu ramana makelkele pe sinaha
hote um nenge ene um iaspa pe nenge ene
um kanelian singiria. Pe oro palcholo ke
heliliu hite kilanga seina ngana neu. Pe
oro neu sinaha hote um nenge ene um
emerel singina.
4 ✡Pe kilanga seina ngana halatau ngana
mur nge iri ana non kina elle pe henel te
heliliu hite kilanga seina ngana neu. Pe
almasinga ana hana mur nge iri ana non
kina elle pe henel (24) teare haka ia iri. Pe
te heronia hengeron hussu ngana mur pe
te kale heke iengiengka chalemlem ngana
mur nga palpalria.
5 ✡Pe kileng chalem ngana pe kileng ku-
rung ngana pe onrung ngana te lohot nga
kilanga seina ngana nenge are nga tunan-
gana. Pe lemenge iri rahtele nai te sapelpel
nga kilanga seina ngana neu matana. Pe
lemenge nemur, ngana laka ope kikina
ngana mur nge iri rahtele nai nenge te
umume nge NeHalang.
6 ✡Pe ute e pule nge tunga kilanga seina
ngana neu matana nakuna pomalaka nga
ruach melona nge achouchou pe sinaha ke
pomanga silonga.

Pe ure maulul ngana henel temes liliu
ele kilanga seina ngana neu ke tom. Pe
mataria tunga singiria lochloch (nga ra-
maria pe nga rumeria pule).

7 Ure maulul ngana nemur, elle nakuna
pomanga laion pe neingana nakuna po-
manga kolok. Pe mol ngaria ramana po-
manga ita non ramara pe henel ngaria
nakuna manga ngie pisou nge lelehe.
8 ✡Pe ure maulul ngana henel neu, elle
pe elle sahana iri rahtele elle. Pe mataria
tunga singiria lochloch (nga saharia ene
mur pule). Pe tepeu ke kokoes mana nga
sinanga pe nga miliko pe tetah eingaria ero
nga nenge te peupeu ke pomai,

"Non Soke NeHalang nenge Kikina Toto
I non nge Heo Ngana nge Heo Ngana nge
Heo Ngana toto.
Pe I tu nge nike toto pe tu heueu nei pe
nga hoena lape at mule."

9 Ke I nenge are nga kilanga seina ngana
nem tuke koko. Pe ure maulul ngana henel
neu, tetua tau mulmule aria peunga neu
pe te hele urana pe tetal hekeke pe te heto
hekeke I.
10 ✡Pe almasinga ana hana mur nenge iri
ana non kina elle pe henel neu te tualou
sio nga I nenge are nga kilanga seina ngana
matana pe te heto heke I iange I tuke koko.
Pe te haka hote iengiengka mur nga pal-
palria pe tetal sue nga kilanga seina ngana
neu matana pe te hele,

11 "NeHalang, Iong emem Non Soke.
Pe Iong O purpur toto
nge hehei pe hana tetal heke tote Iong
pe te heto heke tote Iong nga kikim
ngam.
Iange nga lemem ngam oala hote ure
lochloch
pe o tunge maulinga nge iri ke te lo-
hot."

✡ **4:1:** Hem 1:1, 10 ✡ **4:2:** Isa 6:1 ✡ **4:3:** Ezk 1:28 ✡ **4:4:** Hem 3:18 ✡ **4:5:** Ezk 1:13; Zec 4:2; Hem 1:4; 8:5; 11:19; 16:18 ✡ **4:6:** Ezk 1:5-10, 22; 10:14 ✡ **4:8:** Isa 6:2-3; Ezk 1:18; 10:12 ✡ **4:10:** Hem 19:4

5

Sipsip Tuna Mene Alallaha Nenge Telul Hite

1 ✡Ute e pule nge enau opek ia, e esia I
nenge are nga kilanga seina ngana neu nge
rahite alalaha e nge telul hite. Pe ana non
rahite alalaha neu nga penna tamalmal.
Pe alalaha neu ana hasinga tu kaliu ala,
nga sana pe nga patangana pule. Pe te sima
ele ke ana simanga iri rahtele nai.
2 Pe e naue angkelo solaki ngana e. Pe
angkelo neu haliu hot ke soke toto ke
teke, "Itei nge purpur toto nenge lape
tualupa hote simanga nemur pe ulele
alalaha neu?"
3 Pe mele e nga lut nga tapa pe nga ich nei
pe nga ich letena nakuna ero toto nge ulele
alalaha neu pe sisia.
4 Pe iau letek milang toto pe e tang iange
mele nge purpur ero toto nge ulele alalaha
neu pe sisia.
5 ✡Ol pe almasinga ana hana nemur, elle
nge iri hele at nge iau ke teke, "O tang
ero! Onau langa Non hamam ngana nenge
atat neu; ana non lohot nga kaleu ramana
nenge Iuta (nga mata nenge non soke Teuit
na tete mur). Pe I non seilil ngana nenge
mele pele hekou sue ero toto. Ke pomalam
I lape tualupa hote simanga rahtele nai
neu pe ulele alalaha nenge telul hite nem."
6 ✡Ol pe e naue Sipsip Tuna lomele
ngana e nge mes nga kilanga seina ngana
neu matana pengpeng. Sipsip Tuna neu
nakuna pomanga te hune I ke ulolo. I
mes nga tunangana pe ure maulul ngana
henel neu pe almasinga ana hana nemur
temes liliu ala hite I. Pe Sipsip Tuna neu
ana sangkar iri rahtele nai pe matana pule
iri rahtele nai. Pe ure nemur te heilangia
Ope kikina ngana mur rahtele nai nenge
NeHalang kulosia iri ke tela nga kileng
lochloch ngana nga ich.
7 Sisip tuna nem la ke mene alalaha nga
non nenge are nga kilanga seina ngana
neu penna tamalmal.
8 ✡Iok laol, nga etue nenge mene alalaha
neu ure maulul ngana henel neu pe al-
masinga ana hana iri ana non kina elle
pe henel (24) neu, te tualou sio nga Sip-
sip Tuna matana pe te heto heke I. Pe
almasinga ana hana nemur te mene aria
milollo mur pe kaliu chalemlem ngana
mur nge te muta ia sapiu eina. Pe ure
nemur te heilang ia NeHalang nena hana
mur reria hetalaulaunga mur.
9 ✡Pe ure maulul ngana henel neu pe
almasinga ana hana nemur te peua aria
peunga heueu ngana ke pomai,
"Iong non toto nge o tualupa hote
alalaha nem ana simanga mur
iange te hune iong ke ulolo.
Pe nga o mete ngam nem,
o ol hot mule hehei pe hana nga eim
ke te mene maulinga ke koko nge Ne-
Halang.
Hehei pe hana nga tuele kina papalauna
mur
pe nga kaleu ramana mur
pe nga helenga kuena ngana mur
pe hehei pe hana lochloch ngana nga
ich.
10 ✡Pe o poia iri ke te lohot ke iri mata nenge
tunginga ana hana mur,
ke tepoi tunginga lala nge ara Soke
NeHalang.
Pe lape tenau ele hehei pe hana nga kileng
lochloch ngana nga ich."
11 ✡Iok, enau mule pe e longe angkelo
mur nge te helele. Pe angkelo nemur ta
sisele iri pe iri hulua sakilil. Pe temes
ke te heliliu hite kilanga seina ngana neu
pe ure maulul ngana nemur pe almasinga
ana hana nemur ke tom.
12 Pe tepeu ke palaungana toto ke pomai:
"Sipsip Tuna nei I Non toto
pe te hune I ke mete ke ulolo.
Ke pomalam ta heto heke i nga kikina
ngana
pe nga letena matana ngana
pe nga nena kole are ngana.
Tatal haka tote I pe ta hele urana toto lange
I pe ta iech nge I."
13 Ol pe e longe hehei pe hana pe ure
lochloch ngana nenge NeHalang ala hote
iri nenge tetu nga lut nga tapa pe nga ich pe
nga ich letena pe nga ruach letena pe nga

✡ **5:1:** Isa 29:11; Ezk 2:9-10 ✡ **5:5:** Gen 49:9; Isa 11:1, 10; Hem 22:16 ✡ **5:6:** Zec 4:10; Ioa 1:36; Hem 13:8 ✡ **5:8:** Psa 141:2; Hem 8:3-4 ✡ **5:9:** Psa 33:3; 40:3; 96:1; 98:1 ✡ **5:10:** Exo 19:6; Isa 61:6; Hem 1:6; 20:6 ✡ **5:11:** Dan 7:10; Hip 12:22

kileng lochloch, e longe iri nge te peupeu
ke pomai koi,
"Non nenge are nga kilanga seina ngana pe Sipsip Tuna
iri nai te purpur alahel toto nga kikiria ngaria.
Ke pomalam hehei pe hana tetal haka tote iri
pe te hele urana pe te heto heke tote iri nai ke koko."
14 Pe ure maulul ngana henel neu te tuacholia, "Oe Manmanna Toto!" Pe almasinga ana hana nemur te tualou sio pe te heto heke NeHalang iri nai Sipsip Tuna.

6

Sipsip Tuna Tualupa Hote Alallaha Ana Simanga Mur Nge Iri Rahtele Nai

1 ✡Nga etue nenge e naue Sipsip Tuna nge tualupa hote simanga elle ngana, e longe ure maulul ngana henel neu elle nge hele. Pe hele ngana pomanga kileng kurung ngana. Pe hele ke teke, "O iat!"
2 ✡Iok, e teke enau pe e esia oriong hussu ngana e. Pe mele nenge are haka nga oriong neu rahite nena raling pe te kale heke iengiengka nga palpalna. Pe heto heke I pe song hotia ana seilil kela hekou sue nena ngarang mur.
3 Iok, Sipsip Tuna tualupa hote simanga naingana pe e longe ure maulul ngana nemur neingaria nge hele ke teke, "O iat!"
4 Pe enau pe e esia oriong remenmen ngana e nge song hot. Pe mele nenge songia oriong neu NeHalang tunge kerkerenga e lange i pe tunge palinga hel ana mese palaungana e lange i pule. Pe kerkerenga neu i kerkerenga nenge tua het hote kilanga urana ngana nga ich pe poia hehei pe hana ke te hunel mulmule nge iri.
5 Iok, Sipsip Tuna tualupa hote simanga mol ngana pe e longe ure maulul ngana nemur mol ngaria nge hele ke teke, "O iat!" Pe enau la pe e esia oriong muna ngana e. Pe mele nenge kila haka nga oriong neu rahite monri nga penna. Monri nenge te amnei urumrume ure meena ngana mur ia.
6 Ol pe e longe helenga e nge lohot nga ure maulul ngana henel neu tunangaria. Pomalaka nga mele nge helele ke teke, "Ngaunga hetet lo, pomalam ngaunga uruna lape ele haka toto. Ke ngaunga pululu ngana nenge ene uit meena ngana unne sune (lita elle), uruna lape lohot ke pomanga mele uruna nenge mene nga etue elle. Pe ngaunga pululu ngana nenge ene pali nenge meena pol (lita iri mol), uruna lape lohot ke pomanga mele uruna nenge mene nga etue elle. Pe ae nenge ene ae oliua, ae nem eina pe uain ururia lape ele haka ero."
7 Iok, Sipsip Tuna tualupa hote simanga henel ngana pe e longe ure maulul ngana nemur henel ngaria nge hele ke teke, "O iat!"
8 ✡Pe e teke enau la pe e esia oriong popopo ngana e. Pe mele nenge songia oriong neu ene laka Metenga. Pe Metenga Ana Kileng i hoena pe nanasia i ke renren toto. Pe NeHalang tunge kerkerenga lange iri nai ke te poia hunelinga ke lohotot pe te poia uringa ana etue ke lohotot. Pe te poia haleles ke lohotot pe te poia ur-inolo mur ke te lohotot. Ke ure nemur lape te hune hehei pe hana halang nga ich. Pe tehun lochloche iri ero. Lape tehun lapo mene iri nenga ich ana talinga toto henel ngana ke te het.
9 Iok, Sipsip Tuna tualupa hote simanga lime ngana pe esia hehei pe hana nenge te mete, operia mur nge te eukirau nga NeHalang nena hatanga apena huna. Hehei pe hana nemur te hune iri iange te nanas tau tote NeHalang nena helenga pe te haliu hote helenga manmanna toto ngana.
10 Pe hehei pe hana operia nemur alangaria hot ke palaungana toto ke te teke, "Non Soke NeHalang, Iong non Kikina ngana toto pe iong non nge heo ngana pe non manmanna ngana toto. O kulala ero ol. O amnei teu lange hehei pe hana nga ich pe o tuachol ia eimem nge iri iange te hunsio mene imem."
11 ✡Ol pe NeHalang heronge hengeron husu ngana nge iri elle pe elle pe hele lange iri ke teke leteria meena ia ure neu ero pe

✡ **6:1:** Hem 4:6; 5:1 ✡ **6:2:** Zec 1:8; 6:1-6 ✡ **6:8:** Jer 15:1-3; Ezk 5:12, 17; 14:21 ✡ **6:11:** Hem 7:9, 13; 19:14

te kulala pol mana. Te kulala pol kela het
nga etue nenge reria ngarang mur tehun
taua pekngaria mur pe titiria mur hel pule.
Iange NeHalang hesilei hote iri lo ke te
mete pule ke pomange iri nge tehun tele iri
ke ulolo.
12 ✡Iok, nga etue nenge Sipsip Tuna tu-
alupa hote simanga rahtele elle ngana,
enau pe e esia mangila palaungana nge
lohot ke rur leke kileng. Pe chaia matana
tua ero pe kileng auala mana ke pomanga
miliko lo. Pe teio matana hul ke remenmen
ke pomanga toho.
13 ✡Pe itoch mur te machereng hot nga
tapa sana pe te losio langa ich ke po-
manga tuttula palaungana nge rur sue
popi nganangana itachtach ngana mur ke
te tualolo sio.
14 ✡Pe tapa sana pule erue sio mana ke
pomanga tako nenge telou heke pe te mene
ke tela ia. Pe hengene mur pe mimio mur
te hile muria mur pe te loloun rara.
15 ✡Pe naungaala ana hana mur nga ich,
pe hana papalauna nenge te nanasia iri,
pe palinga hel ana hana mur aria ae huna
mur, pe kole hoena ana hana mur, pe hana
solaki ngana mur, pe iri nenge te umume
nge hana hel, pe iri nenge tetu pulut mana,
hana nemur iri lochloch lape te talkome
nga rika mur pe nga um papalauna koaria
nga hengene mur.
16-17 ✡Pe alngaria langa um papalaun-
gana mur pe hengene mur ke te teke, “A
losio haka nge imem ke mo mete ol. Iange
non nenge are nga kilanga seina ngana pe
Sipsip Tuna, leteria inin ngana ana etue
palaungana, ngana koiloi lohot nge imem
lo. Pe itei toto nenge lape mes ele ure
nem?”

7

NeHalang Nena Sach Nenge Nauele Nena Hana Mur

1 ✡Iok, ure lochloch ngana nei te lohot ke
het pe e naue angkelo henel nge temes nga
ich ana haro mur nge iri henel ke tehuu ele
tuttula matana mur. Tehuu ele ke tuttula
tue ruach pe tua nga ich huna pe tua teu
nga ae mur ero ol.
2 Ol pe e naue angkelo e nge nanas haka
at nga tapa. Ana non lohaka atat nga
kileng hilina ele nenga chaia haka ngana
pe at luluch nga NeHalang nenge tuke koko
nena sach. Pe alngana hot ke kerkereng
toto lange angkelo henel nenge te mene
kerkerenga nenge lape te heporeke ich pe
ruach ke teke,
3 ✡“A heporeke tangaia ich pe ruach pe
ae mur ero. A kulkulala pol pe motal heke
ara Soke NeHalang nena sach nga nena
hana mur nenge te umume nge I ramaria
mukam.”
4 ✡Pe iri nenge tetal haka sach nge iri neu
te lohot nga mata analoch pe nai (12) nenge
Israel. Pe angkelo e hele at nge iau ke teke,
“Hana nemur, iri ana non kina lime iri
analoch iri ana non kina lime pe ana
non kina lime iri analoch iri ana non
kina nai pe ana non kina lime iri
analoch iri henel (144,000).
5 Pe hana iri ana non kina lime iri analoch
iri analoch pe ana non kina lime iri
analoch iri nai (12,000)
te lohot nga mata nenge Iuta tetal haka
sach nge iri.
Pe hana iri ana non kina lime iri analoch
iri analoch pe ana non kina lime iri
analoch iri nai (12,000)
te lohot nga mata nenge Rupen.
Pe hana iri ana non kina lime iri analoch
iri analoch pe ana non kina lime iri
analoch iri nai (12,000)
te lohot nga mata nenge Ket.
6 Pe hana iri ana non kina lime iri analoch
iri analoch pe ana non kina lime iri
analoch iri nai (12,000)
te lohot nga mata nenge Asa.
Pe hana iri ana non kina lime iri analoch
iri analoch pe ana non kina lime iri
analoch iri nai (12,000)
te lohot nga mata nenge Naptali.
Pe hana iri ana non kina lime iri analoch
iri analoch pe ana non kina lime iri
analoch iri nai (12,000)
te lohot nga mata nenge Manase.
7 Pe hana iri ana non kina lime iri analoch
iri analoch pe ana non kina lime iri
analoch iri nai (12,000)
te lohot nga mata nenge Simion.

✡ **6:12:** Mat 24:29; Ume 2:20; Hem 8:12; 11:13; 16:18 ✡ **6:13:** Isa 34:4 ✡ **6:14:** Hem 16:20 ✡ **6:15:** Isa 2:10, 19, 21 ✡ **6:16-17:** Jol 2:11; Mal 3:2; Luk 23:30 ✡ **7:1:** Jer 49:36; Dan 7:2 ✡ **7:3:** Ezk 9:4, 6; Hem 9:4 ✡ **7:4:** Hem 14:1, 3

Pe hana iri ana non kina lime iri analoch
iri analoch pe ana non kina lime iri
analoch iri nai (12,000)
te lohot nga mata nenge Liuai.
Pe hana iri ana non kina lime iri analoch
iri analoch pe ana non kina lime iri
analoch iri nai (12,000)
te lohot nga mata nenge Isaka.
8 Pe hana iri ana non kina lime iri analoch
iri analoch pe ana non kina lime iri
analoch iri nai (12,000)
te lohot nga mata nenge Sepulun.
Pe hana iri ana non kina lime iri analoch
iri analoch pe ana non kina lime iri
analoch iri nai (12,000)
te lohot nga mata nenge Iosep.
Pe hana iri ana non kina lime iri analoch
iri analoch pe ana non kina lime iri
analoch iri nai (12,000)
te lohot nga mata nenge Pensamin."

Hulua Nge Palpal Lelemo Temes Nga Lut Nga Tapa

9 Ol pe enau pe e esia hulua nge mele pele nakuna nge sisele iri ero. Hulua nemur te lohot nga tuele kina papalauna mur pe nga kaleu ramana mur pe nga helenga kuena ngana mur pe hehei pe hana lochloch ngana nga ich. Pe te heronia hengeron hussu ngana mur pe te rahite akau perperna mur pe temes nga kilanga seina ngana pe Sipsip Tuna mataria.

10 ✡Pe te makul ke palaungana toto ke te teke,
"Ara Soke NeHalang
nenge are nga nena kilanga seina
ngana
iri nai Sipsip Tuna
te mene mule ita ke ulolo."
11 Pe angkelo mur lochloch nenge temes ke te heliliu hite kilanga seina ngana neu pe ure maulul ngana henel neu pe almasinga ana hana nemur, iri lochloch ke te tualou sio nga kilanga seina ngana matana pe te heto hekeke NeHalang
12 ✡ke te teke,
"Manmanna!
Ta hele urana lange ara Soke NeHalang
pe tatal haka tote I nga letena matana
urana ngana mur
pe nga kikina ngana.
Pe ta iech ele tote I pe ta heto heke I ke koko.
Oe, Manmanna Toto!"

13 Ol pe almasinga ana hana nemur elle nge iri onteia iau ke teke, "Kole, onau ke itei hel nenge te heronia hengeron hussu ngana nemur mau? Pe iri mam teat langai mau?"

14 ✡Pe e tuacholia ke e teke, "Kole, iong lape o eteia pe iau e eteia ero i."

Ol pe hele at nge iau ke teke, "Iri nemur, ngana laka iri nenge te ratoto ke te takisia aria melmelenga nenge poreke toto, nenge reria ngarang mur te poia lala nge iri. Pe te lome reria hengeron mur ke hussu toto nga Sipsip Tuna eina.

15 Ke pomalam,
"Lape temes ke kokoes mana
nga NeHalang nena kilanga seina
ngana matana,
pe tepoi tunginga lala nge NeHalang,
nga nena tunginga ana pele nga
sinanga
pe nga miliko ke kokoes mana
pule.
Pe i nenge are nga kilanga seina ngana
nem,
lape lau teua iri pe nek hite iri.
16 ✡Pe lape te metearia ero
pe te meteune ech mule ero ol.
Pe chaia milang ngana lape hemilangia iri
ero pule.
17 ✡Iange Sipsip Tuna nenge mes nga tu-
nangana
nga kilanga seina ngana nem matana
lape nek hit tote iri ol.
Pe lape mene iri ke tela nga ech
nenge tunge maulinga pach haka
ngana.
Pe NeHalang lape taun lele mataria eina
nga mataria ke het toto sapele."

8

Sipsip Tuna Tualupa Hote Simanga Rahtele Nai Ngana

1 Iok, nga etue nenge Sipsip Tuna tualupa hote simanga rahtele nai ngana, kileng nga lut nga tapa lelelo ke mala pol unne mana.

✡ **7:10:** Hem 5:6-7 ✡ **7:12:** Hem 5:12 ✡ **7:14:** Dan 12:1; Mat 24:21 ✡ **7:16:** Isa 49:10 ✡ **7:17:** Psa 23:2; Isa 25:8; Hem 21:4

2 Ol pe e naue angkelo rahtele nai nge
temes nga NeHalang matana nge te rahite
reria ngalum paena mur.
3 ✡Pe angkelo e pule mene sapiu eina
kina chalemlem ngana pe at ke mes nga
tunginga ana hatanga. Pe te tunge sapiu
eina nge halang toto lange i ke poi tunginga
ia nga tunginga ana hatanga chalemlem
ngana nenge mes nga NeHalang nena ki-
langa seina ngana matana. Pe makia ure
neu ke pulu ngana haka lange NeHalang,
luluch nga nena hana mur lochloch reria
hetalaulaunga mur.
4 Ke angkelo neu mes nga NeHalang
matana. Pe sapiu eina pulu haka kela
luluch nga NeHalang nena hana mur reria
hetalaulaunga nga NeHalang matana.
5 ✡Ke het pe angkelo neu mene oan unne
nga tunginga ana hatanga, pe tal teua
langa sapiu eina kina pe ulo sue ke langa
ich. Ol pe kileng chalem pe kileng kurung
pe ute hel alngaria onrungrung pe mangila
rur.

Angkelo Henel Teiua Reria Ngalum Paena Mur

6 Ol pe angkelo rahtele nai neu te tatalo
ala sapele ke teiua reria ngalum paena
mur
7 ✡pe elle iu sapele nena. Iua pe pitte
matana mur nge pomanga um chatot-
tonna pe toho nge teusil nga oan te tualolo
sio langa ich. Pe te hengau lulu heke ae
mur pe heilil mur lochloch nga ich ana
talinga toto elle mana. Pe ich ana talinga
toto iri nai pule te heporeke ero.
8 Iok, angkelo nei ngana iua nena
ngalum paena pe tesau hote ute nge
nakuna pomanga hengene palaungana
nge oan ngaulala hite. Pe tesau puluch
teua langa ruach pe ruach ana talinga toto
elle hul ke pomanga toho. Pe ruach ana
talinga toto nai, tetu ol.
9 Pe nga ruach ana talinga toto nenge
poreke neu, urelu lochloch ngana nenge
te maulul, te mete lochloch. Pe imot mur
pe sulang mur pe aka kinkino ngana mur
lochloch te ngaulala pule.
10 Iok, angkelo mol ngana iua nena
ngalum paena pe itoch palaungana e nge
matana tuaere ke manga miriole nenge
hole hot, machereng hot nga tapa sana ke
tuaulu sio nga ich. Tuaulu sio kela pe tamu
teu nga ech tana mur pe nga ech pach haka
ngana mur ana talinga toto elle mana nga
ich. Pe ech tatana mur pe ech pach haka
ngana mur ana talinga toto nai pule, tetu
ol.
11 ✡Pe itoch nem ene laka itoch Matasike.
Pe i itoch ehech ngana ia, iange heporeke
lochloche ech urana ngana mur nenge
tamu teu ia. Pe hehei pe hana halang te
mete iange te inia ech nenge ehech toto ke
pomanga miri heina.
12 ✡Iok, angkelo henel ngana iua nena
ngalum paena pe ute heporeke chaia pe
teio pe itoch mur mataria ke tetua ke nek
ero ol. Ke pomalam, chaia tua ero nga
sinanga koana unne pe teio pe itoch mur
pule tetua ero nga miliko koana unne.
13 ✡Iok, enau la pe e esia ngie pisou nge
lelehe nga tapa sana. Pe ngie neu alngana
hot ke soke toto ke teke, “Musuna pol mana
pe lape angkelo mol nenge tetu nei kura
teiua reria ngalum paena mur. Opooi!
Lape melmelenga palaungana lohot nge
hehei pe hana lochloch nga ich!”

9

Angkelo Lime Ngana Iua Nena Ngalum Paena

1 ✡Iok laol, angkelo lime ngana iua nena
ngalum paena pe e naue itoch nenge
machereng hot nga tapa sana ke langa ich.
Pe lohenga nenga polo palaungana nenge
hetala ngana ero te tunge lange i ke ulolo.
2 ✡Pe nga etue nenge lohe polo palaun-
gana neu hanna, oan pais haka. Pe oan
pulu ngana neu i toto hot ke pomanga
manai tana e nge te tonoia. Pe pulu ngana
lau ele chaia matana pe tapa sana ke kileng
au.
3 Pe sis mur te lohot nga oan pais ngana
neu pe te lehe sio ke tela nga ich. Pe
te mene kerkerenga nenge tehun ke po-
manga ei mur.

✡ **8:3:** Exo 30:1-3; Hem 5:8 ✡ **8:5:** Exo 19:16-19; Lev 16:12; Hem 11:19; 16:18 ✡ **8:7:** Exo 9:23-26; Ezk 38:22; Jol 2:30 ✡ **8:11:** Jer 9:15 ✡ **8:12:** Ezk 32:7; Hem 6:12-13 ✡ **8:13:** Hem 9:12; 11:14 ✡ **9:1:** Hem 20:1 ✡ **9:2:** Gen 19:28; Exo 10:12-15; Jol 2:2, 10 ✡ **9:4:** Hem 7:3

4 ✡Pe mele hele lange iri ke teke, “A heporeke heilil pe ae ina mur nga ich ero. A heporeke laka hehei pe hana nenge NeHalang nena sach ma haka nga ramaria ero.
5 A tunge melmelenga palaungana lange hehei pe hana nemur ke teio iri lime pe a hune iri ke te mete ero.” Pe melmelenga nenge te amneia nem lape leisis toto ke pomanga ei hun ngana nenge leisis toto.
6 ✡Pe nga etue nem hehei pe hana nemur te tuarir sakilil pe te teke te mete mana ol pe ero. Metenga e lohot nge iri ero toto.
7 ✡Pe sis nemur nakuria pomanga oriong mur nenge te tatalo ele iri ke tela nga hunelinga. Pe te kale heke ute hel nge pomanga iengiengka chalemlem ngana nga palpalria pe ramaria pomanga ita non ramara.
8 ✡Pe palpalria ina sasase ke pomanga hehei palpalria ina pe ngingiria pomanga kaone inolo mur ngingiria.
9 ✡Pe te helau heke ute hel nge pomanga pampa hatat ngana ke poi hele singiria. Ure nemur hatat toto ke pomanga pampa nenge poi hele hana mauturia. Pe saharia alngaria kores ke pomanga raling pe kaleu nge hulua te palia nga aperia pe te song ke ueiuei toto ke tela nga hunelinga.
10 Pe hoeria te leis ke pomanga ei mur hoeria. Reria kerkerenga tunga hoeria nenge te leisia hehei pe hana pe leisis ngana tuke teio iri lime.
11 Sis nemur aria naungaala laka angkelo nenge nauelele polo nenge hetala ngana ero. Pe te hetue ene nga helenga Hipru ke Apaton pe nga helenga Krik te hetue ene ke Apolion. (Ene nemur luria mai koi – Non Soanna ngana nenge heporekreke ure mur.)
12 Ke melmelenga nenge poreke toto, elle la het nem lo, pe nai koi te atat kura.

Angkelo Rahtele Elle Ngana Iua Nena Ngalum Paena

13 Iok, angkelo rahtele elle ngana iua nena ngalum paena. Ol pe e longe helenga nge lohot nga sangkar henel nenge temes nga hatanga chalemlem ngana ana haro mur. Pe hatanga neu mes nga NeHalang matana.
14 Helenga neu hele lange angkelo rahtele elle ngana nenge iua ngalum paena neu ke pomai, “Angkelo henel kou te kale hite iri ke tetu nga ech tana palaungana nenge Iupratis. Ola ke oun hote rur nge iri ol.”
15 Ke pomalam angkelo neu la ke un hote rur nge angkelo henel neu. Angkelo henel neu, NeHalang tatalo ele iri ke teke lape tehun sue hehei pe hana halang nga etue nei pengpeng. Nga sinanga koana nei, pe nga etue unne nei, pe nga teio nei, pe nga hesinga nei. Tehun sue hehei pe hana lochloch nga ich ero. Tehun sue aria tuluk elle mana pe aria tuluk nai tetu.
16 Pe palinga hel ana hana mur nenge teare haka nga oriong mur, e longe nge te sisele iri pe iri hulua toto (200 milion).
17 Pe enau opekia iri nenge teare haka nga oriong mur ke pomai: Iri te heronia ure hel nge pomanga pampa hatat ngana ke poi ele mauturia. Ure nemur singiria remenmen ke pomanga era pe popopo ke pomanga tapaera pe koikoi ke pomanga hou. Pe oriong nemur palpalria pomalaka nga kaone inolo mur palpalria. Pe um nenge remenmen ke pomanga oan pe milang toto pe inangana siusiu toto lohot nga haria. Pe lohot luluch nga pulu ngana pe oan remen ngana.
18 Ke ure mol nenge te lohot nga oriong nemur haria, ngaria laka; oan remen ngana, pe pais ngana, pe um nenge remenmen ke pomanga oan pe milang toto pe inangana siusiu toto. Pe ure mol nem te poreke toto, ke pomalam te hemete lochloche hehei pe hana nga ich ana talinga toto elle ke te mete lochloch. Pe ana talinga toto nai tetu ol.
19 Oriong nemur kikiria ngaria tunga haria pe nga hoeria pule. Pomalam te hununе hehei pe hana nga hoeria. Iange hoeria mur te hunun ke pomanga ilimo mur nenge te hunun.
20 ✡Pe hehei pe hana nenge ure poreke ngana nemur te hemete iri ero, kokoes te leles aetapuna pe te hulia leteria nga reria poinga nemur ero toto. Te heto hekeke uneinei mur pe aetapuna mur nenge teume

✡ **9:6:** Job 3:21; Jer 8:3 ✡ **9:7:** Jol 2:4 ✡ **9:8:** Jol 1:6 ✡ **9:9:** Jol 2:5 ✡ **9:20:** Psa 115:4-7; 135:15-18; Dan 5:23; Hem 16:9, 11

hote iri nga um chalemlem ngana mur.
Pe aetapuna nemur te longo erochro, pe
tenau erochro, pe te irara erochro.
21 Pe pule te hulia leteria nga reria
poinga poreke ngana nemur ero. Nenge te
hunun hana, pe te achach, pe te salaulau,
pe te kemkeme.

10

Angkelo Pe Alalaha Sune

1 Iok, enau pe e esia angkelo solaki ngana
e nge sio atat nga lut nga tapa. Angkelo neu
heronia ulu ke pomanga nena hengeron
pe oro hetaliliu hite palpalna. Pe ra-
mana sinaha ke pomanga chaia matana
pe apena nai ape te sapellala ke pomanga
oan.
2 Pe rahite alalaha sune nge ulala nga
penna. Ana non hemes sue apena tamal-
mal nga ruach sana pe apena hoihoi nga
ich.
3 Pe alngana palkolong pulut ke manga
kaone inolo palaungana e chau ngana.
Angkelo neu alngana pe kileng kurung
ngana nge iri rahtele nai te lohot pe te hele
ke te papa ele i.
4 ✡Pe e teke ehas sue kileng kurung
ngana nemur luria pe ero, iange e longe
mele nga lut nga tapa nge hele ke teke,
“Ohas sue kileng kurung ngana iri rahtele
nai nem, reria helenga luna ero. O reng
hite pe o heleia lange mele ero.”
5 ✡Ol pe angkelo nenge e naue nge hemes
sue apena hele nga ruach pe hele nga ich
neu, tul heke penna tamalmal langa lut
nga tapa.
6 Pe poia helenga nenge kerkereng pe
manmanna toto nga NeHalang ene. NeHa-
lang i non nenge tuke maulul ke koko pe
I non nenge ala hote tapa pe ure lochloch
ngana nenge tetu nga tapa. Pe ala hote ich
pe ure lochloch ngana nenge tetu nga ich.
Pe ala hote ruach pe ure lochloch ngana
nenge tetu teu nga ruach. Pe angkelo neu
hele ke manmanna ke teke, “Utar nenge
NeHalang letena tuanin hote ke teke poia,
lape poia ke lohot pe milole ia ero.
7 ✡Ke nga etue nenge angkelo rahtele nai
ngana iua nena ngalum paena, NeHalang
lape hemallaha hot sapele letena tuanin
ngana mur. Pe letena tuanin ngana ne-
mur lape te lohot ke manmanna ke po-
manga hele nganaia lange nena hetata-
longa mur.”
8 Pe mele nga lut nga tapa nenge hele
atat nge iau neu, hele mule at nge iau ke
teke, “Ola ke o mene alalaha nenge ma ke
ulala nga angkelo nenge hemes sue apena
hele nga ruach pe apena hele nga ich nem
penna.”
9 ✡Ke pomalam, ela nge angkelo neu pe
e long hote alalaha sune neu nge i. Pe
tunge at nge iau pe hele ke teke, “O mene
pe o ngaua. O ngaua pe lemene urana pe
monmona nga halim ke pomanga misou
eina. Pe i lape pelpule sam.”
10 Ol pe e mene alalaha sune neu nga
angkelo neu penna pe e ngau sapele. E
ngaua pe lemene urana pe monmona nga
halik ke pomanga misou eina. E ngaua ke
het pe pelpule sak ke inin hulu toto.
11 Pe te hele at nge iau ke te teke, “O
hetatalo sio mule lange hehei pe hana nga
kileng pe kileng, pe nga mata pe mata,
pe nga helenga kuena ngana mur, pe nge
naungaala ana hana mur nga ich nga Ne-
Halang letena tuanin ngana mur.”

11

NeHalang Kulosia Nena Hetatalonga Nai

1 ✡Ol pe NeHalang tunge kula nenge te
amelele ure mur aria lome ia at nge iau,
pe hele at nge iau ke te teke, “O lohaka pe
ola ke o amele lek tunginga ana pele ana
lome, pe tunginga ana hatanga ana lome,
pe o sisele hehei pe hana lochloch nenge te
heto hekeke Iau nga lamau.
2 ✡Pe aeteme unne nenge mapuo mes ele
nge hot, o amele ana lome ero. Iange kileng
unne nem e tunge lange hana lomonmona
ngana mur. Pe iri lape te heporeke lek
Tuele Tana Nenge Heo Ngana nem ke teio
iri ana non kina nai pe nai (42).
3 Pe lape e tunge kerkerenga lange lek
hetatalonga nai ke te haliu hote lek he-
lenga. Iri nai lape te pore haso pe te haliu

✡ **10:4:** Dan 12:4, 9 ✡ **10:5:** Deu 32:40; Dan 12:7 ✡ **10:7:** Amo 3:7 ✡ **10:9:** Ezk 2:8–3:3 ✡ **11:1:** Ezk 40:3; Zec 2:1-2 ✡ **11:2:** Luk 21:24; Hem 13:5

hote lek helenga ke etue iri ana non kina lime iri analoch pe ana non kina analoch pe ana non kina mol (1, 260)."

4 ✡Hana nai nem, iri ae tana nai nem nenge te hetue ke ae oliua pe pule, iri lemenge ana hemesinga haka nai nem nenge temes nga Non Soke nenge nauele ich nei matana.

5 ✡Pe nenge teke mele mil iri nai aria ke teke hune iri, oan lape sapel hot nga haria ke ngaulele mele nem. Pe reria ngarang mur nenge te teke te hunune iri nai, lape oan ngaulele iri ke pomalam pule.

6 ✡Pe iri nai reria kerkerenga nenge te rahele tapa sana ke pitte mol sio ero, nga etue nenge te haliu hotote NeHalang nena helenga mur. Pe iri nai reria kerkerenga nenge te poia ech ke lohot ke pomanga toho pe te heporeke ich nga urelu poreke ngana mur. Pe te poia ure nemur ke te lohot ke emule mana nga lemeria ngaria.

7 ✡Pe nga etue nenge iri nai te heulo hote reria helenga mur, hun-non palaungana nenge lohot nga polo palaungana nenge hetala ngana ero, ngira taua iri pe hekou sue iri pe hune iri ke te mete.

8 ✡Pe koluria masio mana nga kue tana nga tuele tana palaungana nenge te heon heke aria Soke ia. Tuele tana nem te hakeke ke ene nai; Sotom pe Ekipto.

9 Pe hulua nga tuele kina papalauna mur, pe nga kaleu ramana mur, pe nga helenga kuena ngana mur, pe hehei pe hana lochloch ngana nga ich, te esesia hana nai neu koluria ke etue iri mol pe sinanga koana unne e nga etue e pule pe lemeria ero nge tealo hite iri.

10 Iange hana nai neu te tunge melmelenga palaungana lange hehei pe hana lochloch nga ich. Ke pomalam hehei pe hana lochloch nga ich lape te iech toto ia iri nai nge te mete. Pe reria iechinga lohot ngana nga nenge te peupeu pe te hesongong choiong.

11 ✡Iok, etue iri mol pe sinanga koana unne neu het pe NeHalang iu teu mule eingana lange iri nai ke te maul haka mule. Pe hehei pe hana nenge te naue iri nai, operia ua toto.

12 ✡Ol pe iri nai te longe mele nge hele ke soke toto nga lut nga tapa. Pe hele lange iri nai ke teke, "Imo nai a lohaka at lakoi!" Ol pe iri nai reria ngarang mur tenau pe te esia iri nai nge te lohaka luluch nga muchmua ke tela nga lut nga tapa.

13 ✡Nga etue neu pengpeng mangila palaungana rur pe tuele tana neu ana talinga toto analoch ngana, ana pele mur tehutu sio. Pe hulua nge iri ana non kina lime iri analoch iri rahtele nai te mete lochloch (7,000). Pe iri lochloch ngana nenge te maulul te loiloi ele tote iri pe te heto heke NeHalang nenge are nga lut nga tapa nga kikina ngana.

14 ✡Melmelenga nenge poreke toto naingana la het nem lo, pe mol ngaria koi atat kura.

Angkelo Rahtele Nai Ngana Iua Nena Ngalum Paena

15 ✡Iok laol, angkelo rahtele nai ngana iua nena ngalum paena pe e longe hulua nga tapa nge te makul ke soke toto ke te teke,

"Ara Soke NeHalang pe Kristus te lohot
ke iri naungaala ana hana mur
ke tenau ele ich lochloch.
Pe lape tenau ele ke koko ol."

16 Pe almasinga ana hana iri ana non kina elle pe henel (24) nenge teare nga reria kilanga seina ngana mur nga NeHalang matana, te tualou sio pe te tatuch sio langa ich, pe te heto heke NeHalang

17 ke te teke,

"Mo hele urana nge iong Non Soke NeHalang,
nge Iong non nge Kikim Toto
pe iong o tu nge nike toto
pe otu heueu nei pule.
Pe o talun ke o nauele kileng lochloch ke ulolo
nga lem kerkerenga.

18 ✡Pe hana lomonmona ngana mur leteria inin
pe Iong pule letem inin ngana lohot lo.

✡ **11:4:** Zec 4:3, 11-14 ✡ **11:5:** 2Sa 22:9; Psa 97:3 ✡ **11:6:** Exo 7:17-20; 1Sa 4:8; 1Ki 17:1 ✡ **11:7:** Dan 7:21; Hem 12:17; 13:7; 17:8 ✡ **11:8:** Luk 13:34 ✡ **11:11:** Ezk 37:5, 10 ✡ **11:12:** 2Ki 2:11 ✡ **11:13:** Hem 6:12; 16:18 ✡ **11:14:** Hem 9:12 ✡ **11:15:** Exo 15:18; Psa 10:16; Dan 2:44; 7:14 ✡ **11:18:** Psa 110:5; 115:13; Rom 2:5; Hem 20:11-13

Pe lem haliunga ana etue lohot lo
nenge lape o amnei teu lange iri nenge te mete ke ulolo.
Pe lape o tunge ure urana ngana mur
lange lem hetatalonga mur nenge te rahite lem ume,
pe lem hana mur, pe iri nenge te heto hekeke em pule.
Pe pule nge iri nenge pingaria iuiu pe iri nenge pingaria iuiu ero.
Pe etue nei, Iong am etue nenge lape o heporeke
iri nenge te hunune hehei pe hana mur nga ich."

19 ✡Ol pe te lohe NeHalang nena tunginga ana pele nenga lut nga tapa. Pe NeHalang nena tomungahel ana hohou, ma ke mallaha mana nga pele neu letena. Pe kileng chalem ngana, pe kileng kurung ngana, pe onrung ngana, pe mangila te lohot. Pe pitte eina nge rol ke pomanga sesser telot sio.

12

Heie Pe Ilimo Palaungana Nenge I Uneinei Ia

1 Iok, hengeilang e nge nakuna altoto lochloch herura hot nga lut nga tapa. Ana hengeilang lohot ke pomai koi: Hei e heronia chaia matana ke pomanga nena hengeron pe mes haka nga teio. Pe iengiengka nenge are haka nga palpalna ana itoch iri analoch pe nai.

2 ✡Ana hei sana pe melmelenga nenga hohonga poia i ke alngana haka iange lala nga hoho ngana mam lom.

3 ✡Iok, ute e pule lohot nga lut nga tapa. Ngana laka ilimo palaungana e nge singina remenmen. Ilimo neu palpalna iri rahtele nai pe ana sangkar iri analoch. Pe iengiengka iri rahtele nai te ronge palpalna nemur.

4 ✡Pe hoena pelsis hote itoch ana tuluk mol ngana nga tapa sana ke sio langa ich. Pe mes nga hei neu matana ke teke tone hei neu tuna nga etue nenge hoho hote.

5 ✡Iok, hei neu hoe tuna tamane ngana e nenge lape rahite nena kula lekina ngana pe nauele hulua lochloch nga ich. Ke hei neu hoe tuna neu pe angkelo e chalem heke ke laia nge NeHalang nga nena kilanga seina ngana.

6 Pe hei neu ua ke langa ich sana lomona nenge NeHalang tatalo ele i ia. Pe lape tenau ele i nga kileng nem ke etue iri ana non kina lime iri analoch pe ana non kina analoch pe ana non kina mol (1,260).

7 ✡Ol pe hunelinga lohot nga lut nga tapa. NeHalang nena angkelo palaungana nenge ene Mikael pe pekngana mur, iriul ilimo palaungana neu pe nena tula mur ke te hunel.

8 Pe angkelo Mikael pe pekngana mur te hekou sue ilimo neu pe nena tula mur pe te lope hote iri nga lut nga tapa.

9 ✡Pe tesau sue ilimo palaungana neu luluch nge nena tula mur ke tela nga ich. Pe ilimo palaungana neu i uneinei pe i ur halangana toto nenge te hetue ke non soanna ngana. Pe ene e pule laka Satan. I pallaka ia hulua nga ich ke te nanasia poinga poreke ngana.

10 ✡Ol pe e longe mele nge haliu ke soke toto nga lut nga tapa ke teke,
"Heueu ta mene maulinga ke koko nge ara Soke NeHalang.
Kikina ngana pe nena naualanga pe nekinga
lohot nga mallaha ke ulolo.
Pe Kristus nenge i sipona tal hote,
Talune ana ume ke nauele hehei pe hana nga kikina ngana.
Pe non soanna ngana nem laka tesul hote i nga lut nga tapa lo,
iange i hele porekreke titira mur.
Hele porekreke iri nga NeHalang matana ke kokoes
nga sinanga pe nga miliko.
11 Pe titira mur te hekou sue i nga Sipsip Tuna eina,
pe nga nena helenga manmanna ngana nenge te haliu hottote.
Iri te hile hot tote singiria
pe te matau metenga ero.
12 ✡Ke pomalam imo nenge atu nga lut nga tapa a iech toto.

✡ **11:19:** Hip 9:4; Hem 8:5; 15:5; 16:21 ✡ **12:2:** Mic 4:10 ✡ **12:3:** Dan 7:7 ✡ **12:4:** Dan 8:10 ✡ **12:5:** Psa 2:9; Isa 7:14; 66:7; Hem 19:15 ✡ **12:7:** Iut 9 ✡ **12:9:** Gen 3:1, 14; Luk 10:18; 22:31; Hem 20:2 ✡ **12:10:** Job 1:9-11; Zec 3:1 ✡ **12:12:** Isa 44:23; 49:13

Pe imo lochloch nenge atu nga ich pe nga ruach letena
lape a amneia melmelenga palaungana
iange non soanna ngana nem laka tesul hote
ke sio lange imo lo!
Pe non soanna ngana nem letena inin toto
iange eteia ke ana etue choro mana ol."

13 Pe ilimo neu eteia nge tesul sue i langa ich lo, pomalam tango rere hei nenge hoe tuna tamane ngana nem.

14 ✡Pe NeHalang tunge ngie pisou palaungana sahana nai lange hei neu ke leheia. Pe lehe kela tu ke kangkanga ilimo neu ana nga ich sana lomona nenge te tatalo ele i ia. Pe lape tenau ele i nga kileng nem ke hesinga mol pe teio iri rahtele elle.

15 Pomalam ilimo palaungana neu muta hote ech nge pomanga ech tana ke nanasia hei neu ke teke hole hote i.

16 Pe ero, iange ich halaua hei neu. Ich hanna pangpanga ke pomanga polo e pe halaua hei neu ke tone ech tana nenge ilimo palaungana neu muta hote.

17 ✡Ol pe ilimo neu letena inin taua hei neu. Pomalam lange hei neu tutuna mur hel pule ke iriul te hunel. Ngana laka iri nenge te nanasia NeHalang nena hotonga mur pe te nanas tau tote helenga manmanna toto ngana nenge Iesus hemallaha hote.

18 Pe ilimo palaungana neu mes nga ruach ilina nga peipei.

13

Ur-Inolo Nenge Lohaka Nga Ruach Letena

1 ✡Ke het pe e naue ur-inolo e nge lohaka nga ruach letena. Pe ur-inolo neu palpalna iri rahtele nai pe ana sangkar iri analoch. Pe iengiengka iri analoch te rongo heke ana sangkar nemur. Pe hesisinga ana helenga mur nenge latautaua NeHalang, tetu nga palpalna rahtele nai neu.

2 ✡Pe ur-inolo nenge e naue neu, nakuna pomalaka nga naumiliko inolo palaungana e nenge singina lihoho ngana teu sisil. Pe apena huhuna mur te purpure ure nenge ene pea apena huhuna mur. Pe hanna hote laion hanna. Pe ilimo palaungana neu tunge kikina ngana pe kilanga seina ngana pe kerkerenga nenge nauele kileng, lange ur-inolo neu.

3 ✡Pe ur-inolo neu palpalna e nakuna pomanga tetua hune ana io ke mete, pe ana io munna meu mule pe maul haka mule. Pe hehei pe hana lochloch ngana nga ich te memeleia ur-inolo neu nena kerkerenga pe te nanasia i.

4 Pe te heto heke ilimo palaungana neu iange tunge kerkerenga lange ur-inolo neu. Pe pule te heto heke ur-inolo neu pe te hele, "Itei toto nenge lape lohot ke pomanga ur-inolo nei? Pe itei toto nge ana seilil ke iri nai te hunel?"

5 ✡NeHalang i sipona heheleia ur-inolo neu ke hele ke heto hekeke ene pe hele porekreke NeHalang. Pe lape poia ana ume ke teio iri ana non kina nai pe nai (42) iange mene kerkerenga ke ulolo.

6 Pe talun ke hele poreke NeHalang pe he porekreke NeHalang ene. Pe he sisisia kileng nenge NeHalang tuia pe iri lochloch ngana nenge tetu nga lut nga tapa.

7 ✡Pe pule NeHalang tunge kerkerenga lange ur-inolo neu ke iriul NeHalang nena hana mur tehun elel pe hekou susue iri. Pe NeHalang tunge kerkerenga lange i ke nauele tuele kina papalauna mur, pe kaleu ramana mur, pe nga helenga kuena ngana mur, pe hehei pe hana lochloch ngana nga ich.

8 ✡Pe hehei pe hana lochloch nenge te tunga ich, lape te heto heke ur-inolo neu ene. Pe iri nenge eria masio nga maulinga ke koko ana alalaha lo, lape te heto heke ur-inolo neu ene ero. Iange NeHalang ala hote tapa pe ich ero kura pe has sue eria mur ke ulolo nga Sipsip Tuna nenge te hune, nena alalaha. Pe alalaha nem maulinga ke koko ana alalaha ia.

9 Apal talngamo pe a longo ke nek.

10 ✡Nenge teke NeHalang lemene ke te laua nena hana mur hel ke tema teu nga tuele au ngana, lape te laua iri pe te laia

✡ **12:14:** Dan 7:25; 12:7 ✡ **12:17:** Hem 11:7 ✡ **13:1:** Hem 12:3; 17:3, 7-12 ✡ **13:2:** Dan 7:4-6 ✡ **13:3:** Hem 17:8 ✡ **13:5:** Dan 7:8, 25; 11:36; Hem 11:2 ✡ **13:7:** Hem 11:7 ✡ **13:8:** Psa 69:28; Hem 17:8; 20:12, 15; 21:27 ✡ **13:10:** Jer 15:2; 43:11; Hem 14:12

iri ke manmanna. Pe nenge teke NeHalang lemene ke te hune nena hana mur hel nga io, lape te hune iri nga io ke manmanna. Ke pomalam iok, NeHalang nena hana mur temes ke kerkereng nga leteria manmanna ngana.

Ur-Inolo Nenge Lohaka Nga Ich Letena

11 Ol pe e naue ur-inolo e pule nge lohaka nga ich letena. Ur-inolo neu ana sangkar iri nai ke pomanga sipsip mur pe hele ngana pomanga ilimo palaungana nenge i uneinei ia.

12 Pe ur-inolo nenge lohot rume nei, tu luluch nga nenge lohot tala pe mene kerkerenga ke pomanga nenge lohot tala. Pe echia hehei pe hana lochloch ngana nga ich ke te heto heke ur-inolo nenge lohot tala. Nenge palpalna e nakuna manga tetua hune ana io pe ana io munna meu mule lo.

13 ✡Ur-inolo nenge lohaka nga ich letena neu poia ure halang ke te lohot manmana. Pe ure e nge poi hote, ngana laka nenge long sue oan nga tapa ke sio at nga ich ke hehei pe hana lochloch te naue.

14 Pe iu sue oan nenge neu nga kerkerenga nenge NeHalang tunge lange i, ke halaua ur-inolo nenge lohot tala. Pe nga poinga nem, pallaka ia hehei pe hana lochloch ngana nenge tetu nga ich pe hele lange iri ke teles hote ur-inolo nenge lohot tala ramana nga aetapuna ke te heto heke i. Ngana laka ur-inolo nenge tetua hune palpalna elle ana io pe ana io munna meu mule lo.

15 Pe ur-inolo nenge lohaka nga ich letena neu, NeHalang tunge kerkerenga lange i ke iu teua eingana langa nenge lohot tala nena lelenga nenge teles hote nga aetapuna ke hele. Hele pe hemete hehei pe hana nenge te heto heke i ero ke te mete.

16 ✡Pe ur-inolo neingana nenge lohaka nga ich letena neu, echia hehei pe hana lochloch ke tetal haka sach nge iri. Iri nenge reria ure halang, pe nenge reria ure halang ero, pe iri nenge te umume nge hana hel, pe nenge teume nge hana hel ero, pe iri nenge pingaria iuiu, pe nenge pingaria iuiu ero. Hehei pe hana nemur, ur-inolo neu echia iri ke tetal haka sach nga peria tamalmal, nem pe nga ramaria.

17 Pe tehas ia ur-inolo nem ene nga sach nenge tetal heke nge iri nem. Ke pomalam iri nenge ur-inolo nem ene mahaka nge iri, iri mana lape te olia pe teia reria lulu. Pe iri nenge ur-inolo ene mahaka nge iri ero te olia pe teia reria lulu e ero.

18 Ure nei sangsang letematana ngana. Mele nenge letena matana lape sisala luluche ur-inolo nem ene huhuna mur ke nek pe letena matana ia. Iange ene huuna nemur i none ene ia. Ke ur-inolo nem ene huuna mur koi nenge 666. (Ana non kina lime iri rahtele elle pe ana non kina mol pe rahtele elle.)

14

Sipsip Tuna Pe Nena Hana Mur Nge Iri 144,000

1 Ol pe e teke enau pe e esia Sipsip Tuna nge mes nga Hengene Nge Sion. Pe hana nenge tehas heke Temene ene nga ramaria temes luluch nge I. Hana nemur iri ana non kina lime iri analoch iri ana non kina lime, pe ana non kina lime iri analoch iri ana non kina nai pe ana non kina lime iri analoch iri henel (144,000).

2 ✡Pe e longe mele nge hele nga lut nga tapa. Pe hele ngana palkolong pulut ke pomanga nale hau ngana pe kileng kurung ngana. Pe pule e longe mele hel nge te taktakue aria milollo.

3 ✡Pe te peua aria peunga heueu ngana nga kilanga seina ngana matana, pe nga ure maulul ngana henel neu pe almasinga ana hana nemur mataria. Mele eteia peunga neu ero pe iri nenge NeHalang ol hot mule iri ke ulolo te eteia. Ngana laka NeHalang nena tula mur nenge iri ana non kina lime iri analoch iri ana non kina lime, pe ana non kina lime iri analoch iri ana non kina nai, pe ana non kina lime iri analoch iri henel nem (144,000).

4 Hana nemur tetu ke te pengpeng toto pe te salau rara lange hehei ero. Pe te nanasia Sipsip Tuna ke tela nga kileng lochloch ngana nenge lala ia. Iri NeHalang mene mule iri ke ulolo nga hehei pe hana nga ich leteria. Pe tepoi ke pomanga ngaunga

✡ **13:13:** 1Ki 18:24-39; Mat 24:24; Hem 19:20 ✡ **13:16:** Hem 14:9-11; 16:2; 20:4 ✡ **14:2:** Hem 1:15; 19:6 ✡ **14:3:** Isa 42:10; Hem 5:9; 7:4

nenge tetak lohe hote nga ume ke tunginga ana. Ke NeHalang pe Sipsip Tuna te mene tele iri ke reria hana mur ia iri.
5 Pe kokoes te hele ke manmanna pe te pallaklaka erochro. Pe pule te poia poinga susuun ngana e ero toto.

Angkelo Mol Reria Haliunga

6 Ol pe e esia angkelo e pule nge lelehe nga tapa sana. Pe angkelo neu mene helenga urana toto ngana nenge tuke koko. Pe teke haliu hote lange hehei pe hana lochloch ngana nga ich. Nga tuele kina papalauna mur, pe nga kaleu ramana mur, pe nga helenga kuena ngana mur.
7 Pe haliu ke soke toto ke teke, "Imo apoi ke nek lange NeHalang pe a heto heke I, iange ana etue nenge amnei teu nga hulua lochloch nga ich reria poinga mur ngana koi lohot lo. A heto heke tote I. Iange I ala hote tapa pe ich pe ruach pe ech mur lochloch."
8 ✡Iok, angkelo neingana nanas pe haliu ke teke, "Tuangachol nenge NeHalang tunge heporeke pe sisparai ia tuele tana palaugana nenge Papilon ke ululo! Iange i heinia tuele kina mur lochloch ke aria hauaua hulu nga nena poinga nenge salaulau ana olenga tele ana ech kerkereng ngana nenge palleke."
9 ✡Iok, angkelo mol ngana lohot pe haliu ke soke toto ke teke, "Mele hel nenge te heto heke ur-inolo pe nena lelenga nenge teles hote pe tehas heke ana has nga peria pe nga ramaria,
10 ✡iri lape te inia uain nenge NeHalang letena inin ngana ana. Uain nem kerkereng toto pe ngana kou te tatalo ele, pe teling teua nga NeHalang letena inin ngana ana eulinga ke ululo. Ke iri lape te amneia melmelenga nga oan pe nga um nenge remenmen ke pomanga oan pe milang toto pe inangana siusiu toto. Pe te amneia melmelenga nem nga NeHalang nena angkelo mur nenge te pengpeng toto mataria pe nga Sipsip Tuna matana.
11 ✡Pe oan nem pulu ngana tuke kokoes mana. Ke iri nenge te heto hekeke ur-inolo pe na lelenga nenge teles hote pe iri nenge tehas heke ana has nge iri, lape te amneia melmelenga ke kokoes mana nga sinanga pe nga miliko pe tetah eingaria ia ero."
12 ✡Ke pomalam, urana nge NeHalang nena hana mur temes ke kerkereng toto. Iri nenge te rahit tote nena hotonga mur pe iri nenge leteria manmanna nge Iesus.
13 Ol pe e longe mele nge hele nga lut nga tapa ke teke, "Ohas sue helenga nei 'Talun heueu nei ke laol mele hel nenge leteria manmanna nge Non Soke pe te mete lape te iech toto.' "

Pe Opepengpeng hele ke teke, "Oe, manmanna! Lape teat luluch nga reria poinga urana ngana mur nga tapa pe te amneia melmelenga e ero ol."

Lulunga Nenga Ich

14 ✡Iok, enau pe e esia ulu hussu ngana pe e naue mele nge nakuna mange Non Tuna nge are haka nga ulu neu. Ana non ure iengiengka chalemlem ngana nga palpalna pe rahite nena eke nge matana toto.
15 Pe angkelo e i hot nga tunginga ana pele pe hele ke soke toto lange I nenge are haka nga ulu neu ke teke, "Lulunga ana etue at lo! O mene am eke pe o talun ke o lulu ol, iange ngaunga nemur nga ich te mera tah ke ululo."
16 Pomalam I nenge are haka nga ulu neu, tele ana eke ke lululu hote ngaunga nga ich.
17 Iok, angkelo e pule i hot nga tunginga ana pele nga lut nga tapa. I pule mene ana eke e nge matana toto.
18 ✡Pe angkelo e pule nenge nauele oan, i nga tunginga ana hatanga ke at pe alngana ke soke toto lange i nenge mene ana eke nenge matana toto, ke teke, "Out hoa uain tahena mur nga ich pe o takiraua iri iange nganangana mur temera lochloch ke ululo."
19 Pomalam angkelo neu hetele ana eke ke ut hoa uain tahena mur pe takiraua nganangana mur. Pe sau teua iri nga topro palaungana nenge te kolue nga ae lekina ngana. Topro neu te umeia ke uain nganangana mur aria ia, nenge tetua ule

✡ **14:8:** Isa 21:9; Jer 51:7-8; Hem 17:2; 18:2-3 ✡ **14:9:** Hem 13:12-17 ✡ **14:10:** Gen 19:24; Psa 75:8; Isa 51:17, 22; Jer 25:15-16; Ezk 38:22; Hem 16:19; 20:10 ✡ **14:11:** Isa 34:10 ✡ **14:12:** Hem 13:10 ✡ **14:14:** Dan 7:13 ✡ **14:18:** Jol 3:13

iri ke eiria lohot. Pe topro neu heilangia
NeHalang letena inin ngana.
20 ✡Ke uain nganangana nemur te tu-
aule iri nga topro neu letena. Pe topro
neu manga tuele tana palaungana rumena
nenge hot. Pe toho lele hot nga topro neu
letena nenge te tuaule uain nganangana
mur ia. Pe lele hot ke sase toto ke ana
lome iri ana non kina lime iri mol (300
kilomita) pe kon haka ke ana lome elle pe
tulio. (lome elle pe hakekena)

15

Angkelo Rahtele Nai Pe Melmelenga Rahtele Nai

1 Iok, e naue hengeilang e nge nakuna
altoto lochloch lohot nga lut nga tapa.
Hengeilang nenge e naue neu ngana laka:
Angkelo iri rahtele nai nge teat luluch
nga melmelenga mur nge iri rahtele nai.
Melmelenga nemur melmelenga leleis
ngana mur iange lape te lohot ke het pe
NeHalang letena inin ngana het sapele.
2 Pe e naue ute e nge nakuna pomanga
ruach melona nge achouchou pe sinaha ke
pomanga silonga nge teusil nga oan. Pe
e naue NeHalang nena tula mur nenge te
hekou susue ur-inolo pe na lelenga nenge
teles hote nga aetapuna pe ene huuna mur.
Hana nemur e naue iri nge te rahite aria
milollo mur nenge NeHalang tunge lange
iri pe temes nga ruach melona neu ilina.
3 ✡Pe tepeu hote Moses iri nai Sipsip
Tuna aria peunga. Moses i NeHalang nena
tula nenge umume nge I. Pe hana nemur te
peupeu ke pomai koi,
"Non Soke NeHalang, Iong non nge Kikim
Toto,
pe lem ume mur te lohot ke altoto
lochloch.
Iong naungaala ana non pe O nauele kileng
lochloch.
Pe lem poinga mur urana pe pengpeng
toto.
4 ✡Non Soke, hulua lochloch te mataua Iong
pe te heto heke tote em
iange Iong non nge Heo Ngana Toto.
Pe hulua nga tuele kina mur lochloch, lape
teat
ke te heto hekeke Iong.
Iange lem poinga mur te pengpeng toto
pe hulua te esia ke mallaha ke ulolo."
5 ✡Iok, hana nemur tepeu ke het pe e
naue NeHalang nena pelpele nenge tepoi
tunginga ana pele ia. E naue nge mes nga
lut nga tapa pe ulala ke ulolo.
6 Pe angkelo rahtele nai nenge teat lu-
luch nga melmelenga rahtele nai nem tei
hot nga tunginga ana pele neu. Pe te hero-
nia hengeron urana ngana mur nge lem-
lem pe chalemlem. Pe te panreke kalolo
chalemlem ngana mur.
7 Ol pe ure maulul ngana henel neu elle
nge iri mene kaliu chalemlem ngana mur
nge iri rahtele nai pe tunge lange angkelo
rahtele nai neu. Pe kaliu rahtele nai ne-
mur te muta ia NeHalang nenge tuke koko,
letena inin ngana mur.
8 ✡Pe NeHalang nena hemalmalinga
palaungana pe kikina ngana toto, te muta
nga tunginga pele neu letena. Pe ara pele
teu la pulut nga pele neu letena ero toto
kela het nga etue nenge angkelo rahtele
nai neu te heulo hote reria ume ke tehet,
nga ure poreke ngana rahtele nai neu.

16

NeHalang Letena Inin Ngana Ana Kaliu Iri Rahtele Nai

1 Ol pe e longe mele nge haliu ke soke
toto nga tunginga ana pele neu. Pe hele
lange angkelo rahtele nai neu ke teke,
"A mene NeHalang letena inin ngana ana
kaliu rahtele nai nem pe a eusiling hote ke
sio langa ich."
2 ✡Iok, angkelo elle ngana eusiling hote
NeHalang letena inin ngana nga nena
kaliu ke pasiling sue ke langa ich. Poma-
lam sikilla lohot nge hehei pe hana nenge
tehas heke ur-inolo ana has nge iri pe te
heto hekeke nena lelenga.
3 ✡Pe angkelo nai ngana pasiling sue
nena kaliu nga ruach pe ruach hul ke po-
manga toho. Pe ure lochloch ngana nenge
te maulul pe tetu nga ruach letena te melu
lochloch.

✡ **14:20:** Isa 63:3; Hem 19:15 ✡ **15:3:** Exo 15:1; Psa 139:14; 145:17 ✡ **15:4:** Psa 86:9; Jer 10:6-7 ✡ **15:5:** Exo 38:21 ✡ **15:8:** 1Ki 8:10-11; 2Ch 5:13-14; Isa 6:4 ✡ **16:2:** Exo 9:10; Hem 13:12-17 ✡ **16:3:** Exo 7:17-21

4 Iok, angkelo mol ngana eusiling hote
nena kaliu nga ech matana pachpach hot
ngana mur pe nga ech tatana mur pe ech
nemur tehul ke pomanga toho.
5 Ol pe e longe angkelo nenge nauele ech
mur nge hele ke teke,
"NeHalang, Iong otu nge nike toto pe otu heueu nei
pe Iong non nge Heo Ngana toto.
Pe urana toto nge o tunge tuangachol
lange hana porekreke ngana nemur.
6 O tunge tuangachol lange iri ke te inia toho
iange iri te hune lem hana mur pe lem hetatalonga mur
ke eiria lele iri nga ich!"
7 ✡Pe e longe helenga e nge lohot nga
tunginga ana hatanga ke teke,
"Oe Non Soke NeHalang, Iong non nge Kikim Toto!
Pe o amnei teu ngam nga ure mur,
manmanna pe pengpeng toto!"
8 Iok, angkelo henel ngana eusiling heke
nena kaliu nga chaia matana. Pomalam chaia matana mene nena kerkerenga
nenge mak tote hehei pe hana ke pomanga
oan.
9 ✡Pe chaia milang ngana mak tote iri pe
te hele poreke NeHalang ene. NeHalang I
non nge kikina toto pe nauele melmelenga
nemur. Pe hehei pe hana te hulia leteria
nga reria poinga poreke ngana mur ero pe
te heto heke I ero toto.
10 ✡Iok, angkelo lime ngana eusiling heke
nena kaliu langa ur-hinolo nena kilanga
seina ngana, pe miliko sio sapele nga
kileng nemur nenge ur-inolo nauele iri.
Pe hehei pe hana tetua sereia melmelenga
nenge lohot nge iri ke elela.
11 Reria chanchan mur te tahala pe te leisis toto pe te hele poreke NeHalang nenge
tunga lut nga tapa. Pe te hulia leteria nga
reria poinga poreke ngana mur ero toto.
12 ✡Iok, angkelo rahtele elle ngana eusiling hote nena kaliu langa ech tana palaungana nenge Iupratis, pe ech neu soso pe
tal naungaala ana hana nemur, nga chaia
haka ngana reria kue ia.
13 Ol pe e naue ur-lomona opene poreke
ngana iri mol nge nakuria pomanga
chauchar. Elle lohot nga ilimo palaungana
nenge uneinei ia hanna, pe e lohot nga
ur-inolo neu hanna, pe e lohot nga hetatalonga pallaklaka ngana hanna.
14 ✡Iri mol uneinei nena lelenga mur ia
iri pe tepoi hote ure halang ke te lohot
manmana. Pe te eukiraua naungaala ana
hana mur nga kileng lochloch nga ich pe
tepa heke iri ke te palhel luluch nge Non
Soke pe nena hana mur nga NeHalang
nenge Kikina toto ana etue palaungana.
15 ✡(Non Soke hele, "A longo ke nek! Iau
lape eat ke pomanga none nenge achach!
Pe mele nenge tatalo ele i ke kokoes lape
iech toto pe meia i ero!")
16 ✡Ol pe ur-inolo opene mol neu te
eukiraua naungaala ana hana mur nga
kileng nenge te hetue nga helenga Hipru
ke Amaketon. (Hunelinga ana hasa)
17 Iok, angkelo rahtele nai ngana eusiling
hote nena kaliu nga tapa sana. Pe haliunga
e nge soke toto lohot nga kilanga seina
ngana nga tunginga ana pele ke teke, "Ure
lochloch ngana het pam lo!"
18 ✡Ol pe kileng chalem ngana inlemlem,
pe kileng kurungrung, pe ute hel alngaria
onrungrung, pe mangila palaungana rurur. Nga talun ngana toto hehei pe hana
te lohot ke tetu nga ich pe mangila e nge
pomai lohot ero. Pe nenge nei palaungana
toto.
19 ✡Pomalam, tuele tana palaungana
nenge Papilon ana ich chach ke sachana
mol. Pe tuele tatana mur nga kileng
lochloch ngana nga ich te kurung sio
lochloch. Pe NeHalang letena metene
tuele tana palaungana nenge Papilon nena
poinga poreke ngana mur. Ke pomalam
tunge uain nenge muta nga letena inin
ngana ana eulinga lange i ke inia.
20 ✡Pe mimio mur pe hengene mur te
erue, pe mele nau mule iri ero ol.
21 ✡Pe um chatottonna papalauna te
machereng hot nga tapa sana pe telot sio
ke pomanga pitte ke tema hunune hehei pe
hana. Pe um chatottonna nemur te meena

✡ **16:7:** Psa 19:9; Hem 15:3 ✡ **16:9:** Hem 9:20-21 ✡ **16:10:** Exo 10:22; Isa 8:21-22 ✡ **16:12:** Isa 11:15 ✡ **16:14:** Hem 19:19 ✡ **16:15:** Mat 24:43-44; Hem 3:3 ✡ **16:16:** Zec 12:11 ✡ **16:18:** Hem 4:5; 8:5 ✡ **16:19:** Hem 14:10 ✡ **16:20:** Hem 6:14 ✡ **16:21:** Exo 9:23-24; Hem 11:19

ngaria iri ana non kina nai pe analoch (50 kg). Pe hehei pe hana te hele poreke NeHalang nga melmelenga nenge te amneia nga pitte nenge matana rol ke pomanga um chatottonna. Iange te amneia melmelenga nem ke poreke toto.

17

Salaunga Ana Heie Pe Ur-Inolo

1 ✡Iok, angkelo iri ratele nai te eusiling ke kaliu iri rahtele nai. Pe elle nge iri at nge iau pe hele at nge iau ke teke, "Oi at ke e henonoua iong nga melmelenga nenge lape lohot nge hei salaunga kina nenge are rochroi nga ech tatana mur.

2 ✡Hei neu, naungaala ana hana mur nga ich te tomtomia i. Pe heinia hehei pe hana nga ich ke aria hauaua hulu nga nena poinga poreke ngana nenge salaulau ana ech kerkereng ngana nenge palleke."

3 ✡Ol pe Opepengpeng roro heke iau pe angkelo neu mene iau ke mola nga ich sana lomona. Pe nga lamau e naue heie nge are haka nga ur-inolo remenmen ngana e ona. Pe ur-inolo neu palpalna mur iri rahtele nai pe ana sangkar iri analoch. Pe NeHalang ana hesisinga ana helenga mur te rongo heke singina lochloch.

4 ✡Pe hei neu heronia hengeron nenge kunkun pe nenge remenmen. Pe alheke tote i nga um nenge singina insachsach, pe koikoi ke pomanga lauta, pe nga silo sachanchana nenge te insachsach, pe nga relem utona nenge kunkun pe insachsach. Pe rahite eulinga e nge insachsach pe koikoi ke pomanga lauta nga penna. Pe eulinga neu muta ia olenga tele pe poinga porekreke ngana mur nga nena poinga nenge salaulau.

5 Pe hasinga tapuna ngana e ma haka nga ana hei ramana pe luna pomai koi:

"TUELE TANA PALAUNGANA NENGE PAPILON, HEHEI SALAULAUNGA KINA MUR, PE POINGA POREKE NGANA MUR NGA ICH KIRIA."

6 ✡Pe hehei pe hana nga kileng neu tehun lapue NeHalang nena hana mur nenge te nanas tau tote Iesus nena poinga mur. Pe e naue hei neu nge in ke ana hauaua iange inia NeHalang nena hana mur nenge te hune iri tohoria.

E naue ke pomau pe ngak lohot.

7 ✡Ol pe angkelo neu onteia iau, "Ngam lohot ia utar? Ngam lohot ia kau ur-inolo nenge palpalna iri rahtele nai pe ana sangkar iri analoch pe hei nenge are haka nga ona mau? Iok, lape e hemallaha hote luna lange iong ol.

8 ✡Ur-inolo nenge o naue nem, maulul nge nike pe heueu nei tu ero ol pe nga hoena lape lohaka mule nga polo palaungana nenge hetala ngana ero pe at mule. Pe at mule ngana nem lisala ngana lalom, iange Kristus lape hekou sue i ke het heulo sapele. Nge nike toto NeHalang ala hote tapa pe ich ero kura pe has sue hehei pe hana hel eria nga maulinga ke koko ana alalaha. Pe iri nenge eria masio nga alalaha nem ero lape te naue ur-inolo nei pe lape te rura toto. Iange i maulul nge nike pe heueu nei tu ero ol pe nga hoena lape lohot mule.

9 "Ure nei sangsang lete matana ngana. Ur-inolo palpalna iri rahtele nai nem luria laka: Sasana iri rahtele nai nenge hei neu mes hakaka ia. Pe luria e pule lataua naungaala ana hana mur nge iri rahtele nai.

10 Naungaala ana hana nemur lime te mete ke ulolo, pe elle i naungaala ana non heueu nei, pe elle nge iri lape atat kura. Pe nga etue nenge at lape nauele kileng ke musuna pol mana.

11 Pe naungaala ana hana rahtele nai neu pekngaria laka ur-inolo nenge maulul nge nike pe heueu nei tu ero ol pe lala nga het heulo ngana lo.

12 ✡ "Pe sangkar iri analoch nenge o naue nem te heilangia naungaala ana hana mur nge iri analoch nge te mene kerkerenga ero kura. Pe iri lape te mene kerkerenga ke te lohot ke iri naungaala ana hana mur. Pe lape teume luluch nge ur-inolo neu ke tenau ele kileng mur nga sinanga koana unne sune elle mana.

✡ **17:1:** Jer 51:12-13 ✡ **17:2:** Isa 23:17; Jer 51:7; Hem 14:8 ✡ **17:3:** Hem 13:1 ✡ **17:4:** Jer 51:7; Hem 18:16
✡ **17:6:** Hem 18:24; 19:2 ✡ **17:7:** Hem 13:1 ✡ **17:8:** Dan 12:1; Hem 11:7; 13:7 ✡ **17:12:** Dan 7:7, 24

13 Pe iri leteria matana ngana elle mana.
Ke pomalam lape te tunge kikiria ngaria
pe reria kerkerenga nenge tenau ele kileng
lange ur-inolo neu.
14 Pe lape te hunel luluch nge Sipsip
Tuna. Pe Sipsip Tuna pe nena tula mur
nenge hesilei hote iri pe iua iri pe lete-
ria manmanna nge I, lape te hekou sue
hana nemur. Iange Sipsip Tuna i Non
Soke nenge soke toto nge hana soksoke
ngana mur pe I Naungaala ana non nenge
palaungana toto nge naungaala ana hana
mur."
15 Ol pe angkelo neu hele at nge iau ke
teke, "Pe ech nemur nenge o esia nge hei
salaunga kina nem are rochroi nge iri, te
heilangia laka tuele kina papalauna mur,
pe hehei pe hana lochloch nga mata pe
mata, pe helenga kuena ngana mur.
16 ✡Pe ur-inolo pe sangkar analoch nenge
o esia iri nem lape lemeria ero ia hei
nem. Pe lape te poia hei neu ke tungana
poreke nga nenge te mene nena urelu mur
pe singina lachlach mana pe tesau heke i
langa pel sapel ngana.
17 NeHalang i sipona tung teua lete
matana ngana nga hana nemur leteria, ke
pomalam te tunge reria kerkerenga nenge
tenau ele kileng lange ur-inolo neu. Pe
lape ur-inolo neu nauele iri kela het nga
etue nenge NeHalang letena tuanin ngana
mur pe nena helenga mur te lohot ke man-
manna.
18 Pe hei nenge o esia nem heilangia
tuele tana palaungana nenge nauele naun-
gaala ana hana mur lochloch nga ich."

18

NeHalang Heporeke Tuele Tana Nenge Papilon

1 Iok, ure nemur te lohot ke het pe e
naue angkelo e nge sio atat nga lut nga
tapa. Angkelo neu kikina ngana palaun-
gana toto pe nena hemalmalinga tualeme
hatalia ich lochloch.
2 ✡Pe haliu hot ke soke toto ke pomai,
"Tuangachol nenge NeHalang tunge hep-
oreke pe sisparai ia
tuele tana palaungana nenge Papilon
ke ulolo!
Pe kileng nem tal uneinei mur reria kileng
ia ol.
Pe ur-lomona mur nenge te poreke
pe ngie nemur nenge muna ulu
pe nenge te poreke toto tetu ia pule.
3 Pe NeHalang heporeke iange nga
nena poinga nenge salau halali.
Pe nena poinga nem ana olenga tele,
palleke ana ech kerkereng ngana.
Pe ech kerkereng ngana nem tunge
ke tuele kina mur lochloch te inia ke
ulolo.
Pe naungaala ana hana mur lochloch
nga ich te tomtom ia i.
Pe i meia i ero toto nga nena poinga poreke
ngana mur,
nenge ollaka hotote hana nenge teii ia
reria lulu leteria.
Pe heole iri nga reria lulu uruna
ke pomalam poia iri ke reria ure ha-
lang toto."
4 ✡Ol pe e longe mele nge hele nga lut nga
tapa ke teke,
"Lek hana mur a ua hot nga kileng nem!
Atal teu luluche imo langa poinga
poreke ngana
nga tuele tana nem ero.
Pomalam, melmelenga nenge lohot nge iri
lape lohot nge imo ero.
5 ✡Iange reria poinga poreke ngana mur
te muta haka toto kela nga lut nga tapa
ke ulolo.
Pe NeHalang letena lilil ele
poinga poreke ngana nemur ero.
6 ✡Utar nenge i sipona tung hote lo, a tung
mule lange i ke purpur tote nenge
tunge lange imo.
Pe poinga mur nenge poia lo, a tuachol
ia lange i ke henai.
A palleke ana ech kerkereng ngana
nga i sipona ana eulinga pe a poia ke
ehech toto ke inia
ke pomanga nenge palleke ke a inia pe
amo hauaua ia.
7 ✡Isipona tal heke tote i ke teke i hei
palaungana lo
pe heto chonchonchone i.

✡ **17:16:** Hem 18:8 ✡ **18:2:** Isa 13:21; 34:11-14; Jer 50:39; Hem 14:8 ✡ **18:4:** Isa 48:20; Jer 50:8; 51:6, 45; 2Ko 6:17
✡ **18:5:** Gen 18:20-21; Jer 51:9 ✡ **18:6:** Psa 137:8; Jer 50:15, 29; 2Te 1:6 ✡ **18:7:** Isa 47:7-9

Ke pomalam a tunge melmelenga ke milang toto
lange i ke tangia nga nena poinga poreke ngana nem.
Ana hei helele nga letena ke teke,
'Iau hei palau pe eare nga lek kilanga seina ngana pe etu pakar ero.
Ke pomalam ute pele nge hetang ia iau ero!'
8 ✡Ke nga nem, melmelenga nemur lape te lohot nge i nga etue elle mana:
uringa pe tanginga pe metenga.
Pe lape oan ngaulala hite i.
Iange Non Soke NeHalang kikina ngana palaungana toto
pe Isipona lape tunge tuangachol nemur lange hei neu.
9 ✡ "Pe naungaala ana hana mur lochloch nga ich te naue oan pulu ngana nenge ngaulala hite hei nem. Pe lape leteria kolkol toto pe te tangia i iange te tomtomia i pe te mene ure mur halang nge i, nga nena poinga poreke ngana mur.
10 Pe temes mana nga tau iange te matau tote tuangachol nenge lohot nge i pe te hele ke te teke,
" 'Opoi! Tuele tana palaungana nei lakis tau kai!
Ochou! Tuele tana palaungana nenge Papilon suneu!
Lem poinga poreke ngana ana tuangachol lohot nge iong lo.
Pe nga sinanga koana unne sune elle mana, ohet sio pe iong ero sapele!' "
11 ✡ "Pe lulu ana hana mur nenge hei neu olol ure nge iri, lape leteria kolkol toto pe te tangia i, iange lape mele olia reria lulu mur ero ol.
12 ✡Lulu ana hana nemur, reria lulu mur nenge te iiia laka: Um insachsach ngana nenge koikoi ke manga lauta, pe um chalemlem ngana nenge hussu ke manga hake, pe silo sachanchana nenge te insachsach, pe relem utona nenge kunkun pe insachsach. Pe melo nenge tuahau toto, pe nenge kunkun, pe nenge pululu toto ke pomanga ao makanna, pe nenge remenmen ke pomanga haia rorana. Pe ae kuena ngana mur nenge inangaria ehech pe ure kuena ngana mur nenge teume hote nga palngen na senger. Pe ure nemur nenge teume hote nga ae mur nenge ururia haka toto, pe nemur nenge teume hote iri nga ure nenge nakuna insachsach ke manga koiongkoiong, pe nemur nenge teume hote nga raling, pe um nenge chalemlem ke pomanga matau.
13 Pe ure inangana ehech ngana mur nenge pomanga intu, pe sapiu eina, pe loitana. Pe surumong, pe sapiu eina chochotana pulu ngana nenge inangana ehech, pe ech kerkereng ngana nenge te palleke, pe sampal eina. Pe more nganangana, pe nganangana pululu ngana, pe roli ana kolok mur, pe sipsip mur, pe oriong mur. Pe arenga mur nenge oriong mur te takrungrunge, pe hana nenge teume sio manmana nge hana hel pe ururia ero, pe hehei pe hana nenge tetak tototo iri nga hunelinga.
14 "Pe lulu ana hana nemur te hele, 'Urelu urana ngana nemur nenge mutem tautaua, iri ero tah lo. Pe pule lem kole hoena mur pe lem ure mur nenge o heto hakaka iong ia, te erue tah ke ulolo pe lape oes mule nakuria ero ol.'
15 ✡Hana nemur te menmene umtutuna nge halang toto nga tuele tana neu nga reria ure mur. Pe iri lape temes mana nga tau iange te mataua tuangachol nenge lohot nge i. Pe lape leteria kolkol toto ia tuele tana neu pe te tang
16 ✡pe te hele ke te teke,
" 'Opoi! Tuele tana palaungana nei lakis tau kai!
I heronia hengeron urana ngana mur nenge kunkun pe nenge remenmen.
Pe alheke tote i nga nananga chalemlem ngana mur
pe nga um nemur nenge ururia haka toto
pe nga relem utona nenge kunkun pe insachsach!
17 ✡Pe nga sinanga koana unne sune elle mana
nena kole hoena ana paspasinga mur te erue sio!'
"Pe imot ana aunga mur, pe iri nenge te umume nga imot mur, pe iri nenge tela

✡ **18:8:** Hem 17:16 ✡ **18:9:** Ezk 26:17; 27:30-35 ✡ **18:11:** Ezk 27:36 ✡ **18:12:** Ezk 27:12-13, 22 ✡ **18:15:** Ezk 27:31, 36 ✡ **18:16:** Hem 17:4 ✡ **18:17:** Isa 23:14; Ezk 27:27-29

teatat nga imot, pe imot tokoninga mur,
temes nga tau toto.
18 ✡Pe nga etue nenge Papilon ngaulala
ke pulu haka, te naue pe alngaria haka pe
te hele, 'Tuele tana tei toto nge pomanga
tuele tana palaungana nei!?'
19 Pe leteria kolkol toto ia tuele tana neu
pe te tang ia. Pe te ngaua aso nga ramaria
pe te hele,
" 'Opoi! Tuele tana palaungana nei lakis
tau kai!
Imot tokoninga mur nenge reria imot
mur te songong
tekila haka mana ia umtutuna nga hei neu
nena kole hoena mur!
Pe nga sinanga koana unne sune elle mana
nena ure nemur te erue lochloch!
20 ✡Imo nenge a tuteu nga lut nga tapa a
iech toto
nga tuangachol palaungana nenge lo-
hot nga tuele tana palaungana nei!
Pe imo NeHalang nena tula mur pe
hekulkulonga mur
pe hetatalonga mur a iech pule!
Iange NeHalang heporeke tote kileng nei
nga nena poinga soanna ngana mur
nenge poia lala nge imo!' "
21 ✡Ol pe angkelo solaki ngana e, mene
heke chatunga ana um e nge palaungana
toto pe sau puluch teua nga ruach pe hele,
"Tuele tana palaungana nenge Papilon
lape tesau sio leteinin ana ia ke po-
manga um nei,
pe lape tenau mule i ero ol.
22 ✡Hario alngana pe iu alngana pe ngalum
paena alngana,
mele pele lape longe langa lem hingil
ero ol.
Pe hana nenge te rahite ume kuena ngana
mur
lape tetu mule nga lem hingil ero ol.
Pe chatunga ana um palaungana nenge
more nganangana ana ia,
mele pele lape longe kores ngana
langa lem hingil ero ol.
23 ✡Pe lemenge tualeme ngana, lape te
naue nge sinaha nga lem hingil ero
ol.
Pe mele hel nenge te teke te lechlei,
mele pele lape longe iri nge te helele
nga lem hingil ero ol.
Lulu ana hana mur nga ich, o ololia reria
lulu nge nike ke te lohot ke iri kole
ana hana mur lo.
Pe o pallaka ia tuele kina mur lochloch
nga lem achunga paluna mur ke te
nanasia poinga poreke ngana.
24 ✡Pe NeHalang nena hana mur pe nena
hetatalonga mur
pe iri lochloch ngana nenge te hune iri
nga ich,
eiria kou lele hite kileng nenge Papi-
lon."

19

Mangakul Nga Tapa

1 Iok, ure nemur te lohot ke het pe e longe
makulinga palaungana nge hira nga tapa.
Hulua nga lut nga tapa te makul ke te teke,
"Pupulu Masin NeHalang!
Ta heto heke tote ara Soke NeHalang ene
pe ta heto heke I nga kikina ngana
pule, iange I tunge maulinga ke koko
at nge ita.
2 ✡Pe amnei teu ngana nga ure mur,
manmanna pe pengpeng toto.
Pe amnei teu lange hei salaulaunga kina
nem, pe tunge tuangachol poreke
ngana lange i ke ulolo.
Iange hei nem poia hulua nga ich ke te
nanasia nena poinga poreke ngana
mur.
Pe pule hei nem hemetmete NeHalang
nena hana mur.
Pomalam NeHalang amnei teu lange i
pe tunge tuangachol poreke ngana
lange i."
3 Pe makulinga hira mule,
"Pupulu Masin NeHalang! Urana Toto!
Oan nenge ngaulala hite hei neu, pulu
haka ke koko."
4 NeHalang are nga nena kilanga seina
ngana. Pe almasinga ana hana mur nenge
iri ana non kina elle pe henel (24) pe ure
maulul ngana henel neu, te tualou sio pe te
heto heke I pe te hele ke pomai,
"Manmanna Toto! Ta heto heke NeHalang
ene!"

✡ **18:18:** Ezk 27:32 ✡ **18:20:** Deu 32:43; Isa 44:23; Jer 51:48 ✡ **18:21:** Jer 51:63-64; Ezk 26:21 ✡ **18:22:** Isa 24:8; Ezk 26:13 ✡ **18:23:** Jer 7:34; 16:9; 25:10 ✡ **18:24:** Jer 51:49; Hem 17:6 ✡ **19:2:** Deu 32:43; Hem 6:10

5 Ol pe helenga e lohot nga kilanga seina
ngana neu ke teke,
"Imo nenge a umume nge NeHalang
pe imo lochloch ngana nenge atal hekeke I
pe imo lochloch ngana nenge pingamo iuiu pe nenge pingamo iuiu ero
a heto heke ara Soke NeHalang!"
6 ✡Ol pe e longe makulinga nge hira ke
pomanga nale hau ngana pe kileng kurung
ngana. Hulua te makul ke:
"Ta heto heke NeHalang ene!
Ara Soke NeHalang Kikina Toto pe I Naungaala ana non ia.
7 ✡Pomalam ta iech
pe ta heto heke tote I!
Iange Sipsip Tuna ana etue at lo nenge lape lei.
Pe nehei tatalo ele i ke ulolo.
8 NeHalang tunge hengeron pululu ngana nge hussu pe lemlem pe chalemlem toto lange hei neu ke heronia."
(Hengeron pululu ngana neu heilangia NeHalang nena tula mur reria poinga urana ngana mur.)
9 ✡Ol pe angkelo hele at nge iau ke teke,
"Ohas sue helenga nemur: Iri nenge NeHalang iua iri ke teat nga ngaunga matana nenga Sipsip Tuna ana leinga, lape te iech toto." Pe hele pule ke teke, "Helenga nemur, NeHalang nena helenga manmanna toto ngana mur ia iri."
10 ✡Nga etue neu pengpeng e tualou sio
nga angkelo neu apena huna, ke e teke e
heto heke i pe ero. Iange i hele ele iau ke
teke, "Opoi ke pomam ero! Iau NeHalang
nena tula iau nenge e umume nge I. Ke e
pomange iong pe titim mur nenge a rahit
tote helenga manmanna toto ngana nenge
Iesus hemallaha hote. Pe helenga manmanna toto ngana nemur kik haka tote hetatalonga mur leteria. Ke pomalam o heto heke mene NeHalang itoro!"

NeHalang Tuna Hekou Sue Ur-Inolo Mur

11 ✡Ol pe e naue tapa nge ulala ke pang-
panga pe e esia oriong hussu ngana e. Pe
mele nenge are haka nga oriong neu ene
laka Lete Manmanna pe Poinga Nge Pengpeng Huria. Ana non nena poinga pengpeng nge poi heke hunelinga pe tuachol ia poinga poreke ngana mur.
12 ✡Pe matana sapellala ke pomanga oan
remen ngana pe te kale heke iengiengka
mur nga palpalna. Pe tehas heke mele ene
nga ramana. Pe mele ene neu hulua te
eteia ero, I toro mana eteia.
13 ✡Pe heronia hengeron sase ngana
nenge te panun teua nga toho pe te hetue
ke ene "NeHalang nena Helenga."
14 Pe palinga hel ana hana mur nga tapa
teare haka nga oriong hussu ngana mur
pe te nanasia I. Pe hana nemur te heronia
hengeron pululu ngana mur nge lemlem
pe hussu.
15 ✡Pe palinga hel ana mese sase ngana
e nge matana toto sere hot nga hanna.
Mese nenge lape hekou sue tuele kina
nemur, nenge nena ngarang mur ia iri.
Pe lape mene nena kula lekina ngana ke
nauele tuele kina nemur. Pe lape heporeke
hehei pe hana ke pomanga uain nganangana mur nenge tetua ule nga topro nenge
tekolue nga ae lekinga ngana. Pe uain
ana topro nem heilangia NeHalang nenge
Kikina toto letena inin ngana.
16 ✡Pe tehas ia helenga nei nga nena
hengeron sase ngana nga haena tamalmal:
"NAUNGAALA ANA NON NENGE PALAUNGANA TOTO NGE NAUNGAALA ANA HANA MUR. PE NON SOKE NENGE SOKE TOTO NGE HANA SOKSOKE NGANA MUR."
17 ✡Ol pe e naue angkelo e nge mes haka
nga chaia matana. Pe angkelo neu alngana
ke soke toto lange ngie mur nenge te lelehe
nga tapa sana ke pomai, "Imo lochloch a at
ke a eukirau nga ngaunga matana nenge
NeHalang.
18 A at ke a ngaua hana nemur koluria.
Ngana laka: Naungaala ana hana mur, pe
palinga hel ana hana mur aria papalauna
mur, pe hana kerkereng ngana mur, pe
oriong mur, pe hana nenge te songongia
iri, pe hana lochloch. Iri nenge te umume
nge hana hel kura, pe iri nenge teume ero

✡ **19:6:** Hem 14:2 ✡ **19:7:** Isa 61:10; Hem 21:2 ✡ **19:9:** Mat 22:2 ✡ **19:10:** Ume 10:25-26; Hem 22:8-9 ✡ **19:11:** Psa 96:13; Isa 11:4; Hem 1:5; 6:2 ✡ **19:12:** Dan 10:6; Hem 1:14; 2:17 ✡ **19:13:** Isa 63:1-3; Ioa 1:1, 14 ✡ **19:15:** Psa 2:9; Hem 1:16; 14:20 ✡ **19:16:** Hem 17:14 ✡ **19:17:** Ezk 39:17-20

ol, pe iri nenge pingaria iuiu, pe nenge pingaria iuiu ero!”

19 Ol pe e naue ur-inolo pe naungaala ana hana mur lochloch nga ich pe reria palinghel ana hana mur, nge te eukirau ke te teke te hunel luluch nge Non Soke nenge are haka nga oriong pe nena palinga hel ana hana mur.

20 ✡Pe Non Soke pe nena hana mur te hekou sue ur-inolo neu iri nai neingana nenge lohaka nga ich letena pe mene munna ke popoia urelu ke te lohot manmana pe pallaka halali. Pe nga etue nenge poia urelu nemur ke te lohotot, channanga ia hehei pe hana nenge tehas heke ur-inolo ana has nge iri ke te heto heke ur-inolo na lelenga nenge teles hote. Pe iri nai, Non Soke pe nena hana mur tesau sio maulul ia iri langa oan nga polo palaungana, nga um remen ngana nenge milang toto pe inangana siusiu toto ke pomanga luchluch.

21 Pe Non nenge are haka nga oriong hussu ngana neu, hun lochloche palinga hel ana hana nemur nenge tetu kura ke te mete lochloch. Ana non hune iri nga palinga hel ana mese nenge sere hot nga hanna. Pe ngie mur lochloch te ngaua aria pum ke saria una toto.

20

Hesinga Iri Ana Non Kina Lime Iri Analoch (1000)

1 ✡Iok, ure nemur te lohot ke het pe e naue angkelo e nge sio at nga lut nga tapa. Pe angkelo neu rahite lohenga nenga polo palaungana nenge hetala ngana ero pe ngautou tana palaungana.

2 ✡At pe hekou sue ilimo palaungana neu pe kale hite pe lape tuke pomalam mana ke ana hesinga iri ana non kina lime iri analoch (1000). Ilimo palaungana neu i uneinei pe i ur-halangana toto ia nenge te hetue ke non soanna ngana pe ene e pule Satan.

3 Angkelo neu kale hite ke het pe sau teua langa polo palaungana nenge hetala ngana ero pe piu hite ana piunga pe hahite ke kerkereng toto. Pe ilimo palaungana neu lape channanga mule hehei pe hana ero ol kela het nga hesinga iri ana non kina lime iri analoch het ngana (1000). Ke het pe te lohe hot mule i pe lape tuke ana etue choro mana.

4 ✡Ol pe e naue kilanga seina ngana mur. Pe iri nenge teare haka nga kilanga seina ngana nemur te mene kerkerenga nenge tenau ele hehei pe hana. Pe e naue hana nenge te chatoa karia operia mur pule. Ngana laka iri nenge te haliu hotote NeHalang nena helenga mur pe helenga manmanna toto ngana nenge Iesus hemallaha hote. Pe iri te heto heke ur-inolo ero pe te heto heke na lelenga nenge teles hote ero pe te palheke ana has nga peria pe nga ramaria ero pule. Iri te maul haka mule pe iriul Kristus ke tenau ele hehei pe hana ke hesinga iri ana non kina lime iri analoch (1000).

5 Iri nemur te maul haka mule ngaria lohot tala nga iri hel te maul haka mule ngaria. (Ke hehei pe hana hel nenge te mete ke ulolo lape te maul haka mule nga etue nei ero. Iri lape te kulala ke hesinga iri ana non kina lime iri analoch het mukam.)

6 ✡Pe iri nemur nenge te maul haka mule tala lape te iech toto iange iri, NeHalang nena hana mur ia iri. Pe kerkerenga nenga metenga nei ngana hekou sue iri ero. Pe lape te lohot ke NeHalang pe Kristus reria tunginga ana hana mur. Pe lape iriul Kristus ke tenau ele hehei pe hana ke hesinga iri ana non kina lime iri analoch (1000).

Te Hekou Sue Satan.

7 Iok, hesinga iri ana non kina lime iri analoch neu het pe lape te lohe hot mule Satan nga tuele au ngana nenge tuteu ia.

8 ✡Pe lape langa kileng ana haro henel nenga ich ke pallaka ia hehei pe hana. Ngana laka tuele kina nemur nenge Kom pe Makom. Pe lape eukiraua iri ke tepoi haka hunelinga luluch nge NeHalang. Hana nemur iri hulua toto ke pomanga peipei nenga ruach ilina.

9 ✡Pe tei ke tela nga kileng lochloch ngana nga ich pe te heliliu hite NeHalang nena hana mur tetu ngaria luluch nga

✡ **19:20:** Hem 13:12-17; 20:10 ✡ **20:1:** Hem 9:1 ✡ **20:2:** Gen 3:1; Hem 12:9 ✡ **20:4:** Dan 7:9, 22, 27; 1Ko 6:2; Hem 13:17 ✡ **20:6:** Hem 1:6 ✡ **20:8:** Ezk 38:2, 9, 15-16 ✡ **20:9:** 2Ki 1:10

tuele tana palaungana nenge NeHalang
mutena tau tote. Pe ero, oan sio at nga tapa
ke ngaulala hite iri.
10 ✡Pe non poreke ngana nenge chan-
nanga ia iri nem lape tesau sue i ke langa
oan nga polo palaungana. Nga um remen
ngana nenge milang toto pe inangana siu-
siu toto ke pomanga luchluch. Pe ur-inolo
pe neingana, tesau sio tele iri langa polo
neu lo. Pe lape te amneia melmelenga nga
sinanga pe nga miliko ke koko.

NeHalang Nena Haliunga Palaungana Lohot

11 Ol pe e naue none nge are haka nga
kilanga seina ngana nenge tuahau toto. Pe
tapa pe ich te erue sio mana nga matana pe
muria ero ol.
12 ✡Pe e naue iri lochloch nenge te mete
lo. Iri nenge pingaria iuiu pe nenge pin-
garia iuiu ero, temes nga kilanga seina
ngana neu matana. Pe te ulele alalaha mur
nenge tehas sue reria poinga mur ia. Pe te
ulele alalaha e pule nenge maulinga ana.
Pe NeHalang amnei teu lange iri lochloch
nga reria poinga mur nenge tehas sue nga
alalaha nemur.
13 ✡Hehei pe hana nenge te mete nga
ruach te lohot nga ruach pe tela ke temes
nga NeHalang matana. Pe iri nenge te
mete pe operia mur tetu nga metenga ana
kileng, tela pule ke NeHalang amnei teu
lange iri elle pe elle nga reria poinga mur.
14 Pe NeHalang lemene ero toto ia
Metenga pe Metenga Ana Kileng ol. Ke
pomalam tesau sue iri ke tela nga oan nga
polo palaungana. Polo palaungana neu i
metenga nei ngana ia.
15 Pe hehei pe hana nenge eria masio
nga maulinga ke koko ana alalaha ero, lape
tesau sue iri pule ke tela nga oan nga polo
palaungana neu.

21

Tapa Heueu Ngana Pe Ich Heueu Ngana

1 ✡Iok, e naue ure nemur nge te lohot
ke het pe e esia tapa heueu ngana pe ich
heueu ngana. Iange tapa pe ich nenga tele
ngana, ngana kou te erue sio ke ulolo. Pe
ruach pule tu ero ol.
2 ✡Pe e naue NeHalang nena kileng
Ierusalem heueu ngana nge Heo Ngana
Toto nge sio atat nga tapa nge NeHalang.
Pe kileng neu poi ke malaka nge hei malo-
long e nge lei heueu ngana pe hemalmalia
i ke nek toto pe lataua ene.
3 ✡Pe e longe mele nge hele ke soke
toto nga kilanga seina ngana neu ke teke,
“Anau! NeHalang na kileng sio at ke tu
luluch nge hehei pe hana. Pe NeHalang i
sipona lape tu luluch nge iri ke aria Soke
ia. Pe iri te lohot ke NeHalang nena hana
mur ia iri.
4 ✡Pe NeHalang lape taun lele mataria
eina nga mataria. Pe metenga pe lete
kolkol pe tanginga pe melmelenga lape te
lohot nge iri ero ol. Iange ure nemur nenge
nike ana tehet lochloch ke ulolo.”
5 ✡Pe I nenge are nga kilanga seina ngana
neu hele, “A esia lo! E poia ure lochloch
ngana ke iri heueu ngana mule.” Pe hele at
nge iau pule ke teke, “O has sue helenga ne-
mur iange i helenga manmanna ngana ia,
pe lape hehei pe hana leteria manmanna
ia.”
6 ✡Pe hele at nge iau ke teke, “E poia
ke het lo! Iau Talun ngana Toto pe Iau
Hetala ngana Toto. Iau sipok e poia ure
lochloch ngana ke te talun, pe nga lemek
ngak mana e poia ke te het mule. Pe mele
nenge meteana ech lape e poia i kela in
nga ech nenge tunge maulinga pach haka
ngana. Pe ech nem uruna ero.
7 ✡Ke mele nenge hekou susue poinga
poreke ngana lape e tunge ure urana
ngana nemur lange i. Iau NeHalang pe i
ana Soke Iau pe tuk laka i.
8 ✡Pe hana nenge aria seilil ero nga lete-
ria manmanna ngana, pe nenge te hile
sue leteria manmanna ngana, pe nenge te
popoi poinga poreke ngana, pe nenge te
hunun hehei pe hana, pe nenge te achach,
pe nenge te salaulau, pe hana nenge te heto

✡ **20:10:** Psa 11:6; Hem 19:20; 21:8 ✡ **20:12:** Dan 7:9-10; Mat 25:31-46; Ume 17:31; 2Ko 5:10; Hem 13:8 ✡ **20:13:** Rom 2:6; 1Pi 1:17; Hem 2:23; 22:12 ✡ **21:1:** Isa 65:17; 2Pi 3:13 ✡ **21:2:** Isa 52:1; 61:10; Hip 11:16; 12:22; Hem 3:12 ✡ **21:3:** Lev 26:11-12; Ezk 37:27; Zec 2:10; 2Ko 6:16 ✡ **21:4:** Isa 35:10; 65:19; Hem 7:17 ✡ **21:5:** 2Ko 5:17 ✡ **21:6:** Isa 55:1; Jer 2:13; Ioa 7:37; Hem 1:8, 17; 22:17 ✡ **21:7:** 2Sa 7:14; 1Ch 17:13; Psa 89:26-27 ✡ **21:8:** Mat 25:41; Hem 20:15; 22:15

hekeke aetapuna mur, pe nenge te pallaka hali, hana nemur lape tesau sue iri langa oan nga polo palaungana. Nga um remen ngana nenge milang toto pe inangana siusiu toto ke pomanga luchluch. Nenge nei i metenga neingana ia."

Kileng Ierusalem Heueu Ngana

9 Iok, angkelo mur iri rahtele nai. Pe elle nge iri rahit ke kaliu rahtele nai nenge te mutaia melmelenga hetala ngana mur. Ana non at pe hele at nge iau ke teke, "Oiat ke e henonou iong ia hei malolong e nenge Sipsip Tuna lape leia."

10 ✡Ol pe Opepengpeng roro heke iau pe angkelo mene heke iau langa hengene nenge ona langa lut toto pe henonoua iau nga Tuele tana nenge Heo Ngana toto. Tuele tana nga kileng nenge Ierusalem. Pe ana kileng sio atat nga tapa nge NeHalang.

11 ✡Pe NeHalang nena hemalmalinga poia ke tualeme pe chalemlem pe makelkele ke pomanga oro pe insachsach ke pomanga silonga.

12 ✡Pe ana mapuo haka langa lut toto pe mes ke liuliu tom pe matana iri analoch pe nai. Pe angkelo iri analoch pe nai tenau ele matana elle pe elle. Pe kaleu ramana analoch pe nai nenge Israel, eria ma haka nga mapuo matana analoch pe nai neu.

13 Mapuo matana mol, tetu nga ele nenge nau langa chaia haka ngana pe mol, tetu nga ele nenge nau haka langa lut. Pe mol tetu nga ele nenge nau lange sio, pe mol tetu nga ele nenge nau langa chaia sio ngana.

14 Pe kileng neu ana mapuo te lung heke nga um papalauna mur nge ana lala iri analoch pe nai. Pe Sipsip Tuna nena hekulkulonga analoch pe nai nem, eria rongo heke um nemur.

15 ✡Pe angkelo nenge hele atat nge iau neu rahite kula nenge te amelele ure mur aria lome ia nge singina chalemlem. I lape amele tuele tana neu sase ngana pe pongponga ngana pe lape poia ke pomau pule nga mapuo pe nga piunga mur.

16 Pe tuele tana neu alalina mur iri henel pe aria lala elle mana. Pe sase ngana pe pongponga ngana aria lome te purpur hel toto. Ke angkelo amele tuele tana neu sase ngana nga nena kula pe ana lome iri ana non kina lime iri analoch iri nai pe ana non kina analoch (2,200). Pe pongponga ngana pe ona haka ngana aria lome te purpur alahel pule.

17 Pe amele mapuo ke pomanga hehei pe hana team alala urelu. Pe mapuo ona haka ngana ana lome lohot ke iri ana non kina mol pe lime (65).

18 ✡NeHalang umeia mapuo neu nga um nenge singina chalemlem pe makelkele ke pomanga oro. Pe umeia tuele tana neu nga um nenge chalemlem pe koikoi ke pomanga lauta pe sinaha ke pomanga silonga.

19 Pe talue um makelkele ngana mur nenge ururia haka nga tuele tana neu ana mapuo apena huhuna mur. Ke um nenge tal tele, ngana laka um nenge ene um iaspa. Pe nei ngana laka um popopo ngana nenge ene um sapaia. Pe mol ngana laka um nge ene um aket pe henel ngana laka um rangrang ngana nenge ene um emerel.

20 Pe lime ngana laka um nenge remenmen pe hussu nenge ene um satonikis. Pe rahtele elle ngana laka um remenmen ngana nenge ene um kanelian. Pe rahtele nai ngana laka um koikoi ngana nenge ene um kisolae. Pe rahtele mol ngana laka um nenge rangrang pe pomanga popopo nenge ene um peril. Pe rahtele henel ngana laka um nenge achngana koikoi nenge ene um topas. Pe analoch ngana laka um nenge ene um kisopes. Pe analoch pe elle ngana laka um nenge ene um iasin. Pe analoch pe nai ngana laka um nenge kunkun pe achngana popopo nenge ene um emetis.

21 Pe mapuo matana analoch pe nai neu ana piunga mur NeHalang umeia nga ure nenge nakuna pomanga relem utona nenge kunkun pe chalemlem. Ke ure neu elle pe elle iri piunga nga mapuo matana analoch pe nai neu. Pe kue mur nga tuele tana neu te umeia nga um nenge chalemlem pe koikoi ke pomanga lauta pe sinaha ke pomanga silonga.

✡ **21:10:** Ezk 40:2 ✡ **21:11:** Isa 60:1-2, 19 ✡ **21:12:** Ezk 48:30-35 ✡ **21:15:** Ezk 40:3; Hem 11:1 ✡ **21:18:** Isa 54:11-12

22 Pe e naue tunginga ana pele e nga tuele
tana neu ero toto. Iange tunginga ana pele
nenga tuele tana neu, ngana laka Non Soke
NeHalang nenge Kikina Toto iri nai Sipsip
Tuna.
23 ✡Pe chaia pe teio te tualeme nga tuele
tana neu ero, iange NeHalang i sipona
tunge lemenge palaungana langa kileng
neu. Pe Sipsip Tuna i lemenge nenge tuteu
nga tuele tana neu.
24 ✡Hehei pe hana lochloch lape tei man-
mana nga lemenge nga tuele tana neu. Pe
naungaala ana hana mur nga ich lape te
takis teua reria kole hoena mur nga tuele
tana neu ke te tunge lange Non Soke.
25-26 ✡Pe hulua nga kileng pe kileng lape
te takis teua reria kole hoena putantana
mur nga tuele tana neu pule. Pe kokoes
tuele tana neu ana mapuo matana mur
tetu ke te pangpanga manmana, iange
tuele tana neu tualeme ke pomanga
sinanga ke koko pe miliko e ero ol.
27 ✡Pe ure nemur nenge te poreke nga
NeHalang matana pe hana nenge te popoi
poinga poreke ngana pe te pallaklaka
lape teteu langa tuele tana neu ero toto.
Pe hehei pe hana nenge eria masio nga
maulinga ke koko ana alalaha nenge Sipsip
Tuna nena ia, iri mana lape teteu langa
tuele tana neu.

22

Ech Pe Ae Nenge Te Tunge Maulinga

1 ✡Iok, angkelo neu henonoua iau
nga tuele tana heueu ngana neu ke het
pe henonoua iau nga ech nenge tunge
maulinga nge chalemlem ke pomanga
silonga. Ana ech pach haka nga NeHalang
iri nai Sipsip Tuna reria kilanga seina
ngana ene.
2 ✡Pe lele nga tuele tana neu ana kue
tana tunangana pengpeng. Pe ae nenga
maulinga mes kaliu ala nga ech neu ilina
ele pe ele. Ae nem hei tele mana nga teio
lochloch. Ke tehei ke etueria iri analoch pe
nai nga hesinga elle. Ana ae mur iria he
maululia hehei pe hana nga ich nga haleles
mur.
3 Pe poinga tunten ngana mur nenge
NeHalang hesis tototo iri lape te lohot nga
kileng neu ero ol. NeHalang pe Sipsip Tuna
reria kilanga seina ngana mur lape teare
nga kileng neu pe nena hana mur nenge te
umume nge i te heto hekeke I.
4 ✡Pe iri lape tenau haka nga ramana pe
lape leteria tu hit mene NeHalang itoro ol.
5 ✡Pe kileng lape tal etuene ero ol. Ke po-
malam hulua lape te naue kileng tualeme
ngana pele ero ol iange Non Soke NeHa-
lang i sipona lape tunge lemenge lange iri.
Pe iri lape tenau ele kileng mur ke koko ke
pomange naungaala ana hana mur.
6 ✡Pe angkelo neu hele at nge iau ke teke,
“Helenga nemur i manmanna pe hehei pe
hana lape leteria manmanna ia. Pe Non
Soke NeHalang opene roro heke nena het-
atalonga mur. Pe kulosia nena angkelo
ke lange nena non nenge umume nge I ke
henonoua i nga ure nemur nenge musuna
pol mana pe te lohot.”

Iesus At Mule Ngana Heroi Toto Lo

7 ✡Iesus hele, “A longo ke nek! Musuna
pol mana pe lape eat mule! Pe alalaha nei
helele ia urelu nemur nenge lape te lohot
heueu pe nga hoena pule. Pe iri nenge te
nanasia helenga manmanna ngana nenge
NeHalang hemallaha hote nga alalaha nei
lape te iech toto.”
8 ✡Iau Ioanes, pe e longe pe e naue ure
nemur lochloch. E longe iri pe e naue iri
ke het pe e tualou sio nga angkelo nenge
henonoua iau nga ure nemur apena huna
ke e teke e heto heke i.
9 Pe ero iange i hele ele iau ke teke, “Opoi
ke pomam ero! Iau NeHalang nena tula iau
nenge e umume nge I. Ke iau e pomange
iong pe titim mur nenge iri hetatalonga pe
iri lochloch ngana nenge te nanas tau tote
helenga manmanna ngana nenga alalaha
nei. Ke pomalam o heto heke mene NeHa-
lang itoro!”
10 Pe hele at nge iau pule ke teke, “Pe o
reng hite helenga manmanna toto ngana
nenge manga alalaha nei ero. Iange aria
etue nenge te lohot ia heroi toto lo.

✡ **21:23:** Isa 60:19-20; Hem 22:5 ✡ **21:24:** Isa 60:3, 5 ✡ **21:25-26:** Isa 60:11 ✡ **21:27:** Isa 52:1; Ezk 44:9; 1Ko 6:9-10 ✡ **22:1:** Ezk 47:1 ✡ **22:2:** Gen 2:9; Ezk 47:12; Jol 3:18; Zec 14:8 ✡ **22:4:** Mat 5:8; Hem 3:12 ✡ **22:5:** Dan 7:18, 27; Hem 5:10; 20:6; 21:23, 25 ✡ **22:6:** Hem 1:1 ✡ **22:7:** Hem 1:3 ✡ **22:8:** Hem 19:10

11 ✡Pe mele nenge popoi poinga poreke
ngana, hetaun taua nena poinga poreke
ngana mur ke lala. Pe mele nenge letena
muna ulu nga poinga poreke ngana, het-
aun taua letena muna ngana nemur ke
lala. Pe mele nenge popoi poinga nge peng-
peng, nanasia poinga nge pengpeng. Pe
mele nenge tuke pengpeng, tuke pengpeng
ke kokoes."
12 ✡Pe Iesus hele, "A longo ke nek!
Musuna pol mana pe lape eat mule! Eat
pe e mene luluche hehei pe hana ururia.
Pe lape e tunge lange mele elle pe elle ke
purpure reria poinga mur nenge te popoia.
13 ✡Iau Talun ngana Toto pe Iau Hetala
ngana Toto. Iau sipok e poia ure lochloch
ngana ke te talun, pe nga lemek ngak mana
e poia ke tehet mule. Iau Tala toto pe Iau
nga Rume toto.
14 ✡ "Pe hehei pe hana nenge te nanas
tau tote NeHalang nena helenga mur lape
te iech toto. Iange lape NeHalang penge
iri ke tei teu nga piunga nenga tuele tana
neu ke te ngaua ae nenge tunge maulinga
nganangana.
15 Pe kaone mur, pe hana nenge te popoi
ure paluna mur, pe nenge te salaulau, pe
nenge te hunun hana, pe nenge te heto
hekeke aetapuna mur, pe iri nenge te pal-
laklaka, pe te nanasia nga reria poinga
mur, iri lochloch lape tetu mana nge hot.
16 ✡ "Iau Iesus pe e hekule lek angkelo ke
haliu hote ure nemur lange imo NeHalang
nena hana mur. Pe e lohot nga mata nenge
ne Teuit pe nakuk sinaha ke pomanga
itoch uachuach ana nenge tualeme toto."
17 ✡Pe Opepengpeng pe Sipsip Tuna ne-
hei te hele lange Iesus ke te teke, "O i at ol!"
Pe imo nenge a longe helenga nei mur, imo
pule a hele lange Iesus ke a teke, "O i at ol!"
Pe imo nenge letemo meteana ech toto, ai
at ol. Pe iri nenge lemeria taua ech nenge
tunge maulinga pe uruna ero, teat luluch
pule.

Ioanes Tunge Helenga Kerkereng Ngana

18 ✡Iau Ioanes, pe e teke e hele toto lange
imo hana lochloch nenge a longe helenga
manmanna ngana nenge tunga alalaha
nei. Nenge teke mele tal hoo heke helenga
hel nge altoto ke langa helenga nemur lape
NeHalang tal hoo heke ana melmelenga
poreke ngana nemur nenge alalaha nei
heleia ke ulolo.
19 Pe nenge teke mele hile hote helenga
hel nga helenga manmanna ngana nenge
tunga alalaha nei, lape NeHalang penge i
ke teu langa tuele tana nenge heo ngana
ero. Pe pule i lape mene ngaunga nga
maulinga ana ae ero nenge alalaha nei
heleia ke ulolo.
20 ✡Pe I nenge hemallaha hote ure
lochloch ngana nemur hele ke pomai koi,
"Oe! Musuna pol mana pe eat mule!
Oe, Non Soke Iesus O i at!"
21 Mutenga nenge Non Soke Iesus lape tu
luluch nge imo NeHalang nena hana mur
lochloch. Manmanna Toto.

✡ **22:11:** Dan 12:10 ✡ **22:12:** Isa 40:10; Jer 17:10; Hem 2:23 ✡ **22:13:** Isa 44:6; Hem 1:8, 17; 21:6 ✡ **22:14:** Gen 2:9; 3:22 ✡ **22:16:** Num 24:17; Isa 11:1, 10; Rom 1:3; Hem 2:28; 5:5 ✡ **22:17:** Isa 55:1; Hem 21:6 ✡ **22:18:** Deu 4:2; 12:32 ✡ **22:20:** Mat 24:30-31; 1Ko 16:22